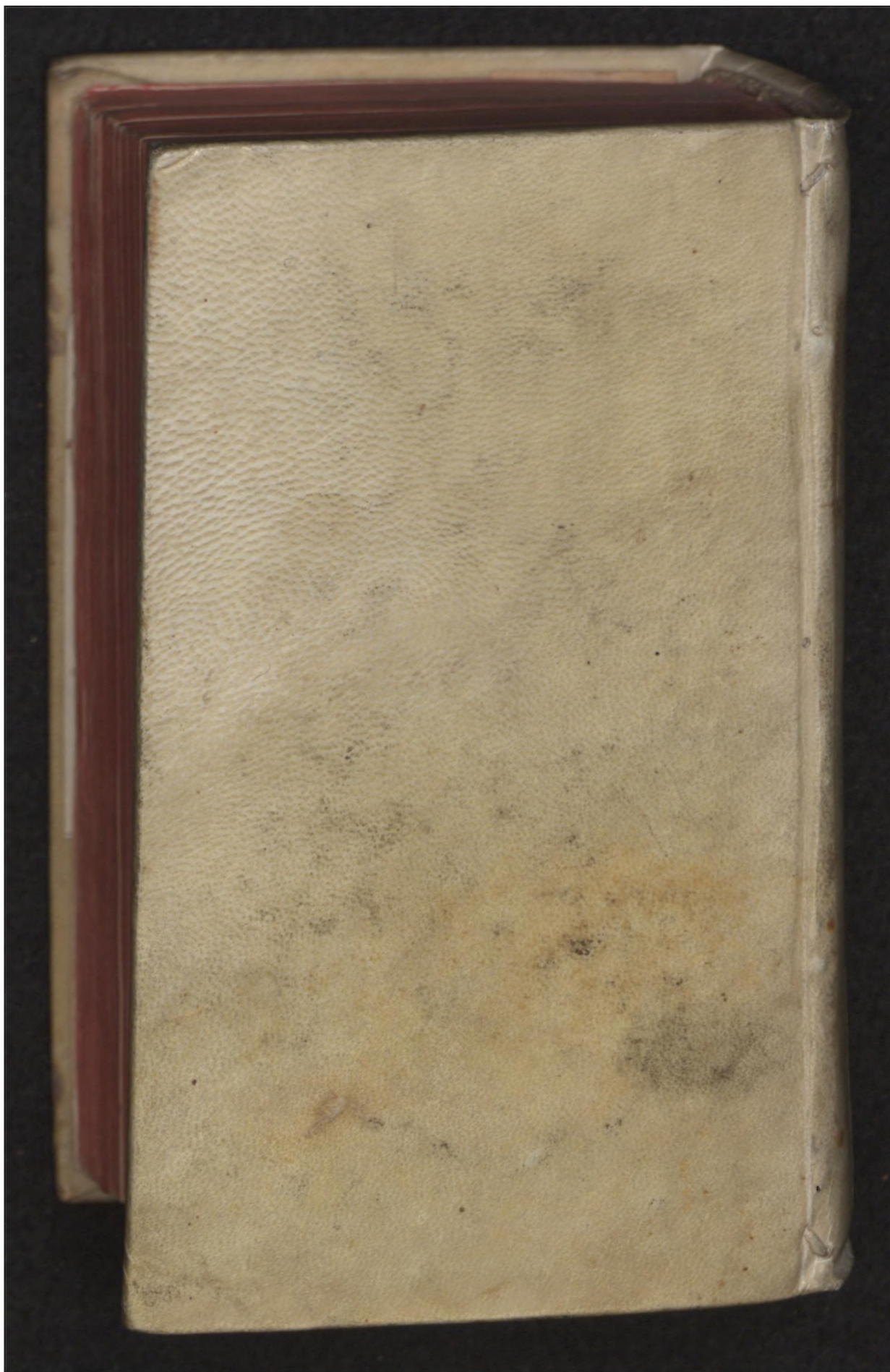

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di
Firenze.
Ald.2.5.8

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di
Firenze.
Ald.2.5.8

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di
Firenze.
Ald.2.5.8

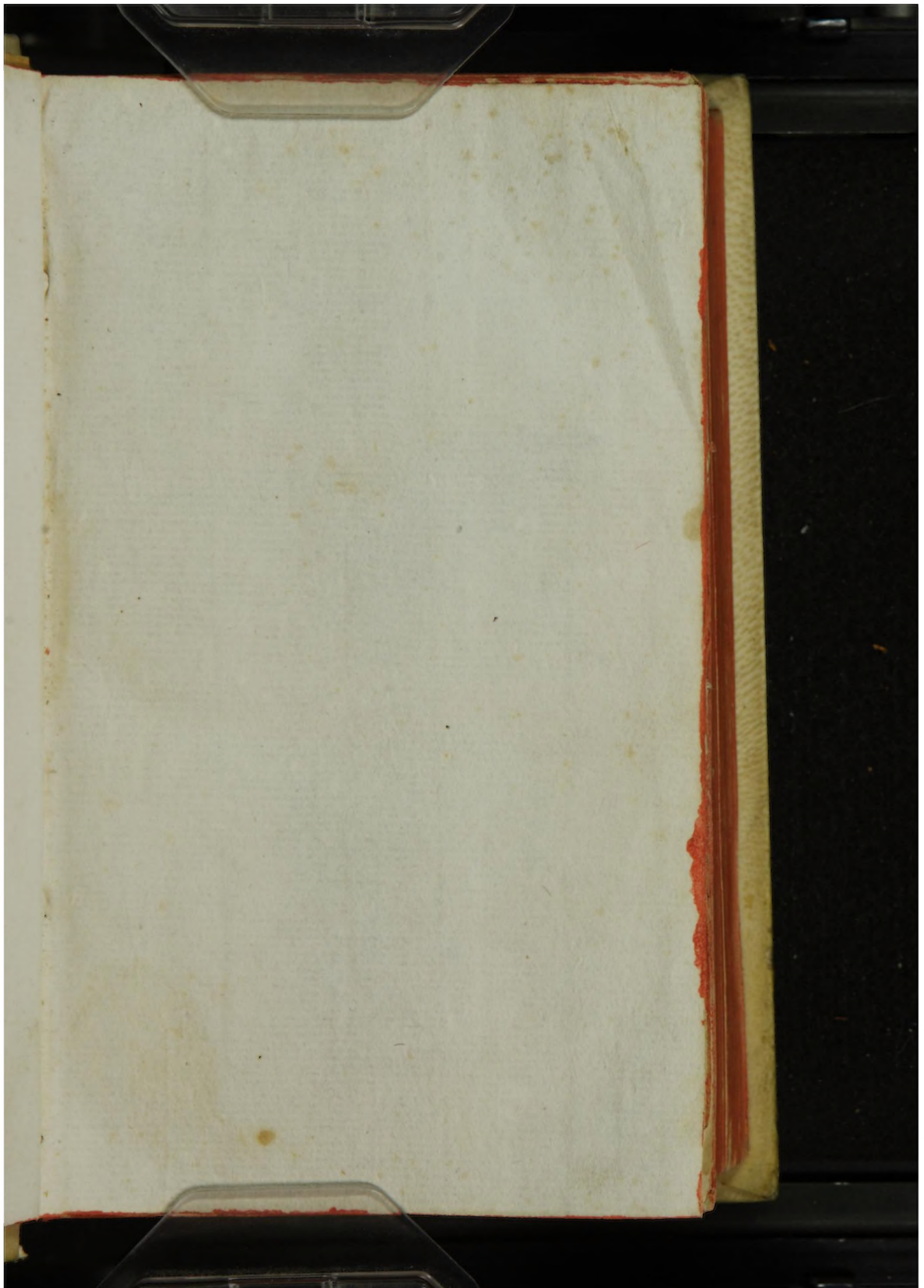
Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di
Firenze.
Ald.2.5.8

Ex Libris Joannis Nencini
1874

Atto. 2/5

C. PLINII SECYNDI VERONENSIS HISTO-
RIAE NATVRALIS. LIBRI. DECEM ET
SEPTEM. PRIMI VOLVMINIS.
AB ATEX ANDRO BENEDI-
CTO V. PHYSICO
EMENDATIO
RES RED-
DITI.

LIBER

Etis ut tibi auunculi mei exitū scribā: quo ue-
prius tradere posteris possis. Gratiā ago. Nā
 uideo morti eius: celebretur a te: immortalē
 gloriā esse propositā. Quāuis enī pulcherrimarū clade
 terrarū: ut populi: ut urbes: memorabili casu quasi semp
 uicturus occiderit: quīs ipse plurima scripserit: plura tū
 perpetuitati eius scriptorū tuorū aeternitas addet. Equi
 dē beatos puto quibus deorū munere datū est: aut facere
 scribēda: aut scribere legenda. Beatissimos uero quibus
 utrunq; . Horum in numero auunculus meus & suis
 libris: & tuis erit. Quo libentius suscipio depono
 etiā quod iniungis. Erat misseni: classēq; imperio prae
 sens regebat. ix. Kal. hora fere. vij. mater mea indicat ei
 apparere nubē inusitata & magnitudine & specie.
 Vsus ille sole: mox frigida: gustauerat iacēs: studebatq;
 Poposcit soleas: Ascenditq; locū ex quo maxime miracu
 lum illud cōspici poterat. Nubes incertū pcul intuen
 tibus ex quo monte: uesimū postea fuisse cognitum est:
 oriebatur. Cuius similitudinē & formā nō alia res ma
 gis q̄ pinus expresserit. Nā longissimo uelut tronco fla
 ta in altū quibsdā ramis diffundebatur. Credo & re
 centi spiritu euecta: dein senescente eo destituta: aut etiā
 pondere suo uicta in latitudinē uanescebat: cādida inter
 dum: interdū sordida & maculosa: put terrā cinerēue
 sustulerat. Magnū id ppiusq; noscendū ut eruditissimo
 uiro uisum. Iubet liburnicam aptari. Mihi si uenire una
 nellē facit copiā. Respondi studere me malle: & forte
 ipse qd scribere dederat. Egrediebatur domo: accepit co
 dicillos: retinē encasti imminente periculo exterrite:
 Nam nulla eius subiacebat: nec ulla nisi nauibus fuga:
 ut se tanto discrimini criperet: orabat. Vertit ille consi
 lium: & quod studioso animo inchoauerat: obit maxi

PRIMVS

mo • Deducit quadrirems : ascendit ipse : non retine
modo • Sed multis (erat enim frequens amoenitas ora)
Laturus auxilium properat • Alij territi fugiunt • Re-
ctum ipsum cursum rectaq; gubernacula in periculum
tenet • Adeo solutus metu : ut omnes illius mali motus :
omnis figuras : ut depræhenderat oculis : dictaret : no-
taret • Iam naubus cinis inciderat : quo propius ac-
cederet : calidior & densior • Iam pumices etiam ni-
gri ambusti que & fracti igne lapides • Iam uadum
subitum ruinaq; montis : littora obstantia • Cunctanti
paulum : an retro flucteret : mox gubernatori ut ita face-
ret monenti • Fortes inquit fortuna iuuat • Pomponia-
num pete : stabijs erat : dirimit sinu medio • Nam ceu-
sum circumactis turbatisq; littoribus maxima re in fin-
ditur • Ibi q̃q; nondum periculo appropinquante con-
spicio : tamen & cum cresceret proximo sarcinas con-
tulerat in nauis artus fugæ : si contrarius uentus rese-
disset • Quo tunc auunculus meus secundissimo inue-
ntus complectitur trepidantem : consolatur : hortatur :
utq; timorem eius sua securitate leniter : deferri in bal-
neum iubet : lotus accubat : coenat atq; hilaris : aut quod
est æque magnum similis hilari : interim e uesuuio mon-
te pluribus locis latissime flammæ atque incendia reli-
cebant : quorum fulgur & claritas tenebras noctis exci-
piebat • Ille agrestium trepidatione ignis relictos deser-
tasq; uillas per solitudinem ardere in remediū formidi-
nis dictabat • Tunc se quieti dedit • & quieuit uerissimo
equidē somno • Nam meatus animæ qui illi propter am-
plitudinē corporis grauior & sonatior erat : ab ijs qui
limini obuersabatur : audiebatur • Sed area ex qua dicta
adibatur : ita iam cinere mixtisq; pumicibus oppleta
surrexerat : ut si lōgior in cubiculo mora esset : exitus ne-

aaa ij

LIBER

garentur. Excitatus procedit: seq̃ Pomponiano ceterisq̃ qui peruigilarent reddit: in commune consultant: in-
 era tecta ne subsistant: an in aperto uagentur. Nam cre-
 bris uastisq̃ tremoribus tecta nutabant: & quasi emo-
 ta sedibus suis: nunc huc: nunc illuc abire: aut referri ui-
 debantur. Sub dio rursus: q̃q̃ leuium exesorumq̃ pumi-
 cum casus metuebatur: quod tamen malorū collatio ele-
 git. Et apud illum quidem ratio rationē: apud alios ti-
 morem timor uicit. Cernicalia capitibus imposita Lin-
 theis constringuntur. Id munimentum aduersus incidē-
 tia fuit. Iam dies alibi illic nox omnibus noctibus ni-
 grior: densiorq̃: quā tamē faces multæ uariæq̃ lumina
 soluebant. Placuit egredi in littus: & ex proximo aspic-
 cere & quid iam mare admitteret quod adhuc uastum
 & aduersum permanebat: ibi super abiectū linteū recu-
 bans semel atq̃ iterū frigidā aquam poposcit: hausitq̃.
 Deinde flammæ: flammæq̃ prænunciis odor sulphu-
 ris alios in fugam uertunt: excitant illum. Inmixtus ser-
 uis duobus assurrexit: & statim concidit. Vt ego conie-
 cto crassiore caligine spiritu obstructo: clausq̃ stom-
 cho: qui illi natura inualidus et angustus & frequēter
 interæstuanus erat. Vbi dies redditus is ab eo quem no-
 uissime uiderat tertius: corpus inuentū integrū: illæsum
 opertumq̃ ut fuerat indutus. Habitus corporis quiescen-
 ti similior q̃ defuncto. Interim misseni ergo & mater.
 Sed nihil ad historiam. Nec tu aliud q̃ de exitu eius sci-
 re uoluisti. Finē ergo faciā. Vnū adijciā: oīa ea quibus in-
 terfuerā: quæq̃ statim: cū maxime uera memorātur: au-
 dierā uera persecutum: tu potissimū excerpes. Aliud est
 enim epistolam: aliud historiam: aliud amico: aliud om-
 nibus scribere.

Vale.

PRIMVS
CAII PLINII SECVNDI VERONENSIS
NATVRALIS HISTORIAE LIBER PRIMVS

C. Plinius Secundus Veronensis. T. Vespasiano suo salutem.

PRAEFATIO.

LIBROS NATVRALIS HISTORIAE novitiū Camoenis quiritium tueri.
Opus natū apud me p̄x̄a foetura: licē
tiore epistola narrare constitui tibi iucundissime Imperator. Sic n. hac tuē
praefatio verissima: dum maximo consenescit in patre.
Nāq; tu solebas putare esse aliquid meas nugas. Vt obijcere molias Catullum conterraneū meum. Agnoscis & hoc castrense uerbum. Ille n. (ut scis) permutatis prioribus syllabis duriusculum se fecit: q̄ uolebāt existimari a ueraniolis suis & fabullis. Simul ut hac mea petulātia fiat: quod proxime non fieri quāstus es in alia procacē epistola nostra: ut in quādam acta exeam. Sciantq; omnes q̄ ex aequo tecum uiuat imperium. Triūphalis & cēforius. Sextumq; consul: ac tribuniciā potestatis particeps. Et quod ijs nobilius fecisti: dum illud patri pariter & equestri ordini praestas: p̄fectus p̄torij eius omniaq; haec reipu. Et nobis quidem qualis in castrensi contubernio? Nec quicq; mutauit in te fortunae amplitudo in ijs nisi ut prodesse tantumdem posses: ut uelles. Itaq; cum ceteris in uenerationem tui pateāt omnia illa: nobis ad colendum te familiaris audacia sola superest. Hanc igitur tibi imputabis: & in nostra culpa tibi ignosces. Perfricui faciem: nec tamen profeci: quando alia uia occurris ingens: & longius etiam submoues ingenij facibus. Fulgurat in nullo unq̄ uerius dicta uis eloquentiae tribu

aaa iij

LIBER

nitie p̄tatis faciūdia. Quāto tu ore patris laudes tonas?
 Quāto fratris amas? Quātus ī poetica es? O magna fecunditas aī. Quēadmodū fratrē quoq; imitareris exco-
 gitasti. Sed hęc q̄s posset ītrepidus extimare subitūrus ī
 genij tui iudiciū p̄sertim laceffitū? Neq; n. similis ē cōdī-
 tio publicantiū: & nōiatim tibi dicātū. Tū possem di-
 cere: qd̄ ista legis īpator? Humili vulgo scripta sūt: agrī-
 colarū: opificū turbæ: deniq; studiorum ociosis. Quid te
 iudicē facis? Cū hęc opam cōdicere: nō eras in hoc albo.
 Maiorē te sciebā: q̄ut descēsurū huc putarē. Præterea ē
 quēdā publica etiā eruditorū reiectio. Vtitur illa et. M.
 Tullius extra omnē īgenij aleā positus. Et qd̄ miremur
 p̄ aduocatū defenditur? Hęc doctissimū Persiū legere nō
 lo. Leliū Decimū uolo. Quod si hoc Lucilius: qui primus
 cōdidit stili nasum: dicēdū sibi putauit. Si Cicero mutā-
 dum p̄sertim cū de repu. scriberet: quanto nos causatius
 ab aliquo iudice defendimur? Sed hęc ego mihi nūc pā-
 trocinia ademi nuncupatione. Quāplurimū refert for-
 tiatur aliquis iudicē: an eligat. Multūq; apparatus inte-
 rest apud inuitatū hospitē & oblatū: cū apud Catonē
 illū ambitus hostē: & repulsis tanq̄ honoribus ineptis
 gaudentē: flagrantibus comitijs pecunias deponerēt cādī
 dati: hoc se facere p̄ innocentia: qd̄ in rebus humanis sū-
 mum esset p̄fitebatur: inde illa nobilis. M. Ciceronis su-
 spiratio. O te felicē. M. Porci a quo rem īprobā petere
 nemo audet. Cū tribunos appellaret. L. Scipio Asiaticus
 inter quos erat Gracchus: hoc attestabatur: uel inimico
 iudici se approbare posse. Adeo summū quisq; causæ suæ
 iudicē facit: quēūq; elegit. Vnde p̄uocatio appellatur.
 Te quidē ī excelssimo humani om̄is fastigio positū: sū-
 mī eloquētia: sūma eruditione p̄ditū: religiose adiri etiā
 a salutatibus scio. Et iō imensa p̄ter cæteras subit cura:

PRIMVS

ut quæ tibi dicantur condigna sint. Verū & dijs lacte
rustici multaq; gētes supplicāt: & mola tātum salsa lē
tant: qui nō habēt thura. Nec ulli fuit vitio deos colere
quō posset. Meæ quidē temeritati accessit hoc quoq; qd
leuioris opæ hos tibi dedicaui libellos. Nam nec ingenij
sunt capaces: qd alioquī nobis p quā mediocre erat. Nec
admittunt excessus aut orationes: sermonesue: aut casus
mirabiles uel euentus uarios: nō alia incūda dictū: ac legē
tibus blāda. Sterili materia rerū natura: hoc ē uita nar-
ratur. Et hæc sordidissima sui pte: ut plurimarū rerū aut
rusticis uocabulis aut externis: imo barbaris cū honoris
p̄fatione ponēdis. Præterea interest nō trita auctōribus
uia: nec quā peregrinari diū expectet. Nemo apud nos quē
dem qui attentauerit. Nemo apud græcos qui unus oīa
ea tractauerit inuenitur. Magna pars studiorū amœni-
tates quarimus. Quæ uero tractata ab alijs dicuntur in-
mēse subtilitatis obscuris rerum tenebris p̄muntur: iam
oīa attingēda q̄ græci τὰς ὑκυλλοποιεῖσιν uo-
cant & tñ ignota aut incerta ingenijs facta. Alia uero ita
multis p̄ditā: ut i fastidiū sint adducta. Res ardua: ueti-
stis nouitatē dare nouis auctōritatē: obsoletis nitore ob-
scuris lucē: fastiditis gratiā: dubijs fidē: oibus uero natu-
rā: & naturæ suæ oīa: itaq; et nō assecutis uoluisse abū-
de pulchrū atq; magnificū ē. Egdē ita sentio peculiare i
studijs cām eorū eē: q̄ difficultatibus uicti utilitatē inuā-
di p̄tulerūt gratiæ placēdi: idq; & i alijs opibus ip̄e fe-
ci: & p̄fiteor me mirari Liniū auctōrē celeberrimum i
historiarum suarum: quas repetit ab origine urbis quo-
dam uolumine sic orsum. Iam sibi satis gloriæ quæsitum
& potuisse se desinere: ni animus iquies pasceretur ope
Profecto enim populi gentium uictoris: & Romani no-
minis gloriæ non sibi composuisse illa decuit. Maius

ada iij

LIBER

meritū esset opis amore: nō animi cā pseuerasse: & hoc
 pop. Ro. pstitisse nō sibi. Viginti millia rerū gnarū cura
 (Quoniam ut ait Domitius Piso Thesauros oportet esse
 nō libros) lectione uoluminū circiter duū miliū quorum
 pauca admodū studiosi attingūt pp. secretū materiæ: ex
 exquisitis auctoribus cētū: iclusimus xxxvi. uoluminibus
 adiectis rebus plurimis: q̄s aut ignorauerāt priores: aut
 postea inueniat uita. Nec dubitamus multa eē q̄ & nos
 pterierint. Hoīes. n. sumus: & occupati officijs: subficiū
 q̄ tpibus ista curamus: ne q̄s uestrū putet his cessatū ho
 ris. Dies uobis ipēdimus. Cū sōno ualitudinē cōputamus
 uel hoc solo p̄mio cōtēti: q̄ dū ista (ut ait. M. Varro) mus
 sitamus: pluribus horis uiuimus. Profecto. n. uita uigilia
 ē. Quibus de causis atq; difficultatibus nihil auso p̄mit
 tere. Hoc ip̄m tu pręstas q̄ ad te scribimus. Hęc fiducia
 opis ē: hęc idicatura. Multa ualde p̄ciosa. iō uidētur: quia
 sunt tēplis dicata. Nos quidē oēs. patrē: te fratresq; dixi
 mus ope iusto tēporū nostrorū historiā orsi a fine. Aufi
 dij Bassi. Vbi sit ea q̄res iā pridē pacta sancitur. Et alio
 quin statutū erat heredi mādare: ne q̄d ambitioni dedis
 se uita iudicaretur. Proinde occupātibus locū faueo: &
 posteris: quos scio nobiscū decertaturos. sicut ip̄i fecimus
 cū prioribus. Argumētū huius stomachi mei hēbis: q̄ in
 his uoluminibus auctorū noīa p̄textui. Est. n. benignū (ut
 arbitror) & plenū igenui pudoris fateri p̄ quos p̄feceris:
 nō ut pleriq; ex his quos attigi fecerūt. Scito. n. cōfe
 rētē me auctores dep̄hēdisse adiuratis: & p̄ximis
 ueteres trāscriptos ad uerbū: neq; noiatos. Nō illa Virgi
 liana uirtute: ut certarent. Nō Ciceroniana simplicitatē
 q̄ i libris de rep. Platōis se comitē p̄fitetur. In cōsolatōe
 filiæ Crātōrē iqt sequor. Itē Panætii de officijs. Quæ
 uolumina eius ediscenda: nō mō i manibus habenda quor

PRIMVS

fidie nosti. Obnoxij pfecto ai & infelicitis igenij est de
phendi in furto malle: q̄. mutuum reddere. Cū pferint
fors fiat ex usura. Inscriptiōis apud græcos mira felici
tas κηριορ inscribere. Alij κερασ: α.υ.α. λθειασ uel
ut lactis gallinæci spare possis in uolumine haustū. Iam
ια: κυα ποσ. ταντεκτα: ευεχειρι Διον λειμω
των ακι Διον inscriptiones: pp quas uadimoniū deserē
possit. At cū intraueris dij deaq̄ q̄ nihil in medio inue
nies. Nostri crassiores: antiquitatū: exēplorū: artiū q̄: &
facetissimi lucubrationū: vt q̄ ait Bibaculus erā. & uo
cabar. Paulo nimis asserit. Varro in satyris suis sustulit
& flexibula: Apd græcos desit nugari Diodorus: &
bibliothecæ historiā suā iscripsit. Appiō qdem grāmātē
cus hic: quē Tyberius Cæsar cymbalū mūdi uocabat: quo
niā publicæ famæ tympanū potius uideri posset: imorta
litate dōari a se scripsit: ad quos aliqua cōpōebat. Me ue
ro nō penitet nullū festiniorē excogitasse titulū. Et ne in
totū uidear græcos isectari: ex illis nos ueli itelligi. pigi
q̄ cōditoribus: quos i libellis his iuenies absoluta opa: et
illa quoq̄ quæ mirādo nō satiamur: pēdēti titulo iscrip
sisse: vt Apelles faciebat: aut Polycletus: tāq̄ ichoata sp
arte & ipfecta ut cōtra iudiciorū uarietates. supeēt arti
fici regressus ad ueniā: uelut emēdaturo q̄cquid desidera
retur si n̄ esset iterceptus. Quare plenū uerecūdiæ illud ē
q̄ oia opa tāq̄ nouissima iscripsere: & tāq̄ aliquid sin
gulis fato sit adēptū. Tria n̄ amplius (ut opinor) absolu
tæ quæ tradūtur iscripta: ille fecit: quæ suis locis reddā:
quo appuit sūmā artis securitatem auctori placuisse. Et
ob id magna inuidia fuere oia ea. Ego plane meis adijci
posse multa cōfiteor. Nec his solis: sed & oibus q̄ edidi.
ut obiter auerā istos ομηρομασ τιλτασ. Ita n. uerius
dixerim: q̄ audio stoicos & dialecticos & epicureos

LIBER

quoq. Nā de grāmaticis sp expectavi pturiri aduersus li-
bellos: quos de grāmatica edidi. Et subinde abortus fece-
re iam decem annis: cum celerius etiā elephanti pariant.
Ceu uero nesciam aduersus Theophrastum hoīem in elo-
quentia tantū: ut nomē diuinū inuenerit: scripsisse etiam
femina: & puerbium inde natū: suspendio arborē eli-
gendā. Non queo mihi temperare: quo minus ad hoc per-
tinentia ipsa censorij Catonis uerba ponam. Vt inde ap-
peat: etiā Catoni de militari disciplina commentati: qui
sub Africano: imo uero sub Hānibale didicisset militare.
Et ne africanum quidē ferre potuisset: qui impator triū-
phum reportasset: patos fuisse istos qui obrectatōe alie-
næ scientiæ famā sibi aucupātur. Quid. n. ad te in meo
uolumine? Scio ego quæ scripta sunt: si palam pferātur:
multos fore: qui uilitigent. Sed ij potissimū qui ueræ
laudis exptes sunt. Eorū ego oratiōes suo pterfluere. Nec
Plancus illepide: qui cū diceretur Asinius Pollio oratio-
nes in eū pare: quæ ab ipso aut liberis post mortē Planci
ederentur: ne respondere posset. Cum mortuis inquit nō
nisi laruas luctari. Quo dicto sic repercuisset illas ut apd
eruditos nihil impudentius indietur. Ergo securi etiam
cōtra uilitigatores: quos Cato eleganter ex uitijs & li-
tigantibus cōposuit. Quid. n. illi aliud q̄ litigant: aut li-
tē querūt? Exequamur reliqua ppositi. Quia uero occu-
pationibus tuis publico bono: parandum erat: quid singu-
lis cōtineatur libris: huic epistolæ subiūxi. Summaq; cu-
ra ne perlegendos eos haberes. operam dedi. Tu per hoc
& alijs pstabis: ne plegant. Sed ut quisq; desiderauerit
aliquid id tantū querat: & sciat quo loco inueniat. Hoc
ante me fecit in litteris nostris Valerius Soranus i libris
quos ego TI. DO. scripsit. Vale.

PRIMI VOLUMINIS
C. PLINII SECUNDI HISTORIARVM MVN-
DI. ΕΛΕΥΘΕΡΟ. LIBRORVM OMNIVM TRI-
GINTASEPTEM. PRIMVM VOLUMEN DE-
CEM ET NOVE continens LIBROS.

Summatim Hæc insunt primi voluminis. Libris sine
gulis & folijs.

Rimo præfatio operis ad. T. Vespasianum im-
peratorem.

Item auctorum nomina: ex quibus desumpsit
ea quæ persequitur libris decem & novem capita rerum
singularum attingens.

	Libros
Secundo de mūdo: elemētis & syderibus	Mundū fo. 1
Tertio primus & secundus europæ sinus	Hactenus f. 40
Quarto tertio europæ sinus	Tertius fo. 61
Quinto describitur africa	Africa f. 76
Sexto asiæ descripto continetur	Asia f. 97
Septimo de hoīe & rebus ab hoīe iūctis	Mūdus f. 125
Octauo terrestrium aialium genera	Ad reliq̃ f. 152
Nono aquatilia	Aialium fo. 18
Decimo uolucrum genera	Sequitur f. 204
Vndecimo insecta aialia	Restat f. 229
Duodecimo plantæ odoratorū	Aialium fo. 261
Tertiodecimo plantæ arborū pegrinarū	Hactenus f. 276
Quartodecimo plantæ uitiū	Externæ f. 291
Quitodecimo plātæ arborū frugiferarū	Oleā f. 307
Sextodecimo plātæ arborū siluestriū	Pōiferae fo. 323
Septimodecimo plantæ satiuarum	Natura fo. 350
Octauodecimo natura frugum & cerea- lium: ac studia agricultoris	Sequitur fo. 381
Nonodecimo linū spartum & hortēsia	Syderū f. 419
Ibro secundo continetur de mūdo & celesti- bus & terrestribus & aeris an finitus sit mundus & an unus capi	fo. 1

TABVLA.

De forma eius	ca.ij.	fo.7
De motu eius	ca.iiij.	fo.1
Cur mundus dicatur	ca.iiiij.	fo.1
De quattuor elementis	ca.v.	fo.2
De septem planetis	ca.vi.	fo.2
De deo	ca.vij.	fo.2
De natura syderum errantiū	ca.viiij.	fo.4
De natura lunæ	ca.ix.	fo.5
Defectus solis & lunæ & de nocte	ca.x.	fo.5
De syderum magnitudine	ca.xi.	fo.6
Quæ q̄s iuenerit i obseruatōe cælesti	ca.xij.	fo.6
De defectibus	ca.xiiij.	fo.7
De lunæ motu	ca.xiiij.	fo.7
Errantiū motus & luminū canonica	ca.xv.	fo.7.
Quare eadem alias altiora: alias inferiora ui- deantur.	ca.xvi.	fo.8
Catholica syderum errantiū	ca.xvij.	fo.9
Quæ ratio colores eorum mutet	ca.xviiij.	fo.10
Solis motus: & dierū inæqualitatis rō	ca.xix.	fo.10
Quare Ioui fulmina assignentur	ca.xx.	fo.11
Intervalla syderum	ca.xxi.	fo.11
De syderum musica	ca.xxij.	fo.11
De mundi geometria	ca.xxiiij.	fo.11
De repentinis syderibus	ca.xxiiij.	fo.12
De cometis & cælestibus prodigijs natura & situ & generibus eorum	ca.xxv.	fo.12
Hipparchus de syderibus per exempla hi- storica: facies: lampades: trabes: bolides:		
& chasma cæli.	ca.xxvi.	fo.13
De cæli coloribus.	ca.xxvij.	fo.13
De flamma cæli	ca.xxviiij.	fo.14
De coronibus cælestibus.	ca.xxix.	fo.14

PRIMI VOLVMINIS

De circulis repetitis,	ca. xxx.	fo. 14
Plures soles	ca. xxxi.	fo. 14
Plures lune	ca. xxxii.	fo. 14
Dierum lux nocte	ca. xxxiii.	fo. 14
Clypei ardentes	ca. xxxiiii.	fo. 14
Ostentum celi	ca. xxxv.	fo. 14
De discursu stellarum	ca. xxxvi.	fo. 14
De stellis castoribus	ca. xxxvii.	fo. 14
De aere	ca. xxxviii.	fo. 15
De æstatis tempestatibus	ca. xxxix.	fo. 15
De caniculæ exortu	ca. xl.	fo. 15
Vis temporum anni statuta	ca. xli.	fo. 16
De incertis tempestatibus	ca. xlii.	fo. 16
De imbris	ca. xliii.	fo. 16
Quare lapides pluant	ca. xliii.	fo. 16
De tonitruis & fulguribus	ca. xlv.	fo. 16
Qua ratione echo reddatur	ca. xlvi.	fo. 17
De ventis	ca. xlvii.	fo. 17
Naturæ & obseruationes uetorū	ca. xlviii.	fo. 17
Ventorum genera	ca. xlix.	fo. 17
De repentinis flatibus	ca. l.	fo. 19
Alia prodigiosa genera tempestatum	ca. li.	fo. 19
Quibus in terris fulmina nō cadāt	ca. lii.	fo. 20
Fulgurum genera & miracula	ca. liii.	fo. 20
De obseruationibus	ca. liii.	fo. 20
De fulminibus euocandis	ca. lv.	fo. 21
Catholica fulgurum	ca. lvi.	fo. 21
Quæ non feriantur fulmine	ca. lvi.	fo. 21
De prodigijs pluuijs lacte: sanguine: carne: ferro: lana: lateribus coctis	ca. lvii.	fo. 22
De crepitu armorum & tubarum de cælo audito.	ca. lix.	fo. 22

TABVLA.

De lapidibus e caelo cadentibus	m.lx	fo.22
De arcu caelesti	m.lxi	fo.22
De gradie: niue: pruia: nebula rore	m.lxij	fo.23
De nubium imaginibus	m.lxij	fo.23
De proprietatibus caeli in locis	m.lxiiij	fo.23
De natura terræ	m.lxv.	fo.23
De forma terræ	m.lxvi	fo.24
De antipodibus an sint	m.lxvij	fo.24
Quo aqua sit terræ innexa	m.lxviij	fo.25
De nauigatione maris & fluminū	m.lxix	fo.25
Quæ portio terræ habitatur	m.lxx	fo.26
Mediam esse mundi terram	m.lxxi	fo.27
De syderū iæqualitate: & de eclipfi		
& ubi & quare	m.lxxij	fo.27
Quæ rō diurnæ lucis in terris	m.lxxij	fo.27
Gnomica de eadē re et horologio priō	m.lxxiiij	fo.28
Vbi & qñ nullæ umbræ	m.lxxv	fo.28
Vbi bis āno ūbræ: & ubi i cōtrariū	m.lxxvi	fo.28
Vbi lōgissimus dies: et ubi breuissius	m.lxxvij	fo.28
Item de horologio	m.lxxviij	fo.28
Quomō dies obseruentur	m.lxix	fo.29
Differentiæ gentium ratio	m.lxxx	fo.29
De motu terræ	m.lxxxxi	fo.29
De terræ hiatibus	m.lxxxij	fo.29
Signa motus futuri	m.lxxxiiij	fo.30
Auxilia contra motus futuros	m.lxxxiiij	fo.30
Portenta terrarum semel uisa	m.lxxxv	fo.30
Miracula terræmotus	m.lxxxvi	fo.31
Quibus locis maria recesserint	m.lxxxvij	fo.31
Ratio insularum enascentium	m.lxxxviij	fo.31
Quæ & quibus tpibus enatæ sūt	m.lxxxix	fo.31
Quas terras interuenerint maria	m.xc	fo.31

PRIMI VOLVMINIS

Quæ insulæ continenti adiunctæ	m. xci	fo. 31
Quæ terræ motu mari pmutate	m. xcij	fo. 32
Quæ terræ ipsæ se sorbuerunt	m. xcij.	fo. 32
Quæ urbes haustæ sint a mari	m. xciiij	fo. 32
De piaculis	m. xcv	fo. 32
De terris sup tremantibus	m. xcvi	fo. 32
De insulis semper fluctuantibus	m. xcviij	fo. 33
Quibus in terris non pluat: & acer= nata terrarum miracula & cætero= rum elementorum	m. xcviij	fo. 33
Qua rōe æstus maris accedat & re	m. xcix	fo. 33
Vbi æstus extra rōnē (cedant	m. c	fo. 34
Miracula maris	m. ci	fo. 34
Quæ ptās lūe & terræ & maria	m. cij	fo. 34
Quæ solis: & quare salsum mare	m. ciij	fo. 34
Item de natura lunæ	m. ciij	fo. 35
Vbi altissimum mare	m. cv	fo. 35
Miracula aquarū fōtiū et fluminū	m. cvi	fo. 35
Igniū et aquarū iūcta miracula. et d	m. cvij	fo. 37
De napta (maltha	m. cvij	fo. 37
De semper ardentibus locis	m. cix	fo. 37
Ignium per se miracula	m. cx	fo. 37
Terræ uniuersæ mensura longitudo & latitudo	m. cxi	fo. 38
Harmonica mundi ratio	m. cxij	fo. 39
Summa res & historiæ & obseruatōes. ccccxiij.		

Ex auctōribus.

M. Varrōe: Sulpitio Gallo: Tiberio Cæsare ipatore. Q.
Tuberōe. Tul. Tirōe. L. Pisone. T. Liuiο: Cor. Nepote: Sta
tio Sebofo: Celio Antipatro: Fabiano: Antiarte: Mutiāo:
Cecina: q d betrusca disciplina scripsit. Tarquitio. L. Aq
la: qui item: Sergio. Externis.

TABVLA

Platone: Hipparcho: Timarcho: Sofigene: Petosiri: Nemp
 so: Pythagorici: Posidonio: Casimando: Epigene: Gno-
 monico: Euclide: Cerano philosopho: Eudoxo: Democri-
 to: Critodeno: Trasillo: Serapione: Cicarcho: Archime-
 de: Onesicrito: Eratosthene: Pythea: Herodoto: Aristote-
 le: Ctesia: Arthemidoro: Ephesio: Isidoro: Caraceno: Theo-
 pompo.

Ibro Tertio continentur situs: gentes: maria:
 oppida: portus: montes: flumina: mensurae: po-
 puli qui sunt aut fuerunt.

De europa	ca. i.	fo. 40
Eetbycae longitudo & latitudo	ca. ii.	fo. 42
Hispania citerior	ca. iiij.	fo. 42
Narbonensis provincia	ca. iiiij.	fo. 44
Italia tyberis roma campania	ca. v.	fo. 45
Corfica	ca. vi.	fo. 50
Sardinia	ca. viij.	fo. 50
Sicilia	ca. viij.	fo. 50
De lipara	ca. viij.	fo. 50
De locris italiae fronte	ca. ix.	fo. 51
Secundus europae sinus	ca. x.	fo. 52
Regio italiae quarta	ca. xi.	fo. 52
Quinta regio	ca. xij.	fo. 53
Sexta regio	ca. xiiij.	fo. 54
Octava regio	ca. xiiij.	fo. 54
De pado flumine	ca. xv.	fo. 55
De italia transpadana regio nona	ca. xvi.	fo. 55
Venetia decima regio	ca. xvij.	fo. 56
De istria	ca. xvij.	fo. 56
De alpiibus & gentibus alpinis	ca. xix.	fo. 57
Illiricum	ca. xx.	fo. 57
Liburnia	ca. xxi.	fo. 58
	ca. xxij.	fo. 59

PRIMI VOLVMINIS

Macedonia	ca. xxij.	fo. 59
Norici	ca. xxij.	fo. 59
Pannonia	ca. xxv.	fo. 59
Dalmatia	ca. xxvi.	fo. 59
Mesia	ca. xxvij.	fo. 60

Insularum ionij & Adriatici summa Oppida gentes
xxvi. Summa flumina clara. Summi montes præclari.
Summa insula. Summa ea quæ intercidere oppida & gen-
tes. Summa res & historiae & observationes. ccc. xxvi.
Ex auctoribus.

Turanio Gracula: Cor. Nepote. T. Livio: Catone Cen-
sorio. M. Agrippa. M. Varrone: Dino: Augusto: Varrone
Attacino: Antiate: Higino. L. Vetere: Pomponio Mela.
Cntrione patre: Cælio Aruntio: Sebofo: Licinio: Mutia-
no: Fabritio: Tusco. L. Ateio Capitone: Verrio Flacco.
L. Pisone: C. Eliano. Valeriano.

Externis.

Artemidoro: Alexandro Polyhistore: Thucydide: Theo-
phrasto: Isidoro: Theopompo: Metrodoro Scephio: Cal-
licrate: Xenophonte: Lampasceno: Diodoro: Siracusano
Nymphodoro: Caliphane: Timagene.

Ibro quarto continentur situs: gentes maria
oppida: portus: montes: flumina: mensurae po-
puli qui sunt aut fuerunt.

Epirus	ca. i.	fo. 61
Aetholia	ca. ij.	fo. 61
Locri	ca. ij.	fo. 61
Peloponnesus	ca. iij.	fo. 62
Achaia	ca. v.	fo. 62
De archadia	ca. vi.	fo. 63
Græcia & attica	ca. vij.	fo. 63

bbb

TABVLA

Thessalia	ca.viij.	fo.64
Manesia	ca.ix.	fo.65
Macedonia	ca.x.	fo.65
Thracia	ca.xi.	fo.66
Insulae inter eas terras inter quas creata euboea cyclades Sporades Maëotis Helle- spontus Ponti Maëotidis		
Daciae Sarmatiae Scythiae	ca.xij.	fo.67
Insulae ponti	ca.xiij.	fo.71
Germaniae	ca.xiiij.	fo.72
Insulae in gallico oceano	ca.xv.	fo.73
Britannia hibernia	ca.xvi.	fo.73
Gallia	ca.xvij.	fo.73
Lugdunensis gallia	ca.xviij.	fo.74
Aquitania	ca.xix.	fo.74
Citerior hispania	ca.xx.	fo.74
Lucitania	ca.xxi.	fo.75
Insulae in oceano	ca.xxij.	fo.75
Vniuersae europae mensura	ca.xxiiij.	fo.76

Summa oppida & gentes: Summa flumina clara: Sum-
ma montium clara: Summa insulae quae interciderunt op-
pida & gentes: Summa res historiae & observationes.
Ex auctoribus.

M. Varrone: Catone Censorio: M. Agrippa dino Augu-
sto: Varrone Attacino: Cor. Nepote: Higino: L. Vetere:
Pomponio Mela: Licinio: Mutiano: Fabritio Tusco:
Ateio Capitone: Ateio philologo.

Externis.

Polybio: Hecateo: Hellanico damaste Eudoxo: diccracho
Timosthene: Ephoro: Cratere grammatico: Serapione
Antiochense: Callimacho: Artemidoro: Apollodoro:
Agathocle: Eumacho siculo musico: Alexandro polybi-

PRIMI VOLVMINIS

store: Thucydie: dosiade: Anaximandro: Philistide: Ma-
 lote: dionysio: Aristide: Callidemo: Menæchmo: Aedo-
 sthene: Anticlides: Heraclide: Philemone: Menephontes:
 Pythea: Isidoro: Philenide: Xenagora: astymonio: Sta-
 phyllo: aristocrito: Metrodoro: Cleobulo: Posidonio.

Ibro Quinto continentur situs: gentes: ma-
 ria: oppida portus: montes flumina: mensuræ
 populi qui sunt aut fuerunt.

De mauritania	ca. i.	fo. 76
Tingitana provincia	ca. ij.	fo. 78
Numidia	ca. iij.	fo. 79
Africa	ca. iiij.	fo. 79
Cyrene	ca. v.	fo. 80
Tybia mareotis	ca. vi.	fo. 81
Insulæ circa african & aduersarum		
africæ	ca. vij.	fo. 81
Aethiopes	ca. viij.	fo. 81
De asia	ca. ix.	fo. 82
Alexandria	ca. x.	fo. 84
Arabia	ca. xi.	fo. 85
Syria palæstina phœnicis	ca. xij.	fo. 85
Idumæa: syria: palæstina: samaria: asca-		
lum: azotus: cæsarea	ca. xiiij.	fo. 85
Iudæa: galilea: hierico: emmaus: lydda:		
ioppe.	ca. xiiij.	fo. 85
Iordanis	ca. xv.	fo. 86
Asphaltides	ca. xvi.	fo. 86
Gens hessenorum	ca. xvij.	fo. 86
Decapolis	ca. xviiij.	fo. 86
Tyrus & sydon	ca. xix.	fo. 86
Mons libanus	ca. xx.	fo. 87

bbb ij

TABVLA

Syria antiochia	ca. xij.	fo. 87
Mons libanus	ca. xx.	fo. 87
Cassius mons	ca. xxij.	fo. 87
Coele syria	ca. xxij.	fo. 87
Euphratres	ca. xxij.	fo. 87
Palmira	ca. xxv.	fo. 88
Hierapolis	ca. xxvi.	fo. 88
Cilicia: & adiuncte gentes: pamphi- lia: isauria: homanadun: pissidia.		
Lycania: taurus mons: lycia	ca. xxvij.	fo. 88
Indus fluvius	ca. xxvij.	fo. 90
Laodicea apamea ionia	ca. xxix.	fo. 90
Ephesus eolis troas pergamus	ca. xxx.	fo. 92
Insulae ante asiam: pamphiliu mare:		
rhodus: samus chiüs	ca. xxxi.	fo. 93
Hellepontus: misia: phrygia: gala- cia: nicea: bithynia: bosporus	ca. xxxij.	fo. 95
Summa oppida & gentes: summa flumina clara: sum- ma montiu clara: summa insulae. cxvij. summa quae in- tercidere oppida: Summa res historiae & observationes.		

Ex auctoribus.

Agrippa: Suetonio: Paulino: Varrone Attacino: Cor-
Nepote: Higino: L. Vetere: Mela: Domitio Corbulone:
Licinio: Mutiano: Claudio Cesare: Aruntio: Lurio filio
Sebofo in actis triumphorum.

Externis.

Tuba rege: Hecateo: Hellanico damaste: Dicearcho: Bio-
ne: Timosthene: Philenide: Xenagora: Astymonio: Sta-
phylo: Dionysio: Aristotele: Aristocrito: Ephoro: Erato-
sthene: Hipparcho: Panetio: Serapione: Antiocheno:
Callimacho: Agatocle: Polybio: Timeo: Machania: He-
rodoto: Myrsilo: Alexandro polyhistore: Metrodoro: Po-

PRIMI VOLVMINIS

sidonio qui periplū : aut perihagesin : Sotade : Periandro
Arctare Syctionio : Eudoxo : Antigene : Callicrate : Xenophonte Lampaseno : Diodoro Syracusano : Hānone : Himilcone : Nymphodoro : Calliphone : Artemidoro : Megagasthene : Isidoro : Cleobulo : Aristocreonte .

Ibro sexto continentur situs : gentes maria : opida : portus : flumina : mensuræ : populi q̄ sunt aut fuerunt .

Ponti mariandinorum	ca. i	fo. 97
Gēs paphlagonū & cappadociū	ca. ij	fo. 97
Cappadocia	ca. iij	fo. 98
Themiscyræ regionis gentes	ca. iij	fo. 98
Regio colchica : achæi & ceteri eodē tractu	ca. v	fo. 98
Bosphorus cimericus : mæotis	ca. vi	fo. 99
Gentes circa mæotim	ca. vij	fo. 99
Armenia due	ca. viij	fo. 99
Armenia maior	ca. ix	fo. 100
Albania hiberia	ca. x	fo. 100
Portæ caucasie	ca. xi	fo. 100
Insulæ in ponto	ca. xij	fo. 101
Gentes in scythico oædno	ca. xij	fo. 101
Media : caspiæ portæ : caucasie	ca. xiiij	fo. 102
Gentes circa hircanū mare	ca. xv	fo. 102
Item gentes	ca. xvi	fo. 103
Scytharum gentes	ca. xvij	fo. 103
Fluvius ganges	ca. xvij	fo. 105
Ganges indiae	ca. xix	fo. 105
Indus fluvius	ca. xx	fo. 106
Arij & iunctæ gentes	ca. xxi	fo. 107
Taprobane insula	ca. xxij	fo. 107
	bbb	ij

TABVLA

Capissenæ daritis carmania	ca. xxiiij	fo. 109
Sinus persicus & arabicus	ca. xxiiij	fo. 111
Cascādrus insula pthorū regna	ca. xxv	fo. 111
Media: mesopotamia: babylon: seleucia	ca. xxvi	fo. 112
Flumen tigris	ca. xxvij	fo. 113
Arabia: nomades: nabatei: omani: tilos & ogyeis insula	ca. xxviiij	fo. 115
Sinus maris rubri troglodytici & æthiopici	ca. xxix	fo. 118
Multiformes & miræ hominum effigies	ca. xxx	fo. 121
Insula æthiopici maris	ca. xxxi	fo. 122
De fortunatis insulis	ca. xxxij	fo. 123
Terræ per mensuras computate digestio	ca. xxxiiij	fo. 123
Digestio terrarū in paralelos & umbras pares	ca. xxxiiij	fo. 124
Sūma oppida. c. xcv. Summa gentes. d. lxvi.		
Summa fluminum clara. cxc. Sūma mōtes clari. xxxviiij.		
Summa insula. cviiij. Sūma quæ intercidere oppida aut gentes. xcv. Summa res & historie & obseruationes duo milia. ccxiiij.		
Ex auctoribus.		
M. Agrippa: Varrone Attacino: Cor. Nepote: Iginio: L. Vetere: Mela Pōpōio: Domitio Corbulone: Licinio: Mutiāo: Claudio Cesare: Arūtio: Sebofo: Fabritio Tusco: T. Liuiio: Seneca: Nigidio.		
Externis.		
Iuba rege: Hecatheo: Hellāico damaste: Eudoxo: Diarracho: Betonio: Timosthene: patrocle: Demodemāte: Clitarcho: Eratosthene Alexandro magno: Ephodoro: Hipparcho: Pāetio: Callimacho: Artemidoro: Apollodoro Agathocle: Polybio: Eumacho Siculo: Alexandro Polyhistro		

PRIMI VOLVMINIS

re: Isidoro: Hāmometo: Metrodoro: Posidonio: Onesicri-
to: Nearchō: Megasthene: Betone: & Diogneto: Aristotē-
creonte: Bione: Dialdone: Simonide minore: Basile: Xe-
nophonte Lampſaceno.

Ibro septimo continentur gentium mirabiles

I figure

Gētiū mirabiles figure	ca. i	fo. 126
De scythiis et aliarū diuersitate gētiū	ca. ij	fo. 126
De p̄digiosis p̄tibus	ca. iij	fo. 129
De mutatiōe sexus et gemis p̄tibus	ca. iij	fo. 130
De hoīe generādo & p̄cedi tpa p̄ illu- stria exēpla mēsis. vij. & ad. xi	ca. v	fo. 130
De cōceptibus & signa sexus in graui dis p̄tinentia ante p̄tū	ca. vi	fo. 130
De cōceptu hoīum & ḡnatōe	ca. vii	fo. 131
De agrippis	ca. viij	fo. 131
Mōstruosi p̄tus excisi utero	ca. ix	fo. 131
Qui sint uopisci	ca. x	fo. 131
Exēpla numerosæ sobolis	ca. xi	fo. 131
Exempla similitudinum	ca. xij	fo. 132
Quæ sint generandi ratio	ca. xij	fo. 132
Itē de eodē multiplicius	ca. xiiij	fo. 133
De mensuris mulierum	ca. xv	fo. 133
Item de ratione partium	ca. xvi	fo. 134
Insignia corporū	ca. xvij	fo. 135
Exempla uariarum figurarum	ca. xvij	fo. 135
Diuerſorum morum exempla	ca. xix	fo. 135
De fortitudine & uelocitate	ca. xx	fo. 135
De uisu	ca. xxi	fo. 136
De auditu	ca. xxij	fo. 136
Exempla paciētiæ	ca. xxij	fo. 136
Memoriæ exempla	ca. xxiiij	fo. 136

bbb iij

TABVLA.

Laus C. Iulij Caesaris.	ca. xxv	fo. 137
Laus Pompei magni	ca. xxvi	fo. 137
Laus Catonis primi	ca. xxvij	fo. 138
Item de fortitudine	ca. xxvij	fo. 138
Diuersae laudes plurimorum	ca. xxix	fo. 139
De Platone: Ennio: Virgilio. M. Var rone: G. M. Ciarone	ca. xxx	fo. 139
De morum honestate	ca. xxxi	fo. 140
De auctoritate	ca. xxxij	fo. 140
De diuinitate	ca. xxxiij	fo. 140
De nascica	ca. xxxiij	fo. 140
De pudicitia	ca. xxxv	fo. 140
De pietate	ca. xxxvi	fo. 140
De artiu plurimarū excellētia astro logia: grāmatica geometria	ca. xxxvij	fo. 141
Item mira opa artificis	ca. xxxvij	fo. 141
De seruitijs	ca. xxxix	fo. 141
De praestantia gentium	ca. xl	fo. 142
De felicitate faeminae	ca. xli	fo. 142
Varia exempla fortunae	ca. xliij	fo. 142
De bis pscriptis. L. Scylla. Q. Me	ca. xliiij	fo. 142
De altero Metello (tello	ca. xliiij	fo. 143
De diuo augusto	ca. xlv	fo. 144
Quos btissimos dij iudicauerūt	ca. xlv	fo. 144
Quē uinctē ut deū coli iusserunt	ca. xlvij	fo. 144
De spatijs uitae longissimis	ca. xlvij	fo. 144
De uarietate nascendi	ca. xlix	fo. 145
In morbis uaria exempla	ca. l	fo. 146
De signis mortis	ca. li	fo. 147
De his qui elati renixerunt	ca. liij	fo. 147
De mortibus repentinis	ca. liij	fo. 148
De sepultura	ca. liiij	fo. 149

PRIMI VOLVMINIS

De aia uel de manibus: uel de resurre-

ctione uerba gentiliū inania ca. lv fo. 149

Quæ quis inuenerit in uita ca. lvi fo. 149

In quo primus gētū cōsensus ca. lvij fo. 152

De litteris antiquis ca. lvij fo. 152

Qñ primum tonsores romæ ca. lix fo. 152

Qñ primum horologia ca. lx fo. 152

Summa res & historie & obseruationes. dccxlviij.

Ex auctoribus.

Verrio Flacco: Cn. Gellio: Licinio: Mutiano: Mutio: Ma-
 furio: Agrippino: Claudio Cesare: M. Cicerone: Asinio
 Pollione: Messala: Ruffo Nepote Cornelio: Virgilio: L.
 Cordio: Melisso: Sebofo: Cor. Celso: Maximo Valerio:
 Trogo: Nigidio Figulo: Pōponio attico: Pediano asconio
 Sabino: Catone Censorio: Fabio nestale.

Externis

Herodoto: Aristea: Betone: Sigono: Cratete: Agatharci-
 de: Calliphane: Aristotele: Nymphodoro: Apollonide:
 Philarcho: Damone: Megasthene: Ctesia: Taurone: Eudo-
 xo: Onesicrito: Clitarcho: Duride: Artemidoro: Hippocra-
 te Medico: Asclepiade medico: Hesiodo Anacreōte: Theo-
 pompo: Hellanico damascano: Ephodoro: Epigene: Bero-
 so: Petosiri: Neocpso: Alexandro polyhistore: Xeno-
 phonte: Callimacho: Democrito: Diulio: Polyhistore hi-
 storico: Stratone: qui contra Ephori theoremata scripsit.
 Heraclide pontico: Asclepiade: qui tragodumena philo-
 sopho: Stephano: Egesia: Archimacho: Thucydide: Mne-
 stigitone: Xenagora: Metrodoro: Sapsio: Anticlido: Cri-
 todemo.

Ibro octauo continentur animalium terrestri

um naturæ peditantum.

De animalibus terrestribus elephantorum cō

TABVLA.

mendatio: & de sensu eorum	ca. i	fo. 153
Quando primum iuncti	ca. ij	fo. 153
De docilitate deorum	ca. iij	fo. 154
De clementia eorum: & q pericula sua intelligant: & de tygridis tur- culentia	ca. iiii	fo. 154
De intellectu & memoria eorum	ca. v	fo. 154
Qñ primum in italia	ca. vi	fo. 154
Pugne eorum	ca. vii	fo. 155
Quomodo capiantur	ca. viij	fo. 155
Quomodo domantur	ca. ix	fo. 156
De ptu eorū & reliqua natura	ca. x	fo. 156
Vbi nascatur & de discordia eorum & draconum	ca. xi	fo. 157
De solertia animalium	ca. xij	fo. 158
De draconibus	ca. xiiij	fo. 158
De serpentibus maximis & bois	ca. xiiij	fo. 158
De scythicis animalibus & septen- trionalibus	ca. xv	fo. 158
De leonibus	ca. xvi	fo. 159
De pantheris	ca. xvij	fo. 160
De tigridis natura et camelis & ca- melopardi & quando primum uisa romæ	ca. xvij	fo. 161
De chao & ap̃ho	ca. xix	fo. 161
De rinocerote	ca. xx	fo. 161
De lyncibus & sp̃gibus & coerutis arcopithecis: idicis bubus: leucroc- tis: eale: tauris æthiopie: manticora monocerote: cateblepa: basilico	ca. xxi	fo. 161
De lupis	ca. xxij	fo. 162
De serpentibus	ca. xxiiij	fo. 163

PRIMI VOLVMINIS

De icneumone	m.xxiiij	fo.163
De crocodilo & hippopotamo	m.xxv	fo.164
Quis primus romæ hippopotamū & crocodillos oñdit: & medicinae ab aialibus repertæ	m.xxvi	fo.164
Quæ aialia quas herbas oñderūt cerui lacerti: hirūdines testudines: mu- stella ciconia ap: āguis: draco: pāthe- ra: elephas: urfi: cerui: palūbes: colum- bæ: grues: coruus	m.xxvij	fo.164
Prognostica aialiū	m.xxviii	fo.165
Ciuitates & gētes a minutis aialibus deletæ	m.xxix	fo.165
De hyena & crocuta & māticora et fibris & lutris	m.xxx	fo.165
De ranis & uitulis marinis & stel	m.xxxi	fo.166
De ceruis (lionibus	m.xxxij	fo.166
De trogelapho & cameleōte & reli- quis colorem mutantibus	m.xxxiij	fo.167
De tarādo & lycæone & thoe	m.xxxiiij	fo.168
De hystriæ	m.xxxv	fo.168
De urfis & fœtibus eorum	m.xxxvi	fo.168
De muribus pōticis & alpinis & he- rinacijs	m.xxxvij	fo.169
De leōtrophono: lynce: melibus: & sci- ris.	m.xxxviii	fo.169
De uipa cocleis & lacertis	m.xxxix	fo.170
De canibus	m.xl	fo.170
Ad canis rabidi morsum	m.xli	fo.171
De natura equorum	m.xlij	fo.171
De asinis	m.xliij	fo.173
De mulis	m.xliiij	fo.173

TABVLA

De bubus	ca. xlv	fo. 174
De api boue	ca. xlvj	fo. 175
De natura pecorū & pecudū	ca. xlvij	fo. 175
De generibus lanarū & uestiū	ca. xlvij	fo. 176
De musimono	ca. xlix	fo. 177
De capris & generatiōe eaduz	ca. l.	fo. 177
De suibus & natura earum	ca. li	fo. 178
De uiuarijs bestiarum	ca. liij	fo. 178
De semiferis aialibus	ca. liij	fo. 179
De simijs	ca. liij	fo. 179
De leporibus	ca. lv	fo. 179
De dammis	ca. lvi	fo. 179
De muribus & gliribus	ca. lvij	fo. 180
Quæ aialia quibus locis nō sint	ca. lvij	fo. 180
Quæ aduenis noceant	ca. lix	fo. 180
Summa res & historie & obseruationes. dclxxxvij.		

Ex auctoribus.

Mutiāo: procilio: Verrio Flacco: L. Pisone: Cor. Valeria:
no: Catone censorio: Fenestella: Trogo: Actio: Columella
Virgilio: Varrone: L. Metello: Scipione: Cor. Celso: Nigi:
dio: Trebio nigro: Pomponio Mela: Manilio: Sura.

Externis.

Iuba rege: Polybio: Onesicrito: Isidoro: Antipatro: Ari:
stotele: Demetrio physico: Democrito: Theophrasto: Euā:
te: Apocha: qui olympionica: Hierone rege: Attalo rege:
Philætere rege: Ctesia: Duride: Philisto: Archita: Philar:
cho: Amphilocco: Ateneo: Anaxipoli Thasio: Apolodoro
lemnio: Aristophane milefio: Antigono cymæo: Agatbo:
elechio: Apollonio pergameno: Aristandro ateneo: Ba:
chio millesio: Bione solēse: Cherea ateneo: Diodoro priē:
neo: Dione colophonio: Epigene Rhodio: Euagone Tha:
sio: Euphronio: Atheneo: Hegesia: Maroneo: Menandro

PRIMI VOLVMINIS

priennio: Heracleote: Menecrate poeta. Androcione qui
de agricultura scripsit: Eserione qui item: Dionysio qui
magonem transtulit: Diophane qui ex Dionysio epito=
men fecit: Archelao rege: Nicandro.

Ibro nono continentur animalium aquatico=
rum historiae & naturæ.

De aquatiliū natura	ca. i	fo. 181
Quare maxima in mari aialia	ca. ij	fo. 181
De indicijs maris beluis	ca. iij	fo. 181
Quæ in oceano quoq; maxima	ca. iiij	fo. 182
De tritonū nereidū & elephātorum marinorum figuris	ca. v	fo. 182
De balenis & orcis	ca. vi	fo. 182
An spirent pisces: an dormiant	ca. vij	fo. 183
De delphinis & eorum natura mi= rabili	ca. viij	fo. 183
De torsionibus	ca. ix	fo. 185
De testudinibus quō capiantur	ca. x	fo. 185
Quis primus testudines secare insti= tuerit	ca. xi	fo. 185
Tegmenta aquatiliū	ca. xij	fo. 186
De uitulo marino	ca. xij	fo. 186
De piscibus pilo carentibus: & quo= modo pariant: & quot eorum ge= nera	ca. xiiij.	fo. 186
De noibus & naturis multorum pi= scium	ca. xv	fo. 186
De augurijs & diuersitate pisciū	ca. xvi	fo. 186
De mugili & alijs piscibus: & qd' nō idem ubiq; placeant	ca. xvij	fo. 187
De mulo: & coracino: salpa: sal= mone	ca. xvij	fo. 189

TABVLA

De exorato: muribus: polypis: & mu-		
renis	m. xix	fo. 189
Digestio pisciū i figuras corporū	m. xx	fo. 189
De anguillis	m. xxi	fo. 189
De captura earū in lacu benaco	m. xxij	fo. 189
De murenæ natura	m. xxij	fo. 190
De planis piscibus	m. xxiiij	fo. 190
De echio pisce: eiusq; nā mirabili	m. xxv	fo. 190
De uarietate naturæ piscium	m. xxvi	fo. 190
De miluo pisce & dracōe marino	m. xxvij	fo. 190
De piscibus sanguine carētibus	ca. xxviij	fo. 191
De loligine & sepijs: & polypis: &		
nauplijs	m. xxix	fo. 191
De onigena: locustis & cancris: coque-		
is & conchis	m. xxx	fo. 191
De cancris	m. xxxi	fo. 191
De coqueis	ca. xxxij	fo. 193
De peccinibus	m. xxxiiij	fo. 193
De diuitijs marinis	m. xxxiiij	fo. 193
Quo nascatur & ubi: & quo inue-		
niantur margaritæ	m. xxxv	fo. 193
De natura purpuræ & muricis	m. xxxvi	fo. 196
Quot sunt genera	m. xxxvij	fo. 196
Quomodo capiuntur	m. xxxvij	fo. 197
Romæ qñ usus purpuræ	ca. xxxix	fo. 197
De precio earum	m. xl	fo. 197
De tingendo amethystino & cocco		
bissino	m. xli	fo. 197
De pinna & pinotere: & aquatiliuz		
sensu	m. xliij	fo. 198
De scolopēdris: mulpibus & clauis	m. xliij	fo. 198
De ariete pisce	m. xliij	fo. 198

PRIMI VOLVMINIS

De his quæ tertiã naturã hñt non aia- lium neq; fruticũ: & de urticis: &		
spongijs	m. xlv	fo. 198
De caniculis marinis	m. xlvi	fo. 199
De aiantibus quæ siliæa testa: & quæ sine ullo includũtur: & reliquis sor- didis aialibus	m. xlvij	fo. 199
De uenenatis marinis	m. xlvij	fo. 199
De morbis piscium	m. xlix	fo. 200
De generatione eorũ mira	m. l	fo. 200
Itẽ de generatõe: & qui pisces ona pa- riant	m. li	fo. 200
De uuluis piscium	m. lij	fo. 201
De longissima uita piscium	m. liij	fo. 201
De uiuarijs ostreorũ & quis primus inuenerit	m. liij	fo. 201
Quis primus murenarum uiuaria fe- arit	m. lv	fo. 202
De coclearũ uiuarijs & quis primus instituit	m. lvi	fo. 202
De piscibus terrenis	m. lvij	fo. 202
De muribus nili	m. lvij	fo. 202
De anthia pise: & quõ capiatur	m. lix	fo. 202
De stellis marinis	m. lx	fo. 203
De dactylis eorũq; miraculis	m. lxi	fo. 203
De inimicitijs & amicitijs iter se aqua- tilium	m. lxij	fo. 203
Sũma res & historia & obseruationes. dc. l.		
Ex auctoribus		
Turrano: Gracula: Trogo: Mænatẽ: Albino Flauio: Cornelio Nepote: Valerio mimographo: Fabiano: Fe- nestella Mutiano: Helio Stilone: Statio seboso:		

TABVLA

Melisso·Seneca·Cicerone·Macro·Aemilio·Messalla Cor-
uino·Threbonio Nigro·Nigidio·

Externis

Aristotele·Archelao rege·Callimacho·Democrito·Theo-
phrasto·Trasillo·Aegesidemo Cydnio· Alexandro poly-
histore·

Ibro Decimo continentur natura & histo-

I ria animalium uolatilium·

De natura auium	ca·i	fo·204
De phœnice	ca·ij	fo·204
De aquilis	ca·iij	fo·204
Qñ legionū signa eē cœpint	ca·iiij	fo·205
Marum de aquila	ca·v	fo·206
De uulturibus	ca·vi	fo·206
De sanquale	ca·vij	fo·206
De accipitribus	ca·viij	fo·206
De cocyce quæ a suo genere interimi- tur	ca·ix	fo·206
De miliis	ca·x	fo·207
Digestio auium per gñā	ca·xi	fo·207
De inauspicatis auibus·cornix·cornis bubone	ca·xij	fo·207
De incendiaria	ca·xiij	fo·208
De climina	ca·xiij	fo·208
De auibus incognitis	ca·xv	fo·208
De auibus nocturnis	ca·xvi	fo·208
De noctuis	ca·xvij	fo·208
De pico martio	ca·xvij	fo·208
De ūcos ūgues hñtibz & digitos	ca·xix	fo·209
De paonibus· & quis eos primus comederit	ca·xx	fo·209
De gallis· & quomodo castrentur· &		

PRIMI VOLVMINIS

gallinaceo locuto	ca. xxi.	fo. 209
De anseribus: & quis primus iecur anserinum comederit: & de adipe anserino comageno	ca. xxij.	fo. 210
De gruibus: ciconijs: oloribus: & peregrinis anibus: & coturnicibus: de glotte	ca. xxij.	fo. 210
De hirundinibus: merulis: turdis: & sturnis: turturibus: & palumbis	ca. xxiiij.	fo. 212
Quæ auium perennes: quæ semestres: quæ trimestres	ca. xxv.	fo. 212
De anibus mira	ca. xxvi.	fo. 212
De anibus selencidibus	ca. xxvij.	fo. 212
De ibi	ca. xxvij.	fo. 212
Quæ aues in quibus locis non sunt: & quæ mutant colorem & uocem: & de luscinijs	ca. xxix.	fo. 213
De merulis	ca. xxx.	fo. 214
Tempus auium genituræ	ca. xxxi.	fo. 214
De halcyonibus: & de diebus earum nauigabilibus: & gavia: & reliquo aquaticarum genere	ca. xxxij.	fo. 214
De diuersitate nidificantium auium agathilis: cinamulgis & perdicibus	ca. xxxiiij.	fo. 214
De columbis	ca. xxxiiij.	fo. 216
De palūbis & differētia palūbarū	ca. xxxv.	fo. 216
De passeribus	ca. xxxvi.	fo. 216
De tinnungulo	ca. xxxvij.	fo. 216
De uolatu & incessu auium	ca. xxxvij.	fo. 217
De apodibus	ca. xxxix.	fo. 217
De caprimulgis & plateis	ca. xl.	fo. 217
De ingenijs auium	ca. xli.	fo. 217
De carduele & psytaco: & anibus		

ccc

TABVLA

que loquuntur	ca. xliij.	fo. 217
De cornuorum intelligentia	ca. xliij.	fo. 218
De diomedeis auibus	ca. xliiij.	fo. 218
Que animalia nihil discant	ca. xlv.	fo. 219
De potu auium	ca. xlv.	fo. 219
De hamotepode: onocrotalo: & de peregrinis auibus	ca. xlvij.	fo. 219
De multarum auium nominibus & natura	ca. xlvij.	fo. 219
De nouis auibus & fabulosis	ca. xlix.	fo. 219
Quis gallinas sarcire instituerit: de auarijs: & quis ea primus instituerit	ca. l.	fo. 220
De esopi patina	ca. li.	fo. 220
De generatione auium: & preter aues que quadrupedes oua pariant	ca. liij.	fo. 220
De tempore & generatione incubatus auium & coitu	ca. liij.	fo. 221
De uicijs & remedijs incubantiu	ca. liiij.	fo. 221
De augurijs onorum	ca. lv.	fo. 222
Que gallinae optimae	ca. lvi.	fo. 222
De morbis earum & remedijs	ca. lvij.	fo. 222
De coceptu numero fetus auium	ca. lvij.	fo. 222
De pauore & anseribus	ca. lix.	fo. 222
De ardeolis & quomodo seruentur optime oua	ca. lx.	fo. 223
Que uolucrum sola animal pariat: & lacte nutriet	ca. lxi.	fo. 223
De conceptu uiperæ & partu: & que terrestrium oua pariant	ca. lxij.	fo. 223
De generatione terrestrium	ca. lxij.	fo. 223
De uaria generatione auium	ca. lxiiij.	fo. 223

PRIMI VOLVMINIS

De murium foetu	ca. lxxv.	fo. 225.
De spina hominis anguem nasci	ca. lxxvi.	fo. 225.
De salamandra	ca. lxxvij.	fo. 225.
De his quæ nascuntur ex non genitis:		
Quæ nata nihil gignunt	ca. lxxviii.	fo. 226.
De sensibus animalium	ca. lxxix.	fo. 226.
Auditum & olfactum esse piscibus	ca. lxxx.	fo. 226.
Tactum cõmunẽ esse omnibus	ca. lxxxi.	fo. 226.
Quæ venenis uiuant: & quæ terra	ca. lxxxiij.	fo. 227.
De cibo & potu quorũdam	ca. lxxxij.	fo. 227.
Quæ inter se dissideant: & quæ inter se conueniant	ca. lxxxiiij.	fo. 227.
De somno animalium	ca. lxxxv.	fo. 228.
Summa res & historiae & obseruationes.	ccc. xxiiij.	

Ex auctoribus.

Manilio: Cornelio: Valeriano: Actio: Vmbritio meliore.
Massurio: Sabino: Antistio Labeone: Trogo: Cremutio.
M. Varrone: Macro: Aemilio: Emissio: Mutiano Nepote
Fabiano pictore: T. Lucretio: Cor. Celso: Oratio Delu-
sone: Higino: Sarsenis: Nigidio: Manilio Suræ.

Externis.

Homero: Phæmonoe: Philomone: Boeto qui ornytogæ-
nia: Hyla qui de augurijs: Aristotele: Theophrasto: Cal-
limacho: Eschilo: Hierone rege: Philometere rege: Archi-
ta: Amphilocho atheniense: Anaxipolitasio: Apolla-
doro lemnio: Aristophane millesio: Antigono cymæo:
Agathocle chio: Apollonio pergameno: Aristandro:
atheneo: Bachio millesio: Bione Solense: Cherea athe-
niense: Diodoro priennio: Dione colophonio: Democrito
Diophane nicense: Epigene rhodio: Euagora thasio: Eu-
phronio atheneo: Iuba Androtione qui de agricultura:
Aeschione qui item: Dionysio qui magonem transtulit

TABVLA

Diophane qui ex Dionysio epithomen fecit: Nicandro:
Onesicrito: Philarcho: Hesiodo.

Ibro Vndecimo continentur historiae & natura parvorum animalium & reptilium.		
De insectorum genere	ca. i.	fo. 229
De subtilitate naturae in his	ca. ii.	fo. 229
Utrum spirent an habeant sanguinem	ca. iii.	fo. 229
De corpore eorum	ca. iiij.	fo. 230
De apibus	ca. v.	fo. 230
Qui ordo naturae in eis	ca. vi.	fo. 230
De uocabulis operis	ca. vii.	fo. 230
Ex quibus floribus opera fiant	ca. viij.	fo. 231
De amatoribus earum	ca. ix.	fo. 231
Ratio operis	ca. x.	fo. 231
De fucis	ca. xi.	fo. 232
Quae natura mellis	ca. xij.	fo. 232
Quae optima mella	ca. xiiij.	fo. 232
Quae genera mellis in singulis	ca. xiiij.	fo. 232
Quomodo probentur mella	ca. xv.	fo. 233
De tertio genere mellis & quomodo apes probentur	ca. xvi.	fo. 233
Quae regiminis ratio	ca. xvij.	fo. 234
De genere apum: & quae inimica apibus	ca. xvij.	fo. 235
De morbis apum	ca. xix.	fo. 236
De continendis apibus: & quomodo re parentur	ca. xx.	fo. 236
De uespis & crabronibus	ca. xxi.	fo. 236
De bombicibus & bombyli: & ne cydalo: & quis primus bombicinā		

PRIMI VOLVMINIS

uestem inuenerit	ca. xxij	fo. 237
De bombice coa	ca. xxij	fo. 237
De araneis & gnatione earum	ca. xxiiij	fo. 237
De scorpionibus	ca. xxv	fo. 238
De stellionibus & de cicadis	ca. xxvi	fo. 239
De pennis insectorum : & scarabeis :		
& reliquis scarabeorū generibus	ca. xxvij	fo. 239
De locustis	ca. xxvij	fo. 240
De formicis nostratibus	ca. xxix	fo. 241
De indicis	ca. xxx	fo. 241
De diuersitate insectorum	ca. xxxi	fo. 241
De aialibus in ligno & ex ligno na-		
santibus	ca. xxxij	fo. 241
De aiali cui cibi exitus nō est	ca. xxxij	fo. 242
De tineis & culicibus : & de diuersi-		
tate earum	ca. xxxiiij	fo. 242
De pyrali siue pyrausta	ca. xxxv	fo. 242
Historiæ naturæ aialiū p. singula mē-		
bra	ca. xxxvi	fo. 242
De sanguine & quorum celerrime sic		
atur : & quorum non coeat : quorum		
grauissimus uel tenuissimus : quorū		
nullus	ca. xxxvij	fo. 253
An in sanguine pricipatus & tergo-		
re : & pilis māmīs & uestitu	ca. xxxvij	fo. 253
Notabilia aialia quæ māmīs	ca. xxxix	fo. 254
De lacte : & unde caseus nō fiat	ca. xl	fo. 254
De diuersitate caseorum	ca. xli	fo. 255
Differentia mībrorū hoīs a ceteris aīa		
libus	ca. xlij	fo. 255
De simiarum multitudine	ca. xliij	fo. 256
De unguibus	ca. xliij	fo. 256

ccc iij

TABVLA.

De ungulis	ca. xlv	fo. 257
De pedibus auiū & unguibus	ca. xlvi	fo. 257
De pedibus insectorum a duobus ad eē tum	ca. xlvij	fo. 257
De pomilionibus & genitalibus	ca. xlvij	fo. 257
De caudis	ca. xlix	fo. 258
De uocibus	ca. l	fo. 258
De agnascētibus mēbris: & dicta ari- stotelis de uita hoīs	ca. li	fo. 259
De aīa & de habitu aīaliū: & quæ gu- stata iterimāt: & de uictu hoīs & quibus de causis nō coquatur	ca. liij	fo. 259
De corpulētia augēda uel minuēda: et quæ gustu famē ac sitim sedēt	ca. liij	fo. 260
Summa res & historia & obseruatōes. ij. m. cclxx.		

Ex auctoribus.

M. Varrone: Higino: Scropha: Sarsena: Celso Cor. Aemilio Macro: Virgilio: Columella: Iulio Aquila qui de betrusca disciplina scripsit: Tarquitio qui item: Vmbri-
tio qui item: Catone Censorio: Domitio caluino: Trogo:
Melisso: Fauonio: Fabiano: Mutiano: Nigidio: Manilio:
Opio.

Externis.

Aristotele: democrito: Neptolemo: qui melliturgia: Ari-
stomacho qui item: Philisto qui item: Nicandro: Mene-
crate: Dionysio qui magonez transtulit: Empedocle: Cal-
limacho: Attalo rege: Apollodoro qui de bestijs uenena-
tis: Hippocrate: Eriphilo: Erasistrato: Asclepio: Themi-
sone: Possidonio stoico: Menandro priennense: Heracli-
de: Euphronio atheneo: Theophrasto: Hesiodo: Philome-
tere rege.

PRIMI VOLVMINIS

Ibro Duodecimo continetur de arboribus

I De arborum honore & qñ
platanus primū ī italia &

de natura earum m.i fo.260

De chamæplatano: & quis totoderit
viridaria m.ij fo.262

De peregrinis arboribus & malo assy
rio m.iiij fo.262

De indiæ arboribus: mel qñ romæ hebe
nus primum m.iiij fo.262

De spina & ficu indicis m.v fo.262

De arbore pala & arboribus indicis
sine noibus & laniferis m.vi fo.263

De pipis arboribus: & gariophylo
& alijs pluribus m.vij fo.263

De machir & arboribus gētis ama
næ m.viiij fo.264

De bdelio: & arboribus psici maris m.ix fo.264

De arboribus psicæ insulæ & lanige
ris arboribus m.x fo.264

De gossampino & arboribus ex qui
bus uestes fiūt & quibus modis cō
stent arborum fructus m.xi fo.265

De costo & nardo & differentijs
nardi m.xij fo.265

De assaro amomo: & amomi: & de
cardamomo m.xiiij fo.266

De thure & arboribus thuris m.xiiij fo.266

De myrrha & arboribus myrrhæ m.xv fo.268

De generibus myrrhæ & natura &
precio eius m.xvi fo.268

De mastice: ladano: & bruta: enhe:
ccc iiij

TABVLA

mo & strobos & styrac	ca. xvij	fo. 269
De felicitate arabie	ca. xvij	fo. 270
De cinnamomo & xylocinnamomo		
& casia	ca. xix	fo. 270
De isocinnamomo & cancamo		
actaro	ca. xx	fo. 271
De serichato & gabalio: de myro balano		
lano	ca. xxi	fo. 272
De phoenicobalano & calamo odora		
to	ca. xxij	fo. 272
De ammoniaco & spagno	ca. xxij	fo. 272
De cypero & spalatro	ca. xxij	fo. 273
De balsamo & opobalsamo & xyl		
balsamo: & styrac & galbana	ca. xxv	fo. 273
De panac & sodylio & malobathro	ca. xxvi	f. 274
De eleomphacio	ca. xxvij	fo. 275
De iryo & oenathe & de elate arbo		
re & cinnamo & comaco	ca. xxvij	fo. 275
Sūma res & historia & obseruatiōes. cccclxxvij.		

Ex auctoribus

M. Varrōe: Mutiō: Virgilio: Fabiano: Sebofo: Pōponio
Mela: Flauio Proculo: Trogo: Higino: Claudio Cesare:
Cor. Nepote: Sex. Nigro qui græc de medicina scripsit:
Cassio Hemina: L. Pisone: Tuditano: Antiatre.

Externis

Theophrasto: Herodoto: Calisthene: Isigono: Clitarcho:
Anaximene: Duride: Nearcho: Onesicrito: Polycrito:
Olympiadoro: Diogneto: Nigibulo: Anticlido: Carete:
Cydonio: Menechmo: Dorotheo: Xenia athenæo Lyco:
Anteo: Epidodo: Cherea: Democle: Ptolemæo Lago: Mar
sia Macedōe: Zoilo: Itē Democrito: Amphilocho: Arist
macho: Alexandro Polyhistor: Imba: Apollodoro qui de

PRIMI VOLVMINIS

odoribus scripsit: Heraclide medico: Archidemo: Item
Dionysio: Item Democle: Item Euphrone: Item Opseni
de: Item Diagora: Item Iolla: Item Heraclide tarentino
Zenocrate ephesio.

Ibro Tertiodecimo continetur de unguentis

I Arboribus maritimis

De unguētis & quō primū

Sunt cognita nobis et de cōpositōe a. i fo. 276

Quā unguētū regale vocetur: & quæ
diapasmata & qualiter seruitur a. ij fo. 277.

Quāta i unguētis luxuria: & qñ pri
mū romanis in usu a. iij fo. 278

De palmis & natura earū gñibus a. iij fo. 278

De syriæ arboribus a. v fo. 281

De terebintho a. vi fo. 281

De ficu ægyptia & cypria a. viij fo. 281

De ceraunia & siliqua a. viij. fo. 282

De persico ægypti et spia ægyptia a. ix fo. 282

De prūo & arboribus circa mēphi a. x fo. 282

De gūmi gñibus & papyro a. xi fo. 282

De gñibus chartarum: & quō chartæ

fiat: & de chartarum probatione

& uitij & glutino earū a. xij fo. 283

De libris Nūmæ a. xij fo. 284

De arboribus æthiopie a. xiiij fo. 285

De atlātis arboribus & citreis: &

quæ i his laudētur: & quæ uitupen

tur: & de arbore trogete a. xv fo. 285

De arbore lotho a. xvi fo. 286

De paliuro & punico malo: & de flo

re punici mali a. xvij. fo. 287

De asiæ & gracia fructibus a. xvij fo. 287

TABVLA

De timelea sue camelea & traga can		
tha & de trago sue scorpione &		
myrica & bria & galla	m. xix	fo. 287
De enonymo & andrachna congry-		
gia & thapsia	m. xx	fo. 287
De cappari sue cynosbato aut epheo-		
staphyle: & de saripha	m. xxi	fo. 288
De spia babylōis regia: et de cytiso	m. xxij	fo. 289
De fructibus & arboribus nostri ma		
ris atq; rubri & indici	m. xxij	fo. 289
Sūma res & historiae & obseruationes. cccclxviij.		

Ex auctoribus.

M. Varrone: Mutiano: Virgilio: Fabiano: Sebofo: Pompo
nio Mela: Fabio: Higino: Trogo Proculo: Claudio Casa-
re: Cor. Nepote: Sex. Nigro: qui græce de medicina scrip-
sit: Cassio Hemina: L. pifone: Tuditano: Antiater.

Externis.

Theophrasto: Herodoto: Callisthene: Isodoro: Clitarcho
Anaximene: Duride: Nearcho: Onesicrito: Olympiodo-
ro: Diogneto: Cleobolo: Anticlides: Crate Mitileno: Me-
næchmodoro: Thebano: Dorotheo atheniense: Lyco: An-
teo: Epipodo: Dione: Adimætho: Ptolemæo Lago: Mar-
sia Macedone: Zoilo: Itē Democrito: amphilocho: alexan-
dro Polyhistore: Aristomacho: Iuba rege: Apollodoro q̃
de odoribus scripsit Heraclide medico: Botrye medico: ar-
chidemo: Item Dionysio: Itē Democlides: Itē Euphrone.
Item Mneside: Item Diagora: Item Iolla: Itē Heraclide
Tarentino: Xenocrate ephesio.

Ibro quartodecimo continetur de uitibus &
uincis.

De uitium natura & qbus
modis ferant

m. i

fo. 291

PRIMI VOLVMINIS

De generibus uitium	ca.ij	fo.292
Item de uitium generibus	ca.iiij	fo.294
Insignia culturae uinearum	ca.iiij	fo.295
De natura uini	ca.v	fo.296
Vina generosa	ca.vi	fo.296
Vina transmarina	ca.vij	fo.298
De uino quod uocatur bion genera vij.	ca.viiij	fo.298
De dulcium generibus.xiiij.	ca.ix	fo.298
De deuterijs & secundarijs: uini gene ra tria	ca.x	fo.299
Quae nup in italia generosa uina esse caeperint	ca.xi	fo.299
De uini obseruatione Romulo rege po sita	ca.xij	fo.299
Qui uini usus antiquis & de uinis antiquorum	ca.xiiij	fo.300
De apothecis & uino opimiado	ca.xiiij	fo.300
De liberalitate Caesaris i uino: & qñ primū gñā uini fictitiij	ca.xv	fo.301
De uinis fictitijs	ca.xvi	fo.301
De hydromelle & oxymelle	ca.xvij	fo.302
Prodigiosa gñā uini	ca.xvij.	fo.302
Quibus uinis ad sacra uti fas n̄ sit: et qbus gñibus musta cōdiatur	ca.xix	fo.303
De piscis gñibus & resinis: et mustis cōdiendis & de aceto & fece	ca.xx	fo.303
De cellis uinarijs	ca.xxi	fo.304
De uitanda ebrietate	ca.xxij	fo.305
Summa res & historia & obseruationes.d.x.		

Ex auctoribus.

TABVLA.

Cor. Valeriano: Virgilio: Celso: Catone Censorio: Sarsenis
patre & filio: Scopha. M. Varrone. D. Syllano: Fabio
pictore: Trogo: Higino: Flacco: Verrio: Gracino: Iulio
Actico: Columella: Masurio: Sabino: Feneſtella: Tergilla
Mactio Planco: Flauio Dorſinio: Scauola: Aelio: Atteio
Capitone: Cotto Meſſalino. L. Piſone: Pompeio Leneo:
Fabiano. Sex. Nigro: Vibio Ruſſino.

Externis

Hefiodo: Theophraſto: Ariſtotele: Democrito: Atalo re-
ge: Philometere rege: Archita: Xenophonte: Amphiloco:
Atheneo: Anaxipoli Thafio: Apollodoro Lemnio: Ari-
ſtophane mileſio: Atigono Cymæo: Agatone: Apollonio
pergameno: Ariſtandro Athenæo: Botrye: Item Bacchio
mileſio: Bione: Solenſe: Cherea athenienſe: Cherſto: ite
Diodoro prieneo: Dione colophonio: Epigene Rhodio:
Euagora Thafio: Euphrone ateneo: Androtione qui de
agricultura ſcripſit: Eſchirione qui item Lyſimacho qui
item: Dionyſio qui magonem tranſtulit: Diophane qui
ex Dionyſio epitomen fecit: Aſclepiade medico: Oneſi-
crito: Eraſiſtrato qui item: Iuba rege.

Ibro Quintodecimo continetur de natura frugis

I ferarum arborum & cultarum.

Natura frugiferarum arbo-

rum	m. i	fo. 306
De oleo	m. ij	fo. 307
De natura oliuæ & oleæ icipiētis	m. iij	fo. 307
De natura olei	m. iij	fo. 308
De cultura oliuarum	m. v	fo. 308
De ſeruandis oliuiſ: & quomodo fa- ciendum oleum	m. vi	fo. 308
De oleo fictitio	m. vij	fo. 309
De amurca	m. viij	fo. 310

PRIMI VOLVMINIS

Pomoru oium gna & natura	m. ix	fo. 310
Nucu pinearu gna quattuor	m. x	fo. 310
De malo cotoneo	m. xi	fo. 310
De psico gna quattuor	m. xij	fo. 311
De pruno gna. xi.	m. xij	fo. 311
De diuersis gnibus malorum: genera.		
xxix	m. xiiij	fo. 311
De pyris & insitoru uarietate	m. xv	fo. 312
De pomis seruandis & uuis	m. xvi	fo. 313
De cotoneis pyris & sorbis	m. xvij	fo. 313
De ficis gna. xxix	m. xvij	fo. 314
De caprifico & caprificatione	m. xix	fo. 315
De mespilis & eoru gnibus. iij	m. xx	fo. 316
De sorbis genera quattuor	m. xxi	fo. 316
De nuce iuglande	m. xxij	fo. 316
De castaneis gna octo	m. xxij	fo. 317
De siliquis & carnosis pomis: et mo-		
ris & de acinis & baccis	m. xxiiij	fo. 317
De cerasis gna octo	m. xxv	fo. 318
De corno & lentisco	m. xxvi	fo. 318
De gnibus succoru & de odore	m. xxvij	fo. 318
De succis fructuum & arborum &		
coloribus & odoribus: & na po-		
morum: & de commendatione fru-		
ctuum	m. xxvij.	fo. 319
De myrto gna eius	m. xxix	fo. 319
De lauro gna. xij.	m. xxx	fo. 321
Suma res & historiae & obseruationes. d. xx.		

Ex auctoribus.

Fenestella: Fabiano: Virgilio: Cornelio Valeriano: Cel-
so: Catone censorio: Sarsenis patre & filio: Scropho. M.
Varrone: Lisimacho: Fabio pictore: Trogo: Higino: Flac

TABVLA

co Verrio: Gracino: Attico: Iulio Sabino: Tergilla: Cottus
Messalino: Columella: L. Pisone: Pöpeio Leneo: Maetio:
Planco: Flauio Dorfene: Scauola: Helio: Atteio: Capitöe:
Sex. Nigro: Mumio Ruffino.

Externis.

Hesiodo: Aristotele: Democrito: Hierone rege: Archita:
Philometere rege: Attalo rege: Xöphonte: Amphilocho:
Athenaeo: Anaxipoli thasio: Apollodoro Lemnio: Aristo
phane Milesio: Antigöe Cymaeo: Agathocle Chio: Apol
lodoro Pergameno: aristandro Ateneo: Bacchio Milesio
Bione solense: Cherea Ateneo: Cheristo: Item Diodora
Prieneo: Dione Colophonio: Epigene Rhodio: Enagora
Thasio: Euphronio Ateneo: Androtione qui de agricul
tura scripsit: Eschirione qui item: Dionysio qui magonez
transtulit: Diophane qui ex Diöysio epitomē fecit: Ascle
piade medico: Erasistrato item: Comiade qui de conditu
ra uini: Aristomacho qui item: Hyasio qui item: Themis
sone medico: Onesicrito: Iuba rege

Ibro Sextodecimo continentur siluestriū ar-		
l	borum naturæ	ca. i fo. 322
Gentes sine arbore: & mi-		
racula in septentrionalis regionis ar		
	boribus	ca. ii fo. 322
	De hircinæ siluæ magnitudine	ca. iiij fo. 323
	De glandiferis	ca. iiij fo. 323
	De glande genera. xiiij.	ca. v fo. 324
	De fagina glande & reliquis	
	glandibus: & carbone &	
	pastu porcorum	ca. vi fo. 324
	De galla & quam multa præ	
	ter glandem eadem ferant	
	arbores	ca. viij fo. 326

PRIMI VOLVMINIS

De eachyre & cōcco grano & agari co & sub ere	ca. viij	fo. 326
Quarum sint in usu cortices	ca. ix	fo. 326
De scādulis & pinu: pinastro: abiete: picaq; larice: tæda: taxo	ca. x	fo. 226
Quibus modis fiant gñā picis & quo modo fiat cædru: & de spissa picæ quomodo fiat: & quibus modis resi na coquatur	ca. xi	fo. 328
De zopissa & sapio & quarū arbo= rum materia in precio	ca. xij	fo. 328
De fraxino gñā eius. iij.	ca. xij	fo. 329
De tilia gñā duo	ca. xiiij	fo. 329
De acris gñā. x	ca. xv	fo. 329
De bruscho moluscho & staphylodē dro & buxo gñā. iij.	ca. xvi	fo. 330
De ulmo gñā. iij.	ca. xvij	fo. 330
De arborum natura per situs	ca. xvij	fo. 330
Diuisio generum	ca. xix	fo. 331
Quibus folia nō decidant: & de rho dendro	ca. xx	fo. 331
Item quibus folia non decidunt: & quibus nō oīa folia cadant: & qui= bus locis nullæ arborum	ca. xxi	fo. 331
De natura foliorum cadetiū & qui= bus foliorum uarij colores	ca. xxij	fo. 331
De populo tria gñā: & quorū folio= rum figura mutetur	ca. xxij	fo. 331
Quæ folia uersentur omnibus annis: quæ foliorū eius palmis cura et usus foliorum mirabilia	ca. xxiiij	fo. 332
De ordine naturæ in satis: & de flore		

TABVLA

arborum & conceptu & germina tione & partu: & quo ordine flo- reant	m. xxv	fo. 332
De corno & quo tpe quæq; ferât: & quæ fructum non ferant: & quæ in fœlius existimantur: & quæ facil- lime fructum perdunt: & quibus fructus anteq; foliū nascatur	m. xxvi	fo. 334
De biferis & trifervis: & quæ celerri- me senescât: & de ætatibus earū	m. xxvij	fo. 335
De moro	m. xxvij	fo. 335
De siluestribus	m. xxix	fo. 335
De buxo et faba græca siue loto	m. xxx	fo. 336
De ramis cortice et radicibus arborū	m. xxxi	fo. 336
De prodigiosis arboribus: & quibus modis sponte nascuntur: & q; non oia ubiq; nascuntur & quæ non ali- bi nascuntur arbores	m. xxxij	fo. 337
De cyprèsso: et q; ex terra noua aliq; se- pe nascatur q; i ea atea n̄ fuerūt	m. xxxiij	fo. 338
De hedera	m. xxxiij	fo. 338
De hedera quæ uocatur smilax	m. xxxv	fo. 339
De aquaticis calamis & fruticibus	m. xxxvi	fo. 339
De salice gñā eius octo: et quæ p̄ter sali- cē sint utilia ligaturis et de rubis	m. xxxvij	fo. 341
De succis arborū: & nā materiariū: et de cædendis arboribus	m. xxxviij	fo. 342
De teredinibus laricē	m. xxxix	fo. 343
De materijs. de magnitudine arborū: et quæ caricē & ruinā nō sentiūt: & de perpetuitate materiariū	m. xl	fo. 344
De teredinibus	m. xli	fo. 346

Incipit liber de arboribus

SECVNDVS Fo. r.
CAII PLYNII SECVNDI NATVRALIS
HYSTORIAE LIBER SECVNDVS.

An Finitus Sit Mundus Et An Vnus. Ca. I.

m VNDVM ET HOC QVOD NO
mie alio cælū appellare libuit: cuius
circumflexu teguntur cūcta: numē
esse credi par est æternum: immen
sum: neq; genitum: neq; iteriturū:
nunq̃. Huius extera indagare nec
interest hominum: nec capit humanæ coniectura men
tis: sacer est: æternus immensus: totus in toto: immo ue
ro ipse totum: finitus: ac infinito similis. Omniū rerū
certus: & similis incerto. Extra intra cuncta cōplexus
in se: idemq; rerū naturæ opus; & rerū ip̃a natura. Fu
ror est mensuram eius animo quosdā agitasse: atq; pro
dere ausos. Alios rursus occasione hinc sumpta aut his
data innumerabiles tradidisse mundos: ut totidē rerū
naturas credi oporteret. Aut si una omnes incubarent:
totidem tamen soles totidēq; lunas: & cætera etiā in
uno & immensa: & innumerabilia sydera: quasi non
eadem questione semper in termino cogitatiois occur
sura desiderio finis alicuius. Aut si hæc infinitas na
turæ omniū artifici possit assignari: non illud idez in
uno facilius sit intelligi tanto præsertim opere. Furor
est profecto furor egredi ex eo: & tanq̃ in terna eius
cūcta plane iā sint nota: ita scrutari extera: quasi uero
mensurā ullius rei possit agere: qui sui nesciat: aut mēs
hominis uidere quæ mundus ipse non capiat.

De Forma Eius.

Ca. II.

f Ormā eius in speciem orbis absoluti globatam
esse nomē in primis: & consensus in eo mor

LIBER

orbis motus talium orbem appellantium. Sed & argumenta rerum docent: non solū quia talis figura omnibus sui partibus uergit in sese: ac sibi ipsa tolleranda est: seque includit: & continet nullarū egens compagum: nec finem aut initium ullis sui partibus sentiens: & quia ad motum quo subinde uerti debeat (ut mox apparebit) talis aptissima est. Sed oculorū quoq; probatione q̄ cōnexus mediūsq; quacūq; cernatur: cum id accidere in alia non possit figura.

De Motu Eius.

CA. III.

Anc ergo formam eius aeterno: & irrequieto
h ambitu inenarrabili celeritate. xliiii. horarū
 spacio circumagi solis exortus & occasus
 haud dubiū reliquere: an sit immensus & ideo sensum
 auriū facile excedens tantæ molis rotatæ uertigine assiduus
 sonitus non equidē facile dixerim: non hercle magis
 q̄ circūactorum simul tinnitus syderū: suosq; uolūcrum
 orbis. An dulci quidem: & incredibili suauitate
 concentus nobis qui intus agimus: iuxta diebus noctibusq;
 tacitus labitur mūdus: esse innumeras ei effigies
 animalium rerūq; cunctarum impressas. Et ut in uolucrum
 notamus ouis læuitate cōtinua: lubricum corpus: quod
 clarissimi auctores: dixere rerum argumētis indicatur:
 quoniā inde deciduis rerum omniū seminibus innumera
 in mari præcipue: ac plerūq; confusis monstrificæ
 digenerantur effigies. Præterea uisus p̄batione
 alibi plaustra: alibi ursi: alibi tauri: alibi litteræ figura
 candidiore medio super uerticem circulo.

Cur Mundus Dicatur.

CA. IIII.

mundus nō dicatur Quidem & cōsensu gētiū moneor. Nam quem κοσμος græci nomine ornamenti appellauerunt: eum & nos a perfecta absoluta

q; elegantia mundū. Cælum quide; haud dubie cælato
argumento diximus: ut interpretatur. M. Varro. Adiu-
uat rerum ordo descripto circulo: qui signifer uocatur
in. xii. animalium effigies: & per illas solis cursu con-
gruens tot sæculis ratio.

De Quattuor Elementis.

Ca. V.

Ec de elemētis uideo dubitari quattuor ea
esse. Ignium summo: inde tot stellarū collucē-
tium illos oculos: Proximum spiritus: quem
græci nostriq; eodem uocabulo æra appellant. Vitalem
hunc: & per cuncta rerum meabile: totoq; cōsertum.
Cuius uī suspensam cum quarto aquarum elemento li-
brari medio spacij tellurem. Ita mutuo cōplexu diuersi-
tatis effici nexum: & leuia ponderibus inhiberi quo-
minus euolent. Contraq; grauiā ne ruent suspendi leni-
bus in sublime tendentibus. Sic pari in diuersa nī su uī
sua quæq; cōsistere irrequieto mundi ipsius constricta
circuitu: quo semper in se currente imam atq; mediam
in toto terram: eandemq; uniuerso cardine stare pendē-
tem librantem per quæ pendeat. Ita solā immobilem
circa eam uolubili uniuersitate eandemq; ex omnibus
necti: eidemq; omnia inniti.

De Septem Planetis.

Ca. VI

Nter hanc cælumq; eodē spiritu pendent cer-
tis discreta spacij. V ij. sydera: quæ ab incessu
uocamus errantia: cū errēt nulla minus illis.

Quorum medius sol fertur amplissima magnitudine
ac potestate: nec temporum modo terrarumq;: sed syde-
rum etiam ipsorum cæliq; rector. Hunc mundi esse to-
tius animum: ac planius mentem. Hunc principale na-
turæ regimen: ac numen credere decet opera eius ex-
stimātes. Hic lucem rebus ministrat: aufertq; tenebras

a ij

LIBER

Hic reliqua sydera occultat. Hic uices temporū: annūq;
semper renascētē ex usu naturæ temperat. Hic cæli tri-
stitiam discutit: Atq; etiam nubila humani animi se-
renat. Hic suum lumē cæteris quoq; syderibus fcenerat
præclarus: eximius: omnia intuens: omnia etiam exau-
diens: ut principi litterarum. Homero placuisse in uno
eo uideo.

De Deo.

Ca. VII.

Vapropter effigiem dei formamq; quærere
q imbecillitatis hūanæ reor: quisquis est deus
(si modo est alius) & quacunq; in parte to-
tus est sensus: totus est uisus: totus auditus: totus ani-
mæ: totus animi: totus sui innumeros quidem credere:
atq; etiā ex uirtutibus uitijsq; hominum ut pudicitia
cōcordiam: mentem: spem: honorem: clementiam: fidē:
aut (ut Democrito placuit) duos omnino pœnā & be-
neficium maiorem ad socordiam accedit. Fragilis &
laboriosa mortalitas in partes istas digestit infirmita-
tis suæ memor: ut portionibus coleret quisq; quo maxi-
me indigeret. Itaq; noīa alia alijs gētibus: & numina
in ijsdem innumerabilia reperimus. Inferis quoq; in
genera descriptis morbisq; & multis etiam pestibus
dum esse placata trepido metu cupimus. Ideoq; etiam
publice febris fanum in palatio dicatum est: bonæ
ad ædem larium ara: Et malæ fortunæ esquilis. Quā-
obrem maior cælitum populus etiam quā hominū in-
telligi potest: cum singuli quoq; ex semetipsis totidem
deos faciant: Iunones geniosq; adoptando sibi. Gentes
uero quædā animalia etiam: & aliqua etiam obscena
pro dijs habent: ac multa dictū magis pudenda per fœ-
tidos cibos & alia similia iurantes. Matrimonia qui-
dem inter deos credi tantoq; æuo ex his neminem nasci

Et alios esse grandæuos: semperq; canos: alios iuuenes:
 atq; pueros atri coloris: aligeros: claudos: ouo edictos:
 Et alternis diebus uiuentes morientesq; pueriliū pro-
 pe deliramentorum est. Sed super omnē impudentiā
 adulteria inter ipsos fingi: mox iurgia: Et odia: atq;
 etiā furtorū esse: Et scelerū numina. Deus est mortali
 iuuare mortale. Et hæc ad æternā gloriā uia: hæc pce-
 res iere romani: hæc nunc cælesti passu cum liberis suis
 uadit maximus omnis æui rector Vespasianus Augu-
 stus fessis rebus subueniens. Hic est uetustissimus refe-
 rendi benemerentibus gratiā mos: ut tales numinibus
 ascribant. Quippe Et omniū aliorū nomina deorum:
 Et quæ supra syderū rettuli ex hominū nata sunt me-
 ritis. Iouem quidē aut mercuriū: aliterue alios inter se
 uocari: Et esse cælestis nomēclaturæ quis non inter-
 pretatione naturæ fateatur: Irridendū uero agere cu-
 ram rerum humanarū illud quicquid est summum. An
 ne tam tristi atq; multiplici ministerio non pollui cre-
 damus dubitemusue: Vix prope est iudicare utrū ma-
 gis conducat generi hūano quādo alijs nullus est decrū
 respectus: alijs pudendus: externis famulatur sacris: ac
 digitis deos gestant: Et monstra quoq;: quæ colunt dā-
 nant: Et excogitāt cibos: imperia dira in ip̄os ne som-
 no quidem quieto irrogant. Non matrimonia: non li-
 beros: non deniq; quicq; aliud nisi iubētibus sacris dili-
 gunt. Alij in ip̄o capitolio fallunt: ac fulminantē pete-
 rant iouem: Et hos iuuāt scelera: illos sacra sua pœnis
 agunt. Inuenit tamen inter has utraq; sententias me-
 diū sibi ip̄a mortalitas numen: quominus etiam pla-
 na de deo coniectatio esset. Toto quippe mundo Et lo-
 cis omnibus: omnibusq; horis: hominū uocibus fortuna
 sola innocatur: Et una nominatur: una accusatur: una

LIBER

agitur rea: una cogitatur: sola laudatur: sola arguitur:
 & cum cōitijs colitur: uolubilisq; a plerisq; uero &
 cæca etiā existimata: uaga: inconstans: incerta: uaria:
 indignorūq; faultrix: huic omnia expensa: huic omnia
 feruntur accepta: & in tota ratione mortalium sola
 utrāq; paginā facit. Adeoq; obnoxia sumus sortis: ut
 fors ipsa pro deo sit: qua deus probatur incertus. Pars
 alia & hanc pellit: astroq; suo euctus assignat: & na
 scendi legibus semelq; in omnes futuros nunq; deo de
 cretum. In reliquū uero ociū datur. Sedere cœpit sentē
 tia hæc: pariterq; & eruditū uulgus & rude in eam
 cursu uadit. Ecce fulgurū monitus: oraculorū præcita:
 aruspiciū prædicta: atq; etiam parua dictū in augurijs
 sternutamenta: & offensiones pedū. Diuus Augustus
 læuū prodidit sibi calceū præpostere inductum: quo die
 seditione militari prope afflictus est. Quæ singula
 improuidā mortalitātē inuoluunt: solum ut inter ista
 uel certū sit nihil esse certi: nec miseriū quicq; homine
 aut superbiū: Cæteris quippe animantium sola uictus
 cura est. In quo sponte nature benignitas sufficit: uno
 quidem uel præferēda cunctis bonis: q; de gloria: de pe
 cunia: ambitione: superq; de morte non cogitant. Verū
 in his deos agere curam rerum humanarū credi ex usu
 uitæ est: pœnasq; maleficijs aliquando seras occupato
 deo in tanta mole: nunq; autē irritas esse. Nec ideo pxi
 mum illi genitum hominem: ut uilitate iuxta beluas
 esset imperfectæ uero in homine naturæ præcipua sola
 tia: ne deū quidem posse omnia. Namq; nec sibi potest
 mortē cōsciscere: si uelit: quod homini dedit. optimū in
 tantis uitæ pœnis: nec mortales æternitate donare aut
 reuocare defunctos: nec facere ut qui uixit non uixerit:
 qui honores gessit: non gesserit. Nullūq; habere in præ

terita ius præterq̃ obliuionis. Atq; (ut facietis quoq; argumentis societas hæc cū deo copuletur) ut bis dena uiginti non sint: ac multa similiter efficere nō posse. Per quæ declaratur haud dubiæ naturæ potentia. Id quoq; esse quod deū uocamus. In hæc diuertisse nō fuerit alienum propter uulgatam assidue quæstionē de deo.

De Natura Syderū Errantium.

Cd. VIII.

In redeamus ad reliqua naturæ sydera: quæ
 h affixa diximus mundo: non illa ut existimat
 uulgus singulis attributa nobis: & clara di
 uitibus: minora pauperibus: obscura defectis: & pro
 sorte cuiusq; lucentia ad munera mortalibus. Quia nec
 cum suo quæq; homine orta moriuntur: nec aliquē ex
 tingui decidia significant. Non tanta cælo societas no
 biscum est: ut nostro fato mortalis sit ille quoq; syderū
 fulgor. Illa nimio alimento tracti humoris igneā uim
 abundantia reddunt. Cum decidere creduntur: ut apud
 nos quoq; id luminibus accēsis liquore olei notamus ac
 cidere. Cæterum æterna est cælestibus natura intexen
 tibus mundū: intextuq; concretis. Potentia autē ad ter
 ram magnopere eorū pertinens: quæ propter effectus
 claritatēq; & magnitudinē in tāta subtilitate nosci
 potuerūt: sicut suo demonstrabimus loco. Circulorum
 quoq; cæli ratio in terræ mentione aptius dicitur: qm̃
 ad eam pertinet tota signiferi modulatio inuentioni
 bus non dilatis. Obliquitatem eius intellexisse: hoc est
 rerum fores aperuisse Anaximander. Milesius traditur
 primus olimpiade. lvij. Signa deinde i eo Cleostratus:
 & primū arietis ac sagitarij. Sphærā ip̃am ante mul
 to atlas. Nunc relicto ip̃ius mūdi corpore reliqua inter
 cælum terrasq; tractentur. Summum esse quod uocant
 Saturni sydus: ideoq; minimum uideri: & maximo

a iiij

LIBER

ambire circulo : de .xxx . anno ad breuissima sedis suæ
 principia regredi certum est . Omnium autē errantium
 syderum meatus iterq; ea solis & lunæ contrariū mū-
 do agere cursum : id est læuū : semper illo in dextram
 præcipiti : & quā assidua conuersione immensæ cele-
 ritatis attollātur ab eo : rapianturq; in occasum aduer-
 so tamen ire motu : per suos quæq; passus ita ferri ne cō-
 uolutus der eandem in partem æterna mūdi uertigine
 ignauo globo torpeat : sed findatur aduerso syderū uer-
 bere discretus & digestus . Saturni autem sydis geli-
 dæ ac rigētis esse naturæ : multoq; ex eo inferiorem Io-
 uis circulū : & ideo motu celeriore duodenis circūagi
 annis . Tertiū Martis : quod quidā Herculis uocat : ignea
 ardenti solis uicinitate binis fere annis conuerti . Ideo-
 q; huius ardore nimio & rigore Saturni interiectum
 ambobus ex utroq; tēperari iouē : salutaremq; fieri de
 inde solis meatum esse partium quidem trecentarium .
 lx . Sed ut obseruatio umbrarū eius redeat ad notas q;
 nos annis dies adiici : superq; quartā partē diei . Quā
 ob causam quinto anno unus intercalaris dies additur
 ut temporū ratio facilius solis itineri congruat . Infra
 solē ambit ingens sydis appellatum Veneris : alterno
 meatu uagum : ipsiq; cognominibus æmulum solis &
 lune : præueniens quippe & ante matutinū exoriēs : luci
 feri nomē accipit : ut sol alter : diēq; maturās . Cōtra ab
 occasu refulgēs nūcupatur uesp : ut progās lucē : uicq;
 lunæ reddēs . Quā naturā eius Pythagoras Sānius pri-
 mus dephēdit olympiade circiter . xli . q; fuit urbis Rōæ
 annus cxli . Largiori magnitudie extra cūcta alia syde-
 ra est claritatis qdē tantæ ut unius huius stellæ radijs
 umbræ reddantur . Itaq; & in magno nominū ambitu
 est . Alij em̄ Innonis : alij isidis : alij matris deum appelo-

lauere. Huius natura cuncta generantur in terris. Nāq; in alterutro exortu genicali rore conspergens nō ter-
ræ modo conceptus implet: uerum animantium quoq;
omnium stimulat. Signiferi autem ambitum peragit
tricenis & duo de quinquagenis diebus: ab sole nunq;
absistens partibus sex atq; quadraginta longius (ut Ti-
meo placet) Simili ratione sed nequaquā magnitudine
scilicet aut ui proximū illi Mercurij sydus a quibusdā
appellatū Apollinis inferiore circulo fertur. ix. diebus
ociore ambitu modo ante solis exortū: modo post occa-
sum splendens: nunq; ab eo. xxij. partibus remotius: ut
Ctesias & Sosigenes docent. Ideo & peculiaris horū
syderū statio est: neq; cōmunis cū supradictis. Nāq; ea
& quarta parte celi a sole abesse & tertia: & aduer-
sa soli sepe cernuntur: maioresq; alijs habent cūcta ple-
næ conuersionis ambitus in magni anni ratioe dicēdos.

De lunæ Natura.

Cd. ix.

Ed omnium admirationē uincit nouissimū sy-
s dus terrisq; familiarissimū: & in tenebrarū
remediū ab natura reptū lunæ multiformis:
hæc æbigua torfit igenia cōtēplatiū: & pximū ignora-
ri sydus maxime indignātium: crescens semper: aut se-
nescens. Et modo curuata in cornua: modo æqua ppor-
tione diuisa: mō sinuata in orbē: maculosa: eodēq; subi-
to prænitens: immēsa orbe pleno: ac repēte nulla: alias
pernox: alias sēra: & parte diei solis lucē adiunans: de-
ficiens: & in defectu tamen conspicua. Quæ mensis
exitu latet cum laborare non creditur. Iam uero humi-
lis & excelsa: & ne id quidem uno modo: sed alias ad-
mota cælo: alias cōtingua montibus: nunc in aquilonē
elata: nunc in austros deiecta. Quæ singula in eam de-
prehendit hominū primus Endymion: & ob id amore

LIBER

eius captus fama traditur. Nō sumus profecto grati
erga eos: qui labore curaq; lucē nobis aperuere. In hac
luce mira quoq; humani ingenij peste sanguinē: & cæ
des condere annalibus iuuat: ut scelera hominū noscan
tur mundi ipsius ignaris. Proxima ergo cardini: ideoq;
minimo ābitu uicenis diebus septenisq; & tertia diei
parte peragit spatia eadem: quæ Saturni sydus altissi
mum. xxx. ut dictum est annis: dein remorata in coitu
solis biduo cum tardissime a tricesima luce rursus ad
easdem uices exit. Haud scio an omniū quæ in cælo præ
nosci potuerunt magistra in. xij. spacia mensuum oport
tere diuidi annum: quando ipsum totiens solem redeū
tē ad principia consequitur. Solis fulgore eam ut reli
qua sydera regi: siquidem in totum mutuata ab eo luce
fulgere: qualē in percussu aquæ uolitare cōspicimus.
ideo molliore & imperfecta ui soluere tantum humo
rem: atq; etiam augere: quem solis radij assumāt. ideo
& in æquali lumine aspici: quia ex aduerso demū ple
na reliquis diebus tantū ex se terris ostendat: quantum
ex sole ipsa concipiat. In coitu quidē non cerni: quoniā
haustum omnē lucis auersa illo regerat: unde acceperit
Sydera uero haud dubie hūore terreno pasci: q̄a orbe
dimidio nonnunq̄ maculosa cernantur: scilicet nondū
suppetente ad hauriendum ultra iuxta ui. Maculas enī
non aliud esse q̄ terræ raptas cum humore sordes.

De defectu Solis & Lune & de nocte. Ca. x.
Effectus autem suos & solis rem in tota con
demplatione naturæ maximæ mirā & ostē
to similē eorū magnitudinum umbræq; indi
ces existere. Quippe manifestū est solē interuentu lu
næ occultari: lunāq; terræ obiectu: ac dices reddi eosdē
solis radios luna interpositu suo auferēte terræ. terraq;

lunæ. Hac uero subeunte repentinas obduci tenebras:
 rursumq; illius umbra sydus hebetari. Neq; aliud esse
 noctem q̄ terre umbram. Figuram autem umbræ similē
 metæ ac turbini inuerso: quando mucrone tantum in=
 gruat: neq; lunæ excedat altitudinem: quoniā nullum
 aliud sydus eodē modo obscuretur: & talis figura sem=
 per in mucronē deficiat. Spatio quidem consumi um=
 bras indicio sunt uolucrum prealti uolatus. Ergo confi=
 nium illis est aeris terminus initiumq; ætheris. Supra
 lunā pura omnia ac diuturnæ lucis plena. A nobis autē
 per noctem cernuntur sydera ut reliqua lumina & te=
 nebris. Et propter has causas nocturno tēpore deficit
 luna. Stati autem atq; menstrui non sunt utriq; defe=
 ctus ppter obliquitatē signiferi: lunæq; multiuagos (ut
 dictū est) flexus: nō semp in scrupulis partiū cōgruēte
 syderū motu. De syderū magnitudine. Ca. xi.

Aec ratio mortales animos subducit in cælū
 h ac uelut inde contemplantibus triū maxima
 rum rerum naturæ partiū magnitudinē de=
 tegit. Non posset quippe totus sol adimi terris inter=
 cedente luna: si terra maior esset quam luna tertia ex
 utraq; uastitas solis oculorum argumētis aperitur: ut
 non sit necesse amplitudinem eius cōiectura animi
 scrutari. Immensum esse constat: quia arborū in limiti=
 bus porrectarū in quotlibet passiuū milia umbras pa=
 ribus iaciat intervallis: tanq̄ toto spacio medius. Et q̄a
 per æquinotium omnibus in meridiana plaga habitā=
 tibus simul fiat a uertice. Item quia circa solstitialem
 circulum habitantium meridie ad septemtrionem um=
 bre cadant: ortu uero ad occasum: quæ fieri nullo modo
 possent: nisi multo esset maior q̄ terra: nec nō montem
 idam exoriens latitudine exuperat dextra lenaq; large

LIBER

amplectens: præsertim discretus tanto interuallo. Defectus lunæ magnitudinem eius haud dubia ratione declarat: sicut terræ paruitatē ipsa deficiens. Namq; cum sint tres umbrarum figuræ: constetq;: si par lumini sit materia: quæ iactat umbrā: colūnæ effigie iaci: nec habere finē. Si uero maior materia q̄ lumē: turbinis recti: ut sit inum eius angustissimū: & simili modo infinita lōgītudo. Si minor materia q̄ lux: metæ existere effigie in cacuminis fine desinētem: talemq; cerni umbram deficiente luna palam fit: ut nulla amplius relinquatur dubitatio superari magnitudine terrā. Id quidem & tacitis ipsius naturæ indicij. Cur em̄ partitis uicibus anni brumalis abscedit? ut noctium opacitate terras reficiat: exusturus haud dubie: & sic quoq; exurens quadā in parte: tanta magnitudo eius est.

Quæ q̄ inuenerit in obseruatōe cælesti. Ca. xij.

Trationē quidem defectus utriusq; primus e romani generis in uulgus extulit Sulpitius Gallus: qui cons. cū. M. Marcello fuit: sed tū tribunus militum sollicitudine exercitu liberato: pridie q̄ Perses rex superatus a Paulo est: in concione ab imperatore productus ad precipinendam eclipsim: mox & composito uolumine. Apud græcos autē inuestigauit primus omnium Thales Milesius olympiadis. xlvij. anno quarto: predicto solis defectu: qui sub Aftyage rege factus est urbis conditæ anno. clxx. Post eos utriusq; syderis cursum in sexcentos annos præcinnuit Hipparchus menses gentium diesq; & horas: ac citius locorū: & uicos populorum complexus a quo teste: haud alio modo: q̄ consiliorum naturæ particeps. Viri ingentes supraq; mortalium naturam tantorum numinū lege deprehensa: & misera hominū mente absoluta in defe-

atibus stellarum: scelera. aut mortem aliquā syderum
 pauēte. Quo in metu fuisse Sterfichori & Pindari na-
 tūm sublimia ora palam est deliquio solis: & in luna
 ueneficia arguente mortalitate: & ob id crepitū disso-
 no auxiliante. Quo pauore ignarus causæ Nicias athe-
 niensū imperator ueritus classem portu educere: opes
 eorum afflixit. Macti ingenio & cæli interprætes re-
 rumq; naturæ capaces argumēti repertores: quos deos
 hominesq; uicistis. Quis em̄ hæc cernens: & status sy-
 derum: quoniam ita placuit appellare labores non suæ
 necessitati mortalis genitus ignoscat. Nunc cōfessa de
 ijsdem breuiter atq; capitulatim attingā: ratione ad-
 modum necessarijs locis strictimq; reddita. Nam neq;
 instituti operis talis argumentatio est: neq; omnium
 rerum afferri posse causas minus mirum est: q̄ consta-
 re in aliquibus.

De defectibus.

Ca. xiiij.

Effectus. cc. xxiiij. mēfibus redire in suos orbes

d certum est. Solisq; defectum non nisi nouissi-
 ma primaue fieri luna: quod uocant coitum

Lunæ autem non nisi plena: semperq; circa q̄ proxime
 fuerit. Omnibu; autem annis fieri utriusq; syderis de-
 fectus statis diebus horisq; sub terra. Nec tamē cū fiant
 superne ubiq; cerni: aliquando propter nubila: sæpius
 globo terræ obstante connexitatibus mundi. Intra du-
 centos annos Hipparchi sagacitate compertum est: &
 lunæ defectum aliquando quintomense a priore fieri:
 solis uero septimo. Eandē bis in triginta diebus supra
 terras occultari: sed ab alijs atq; alijs hoc cerni. quæq;
 sunt in hoc miraculo maxime mira: cum cōueniat um-
 bra terræ lunam hebetari: nunc ab occasus parte hoc ei
 accidere: nūc ab exortus. Et qua nam ratione cum solis

LIBER

exortu umbra illa hebetatrix sub terra esse debeat se-
mel iam acciderit: ut in occasu luna deficeret utroq;
super terrā conspicuo sydere. Nam ut in duodecim die-
bus utrūq; sydus quæreretur: & nostro æno accidit im-
peratoribus Vespasianis patre. iij. filio iterum consf.

De Lunæ motu.

Ca. xiiij.

Vnam semper auersis a sole cornibus si crea-
l scat: ortus spectare. si minuaturs occasus haud
dubium est. Lucere dodrantis semuntias ho-
rarum ab secunda adijcientem usq; ad plenum orbē de-
trahentemq; in diminutionem: intra. xiiij. autem par-
tes solis semper occultā esse. Quo argumento amplior
errantium stellarum q̄ lunæ magnitudo colligitur: q̄
ille & a septenis interdum partibus emergant. Sed al-
titudo cogit minores uideri: sicut affixas cælo solis ful-
gore interdū nō cerni: cum æque die ac noctu luceant:
idq; manifestū fiat defectibus solis & prealtis puteis.

Errantiū motus: & luminū canonica. Ca. xv.

Errantium autem tres quas supra solem dici-
e mus scias: occultantur meātes cū eo. Exoriti-
tur uero matutino discedētes partibus nunq̄
amplius undenis. Postea radiorum eius contractu te-
guntur: & in triquetra a partibus. c. xx. stationes ma-
tutinas faciunt: quæ & primæ uocantur: mox in ad-
uerso a partibus. c. lxxx. exortus uespertinos. Iterumq;
in. c. xx. ab alio latere appropinquāte stationes uesper-
tinas: quas & secundas uocant: donec affectus in par-
tibus duodenis occultet illas: qui uespertini occasus ap-
pellātur. Martis stella ut proprior etiam ex quadrato
sentit radios ab. lxxxx. ptibus: unde & nomen accepit.
Is motus primus & secundus nonagenarius dictus ab
utroq; exortu. Eadem stationalis senis mensibus com-

moratur in signis: alioquin bimestris cum cæteræ utraque statione quaternos menses non impleant. Inferiores autem duæ occultantur in coitu uespertino simili modo: relictoque sole totidem in partibus faciunt exortus matutinos: atque a longissimis distantiae suæ metis solem insequuntur: adeptæque occasum matutino conduntur: ac prætereunt: mox eodẽ interuallo uesperis exoritur: usque ad quos diximus terminos. Ab his retrograduntur ad solem: et occasu uespertino delitescunt. Veneris stella et stationes duas matutinam uespertinamque ab utroque exortu facit a longissimis distantiae suæ finibus. Mercurij stationes breuiore momento: quam ut deprehendi possint. Hæc est luminum occultationumque ratio perplexiore motu: multisque inuoluta miraculis. Siquidem magnitudines suas: et colores mutant: et eadem ad septentrionem accedunt: abeuntque: ad austrum: terrisque proprios: aut cælo repente cernuntur. In quibus aliter multa quam priores tradituri fatemur: ea quoque illorum esse muneris: qui primi quærendi vias demonstrauerunt. Modo ne quis desperet sæcula proficere semper Pluribus de causis hæc omnia accidunt. Prima circulo: quos græci apsidas in stellis uocant: etenim græcis utendum erit uocabulis. Sunt autem hi sui cuique earum: alijque quam mundo: quoniam terra a uerticibus duobus quos appellauerunt polos: centrum cæli est: nec non signiferi oblique inter eos siti. Omnia autem hæc constant ratione circini semper indubitata. Ergo ab alio cuique centro apsidas suæ exurgunt. Ideoque diuersos habent orbis motusque dissimiles: quoniam interiores apsidas necesse est breuiiores esse.

Quare eadem alias altiora: alias inferiora uideantur.

Cd. xvi.

LIBER

Citur a terræ centro apfides altiffimæ sunt:
 i Saturno in fcorpione. Ioui in uirgine. Marti
 in leone: Soli in geminis: Veneri in fagitta-
 rio. Mercurio i capricorno: Medijs omnium partibus.
 Et econtrario ad terræ centrum humillimæ atq; pro-
 ximæ: Sic fit ut tardius moueri uideantur: cum altiffi-
 mo ambitu feruntur. Non quia accelerēt tardentue na-
 turales motus: qui certi ac finguli funt illis: fed quia de-
 ductas ab fomma apfide lineas coartari ad centrum ne-
 cefle eft: ficut in rotæ radijs. Idēq; motus alias maior:
 alias minor centri propinquitate fentitur. Alter fub-
 limitatū caufa. quoniā a fuo centro apfidas altiffimas
 habēt in alijs fignis. Saturnus in libræ parte uicefima.
 Iuppiter cancri. xv. Mars capricorni: xxviii. fol arietis
 xix. Venus pifcium. xvi. Mercurius uirginis. xv. Luna
 tauri. iiii. Tertia altitudinum ratio cæli mefura non
 circuli intelligitur: fubire eas: aut defcendere per pro-
 fundum æris oculis eftimantibus. Huic connexa latitu-
 dinum figniferi obliquitatisq; caufa eft. Per hunc ftel-
 læ quas diximus errātes feruntur. Nec aliud habitatur
 in terris q̄ quod illi fubiācet. Reliqua a polis fqualēt.
 Veneris tantū ftella excedit eum binis partibus. Quæ
 caufa intelligitur efficere ut quædā animalia & in de-
 fertis mundi nafcantur. Luna quoq; per totam latitu-
 dinem eius uagatur: fed omnino non excedens eum. Ab
 ijs Mercurij ftella laxiffime: ut tamen e duodenis parti-
 bus (tot em funt latitudines) non amplius octonas per-
 erret: neq; has æqualiter. Sed duas medio eius: & fu-
 pra. iiii. infra duas. Sol deinde medio fertur inter duas
 partes flexufo draconū meatu inæqualis. Martis ftel-
 la quattuor medias. Iouis mediā & fuper eam duas.
 Saturni duas ut fol. Hæc erit latitudinū rō ad austrum

TABVLA

De materijs architecti: & quæ materies
ad quid utilis: & quæ firmitior materia
in tectum ca. xliij. fo. 346

De glutinanda materia: & lignis se-
tilibus ca. xliij. fo. 347

De arborũ ætate: & quæ genera arbo-
rum minime durant ca. xliij. fo. 347

Summa res & historie & obseruationes. cxxxv.

Ex auctoribus.

M. Varrone: Feziale: Nigidio: Cor. nepote: Higino: Mas-
furio: Catone: Mutiano: L. Pisone: Trogo: Calpurnio:
Basso: Cermutio: Sex. Nigro: Cor. Bocco: Vitruuio:
Græcino.

Externis.

Alexandro polyhistore: Hesiodo: Theophrasto: Demo-
crito: Honero: Timeo: Mathematico.

Ibro decimo septimo continentur satinarum

L ac cultarum arborum naturæ.

Arborũ præcia mirabilia ca. i. fo. 349

De natura cæli & arbores: & quæ
partem cæli spectare debeant ca. ij. fo. 350

De societate cæli & terræ ad arbores. ca. ij. fo. 352

De qualitate regionum ca. iij. fo. 352

Genera terrarum ca. v. fo. 353

De terra quæ britania & gallia amat. ca. vi. fo. 354

De græcorum doctrina ca. vij. fo. 354

De terrarum generibus ca. viij. fo. 355

De cineris usu: et de fimo: et quæ sata
uberiorem terram faciunt et quæ urant ca. ix. fo. 355

De satione arborum. & quæ auulsione
nascuntur arbores ca. x. fo. 356

De transferendis seminarijs: & ul-
mis serendis & scrobibus ca. xi. fo. 358

ddd

TABVLA

De intervallis plantandarum arborum		
Et umbris Et stillicidijs et ubi plā-		
tari debeant.	ca. xij.	fo. 359
Quæ arbores tarde crescant: Et quæ ce-		
leriter: Et de sabina.	ca. xiiij.	fo. 360
De satione arborum Et insitione: Et		
quomodo inuenta sit tenera inferendi		
implastratio	ca. xiiij.	fo. 361
De vite inferenda	ca. xv.	fo. 363
De emplastratione	ca. xvi.	fo. 363
Exemplum huius rei	ca. xvij.	fo. 363
De cultura talearum: Et quibus tem-		
poribus insitio fiat	ca. xviiij.	fo. 364
Quæ arbores societate gaudeāt: Et de di-		
sciplina oblaque adi Et acule adi.	ca. xix.	fo. 365
De salicto Et harūdinetto: Et cæteris		
cædijs ad perticas palos	ca. xx.	fo. 366
De culturis Et disciplina excolenda-		
rum vinearum	ca. xxi.	fo. 367
De sulco Et vinearum putatione	ca. xxij.	fo. 368
Ratio arborum	ca. xxiiij.	fo. 372
De seruadis uuis: Et morbis arborū.	ca. xxiiij.	fo. 374
De prodigijs ex mutatione: Et de re==		
medijs ex arboribus: Et quæ irriga==		
tione proficiant: Et qualiter riga==		
dum: Et mirabilia de riguis	ca. xxv.	fo. 377
De remedijs morborum arborum	ca. xxvi.	fo. 377
De caprificatione Et stercoratione.	ca. xxvij.	fo. 378
De diuersis medicamentis arborum con-		
tra uenenata animalia: Et cōtra for-		
micas: Et cōtra noxia animalia	ca. xxviiij.	fo. 379
Summa res Et historia Et obseruationes.	d. lxxxi.	

PRIMI VOLVMINIS

Ex auctoribus.

Cor. Nepote: Catōe Cēsorio. M. Varrōe Celso: Virgilio:
Higio: Sarsenis patre & filio: Scrophā: Calurnio. Bas
so: Trogo: Aemylio: Macro: Gracino: Columella: Attico
Iulio: Fabiano: Sura: Manilio: Doseno Mundo. C. Epidi
co. L. Pisone.

Externis.

Isidoro: Theophrasto: Aristotele: Democrito: Theopōpo
Hierōe rege: Attalo rege: Philometre rege: Archita: Xe
nophōte: Amphilocho atheniēse: Anaxipoli Tasio: Apol
lodoro Lemnio: Aristophāe Millefio: Antigono Cymeos:
Agathocle chio: Apollonio pergameno: Bacchio Mille
fio: Bione: Cherea atheniense: Chetēsto: Item Diodoro
pricnio: Dione Colophōio: Epigene rhodio: Euagōe Tha
sio: Euphronio: Ateneo: Androtiōe: q̄ de agricultura scri
psit: Ascryōe qui itē: Lysimacho qui itē: Dionysio q̄ ma
gonē transtulit: Diophane qui ex Dionysio epitomen fe
cit: Aristādro qui de portentis.

Ibro Decimooctauo continetur de agricul
tura.

Q̄ antiquis maximum

Studiū agriculturæ fuit m. i fo. 380

Quæ corona primo romæ m. ij fo. 381

De iungere & actu & legibus

circa pecora: & quotiēs &

quibus temporibus fuit sum

ma utilitas annonæ: & qui

agricultura illustres

m. iij fo. 381

Ratio de agricultura

m. iij fo. 383

Laus agricolarū: & quæ obseruanda

in agro parando

m. v 383

De nullarū positione: & p̄cepta

ddd ij

TABVLA

antiquorum de agro colendo	ca. vi	fo. 383
De frugū gñibus ⁊ natura	ca. viij	fo. 388
Nō oīa frumenti gñā ubiq; nasci: ⁊ de reliquis ī oriēte gñibus	ca. viij	fo. 389
De pistorijs et molitura et farina	ca. ix	fo. 389
De similagine: siligine: ⁊ de alijs gñi bus ⁊ de pistura	ca. x	fo. 390
De fermētis ⁊ panis faciēdi rō gñā: ⁊ qñ primū pistores romæ: ⁊ de cribris ⁊ alica	ca. xi	fo. 391
De leguminibus	ca. xij	fo. 393
De rapis ⁊ napis amitermis	ca. xij	fo. 393
De lupino	ca. xiiij	fo. 394
De uitia ⁊ eruo	ca. xv	fo. 395
De feno ⁊ faragine: ⁊ de ocimo: ⁊ de medica ⁊ cytiso	ca. xvi	fo. 395
De uitijs frugū ⁊ remedijs: ⁊ qd ī quoq; terræ gñe debeat feri	ca. xvij	fo. 396
De p̄digijs frugū: ⁊ arādi disciplina ⁊ uomerum gñibus	ca. xvij	fo. 398
De t̄pibus arādi ⁊ iūctōe boū	ca. xix	fo. 398
De occādo ⁊ quodā aratōis gñe: ⁊ de iteratiōe ⁊ resectione	ca. xx	fo. 399
De cultura terre	ca. xxi	fo. 400
Exēpla diuersarū terrarū: ⁊ sūma fertilitate ⁊ bisera uite: ⁊ aquarū differentia	ca. xxij	fo. 400
De qualitate terræ ⁊ stercoratōe	ca. xxij	fo. 400
De bonitate seminū ⁊ disciplina se- minandi: ⁊ quantum ex quoq; gñe frumenti in iūgero serendū: ⁊ t̄pi- bus serendi.	ca. xxiiij	fo. 401

PRIMI VOLVMINIS

Digestio syderū ī noctes & dies	m. xxv	fo. 402
Replicatio totius culturae & qd quo q̄ mēse ī agro fieri oporteat	m. xxvi	fo. 404
Ne agricolae aspiciāt stellas: sed magis tēpora serēda frugis: et ortus occasusq̄ syderis ī quibus dā herbis & pro stellarū ortu & occasu	m. xxvij	fo. 407
De pratis & repatione prati & cotibus & falcibus et descriptio frugum & syderum	m. xxviii	fo. 407
De tempestate utriusq̄ t̄pis & re medijs sterilitatum	m. xxix	fo. 410
De messe & tritico & palea & frumēto seruādo	m. xxx	fo. 411
De uidermia & autūni t̄pibus	m. xxxi	fo. 413
De lunari ratione	m. xxxij	fo. 414
De uentorum rōne	m. xxxiij	fo. 415
De limitatione agrorū	m. xxxiiii	fo. 415
Pronostica tempestatum	m. xxxv	fo. 416
Sūma res & historia & observationes. ii. m. lx.		

Ex auctoribus.

Massurio: Sabino: Cassio Hemina: Verrio flacco: L. Pisonē: Cor. Celso: Thurānio Gracula: D. Sylano: M. Varro: ne: Catone Censorio: Scrophā: Sarsenis patre & filio: domitio Caluino: Higino: Virgilio: Trogo: Ouidio: Graecino: Columella: Tuberone: L. Arūtio qui græce de astris scripsit: Casare dictatore qui itē: Sergio: Paulo: Sabino: Fabiano: M. Cicrōe: Calpurnio Basso: Atteio Capitone: Manilio: Sura: Actio: qui praxidica.

Externis.

Hesiodo: Theophrasto: Aristoteli: Democrito: Hierone re
ddd iij

TABVLA

ge: Philometere rege: Attalo rege: Archelao rege: Archita
 Xenophōte: Amphiloco Ateneo: Anaxipoli Thasio: Ari
 stophāe millesio: Apollodoro Lēnio: Antigene Micanæo:
 Agatoclechio: Apollonio pgameno: Aristādro ateneo:
 Bacchio millesio: Bione solēse: Cherea atheniense: Chere
 sto: Itē Diodoro priēneo: Diōe colophonio: Epigene rho
 dio: Euagora thasio: Euphronio ateneo: androcione qui
 de agricultura scripsit: Eschryone qui itē 3. Lysimacho q̄
 itē: Dionysio qui Magonē transtulit: Diophāe q̄ ex Dio
 nysio epitomē fecit: Palete: Eudoxo: Philippo: Calippo:
 Dositheo: Parmenisco: Melitone: Critone: Oenopide: ze
 none: Eutemone: Harpalo: Hecateo: Anaximādro: Sofige
 ne: Hipparcho: Arato: Zoroastre archibio.

Ibro Decimonono continentur lini natura: et
 l mirabilia.

De lini satōe & gñibus eius & quō pficiātur. & de mappis: & lino non ardente: & quādo primum in theatris uella	m. i	fo. 420
De sparti natura: & q̄do primum usus eius et quō pficiatur: et quæ sine radice nascātur & uiuāt	m. ii	fo. 422
De mysi & tuberibus: et de fungis pe zicis laserpitio: & magyderi: & ru bia & radícula	m. iij	fo. 423
De hortorū cura ex digestiōe terræ na scētū pter fruges & frutices	m. iiij	fo. 424
Natura & gñā & historia nascētū in hortis rerum	m. v	fo. 426
De hortensū herbarū radicibus folijs floribus coloribus	m. vi	fo. 429
Quoto die quæq; herbæ nascuntur sa		

PRIMI VOLVMINIS

re: & quō quæq; formantur uel di-
geratur: & quorū singula gñā sunt

& quorū plura m.vij fo. 431

Natura et gñā & historia ad cōdimēta i

horto satarū rerū. xxxvi m.vij fo. 432

De fœniculo & canabi m.ix fo. 436

De morbis hortorū & remedia circa

formicas & culices m.x fo. 436

Quæ magis sint fortia uel minus: &

quibus falsæ aquæ prosint. m.xi fo. 437

Rō rigādorū hortorū & quæ trāslata

meliora fiāt: & de succis hortēsiōrū

& saporibus m.xij fo. 437

Summa res & historia & obseruationes. Mc. xliij.

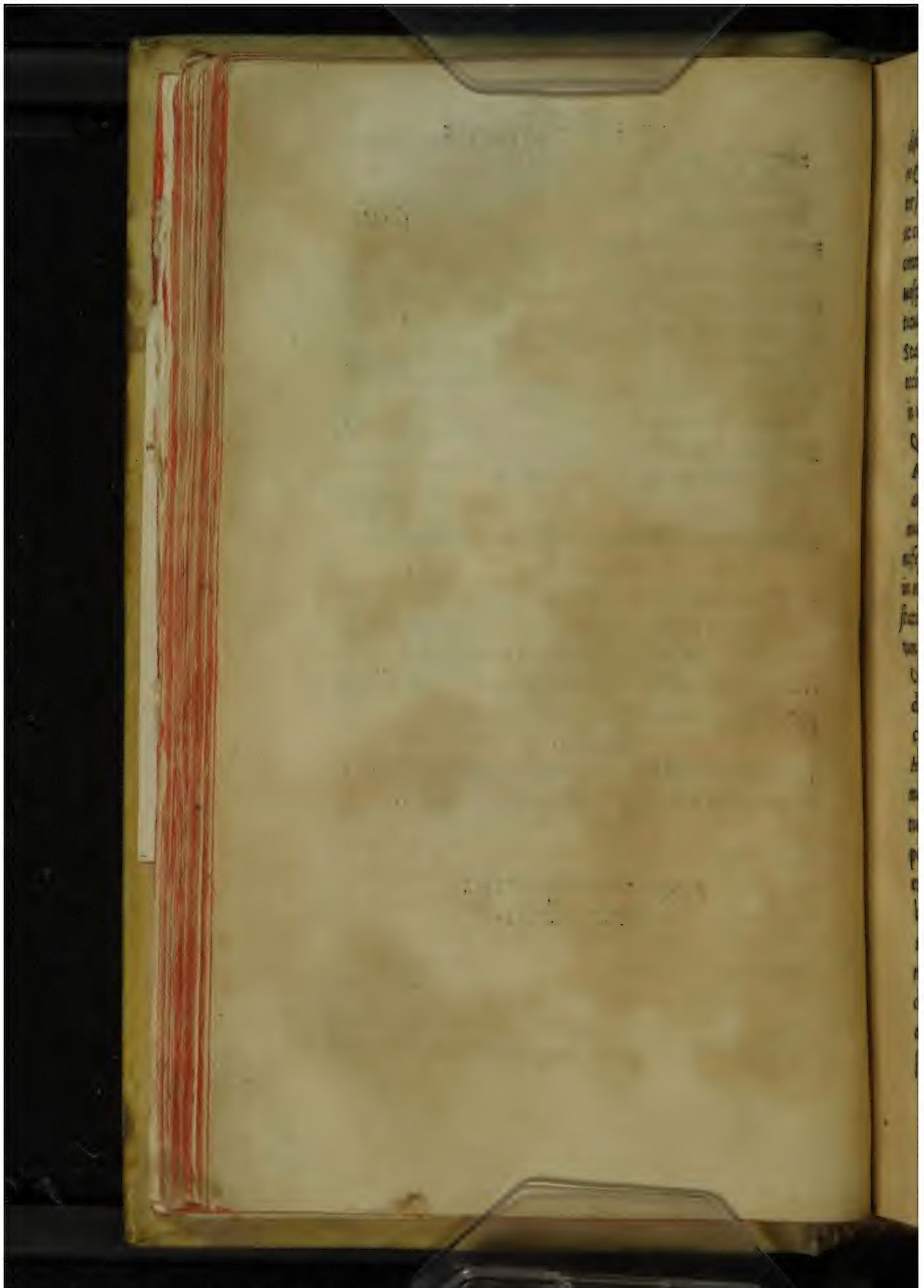
Ex auctoribus.

M. Actio: Planco. M. Varrone. D. Syllano. Catone Cēsio:
rio: Higino: Virgilio: Mutiano: Celso. Columella: Calfur
nio Basso Manilio: Sura: Sabino: Tyrone: Licinio: Na-
cro. Q. Hirtio: Vibio Ruffino: Ceseneo: qui apurica scri-
psit: Castritio: Item Firmio: Item Peritio.

Externis.

Herodoto: Theophrasto: Democrito: Aristomacho: Me-
nandro qui bi ochresta scripsit: Anaxilao. Opione.

FINIS TABVLE PRIMI VOLVMINIS.

descendentium: aut aquilonem subeuntium. Hæc constare & tertiã illã a terra subeuntium in cælum. Et pariter scandi eam quoq; existimauere pleriq; falso. Qui ut coarguantur: aperienda est subtilitas immensa: & omnis eas complexa causas. Conuenit stellas in occasu uespertino proximas esse terræ: & latitudine: & altitudine exortusq; matutinos in initio cuiusq; fieri. Stationes in medijs latitudinum articulis: quæ uocantur eccleptica: perinde confessum est motum augeri: q̃d in uicino sint terræ: cū abscedant in altitudine: minui. Quæ ratio lunæ sublimitatibus maxie approbatur. Aeq; nō est dubium in exortibus matutinis etiã numerū augeri: atq; a stationibus primis tres superiores diminui usq; ad stationes secundas. Quæ cum ita sint: manifestū erit ab exortu matutino latitudines sc̃adi: qm̃ in eo primū habitu incipiant partius adijci motus. In stationibus uero primis & altitudine subire: quoniã tum primū incipiāt detrahi numeri: stellæq; retroire: Cuius rei ratio priuatim reddēda est. Percussæ in qua diximus parte & triangulo solis radio inhibentur rectum agere cursum: & ignea ui leuantur in sublime. Hoc nō protinus intelligi pōt uisu nostro: ideoq; existimantur stare: unde & nomē accepit statio. Progreditur deinde eiusdē radij uolentia: & retroire cogit uapor repercussas. Multo id magis in uespertino earum exortu toto sole aduerso: cum in summas apsidas expelluntur: minimeq; cernuntur: qm̃ altissime absunt: & minimo feruntur motu: tãto minore cū hoc in altissimis apsidū euenit signis. Ab exortu uespertino latitudo descenditur: partius iam se minuēte motu: nō tamē ante stationes secundas augente eum & altitudo descenditur superueniente ab alio latere radio: eadēq; ui

LIBER

rursus ad terras deprimente: quæ sustulerit i cælum ex
priori triquetra. Tantum interest subeant: ne radij an
superueniant. Multoq; eadem magis in uestertino oc-
casu accidunt. Hæc est superiorum stellarum ratio. Dif-
ficilior reliquarum: & a nullo ante nos reddita.

Catholica Syderum errantium.

Ca. .xvij.

Rimum igitur dicatur cum sint diuerse stela
p læ: cur Veneris stella nunq longius: xlyi. parti-
bus. Mercurius xx. a sole abscedant. Sæpe ci-
tra eas ad solem reciprocent. Conuersas habent utræq;
apsidas: ut infra solem sitæ: tantumq; circulis earū sub
terra est: quantum superne prædictarum: & ideo non
possunt abesse amplius: quoniam curuatura apsidū ibi
non habet longitudinem maiorem. Ergo utræq; simili
ratione admodum statuunt apsidum suarum margies:
ac spacia longitudinis latitudinum euagatione pēsant
At enim cur non semper ad xlv. & ad partes. xx. per-
ueniunt? immo uero. Sed ratio canonica fallit. Nāq; ap-
paret apsidas quoq; earum moueri: q; nunq transeant
solem. Itaq; cum in partem ipsam eius incidere margi-
nes alterutro latere: tum & stellæ ad longissima sua i-
ternalla peruenire intelliguntur: cum citra fuere mar-
gines totidem partibus: & ipse ocius redire coguntur:
cum sit illa semper utriq; extremitas summa. Hinc &
ratio motuum conuersa intelligitur. Superiores enim
celerrime feruntur in occasu uestertino: hæ tardissime
Illæ a terra altissime absunt: cum tardissime mouētur:
hæ cum ocissime. Quia sicut in illis propinquitās cen-
tri accelerat: ita in ijs extremitas circuli. Illæ ab exor-
tu matutino minuere celeritatem incipiūt: hæ uero au-
gere. Illæ retro cursum agunt a statioe matutina usq;
ad uestertina. Veneris a uestertina usq; ad matutina.

Incipit autem ab exortu matutino latitudinem scādere. Altitudinem uero ac solem insequi a statione matutina ocissima in occasu matutino & altissima. Digredi autem latitudine: motumq; minuere ab exortu matutino retro quidem ire: simulq; altitudine digredi ad stationem uespertinam. Mercurij rursus stella utroq; modo scandere ab exortu matutino: digredi uero latitudine a uespertino: consecutoq; sole ad xy partium interuallum consistit quadriduo prope immobilis. Mox ab altitudine descendit: retroq; graditur ab occasu uespertino usq; ad exortum matutinum. Tantumq; hæc & luna totidem diebus quot subiere: descendunt. Veneris quidecies & pluribus subit. Rursus Saturni & Iouis duplicato digrediuntur. Martis etiā quadruplicato: Tanta est naturæ uarietas. Sed ratio euident. Nam quæ in uaporē solis nituntur: etiam descendunt ægre. Multa promi amplius circa hæc possunt secreta naturæ legesq;: quibus ipsa seruiat: exempli gratia. In Martis sydere cuius est maxime inobseruabilis cursus nunq̃ id stationem facere. Iouis sydere triquetrum raro admodum sexaginta partibus discreto. Qui numerus sexangulas mundi efficit formas. Nec exortus nisi in duobus signis tantū cancri & leonis simul edere. Mercurij uero sydus in piscibus exortus uespertinos raro facere. creberrime in uirgine. In libra matutinos. Item matutinos in aquario: rarissimos in leone. Retrogradum in tauro & in geminis non fieri. In cancro uero non citra. xxv. partem. Luna bis coitum cum sole in nullo alio signo facere q̃ geminis. Non coire aliquando in sagitario tantum. Nouissimam uero primamq; eadem die uel nocte nullo alio in signo q̃ ariete conspici: id quoq; paucis mortalium contingit. Et inde

b ij

LIBER

fabula cernendi lynceo. Non comparere in cælo Sæ-
turni sydus & Martis cum plurimum diebus. clxx. Io-
uis. xxxvi. aut cum minimum denis detractis diebus.
Veneris. lxix. aut cū minimū. liij. Mercurij. xij. aut cum
plurimum. xvij.

Quæ ratio colores eorum mutet. Ca. xvij.

Olores ratio altitudinem temperat: siquidem
c earum similitudinem trahunt: in quarū aera
uenere subeundo: tingitq; appropinquantes
utralibet alieni meatus circulus. Frigidior in palorē.
Ardentior in ruborem: Ventosus in horrorem. Sol atq;
commisuræ absidū extremæq; orbitæ a terra in obscu-
ritatem. Siuis quidem cuiq; color est. Saturno cādīdus.
Ioni clarus. Marti igneus. Lucifero candens. Vesperī re-
fulgens. Mercurio radians. Lunæ blandus. Soli cū ori-
tur ardens postea radians. His causis connexo uisu &
earum quæ cælo continentur. Namq; modo multitudo
conferta inest circa dimidios orbes lunæ: placida nocte
leniter illustrāte eas. Modo raritas ut fugisse miremur
plenilunio abscondente: aut cum solis supraue dictariū
radij uisus perstrinxere nostros. Et ip̄a autem luna in-
gruentiū solis radiorum aut dubie differentias sentit:
bebetante cæteros inflexus mūdi conuexitate eos: præ-
terq; ubi recti angulorū competunt ictus. Itaq; in qua-
drato solis diuīdua ē: in triquetro semī nā ābitur orbe:
impletur autem in aduerso: rursusq; minuens easdem
effigies paribus edit interuallis: simili ratione qua su-
pra solem tria sydera.

Solis motus & dierū inequalitatis rō. Ca. xix.

Ol autem ipse quattuor differentias habet

s bis æquata nocte dici: uere & autumno:

& in centrū incidens terræ octauis in par-

tibus arietis de libræ. Bis permutatis spatijs in ductu
diei bruma octava in parte capricorni. Noctis uero
solstitio totidem in partibus cancri. Inæqualitatis cæ
obliquitas est signiferi: cū pars æqua mundi super sub
terq; terras omnibus fiat momentis. Sed quæ recta in
exortu suo consurgunt: signa longiore tractu tenent lu
cem: quæ uero obliqua ociore transeunt spatio.

Quare Ioui fulmina assignentur. Ca. xx.

Atet plerofq; magna cæli affectatiōe cōper
tum a principibus doctrine uiris supernorū
triū syderū ignes esse: q̄ decidui ad terras ful
minum nomē habeant. Sed maxime ex ijs medio loco
siti: fortassis qm̄ contagiū nimij humoris ex superiore
circulo: atq; ardoris ex subiecto per hunc modū egerat
Ideoq; dictū Iouem fulmina iaculari. Ergo ut e flagrā
te ligno carbo cum crepitu: sic a sydere cælestis ignis ex
puitur: præscita secum afferēs: ne abdicata quidem sui
parte in diuinis cessante operibus. Idq; maxima turba
to fit aere: quia collectus humor abundantiam stimu
lat: ut quia turbatur quodā ceu granidi syderis partu.

Interualla syderum. Ca. xxi.

Interualla quoq; syderū a terra multi idaga
re tentauerunt. Et solē abesse a luna unde ui
ginti partes: quantū lunā ipam a terra pro
diderunt. Pythagoras uero uir sagacis animi a terra ad
lunā. cxxv. milia stadiorū esse collegit. Ab ea usq; ad so
lem duplum. Inde ad duodecim signa triplicatum. In
qua sententia Gallus Sulpicius noster fuit.

De syderum musica. Ca. xxij.

Ed pythagoras interdū ex musica ratione ap
pellat tonū: quantū absit a terra luna. Ab ea
ad Mercuriū spacij eius dimidium: ab eo

b iij

LIBER.

ad Venerem. A qua ad solem sesquiplum. A sole ad Mar-
tem tonum. i. quantū ad lunam a terra. Ab eo ad Iouē
dimidium: & ab eo ad Saturnū dimidium. Et inde ses-
quiplum ad signiferum. Ita septem tonos effici: quam
diapason harmoniam uocant: hoc est uniuersitatem cō-
centus. In ea Saturnum Dorio moueri. Mercuriū Phrō-
go. Iouem phrygio: & in reliquis similia iucunda ma-
gis q̄ necessaria subtilitate.

De mundi geometria.

Ca. xxij.

Tadium. cxxv. nostros efficit passus: hoc est
s pedes sexcentos. xxv. Possidonius non minus
xl. stadiorum a terra altitudinem esse: in qua
nubila ac uenti nubescq; pueniant. Inde purum liquidū
q; & imperturbatæ lucis aerem. Sed a turbido ad lunā
uicies centum. M. stadiorū. Inde ad solem quinquies mi-
lies. Eo spatio fieri ut tam immēsa eius magnitudo nō
exurat terras. Plures autem nubes nōingentis stadijs in
altitudinem subire prodiderunt. Incomperta hæc &
inextriabilia: sed tam prodenda: q̄ sunt prodita: quis
tamen una ratio geometricæ collectionis nunq̄ falacis
possit non repudiari: si cui libeat altius ista prosequi.
Nec ut mensura (id enim uelle pene dementis ocij est) s̄
ut tantum coniectanti animo constet estimatio. Nam
cum trecentis. lx. & fere sex partibus orbis solis ex cir-
cuitu eius patere appareat circulum per quē meat: sem-
perq; dimetiēs terciā partem ambitus: & terciæ par-
tominus septimā colligat: apparet dempta eius dimi-
dia: quoniam terra centralis interueniat. Sextā uero
partem huius immensi spatij quod circa terram circū-
li solaris animo comprehenditur inesse altitudinis spa-
tio. Lunæ uero duodecimā: quoniam tanto breuiore q̄
sol ambitu currit: ita ferri eam in medio solis ac terræ.

Mirum quo procedat improbitas cordis humani parue
lo aliquo inuitata successu. Sicut in supradictis occasio-
nem impudētiæ ratio largitur: ausq; diuinare solis ad
terram spatia. Eadem ad cælum agunt: quoniam sit me-
dius sol: ut protinus mundi quoq; ipsius mensura ueni-
at ad digitos. Quantas enim dimetiens habeat septi-
mas: tantas habere circulum duo & uicesimas: tanquā
plane a perpendiculo mensura cæli constet. Aegyptia
ratio quam Petosiris & Necepsos ostendere: singulas
partes in lunari articulo (ut dictum ē) minimo. xxxiij.
stadijs paulo amplius patere colligit. In saturni am-
plissimo duplum. In solis quem medium esse diximus
utriusq; mensuræ dimidium. Quæ computatio pluri-
mum habet pudoris: quoniam ad Saturni circulum ad-
dito signiferi ipsius interuallo: nec numerabilis multi-
plicatio efficitur.

De repentinis syderibus.

Ca. xxiiij.

Estant pauca de mūdo. Nāq; & in ipso cælo

stellæ repēte nascūtur plura earū genera.

De cometis & cælestibus prodigijs: natura

& situ: & generibus eorum.

Ca. xxv.

Ometas græci uocāt: nostri crinitas horrētes

crine sanguineo: & comarum mō in uertice

hispidas. Idem pogonias: qbus inferiore ex

parte in speciem barbæ longe pmittitur iuba: Acōtiæ
aculi modo uibrantur ocissimo significatu. Hæc fuit de
qua qnto cōsulatu suo Tyberius imperator Cæsar p̄cla-
ro carmine p̄scripsit ad hūc diē nouissime uisam. Eas-
dem breuiores & in mucronem fastigiatas xiphias uo-
cauere: quæ sunt omnium palidissime: & quodam gla-
dij nitore: ac sine ullis radijs: quos chryseus auro nomi-
ne similis: colore autē electro raros e margine emittit.

b iij

LIBER

Pithetes doliorum cernitur figura in concauo fumidæ
 lucis. Ceratias cornus speciem habet: qualis fuit: cum
 gracia apud salamina depugnauit. Lampades arden-
 tes imitantur faces. Hippeus equinas iubas celerri-
 mi motus: atq; in orbem circa se euntis. Fit & candi-
 dus cometes argenteo crine ita refulgens: ut uix con-
 tueri liceat: specieq; humana dei effigiem in se ostēdēs.
 Fiunt & hirti uillorum specie & iuba aliqua circun-
 dati. Semel adhuc iubæ effigies mutata in hasta ē olym-
 piade cōtesima octaua: urbis anno. cccclxxxviii. Breui-
 ssimum quo cernerentur spacium septem dierum anno-
 tatum est: longissimum octoginta. Mouentur autē ali-
 errantium modo: ali- immobiles hærent. Omnes ferme
 sub ipso septemtrione aliqua eius parte non certa: sed
 maxime in candida: quæ lactei circuli nomen accepit.
 Aristoteles tradit & simul plures cerni. nemini comp-
 tum alteri: quod equidem sciam. Vētos autem ab ijs gra-
 ues æstusq; significari. Fiunt. & hybernīs mēsibus &
 in austrino polo: sed ibi citra ullum iubar. Diraq; com-
 perta æthiopum & ægypti populis: cui nomē æui eius
 rex dedit Typon: ignea specie: ac spiræ modo intorta: ni-
 su quoq; toruo: nec stella uerius q̄ quidaz igneus nodus.
 Sparguntur aliquando & errantibus stellis cæterisq;
 crines. Sed cometes nunq̄ in occasura parte cæli est. Ter-
 rificum magna ex parte sydus ac non leuiter piatū: ut
 ciuili motu Octauio consule. Iterumq; Pompeij & cæ-
 saris bello. In nostro uero æuo circa ueneficiū quo Clau-
 dius Cæsar imperium reliquit Domitio Neroni: ac de-
 inde principatu eius assiduum prope ac sæuum. Refer-
 re arbitrantur in quas partes sese iaculetur: aut cuius
 stellæ uires accipiat: quasq; similitudines reddat: & q̄
 bus in locis emicet. Tibiarum specie arti musicæ porten-

dere. Obscenis autem moribus in uerendis partibus. Si-
gnorum ingenijs & eruditioni si triquetram figuram
quadrataeque partibus angulis ad aliquos perennium
stellarum situs edant. Venena fundere in capite septena-
trionalis: austrinae serpentis. Cometes in uno totius
orbis loco colitur in templo romae admodum faustus
Diuo Augusto iudicatus ab ipso: qui incipiente eo a-
peruit ludis: quos faciebat. Veneris genitricis: non mul-
to post obitum patris Caesaris in collegio ab eo institu-
to. Namque his uerbis id gaudium perdidit. Iis ipsis ludorum
meorum diebus sydus crynitum per septem dies in regione
caeli sub septentrionibus est conspectum. Idoriebatur cir-
ca undecimam horam diei: clarumque & omnibus terris
conspicuum fuit. Eo signo significari uulgus credidit
Caesaris animam inter deorum immortalium numina rea-
ceptam quo nomine id insigne simulacro capitis eius
quod mox in foro consecrauimus: adiectum est. Haec ille
in publicum. Interiore gaudio sibi illum natum se sequi
in eo nasci interpretatus est: & ut uerum fateamur:
salutare id terris fuit. Sunt qui & haec sydera perpe-
tua esse credant: suoque ambitu ire: sed non nisi relicta a
sole cerni. Alij uero quod nasci humore fortuito & ignea
ui: ideoque solui.

Hipparcus de syderibus per exempla hystorica: faces
lapades: trabes: bolides: & chasma caeli. Ca. xxvi.

Dem Hipparcus nunquam satis laudatus: ut quo
i nemo magis approbauerit cognationem cum ho-
mine syderum: animasque nostras partem esse caeli
nouam stellam & aliam in aëre suo genitam deprehendit:
eiusque motu qua die fulsit ad dubitationem est adductus:
an ne hoc saepius fieret: mouereturque & ea quas puta-
mus affixas. Idemque ausus rem etiam ideo improbam annu-

LIBER

merdre posteris stellas: ac sydera ad normam expange
re organis excogitatis: per quæ singularum loca atq;
magnitudines signarunt: ut facile discerni posset ex eo:
non modo an obirent: nascerenturq;: sed an omnino ali
qua transirent mouerenturue. Item an crescerent mi
nuerentq;: cælo in hæreditate cunctis relicto: si quisq;
rationem eam caperet inuentus esset. Emicant & faces
non nisi cum decidunt uisæ. Qualis Germanico Cæsa
re gladiatorum spectaculum edente præter ora populi
meridiano transcurrit. Duo genera earum. Lampades
uocant plane faces. Alterum bolidas: qualem mutinense
bus malis uisum est. Distant q; faces uestigia longa fã
ciunt priore ardente parte. Bolidis uero perpetua ardens
longiorem trahit limitẽ. Emicant & trabes simili mo
do: quas docos uocant: quales cum lædemonij classe ui
cti imperium græciæ amisere. Fit & cæli ipsius hitans
quem uocant chasma.

De cæli coloribus.

Ca. xxvij.

It & sanguinea spẽ: quo nihil terribilius
f mortalium timori est. Incandium ad terras
cadens inde. Sicut olympiadis centesimæ se
ptimæ anno tertio cum rex Philippus græciam quate
ret. Atqui hæc ego ratis temporibus naturæ ut cætera
arbitror existere: non ut pleriq; uarijs de causis quas in
geniorum acumen excogitat. Quippe ingentium ma
lorum fuere pñuntia. Sed ea accidisse non quia hæc fã
cta sunt arbitror: uerum hæc ideo facta quia incasura
erant illa: raritate autem occultam eorum esse ratio
nẽ: ideoq; non sicut exortus supradictos defectusq; &
multa alia nosci.

De flamma cæli

Ca. xxviii

Ernūtur ☿ stellæ cum sole totis diebus ple-
rūq; ☿ circa solis orbem cū spem coronæ:
☿ uersicoloris circuli: Qualiter Augusto
Cæsare in prima iuuenta urbem intrante post obitū
patris ad nomen ingens apestendum.

De coronis cælestibus

Ca. xxix.

Existunt eadem coronæ circa lunam ☿ circa
nobilia astra cælo quoq; in hærentia. Circa so-
lem arcus apparuit. L. Opimio. iij. Q. Fabio
ij. consf. orbis. L. portio. M. Acilio.

De circulis repentinis.

Ca. xxx.

Irculus rubri coloris. L. Iulio. P. Rutulio
consf. Fiunt prodigiosi ☿ longiores solis de-
fectus qualis occiso dictatore Cæsare: ☿ An-
toniano bello totius pene anni calore continuo.

Plures soles

Ca. xxxi.

T rursus plures soles æruntur: nec supra ip-
sum nec infra: sed ex obliquo: nunq̃ iuxta: nec
contra terram: nec noctu: sed aut oriente aut
occidente. Semel in meridie conspecti in bosphoro pro-
duntur: qui a matutino tempore durauerunt in occasū.
Trinos soles antiqui sæpius uidere. Sicut Sp. Postumio
Q. Minutio. Q. Martio. M. Portio. M. Antonio. P. Do-
lobella ☿ M. Lepido. L. Planco consf. ☿ nostra ætas
uidit Diuo Claudio principe consulatu eius Cornelio
Orfito collega. Plures simul q̃ tres nisi ad hoc æui nūq̃
produntur.

Plures lunæ

Ca. xxxij.

Vnæ quoq; trinæ: ut Cn. Domitio. C. F. L. An-
nio consf. apparuere: quos pleriq; appellaue-
runt soles nocturnos.

Dierum lux nocte.

Ca. xxxiij.

LIBER

Vm̃e de cælo noctu uisum est. C. Cecilio. Cñ.

I Papirio consf. & sæpe alias ut diei species noctu luceret.

Clypei ardentes. Ca. xxxiiij.

C Lypeus ardens ab occasu ad ortum scintillās trāscurrit solis occasum. L. Valerio. Cñ. Mar-
rio consf.

Ostentum cæli. Ca. xxxv.

S Cintillaz e stella cadere: & augeri terræ ap-
propinquantem: ac postq̃ in lunæ magnitudi-
nem facta sit illuxisse cœu nubillo die. Dein
cum in cælum se reciperet: lampadem factam semel un-
q̃ proditur. Cñ. Octavio. C. Scribonio consf. Vidit hoc
Licinius Syllanus proconsul cum comitatu suo.

De discursu stellarum. Ca. xxxvi.

F Ieri uidetur & discursus stellarum nunquā
temere: ut nō ex ea parte truces uenti cooriā-
tur: & ex iis tunc procellæ in mari terrisq̃.

De stellis castoribus. Ca. xxxvij.

H Idi in nocturnis militum uigilijs inherere
pilis pro uallo fulgurum effigies: ex & an-
tēnis nauigantium alijsq̃ nauium partibus
cœu uocali quodam sono insistant: ut uolucres sedem ex
sede mutātes. Graues cum solitariae uenere: mergētesq̃
nauigia: & si in carinæ ima deciderint exurentes. Ge-
minæ autem salutares: & prosperi cursus prenunciæ:
quarum aduentu fugari diram illam ac minacez appel-
latamq̃ Helenam ferunt. Et ob id Polluci & Castori
id numen assignant: eosq̃ in mari deos inuocant. Ho-
minum quoq̃ capita uespertinis horis magno præsagio
circumfulgēt. Omnia incerta ratione & in naturæ ma-
iestate abdita.

De aere. Ca. xxxviij.

H Attenus de mundo ipso syderibusq; Nunc reliqua cæli memorabilia. Namq; & hoc cælum appellauere maiores: quod alio nomine aera: omne quod inani simile: uitalem hunc spiritum fundit. Infra lunam hæc sedes: multoq; inferior. Vt animaduerto propemodum constare: infinitum ex superiore natura aeris & terreni halitus miscens utraq; sorte confunditur. Hinc nubila: tonitrua: & alia fulmina. Hinc grādines: & pruina: imbres: procellæ: turbines. Hinc plurima mortalium mala: & rerum naturæ pugna secum. Terrena in cælum tendentia deprimit syderum uis. Eademq; quæ spōte non subeant: ad se trahūt. Decidunt imbres. Nebulæ subeunt. Siccantur amnes. Ruunt grandines. Torrent radii: & terram in mediū undiq; impellunt. Iidem infracti resiliunt: & quæ potuerunt auferunt secum. Vapor ex alto cadit: rursumq; in altum reddit. Ventī ingruūt inanes. Iidemq; cum rapina remeāt. Totus animalū haustus spiritum e sublimi trahit. At ille contra nititur. Tellusq; ut inani cælo spiritum infundit. Sic ultero citro comeante natura: ut tormento aliquo mundi celeritate discordia accendatur. Nec stare pugnae licet: sed assidue rapta cōuoluitur. Et circa terram immenso rerum quasi globo tendit subinde per nubes cælum aliud obtexens. Ventorum hoc regnum. Itaq; præcipua eorum natura ibi: & ferme reliquas complexa causas: quoniam & tonitruum & fulminum iactus horū uiolentiæ pleriq; assignant. Quin & ideo lapidibus pluerē interim q̄ uento sint rapti: & multa similiter. Quāobrē plura simul dicēda sunt.

De æstatis tempestatibus. Ca. xxxix.

t Empestatu; rerūq; quasdā statas esse causas quasdam uero fortuitas: aut adhuc rationis

LIBER.

incompertæ manifestum est. Quis enim æstates & hyemes quæq; in temporibus annua uice intelliguntur syderum motu fieri dubitet? Ergo ut solis natura temperando intelligitur anno: sic reliquorum quoq; syderum propria est quibusq; uis: & ad suam cuiq; naturam fertilis. Alia sunt in liquorem soluti humoris fecunda. Alia concreti in pruinas: aut coacti in nives: aut glaciati in grandines. Alia flatus teporis: Alia uaporis. Alia roris. Alia rigoris. Nec uero hæc tanta debent existimari: quanta cernuntur: cum esse eorum nullum minus luna tam immensæ altitudinis ratio declaret. Igitur in suo quæq; motu naturam suam exerant: quod manifestum Saturni maxime transitus imbris faciunt. Nec meantium modo syderum hæc uis est: sed multorum etiam adhaerentium cælo quotiens errantium accessu impulsa: aut cōiectu radiorum exstimulata sunt. Qualiter in suculis sentimus accidere: quas græci ob id pluuiio nomine hyadas appellant. Quin & sua sponte quædam statimq; temporibus ut hædorum exortus arcturi uero sydus non ferme sine procellosa grandine emergit.

De caniculæ exortu.

C4. xl.

Am. caniculæ exortu accendi solis uapores
n. quis ignorat? Cuius syderis effectus amplissimi in terra sentiuntur. Feruent maria exoriente eo. Fluctuāt in cælis uina. Mouentur stagna. Origem appellat ægyptus feram: quam in exortu eius cōtrastare: & cōtueri tradit: ac uelut adorare cum sternuerit. Canes quidem toto eo spatio maxime in rabiem agi non est dubium.

Vis temporum anni statua.

C4. xli.

¶ Vin in partibus quoq; signorum quorūdam
 sua uis inest: ut autumnali æquinoctio bruma
 q̄ cum tempestatibus confici sydus intelligi-
 mus. De incertis tempestatibus. Ca. xliij.

n Ec hymbribus tantum tempestatibusq; sed
 multis & corporum & ruris experimētis.

Afflantur alij sydere. Alij commouentur sta-
 tis temporibus: alio: neruis: capite: mente. Olea & po-
 pulus alba & salices folia solstitio circunagunt. Flo-
 ret ipso brumali die suspensa in tectis arentis herba pu-
 legij. Rumpuntur intente spiritu membranæ. Miretur
 hoc qui non obseruet quotidiano experimento herbam
 unam: quæ uocatur heliotropium abeuntem solem in-
 tueri semper: omnibusq; horis cum eo uerti: uel nubilo
 obumbrante. Iam quidem lunari potestate ostrearum
 conchyliorumq; & concharum omnium corpora au-
 geri: & rursus minui. Quin & soricum fibras respon-
 dere numero lunæ exquisiuere diligentiores. Minimum
 q̄ animal formicam sentire uires syderis interlunio
 semper cessantem. Quo turpior homini inscitia est: fa-
 tenti præcipue iumentorum quorundam in oculis mor-
 bos cum luna increfcere ac minui. Patrocinator uasti-
 tas cæli immensa discreta altitudine in duo atq; se-
 ptuaginta signa. Hæ sunt rerum aut animantium effi-
 gies: in quas digessere cælum periti. In his quidam mil-
 le sexcentas annotauere stellas insignes uidelicet effectui
 uisue. Exempli gratia in cauda tauri septem quas ap-
 pellauere Vergiliæ. In fronte fuculas. Boetem quæ se-
 quitur septentriones.

De imbribus.

Ca. xliij.

e Xtra has causas non negauerim existere im-
 bres uentosq;: quoniā humidā a terra alias

LIBER.

uero propter uapores fumidam exhalare caliginē certum est. Nubesq; liquore egresso in sublime: aut ex aere coacto in liquore egresso in sublime: aut ex aere coacto in liquorem gigni. Dēsitās earum corpusq; haud dubio coniectatur argumento: cū solem obumbrant. Perspicuū alias etiam urinantibus in quamlibet profundā aquarum altitudinem. Quare lapides pluāt. Ca. xliiij.

Gitur non eā inficias: posse in has & ignes
i supernæ stellarum decidere: quales sereno sæpe cernimus: quorum ictu concuti aera uerū est: quando & tæla uibrata stridunt. Cum uero in nubem peruenerint: uaporem dissonum gigni ut candente ferro in aquam demerso: & fumidum uorticem uolui. Hinc nasci procellas.

De tonitruis & fulguribus.

Ca. xlv.

T si in nube luctetur flatu aut uapor tōitrua
e edi: si erumpat ardens: fulmina. Si longiore tractu nitatur: fulgetra. His findi nubem: illis perrumpi. Et esse tonitrua impactorum igniū plagas: ideoq; protinus corruscare igneas nubium rimas. Posse & repulsi syderum depressum: qui a terra meauerit; spiritum nube cohibitum tonare: natura strangulante sonitum dum rixetur: edito fragore cum erumpat: ut in membrano spiritu intenta. Posse & atritu dur; in præceps feratur illum quisquis est: spiritum accendi. Posse & afflictu nubium elidi: ut duorum lapidum sintillatibus fulgetris. Sed hæc omnia esse fortuita. Hinc bruta fulmina & uana ut quæ nulla ueniant ratione naturæ. Iis pcuti montes: ijs maria: omnesq; alios irritos iactus. Illa uero fatidici ex alto statiq; de causis: & ex suis uenire syderibus. Simili modo uentos uel potius flatu posse ex arido siccoq; annhelitu terræ gigni nō ne-

gauerim. Posse & aquis aera expirantibus: qui neq;
in nebulam densetur: nec crassescat in nubes. Posse &
solis impulsu agi: quoniam uentus non aliud intelliga-
tur: q̄ fluctus aeris: pluribusq; etiam modis. Nāq; &
fluminibus & niuib; & e mari uidemus equidem
tranquillo: & alios quos uocant alteanos e terra cōsur-
gere. Qui q̄dem cū e mari redeūt tropei uocantur. si pa-
gūt apogei. Quare ratione echo reddatur. Ca. xlvj.

Ontium uero flexus crebriq; uertices & con-
m flexa cubito: aut confracta in humeros iuga:
concaui uallium sinus scindunt inæqualiter:
inde resultantē aera quæ causa etiā uoces multis in lo-
eis reciprocas facit. De uentis. Ca. xlvij.

In fine uentos generant iam quidā etiam
s specus: qualis in dalmatiæ ora uasto in præ-
ceps hiatu: in quē deiecto leui pondere: quā-
his trāquillo die turbini similis emicat pcella. Nomē
loco est sentaquin. Et in cyrenacia puincia rupes quæ-
dam austro traditur sacra: quā profanū sit atrectari
hois manu: confestim austro inuolunte harenas. In do-
mibus etiam multis manufacta inclusa opacitate con-
ceptacula auras suas habent: adeo causa non deest.
sed plurimū interest flatus sit an uētus: illos flatos atq;
perspirātes: quos nō tractus aliquis uerū terræ sentiūt:
qui nō aura: nō procela maris: sed appellatione quoq;
ipsa uenti sunt. Qui sine assiduo mundi incitu & cō-
trario syderū occurſu nascuntur: siue hic est ille genera-
bilis rerū naturæ spiritus huc illucq; tanq̄ in utero
aliquo uagus: siue disparili errantium syderum ictu: ra-
diorumq; multiformi iactu flagellatus aer: siue a suis
syderibus exeunt his pprioribus: siue ab illis cælo affi-
xis cadunt: palam est illos quoq; legem habere naturæ

LIBER

non ignotam: etiam si nondum percognitam.

Naturæ & obseruationes uentorum. Ca. xlvij.

Igitur & amplius auctores græci ueteres prædidere de his obseruationibus: quo magis miror orbe tam discordi: & in regna: hoc est in membra diuiso tot uiris curæ fuisse tam ardua inuentu perquirere inter bella presertim & infida hospitia. Pyratibus etiam omnium mortalium hostibus transitus fame tenebris: ut hodie quædam in suo quisque tractu ex eorum commentariis: qui nunquam eo accessere: uerius noscant quam indigenarum scientia. Nunc uero pace tam festa: tam gaudente prouentu rerum: artiumque principe omnino nihil adijci noua inquisitione immo ne ueterum quidem inuenta perdisce: non erant maiora præmia in multos dispersa fortunæ magnitudine: & ista plures sine premio alio quam posteros inuandi eruerunt. Namque mores hominum senescere non fructus. Et immensa multitudo apertum quodcumque est mare hospitalique littorum omnium impulsu nauigat: sed lucri non scientiæ gratia. Nec reputat cæca mens etiam tantum auaritiæ intanta: id ipsum scientia posse tutius fieri. Quapropter scrupulosius quam instituto forassis conueniat operi. tractabo uentos: tot milia nauigantium cernens.

Ventorum genera.

Ca. xlvij.

Eteres quattuor omnino seruire per totidem mundi partes: ideo nec Homerus plures nominat. Hebetius mox indicatum est secuta ætas octo addidit: ratione nimis subtili & conscissa. Proximis inter utraque media placuit ad breue numerum additis quattuor. Sunt ergo bini in quattuor cæli partibus. Ab oriente æquinoctiali subsolanus Ab oriente brumali uulturinus. illum apeliotem: hunc græci

eurum appellant. A meridie auster. Et ab occasu bru-
 mali africanus: noton & liba nominant. Ab occasu
 æquinoctiali fauonius. Ab occasu solstitiali chorus: ze-
 phyron & argesten uocant. A septentrionibus septen-
 trio. Interq; eum & exortum solstialem aquilo. A
 parctias dicti & boreas. Numerosior ratio quattuor
 ijs interiecerat trasceam media regione intra septem-
 trionem & occasum solstialem. Itemq; cæciam me-
 dia inter aquilonem & exortum æquinoctialem ab or-
 tu solstitiali: phœnica media regione inter ortum bru-
 malem & meridiem. Item inter liba & noton com-
 positum ex utroq; medium. Inter meridiem & hyber-
 num occidentem libanoton. Nec finis. Alij quippe me-
 sem nomine etiam num addidere inter boream & cæ-
 ciam. Et inter eorum & noton euronoton. Sunt etiam
 quidam peculiare quibusq; gentibus uenti: non ultra
 certum procedentes tractum: ut Atheniensibus scyron:
 paulo ab argeste deflexus reliquæ græciæ ignotos. Ali-
 ubi elatior idem olympias uocatur. Consuetudo his om-
 nibus nominibus argestem intelligit & cæciam. Ali-
 qui uocant hellespontion. Et eosdem alibi aliter. Item
 in narbonensi prouincia clarissimus uentorum est cir-
 cius: nec nulli uolentia inferior. Ostiam plerunq; re-
 ctor ligustico mari perferens. Idem non modo in reli-
 quis partibus cæli ignotus est: sed ne uiennam quidem
 eiusdem prouincie urbem attingens: paucis ante limiti-
 bus iugi modici occursu tantus ille uentorum est coerci-
 tus. Et austros in ægyptum penetrare negat. Fabianus.
 Quo fit manifesta lex naturæ uentis etiam & tēpo-
 re & sine dicto. Ver ergo aperit nauigantibus ma-
 ria. Cuius in principio fauonij hybernium molliunt cæ-
 lum: sole aquarij. xxv. optinente partem. Is dies sex-

LIBER

tus est ante februiarias idus. Competit ferme & hoc omnibus: quos deinde ponā per singulas intercalatiōes uno die anticipātibus rursumq; lustro sequenti ordinem seruantibus: Fauoniū quidā ad. vii. cal. martij chelidoniā uocant: ab irundinis uisu. Nonnulli uero orniethiam uno & septuagesimo die post brumā ab aduentu auuū flantē per dies nouē. Fauonio cōtrarius est: quē subsolanū appellauimus. Datus est autem huic exortus uergiliarum in totidem partibus tauri sex diebus ante maias idus. quod tempus austrinū est huic uento septētrione cōtrario. Ardentissimo autē aestatis tēpore exortur caniculæ sydus sole primā partē leonis ingrediente. Qui dies. xv. ante augusti calē. est. Huius exortum diebus octo ferme aquilones antecedunt: quos p̄dromos appellant. Post biduū autē exortus ijdē aquilones constantius perflant diebus. xl. quos etesias uocāt. Mollire eos creditur solis uapor geminatus ardore syderis. Nec ulli uentorum magis statim sunt. Post eos rursus austrifrequentes usq; ad sydus arcturi: quod exortur. xi. diebus ante æquinoctiū autūni. Cū hoc chorus incipit: chorus autūnat. Huic est cōtrarius uulturnus. Post id æquinoctiū diebus fere quattuor & xl. uergilianū occasus hyemen inchoat. Quod tempus in tertio idus nouembris incidere consuevit: hoc est aquilonis hyberni: multūq; æstiuo illi dissimilis: cuius ex aduerso est africanus. Ante brumam ante septē diebus totidēq; postea sternitur mare halcyonū fecturæ: & inde nomē ij dies traxere. Reliquū tempus hyemat. Nec tamē sæuitia tēpestatum concludit mare. Piratæ primū coegere mortis periculo in mortē ruere: & hyberna experiri maria. Nunc idē auaritia cogit. V entorū etiā frigidissimi sunt. quos a septētrione diximus spirare. Dicimus his chorus. ii. &

reliquos cōpescunt: & nubes abigunt. Humidi auster africanus: & præcipue auster italiae. Narrat & in ponto caciā in se trahere nubes. Sicci chorus & uulturnus præterq̃ desinentes. Nivales aquilo & septentrio. Gradines septentrio importat & chorus. Aestuosus auster: Tepidi uultus & fauonius. Idem sub solano sicciore: & in totum oēs a septentrione & occidente sicciore: q̃ meridie & oriente. Saluberrimus autē omniū aquilo. Noxius auster & magis siccus fortassis quia humidus frigidior est. Minus esurire eo spirante creduntur animantes. Etesiae noctu desinūt flare: & a tertia diei hora oriūtur. In hispania & asia ab oriente flatus est eorū in ponto ab aquilone. Reliquis in partibus a meridie. Spirant autē & a bruma qui uocātur ornithiae: sed leniores & paucis diebus. Permutāt & duo naturam cum situ. Auster africae serenus. Aquilo nubilus: Omnes uenti uicibus suis spirant maiore ex parte. Aut ut contrarius desinenti incipiat cū proxime cadentibus. Surgunt a leuo latere in dextrū: ut sol ambiunt. De ratione eorū menstrua quarta maxime luna decernit. Iisdē autē uentis in contrariū nauigatur prolati pedibus: ut noctu plerūq; aduersa uela concurrant. Austro maiores fluctus edūtur q̃ aquilone: qm̃ ille infernus ex imo maris spirat: hic summo. Ideoq; post austros noxiū præcipue terremotus. Noctu auster interdiu aquilo uehementior. Et ab ortu flantes diuturniores sunt ab occasu flatibus. Septentriones in pari fere desinunt numero. Quae observatio etiā in alijs multis rerū naturae partibus ualet. Mares itaq; existimantur impares numeri. Sol & auget & cōprimit flatus. Auget exoriens occidensq; cōprimit meridianus aestiuis temporibus. Itaq; medio diei aut noctis plerūq; sopiuntur: quia aut nimio frigo

LIBER

re aut æstu soluantur. Et hymbribus uenti operiuntur
Expectantur autem maxime unde nubes discussæ ad-
aperuere cælum. Omnium quidem si libeat obseruare
minimos ambitus redire easdem uices quadricinio exa-
cto Eudoxus putat: non uentorum modo: uerum & reli-
quarum tempestatum magna ex pte. Et est principium
lustris eius sp̄ intercalari anno caniculæ ortu. De gene-
ralibus uentis hæc.

De repentinis flatibus.

Ca. I.

Vnc de repentinis flatibus qui exhalante tir-
ra ut dictum est coorti rursusq; deiecti inter-
rim obducta nubium cute multiformes exi-
stunt. Vagi quippe & ruentes torretium mædo ut ali-
quibus placere ostendimus: tonitrua & fulgura edūt.
Maiore uero illati pondere incursumq; si late siccam ru-
perint nubem: procellam gignunt: quæ uocatur agræ-
eis ecnephias. Sin uero depresso sinu arctius rotati effre-
gerint sine igne hoc est sine fulmine uorticem faciunt:
qui typhon uocatur: idest uibratus. Ecnephias defert.
Hic secum aliquid abreptum e nube gelida conuoluens
uersansq; & ruinam suam illo pondere aggrauans: &
locum ex loco mutans rapida uertigino: præcipua nauis
gantium pestis: non antennas: modo uerum ipsa nauis
gia contorta frangens: tenui remedio aceti in aduenien-
tem effusi: cui frigidissima est natura. Idem illi si ipso
repercussus correpta secum in cælum refert: sorbetq;
in excelsum. Quod si maiore depressæ nubis eruperit
specus: sed minus lato q̄ procella: nec sine fragore: turbu-
lentem uocant: proxima quæq; prosternentem. Idem ar-
dentior: accensusq; dum fuerit præster uocatur ambu-
rens contacta pariter & proterens.

Alia prodigiosa genera tempestatum.

Ca. li.

Non fit aut aglonibus typhō nec nivalis: aut
 nibe iacente ecnephias. Quod si simul rupit
 nube: exarsitq;: & ignē hūit: aut postea cō
 cepit: fulmē est. Distat a præstere: quo flāma ab igne.
 Hic late fūditiur flatu. Illud conglobatur impetu. Ver
 tex autem hic meādo distat a turbine quo stridor a fra
 gore. Procella latitudine ad utroq; disiecta nube uerius
 q̄ rupta. Fit & caligo beluæ similis nube dira nauigā
 tibus. Vocatur & columna: cum spissatus humor rigēs
 q; ipse se sustinet. Ex eodem genere & in longam uelut
 ti fistulam nubes aquam trahit.

Quibus in terris fulmina non cadant Ca. liij.
 Xeme & æstate rara fulmina contrarijs de
 h causis: quoniam hyeme densatus aer nubium
 crassiore corio spissatur: omnisq; terrarum ex
 halatio rigens ac gelida quicquid accipit ignei uaporis
 extinguit. Quæ ratio immunem scythiam & circa ri
 gentia a fulminum casu præstat: & e diverso nimius
 ardor ægyptum. Siquidem calidi sicciq; haitus terræ
 raras admodum tenuesq; & infirmas dēantur in nuo
 bes. Vere autem & autumnō crebriora fulmina: corru
 ptis in utroq; tempore æstatis hyemisq; causis. Qua
 ratione crebra in italia fulmina: quia mobilior aer mi
 tiore hyeme & æstate nimbofa: semper quodammodo
 uernat uel autumnat. Italiæ quoq; partibus ijs: quæ a
 septentrione descendunt ad teporē qualis est urbis cam
 pania tractus: iuxta hyeme & æstate fulgurat: quod
 non in alio situ.

Fulgurum genera & miracula

Ca. liij.

Vlminum ipsorum plura genera traduntur:

f Quæ sicca ueniunt non adurunt: sed dissi
 pant. Quæ humida non urunt: sed infuscant.

c iiij

LIBER

Tertium est quod clarum uocant: mirifice maxime natura: quo dolia exhauriuntur intactis operimentis: nulloq; alio uestigio relicto. Aurum & æs & argentum liquatur intus sacculis ipsis nullo modo ambustis: ac ne quidem confuso signo caræ: Martia princeps romanorum iusta gruida partu exanimato ipsa citra ullum aliud incommodum uixit. In catilinianis prodigijs pompeiano ex municipio M. Herennius decurio sereno die fulmine ictus est. De obseruationibus. Ca. liiij.

Huscorum litteræ nouem deos emittere fulmina existimant: eaq; esse undecim generum.

Iouem enim trina iaculari. Romani duo tantum ex his seruauere: diurna attribuentes Ioui: nocturna Sūmano. Rariora sane eadē de causa frigidioris cæli. Hetruria rumpere a terra quoq; arbitratur: quæ in fera appellat brumali tempore facta sæua maxime & execrabilia: cum sint omnia quæ terrena existimant non illa generalia: nec a syderibus uenientia: sed ex proxima atq; turbidiorē natura. Argumentum euidentē est: quod omnia a superiore cælo decidentia obliquos habeant ictus: hæc autem quæ uocantur terrena rectos. Sed quia ex priorē materia cadunt: ideo creduntur e terra exire. quoniam ex repulso nulla uestigia edant: cum sit illa ratio non inferni ictus: sed aduersi: Saturni ea a sydere proficisci subtiliter ista consecrari putant: sicut crematia a Martis. Qualiter cum uulscinij oppidum thuscorum opulentissimum totum concrematum est fulmine. Vocant & familiaria in totam uitam fatidica: quæ prima fiunt familiam suam cuiq; indepto. Cæterum existimant non ultra decem annos portendere priuata: præterq; hæc quæ matrimonio primo facta aut natali die. Publica non ultra tricesimum annum: præterq; in deductio

ne oppidorum.

De fulminibus euocandis. Ca. lv.

Stat annalium memoria sacris quibusdam
 e p̄carionibus uel cogi fulmina uel impe-
 trari. Vetus fama est betruria impetratum
 uulfinis & urbe & agris depopulatis subeunte mon-
 stro quod uocauere Oltam: euocatū & a por sena suo
 rege: & ante eum a Numa sēpius hoc factitatū. in pri-
 mo annalium suorum tradit. L. Piso grauis auctor. Qd
 imitatum parum rite Tullum Hostilium ictum fulmi-
 ne. Lucosq; & aras & sacra habemus: inter quæ stato-
 res. & tonātes: & feretrios: eliciū quoq; accepimus
 Iouem. Varia in hoc uitæ sententia: & pro cuiuslibet
 animo. Imperari naturæ audacis est credere. Nec mi-
 nus hebetis beneficijs abrogare uires: quando in fulgu-
 rum quoq; interpretatione eo profecit scientia: ut uen-
 tura alia finito die præcinat. & an peremptura sint fa-
 tum. aut apertura potius alia fata quæ lateāt: innume-
 rabilibus in utroq; publicis priuatisq; experimentis.
 Quamobrem sint ista (ut rerū naturæ libuit) alijs cer-
 ta: alijs dubia: alijs probata: alijs damnanda. Nos cætera
 quæ sunt in his memorabilia: non omitemus.

Catholica fulgurum

Ca. lvi.

Ulgetrum prius cerni q̄ tonitrum audiri cū
 f simul fiant certum est. Nec mirum quoniam
 lux sonitu uelocior. Ictum autem & sonitū
 congruere ita modulante natura. Sed sonitum profecti
 esse fulminis: non illati: etiamnum spiritum ocio-
 rem fulmine. Ideo quati prius omne & afflari q̄ percuti.
 Nec quēq; tangi qui prior uiderit fulmen: aut tonitrua
 audierit. Leua prospera existimantur: quoniam leua
 parte mundi ortus est. Nec tam aduentus spectatur q̄
 reditus: siue ab ictu resiliat ignis: siue opere cōfecto: aut

LIBER

igne consumpto spiritus remeet. In .xvi. partes cælum
eo respectu diuisere tusci. Prima est a septentrionibus
ad æquinoctialem exortum. Secunda ad meridiem. Ter
tia ad æquinoctialem occasum. Quarta optinet quod
reliquum est ab occasu ad septentriones. Has in quater
nas iterum diuisere partes: ex quibus octo ab exortu si
nistras: totidem e contrario appellauere dextras. Ex ijs
maxime diræ quæ per septentriones occasum attingūt.
Itaq; per plurimum refert: unde uenerint fulmina: &
quo concesserint. Optimum est in exortuas redire par
tes. Ideo cum a prima cæli parte uenerint: & in eandē
concesserint summa fœlicitas portenditur: Quale Syl
læ dictatori ostentum datum accepimus. Cætera ipsius
mundi portione minus prospera aut dira. Quædā ful
gura enuntiare non putāt fas: nec audire: præterq; si ho
spiti indicentur aut parenti. Magna obseruationis hu
ius uanitas: tacta Iunonis æde romæ dephensa est. Scia
ro consule: qui mox princeps fuit. Noctū magis q̄ inter
diu sine tonitribus fulgurat. Vnum animal hominem
non semper extinguit: cætera illico: hunc uidelicet na
tura tribuēte honorem: cum tot beluæ uiribus præstet.
Omnia contrarias incubant partes. Homo nisi conuer
tatur ui percussus non expirat. Superne isti confidunt
Vigilans ictus conuiuentibus oculis: dormiens patenti
bus reperitur. Hominem ita exanimatū cremari fas nō
est: condi terra religio tradidit. Nullum animal nisi ex
animatum fulmine accendit. Vulnēra fulminitorum
frigidiora reliquo corpore sunt.

Quæ nō feriantur fulmine

Ca. lviij.

X ijs quæ terra gignuntur lauri: fructicem
e non icit. Nec unq̄ altius quinq; pedibus de
scendit in terram. Ideo pauidi altiores spe

cus tutissimos putant: aut tabernacula pellibus belu-
rum quas vitulos marinos appellant: quoniam hoc so-
lum animal ex marinis non percutiat: sicut nec e uolu-
cribus aquilam: quæ ob hoc armiger huius teli fingi-
tur in italia inter tetracinam & ædem Feroniæ tur-
res bellicis temporibus desiere fieri: quia nonnullæ ea-
rum sunt fulmine dirutæ.

De prodigijs pluuijs lacte & sanguine carne
ferro lana lateribus coctis

Ca. lviij

Ræter hæc inferiore cælo relatum in monu-
p menta est lacte & sanguine pluuisse. M. Aci-
lio. C. Portio consf: Et sæpe alias carne: sicut
L. Volunio Seruio Sulpitio consf. Exq; ea non perpu-
truisse quod non diripuissent aues. Item ferro in lucâis
anno anteq. M. Crassus a parthis interemptus est: om-
nesq; cum eo lucani milites: quorum magnus numerus
in exercitu erat. Effigies quæ pluerat spongiarum fere
similis fuit. Aruspices canenda præmonuerunt supra
vulnera. L. autem Paulo C. M. consf. lana pluit circa ca-
stellum carissianum. iuxta quod post annũ. T. annius
Milo occisus est. Eodem causam dicte lateribus coctis
pluisse in eius anni acta relatum est.

De crepitu armorũ & tubarũ de cælo audito.

Ca. lix.

Rmorũ crepitus & tubæ sonitus auditus e-
a cælo cimbricis bellis accepimus: crebroq; &
prius & postea. Tertio uero cõsulatu Ma-
æb amerinis & tudertibus spectata arma cælestia ab
ortu occasuq; iter se cõcurrentia: pulsas quæ ab occasu
erant. Ipsum ardere cælũ minime mirũ ẽ. Et sæpius uĩ-
sum maiore uĩ ignis nubibus correptis.

LIBER.

De lapidibus e caelo cadentibus.

Ca. lx.

Elebrant graeci Anaxagorā clazomeniū olym-
piadis septuagesimæ octauæ secundo anno præ-
dixisse caelestium litterarum scientia: quibus diebus sa-
xum casurum esset e sole. Idq; factum interdū in thra-
cia parte ad egos flumen. Qui etiam lapis nunc osten-
ditur magnitudine uehiculi colore adusto: comete quo-
q; illis noctibus flagrante. Quod si quis prædictum cre-
dat simul fateatur necesse est maioris miraculi diuinita-
tem fuisse Anaxagoræ: soluiq; rerum naturæ intellectū
et confundi omnia: si aut ipse sol lapis esse: aut unq; la-
pidem in eo fuisse credatur. Decidere tamen crebro nō
erit dubium. in abidi gymnasio ex ea causa colitur ho-
dieq; modicus quidam. sed quem in medio terrarum ca-
surum idem Anaxagoras prædixisse narratur. Colitur
et Cassandriæ: quæ potidea uocata ē: ob id deducta.
Ego ipse uidi in uocontiorum agro pauloante delatū.

De arcu caelesti.

Ca. lxi.

Reus uocamus extra miraculū frequētes: et
extra ostensum. Nam nec pluuios quidē aut
serenos dies cum fide portendunt. Manifestū
est radium solis immissum auiæ nubi repulsa acie in so-
lem refringi: colorumq; uarietatē mixtura nubium ae-
ris igneumq; fieri. Certe nisi sole aduerso non fiunt. nec
unq; nisi dimidia circuli forma: nec noctu. Quāuis Ari-
stoteles prodat aliquando uisum: quod tamen fatetur
idem non nisi tricesima luna posse. Fiunt autem hyeme
maxime ab æquinoctio autumnali diē decrescēte. Quo
rursus crescente ab æquinoctio uerno non existunt: nec
circa solstitium longissimis diebus. Bruma uero hoc est
breuissimis diebus frequenter. Idem sublimes humili so-
le: humilesq; sublimi: et minores occidente uel oriēte:

sed in latitudinem diffusi: meridiē exiles: uerum ambio
 eius maioris. Aestate uero per meridiem non arnuntur.
 Post autumnū equinoctium quacunq; hora. Nec unquā
 plures simul q̄ duo. Cetera eiusdem naturæ non multis
 dubia esse uideo.

De grandine: niue: pruina: nebula: rore. Ca. lxiij.

Randinem coglaciato hymbre gigni: & ni
 uem eodem humore mollius coacto. Pruinam
 autem ex rore gelido. Per hyemem niues cade
 re non grandines: ipsasq; grandines inter diū sēpius q̄
 noctū: & multo celerius resolui q̄ niues. Nebulam nec
 estate: nec maximo frigore existere. Rores neq; gelu: ne
 q; ardoribus: neq; uentis: nec nisi serena nocte. Gelando
 liquorem minui: solutaq; glacie non eundē inueniri mo
 dum

De Nubium Imaginibus Ca. lxiij.

Arietates colorum figurarumq; in nubibus
 cerni put admixtus ignis supet aut uincatur.

De Proprietatibus celi in Locis. Ca. lxiij.

Ræterea quasdam proprietates celi quibus
 dam locis esse. Roscidas æstate africæ noctes:

In italia locis & lacu uelino nullo nō die
 apparere arquis. Rhodi & siraculis nunq̄ tanta nubi
 la obduci: ut non aliqua hora sol arnatur: Qualia apti
 us suis referentur in locis. Hæc sunt dicta de aere.

De Natura Terræ.

Ca. lxx.

Equitur terra cui uni rerum naturæ partium
 eximia propter merita cognomen indidimus
 maternæ ueneratiōis. Sic hoīum mater illa:
 ut cælū dīesq; nos nascentes excipit: natos alit: semelq;
 editos sustinet semper: nouissime complexa gremio: iā
 a reliqua natura abdicatos: tum maxime ut mater ope
 riēs: nullo magis sacramento: q̄ quo nos quoq; sacros fa

LIBER.

cit: et monumēta de titulos gerens: nomenq; prorogans
 nostrum. Et memoriā extendens contra breuitatē aui.
 Cuius numen ultimū iā nōnullis imprecamur rati gra-
 ue: tanq̃ nesciamus hāc esse solam: quæ nunq̃ irascatur
 homini. Aquæ sibeunt in hymbres: rigescunt in grandi-
 nes: tumescunt in fluctus: precipitantur in torrentes. Aer
 densatur nubibus: furit pcellis. At hæc benigna: mitis:
 indulgens: usq; mortaliū sp̃ ancilla: quæ coacta gene-
 ra? quæ sp̃ote fundit? quos odores sapesq;? quos succos?
 quos tactus? quos colores? q̃ bona fide creditū reddit foe-
 nus? quæ nostri cā alit? Pestifera. n. aīantia uitali sp̃iri-
 tu habente culpam necesse est illi seminata excipe: Et
 genita sustinere. Sed in malis generantium noxa est. Il-
 la serpentem hoīe percusso non recipit amplius: poenas
 q; etiā inertium noīe exigit. Illa medias fundit her-
 bas: Et sp̃ homini pturit. Quin Et uenena nostri mi-
 sersa istituisse credi potest: ne in tedio uitæ diræ famis
 mori terræ meritis alienissima lenta nos consumeret ta-
 be: ne lacerum corpus abrupta dispergerent: ne laquei
 torqueret poena præpostera: incluso sp̃iritu cui quærere-
 tur exitus: Ne in pfundo quæsita morte sepultura sabu-
 lo fieret: ne ferri cruciatus scinderet corpus. Ita est: mi-
 sersa gemit id: Cuius facillimo haustu illibato corpo-
 re: Et cum toto sanguine extingueremur nullo labore
 sicientibus similes: Quo taliter defunctos non uolucres:
 non feræ attingerent: terræq; seruaretur qui sibi ip̃e pe-
 risset. Et ut uerum fateamur: terra nobis malorū reme-
 dium genuit: nos illud uitæ fecimus uenenuz. Nos enim
 Et ferro quo carere non possumus: simili modo utimur
 Nec tamē quæreremur merito: et si maleficijs cā attuli-
 set. Aduersus unam quippe naturæ ptē ingrati sumus
 quasi quæ non ad delicias quasq;: nō ad cōtumelias ser-

uidat hoī. In maria iacitur: ut freta admittamus: elucitur
 aq̃s: ferro: ligne: igne: lapide: fruge. Oībus cruciatur hoī-
 ris: multoq; plus ut delitijs: q̃ ut alimētis nostris famu-
 letur. Illa tamen quæ summa patitur: atq; extrema: cūte
 tolerabilia uideantur. Penetramus in uiscera: auri argē-
 tiq; uenas. Et æris ac plūbi metalla fodiētes. Gemmas
 et quosdā paruulos quærimus lapides scrobibus in
 profundum actis. Viscera eius extrahimus: ut dygito ge-
 stetur gēma: quā petimus. Quod manus atteruntur: V-
 unus niteat articulus. Si ulli essent inferi: iam profecto
 illos auaritiæ atq; luxuriæ cuniculi refodissent. Et mi-
 ramur si eadem ad noxā genuit aliqua. Feræ. n. credo cu-
 stodiūt illā: arcentq; sacrilegas manus. Nōne inter ser-
 pentes fodimus? Et uenas auri tractamus cū ueneni ra-
 dicibus? Placatiore tamen dea utimur ob hoc: q̃ omnes
 hi opulentiæ exitus ad scelera cedesq; bella tendūt:
 quæq; sanguine nostro irrigamus in sepultis ossibus te-
 gimus. Quibus tamen uelut exprobatō furore tādē
 ipsa se obducit: et scelera quoq; mortalium occultat.
 Inter crimina ingrati aī hoc dixerim: q̃ naturam
 eius ignoramus. De Forma Terræ Ca. lxvi.

St autem figura prima de qua cōsensus iudi-
 cat. Orbē certe dicimus terræ globum: quem
 uerticibus includi fatemur. Neq; enim abso-
 luti orbis est forma in tanta montium excelsitate tanta
 camporum planicie: sed cuius amplexus: si cūcta linea-
 rum comprehendantur ambitu: figuram absolu- i orbis
 efficiat. Id quod ipsa rerum naturæ cogit ratio: nō eis-
 dem causis: quas attulimus in cælo. Namq; in illo caua
 in se conuexitas uergit: et cardini suo hoc est terræ un-
 diq; incumbit. Hæc ut solida atq; conferta assurgit in-
 tumescenti similis: extraq; protenditur. Mūdus in ceno-

LIBER.

nam uergit. At terra exit a centro: immensum eius globi
in formam orbis assidua circa eam mundi uolubilitate
cogente. De Antipodibus An Sint. Ca. lxxij.

i Ngens hic pugna litterarum contraq; uulgi
opinionem circūfundi terræ homines undiq;
conuersisq; inter se pedibus stare: & cunctis
similem esse cæli uerticem: ac simili modo ex quacunq;
parte mediam calcari: illo quærente cur non decident
contra siti: tanq̃ non & ratio præsto sit: ut nos nō de-
cidere mirentur illi. Interuenit sententia quæ indocili
probabilis turbæ inæquali globo: & si sit figura pi-
neæ nucis nihilominus terram undiq; incoli. Sed qui d
hoc refert: alio miraculo exoriente: Pendere ipsam ac n̄
cadere nobiscum cū spiritus uis mundo p̄sertim inclusi
dubium sit: an possit cadere: natura repugnāte: & quo
cadat negante. Nam sicut ignium sedes non est nisi in
ignibus: aquarum nisi in aquis: spiritus nisi in spiritu:
ita terræ arcantibus cunctis nisi in se locus nō est. Globū
tamen effici mirum est in tanta planitiæ maris campo
rūq; cui sententiæ adest Dicæarchus uir in primis erit-
ditus regum cura p̄mensus montes: ex quibus altissimū
prodidit Pelion. M. cc. l. passuum ratione perpendiculi
nullam esse eam portionem uniuersæ rotunditatis col-
ligens. Mihi incerta hæc cōiectatio uidetur: Haud igno-
ro quosdam alpiū uertices longo tractu nec breuiore
quingenta milibus passuum effur gere: Sed uulgo ma-
xime hæc pugna est: si coactam in uerticem aquarū quo
q; figura credere cogatur. At qui non aliud in rerū na-
tura aspectu manifestius. Nam dependentes ubiq; gut-
tæ paruis globantur orbibus: Et pulueri illatæ frondiū
q; lanugini impositæ absoluta rotunditate cernuntur.
Et in poculis repletis media maximæ tument. Qua-

propter subtilitatē humoris mollitiq; in se residente
 ratione facilius q̄ visu deprehendunt. Idq; etiam ma-
 gis mirū in poculis repletis addito humore minimo cir-
 cumfluere quod supersit. Cōtra euenire ponderibus ad-
 ditis ad uicenos sēpe denarios: Scilicet quia intus rece-
 pta liquorem in uerticē attollant: ut cumulo eminente
 infusa dilabantur. Eadem est causa propter quam e-
 nauibus terra non cernatur e nauium malis conspicua.
 Aut procul recidente nauigio: si quid quod fulgeat reli-
 getur in mari cacumie: paulatim descendere uideatur:
 & postremo occultetur. Deniq; oceanus quem fas-
 temur ultimum qua non alia figura cohæretet: at-
 q; non decideret: nullo ultra margine includente: ip-
 sum id ad miraculum redit: quoniam modo etiam si
 globetur extremum non decidat mare. Contra quod
 ut sint plana maria: & qua uidentur figura non pos-
 se id accedere magno sui gaudio magna; gloria in-
 uentores græci docent subtilitate geometrica. Nam
 q; cum e sublimi in inferiora æque ferātur: & sit hæc
 natura earum cōcessa: nec quisq; dubitet in littore ullo
 accessisse eas: q̄ longissime denexitas passa sit: procul-
 dubio apparere: quo quid humilins sit proprius centro
 esse terræ: omnesq; lineas quæ emittantur ex eo ad pxi-
 mas aquas breuiores fieri q̄ quæ ad extremum mare a-
 primis aquis. Ergo totas omniq; ex parte aquas uerge-
 re in centrū: ideoq; non decidere: quoniā in interiore
 nitantur. Quod quidē & ita formasse artifex natura
 credi d; ut cū terra arida & sicca constare p se ac sine
 humore non posset: nec rursus stare aqua nisi sustinen-
 te terra mutuo amplexu iungerentur. Hac sinus pandē-
 te: illa uero permanēte totam intra: extra: supra: uenis
 ut uinculis discurrentibus: atq; etiam in summis iugis

LIBER

erumpente. Quo spiritu acta & terræ pondere expressa siphonum modo emicat: tantumq; a periculo decidendi abest: ut in summa quæq; & altissima exiliat. Quæ ratione manifestum est quare tot fluminum quotidianæ accessu maria non crescant.

Quomodo aquas sit terræ innexa. Ca. lxviii.
St igitur in toto suo globo tellus medio ambitu præcincta circumfluo mari: nec argumentis hoc inuestigandum: sed iam experimentis cognitum.

De navigatione maris: & fluminum. Ca. lxix.
Gadibus columnisq; Herculis hispaniæ & galliarum circuitu totus hodie navigatur occidens. Septentrionalis uero oceanus maiore ex parte navigatus est auspicijs Vini Augusti germaniâ classe circumuicta ad cimbrorû promontoriû: & inde immenso mari prospecto: aut fama cognito: ad sythicam plagam & humore nimio rigentia. Propter quod minime uerisimile est illic maria deficere: ubi uis humoris superet. Iuxta uero ab ortu ex indico mari sub eodem sydere pars tota uergens in caspiû mare per nauigata est macedonû armis Seleucho atq; Antiocho regnantibus: quæ seleuchida atq; antiochida ab ipsis appellari uoluerunt. Circa caspiû quoq; multa oceani littora explorata: paruoq; breuis q̃ totus hinc aut illic septentrio eremigatus. Vt tamen cõiecturæ locum sit quoq; in reliquam ingens argumentum paludis mæoticæ: siue ea illius oceani sinus est: ut multos aduerto credidisse: siue angusto sinu discreti restagnatio. Alio latere. Gadum ab eodem occidente magna pars meridiani sinus ambitu mauritanie navigatur hodie. Maiorem quidẽ eius partem & orientis uictoriæ magni Alexandri lu

strauere usq; ad arabicum sinu. In quo res gerente. C. Casare Augusti filio signa nauium ex hispaniensibus naufragijs feruntur agnita. Et Hanno Carthaginis potentia florente circumiectus a gradibus ad finem arabie nauigatione eam prodidit scripto. Sicut ad extera Europae noscenda missus eodem tempore Himilco. Praeterea Nepos cornelius auctor est Endoxum quendam sua aetate cum Lathyrum regem fugeret arabico sinu egressum gades usq; peruenit. Multoq; ante eum Caelius Antipater uidisse se qui nauigasset ex hispania in aethiopiam commercij gratia. Idem nepos de septemtrionali circuitu tradit. Qu. Metello Celeri. C. Afranij in consulatu collega: sed tum galliae proconsuli indos a rege suenorum dono datos: qui ex india commercij causa nauigantes tempestatibus essent in germaniam abrepti. Sic maria circumflua undiq; diuiduo globo partem orbis offerunt nobis: nec inde huc nec hinc illo puio tractu. Quae contemplatio apta detegenda mortaliu uanitati poscere uidetur: ut totum hoc quicquid est in quo singulis nihil satis est seu subiectum oculis quantum sit ostendam.

Quae Portio terrae habitetur.

Ca. lxx.

Am primum in dimidio computari mihi uideatur tanquam nulla portio ipsi decedat oceano: qui toto circumdatus medio: et omnes caeteras fundens recipiensq; aquas: et quicquid exit in nubes ac sydera ipse tot et tantae magnitudinis pascens. Quo tandem amplitudinis spatium terra creditur habitari. Improbata et infinita debet esse tam vastae molis possessio. Adde quod ex relicto spatio plus abstulit caelum. Nam cum sint eius quinque partes: quas uocant zonas: in festo rigore et aeterno premitur gelu

d ij

LIBER

omne quicquid est subiectum duabus extremis utrinque
circa uertices: hunc qui septentrionem uocatur: eumque qui ad
uersus illi austrinus appellatur. Perpetua caligo utro-
biusque et alia moliorum siderum aspectu maligna ac prui-
na tantum albicans. Lux uero media terrarum qua solis or-
bita est exusta flammis et cremata quominus uapo-
re torretur. Circa quam due tantum inter se exstant et ri-
gentes temperantur. Haec ipsae inter se non perueniunt pro-
pter incendiū sideris. Ita terrae tres partes abstulit ca-
elum. Oceani rapina incerto est. Sed et relictā non
bis una portio haud scio an etiā in maiore damno sit.
Idē siquidem oceanus infusus in multos (ut dicemus) si-
nus adeo uicino accessu interna maria alatrāt: ut centum
quindecim milibus passuum arabicus sinus distet ab egi-
ptio mari. Caspius uero. ccc. lxxv. milibus a pontico. Idē
interfusus intrat per tot maria quibus africā europā
asiamque dispartit. Quantum terrarum occupet computetur
etiā nūc mensura tot fluminum tantarum palludium. Addā-
tur et lacus et stagna. Iam elata in caelum et ardua
aspectu quoque iuga. Iaz siluae uallesque praeruptae et so-
litudines et mille causis deserta detrahentur. Haec tot
portiones terrae immo uero ut plures tradidere mundi
punctus: neque enim est aliud terra uniuersa. haec est mate-
ria gloriae nostrae: haec sedes: hic honores gerimus: hic
exercemus: imperia: hic opes cupimus hic tumultuatur
humanum genus: hic instauramus bella etiā ciuilia: mu-
tuis caedibus laxiorem facimus terram. Et ut publicos gen-
tium furores transeat: haec in qua coterminos pellimus
furtoque: uicini cespitem nostro solo affodimus: ut qui latif-
sime rura metatus fuerit: ultraque famam exegerit acco-
las quota terrarum parte gaudeat: uel cum ad mensuram
auaritia suae propagauerit. quam tandem portionem

defunctus eius optineat.

Mediam esse mundi terram.

Ca. lxxi.

Ediā esse mundi totus terrā haud dubijs cō-
 mstet argumētis: sed clarissime æquinoctij pari-
 bus horis. Nā si in medio esset: æquales dies
 noctesq; habere non posse deprehenderūt. & Dioptræ
 quæ uel maxime id confirmāt: cū æquinoctiali tēpore
 ex eadē linea ortus occasusq; cernatur: & solstitialis
 exortus per suā lineā brumalisq; occasus. Quæ accide-
 re nullo modo possent: nisi in centro sita esset.

De syderum in æqualitate: & de ecclipsi:

& ubi & quare.

Ca. lxxij.

T Res autē circuli supradictis Zonis implexi in
 æqualitates tēporū distinguūt. Solstitialis a
 parte signiferi excelsissima nobis ad septētrionalē pla-
 gam uersus: Contraq; ad aliū polū brumalis. Item me-
 dio ambitu signiferi orbis incedens æquinoxialis. Reli-
 quorum quæ miramur causa in ipsius terræ figura est:
 quā globo similē & cū ea aquas iisdē intelligitur argu-
 mentis. Sic em̄ fit haud dubiæ ut nobis septētrionalis
 plagæ sydera nunq̄ occidāt: cōtra meridianæ nunq̄ ori-
 antur. Rursusq; hæc ab illis nō cernātur attolēte se con-
 tra medios uisus terrarū globo. Septētriones nō cernit
 troglodytice & confinis ægyptus. Nec canopū italia:
 & quā uocāt berenices crinē. Itē quā sub Diuo Augu-
 sto cognominauere Cæsaris thronū: insignis ibi stella
 adeoq; manifesto assurgens fastigio incuruatur: ut can-
 nopus quartā fere partē signi unius supra terrā emine-
 re Alexandriae intuentibus uideatur. Eadē a rhodo terrā
 quodāmodo ipam stringere. In pōto oīno nō cernatur:
 ubi maxime sublimis septētrio. Idē a rhodo abscōditur
 magisq; alexādrīæ. In arabia nouēbri mense prima uis-

d iij

LIBER

uigilia occultus: secunda se oñdit. In meroe solstitio uer-
speri paulisper apparet: paucisq; ante exortū arctui die-
bus pariter cū die cernitur. Nauigantiū hęc maxie cur-
sus deprehendūt in alia aduerso: in alia pno mari: sub-
toq; cōspicuis: atq; ut e freto emergētibus quæ in anfra-
ctu pilæ latuere syderibus. Neq; em̄ (ut dixere aliq) mū-
dus hic polo excelsiore se attollit: ut undiq; nō cernātur
hęc sydera. Verū hęc eadē quibusq; p̄ximis sublimiora
credūtur: eadēq; demersa longinquis. Vtq; nūc sublimis
in deiectu positus uidetur hic uertex: sic in illā terrā de-
uexitatē transgressis illa se attollūt residētibus quæ hic
excelsa fuerāt: quod nisi in figura pilæ accidere nō pos-
set. Ideoq; defectus solis ac lunæ uespertinos oriētis in-
cola nō sentiūt: nec matutinos ad occasum habitātes:
meridianos uero sæpius. Nobili apud arabiam magni
alexandri uictoria luna defecisse noctis secūda hora p-
dita est. Eadēq; in Sicilia exoriēs. Solis defectū uispano
Fonteio consp. qui fuere ante paucos annos factum
pridie chalēmaid. cāpania hora diei iter septimā
octauā sensit. Corbulo dux in armenia inter horā diei
decimā undecimā pdidit uisum circuitu globi alia
alijs detegēte occultatē. Quod si plana esset terra
simul oia apperēt iūctis: noctesq; nō fierēt iēquales: neq;
alijs q̄ in medio sitis paria duodecim horarū interualla
cernerētur: quæ nūc nō in oī parte simili mō congruūt.

Quæ ratio diurnæ lucis in terris. Ca. lxxiij.

Deo ne nox diesq; quīs eadē toto orbi simul
i opposito globi noctē: aut ambitu die afferēte.
Multis hoc cognitū experimētis. In africa hi-
spaniaq; turriū. hānibalis. In asia uero ppter piraticos
terrores simili specularū præsidio excitato: in q̄s prænū-
ciatos ignes sexta hora diei accensos sæpe cōpertū est:

tertia noctis a tergo ultimis uisus. Eiusdem Alexandri
cursor Phylonides ex sicione ad elin mille & ducenta
stadia nouem diei confecit horis. Indeque quis declina
itinere tertia hora noctis remensus. est sapius. Causa
que eunti cum sole iter erat: eundemque remeans obuium
contrario praeuertebat occursum. Qua de causa ad occa
sum nauigantes quis breuissimo die uincunt spatia no
cturnae navigationis ut solem ipsum comitantes.

Gnomica de eadem re & horologio prio. c. lxxiiij.

Asaque horoscopa non ubique eidem sunt usu

u trecentis stadiis aut longissime etiam quin
gentis mutantibus semet umeris. Solis itaque
umbilici quem gnomonem appellant umbra in Eryp
to meridiano tempore equinoctij die paulo plus quam di
midiam gnomonis mensuram efficit. In urbe Romano
na pars gnomonis deest umbra. In oppido Ancona su
perest quinta. xxx. In parte Italiae quae Venetia appel
latur eisdem horis umbra gnomoni par sit. Vbi & quae
nullae umbrae. Ca. lxxv.

Imili modo tradunt in syene oppido quod e
s supra alexandriam quinq; milibus stadiorum
solstitij die medio nullam umbram iaci: Pu
teumque eius experimenti gratia factum totum illumina
nari. Ex quo apparere solem illi loco supra uerticem esse
quod etiam in india supra flumen hyaspin fieri tem
pore eodem Onesicritus scripsi. Constatque in bernice
urbe troglodytarum & inde stadiis quattuor milibus
octingentis. xx. eadem gente in Ptolemaide oppido quod
in margine rubri maris ad primos elephantorum ue
natus coditum est. Hoc idem antequam solstitium quadrigenis
quis diebus totidemque postea fieri: & per eos. lxxxx. dies
in meridie umbras iaci. Rursus in meroe insula quae est caput
gentis aethyopum v. milibus stadiis & Syene in aene Nilo ha

LIBER.

bitatur bis anno absumi umbras: sole duodeuicesimam tauri ptem & quartadecimā leonis obtinente. In india gente oretū mōs est maleus noie: iuxta quē umbræ astate in austrum hyeme ad septentrionem iaciūtur. Quindecim tñ noctibus ibi apparet septentrio. In eadē india patalis celeberrimo portu sol dexter oritur. Vmbræ in meridiem cadunt. Septentrionem ibi Alexandro morante annotatum primā tantū noctis parte aspici. Onofricus dux eius scripsit. Quibus in locis in die umbræ non sint septentrionē non conspici: & ea loca appellari asia: nec horas dinumerari ibi.

Vbi bis anno umbræ: & ubi cōtrarium. Ca. lxxvi.

In tota troglodytice umbras bisquadragesimae & quinq; diebus in anno Eratostenes incōtrarium cadere prodidit.

Vbi lōgissimus dies: & ubi breuissimus. Ca. lxxvij.

Ita fit ut uario lucis incremento in meroe lōgissimus dies. xii. horas e noctiales & octo ptes unius horæ colligat. Alexandria uero. xiiij. horas. In italia. xv. In britania. xvij. ubi astate lucidæ noctes haud dubie repromittunt id: qd cogit rō credi. Solstitialibus diebus accidēte sole propius uerticē mundi angusto lucis ambitu subiecto terræ continuos dies haberi senis mensibus: noctesq; e diuerso ad brumam remoto. Quod fieri in insula tylepythias massiliēsis scripsit: sex die rū nauigatione in septentrionē a britania distante. Quidam uero in Mona quæ distat a Camalduno britaniæ oppido circiter ducentis milibus affirmāt.

Item de horologio,

Ca. lxxviij.

Umbrae hanc rationem & quā uocāt gnomonicē inuenit Anaximenes milesius Anaximandri de quo diximus & Taletis discipulo.

lus: primusq; horologium quod appellant sciotericon lacedomone ostendit.

Quomodo dies obseruentur.

Ca. lxxix.

¶ Sum diem alij aliter obseruare. Babylōij inter duos solis exortus. Athenienses inter duos occasus. Vmbri a meridie in meridiem. Vulgus omne a luce ad tenebras. Sacerdotes romani & q diem diffinire civilem: itē ægyptij & Hipparchus a media nocte in mediam. Minora autem interualla esse lucis inter ortus solis iuxta solstitia q equinoctia apparet: quia positio signiferi circa media sui obliquior est: iuxta solstitium uero rector.

Differentiæ gentium & ratio.

Ca. lxxx.

Ontextenda sunt his cælestibus nexa causis.

¶ Namq; æthiopas vicini syderis uapore torren: adustisq; similes gigni: barba & capillo uibrato non est dubiū. Et aduersa plaga mūdi atq; glaciali candida cute esse gētes flauis promissas crinibus. Truces uero ex cæli rigore has & illas mobilitates habentes. Ipsorumq; crinium argumento illis in supera succum reuocari natura uaporis. His in inferas partes depelli humore deciduo. Hic graues feras: illic uarias effigies animalium prouenire: & maxime alitū: & in multas figuras gigni uolucres. Corporum autem proceritatem utrobq;: illic ignium nisu: hic humoris alimento. Medio uero terræ salubris utrinq; mixtura: fertilis ad oia tractus: modicus corpum habitus. Magna & in colore temperies. Ritus molles: sensus liquidus: ingenia fecunda: totiusq; naturæ capacia. Iisdem imperia quæ uunq̃ extimis gentibus fuerit: sicut ne ille quidem his paruerint auulsæ ac pro immanitate naturæ urgentis illas solitaria.

LIBER

De motu terræ.

Ca. lxxxii.

b Abyloniorum placita motus terræ hiatusq;:
 Et cætera oia ui syderū existimant fieri. Sed
 illorum trium quibus fulmina assignant. Fie-
 ri aut hæc meantiū cum sole aut congruentiū: Et maxi-
 me circa quadrata mundi. Præclara quædā esse Et im-
 mortalis in eo (si credimus) diuinitas perhibetur. Ana-
 xamandro miletio physico: quē ferunt lacedemonijs p̄
 dixisse: ut urbem ac tecta custodirent. Instare. n. motu;
 terræ. Et tū urbs tota eorum corruit. Et taygeti montis
 magna pars ad formā puppis eminens abrupta clades
 insuper eā ruina pressit. Perhibetur Et Pherecidis Py-
 tagoræ doctoris alia cōiectatio: sed Et illa diuina. Hau-
 stu aquæ e puteo p̄sensisse ac p̄dexisse ibi terræ motum.
 Quæ si uera sunt q̄tū adeo tandem uideri possunt ta-
 les distare dum uiuant? Et hæc quidem arbitrio cuiusq;
 existimanda relinquātur. Ventos in cā esse nō dubium
 reor. Neq; n. unq̄ intremiscunt terræ nisi sopito mari:
 cæloq; adeo tranquillo ut uolatus auium non p̄deant:
 subtræcto oī spiritu qui uehit: nec unq̄ nisi post uentos
 cōditos. si uenas: Et cauernas eius occulto afflatu. Ne-
 q; aliud est in terra tremor q̄ in nube tonitruum. Nec
 hiatus aliud: q̄ cum fulmen erumpit incluso spiritu lu-
 stante: Et ad libertatem exire nitente.

De terræ hiatus

Ca. lxxxij.

u Arie itaq; quatitur: Et mira eduntur opera
 alibi prostratis mœnibus: alibi hiatu profun-
 do haustis: alibi egestis molibus: alibi emis-
 sis amnibus: nō unq̄ etiam ignibus calidis ne fontibus:
 alibi aduerso fluminū cursu. Præcedit uero comitatur-
 q; terribilis sonus: alias murmur similis mugitib': aut
 clamori humano: armorum ne pulsantium fragori: pro

qualitate materie excipientis: formaq; uel cauernarū
uel cuniculi: per quem meat exilius grassante in angu-
sto: eodem rauco: in recuruis resultante: in duris feruen-
te: in humidis fluctuante & stagnantibus. Item feruē-
te contra solida. Itaq; & sine motu sæpe editur sonus:
nec simplici modo quatitur unquam: sed tremit uibrat-
q;. Hiatus uero alijs remanet ostendens quæ sorbuit: ali-
as occultat ore compresso. Rursusq; ita inducto solo ut
nulla uestigia extant urbibus plerunq; deuoratis: agro-
rumq; tractu hausto. Maritima autem maxime quatitū-
tur: nec montosa tali modo carent. Exploratum est mi-
hi alpes apenninas sæpius tremuisse. Et autumno ac ue-
re terræ crebrius mouentur: sicut fiunt fulmina. Ideo
gallia & ægyptus minime quatuntur: quoniam hic
æstatis causa obstat: illic hyemis. Item noctu sæpius q̄
interdiu. Maximi autem fururi signa motus existāt hi
matutini uespertiniq;: sed propinqua luce crebri: Inter-
diu autem circa meridiem fiunt: & solis lunæq; defe-
ctū: quoniam tempestates tunc sopiuntur. Præcipue ue-
ro cum sequitur imbrem æstus imbre sue æstum

Signa motus futuri.

Ca. lxxxiiij.

Augantes uero sentiunt non dubia coniectu-
ra: sine flatu intumescere flucto subito: aut
quatiēte icti. Intremūt uero & in nauibus
posita æque q̄ i edificijs: crepituq; p̄nūtiāt. Quin &
uolucres non impavidæ sedent. Est & in cælo signum:
præceditq; motu futuro aut interdiu aut paulo post oc-
casum sereno cœu tenuis lineæ nubis in longum porre-
ctæ spatium. Est & in puteis turbidior aqua: nec sine
odori tedio.

Auxilia contra motus futuros.

Ca. lxxxiiij.

LIBER

5 **I**cuc & iisdem est remedium: quale cloacæ
 & crebri specus præbent. Præconceptū enī
 spiritum exhalant: quod in certis notatur
 oppidis: quæ minus quatiuntur crebris ad purgandam
 eluuiem cuniculis cauata. Multoq; sunt tutiora i iisdē
 illis quæ pendent: sicut neapoli in Italia intelligitur:
 parte eius quæ solida est ad tales casus obnoxia. Tutis-
 simi sunt ædificiorum fornaces: anguli quoq; parietū:
 pontesq; alterno pulsu renitente. Et latere terreno fa-
 cti parietes minore noxa quatiuntur. Magna differē-
 tia est & in ipso genere motus. Pluribus siquidē mo-
 dis quatitur. Tutissimum est cum uibrat crispante ædi-
 ficiorum crepitu: & cum intumescit assurgens: alter-
 noq; motu residet innoxium: & cum concurrentia te-
 sta contrario istu arietant: quoniam alter motus alte-
 ri renititur. Vndantis inclinatio & fluctus moræ quæ
 dam uolutatio infesta est: aut cum in unam partē to-
 tus se motus impellit. Desinunt autem tremores cum
 euentus emerfit. Sin uero durauere: non ante quadragi-
 ta dies sistuntur. Plerunq; & tardius: utpote cum qui-
 dem annuo & bienni spacio durauerint.

Portenta terrarum semel uisa. Ca. lxxxv.

Actum est & hoc semel: quod equidem in
 f. **f**etrusæ disciplinæ uoluminibus inueni. in-
 gens terrarum portentum. Lu. Martio. Sex.
 Iulio consi. in agro mutinensi. Namq; montes duo in-
 ter se concurrerunt crepitu maximo assultantes recedē-
 tesq; inter eos flamma fumoq; in cælum exeunte iter
 diu spectante eua æmilia magna equitum Romanorū
 familiariumq; & uiatorum multitudine. Eo cōkursu
 uillæ omnes elisæ. Animalia permulta quæ intra fue-
 rant: exanimata sunt: anno ante sociale bellum: quod

haud scio an funestius ipsi terræ italiæ fuerit q̃ civile.
Nō minus mirum ostentum & nostra cognouit ætas
anno Neronis principis supremo. sicut in rebus eius ex
posuimus pratis oleisq; intercedente uia publica in con
trarias sedes transgressis in agro marrucino prædijs Ve
t̃ij marcelli equitis Ro-res Neronis procurantis.

Miracula terræmotus.

Ca. lxxxvi.

Funt simul cum terræmotu & inundatiōes
maris: eodem uidelicet spiritu infusi: aut resi
dentis sinu recepti. Maximis terræ memoria
mortalium extitit motus Tyberij Cæsaris principatu
xij. urbibus a se una nocte prostratis. Creberrimus pu
nico bello intra eundem annum septies atq; quinquagi
es nuntiatus Romam. Quo quidem anno ad thrasime
num lacum dimicantes maximum motum neq; poenā
sensere nec Romani. Nec uero simplex malum aut in ip
so tantum motu periculum est. Sed par aut maius ostē
tum nunq̃ urbs Roma tremuit: ut non futuri euentus
alicuius id prænuntium esset.

Quibus locis maria recesserint. Ca. lxxxvij.

Edem nascentium causa terrarum est cū idez
ille spiritus attolendo potens solo non ualeat
erumpere. Nascuntur enim: nec fluminum
tantum inuictu sicut echinades insulæ ab acheloo am
ne conuectæ: maior pars ægypti a nilo. In quam a phar
ro isula noctis & diei cursum fuisse Homero credimus.
Nec recessu maris sic ut idem circeis. Quod accidisse
& in ambraciæ portu decem milliū pas. intervallo &
atheniensium quinque millium ad pyræneum: memora
tur. Et ephesi ubi quondam ædem Dianæ alluebat. He
rodoto quidem: si credimus: mare fuit supra memphim
usq; ad ethiopum montes. Itemq; a planis Arabiæ ma

LIBER.

re circa ilium & tota teuthrania quaq; campos intus
lerit mæander. Ratio insularū enascentiū. Ca. lxxxviij.

Ascuntur & alio modo terræ: ac repente in
n aliquo mari emergunt uelut paria secum fa-
ciēte natura: quæq; hauserit hiatus alio loco
reddēte. Quæ & qbus tēpibus enatæ sunt. Ca. lxxxix.

Laræ iam pridem insulæ delos & rhodos me-
c moriæ produntur enatæ. Postea minores ul-
tra melo: anaphe: inter lemmum & hellespō-
tum nea: inter lebedum & theon alone: inter cycladas
olympiadis. cxxxv. anno quarto thera & therasia. In-
ter easdem post annos. cxxx. hiera eademq; automate.
Et ab ea duobus stadijs post annos. cx. i nostro æuo. M.
Iunio Syllano & L. Balbo cōss. ad. viij. idus iulij thia.

Quas terra interruperint maria. Ca. xc.

Ntē nos & iuxta italiam inter æolias insu-
a las. item iuxta cretā emerfit e mari mille qn-
gentum passuum. una cum Calidis fontibus
altera olympiadis. cxliij. anno tertio in thusco sinu fla-
grans uiolento cum flatu. Proditur quoq; memoriæ ma-
gnam circa illam multitudinem piscium fluitantem cō-
festim expirasse quibus ex ijs cibis fuisset. Sic & py-
thecusas in campano sinu fuerunt ortas. Mox in ijs mō-
tem epopon cum repente flamma ex eo emicuiisset cam-
pestriæquatum planitiæ. In eadem & oppidum hau-
stum profundo: alioq; motu terræ statinam emerfisse.
Et alio prouolutis montibus insulam extitisse prochy-
tam. Namq; & hoc modo insulas rerum natura fecit.
Auellit siciliam italiæ: cyprium syriæ: euboëam boetiæ:
euboëæ Atalantem & macriam: belbicū bithyniæ leu-
cosiam syrenum promontorio.

Quæ insulæ cōtinenti adiunctæ. Ca. cxi.

Vrsus abstulit insulas mari iunxitq; terris.
 Antissam lesbo: ephirium halicarnaso: ethu-
 sam mindo: domiston & prienē mileto: are-
 themisiam parthenio promontorio: hybanda quandā
 in ūla ionie. cc. nunc a mari abest stadijs. Syriten ephe-
 sus in mediterranea habet. Deraſidas & sophoniam
 uicinam ei magnesia. Epidaurus & oricon insulæ esse
 desierunt.

Quæ terræ motu mari permutatæ: Ca. xcij.

N totum abstulit terras primum omniū ubi
 i atlanticum mare est (si Platoni credimus) in
 medio spatio. Mox interno: quæ uidemus ho-
 die mersam acarnaniam ambracio sum: achaiam corin-
 thio: europam asiamq; propontide & ponto. Ad hoc
 perrupit mare leucada anthirrhium: hellespontum bos-
 phoros duos.

Quæ terræ ipsæ se sorbuerunt Ca. xciiij.

Tq; ut sinus & stagna præteream: ipsa se cō-
 dens terra deuorauit. Cybotum altissimum
 montem cum oppido currite siphilum in ma-
 gnesia. Et prius in eodem loco clarissimam urbem quæ
 tantis uocabatur. Galanis & Gamales urbium in
 phœnice agros & cum ipsis phœgium æthiopie iugum
 excelsissimum: tanquam non infida grassarentur &
 littora.

Quæ urbes haustæ sint a mari.

Ca. xciiij.

Yrrham & antistam circa meotin pontus
 p abstulit. Elicē & burā sinus corinthius: qua-
 rum in alto uestigia apparent. Ex insula cæa
 amplius. xxx. millia passuum abrupta subito cum pluri-
 mis mortalium rapuit. Et in sicilia dimidiam tyndari.

LIBER.

da urbem: ac quicquid ab italia deest. Similiter in boes-
tia & elensina.

De piaculis

Ca. xcv.

OTUS enim uero terræ fileantur & quicquid
m est ubi saltem busta urbium extant. Simul ut
terræ miracula potius dicamus quam scelera
naturæ. Et hercule non celestia enarratu difficiliora
fuerint. Metallorum opulētia tam uaria: tam diues: tā
fecunda: tot sæculis suboriens: cum tantum quotidie or-
be toto Populentur ignes: ruina: naufragia: bella: frau-
des: tantum uero luxuria. & tot mortales conterant.
Gemmarum pictura tam multiplex. Lapidum tam di-
scolores maculae. Interq; eos candor alicuius pter lucē
omnia excludens. Medicatorum fontium uis. Ignium
tot locis emicantium perpetua tot sæculis incēdia. Spi-
ritus lætales alibi: aut scrobibus emissi: aut ipso loci si-
tu mortiferi. Alibi uolucris tantum ut foracte uicino
urbi tractu. Alibi pter hominem cæteris animantibus.
nonnunq & homini: ut in sinuessano agro & puteola
no sunt: quæ spiracula alij charoneas scrobes mortiferū
spiritum exhalantes. Item in hirpinis ansancti ac me-
phitis eundem locum: quem qui intrare moriuntur.
Simili modo hierapoli in asia matris magnæ tantum
sacerdoti innoxium. Alibi fatidici specus: quorum exha-
latione temulenti futura præcitant: ut delphis nobilis-
simo oraculo. Quibus in rebus quid possit aliud causæ
afferre mortalium quispiam: q̄ diffusæ per omnem na-
turæ subinde aliter atq; aliter numen erumpens.

De terris semper trementibus.

Ca. cxyi.

q Vedam uero terræ ad ingressus tremunt sicut
in gabinensi agro non procul urbe Roma in-
gera ferme ducenta equitantium cursu.

De insulis semper fluctuantibus

Ca. xcvi.

Imiliter in reatino quedā insula semper fluctuant: sicut in agro cecubo: & eodem reatino mutinensi: stationensi: in uadimonis lacu & ad cutilias aquas opaca silua: que nūq̄ die ac noctu eodē loco uisitur. In lidia aqua uocatur calaminæ: non uentis solum: sed etiā contis uel quolibet impulsu multorum ciuū mithridatico bello salus. Sunt & in nymphæo parnæ saltares dicte: quoniā in symphonie cantu adictus modulantium pedū mouentur. In tarquinensi lacu magno italiae duo nemora circūferuntur nunc triquetram figuram edentes: nunc rotundā complexu uentis impellentibus: quadratam nūq̄.

Quibus in terris non pluat: & acervata terrarū miracula & cæterorum elementorum. Ca. xcviij.

Elebre fanū habet Veneris paphos: in cuius quandā aream non impluit. Item in ea oppido troadis circa simulachrum Minerue in eodē relicta sacrificia non putrescunt: Iuxta harpasa oppidū asiæ cantes stat horrenda uno digito mobilis. Eadem si toto corpore impellatur resistens. In taurorum poeninsula in ciuitate perasino terra est quæ sanatur omnia uulnera. At circa asson troadis lapis nascitur: quo consumuntur oia corpora: sarcophagus uocantur. Duo sunt montes iuxta flumen indū: alteri natura est ut ferrum omne teneat: alteri ut respuat. Itaq; sint clauī in calciamento: uestigia auelli in altero non posse: in altero sisti. Locris & crotone pestilentia nūq̄ fuisse: nec ullo terræmotu laboratum annotatū est. In lycia uero semper a terræmotu. xl. dies serenos esse. In agro barpano frumentū satum non nascitur. Ad aras mutias inueniente & apud tusculanum & in silua crimina loca

LIBER.

sunt in quibus in terram depacta non extrahuntur. In crustumino natum fœnū ibi noxiū. extra salubre est. Et de quarum natura complura dicta sunt.

Qua rōe æstus maris accedāt & recedāt. Ca. xcix.
Ed æstus maris accedere & reciprocare ma-
s xime mirum est. Pluribus quidē modis acci-
dit. Verū causa in sole lunaq; : Bis inter duos
exortus lunæ affluunt : bisq; remeāt uicenis quaternisq;
q; semper horis. Et primū attolere secum ea mundo in-
tumescētes. Mox a meridiano cæli fastigio uergente
in occasu; residētes. Rursusq; ab occasu subter cæli ima-
& meridiano cōtraria accedente inūdantes. Hic donec
iterū exoriantur se sorbentes. Nec unq; eodē tēpore quo
pridie refluit: ut ancilante sydere trahentesq; secū au-
do haustu maria: & assidue aliunde q̄ pridie exoriēte
paribus tamē interuallis reciproci: senisq; semper horis
non cuiusq; diei aut noctis aut loci: sed æquinoctialibus
ideoq; inæquales uulgarū horarū spatio utcūq; plures
in eas aut diei aut noctis illarū mensuræ cadūt: & æq;
noctio tantum pares ubiq;. Ingens argumentū plerūq;
lucis ac uicis etiā diurnæ hebetes esse qui negent subter
meare sydera: ac rursus eadem resurgere: similēq; terris
immo uero uniuersæ naturæ & inde faciē in ijdē ortus
occasusq; opibus non aliter sub terra manifesto syderis
cursu alione effectū q̄ cū preter oculos nostras feratur.
Nultiplex etiā num lunaris differentia: primūq; septe-
nis diebus. Quippe modici noua ad diuiduā æstus. Ple-
niores ab ea exundāt: pleneq; maxime fuerūt. Inde mi-
tescunt. Pares ad septimā primis. Iterūq; alio latere di-
uidua augētur. In coitu solis pares. Plane eadē aquilo-
nia & a terris lōgius recedēte mitiores q̄ cū in austros
digressa ppriore nisu uim suā exercet. Per octonos quo

q; annos a principia motus & paria incremēta cētesima lunæ reuocantur ambitu: augente ea cuncta solis annis causis duobus equinoctijs maxime tumētes & autūnali & amplius q̄ uero. Inanes uerno bruma & magis solstitio. Nec tñ in ipis: quod dixi: tēporū articulis sed paucis post diebus: sicuti neq; in plena aut nouissimā sed postea: nec statim ut lunā mūdus oñdat: occultetur: aut media plaga declinet: uerum fere duabus horis ægnotialibus seruis: tradiore semp ad terrā omniū q; gerūtur in cælo effectū cadēte q̄ uisu sicuti fulguris & tonitruī & fulminū. Oēs em̄ æstus in oceano maiora integunt spatia inundātq; q̄ in reliquo mari: siue quia totū in uniuersitate aīosus est q̄ in parte: siue q̄a magnitudo aperta syderis uim laxę crassantis efficacius sentit eadē angustijs arcētib; . Qua de causa nec lacus nec amnes similiter mouentur. Octogenis cubitis supra brētaniā intuescere æstus Pytheas massiliensis auctor est Interiora autē maria clauduntur ut portu. Quibusdā tñ in locis spatiosior laxitas ditioni patet. utpote cum plura exempla sunt in tranquillo mari: nulloq; uerorū impulsu tertio die ex italia peruectorū uticā æstu feruente. Circa littora autē magis q̄ in alto deprehenduntur hi motus: quoniam & in corpore extremo pulsum uenarum id est spiritus magis sentiunt.

Vbi æstus extra rationem.

Ca. c.

N plerisq; tamen æstinarijs ppter dispares
i syderū i quoq; tractu exortus diuersi existūt
æstus tpe nō rōne discordes. sicut in syrtibus.

Ex quorūdā tñ priuata natura est: uelut taurominitāi euripi. Sæpius & in europa septies diē ac nocte reciprocantes. Aestus idē triduo in mēse consistit septima Octaua: nonaq; luna. Gadibus q̄ ē delubro Herculi pxi

e ij

LIBER

mus: fons inclusus ad putei modū alias simul cū oceano
augetur minuiturque: alias uero utrūq; contrarijs tem-
poribus. Eodē in loco alter oceani montibus consentit.
in ripa betis oppidū est: cuius putei crescente aestu mi-
nuuntur: augescunt decedente medijs temporum immo-
biles. Eadem natura in hispali oppido uni puteo: cate-
ris uulgaris. Et pontus semper extra meat in proponti-
dem: introrsus in pontum nunq̄ refluxo mari.

Miracula maris.

Ca. ci.

Mnia plenilunio maria mergātur: quidam
o Et stato tempore. Circa messanā Et milas
fimo similia expuuntur in littus purgamēta
unde fabula solis boues ibi stabulari. His adde: ut nihil
quid equidem nouerim prætereā. Aristoteles nullū aial
nisi aestu recedente expirare affirmat. Obseruatum id
multū in gallico oceano: Et dūtaxat in hoie cōpertū.

Quæ potestas lunæ Et terrena Et marina.

Ca. ciij.

Vo uerā coniectatio existit haud frustra spi-
q ritū sydis lunæ existimari. Et hoc esse quod
terras satiret: accedensq; corpora ipleat: ab-
scedensq; inaniat. Ideo cum incremento eius augeri cō-
chylia: Et maxime spiritum sentire quibus sanguis nō
sit: sed Et sanguinē hominē etiam cum lumine eius au-
geri ac minui. Frondes quoq; ac pabula (ut suo loco di-
cetur) sentire non omnia eādē penetrante ui.

Quæ solis Et quare falsum mare.

Ca. ciij.

i Taq; solis ardore siccatur liquor: Et hoc esse
masculū sydis accepimus torrens cūcta sor-
bensq;. Sic mari late patienti saporem inco-

qui salis: aut q̄a exausto inde dulci tenuiq; quod facili-
me trahat uis ignea: omne asperius crassiusq; loquatur
Ideo summam æquorum aquam dulciorem profunda.
Hanc esse ueriorē causam asperi saporis: q̄ q̄ mare ter-
ræ sudor sit æternus: aut quia plurimū ex arido miscea-
tur illi uapore: aut quia terræ natura medicatas aquas
inficiat. Est in exemplis Dionysio siciliæ tyranno com-
pulsus est ea potentia: accidisse prodigium: ut uno die
in portu dulcesceret mare.

Item de natura lunæ.

Ca. ciij.

Contrario ferūt lunæ fœmineū ac molle sydus
atq; nocturnū soluere humorem: & trahere
non auferre. Id manifestū est q̄ ferarū occi-
sa corpora in tabē uisu suo resoluat: somnoq; sopitis
torporē contractū in caput reuocet. Glaciā refundat:
cunctaq; humifico spiritu laxet. Ita pensari naturæ uī-
ces: semperq; sufficere alijs syderū elementa cogentibus
alijs uero fundentibus. Sed in dulcibus aquis lunæ ali-
mentum esse sicut in marinis solis.

Vbi altissimum mare.

Ca. cv.

Altissimum mare. xv. stadiorū. Fabianus tra-
dit. Alij in ponto ex aduerso coraxorum gen-
tis uocant bathea ponti. tricentis fere a con-
tinenti stadijs immensam altitudine maris tradunt na-
dis nunq̄ repertis.

Miracula aquarum fontium &
fluminum.

Ca. cvi.

Irabilius id faciunt aquæ duces iuxta mare
ut fistulis emicantes. Nam nec aquarum na-

e iij

LIBER.

tura a miraculis cessat. Dulces mari inuehuntur le-
 niores aut dubie. Ideo & marinæ: quarum natu-
 ra grauior: magis inuecta sustinent. Quædam uero &
 dulces inter se supermeant alias. Vt in fucino lacu inue-
 ctus amnis: in lario abdua: in uerbano ticinus: in bena-
 co mintius: in seuinno olliis: in lemanno rhodanus. Hi
 trans aleps superiores in italiam multorum militum
 transitu hospitales: suas tantum nec largiores quam in-
 tulere aquas euehentes. Proditū hoc & in oronte am-
 ne syriæ. multisq; alijs. Quidam uero odio maris ipsa
 subeunt uada: sicut Arethusa fons syracusanus in quo
 redduntur iacta in alpheum: qui per olympiam fluens
 peloponnesiaco littori infunditur. Subeunt terras. rura
 susq; redduntur. Lycus in asia. Erasimus in argolica. Ti-
 gris in Mesopotamia. Et quæ in Aesculapij fonte athe-
 nis immersa sunt: in phalerico redduntur. Et in ati-
 nate campo fluuius mersus post. xx. millia passuum exit.
 Et in aquileiensi timans. Nihil in asphaltice iudææ la-
 cu qui bitumē gignit mergi potest. Nec in armenia ma-
 ioris aretissa. Is quidem Nitosus pisces alit. In salenti-
 no iuxta oppidum manduriam lacus ad margines ple-
 nus: neq; exhaustis aquis minuitur: neq; infusus augetur.
 In ciconum flumine & in piceno: lacu uelino lignum
 deiectum lapideo cortice obducitur. Et in surio colchi-
 dis flumine adeo ut lapidem plerunq; durans adhuc in-
 tegat cortex. Similiter in flumine silari ultra surrentū
 non uirgulta modo immersa: uerum & folia lapide-
 scunt: alias salubris potus eius aquæ. In exitu paludis
 reatina saxum crescit. Et in rubro mari oleæ uirentesq;
 frutices enascuntur: sed & fontium plurimorum natu-
 ra mira est feruore. Idq; etiam in iugis alpium ipsoq;
 in mari: & inter italiam & enariam: ut in baiano si.

nu: & in liri fluuio multisq; alijs. Nam dulcis haustus
 in mari plurimis locis: ut ad chelidonias isulas & ara-
 bum: & in gaditano oceano. Patavinorum aquis cali-
 dis herba uirentes innascuntur: pisanorum ranæ. Ad ue-
 tulonios in hetruria non procul a mari pisces. In casti-
 nate fluminis appellatur scatebra frigidus abundantior
 æstate. In eo ut in archadiæ stymphali enascuntur aqua-
 tiles muscoli. In dodone Iouis fons: cum sit gelidus: &
 immersas facies extinguat: si extinctæ admoueantur: ac-
 cendit. Idem meridie semper deficit: qua de causa and-
 pauomenon uocant. Mox increscens ad medium noctis
 exuberat. Ab eo rursus sensim deficit. In illirijs supra
 fontem frigidum expanse uestes accenduntur. Iouis
 Hammonis fons interdum frigidus: noctibus seruet: in-
 troglodytis fons solis appellatur: dulcis & circa meri-
 diem maxime frigidus: mox paulatim tepescens ad no-
 ctis media feruore & amaritudine infestatur. Padi
 fons medijs diebus æstiuis uelut interquiescens semper
 aret. In tenedo insula fons semper a tertia noctis hora
 in sextam ab æstiuo solstitio exundat. Et in delo insula
 inopus fons eodem quo nilus modo: ac pariter cum eo
 decrescit augeturq;. Contra timauum amnem insula
 parua in mari est cum fœcibus calidis: qui pariter cum
 æstu maris crescunt minuunturq;. In agro pitinate trās
 apenninum fluuius nouanus omnibus solstitijs torrens
 bruma siccatur: in falisco Clitumni amnis aqua pota-
 ta cādidos boues facit: in boetia ānis. melas oues nigras
 Cephissus ex eodē lacu pfluēs albas: rursus nigras peni-
 tus: ruffasq; iuxta ilium X antus: unde & nomē amni i
 pōto fluuius astaces irrigat cāpos: i qbus pastæ oues ni-
 gro lacte æq; gētes alūt: i reatino fons neminia appella-
 e iij

LIBER.

eius alio atq; alio loco exoritur annonæ mutationem si-
 gnificans. Brūdusii in portu fons incorruptas præstat
 aquas nauigantibus. Lyncestis aqua quæ uocatur acidu-
 la uini modo temulentos facit. Ita in paphlagonia &
 in agro caleno. In audro insula templo Liberi patris fō-
 tem nonis ianuarijs semper uini sapore fluere. Mutia-
 nus ter conf. credit. Dios thecosia uocatur. Iuxta nona
 crin archadiæ stix nec odore differens nec colore epota
 illico necat. Item in beroso taurorum colle tres fontes
 sine remedio sine dolore mortiferi. In carrinensi hispa-
 niæ agro duo fontes iuxta fluunt: alter omnia respuēs.
 alter absorbens. In eadem gente alius aurei coloris om-
 nes ostendit pisces n: hil extra illam aquam cæteris dif-
 ferentes. In commensi iuxta larium lacum fons largus
 horis singulis semper intumescit ac residet: in cynonia
 insula ante lesum fons calidus uere tantum fluit. La-
 cus sinnanus in asia circūnascente absynthio inficitur.
 Colophone in apollinis clarij specu lacuna est: cuius po-
 tu mira redduntur oracula bibentiū breuiore uita. Am-
 nes retrofluere & nostra uidit ætas. Nerōis principis
 annis supremis sicut in rebus eius retulimus. Iam om-
 nes fontes æstate q̄ hyeme gelidiores esse quem fallit?
 Sicut illa permira naturæ opera æs & plumbū in mas-
 sa mergi: dilatata fluitare. Eiusdemq; pōderis alia sede-
 re: alia inuehi. Onera in aqua facilius moueri. Thyrenz
 lapidem quāuis grandem innatare: eundemq; commi-
 nitum mergi. Recentia cadauera ad uadū labi: intumes-
 centia attolli: inania uasa haud facilius: q̄ plena extra-
 hi. Pluuia salinas aqua dulciores esse q̄ reliquas. Nec fie-
 ri salē nisi ad mixtis dulcibus. Marinas tardius gelare:
 & celerius accendi. Hyeme mare calidius esse: autum-
 no salius. Omne oleo tranquillari. Et ob id urinantes ore

spargere: quoniam mitiget naturam asperam: lucemq;
deportet: Nives in alto mari non cadere. Cum omnis
aqua deorsum feratur exilire fontes: atq; etiam in æ-
næ radicibus flagrantis in tantum: ut quinquagena &
centena millia passuum harenas flammarum globus
cructet.

Ignium & aquarum iuncta miracula: &
de maltha.

Ca. cviij.

Amq; & ignium: quod est naturæ quar tum
i elementum: reddamus aliqua miracula. Sed
primum ex aquis: in comagene urbe famosæ
ta stagnum est emittens limum maltham uocant: fla-
grantem: eum quid attingit solidi: adheret. Præterea ta-
ctus sequitur fugientes. Sic defendere muros oppugnan-
te Lucillo: flagrabatq; miles armis suis. Aquis etiam
accenditur. Terra tantum restingui docuere expimēta.

De naptha.

Ca. cxiij.

Imilis est naturæ naptha: ita appellatur cir-
s ca babyloniam: & in austagenis parthiæ p
fluens bituminis liquidi modo. Huic magna
cognatio ignium: transiliuntq; protinus in eam unde-
cunq; uisam. Ita ferunt a Medea pelicem crematā. post
quā sacrificatura ad aras accesserat: corona igne rapta

De semper ardentibus locis.

Ca. cix.

Erunt in montium miraculis ardet ætna no-
u tibus semper: tantoq; æuo ignium materia
sufficit. Nivalis hybernis temporibus: egestū
q; cinerem pruinis operiens. Nec in illo tantum natura
sæuit exustione terris denuntians. Flagrat in phaselide

LIBER.

mons chimæra: & quidem immortalis diebus ac noctibus flamma. Ignem eius accendi aqua: extingui uero terra aut fœno Gnidius Ctesias tradit. Eadē in Lycia ephesti montes teda flammante tecti flagrant adeo: ut lapides quoque riuorum & harenæ in ipsis aquis ardeant: aliterque ignis ille pluuijs. Baculo si quis ex ijs accenso traxerit: sulcos: riuos: ignium sequi narrant. Flagrat in bætris cophanti noctibus uertex. Flagrat in medis & cæta gente confinio persidis. Susis quidem ad turrim albam xv. caminis maximo eorum. Et interdum campus babylonice flagrat quadam ueluti piscina iugeri magnitudine. Item æthiopum iuxta hesperium montem stellarum modo campi nocte nitent. Similiter in megaloponitanorum agro: tametsi internus sit ille incundus: frondemque densi supra se nemoris non adhaerens: & iuxta gelidum fontem semper ardens. Nympheti crater dira apolloniatis suis portendit: ut Theopompus tradidit. Augetur hymbribus: egeritque bitumen temperandum fonte illo ingustabili: alias omnibitumine dilutius: Sed quis hæc miretur? In medio mari hiera insula ardet. Aeolia insula iuxta Italiam cum ipso mari arsit per aliquos dies: sociali bello: & donec egatio senatus placuit: Maximo tamen ardet incendio theonochema dictum æthiopum iugum. Torrentesque solis ardoribus flammæ egerit. Tot locis tot incendijs rerum natura terras cremat.

Ignium per se miracula.

Cap. cx.

Ræterea cum sit huius unius elementi ratio
p fecunda: seq; ipsa pariat: & minimis crescat sintillis: quid fore putandum est in tot
rogis terræ? Quæ est illa natura quæ uoracitatem au

diffimam in toto mundo sine damno sui pascit? Addan-
tur ijs sydera innumera ingensq; sol. Addantur huma-
ni ignes: & lapidum quoq; insiti naturæ: atrita inter
se ligna. iam nubium: & origines fulminum. Excedit
profecto omnia miracula. ullum diem fuisse: quo non
cuncta conflagrarent: cum specula quoq; concava: ad-
uersa solis radijs facilius etiam accendantur q̃ ullus ali-
us ignis. Quid quod innumerabiles partus: sed natura-
les scatent? In nymphæo exit e petra flamma: quæ in
aqua accenditur. Exit & ad aquas scantiâs. Hæc qui-
dem inualida: cum transit: nec longe in alia durans ma-
teria. Viret & aeterno hunc fontem igneum contexes
fraxinus. Exit in mutinensi agro statis vulcano die-
bus. Requeritur apud auctores subiectis ariciæ aruis si
carbo deciderit ardere terram. In agro sabino & sidi-
cino: unctum flagrare lapidem. In salentino oppido
inatinum imposito ligno in saxum quoddam ibi sacrum
protinus flammam existere. In lacinia Iunonis aram
sub diuo sita cinerem immobilem esse preslantibus un-
diq; procellis. Quin & repentinos ignes existere:
& in aquis. Et in corporibus etiam humanis emicuis-
se. Trasimenum lacum arsisse totum. Seruio Tullio dor-
mienti in pueritia ex capite flammam emicuisse Lu-
cium Martium in Hispania interemptis Scipionibus
concionantem: & milites ad ultionem exhortantem
arsisse simili modo Valerius Antias narrat. Plura mox
& distinctius. Nunc enim quadam mixtura rerum
omnium exhibentur miracula. Verum egressa mens in-
terpretationem naturæ festinat legentium animos p̃
totum orbem ueluti manu ducere.

Terræ uniuersæ mensura longitudo &
latitudo.

Ca. cxi

LIBER.

Ars nostra terrarum de qua memoro ambien-
 te (ut dictum est) oceano uelut innatans lon-
 gissime ab ortu & ab ocaſu patet: hoc eſt ab
 india ad Herculis columnas gadibus ſacratas octuagies
 quiquies centena ſeptuaginta octo millia paſ. ut Artemi-
 doro placet auctori. Vt uero Iſidoro nonagies oc-
 ties & decem & octo millia. Artemidorus adi-
 cit amplius a gadibus circuitu ſacri promontorii ad
 promontorium artabrum: quo longiſſime frons pro-
 currit hispaniæ: octingenta millia nonaginta unum.
 Id meſuræ duplici currit uia Agange amne hoſtiog-
 eius quo ſe in eoum oceanum effundit per indiam par-
 thienenq; ad myriādrum urbem ſyriæ in iſſico ſinu po-
 ſitam quinquagies bis quindecim paſſuū decem & no-
 uem. Inde proxima nauigatione cyprum inſulam patra-
 ram lyciæ: rhodum. aſtypalæam: in carpacio mari in in-
 ſulas laconicæ tænarum. Lylibeum ſiciliæ. Catalium ſar-
 dinia tricies quater quinquaginta millia. Deinde gade-
 quadragies bis quinquaginta millia. Quæ meſura uni-
 uerſa ab eo mari efficit octogies quinquies ſeptuaginta
 octo millia paſſuum. Alia uia quæ certior itinere terreſ-
 no maxime patet a gange ad euphratem amnem quin-
 quagies centena millia paſſuum & .xviiij. Inde cappa-
 docia in mazaca. cc. millia. xliiij. inde per phrygiā ca-
 riam: ephēſum. quadringenta millia paſſuum. cxyiiij. Ab
 ephēſo p ægeum pelagus delum ducenta millia. iſthmus
 ducenta duodecim millia. Deinde terra & laconico ma-
 ri & corinthiaco ſinu patrans peloponneſi ducēta duo
 millia quingenti. Leucadem octingenta ſex millia quin-
 genti. Corcyram totidem Acrocrania centum trigina-
 ta duo millia quingenti. Brundisium octingenta ſex mil-
 lia quingenti. Romam. ccc. millia ſexaginta. Ad alpes uſe.

q̄ calcincomacum uicū quingēta decem & octo mil-
lia. Per galliam ad pyreneos montes illibrium quingen-
ta quinquaginta sex millia. Ad oceanum & hispaniæ
hora trecenta triginta duo millia. Traiectu gadis septē
millia quingenti. Quæ mensura Artemidoro attestan-
te nonaginta efficit sexaginta nouem. Latitudo autem
terræ a meridiano situ ad septentrionem dimidio fere
minor colligitur: quinquaginta quattuor millium sexa-
ginta duo. Quo palam fit quantum & hinc uapor ab-
stulerit: & illinc rigor. Neq̄ enim deesse arbitror ter-
ris: aut non esse globi formam. Sed inhabitabilia utrin-
q̄ incomperta esse. Hæc mensura currit a littore æthio-
pici oceani: qua modo abitatur ad meroe quingenta qn-
quaginta millia: Inde alexādrīam duodecim millia qn-
quaginta. Rhodum quingenta octogintaria. Cnidum
octogintaquattuor. M. q̄ngēti cū. xxy. M. Samū. c. M. Chi-
um octogintaquattuor. M. Mytilenen. lxxv. M. Tenedō. xxix.
M. Sigæum promontorium. xij. M. quingenti. Os ponti
cccij. M. d. Carambin promontorium. ccl. Os mæaoti
dis. cccxij. M. d. Ostium tanais. cclxv. M. Qui cursus cō-
pēdijs maris breuior fieri potest. lxxxix. M. Ab hostio
tanais nihil modicum diligētissimi auctores fecere. Ar-
temidorus ulteriora incomperta existimauit: cum circa
tanain sarmatarum gentes degere fateretur ad septērio-
nes uersas. Isidorus adiecit. xij. M. l. usq̄ ad tilen: quæ cō-
iectura diuinationis est. Ego non minore q̄ proxime di-
cto spatio sarmatarum fines nosci itelligo. Et alioquin
quantum esse debet quod innumerabiles gentes subinde
sedem mutantes capiat. Vnde ulteriorem mensuram in-
habitabilis plagæ multo esse maiorem arbitror. Nam
& germania immensas insulas nō pridem copertas co-
gnitum habeo. De longitudine ac latitudine hæc sunt

LIBER.

quæ digna memoratu putem. Vniuersum autem hūc circuitum Eratosthenes in omnium quidem litterarum subtilitate. Et in hac utiq; præter cæteros solers: quem a cunctis probari uideo ducentorum quinquaginta duorum millium stadium prodidit. Quæ mensura Romana computatione efficit trecenties quindecies centena millia passuum. Improbuz ausum: uerum ita subtili argumentatione comprehensum: ut pudeat non credere. Hipparchus: Et in coarguendo eo Et in reliqua omni diligentia mirus adijcit stadiorū paulominus. xxv. millia.

Harmonica mundi ratio.

Ca. cxij.

Lia Dionysiodoro fides: neq; enim subtrahā exemplum uanitatis græcæ maximum. Cidius hic fuit geometrica scientia nobilis. Seneca ita diem obiit in patria. Funus duxere ei propinquæ ad quas pertinebat hæreditas. Eæ cum secutis diebus iusta peragerent: inuenisse dicuntur in sepulchro epistolam Dionysiodori nomine ad superos scriptam. Peruenisse eum a sepulchro ad infimam terram: esseq; eo stadiorū quadraginta duo millia. Nec defuere geometræ qui iter pretarentur significare epistolam a medio terrarum orbe missam quo deorsum ab summo longissimum esse spatium: Et idem pilæ medium. Ex quo consecuta computatio est: ut circuitu esse. cc. quinquaginta quinque millia stadia pronūtiarent. Harmonica ratio quæ cogit rerum naturam sibi ipsam congruere addit huic. mensuræ stadia septem millia terramq; nonagesimam sextā millesimam totius mundi partem facit.

CAII PLI. SECVNDI NATVRALIS HI-
STORIAE LIBER TERTIVS PROOEMIUM.

ACTENVS DE SITV : ET MI-
raculis terræ aquarumq; ac syderum:

h & ratione vniuersitatis atq; men-
sura. Nunc de partibus q̄q̄ infinitum
id quoq; existimatur nec temere sine

aliqua reprehensione tractatum. Haud ullo in genere ue-
nia iustior est: si modo minime mirum est hominem ge-
nitum non omnia humana nouisse. Quapropter aucto-
rem neminem unum sequar. Sed ut quemq; uerissimum
in quaq; parte arbitror. Quoniam cōmune ferme om-
nibus fuit: ut eos quisq; diligentissime situs disceret: in
quibus ipse prodebat: ideo nec culpabo: aut coarguam
quemq; locorum nuda nomina: & quanta dabitur bre-
uitate ponentur: claritate causisq; dilatis i suas partes.
Nunc enim sermo de toto est. Quare sic accipiuelim:
ut sicut uidua fama sua nomia qualia fuere primordio
ante ulla res gestas nuncupentur: & sic quædam i his
nomenclatura quidem: sed mūdi rerumq; naturæ. Ter-
rarum orbis uniuersus in tres diuiditur partes: europā:
asiam: africam. Origo ab occasu solis: & gaditano fre-
to: qua irrumpeus oceanus atlanticus in maria interio-
ra diffunditur. Hinc intranti dextra africa: ē leua: euro-
pa: inter has asia est. Termini amnes taniae & nilus.
Xij. millia passum in lōgitudinem quas diximus fauces
oceani patet: qnq; milliū in latitudine a uico mellaria
hispaniæ ad p̄montoriū africæ albū auctore. Turānio
Gracula iuxta genito. T. Liniis: ac Nepos Cornelius la-
titudinis tradiderunt ubi minus. vij. M. passuum. Vbi
uero plurimum. x. M. Tam modico ore tam immensa

LIBER

quorum vastitas proditur. Nec profunda altitudo mi-
raculum minuit. Frequentes quippe teniae candi-
cantis uadi carinas territāt. Qua de causa limen iter-
ni maris multi cum locum appellauere. Præxima autē
faucibus utrinq; positi montes coercēt claustra: abilia
africæ: europæ calpe laborum. Herculis metæ. Quā ob
causam indigenæ columnas eius dei uocant: creduntq;
perforatas exclusa antea admisisse maria: & rerum na-
turæ mutasse faciem.

De Europa

Ca. i.

Rimum ergo de europa altrice uictoris om-
nium gentium populi: longeq; terrarum pul-
cherrima quam pleriq; merito non tertiam
portionem fecere: uerum æquam in duas partes ab æ-
ne tanai ad gaditanum fretum uniuerso orbe diuiso.
Oceanus hoc quod dictum est spatio atlanticum mare
infundens: & uido meatu terras quæcunq; uenientē
expauere demergens: resistentes quoq; flexuoso littorū
anfractu lambit europam: uel maxime recessibus cre-
bris excavans: sed in quatuor precipue sinus. Quorum
primus ac calpe hispaniæ extimo (ut dictum est) mon-
te loco brutinum usq; promontorium immenso ambi-
tu flectitur. In eo prima hispania terrarum est ulterio-
r appellata. Eadem bethyca. Mox a fine uirgitano ci-
terior: eademq; taraconensis ad pyreneæ iuga. Vltior
in duas per longitudinem prouincias diuiditur. Siqui-
dem bethycæ latere septentrionali protenditur lusita-
nia æneana discreta. Ortus hic laminatano agro ci-
terioris hispaniæ: & modo se in stagna fundēs: modo
in angustias resorbens: aut in totum cuniculis condens
& sæpius nasci gaudens i atlanticum oceanum effun-
ditur. Taraconensis autem hinc affixa pyreneo: totoq;
eius in latere decurrens: & simul ad gallicum oceanū

lusitania distinguitur. Bethyca a flumine eā mediā se
 cante cognominata: cunctas provinciarū diuiti cultus:
 ¶ quod in fertili ac peculiari nitore præcedit. Iuris
 dici cōuētus ei quattuor. Gaditanus: Cordubensis. Asty
 gitanus: Hispalensis. Oppida oīa nūero. clxxv. In ijs co
 loniæ. viij. Municipia. viij. latio antiquus donata. xxix.
 libertate. vi. Fœdere. iij. Stipendiaria. cxx. Ex his digna
 memoratu aut latiori sermone dictu facilia. A flumine
 ana littore oceani oppidū onnoba lusturia cognomina
 tum. Interfluentes luxia ¶ urīū mariani montes. Be
 thys fluius. Littus curēse inflexo sinu. Cuius ex aduer
 so gadis inter insulas dicendæ. Promontorium iunonis.
 Portus Bæsippo. Oppida belon mellaria. Fretum ex at
 lantico mari. Cartheia tarthesos a græcis dicta. Mons
 calpe. Deinde littore interno oppido berbesula cū fluiuo
 Itē salduba oppidū uel malacha cū fluiuo fœderatorū.
 Dein menoba cū fluiuo sexifirmiū cognomiē. iulīū. Sexi
 ¶ abdera Murgis. Beticæ finis. Orā eā uniuersa; ori
 ginis pœnorū existimauit. M. Agrippa. abana autē at
 lantico oceano obuersa bastulorū turdulorūq; est in uni
 uersam hispaniā. M. V arro peruenisse hiberas: ¶ per
 sas: ¶ pœnicas: celtasq; : ¶ pœnos tradit. Lusum em
 Liberi patris: ac lysam cū eo bacchantē nomē dedisse
 Insitaniæ: ¶ Pana præfectū eius. Vniuersa autē quæ de
 Herculæ: ac pyrene uel saturno traduntur: fabulosa in
 primis ut arbitror Bethys in terracōnesi puincia non
 ut aliqui dixere mētesa oppido: sed tygēsi exoriēs saltu:
 iuxta quē Tader fluius q. carthaginensem agrū rigat:
 ille ocior refugit Scipionis rogū: uersusq; in occasum
 oceanū atlanticū puinciā adoptans petit: modicus pri
 mo: sed multorū fluminū capax: quibus ipse famā aquis
 q; aufert. Bethycæ primū ad ossigetania infusus amos

LIBER.

no blandus alueo: erebris dextra leuaq; accolitur oppi
dis. Celeberrima inter hunc & oceani orā in meditera
ra neo segeda: quæ augurina cognominatur. iulia quæ fi
dētia. Virgo quæ alba. Eburā quæ ceriales. Eliberi quod
liberini. Libida quæ clausa. Stici quod iulienses. Vesci
quod fauentia. singilia. hegua. ania. ebdanū. aglamenor
heburā. castra uiuaria. episinprium. ipho noua. illurco.
& osca. esca. succabo: nuditanū. tutati uetus. Oīa baste
tanie uergentis ad mare. Conuentus uero cordubensis
circa flumen ipsum offigi quod cognominatur laconiū
Illiturgi quod forum iulium. ipasturgi quod triūpha
le. Sitia & xiiij. M. pas. remotum in mediterraneo.
Obulco quod botificense appellatur. Moxripepora fœ
deratorum. Sacilimartaliū onubā. Et dextra corduba
colonia patritia cognominata inde primū nauigabili
bethyæ. Oppida carbulo decuma fluius singilis eodē
ethys latere icedēs. Oppida hispalēsis cōuentus: celtiaca
uacamana: acria: ilpa cognomie ilpa italica. Et a leua
hisपालi colōia cognomie romulēsis. Ex aduerso oppidū
offet qđ cognomiatur iulia cōstātia. Virgētū qđ iulij
gēitor. Hippo caurasiarū fluius menoba & ipse a dex
tro latere ifusus. Ac iter astuariabethys oppidū nebris
sa cognomie ueneria & colobona. Colōia asta q̄ regia
dicitur. Et ī mediterrāeo asida: q̄ cæsariana. Singulis flu
uius in bethyn quo dictum est ordine irrumpens asty
gitanā coloniā alluit cognomine augustā firmā: ab ea
nauigabilis. Huius cōuentus sunt reliquæ coloniæ im
munes tucci quæ cognominātur augusta gemella. Itu
ci quæ uirtus iulia. Atibi quæ claritas iulia. Vrsō quæ
genua urbanorum inter que fuit munda cum Pompei
filio capta. Oppida libera astygie uetus ostippo. Stipē
diaria: callet: calucula: castragemia: ilipula minor me

ruera: sacra: obucula: oningis. Ab ora uenti prope ma-
 nobam amne & ipsum nauigabilem haud procul acco-
 lunt alontigiceli: alostigi. Quae autem regio a betyae ad
 fluium anam tendit extra praedicta beturia appella-
 tur in duas diuisa partes: totideq; gentes. Celticos quae
 lusitania attingunt: hispalensis conuentus. Turdulos &
 lusitaniam & terraconensem accolunt: iura cordubae
 petunt. Celticos a celtiberis ex lusitania aduenisse ma-
 nifestum est sacris lingua oppidorum uocabulis: quae co-
 gnomini bus in bethyca distinguuntur. Seria quae dicitur
 fama iulia. Vertobrige concordia iulia. Segede restitu-
 ta iulia: contributa iulia. V cultuniacum: quae & turis-
 ga nunc est. Laconimurgi constantia iulia. Terebis for-
 tunales. & callensibus emanici. Praeter haec in celtica
 ac imbro: arunda. arunci. turobrica. lastigi. alpesa. sise-
 pone. serippo. Altera beturia quam diximus turdulo-
 rum. & conuentus cordubensis habent oppida. non igno-
 bilia. Arsam. mellariam. mirobicam regiones ofintiadis
 siseponem. Gaditani conuentus ciuium Romanorum.
 Regia latinorum. regia. Carisa cognomine aurelia. Vri-
 gia cognominata castrum iulium. Item Caesaris salu-
 tariensis. Stipendiaria basaro. belippo. barbesula. lacip-
 po. Besippo: callet: cappagum: olearo. icocio: brana. sa-
 guntia. andorise. Porro longitudinem uniuersam: eius
 prodidit. M. Agrippa. cccclxv. M. p. latitudinem. cclvij.
 M. Sed cum termini carthaginem usq; procederent:
 quae causa magnos errores computatione mensurae sae-
 pius parit. Et dum alibi mutato provinciarum modo.
 alibi iterum auctis aut diminutis passibus icubuerit
 maria tam longo aeuo alibi pcessere littora. Torsere se &
 fluminum aut correxere flexus. praeterea aliunde alijs exor-
 diu mensurae est. & alia meatus. Ita fit ut nulli duo
 concinant.

f ij

LIBER

Bethycæ longitudo & latitudo.

Ca. ij.

Ethycæ longitudo nunc a castulonis oppidi
b fine gadis. cccclxxv. M. & a murgi maritima
ora. xxij. M. p. amplior. Latitudo a carteiana
ora. cc. xxiiij. M. p. Agrippa quidē in tanta uiri diligen
tia præterq; in hoc opere cura: cum orbē terrarū urbi
spectandū proponeret cæce errasse quis credat? & cum
eo Diuū Augustū. Is nāq; cōplexā eā porticū ex desti
natione & cōmentarijs. M. Agrippæ a sorore eius in
choatā peregit. Hispania citerior. Ca. iij.

Interioris hispaniæ sicut cōpluriū provinciarū
c aliquantū uetus forma mutata est: ut po
te cū Pōpeius magnus trophæis suis: quæ sta
tuebat i pyreneo. d. cccxli. oppida ab alpihus ad fines
hispanie ulteriores in ditionē a se redacta testatus sit.
Nunc uniuersa pūincia diuiditur in cōuentus septem.
Carthaginensem: Larraconensem: Cæsaragustanū. Clu
mensē. Asturū. Lucensem Bracatū. Accedunt insulæ
quarū mētiōe seposita præter ciuitates cōtributas alijs
pūincia ip̄a. ccxciiij. cōtinet oppida. In ijs colonias. xij.
Oppida ciuiū Romanorū. xij. Latinorū ueterū. xvij.
Fœderatorum unum. Stipēdiaria. cxxxij. Primi in ora
bastuli: post eos quo dicitur ordine intus recedētes me
tesani: oretani: & ad tugū carpētani: iuxta eos uaccei:
uestōes: & celtiberi: atrebaci. Oppida ore p̄xima urci
Ad scriptūq; bethicæ barea regio mauritania: mox dei
tania. Dein cōtestania: carthago noua: colonia: cuius a
p̄montorio quod Saturni uocatur Cæsareā Dein mau
ritaniæ urbē clxxxviiij. M. pas. traiecit. Reliqua i ora
flumē trader colonia imū. Ilico unde illicitanus finis: i
eā cōtribuitur icositania: mox latinorū lucētiiū: dianū:
stipēdiariū: succo finis: & quondā oppidū. Cōtesta

nie finis regio edetana ameno prætendēte se stagno ad
celtiberos recedens. Valentia colonia. iij. M. pas. a mari
remota. Flumen durias tantūdem a mari sagontum ci-
uium Romanorū oppidum: fide nobile flumē idubeda:
regio ilergaonū. Iberus amnius nauigabili cōmertio dē
ues ortus in cātabris haud procul oppido iuliobrica.
cccl. M. pas. fluens. nauium. per. cclx. M. a uia oppido
capax: quē propter uniuersam hispaniā græci appella-
uere iberiā. Regio cossetania: flumē subi: colonia. Tarra-
co Scipionū opus: sicut carthago pœnorum. Regio iler-
getum: oppidum subur: flumen rubricatum: a quo lalen-
tani & indigetes. Post eos quo dicetur ordine intus re-
cedentes radice pyrenēi: ausceni: itani: lacetani. Perq̃
pyreneum ceretani: dein uascones. In ora autē colonia
bracine cognomine fauentia. Oppida ciuium Romano-
rum beturo: illuro. Flumen larnum: blande: flumē alba.
Emporia geminum hoc ueterū incolarum & græcorū:
qui phocentium fuere soboles. Flumen tichi? Ab eo py-
renea Venus in latere p̃montoriū altero. xl. M. Nūc per
singulos conuentus reddētur insignia præter supradic-
ta tarracone discrepant. populi. xliij. quorū celeberrī-
mi ciuiū Romanorū dertusani: bisgargitani. Latinorū
ausetani: cerretani: qui iuliani cognominātur: & qui
augustani: edetani: gerudenses: gessoriensēs: teari qui iu-
lienses. Stipendiariorū aquicaldenses: onenses: betulonē-
ses: Cesaragustana colonia immunis amne ibero affusa
ubi oppidū antea uocabatur saldyba. Regionis ideta-
niæ recipit populos. liij. Ex his ciuiū romanorū bellita-
nos: celsenses. Ex colonia calaturiganos: qui nascici co-
gnominantur. Ilerdenses surdaonū gentis iuxta quos si-
coris fluius: oscenses regionis bassetania: turiaffonen-
ses. Latinorū ueterū cascantenses: erganicēses: graccuri-

LIBER.

eanos. leonicenses. offigerdenses. Foederatos tarrageses.
 stipendiarios arcobrienses. andologenses. arcocelitanos
 bursaonenses. calaguritanos: qui fabularense cognomi-
 nantur. Complutenses. carcenses. cinenses. cortenses. da-
 manitanos. carnenses. illursenses. spalenses. ilumberita-
 nos. lacetanos. iubienses. pompelonenses. segisenses. Cara-
 thaginem conueniunt populi. lxiij. exceptis insularū in-
 colis. Ex colonia accitania gemellenses & libisoca co-
 gnomie fero augustana: quibus duabus ius italiae datū.
 Ex colonia salariense oppidani latij ueteris castuonen-
 ses: qui caesari uenales appellantur. Setabitani qui augu-
 stani ualerienses. Stipendiariorum autem hi celeberrī
 mi labanenses bastiani consaburense: dianenses: sege-
 stani. ilorcitani. laminitani. mensani qui & oritani
 mentesani qui & bastuli. oretani qui & germani co-
 gnomiātur: caputq; celtiberiae. segobrigenses: carpētāi
 & tolletani. tago flumini impositi. Dein uicienses. uirgi-
 lienses. In cōuētū cluniensem uarduli ducūt populos. xiiij
 ex quibus labanenses tantum nominare libeat. Turmo-
 digi quattuor: in quibus segisamonenses: segisamaiulenses
 In eundem conuentum carietes & uennenses quinque
 ciuitatibus uadiunt: quarum sunt uelenses: eodem pele-
 deones celtiberorum quattuor populis quorum numan-
 tini fuere clare: sicut in uace eorum. xvij. ciuitatibus in-
 ter catinenses pallātini: lacobricenses: caucēses. Nā in cā-
 tabris quattuor populis iuliobrica sola memoratur. In
 autrigonum decem ciuitatibus tritini & uirdouesta.
 Arcuacis nomen dedit fluius arena. Horū sex oppida
 saguntia & uxama: quae nomina crebro alijs in locis
 usurpantur. Præterea segouia & noua augusta termes
 ipsaq; clunia celtiberiae finis. Ad oceanum reliqua uer-
 gūt uardulique ex p̄dictis & cantabri. Iunguntur ij astu-

rñ. xij. populi diuifi in augustanos asturica urbe magni
 fica: in his sunt giri: pefici: laciēses: zoelæ. Numerus om-
 nis multitudinis ad. cclx. M. liberorū capitū. Lucēsis cō-
 uētus populorū est. xvi. pter ceucos & leunos ignomi-
 nio se ac barbaræ appellatōis. Sed liberorū capitū ferme
 clxvi. Simili mō bracarū. xxiij. ciuitates. cclxxv. capitū
 ex quibus pter ipos uibalos celerenos uibali: celerini: gal-
 leci: equisilici: querquerni: citra fastidium noientur. Lō-
 gitudō citerioris hispaniæ est ad finem castulonis a py-
 reneo. d. Sexcenta septem. M. p. & ora paulo amplius.
 Latitudo a tarracone ad litus olarsonis. cccvij. E radici-
 bus pyreni ubi cuneatur angustijs inter duo maria pau-
 latim: deinde se pandens: qua contingit ulteriorem hi-
 spaniam tantumdem & amplius latitudinem adijcit.
 Metallis plūbi: ferri: aris argenti: auri tota ferme hispa-
 nia scatet. Citerior & specularibus lapidibus. Bethy-
 ca & minio. Sunt & marmorū lapidicinæ uniuersæ
 hispaniæ. Vespasianus imperator Augustus iactatus p-
 cellis reipub. latij ius tribuit. Pyreni mōtes Hispanias:
 galliasq; distērimant: promōtorijs in duo diuersa ma-
 ria proiectis.

Narbonensis prouincia.

Ca. iij.

Narbonensis prouincia appellatur pars gallia-
 rum: quæ interno mari aluitur: brachata an-
 te dicta: amne uaro ab italia discreta: alpium
 q; saluberrimis Romano imperio iugis. A reliqua uero
 gallia latere septentrionali montibus gebena & iuri-
 bus agrorum cultu uirorum morumq; dignatione am-
 plitudine opum nulli prouinciarum post ferenda:
 breuiterque italia uerius: quam prouincia. In ora
 regio sardonum: intusque consuaranorum. Flumi-

f iij

LIBER

na Thelim & obrin oppida illiberis magnæ quondam
urbis tenue uestigium. Ruscino latinorum: flumen ara-
xe pyreneo rubresum permeans lacum. Narbo Martius
decumanorum colonia. xij. M. passuum a mari distans.
Flumina araris: liria. Oppida decætero rara præiacen-
tibus stagnis agatha quondam massiliensium: & regio
uolcarum testofagum: atq; ubi rhoda rhodiorum fuit.
Vnde dictus multo galliarum fertilissimus rhodanus
fluvius ex alpihus serapiens per remannum lacum: se-
gnemq; deferens ararim: nec minus seipso torrentem
isaram & druentiam. Libyca appellatur duo eius ora
modica. Ex his alterum hispanicæ: alterum metapin-
terium: idemq; amplissimum massalioticum. Sunt au-
ttores & heracleam oppidum in hostio rhodani fuisse
se ultra fossam ex rhodano. c. passibus. Marij opere &
nomine insigne stagnum. Astromela oppidum mariti-
ma auaticorum: superq; campi lapidei Herculis prælio-
rum memoria. Regio anataliorum: & intus desuuiati-
um: canarumq;. Rursus a mari tricrium: & intus tri-
collorum. V ocontiorum & segouellannorum: mox al-
lobrogum ac in ora massilia græcorum phocensium. Fæ-
derata promontorium nomine: citharista portus: regio
clamatulicorum. Dein suelteri supraq; nerucini. In ora
autem hæc athenopolis massiliensium: forum iulij octa-
uianorum colonia: quæ pacensis appellatur: & classica
amnis in ea argenteus. Regio oxibiorum ligauorumq;:
super quos suebri: quariates: adunicates. At in ora oppi-
dum latinum antipolis. Regio deciarium. Amnis cema
ex alpium monte cemenio profusus: In mediterraneo
colonia arelate sextanorum: biter & septimanorum: ara-
usio secundanorum. In agro cauarum ualentia: nienna
allobrogum. Oppida latina aquæ sextiæ saliorum: que

nio eanarum: aptauilia uulgentium alebeceriorum: apol
linarium: albe heluorum: augusta tricastrinorum: anta
lia area bormánico macina bellio: carcasum: uolcarum:
teffosagum: cassero carpenthoraete: meminatorum: cen
censes: cambolectri: qui atlantici cognominantur. Forū
Voconi: glanum Liniū Leutenani: qui & soroneronien
ses: Nemausum arecomitorum: Piscenæ: ruteni: sanagen
ses: tolosani: teffosagij: aquitaniæ cōtermini: tascoduni
tari: cononienses: umbrāci: Vocontiorum ciuitatis fœ
derata duo capita uasgo: & lucus augusti: Oppida ue
ro ignobilia: xix: sicut: xxiiij: nemausensibus attributa.
Adiecit formulæ Galba imperator ex inalpinis auanti
cos: atq; ebrodiontios: quorum oppidum dinia: Longi
tudinem prouintia narbonensis: ccclxx. M. pas. Agrip
pa tradit: latitudinem: ccxlix.

Italia tyberis Roma campania.

Ca .v.

Talia dehinc primiq; eius ligures: mox betru
ria: umbria: latium: ubi tyberina ostia: & ro
ma terrarū caput: xvi. M. p. interuallo a ma
ri: Volscorum postea littus: & campaniæ picentiu; in
de: ac lucanum: brutiumq;: quo longissime in meridiem
ab alpiū pene lunatis iugis in maria excurrit italia.
Ab eo græciæ ora: mox salentini: peduculi: apuli: peli
gni: ferentani: marrucini: uestini: sabini: picentes: galli:
umbri: hetrusci: ueneti: carni: iapides: istri: liburni. Nec
ignoro ingrati: ac segnis animi existimari posse meri
to: si breuiter atq; in transcursu in hunc modum dica
tur terra omnium terrarum alumna: eadem & parens
numine deum electa: quæ cælum ipsum clarius faceret
sparsa congregaret imperia: ritusq; molliret: & tot po
pulorum discordes: ferasq; linguas sermonis commer
cio contraheret ad colloquia: & humanitatem homini

LIBER

daret: breuiterq; una cunctarum gentium in toto orbe
 patria fieret. Et quid agam tanta nobilitas omnium lo-
 corum. quos quis attigerit? tanta rerum singularum: po-
 pulorumq; claritas tenet. Vrbis roma uel sola in ea. Et
 digna etiam festa ceruice facies: quo tadem narrari de-
 bet opere? Et qualiter camparum ora per se foelixq; illa
 ac beata amoenitas. ut palam sit uno in loco gaudentis
 opus esse naturae. Iam uero tota ea uitalis: ac perennis
 salubritatis caeli temperies est: tam fertiles campi: tam
 aprici colles: tam innoxij saltus: tam opaca nemora: tam
 munifica siluarum genera: tot montium afflatus: tanta
 frugum et uitium olearumq; fertilitas: tam nobilia
 pecori uellera: tot opima tauris colla: tot lacus: tot
 amnium fontiumq; ubertas: totam eam perfundens: tot
 maria: portus gremiumq; terrarum. commercio patens
 undiq; et tanquam adiuuandos mortales ipsa auda in
 mare procurrans. Neq; ingenia. ritusq; ac uiros: et lin-
 gua: manuq; superatas commemoro gentes. Ipsi de ea
 indicauere graeci: gemis in gloriam suam effusissimum
 quodam partem ex ea appellando gratiam magnam.
 Nimirum id quod in mentione caeli fecimus: hac quoq;
 in parte faciendum est. ut quasdam notas ac pauca sy-
 dera attingamus. Legentes tamen quae meminerint
 ad singula toto orbe edisserenda festinari. Est ergo so-
 lio maxime querno assimilata multa proceritate am-
 plior. quam latitudine in leuo se flectens cacumie. Et ama-
 zonica figura desinens parmæ. ubi a medio excursu cir-
 thos uocatur. per sinus lunatos duo cornua emittens. lei-
 copetram dextra. lacinium sinistra. Patet longitudine
 ab alpino fine prætoriae augustæ per urbem capuam.
 neq; cursu meante rhegium oppidum in humero eius si-
 tum. a quo ueluti ceruicis incipit flexus. decies centena

Quingenti millia passuum multoq; amplior mensura
 fieret lacinium usq;: ni talis obliquitas in laeus digre-
 di uideretur. Latitudo eius uaria est. cccc. milium in-
 ter duo maria inferum & superū. amnesq; uariū atq;
 arsiā: mediæ atq; ferme circa urbem romā ab hostio
 aterni amnis in adriaticum mare influentis ad tyberi-
 na hostia. cxxxi. & paulominus a castronouo adria-
 tici maris alsum ad thuscum æquor. Haud ullo in loco
 ex latitudinem excedens. Vniuersæ autem ambitus
 a uaro ad arsiā. xxx. M. passuum. lyij. efficit. A best a
 circūdatiis terris Histria a liburnia quibusdam locis. c.
 M. pass. Ab epyro & ilvrico. l. Ab africa minus. cc. ut
 auctor firmat Varro ab Sardinia. cxx. millia a Sicilia
 M. d. A corsica minus. lxx. Ab Issa. l. Incedit per maria
 cæli regione ad meridiem quidem. Sed si quis diligen-
 ti subtilitate id exigat: inter sextam horam primamq;
 brumalem. Nunc ambitū eius urbesq; enumerabimus.
 Qua in re præfari necessarium est auctorem nos Diuū
 Augustum secuturos: descriptionemq; ab eo factam ita-
 liæ totius in regiones xi. Sed ordine eo qui in littorum
 tractu fiet urbium quidem uicinitates oratione utiq;
 præpropera seruari non posse itaq; interiori in parte
 digestionem in litteras eiusdem nos secuturos colonia-
 rum mentione signata: quas ille in eo prodidit numero
 Nec situs originesq; persequi facile est. In gaunis ligu-
 ribus ut cæteri omittantur agro tricies dato. Igitur ab
 amne uaro nicea oppidum a massiliensibus conditum.
 Fluminis pado Alpes populiq; inalpinis multis nomini-
 bus: sed maxie capillati oppido uediatorum: ciuitatis
 Gemellio. Porrus Her. Monachi. Ligustica ora Ligu-
 rū celeberrimi ultra alpes salyi dceates: moxubij: cætro-
 nes. & caturyges orti uagenni: statyeli: elibi: uelli aiel

LIBER

li: euburitates: casmonales: uelitates: & quorum oppida
in ora proxima dicemus. Flumen rutuba: oppidum albi
um: intemelium: flumen merula: oppidum albingaunū:
portus uadum: sabatiam: flumen porcifera: oppidum ge
nia: fluuius feritor: portus delphini. Tigulia intus sege
sta: tigulorium. Flumen macra liguriæ finis. A tergo au
tem supradictorum omnium apenninus mons italiæ am
plissimus perpetuis iugis ab alpibus tendens ad siculū
fretum. Ab altero eius latere ad padum amnem italiæ
ditissimum omnia nobilibus oppidis nitent. Libarna:
Dertona: colonia: trira: barderata: industria: polentia:
carrea: quod potentia cognominatur. Forosului quod
Valentinum. Augusta uaciennorum: Alba pōpeia Asta
aquæ statyellorum. Hæc regio ex discriptione Augusti
nond est. Patet ora liguriæ inter amnes uarum & ma
cra. cxxi. M. pass. Adnectitur septimæ in qua hetruria
est ab amne macra: & ipsa mutatis sæpe nominibus.
Vmbros inde exegere atiquitus pelasgi. Hos lydi: a quo
rum rege tyrreni: mox a sacrificio ritu lingua græcorū
tusci sunt cognominati. Primum hetruriæ oppidum lu
na portu nobile. Colonia luca a mari recedens: propior
q; ipsa inter amnes Aeserem & arnu orta a Pelope pi
sisq;: siue a temucanis græca gēte. Vada uolateranea flu
uius cecinna: populonium hetruscorum quondam hoc
taneum in littore. Hinc amnes prille: mox umbro nauig
giorum capax: & ab eo tractus umbriæ portusq; tela
mon. cossa uolgentium a populo Ro. deducta grauisce:
castrum nouum: pyrgi: caretanus amnis: & ipsum cæ
re. Intus mil. passibus quattuor agilla a pelasgis condi
toribus dictum alsium: phregene. Tyberis amnis a ma
e. a. cclxxxiii. M. pass. Intus coloniæ falisca agris otera
(ut auctor est Cato) quæ cognominatur hetruscorum lu

eus. Colonia rusellana: senensis: curtina. decetio areti
 ni ueteres: aretini fidentiores: aretini iulienses: amiti-
 nenses: aquenses cognomine taurini: blerani: cortone-
 ses: capinates: clusini: noui clusini ueteres: fluctini præ-
 fluenti arno appositi: fesule: ferentinum: fescënia: hor-
 tamum: herbanum: nepeta. Noue pagi præfecturæ: clau-
 dia Foro Clodij: pistorium: perusia: suanenses: saturni-
 ni qui ante aurinini uocabantur: sudettani: statões: ear-
 quinienses: thuscianienses: uetulonenses: ueretani: ueret-
 ni: uolaterrani: cognomine hetrusci: uolsinienses in ea
 dem parte. Oppidorum ueterum nomina retinent agri
 crustuminus caletranus. Tyberis antea tybris appella-
 tus: & prius albula e media fere longitudine appenni-
 ni sinibus aretinorum profluit: tenuis primo: nec nisi
 piscinis corribatus: emissusq; nauigabilis: sicuti tinnia
 & glanis influentes in eum nouenorum ita conceptu
 dierum si non adiuent hymbres: sed tyberis propter
 aspera & confragosa. Ne sic quidem præterq; trabibus
 uerius q; ratibus longe meabilis fertur. p. c. l. M. d. non
 procul tiferno: perusia: & orriculo: heturiam ab um-
 bris: ac sabinis: mox citra. xiiij. M. pas. urbis ueictè agrū
 a crustumino: dein fidenate: latinumq; a uaticano diri-
 mens. Sed intra tiniam & clanim duobus & xl. flus-
 uijs ductus: præcipuis autem nare & aniene: qui & ip-
 se nauigabilis. Latium includit a tergo. Nec minus ta-
 men aquis ac tot fontibus in urbem perductis. Et ideo
 quamlibet magnarum nauium ex italo mari capax re-
 rum in toto orbe nascentium mercator placidissimus.
 Pluribus prope solus q; cæteri in omnibus terris amnes
 accolitur: aspiciturq; nullis. Nulliq; flumiorum minus
 licet inclusis utrinq; lateribus: nec tamen ipse pugnat q;
 q; creber ac subitis incrementis: & nusq; magis aquis q;

LIBER.

in ipsa urbe stagnantibus. Quinimmo uates intelligi-
tur potius: ac moitor auctu sp religiosus uerius q̄ sanus.
Latium antiquum a tyberi circeios seruatum est. M. p.
L. longitudine. Tam tenues primordio imperij fuere ra-
dices. Colonis sæpe mutatis: tenuere alij alijs tempori-
bus. Aborigines: pelasgi. archades. siculi. arunci: rutyli.
Et ultra circeos uolsi: osi. ausones: unde nomen modo
latij processit ad lirin amnem. In pricipio est ostia co-
lonia a romano rege deducta. Oppidum laurentum lu-
cus solis indigetis. Amnis numitius. Ardea a Danae p-
sei matre condita. Dein quondam aphrodisium antiuum
colonia. Austra flumen & insula. Fluius nymphæus:
clostra romana. Circeij quondam insula immenso qui-
dem mari circumdata (Si creditur Homero) & nūc pla-
ne. Mirum ē: quod hac de re tradere hominum noticiæ
possumus. Theophrastus qui primo externorum aliqua
de romanis diligentius scripsit. Nam Theopompus: an-
te quem nemo mentionem habuit: urbem dumtaxat a
gallis captam dixit. Clitarchus ab eo proximus lega-
tionem tantum ad Alexandrum missam. Hic iam plus
quam & fama circeiorum insule & mensuram po-
suit stadia. lxxx. in eo uolumine: quod scripsit Ni-
codoro atheniensium magistratui: qui fuit urbis no-
stræ. cccclx. anno. Quicquid est ergo terrarum propter
decem milia passuum prope ambitus adnexum insule.
Post eum annum accessit italiæ aliud miraculum e cir-
ceis: palus pontina est quem locum. xxij. urbium fuis-
se Mutianus ter consul prodidit. Dein flumen usens
supra quod tarracina oppidum lingua uolscorū anxur
dictum. Ibi fuere amyclæ a serpentibus deletæ. Dein la-
cus fundanus: caieta portus. Oppidum formiæ antiqua
lastrigonum sedes. Vltra fuit oppidum pyræ: colonia

minturnæ lyri amne diuisa clauico appellato. Sinuessæ
 extremū in adiecto latio: q̄ quiddā dixere sinopē uocita-
 tā. Hinc foelix illa cāpania est. Ab hoc sinu incipiunt ui-
 tiferi colles: & temulentia nobilis: succo p̄ oēs terras:
 inclyto: atq; (ut ueteres dixere) sūmū Liberi patris cum
 cerere certamē. Hinc setini & cecubi obtēduntur agri.
 Iis iungūtur falerni: caleni. Dein cōsurgūt massici: gau-
 rani: surrentiniq; mōtes. Ibi laborini cāpi sternuntur:
 & in delicias alicæ politur mensis. Hæc littora fontibus
 calidis rigātur: p̄terq; cætera in toto mari conchy-
 liopisce nobili annotātur. Nusq; generosior oleæ liquor
 Et hoc quoq; certamē humanæ uoluptatis tenere osci
 græci. umbri. tusci. campani. In ora sano fluiuius. Vultur-
 nū oppidū cū amne. Liternū. cumeæ calcidensū. misenū
 portus baiarū: bauli. lacus lucrinus & auernus. Iuxta
 quē cimeriū oppidū quoddā. Dein puteoli colonia dicæ-
 archia dicti. postq; plægrei cāpi. Acherusia palus cum is
 uicina. Littore aut hoc neapolis calcidensū: & ipa par-
 thenope a tumultu syrenis appellata. Herculaniū Pōpeiū
 haud p̄cul expectate mōte uesunio. Aluente uero sarno
 ane ager nucerius ē: & ix. millia. p. a mari ipa nuceria.
 Surrectū cū p̄mōtorio Mineruæ sirenū quoddā sede nau-
 gatōe a circeijs duo de lxxx. M. p. patet. Regio ea a tybe-
 ri priā italiæ seruatur ex descriptōe Augusti. Intus Co-
 lōiæ Capua a. xi. Cāpo dcā. agnū. suessa. uenafriū. fora-
 theanū. fidicinū cognomīe nola. Oppida abellinū. aritia
 alba. lōga. acerai. allifai. attinates. altetrinates. anagni-
 ni. attelani. Aesulāi arpinates. auxiniates: auxellāi: alfa-
 terni. Et q̄ ex agro latino. Itē hernico. Itē labinocāo co-
 gnomiati. Bouilæ: calatiæ. casinū. calenū. capirutiū cerne-
 riū: cernetai q̄ mariani cognominātur. Corai a Dardāo
 Troiano orti. Cūbultorini: castrimōiēs cūgulai. Fabi

LIBER

ses in monte Albano foropopulienses. Ex falerno frus-
nates: ferentinates: freginates: frabaterni ueteres: fra-
baterni noui: ficolenses: fregellani: foroappi: forentani
gabini: interannates: suceusani: qui & lirinales uocā-
tur. Illionenses: lauiuij: norbani: momentani: prænesti-
ni urbe quondam stephane dicta. Priuernates: serini:
suessulāi: telini: trebulāi cognomine balimenses: Trebāi:
thusculani: uerulani: ueliterni: lūbrēs: uluarnates: su-
perq; Roma ipsa: cuius nomen alterum dicere arcāis
ceremoniarum nefas habetur: optimaq; & salutaris fē-
de abolitum annuncianit Valerius Solanus: luitq; mox
poenas. Non alienum uidetur inferere hoc loco exēplū
religionis antiquae ob hoc maxime silentium institutae
Namq; Diua Angerona cui sacrificatur ad diē xij. cal-
Ianiuarij ore obligato: ob signatoq; simulacrum habet.
Vrbem tris portas habentem Romulus reliquit: aut
ut plurimis tradētibus credamus: quatuor. Mœnia eius
colligere ambitu imperatoribus censoribusq; Vespasia-
nis anno condito. d. cccxxxviii. M: pass. xiiij. M. cc. Com-
plexa montes yij. Ipsa diuiditur in regiones xiiij. Com-
pita earum cclxy. pass. eiusdem spatij mensura curren-
te a milliario in capite romani fori statuto ad singula
las portas: quae sunt hodie numero xxxiiij. ita ut xij. por-
tae semel numerentur: praeterea autem q; ex ueteribus. yij.
quae esse desierunt. Efficit passuum per directum. xxx.
M. d. v. lxij. Ad extrema uero tectorum cum castris pre-
torijs ab eodem miliario per uicos omnium uiarū men-
sura colligit paulo amplius lxx. M. pass. Quod si quis
altitudinē tectorū addat dignā profecto aestimationē
cōcipiat: fateaturq; nullius urbis magnitudinē in toto
orbe potuisse ei comparari. Clauditur ab oriente agge-
re Tarquinij Supbi inter priā opere mirabili. Nāq; cū

muris æquauit: qua maxie patebat aditu plāo. Cætero
 munita erat p̄cellis muris: aut abruptis mōtibus. nisi q̄
 ex patientia testa multas reddire urbes in prima regio
 ne. Præterea fuere in latio clara oppida: satricū: pome
 tia: scaptia: pitulū: Politorū: tellene: tifata: cecin ficule
 nea: crustumerium: meridia: medullia: corniculū: satur
 nia ubi nunc Roma est. Antipolis: quod nunc ianiculū
 in parte romæ: antenna: cameriū: collatia amiternum:
 norbe: fulmo: & cū his carnē in monte ablano soliti ac
 cipere populi: Albani: Aesolani: accienses: abolani: bube
 tani: bolāi: cūfuetani: corionali: fidenates: foretj: hertē
 ses: albenſes. Latinienses: longultai: manates: macrales:
 mutucinienses: olliculani: octulani: pedani: pollustrini:
 querquetulani: sicani: sisolenses: tolerienses: tusienses: hi
 miteralinelices: uenetulani: uicellenses. Ita ex antiquo
 latio. lūy. populi interiēre sine uestigijs. In cāpano autē
 agro stabie oppidū fuit usq; ad Cen. Pompeiū. & L.
 Carbonem conf. a pridie Kalen. maij. quo die sylla le
 gatus bello sociali id deleuit: quod nunc in uillas abiit.
 Intercidit ibi & taurania. Sunt & morientis scalinā
 reliquiæ. Præterea auctor est. Antias oppidū latinorū
 apiolas captum a L. Tarquino rege: ex cuius præda ca
 pitoliū is in fine incohauerit. A surrentino ad filariū
 annē. xxx. M. passus ager picentinus fuit thuscorum tē
 plo in nomis argiuæ ab iasone cōdito insignis. Intus op
 pidum salerni: picentia. A filato regio tertia & ager
 lucanus: brutiusq; incipit. Nec ibi rara incolarū muta
 tio. Tenuerunt eū pelasgi: oenotrij: itali morgetes. siculi
 græciæ maxime populi: nouissime lucani a sannitibus
 orti duce. Lutio. Oppida pestum a græcis posidonia ap
 pellatum sinus pestanus: oppidum elea quæ nunc uelia.
 Promontoriū palinurū a quo sinu recedente traiectus

LIBER

ad coloniā regiā. c. M. passus. Proximum autem huic
 flumen melphes. Oppidum buxētum græciæ pyxus ma-
 gnæ. nūc lucaniæ. Saus amnis fuit & oppidum eodem
 noie. Ab eo brutium littus: oppidū blāda: flumen baltetū
 portus parthenius: & phocentium sinus uibonensis lo-
 cus clampetiæ. Oppidū tempsa a græcis temese dictum:
 & crotoniensū terina: sinusq; ingens terinus. Oppidū
 cōsentia. Intusi penini īsula fluminis acherō: a quo oppi-
 dani acherontini. Hippo quod nunc uibonē ualentiam
 appellamus. Portus herculis: Metaurus amnis. Tarentū
 oppidū: portus Honrestis: & medma. Oppidū scylleū:
 Cratis fluminis pater (ut dixere) scyllæ. Dein colūna re-
 gia. Siculum fretū: ac duo aduersa promōtoria ex italia
 cænys. Ex Sicilia pelorū. xii. stadiorū intervallo. Vnde
 rhegiū. xij. passū. inde apennini silua. Promōtorii leu-
 copetra. xii. M. passibus. Ab ea locri cognominati: a pro-
 montorio zephyro absunt a filaro. ccciii. M. Et includi-
 tur europæ sinus primus in eoq; maria nūcupant. Vnde
 irrūpit atlāticū ab alijs magnū: qua intrat porthmos a
 græcis. a nobis gaditanū fretū cū intrauit. Hispanū qua-
 tenus hispanias abluit. Ab alijs ibericū: aut balearicum.
 Mox gallicū ante narbonēsem puinciā: hinc ligusticū.
 Ab eo ad siciliam insulā tuscum: quod ex græcis alijs no-
 tiū: alijs tyrrhenū: e nostris plurimi inferū uocant. Vltra
 Siciliā quod est ad salentinos ausoniū polybius appel-
 lat. Erathstenes autē inter hostiū oceani & sardiniā
 quicquid est sardoum. Inde ad siciliā tyrrenus. Ab hac
 cretam usq; siculū: Ab ea creticū. Insulæ per hæc maria
 primæ omnium pityusæ a græcis dictæ a frutice pineo:
 nunc ebusus uocatur: utraq; ciuitate fœderata angusto
 freto interfrente. patent. xlii. M. passibus absunt a dia-
 nio: septingentis. stad. totidē dianiū per continentem a

chartagine noua. Tantūdem a pityusis in altū baleares
 duæ & sucronē uersus colubraria. Baleares funda bel-
 licosas græci gymnasias dixere. Maior. c. M. p. est longi-
 tudine: circuitu uero. cccclxxx. M. Oppida habet ciuiū
 romanorū palmam: & pollentiam: latinorum ciuium:
 & tucini quod fœderatum bochorum fuit: ab ea. xx.
 M. p. distat minor: longitudine. lx. M. circuitu. cl. x. p.
 ciuitates habet iamonen: sani seram. magonem: a maio-
 re. xiiij. M. passuū in altum abest capraria: insidiosa naue
 fragijs: & e regiōe palmæ urbis meraria ac triquadra
 parua. Hannibalis. Ebusi terra serpentes fugat: colubra-
 riæ parit. Ideo infesta omnibus nisi ebusitanam terram
 inferentibus: græci ophiūsam dixere: nec cuniculos Ebu-
 sus ginit populantes balearium messes. Sunt aliæ. xx.
 ferme paruæ mari uadoso. Galliæ autē hinc ora in rho-
 dani hostio metina: mox quæ blascon uocatur: tres sto-
 chades a uicinis massiliensibus dictæ: propter ordinem
 quas item nominant singulis uocabulis: proten: & me-
 sen: quæ & pomponiana uocatur: tertia hype. Ab ijs
 sturium: phoenice: phila: lero: & lernia aduersum anti-
 polim: in quam uergoani oppidi memoria.

De corsica.

Ca. vi.

In ligustico mari est corsica: quam græci cy-
 ron appellauere: sed thusco proprior a septē-
 trione in meridiē proiecta. lōga passuum cen-
 tum quinquaginta. M. lata maiore ex parte. l. Circui-
 tu. cccxxij. M. Abest a uadis uolaterranis. lxij. M. p. ciui-
 tates habet. xxxiiij. & colonias: marianam a Mario de-
 ductam. alerriam a dictatore Sylla. Citra est oglosa:
 Intra uero. lx. M. passibus a corsica planaria specie di-
 cta æqualis freto. ideoq; nauigijs fallax amplior urgo

LIBER

capraria: quā græci ægilon dixere. Item igilū
dianium: quā artemiensiam: ambe contra cosanum lit-
tus: contra littus harponæ: meneria: colubria: uena-
ria: illua: cū ferri metallis circuitu. c. p. a. popularia. x.
M. a græcis ætalia dicta: ab ea planasia. xxxix. M. ab ijs
ultra tyberina ostia in antiano: astrua: mox palmaria:
finonia: aduersum formias pontiæ: in puteolano autem
sinu pandataria: prochyta: non ab Aeneæ nutrice: sed
quia profusa ab ænaria erat. Aenaria ipsa a statione na-
uium: Aeneæ Homero inarimæ dicta: græcis pythecusa:
non a symiarum multitudine (ut aliqui existimauere)
sed a figulinis: pythos dolium. Inter pausilpiū & nea-
polim: megaris: mox a surrento. viij. M. passibus distan-
tes Tyberij p̄cipis arce nobiles capræ circuitu. xl. M.
pas. ex. leuchotea. Extra quē conspectū pelagus africanam
attingens. Sardinia minus. ix. Mil. passibus a corsicæ ex-
tremis: etiamnum angustias eas arcentibus insulis par-
uis: quæ cunicularæ appellātur. Itemq; phitonis fossæ:
a quibus fretum ipsum taphros nominatur.

De sardinia.

Ca. vij.

Ardia ab oriente p̄rans. clxxxviij. M. pass.
ab occidente. clxxij. mil. a meridie. lxxiiij. mil.
lia. a septentrione. cxxij. Circuitu. d. lxij. millia
abest ab africa calaritano p̄montorio ducēta millia: a
gadibus quattuordeciescēna habet: & a gorditano
promontorio. duas insulas quæ uocātur Herculis a sul-
chenfi enosim: a calaritano sicariā. Quid haud procul
ab ea etiā beleridas ponunt: & collodem: & quā uo-
cant heras lutra. Celeberrimi in ea populorum iolen-
ses: Balari: corfi oppidorum. xiiij. sulchitani: ualentini:
neapolitani: bocenses: calaritani ciuium romanorum:
& norense. Colonia autem una: quæ uocantur ad tur

rim libysonis. Sardinia ipsam Timeus sandaliatim ap-
pellavit ab effigie sole. Myrsilius ichnusam a similitu-
dine uestigij. Contra pestanum sinum leucasia est a
syrene: ibi sepulta appellata. Contra ueliam pontia:
Et isacia: utraq; uno nomina ernotrides: argumētum
posse ab ænorijs italia: Et contra uibonem parue
quæ uocantur ithacesie ulixis specula.

De Sicilia.

Ca. viij.

Erunt ante omnes claritate Sicilia Sicania a
Thucydie dicta: Trinacria a pluribus: aut
triquetra a triangula specie. Circuitu patens
ut auctor est agrippa. d. cxviij. M. passibus: quoniā bri-
tio agro cohærens: mox interfuso mari auulsa. xij. M. in
longitudinem freto. In latitudinem autem mille quin-
genti. Iuxta colonam regiam: ab hoc dehiscendi argu-
mento: rhégium græci nomen dedere oppido in mar-
gine italie sito. In eo freto est scopulus scylla. Item ca-
rybdis. Mare uorticofum. Ambo clara senitia. Ip̄ius tri-
quetre ut diximus promontoriū pelorus uocatur aduer-
sus scyllā uergens in italiam. Pachiū in graciā. cxliij.
M. ab eo distāte peloponeso. Lilybeū in affricā. clxxx.
M. intervallo a mercurij: promontorio: Et a calarita-
no sardinae centum uiginti. M. inter se autem hæc pro-
montoria late distāt his spātijs. Terreno itinere a pe-
loro pachinum. clxvi. M. passus. Inde lilybeū. cc. M. In-
de pelorū. clxx. M. coloniae. ibi rubes ac ciuitates. lxxij.
A peloro mare ionium ora spectante oppidū messana
ciuium romanorum: qui mamertini uocantur. Promon-
torium drepanum: colonia taurominium. quæ antea na-
xos. Flumen asines. Mons ætna nocturnis miris incen-
dijs Crater. eius patet ambitu stadia uiginti. Fauilla
taurominium Et catinam usq; peruenit feruens. Fra-

¶ iij

LIBER

gor uero ad maronem & gemellos colles Scopuli tres
 cyclopus. portus ulyxis. Colonia catina. Flumina syme-
 thū. terias. Intus lestrigoni campi. Oppida leontini.
 megaris. amnis panthagies. Colonia syracusæ cum frō-
 te arethusa. Quamquā & tementis. & acchidemisa
 & margea. & cyane militiæ fontes in syracusano po-
 tatur agro portus naustamus. flumen elorus. promon-
 torium pachynum. a qua fonte sicilie flumen hirmi-
 nium oppidum camarina. fluuius gelas. oppidum agre-
 gas: quod agrigentum nostri dixere. Thermae colonia:
 atys hyspa: & selinus. Oppidum lilybeum: ab eo pro-
 montorium drepana: mons erix. Oppida panhormum:
 selinus: hymera cum fluuiio cephælædis: aleantinum
 agathyrsum: tyndaris colonia oppidum myle. Et unde
 cepimus pelorus. Intus latinæ conditionis centuripi-
 ni: nestini: ægessani. Stipendiarij assorini: ætnæses agy-
 rini: acestei: acrensens: bidini: citarij & cirini drepa-
 nitani: ergetini: ecestienses: eretini: entellerini: edini: en-
 guini: gelani: galatani: halefani: ennesens: hybleenses:
 herbitens & herbeffens: herbulensens: heliciensens: ha-
 dranitani: Imacarensens: hypanensens letensens: mutustra-
 tini: magellini: murgentini: motyenses mennanini: ma-
 xinonij: petini: paropini. teraphiticiensens: semellitani:
 scherini: selinunti: symærij. Callariensens: tissinesens: trio-
 calini: triraciensens: zancleæ messeniorū. Horum in sicu-
 lo freto sunt insulæ in africā uerse gauros: melita: a ca-
 merina. lxxxiiij. M. passibus. a Lilybeo. cxij. Cosyra:
 hieronesos. Cenegalatha: Topadusa: ætusa: quā alij ægu-
 sam scripserunt. Bucinona ætnæ: & a solunte. lxxv. M.
 osteodes: contraq; paropinos uestica. Citra uero siciliam
 ex aduerso metauriānis. xxij. ferme passuum ab italia

vij. æoliæ appellatæ. Eadem lipareorum. & ephestiæ:
des a græcis: a nostris vulcani. Æoliæ q̃ Æolus iliadis
temporibus ibi regnabat.

De lipara

Cap. ix.

lipara cum ciuium romanorum oppido dic-
ta a Liparo rege: cui successit Æolus: antea
longonis uel meligunis uocitata abest duode-
cim milia passuum ab italia ibsa circuitu paulo mino-
ri. Inter hanc & siciliam altera antea therasia appel-
lata nunc hiera: qua sacra vulcano est. Colle in ea noc-
turnas euomente flammæ. Tertia strongyle a lipara
mille passus ad exortum solis uergens: in qua regnavit
Æolus: quæ a lipara liquidiore flamma tãtm differt.
Cuius fumo qui nam flaturi sint uenti i triduum præ-
dicere incolæ traduntur. Vnde Aelo uētos paruisse. exi-
stimatum. Quarta didymæ minor q̃ lipara. Quinta
ericusa. Sexta phœnicusa pabulo proximarum relicta.
Nouissima eodemq; minima euonymus. Hactenus de
primo Europæ sinu.

De locris Italiæ fronte

Ca. x.

Locris italiæ frōs incipit: magna græcia ap-
pellata in tres sinus incedens ausonij maris.
quoniam ausones tenuere primi: patet octua-
gintaduo Millia passuum ut auctor est Varro. Ple-
riq; septuagintaduo millia fecere. In ea ora flumina
innumera: sed memoratu digna locanus: sagra: &
uestigia oppidicaulonis: mystia: consulinum castrum:
carcinum quo esse longissimum Italiæ promonto-
g iij

LIBER

rium aliqui existimant. Dein sinus & scyllatium & scylletium atheniensibus: cum conderent dictum: quem locum occurrēs therineus sinus peninsulam efficit: & in ea portus qui uocatur castra Hannibalis: nusq̃ angustiore italia. xx. M. passuum latitudo est. Itaq; Dionysius maior iter cisam eo loco adicere siciliæ uoluit. Amnas ibi nauigabiles cæcinos: crotalus: semirus: arocha: targines. Oppidum intus petilia: mons clybanus: promontorium lacinium: cuius ante oram insula. x. M. p. 4 terra discoron: altera calypsus: quam ogygiam appellasse. Homerus existimatur. Præterea tres sirenussæ: Meleossa ipsam a caulone abesse. lxx. M. passibus prodidit Agrippa.

Secundus europæ sinus.

Ca. xi

Lacinio promontorio secundus europæ sinus a incipit: magno ambitu flexus: & acroceraunio epyri finitur promontorio: a quo abest lxxv. M. passibus. Oppidum croto: amois neæthus. Oppidum thuriū inter duos amnes crathin & sybarin: ubi fuit urbs eodem nomine. Similiter est inter syrin & acirin heraclea aliquando syris uocitata. Flumina thalâdrum: casuentum. Oppidum metapōtum: quo tertia italiæ regio finitur. Mediterranei brutiorum aprii stani tantum. Lucanorum autem hinc atinates: buxetini: eburini: grumentini: pontentini: fontini: syринi: tergilani: nusentini: uolsentani: quibus numestruni iunguntur. Præterea interesse thebas lucanas Cato auctor est. Et pandosiam lucanorum urbem fuisse Theopompus. i qua Alexander epirotes occubuit. Connectitur secunda regio amplexa hirpinos: calabriam: apuliam: salëtinos ccl. M. sinu qui tarentinus appellatur ab oppido. laconium in recessu hoc intimo sico cōtributa eo maritima

colonia: quæ ibi fuerat. Abest. cxxxvi. M. pass. a lacinio
 promontorio aduersam ei calabriam in peninsulâ emit
 tens. Græci messapiam a duce appellauere. Et ante pei
 cetiam a Paucetio Oenotri fratre. In salentino agro in
 ter promontoria. c. N. pas. intersunt latitudo peninsulæ
 a tarento brūdusum terreno itinere. xxxij. M. passibus
 patet. multoq; breuius a portu sasina. Oppida per con
 tinentem a tarento uaria. Cui cognomen apule: messa
 pia: aletium. In ora uero senonum gallipolis: quæ nunc
 est anxa. lxij. M. passibus a tarento. Inde. xxx. M. pmo
 torium quod acran iapygiam uocant: quo longissime i
 maria excurrit italia. Ab eo hasta oppidum: & hydrū
 tum. x. M. ac. ix. passuum: ad discrimen ionij & hadria
 tici maris: quia in græciam breuissimus trāsitus. Ex ad
 uerso apollonia oppido latitudine intercurrentis freti.
 Centum milia non amplius passuum. Hoc interuallum
 pedestri continuare transitu pontibus iactis primum
 Pyrrhus epiri rex cogitauit. Post eum. M. v. arro cū clas
 sibus Pompeij pyratice bello præesset. Vtrunq; aliæ im
 pedire curæ. Ab hydrunte soletum desertum. Dein fra
 tuertium: portus tarentinus: statio militum Lupia ba
 lessum: cælium: Brundusium. l. M. passuum ab hydrun
 te: in primis italiæ portu nobile: ac uelut certiore trans
 situ: sicuti lōgior excipiente illyrica urbe dirrachio. cc.
 xx. M. traiectum brundusio conterminus pediculorum
 ager nouem adolescentes: totidemq; uirgines ab illyris
 xij. populos genuere. Pediculorum oppida rhudia: egna
 tia: barion: ante iapyxa Dedali filio: a quo & iapygia
 amicta pactius: ausfidus. ex hirpinis montibus canusium
 præfluens. Hinc apulia danniorum cognomine a duce
 Diomedis socero. In qua oppidum salapia Hannibalis
 meretricio amore inclytum. Sipontum: uria: amnis cer

LIBER

balus Dauniorum finis: Portus agasus. Promontorium
montis gargani: a salentino. siue iapygio. cxxxiiij. Milē
bus passibus ambitu gargani portus garganæ: lacus pā-
tanis: flumen portuosum: frento teanum apulorum.
Itemq; larinum. Cliternia: tiernus amnis. Inde regio
frētana. Itaq; apulorum generat tria. Teani a duce: Ga-
res: Lucani qui subacti a Calchantæ tenuere loca: quæ
nunc tenent etinates Dauniorum p̄ter supradicta colo-
niæ luceria: nenusia. Oppida canusium: harpi aliquan-
do hargos: hippium Diomede condente: mox hargirip-
pa dictum. Diomedes ibi deleuit gentes: monadorū. dar-
danorumq;: Et urbes duas: quæ in prouerbiij ludricum
uertere apinam. Et Tricam Cætera intus. In secunda
regione hirpinorum colonia una beneuentum: auspica-
tius mutato nomine: quæ quondam appellata maleuen-
tum. ausculani. aquiloni. abellinates. cognomine pro-
tropi. compfani caudini. ligures: qui cognominantur cor-
nelani: Et qui bebiani. nescellani. deculāi. aletrini. abel-
linates. cognominati marsi attrani. ecani. alfellani. arti-
nates. arpani. borcani. collatini. corinenses: Et nobiles
clade romana cānenses. dirini. forentani. genusi. her-
dorienses. Hyrini. larinaces cognomine frentani. etina-
tes: ex gargano mateolāi. nerecini. matini. tubustini. sil-
uini. strapelini. turmantini. uibarnates. uenusini. uilurti-
ni: Calabrorum mediterranei egetini butuntinenses. de-
cian: brumbestini. narbonenses. sturnini. tutini. Salenti-
norum aletini. basterbini. incretini. ualetini. ueretini.

Regio italiæ quarta

Ca. xii

Equitur regio quarta gentium: uel fortissimæ
s marum italiæ in ora frentanorum a tiferno
flumen trinium portuosum. Oppida histo-
nium. buca. ortonā. aternus amnis. Intus anaxini co-

gnomine frentani. carentini. supernates: & inferna-
tes. lanuenses. Muricinorum. reatani. Pelignorum. cor-
finienses. superequani. sulmonenses. Marforum. anxanti-
ni. attinates. succentes. lucentes. marruij. Albensium al-
ba ad fucinum lacum. Aequiculanorum. clitermini. car-
seolani. Vestinorum. angulani. pinnenses. peltuinates:
quibus iunguntur aufinates. cismōtani. Sānitium quos
sabellos & græci: saunitas dixerunt. Colonia bouianum
uetus: & alterum cognomine undecumanorum: aufide-
nates. esernini. fagifugali. ficolenses. sepinates. treuen-
tates. Sabinorum. amitermini. curenses. forum Decij: fo-
rum nouum: fidenates. interemnates. nursini. nomenta-
ni. Reatini. trebulani. qui cognominantur mutistæ &
qui suffenates. tyburtes. tarynates. In hoc situ ex æqui-
culis interire comini: tadiates. accedici. alfaterni. Ge-
lianus auctor est lacu fucino haustum marforum op-
pidum alchippe conditum a marsia duce lydorum. itē
urticinorum in piceno deletum a romanis Valeria-
nus Sabini (ut quidam existimauere) a religione &
deorum cultu seuini appellati uellinos accollunt: lacus
roscidis collibus. Nar amnis exhaurit illos sulphureis
aquis. Tyberym ex his petens replete monte fiscello la-
bens iuxta uacunæ nemora & reate in eosdem con-
ditus. Et ex alia parte anio in monte trebanorum or-
tus lacus tris amœnitate nobiles: qui nomen dedere sub
laqueo defert in tyberin. In agro reatino cutyliæ lacus:
in quo fluctuet insula: italiæ umbilicum esse Marcus
Varro tradit. Infra sabinos latium est: a latere pi-
cenum a tergo umbriam apeninis iugis sabinos utrin-
q; uallantibus.

Quinta regio.

Ca. xiiij

LIBER.

Vinta regio piceni est quondam uberrimæ
 q multitudinis. ccclx. M. picentium in fidē ro-
 populi uenere. Orti sunt a sabinis noto nere
 sacro. Tenuere ab atero amne: ubi nunc ager hadria-
 nus: & hadria colonia a mari. vij. M. passuum flumen
 uomanum: ager præutianus palmensisq;. Item castrū
 nouum: flumen batinum. truentum cum amne: quod so-
 lum liburnorum in italia reliquum est. Flumina alba-
 lates: suinum: heluinum: quo finitur præutiana regio:
 & picentium incipit. Cupra oppidum: castellum fir-
 manorum: & super id colonia asculum piceni nobilissi-
 ma. Intus nobana. In ora clauana. potentia: numana a
 siculis condita. Ab iisdem colonia ancon apposita pro-
 montorio cumero in ipso flectentis se ore cubito a gar-
 gano. clxxxiiij. M. passibus. Intus auximates: neregrani
 cingulani: cuprenses cognomine montani: falarienses:
 pausulani plynenses. ricinēses: septempedani: tollētina
 tes triacenses cum urbe salua polentini.

Sexta regio.

Ca. xiiij.

Vngitur hic sexta regio umbriam complexa
 i agrumq; gallicum circa ariminum. Ab anco-
 ne gallica ora incipit togata gallia cognomi-
 ne siculi & liburni plurimi eius tractum tenuere i pri-
 mis palmensē præutianum adrianumq; agrum. Vm-
 bri eos expulere hos hetruria hāc galli. Vmbriorum gēs
 antiquissima italiæ existimatur: ut quos umbrios a græ-
 cis putent dictos: q; inundatione terrarum hymbribus
 superfuissent. Trecenta eorum oppida tusci debellasse
 reperiuntur. Nunc in ora flumen esis: senogallia: metas-
 rus fluuius: colonia fanum fortunæ: pisaurum cum am-
 ne. Et itus hispellum. tuder. Dec. xtero amerini: attridia
 tes: asurinales: arnates: asinates: camerates: casuētini: car-

fulani. doiates cognomine salentini. fulginates. foroflā
 minienses. foroiulienses cognomine concubientes. foro-
 bremitiani. forosempronientes inginini. interānates co-
 gnomine nartes. meuanates. meuanionenses. mattilica-
 tes. narnienses: quod oppidum nequinum antea uocita-
 tum est: nucerini cognomine fauonienses. & camella-
 ni. otritulani. ostrani. pitulani cognomie pisuertes: &
 alij. mergentini. pestini. setinates. farfinates. spoletini.
 suareani. festinates. suillates. sadinates. trebates. tussi-
 cani. tibernates. cognomine tyburini: & alij timetans-
 renses. uesionicates. urbinates cognomine metauren-
 ses: & alij hortenses. uettionenses. uindinates. uiuētani. In
 hoc situ interiere feliginates: & qui clusolum tenuere
 supra interrānati: & saratenes cum oppidis acerris:
 quæ uasfræ cognominabantur. Turocelo quod uetriolū.
 Item sollinates. suriates. fallienates. Appiennates inte-
 riere. & arienates cum crinouolo. & uscidicani. &
 plangenses. pisiates. cælastini. Ameriam superscriptam
 Cato ante psei bellū cōditā annis. d. cccclxiij. prodidit.

Octaua regio.

Ca. .xv.

Octaua regio determinatur arimino. pado. ap-
 pennino. In hora fluius crustumium: arimi-
 num colonia cum annibus arimino & apru-
 sa. Fluius hinc rubico quondam finis italiae. Ab eo sa-
 pis. & uitis. & anemo. Reuēna sabinorum oppidum
 cum amne besede ab ancone. cij. M. passibus. nec procul
 a mari umbrorum. butrium. Intus coloniam bononia.
 felsina uocitata. cum princeps hetruriæ esset. Brixillū
 mutina. Parma. Placentia. Oppida Cesena. claterna. fo-
 runclo di. lūm. Pompili truentinorum. Cornelij. licinij
 fauentini. fidentini. otesini. pandinates. regienses a Le-
 pido. solonates. saltusq; qui galliani cognominantur

LIBER

aquinates: tannitani: ueliatas cognomine uieteti: regia-
tes: urbinates. In hoc tractu: interierunt boij: quorum
tribus. cxij: fuisse auctor est Cato. Item senones qui coe-
perant Romam.

De Pado flumine.

Cd. xvi.

p Adus e gremio uesuli montis celsissimum
in cacumen elati finibus ligurum gabien-
norum uisendo fonte profluens condensq;
sefe cuniculo. Et in forobienfium agro ite-
rum exoriens: nulli amnium claritate inferior: a grae-
cis dictus eridanus: ac poena Phaetontis illustratus.
Augetur ad canis ortus liquatis niuib: agris quam na-
uigijs torrentior: nil tamen ex rapto sibi uendicans. At-
q; ubi liquit agros: ubertate largior triginta millibus
passibus a fonte addens meatu duodenonaginta. Nec
amnes tantum appenninos: alpinosq; nauigabiles ca-
piens: sed lacus quoq; immensos in eum sese exoneran-
tes: omni numero triginta flumina in mare adriati-
cum defert. Celeberrima ex ijs apennini latere iactum:
tanarum: trebiam: placentinum: tarum: niciam gabel-
lum: sculternam: rhenum. Alpium uero sturam: mor-
gum: durias duas: sessiten: ticinum: lambrium: abduam-
ollium: Mintium. Nec aliud amnium tam breui spatio
maioris incrementi est. Urgetur quippe aquarum mo-
le: Et in profundum agitur. Gravis terrae quamquam
deductus in flumina: Et fossas inter raennam alti-
numq; passus: centū. xx. millia tamen quia largius no-
mit septem maria dictus facere. Angusta fossa raen-
nam trahitur: ubi padusa uocatur: quondam messanica

us appellatus. Proximum inde hostium magnitudinem
portus habet: qui uatreni dicitur. Quo Claudius Cæ
sar e britannia triumphans prægrandi illa domo ue
rius quam naue intrauit hadriam. Hoc ante eridanum
hostium dictum est: ab alijs spineticum ab urbe spina:
quæ fuit iuxta: præualens & delphicis creditum est
thesauris condita a Diomede. Auget ibi padum uatre
nus amnis ex forocorneliensi agro. Proximum inde ho
stium caprasia: dein sagis: dein uolane: quod ante olane
uocabatur. Omnia ea fossas: fluminaq; primi a sagi fe
cere tusci egesto amnis impetu per transversum in ha
trianorum paludes: quæ septem maria appellantur: no
bili portu oppidi tuscorum hatriæ a quo hatriaticum
mare ante appellatum: quod nunc hadriaticum. Inde
ostia plena carbonaria: ac fossiones philistina: quod al
li tartarum uocant. Omnia est philistina fossæ abun
datione nascentia: accedentibus atresi ex tridentinus
alpihus: & uigifono ex patauinorum agris. Pars eo
rum & proximum portum facit brunduluz: sicut edro
nem Medoaci duo: ac fossa clodia. His se padus miscet:
ac p hæc effunditur plerunq; ut in ægypto nilus quod
uocant delta triquetramq; figuram in alpes: atq; ora
maris facere proditur stadij duo millia circuitu. Pudet
a græcis italiæ rationem mutuari. Metrodorus Tamen
Septius dicit. Quoniam circa fontem arbor multa sit
picea quæ pades gallice uocetur padum hoc nomen ac
cepisse. Lingurum quidem lingua amnem ipsum bon
dincum uocari: quod significet fundo carentem.
Cui argumento adest oppidum iuxta industria ue
rusto nomine bondicomagum ubi precipua altitu
do incipit.

LIBER

De Italia traspadana regio nona.

Ca. xij.

Raspadana appellatur ab eo regio undecia.
 e rota in mediterraneo: cui maria cuncta flu-
 ctuoso alueo important. Oppida uibiforum
 segusio Coloniae ab alpium radicibus augusta taurino-
 rum antiqua ligurū stirpe: inde nauigabili pado. Dein
 salasorum augusta praetoria iuxta geminas alpium fau-
 ces graias atq; praeninas. His poenos: graijs Hercule Brā
 sisse memorant: Oppidum eporedia sibillinis libris a
 porro. condi iussu. Eporedicas enim galli bonos equo-
 rum domitores uocant. Vercellae libitiorum ex Salyis
 ortae: nouaria ex uerramacoris uocentiorum. hodieq; pa-
 gos. Non (ut Cato existimat) ligurū ex quibus leui &
 marici condidere ticinum nō procul a pado. Sicut boij
 trās alpes profecti laudem pompeiam. Insubres medio-
 lanum. Orobiorum stirpis esse Comum: atq; Bergomū
 & liciniforū: & aliquos circa populos auctor est Ca-
 to: sed originem gentis ignorare se fatetur: quam docet
 Cornelius Alexander ortam a grācia interpretatione
 etiam nominis uitam in montibus degentibus. In hoc
 situ interijt oppidum orobiorum barra: unde bergoma-
 tes Cato dixit ortos etiā mūm prodente se altius q̄ for-
 tunatius situ. Interiere & Caturiges insubrum exu-
 les: & spinæ supradicta. Item melpum oppulencia p̄ci-
 pium: quod ab insubribus & boijs & senonibus dele-
 tum est eo die quo Camillus uicios cepit: ut nepos Cor-
 nelius tradit.

Venetia decima regio Ca. xiiij

Equitur decima regio italiæ adriatico mari
 s apposita: Venetia cuius fluius Silis ex mōti-
 bus taurisanis. Oppidum altinum: flumen li-
 quentia ex montibus opiterginis: & portus eodē noīe
 colonia: concordia: flumē & portus romatinum: tilia

uentum maius minusq; anassum: quo uaranus defluit:
 alta: natiso cum turro profluente aquileiam coloniam
 xij. M. passibus a mari sitam. Carnorum hæc regio iun-
 ctasq; regioni iapidum: amnis timauus: castelluz nobile
 uino paucinū. Tergestinus sinus. colonia tergeste. xxij.
 M. P. ab aquileia: ultra quā sex milia passuum formio
 amnis. Ad Rauēna. clxxxix. passibus antiquus aucte ita
 liæ terminus. Nunc uero istriæ quam cognominatā tra-
 dunt a flumine istro in ariā effluente e danubio amne
 eodemq; istro ex aduerso padi fauces: contrario eorum
 percussu mari interiecto dulcescente: pleriq; dixere fal-
 so: & Nepos Cornelius etiam padi accola. Nullus enī
 ex danubio amni in mare hadriaticum effuditur. Dece-
 ptos credo: qm̄ agro-naus flumine in mare hadriaticū
 descendit: nec procul tergeste. Nec iam constat quo flu-
 mine. Humeris trauectam alpes diligentiores tradunt.
 Subisse autem istro: dein sao: dein pamporto: cui nomē
 ex ea causa est inter æmonam: alpesq; exorienti.

De istria.

Ca. xviij.

Stria ut penisula excurrit. Latitudinē eius
 i xl. M. passuū: circuitū uero. cxxij. M. p̄didere
 quidam. Item adherentis liburnie & phana-
 tici sinus. Alij liburnie. clxxx. M. Nonnulli in phana-
 ticum sinum iapidiam promouere: a tergo istriæ. cxxx.
 M. passuum. Dein liburniam. cl. fecere. Tuditanus: qui
 domuit istros in statua sua ibi iscripsit ab aquileia ad
 titium flumen stad. cc. M. Oppida istriæ ciuium roma-
 norum ægida: parentium. Colonia pola: quæ nunc iulia
 pietas quondā a colchis condita. Abest a tergeste. c. M.
 d. p. mox oppidum nefactiū: & nunc finis italiæ flu-
 uius arsia. Polam ab ancona traiectus. cxx. M. passibus
 est. In mediterraneo regionis decimæ colonia cremona

h

LIBER.

brixia cenomanorum agro. Venetorum autē ateste &
oppida accelum: patauium: opitergium: bellunium: Vi-
cicia: Mantua thufcorum trans padum sola reliqua. Ve-
netos troiana stirpe ortos ductor est Cato. Cenomanos
iuxta massiliā habitasse in uolsis Feltrini: & triden-
tini: & bernenses. Rhetica oppida rhetorū euganeorū
Veronam: iulienes carnorū. Dein quos scrupulose dice-
re non attineat: alutrenses: asseriates: flamonices uo-
nenses: & alij cognomine culici: foro iulienes cogno-
mine transpadani: forentani: nendinates: quarquenti:
taurifani: cogienses: uaruani: In hoc situ interiere per
oram iramina: pellaon: pasitium: ex uenetis atina: &
cælina: carnos: segeste: & ocre. Tauricis norcia. Et ab
aquileia ad duodecimum lapidē deletum oppidū etiā
inuito senatu a. M. Claudio. L. Marcello. L. Piso auctor
est. In hac regione & xi. lacus inclyti sunt amnesq; eo-
rum partus: aut alumni: si modo acceptos reddunt: ut
abduā larius: ticiuū uerbanus. mintium benacus. olium
sebinus: lambrium eupilis. omnes incolaspadi. Alpes in
longitudinē. x. M. passuum patere a supero mari ad in-
ferum Cælius tradit. Timagenes. xxij. M. passuum: deduc-
tis in latitudinē. Cornelius Nepos. c. M. T. Linius pria-
M. stadiorū: uterq; diuersis in locis. Nam & centū mil-
lia excedunt aliquando ibi germaniā ab italia submo-
uent. nec. lxx. M. explent: reliqua sui parte glacilis uelut
naturæ providentiā. Latitudo italiae subter radices
earū a uaro per uada sabacia taurinos. Comū. Brixia.
Veronam. Vicicia. opitergiū. aquileiā. tergeste. polam.
arsiam. d. ccxlij. M. pass. colligit.

De alpihus & gentibus

i alpinis.

Ca. xx.

Nicolæ alpium multi populi. sed illustres a

pola ad tergestris regionem. secusses. subocrini. atali
 menocaleni. iuxtaq; carnos quondam taurisci ap-
 pellati. nunc morici. His contermini rheti. & uinde-
 lisci. omnes in multas ciuitates diuisi. Rhetos thusco-
 rum prolem arbitrantur a gallis pulsos duce rheto.
 Verso deinde italiam pectore. alpium latini iuris eu-
 ganeæ gentes: quarum oppida. xxxiiij. enumerat Cato. Ex
 ijs triumphilini uenalis cum agris suis populus. Dein
 canuni. compluresq; similes. finitimis attributi munici-
 pijs. Leopontios & salasos tauriscæ gentis idem Cato
 arbitratur. Cæteri fere lepontios relictos ex comitatu
 Herculis interpretatione græci nominis credunt. præ-
 iustis intra sinus alpium nunc membris eiusdem & gra-
 ios fuisse positos in transitu. Gratiarum alpium inco-
 las præstantesq; genere euganeos inde tracto nomine.
 Caput eorum steonos: rhetorum uennones. sarunetesq;
 ortus rheni amnis accolunt. Lepontiorum. qui uideri
 uocantur. fontem rhodani eodem alpium tractu. Sunt
 præterea latio donati incolæ. ut octodurenses. & fini-
 timi centrones. octiane ciuitates. Caturiges & caturi-
 gibus ortuageni. ligures. & qui nontani uocantur. Ca-
 pillatorūq; plura genera ad cōfiniū ligustici maris. Nō
 alienū uidetur hoc loco subijcere inscriptionē e tropheo
 alpium. quæ talis est. Imperatori Cæsari Diui filio
 Augu. pontifici maximo impe. xiiij. tribunitiæ potesta-
 tis. Senatus populusq; Ro. q. eius ductu auspitijsq; gen-
 tes alpinae omnes. quæ a mari supero ad inferum perti-
 nebant. sub imperium po. Ro. sunt redactæ. Gentes al-
 pinae deuictæ. triumphilini. canuni. uennotos. uennonetes
 hisarci. breuni. naunes. focunates. uindellicorum gen-
 tes quattuor. consuanetes. uirucinales. licates. cattena-
 tes. abifontes. rugusci. suanetes. collocanes. brixentes.

LIBER

lepōtu: uiberi: nauuantes: seduni: uaragri: salassi: acitā:
uōes: meduli: ucēni: caturiges: brigiani: fontiotij: ebrodij
tij: nemalōi: epēnates: esubiani: ueamini: gallicae: triulat
ti: ectini: uergunni: eugituri: nemeturi: oratelli: uersuri:
uelanni: suetri. Non sunt adiectae cotianae ciuitates. xij.
quae nō fuerant hostilles: sed item attribuite municipijs
lege pompeia. Hæc est italia dijs sacra: hæc gentes eius:
hæc oppida populorum. Super hæc italia quæ. L. Aemi
lio Paulo. C. Statio Regulo consf. nunciato gallico tunc
multu sola sine externis ullis auxilijs: atq; etiam tunc
sine traspadanis equitū. lxx. M. peditū. d. cc. N. armauit
Metalloru; omnium fertilitate nullis cedit terris. Sed
interdictū id uetere cōsultu patrū italiæ parci iubētū.

Illiricum:

Ca. xxi.

Rfiae gens liburnorum iungitur usq; ad flu
a men titium. Pars eius fluere mentores: hyma
ni: enchelæ: dudini: & quos Callimachus
peucecia appellat: nunc totum uno nomine illyricum
uocatur: generatim populorum pauca effatu digna aut
foelicia nomina. Conuentum scardonitanum petunt ia
pides: & liburnorū ciuitates. xiiij. e quibus lacinienses
scultinos: burnistas: albonenses: nominare non pigeat.
Ius italicum habent cum conuentu alute: phlanates: a
quibus sinus nominatur. Lopsi uarubarini: immunesq;
asseriates: & ex insulis fulsinates: currite. Cæterum
per oram: oppida anefactio: aluona: flauona: tarsatica:
senia: iopsica: ortopula: yegium: argiruntum: corinium:
enona ciuitas: pausinus: flumen telaunum: quo finitur
iapidi: insula eius sinus cū oppidis præter supra signifi
cata: absyrtiū: arba: Crexa: gissa: fortunata: pharos añ.
Rursus in continente collonia iadera: quæ a pola. clx.
M. P. abest inde. xxx. M. colentum insula. xvij. hostium

ticij fluminis.

Liburnia

Ca. xxij.

Iburniæ finis: & initium dalmatiæ scardona in amne ea. xlij. M. passuum a mari. Dein eariotarum antiqua regio: & castellum tariona. Promontorium Diomedis: uel ut alij peninsula. Hillis circuitu. c. M. passuum tragurium ciuium romanorum marmore notum sicum. In quem locum Diuis Claudius ueteranos misit. Salona colonia ab iadera. ccxxxix. M. passu. Petunt in ea iura birlo descriptis in decurias ccclxj. dalmatæ. xxij. decuri. ccxxxix. ditiones. lxix. mæzeilij. sardiates. In hoc tractu sunt burnum: mandetriū: tribulium. Nobilitata prælijs castella petunt & ex insulis Stæi: colentini: separti: epetini. Ab his castella pignetiæ. rataneum. naronæ colonia. Tertij conuentus a salona. lxxij. M. p. a. apposita cognominis sui fluuiio a mari xx. M. p. M. V. arro. lxxxix. ciuitates eo uentitasse auctor est. Nunc prope soli noscuntur Cerauni decurijs. xxiiij. daursi. xviij. desitiates. ciij. docleates. xxiiij. deretini. xiiij. dereuistiæ. xxx. dindari. xxxiiij. glinditiones. xliij. melcomani. xxiiij. narefii. cij. scirtari. lxxij. siculotæ. xxiiij. Populatoresq; quondam italiæ uardei non amplius quam xx. decursis. Præter hos tenuere tractum eum ceni: partheni. hemaſi. marſthitæ armistiæ. A narone amne. c. M. pas. abest epidaurum colonia. Oppida ciuium romanorum rhizinium: ascriuiuz. butua. olchinium: quod antea colchinium dictum est a colchis condituz. annis. dirilosuperq; eum oppidum ciuium romanorum scodra a mari. xviiij. M. passuum. Præterea multorum graciæ oppidorum deficiens memoria: necnon & ciuitatum ualidarum. Eo namq; tractu fuere labeates. enederudini. faſſei. grabei: proprieq; dicti illyrij. & taulati. & pyreii Retinet nomen in ora nymphæum promontorium. Lys

b iiij

LIBER.

sum oppidum ciuium Ro. ab epidoro. c. M. passuum.

Macedonia.

Ca. xxiiij.

Lyssō macedonia prouincia: gentes parthini

a. & a tergo eorū dissaret. Montes candauie

a dyrrachio lxxix. M. passuum. In ora uero ci

uium. Ro. epidamnū colonia. Propter inauspicatum

nomen a romanis byrrachium appellata. Flumē aous

a quibusdam eas nominatum. Apollonia quondam co

rinthiorum colonia. vij. M. passuum a mari recedens.

Cuius in finibus celebre nympheū acolūt barbari amā

tes: & belliones. At in ora oppidum oricum a colchis

conditum. Inde initiū epiro. Montes acroceraunij: quib

us hunc europæ determinauimus sinum. Oricum a sa

lentino italiæ promontorio distat. lxxxv. M. pass. a ter

go carnorum: & iapidum: qua se offert magnus ister.

Norici.

Ca. xxiiij.

Hetis iunguntur norici Oppida eorū uirunū

r celeia: teurnia: aguntū: uiana: Aemonia: clau

dia: flauū: soluense: Norixis iunguntur lacus

peiso: deserta boiorum. Iam tamen colonia Diui Clau

dij sabaria: & oppida scarbantia in lia.

Pannonia: & dalmacia.

Ca. xxv.

Abitantur inde glandifera pannoniæ: qua

b mitescentia alpium iuga per medium illyri

cum a septentrione ad meridiem uersa molli

i dexterā: ac leuā deuexitate cōsidūt quæ pars ad mare

hadriaticum spectat appellatur dalmatia: & illiricū

supradictū. Ad septentriones: pannonia uergit: finitur

inde danubio: In ea coloniæ emona: ciscia. Amnes clari

& nauigabiles in danubiū fluit drauus e noricis uio

lētior. Samus ex alpius carnici placidior. cxv. M. p. in

teruallo. Dauus p. ferretes: scrapillos: iasos: sandrizetes.

Sanus p colapianos . bereucosq; . Populorū hęc apita .
 Præterea ariuates . azali . amantes . belgires . cartha-
 ri . cornacates . eruici . hercuniates . latouisci : oferia-
 tes . narciani . monsclandius . cuius in fronte scordisci . in
 tergo aurisci . Insula in sauo metubarris amnicarum
 maxima . Præterea amnes memorandi . alapis in sauum
 influens iuxta fisciā gemino alueo insulam ibi effici-
 ens . quæ segestica appellatur . Alter amnis bacuntius
 in sauum firmio oppido influit . ubi ciuitas sermientiu
 ⁊ manatinorū . Inde quadragintaquinq; millia pas-
 suum taurinum . ubi danubio miscetur . sanus . Supra in-
 fluunt ualdanus . urpanus . ⁊ ipsi non ignobiles .

Mesia .

Ca. xxvi .

Annoniæ iungitur provincia quæ Mesia ap-
 pellatur ad pontum usq; cum Danubio de-
 currens . Incipit a confluyente supradicto . In
 ea dardani . celegeri . tribali . trimachi . mæsi . thraces pō-
 toq; contermini scythæ . Flumina clara dardanus . mar-
 gis . pinguis . timachus . ex rhodope . æscus ex hemo . utus .
 escamus . ieterus . illyrici latitudo quæ maxima est . ccc .
 xxv . M . pass . colligit . Longitudo a flumine arsia ad flu-
 men drinium . d . ccc . M . a drino ad promontorium acro-
 ceraunium . clxxij . M . Agrippa prodidit uniuersum
 hunc sinum italiae : ⁊ illyrici ambitus . xiiij . M . in
 eo duo maria quo distinximus sine inferum siue io-
 nium in prima parte : interius hadriaticum : quod su-
 perum uocant . Insulæ in ausonio mari . præter iam
 dictas memoratu dignæ nullæ . In ionio paucae : cala-
 bro littore ante brundisium . quarum obiectu portus
 efficitur . Contra apulum littus diomedea conspicua
 monumento Diomedis . Et altera eodem nomine a qui-
 busdam teuthria appellata . illyrici ore mille ampli

b iiij

LIBER

us insulis frequentatur natura uadosi maris aestuariisq;
tenui alueo intercurrentibus. Clare ante hostia timani
calidorum fontium cum aestu maris crescentium iuxta
istorum agrum. Cissa pullaria & absyrtides graijs di
cta a fratre medea ibi interfecto nunc absyrtiu: iuxta
eas electridas uocauere: in quibus proveniret succinum:
quod illi electrum appellant uanitatis graeca certissim
um documentum. Adeo ut ijs quas earum designent:
haud unq; constiterit. Contra iader est lissa. Quaeq; ap
pellata contra liburnoa cretea aliquot. Nec pauciores
ticanae liburnicae. Celadusae intra surium bubus: & ca
pris laudata Braitia: issa ciuium Ro. reliqua cum oppi
do phara. Ab his corcyra melena cognominata: cu gni
diorum oppido distat. xxij. M. passuum. Inter quas &
illyricum melita. Vnde catulos meliteos appellari Cali
machus auctor est. xxij. M. p. Ab ea. iij. M. elaphites: in
ionio autez mari ab orico. M. M. p. Sasonis piratica sta
tione nota.

CAII PLINII SECVNDI NATURALIS HISTORIAE LIBER QVARTVS.

Sinus Claritatis Litterarum: Et omnis Fabulositatis.

ERTIVS EVROPAE SINVS
acroceraunijs incipit. Montibus: finis
tur hellespoto: amplectitur praeter mi
nores sinus. xix. xxij. M. passuum. In
eo epirus: a carnania. aetholia: phocis:
locris: achaia: messenia: laconia: argolis: megaris: attica:
boetia. Iterumq; ab alio mari eadem phocis: & locris.

doris: phthiothis: thessalia: magnesia: macedonia thra-
cia. Omnis græciæ fabulositas: sicut & litterarum cla-
ritas ex hoc primum sinu effulsit. Quapropter in eo
paululum commorabimur. Epiros in uniuersum appela-
ta: acroceraunijs incipit montibus. In ea primi chao-
nes: a quibus chaonia. Dein thesperti: antigonenses: lo-
cus aornos: & pestifera auib' exhalatio. Cestrini: phe-
bi: quorum mons pindus: cassopei: driopes: sellæ: helloa-
pes: mollosi: apud quos dodonei Iouis templum oracu-
lo illustre. Tomarus mons centum fontibus circa radi-
ces Theopompo celebratus.

Epirus

Ca. i.

Pirus ipsa ad magnesiā macedoniāq; ten-
dens a tergo suo dassaretas supradictos libe-
ram gentem: mox feraz dardanos habet. Dar-
danis leuo triballi prætenduntur latere. Et moesicæ gen-
tes a fronte iunguntur: mæli: ac denseletæ: quibus thra-
ces ad pontum usq; pertinentes: ita succincta rhodopes:
mox & hemi uallatur excelsitas. In epiro ora castelluz
in acroceraunijs: chimera: sub eo aquæ regiæ fons. Oppi-
dum ambracia: Cestria flumen thespertiæ: Thyamis co-
lonia butrotum: maximeq; nobilitatus ambracius sinus
faucibus spatiosum æquor accipies. Lōgitudinis. xxxix.
M. passuum: latitudinis. xy. M. In eum defertur amnis
acheron e lacu thespertiæ: acherusia profluens. xxxvi.
M. passuum: inde & mille pedum pōte mirabilis omo-
nia sua mirantibus. In sinu oppidum ambracia. Molos-
forum flumina: aphas: & arachthus. Ciuitas anacto-
ria. Lacus pandosia: Acarnania: quæ antea curetis uoca-
batur. Oppida heraclea: echinus. Et in ore ipso colonia
Augusti actium cum templo Apollinis nobili ac ciuita-
te libera nicopolitana. Egressos sinu ambracio in ioniu:

LIBER

excipit leucadium litus promontorium leucates. dein
sinus. ac leucadia ipsa peninsula quondam neritis ap-
pellata opere accolarum abscisa a continenti ac reddita
uentorum flatu congeriem harenæ accumulantium: qui
locus uocatur dioryctos stadiorum longitudine trium.
Oppidum in ea leucas quondam neritum dictum. Dein
de acarnanū urbes halyrea. astacus. argos. amphiloche-
cū cognominatum. Amnis achelous e pindo fluens: atq;
acarnaniam ætholia dirimens: & artemitam insulam
assiduo terræ inuictæ continenti annectens.

Aetolia.

Ca. ij.

Etolorum populi athamanes: tympei. ephy-
a ri eniēses. perrhebi. dolopes: marages. atraces
a quibus atrax amnis ionio mari infunditur.

Aetoliæ oppidū calidō ē septē milia quingētorū. p. a ma-
ri iuxta euenū amnē. Dein macynia molychria: cuius a-
tergo chalcis & mons est taphiasus. At in ora promon-
torium antirium: ubi hostiū corinthiaci sinus minius
mille passuum latitudine influentis: ætolosq; dirimen-
tis a pelopōneso. Promontorium quod contra procedit:
appellatur rhion: sed in corinthiaco sinu. Oppida æto-
liæ naupactū. pylene: & in mediterraneo pleuron: ha-
lycarna. Montes clari in dodone tomarius: in ambracia
cranos: in acarnania aracynthus: in ætolia anthion: pa-
netolium: medion.

Locri.

Ca. iij.

Roximi ætolis locri: qui cognominantur oro-
p lae immunes. Oppidum: ææthe. Portus apolli-
nis phæstij. Sinus crisæus. Intus oppida argō
eupalia: phæstū. calaisus. vltra cirrhei phocidis campi:
oppidum cirrha: portus chelæō. a quo. vij. mil. p. intror-
sus liberum oppidū delphi sub mōte pnaeo. clarissimi in
terris oraculi Apollinis. Fons castalius. Amnis cephi.

flus pfluens delphos: ortus in lilea quondam urbe. Præ-
terea oppidum crisa: & cum bulensibus. antycira. nauolo-
cum. pyrrha. amphisa immunis: tricone: tritea ambry-
sus drymea regio daulis appellata. Dein in intimo sinu
angulus boetiae alluitur cum oppidis gymnīs. thebis:
quæ corsicæ cognominatæ sunt iuxta heliconem. Terti-
um ab hoc mari boetiae oppidum page: unde peloponne-
si profilit cernix.

Peloponnesus.

Ca. iij.

Feloponnesus apie ante appellata & pelaf-
gia peninsula haud ulli terræ nobilitate post
ferenda: inter duo maria: ægæum & ioniu;
platani folio similis propter angulosos recessus: circui-
tu quingentorum sexagintarium milium passuum col-
ligit auctore Isidoro. Eadem per sinus pene tantundem
adijcit. Angustiae unde pcedit: isthmos appellatur. In
eo loco irrumpentia e diuerso quæ dicta sunt maria a
septentrione exortu eius: omnem ibi latitudinem uorā
do: donec contrario in cursu æquorum tantorum in qn-
q; milium passuum interuallo exesit utrinq; lateribus an-
gusta ceruice peloponnesum contingat hellas. Corin-
thiacus: hinc illinc saronicus appellatus sinus. Lechææ
hinc: cenchræ illinc angustiarum termini: longo &
ancipiti nauium ambitu: quas magnitudo plaustris
transuehi prohibet. Quam ob causam perfodere nauī-
gabili alueo angustias tentauere Demetrius rex: dicta-
tor Cæsar. C. princeps. Domitius Nero. in fausto: ut om-
nium patuit exitu: incepto Medio hoc interuallo: qd
isthmi appellauimus: applicata colli habitata colonia
corinthus: antea: ephyræ dicta: sexagenis ab utroq; lit-
tore stadiis e summa sua arce: quæ uocatur acrocorithus.
In qua fons pyrene diuersa duo maria prospectans

LIBER

lxxxvij. M. passuum ad corinthiacum sinum traiectus
est patras a leucade. Patræ colonia in longissimo pro-
montorio peloponnesi condita ex aduerso ætolie. Et
fluminis euci minus mille passuum (ut dictum est) in-
teruallo. In ipsis faucibus sinum corinthiacum. lxxxv.
M. p. in longitudinem usq; ad isthmum tramittunt.

Achaia.

Ca. v.

Chaia nomen prouinciæ ab isthmo incipit:
a antea ægialos uocabatur propter urbes in lit-
tore per ordinem dispositas. Primæ ibi: quas
diximus: lechææ corinthiorum portus. Mox oluros pel-
leneorum castellum. Oppida helice: bura. In quæ refu-
gere haustis prioribus sytion. ægira ægion erineos. In-
tus cleone. hysie: panormus. portus. Demonstratumq;
iam rhium: a quo promontorio quinq; milium passuum
absunt patræ: quas supra memorauimus. Locus pheræ
in achia nouem montium scio esse: Notissimus fons cy-
mothoe. Vltra patras oppidum olenum: coloniæ dyme:
loca buprasum hyrmyne: promontorium areoxum: cy-
lenesinus promontorium chelonates. Inde cyllenen duo-
rum milium passuum: castellum phlin. Quæ regio ab
Homero arathyrea dicta: postea asophis: inde eliorum
ager: qui antea epee uocabatur. Ipsa elis in mediterræ-
neo: Et a pylo. xij. milibus passibus. Intus delubrum
olympij iouis ludorum claritate fastus græciæ comple-
xum. Pisa eorum quondam oppidum præfluente alpheo
amne. At in ora promontorium ichehis. Amnis alphe-
us nauigabilis prope sex oppida. Aulon: leprium pro-
montorium plataniustus. Omnia hæc ad occasum uersa.
ad meridiem autem cyparissius sinus cum urbe cypa-
rissa. lxxij. milium passuum circuitu. Oppida pylos: me-
thone: locus helos: promontorium acritas sinus asineus

ab oppido asinea: coroneus a corona. Finiuntur tænarō
promontorio. Ibi regio messenia duodeviginti montiū.
annis pamiſus. Intus autē ipsa messeoe: ithome: æcha
lia: arene: pteleon: thryon: dorion: zancle: varijs tempo
ribus clara. Huius sinus circuitus. lxxx. millia. p. Traie
ctus uero. xxx. millia. Dehinc a tænarō ager laconicus li
beræ gentis: Et sinus circuitu ducentasex millia: traie
ctu triginta nouem millia. Oppida tænarum: amyclæ.
phare: leuctra: Et intus sparta: therane: atq; ubi fuere:
Cardamile pitane: anthane: locus thyre: gerenia. Mons
tægetus: annis eurotas: sinus ægilodes. Oppidum psā
mathus. Sinus gyeates ab oppido. Ex quo ad cretam in
sulam certissimus cursus. Omnia autem maseo promon
torio includuntur. Qui sequitur sinus ad scylleum ar
golicus appellatur: traiectu quinquaginta millia passu
um. Idem ambitu centum septuaginta duo millia. Op
pida boea: epidaurus limeræ cognomine. Zarax. cypha
nia portus. Amnes inachus: erasinus: inter quos agros
hippium cognominatum. Supra lacum lernem a mari
quadringentis millibus nouemq; additis millibus mi
cena: Et ubi fuisse tyrintha tradunt: Et locus manti
nea: montes atthemius. Apesas: antheus asterio: parpa
ruo: aliq; undecim numero. Fontes niobe: amymone: psā
mate. A scylleo ad isthmum. clxxvij. mil. passibus: oppi
da hermione: træene coriphasium appellatum: quæ ali
as inachium: alias dipsium argos. Portus cænites. sinus
saronicus: olim querno nemore redimitus: unde ei nomē
ita græcia antiqua appellante quercum. In eo epidau
rum oppidum Aesculapij delubro celebre. Pireum pro
montorium: portus antedon. Et bucephalon. Et quas
supra dixeramus cenchreæ. Isthmi pars altera cum de
lubro Neptuni quinquenalibus inclyto ludis. Tot sinus

LIBER

peloponensem oram lacinant: tot maria allatrant. Si
quidem a septentrione ionium irrumpit: ab occidente
siculo pulsatur: a meridie cretico urgetur: ab oriente bri-
mali ægeo: ab oriente solstitiali myrteo quod a megari-
co incipiens sinu: totam atticā alluit. De Arcadia. c. yi.

Edit arreneæ eius archadia maxime tenet un-
m diq; a mari remota: initio drymodis: mox pel-
lasgis appellata. Oppida eius psophis man-
tinea: stymphalum: tegea: antigonea: orcho-
menum: pheneum: palantium unde palatiū romæ Me-
galepolis: catina: bocalium: erannon: parrasie: thelphu-
sa: meleoea: hærea pile: pelana agræ: epium: cynethe: le-
preon: urcadia: parthenium: alea: methydriū: enisphe:
macistum: lapea: clitorium: cleone inter quæ duo oppi-
da regio nemea est henbinadia uocitata. Montes in ar-
cadia pholæ cum oppido. Item cyllene: lyceus: in quo
lycei iouis delubrum. Menalus arthemisius. pthenius:
lampæus: non acris. Preterq; ignobiles octo. Amnes la-
don e paludibus pheneus & erimanthus e mōte eius-
dem nominis in alpheum defluens. Reliquæ ciuitates i
achaia dicendæ: aliphiræi: abeatæ pyrgenses. parethes:
peragenite: tortuni: tiania. Thriasii: attricēses. Vniuer-
sæ achaiæ libertatem Domitius Nero dedit Peloponē-
sus in latitudine a promontorio maleæ ad oppidum Le-
chæum corinthiaci sinus: clx. milibus passibus patet. Et
in transversum ab elide epidaurum. cxxv. millibus. Ab
olympia argos per arcadiam. lxxij. millibus. Ab eodē
loco ad philunta dicta mensura est. cl. milium passuum
Vniuersa autem uelut pensante æquorū icursus natura
i mtoēs sex atq; lxx: atcollitur. Græcia & attica. c. yij

Bisthmi angustijs hellas incipit: a nostris
græcia appellata. In ea prima attica: antiq;

ius acie vocata. Attingit isthmū pte sui quæ appellatur
 megaris a colonia megara e regiōe pagarū. Duo hæc op
 pida excurrēte peloponeso sita sunt utraq; ex pte uelut
 i humeris helladis pagei. clij. m. p. & āplius egosthenē
 ses cōtributi megarēsis. In ora autē hac portus schoe
 nus. Oppida duo cremion a syronia saxa lyij. M. lōgitu
 dine geranea: megarā: eleusin. Fuere & oenoe. & pba
 lithos: quæ nūc nō sunt. Ab isthmo quinquaginta duorū
 millium passuum pyreus & palera portus duorū mil
 lium passuum muro recedentibus athenis iuncti. Libe
 ra hæc ciuitas: nec indiga ullius præconij amplius: tan
 ta claritas superfluit. In attica fontes cephisia: larinae
 calliroe: enneacrinos Montes brilessus: ægialus: icarius
 hymetus: lycabertus: lacus selinos. A pireo. xliij. M. pas
 sium doriscum promontorium. Potamos: stercora: bra
 uron: ion quondam oppida. Rhannos pagus. Marathō
 ampus Thriasus oppidum: melita. & oropus in con
 cinio boetiae: Cuius anthedon: onchesthos: thespiae libe
 frum oppidum lebadia. Nec cedentes athenis claritate:
 quæ cognominantur boetiae thebae diorum numinum.
 Liberi atq; Herculis (ut uolunt) patria. Et musis nata:
 in nemore helicone assignant. Datur & his thebis sal
 tus citheron: amnis ismenius. Præterea fontes i boetia
 cedipodia: psamate: dirce: epigræa: aretusa: hipocrene
 ganippe: gargaphie: Mōtes extra p̄dictos micalesus: adi
 lisus: acotius. Reliq; oppida iter megarā & thebas leu
 tra: hiliartus platea phera aspledohylæ: tisbe. erithre
 glissas cope: Iuxta cephisū annē lamie & anichie me
 deo. phligone. grephis coronea charōia. In ora autē in
 fra thebas ocale. eleon: iolcos schenos peteon hyriæ.
 micaleffus. hyreseō. pteleō. olyros, Tanagra liberpopu
 lus. Et i ipsis faucibus eurpi quæ facit obiectū isulæ eu-

LIBER

boæ aulis capaci nobilis portu: boetos: hyntas antiqui-
 tus dixere locri deinde epicnemidij cognominantur: olī
 leleges appellati: per quos amnis cephisus defertur in
 mare. Oppida opontis. unde opontinus sinus phocidis: in
 littore unum daphnus. Intorsus autem larisse: elatea:
 & in ripa cephisi (ut diximus) lilea: delphosq; herse-
 nenis: & hyampolis. Rursus in locrorum ora: in qua la-
 rymna: thronium: iuxta quod boagrius amnis defertur
 in mare. Oppida narycion: alope: scarphia. Postea ma-
 liacus sinus ab incolis dictus: in quo oppida balcyone:
 econia: phalara. Doris deinde in qua sperchios erine-
 on: boion: pindus: cythinum. Doris a tergo mons est œ-
 tha. Sequitur mutatis sæpe nominibus hemonia. Eadē
 pelasgicum argos. Hellas eadem thessalia: & driopis
 semper a regibus cognominata. Ibi genitus rex nomie
 græcus a quo græcia. Ibi Hellenam quo hellenis: hos eos-
 dem Homerus tribus nominibus appellavit myrmino-
 nas: & hellenas & acheos. Ex iis phthiotæ nominan-
 tur dorica accolentes: Eorum oppida echinus in fauci-
 bus sperchij fluminis. Termopilarum angustia: quo ar-
 gumento. iij. mi. pa. inde heraclea trachin dicta ē mōs
 ibi calidromus Oppida celebria hellas: halos: lamia:
 phthia arne. Thessalia. Ca. yij.

i N thessalia autem amnis orcomenus myni-
 lus antea dictus. Et oppidum alimon ab alijs
 almon atrax palamna fons hyperia. Oppida
 pheræ: quarum a tergo pierus ad macedoniam proten-
 ditur: larissa: gomphi: thebæ thessaliæ: nemus pteleon:
 sinus pagasicus. Oppidum pagasa: idem postea deme-
 trias dictum tricea. Pharasilici campi cum ciuitate li-
 bera crannon: iletia. Montes phthiotides: nymphæus
 quondam topiario naturæ opere spectabilis. Buzigens:

donacesa:bermius:daphusa:chimereon:athamas:stephane. In thessalia sunt quattuor atq; triginta montes: quorū nobilissimi cerceti:olympus:pieris ossa:cuius ex aduerso pindus: & othris:laphytariū sedes ad occasum uergētes. Ad ortus pelios:ōēs theatri modo inflexi caueatis ante eos.lxxv.urbibus.Flumina thessaliæ apidanus:phoenix:enipheus:onochomus:laminissus.Fons meseis.Lacus hebeis: & ante cunctos claritate penens:ortus iuxta gōphos:interq; ossam & olympū nemorosa cōuale defluēs quingētis stadijs dimidio eius spatio nauigabilis. In eo cursu tpe uocantur.v.milliū passū longitudine: & ferme sex altitudine ultra uisum hoīs attollentibus se dextera leuaq; leniter conuexis iugis. In his sua luce uiridante allabitur penens uiridis calculo: amœnus circa ripas gramine:canorus auiū cōcentu. Accipit amnē nec recipit:sed olei modo supernatātem (ut dictū ē ab Homero) breui spatio portatū abdicat. Phœnales aquas dirisq; gēitas argēteis suis misceri recusat.

Magnesia.

Ca. ix.

Thessaliæ annexa magnesia est:cuius fons libetra. Oppida euroton bormenū:pyrrha: methone:olizon.Promontoriū:sepias. Oppida castana:spalathra.Promontoriū æantiū. Oppida melibœa:rhizus erymne iolcus ostiū penei oppidū omoliū orthē:rhēsiæ pelina thaumacie:cirrō:crānō:acarne doriū mesite philace:ponit.Eripi achaiæ:thessaliæ in porrectū longitudo quadringentorum octoginta milliū pass. traditur.Latitudo.cclxxvij.milium.

Macedonia.

Ca. x.

Acedonia postea.cl.populorū duobus incluta regibus quocunq; terrarū imperio:emathya anthea dicta.Hæc ad epiroticas gentes in so-

LIBER

lis occasum recedens post terga magnesiæ: atq; thessa-
 liæ infestatur a dardanis. Partē eius septentrionalem
 pæonia ac pelagonia protegūt a triballis. Oppida æge
 in quo mos sepelire reges Beroea. Et in regiōe quæ pie-
 ria appellatur a nemore egidiū. In ora heraclea. flumē
 apilas: oppida phina: oloros. Amnis haliacmon. Intus
 alloritæ: uallei: philacei: cyrrei tyriissæi. Pella colonia.
 Oppidū stobi ciniū ro. Mox antigone europus ad axiū
 amnē: eodēq; noīe amnis p qā rhedias fluit: sydra: pro-
 bea: emiexa gordone. Mox in ora ichne: fluius axius:
 Ad hūc finē dardani: treres: pieres macedoniā accolunt.
 Ab hoc amne peoniæ gētes: paroeci: heordēses: almopij:
 pelagones: mygdōes. Montes rhodope: scopius orbellus.
 Dein piacente gramio terrarū arethusij: antiocheneses:
 idomenēses: doberenses: trienses sallatenses: andaristen-
 ses: morilli: græci: lynceste: otyronei: Et amatini liberi
 atq; orestæ colonia: bulliēses: diēses: xylopelytæ: scotuse
 liberi: heraclea: sintica: thiphei: corōei. In ora sinus ma-
 cedonici oppidū calastia: Et itus pbilefos: lete. Medio-
 q; flexu littoris thessalonica libera cōditiōis. Ad hāc a-
 dytrachio: cxiiij. M. pass. thermæ. In termāico sinu op-
 pida dicæ: pydna: derra: sciōe. Promōtorij chanasteū.
 Oppida palene: phlegra. Qua in regione mōtes hypsi-
 zorus: epitus: alchiōe: leuōne. Oppida nissos: phryx: eleō
 meāde: Et hippalesis: isthmo quondā potidea: nūc cas-
 sandria colonia: anthemus: holopyxos sinus: mecyber-
 na. Oppida physella: ampellos: torone: sogostedes: frea-
 tūq; mōs athō: quē Verses rex persarū cōtinēti abscidit
 in lōgitudine passiū mille quingētorū. Mons ipse a pla-
 nicie excurit in mare. lxxv. millia passiū. Ambitus ra-
 dicis. cl. M. colligit. Oppidū in cacumie fuit acrothor.
 Nūc sunt uranopolis: paleotriū: thyssus cleōe: apollonia:

eius incolae macrobij cognominantur. Oppidū cassetā
faucesq; alterae isthmi. Acanthus: istria. grastonia. hera
clea. Regio mydoniae subiacēs. In qua recedētes a mari
apollonia. arethusa. In ora rursus posidiū. & sinus cū
oppido cermoro. āphipolis. Libera. gēs bysalthe. Dein
macedoniae terminus. Amnis strimon ortus in emo. Me
morandū in septē lacus eū fundi priusq; dirigat cursum
Hae est macedonia terrarū īperio potita quondā. Hae
asiam: armeniā. iberiā. albanā. cappadociā: syriā. aegy
ptū. taurū. caucasū transgressa. Hae ī bactris. medis. psis
dnata toto oriēte possesso. Hae ē india uictrix p uesti
gia liberi pris. atq; herculis uagata. Hae eadē est mace
donia. cuius uno die Paulus Aemilis imperator noster.
lxxij. urbes direptas uēdidit. tantā differentiā sortis p
stitere duo hoīes. Thracia. Ca. xi.

Thracia sequitur iter ualidissimas europae gē
tes in strategea: quinquaginta iduifia. Populorū
eius quos noīare nō pigeat. amnē strimonē ac
colūt dextero latere dētheletae. & medi bysalthe usq;
supradictos. Leno digeri. Bessorūq; multa noīa ad nestū
amnē pangei mōtis ima ābiētē. inter heletos. diobesos.
carbilesos. inde brysis. sapaeos. Odomātes. odrisarū gens
īfundit hebrū accolētibus. carbiletis. pyrogeris. druge
is. cānicis. hypsaltis. benis. corpillis. botieis edonis. Ea
dē sunt in tractu syaleta. briantae. dolāgae. thynice. Tale
tae maiores. emo. minores rhodope subditi. Inter quos
hebrus amnis. Oppidū sub rhodope peneropolis aīa.
mox a conditore philippopolis. nunc a citu termontiū
dicta. Emi excelsitas sex. M. p. subditur. Aversa eius &
in istruz. deuexa. mesigeta. aoti. gaudae clariaeq;. Sub ijs
carrei sarmatae: quos areates uocāt. Scytæq; & circa pō
ti littora morisena. sithoniq; Orphei: uatis genitores

LIBER

optinēt ita. Ister a septētrione. Ab ortu pontus ac ppō
tis. A meridie ægeū mare: cuius in ora astrimone: apol-
lonia: oesyma: neapolis: pastos. Intus Philippi colonia
Absunt a dyrrachio. cccxxv. scotusa: topiris ciuitas. Ne-
sti annis hostiū. Mons pangens: heraclea: olynthos. Ab
dera libera ciuitas. Stagnum bistonum & gens. Oppi-
dum fuit tinda Diomedis equorū stabulis dirū. Nunc
sunt dicere: ismaron: locus partheniū: phalesina: maro-
nea prius ortagurea dicta. Mons ferriū: & Zone: tū lo-
cus doriscus centū uiginti millia hoīm capax. Ita Ver-
ses ibi dinumerauit exercitū. Os ebri. Portus stentoris.
Oppidū ænos libera cū Polydori tumulto. Ciconū quon-
dam regio. A dorisco incuruatur ora a macrūticos cen-
tum uigintiduorū milia passuū. Circa quē locū fluius
melas: a quo sinus appellatur. Oppida cypsella bisan-
the macronticos dictū qā a ppontide ad meleā sinū in-
ter duo maria porrectis muris pcurrentē excludit che-
ronnesum. nāq; thraciæ altero latere a pontico littore
incipiēs: ubi isther amnis immergitur. uel pulcherrimas
in ea parte urbes habet istropolim milesiorū: tomos: cala-
ting;: quæ antea acernētis uocabatur: heracleā habuit
& bizonem terræ hiati raptā. Nunc habet dionysio-
polin: crunos antea dictam. Allui tziras amnis. Totum
eum tractū scytæ arotres dicti tenuere. Eorum oppida
aphrodisias: libistos: zigere: brocobe: eumeneda: partē-
opolis: gerania. Vbi pymeorū gens fuisse proditur: quos
gatiros barbari uocant: credūtq; a gruibus fugatos. In
hora a dionysiopoli est odesus milesiorum. Flumen pa-
misus. Oppidum terra naulochus. Mons emus uasto iu-
go procubens in pontū. Oppidū habuit in uertice ariste-
um. Nunc in hora mesembriā anchilaū ubi mesembria
fuerat. Asticæ regio habuit oppidū anthiū: nunc ē apol

lonia. Flumina pauiffa. rifa. ftearus. orofines. Oppida
ethynnias. balmydeffos. deueltou cum ftagno quod tuc
deultum uocant. V eteranorū phthnopolis iuxta quam
hofphorus. Ab iftri oftio ad os ponti paffuum quingen
torum. ly. M. alij fecere. Agrippa adiecit quadraginta.
inde ad murū fupradictum. cl. ab eo cheronnefus. cxxvi.
M. Sed a hofphoro finus cafthenes. Portus fenū. Et al
ter qui mulierū cognominatur. Promontoriū chryfoce
ra. In quo oppidum bizantiū libere conditionis. antea
lygos dictum. Abefit a dyrrachio. d. ccxi. M. paffuum.
Tantū patet longitudo terrarū inter hadriaticū mare
Et propontidē. Amnes bathynias. pidaras fme atyras
Oppida celymbria perinthus latitudine ducentorū pe
dum cōinenti annexa. Intus bizya ars regum thraciæ
a Therei nefafio crimine inuifa hirundinibus. regio ce
lica. colonia: flauio polis. ubi antea zela oppidū uocaba
tur. Et a birie quinquaginta. M. paffuū apros colonia.
quæ a philippis abefit. clxxxviii. M. paff. Ad in ora am
nis erginus. Oppidū ganos fuiſſe fertur Et lyſimachia
Iam in cheronneſo. alius nāq; ibi iſthmos anguſtia ſia
mili eodem nomine Et pari latitudine. illuſtrant duæ
urbes utrinq; littora. quæ haud diſſimili modo tenuere
Paſtyæ a propontide. cardia a melanæ ſinu. hæc ex fa
cie loci nomine accepto utræq; cōpræhenſæ. Poſtea ly
ſimachia quinq; M. paffuum a longis muris. Cheronne
ſos a propontide habuit tyriſtaſin. crithonē. ſciſſam flu
mini ego appoſitam. Nunc habet a colonia apro. xxij.
M. ſeſton. ex aduerſo coloniæ parianæ. Et heleſpontus
ſeptē ut diximus ſtadijs europā ab aſia diuidēs. illic in
ter ſe contrariās urbes habet. in europa callipolin Et
ſeſton. In aſia lampſacū Et abidon. Dein promotoriū
cheronneſi maſtuſia aduerſum ſigæo: cuius in fronte

LIBER.

obliqua: cynosfema: ita appellatur hecubæ tumulus: statio achæorū. Turris & delubrum Protefilai. Et in extrema cheronnesi fronte: quæ uocatur æoliū: oppidum eleus. Dein petenti melanē sinum portus cælos: & panormus & supradicta cardia. Tertius europæ sinus ad hunc modum clauditur. Montes extra prædictos thraciæ edonius gygemoros: meritis: melphyllas. Flumina in ebrum cadentia: bargus: suemus. Macedonia: thraciæ: helespontus: longitudo supradicta. Quidā. d. ccxx. M. faciūt. latitudo. cccxxiiii. M. est. Aegeo mari nomē dedit scopulus inter tenu. & chiū uerius q̄ insula ex noīe a specie capræ: quæ ita a græcis appellatur repēte in medio mari exiliens. Cernunt eū a dextera parte andrū nauigantes ab achæia: dirū ac pestiferū. Aegæi pars myrtoō: datur: appellatur ab insula parua: quæ cernitur macedoniam a geresio petentibus haud procul cuboæ carysto. Romani oīa hæc maria duobus noībus appellāt. Macedonicū quodcūq; macedoniā: aut thraciā attingit Græciense quæ græciā alluit. Nam græci & ionii diuidūt in siculū: ac creticū ab insulis. Itē icariū: qd̄ est intersacum & myconē. Cætera noīa sinus dedere quos diximus. Et maria quidem gentesq; in tertio europæ sinu ad hunc modum se habent.

Insule inter eas terras inter quas creta: cuboia: cyclades: sporades: mæotis: hellespontus: ponti: mæotidis: dacia: salmaciæ: scythiæ. Ca. xij.

Insula autē ex aduerso thesprotiæ a butroto i. xij. m. p. Eadē ab acrocerauijs. l. M. cum urbe eiusdem nominis corcyra liber ciuitatis: & oppido cassiope: tēploq; cassij iouis. pas. xcvij. M. in longitudine patens. Hoc dē sceria & phæacia: Callimacho etiā drepane. Circa eam aliquot. Sed ad italiā

uergens thoronos. ad leucadiā paxæ duæ quinq; . M. di-
 scretæ a corcyra nec pcul ab ijs. ante corcyram ericusa.
 marathe. elaphusa. malthæe. trachia. pytionia. ptichia.
 taracia. Et a phalacro corcyrae promontorio scopulus
 in quem mutatā v lyxi. nauē a simili specie fabula est.
 ante leucadiā sibota. Inter leucadiā autē & achaiā per
 multæ quarū teleboides eadē quæ thaphia ab icolis ate
 leucadiam appellantur: thaphias. arnoxia. primeffa. Et
 ante ætoliā echinades. ægialia. cotonis. thyatira. ageo
 aris. dionysia. cirmus. calcis. pinara. mystus. Ante eas in
 alto cephalenia. zacynthus. utraq; libera. Itacha. duli-
 chium. famos. crocilea. paxos. Cephalenia quondam me
 lena dicta. xi. M. passuum abest: circuitu patet. xliij. M.
 Same diruta a Romanis. adhuc tamen oppida tria ha
 bet. Inter hanc & achaiā cum oppido magnifica: &
 fertilitate præcipua zacynthus aliquādo appellata hy
 riæ cephalenia a meridiana parte. xxij. mil. abest: mōs
 elatus ibi nobilis. Ipā circuitu colligit. xxxvi. M. Ab ea
 ithaca. xij. mil. distat: in qua mons neritus. Tota uero
 circuitu patet. xxv. mil. passuum. Ab eo araxum pelopō
 nensi promontorium. xij. mil. passuum. Ante hanc in al
 to asteris. Prothe ante zacynthum. xxxv. mil. passuum.
 In eurnm uentus; strophades duæ. ab alijs plotæ dictæ.
 ante cephaleniam letoia. ante piltum. iij. sphagia. &
 totidem ante messenem cœmissa. In sinu asineo tres thy
 rides in laconico theganusa. cothon. Cythera cum op
 pido antea porphyris appellata. Hæc sita est a maleæ
 promontorio. y. mil. passuum ancipiti propter angustias
 ibi nauium ambitu. In argolia p̄tiusa. irine. ephi
 re contra hermonium agrum tiparemus epiropia colo
 nis. aristera cōtra trœzeniū calauria q̄nquagita. M. pas.
 distās a plateis. belbina. lasia. baucidias. Cōtraepidaurū

i i iij

LIBER.

ecriphalos: sytionesos. vi. M. passuum abest a continen-
 te. ab hac egina libera conditionis. xvii. M. passuum.
 cuius. xx. M. passuum nauigatio est. Eadem autem a pi-
 reo atheniensium portu. xij. M. passuum abest ante oes-
 none uocitata. Spireo promontorio obiacent eleusa: de-
 dros: graugia duæ: cetia duæ: se lachusa: dacencris: ha-
 spis: Et in megario sinu ethrurides quattuor. Aegyla au-
 tem. xv. passuum a cythera. Eademq; a crete phlasarna
 oppido. xxv. M. passuum. Ipsa creta latere ad austrum
 altero ad septentrionem inter ortum & occasum: quæ
 porrigitur centum urbium clara fama. Dosiades eam a
 creta nimpha hesperidis filia. Anaximander a rege cu-
 retum. Philistides: Malotes: Crates: primum æriam di-
 ctam: deinde posteri curetim appellauere. Et macaron
 nonnulli a temperie coeli appellatam existimauere. La-
 titudine usq; l. M. passuum excedens: & circa mediâ
 sui partem maxime patens. Longitudine implet. cclxx.
 M. passuum. Circuitu. d. lxxxix. flectensq; se in creticu
 pelagus ab ea dictum: qua longissima est ad orientem
 sammonium promontorium aduersum rhodo. Ad occi-
 dentem criu metopon cyrenas uersus expellit. Oppida
 eius insignia phalasarne: elea: cisamum: pergamum: cy-
 don minoum: apteron: pantomatriu: amphimala. Rhi-
 tymna: parnomium: cyteum: apollonia: matium: herac-
 lia: miletos: ampela: byerapitna: lebana: hierapolis. Et
 in mediterraneo cortina: phæstum: gnossum: polyrhe-
 nium: myrina: lycastus: rhamnus: lyctus: dium: asium:
 phileros: rhytion: clatos: pharæ: holopyxos: laspha: eleu-
 terne: therapne: maratusa: githisos. & alioru circiter.
 lx. opidoru memoria extat. Mōtes adisch: idæus: dicty-
 neus: crocus. Ipsa abest promontorio suo quod uocatur
 criu metopon: ut prodit Agrippa cyrenarum promon-

torio phycurte. cxxv. M. p. Item cadiſcho: a meleo pelo
ponneſi. lxxx. A carpato inſula promontorio ſammo-
nio. lx. M. in faoniu: uentum. Hæc inter eam & rho-
dum interiacet. Reliqua circa eam ante peloponneſum
duæ corycæ: totidem mylæ: & a latere ſeptentrionali
dextera cretem habent. Contra cydoniâ leuce: & duæ
budroæ. Contra matium drya. Contra itanum promon-
torium onifa. leuce. Cōtra hyerapycnam cryſa: gaudos.
eodem tractu ophiuſa buto. arānus circunuectiſq; criu-
metopon: tres acuiſagores appellatæ. Hæc ante ſammo-
nium promontorium phocæ: plachia: ſirindes: naulocos
armedon: zephire. Ac in hellade etiānum in ægeio ly-
cades: ſcarphia: coreſa: phoæſia. complureſq; aliæ ex ad-
uerſo atticæ ſine oppidis & ideo ignobiles. Sed contra
eleuſina clara ſalamis ante eam pſytalia. A ſunio uero
helene. v. M. paſſuum diſtans. Dein ceos ab ea totidem:
quam noſtri quidem dixere ceam. Græci & hydruſâ
auulſam euboæ: quingentis longe ſtadijs fuit quōdam:
mox quattuor fere partibus quæ ad boetiam uergebant
eodem mari deuorati. Oppida habet reliqua iulida: ar-
theia: intercidere coreſſa: pœceſſa. Ex hac profectam de-
lectationi fœminis ueſtæ auctor eſt Varro. Euboæa &
ipſa auulſa boetiæ & a modico interfluente euripo ut
ponte iungatur ad meridiem promontorijs duobus ge-
raſto ad atticam uergente: & ad heleſpontum apha-
reo inſignis a ſeptentrione ceneo: nuſq; latitudinem ul-
tra. xl. M. paſſuum extendit: nuſq; infra. xx. mil. contra-
bit. Sed in longitudinē uniuerſæ boetiæ ab attica theſ-
ſaliam uſq; prætenta in. cl. mil. p. Circuitu uero. ccclxv.
ab eſt ab heleſponto parte aphaarei. ccxxv. urbibus cla-
ra quōdā pyrrha: porthmo: neſſo: ceritho: oreo: dio: æde-
pſo: æchalia: munc chalcide. Cuius ex aduerſo in continē

LIBER

ei aulis est geraſto. eretria. caristos. oroſtane. oritano. ar
temiſia: cum fonte arethuſa flumine lelato: a quiſq; da
lidis: quæ hellopia uocantur. Caryſtus nobilis: notiorq;
tamen marmore caryſtio ante uocitata eſt chalcodotis:
aut macris. ut Dionyſius & Ephorus tradunt. Vt Ari
ſtides macra. ut Challidemus chalcis are ibi primum
repero. Vt Menechmus ambatiſ: ut poetæ uulgo aſopis
extra eam in myrtoo multæ: ſed maxime illuſtres glau
conneſos. & begilia: & a promotorio gereſto circa de
lum in orbem ſita: unde & nomē traxere cyclades. Pri
ma earū andrus cū oppido: abeſt a gereſto. x. M. paſſu
um: a ceo. xxix. M. Ipſam Myrſilus cauron: deinde antā
dron cognominatam tradit. Callimachus laſſiam: alij
nonagriam: hydrus 43. epagrin. Patet circuitu. xciiij. M.
paſ. ab eadem andro paſſus mille: & a delo. xviij. M. Te
nos cum oppido in. xv. M. paſſuum porrecta. Quam p
pter aquarum abundantiam Ariſtoteles hydrusam ap
pellatam ait: aliqui ophiuſam. Cæteræ mycones cum
monte dimaſto a delo. xviij. mil. paſſuū. Scyros. ſiphnus
ante meropia. & acis appellata. circuitu. xxviiij. mil.
paſ. ſeriphus. xij. præpeſinthus. cithnos. Ipſaq; longe cla
riſſima cycladum media a templo apollinis: & merca
tu celebrata delos: quæ diu fluctuata (ut proditur) ſola
motum terræ non ſenſit ad. M. Varronis ætatē. Mu
etianus p̄didit bis cōciſſam. Hanc Ariſtoteles ita appel
latam prodidit: quoniā repente apparuerit enata. Eglo
ſthenes cynthiam. alij ortygiam. aſteriam. lagiam. ce
rham. midyam. cynethum. pyrpilen: igne ibi primum
reperito. Cingitur quinq; millia paſſuum: aſurgit cyn
etho monte. Proxima ei rhene. quam Anacletiſ celadu
ſam uocat. Item arthemitem Helladiuſ. Scyros quā cir
cuitu patere. xx. mil. paſſuum prodidere ueteres. Mutia

mus. clx. Olearus. paros cum oppido ab delo. xxxviii. M. marmore nobilis: quā primo plateā postea minoīda uocant. Ab ea septies quingentis naxus a delo. xviii. M. cum oppido quam strongylen: dein dian: mox dionysia da a uinearum fertilitate: alij Siciliam minorem aut callipolin: appellarunt. Patet circuitu. lxxv. M. pas. dimidioq; maior est q̄ paros. Et hactenus quide; cycladas seruant. Ceteras quæ sequuntur sporades. Sunt autem hellena. phocusa. heraria. schinusa: pholegrandos. & a naxo decē & septē; millia passuum iatros: quæ nomē mari dedit tantundem ipsa in longitudinem patens: cum oppidis duobus. tertio amisso. ante uocata doliche: & macris. & ichthisusa. Sita est ab exortu solstitiali delo quinquaginta millia passuum. Eadem a samo triginta millia. Inter euboeam & andrum decem millia passuum freto. ab ea gerestum. cxij. m. quinquaginta. p. Nec deinde seruari pōt ordo. acruatim ergo ponentur reliquæ. Ios a naxo. xiiij. M. p. Homeri sepulchro ueneranda. Longitudinis. xxv. mil. antea phoenice appellata. Odua latandro gyaros cū oppido circuitu. xij. mil. passuum prope. Abest ab andro sexaginta duorum mil. p. ab ea syrnos. lxxx. mil. passuum. Cynethusa telos: unguēto nobilis a Callimacho agathusa appellata. Dionysa: pathmos circuitu. xxx. mil. p. Carusa. lebinthus. gyrus. cynara. ficinus: quæ antea cenoë: cheratia: quæ onus. asos q̄ astrabe. cymolus q̄ echiusa. Melos cū oppido q̄ Aristides miblida appellat. aristoteles zephyriā. Callimachus mimallida. Heraclides siphnū & acitiā. Hæc insula rūrōtūdiissima ē. Post machia: hipe quōdā. patage: & ut alij platage nūc amorgos polyægos. Philethera cū primū emerfit caliste deā: ex ea anilsa postea therasia: atq; iter duas enata: mox anthomate: eadē hierā & i nostro

LIBER

æuothia iuxta eadē hierā nata. Distat Iosa therā. xxy.
mil. p. Sequuntur lea: ascania: anaphe: hippuris hippu-
rusa: astiphalea libera ciuitatis circuitu. lxxxvij. mil.
p. Abest a cadischo cretæ. cxxij. mil. ab ea platea. lx. mil.
Vnde caminia. xxxvij. mil. Azibita: lanise: tragia: phar-
macusa: techedia: chalcia: calymna: in qua oppidum co-
Corefia olymnos. A qua carpatum quæ nōmē carpathio
mari dedit. xxy. mil. passuum. Inde rhodum: africo uen-
to. l. mil. pas. A carpatho ad casum. vij. mil. A caso sam-
moniū cretæ promontorium. xxx. mil. In euripo autem
euboico primo fere introitu petalia. iij. insulæ: & in
exitu athlante cyclades & sporades ab oriente littori-
bus icarijs asiæ: ab occidente myrthois atticæ: a septen-
trione ægeo mari: a meridie cretico: & carpathio inclu-
sæ. cc. mil. passuum in longitudinem: & per. cc. mil. in
latitudinem iacent. Pagasicus sinus ante se habet eutva-
ciam & cicynetum scyrum supradictam: Sed cycladū
& sporadum extimam gerontiam: scadiram: thermeu-
sim: irrhesiam: solymniam. eudemia: neam: quæ miner-
uæ sacra est: Athos ante se quattuor peparethū: cum op-
pido quondam euonum dictam nouem millia passuum
scithum. xy. millia imbrum cum oppido. lxxxij. millia
passuum. Eadem abest a mastusia cheronnesi. lxxxij. mil.
passuum: i pā circuitu. lxxij. mil. pas. Perfunditur amne
ilisso. ab ea lemnos. xxij. mil. quæ ab atho. lxxxvij. mil.
Circuitu patet. xxij. mil. d. pas. Oppida habet ephestiā
& myrinam in cuius forum solstitio athos ei aculatur
umbram. ab ea thasos libera. y. mil. passuum: olim æria
uel ethria dicta inde abdera continentis. xxij. mil. pas.
athos. lxxij. mil. tantundem ad insulam samothracē: quæ
libera ante hebrum ab himbro. xxxij. mil. a lēno. xxij. m.
d. attolitur monte saoce. x. mil. p. portuosissima omniū.

Calimachus eam antiquo nomine dardaniā nominat:
inter cheronnesum & samothracem: utrinq; fere quin
decim mil. Halonesos ultra gethone: lamponia: alpecon-
nesus haud pcul a cælo: Cheronnesi portu & quædam
ignobiles: desertis quoq; reddantur in hoc sinu quaruz
nix inueniri poterunt nomina. Desticos: sarnos: cyssi-
ros: arbrusa: calathusa: scylla: dialeō: dicta melātia: dra-
conon: arronesus: diethusa: sapos: apheris: mesatea: eam
tiron: phateronnesos: pateria: calete: neriphus: polēdos.
Quartus e magnis europæ sinus: ab hellesponto incipi-
ens mæotis ostio finitur. Sed totius ponti forma breuī
ter amplectenda est: ut facilius ptes noscantur. Vastum
mare piacens asiæ & ab europa porrecto cherōnesi lit-
tore expulsū angustō meatu irrumpit in terras septē
stad: (ut dictum est) interuallo europam auferens asiæ.
Primas angustias hellespontum uocant. Hac Xerses p-
sarum rex cōstrato in nauibus ponte duxit exercitum.
Porrigitur inde tenuis euripus. lxxxvi. mil. pas. spacio
ad urbem priapum asiæ: qua magnus alexander transcē-
dit. Inde expatiatur æquor: rursusq; in arctum coit la-
xitas. Propōtis appellatur. āgustīæ thraciū bosphorus
latitudine. d. passuum: qua Darius pater Xersis copias
ponte transuexit. Tota ab hellespōto lōgītudo. cccxxix.
mil. passuum. Dein vastum mare. Pontus euxinusquī
quondam axenus longe refugientis occupat terras: ma-
gnog; littorū flexu retro curuatus in cornua ab ijs utrū-
q; porrigitur: ut sit plane arcus scythici forma Medio
flexu iungitur ostio mæotici lacus cimerus bosphoros:
id os uocatur. ii. mil. d. passuum latitudine. At inter du-
os bosphoros thraciū & cimeriū directo cursu: ut
auctor est Polibius. d. M. passus intersunt. Circūitu ue-
ro totius ponti uities semel. L. millia ut auctor est V ar-

LIBER

ro: & fere ueteres Nepos Cornelius: ccc. M. l. adiicit.
 Artemidorus uitias nouies decem nouem millia fecit.
 Agrippa. xxij. lx. mil. Mutianus. xxyij. lxy. mi. Simile
 mo europæ latere mensurâ alij quattuordecies. lxxvij.
 mil. pa. determinauere. Alij undecies. lxx. mil. M. Var-
 ro ad hunc modum metitur. Ab ostio ponti apoloniaz
 clxxxvij. M. d. p. Calatin tantundem. Ad ostium istri
 cxy. Ab borystene. ccl. M. Cheronesum heracleatarū
 oppidum. ccclxxv. M. pa. Ad panticapeum: quod alia
 qui bosporum uocant: extremum in europæ ora. cc. m.
 xxiij. d. quæ summa efficit. xij. M. xxxvi. m. d. Agrippa
 a bizantio ad flumen istrum. d. lx. Inde panticapeum
 d. cxxx. Inde lacus ipse mæotis tanain amnem ex ri-
 pheis montibus defluentem accipiens nouissimum in-
 ter europam asiamq; finem. xij. M. yi. M. circuitu pa-
 tere traditur ab alijs xi. m. xxy. Ab ostio eius tanais or-
 tum directo cursu. ccclxxxv. mi. pa. passus esse constat.
 Accolæ sinus eius in mentione thraciæ dicti sunt istro-
 polin: unde ostia istri. Ortus hic in germani iugis mō-
 tis abnobæ: ex aduerso taurici galliæ oppidi: multis ul-
 tra alpes milibus: ac per innumeras lapsus gentes da-
 nubij nomine immenso aquarum auctu: & unde pri-
 mum illyricum alluit; ister appellatur: sexaginta am-
 nibus receptis: medio ferme numero eorum nauigabili
 in pontum uastis sex fluminibus euoluitur. Primum
 ostium peuces: mox ipsa pauce insula: in qua p̄ximus
 alueus appellatus. xix. M. p. magna palude sorbetur.
 Ex eodē alueo & sup istropolin lacus gignitur. lxij
 M. p. ābitu: nalmiri uocāt. S̄m ostiū naracustoma ap-
 pellatur. Tertiū calostōa iuxta isulā sarmaticā. Quar-
 tū pseudostoma & isula conopōdiabasis: postea boro-
 stoma & spireostoma. Sigula autē ora tāta sunt ut p̄

datur i. xl. M. p. lōgitudinis uinci mare: dulcēq; intellī
 gi haustū. ab eo in plenū qdē oēs scytarū sunt gētes: na
 riæ tamē littori appositæ tenuere alias gethæ: daci a ro
 manis dicti: alias sarmatæ: a græcis sauromatæ: eorūq;
 hamaxobij aut aorsi: alias scythæ degeneres & a seruis
 orti: aut troglodytæ: mox alani. & toxolani. Supiora
 aut inter danubiū & hyrcinū saltū usq; ad pānoniā
 hyberna carnūtij germanorūq; sibi cōfiniū. Cāpos &
 plana iaryges: sarmatæ uero mōtes & saltus. Pulsi ab
 his daci ad ipathissum amnē amorois siue duria ē a sue
 uis: regnoq; uāniano dirimēs eos. Ex aduerso basternæ
 tenēt: haliq; inde germani. agrippa totū eūz tractum ab
 istro ad oceanum bis ad decies centum millia passus: in
 longitudine quattuor millibus quadringentis. In latitu
 dine ad flumen uistulam a desertis sarmatiæ prodidit.
 Scytarū nomē usq; quaq; trāsīt in sarmatas atq; germa
 nos. Nec alijs pristā illa durauit appellatio: q̄ q̄ extremi
 gētū harum ignoti prope cæteris mortalibus degunt.
 Verū ab istro oppida crene œepolium. Montes macro
 crēnius clarus. Amnis tyra oppido nomē iponēs. ubi an
 tea ophiūsa dicebatur. In eodē īsulā spaciosam incolunt
 tyragetæ. abest a pseudostomo istri ostio. cxxx. M. Mox
 axiacæ cognomines flumini: ultra quos crobyzi: flu
 mē rhode: sinus asaggaricus: portus ordesus. Et a tyra
 cxx. M. p. flumen boristenes: lacusq; & gens eodē noīe:
 & oppidū a mari recedēs. xv. M. p. Olbiopolis & mi
 letopolis antiqs noībus. Rursus ī littore portus achæo
 rū. Insula achillistumulo eius uiri clara. Et ab ea. cxxv.
 mil. p. peninsula ad formam gladij in transuersum por
 recta exercitatione eiusdem cognominata dromos achi
 leos. Cuius longitudinem. lxxx. mil. passuum tradidit
 agrippa. Totū eū tractū sardi scythæ & scyraci tenent.

LIBER

Inde siluestris regio. hyleum mare. quo alluitur cognominant. Enacadloæ uocantur incolæ. Vltra panticapes amnis. qui nomados & georgos determinat. mox ac sinus. Quidam panticapem confluere infra olbiam cū borystene tradunt. Diligentiores hyrpanin tanto errore eorum. qui illum in asiæ parte prodidere. Mare subito vasto recessu donec quinq; mil. pass. intervallo absit a mæotide uasta ambiens spacia multasq; gentes. Sinus carcinites appellatur. flumen paciris. Oppida nauarū carcine. A tergo lacus buces fossa missus in mare. Ipse buces a coretomæotis lacus sinu petroso discluditur dorso. Recipit amnes bucem: gerrhum: hypanin: ex diuerso uenientes tractus. Nam gerrhus bassilidas & nomadas separat. Hypanus per nomadas & hyleos fluit manu facto alueo i buccæ naturali i coretū. Regio scythiæ sendica noīatur. Sed a carcinite taurica incipit: quondam mari circumfusa & ipsa: quaq; nunc iacent campi. Deinde uastis attollitur iugis. Triginta sunt eorum populi. Ex iis mediterranei xxyj: Sex oppida orgocyni: caraseni: astirani: tractari: arcissalite caliori. Ingū ipsum scythoranti tenent. Clauduntur ab occidēte cheronneſo ab ortu scytisatarchus. In ora a a carcinite oppida taphicæ in ipsis angustijs peninsulæ. Mox heraclea cheronneſus: a libertate a romanis donatum. Megarice uocabatur antea præcipui nitoris in toto eo tractu custoditis græciæ moribus: quinq; millia passuum ambiente miro. Inde parthenium promontorium taurorum ciuitas palacia. Symbolum portus. Promontorium criumetopon aduersum carambico asiæ promontorio: per medium euxinum percurrrens. clxx. M. pass. intervallo quæ maxime ratio schitici arcus formam efficit. Ab eo taurorum portus multi & lacus. Oppi-

dum theodosia a criumetopo: cxxij. mil. pa. A cheronne
 so. cxly. mil. Vltra fuere oppida cytæ: zephyrium: acre:
 nympheum dia. Restat longe ualidissimum in ipso bos
 phori introitu panticapeum milefiorum a theodosia
 mille: xxy. passuum a cimmero uero oppido trans fre-
 tum sito mille. d. ut diximus spatium. Hæc ibi latitudo
 asiam ab europa separat: eaq; ipsa pedibus plerunque
 peruia glaciato freto bosphorimeri. Latitudo. xij. d. pa-
 ssum: Oppida habet hermisum: myrmecium: & in-
 tus: Insulam alopecem. Per mæotin autem ab extremo
 isthmo: qui locus traphæ uocatur: ab oræ bosphori dis-
 centa sexaginta millia passuum longitudo colligitur.
 Ataphris per continentem introrsus tenent auchetæ:
 apud quos hirpanis oritur: Neuri: apud quos borysthe-
 nes: geloni: thugasætæ: budini: basilidæ: & ceruleo ca-
 pillio agathyrsi. Super eos nomades. Deinde anthropo-
 phagi. A bute super mæotin sauromatæ: & hessido-
 nes. Ad per oram ad tanaim usq; mæote a quibus lacus
 nomen accepit. Vltimiq; a tergo eorum arimaspi. Mox
 riphei montes: & assiduo niuis casu pinnarum sumi-
 litudine pterophoros appellata regio: pars mundi do-
 nata a natura rerum: & densa mersa caligine: neq; in
 alio q̃ rigoris opere gelidis aquilonis conceptaculis: Po-
 ne eos montes utraque aquilonem gens fœlix (si credi-
 mus) quos hyperboreos appellauere annoso degit æuo:
 fabulosis celebrata miraculis. Ibi creduntur esse cardī-
 nes mundi: extremiq; syderum ambitus semestri luce:
 una die solis auersi: non ut imperiti dixere ab equinoc-
 tio uerno in autumnum. Semel in anno solstitio oriū-
 tur iis soles: brumaq; semel occidunt. Regio aprica: fœ-
 lici. temperie: omni afflatu noxio carens. Domus iis ne-
 mora licique & deorum cultu: : Viriti gregatimque

LIBER

discordia ignota: & ægritudo oīs. Mors non nisi facie-
tate uitæ epulatis. delibutisq; senibus luxu ex quadā ru-
pe in mare salientiū. Hoc genus sepulturæ beatissimum
Quidā eos in prima parte asiæ littorū posuere non in
europa: qui sunt ibi similitudine & situ attacori noīe.
Alij medios fecere eos inter utrūq; solē antipodū occa-
sum exorientēq; nostrū. qđ fieri nullo modo pōt cōsta-
re tā vasto mari interueniente. Qui alibi q̄ in semestri
luce constituere eos. serere matutinis. meridie metere.
occidente sole factus arborū decerpere: noctibus in spe-
cus. condi tradiderunt. Nec libet dubitari de gente ea:
cum tot auctores pdant: frugū primitias solitos delon-
mittere Appolini: quē præcipue colunt. Virgines fere-
bāt eas hospitij gentiū per annos aliquot uenerabiles:
donec uiolata fide in proximis accolarū finibus depo-
nere sacra ea instituere. Hiq; ad conterminos deferre: ut
q; ita delum usq; Mox & hoc ipsum exolenit. Sarmat-
iæ: scythiæ: tauricæ: omnisq; ab oristene anne tractus
lōgitudo. d. cccclxxx. Mil. Latitudo. d. ccxvij. M. Agrip-
pa tradita est. Ego incertā: hac terrarū parte mēsurā ar-
bitror. Verum instituto ordine reliqua huius finis dicā-
tur: & maria quidem eius nuncupabimus.

Insulæ ponti.

Ca. xiiij.

h Elepontos insulas nō habet in europa dicen-
das. In ponto due. M. d. passibus ab europa.
xiiij. m. ab hostio cyaneæ: ab alijs symplegades
appellatæ: traditæq; fabulis inter se cōcurrissē: quoniā
paruo discretæ intervallo ex aduerso intrantibus gemi-
næ ceruebantur: paulūq; deflexa acie coeuntū speciem
præbebant. Circa istum apolloniacum una. lxxx. M. a
bosphoro thracio. Ex qua. M. Lucillus capitolij Apol-

linē aduexit inter ostia istri quæ essent diximus. Ante
borystenē achillea est supradicta eadem leuce & ma-
caron appellata. Hanc temporū horū demonstratio a
borystene. c. xl. M. ponit a tyra. cxx. M. a pense insula. l.
M. Cingitur circiter. x. M. pass. Reliquæ in carcinitis si-
nu cephaliones: rospodus: amacra. Non est omittenda
multorum opinio priusq̃ digrediamur a ponto: qui ma-
ria omnia interiora illo capite nasci non gaditano fre-
to existimauere. haud improbabili argumento: quoniā
æstus semper e ponto profluens nunq̃ reciprocetur ad
eundem. Deinde est ut dextera europæ dicantur: trans-
gressisq̃ in rhipheos montes littus oceani septētriona-
lis in leua donec perueniatur gades legendum. Insulæ
complures sine nominibus eo situ traduntur: ex quibus
ante scythiam quæ appellatur bannonia. unam abesse
a scythia diei cursu: in quā ueris temperie fluctibus ele-
ctrum eijciatur Tinæus prodidit. Reliqua littora incer-
ta signamur fama. Septētrionalis oceanus amachiū eū
hecateus appellat a paropaniso amne qua scythiam al-
luit: quod nomen eius gentis lingua significat cōgelatū
Philemon morimarum a cimbris uocari: hoc est mor-
tuum mare. Inde usq̃ ad Promontoriū rubeas. V lera de
inde chronium. Xenophon lampsacenus a littore scyta-
rum tridui nauigatione insulam esse immensæ magni-
tudinis baltiam tradit. Eandem Pythias basiliā nomi-
nat. Feruntur & oonæ. in quibus ouis auium & aue-
nis incolæ uiuant. Aliæ in quibus equinis pedibus ho-
mines nascentur: hippopodes appellati. Faneriosum
aliæ in quibus unda alioquin corpora prægrandes ipso
rū aures tota integāt. Incipit ide clarior aperiri fama
ab gēte ingenuonū quæ est priā. Inde germaniæ seuo mōs
ibi immensus: nec rhipheis iugis minor immanem ad

LIBER.

cimborū usq; promontoriū efficit sinū: quī coccaus uocatur refertur insulis. quarū clarissima scandiavia est incomptae magnitudinis. Portionē tantum eius quod sit notum. hilleuionū gente quingentis incolente pagis quae alterum orbē terrarum eam appellat. Nec est minor opinione eningia. Quidam haec habitari uistulani usq; fluuium: a sarmatis benedis. scyris. hyrris. tradunt Sinum clyliseum uocari & in ostio eius insulam laterin. Mox alterum sinum lagnum conterminū cimbris. Promontoriū cimbrorū excurrent in maria longe peninsulā efficit. quae haustisus appellatur. xxiiij. M. pass. Inde insulae romanis armis cognitae. Earū nobilissimae burcana fabaria a nostris dicta a frugis similitudine sponte proueniētis. Item glessaria a sucino militiae appellata a barbaris austerania: praeterq; actania. Toto autem hoc mari ad scaldin usq; fluuium germaniae accollunt gentes haud explicabili mensura: tam immodica prudentium discordia est. Graeci & quidam nostri xxv. M. pass. oram germaniae tradiderunt. Agrippa cithrhetia & norico longitudinē d. c. M. p. lxxxvi. M. p. Latitudinem. ccxlvij. M.

Germaniae

Ca. xliij.

Hetiae prope unius maiore latitudine: sane circa excessum eius subactae. Nam germania multis postea annis nec tota percognita est. Si coniectare permittitur haud multum ore deerit graecorum opinioni: & longitudinis ab agrippa traditae Genera germanorū quinque. Vindelici quorum pars burgundiones: uarrinae: charini: guttones. Alterū genus ingeonones: quorū pars cimbrī: teutoni a cauchorū gente. Proximi aut̄ rheno isteuones: quorū pars cimbrī mediterranei: hermiones: quorū sueni: hemmūduri: catti: che-

rusci. Quinta pars peucini : habernæ supradictis con-
termini daci. Amnes clari in oceanum defluunt: gutal-
lus uistillus siue uistula: albius: uisurgis: ammissus: rhe-
nus: mosa. Totorsus uero nulli inferius nobilitate her-
cynium iugum prætenditur.

Insulæ in gallico oceano.

Ca. xv.

N rhenno autem ipso prope centū. M. passuū
i in longitudinem nobilissima batavorum in-
sula: & kannenefatum: & aliæ frisorū: cau-
corum: frisiabonum: sturiorum: morsatorū: quæ sternū
tur inter helium: ac fleuum. Ita appellantur hostria in
quæ effusus rhenus ad septētrionē in lacus ab occiden-
te in amnem mosam se spargit: medio inter hæc chore
modicum nomini suo custodiens alueum.

Britannia hibernia.

Ca. xvi.

X aduerso huius situs britannia insula clara
e græcis nostrisq; monumētis: inter septētrio-
nem & occidentem iacet: germaniæ: galliæ:
hispaniæ: multo maximis europæ partibus magno in-
teruallo aduersa. Albion ipsi nomen fuit: cum britaniæ
uocarentur omnes de quibus mox paulo dicemus. Hæc
abest a gesoriaco morinorū gentis littore proximo tra-
iecto quinquaginta millia milliū. Circuitu uero patere
triginta octo. M. il. passus. lxxv. M. Pythias & isidorus
tradūt. Triginta prope iam annis notitiam eius roma-
nis armis nō ultra uicinitatē siluæ calidoniæ ppagati-
bus. Agrippa longitudinē octingentorū milliū passuū
credit esse. Latitudinē tricentorū milliū credit. Et ean-
dem hiberniæ latitudinem. Sed longitudinē ducentorū
M. p. minorē. Super eā hæc sita abest breuissimo transi-
tu a silurū gente. xx. M. p. Reliquarū mella. cxxv. M. cir-
citu amplior peditur. Sunt aut hinc. xl. M. p. orca des

l2 iij

LIBER.

modicis iter se discrete spatijs. Septem admoda & tri-
ginta habudes: & inter hiberniam & britanniam:
mona: menapia: cnea: uectis: filinus: andros: Infra uero
siambis: & axantos. Et ab aduerso in germanicū mare
spassæ: glessariæ: quas electridas græci recentiores ap-
pellauere: quod ibi electrum nasceretur. Vltima omniū
quæ memorantur tylæ. In qua solstitio nullas esse noc-
tes indicauimus cancri signum sole transeunte: nullos-
q; contra per brumam dies. Hæc quidam senis mēsis
continuis fieri arbitrantur. Timeus historicus a britā-
nia intorsus sex dierum nauigatione abesse dicit insu-
la mitterin: in qua candida plumbum proueniat. Ad
eam britannos uitilibus nauigijs corio circumsutis na-
uigare. Sunt & qui alias prodam scandiam: dumma:
bergos: maximamq; omnium uerigon: ex qua in tylen
nauigetur. A tylene diu diu nauigatione mare cōcretū
a nōnullis cronū appellatur. Gallia

Ca. xij
Allia omnis comata uno nomine appellata
g in tria populorum genera diuiditur: amni-
bus maxime distincta. A scalde ad sequanā
helgica. Ab eo ad ytrumnam celtica eademq; lugdunē-
sis. Inde atq; pyrenei montis excursus: aquitania are-
morica ante dicta Agrippa uniuersarum galliarum i-
ter rhenum & pyreneum atq; oceanum ac montes ge-
bennam & iuram: quibus narbonensem galliā exclu-
dit: longitudinē cccxx. m. p. Latitudinē cccxij. cōpu-
tauit. Ascaldi incolunt: oxerni: texandri pluribus nomi-
nibus. Deinde menapij: morini: oromansici iuncti pago
qui gesoriacus uocatur. Britanni: ambiani: bellouaci:
bassi: intorsus catoslogi: attrebates: meruij: liberi: uero
mandui: suenconi: suessiones: ueruni liberi: ulmanetes:
liberi: tungri: rinaci: frisi: auones: betali: seuci liberi: tre

ueri: liberi antea: & lingones foederati: rheni: foedera-
ti: medio matrici: sequani: rauraci: heluetij: Colonia
equestris & rauriaca. Rhenum autem ac colētes ger-
maniae gentium in eadem provincia nemetes: triboci:
uangiones: hinc ubij: colonia agripinensis: guberni: ba-
tavi: & quos in insulis diximus rheni.

Lugdunensis gallia.

Ca. xyij.

Vgdunensis gallia habet lexouios: uellocas-
ses: galletos: uenetos: abrincauios: osisimios
flumen: clarum ligerin: Sed peninsulam spe-
ctatiorem excurrentem in oceanum a fine ossissinorū
circuitu. d. c. xxy. M. passuum longitudine. In latitudi-
ne: cxxv. mil. v lrra eā uanete. Intus autem hedui foe-
derati: caratani: foederati boij: senones: Auleri qui co-
gnominantur eburones: & qui cenomani. meldi: libe-
ri: parissij: trecasses: andegau: uiducasses: bodicasses: ue-
nelli: cariosuelites: diablindi: rhedones: turones: itesui
secussi: albij liberi in quorum agro colonia lugdunum.

Aquitania

Ca. xix.

Quitaniae sunt: ambulatij: anagnites: pic-
tones: sanctones liberi: bituriges: liberi: sesi-
gnani cognomine ubisci: aquitani unde nos-
men provinciae sediboniatas: Mox in oppidum contri-
buti comuennae: bergebi: trabelli: quattuor. signani: coc-
cosates: sexagnani: uenani: enobrisates: belendi: saltus.
pyreneus: Infrag: nemeosi: osquidates montani: sybil-
lates: camponi bercorcates: pinpedumui: sassumini: uel-
lates: tornates: consoranni: ausci: elusates: fotiastes: osqui-
dates: capestres: successes: latusates: basabocates: uasse:
sennatus: cambolectri: argesinates: pictonibus iuncti.
Hinc butiriges liberi: qui cubi etiam appellantur.
Deinde emonices: aruerni liberi: gabales.

Rur =
lz iij

LIBER

sus Narbonensis prouinciæ contermini ruteni. cadurci.
antobroges. Tarnæq; amne discreti a tolosanis petrogo
ri Maria circa oram ac rhenum septentrionalis ocea-
nus inter rhenum & sequanam britannicus. inter rhe-
num & pyreneum gallicus. Insulæ complures ueneto-
rum: & quæ uenericæ appellantur. & inter aquitanis
cum sinum. Citerior hispania. Ca. xx.

Pyrenei promontorio hispania incipit angu-
stior non gallia modo. uerū etiā semetipsa (ut
diximus) immensum q̄tum hinc oceano: illic
hiberico mari comprimentibus. Ipsa pyrenei iuga ab
exortu æquinoctiali in occasum brumalem breviores la-
tere septentrionali q̄ meridiano hispanias faciunt. Pro-
xima ora citerioris est eiusdem tarraconensis situs a py-
reneo per oceanum uasconum saltus. Olarso. uardulorū
oppida. morosgi. meosca. uesperies. amanum portus. ubi
nunc obrica flauii. colonia ciuitatum nouem. Regio can-
tabrorū flumen sanga. portus uictoriæ iulio brixensium.
ab eo loco fontes hiberi quadraginta mil. pas. portus biē-
di. origeni mixtis cātabris. Portus eorum hesei. neca. Re-
gio asturum. neoga oppidum in peninsula pisci. Et de-
inde conuentus lucensis a flumine nauilubione. cibarci.
egouarri cognomine namarini. iadon. arrotreba. pmon-
torium celticum. amnes. florius. nelo. celtici. cognomine
neriæ. superq; tamarici. quorum in peninsula tresaræ.
sestianæ augusto dicata. & ceporio oppidum noela:
Celtici cognomie p̄semartij. cilieni. Ex insulis nominā-
dæ: corticata. & amios. achiliensis. conuentus. brati-
cū. heleni. gronij. castellum tide. græcorum sobolis om-
nia. Insulæ cyce. Insigne oppidū ab obrica Minius am-
nis quattuor. M. pas. ore spatiosus. lebuni. seurbi. braca-
rum oppidum augusta: quos supra galecia. Flumen li-

mid. Durio amnis e maximis hispaniæ ortus in pelonia
donibus: & iuxta numantiam. Lapsus dein Per arenam
cos uaccesq; determinatis ab astruria uestonibus: a lu
sitania gallectis. Ibi quoq; turdulos a bracharis arcens
omnisq; dicta regio a pyreneo metallis referta auri ar
genti ferri plumbi nigri albiq;. Lusitania Ca. xxi.

Durio lusitania incipit. Turduli ueteres: pesse
a ri flumen uacca: Oppidum talabrica: Oppi
dum & flumen eumenium: Oppida conim
bria: eburo britium. Excurrit deinde in aliud uasto cor
nu promontorium quod alij artabrum appellauere alij
magnum multi ulyssipponense ab oppido. terras maria
coelum determinans. Illo finitur hispaniæ latus. Et cir
cuitu eius incipit frons septentrionis.

Insulæ in oceano.

Ca. xxij.

Inc oceanus qui & gallicus oceanus: illinc
b oceanus atlanticus promontorijs excursum.
xl. mil. prodidere. Alij. xc. mil. pas. ad pyrene
um. Inde non pauci duodequingenta millia: & ubi
gentem artabrum quæ nunquam fuit manifesto errore.
Artobras enim quos ante celticum diximus promonto
rium hoc in loco posuere litteris permutatis Erratum
& in amnis inclytis ab minio: quem supra diximus
cc. mil. passuum ut auctor est Varro abest eminius: quæ
alibi quidam intelligunt: & limæam uocant: obliuio
nis antiquis dictus: multumq; fabulosus. Ab durio ta
gus. cc. milliū passuum interueniente munda. Tagus au
riferis harenis celebratur: Ab eo. clx. M. passuum pmō
torium sacrum e media prope hispaniæ fronte profilit
xiiij. millia passuum. Inde & pyreneum medium col
ligitur. Varro tradit: Ab ana ueto: quo lusitaniā a be
tica discreuimus. cxxvi. M. passuum. A gadibus. cij. M. p.

LIBER

additis gentes celticae turduli: & circa tagum uetones
 Ab ana ad sacrum lusitani. Oppida memorabilia a ta-
 go in ora: olyssippo equarum e fauonio uento conceptu
 nobile: salatia cognominata. Vrbis impatoria merobrica
 promontorium sacrum: & alterum cuneus. Oppida of-
 sonoba bassa myrtili. Vniuersa prouincia diuiditur in
 conuentus tres: emericensis: pacensis. scolabitanum.
 Totapopulorum: xlv. in quibus coloniae sunt quinq; mu-
 nicipium ciuium romanorum latij antiqui quattuor.
 Stipendiaria: xxxvi. Colonia augusta emeritanae flu-
 uio apposita: mertallinensis: pacensis: norbensis: casaria
 na cognomine. Contributa sunt in eam castra norben-
 sis iulia: castra cecilia. Quinta est salabris: quae praesi-
 dium iulium uocatur. Municipium ciuium romanorum
 olyppo foelicitas iulia cognominatum. Oppida ueteris
 latij eborae: quod idem liberalitas iulia: & myrtilis: &
 salatia: quae diximus stipendiariorum: quos nominare
 non pigeat. Praeter iam dictos in betica cognominibus:
 augustobrigenses: eminenses: anaritani: taxabritenses:
 blaxenses: casarobrigenses: aperenses: taurenenses: colar-
 ni: cibilitani: concordenses: & beccori: interauesenses: la-
 tienses: mirobrigenses: qui celtici cognominantur: me-
 dubrigenses: qui plumbarii: ocelenses: lacienses: turduli
 qui barduli: & tabori. Lusitaniam cum asturia: & ga-
 lecia patere longitudine. d. xl. M. p. Latitudine. d. xxxvi.
 M. Agrippa prodidit. Omnes autem hispaniae a duobus
 pyrenaei promontorijs p maria totius orae circuitu. xxxix.
 M. xij. colligere existimantur: ab alijs. xxvi. M. Ex ad-
 uerso celtiberiae coplures sunt insulae cassiterides dictae
 a graecis a fertilitate plumbi: & e regione arrotrebarum
 promontorio deorum sex: quas aliqui fortunatas appel-
 lauere. In ipso uero capite: mox beticae ab ostio freti. p.

lxxv. M. gadis longa: & (ut Polybius scripsit). xij. M. lata. iij. M. p. abest a continente. Proxima parte minus pedes. d. cc. Reliqua plus septem. M. ipsius spatium. xv. M. p. est habet oppidum ciuium romanorum quod appellatur augustana urbs iulia. Gaditai ab eo latere quo hispaniam spectat passibus fere. c. Altera insula est in longum. cc. millia passuum. xl. M. lata in qua prius oppidum gadium fuit. Vocatur ab Ephoro & philistide erithrea a Timæo & Silæo ophrodifias: ab indigenis Iunonis. Maiorem Timæus cotinuasam apud eos uocitam ait. Nostri tarteron appellant: quam pœni appellant gadiritiam: pœni adiruta punica lingua septem significante. Erithrea dicta est. quoniam ruri ab origine eorum orti ab erythreo mari ferebantur. In hac geriones habitasse a quibusdam existimantur: quorum armenta. Hercules abduxerit. Sunt qui aliam esse eam: & contra lusitaniam arbitrentur: eodemq; nomine quondam ibi appellant.

Vniuersæ europæ mensura.

Ca. xxij.

Erato ambitu europæ reddenda consumatio
p est. ne quid in expedito non sit noscere uolentibus. Longitudinem eius Artemidorus atq; Isidorus a tanai usq; gades. lxxxiiij. M. xiiij. p. prodiderunt. Polybius latitudinem europæ ab italia ad oceanum scribit. xi. M. l. esse etiam tum incomperta magnitudine huius. Est autem ipsius italiæ (ut diximus). xij. M. xx. ad alpes. Vnde lugdunum ad portum marinorum britanicum: qua uidetur mensuram agere Polybius. xiiij. M. xvij. Sed certior mensura ac longior ad occasum solis æstiu ostiumq; rheni per castra legionum germaniæ ab iisdem dirigitur alpibus. xij. M. xliij. pass. Hinc deinde africa atq; asia dicentur.

LIBER
CAII PLINII SECVNDI NATVRALIS
HISTORIAE LIBER QVINTVS.

Africae Descriptio.

FRICAM GRAECI LIBYAM
appellauere: Qua mare ante eaz liby
cum incipiēs ægypto finitur. Nec alia
pars terrarum pauciores recipit sinus
longe ab occidente littorum obliquo
spatio. Populorum eius oppidorumq; nomina uel maxi
me sunt ineffabilia: præter q̄ ipsorum linguis: & alias
castella ferme inhabitant.

Mauritania.

Ca. i.

Rincipio terrarum mauritaniae appellantur
usq; ad. C. Cæsare; Germanici filium regna.
Sæuitia eius in duas diuisa est prouincias. Pro
montorium oceani extimnm ampelusia nominatur a
græcis. Oppida fuere lissa: cotte: ultra columnas Hercu
lis: nunc est tingi quondam ab Anteo conditum: postea
a Claudio Cæsare cum coloniam faceret: appellatuz tra
ducta iulia. Abest a belone oppido beticæ proximo trā
iectu. xx. mil. passuum. ab eo. xxv. M. in ora oceani colo
nia augusti: iulia constantia: nihil regum ditioni exem
pta: & iura in beticaz petere iussa: & ab eo. xxxij. M.
passuum colonia a Claudio Cæsare facta lixos: uel fabu
losissime ab antiquis narrata. Ibi regia antei: certamen
q; cum Hercule: & hesperidum horti. affunditur autez
huic æstuarium e mari flexuoso meatu: in quo dracois
custodia instar fuisse nūc interpretantur. amplectitur
intra se insulam: quam solam e uicino tractu aliquanto
excelsiore non tamen æstus maris inundat. Extat in ea

¶ Ora Herculis: nec præter oleastros aliud ex narrato
illo aurifero nemore. Minus profecto mirentur porten-
tosa græciæ mendacia de ijs de amne lixo prodita: qui
cogitent nostros nuper paulominus monstrifica quædã
de ijsdem tradidisse. Præualidum hanc urbem maiorẽ
q̃ magna chartagine. Præterea ex aduerso eius sita: ¶
prope immenso tractu. abtingi quoq; aliam Cornelius
Nepos audacissime credit ab lixo quadraginta. M. pas-
sum. In mediterraneo altera augusti colonia est bab-
ba: iulia campestris appellata. Et tertia banasa septua-
gintaquinq; M. ualẽtia cognominata. ab ea trigintaqn-
q; M. passuum uolubile oppidum: tantundem a mari
utroq; distans: ¶ in ora a lixo quinquaginta. M. am-
nis subur: præter banasam coloniam defluens: ¶ ma-
gnificus ¶ nauigabilis. ab ea totidem milibus passu-
um oppidum sala eiusdem nominis fluuiio impositum:
iam solitudinibus uicinum: elephantorumq; gregibus i-
festum. Multo tamen magis autololum genteꝝ per quã
iter est ad montem africae uel fabulosissimum atlanteꝝ
E medijs hunc arenis in cælum attolli prodiderũt: aspe-
rum. squalentem: qua uergat ad littora oceani: cui co-
gnomen: imposuit. Eundem opacum: nemorosumq; ¶
satebris fontium riguum qua spectat africaꝝ fructibus
omnium generum sponte ita subnascentibus: ut nunquã
satietas uoluptatibus desit. Incolarum neminem inter-
diu cerni: silere omnia haud alio q̃ solitudinum horro-
re: subire tacitam religionẽ: animos propius accedenti-
um: præterq; horrorem elati super nubila atq; in uici-
nia lunaris circuli. Eundemq; noctibus micare crebris
ignibus ægyptanũ satyrorumq; lascinia. Impleri tibia-
rum ac fistulæ cantu tympanorumq; ¶ cymbalorum
sonitu strepere. Hæc celebrati auctores prodidere præ-

LIBER

ter Herculi & Perseo laborata ibi: spatium ad eum im-
 mensum incertumq; Fuere & Hammonis carthagenen-
 sum ducis commentarij punicis rebus florentissimis ex-
 plorare ambitum africa iussi: quem secuti pleriq; e grae-
 cis nostrisq; Et alia quaedam fabulosa: & urbes multas
 ab eo conditas ibi prodidere: quarum nec memoria ul-
 la nec uestigium extat Scipione Aemiliano res in afri-
 ca gerente Polybius annaliū conditor ab eo accepta clas-
 se scrutandi illius orbis gratia circumuectus prodidit a
 monte eo ad occasum uersus saltus plenos feris: quas ge-
 nerat africa ad flumen: anatin·ccccxxv·M·passuum·
 ab eo lixum·ccv·M·passuum·agrippa lixum a gaditano
 freto·cxij·M·passuum abesse·Inde sinum qui uocetur sa-
 guti·Oppidum in promontorio mulelacha·Flumina su-
 bur & salam·Portum rubis a lixo·cccxiij·M·passuum·
 Inde promontorium solis: portum risadir·Getulos an-
 toteles: flumen cosenum: gentem selatitos: & masatos:
 flumē: masathar: flumen darat: in quo crocodilos gigni·
 Deinde sinum·d·cxv·M·p·includit montes barce pmo-
 torio excurrente in occasu: quod appellatur surrentiū·
 Postea flumē palsum: ultra quod aethiops peroros·quo-
 rum a tergo porusios·Iis iungi mediterraneos gætulos:
 datas at in ora aethiops daratitas·Flumen bambothus
 crocodilis & hippopotamis refertum·ab eo montes p-
 petuos usq; ad eum: quem theon ochema dicemus·Inde
 ad promontorium hesperum nauigatione dierum ac no-
 ctium·x·In medio eo spacio atlantem locauit: a cæteris
 omnibus in extremis mauritaniae proditum·Romana
 arma primum Claudio principe in mauritania bellaue-
 re: Ptolomæum regem a·C·Caesare interemptum: ulci-
 scente liberto aedone: refugientibusq; barbaris uentum
 constat ad montem atlantem·Nec solum consulatu per

functis atq; e senatu ducibus qui tum res gessere: sed eq-
tibus quoq; romanis qui ex eo p̄suerunt: ibi atlantem pe-
netrasse gloria fuit. Quinq; sunt (ut diximus) romanæ
coloniæ in ea provincia: p̄uiq; famæ uideri potest. Sed
id plerūq; fallacissimo experimento deprehenditur: q̄a
dignitate indagare uera pigeat: ignoratiæ pudore men-
tiri non piget. Haud alio fidei p̄niori lapsu: q̄ ubi fal-
sæ rei grauis auctor existit. Et equidē minus miror incō-
perta quædā esse equestris ordinis uiris iam uero & e
senatu nō aliunde intrātibus q̄ cā luxuriæ: cuius effica-
cissima uis sentitur atq; maxia cū ebori cædroq; siluæ
exgrātur: oēs scopuli gatulī muricibus: ac purpuris. In-
digenæ tamen tradūt in ora ab sala. cl. M. p. flumē āsa-
mā marino haustu: sed portu spectabile: mox anē quez
uocant fuut. Ab eo ad dyri (hoc n. atlātī nomen esse eo-
rū lingua cōuenit). cc. M. p. interueniēte flumine cui no-
men est uior. Ibi fama existere circa uestigia habitati
quodā soli uinearū palme torūq; reliq̄as. Suetōius Pau-
linus: quē cōsulē uidimus: primus romanorū ducū trans-
gressus quoq; atlāt: aliquot milliū spatio prodidit de
excelsitate quidē eius quæ cæteri. Imas radices dēsis al-
tisq; repletis siluis incognito genere arborū: p̄ceritatez
spectabilē enodi nitore: frōdes cupressis similes: prater-
q; grauitatem odoris tenui eas obduci lanugine: q̄bus
addita arte posse quales bombice uestes confici. Verti-
cem altis etiā æstate operi niuib. Decumis se eo per-
uenisse astris: & ultra ad fluiuium qui niger uocatur:
per solitudines nigri pulueris eminentibus interdū ue-
lut exustis autibus loca inhabitabilia seruire. quāquāz
hyberno tempore expertus. Qui proximos inhabitent
ei saltus refertos elephantorum ferarūq; & serpen-
tum omni genere canarios appellari. Quippe uictum

LIBER

eius animalis promiscuum iis esse: & diuidua ferarū
 viscera. Inūctam æthiopum gentem quos perorros uo=
 cant satis cōstat. Iuba Ptolemæi pater: qui primus utri=
 q; mauritanie imperauit: studiorum claritate memo=
 rabilior etiam q̄ regno similia prodidit de atlante præ=
 terq; gigni ibi herbam euphorbiam nomine ab inuen=
 tore medico suo appellatam. Cuius lacteum succum mi=
 ris laudibus celebrat in claritate uisus: contraq; serpen=
 tes & uenena omnia: priuatim dicato uolumine. Et sa=
 tis superq; de atlante Tingitania prouincia C.ij.

Ingitanie prouinciæ longitudo. clxx. millia
 & passuum est: & gens in ea quondam præci=
 pua maurorum. unde nomen prouinciæ: quos
 pleriq; maurusios dixerunt. Attenuata belli ad pau=
 cas redijt familias. Proxima illi massesyolorum fuerat:
 sed simili modo extincta est. Getulæ nunc tenent gen=
 tes: bannuræ: multoq; ualidissimi autolales. Et horū
 pars quondam uersum: qui auulsi iis propriam fecere
 gentem uersi ad æthiopus. Ipsa prouincia ab oriēte mō=
 tosa fert elephantos. In abila quoq; monte: & quos
 septem fratres a simili altitudine appellant freto im=
 minenti iuncti abila ab iis ora interni maris. Flumen
 tamuda nauigabile quondam & oppidū. Flumē laud
 & ipsum nauigiorum capax. Rusardir oppidum &
 portus maluana. Fluius nauigabilis figa. Oppidū na=
 ex aduerso malacæ in hispania sitæ. Syphacis regia al=
 terius iam mauritanie. Namq; diu regum nomina op=
 tinuere: ut bogudiana appellaretur extima. Itemq; Bo=
 chi quæ nunc casarienses. Ab ea portus magnus arspa=
 tio appellatus ciuium romanorum oppidum. Annis
 mulicha Bocchi massesyolorumq; finis. Quiza cenita=
 na peregrinorum oppidum. Arsenmura latinorū tria

mil. passuū a mari. Carcenna colonia Augusti: legio se-
cūda. Item colonia eiusdē deducta cohorte præterea gu-
nugij: promontoriū Apollinis oppidūq; ibi celeberrī-
mum cæsarea antea uocitatum iol: iube regia a Diuo
Claudio coloniae iure donata: eiusdem iussu deductus
ueteranis. Oppidū nouū & latio datum tipasa. Item
q; a Vespasiano imperatore eodem munere donatū ico-
sio. Colonia augusti rusconia. Ruscuriū ciuitate honora-
tū a Claudio. Ruzarus colonia Augusti. Salde colonia
eiusdem: igilgili oppidum. Tucca impositū mari & flu-
mini ampsagæ: intus colonia augusta: quæ item succa-
bar: item tebusuptus. Cuitates timici: tiganæ. Flumina
isarges: gens nabades: iarnadala: nabar: gens fina: turebi:
flumē usariens nauigabile. Flumē ampsaga abest a cæ-
sarea. ccxxxij. M. pass. Vtriusq; mauritanias lōgitudo.
d. ccc. M. pass. xxxix. M. Latitudo. cccclxvij. M. pass.

Numida.

Ca. iij.

Campsaga numidia ē. Massinisse clara noīe
a metagonitis terra a græcis appellata. Nu-
mide uero nomades a permutadis papilionis-
bus mapalia sua: hoc est domus plaustriis circūferentes
Oppida cullu: ruscade. Ad ea ad. xlviij. M. pass. in me-
diterraneo colonia cirtha: sitianorū cognōie: & alia in-
tus sicca: liberūq; oppidū bulla regia. Et in ora tacatu
hippo regius. Flumen armua. Oppidū tabracha ciuiū
ro. Tusca fluminis: numidæ finis: nec præter: marmoris
numidici ferarumq; prouentum aliud insigne.

Africa.

Ca. iij.

Tusca zeugitana regio: & quæ proprie uoce
tur africa est. Tria promontoria: candidum
mox Apollinis aduersum sardinie. Mercurij
aduersum siciliæ in altū pcurrentia duos efficiūt sinus

LIBER

hipponensem proximum ab oppido: quod hipponē di-
 lutum uocant diarrhitū a grecis dictū ppter aquarum
 irriga. Cui finitimū theudalis immune oppidū longius
 a litore. Dein promontoriū Apollinis: & in altero si-
 nu utica ciuiū romanorū Cathonis morte nobilis: flu-
 men bagrada. locus castra cornelia. Colonia carthago
 magnæ in uestigijs carthaginis: colonia maxilla. Oppi-
 da carpi: misua. Et liberum clupea in promontorio Mer-
 curij. Item libera curubis neapolis. Mox africa ipsius
 alia distinctio. Libi phœnices uocantur qui bizantiū in-
 colunt: ita appellatur regio. ccl. M. pas. per circuitū fer-
 acilitatis eximia cū centesima fruge agricolis phœnus re-
 dente terra. Hic oppida libera leptis adriumentū: ruspi-
 na: phapsus. Inde thenæ: a macomades: tacapæ: sabrata
 contingens syrtin: minorē: ad quā numida & africa
 ab ampsaga longitudo. d. lxxx. mil. p. Latitudo qua co-
 gnitum est. cc. mil. Ea pars quam africā appellauimus
 diuiditur in duas provincias: ueterē & nouā discre-
 tas fossa inter africanū sequentē: & reges themas usq;
 pducta. qā oppidū a carthagine abest. ccxij. mil. p. Ter-
 tius finis diuiditur in geminos duarū syrtiū uadoso ac
 reciproco mari. Disrhuos: ad proximā quæ minor est a
 carthagine. ccc. mil. pas. ut Polybius tradit. Ipsam. c. m.
 pas. additu. ccc. M. ambitu. Et terra hæc aut syderū ob-
 seruatione nobilis. Ad eā per deserta harenis perq; ser-
 pētes iter est. Excipiūt saltus repleti ferarū multitudie
 & introrsus elephantorū solitudines: mox deserta uas-
 ta. Vtrinq; garamātes ab augylis dierū. xij. itinere di-
 stantes. Super illos fuere gēs psylli: super quos lacus ly-
 comedis desertis circūdatus. Augylæ ipi medio fere spa-
 tio loquātur ab æthiopia: quæ ad occidentē uergit: &
 a regione quæ duas syrtes interiacet par utrinq; inter-

uallo: sed littore inter duas syrtes. ccl. M. pas. ibi ciuitas
 oensis. Cynphs fluius a regio. Oppida neapolis: ta-
 phra: a brothon: leptis: terra quæ cognoscitur magna.
 Syrtis maior circuitu. cxxv. M. p. aditu aut. cccxiiij. M.
 Inde accollit gens cisipadi. In intimo sinu fuit ora lo-
 thophagon: quos quidam alachroas dixere: a philenor
 aras: ex haræa sunt ex. Ab ijs nõ pcul a cõtinente palus
 uasta ad amnẽ tritonẽ: nomẽq; ab eo accepit: palatias
 appellata a Calimacho: & citra minore syrte eẽ dicta
 a multis uero inter duas syrtes. Promotoriũ qd maiore
 includit boriũ appellatur: ultra cyrenacia puincia. Ad
 hũc finẽ aphrica a fluuio ampsaga populos. xxvi. habet
 qui rōano parẽt imperio. In ijs colonias sex preter iam
 supra dictas uthinã tuburbin. Oppida ciuiũ romanorũ
 xy. ex qbus in mediterraneo dicẽda ab iuritanũ. ab utucẽ
 se: ab oriẽte canophicũ: chilmanense: sumittuẽse: thunũ
 fidense: tuburnicẽse: tynidrumẽse: ribigẽse. V citana duo
 maius & minus uagense: oppidũ latinũ unum uzzali-
 tanũ. Oppidũ stipendiariũ unũ. Castris cornelijs oppi-
 da libera trigita: ex quibus dicẽda intus acolitanũ: apa-
 ritanũ: auidense: ab iuritanũ: canopitanũ: nelzitanũ: ma-
 daurense: salaphitanũ: tusdritanũ: tiricense: thiphicen-
 se: tũnicense: thendẽse: tagasense: migense: ulusubritanũ:
 uagense aliud sigẽse: ziamense: ex aliquo numero nõ ci-
 uitates tm: s; plerq; etiã natiões iure dici pnt: ut nata-
 bures capsitani musulãi sabarbares massynisues nama-
 cures ethini: mussini: marchubij: & tota getulia ad flu-
 mẽ nigrin: q africa ab æthiopia dirimit. Cyrenæ. Ca. y.
 Yrenaica eadem pẽtapolitana regio illustra-
 e tur Hammonis oraculo: quod a cyrenis abest
 cccc. m. pass. fonte solis pẽtapolis urbibus ma-
 xie quicq; berenice: arsinoe: ptolemaide apollonia ipaq;

LIBER.

cyrene. Berenice in syrtis extimo cornu est quondā uocata hesteridū supradictarū: uagātibus grāciā fabulis. Nec procul ante oppidū fluius lethoni: lucus sacer ubi hesperidū horti: memorātur. Abest ab lepti. cclxxxv. mil. p. Ab ea arsinoe tauchera uocitata. xliij. mil. pas. Et deinde ptolemāis antiquo nomine barce. xxij. M. pass. Mox. ccl. mil. promontoriū phycus per creticū mare excurrit distans. ccc. l. mil. p. a tēnaro laconicā p̄montorio. A creta uero ipsa. cxxv. mil. Post id cyrene a mari. xi. mil. pas. A phicunte apolloniā. xxiiij. mil. pas. ad cherōnesum. lxxxviiij. M. p. Vnde catabathmū. ccxyi. M. p. accolūt marmaridā aparetōni ferme regione ad syrtin usq; maiore porrecti. Post eos acrauceles. atiani. In ora syrtis nasammones: quos mesammones grāci appellauerunt ab argumēto loci: medios inter harenas sitos. Cyrenaicus ager. xy. mil. p. latitudine a littore arboribus fertilis habetur. Intus eodem spatio frugibus tantū: mox xxx. M. pas. latitudine: Et. ccl. mil. pas. longitudine latus feri modo. Post nasammonas hasbyte: Et macae uinūt. Vltra eos hammanicētes. xi. dierū itinere a syrtibus maioribus ad occidentē: Et ipsi quaquā uersus harenis circundati: puteos tamē haud difficiles binū fere cubitorum inueniunt altitudine: ibi restagnantibus mauritaniae aquis. Domos sale e mōtibus suis exciso cū lapidē construūt. Ab ipsa troglodytas hyberni occasus plagā dierū quattuor iter: cū qbus cōmertiiū gēme tantū: quāz carbunculū uocamus: ex aethiopia uectā. Interuenit ad solitudines africae super minore syrtin dictas uersa: pazania: ubi gentē phazaniōrū urbei; alelen: Et cillabā subegimus. Itē cidamū e regione sabrate. Ab his mōs longō spatio in occasū ab ortu cēdit: ater a nostris dictus a natura aduſto similis: aut solis repcussu accēso. Vltra eū

deserta. Matelga oppidū garamantū. Itemq; detris as-
fuso fonte a medio die ad mediā noctē aquis feruenti-
bus: totidē horis ad mediū diem rigentibus. Clarissimū
q; oppidū garadamū caput garadamanthū: oia armis
romanis superata: & a Cornelio Balbo triumphata:
omniū curru externo: & qritiū iure donato. Quippe
gadibus nato ciuitas romana cū Balbo maiore patruo
data est. Et hoc mirum supradicta oppida ab eo capta
auctores nostros prodidisse. Ipsum in triūpho præter
cydamū & garadamū omniū aliarū gētū urbūq; nu-
mina: ac simulacra duxisse. q̄ fuere hoc ordine. Tabidiū
oppidū: niteris natio gligemela oppidū. Bubeiū natio
uel oppidū. Enipi natio. Thuben oppidū. Mons nomine
niger: nitibrum: raspa oppida: discera natio: detri oppi-
dum: flumen natatur: thapsagū oppidū: nānagi natio:
boin oppidum: pege oppidū flumen dasibari. Mox op-
pida cōtinua baracū: buluba: alasi: galsa: balla: maxalla:
zirama. Mons gyri: in quo gēmas nasci titulus pdidit.
Ad garamantas iter inexplicabile adhuc fuit laetoni-
bus gentis eius. Puteos qui sunt non alte fodiendi si lo-
corum noticia assit: harenis operientibus. Proximo bel-
lo quod cum oensibus Romani gessere auspicijs. Vespas-
iani imperatoris cōpendium uie quatrīduo deprehen-
sum est. Hoc iter uocatur præter caput saxi: finis cyre-
naicus catabathmos appellatur oppidū & uallis repē-
te conuexa. Ad eum terminum cyrenaica africa a syrti
minore decies sexaginta mil. p. in lōgitudine patet. In
latitudine qua cognitum est. d. ccc. pass.

Libya mareotis.

Ca. vi.

e A quæ sequitur regio mareotis libya appella-
tur: ægypto cōtermina. Tenent marmarides:
adirmachidæ: deinde mareotæ. Mensura a ca-

l. iij

LIBER

eabathmo ad paretoniū. l. xxxvi. mil. pas. In eo tractu
 uicus apis interest nobilis religione ægypti locus. Ab eo
 paretoniū. xij. M. pas. Inde alexandriā. M. p. Latitu-
 do. clxxij. st. Eratosthenes a cyrenis alexandriā terre-
 stri itinere. d. xxv. M. prodidit. Agrippa totius africæ
 a mari atlantico cū inferiore ægypto. lxxxv. M. pas. lon-
 gitudinē posuit. Polybius & eratosthenes diligentis-
 sime existimari ab oceano ad carthaginē magnā. lxvi.
 mil pas. Ab ea canopū nili proximū ostiū. xvi. mil. pas.
 xxix. fecerunt. Isidorus attingi canopum. xxxv. xcix. m. r
 passuum. Artemidorus quadraginta minus q̄ isidorus.
 Insulæ circa africā & aduersarū africæ. Ca. viij.
 Insulas non ita multas cōplectuntur hæc ma-
 i. ria. Clarissima est meninx lōgitudine. xxxv.
 M. pas. latitudine. xxv. ab erasthme latopha-
 gites appellata. Oppida hēt duo meningē ab africæ la-
 tere: & altero thoia. Ipsa a dextro syrtis minoris pro-
 montorio passibus. cc. sita ab ea. c. p. contra a leuo cerci-
 na cum urbe eiusdē nominis liberi longa. xxv. M. p. La-
 ta dimidiū eius ubi plurimū: ac in extremo non plus. y.
 M. passus. Hinc perpetua carthaginē uersus cercinitis
 ponte iungitur. Ab ijs. l. M. fere passuum lepadusa lon-
 ga. yi. mil. pas. Mox. gaulos. & galata. cuius terra scor-
 pionē dirum animal africæ necat. Dicuntur & in clu-
 pea emori: cuius ex aduerso cossyra cum oppido. At con-
 tra carthaginis finum duæ gremio areæ aræ. Reuera.
 autem scopuli uerius q̄ insulæ: inter siciliā maxime &
 sardiniam. Auctores sunt & has quondam habitatas
 subsedisse. Interiori autem ambitu africæ ad meridiē
 uersus superq; gætulos interuenientibus desertis primi
 omnium libyægyptij: deinde leucææthiopes habitant.
 Aethiopes.

Ca. viij.

5 Vper eos athiopum gentes nigræ a quo dictum est flumine: Gymnetes pharusi etiā oceanum attingentes quos in mauritanæ fine diximus perorſi: Ab iis omnibus uastæ solitudines orientem uersus usq; garamantes: augylasq; & troglodytas uerissima opinione eorum qui desertis africæ duas æthiopas superponunt: & ante omnes Homeri qui bipartitos tradit æthiopas ad orientem occasumq; uersos. Nigri fluuiio eadem natura quæ nilo: calamum & papirū & easdem gignit animantes: iisdemq; temporibus auget. Oritur inter tareleo æthiopas: æcalicas. Horum oppidum mauiri quidam solitudinibus interposuerūt. Atlantas iuxta eos: ægipanas semiferos: & blemmias: & gamphasantas: & satyros: & himantopodas. atlantis degeneres sunt humani ritus si credimus. Nam neq; nominum ullorum inter eos appellatio est: & solem orientem occidentemq; dira impræitione contuentur: ut exitialem ipsis agrisq; Neq; insomnia uisunt qualia reliqui mortales. Trogloditæ specus excauant. Hæ illis domus: uictus serpentium carne stridorq; nō uox: adeo sermonis cōmertio carēt. Garamantes matrimoniorū exortes. passim cū fœminis degūt. Augylæ tñ iſeros colūt. Gāphasantes nudi: p̄riorūq; expertes nulli externo congregātur. Blēmījs tradūtur capita abesse ore & oculis pectori affixis Satyris p̄ter figurā nihil moris hūani. Aegipanis q̄lis uulgo pigitur forma: Himātopides loripides q̄dā: q̄bus serpēdo īgredi natura ē. Pharusi. quōdā psæ comites fuisse dicūtur Her. ad hespidas tēdētis. Nec de africa plura q̄ memorētur: occurrūt. De asia. c. ix.

Dhæret asia quā patere a canopico ostio ad pō
a ti ostiū xxvi. xxxvii. m. p. tradidit. Ab ore at pō
ti ad os Mæotis Eratosthenes. xv. xlv. m. p. Vni-

l iij

LIBER

uersam uero euz ægypto ad tanain Artemidorus & Isi-
dorus. lxxxviij. d. ccl. mil. passus Maria eius complura
ab accolis traxere nomina: quare simul indicabuntur.
Proxima africa incolitur ægyptus introrsus ad meridi-
em recedens: donec a tergo prætendantur æthiopes. In
feriorem eius partem milus dextra leuq; diuisus am-
plexu suo determinat canopico ostio ab africa: ab asia
pelusiacos. c. lxx. mil. passuum interuallo. Quam ob cãz
inter insulas quidam ægyptum retulere: ita se finden-
te nilo: ut triquetram terræ figuram efficiat. Ideo mul-
ti græcè littere uocabulo deltam appellauere ægyptum.
Mensura ab unitate aluei: unde se primum findit in la-
tera ad canopicum hostium. c. xlvj. M. ad pelusiacuz. cc.
lvi. M. est Summa pars cõtermina æthiopiæ thebais uo-
catur. Diuiditur in præfecturas oppidorum: quas no-
mos uocant: ombiten. phanturiten: appolopoliten: her-
moniten: tiniten: phanturiten: coptiten: tentiriten:
diopoliten: antiopoliten: aphroditopoliten: lycopolitē.
Quæ iuxta pelusium est regio nomos habet pharbatī-
ten: bubastiten: thyetriten: taniten. Reliqua autē ara-
bicum hammoniacum tendentem ad Hammonis Iouis
oraculum oxyrynchiten leontopoliten: athribiten: sy-
nopoliten: hermopoliten: xoiten: mendesium: sebennitē:
abastiten: hetapoliten: heliopoliten: prosopiten: cyno-
politē: thermopoliten: brusophiten: onuphiten: saitē:
pthenethum: ptemphum: naucratiten: ueratiten: mele-
titen: gymnopoliten: menelaiten: Alexandria regione.
Item libyæ marcotis: heracleopolites est in insula nili
longa passus. l. M. in qua & oppidum Herculis appella-
tum. Arsinoitæ duo sunt: hi & menphites usq; ad sū-
mum delta perueniunt. Cui sunt contermini ex africa
duo æsita. Quidā ex ijs aliqua nomina permutāt &

substituunt alios nomos: ut heroopolitē: crocodilopoliten. Inter arsinaiten autem ac menphiten lacus fuit circuitu. ccl. M. p. aut ut mutianus tradit. ccccl. M. & latitudinis. l. p. manufactus a rege qui fecerat myeridis appellatus. Inde. lxxij. M. pass. prope abest memphis quōdam ary ægypti regum. Inde ad Hammonis oraculum xij. dierum iter est. Ad scissuram autem nili quod appellauimus delta: xv. M. pass. Nilus incertis ortus fontibus ut per deserta & ardentia: & immenso longitudinis spatio ambulans famaq; tantum inermi q̄ situ cognitus sine bellis: quæ cæteras oēs terras inuenere: originē (ut iuba rex potuit exquirere) in monte inferioris mauritanie non procul oceano habet: lacu protinus stagnante: quem uocāt nilidē: Ibi pisces reperiūtur alabeta: coracini: siluri: crocodilus quoq;: & quæ nili alueo spectantur: hocq; lacu educantur. Inde ob argumentum hoc nili ortus creditur: cæsareæ in theseo dicatus ab eo spectatur hodie. Præterea obseruatū est. put in mauritania nives imbresue satiauerint: ita nilū crescere ex hoc lacu. Rursus indignatur fluere per harenosa & squalentia. Cōditq; se aliquot dierū itinere. Mox alio lacu maiore i cæsariensis mauritanie gente masesylum erumpit: & hoium cœtus ueluti circūspicit ijsdem aialium argumentis iterū harenis receptus cōditur rursus. xx. dierū desertis ad proximos æthiopas: atq; uti iterū senserit hoiem p̄silit fonte (ut uerisimile est) illo quem nigrin uocauerunt. Inde africa ab æthiopia dispescens etiam si nō protinus populis: feris tamen & beluis frequēs: siluarumq; opifex medios æthiopas secat cognominatus astapus: qd illarū gentiū lingua significat aquā e tenebris p̄fluctē. Insulas ita innumeras spargit: quasdamq; taz uastæ magnitudinis q̄q; rapida celeritate: ut tamē dierū. v. cur

LIBER

su nō breuiore trāsuolet: circa clarissimaz eadū merceem
 astabores leuo alueo dictus: hoc est ramus aquæ uenien-
 tis tenebris. Dextera uero astusapes. qđ latentis signifi-
 cationē adijcit. Nec ante nilus qđ se totū aquis concordia-
 bus rursus iunxit. Sic quoq; cēnum firis ut ante noiatus
 p aliquot milia: & in totum humero ægyptijs. alijsq;
 triton. Subinde insulis impactus totidem incitatus irri-
 tamentis. Postremo inclusis montibus: nec alibi torren-
 tior uectus aquis properantibus ad locum æthiopum: q
 catadupi uocantur: nouissimo ataracte interoccurrentes
 scopulos non fluere imenso fragore creditur: sed ruere.
 Postea lenis & confractis aq; domitaq; uolentia: alio
 quin & spatio fessus multis quis faucibus in ægyptiū
 mare se enomit. Certis tū diebus auctu magno per totaz
 spatiatus ægyptum fecundus innatat terræ. Cās huius
 incremēti uarias p̄didere: sed maxime p̄bables etesia-
 rū eo tpe ex aduerso flātiū reperiussu ultro in ora acto
 mari. Aut imbres æthiopie æstiuos iisdem etesius nubi-
 la illo ferentibus e reliquo orbe. Timæus mathematicus
 occultam protulit rationem: p̄bialā appellari fontem
 eius mergi q; in cuniculos ipsum amnē uapore athelātez
 fumidus cantibus ubi cōditur. Verū sole p̄ eos dies cōmi-
 nus factō extrahi ardoris ui: & suspensuz abundare: ac
 ne deuoretur abscondi. Idq; euenire a canis ortu per in-
 troitū solis in leonem contra perpendicularum fontis sy-
 dere stante: cum in eo tractu absumentur umbræ. Plerisq;
 e diuerso opinatis largiorem fluere ad septentrionez
 sole discedente. quod in cancro & leone euenit. Ideoq;
 tunc minus siccari. Rursus in capricornum & austrinū
 poluz uerso sorberi: & ob id parcius fluere. Sed Timæo
 si quis extrahi posse credat: umbrarum defectus ijs die-
 bus & locis sine fine abest. Incipit crescere luna noua

quæcunq; post solstitium est sensim modiceq; cancrus
sole transeunte abundantissime autem leonem. Et resis-
det in uirgine iisdem quibus accreuit modis. In totum
autem renouatur intra ripas in libra: ut tradit Herodo-
tus centesimo die. cum crescit reges aut præfectos nauis
gare eo nefas iudicatum est. Auctus eius per puteos mēsu-
re notis deprehenduntur. Iustum incrementum est cubitorum
xvi. Minores aquæ non omnia rigant. Ampliores deti-
nent: tardius recedendo. Hæserendi tempora absumunt
solo madente. Illæ non dāt sitiente. Vtrunq; reputat p-
uincia. In. xij. cubitis famē sentit. in. xij. etiamnum esu-
rit. xij. cubita hilaritatem afferunt. xy. securitatē. xvi.
delitias. Maximum incrementum ad hoc æui fuit cubito-
rum. xviij. Claudio principe. Minimūq; pharsalico bel-
lo: ueluti necē Magni p- digio quodā flumine auersante
Cū steteret aquæ apertis molibus admittuntur. Vt quæ-
q; liberata est terra: seritur. Idem amnis unus omnium
nullas expirat auras. Ditionis ægypti esse incipit a fi-
ne æthiopie syene: ita uocatur peninsula. c. M. p. abitu.
In qua cerasæ sunt latere arabie: & ex aduerso insu-
læ. iij. phile. d. c. M. p. & a nili fixura: unde appellari
diximus deltā. Hoc spatium edidit Artemidorus: & i eo
ccl. oppida fuisse. Iuba. cccc. M. p. Aristocreon ab ele-
phantide ad mare. d. ccl. mil. pas. Elephantis insula in-
fra nouissimum cataractem. cccc. M. passibus & supra
syenem. xvi. M. habitat. Navigationis ægyptie finis
ab alexandria. d. lxxxv. mil. p. in tantum errauere supra
scripti. Ibi æthiopice conueniunt naues. Namq; eas
plicatiles humeris transferunt quotiens ad cataractas
uentum est. Aegyptus super ceteram antiquitatis glo-
riam. xx. mil. urbium ibi Amase regnante habitata præ-
fert. Nunc quoque multis etiam si ignobilibus. fre-

LIBER

quens celebratur tam Apollinis: mox leuchotoe: & dio
 spolis magna. Eadē thebe: portarū. c. nobilis fama copio
 sa indicarū: arabiarumq; mercium nilo proximū empo
 riū. Mox Veneris oppidum: & iterū iouis ac tentyris: i
 fra qđ abydu Mennois regia: & Osiris templo incl
 tū. yij. dierū itinere in libyam remotū a flumine. Dein
 de ptolemais: & panopolis ac Veneris iterum. Et in li
 byco lycon: ubi montes finiunt thebaidem. Ab ijs oppi
 da Mercurij. alabastrū canū: & supradictum Herculis.
 Deinde arfinoes & iam dicta mēphis inter q̄ & arsi
 noiten nomon. In libyco turres quæ pyramides vocan
 tur. Labyrinthus in myridis lacu nullo addito ligno ex
 ædificatus: & oppidum crialon. V nū p̄terea intus &
 arabie conterminū claritatis magnæ solis oppidum.

Alexandria.

Ca. x.

Ed iure laudetur i littore ægyptij maris Ale
 xandria a magno Alexandro cōdita in afri
 cæ parte ab hostio canopico. xij. M. pas. iuxta
 mareotim lacū qui lacus antea arapotes noiabatur. Me
 tatus est eaz dinocrates architectus pluribus modis me
 morabili ingenio: quindecim milium passuū laxitate in
 ferta ad effigiem macedonicæ chlamydis orbe gyrato la
 ciniosam dextra leuāq; anguloso procursu: iam tū tamē
 quinta situs parte regi dicata. Mareotis lacus ad meri
 dianam urbis partem curipo e canopico ostio mittitur
 ex mediterraneo cōmercio. Insulas quoq; plures ample
 xus. xxx. Mil. passuum traiectum. d. c. ambitu ut tradit
 Claudius Cæsar. Alij schoenos in latitudinez patere. xl.
 faciunt schoenumq; stadia. xxx. Ita fieri longitudinis
 pas. tantundem & latitudinis sunt in honore & in
 tra decursus nili multa oppida: præcipue quæ nomina
 dedere ostijs non omnibus. xi. n. reperiuntur: sup̄ quæ

tuor quæ ipsi falsa ora appellāt. Sed celeberrimis. vij. p
ximo Alexandriæ canopico: deinde bolbitino: sebenitico.
phānitico: mēdesico: tanico: ultioq; pelusiaco. Præterea
buthos: pharboctos: leontopolis: attribis. Isidis oppidū
busiris: cynopolis: aphroditos: saïs: naucratis: unde osti
um quidam naucraticum nominant. quod alij heracleo
titū: canopico: cui. yi. m. p. proximum est præferentes.

Arabia.

Ca. xi.

Ltra pelusiacum arabia est ad ru. mare perti
gens: & odoriferam illam ac diuitē: & bea
ta cognomine incl ytam hæc catabanum &
esbonitarum: & scēitarum arabum uocatur sterilis: p
terq; ubi syriæ confinia attingit: nec nisi cassio monte
nobilis. His arabes iunguntur: ab oriente cāchleis: a me
ridie cædreis qui deinde ambo nabatheis. Heroopoliti
cus uocatur: alterq; lelāiticus sinus rubri maris in ægy
ptum uergentis. cl. m. inter duo oppida læana: & in no
stro mari gaza. Agrippa a pelusio, arsinōe rubri maris
oppidum per desertā. cxx. mil. pass. tradit tam paruo
distat ibi tanta rerum naturæ diuersitas.

Syria palestina phœnicis.

Ca. xij.

Vxta syria littus occupat quondā terrarū ma
xima: & pluribus distincta nominibus. Nā
q; palestina uocabatur: qua contingit arabas
& iudæa: & cœle: dein phœnice: & qua recedit itus
damascena: ac magis etiā nunc meridiana babylonia.
Et eadem mesopotamia inter euphratē & tigrin: qua
q; transit taurum: sophœne. Citra uero etiā comage
ne. Et ultra armeniam adiabene: assyeia ante dicta. Et
ubi ciliciam attingit antiochia. Longitudo eius inter
ciliciam & arabiam. cccc. lxx. mil. pass. est. Latitudo
a selencia pieria ad oppidum in euphrate zeuma. d.

LIBER

xxv. M. p. Qui subtilius diuidunt. circum euphratē sy-
riā phenicē uolūt. Et esse orā maritimā syriæ. cuius ps
sit idumæa Et iudæa. deinde phœnicē. deinde syriā. id
qd̄ p̄iacet mare totū. phœnicū appellatur. Ip̄a gens phœ-
nicū in gloria magna litterarū inuentōis. Et syderū. na-
ualium. ac bellicarū artium. A pelusio gabriæ castra. cassius
mōs. delubrum Iouis Cassii. tumulus magni Pōpei ostra-
cinæ. Arabia finitur a pelusio. lxy. M. p.

Idumæa syria. palestina. samaria. asca-
lum. azotus. cesarea.

Ca. xiiij.

Ox idumæa incipit Et palestina ab emer-
m sirbonis lacus. quem quidam. cl. M. p. circuitu
tradidere. Herodotus cassio monti applicuit.

Nunc est palus modica. Oppida rhinocolura. Et intus
rhaphæa. gaza. Et intus atheodon. mons angaris. Regio
per orā samaria. oppidum ascalo liberum. azotus. lamnes
duæ. Altera uicus ioppe phœnicū ātiquior terrarū inui-
datione (ut ferunt) Insidet colli præiacēte saxo: in quo
uinculorum Andromadæ uestigia ostendunt. Colitur il-
lic. fabulosa cæto. Inde apollonia stratonis turris: eadez
cesarea ab Herode rege condita. Nunc colonia prima fla-
uia a Vespasiano imperatore deducta. Finis palestines.
clxxxix. M. p. a confinio arabie. Deinde phœnices. Intus
autem samaria. Oppida neapolis: quod antea mamor-
tha dicebatur. Sebaste in monte altiore gamala.

Iudæa galilæa. hierico. emmaus. lydda. ioppe. Ca. xiiij.

Vpra Idumæa Et samariā iudæa longe late
s q; funditur. Pars. n. syriæ iunctā galilæa no-
tatur. Arabia uero Et ægypto proxima pe-
raet asperis dispersa montibus: a cæteris iudæis iordanæ
amne discretæ. Reliqua iudæa diuiditur in toparchias
decē quo dicemus ordine. Hiericon tē palmetis cōsitā fō

tibus irriguam: emau: lyda: iopicā: acrabathenā: thami
cā: & zophaniticā: bethole: & tephene: norine i qua
fuere hierosolyma lōge clarissima urbiū oriētis: nomen
iudæ: mō herodiū cū oppido illustri eiusdem nominis.

Iordanis.

Ca. xv.

i Ordanis amnis oritur e fonte peneade: q co
gnomen dedit cæsareæ de qua diximus amnis
amœnus: & quatinus locorum situs patitur:
ambitosus: accolisq; se præbens uelut inuitus: asphalti
tem lacum diruz natura petit: a quo postremo ebibitur
aqua; landatas perdit pestilentibus mixtas. Ergo ubi
prima conuallium fuit occasio: in lacum se fundit: quaz
plures genesaram uocant. xvi. Mil. pas. longitudinis. vi.
mil. latitudinis amœnis circumsceptus oppidis: ab orien
te iuliade & bippo: a meridie tharitie: quo & nomi
ne aliqui etiam lacum appellant: ab occidente tiberia
de aquis calidis salubri

Asphaltites

Ca. xvi.

a Sphaltes nihil præter bitumen gignit: un
de & nomen Nullum corpus animaliu; re
cipit tauri cameliz; fluitant. Inde fama ni
hil in eo mergi. Longitudine excedit. c. mil. passuum.
Latitudine maxima uiginti quinq; implet. Minima sex
Prospicit eum ab oriente arabia nomadum: a meridie
macaron: secunda quondam arx iudæ ab hierosoly
mis. Eodem latere est calidus fons medicæ salubritatis
callirhoe aquarum gloriam ipso nomine pferens.

Gens hesenorum.

Ca. xvij.

a B occidentali littore heseni: quos fugit ac us
q; quaz; nocentes. Gens sola & in toto orbe
præter cæteras mira: sine ulla fœmina: omni
uenere abdicata: sine pecunia soria. palmarum. In diem

LIBER

ex æquo conuenariū turba renascitur: longē frequentan-
tibus: quos uita fessos ad mores eorū fortunæ fluctibus
agitat. Ita per sæculorū milia (Incredibile dictū) gens
æterna est: in qua nemo nascitur. Tam focūda illis alio-
rum uitæ penitentia est infra hos engadda oppidū fui-
secundū ab hierosolymis fertilitate palmetorūq; nemo-
ribus: nunc alterum bustū. Inde masada castellū in ru-
pe: & ipsum haud procul ab asphaltite. Et hactenus
indea. est Decapolis. Ca. xviij.

Vngitur e latere syriæ decapolitana regio a
numero oppidorū: in qua nō oēs: eadē obser-
uant. Plurimi tñ damascū & opoton rigas
amne chrysorhoa: fertilē philadelphiam: raphanā: oia
in arabiā recedentia. Scythopilin antea nisam a Libro
patre sepulta nutrice ibi scythis deductis. Gaddara hie
remiace præfluente & iā dictū hippodiū. Pellā aq; diuī
tē: galasam canathā. Intercurrūt cingūtq; has urbes te-
trarchiæ regnorū instar singulæ: & in regna cōtribui-
tur: tracōitis panets in qua cæsarea cū supradicto fon-
te abila: arca amplæssa: gabe.

Tyrus & sidon.

Ca. xix.

Inc redeundū est ad orā atq; phænicē. Fuit
h oppidū crocodilō. Est flumē memoria urbiū
dorū. Signaminū pmōtorii: carmelūq; Et in
monte oppidū eodē noīe quōdā egbatana distū. Iuxta
getta ebbā. Riuis pagida siue belus: uiri fertiles hare-
nas paruo litrori miscēs. Ipse e palude cēdenia a radici-
bus carmeli pfluit. Iuxta colonia Claudij Cæsaris pto-
lemas: que quōdā ace. Oppidū ecdippa. Promōtorii al-
bū tyrus quōdā insula prealto mari septingētis passi-
bus diuisa. Nunc uero Alexādrī oppugnātis operibus
continens olim partū clara urbibus genicis lepti: utica

¶ illa romani imperij emula terrarū orbis auida car-
thagine: et gadibus extra orbē cōditis. Nūc oīs eius no-
bilitas cōchylio atq; purpura cōstat. Circuitus. xix. m.
pas. est intra paletyro inclusa. Oppidū ipm. xxij. stadia
optnet. Inde ide ac sarepta ¶ ornithon oppida. Et si-
don artifex uitri: thebarūq; boetiarum parens.

Mons libanus.

Ca. xx.

T ergo eius mons libanus orsus centū quinqu-
a) ginta stadijs zymirā usq; porrigitur: quæ coe-
lesyria cognōitur. Huic par iteriacēte ualle
mons aduersus antelibanus obtenditur quōdā muro cō-
iunctus. Post eū introrsus decapolitana regio est: prædi-
taq; cū ea tetrachie ¶ palestines tota laxitas. At in
ora nūc subiecta libano fluius magoras: berytus colo-
nia: quæ felix iulia appellatur. Meontos oppidū flumē
lycos: palæhyblos: flumē adoris. oppida hyblos: botrys:
gycarda: trieris: calamos: tripolis qm. Tyriū ¶ sidonij
¶ arabij optinēt: orthosia eleutheros flumē. Oppida
zymira: marathos: cōtraq; arabū septē stadiorū oppidū
¶ insula ducentis passibus a cōtinentē distās. Regio
in qua supradicti desinūt mōtes. Et interiacentibus cā-
pis bargilus mōs incipit. Hic rursus syria desinēte phœ-
nice. Oppida charne balanea paltos. Gabale pmōtorij
in quo laodicea libera: diopolis: heraclea: charadrus: po-
fidium.

Syria antiochia.

Ca. xxi.

Einde pmōtorij syrie antiochenæ. Intus ipa
d antiochia libera: epidaphne cognōita orōte
amne diuiditur. In promontorio aut seleucia
liber pieria appellata. Cassius mons. Ca. xxij.

Vper eam mons eodē quo alius noīe cassius.
f Cuius excelsa altitudo quarta uigilia orien-
tē per tenebras solē aspicit breui circumactū

m

LIBER

corporis diem noctemq; pariter ostēdens. Ambitus ad
cacumen. xix. mil. pas. est. altitudo per directum. iij. Ac
in ora amnisorontes natus inter libanū & antelibanū
iuxta heliopolin. Oppidū rhosos: & a tergo por-
ta: quæ syrie appellātur intervallo rhosiorū montium
& tauri. In ora oppidū myriandos. Mons amanus. in
quo oppidum bomite. Ipse ab syris ciliciā separat.

Cœle syria.

Ca. xxiiij.

Vnc interiora dicantur. Cœli habet apameā
n marsia amne diuisam. Anazerinorum tetrar-
chia bambicen: quæ alio nomine hierapolis
uocatur. Syris uero magog. ibi prodigiosa: Atargatis:
græcis hæc decreto dicta colitur: calcidē cognominata
ad belū: un regio chalcidene fertilissima syrie. Et inde
cyrretica: irneazates: gidarenos: gabenos: tetrarchias du-
as quæ granij comatitæ uocātur. Hemisenos: hilatas: itis-
reorum gentē: & qui ex ijs betarci uocantur: mariāz-
mitanos. Tatrarchiā quæ mamisea appellatur. Paradi-
sum: pagras: pinaritas: seleucia: præter iam dictas duas:
quæ ad euphratē: & quæ ad belū uocātur. Cardicen-
ses. Reliqua autē syria habet: exceptis quæ cū euphra-
te dicuntur arethusios: beroenses: epiphanenses. Ad oriē-
tem laodiceos: qui ad libanū cognominantur: laucadios
larissæos: præter tetrarchias in regna descriptas barba-
ris nominibus decem & septem.

Euphrates.

Ca. xxiiij.

T de euphrate hoc in loco dixisse aptissimum
e fuerit. Oritur in prefectura armenie maioris
caranitide. Vt p̄didere ex ijs q. p̄xime ui-
derunt Domitius Corbulo in mōte aba: Licinius Mutia-
nus sub radicibus montis: quē capotē appellāt: supra zy-
marā. xij. M. p. initio pyxirates noiatas. Fluit der genē

primū: mox anetiā: armenie regiones a cappadocia excludens. Dascusa abest a zimara. lxxxv. M. p. inde nauigatur pastonā quinquaginta. M. p. Meliter ē cappadocia. xxvii. M. p. Eligeā armenie. x. M. p. acceptis fluminibus lico arsanā: arfano. Apud eligea occurrit ei taurus mons. Nec resistit. q̄q̄. xij. M. p. latitudine perforata prænals omirrā uocant irrūpentē. Mox ubi cornu perfregit: euphratē. Vltra quoq; saxosum ac uolentū arabia inde leua merorū dictā regionē tricena mensura dextraq; comagenē determinat. Pontis tamē: etiā ubi taurū expugnat: patiens. Apud claudiopolin cappadocia cursum ad occasum solis adit. Primo hūc illi impugnatu cursum taurus aufert: uictusq; & abscissus sibi met alio modo uincit: ac fractū expellit in meridiē. Ita naturæ dimicatio illa æquatur. hoc eunte quo uult: illo prohibente ire qua uelit. A cataractis iterum nauigatur quadraginta. M. p. inde comagenes apud famosata Arabia supradicta habet oppida edessam: quæ quondā antiochia dicebatur: callirhoen a fonte nominatā. charas clade. Crassi nobilis. Iungitur præfectura mesopotamie originem a syris trahens: in qua athemusia: & nicephrorium oppida. Mox arabes qui rhetani uocantur. Horum caput singara. A famosatis autem latere syrie marsyas amnis influit. Gingla comagenem finit Merorum ciuitas incipit. Oppida alluuntur: epiphania & antiochia: quæ ad euphratē uocantur. Item zema lxxij. M. passu. a famosatis transitu euphratis nobilis. Ex aduerso apameā Seleucus. Idem utriusq; conditor pōte iunxerat. Qui coherent mesopotamie: rhoali uocantur. Ad insyria oppida europū: rhapsacum quondā nūc amphipolis. Arabes scenitæ: ita ferūtur usq; iram locū: in quo conuersus ad orientem relinquit syrie pal

LIBER.

mirenas solitudines: quæ usq; ad petreâ urbem & regionem arabiaë felicis appellatæ pertinent.

Palmira

Ca. xxv.

Almira urbs nobilis situ diuitijs soli & a-
 p quis amoenis uasto undiq; ambitu harenis in-
 cludit agros. ac uelut terris exempla a rerum
 natura priuata sorte inter duo imperia summa roma-
 norum: parthorūq; • Et prima in discordia: cuius semp
 utrinq; cura. Abest a seleucia parthorū: quæ uocatur ad
 tigrin quingentis triginta septē. M. pas. A pximo uero
 syrie littore ducentis quinquaginta duobus mil. Et a da-
 masco. xxvij. mil. pas. Hierapolis. Ca. xxvi.

Ropius infra palmiræ solitudines stellan-
 p dena regio est: dūteq; iam hierapolis ac be-
 roea & chalcis. Vltra palmirā quoq; & so-
 litudinibus ijs aliquid optinet hemesa: item alatiū: di-
 midio proprior petreæ q̄ damascus. Asura huic pxima
 est. Philischum oppidū parthorū ad euphratrē: ab eo se-
 leuciā dierū decem navigatio: totidēq; fere babylonem
 Scinditur euphrates a zeumate. lxxxij. M. pas. circa uī-
 cum massicem. Et parte lena in mesopotamiā uadit p
 ipsam seleuciam: circaq; eam præfluenti infusus tigris.
 Dexteriore autem alueo babylonē quondā chaldææ ca-
 put petit: mediāq; permeans. Item quas otrin uocant
 distrahitur in paludes. Increfcit autē & ipse nili mo-
 do statis diebus paulum differens: ac mesopotamiā in-
 undat sole optinente uicesimam partem cancri. Minui
 incipit in uirgine & leone transgresso. In totum uero
 remeat in. xxix. parte uirginis.

Cilicia & adiuncte gentes: pamphilia:
 isauria: homanadum: pisidia: lycæonia
 taurus mons: lycia. Ca. xxvij.

Ed redeamus ad oram syriæ: cui proxima est
 5 cilicia: Flumen diaphanes: mons crocodilus.
 portæ amani montis. Flumina ydricus. pyna-
 rus. lycus. sinus issicus. Oppidum issos. inde alexandria.
 flumen chlorus oppidum aege liberum. amnis pyramus
 portæ ciliciæ. oppida mallos. magirfos & intus tarsos
 Campi aleij. oppida cassipolis. mospos liberum pyramo
 impositū: thynos zephyriū: sancile. Amnes saros cydnus
 tarsum liberā urbē procul a mari secans: Regio celendi
 ritis cum oppido. Locus nymphæum soloe cilicie: nunc
 pompeiopoli: adana cybira: pinara: pedalie: balix: arsi
 noe: tabe: dorion: iuxtaq; mare corycos: eodem nomine
 oppidum & portus & specus. Mox flumē calicadnus.
 Promontorium sarpedon: horrida holme Myle promō-
 torium & oppidum Veneris: a quo proxime cyprus in
 sula. Sed & in continente oppida myanda: anēurium:
 coracesium finisq; antiquus ciliciæ. melas amnis. Intus
 autem dicēdi anazarbeni: qui nunc caesaragustani: casta
 bala. epiphania. quæ antea eniandos eleusa iconium. Se
 leuca supra amnem calicadnum tracheotis cognomine
 a mari relata. ubi vocabatur oramia. Præterea intus flu-
 mina liparis. bombos. paradisus. Mons imbarus. Ciliciæ
 pamphylia omnes iunxere neglecta gente isaurica: op-
 pida eius intus isaurica. clybanus. lalasis fluvius. decur-
 rit hic autem ad mare anemurie regione supradicta: Si-
 mili modo omnibus. qui eadem composuere ignorata ē.
 contermina illi gens homonodum. quorum intus oppi-
 dum homona. Cætera castella. xliiij. inter asperas cōual-
 les latent. Insident uerticem pisidiæ quondam solymi
 appellati. quorū colonia caesarea. eadem antiochia. op-
 pida oronda. sagalesos. Hos includit lycaonia in asiati-
 cam iurisdictionem uersa eum quā conueniunt philome

m iij

LIBER.

lienses: tymbriani: leucolithi: peltenti: thyriēses. Datur
 & tetrarchia ex lycaonia: qua parte galatiæ cōtermi-
 na est: ciuitatum. xiiij. urbe celeberrima iconio. Ipsius
 licaonie celebrātur thorbasa in tauro: idæa in confinio
 galatiæ atq; cappadociæ. A latere autē eius super pam-
 philiā ueniunt thracu; soboles milyæ. Quorū aricāda
 oppidum pāphilia ante mosopia appellata. Mare pam-
 philium cilicio iungitur. Oppida eius sīdæ: & in mon-
 te aspendū plantanistum: perga. Promontoriū leucolla.
 Mons sardemissus. Amnis eurymedon iuxta aspendum
 fluēs cataraētes: iuxta quē lyrnesus & olbia. Vltimaq;
 eius oræ phaselis: iunctū ei mare lyciū est: gensq; lycia
 unde uastus sinus. Taurus mons ab eo ueniens littori-
 bus chelidonio promontorio determinatur. Immensus
 ipse: & innumerarū gentiū arbiter: dextro latere septē-
 trionalis: ubi primū ab indico mari exurgit: leno meri-
 dianus: & ad occasum tēdens: mediāq; distrabens asiā
 nisi opprimenti terras occurrerent maria. Resilit ergo
 ad septētriones: flexusq; immensum iter querit: uelut
 de industria rerū natura subinde æquora opponente:
 hinc phœnicū: hinc ponticum: illic caspiū: & hyrcā-
 nium: contraq; mæotium lacum torquetur. Itaq; col-
 lisus inter hæc claustra: & tamen uictor flexuosus ena-
 dit usq; ad cognata riphæorū montium iugā numerosis
 noībus & nouis quocūq; incedit insignis. Imans priā
 parte dictus: mox edigis paropanifus: circius: cābades:
 pharphariades: cohattras: oreges: oroes: nyphates: thau-
 rus. Atq; ubi se quoq; exasperat caucasicus: ubi brachia e-
 mittit subinde rētātī maria similis sarpedō: coracesius
 catragus: iterūq; taurus etiā ubi dehiscit: seq; popilis
 aperit portarū tñ noīe unitatē sibi uedicās: quæ alibi ar-
 menicæ: alibi caspiæ: alibi ciliciæ uocantur. Quinetiā

Taurus mons.

contractus effugiens quoq; maria plurimis se gentium
 nominibus hinc & illinc implet: & a dextera hyrcani:
 caspius a leua pariedrus moschicus: amazonicus. co-
 raxicus scythicus appellatus. In uniuersum uero græce
 ceraunius. In lycia igitur a promontorio eius oppidum
 semena: mons chimæra noctibus flagrans. ephesium ci-
 uitas: & ipsa sæpe flagrantibus iugis. Oppidum olim-
 pus ibi fuit: nunc sunt montana gage. corydalla: rhodio
 polis. Iuxta mare lymira cum amne in quem aricandus
 influit: & mons massycitus: andria ciuitas myra. op-
 pida apie: & antipellos quæ quondam abessus atque i
 recessu phellus. Deinde phyræ. Itemq; antus a mari
 quindecim milia passuum flumenq; eodem nomine. De-
 inde patara: quæ prius pataros: & in monte sidyma.
 Promontorium eragus. Vltra per sinus priori: Ibi pina-
 ra & in quam lycia finit telmesus: Lycia quondã sep-
 tuaginta oppida habuit: nunc triginta sex habet. Ex his
 celeberrima preter supradicta canas: cadina: ubi lauda-
 tur oenium nemus. Pedalia coma præfluente. Edesa cya-
 ne: ascandialis: amelas: noscopium: elos telendus. Com-
 prehendit & in mediterraneis cabaliæ: cuius tres ur-
 bes: oenanda: balbura: bubon a Temelso. Asiaticum ma-
 re siue carpatium. & quæ proprie uocatur asia: in duas
 eam partes Agrippa diuisit. Vnam excludit ab oriente
 phrygia & lycaonia ab occidente ægeo mari: a meri-
 die ægyptio: a septentrione paphlagonia. Huius longi-
 tudinem. cccclxx. mil. pass. Latitudinem. ccc. mil. fecit.
 alterã determinauit ab oriẽte armenia minore. ab occi-
 dẽte phrygia lycaonia paphlagonia: a septentrione paphlagonia po-
 tica: a meridie mari paphlagonio. Longa. d. lxxv. mi. p. Lata
 cccxxv. mil. In proxima ora caria est: mox ionia. Vltra eã
 æolis: media doridæ. Circumfunditur mari utroq; late

m iij

LIBER

re ambiente. In ea promontoriū pedaliū. Amnis glau-
cus deferens telmessum. Oppidum dædala cyria fugiti-
uorum. Flumen axon: oppidum calyndai

Indus fluuius.

Ca. xxyiij.

Mnis indus in cybirationum iugis ortus reci-
pit. lx. perennes fluuios: torrentes uero am-
plius centum Oppidum cannos liberum: de-
in pyrnos. Portus cressa: a quo rhodus insula pas. xx. M.
Lacus loryma. Oppida thysanusa: paridion: larimna Si-
mus tymnias. Promontorium aphrodisias. Oppidū hy-
das Simus schœnas. Regio bubassus. Oppidum fuit aca-
nathus: alio noīe dulopolis. Est in promontorio gnidos
libera: triopia. Deinde pegusa est stadia appellata. Ab
ea doris incipit: sed prius terga. Et mediterraneas iuris-
dictiones indicasse conueniat. Vna appellatur cybirati-
ca. Ip̄m oppidū phrygæ est cōueniūt eo. xxv. ciuitates.

Laodicea: apamea: ionia.

Ca. xxix.

Eleberrima urbs laodicea imposita est lyco-
flumini latera alluentibus asopo & capro
appellata primo diospolis: dein rhoas. Reliq̄
in eo conuentu: quos nominare non pigeat hydrelita: te-
nisones: hieropolita. Alter cōuentus a synnada accipit
nomen. Cōueniunt licaones: appiani: cercoponi: dorilæi
mudæi: iulienses: & reliqui ignobiles populi. xv. Terti-
us apameā uadit: ante appellata: celenas: dein cibothō.
Sita est in radice montis signiæ: circumfusa marsya ob-
rima orga: fluminibus in mæandrum cadentibus Mar-
sia ibi creditur ortus: ac paulo mox conditus: ubi certa-
uit tibiarum cantu cum apolline: Aulocrenes ita uoca-
tur conuallis. x. mil. pas. phrygiam ab apamea petenti-
bus. Ex hoc cōuentu deceat nominare metropolitās: dio-
ysipolitas: euphorbenos: acmonefos: peltenos: filuia-

nos. Reliqui ignobiles. ix. Doridis sinu leucopolis: ama-
 xitos. eleusis: & eutene. Deinde cariae oppida piatum
 euthanae. halyarnasus: sex oppida contributa ei sunt. a
 magno Alexandro tagele: subde: medmassa. uranium:
 pedasum: telmessum. Habitat inter duos sinus cerami-
 cum: & iasium inde mindos: & ubi fuit palemindus:
 uariandus: neapolis: cariana: termiera: libera: bargila:
 & a quo sinus iasius: oppidum iasus Caria interioru-
 nominum fama pñitet. Quippe ubi sunt oppida myla-
 sa libera antiochia: ubi fuere seminethos: & chranaos:
 oppida: nunc eam circumfluunt mæader & mossinus.
 Fuit in eo tractu & mæandropolis. Est eumenia clu-
 dro flumini apposita. Glaucus amnis lysias oppidum:
 & orthesia: berecynthus tractus: mysia: trallis: eadē euā-
 thia: & seleucia. & antiochia dicta. Alluitur eudone
 amne: perfunditur thebaide. Quidam ibi pigmaeos ha-
 bitasse tradunt. Præterea sunt thydonos. pyrrha: euro-
 me: heraclea: amyzon: alabanda libera: quæ conuentum
 eum cognominauit. Stratonice: alinda libera: hynidos:
 ceramus: troecene: phorontis. Longinquiores eodem di-
 sceptant foro orthronienses: halydiæses: seu hippini: xv
 strani: bydissenses: apolloniatae: trapezopolitæ: aphrodi-
 enses liberi. Præter hæc coscinus: harpasa apposita flu-
 uio harpaso: quo & trallicon: cuius fuit: alluebatur. Ly-
 dia autem perfusa flexuosi amnis mæandri recursibus
 super ioniam procedit: phrygiæ ab exortu solis uicina:
 ad septentrionem mysia: meridiana parte carian am-
 plectens: meonia æte appellata. Celebratur maxime sar-
 dibus in latere tmoli montis: qui ante tmolus appella-
 batur uitibus consitus: ex quo profluente pactolo eodē
 q; chryserhoa ac fonte tarne a meonijs ciuitas ipsa hy-
 de uocitata ē: clara stagno gygeo. Sardiana appellatur

LIBER

nunc ea iurisdictio. Conueniuntq; in ea; extra prædictos
 macedones: adueni: loren: philadelpheni: & ipsi in ra
 dice tmoli cogamo flumini appositi. Meonij: tripolita
 ni. Idem & antoniopolitæ mæandro alluuntur: Apol
 loniheritæ: mysormolitæ: & alij ignobiles. Ionia ab ia
 sio sinu incipiens: numerofo abitu littorū flectitur. In eā
 primus sinus basilicus. Possideū p̄mōtoriū & oppi
 doraculū brancidarū appellatū. Nunc didimei Apol
 linis a litore stadijs. xx. mil. Et inde. clxxx. M. mlietis
 ionia caput. Lelegeis antea & phytinsa & anactoria
 uoiata: sup. lxxx. urbium per cuncta maria genitrix: nec
 fraudāda ciue Cadmo: qui primus prosaica orationem
 cōdere instituit. Amnis mæader ortus est lacu in mōte
 aulocrene: plurimisq; affusus oppidis: & repletus flu
 minibus crebris ita sinuosus flexibus: ut sæpe credatur
 reuerti. Apamenā primū peruagatur regionem. mox eu
 meneticā: ac dein bargylicticos campos: postremo cari
 am placidus: omnesq; eos agros fertilissimo rigans li
 mo. Ad decimū a mileto stadiū lenis illabitur mari. In
 de mōs latmius. Oppida heraclea. Montis eius cogno
 minis caria myus qd̄ primo condidisse iones narrantur
 atheis profecti: naulocū: priēne. In ora quæ trogilia ap
 pellatur: gessus amnis Regio oibus ionibus sacra: & iō
 panionia appellata. Iuxta fugitiuis cōditū (uti nomen
 inditio est) phygela fuit: & marathesium oppidū. Su
 pra hæc magnesia mæadri cognomine ifignis a thessali
 a magnesia orta. Abest ab epheso. xv. M. pas. Trallibus
 eo amplius. ccc. M. eutea thessaloe & androlitia noīa
 ta & littori apposita. Derasidas insulas secus substulit
 mare: intus & tyana alluitur: & lyco pelopea: aliqua
 do & euhippia cognominata: in ora autem mathium
 ephesus amazonum opus multis ante expetita nomini:

bus. Alopes cū pignatū apud troiā est: mox ortygia: & morges uocata est & smyrna cognomīe trichia & he moniō & ptelea. Attollitur mōre pione. Alluitur astro in cylibianis iugis orto: multosq; amnes deferente & stagnū pegaseū: qđ phirites amnis expellit: Ab ijs multitudo limi est: qua terras ppagat: medijsq; iā campis syriē insulā adiecit. Fons in urbe callippia templum Dianæ cōplexa. E diuersis regionibus duo selinūtes. Ab epheso mathiū aliud colophoniorū: & intus ipsa colophon: haleso affluente. Inde Apollinis clarij sanū lebedos fuit & notium oppidū. Promōtorii cyreneū: mons minas. ccl. M. p. excurrent: atq; incōtinentibus campis residēs. Quo in loco magnus Alexāder intercidi plantiē eā iusserat. vij. M. d. p. lōgitudine: ut duos sinus iūgeret: erythrasq; cū mināte circūfūderet. Iuxta eos fuerunt oppida pteleon: belos: doryō: nūc est aleō. Fluius corineō. Mimantis promontoriū: clazomenae. pertheniae & hippichytophoria appellatae cū insulae essent. Alexander idem per duo stadia continenti adnexuit. Interiore intus daphnus & harmesia: & syphilum quod ante tantalis uocabatur apud mæoniae: ubi nunc est stagnum sale ob id & traheopolis substituta sypilo: & inde illi colpe & huic lebade regredientibus. Inde abest duodecim millia passuum ab amazone condita: restituta ab alexandro. In ora smyrna amne melete gaudens non procul orto. montes asiae nobilissimi in hoc tractu fere explicant se: mastusia a tergo smyrnae & thermetis olympi radicibus iunctus. Is in dracone desinit draco in tmolo: tmolus in cadmo: ille in tauro. a smyrne hermus amnis: campos facit: & nomini suo adoptat. Oritur iuxta dorilaum phrygiae ciuitatez: multosq; colligit fluuios: inter quos phrygem: qui nomine genti dā-

LIBER

to: a caria eā distermiat. hyllū & cryō. & ipsos phry
gia. mesia. lydia. annibus repletos. Fuit in ora eius opa
pidum temnos: nunc in extremo sinu smyrne cheseopo
lis oppidū. Leuce dein p̄montoriū qđ insula fuit: finis
qđ ionia. Smyrneū conuentū magna ps aolia. quæ mos
dicetur: frequentat. p̄terq; macedones hyrcani cognomi
nati: & magnetes. Asypillo uero ephesum alterum lu
menasia remotiores cōueniunt. caesarienses: metropoli
ta cilibiani inferiores. & superiores mysomacedones. ma
struenses: brullita: hypæpeni. dioshierita.

Ephesis. aolis. troas. pergamus.

Ca. xxx.

Eolis p̄xima est quōdāz mysia appellata. &
a quæ hellepōto adiacet troas. Ab ea phoced:
asconius portus: dein fuerat larissa: & cyme
myrine. quæ sabastopolim se uocat. & intus ægæatta
lia post edæ neōtichos. tēnos. In ora autē titanus amnis.
& ciuitas ab eo cognominata. Fuit & gryniā: nūc tā
tum portus soli insula apphensa. Oppidū elæa: & ex
mysia ueniēs caicus amnis. Oppida pitane canaius am
nis. Intercidere cane lysimachea. atarneā. carene. cisthe
ne. cilla. coclytum. thebe. astyre. chrysa. palesepsis. ger
gitos. neandros. nūc est p̄perēne ciuitas. Heracleotes tra
ctus. Coryphas oppidū. Amnis gryliosoli. Regio aphro
diasias: quæ ante politiceorgas. Regio scepsis. Flumē cue
nū: cuius in ripis intercidere lvrnessos & miletos. In
hoc tractu ida mons. Et in ora quæ sinū cognominauit
& cōuentū adramytteos olym pedasus dicta. Flumina
astron. cormalor. cryanos. alabastros. hieros. ex ida. In
tus mons gargarā. eodēq; noīe oppidū. Rursus in litto
re antādro edonis prius uocata: deide cymeri & assos
eadem apollonia. Fuit & palamedium oppidum. Pro
mōtorij lectū distermiās æolida & troada. Fuit &

pol media ciuitas. & chryssa. & larissa alia zimintiu-
 um templum dicitur. Intus colone intercidit deportata
 adramiteum negocia apolloniatae arhindaco amne ere-
 si miletopolite. pemanetij. macedones. aschylace. po-
 lycnei. pionite. cilices. mandagandeni. misani. abrette-
 ni. & hellespōtij appellati: & alij ignobiles. Troedis
 primus locus amaxitus. dein cebrenia. Ipsaq; troai an-
 tigonis dicta. nunc alexādria colonia romana. Oppidū
 nee. Scamāder amnis nauigabilis in p̄mōtorio quōdāz
 sigaeum oppidum. Dein portus achæorū. in quem influ-
 xit xāthus simeōti iunctus stagnumq; prius faciens. Pa-
 lae scamāder. Cateri Homero celebrati rhesus. heptapo-
 rus. acresus. rhodius uestigia nō habēt. Granicus diuer-
 so tractu in p̄pontida fluit. Est tamen & nūc satman-
 dria ciuitas pua. Ac mille quingentis passibus remotuz
 a portu ilium immune: unde ois rerum claritas. Extra
 sinum sunt rhetea littora rheteo & dardanio. & aris-
 be oppidis habitata. Fuit & achilleō oppidū iuxta tu-
 mulū Achillis cōditum a mytilenais: & mox atheniē-
 sibus: ubi classis eius steterat. In signo fuit & æantiō
 rhodij cōditum. in altero cornu Aiace ibi sepulto. xxx.
 stadiorū interuallo a sigæo & ipso in statōe classis suæ.
 Supra æolida & ptem troadis in mediterraneo ē. quæ
 uocatur teutrania. quā misij antiquitus tennere. Ibi ai-
 cus amnis iā dictus oritur. Gens ampla p se. etiā cū totū
 mysia appellaretur. In ea pionia. andera. idale stabulū
 conisū. teginm. balcea. Tiare. teutranie. sarnaca. haliser-
 ne. lycide. p̄theniū. tymbre. oxioipū. lygdanum. apolōia.
 lōgeq; clarissimū asiae pgamū. qd̄ intermeat silenus. præ-
 fluit cetius p̄fusus pindafo mōte. Abest haud p̄cul elea.
 quā i littore diximus. Pergamea uocatur eius tractus in
 risdictio. Ad eā cōueniunt thyatirēi. mygdōes mossini.

LIBER

bregmētini. hierocomitæ: pperci: pyrei: hidropoliēsis hir
 maropolitæ: attalēses: pataēses: apollōiēses: aliæq; i hono
 re ciuitates. a rheteo dardaniū oppidū parū abest sta.
 lxx. M. Inde. xviij. M. promontoriū trapeze. Vnde pri
 mū cōcitatur se hellespōtus: Ex asia interisse gentes tradit
 Eratosthenes: solymorū: lelegū: bebriciū: colycātiorū: tre
 psedorū. Isidorus arimos: & capretas: ubi sit apamea
 cōdita a Seleuco rege inter ciliciā cappadociā: cataniā
 armeniā. Et qm̄ ferocissimas gētes domuisset initio da
 meā uocatā. Insulæ ante asiā: pāphylū mare: cy
 prus: rhodus: samus: chius. Ca. xxxi.

Insularū ante asiā prima est in canopico ho
 i stio nili a Canopo Menelai gubernatore (ut
 ferunt) dicta: altera iuncta ponte alexandriæ
 colonia Caesaris dictatoris pharus: quōdam diei nauiga
 tiōe distās ab ægypto: nunc e turri nocturnis ignibus
 cursum nauū regens. Nāq; fallacibus uadis alexandria
 tribus oīo additur alucis maris: tegamo: possidonio: taur
 ro. In phœniceo deinde: mari est ante ioppe: paria. To
 ta oppidū in qua obiectā beluæ andromedam ferūt: &
 iam dicta arados: Inter quam & continentem. l. cubita
 alto mari (ut auctor est Mutianus) e fonte dulcis aqua
 tubo carijs facto usq; ad uadum trahitur. Pamphylum
 mare ignobiles insulas habet. Ciliciū ex quinq; maxi
 mis cyprum ad ortum occasumq; ciliciæ ac syriæ obiectā
 quondam nouem regnorum sedem. Huius circuitū
 Timosthenes. ccccxxix. M. d. pdidit. Isidorus. cccclxxv.
 M. Longitudinez inter duo promontoria dimareta: &
 acamanta: quod est ad occasum. artemidorus. clxij. d. Ti
 mosthenes. cc. uocatam antea acamantida. Philonides ce
 rastin. Xenagoras & aspeliam: & amathusiam: &
 macariam astynomus cripton: & colinam. Oppida in

ea. xv. paphos: palæpaphos: curias: cithium: corinæum:
 salamina: amathus: lapetos: soloe: tammatus: epidarum:
 chytri: arsinoe: carpasium: golgoe. Fuere & ibi cyryria
 matium: idalium. abest ab anemurio ciliciæ. l. p. Mare
 quod prætenditur uocant aulona cilicium. In eodem situ
 elæussa insula est: & quattuor ante promontoria. Ex
 aduerso syriæ clides: rursusq; ab altero capite stiria. Cō
 tra neampaphum hierocepia. Contra salaminam sa
 lamine. In licio autem mari illvrit: telādros: attælebus
 sa. Cypriæ tres steriles: & dionysia prius caretha dic
 ita. Deinde contra tauri p̄montorium pestiferæ navi
 gantibus chelidoniæ. Totidem ab ijs cum oppido leucol
 la: pactyæ: elisia: nymphalis: merismegista cuius ciuitas
 interiit. Multæ deinde ignobiles. Sed contra chimeram
 dolichistæ: chirogylum: crābussa: rhogæ: enagora. viij.
 mil. pasidædalon duæ cyricon: tres strongylæ: & con
 tra sidyma antiochia: glaucumq; uersus amnem legusa
 macris didyme: helbo: cope: aspis. & in qua oppidum
 interiit telandria: proximaq; cyronodossa. Sed pulcher
 rima & libera rhodos circuiet. cxxv. mil. pas. aut si po
 tius Isidoro credimus. ciiij. habitata urbibus: lino: camy
 ro: ialyso: nunc rhopo. Distat ab alexandria ægypti. d.
 lxxviii. Mil. ut Isidorus tradit. Vt Eratosthenes
 cccclxix. M. Vt Mutianus. d. a cypro. clxyi. Vocitata est
 antea ophiussa: asteria: aethrea: trinacria: corymbia: po
 essa: atabyria ab rege. Deinde macria & oloessa. Rho
 diorum insulæ carpatus: quæ mari nomen dedit. Caros
 duæ calymna scyros distas ab gnido duodecim Mil. d.
 porphiris antea dicta. Et eodem tractu media inter rho
 dum gnidumq; syme. Cingitur. xxxvii. milia. d. Portus
 benigne præbet octo. Præter has citra rhodum cy
 clobs tergamon: cordyssa: diabethæ quarto Ham:

LIBER

mos: calche cum oppido sentlusa: narthecusa: dimactos
 progne. & a gnido ciferusa: therion arctia: calydne:
 cum tribus oppidis nononistiro: mendetereo: & mar-
 cone so. Oppidum cerainus: In cariae ora quae uocantur
 argiae numero. xx. ethecura: lepsia. leros. Nobilissima ue-
 ro in eo sinu co ab hilycarnaso xv. pass. distas circuitu
 c. M. ut plures existimant merope uocata coea. ut Sta-
 phylus: meropis ut Dionysius: dein nymphaea. Mos ibi
 prion & nisyron. Abroptam illi putant quae porphy-
 ris antea dicta est. Hinc carianda cum oppido. Ne pro-
 cul ab halicarnaso pidofus. In ceramico autem sinu pria-
 ponneseos: psyrmya: Iampsa: emindus. passala. crusa:
 pyrrhe. sephiusa. melano. paulumq; a continente distas
 quae uocata est. cynedopolis. probrosis ibi relictis a re-
 ge Alexandro Ioniae ora aegaeas & corseas habet. &
 icaron. de qua dictum est. Ladem quae prius late uoca-
 batur. atq; inter ignobiles aliquot. Duas camelilias mi-
 leto. uicinas mycalem. trogalias. trespylion. argennon-
 scandalion. samon liberam circuitu lxxxvij. mil. d. Aut
 ut Isidorus. c. partheniam primum appellatam. Vt Ari-
 stoteles tradit. postea diuisam. dein anthemusam Ari-
 stocritus adijcit mellam phylum. dein cyparissiam. ab
 parthenio arufam. stephanem. amnes in ea imbratus.
 chesus. ibetthes. Fontes eucarro. leucothea. Mons cerce-
 cius. Adiacent insulae rhypara. nymphaea. achillea. Par-
 claritate ab ea distat xcij. mil. pa. cum oppido chios li-
 bera. quam ethalias Ephorus prius nomine appellat
 Metrodorus & Cleobolus chiam a Chione nymphea
 aliqui a niue & macri & pityusam. Montem habet
 pillineum. Marmor chium. circuitu. cxxv. M. pa. colligit
 ut ueteres tradidere: Isidorus ix. M. adijcit. Posita
 est. inter samum & lesbium. Ex aduerso maxime ery-

ebrarum. Finitime sunt thalusa: quā alij dalphmusano
 scribūt. Oenuisse laphites: euriassā: arginusa: cū oppi-
 do. Iam hæ circa ephesum: & quæ Pisisstrati uocantur
 anthinæ: myonesos: clareusa. In utraq; oppida interci-
 dere. Poroselene cū oppido: cercie: halene: cōmone: ille-
 tia: lepsia & resperia: procuse: bolbule: pheate: priapos
 syce: melane: enare: fidusa: pela: drymusa: anhydros: sto-
 pelos: ficsa: marathusa: psile: pintheusa: multaq; igno-
 biles. Clara uero in alto teos cū oppida: a chio. lxxi. M.
 Tantūde ab erythris. Iuxta smyrneā sunt peristerides.
 Cateria: alopece: eleusa: bachina: pystira: omyonnesos.
 megale. ante troada ascaniæ plateæ tres. Dein lamiæ pli-
 taniæ: duæ: plateæ: scopelos: getōne: artheidon: celæ lagu-
 sæ: didymæ. Clarissima aut lesbos a chio. lxxv. M. p. Her-
 mete. & lassia: pelasgia: egira: æthiopie macharia ap-
 pellata fuit nomen oppidis incluta. Ex ijs pyrrha hau-
 sta est mati. Arisbe terrarū motu subuersa. Antissam
 methymna traxit in seip̄am octo urbibus asiæ. xxxviij.
 M. p. uicina. Et agademæ obiit. & hiera. Restant ere-
 son: pyrrha. & libera mytilenæ amnibus. l. potēs. Tota
 insula circuitu (ut isidorus) clxviij. Mil. pas. Vt ueteres.
 excv. mil. Montes habet lepehymnum ordynū. machi-
 nystrum. creonem. olympum. A proxima continente
 abest. viij. Mil. d. pass. Insulæ appositæ scandalion. leu-
 cæ. v. Ex his cydonea cum fonte calido. Argenussæ. iij.
 p. distant. Dein phelusa pedna. Extra hellepontum ad
 uerso figeo littori adiaffet tenedus. leucophrys dicta
 & phænice. & lyrnessos. Abest a lesbo. lvi. Mil. pas.
 A figæo. xij. mil. d.

Hllespontus. mysia. phrygia. calatia.
 nicea. bithynia. bosphorus.

Ca. xxxij.

LIBER

In petum deinde sumit elespontos. Et mare
 incumbit uorticibus: limitem fodiens: donec
 asiam abrumpat europæ. Promontorium id
 quod appellauimus trapezam ab eo decem millia pass.
 ad abydum oppidum: ubi angustæ septem stadiorum.
 Deinde percote oppidum: Et lampfacum antea pity-
 ussa dictum. Parium colonia quam Homerus adra-
 stiam appellauit. Oppidum priapos: amnis æsepus: ze-
 lia ppontis: ita appellatur ubi se dilatat mare. Flumen
 granicū: artasse portus: ubi oppidū fuit ultra insulam
 quā cōtinenti iunxit alexander. In qua oppidū mileso-
 rū cyricū antea uocitatū: arctomesus: Et dolionis: Et
 dindymis: cuius a uertice mōs dindymis. Mox oppida
 placia: ariacos: scylace quorū a tergo mons olympus my-
 sus dictus. Ciuitas olympena. Amnes horisus: Et rhy-
 dacus: ante lycus uocatus. Oritur in stagno artynia iux-
 ta miletopolim. Recipit maceston Et plerūq; alios.
 asiam bithyniāq; determinās. Ea appellata est cronia
 dein thessalis: deinde malianda: Et strymontis. Hos ho-
 merus halizonas dixit quando præcingitur gens mari.
 Vrbis fuit immensa attusa ncie: nunc sunt xv. ciuitates:
 inter quas gordiu: come: quæ iuliopolis uocatur: Et in
 ora dascylos. Deinde flumē geber: Et intus elgas oppidū
 quæ germani copolis: alio nomine booscate: sicut apa-
 mea quæ nunc mylea. Colophoniorū flumē ethelecan-
 tus troadis finis: Et misie initium. Postea finis in quo
 flumē ascanaium: oppidum brylion: amnes bylas: Et
 cios cum oppido eiusdem nominis: quod fuit empo-
 rium non procul accolentis phrygiæ a milesijs quidem
 conditum. In loco tamen qui ascaniæ phrygiæ iuncta
 batur. Quapropter nō alibi aptius de ea dicitur. Phry-
 gia troadi superiecta populisq; a promontorio lecto

ad flumen cælum prædictis septentrionali sui parte galatiae contermina: meridiana lycaonie: phrysiæ: mygdoniæ: ab oriente cappadociam attingit. Oppida ibi celeberrima præter iam dicta ancyræ: andriæ: celene: colosse: carinæ: cotieon: cerane: iconium: mideum. Sunt auctores transisse ex europa Mysas & Phrygos a quibus appellatur mysi: phryges bithyni. Dicendum simul uideatur & de galatia quæ superposita agros maiori ex parte phrygiæ tenet. Caputq; quondam eius gordiū. Qui partem eam insedere gallorum tollistobogi & uoturi & ambiati uocantur. qui meoniæ & paphlagoniæ regionem. Trogum pretenditur cappadocia a septemtrione & solis ortu: cuius uberrimam partem occupauerunt teutosages: & teutobodiaci. Et gentes quidē hæ. Populi uero ac tetrarchiæ omnes numero cxcv. Oppida tetragasum ancyræ: trogmorum taniū: tollistobagorum pessinus. Præter hos celebres attalenses: alasenses: comenses: didyenses: hieronenses: lysirenæ: neapolitanæ: ceandenses: seleucenses: sebasteni: timonienses: thebiæ: Attingit galatia & pamphiliæ carbaliæ & myliæ: qui circa barin sunt: & cylanticum & orondicum pylidiæ tractum. Item lycaoniæ partem obigenen. Flumina sunt in ea præter iam dicta sangarium: & gallus: a quo nomen traxere matris deum sacerdotes. Nunc reliqua in ora a Cio intus & bithynia prusa ab Hannibale sua olympe condita. Inde nicea. xxy. milia pass. interueniente ascanio lacu. Deinde nicea in ultimo ascanio sinu: quæ prius olbia. Et prusa item altera sub hippio monte. Fuere pythopolis: parthenopolis: coriphanta. Sunt i hora amnes eluis: briazon: platanus: areus: isiros: gendos: qui & chrysorrhoeas. Promontorium in quo megarice oppidum fuit. Inde craspe-

n. ij

LIBER.

dites sinus uocabatur: qm̄ id oppidum uelut in lacinia erat. Fuit & astacū: unde & ex eo astacenus idem sinus. Fuit & lybissa oppidū: ibi nūc Hannibalis tantū tumulus: & in intimo sinu nicomedia bithyniæ præclara. Leucadas promōtorii: quo includitur astacenus sinus a nycomedia. xliij. mil. quingentis passibus. Rursus cœuntibus terris angustia pertinentes usq; ad bosphorum thracium. In ijs chalcedō libera a nycomedia. lxxij. quingentorū procreastis ante dicta: dein cōpusa. Postea cæcorum oppidum: quod locū eligere nescissent: septem stadijs distans a bizantio tanto foeliciores omnibus modis sede. De cætero intus in bithynia colonia apamena: agrippēs: iuliopolitæ: bithyniata. Flumina syriū: lapfias: pharmicas: calces: crynis: lileus: scopius: hieras: qui bithyniā & galatiā determinat. Ultra chalcedona: deinde chrysopolis fuit. Deinde nicopolis: a qua nomē etiānum sinus retinet. In quo portus azarin. Deinde naulociū promontoriū est templū Neptuni. Bosphoros quingentorū passuū interuallo asiā europæ iterū auferens abest a chalcedone. xij. M. d. pas. Inde fauces primæ. viij. M. ccl. p. ubi bosphoropolis oppidū fuit. Tenet oram omnē thyni: interiora bithyni. Finis asiæ est populorumq; cclxxxij. mil. qui ad eum locum a fine lytiæ numeratur. Spatium helespōti & propontidis ad bosphorum thracium: clxxxvij. mil. pas. diximus. A chalcedone figæum isidorus. cccxij. M. d. pas. Insulæ in ppon-tide ante cizicum elaphonesus: inde cizicum mar-mor: eadem neuris & proconnesus dicta. Sequuntur ophiusa: acanthus phæbe: scopelos: porphyrione: halone cum oppido delphase. polvdora artaceon cū oppido Est & contra nycomediā demonneses. Itē ultra heracleam aduersa bithyniæ: egynias q̄ barbari bithyniam

nocent. Est Θ antiochia Θ contra fauces rhyndaci
besbicos xviij. m. p. circuitu est Θ elaea: Θ duæ rhodi-
uissæ: erebinthus. megale: chalcitis: pythiodes.

C. II PLINII SECVNDI NATV RALIS
HISTORIAE LIBER SEXTVS

PRAEFATIO.

C. 1

p

ONTVS EVXINVS ANTEA AB
ihospitali feritate axenos appellatus
est: peculiari inuidia naturæ sine ullo
fine indulgentis auiditati maris. Et
ipse in europam asiamq; funditur Nō
fuerat satis oceano ambisse terras Θ partem earū au-
cta inanitate abstulisse. Non irrupisse fractis mōtibz:
calpeq; africae anula multo maiora absorbuisset q̄ reli-
querit spatia. Non per hellespontum propontida infu-
disse: iterum terris deuoratis. a bosphoro quoq; in aliā
uastitatē pāditur nulla facietate: donec expatiāti lacus
amæoti rapinā sibi iūgāt. Inuitis hoc accidisse terris i
ditio sunt tot angustiae: atq; tā pua naturæ repugnātis
īterualla. ad hellespontū octingētorū lxxv. p. ad bospho-
ros duos: uel bubus meabili trāsitu. Vnde nomen ambo-
bus: Θ tāq; in dissociatione germanitas cōcors. alituz
quippe cantus: canumq; latratus inuicē audiūtur: Vo-
cis etiā humanæ cōmertia inter duos orbes manēte col-
loquio: nisi cū id ipsum auferunt uenti. Mēsura ponti a
bosphoro ad mæotū lacū quidē fecere xiiij. xxxviij. m. d.
p. Eratosthenes. c. minorem. agrippa chalcedōe ad pha-
sin. x. m. Inde bosphorū cimer: ū cclx. m. Nos interualla
generatim ponimus cōpta i nostro æuo: quādo etiā in
ipso ore cimerio pugnatū ē. Ergo a faucibus bosphori ē
amnis rhebas. quē aliqui rhesū dixerunt. Deinde psyllis

n iij

LIBER

Portus calpas. Sangaris fluvius ex inclytis. Oritur in phrygia. accipit uastros amnes: inter quos tembrogium & gallū. Et idem sangarius a plerisque dictus coralius. a quo icipiūt mariādinī sinus: oppidūq; heraclea celece no flumini appositū. Abest a ponti ore miliarijs ducētis portus anconæ ueneno aconito dirus. Specus acherusia. Flumina pedopiles. callichorum sonātes. Oppidū Tium ab heraclea. xxxvii. mil. pas. Fluvius Bilæus.

Gens paphlagonū: & cappadocū.

Ca. ij.

Ltra quē gens est paphlagonia: quā pylæmeniam aliqui dixerunt: inclusam a tergo galatia. Oppidū mastya milesiorū. deinde cromna. Quo loco henetos adijcit. Nepos Cornelius. a quibus in italia ortus cognomies eorū uenetos credi postulat. Sesamū oppidū quod nunc amastris. Mons cytomis a Tio. lxxix. mil. pas. Oppida Cimolis stephane. Amnis parthenius. Promontoriū carābis uasto excursu abest a ponti hostio. cccxv. mil. p. uel ut alijs placuit. cccl. mil. Tantundem a cimerio: aut ut aliqui maluerunt. cccxij. M. d. Fuit & oppidum eorum nomine: & aliud inde armine nunc est colonia sinope pteria a cytoro. clxiiij. flumen uaretum. Gens capadocum. Oppidum gaziura & gazæum. Anuis. halys a radicibus tauri per catadonia cappadociāq; decurrens. Oppida gangre carissa inde. Amissum liberū a sinope. cxxx. mil. pas. Eiusdemq; nominis sinus tanti recessus: ut asiam peninsulā faciant: ducētis millibus pas. ut amplius: per cōtinentē ad issicū ciliciæ sinū. Quo in oī tractu p̄ditur tres tantū gentes græcas iure dici doricā. ionicā. æolicā. ceteras barbarorū esse. Amyso iunctū fuit oppidū eupatoria a Mithridate cōditū. Victo eo pōpeiopolis utrūq; appellatū est.

Cappadocia.

Ca. iij.

Appadocia intus habet coloniã Claudij Cæsaris archelaidem: quã p̄fluit halys. Oppida comana: quod farus: neocæsariã: qđ lycus amasiã: qđ iris. In regione hac gazacena in colopena a uero s̄bastiam & s̄abstopolin. Hæc parua: sed paria supra dictis. Reliqua sui parte habet melitã a Semiramide cõditam haud procul euphrate. Diacæstriam: tianã: castalianam: megalopolim: zelam: Et sub monte argæo mazacã quæ themiscyra: nunc cæsarea nominatur. Cappadocia p̄s p̄tenta armenia maiori melitene uocatur: comagene cataonia: phrygia: garfauritis: sargaurasane cãmanene: galatie morimeni ubi disternat eos cappadox anis a quo nomẽ traxere: ãtea leucosyri dicti. A neocæsarea supradiçta minorẽ armeniã lycus amnis desternat. Est & ceramus intus clarus. In ora autab amyso oppidum & flumen chadisla: lycastum a quo themisyrina regio. Iris flumen deferens lycũ. Ciuitas ziela intus nobilis clade Triarij & uictoria. C. Cæsaris. In ora anis thermoodon ortus ad castellum. quod uocant phanoream: præterq; radices amazoni montis lapsus. Fuit oppidum eo nomine. & aliaquinq; phamizonium: themisyrã: sortira: amasia: comara.

Chemistidæ regionis gentes

Ca. iij.

Vnc manteum: genẽtarum chalybum. Oppidum cotyorum: Gentes tybareni: mossini nqtis signantes corpora. Gens macrocephali oppidum cerasus: portus cordula. Gentes bechires buzeri flumen melas. Gens macrones sydeni flumenque sydenum: quo alluitur oppidum polemonium ab amyso. cẽtum: xx milia passuum inde flumina iasonium: melana

n iij

LIBER

ethiuz: & ab amyso. lxxx. M. p. Pharnace oppidū: tripolis castellū & fluuius. Itē coalia: & sine fluuiio linio: polis: & a pharnace. c. M. pas. Trapezus liberum uasto monte clausum. Vltra qđ gens armenocalybes: & maior armenia. xxx. M. p. distans in ora autē trapezū flumen est pysites. Vltra uero gens samnorū: heniochorum. Flumen absarū cū castello cognomine in faucibus a trapezunte. cxl. M. p. eius loci a tergo montiū hiberia est. In ora uero eniochi: ampreutela. Flumina a cāpseonyijs: nogrus: bathis: Gentes colchorū. Oppidū matiū. Flumen heracleū: & pmōtoriu: eodē noīe. Clarissimūq; ponti phasis: oritur in moschis. Nauigatur quamlibet magnis nauigijs. xxxv. M. d. p. Inde minoribus longo spatio pontibus. cxx. peruius. Oppida ī ripis habuit cōplura. Celeberrima Tyritacen: cygnū: & in faucibus phasin. Maxie autē inclaruit ea. xy. M. p. a mari: ubi hippos & cygnos uasti amnes e diuerso in eū cōfluūt. Nūc habet suriū tm: & ipsum ab amne influente ibi cognominatū: usq; quo magnarū nauiū capacem esse diximus. Et alios accipit fluuios magnitudine numeroq; mirabiles. Inter quos glaucū. In ora eius insulæ sine noīe. Abest absaro. lxxv. m. Inde aliud flumen charien. Gens salæ antiquis phthiropk. agi dicti & alafanni. Flumē cobū e caucaso per suanos fluens. Dein rhoā. Regio ecreteice: amnes sigania: tersos: atelpos: chrysorrohas: gens absilæ castellū sebastopolis. A phaside. c. M. p. gens sanigarum: oppidum cygnus. Flumē & oppidū penius. Deinde multis nominibus eniochorum gentes.

Regio colchica anchæi: & cæteri eodē tractu. Ca. y. vbi citur pōti regio colchica: in qua inga casu ad rhipheos mōtes torquentur: ut dictū est: altero latere in euxinum & mæotin de-

uexa: altero in caspiū: & bircanium mare. Reliqua lit-
 tora fere nationes tenent melāchlāni coraxi urbe col-
 chorū dioscoriade iuxta fluminum antemunta. Nūc de-
 sertū: quondam adeo clara: ut Timosthenes in eam. ccc.
 nationes: quæ dissimilibus linguis uterentur: descende-
 re prodiderit. Et postea a nostris. cxxx. interpretibus ne-
 gicia ibi gesta. Sunt qui cōditā ea ab Amphito & Tel-
 chio Castoris ac Pollucis aurigis putant: a quibus ortā
 eniochorū gentē ferā constat. A dioscoriade oppidū he-
 racleū distat a sebastopoli. lxxx. M. p. achæi: mardī: cer-
 cetæ. Post eos ferri: cephalotomi. In intimo eo tractu
 pityus oppidum opulentissimum ab eniochis direptus
 est. A tergo eius epagerritæ sarmatarū populus in cau-
 casi ingis. Post quæ sauromatæ. Ad hos cōfugerat. My-
 tridates Glandio principe: narrauitq; thalos ijs esse cō-
 fines: qui ab oriente caspij maris fauces attingerent: sic
 cari eas æstu recedente. In ora aut iuxta cercetas flumē
 icarusā cū oppido hiero: & flumē ab heracleo. cxxxi.
 M. Inde p̄mōtorij cronea: quo sup̄ciliū arduū tenent
 toretæ. Ciuitas sindica ab hiero. lxyij. M. d. p. flumē scēa
 ceriges. Bosphorus cimericus: mæotis. Ca. vi.

Nde ad bosphori cimerij introitū. lxxxyij.
 i M. d. p. Sed ipsius peninsulæ inter pontum
 & mæotin lacum excurrentis non amplior
 lxxxyij. m. d. p. as. longitudo est. Latitudo nusquā intra
 duo iugera: eonem uocant. Ora ipsa bosphori utrinq;
 ex asia atq; europa curuatur i mæotin. Oppida in addi-
 tu bosphori primo hermonassa. Dein cæpe milesiorū.
 Mox stratoclia: & phanagoria: & pene desertum
 apaturos: ultimoq; in hostio cēmerium: quod antea cim-
 bricum uocabatur.

Gentes circa mæotin

Ca. vii.

LIBER

i Nde mæotis lacus i europa dictus. A cimerio
 accolūt mæorici: ualli: serui: arrechii: zingi pse
 si. Dein: tanain: annē gemino ore influentez
 incolūt iaxamate medorū (ut ferunt) soboles. Et ipsi in
 multa genera diuisi. Primo sauromatæ: gygnæi: icratu=
 menæ: unde amazonū conubia. Dein ena: æ: cottæ: ci: ime=
 meni: messeniāi: costobocci: choatræ: cy: æ: dādari: thus=
 sagethæ: turcæ: usq; ad solitudines saxosis cōhallibus as=
 pas: ultra quas arrhiphæos q ad arrhiphæos pertinent
 mōtes. Tanain ipm scythæ scylin uocāt. Mæotin teme=
 rinda: qd significant matrem maris. Oppidū in tanais
 quoq; ostio fuit. Tenuere finitima primi cæres. Deinde
 clazomenij & mæones. Postea panticapenses. Sunt qui
 circa mæotin ad ceraunicos mōtes altiores has tradunt
 gētes: a littore nepoas: supraq; essedonas: colchis iūctos:
 ac mōtiū cacuminibus. Dein armatas: oranos: antacæ:
 mazæas: ascātios: acæpeatas: agagāmatas: phicaros: rhi=
 mosolos: ascōmarchos. Et ad iuga caucasi: icatalas: madu=
 chos: ranos: āclatæ: tydios: carastascos: asutiādas. Lago=
 um annē ex mōtibus cathis: in quē defluit opharus: ubi
 gētes caucadas: opharitas. Annē menocharū imituētis ex
 mōtibus scissu: Inter agdeos: carnadas: gardeos: accifos
 gabros: gregaros. Circaq; fōtē imitissi: imitnos & apar=
 thenos: alij influxisse eo suitas: auchetas: satarneos: asan=
 patas. Ab his tanaitas: & nephonitas uiritim deletos.
 aliqui flumē ochariū labi p antecos: & sapeos tradūt.
 Tanain uero trāsisse satareos: herticeos: spondolycos: sy=
 nhietas: amassos: issos: atacetos: tagoros: catonos: neri=
 pos agādeos: mādareos: saturcheos: spaleos.

Armenie duæ.

Cd. viij.

Eracta est interior ora: oēs q; accolæ. Nūc red
 p dantur gentes in mediterraneo sinu: in quo

multo aliter ac ueteres proditurum me non eo inficiās
 anxīa pquisita cura rebus nuper in eo situ gestis a Do-
 mitio Corbulone-regibusq; inde missis supplicibus aut
 regū liberis obsidibus. Ordinemur autē a cappadociū gen-
 te. Lōgissime hęc ponticarum omnium introrsus rece-
 dens minorē armeniā maiorēq; & comagenē leuo suo
 latere transit. Dextera uero omnes in asia dictas gentes
 plurimis superfusa populis: magnoq; impetu scandens
 ad ortum solis: & tauri iuga transit lycaniam: pysidi-
 am: ciliciam. Vadit super antiochiæ tractum usq; ad cy-
 resticam eius regionem: parte sua quæ uocatur cattonia.
 Contendit. Itaq; ibi longitudo asiæ. xij. l. M. p. efficit: la-
 titudo. d. c. M. xl. M.

Armenia maior.

Ca. ix.

Armenia autē maior incipit a pariedris mōti-
 a bus: euphrate amne: ut dictum est: aufertur
 cappadociæ: & qua discedit euphrates me-
 sopotamiæ haud minus clara amne tigrī. V. trunq; fun-
 dit ipsa: & initium mesopotamiæ facit inter duos am-
 nes ituræ. Quod iter est ibi tenent arabes orei. Sic finē
 usq; in adiabenenem perfert. Ab ea trāsuerſi iugis inclu-
 ſa. Latitudinem in leua pandit ad cyrum amnem trās-
 uersa in araxem. Longitudinem uero ad minorem usq;
 armeniam absaro amne in pontum defluente & parie-
 dris montibus: qui fundunt absarum: discreta ab illaco-
 rijs. Oritur in eniochijs montibus: quos alij coraxicos
 uocauere. Araxes eodem monte quo euphrates septem
 millia passuum intervallo auctusq; amne musi & ipse
 (ut plures existimauere) a cyro defertur in caspiū ma-
 re. Oppida celebrantur in minore casara azanicopolis.
 In armenia maiore arsamote euphrati proximum.
 Tigri carathiocerta. In excelsis autem tigranocerte.

LIBER

Et in campis iuxta araxem artaxata. Vniuersæ magnitudine; Aufidus quinquagies centena millia prodidit. Claudius Cæsar lōgitudinem ad sacusa ad cōfiniū cassij maris. xiiij. M. p. Latitudinem dimidium eius. A tigrāo certa adhiberiam diuiditur (quod certum est) in præfeturas: quas ij strategias uocant. Quas dā ex ijs uel singula regna quōdā barbaris nominibus. cxx. Claudūt eam ab oriēte mōtes: sed nō statim ceraunij: nec adiabene regio. Quod interest spatij sopheni tenent. Ab ijs iuga cerania. Vltra adiabeni tenent. Per cōualles autē p̄ximæ armenia sunt menobardi: & moscheni. Adiabenum tigris & mōtes tres. xij. M. p. cingunt: Ab leua eius regio medorū est: & p̄fectus cassij maris. Ex oceano hoc ut suo loco dicemus funditur: totumq; caucasiis montibus cingit. Horū incolæ per cōfiniū armenia nūc dicentur.

Albania hyberia.

Ca. x.

Lanitiem oēm a cyro usq; albanorū gēs tenet. Mox hyberū discreta ab ijs amne aragone in cipro. e caucasiis mōtibus lefluēte. Præualēt oppida albani & cabalacha Hiberia harmastis iuxta flumē neoris. Regio thasia: & triare usq; ad partedoros mōtes. Vltra sunt colchicæ solitudines: quarum a latere ad ceraunios uersos armenochalybes habitāt. Et moscorū tractus ad hiberum amnem in cirum defluētem: & infra eos sacisani: & deinde macronas ad flumen absarum. Sic plana ac deuexa optinētur. Rursus ab albania cōfinio tota montium fronte gentes siluorum fere: & infra lubienorum: mox diduti: & sodij.

Portæ caucasia.

Ca. xi.

His sūt portæ caucasiae magno errore a multis cassia dictæ. ingens naturæ opus & mōtibus interruptis repēte ubi fores obdita fer-

ratis trabibus subter medias amne dyriodori fluere. Ci-
traq; in rupe castello: qd uocatur cumania: comunito ad
arcendis transitu gentes innumeras: ubi loci terrarum
orbe portis discluso: ex aduerso maxime armastis oppi-
di hiberu a portis caucasijs per montes gordygeos ualli.
Suani indomitæ gentes auri tm metalla fodiunt. Ab ijs
ad potum usq; eniochoru plurima genera: mor achæo-
ru. Ita se habet terraru sinus e ylarissimis. Aliqui inter
potum & aspiu mare. ccclxxc. M. p. nō amplius inter
esse tradiderunt Cornelius Nepos. cl. M. tantis interim
angustijs infestatur asia. Claudius Cæsar a cimmerico
bosphoro ad aspium mare centum. l. Mil. prodidit eaq;
pfodere excogitasse Nianorem Seleucum. quo tempore
ab Ptolomæo Ceraunio sic interfectus. A portis caucasi-
is ad pontum. cc. M. p. esse constat.

Insulæ in ponto.

Ca. xij.

Insulæ in ponto planetæ siue cyaneæ: siue sym-
plegades: deinde appollonia thynnias dicta
ut distingueretur ab ea quæ est in europa. Di-
stat a continente. p. M. Cingitur. iij. M. & cōtra phar-
naceam calcitin: quā græci ariā dixerūt sacrāq; Marti:
& in ea uolucres cum aduenis pugnassee pēnarum ictu.

Gentes in scythico oceano.

Ca. xij.

Vnc omnibus: quæ sunt interiora asiæ: dictis:
n rhipheos montes trāscendat animus: dextra
q; littora oceani incedat. Tribus hic e parti-
bus cœli alluens asiam scythicus e septentrione: ab oriē-
te eous: a meridie indicus uocatur. Varieq; per sinus &
incolas in cōplura nomina diuiditur. Verum asiæ hæc
quoq; magna portio apposita septentrioni iniuria sy-
deris regentis vastas solitudines habet. Ab extremo aq;
lone ad initium orientis æstini extra eos scytæ sunt. Vl

LIBER

tra aquilouis initia hyperboreos aliqui posuere: pluri-
 bus in europa dictos. Primum inde noscitur p̄mōtoriu-
 celtice lytarmis. Fluius carambucis ubi lassata cum sy-
 derum uirhipheorum montium deficiunt iuga. Ibiq̄
 arimpheos quosdam accepimus haud dissimilem hyper-
 boreis gentem. Sedes illi nemora. Alimenta bacca. Ca-
 pillus iuxta foeminis uirisq̄ in p̄bo existimatur. Ritus
 clementis. Itaq̄ sacros haberi narrant: inuiolatosque
 esse etiam feris accolarum populis. Nec ipsos modo: sed
 illos etiam qui ad eos perfugerint. Vltra eos plane iam
 scythe cimerij: cisiāthi. georgi. & amazonum hēs. Hæc
 usq̄ ad caspiū & hircanium mare. Namq̄ id erumpit
 scythico oceano in aduersa asiæ pluribus nominibus ac-
 colarum appellatu: celeberrimis duobus caspio & hir-
 cano. Non minus hoc esse q̄ pontum euxinum Clytar-
 chus putat. Eratosthenes ponit & mensuram ab exor-
 tu ad meridiem per adusiæ & albania oram quingēs
 quadringenta stadia: inde per aratiaticos: amarbos: hyr-
 canos ad ostium zoni fluminis quater octingenta sta-
 dia. Ab eo & ostiū laxatisq̄ mille quadraginta. Quæ
 summa efficit quindecies septuagintaquinq̄ milia pas-
 suum. Artemidorus hinc detrabit. uiginti quinq̄ milia
 passuum. Agrippa caspiū mare gentesq̄: quæ circa sūt
 & cum ijs armeniam determinant ab oriente oceano
 serico: & ab occidēte caucasi iugis: a meridie tauri: a sep-
 tentriōe oceano scythico patere quæ cognitum est quat-
 tuor centum xc. Mil. passuum. in lōgitudinem. ccxc. M.
 in latitudinem prodidit. Non desunt uero qui eius ma-
 ris uniuersum circuitum a freto. xxv. mil. pas. tradunt.
 Irrumpit autem arctis faucibus in lōgitudinem spatio
 sis. At ubi coepit in latitudine: p̄adi: limatis obliquatur
 cornibus uelut ad mæotium lacum ab ore discedens sci-

tici arcus: ut auctor est. M. V. arro similitudine. Primus
 finis appellatur scythicus: utrunq; enim accolunt scy-
 thæ: & per angustias inter se cōmeāt. Hinc nomades:
 & sauromatæ multis nominibus: illinc abzœ nō pau-
 cioribus. Ab introitu dextra mucronem ipsū factum
 tenent udini: scytharum populus. Deinde per orā olba-
 ni (ut ferūt) ab iasone orti. Ante quos mare quod est: al-
 banum nominatur. Hæc gens superfusa mōtibus caucasi-
 is ad cyrum amnem armenia: confinium: atq; hyberia:
 descendit: ut dictum est. Super maritima eius udinorū-
 q; gente sarmatæ: ut idorsī: arotēres prætendūtur. Quo-
 rum a tergo indicate iā amazones: sauromatides. Flumi-
 na per albaniā decurrunt in mare cassios & albanos.
 Deinde cābyses: in caucasiis ortus mōtibus: mox cryus i
 coraxicis ut diximus. O rā omnem a caucaso præaltis ru-
 pibus in accesso patere. ccccxv. pas. auctor est agrippa.
 A cyroaspīū mare uocari incipit: accollūt casspij. Corri-
 gendus est error in hoc loco multorum: & eorum etiā:
 qui in armenia res proxime cum Corbulone gessere. Nā
 q; ij casspias appellauere portas hyberia: quas caucasias
 diximus uocari. Situsq; depicti & inde missi hoc nomē
 inscriptū habent. Et neronis principis cōminatio ad ca-
 spias portas tendere dicebatur: cum peteret illas: quæ p-
 hiberiam in sarmatas tendunt. uix ullo propter apposi-
 tos montes aditu ad casspiū mare sunt aliæ casspijs gen-
 tibus iunctæ: quod dignosci non potest: nisi in comi-
 tatu rerum alexandri magni. Nanq; persarum regna:
 quæ nunc parthorū; intelligamus: inter duo maria per-
 sicum & hyrcanum caucasis ingijs attolluntur utrinq;
 per deuexa laterum. armenia: maiori a frontis parte:
 quæ uergit in cōmagenem sopheræ: ut diximus copula-
 tur: eiq; adiabene assyriorum initium. Cuius pars est

LIBER

arbelitis: ubi Darium Alexander debellauit: proxima se-
ria. Totam eam macedones mygdoniam cognominave-
runt a similitudine. Oppida Alexandria: item anthio-
chia quam nysibin uocant. Abest ab artaxatis. dccl. mil.
pass. Fuit & ninus imposita tigri ad solis occasum as-
pectans quondam clarissima. Reliqua uero fronte qua
tendit ad caspium mare atrapatenæ: ab armenia opene
regione discreta araxe. Oppidum eius gaze ab artaxatis
quadraginta quinquaginta mil. pass. Totidem ab ecba-
thanis medorum. quorum pars sunt atrapateni.

Media: caspiæ portæ: caucasie.

Ca. xliij.

Obatana caput mediæ est. Seleucus rex condi-
dit. R. Seledia magna dccl. mil. pass. a portis
uero caspijs. xx. mil. Reliqua medorum oppi-

da phausia: & aganua: apamea: raphane cognomina-
ta. Causa portarum nominis eadem quæ supra: interrup-
tis angusto transitu iugis: ita ut uix singula: meent plani-
stra: longitudine viij. mil. pass. toto opere manufacto.
Dextra leuaq; ambustis similes impendit scopuli siti-
te tractu per xxxviij. mi. pa. Angustias impedit corru-
tus salis e cautibus liquor: atq; eadem emissus. Præte-
rea serpentium multitudo nisi hyeme transitum non
sinit.

Gentes circa hyrcanum mare Ca. xy

Diabenis connectuntur carduci quondam dic-
ti: nunc gordieni præfluente tigri: b. Aspra ti-

ta: paredoni appellati: qui tenent caspias por-
tas. Iis a latere occurrunt altero deserta parthiæ & cy-

thenis iuga. Mox eiusdem parthiæ amantissimus situs
qui uocatur choara. Due urbes ibi parthorum appositæ
quondam medis calliope: & alia in rupe issatis quon-
dam. Ipsius uero parthiæ caput hecatompylos adest a
portis. cxxxiiij. millia passuum. Ita parthorum quoq;

regna foribus discluduntur. Egressos portis excipit p-
tinus caspica ad littora usq;: quæ nomē portis & mari
dedit. Lena montosa. Ab ea gente retrorsus ad cyrum
amnem produntur. ccxx. mil. pas. Ab eodem amne si sub
eat ad portas. d. cc. mil. pas. Nunc em̄ deinde cardinē
Alexandri Magni itinera fecere. Ab ijs portis ad indiae
principium stadia. xv. d. c. lxxx. mil. pcedendo ad ba-
etra oppidum: quod appellant zaria spa. milies tria mil-
lia. dcc. p. Inde ad iaxartem amnem. v. mil.

Item alie gentes.

Ca. xvi.

Caspjjs ad oriētē uersus regio ē zapauortene
dicta & in ea fertilitatis inclytæ locus da-
reii mōs: gētes tapyri: anariaci: a stori hyrca-
nia quorū littoribus idē mater hyrcaniū uocari incipit
a flumie sideri. Citra id amnes maziris: strator: oīa ex
caucaso. sequitur regio margiane apricitatis iclytæ: sola
in eo tractu uitifera. Vndiq; inclusa montibus amoenis
ambitu stadiorum mille quingentorū: difficilis additu
ppter harenosas solitudines per. cxx. mil. pas. & ipa
contra parthium tractum sita. In qua Alexander Ale-
xandriam cōdiderat: qua diruta a barbaris. Antiochus
Seleuci filius eodem loco restituit seleuciā. Nam inter-
fluēte margo qui corrinatur in zotale. Is maulerat illā
Antiochiā appellauere. Urbis amplitudo circuitu. lxx.
stadijs in hanc Oredes romanos crassana clade captos
deduxit. Ab huius excelsi per inga caucasi protenditur
ad bastros usq; gēs mardorū fera sui iuris. Ab eo tractu
gētes ochani: chomariberdigei: pharmacotrophi: boma-
rei: coamani: marucæi: mardrieni: iati. Flumia mandrū
cridinum. Vltraq; chorasmi: gandari: atasini: parica-
ni: sarangæ: parrhasini: martiani: nasotiani: aorfi: gæle
quos greci cadusios appellauere: matiani. Oppidum he

LIBER

raclea ab Alexandro conditum: quod deinde subuersum
 ac restitutum Antiochus achaida appellauit. Derbites:
 quorum medios fines secat oxus amnis ortus in lacu oaxo
 Syrmate: oxij: heniochij: tagæ: batheni: sarapare: bactri
 quorum oppidum zariapes quod postea bactrum a flumine ap=
 pellatum est. Gens hæc optinet aduersa montis paropaa
 mysij: et aduersus fontes indi. includitur flumie ocho.
 Ultra sogdiani: oppidum panda: et in ultimis eorum fini=
 bus Alexandria ab Alexandro magno conditum oppidum.
 Aræ ibi sunt ab Hercule et Libero patre constitutæ
 Itē Cyro et Semiramide atque Alexandro. Finis omnium
 eorum ductus ab illa parte terrarum: includente flumine
 ixartæ: quod scythæ silyn uocant. Alexander militesque eius
 tanain putauere esse. Transcendit eum amnem Demodamas
 Seleuci et Antiochi regum dux: quem maxie sequimur
 in ijs: arasque Appollini dydimeo statuit.

Scytharum gentes.

Ca. xviij.

Ultra sunt scytharum populi. Persæ illos sacas
 u uniuersos appellauere a proxima gente. Anti=
 qui arameos. Scythæ ipsi persas chorfaros:
 et caucasum montem graucasum: hoc est nunc candi=
 dum. Multitudo populorum innumera: et quæ cum
 parthis ex æquo degat: Celeberrimi eorum: sacæ: massa=
 getæ: de hæ: essedones: ariacæ: rhymnici: perstibomoti:
 histi: edones: camæ: camacæ: eucharæ: corieri: antariani
 pialæ: arimaspi: antea cacidiri: cassæi: oeteci. Ibi napei
 interisse dicuntur et appellæi. Nobili apud eos flumina
 mædragreu: et caspasum. Nec in alia parte maiorem au=
 ctorum incōstantiam credo propter innumeras uariasque gen=
 tes. Haustum ipsius maris dulcem esse: et Alexander ma=
 gnus perdidit: et M. Var. tale prelatum Pompeio iuxta
 res gerenti mithridatico bello magnitudine haud du=

bie influentiū amniū uicto sale. Adijcit idē pompei du-
ctu exploratum in bactos. vii. diebus ex india perueniri
ad icarium flumen: qđ in oxum influat. Et ex eo per ca-
spiū in cyrum subuectos. Et quinq; non amplius diebus
terreno itinere ad phasin in pontū indicas posse denehi
merces. Insulæ toto eo mari multæ. Vulgata una naxie
taxata. A caspio mari scythicoq; oceano. In eam cursus
inflectitur ad orientē cōuersa littorū fronte. Inhabita-
bilis eius prima pars a scythico promontorio ob nives
Proxima inculta sæuitia gentiū antropophagi scythæ
insident humanis corpibus uescentes. Ideoq; iuxta ual-
stæ solitudines: ferarūq; multitudo haud dissimilē ho-
minum imanitatē obsidens. Iterū deinde scythæ: iterū-
q; deserta cū belluis usq; ad iugū incūbens mari: qđ uo-
cant abin. Nec ante dimidiā ferme longitudinem eius
oræ: quæ spectat æstiuū orientē inhabitatur illa regio.
Primi sunt hominū qui noscātur: seres lanitio siluarum
nobilis: perfusam aqua depectētes frondiū caniciē. Vnde
geminis fœminis nostris labor dedordiendi fila: rur-
sumq; texenti tam multiplici opere tam longinquo or-
be petitur ut in publico matrona transluceat. Seres mi-
tes quidē: sed & ipsis ferit persimiles. Cœlū reliquorū
mortaliū fugiūt: cum cōmertia expetāt. Primū eorū no-
scitur flumē psitaras: p̄ximū carabi: tertiū lanos: a quo
p̄montoriū: chryse sinus: cyrnaba flumen atanos sinus.
Et gens hominū attacorū aptricis ab omni noxio affla-
tu seclusa collibus: eadē qua hyperborei degunt tēperie.
De ijs priuatim concludit uolumen Amometus: sicut
Ecathens de hyperboreis. Ab athacoris gētes hūani &
tyocari: & iā idorū casyri itrorsus ad scythas uersi hūa-
nis corpibus uesciūtur. Nonades quoq; idie uagātur. Sūt
q ab aqlloē cōtigi ab ip̄is: & cyconas dixere & brysa

LIBER.

nos. Sed inde (ut plane consentiunt oēs) modi montes
 assurgunt. Indorūq; gentes incipit non eo tantū mari
 adiacēs: uerū & a meridiano qđ indicū appellauimus:
 queq; pars orienti aduersa recto pretenditur spatio ad
 flexū & iniciū indici maris. xvij. l. xxv. m. p. collit. De
 inde qđ flectitur in meridiē. xxiiij. lxxv. mil. p. ut. Erato-
 sthenes tradit usq; ad indū: qui est ab occidēte finis in-
 diæ. Cōplures aut totā ipius longitudinē. xl. dierū no-
 stiumq; uelifico nauū cursu determinare. Et a septem-
 trione ad meridiē. xxvij. l. mil. p. Agrippa longitudinis
 xxxiiij. mil. latitudinis. xxiiij. mil. prodidit. Possidonius
 ab æstiuo solis ortu ad hyberū exortū metatus est. Eam
 aduersam galliæ statuens: quam ab occidente æstiuo ad
 occidentē hybernū metabatur totā a fauonio. Itaq; ob-
 uersam eius uenti afflatu inuari indic: salubremq; fieri
 haud dubia ratione docuit. Alia illius cœli facies. Alij
 syderū ortus. Binæ messes in anno. Binæ æstates media
 inter illas hyeme etesiarum flatu. Nostra uero brumali
 Lenes ibi auræ. Mare nauigabile. Gentes & urbes in-
 numerabiles: si quis omnes persequi uelit. Etenim pas-
 tefacta est non modo Alexandri magni armis: regūq;
 qui ei successere: circūiectis etiā in hyrcanū mare &
 caspiū Seleuco & antiocho: præfectoq; classis eorum
 Patrocle. uerū & alijs auctoribus græcis: qđ cū regibus i-
 dicis morati sunt: sicut Megasthenes & dionysius a
 Philadelpho missus est ea causa uires quoq; gentiū pro-
 didere. Non tamen deest diligentiae locus: adeo diuersa
 & incredibilia traduntur. Alexandri Magni comites
 in eo tractu indiæ quē subigerant: scripserūt quinq; mil-
 lia oppidorū fuisse: nullū cominus gentiū. ix. Indiamq;
 tertiam partē esse terrarū omnium: multitudinem gen-
 tium innumeram probabili sane ratione. Indi enim p

pe gentiū soli: nunq̄ emigrare finibus suis. coliguntur a Libero patre ad Alexādrū magnū reges eorū. cliij. ānis. vi. M. cccij. adijciūt. Et mēses tres. animū mira uastitas. Proditur Alex. magnū nullo die minus sta sexcēta nauigasse in indo: nec potuisse añ mēses qnq; enauigare adiectis paucis diebus. Et tamē minorē gange esse constat. Seneca etiam apud nos. Megasthenes tentata indiæ cōmentatione. lx. annos eius p̄didit. Gentes duodecingiti centūq; Par labor sit mōtes enumerare. Iungūtur inter se imaus: hemodus: paropamysus: caucasus p. a. R. a. qbus tota decurrit in planitiē immensam. Et ægypto similē. Verū ut terrena demonstratio intelligatur. Alexādrī magni uestigijs īsistamus. Diognetus Et Beton itinerum eius mensores scripsere a portis caspijs hecatonphilon parthorū quot diximus millia esse. Inde alexandriā arion: quā urbē is rex cōdidit. d. lxxv. m. Inde ad p̄p̄thasiā drangarū. cxcix. m. ad arachosiorū oppidū. d. xv. mil. Inde ortopanū. ccl. mil. Inde alexandri oppidum. l. mil. in quibusdam exemplaribus diuersi numeri reperiuntur. Hanc urbē sub ip̄o caucaso esse positam. Ab ea ad flumen chepta: Et oppidum indorum peucolaitin. ccxxvij. mil. Inde ad flumē indum. Et oppidum taxilla. lx. mil. ad hydaspen fluiū clarum. cxx. mil. ad hyspasin non ignorabiliorē. lxix. cccxc. Mil. quī fuit Alexandri itinerum terminus: exuperato tamen amnisq; in aduersa ripa dicatis. Epistolæ quoq; regis ip̄ius consentiunt his. Reliqua inde Seleuco Nicanori peragrata sunt: ad hesidrū. clxyij. m. iomanē amnē tandem: Exemplaria aliqua adijciunt. y. mil. pass. inde ad gangem. cxij. mil. ad rhodapham. cxix. Mil. alij. ccc. mil. xxy. m. in hoc spatio produnt ad calinipaxa oppidū. clxvij. d. alij. cclxy. Mil. inde ad confluentem ioma-

o iij

LIBER

nis amnis & gangis. de. xxy. mil. Pleriq; adiiciūt. xiiij. mil. ad oppidūq; balybotra. ccccxxv. Ad hostium gāgis de. xxxviij. mil. d. gentes quas memorare non pigeat: a montibus he modis: quorum p̄montoriū imaus uocatur: incolarū lingua ninosum significante: isarri: cosyri: izgi: & per iuga chisotosagi: multarūq; gentiū cognomen bracmanæ. quorū macco calingæ flumina pumas & cainas: quod in gangem influit ambo nauigabilia. Gentes calingæ proximæ mari: & supra mandei: mali: quorum mōs mallus tractusq; eius finis ganges.

Fluius ganges.

Ca. xviij.

Vnc alij in certis fontibus ut nillum: rigantē b q; uicina eodem modo: alij in scythicis montibus nasci dixerūt. Influire in eum. xix. amnes. Ex ijs nauigabiles præter iam dictos Canuchā uamam: erranoboā cosoagum soan. Alij cum magno fragore ipsius statim fontis errumpere: deiectumq; per scopulosa & abrupta: ubi primū molles planities contingat in quodā lacu hospitari: inde lenem fluere: ubi minimum. viij. mil. pas. latitudine: ubi modicum stadiorū e. Altitudine nūq; minore. pa. xx.

Gentes indiæ.

Ca. xix.

Ouissimæ gentes gandaridum: calingarum. n Regio partalis uocatur. Regi. lxx. mil. peditū equites mille: elephanti. d. cc. in procinctu bellorum excubant. Namq; uita mitioribus populis indorum multi partita degitur. Alij tellurē exercent. Militiam alij capeffunt: merces alij suas euehunt: res ex-eremas inuehunt: res publicas optimi ditissimiq; temperant. Iudicia redunt. Regibus assident. Quintum genus celebratæ illic & prope in religionem uersæ sapientiæ deditum: uolūtaria semper morte uitā accenso

prius rogo finit. Vnum super hoc est semiferum: ac ple-
 num laboris immensi: a quo supradicta continentur ue-
 nandi elephantes domandi. Iis arant. iis inuehunt. Hæc
 maxime nouere pecuaria. His dimicant: militantq; pro
 finibus. Delectum in bellua uires & ætas: atq; magni-
 tudo faciunt. Insula in gange est magnæ: amplitudinis
 gentem continens unam modo galicam nomine. Vltra
 siti sunt modubæ: molindæ Vbere cum oppido eiusdem
 nominis magnifico modroesi: præti: calissæ: sasuri: phas-
 sulæ: colubæ: ori: ulæ: abali: talustæ. Rex eorum peditum
 quinquaginta milia equitum quattuor milia elephan-
 torum quattuorcentum in armis habet. V alidior dein-
 de gens andaræ plurimis uicis: trigentis oppidis: quæ
 muris turribusq; muniuntur: Regi præbet peditū cen-
 tum milibus equitum duo milia elephantos mille. Ferti-
 lissimi sunt auri: dardæ setæ uero argenti. Sed omnium
 in india prope: non modo in hoc tractu potentiam cla-
 ritatemq; antecedunt prasi amplissima urbe ditissima
 q; palybotra. Vnde quidam ipsam gentem palybotros
 uocant: imo uero tractum uniuersum a gange. Regi eo-
 rum peditum sexcenta milia equitum: triginta mil. ele-
 phantorum. ix. mil. per omnes dies stipendiantur. Vn-
 de coniectatio ingens opum est: Ab iis in interiore situ
 monedes & suari: quorum mons maleus. i quo umbræ
 ad septemtrionem cadunt hyeme: æstate in austrum p-
 senos menses. Septemtriones eo in tractu semel in anno
 apparere nisi xv. diebus. Beton auctor est. Hoc idem plu-
 ribus locis indix fieri Mehasthenes. Austrinum polum
 indri dramasa uocant. Amnis iomanes per gangem &
 palyboros decurrit. Inter oppida methora & cyri-
 borca. A gange uersa ad meridiem plaga tinguntur sole po-
 puli iam quidem infecti: nondum tamen æthiopum

LIBER

modo exusti: quātum ad indum accedunt: tātum colo-
re præferunt sydus. Indus statim a præfiorum gente:
quorum in montanis pygmæi traduntur. artemidorus
inter duos amnes. xxi. M. p. interesse tradit.

Indus fluius.

Ca. xx.

Indus sandus ab icolis appellatus in iugo cau-
i casu mōtis: qd uocatur paropanysus aduersus
solis ortū effusus. Et ipse undeuiginti recipit
ānes. Sed clarissimos hydaspen quattuor alios afferentē
cātabrā tres. Per se uero nauigabiles acefinū Et hypa-
sin quadā tū aquarū modestia nusq̄ latior. l. sta. aut alti-
or. xy. pass. amplissimā insulā efficiēs. quæ præfiane no-
minatur. Et aliā minorē quæ patale. Ipse per. xij. xl. p.
paucissimis auctorib' nauigatus. Et quodā solis comi-
tatu i occasum uersus oceano infunditur. Mēsurā in ora
ad eū ponā. ut inuenio generatim: q̄q̄ iter se nullæ con-
gruat. ab ostio gāgis ad p̄mōtoriū caligō Et oppidū
dādāgula. dccxy. M. p. ad tropina. xij. M. xxy. ad peri-
mulæ p̄mōtoriū. ubi est celeberrimū indiæ emporium
dcl. ad oppidū in insula q̄ supra diximus patalā. dccc.
M. p. Gētes mōtanæ inter eū Et iomanē. cefi. cetriboni
siluestres. Deinde megallæ. quorum regi quingenti ele-
phāti. peditū Et eqtū numerus incertus. Chrysei. para-
sangæ. a sangi tigrī ferā scatētes. armāt peditū. xxx. m.
elephātos. ccc. eqtes. dccc. Hos icludit indus mōtiū corōa
circūdatus. Et solitudinibus. dccc. M. Infra solitudi-
nes dari. suræ. Iterūq; solitudines p. clxx. M. p. plerun-
q; harenis ābientibus hāud alio mō q̄ insulas mari. in-
deserta hæc māltecoræ. singæ. marohæ. rārūgæ. morūtes.
Et masuæ. pāgūgæ. ialij. Hi montium q̄ ppetuo tractu
oceani orā tenēt. incolæ liberi Et regū expertes multis
urbibus mōtāos obtinent coles. Nareæ deide quos clau-

dit mōs altissimus indicorum capitalia. Huius incolæ
 alio latere late auri & argenti metalla fodunt. ab ijs
 oraturæ. Quorum regi elephāti quidem. x. M. Sed am-
 ple vires peditū. Varetatæ q̄ sub rege elephātos nō aliū
 fiducia equitum peditumq; O dōboeræ: salabastræ: ho-
 ratæ urbe pulchra fossis palustribus munita: per quas
 crocodili humani corporis avidissimi aditum nisi pōte nō
 dāt. Et aliud apud illos laudatur oppidū: automela im-
 positū littori quinq; ānium in unū cōfluente cōcursu: em-
 porio nobili. Regi eorū elephātos. M. dc. peditum. cl. m.
 equitum quinq; M. Pauperior charmarum rex elephā-
 tos. lx. paruasq; reliquas vires habet. Ab ijs ingens pan-
 de sola indorum regnata fecminis. Vnam Herculi sexus
 eius genitam ferunt: ob idq; gratiorem: regno donatam
 præcipuo. Ab ea deducentes originem imperitant. ccc.
 oppidis: peditū: cl. M. elephantis quingentis. Post hāc
 trecentarum urbium syrieni: derangæ: posingæ: buzæ: go-
 giarei: umbræ: nereæ: brancofi: nobundæ: cocondæ: nesei:
 pedatritæ: salobriasæ: olostræ: patalam insulam attingē-
 tes: a cuius extremo littore ad cassias portas. xvij. xxv.
 mil. produntur. Hinc deinde accoliunt indum aduersus
 eos euidenti demonstratione amatæ: bolingæ: gallitalu-
 tæ: dimuri: megari: ordabæ: mesæ: ab hisuri: syleni. Mox
 deserta in. ccl. M. p. Quibus exuperatis organagæ: aba-
 ortæ: sibaræ: suertæ: & ab ijs solitudines prioribus pa-
 res. Dein sorophages: sargæ: baragomata: umbritæq;
 quorum. xij. nationes: singulisq; binæ: urbes. Aseni triūz
 urbium incolæ. Caput eorū buccphala Alexandri regis
 equo: cui fuerat hoc nomen: ibi sepulto cōditum. Muta-
 ni super hos caucaso subiecti. Soleadæ: fonderæ: transgres-
 sisq; indum: & cum eo decurrentibus samarabiæ: sam-
 bracæi: brisabritæ: orsiandi: xeni: taxillæ cum urbe cele-

LIBER

bri. Id in plana demisso tractu cui uniuerso nomē amā
dra. Populi quattuor peucolaitæ: ar sagalitæ: geretæ: asoi
Et enim pleriq; ab occidente non indo amne determi-
nant: sed adiiciunt quattuor satrapias gedrosos: aracho-
tas: arios: paropamissadas.

Arij & iunctæ gentes.

Ca. xxi.

Ultimo fine cophete flumio: quæ omnia ariorū
esse alijs placet. Nec non & nysam urbē ple-
riq; indiæ ascribunt: montemq; merum Libe-
ro patri sacrum. Vnde origo fabulæ Iouis fœminæ edi-
tum. Item aspagonas gentem uitis: & lauri: & buxi:
pomorūq; omnium in græcia nascentium fertilem. Quæ
memoranda & prope fabulosa de fertilitate terræ:
ac genere frugum: arborūq;: aut ferarum: ac uolucrum:
& alicrum animalium traduntur: suis quæq; locis in re-
liqua parte operis cōmemorabuntur. Quattuor uero sa-
trapia mox paulo ad taprobanam insulam festinante
animo. Sed ante sunt aliæ patalæ q̄ significauimus in
ipsis faucibus indi triquetra figura. cxxx. M. p. latitudi-
ne. Extra ostium indi chrysæ & argiræ fertiles metal-
lis: ut credo. Nam quod aliqui tradidere aureum argen-
tumq;: ijs solū esse haud facile crediderim. Ab ijs. xx. M.
p. croale. Ab ea. xij. M. p. bibaga ostreis & cōchylijs re-
ferta. Deinde toralliba. ix. m. p. a supradicta multaq;
ignobiles.

Taprobanæ insula.

Ca. xxij.

Aprobanem alterū orbem terrarū esse diu exi-
stimatū est antichthorum appellatione. Vt
liqueret insulam esse Alexandri magni atas
resq; p̄stitere. Onesicritus classis eius p̄fectus elephan-
tos ibi maiores bellicosioresq; q̄ in idia gignis scripsit.
Megasthenes flumine diuidi: incolasq; palæogones ap-

pellari: auri margaritarumq; grandium fertiliores q̄
indos. Eratosthenes ꝓ mensuram ꝓdidit lōgitudinis
vij. m. st ad latitudinis. v. M. nec urbes esse: sed uicos se
ptingentos. Incipit ab eo mari inter ortum occasum
q; solis india ꝓtenta: ꝓ quondam credita. xx. dierum
nauigatione a prasiana gente distare: mox quia papy=
raceis nauibus armamentisq; nili peteretur ad nostra=
rum nauium cursus. vij. dierum intervallo saxato. Ma=
re interest uadosum: senis nō amplius altitudinis passi=
bus: sed certis canalibus adeo profundum. ut nullæ an=
choræ sidant: ob id nauibus utrinq; proræ ne per angu=
stias aliei circumagi sit necesse: Syderum in nauigand
do nulla obseruatio. Septentrio non cernitur. Sed uolu=
cres secum uehunt: emittentes sypius: meatumq; earum
terras petentium comitantur. Nec plusquam ternis mē=
sibus in anno nauigant. Cauent a solstitio maxime cen=
tum dies tunc illo mari hyberno. Hactenus a priscis me=
morata. Nobis diligentior notitia. Claudij principatu
contingit. Legatis etiam ex insula aduectis. Id accidit
hoc modo: Annici Plocamij qui maris rubri uestigal a
fisco redemerat libertus circa arabiam nauigans aquilo
nibus raptus præter carmaniam quintodecimo die hip=
puros portum eius inuectus hospitali regis: clæmentia
sex mensum tempore imbutus alloquio percontati po=
stea enarrauit romanos: ꝓ Cæsarem mirum in mo=
dum in auditis iusticia: ille suspexit: q; pares pondere
denarij essent in captina pecunia: cum diuersæ imagines
indicarent a pluribus factos: Et hoc maxime sollicita=
tus ad amicitiam: legatos quattuor misit principe eo=
rum Rhachia. Ex ijs cognituz. d. esse oppida: portum
contra meridiem appositum oppido palesimundo om=
nium ibi clarissimo: ac regia. cc. pass. Lebis stagnum in

LIBER

tus megisba. cccclxxv. M. p. ambitu in insulas pabuli tantum
 fertiles complexum. Et ex eo duo amnes erumpere palesti-
 num iuxta oppidum eiusdem nominis influentem
 in portum tribus alueis. v. stadiorum arctissimo. xv. am-
 plissimo. Alterum ad septentrionem indiāq; uersus cyda-
 ra nomine. Proximum esse indiæ promontorium: quod
 uocatur colaicum quatrIdui navigatione: medio in cur-
 su solis insula incurrente. Mare id colore peruiridi: præ-
 terea fruticosum arboribus iubas earum gubernaculis
 deterrentibus. Septentriones uergiliaſq; apud nos uelu-
 ti in nouo cælo mirabatur. Lunā quidem apud ipsos nō
 nisi ab octaua ad. xv. supra terrā aspici fatentes. Cano-
 pum lucere noctibus sydus ingēs & clarū. Sed maxime
 mirum ijs erat umbras suas in nostrum cælum cadere nō
 in suum: solemq; a leua oriri & in dextra occidere po-
 tiusq; e diuerso. Idem narrauere latus insulæ quod præ-
 tenderet indiæ. x. mil. stadiorum esse ab oriente hyber-
 no ultra montes emodos. Seras quoq; ab ipsis aspici: no-
 tos etiā cōmercio patrē mabaciæ cōmeasse eo aduenis
 ibi feras occurſare. Ipsos uero excedere hominū magni-
 tudinē rutulis comis: caruleis oculis: oris sono truci nul-
 li cōmercio linguæ. Cætera eadem quæ nostri negocia-
 tores. Fluminis ulteriore ripa merces positas iuxta uena-
 lia tolli ab ijs si placeat permutatio: non aliter odio tri-
 stiore luxuriæ q̄ si perducta mens illuc usq; cogitet qd
 & quod petatur: & quare. Sed neaprobantem quidem
 quis extra orbem a natura relegata nostris uitijs caret:
 aurū argentūq; & ibi in præcio. Marmor testudinis si-
 mile: Gemmæ margaritæq; in honore multo præstatio-
 res. Et totus luxuriæ nostræ cumulus ipsorū opes maio-
 res esse dicebant: sed apud nos opulentia maioreſq; usus.
 Serum nemini. Ne in diem aut interdum somnum. Aedi-

ficia modice ab humo extantia. Annonā nunq̄ augeri.
 Non fora lites ne esse. Coli Herculem. Eligi regem a po-
 pulo senecta clementiaq; liberos nō habentem. Et si po-
 stea gignat abdicari: ne fiat hereditarium regnum. Re-
 ctiores ei a populo. xxx. dari: nec nisi plurium sententia
 quenq; capite damnari: sic quoq; appellationem esse ad
 populum. lxx. iudices dari: si liberent iū reum: amplius.
 xxx. ijs nulla esse dignationem: grauissimo probro. Re-
 gi cultum. Liberi patris: cæteris arabum. Regem siquid
 delinquat: morte mulctari nullo interimente: sed aduer-
 santibus cunctis: & cōmercia etiā sermonis negātibus.
 Festa uenatione absumi. Gratissimam eā tigribus ele-
 phantib; cōstare. Agros diligenter coli. Pomis abunda-
 re. Esse & in piscatu uoluptatē: testudinū maxime: qua-
 rū superficie familias habitātium cōtegi tāta reperiri
 magnitudine. Vitā hominum centum annis modicam.
 Hæc comperta de taprobane. Quattuor satapriæ: quas i
 hunc locum distulimus ita se habent.

Capissenæ: dariti: armania.

Ca. xxiiij.

Proximis indo gentibus mōtana capissenæ ha-
 bent capissam urbem: quaz diruit Cyrus. Ara-
 chosia cum oppido & flumine eiusdē nomi-
 nis: qd̄ quidā Cophen dixere a Semiramide conditum.
 Amnis hermādis pfluens per abestem arachosiorum.
 Proximos ijs a meridie ad partem arachatarum faciūt
 gedrosos: & a septentrione popamissidas. Cartana op-
 pidum sub caucaso: qd̄ posseæ cecrogonis dictum. Hæc re-
 gio est ex aduerso bactrianorum. Deinde eius oppidum
 Alexandria a conditore dictum. Syndraci: daugalæ: pa-
 rapiænæ: antaces: magi. Ad caucasum cadusi oppidum:
 ab alexandro conditum. Infra hæc omnia ora arabin-
 do. Ariana regio ambusta seruatoribus: desertisq; circun-

LIBER

data. Multa tamen interfusa opacitate cultores congregat circa duos maxime fluvios tōderon & arosapē. Oppidum artacna: arius amnis: qui p̄fluit alexandriam ab alerandro conditam. Patet oppidū stadia. xxx. multoq; pulchrius (sicut Atracinus tradit) artacnabae. Itē ab Antiocho munitū stadia. l. Deinde doris gens. Amnes pharnacotis: oppradus: prophthasia. Oppidum zarasparrum drāgæ: argetæ: zarangæ: gedrusi. Oppida pencolais: lymphorta: methoricum: deserta. Amnis menain. Auguttirigens. Flumen boru. Gensurbi flumen nauigabile pondamus pandorum finibus. Item taberon soraru; ostio portuosus. Oppidum condigrāma. Flumen cophes: influunt in nauigabilia saddarus: parosopus: sodimus. Ariane partem esse dararin aliqui uolunt. mensuramq; produunt utriusq; longitudine. xix. l. milium passuum. latitudine dimidio minorem q̄ indiæ. Alij gedrusos & syros posuere per. clxxxiiij. mil. pass. mox ichtiophagos. Oritas propria non indorum lingua loquentes per. cc. mil. pass. inde posuere arbiorum gentem per. cc. mil. p. Icthiophagos omnes Alexander uenit piscibus uinere. Ultra deserta. Deinde carmania: ac persis atq; arabia. Sed priusquam hæc generatim persequamur: indicare conuenit quæ prodit Onesicritus classe alexandri circū uectus in mediterranea perfidis: & indiæ narrata proxime a inba. Deinde eam nauigationem: quæ his annis cōpra seruatur hodie. Onesicriti & Nearchi nauigatio: nec nomina habet mansionum nec spatia. Primuq; xylenopolis ab Alexandro condita: unde cœperunt exordium. Iuxta quod flumen aut ubi fuerit: nō satis explanatur. Hæc tamen digna memoratu produitur. Ab ijs oppidum a Nearcho conditum in nauigatione ea. Flumen nabrum nauium apax contra insulam distans. lxx. stadia.

dijs. Alexandria condita a Leonato iussu Alexandri in
 finibus gentis. Argemius portus salubris. Flumen tube-
 rum nauigabile: circa quod parere. Deinde itibiophagi
 tam longo tractu: ut. xx. dierum spatio prænauigauerint
 insulam: quæ solis appellatur: & eadez cubile nymphæ
 rum rubens: in qua nullum non animal absumitur icer-
 tis causis. Origens: Flumen carmaniæ hytanis portuo-
 sum & auro fertile. Ab eo primum septentriones appa-
 ruisse adnotauere. Arcturus nec omnibus cerni noctibus
 nec totis unquam. Achemenide usque illo tenuisse. Aeris &
 ferri metalla & arsenici ac minij exerceri. Inde pro-
 montorium carmaniæ est. Ex quo in aduerso ora ad gē-
 tem arabie macas traiectus distat: l. Mil. p. insulæ tres:
 quarum organa tantum habitatur a cosa a continenti
 xxv. Mil. passuum insulæ quattuor intimo in sinu ante
 perfida. Circa has hidri marini uicenum cubitorum
 adnatantes terruere classem: insula acrotadus: item
 gauratæ: in quibus chiana gens. Flumen hyperis
 in medio sinu persico onerariarum nauium capax.
 Flumen sitiogagus: quo pasargadas septimo die na-
 uigatur. Flumen nauigabile phirstimus. Insula si-
 ne nomine. Flumen grauius modicarum nauium ca-
 pax per susianem fluit. Dexteræ eius accolunt de-
 ximontani: qui bitumen perficiunt. Flumen Oroa-
 tis ostio difficili nisi perintis. Insulæ duæ parvæ in-
 de uadosa nauigatio, palustri similis. Per euripos ta-
 men quosdam peragitur. Ostium euphratis. La-
 cus quem faciunt euleus & tigris iuxta caracem.
 Inde tigris susa. Festos dies ibi agentem Alexan-
 drum inuenerunt septimo mense postquam degressus
 ab ijs fuerat patalis tertio nauigationis. Sic Alexandri
 classis nauigauit. Postea a syagro arabie p̄mōtorio pa-

LIBER

talem fauonio quem hypalum ibi uocant: peti certissi-
 mum uidebitur: xiiij. mil. xxvij. pass. ex estimatione. Secu-
 ta uero aetas propiore cursu tutioremq; indicauit: si
 ab eodem promontorio zizerum amnem portum indiae
 peteret. Diuq; ita nauigatu est: donec compendia inue-
 nit mercator: lucroq; india admota est. Quippe omni-
 bus annis nauigatur sagittariorum chortibus impositis
 Etenim pyratae maxime infestabant. Nec pigebit totu
 cursu ab aegypto exponere nunc primum certa noti-
 tia patefcente. Digna res nullo anno minus sextertijs
 quingentis milibus imperij nostri exhauriente idia: &
 merces remittente: quae apud nos centuplicato ueniant
 Mille milibus pass. ab Alexandria abest oppidum He-
 liopolis. Inde nauigant nilocoptum. ccciiij. mi. pass. qui
 cursus etefis flantibus peragitur xv. diebus A copto ca-
 melis itur aquationum ratione mansionibus dispositis.
 Prima appellatur hydreum xxixij. Secunda in monte
 dici itinere. Tertia in altero hydremate a copto xc. De
 inde in monte. Mox ad hydreum apollinis a copto clxx
 xiiij. milia passuum. Rursus in monte: Mox ad nouum
 hydreum a copto cxxij. passus. Est & aliud hydreum
 uetus Trolopyticum nominatur: ubi praesidiu exhibet
 diuerticulum duorum milium. Distat a nouo hydrema-
 te quattuor mile passus. Inde berenice oppidu ubi por-
 tus rubri maris a copto cclviij. passus. Sed quia maior
 pars itineris conficitur noctibus propter aestus. & sta-
 tim die absumentur totum a copto bereniceu iter duo-
 decimo conficitur die. Nauigare incipiunt astate me-
 dia ante canis ortum: aut ab exortu protinus. Veniuntq;
 circiter xxx. die ocelim arabiae aut canam thuriferam re-
 gionis. Est & tertius portus: qui uocatur muza: quem
 indica nauigatio non petit: nec nisi thuris odorumque

arabicorum mercatores. Intus oppida regia eius: unum appellatur saphra: aliudque saba. Indos autem petentibus utilissimum est ab oceli egredi. Inde uento hipalo nauigant diebus. xl. ad primum emporium indiae. Muzitum non expetendum propter uicinos pyratas: qui optinent locum nomine hydras: neque est abundans mercibus. Praeterea longe a terra abest nauium statio: lintibusque effertur onera quae geruntur. Regnabat ibi cum periret haec Celebothras. Alius utilior portus genti necanidon qui uocatur becare. Ibi regnat paridion: longe ab emporio mediterraneo distante oppido: quod uocatur modusa. Regio autem ex qua piper monoxylis lintibus baraton conuehitur: uocatur cottonara: quae omnia gentium portuumue aut oppidorum nomina apud neminem priorum inueniuntur. Quo apparet mutari locorum status. Ex india renauigant mense aegyptio tybi incipiente nostro decembri: aut utique mechiris aegypti intra dies sextum: quod fit intra idus ianuarius nostras. Ita euenit ut eodem anno remeant. Nauigant autem ex india uento uulturno: cum irruere rubrum mare africo uel austro. Nunc reuertemur ad propositum Carmaniae oram patere duodecies. quadraginta millia passuum. Nearchus scripsit. Ab initio eius ad flumen sabin. c. m. pass. Inde uineas coli et arua. Flumen andanin. uiginti quinque millia spatio. Regio uocatur armuzia. oppida carmaniae: zetis alexandria. Irrumpit deinde et in hac parte geminum mare in terras: quod rubrum dixere nostri graecia erythreum a rege erythra: aut ut alij solis percussu tale reddi colorem existimantes. Alij ab arena terraque. Alij tali aquae ipsius natura.

Sinus persicus et arabicus.

Ca. xxiiij.

p

LIBER.

Ed in duos diuiditur sinus. Is qui ab oriente
 s est: persicus appellatur. xxv. mil. pas. circuitu
 ut Eratosthenes tradit. Ex aduerso ē arabia
 cuius quindecim milia passuum. est longitudo. Rursus
 altero ambitur sinu arabico nominato: oceanum qui in
 fluit azanum appellant Persicum introitum. quinque
 milia passuum multitudinis: alij quattuor fecerunt Ab
 eo ad intimum sinum recto cursu. sexdecim. mil. xxv.
 propemodū constat esse: & situm eius humani capitis
 effigie. Onesicritus & Nearchus ab indo amne in sinū
 persicum: atq; illinc babylonē ab euphratis paludibus
 scripserūt. xxv. mil. pass. esse. in carmaniae angulo sunt
 chelonophagi testudinū superficie casas tegentes carne
 uescentes. A flumine arbi promontorium ipsum inha-
 bitāt præter capita toto corpore hirti: corisq; piscium
 uestiti.

Casca ndrus insula: parthorum regna. Ca. xxv
 B horum tractu indiā uersus cascandrus de-
 a ferta isula in oceano mil. pas. traditur. iuxta
 eam freto influente stoidis quæstiosa marga-
 ritis a pmōtorio. Carmanis iungūtur armozei. Quidā
 interponunt arbios. ccccxij. pas. toto littore. Ibi portus
 macedonū: & aræ Alexandri in promontorio amnes
 saganos: dein daras & salsus. Ab eo promontoriū the-
 misteas: insula aphrodisias habitatur. Inde persidis ini-
 tiū ad flumen oroatim: quo diuiditur ab elimaide. Con-
 tra persidem insula philos casandra aracia cum monte
 præalto Neptuno sacra: ipsa persis aduersus occasum si-
 ta optinet littora. d. l. mil. pas. etiam in luxum diues. in
 parthorum iam pridē translata nomen. Horum de im-
 perio nunc paucis. Regna parthorū duo deniginti sunt
 omnia ita enim diuidunt provincias circa duos ut di-

ximus) maria rubrum a meridie: hircanum a septem-
trione. Ex ijs. xi. quæ superiora dicuntur: incipiunt a cō
finio armenia caspiq; littoribus pertinent ad scythas
cum quibus ex æquo degunt. Reliqua. vii. regna inferio-
ra appellantur. Quod ad parthos attinet: semper fuit
parthia in radicibus montium sæpius dictorum: quæ
omnes eas gentes prætexerunt. Habent ab ortu arios: a
meridie carmaniam & arrianos ab occasu hyrpratia
tas: medos a septemtrione hyrcanos: undiq; desertis
cincta. Vltiore parthi nomades appellantur. Citra
deserta. Ab occasu urbes eorum quas diximus: issatis
& calliope: ab oriente æstiuo Europum: ab hyberno
mania: in medio hecatonpylos Arsacia regio nesæa par-
thyenæ nobiles: ubi alexandropolis a conditore.

Media: mesopotamia: babylon: seleucia.

Ca. xxvi.

Ecessarium est in hoc loco signare & medo-
num situm: terrarumq; faciem circumagere
ad persicum mare: quo facilius deinde reli-
qua noscantur. Namq; media ab occasu transversa
oblique parthiæ occurrens: utraq; regna includit. Ha-
bet ipsa ab ortu caspios & parthos: a meridie sitace-
nem & susianem & persida: ab occasu adiabenen: a
septemtrione arminiam. Persæ rubrum mare semper
accoluere: propter quod is sinus persicus uocatur. Re-
gio ibi maritima cyropolis. Quia uero ipsa subit ad me-
dos elymais megalla appellatur locus arduo mōris ascē-
su pgradus itroitu angusto ad psopolin caput regni di-
ructa ab Alexandro. Præterea habet in extremis fini-
bus laodiceam ab Antiocho conditam. Inde ad orientē
magni optinent passargada castellū: in quo Cyri sepul-
chrum est. Et horū agbatana oppidum: translatum ab

p ij

LIBER

Dario rege ad montes. Inter parthos & arrianos ex-
currunt paratacene. His gentibus & euphrate inferio-
ra regna includuntur. Reliqua dicemus a metopotamia
excepto mucrone eius arabumque populis in priore dictis
uolumine. Mesopotamia tota assyriorum fuit uicatim di-
spersa: praeter babylonam & unum. Macedones eam in
urbes congregauere propter ubertatem soli. Oppida praeter
iam dicta habet seleciam: laodiceam: artemitam. Item
in arabum gente qui arroei uocantur & mardani: an-
tiochia: quae a praefecto mesopotamiae Nicanore condita
nicatoria uel arbelis uocatur. Iunguntur istis arabes: in-
trorsus eldamarij. Super quos ad pellacotam flumen bura
oppidum: salamijs & maseri arabes Gordyaeis uero iuncti
aloni: per quos zerbis fluius in tigrin cadit: azones: sili-
ces: montani: & orontes. Quorum ad occidentem op-
pidum gane: camela. Item suae in rupibus. Supra siciclassi
iij. mil. pass. per quos lycus ex armenia fertur. Ab sirtis
ad hybernum exortum. Azochis oppidum. Mox in cape-
stribus oppida diospage: polytelia: astratonicea: antha-
mus. In uicinia euphratis nicephorion: quod ut dixi-
mus. Alexander iussit condi propter loci oportunitatem
Dicta est & in zeumate apamia: ex qua orientem peten-
tes excipit oppidum apprime munitum quondam stadio-
rum. lxx. amplitudine: & satraparium regia appellatum
quo tributa conferebantur. Nunc in arcem redactum. Du-
rant ut fuerant: hebata: & ductu pompeii magni ter-
minus romani imperij oruros. A zeumate. ccl. mil. pass.
Sunt qui tradunt euphratem Cobaris praefecti opere
deductum: ubi eum diximus fidei: ne praecipiti cursu ba-
byloniam infestaret. Ab assyris uero uniuersis appella-
tum armalchar. quod significat regium flumen. Qua deriuat
tur oppidum fuit agranie maximis: quod diruere per se.

Babylon chaldiacarum gentium caput diu summam
claritatem optinuit in toto orbe propter quam reliqua
pars mesopotamiæ: assyriæq; Babylonia appellata est.
lx. mi. pass. amplexa muris: ducentos pedes altis: quin-
quagenos latis. In singulos pedes ternis digitis mensu-
ra ampliore q̃ nostra: iter fluo euphrate mirabili opere
utroq; Durat adhuc ibi ionis beli templum. Inuentor
hic fuit syderalis scientiæ. Cætero circuitu in solitudi-
nem redijt exhausta uicinitate seleuciæ ob id conditæ a
Nicanore intra nonagesimum lapidem in confluentē
euphratis fossa perducti atq; tigris: quæ tamen babylo-
nia cognominatur: libera hodie: ac sui iuris macedonūq;
moris. Feruntur ei plebes urbanæ sexcenta esse. Situm
uero mœnium aquilæ pendentis alas. Agrum totius ori-
entis fertilissimum. Inuicem ad hanc exhauriendā Cy-
ctesiphontem iuxta tertium ab ea lapidem in chaloniti
de condidere parthi: quod est nunc caput regni. Et post
q̃ nihil proficiebatur nuper Vologesus rex aliud oppi-
dum uelogescertam in uicino condidit. Sunt etiam in
mesopotamia oppida hippaneum chaldæorum doctri-
na clarum. Et hoc sicut Baaylon iuxta flumen narragā
qui dedit ciuitati nomen. Muros hippaneorum persæ
diruere. Orcheni quoq; tertia chaldæorum doctrina in
eodem situ locantur ad meridiē uersi. Ab iis notitæ: Cy-
orthophanitæ Cy græciocanthe Euphrate nauigari
Babylonem Cy persico mari. cccc. mil. pass. tradunt Ne-
archus Cy Onesicritus. Qui uero postea scripsere a se-
leuca ccccxc. mil. Inba a babylone characem. clxxv. mi-
d. Fluere aliqui ultra Babylonem continuo alueo prius
q̃ distrabitur in irrigua lxxxvij. mi. V niuerso autē cur-
su xi. milia passuum. Inconstantiam mensuræ diuersi-
tas auctorum facit: cum persæ quoq; schoenos Cy para-

sangas alia mensura determinet. Vbi desinit alueo munire ad confinium caracis accedente tractu statim infestant attali latrones: arabum gens. Vltra quos scenitæ. Ambitu uero euphratis nomades arabiae usque ad desertum syriae: unde in meridiem flecti cum diximus solitudines palmirenas relinquere. Seleucia abest a capite mesopotamiae euphratem nauigantibus undecies. xxxv. m. p. A mari rubro si tigris nauigetur. cccxx. m. A zeumate. d. mil. xxvij. Zeuma a seleucia syriae ad nostrum littus. cxxxij. mil. pass. Haec est ibi latitudo terrarum inter duo maria. Parthici uero regni. d. cccc. mil. xliij. pass. Est etiam oppidum mesopotamiae in ripa tigris circa confluentem: quod uocant digbani. Flumen tigris. Ca. xxvij.

Ed & de tigris ipso dixisse conueniat. Oritur in regione armeniae maioris: fonte conspicuo in planitie. Loco nomen elongosine est. Ipsius quae tardior fluit: diglito. Vnde concitatur a celeritate tigris incipit uocari. Ita appellant medij sagittam: influit: in lacum rhetussam omnia illata pondera sustinentem & nitrum nebulis exhalantem. Vnum genus ei piscium est: & hic aquae transcurrentis non miscetur aluco: sicut nec et tigris pisces in lacum transfert. Fertur autem & cursu & colore dissimilis. Transuectusque occurrente tauro monte in specum mergitur subterque lapsus a latere altero eius erumpit. Locus uocatur zoroada. Eundem esse manifestum est quod demersa perfert. Alterum deinde transit lacum: qui tesbidis appellatur: rursusque in cuniculos mergitur. & post. xxv. m. p. circa nypheum redditur tazi uicinum arsanie. Fluere cum in regionem archeni: Claudius Caesar auctor est: ut & cum intumescere confluat: nec tamen miscetur. Leniorque arsanias inatrat. iij. mil. ferme spatium. Mox diuisus in euphratem mergitur: Tigris autem ex armæ

mia acceptis fluminib' claris pthēi: agnice pharie. arabas
 oreos: adiabenosq; determinans: & q̄ diximus mesopo
 tamiam faciens lustratis montibus gordyæorum circa
 apameam mesenes oppidum: citra seleuciam babyloniā
 cxxv. mil. pass. diuisus in alueos duos: Altero meridiem
 ac seleuciam petit mesenen profundens. Altero ad sep
 temtrionem flexus eiusdem gentis tergo cāpos cauchas
 secat. Vbi remeare aquæ pasitigris appellatur. Postea
 recipit ex media choaspen: atq; ut diximus inter. seleu
 ciam & ctisiphontem uectus in lacus chaldaicos se fū
 dit eosq; lxx. milia passuum amplitudine implet. Mox
 uasto alueo profusus dextra characis oppidi ifertur ma
 ri persico. x. ore. inter duorum annuum hostia. xxv. mi
 lia passuum fuere. Aut ut alij tradūt vij. mil. utroq; na
 uigabili. Sed longo tempore euphratem præclusere or
 cheni: & accolæ agros rigantes: nec nisi post tigrin de
 fertur in mari. Proxima tigris regio paropotomia appel
 latur. In ea dictum est demesene. Oppidum eius debi
 tach. Inunguntur chalonitis cum ctisiphonte: non pal
 metis modo: uerum & olea pomisq; alijs arbutis no
 bilis. Ad eam peruenit zagrûs mons ex armenia inter
 medos adiabenosq; ueniens supra parætacem & per
 fidem. Chalonitis abest a perside cccclxxx. mil. passuū
 Tantum a cassio mari & assyria abesse compendio iti
 nerum aliqui tradunt. Inter has gentes atq; mesenē sit
 tacene est: eadem arbelitis & palestinae dicta. Oppi
 dum eius sittace græcorum ab ortu est & sabata. Aboc
 casu autem antiochia inter duo flumina tigrin & tor
 nadorum. Item apameæ cui nomen Antiochus matris
 suæ imposuit: tygris circumfunditur. Haec diuiditur
 archoo. Infra est susiana: in qua uetus regia persa
 rum. Susa a Dario Histapis filio condita. Abest a se

LIBER

leucia babylonia.ccccl.M.p.tantunde; ab egbatanis me-
dorum per montem charbanthum in septentrionali.Ti-
gris alueo oppidum est babytace.abest a susis.cxxxv.
M.p.Tbi mortalium soli aurum in odio contrahunt.Id
defodiunt ne quo cui sit in usu.Susianis ad orientez uer-
sus iunguntur coffai latrones & mizeorum.xl.populi
liberaferitatis.Supra eos parent pthusi mardī & sai-
tæhyi qui prætenduntur supra helimaida:quam persi-
di in ora iunximus.Susa a persico mari absunt.ccl.M.
p.qua subiit ad eam classis alexandri pasitigri intus ad
lacum chaldaicum uocatur aphle:unde susa nauigatio-
ne.lxy.M.d.p.absunt.Susianis ab oriente sunt chosiei.
Supra chosicos ad septentrionem mesobatenē sub mon-
te ambalido:qui est caucasi ramus.Inde molissimo tran-
siti in bactros.Susianen ab elemaide determinat am-
nis euleus ortus in medis:medioq; spatio cuniculo cōdi-
tus:ac rursus exortus per mesobatenen lapsus circuit ar-
cem susarū ac Dianæ templum augustissimum:cum illis
gentibus:& ipse in magna cerimonia sit:siquidem re-
ges non ex alio bibunt:& ob id in longinqua portāt.
Recipit amnes edippum præter asylum a mōtib; per-
sarum uenientem ad unum ex susianis oppidū; Iuxta
eum magoga a carace.xy.p.Quidam hoc in extrema su-
siane ponunt solitudinibus proximum.Infra euleum
elymas est.In ora cuncta persidi:a flumine orati ad ca-
racen.ccxl.M.p.Oppida eius seleucia & sosirate appo-
sita mōti asyro.Orā quæ præiacet minorem syrtiū; ui-
ce diximus inaccessam cœno plurimū limi deferentibus
brixa & ortacea annibus madente:& ipsa elymaide
in tātum ut nullus sit nisi circuitu eius a perside aditis.
Infestatur a serpentibus quos flumina deportant:pars
eius maxime inuia characene uocatur ab oppido arabie

claudete regna de quo dicemus exposita prius. M. agrip
pae sententia. Namq; is mediam & parthiam & persi
dem ab oriente indo: ab occidente tigris: a septentrione
tauro caucaso: a meridie rubro mari terminatas patere
in longitudine terdecies. xx. M. p. in latitudine. d. cccxl.
prodidit. Præterea per se mesopotamiam ab oriente ti-
gri: ab occasu euphrate: a septentrione tauro: a meridie
mari persico inclusam longitudine octingentorum. M.
pas. latitudine. ccclx. Charax oppidum persici sinus in-
timum: a quo arabia eudemon cognominata excurrit:
habatur in colle manufacto inter confluentes dextra
tigris: leua euleum. iij. M. passuum laxitate conditum ē.
Primum ab Alexandro magno colūis ex urbe regia du-
rine: quæ tum interijt deductis militumq; inutilibus
ibi relictis alexādrīam appellari iusserat: pagumq; pel-
leneum a patria sua quem proprie macedonū fecerat.
Flumina id oppidum expugnauere. Postea Antiochus
restituit quintus regum: & suo nomine appellauit. Itē
rumq; infestatum. Passiones Sogdonaci filius rex finiti-
morum arabum: quem iuba satrapem Antiochi fuisse
falso tradit. oppositis molibus restituit: nomen suum
dedit emunito situ iuxta in longitudinem. vi. Mil. pas-
suū. Latitudine paulominus. Primo fuit a littoree sta-
dijs. x. maritimum etiam in psanda porticus habet. Iu-
ba uero prodente. l. M. passuum. Nūc abesse a littore. c.
uiginti. M. Legati arabum nostriq; negociatores: qui in
de uenere. affirmant. Nec in ulla parte plus aut celeri-
us profecere terræ fluminibus iniectæ. Magis id mirū
est estu longe ultra id accedente non repercussa. Hoc ī
loco genitum esse Dionysium terrarum orbis situs recē-
tissimum auctorem constat: quæ ad cōmentāda omnia
in oriente præmisit Diuus Augustus ituro in armenia

LIBER.

ad parthicas: arabicasq; res maiore filio. Non me p̄terit:
nec sum oblitus sui quemq; situs diligentissimum aucto
rem uisum nobis in introitu huius operis. In hac tamē
parte arma romana sequi placet nobis: Iubamq; regem
ad eundem Claudium Cæsare; scriptis uoluminibus de
eadem arabica expeditione.

Arabia: nomades: nabatei: omani: tilos: & ogyris in
sulæ.

Ca. xxvii.

Arabia gentium nullis postferenda amplitu
dine longissima a monte amano a regione ci
licie comagenisq; descēdit (ut diximus) mul
tis gentibus eorum deductis illo a Tigraue magno: spon
te uero ad mare nostrum lictusq; ægyptiacum ut docui
mus. Necnon & in media syriæ ad libanum montes pe
netrantibus nubeis: quibus iunguntur ramisi. Deinde te
ranei: deinde patami. Ipsa uero peninsula arabia intra
duo maria rubrum persicūq; percurrentes quodā naturæ
artificio ad similitudinem atq; magnitudine; itali ma
ris etiā circūfusa. In eādē etiā coeli partem nulla dif
ferentia spectat. Hæc quoq; in illo situ. Fœlix eius popu
lus. A nostro mari usq; ad palmirenas solitudines dixi
mus. Reliqua nunc inde peragemus. Nomades infestato
resq; chaldeorum scenitæ: ut diximus claudunt: & ipsi
uagi: sed a tabernaculis cognominati: quæ cilicijs metā
tur ubi libuit. Deinde nabatheï oppidum incolunt; pe
trā nomine in conualle paulominus. ii. mil. pass. ampli
tudinis circumdatum montibus inaccessis amne inter
fluente. Abest a gaza oppido littoris nostri. d. c. M. a sinu
persico. cxx. M. Huc conuenit utrunq; biuium eorum: qui
syriæ palmirā petiere: & eorum qui ab gaza uenerūt.
A petra incoluerunt omani ad characen oppidis quon
dā clavis a Semiramide cōditis abesamide & soroactia

Nunc sunt solitudines. Deinde est oppidum quod charce-
 norum regi paret in pasitigris ripa forath nomie i quo
 a petra conueniunt characeni. Inde .xij. M. p. secundo aestu
 nauigant e pticho enim regno nauigantibus uicus: tere-
 don. Infra confluentem eufratis & tigris leua flumi-
 nis chaldæi obtinent: dextra nomades scenitæ. Quidam
 & alia duo oppida longis interualli: tigris per nauiga-
 ri tradunt barbathiam: mox thumatham: quod abest a
 petra decem dierum nauigatione: Nostri negotiatores
 dicunt characenorum regi parere: & apameam sitam
 ubi restagnatio euphratis cum tigris confluat. Itaque mo-
 lientes incursionem: parthos: operibus abiectis inunda-
 tione arceri. Nunc a charace dicemus oram. Epiphanio
 primum exquisitam: locus ubi euphratis ostium fuit flu-
 men falsum. Promontorium chaldone: uoragini simili-
 us: quæ mari: per quinquaginta pass. ore flumen achanam:
 deserta. c. Mil. pass. usque ad insulam icariam. Sinus cape-
 ius quem accolunt gaulopes & chateni. Sinus gerrai-
 cus. Oppidum gerra. v. mil. p. amplitudine turres habet
 ex salis quadratis molibus. A litore. l. mil. passu. regio
 attene. Ex aduerso tyros insula totidem milibus a litore.
 Plurima margaritis & celeberrima cum oppido eius-
 dem nominis. Iuxtaque altera in ora promontoria eius
 xxij. d. pass. Ultra magnas aspici insulas tradunt. ad quas
 non sit peruentum. Huius ambitum. cxij. mil. d. pass. a p-
 side longius abesse: adiri uno alueo angusto. Insula: asgi-
 lia: gentes nocheti: zurachi: borgodi: atarrei: nomades.
 Flumen cynos. Ultra nauigationem in comperta: ab eo
 latere propter scopulos tradit Iuba. Prætermissa men-
 tione oppidi omanorum batrasa aues & tomamem:
 quod priores celebrem portum armania fecere. Itæ omne
 & athane: quæ nunc oppida maxime celebrari a persi

LIBER

eo mari nostri negotiatores dicunt a flumine canis. Vt
Tuba tradit mōs adusto similis. Gentes epimaranitæ.
Mox ichthiophagi. Insula deserta. Gentes bathymi.
Eblithei montes. Insula omœmus. Portus machorbe. In
sula etaxalos. Onchobrice gens cadei insulæ sine noibus
multæ. Celebres uero isura: rhinea & proxima in qua
scriptæ sunt stelæ lapideæ litteris incognitis. Goboea
portus. bragæ insulæ deserta. Gens caludei: dabanego-
ris regio: Mōs orsa cuz portu. Sinus duatus Insulæ mul-
tæ. Mōs tricorniphos. Regio cardalena. Insulæ solanidæ.
capina. Item ichthiophagorum. Deinde glari. Litus hā
macum: ubi auri metalla. Regio canauna. Gentes apita-
mi: gasani: insula deuade. Fōs goralus garpheti. Insulæ
alaea & amnamethus: Gens clare. Insulæ chelonitis.
ichthiophagon: multhe. Eoanda deserta basag. Multæ
sabæorum. Flumina tharnar: amnū. Insulæ dolice. Fon-
tes daultoes dora. Insula epteros: labanis. coboris: sam-
brachate: & oppidum eodem noie incōtinenti. A meri-
die isulæ multæ: maxima amari: flumen mysecros: por-
tus leupas. Scenitæ sabæi. Insulæ multæ. Emporium eo-
rum acila: ex quo in indiam nauigatur. Regio amitho-
csuta. damnia Miti maiores & minores: drimati: ma-
macæ. Horum p̄mōtorium cōtra armaniā est. Distat
l. M. p. Mira res ibi traditur. Numenium ab Antiocho
rege misenæ præpositum ibi uicisse. Eodē die classe astu-
q; reuerso: iterū equitatu cōtra persas dimicantem &
gemina trophæa eodem in loco Ioui ac Neptuno statu-
isse. Insula i alto obiacet ogyris: clara: Erythra rege ibi
sepulto. Distat a cōtinēte. cxxv. M. p. Circuitu. cxij. M.
d. Nec minus altera clara in azanio maridioscuriada di-
stans a siagro extimo p̄montorio. cclxxx. M. p. Reliqui
incōtinente a noto etiānum autaride: in mōtes octo die

rum trāsitus. Gentes larendani: atabani: gebanite plu-
ribus opidis: sed maximis nagia: & thēna templorum
lxv. Hæc est amplitudinis significatio hoc p̄mōtorium
a quo ad cōtinentem troglodytarum. l. m. p. thoani: ach-
chitæ: chatras motitæ: tonabei: antidalei: lexianæ: agrei
cerbani: sabæi: arabō propter thura clarissimi: ad utra-
q; maria porrectis gentibus: Oppida eorum in rabro lit-
tore marane: marmā: corolia: sabatra. Intus oppida na-
scus: cardaua: carnus. & quo merces odorum deferūt to-
mala. Pars eorum atramite quorum caput sobotale. lx.
m. templa muris includens. Regia tamen omnium ma-
ri iaba. Sinum optinent. xciiij. m. p. refertū in sulis odo-
riferis. Atramitis in mediterraneo iungūtur. Minei ma-
re accolunt: & elamitæ. Oppidū eiusdem noīs. Iis iun-
guntur agulatæ. Oppidum sibi: quod græci apoten no-
cant arficodani. Vadei oppido magno barasei lechieni:
sygaros insula: quam canes non intrant: expositiq; circa
littora errando moriuntur. Sinus intimus in quo leani-
te qui nomen ei dedere. Regia eorum læana: & in sinu
læanar: uel ut abij elana. Nam & ipsum sinum nostri
elāticum nostri scripsere alij alanticum. Artemidorus
alāiticum. Iuba laniticum. Circuitus arabie acharace
læana colligere proditur quadragies oēties. lxy. pas. Iu-
ba paulominus. xl. m. putat. Latissima est a septentrio-
ne inter oppida heroum & characen. Nūc & reliqua
mediterranea eius dicantur. Nabathæis thimanæos iun-
xerunt ueteres: nunc sunt taueni: suelleni: sarraceni: ar-
reni. Oppidum in quo omnis negociatio conuenit: he-
muatæ: analitæ. Oppida domada: egrata mudei. Oppi-
dum badanatha: charrei. Oppidum chariati: achoali.
Oppidum phoda: ac minei a rege cretæ Mince (ut exi-
stimant) originem trahentes: quorum charmei oppidū

LIBER

xiiij. mil. pas. marriba baramalacum: & ipsum nō sper
 nendum. Item carnon rhāmei: & horum origo Rhada
 manthus putatur frater Minois Homerite massala. Op
 pida: hamirei: sannei: chantace: bactias: arma. Oppidū
 gedraite: ampre: ilisinate: bachilite: sāmei: amatheī: Cū
 oppidis nessa & cennefferi. Zanareni cum oppidis sā
 iace: santate: bacasami. Rhiphearma oppidum quo uo
 cabulo appellāt ordeum. Aurei: & rhami: gyrei & ma
 thatei: Helmodenes: cum oppido ebode. Agacturi in mō
 tibus oppido. xxv. mil. pas. in quo fons emischabales: qđ
 significat camelorum oppidum. Amyelomei colonia mi
 lesiorum. Actrida oppidum calingij: quorum mariba op
 pidum significat dños oīum. Oppida palō murānimal
 iuxta flumen per quod euphraten emergere putāt. Gē
 tes agrei hāmonij. Oppidum athene: aurarani: quod si
 gnificat ditissimos armento. Coranitæ: cesani: choani:
 Fuerunt & græci oppida: arethusa larissa: chalcis de
 leta uarijs bellis. Romana arma solus in eam terram ad
 huc intulit Aelius Gallus ex equestri ordine. Nam Cæ
 ius Cæsar Augusti filius prospexit tantum arabia. Gal
 lus oppida diruit non nominata ab auctoribus qui an
 te scripserunt: egran: anestum: esam: magusum: tamacu
 labeciam. & supradictam maribam: circuitu. vi. Mil.
 pas. Item caripeta: quo longissime processit. Cætera ex
 plorata retulit. Nomades lacte & ferina carne uesci
 Reliquos uinum ut indos paluis exprimere. Oleum se
 samæ. Numerosissimas esse homeritas minoæ: fertiles
 agros palmetis arbutis. In pecore diuites cēbanos &
 areos: armis præstare maxime chatramotitas. Carreis
 latissimos & fertilissimos agros. Sabæos ditissimos sil
 uarum fertilitate odorifera: auri metallis agrorum ri
 guis mellis: cæræq; prouentu. Deinde de odoribus suo

dicemus uolumine. Arabes mitrati degunt: aut intonso
crine. barba abraditur: præterq̃ in superiore labro. Alijs
hæc intonsa: mirumq; dictu ex innumeris populis
pars quo æqua in cōmerijs: aut latrocinijs degit: in uni
uersum gentes ditissimæ: ut apud quas maxime opes ro
manorum: parthorumq; subsistant: uidentibusq; e ma
ri aut siluis capiant: nihilq; inuicem redimentibus.
Nunc reliquam oram arabie contrariam persequemur.
Timosthenes totum sinum quatridui nauigatione in lō
gitudinem taxauit: bidui latitudinem. Angustias quat
tuor millia. d. passuum. Eratosthenes ab hostio trede
cim millia in quamq; partem. Arte arabie latere
xiiij. l. Millia.

Sinus maris rubri troglodytici & æthio
pici.

Ca. xxix.

Roglodytico uero undecies octuagintatria
Mil. d. passu. ptolomaida usq; Agrippa quat
tuordecim passu. xxxij. sine differentia late
rum. Pleriq; latitudinem. cccclxij. prodiderunt faucis
quæ hyberno orienti obuersa. Alij quattuor millia. alij
septem. alij duodecim millia passuum patere. Situs au
tem ita se habet. A sinu leanitico alter sinus: quem ara
bes eant uocant: in quo heroum oppidum est. Fuit &
ambyso inter nelos & marchadas: deductis eo agris
exercitus. Gens tyra. Daneon portus. Ex quo nauigabis
lem alueum perducere in nilum qua parte ad delta di
ctum: decurrit. lxij. d. pass. interuallo: quod inter flumē
& rubrum mare iter est primus omnium Sesostris
ægypti rex cogitauit. Mox Darius persarum. Deinde
Ptolomæus sequens: qui eduxit fossam latitudine pedū
c. altitudine. xxx. in longitudine. xxxvij. M. d. p. usq; ad
fontes amaros. Vltra deterruit inundationis metus ex.

LIBER

celsiore tribus cubitis rubro mari comperto q̄ terram
 ægypti. Aliqui eam non auferunt causam: sed ne immis-
 so mari corrumperetur aqua nili: quæ sola potus p̄bet.
 Nihilominus iter totum terendo frequentatur a mari
 ægyptio: quod est triplex. Vnum a pelusio per harenas
 in quo nisi calami defixi regant uia non reperitur: sub-
 inde aura uestigia operiente. alterum uero duobus. Mil-
 pass. ultra casium montem: quod a lx. m. p. a. redit in pe-
 lusiacam uiam. accolunt arabes autei. Tertium a gerro
 quod ad ipsum uocant. Per eosdem arabes. lx. pass. pro-
 pius asperum montibus & inops aquarum. Eæ uia om-
 nes arsinoen ducunt conditā sororis nomine in sinu cha-
 randra a Ptolomæo Philadelpho: qui primus troglody-
 tice excussit amnem: qui arsinoen præfluit: ptolomæū
 appellauit. Mox oppidum paruum est ænnum: pro quo
 alij phloterias scribunt. Deinde sunt azarei: ex troglodi-
 tarū connubijs arabes feri. Insulæ sapirene. scitala. Mox
 deserta adymios herinos ubi fons tadnos: mons eos: in-
 sula lambe. Portus multi. Berenice oppidū matris Phi-
 ladelphi nomine. ad quod iter a copto diximus. Arabes
 autei & gnebadci troglodytice: quam prisca michoen:
 alij midoendixere. Mons pentedaftylos. Insulæ stenedy-
 ræ aliquot halonneses: non pauciores: cardamin. Topa-
 zos quæ gemmæ nomen dedit. Sinus insuli: refertus ex
 iis: quæ marem uocatur: aquosa quæ eratanos sinentes.
 Regum ii perfecti fuere. Introrsus candei: quos ophio-
 phagos uocant: serpentibus uesci assueti. Neq; alia reli-
 gio fertilior earum. Tuba qui uidetur diligentissime p̄-
 secutus hæc: omisit in hoc tractu (nisi si exemplarium ui-
 tium est) berenicen alteram: quæ panchysos cognomina-
 ta est. Tertiam quæ epidires insignem loco. Est enim si-
 ta in. cervice longe procurrente: ubi fauces rubri maris:

iij. Mil. d. pass. ab arabia distant. Insulae ibi cytis topa-
 zium ferens: & ipsa ultra siluas ubi ptolemais a Phila-
 delpho condita aduenatus elephantorum: ob id epithe-
 rias cognominata iuxta lacum monoleu. Haec est regio
 secundo volumine a nobis significata. In qua. xlv. die-
 bus ante solstitium totideq; postea hora. vi. consumun-
 tur umbrae. & in meridiem reliquis horis cadunt. Cae-
 teris diebus in septentrionem: cum in berenice quam pri-
 mam posuimus: ipso die solstitij. vi. hora umbrae in to-
 tum assumantur: nihilq; adnotatur aliud noui. D. cij.
 Mil. pas. intervallo a ptolemaide res ingentis exempli:
 locusq; subtilitatis immensae mundo ibi deprehenso cu
 indubitata ratione umbrarum. Eratosthenes mensura
 terrae prodere inde coeperit. Hinc azarium mare: promon-
 toriū qd aliq; hispanū scripsere. Lacus mādalu. Insula
 casitis: & in alto multae: in quibus testudo plura. Oppi-
 dū sucche isula daphnidis. Oppidū adulito. Aegiptiorū
 hoc serui a dñis pfugi cōdidere. maximū hic ēporiū tro-
 glodiarū etiam aethiopū. Abest a ptolemaide. v. dierū
 nauigatione. Deferunt plurimū ebur. Rhinocerotū cor-
 nua. Hippopodamorū coria: celtiū: testudinū: sphingia
 mancipia. Supra aethiopes arroteras insulae que alae an-
 uocantur. Item bacchias: & antibachias: & stratio-
 ten. Hinc in ora. aethiopiae sinus incognitus: quod admi-
 remur cum ulteriora mercatores scrutentur. Promonto-
 rium in quo est fons tutius expetitus nauigantibus. Vl-
 tra isidis portus. x. dierum remigio ab oppido adulita-
 rum distans. In eum troglodytismyrtha confertur. In-
 sulae ante portum duae pseudopylae uocantur: interiores
 totidem pylae. In altera stellae lapideae litteris incogni-
 tis. ultra sinus abalites. Insula diodori: & aliae deser-
 tae. Oppidum gaza. promontorium & portus mossili-

LIBER

cus:quo cynamomum deuehitur. Hucusq; Sesostris exercitum duxit. Aliqui unum æthiopie oppidum ultra ponunt in littore baragaza. A moselite promontorio at elaticum mare incipere uult iuba: præter mauritanias suas: gadis usq; nauigandum choro. Cuius tota sententia hoc in loco subtrahenda non est. A promontorio indorum quod uocatur lepteachra ab alijs drepanū: proponit recto cursu præter exusta & malacho insulam. xv. Mil. pass. esse. Inde ad locum quem uocant sceneos. ccxxv. Mil. Inde ad insulam sadanum. cl. Mil. pass. Sic fieri ad apertum mare. xvij. l. xxxv. Mil. pass. Reliqui omnes propter solis ardorem nauigare posse non putauerunt. Quin & commertia ipsa infestant ex insulis arabes ascitæ appellati: quoniam bubilos utres binos sternentes ponte pyraticam exercent sagittis uenentis. Gentes troglodytarum Iuba tradit therothoas a uenatu dictos miræ uelocitatis sicut ichthiophagos natantes ceu maris animalia. Bargenos: zageras: chalybas: saxinas: syrecas: daremas: domazenes. Quin & acolas nili a syene non æthiopum populos: sed arabum esse dicit usq; meroen. Solis quoq; oppidum quod non procul mēphi in ægypti situ diximus arabs conditores habere. Sunt & qui ulteriorem ripam æthiopie asserant adnectantq; africa. Ripas autem in colore propter aquā Nos relicto cuiq; arbitrio intelligendi oppida quo traduntur ordine utrinq; ponemus. A syene & prius arabie latere gens cataduppli. Deinde scenitæ. Oppida ta compson: quam quidam appellauerunt: thathicem: arhamnum: sesamon: sandura: nasaudum: anaxindomacimara: beta: & bochiana: leuphitorga: tantarene: mehindrita: noa: gophoa: gystate: megeda: lea: rhennia: nupsiadira: pataga: gada: dymana: rhadae

ta: in quo feles aurea pro deo colebatur. Boron in medi-
 terraneo mallum: proximum meroe. Sic prodidit Bion
 Iuba aliter. Oppidum limum in monte megaticos in-
 ter ægyptum & æthiopiam: quod arabes myrson uo-
 cauerunt. Deinde taconspon: archantum: fefasinium:
 pidne: mamuda: corambin. Iuxta cam bitubinis fon-
 tem: hammodata: prosda: parenta: māma: tessata:
 gallas zoton: gaucomene: meumphidi: botas: endon-
 da: cametas. Nomadas in tabernaculis uiuentes cy-
 stæ: pemmani: gadagaleni: paloi: primmi: nupsij: de
 seleni: patini: grambreues: magasne: segasmala: cran-
 da: demna: cadeumna: thena: batha: alana: macua: scam-
 mos: goram. In insula ab ijs ab Alexandro callim: se-
 ren: mallos: agocen. Ex africe latere tradita sunt eo-
 dem nomine taconspos altera: siue pars prioris mogora
 sea: edosa: pelenaria: epyndis: magusa: bauma: lanitima:
 spyntuma: sydopta: gensoa: pindictora: cugoa: orsuma
 suasa: mauma: rhuma: urbuma: mulona: quod oppidum
 græci hypatiton: uocarunt. Pagoargas: jamnes: unde
 elephantini incipiunt. Mamblia: berresa: cetuma. Fuit
 it quondam & epis oppidum contra meroen anteq̃
 Bion scriberet deletum. Hæc sunt prodita usq; me-
 roen: ex quibus hoc tempore nullum prope utroq; la-
 tere extat. Cæteræ solitudines. Nuper renunciauerunt
 principi Neroni missi ab eo milites prætoriani cum
 tribuno ad explorandum: inter reliqua bella æthiopi-
 cum cogitanti. Intrauere autem & eo arma roma-
 na Diui Augusti temporibus ducit. P. Petronio & ipso
 equestris ordinis præfetto. Aegyptus oppida eorū expu-
 gnauit q̃ sola inuenerat quo dicemus ordie: pselchin pri-
 mi: bocci: firumi: cābusin: attenā: stadisin: ubi nilus p̃cē
 pitās se fragore auditū accolis aufert dirpuit & nep̃a

LIBER

ea. Longissimi autē a syene progressus. d. ccclxx. Mil. p.
 Nec tamen arma romana solitudinē ibi fecerunt. Aegy
 ptiorum bellis attrita est æthiopia uicissim imperitan
 do seruiendoq; clara & potens etiam usq; ad troiana
 bella Mennone regnante. Et syriæ imperitasse eam no
 stroq; littore ætate regis Cephei patet Andromadæ fa
 bulis. Simili modo & de mensura eius uaria p̄didere.
 Primus Dalion ultra meroen' longe subuectus. Mox Ari
 stocreon: & Bion: & Basilis. Simonides minor etiā
 quinquennio in meroe moratus cum de æthiopia scri
 beret. Nam & Thimostenes classiū Philadelphi præ
 fectus sine mensura dierū. lx. a syene meroen iter pro
 didit. Eratosthenes. d. c. M. xxv. Artemidorus. dc. Mil.
 Sebosus ab ægypti extremis sexdecies. lxxv. Mil. pas. p̄
 xime dicti. lxxv. Verum omnis hæc finita nuper disputa
 tio est: quoniā a syene. d. cccclxij. Mil. Meronis explora
 tores renūciauere his modis. A syene hieram sycaminon
 liiij. Mil. pa. Inde tania. lxxv. Mil. pass. regione enomi
 niton. Aethiopū primi. cxx. Mil. Acina. lxiiij. Mil. pita
 ram. xxv. Tergedum. cvi. M. insulam gangaden esse in
 medio eo tractu. Inde primū uisas aues psitacos: & al
 teram: quæ uocatur artigula: animal: phingion: a terge
 do cynocephalos. Inde nabatha. lxxx. Mil. Oppidū id
 parū inter prædicta solū. Ab eo ad insulā meroē. ccclx.
 Mil. Herbas circa meroen demū uiridiores siluarūq; ali
 quid apparuisse: rhinoceroton elephantorumq; uesti
 gia. Ipsum oppidum meroen ab introitu insulæ abesse.
 lxx. Mil. pa. Iuxtaq; aliam insulā tractu dextro subuen
 tibus alueo: quæ portū faceret. Aedificia oppidi pauca.
 Regnare fœminā Candacē: quod multis iam annis no
 men ad reginas transijt. Delubrum Hammonis est ibi
 religiosum: & toto tractu sacella. Cæterum cum poti

rentur rerum æthiopes: insula ea magnæ claritatis fuit
Tradunt amatorum. ccl. mi. dare solitam: artificum. iij
Mil. Reges æthiopum xlv. Et hodie traduntur.

Multiformes Et miræ hominum effigies. Ca. xxx.

Niuerſa uero gens etheria appellata est: de in
de atlâtia: mox a Vulcani filio Aethiope æthi
opia. Animalium hominumq; effigies mon-

striferas circa extremitates eius gigni minime mirum
artifici ad formanda corpora effigiesq; celendas mobi
litate ignea. Ferunt certe ab orientis parte intima gen
tes esse sine naribus æquali totius corporis planitie. Ali
as superiore labro orbas: alias sine linguis: Pars etiam
ore concreto: Et naribus carens: uno tantum foramine
ſpirat: potumq; calamis auenæ trahit Et grana eiſdē
auenæ ſponte prouenientis ad ueſcendum. Quibusdam
pro ſermone nutus motuſq; membrorum eſſe. Quibus
dam ante Ptolemæum latirum regem ægypti ignotus
fuit uſus ignium. Quidam Et pygmæorum gentem p
diderunt ante paludes: ex quibus nilus oriretur. In ora
enim ubi deſimus continui montes ardentibus ſimiles
rubent. Troglodytis Et rubro mari a meroe tractus om
nis qui ſupponitur a napata tridui itinere ad rubrum
littus aqua pluuiæ ad uſum compluribus locis ſeruatur:
fertiliſſima regione quæ intereſt auri. Vltiora atabi
li æthiopum gens tenet. Deinde contra meroen mega
barri: quos aliqui adiabards nominauere: oppidum ha
bent Apollinis. Pars eorum nomades quæ elephantis ue
ſcitur. Et ex aduerſo in africa parte macrobij. Rurſus
a megabarijs mennones Et danelli dierumq; xx. inter
uallo critenæ. Vltra eos dochi. Deinde gymnites ſemper
nudi. Mox anderæ: mathitoe. meſagebes. hiporeæ atrico
loris tota corpora rubrica illinunt. At ex africa parte

q iij

LIBER

medimni. Deinde nomades cynocephalorum lacte uiuētes: olabi: sorbotæ: qui octonum cubitorum esse dicuntur. Aristocreon libye latere a meroe oppidum tolen dierum quinque; itinere tradit. Inde dierum. xij. esar. ægyptiorum oppidum: quo sammeticum fugerent in eo produntur annis. ccc. habitasse. Contra in arabico latere daron oppidum esse eorum. Bion autem sopen uocat quod ille esar et ipso nomine aduenas ait significari. Caput eorum in insula sembobotin: et tertium in arabia sai. Inter montes autem et nilum symbari sunt phaliges. In ipsis uero montibus aschæ multis nationibus. Abesse a mari dicuntur dierum quinque; itinere. Viunt elephantorum uenatu. Insula in illo sebritarum regioni paret. Ad ea nubei æthiopes dierum octo itinere. Oppidum eorum nilo impositum tenuit sambri: apud quos quadrupes omnes siue auribus etiam elephanti. Ad ex africa parte ptombari toemphanæ: qui canem pro rege habent motu eius imperia augurantes. Arusbi oppido longe a nilo sito. Postea achisarin: phaliges marigerri casamarri. Bion et alia oppida in insulis tradit. A semboboti meroen uersus dierum toto itinere. xx. Proximæ insulæ oppidum sebarritarum sub regia. Et aliud asar. Alterius oppidum dandem. Tertiam medoen uocant: in qua oppidum asel. Quartam eodem quo oppidum nomine garoden. inde paropas oppidum. Nauos: modudæ: mandatini: secandini: colgati: secandæ: nauetabæ: cioni: agrosi: ægyptiani: candrogari arabum summorum. Regio supra sirbitum: ubi desinunt montes: traditur a quibusdam habere maritimos æthiops nificastes: misitas: quod significat ternum et quaterminum oculorum uiros: non quia sic sunt: sed quia sagittis præcipua contemplatione uentur. Ab ea uero parte nili quæ supra syrtes ma-

iores oceanumq; meridianum protenditur. dalion uoca-
 tos esse dicit pluuia tantum aqua utentes: cisoros longo
 poros. Ab eocalicibus dierum quinq; itinere usibalcos
 isuelos. pherufios: ualios. cisprios. Reliqua deserta. Deide
 fabulosa ad occidentem uersus nigroæ: quorum rex unū
 oculum habeat in fronte. Agriophagi: pantherarū &
 leonum carnibus maxime uiuentes: pamphagi omnia
 madentes. Antrophopagi humana carne uescentes. Cy-
 namologi caninis capitibus. Arthabatytæ quadrupe-
 dum ferarum modo uagi. Deinde hesperia. sperori: quos
 in mauritania confinio diximus. Pars quædam æthio-
 pum locustis tantum uiuit fumo & sale duratis in an-
 nua alimenta in quadragesimum uitæ annum non exce-
 dūt. Aethiopum terram uniuersam cum mari rubro pa-
 tere in longitudinem semel & uities septuaginta mil-
 lia passuum. In latitudinem cum superiore ægypto duo
 decies nonagita septē milia. Agrippa existimauit. Qui-
 dam in longitudinem ita diuiserunt. A meroe sirbitum
 quindecim dierum nauigatione. Ab ea xij. ad dabellos.
 Ab iis ad oceanum æthiopicum yi. dierum iter: In totū
 enim ab oceano ad meroen. d. cc. Milia uiginti quinque
 mille passuum esse inter auctores fere conuenit. Inde
 syenem quantum diximus. Sita est æthiopia ab orien-
 te hyberno ad occidentem hybernum Merediano cardī-
 ne siluæ hebeno maxime uirent: merediana eius parte
 imminens mari mons excelsus æternis ardet ignibus æo-
 nocauma dictus: a quo nauigatio quatrihui ad promon-
 torium quod hesperionceras uocatur confine africa iux-
 ta æthiopas & hesperios. Quidam & in eo tractu
 modicos colles amœna opacitate uestitos ægypanum:
 satyrorumq; produnt.

Insulæ æthiopici maris

Ca. xxxi.
 qiiij

LIBER

i Nſulas toto eo mari & Euphorus complu-
 res eſſe tradit: & Eudoxus: & Timothe-
 nes. Clitarchus uero Alexandro regi renun-
 ciatam adeo diuitem: ut equos incolæ talentis auri per-
 mutarent. Alterã ubi ſacer mons opacus ſilua repertus
 eſſet diſtillatibus arboribus odore miræ ſuauitatis. Cõ-
 tra ſinum perſicum cernem nominatur inſula aduerſa
 æthiopie. cuius neq; magnitudo neq; interuallum a cõ-
 tinente conſtat. Aethiopus tãtum populos habere tra-
 ditur. Euphorus auctor eſt: a rubro mari nauigantes in
 eam non poſſe propter ardores ultra quaſdam colum-
 nas (ita appellantur) parue inſulæ prouehi. Polybius in
 extrema mauritania contra môtẽ atlântem a terra ſta-
 dia. viij. abeſſe prodidit cernẽ. Nepos Cor. ex aduerſo
 maxime carthaginiſ a continente. paſ. Mil. non amplio-
 rem circuitum. ij. Mil. Traditur & alia inſula contra
 montem atlântem: & ipſa atlântis appellata. Ab ea qu-
 q; dierum nauigatione ſolitudines ad æthiopus heſpe-
 rios: & p̃mõtorium quod uocamus heſperionceras. In-
 de primũ circũagente ſe terrarũ frõte in occaſum de ma-
 re atlânticũ. Cõtra hoc quoq; p̃mõtoriũ gorgones inſulæ
 narrãtur. Gorgonũ quodã domus bidui nauigatione di-
 ſtãtes a continente ut tradit Xenophõ Lãſacenus. Pe-
 netrauit in eas Hãno pœnorũ imperator: p̃diditq; hir-
 ta fœminarũ corpora uiros p̃nicitate euafiſſe. Duarũq;
 gorgonũ cutes argumenti: & miraculi gratia in Iuno-
 nis templo poſuit: ſpectatas uſq; ad carthaginẽ captã. Ul-
 tra has etiã duæ hiſperides inſulæ narrãtur. Adeoq;
 omnia circa hæc incerta ſunt: ut Statius Sebeſus a gor-
 gonũ inſulis p̃nauigatione atlântis dierũ. xl. ad ueſperi-
 dum inſulas curſum p̃diderit: ab hijs ad heſperioceras
 unius. Nec mauritaniæ inſularum certior fama eſt. R44.

his modo constat esse ex aduerso autologū a Tuba reper-
tat: in quibus gætulicam purpurā tingere instituerat.

De fortunatis insulis.

Ca. xxxij.

Vnt qui ultra eas fortunatas putāt esse quas-
dā alias: quarum numero idem Sebosus etiā;
spatia cōplexus iunoniā abesse a gadibus. d.
ccl. Mil. pas. tradit. Ab ea tantundem ad occasum uersus
pluuiā caprariamq; In pluuiā non esse aquā nisi
ex imbris. Ab ijs. ccl. Mil. pas. Fortunatas contra lenā
mauritania. viij. Mil. pas. Oram solis uocari in conualle
a conuexitate & planariā a specie conuallis: circuitu.
ccc. M. pas. Arborum ibi proceritatem ad centū quadra-
gintaquattuor pedes adlescere. Tuba de fortunatis ita
inquisiuit: ut sub meridiem positas esse prope occasum a
purpurarijs. d. cccxxv. M. p. sic ut. ccl. supra occasū nau-
getur. Deinde per. ccclxxv. M. pas. ortus petatur. Primā
uocari ombrium nullus ædificiorum uestigijs. habere in
mōtibus stagnū; arbores similes ferulæ: ex quibus aqua
exprimatur: ex nigris amara: ex candidioribus potui in-
cunda. Alteram insulam iunoniā appellari. In ea ædifi-
cia esse tantum lapide extructam. Ab ea in uicino eo-
dem nomine minorem. Deinde caprariā: lacertis gran-
dibus refertā. In conspectu earum esse ningariam: quæ
hoc nomen accepit a perpetua niue nebulosa. Proximā
ei canariam uocari a multitudine canum ingentis ma-
gnitudinis. Ex quibus perducti sūt a Tuba duo: quin ap-
parent ibi uestigia ædificiorum. Cum autem copia om-
nes pomorum & auium omnis generis abundant: hāc
& palmetis cariotas ferentibus: ac nuce pinea abunda-
re. Esse copiam quoq; mellis. Papyrus quoq; & silu-
ros in amnibus gigni. Infestari eas beluis: quæ expellā-
tur assidue putrescentibus. At abunde orbe terrarū ex-

LIBER

tra intra indicato collecta in arctum mēsurā æquior uis
 detur Terræ p. mēsuras cōputatæ digestio. Ca. xxxiiij
 Olybius a gaditano freto lōgitudine directo
 p cursu ad hos mæotis. xxxiiij. xxxvij. M. d. p.
 prodidit. Ab eodem initio ad orientem recto
 cursu siciliam. duodecies. lx. Mil. d. p. Cretam. ccclxxv.
 pas. Rhodum. clxxxvi. d. pass. Cheledonias tantundem.
 Cyprum. ccxxv. pass. Inde syriæ seleucium pieriæ. cxv.
 pass. Quæ computatio efficit uicies ter. xl. Mil. passus.
 Agrippa hoc idem interuallum a freto gaditano ad si
 num persicum per longitudinem directam. xxxiiij. xl.
 Mil. pass. taxat: in quo haud scio an sit error numeri:
 quoniam idem a siculo freto alexandriam cursus. xij. le
 Mil. pass. tradidit. Vniuersus autem circuitus per sinus
 dictos a beodem exordio colligit intra mæotin lacum.
 clvi. Mil. pass. Artemidorus adiicit. dccyi. Mil. idem euz
 mæotide. clxxiiij. xc. pass. esse tradit. Hæc est mensura in
 ermium & pacata audacia fortunam promouantium
 hominum. Nunc ipsarum partium magnitudo compa
 ratur: utcumq; difficultatem afferet auctorum diuers
 sitas. Aptissime tamen spectabitur ad longitudinem la
 titudine addita. Est ergo ad hoc præscriptum europæ
 magnitudo. lxxxi. xlyij. Mil. pass. Africæ ut media ex
 omni uarietate prodentium summatur computatio. Ef
 ficie longitudo. xxxvij. xlyij. M. Latitudo qua collitur
 nusq; ccl. M. p. excedit. Sed quoniam a cyrenaiæ eius p
 te. d. cccc. Mil. pass. eam fecit Agrippa. Deserta eius
 ad garamantas usq; qua noscebantur: complectens uni
 uersam mensuram: quæ uenit in computationem. xlyi.
 Mil. pass. efficit Asiæ longitudo in confesso est. lxij. d.
 viij. ccl. M. p. Latitudo sane computetur ab æthiopico
 mari alexandriam in nilum sitam. ut per meroen &

syen mensura currat. xvij. lxxv. Mil. pass. Apparet ergo europam paulominus dimidia asie parte maiorem esse quam asiam. Eandem altero tanto et sexta parte africae ampliolem quam africanam. Quod si misceantur omnes summae: liquido patebit europam totius terrae tertiam esse partem et octauam paulo amplius. Asiam uero quartam et quartamdecimam. Africanam autem quintam et insuper sexagesimam. His addemus etiam unam graecae inuentionis sententiam uel exquisitissimae subtilitatis: ut nihil desit in spectando terrarum situ: indicatisque regionibus noscatur: et quae cuique earum societas sit: siue cognitio dierum: ac noctium: quibusque inter se pares umbrae et aequa mundi conuexitas. Ergo reddetur hoc etiam: terraeque uniuersa in membra caeli digeretur. Plura sunt autem haec segmenta mundi: quae nostri circulos appellauere: graeci parallellos.

Digestio terrarum in parallellos. et umbras pares

Ca. xxxiiij.

Rincipium habet indiae pars uersa ad austrum

p Patet usque arabiam et rubri maris accolas.

Continentur gedrosi: persae: armani: elimae: parthienae: aria: susiane: mesopotamia seleucia cognomina. Babylonia arabia ad petras usque Syria cele: pelusium aegypti. Inferiorque ora quae uocatur alexandriae africae maritima. Cyrenaeica oppida omnia Tapsus: hadrummentum clupea: carthago. Vtica utraque hippo. Numidia: mauritania utraque: atlanticum mare: columna Herculis. In hoc caeli circumplexu aequinoctij die media umbilicus: quem gnomonem uocant: septem pedes longus: umbram non amplius quattuor pedes longam reddit: Noctis uero dieique longissima spatia horas. xliij. aequinoctiales habent: breuissima e contrario decem. Sequens

LIBER

circulus incipit ab india uergente ad occasum: uadit per
 medos parthos: persepolin: citima persidis: arabia cite-
 riorem: iudaea: libani: montis accolae. Amplectitur ba-
 bylonem: idumaea: samaria: hierosolyma: ascalonem: iop-
 paea: caesarea: phoenicem: ptolaidaem: sydonem: tyrum: be-
 ritum: botri: tripoli: byblum: antiochia: laodicea: seleni-
 cia: ciliciae maritima: cyprum: austrina: creta: lilybaeum
 in sicilia: septentrionalia africa et numidia. Umbili-
 cus æquinoctio. xxxv. pedum: umbram. xxiiij. pedes longa
 facit. Dies autem noxque maxima quattuordecim hora-
 rum æquinoctialium est: accedente: ijs quinta parte unius
 horae. Tertius circulus ab indis imao proximis oritur.
 Tendit per assias portas: mediae proximae: cataonia: cap-
 padocia: taurum: amanum: issum: cilicias portas: solos: thar-
 sum: cyprum: pisidia: pamphylia fiden: lycania: lycia: pa-
 tarum: xathum: aiumum: rhodum: comum: alyarnasum: gnidum:
 doriadum: delum: cycladas: medias: gythium: malea: argos: la-
 eonia: elin: olympia: messenia: peloponnesi: syracusas:
 catina: sicilia: media: sardinia: austrina: cartea: gades.
 Gnomonis centum unciae umbram. lxxxvij. unciarum faciunt.
 Longissimus dies est æquinoctialium horarum. xiiij. atque di-
 midiae cum. xxx. parte unius horae. Quarto subiacent cir-
 culo: quae sunt ab altero latere imai. Cappadocia austrina
 galatia: mysia: sardis: smyrna: sipylus: emolus: mons
 lydia: caria: Ionia: tralis: colophon: ephesus: miletos: sa-
 mos: chios: icarium: mare: cyclades septentrionales: athe-
 nae: megara: corinthus: sicio: achaia: patrae: isthmus: epi-
 rus: septentrionalia sicilia: narbonensis gallia exortina:
 hispaniae maritima a carthagine noua et inde ad occi-
 sum. Gnomoni. xxi. pedum: respondent umbram. xvij. pedum.
 Longissimus dies habet æquinoctiales horas quattuorde-
 cim et duas tertias unius horae. Quinto continetur seg-

mento ab introitu cassij maris bactria: hyberia: armenia: mysia: phrygia: hellespontus: troas: tenedus: abidos: scepsis: iliū: ida mons cizycū: lāpsacū: sinope: amisum: heraclea in ponto: paphlagonia: lemnus: imbrus: thassus: cassadria: thessalia: macedonia: larissa: amphipolis: thessalonice: pella: edesus: beroea: pharsalia: aristū: euboea: boetū: chalcis: delphi: atarnania: ætholia: apollonia: brūdusū: tarenthū: thuri: locri: regium: lucani: neapolis: puteoli: thuscum: mare: corsica: baleares: hispania media. Gnomoni septem pedes: umbris sex. Magnitudo diei summa horarum æquinoctialiū quindecim. Sexta comprehensio qua continetur urbs roma amplectitur cassias gentes: caucasum septentrionalia armenia: apolloniā supra rhyndacū: nicomediā: niceā: chalcedonē: bizantiū: lysimachia: cherōnesum: melanē sinū: abderā: samothraciā: maronē: oenū: bessicā: traciā: medicā: pæōiā: illyrios: dyrraceiū: anusiū: apulia extima: cāpaniā: Etruriā: Pisas: Lunā: Luccā: Genuā: liguriā: antipolim: massiliā: narbonē: tarraconē: hispaniā: tarraconensem mediā. Inde per lusitaniā. Gnomoni pedes nouē: umbræ octo. Longissima diei spatia horarū æquinoctialiū. xv. addita nona parte unius horæ: aut (ut Nigidio placuit) quinta. Septima diuisio ab altera cassij maris hora incipit. Caditq: supra callati: bosphorū: borysthenē: tomos: thracice auersa: triballos: illyrici reliqua: adriaticū mare: aquileiā: altinū: uenetiā: uicetiā: patauū: Veronā: Cremonā: Rauēnā: Anconā: Picenū: marsos: pelignos: sabinos: umbriā: Ariminū: Bononiā: Placentiā: Mediolanū: omniaq: ab appenino. Trāsque alpes galliā: aquitaniā: uienā: pirinē: celtiberiā. Umbilico. xxxv. pedū umbræ. xxxvi. Ut tamen in ptem uenetie exequetur umbræ gnomoni. Amplissima dies horarum æquinoctialium. xv. Et quin

LIBER

tarum partium horarum triū. Haftenus antiquorū exa-
cta celebravimus. Sequentium diligentissimi quod su-
perest terrarum tribus assignare segmentis. A tanai
per maotin lacum & sarmatas usq; borysthenem: atq;
ita per dacos partemq; germaniæ gallias oceani littora
amplexi: quod esset: horarū. xvi. Alterū per hyperbore-
os & britaniam horarum. xvij. Postremo scyticum &
rhiphæis iugis in tylem: in quo dies continuarentur (ut
diximus) noctesq; per uices. Idem & ante principia:
quæ fecimus: posuere circulos duos. Primum per insula;
meroen & Ptolemaidem in rubro mari ad rlephanto-
rum uenatus conditam: ubi longissimus dies. xij. horarū
esset. dimidia hora amplior. Secundum per syenem ægy-
pti euntem: qui esset horarum. xij. Idemq; singulis di-
midia horarum spatia usq; ad ultimum adiacere circu-
lis. Et haftenus de terris.

CAII PLINII SECVNDI HISTORIAE LI- BER. VII. PROOEMIUM.

De animalibus

VNDVS ET IN EO TERRAE:
gentes: maria: insulae: Insignes urbes
ad hunc modum se habent. Animarū
in eodē natura nullius prope ptis con-
tēplatiōe minor est. Siquidem cū oīa exequi humanus ne-
queat aīus. Principium iure tribuetur hoī: cuius cā ui-
detur cūcta alia genuisse natura: magna & scia mer-
cede cōtra tāta sua munera: ut non sit satis aestimare: pa-
rēs melior hoī: an tristior nouerit fuerit. Ante oīa unū;
aīantium cūctorū alienis uelat opibus: ceteris uarie te

gumēta tribuit: testas: cortices: coria: spinas: villos: setas
pilos: plumā: pēnas: squamas: uellera. Trūcos etiā arbo-
ri: quæ cortice interdū gemine a frigore: & calore
tutata est. Hōiem tñ nudū: & i nuda humo natali die
abijcit ad uagitus statim & ploratū: nullūq; aliū ali-
ud ad lachrymas: & has protinus uitæ principio. At
hercule risus præcox illi & celerrimus ante quadrage-
simū diem nulli datur: Ab hoc lucis rudimento quod
ne feras quidem inter nos genitas uincula excipiū: &
omnium membrorum nexus: at homo infeliciter natus
iacet manibus pedibusq; deuinctis flēs. Animal cæteris
imperaturum: & a supplicijs uitam auspicatur: unam
tantum ob culpam: quia natum est. Hec dementia ab ijs
initijs existimantium ad superbiam se genitos. Prima ro-
boris spes: primūq; temporis munus: quadrupedi similē
facit. Quando homini incessus? quando uox? quando
firmum cibus os? quamdiu palpitans uertex. Summæ in-
ter cuncta animalia imbecillitatis indicium. Iam mor-
bi tot atq; medicinæ: tot contra mala excogitatæ: &
hæ quoq; subinde nouitatibus uitæ: cætera sentire na-
turam suam. Alia pernicitatem usurpare: alia præpetes
uolatus: alia uires: alia nare. Hominem scire nihil sine
doctrina: non fari non ingredi: non uesci: breuiterq; nō
aliud naturæ spōte q̄ flere. Itaq; multi extitere: qui nō
nasci optimum cen'erēt: aut q̄ ocissime aboleri. Vni ani-
mantium luctus est datus. Vni luxuria: & quidem in-
numerabilibus modis: ac per singula mēbra. Vni ambi-
tio. Vni auaritia. Vni immensa uiuendi cupido. Vni su-
perstitio. Vni sepulturæ cura: atq; etiam post se de futu-
ro. Nulli uita fragilior. Nulli rerum omnium libido
maior. Nulli pauidior. Nulli rabies acrior. Deni-
q; cætera animantia in suo genere prope degunt. Con-

LIBER

gregari uidemus: & stare contra dissimilia. Leonū feritas inter se non dimicat. Serpentum morsus non petiūt serpentes. Ne maris quidem beluæ: ac pisces nisi in diuersa genera sæuiunt. At hercule homini plurima ex hominibus sunt mala. Gentium mirabiles figuræ. Ca. i.

De uniuersitate quidem generis humani magna ex parte in relatione gentium diximus.

Neque enim ritus moresque nunc tractamus: Innumeri sunt totidem pene quot sunt hominum cætus. Quædam tamen non omittenda ducō: maximeque longius a mari degentium. In quibus prodigiosa loca & incredibilia multis uisum iri haud dubito. Quis enim æthiōpas antequam cerneret credidit: aut cui non miraculo est cum primum in notitiam uenit? Quam multa fieri nō posse priusquam sint facta iudicantur. Naturæ uero rerum uis atque maiestas in omnibus momentis fide caret: si quis modo partes eius ac totam non complectatur animo. Ne pauones aut tigrium pantherarumque maculas: & tot animalium picturas commemorem: paruum dictum: sed immensum æstimatione: tot gentium sermones: tot linguæ: tanta loquendi uarietas: ut externus alieno pene non sit hominis uice. Tam in facie uulgatūque nostro cum sint. x. aut paulo plura membra nullas duas in tot milibus hominum indiscretas effigies existere. Quod ars nulla in paucis numero præstet affectando. Nec tamen ego in plerisque eorum obstringam fidem meam potiusque ad auctores relegabo: qui de dubijs rogentur omnibus. Modo ne sit fastidio græcos sequi tanto maiorem eorum diligentia uel cura uetustio.

De scythiis & aliarum diuersitate gentium. Ca. ii.
De scytharum genera & quidē plura: quæ corporibus humanis nescerentur: indicauimus.

Id ipsum incredibile fortasse: ni cogitemus in medio orbe terrarum ac Sicilia & Italia fuisse gentes huius monstri cyclopas & lestrigonas: & nuperrime trās alpes hominē immolari gentiū earū more solitū: qđ paulo a mādēdo abest. S; & iuxta eos qđ sūt ad septētrionē uersi: haud procul ab ipso aquilonis exortu specuq; eius dicto quē locū gesglithron appellant: produitur arimaſpi: quos diximus: uno oculo in fronte media insignes: quibus assidue bellū esse circa metalla cum griphis ferarum uolucris genere quale uulgo traditur: eruenite ex cuniculis aurū mira cupiditate & feris custodiētibus & arimaſpis rapientibus: multi sed maxime illustres Herodotus & aristēas Proconnesius scribunt. Super alios autē antropophagos scytas in quadā conualle magna imai montis regio est: quæ uocatur abarimon: in qua siluestres uiuunt homines auersis post crura plantis eximie uelocitatis: passim cum feris uagantes. Hos in alio non spirare cœlo: ideoq; a finitimos reges non pertrahi. Neq; ad alexandrum magnū pertractos Betō itinerum eius mensor prodidit. Priores anthropophagos: quos ad septētrionem esse diximus. x. dierū itinere supra borysthenē amnē: ossibus humanorū capitū bibere. Cutibusq; cum capillo probalthe libus ante pectora uti. Isigonys Niceensis. Idem in albania gigni quosdā glauca oculorū acie: a pueritia statim canos: qui noctis plusq; interdiū cernant. Idem itinere dierū. x. supra borysthenē sauromatas tertio die cibū capere semper. Crates Pergamenus in helespontū circa pariū genus hoīm fuisse tradit: quos ophiogenes uocat: serpentū iētus cōtractu lenare solitos: & in manu imposita uenena extrahere corpori. Raro etiam nunc esse paucos ibi: quorum saluæ contra iētus serpentum medeantur. Similis

LIBER

Et in africa gens psyllorū fuit ut Agatharchides scri-
 bit: a Psyllo rege dicta: cuius sepulchrum in parte syrtiū
 maiorū est. Horū corpori ingenitum fuit virus exitiale
 serpentibus: et cuius odore sopirent eas. Mos uero libe-
 ros genitos protinus obijciendi scēissimis earum. Eoq;
 genere pudicitiam coniugum experiendi: non profu-
 gientibus adulterino sanguine natos serpentibus. Hæc
 gens ipsa quidē prope interneptione sublata est a nasa-
 monibus: qui nunc tenent has sedes. Genus tamē homi-
 num ex ijs qui profugerant: aut cum pugnatū est abfue-
 rant: hodieq; remanet in paucis. Simile et in italia
 marsorum genus dicitur: quos a Cyrce filio ortos ferūt
 et ideo inesse ijs uim naturalem eam. Et tamen omni-
 bus hominibus contra serpentes inest uenenum. Ferūt
 q; iūtas salina: tu feruentis aquæ: contactu fugere. Quod
 si in fauces penetrauerit etiā mīdū; maxime hu-
 mani ieiuni oris. Supra nasum infuset: illis ma-
 clyas androgynas esse utriusq; naturæ inter se uicibus
 coeūres Calliphantes tradit: Aristoteles adijcit dextrā
 mammā ijs uirilē: leuā muliebrem esse. In eadē africa fa-
 milias quasdam affascinant: i isigonis et men hodo-
 rus tradunt: quarum laudatione intereant probata: are-
 scant arbores: emoriantur infantes. Essē eiusdem gene-
 ris in triballis et illyrijs adijcit isigonis: qui uisi quo-
 q; effascinetur interimatq; quos diutius intueātur: ira-
 tis præcipue oculis: quod eorū malū facilius sentire pu-
 beres. Notabilius esse: q; pupillas binas in oculis singu-
 lis habeāt. Huius generis fœminas in scythia quæ uocā-
 tur uithyæ prodit Apollonides Philarchus et in pon-
 to thibiorum genus: multosq; alios eiusdē naturæ: quo-
 rum notas tradit in oculo altero geminam pupillam:
 in altero equi effigiem. Eosdē præterea nō posse mergi.

nec ueste quidem degrauiatos. Haud dissimile ijs genus
 pharmachū in æthiopia prodidit. Damon: quorum su-
 dor tabē contactis corporibus afferat. Fœminas quidē
 omnes ubiq; uisu nocere: quæ duplices pupillas habeāt
 Cicero quoq; apud nos auctor est. Adeo naturæ: cū fe-
 rarum more uescendi humanis corporibus in hominē
 rabiem genuisset: gignere i toto corpore: & quorundā
 oculis quoq; uenena placuit: ne quid usq; mali esset: qđ
 in homine non esset. Haud procul urbe roma in falisco-
 rum agro familiæ sunt paucæ: quæ uocātur hirpiæ: quæ
 sacrificio annuo quod fit ad montem soractem Apolli-
 ni: super ambustam ligni struem ambulantes non adu-
 runt. Et ob id perpetuo senatusconsulto militiæ om-
 niumq; aliorum numerum uacationem habent. Quo-
 rundam corpori partes nascuntur ad aliqua mirabiles
 Sicut Pyrrho regi pollex in dextro pede: cuius tactu lye-
 nosis medebatur. Alii enī cum reliquo corpore nō
 potuisse trahunt. Conditūq; loculo in templo. Præci-
 pue india æthiopumq; tractus miraculis scatent. Ma-
 xima in india gignuntur: animalia. Indicio sunt canes
 grādi cæteris. Arbores quidē tāta proceritatis tra-
 duntur: ut sagittis superari nequeāt. Hæc facit ubertas
 soli temperies cœli: aquarum abundantia (si libeat cre-
 dere) ut sub una ficu turmæ condantur equitum. Arum-
 dines uero tante proceritatis: ut singula internodia al-
 ueo nduigabili ternos interdum homines ferant. Mul-
 tos ibi quina cubita constat longitudine excedere.
 Non expuere: non capitis: non dentium aut oculorum
 ullo dolore affici. Raro aliarum corporis partium: tam
 moderato solis uapore durari. Philosophos eorum:
 quos gimnosophistas uocant: ab exortu ad occasum
 perstare contuentes solem immobilibus oculis.

LIBER.

Feruentibus arenis toto die alternis pedibus insistere.
 In monte: cui nomen est milo: hoies esse auersis plantis
 octonos digitos in singulis pedibus habentes auctor est
 Megasthenes. In multis autē montibus genus hominū
 capitibus caninis: ferarum pellibus uelari: pro uoce la-
 tratum edere: unguibus armatū uenatu. Et aucupio ne-
 sci. Horū supra. c. xx. mil. fuisse produntur. Ctesias scri-
 bit in quadam gente indiæ foeminas semel in uita pare-
 re: genitosq; confestim canescere. Item hominū genus.
 qui monoceli. uocarentur: singulis cruribus miræ per-
 uicitatis ad saltum. Eosdemq; sciopodas uocari: qui in
 maiore æstu humi iacentes resupini umbra se pedū pro-
 tegant. Non longe eos a troglodytis abesse. Rursusq; ab
 ijs occidentē uersus quosdam sine ceruice: oculos in hu-
 meris habentes. Sunt et satyri sub solanis indorū mon-
 tibus: cartadulorū dicitur regio perniciosissimū aial quā
 quadrupedes tam recte currentes: hūana effigie: ut pro-
 pter uelocitatē nisi senes aut ægri nō capiantur. Choro-
 mandarū gentē uocat Taurū siluestrem sine uoce: strido-
 ris horrendi: hirtis corporibus oculis glaucis: dentibus
 caninis. Eudoxus in meridianis. indiæ uiris plātas esse
 cubitales. Foeminas adeo paruas: ut struthopodes appel-
 lantur. Megasthenes gentē inter nomadas indos nariū
 loco foramina tantū habentē: anguiū modo loripedem:
 uocari syrictas. Ad extremos fines indiæ ab oriente cir-
 ca fontem gangis astomorū gentē sine ore corpore toto
 hirtam uestiri frondiū lanugine: halitu tantū uiuentē
 Et odore: quem naribus trahant. Nullum illis cibum:
 nullumq; potū tantū radicū florumq; uarios ordines
 siluestrium malorum: quæ secum portant longiore iti-
 nere: ne desit olfactus. Grauiore paulo odores haud dif-
 ficulter exanimari. Super hoc extrema in parte motū

spithamæi: pygmæi narratur: ternas spithamas lōgitū
 die: hoc ē ternos dodrātes nō excedētes. salubri cælo: sem
 perq; uernēte: mōribus ab aglone oppositis: quos a grūe
 bus infestari. Homerus quoq; prodidit. Fama est insi
 dentes arietum caprarumq; dorsis armatos sagittis ue
 ris. tempore uniuerso agmine ad mare descendere: &
 oua pullosq; earum alitum consumere: ternis eam expe
 ditionem mensibus confici: aliter futuris gregibus non
 resisti. Casas eorum luto penisq;: & ouorum putamini
 bus construi. Aristoteles in cauernis uiuere pygmæos
 tradit. Cætera de his ut reliqui. Cynrios indorū genus
 Ifigonius tradit annis centenis quadragenis uiuere. Itē
 æthiopas macrobios & seras existimāt & qui athon
 montem incolant. Hos quidem quia uiperinis carnibus
 alantur: itaq; nec capiti: nec uestibus eorum noxia cor
 pori inesse animalia. Onescritus quibus in locis indiæ
 umbræ non sint: corpora hominū cubitorū quinū & bi
 norum palmorū existere: & uiuere annos. cxxx. nec se
 nescere: sed ut medio æuo mori. Crates Pergamenus in
 dos qui centenos annos excedant gymnēstas appellat
 nō pauci macrobios. Ctesias gentē ex ijs quæ appellatur
 pandoræ in conualibus sitam: annos ducenos uiuere: in
 iuucta candido capillos: qui in senectute nigrescat. Con
 tra alios quadragenos non excedere annos iunctos ma
 crobijs: quorum fœminæ semel pariant. Idq; & Aga
 tharchides tradit. Præterea locustis eos ali: & esse
 pernices. Mandroum nomen ijs dedit Clytharcus &
 Megasthenes: tricentosq; eorū uicos annumerant. Fœ
 minas septimo ætatis anno patere: senectam quadrage
 simo anno accidere. Artemidorus in cabrobana insulā
 longissimam uitam sine ullo corporis languore tradu
 ci. Viros indorum quosdam cum feris coire: mixtosq;

LIBER

¶ Semiferos esse partus: in calingis eiusdem indiae gente quinquennes concipere foeminas. octauum uitae annu non excedere. Et alibi cauda uillosa homines nasci pernicitatis eximia. Alios auribus integri. Oritas ab indis arbis fluuius determinat. Ii nullum alium cibum nouere quam piscium: quos unguibus dissectos sole torreant: atque ita panem ex ijs faciunt: ut refert Clitarchus. Troglodytas super ethiopiam uelociore esse equis pergamenus Crates. Item aethiopus octona cubito longitudine excedere: sybrotas uocari gentem eam nomadum aethiopum secundum flumen astapum ad septemtrionem uergentem. Gens medimnorum appellata abest ab oceano dierum itinere. xx. Animalium quae cynocephalos uocamus lacte uiuunt quorum armenta pascitur maribus interemptis praeterquam sobolis causa: in aethiopiae solitudinibus hominum species obuia subinde fiunt: momentoque euanescent. Haec atque talia ex hominum genere ludibria sibi: nobis miracula ingeniosa fecit natura. Et singula quidem quae facit indies: aut prope horas quis enumerare ualeat? Ad detegendam eius potentiam satis sit inter prodigia posuisse gentes. Hinc ad confessa in homine pauca.

De prodigiosis partibus.

Ca. iij.

Ergeminos nasci certum est Oratiorum Ciceronem et ratiorumque exemplo. Supra inter ostenta adducitur praeterquam in aegypto ubi: foetifer potu nilus. Proxime supremis Diui Augusti annis Fausta quaedam e plebe ostiae duos mares: totidem foeminas enixa famem: quae secuta est: protendit haud dubie. Repertur et in peloponneso binos quater enixa: maioremque partem ex omni eius uixisse partu: et in aegypto septennos utero simul gigni: auetor est Trogus. Gi

gnantur & utriusque sexus: quos hermophroditos uocamus: olym androgynos uocatos: & in prodigijs habitos: nunc uero in delitijs: Pompeius magnus in ornamento theatri mirabiles fama posuit effigies: ob id diligentius magnorum artificum ingenijs elaboratas: inter quas legitur Etyche a xx. liberis rogo illata trallis enixa triginta partus. Alcippe elephantum quod id inter ostenta est. Nam & serpente peperit inter initia marsici belli Achile. Multiformes pluribus modis iter monstrata ptus eduntur. Clau. Cæ. scribit hippocentaurum in thessalia natum eodem die interisse. Et nos principatu eius allatum illi ex aegypto in melle uidimus. Est inter exempla in uterum protinus reuersus infans fagunti: quo anno ab Hannibale deleta est.

De mutatione sexus & geminis partibus.

Ca. iij.

X foeminis mutari in mares non est fabulosum. Inuenimus in annalibus Licinio Crasso. C. Cassio Longino cons. Casini puerum factum ex uirgine sub parentibus: iussuque; aruspicum deportatum in insulam desertam. Licinius Mutianus prodidit uisum a se argis Aristontem cui nomen Arestusae fuisse. Nupsisse etiam. Mox barbam & uirilitatem prouenisse uxoremque; duxisse. Eiusdem sortis & smyrnae puerum a se uisum: Ipse in aphyrica uidi mutatum in marem nuptiarum die Lutium Cossicum ciuem tisdritanum. Editis geminis rarum esse aut puerperae. aut puerperio praeterque; alteri uitam. Si uero utriusque; sexus editi sint gemini rariorem utrique salutem foeminam gigni celerius quam mares. sicuti celerius senescere. Saepius uero moueri mares in utero: & in dextra fere parte. in leua foeminas constat.

r iij

LIBER

De homine generando & pariendi tempo-
re per illustria exempla a mensibus septem
ad undecim. Ca. v.

Ceteris aiantibus statutū: & pariendi: &
ptus egerendi tps est. Homo tāto āno & in
certo gignitur spatio. Alius septimo mense:
alius octauo: & usq; ad initia decimi undecimq;. An-
te septimū mēsem haud unquā uitalis est. Septimo nō
nisi pridie postero ue plenilunij die aut interlunio con-
cepti nascūtur. Trāslatitium in ægypto est & octauo
gigni. Iam quidem & in italia tales ptus esse uitales.
Cōtra priscorū opiniones uariant hæc pluribus modis.
Vestilia. C. Herdici; ac postea Pomponij atq; Orfiti cla-
rissimorū ciuium cōiūx est ijs quattuor ptus enixa sem-
per septimo mense: genuit Suillum Ruffum undecimo.
Corobulonū septimo utrunq; consulē. Et postea Cesoni-
am Caij principis cōiūgē octauo. In quo mensiu; nume-
ro genitis intra quadragesimū diē maximus labor gra-
uidis. Quarto aut & octauo mēse letales i ijs abortus.
Masurius auctor est. L. Papyriū prætorē secūdo here de
lege agentē bonorū possessionē cōtra eum dedisse cū ma-
ter ptum. xiiij. mensibus diceret tulisse. quoniā nullum
certum tempus pariendi statutum uideretur.

De conceptibus & signa sexus in grauidis pertinē-
tia ante partum. Ca. vi.

Cōceptu decimo die dolores capitis: oculorū;
uertigines tenebræq; fastidium in cibis redū-
ctio stomachi indices sunt hoīs ichoati. Me-
lior color marem ferētī & faciliior ptus. Motus in ute-
ro quadragesimo die. Contraria oīa in altero sexu. In-
gestabile onus. Crurum & inguiū leuis tumor. Primus
autem nonagesimo die motus. Sed plurimum langoris i

utroq; sexu. capillum germinante partu & in plenilu-
nio. Quod tempus editos quoq; infantes præcipue infe-
stat. Adeoq; incessus: atq; omne quicquid dici potest: i
grauida refert: ut salioribus cibis usæ carentem ungui-
culis partu edant. Et si respirauere: difficiliter enitatur.
Oscitatio quidem in enixu lætalis est: sic sternutasse a
coitu abortiuum.

De conceptu hominum & generatione. Ca. vij.

Iseret atq; etiã pudet æstimantem q̄ sit fri-
m uola animalium superbissimi origo. Cũ ple-
rũq; abortus cã fiat odor a lucernarum ex-
tinctu. Hijs principijs nascuntur tyranni. Carnifex his
animus. Tu qui corporis uiribus fidis. Tu qui fortunæ
munera amplexaris: & te ne alumnus quidem eius exi-
stimas: sed ptum. Tu cuius semper in uictoria mens. Tu
qui te deum credis aliquo successu tu mens: tanti tamen
perire potuisti. At qui etiã hodie minoris potes. quã
tulo serpentis ictu dente. Aut etiã ut anacreõ poeta
acino uinæ passæ. Vt Fabius senator prætor i lactis hau-
stu uno pilo trãsfulatus. Is demũ pfecto uitam æqua læ-
ce p̄sabit q̄ semp fragilitatis humanæ memor fuerit.

De agrippis.

Ca. viij.

Ni pedes procedere nascentem contra naturã
i est. Ex quo argumento eos appellauere agrip-
pas: ut ægre partus. Qualiter. M. Agrippam
ferunt genitum unico prope felicitatis exemplo in oĩ-
bus ad hunc modum genitis. Quamq̄ is quoq; aduersa
pedum ualitudine. Misera iuuenta exercito æuo ho-
stesq; inter arma & ad mortem obnoxio accessu infœ-
lici terris stirpe omni: sed per utraq; Agrippinas ma-
xime: quæ Caium & Domitium Neronez principes ge-
nuere: totidem facies generis humani. Præterea breuita

LIBER

te æni quinquagesimo uno raptus anno in tormentis adul-
teriorum coniugis: focerique prægravi seruitio luisse præ-
posteri ortus augurium existimatur. Neronem quoque
paulo ante principem & toto principatu suo hostem
generis humani pedibus genitum parens eius scribit
Agrippina. Ritu naturæ capite hominem gigni mos
est: pedibus efferri.

Monstruosi partus excisi utero Ca. ix.

Uspicius enecta parente gignuntur. Sicut
a Scipio Africanus prior natus primusque Cæ-
sar a caso matris utero dictus. Qua de causa
& cæsiones appellati. Simili modo natus & Manlius
qui carthaginem cum exercitu intrauit.

Qui sint uospici Ca. x.

Uospici appellant unum e geminis: qui recenti
u utero nasceretur altero intermepto abortu.
Namque maxima: & si rara circa hoc mi-
racula existunt.

Exempla numerosæ sobolis Ca. xi.

Rater mulierem pauca animalia coitum no-
p uere grauida. Vnum quidem omnino aut al-
terum; superfecit. Extat in monumentis etiã
medicorum: & quibus talia consecrari curæ fuit: uno
abortu duo puerperia egesta. Sed ubi paululum tempo-
ris inter duos conceptus intercessit: uterque est perfectus
ut in Hercule & Iphiclo fratre eius apparuit. Et in ea
quæ gemino partu alterum marito similem alterum adul-
tern genuit. Item Proconnesia ancilla. quæ eiusdem diei
coito alterum domino similem alterum procuratori eius.
Et in alia quæ unum iusto partu. v. mensium alterum edidit. Rur-
sus in alia quæ septem mensium edito puerperio: in se-
cundis mensibus geminos enixa est. Iam illa vulgata

uariæ: ex integris truncos gigni: ex truncis integros: eademq; parte truncos. Signa quædam: neuosq; & cicatrices etiam regenerari. Quarto partu dæcorum originis nota in brachio redditur.

Exempla similitudinum.

Ca. xij.

N Lepidorum gente tres intermisso ordine obducto membrana oculo genitos accepimus. Similes quidem alios duo. Et ex geminis quoq; alterum patri: alterum matri: Annoq; post genitum maiori similem fuisse ut geminum. Quasdam sibi similes semper parere: quasdam uiro: quasdam nulli: quasdam fœminam patri: marem sibi. Indubitatum exemplum est nicei nobilis poetæ gizantijs geniti: qui adulterio æthiopis nata matre nil a cæteris colore differente: ipse in animum degenerauit æthiopem. Similitudinum quidem in mente reputatio est: & in qua credantur multa fortuita pollere: uisus: auditus: memoriaq;: haustæ imagine sub ipso conceptu. Cogitatio etiam utriuslibet animum sibi transuolans effingere similitudinem aut miscere existimatur. Ideoq; plures in homine q̃ in cæteris omnibus animalibus differentia: quoniam uelocitas cogitationum animata celeritas & ingenij uarietas multiformes notas imprimit: cum cæteris animantibus immobiles sint animi: & similes omnibus singuliq; in suo cuiq; genere. Antiocho regi syriæ e plebe nomine Artemius in tantum similis fuit: ut Laodice coniūx regia necato iam Antiocho munus per commendationis regniq; successionis peregerit. Magno Pompeio Vibius quidam e plebe: & Publitijs etiam seruitute liberatus indiscreta prope specie fuisse similes: illud os probum reddentes: ipsumq; honorem eximie frontis. Qualis causa patri quoque eius Me-

LIBER

no-
genis coci sui cognomen imposuit Strabonis a specie
oculorum nomen habentis uitium imitata. Et Scipioni
in seruo Serapione suarij negociatoris uili mancipio.
Eiusdem familiae Scipioni post Gneum cognomen salu-
tio minus dedit. Sicut Spinter Secundanus. Retariusq;
Pamphilius collegio Lentuli & Metelli consulum. In
quo informae ifortunitum hoc quoq; fuit. Duorum si-
mul consuluz in scena imagines cerni. E diuerso. L. Pla-
cus orator hystrioni Rubrio cognomen imposuit. Rur-
sus Curioni patri Burbuleius. Itemq; Messalae censo-
rio Menogenes derinde hystriones. Surae quidem pro-
consulis etiam rictum in loquendo contractionem lin-
guae & sermonis tumultum non imaginem modo piscat-
tor quidā in Sicilia reddidit. Cassio Seuero celebri ora-
tori armentarij Mirmillonis obiecta similitudo est. To-
ranius. M. Antonio iam triumphuro eximios forma pue-
ros alterum in asia genitum: alterum transalpes ut ge-
minos uendidit: tanta unitas erat. Postquam deinde ser-
mone puerum detecta fraude a furente increpitus An-
tonio est inter alia magnitudinem precij requirente
(nam ducentis erat mercatus sestertijs) respondit uersu-
tus ingenij magno ob id ipsum se tanti uendidisse quo-
niam non esset mira similitudo in ullis eodez utero edi-
tis. Diuersarum quidem gentium natales tam concordī
figura reperiri: super omnem esse taxationem: adeoq;
tempestiuam admirationem intulit: ut ille proscrip-
tor animus mero & contumelia furens non aliud in censu
magis & infortuna sua duceret.

Quae sit generandi ratio.

Ca. xiiij.

St quaedam priuatim dissociatio corporum:
e & inter se sterilis. Vbi cum alijs iunxere
gignunt. Sicut Augustus & Liuidia. Item alij

aliaeq; foeminas tantum generant: aut mares. Plerunq;
alternant: Sicut Graccoru; mater duodecies: & Agrip-
pina Germanici nouies. Alij sterilis est inuenta. Alij se-
mel in uita datur gignere. Quaedam non preferunt par-
tus. Quales si quando medicina & cura uicere: foemi-
nam fere gignunt. Diuus Augustus in reliqua exemplo-
rum raritate neptis suae nepotem uidit genitum: quo ex-
cessit anno. M. Syllanus: qui cum asiam obtineret post
consulatum Meronis principis successione ueneno eius
interemptus est. Q. Metellus Macedonicus cum sex li-
beros relinqueret undecim nepotes reliquit. Nurus ue-
ro generosq; & omnes qui se patris appellatione salu-
tarent. xxvij. in actis Diui Augusti temporum inueni-
tur. xij. consulatu eius quem. L. Sylla collega ad. iij. idus
aprilis gessit Crispinum Hylarium ex ingenua plebe fe-
sulana cum liberis nouem: in quo numero filiae duae fue-
runt: nepotibus. xxvij. pronepotibus. xxix. neptibus. ix.
praelata pompa cum omnibus his in capitolio imolasse

Item de eodem multiplicius.

Ca. xiiij.

Vlier post quinquagesimum annum non gi-
gnit: maiorq; pars quadragesimo profluui-
um genitale sistit. Na in uiris Masinissaz re-
gem post octoginta sex annos generasse filium: quoz Me-
thymathnum appellauerit clarum est. Catonem senso-
rium octogesimo exacto e filia Salonij clietis sui. Qua-
de causa aliorum eius liberorum propago Liciniani sunt
cognominati: hi Saloniani: ex quibus Vticensis fuit. Nu-
per etiam. L. Volusio Saturnino in urbis praefectura ex-
tincto notum est corneliam e Sciopionum gente Volu-
sium Saturnium: qui fuit consul post. lxxij. annum ge-
nuisse. Et usq; ad. lxxj. apud ignobiles uulgaris. reperi-
tur generatio.

LIBER

De menſtruis omnium mulierum.

C4. xv.

15 Oium autem anim. il menſtruale mulier eſt.
 In unius utero quas appellarunt molas. Ea
 eſt caro informis inanima ferri ictum: &
 aciem reſpuens: mouetur: ſiſtitq; menſes: & ut partus:
 alias lætalis: alias una ſeneſcens: aliquando alio cita-
 tior excidens. Simile quidam & uiris in uentre gigni-
 tur quod uocant ſcyron. Sicut Oppido Capitori præto-
 tio uiro. Sed nihil facile reperitur mulierum profluui-
 o magis monſtrificum. Aceſcunt ſuperuentu muſta. Ste-
 rileſcunt tactæ fruges. Moriuntur in ſtea. Exuruntur hor-
 torum germina: & fructus arboru: quibus inſidere de-
 cidunt. Speculorum fulgor aſpectu ipſo hebetatur. Aci-
 es ferri præſtringitur: eboriſq; nitor. Aluei apum emo-
 riuntur. Aes etiam: ac ferrum rubigo protinus corripit
 odorq; dirus aera. Et in rabiem aguntur guſtato eo ca-
 nes: atq; inſanabili ueneno morſus inſigitur. Quin &
 bituminum ſequax alioquin & lenta natura in lacu in-
 dæ: qui uocatur aſphalites: certo tempore anni ſuper-
 natans nequit ſibi auelli: ad omnem contactum adhæ-
 rens: præterq; filo: quod tale uirus inſecerit. Etiam for-
 micis animali minimo ineſſe ſenſum eius ferunt: abiici-
 q; guſtatas fruges: nec poſtea repeti. Et hoc tale tan-
 tumq; omnibus tricenſ diebus malum in muliere exi-
 ſtit & trimenſtri ſpatio largius. Quibuſdam uero sæ-
 pius menſe: ſicut aliquibus nunquam. Sed tales non gi-
 gnunt. Quando hæc eſt generando homini materia: ſe-
 mine maribus coaguli modo hoc in ſeſe glomerante.
 Quod deinde tempore ipſo animatur. corporatur
 que. Ergo cum grauidis fluxit. inualidi aut non ui-
 tales partus eduntur: aut ſanioſi ut idem auctor eſt

Nigidius doctissimus.

Item de ratione partuum omnium
fœminarum.

Ca. xvi.

Dem lac fœminæ non corrumpi alenti par-
tum si ex eodem viro rursus conceperit arbi-
tratur. Incipiente autem hoc statu: aut desi-
nente conceptus facillime traduntur. Fœcunditatis in
fœminis prærogatiuam accepimus inunctis medicami-
ne oculis salinam infici. Cæterum editis primores sep-
timo mense gigni dentes: priusquam in supera fere par-
te haud dubium est. Septimo eosdem decidere: ãno alios
q; suffici. Quosdam & cum dentibus nasci: sicut Mar-
cum Currium: qui ob id dentatus cognominatus est. Et
Gnæum Papyrium Carbonem præclaros viros. In fœ-
minis ea res in auspiciati fuit exempli regum tempori-
bus: cum ita nata esset. Vcleria exitio ciuitati in quam
delata esset: futurum responso aruspicum uaticinante.
Sessapiam etiam illa tempestate florentissimaz depor-
tata est ueridico exitio consecuto. Quasdam concreto
genitali gigni in fausto omine Cornelia Gracchorum
mater inditio est. Aliqui uice dentium continuo osse gi-
gnuntur. Sicuti Prusiæ regis bithyniorum filius super
na parte oris. Dentes autem tantum inuncti sunt igni
bus: nec cremantur cum reliquo corpore. Idem flammis
indomiti tabe cauantur pituita ue. Candorez trahunt
quodam medicamine. Vsu atteruntur: multoque pri-
mum in aliquibus deficiunt. Nec cibo tantuz & alimē-
tis necessarij. Quippe uocis sermonisq; regimē primo-
res tenent concentu quodam excipientes ictum linguæ:
seriemq; structuræ: atq; magnitudine mutilantes mo-
lientesue aut hebetantes uerba. Et cum defluxere expla-
nationem omnem adimentes. Quin & augurium

LIBER

in hac esse creditur parte. Triceni bini uiris attribuantur. excepta turdulorum gente: Quibus plures fuere longiora promitti uitae putant spatia. Foeminis minor numerus. Quibus in dextra parte gemini superne a canibus cognominati: fortunae blandimenta pollicentur. Sicut in Agrippina Domitij Neronis matre: contra in lena. Hominem priusquam genito dente cremari mos gentium non est. Sed mox plura de hoc cum membratim historia decurret. Risisse eodem die quo genitus esset unum accepimus hominem Zorasten. Eidem cerebrum ita palpitasse ut impositam repelleret manum: futurae praesagio scirent. In trimatu suo cuique dimidiam esse mensuram staturae certum est. In plenum autem cuncto mortalium generi minore indies fieri propemodum observatur. Rarosque patribus proceriores consumente ubertatem seminum exustione: in cuius uices nunc uergat aui. In creta terrae motu rupto monte inuentum est corpus stans xlii. cubitorum: quod alij Orionis: alij Etionis fuisse tradunt. Horestis corpus oraculi iussu refossum septem cubitorum fuisse monumentis traditur. Iam uero ante annos prope mille uates ille Homerus non cessauit minora corpora mortalium quam prisca conqueri. Neni Pollionis amplitudinem annales non tradunt. Sed quia populi concursu pene interemptus esset: prodigij uice habitum. Procerissimum hominem aetas nostra uiuo Claudio principe Cabbaram nomine ex arabia aduectum nouem pedum et totidem unciarum uiddit. Fuere sub Diuo Augusto semipede addito: quorum corpora eius miraculi gratia in conditorio Salustianorum afferuabantur hortorum. Pusioni et Secundille erant nomina. Eodem praeside minimus homo duos pedes et palmum Conops nomine in delitijs iuliae neptis eius

fuit. Et mulier Andromeda liberta iulie Augustae. M. d. nium maximū. ¶ M. Tuliū equites romanos binū cubitorū fuisse auctor est Varro. Et ipsi uidimus in loculis asseruatos. Sex quipedales gini quosdā longiores in trimatu implentes uitae cursum haud ignotū est: inuenimus in monumentis salamiā Eutimenis filium in tria cubita triennio adoleuisse: incessu tardū: sensu hebetē. ¶ Et iam puberem factū uoce robusta: absumptū contractione membrorum subita triennio circūactū. Ipsi nos pridem uidimus eadem ferme omnia praepter pubertatem in filio Cornelij Taciti equitis Ro. belgicæ galliæ rationes procurantis. Et trapeolos græci uocant eos. In latino non habent nomen.

Insignia corporum.

Ca. xvij.

Vod sit hominū spatiū a uestigio ad uerticē: q id esse sparsis manibus inter longissimos digitos obseruatum est: sicuti uires quibusdam dextra parte maiores: quibusdam æquas utraq: aliquibus leua manu præcipuas. Nec id nunq in fœminis mares præstare pondere. Et defuncta uiuentibus corpora omnium animalium. Et dormientia uigilantibus. Viro rum cadauera supina fluitare. Fœminarū prona: uelut pudori defunctorum parente natura.

Exempla uariarum figurarum.

Ca. xvij.

Oncretis quosdā ossibus ac sine medullis uiuere accepiamus. Signū eorū esse nec sitim sentire nec sudorē emittere quāq. ¶ Et uolūtate sciamus sitim uictam. Equitēq. Ro. Iuliū Viatorē euocontiorum gente fœderata in pupillaribus annis aquæ subter cutē fusæ morbo phibitū hūore a medicis naturam fecisse consuetudine: atq. senectā caruisse potu. Necnon ¶ alij multa sibi imperauere.

LIBER

Diversorum morū exempla.

Ca. xix.

Erunt crassum animum Crassi in parthis inter
 f empti nunq̄ risisse. Ob id Agelastrū uocatum.
 Sicuti nec fesse multos. Socratē clarū sapiē-
 tia eodem semper risum uultu: nec haud hylari magis
 aut turbato. Exit hic animi tenor aliquando in rigorē
 quendā toruitatemq; naturæ: duram & inflexibilem
 affectusq; humanos adimit: quales apathes græci uocāt
 Multos em̄ generis experti: quodq; mirum sit auctores
 maxime sapientie. Diogenem cynicū. Pyrrhonē. Hera-
 clitum. Timonem: Hunc quidem etiā in totius odium
 generis humani euectū. Sed hæc parua naturæ insignia
 in multis uaria cognoscūtur. Vt in Antonia Drusi nūq̄
 expuisse. In Pomponio consulari poeta nunq̄ ructasse.
 Quibus natura concreta sunt ossa: qui sunt rari admo-
 dum: cornei uocantur.

De fortitudine & uelocitate.

Ca. xx.

Orpore uesco esse: sed eximijs uiribus. Trita
 e num in gladiatorio ludo sannitium armatu-
 ra celebrem: filiumq; eius militē magni Pom-
 peij: & rectos & transuersos cancellatim toto corpo-
 re habuisse nervos in brachijs etiam manibusq; auctor
 est Varro prodigiosa uirum elatione. Atq; etiam ho-
 stem ab eo ex prouocatione dimicantem inermi dextra
 uno digito superatum: & postremo correptum in ca-
 stra translatum. A. Iunius Valens meruit in prætorio:
 Diui Augu. centurio uehicula cum culeis onusta donec
 exinanirentur sustinere solitus. Carpentā comprehen-
 sa una manu retinere obnoxius contra nitentibus in-
 mentis. Et alia mirifica facere: quæ insculpta monumē-
 to eius spectantur. Ideo. M. Varro. Rusticellus inquit.
 Hercules appellatus: mulū suū tollebat. Fusius Saluius

duo centenaria pondera pedibus: totidē manibus: & ducentaria duobus humeris contra scalas ferebat. Nos quoq; uidimus Athanatu noie: prodigiosa ostentationis quinquagenario thorace plūbeo indutu. Coturnisq; quingentorum pondo calciatum per scenā ingredi. C. Milonē athletam cum cōstitisset nemo uestigio educebat. Malum tenenti nemo digitū corripiebat. Cucurrisse mille ducentum. xl. sta. ab athenis lacedemonē biduo Philippidē magnū erat: donec Canistiū curor lacedemonius & Philipponides Alexandri magni a sytione helyn uno die: mil. cc. stadia cucurrerunt. Nunc quidem in circo quosdā. clx. pass. tolerare non ignoramus. Nuperq; Fonteio & Vipsano consū. annos. ix. genitum puerū a meridie ad uesperū. lxx. M. p. cucurrisse. Cuius rei admiratio ita demum solida perueniet: si quis cogitet nocte ac die longissimum iter uehiculis tribus Tiberium Neronē emansum festinantē ad drusum fratrem aegrotantem in germania: in ea fuerunt ducenta. M. p.

De uisu

Ca. xxi.

Culorū acies uel maxime fidem excedētia inuenit exēplū in nuce inclusam aliada Homeri carmen in membrana scriptū tradidit Cicero. Idem fuisse qui peruideret. c. xxxv. mil. pa. Huic & nomen. M. V. arro reddidit Strabonē uocatum. Solitum autem punico bello a lilybeo siciliæ promontorio exeunte classe carthaginis portu etiā numerū nauū dicere. Calicrates ex ebore formicas & alia tam parua fecit aialia: ut partes earū a cæteris cerni non possent Myrmecides quidam in eodem genere inclaruit: a quo quadrigam ex eadem materia. qua musca integeret alijs fabricatam: & nauem quā apicula pennis abscederet:

De auditu.

Ca. xxij.

s ij

LIBER

Vdipus unum exemplū habet mirabile. Præ
 a lium quo sybaris delata est: eo die quo gestus
 erat autum olympiæ. Nam cymbricæ victo-
 riæ Castoresq; romani: qui persicā uictoriā ipso die quo
 contigit nūciauere uisus & auditus & numinū fuere
 præfagia Exempla patientiæ. Ca. xxiiij.

Atientia corporis ut est crebra sors calami-
 p tatum innumera documēta peperit. Clarissi-
 mum i fœminis leænæ meretricis exemplum
 quæ torta non indicauit Harmodiū & Aristogitonē
 tyrānicidas. In uiris Anaxarchias simili de causa cum
 torqueretur: præcisam edentibus linguā uaspe indicij
 in tyrannos expuit. Memoriæ exēpla. Ca. xxiiij.

Emoria necessariū maxime uitæ bonum cui
 m præcipua fuerit haud facile dictū est: tam
 multis gloriam eius adeptis. Cyrus rex omni-
 bus in exercitu suo militibus nomina reddidit. L. Sci-
 pio populo ro. Cyneas Pyrrhi regis legatus senatui &
 equestri ordini romæ postero die q̄ aduenerat. Mithri-
 dates duarum & xx. gentium rex totidē linguis iura
 dixit: pro contione singulas sine interprete affatus
 Charmaidas quidam in græcia: quæ quis exegerit no-
 lumina in bibliothecis legentis modo repræsentauit.
 Ars postremo eius rei facta & inuenta est a Simoni-
 de melico consumata a Metrodoto Sceptio: ut nihil nō
 iisdem uerbis redderetur auditum. Nec aliud est æque
 fragile in homine morborū & casus iniurias: atq; etiā
 metus sentiens: alias particulatim: alias uniuersa: ictus
 lapide oblitus est litteras tantū. Ex p̄alto tecto lapsus
 matris & affiniū propinquorum cœpit obliuionem.
 Alius egrotus seruorum etiā. Sui uero nominis oblitus
 Messala Corninus. orator: itaq; sæpe deficere tētat &

meditatur uel quieto corpore & ualido. Sono quoq; ser-
pente amputatur: ut inanis mens quærat ubi sit loci.

Laus. C. Tulij Cæsaris.

Ca. xxv.

Nimi uigore p̄stātissimū arbitror. C. Cæsare
dictatorē. Nunc uirtutē cōstātīaq; nūc cōme-
moro: nec sublimitatē oīum capacē: quæ cœlo
cōtinētur: sed p̄priū uigorē celeritatēq; quodā igne uo-
lucrē. Scribere & legere simul dictare & audire solitū
accepimus. Epistolas uero tātārū rerū quaternas pari-
ter librarijs dictare: aut si nihil aliud ageret: septenis.
Idē signis collatis quinquagies bis dimicauit. Solus. M.
Mare trāsgressum q̄ undequadragies dimicauerat. Nā
p̄ter ciuiles uictorias undecies cētū & nonagintadu-
milia hoīnū occisa p̄lijs ab eo: nō qdē i gloria posuerim
Tātā etiā coactā humani generis iniuriā qd̄ ita esse cō-
fessus ē ipse: bellorū ciuiliū stragē nō p̄dēdo. Iustus Pō-
peio magno tribuatur: octingentas quadringēta. sex na-
ues piratis adēmisit Cæsari propriū & peculiare fuit
p̄ter iam supradicta clementiæ insigniā qua usq; ad pœ-
nitentiam oēs superauit. Idē magnanimitatis phibuit
exemplū: cui cōparari nō possit aliud. Spectacula enim
edita effusasq; opes aut operū magnificentiam in hac
parte enumerare luxuriæ fauentis ē. Illa fuit uera &
incomparabilis inuicti animi sublimitas: Captis apud
pharsaliā Pōpeij magni scrinijs epistolarū iterūq; apud
tapsū Scipionis ea optimā cōcremasse fide atq; non
legisse

Laus Pōpeij magni

Ca. xxvi

¶ Erum ad decus impij ro. nō solū ad uiri unius
p̄tinet uictoriā Pōpeij magni titulos: oēs triū
phosq; hoc in loco nūcupare: æquato non mō
Alexandri magni rerum fulgore: sed etiā Herculis p̄pe-
ac Liberi patris. Igitur sicilia recuperata: unde primū

s iij

LIBER

Syllanus in reipu. causa exoriens auspiciatus est. Africa uero tota subacta & in ditionem redacta. Magniq; nomine spolio inde capto eques romanus id quod antea nemo curru triūphali reuectus est: & statim a solis occasum transgressus excitatis in pyreneo tropheis oppida octingenta. lxxvi. ab alpibus ad fines hispaniæ ultioris in ditionē redacta: uictoriæ suæ ascripsit: & maiore animo Sertorium domuit: belloq; civili: quod omnia concutiebat externa extincto: iterum triumphales currus eques ro. induxit. Totiens imperator anteq̃ miles. Postea a tota maria: & deinde solis ortus missus hos retulit patriæ titulos more sacris certaminibus uincientium. Neq; enim ipsi coronantur: sed patrias suas coronant. Hos ergo honores urbi tribuit in delubro Minervæ quod ex manubijs dicabat. Cn. Pom. magnus imperator bello triginta annorum confecto fufis fugatis occisis in deditiōem acceptis hominum centies uicies semel octuaginta tribus millibus. Depressis aut captis nauibus. d. cccxvi. Oppidis castellis mille quingentis xxxviij. in fidem receptis. Terris a mæotis laci ad rubrum mare subactis uotum merito Minervæ. Hoc est breuiarium eius ab oriente. Triumphus uero quem duxit ad. iij. Kalen. octobris. M. Messala. M. Pisone consf. præfatio hæc fuit. Cum oram maritimam a prædonibus liberasset: & imperium maris populo romano restituisset: ex asia: pōto: armenia: paphlagonia: capadocia cilicia syria: scythis: iudæis: albanis hiberia insula: creta: busternis: & sup hæc de regibus Mithridate atq; triūphauit. Sūma summarū i illo gloria fuit: ut ipse in contione dixit: cum de rebus suis differeret. Asiam ultimam prouinciarum accepisse eandemq; mediam patrie reddidisse. Si quis e contrario simili modo uelit

percensere Caesaris res qui maior illo apparuit. totum
profecto terrarum orbem enumeret: quod infinitum esse
conueniet

Laus Catonis primi. Ca. xxvii

Aeteris uirtutum generibus uarie & multi
fuere praestantes. Cato primus portiae gentis
tres summas in homine res praestitisse existi-
matus est: optimus orator: optimus ipator: optimus sena-
tor. Quae mihi oia etiam si non prius attamen clarius fuisse
in Scipione Aemiliano uidetur. Depto praeterea plurimorum
odio: quo Cato laborauit. Itaque sit proprium Catonis qua-
ter & quadragies cum dixisse. nec queng saepius postu-
latum: & sepe absolutum. Item de Fortitudine. Ca. xxviii

Ortudo in quo maxime exstiterit immense
f. questionis est. V. tique si recipiatur poetica fa-
bulositas. Qu. Ennius. T. Cecilium Teucrum
fratremque eius praecipue miratus propter eos decimum
sextum annalem adiecit. L. Sicinius Dentatus: qui tri-
bunus plebis fuit Sp. Tarpeio. A Thermo confusu: haud
multo post exactos reges innumeratissima suffragia ha-
bet centies uicies proclatus ocies ex promocatione victor
xlv. cicatricibus aduerso corpore insignis nulla in tergo
Item spolia cepit. xxxiiij. Donatus hastis puris duode-
uiginti. Phaleris xxy. Torquibus tribus & lxxx. armil-
lis. c. lx. Coronis. xxxvi. Ciuicis. xiiij. Aureis octo. Mura-
libus tribus. Obsidionali una Fisco aris. x. captiuis. xx.
millibus imperatores nouem ipsius maxime opera triu-
phantes secutus. Praeterea quod optimum in operibus
eius reor uno ex ducibus. Thy. Romulo ex consulatu ad
populum conuicto male acti imperij rei militaris. Haud
minora forent Manlij Capitolini decora: ni perdidisset
illa exitu uitae ante uigintiduos annos bina ceperat
spolia. Primus omnium eques coronam muralem

s iiij

LIBER

acceperat. vi. ciuitas. xxxvij. dona. xxxiij. cicatrices ad-
 uerso corpore exceperat. P. Seruilium magistrum equi-
 tum seruauerat: ipse uulneratus humerum ac femur. Su-
 per omnia capitolium summamq; rem in eo solus a gal-
 lis seruauerat: si non regno suo sernasset. Verum sunt in
 his quidem uirtutis opera magna sed maiora fortunæ
 M. Sergio ut equidem arbitror nemo quemq; hominum
 iure prætulit. licet pronepos Catilina gratiam nomi-
 ni derogauit. Secundo stipendio dexteram manum per-
 didit. Stipendijs duobus ter & uicies uulneratus est ob
 id neutra manu neutro pede satis utili. Vno tantū ser-
 uo plurimis postea stipendijs debilis miles. Bis ab Han-
 nibale captus. Neq; enim cum quolibet hoste res fuit.
 Bis uinculorum eius profugus. xx. mensibus nullo non
 die in athenis aut compedibus custoditus. Sinistra ma-
 nu sola quater pugnauit: duobus equis insidente eo sus-
 fosis. Dextram ibi fecit ferrea; eaq; religata præliatus.
 Cremonam obsidione exemit placentiam tutatus est.
 Duodena castra hostium in gallia coepit. Quæ omnia
 ex oratione eius apparent habita cum in prætorio isa-
 cris arceretur a collegijs ut debilis. Quos hic coronari
 acervos constructurus hoste mutato? Etenim plurimum
 refert in quæ cuiusq; uirtus tpa inciderit. Quas trebia-
 ticinusq; aut thrasimenus ciuitas coronas dedere? Quæ
 canis corona merita? unde fugisse uirtutis summū opus
 fuit. Cateri profecto uictores hoium fuere Sergius ui-
 cit etiā fortunā. Ingeniorū gloriæ quæ possit agere de-
 lectum per tot disciplinarum genera & tantam rerū
 operumq; uarietatem? nisi forte Ho. uate græco nullum
 feliciorem extitisse conuenit: siue operis fortuna siue
 materia æstimetur.

Diuersæ laudes plurimorum.

Ca. xxix.

Taq; Alexander magnus (eteniz insignibus iudicijs optime citraq; inuidiā tā supba censura peragetur) inter spolia Darij persarum regis unguentorū scrinio capto: quod erat auro gēmisq; ac margaritis p̄ciosum: uarios eius usus amicis demonstrantibus quādo tedeat unguenti bellatorē & militia fordidum: imo Hercule inquit librorum Homeri custodiā detur: ut p̄ciosissimū humani animi opus q̄ maxime diuiti opere seruaretur. Idem Pindari uatis familiæ penatibusq; iussit parci: cum thebas raperet. Aristotelis philosophi patriam condidit: tantāq; rerum claritati tam benignum testimonium miscuit. Archilochi poetæ interfectores Apollo arguit delphis. Sophoclem tragiæ coturni principem defunctum sepelire Liber pater iussit obsidentibus moenia lacedæmonijs. Lysandro eorum rege inquiete sæpius admonito ut pateretur huius mari delicias suas. Requisiuit rex qui supremum diem athenis obisset: nec difficulter ex ijs quæ deus significasset intellexit: pacemq; funeri dedit.

De Platone: Ennio: Virgilio. M: Varrone & M. Cicerone.

Ca. xxx.

Latoni sapiētiæ antistiti Dionysius tyrānus alias sæuitiæ superbiæq; natus uiratam naturam misit obuiam: ipse quadrigis albis egredientem in littore excepit. Viginti talentis unam orationem Isocrates uendidit. Aescines atheniensis sumus orator cū accusationem: qua fuerat usus rhodi legisset: legit & defensionē Demosthenis: ob quā i illud depulsus fuerat exilium. Mirantibusq; tum magis fuisse miraturos dixit: si ipsum orantē audiuisent: in calamitate testis ingens factus inimici. Tucididē imperatorē athenienses in exilium egere rerum bestiarum conditorē re-

LIBER

noctuere: eloquentiā mirati cuius uirtutē dānduerant.
 Magnū & Menandro in comico socco testimoniū: re
 gum ægypti & macedoniæ contingit classe & per le
 gatos petito. Maius ex ipso regiæ fortunæ prælata litte
 rarum scientia. Perhibuere & romani proceres etiam
 exteris testimonia. Cn. Pompeius cōfecto mitridatico
 bello intraturus Posidonij sapientiæ professione clari
 domū fores percuti de more a littore uenit & fascēs li
 ttorios ianuæ submisit is: cui se oriens occidensq; submi
 serat. Cato censorius in illa nobili trium sapientiæ pro
 cerum ab athenis legatione audito Carneade: q̄ primū
 legatos eos cōsūt dimittendos: quoniā illo uiro argumē
 tante quid ueri esset haud facile discerni posset. Quan
 ta morum commutatio: ille semper alioquin tātē exitia
 li appellās noīe uniuersos ex italia pellēdos cōsūt græ
 cos. At p̄nepos eius uticēsis Cato unū ex tribunatu mi
 litū philosophū: alterū ex cypria legatione deportauit.
 Eandēq; linguā ex duobus Catonibus in illo abiēcisse:
 in hoc iportasse memorabile est. Sed & nostrorū glo
 riam percenseamus. Prior Africanus. Q. Enni. statua;
 sepulchro suo imponi iussit: clarumq; illud nomen imo
 uero spoliū ex tertia orbis parte raptum in cinere su
 premo cum poetæ titulo legi. Diuus Augustus carmina
 Virgilij cremari contra testamenti eius uerecundia; ue
 nuit. Maiusq; ita uoti testimoniū cōtigit: q̄ si ipse sua
 probauisse. M. Varronis in bibliotheca quæ prima in or
 be ab Asinio Pollione de manubijs: publicata Romæ &
 unius uiuentis posita imago est: haud minore (ut equi
 dem reor) gloria principe oratore & ciue ex illa inge
 niorum: quæ tunc fuit multitudine uni hanc coronam
 dante: q̄ cum eidem magnus Pompeius pyratice ex bel
 lo naualem dedit. Innumerabilia deinde sunt exempla:

romana si persequi libeat: cum plures una gens in quo
 cumq; genere eximios tulerit: q̄ cetera terreta. Sed quo
 te. M. Tulli piaculo taceam? quo ne maxime excellē
 tem insigni pradicem: quo potius q̄ uniuersi populi
 illius gentis amplissimo testimonio: & tota uita tua
 ad consulatum tantum operibus electis? Te dicente le
 gem agraria: hoc est alimenta sua abdicauerūt tribus.
 Te suadente Roscio theatralis seditionis auctori leges
 ignouerunt: notatosq; sese ignominia discrimine aequo
 animo tulerunt. Te orante proscriptorum liberos ho
 nores petere puduit. Tuum Catilina fugit ingenium.
 Tu Marcum Antonium proscripsisti. Salue primus
 omnium parens patriæ appellate. Primus in toga tri
 umphum: linguæque lauream merite: & facundia lit
 terarum latinarum parens æquæ: ut dictator Cæsar ho
 stis quondam tui de te scripsit: omnium triumpho
 rum lauream adepte maiorem. Quanto plus est inge
 nij romani terminos in tñ pmouisse: q̄ imperij.

De morum honestate.

Ca. xxxi.

Eliquis animi boni p̄stitere & apd ceteros
 r mortales sapia: ob id Cati Corculi apud roma
 nos cognominati. Apud græcos Socrates ora
 culo Apollinis Phiti p̄latus cunctis.

De auctoritate.

Ca. xxxij.

Vrsus mortales oraculorum societate dedere.
 r Chiloni lacedæmonio: tria præcepta eius del
 phis consecrando aureis litteris quæ sunt hæc
 Nosse se quemquam: & nihil nimium cupere. Comi
 temq; æris alieni atq; litis esse miseriam. Quin & su
 nus eius: cum uictore filio olympiæ expirasset: gaudio
 tota græcia prosecuta est.

De diuinitate.

Ca. xxxiij.

LIBER

d Iuinitas & quædã coelitũ societas nobilissi-
ma ex fœminis in sybilla fuit. Ex uiris i Me-
lãpode apud græcos apud romanos i Martio

De Nasica. Ca. xxxiiij.

Ir optimus semel a condito æuo iudicatus est
u Scipio Nasica a iurato senatu. Idẽ in toga can-
dida bis repulsa notatus a populo. In summa
ei in patria mori nõ licuit. Nõ hercule magis q̃ extra uĩ-
cula illi sapientissimo ab Apolline iudicato Socrati.

De pudicicia. Ca. xxxv.

Vdicißima fœminã semel matronarũ snia ius
p dicata est Sulpitia Paterculi filia: uxor Ful-
uĩ Flacci electa ex cõtũ p̃cipuis: quã simula-
crũ Veneris ex sybillinis libris dedicaret. Iterũ religio-
nis expimento claudia inducta romã deorum matre.

De pietate Ca. xxxvi.

Ietatis exẽpla infinita quidẽ toto orbe exti-
p tere: sed Romæ unum cui cõparari cunq̃ta nõ
possunt. Humilis in plebe & ideo ignobilis
puerpera supplicij causa carcere inclusam matrẽ cũ im-
petrasset aditum a ianitore semper excussa: ne quid in-
ferret cibi: deprehensa est uberibus suis alens eã. Quo
miraculo matri salus donata filiæ pietate est. Ambæq;
perpetuis alimentis. Et locus ille eidem consecratus est
deæ. C. Quintio. M. Attilio cons. templo pietatis extru-
cto in illius carceris sede: ubi nunc Marcelli theatrum
est. Gracchorum pater anguibz apprehensis in domo
cum responderetur ipsum uicturum alterius sexus in-
terempto immo uero inquit meum neate: Cornelia. n-
iuuenis est: & parere adhuc potest: hoc erat uxori par-
cere: & reipublicæ consulere: idq; mox consecutum est
M. Lepidus Apuleiæ uxoris caritati post repudiũ obijt

P. Rutilius morbo leui impeditus nuntiata fratris re-
pulsā in consulatū petitiōe ilico expirauit. Publius Ca-
tinius Philotimus patronum adeo dilexit: ut hāres oī-
bus bonis institutus in rogum eius se iaceret.

De artū plurimarū excellentia: astrologia: grāmati-
ca: geometria. Ca. xxxvij.

Ariarum artium scientia innumerabiles enī
tuere: quos tamen attingi par sit flores homi-
num libantibus. Astrologia Berosus: cui ob di-
uinas prædictiōes athenienses publico in gymnasio sta-
tuam in aurata lingua statuere. Grāmatica Apollodo-
rus: cui amphictiones græciæ honorem habuere. Hippo-
crates medicina pollens: qui uenientem: ab illyrijs pesti-
lentiā prædixit: & discipulos ad auxiliandum circa
urbes dimisit. Cui ob meritum honores illos: quos Her-
culi decreuit: græcia. Eandem scientiam in Teombroto
Ptolomæus rex megalensibus sacris donauit centum ta-
lentis seruato Antiocho rege. Magna & Critobolo fa-
ma est extracta Philippi regis oculo sagitta: & citra
deformitatem oris curata orbitate luminis. Summa au-
tem Asclepiades prusiensis condita noua secta spretis le-
gatis & pollicitationibus Mithridatis regis: reperta
ratione qua uinum agris medetur: relato e funere ho-
mine & conseruato: sed maxime sponsione facta cum
fortuna ne medicus crederetur: si unquā inualidus ullo
modo fuisset ipse: & uictor suprema in senectā lapsa
salarum examinatus est. Grande & Archimedi geo-
metriæ ac machinalis scientiæ testimonium. M. Mar-
celli contingit interdicto cum syracusæ apererentur: ne
uiolaretur murus: nisi fefellisset imperiū militaris im-
prudencia. Laudatus Cresiphon Ggnosius ædæ epheciæ
Dianæ admirabiliter fabricata: Philon athenis arma

LIBER

mentario mille nauium. Ctesibius pneumatica ratione
 & hydraulicis organis repertis. Dinocrates metatus
 Alexandro condente in ægypto Alexandriam idem hic
 imperatore dixit ne quis ipsum alius q̃ Apelles pingere-
 ret: q̃ Pyrgoteles sculperet: q̃ Lisippus ex ære duceret.
 Quæ artes pluribus inclaruere exemplis.

Item mirabilissima opera artificis.

generum.

Ca. xxxviii

Ristidis thebani pictoris unā tabulā centum
 a talentis rex attalus licitatus est. Octingenta
 emit duas Cæsar dictator. Medea & Aieez
 Timomachi in templo Veneris genitricis dicaturus.
 Candaules rex Bularchi picturam magnetū exitij haud
 mediocris pari rependit auro. Rhodū non incendit rex
 demetrius expugnator cognominatus ne tabulam Pro-
 togenis cremaret a pte ea muri locatā Praxitelis mār-
 more nobilitatus est: gnidiaq; Venere præcipue: uesano
 amore cuiusdam iuuenis insigni: & Nicomedis æstima-
 tione regis grandi gnidiorum ære alieno permutare eā
 conati. Phidie Iuppiter olympius quotidie testimoni-
 um perhibet. Mentori capitolinus & Diana ephesia:
 quibus fuere consecrata artis eius uasa.

De seruitijs

Ca. xxxix

Ræcium hominis in seruitio geniti maximū
 p ad hanc diem quod equidem comperierim fu-
 it grammaticæ artis Daphnidis Cn. Pisauri
 ense uendente: & M. scauro principe ciuitatis. iij. mil.
 d. cc. sesterijs licente. Excessere hoc i nostro æuo nec mo-
 dice histriones: sed libertatem suam mercati. Quippe
 cum iam apud maiores Roscius histrio. iij. mil. d. An-
 niaz mercasse prodatur: nisi si quis in hoc loco desiderat

armaniaci belli paulo ante propter Tyridatem gesti dispensatorem quem Nero. iij. cxxx. manumisit. Sed hoc precium belli non hominis fuit tam hercule q̄ libidinis non formæ Paronemeti spadōis Seiano. iij. mil. d. mercante a Sutorio prisco. Quam quidez iniuriā lucrificet ille mereatus in luctu ciuitatis quoniam arguere nulli uocabat.

De præstantia gentium.

Ca. xl.

Entium in toto orbe præstantissima una omni uirtute haud dubie romana extitit. Felicitas cui præcipua fuerit homini non est humani iudicij: cum prosperitatem ipsam alius alio modo suo pte ingenio quisq; terminet. Si uerum facere iudicium uolumus: ac repudiata omni fortunæ ambitione discernere: mortalium nemo est felix. Abunde igitur atq; indulgenter fortuna decidit: cum eo qui iure dici non i felix potest: quippe ut alia non sit: certe ne laceat fortuna metus est. Quo semel recepto solida felicitas non est. Quid q̄ nemo mortalium omnibus horis sapit: uti namq; falsum hoc & non a uate dictum quam plurimi indicent. Vana mortalitas: & ad circumscribendam seipsam ingeniosa: computat more tratiæ gentis: quæ calculos colore distinctos pro experimento cuiusq; dici in unam condit: ac supremo die separatos dinumerat: atq; ita de uno quoq; pronunciat. Quid q̄ iste calculi candore illo laudatus dies originem mali habuit? Quā multos accepta afflixere imperia? Quā multos bona perdidere: & ultimis mersere supplicijs? Ista nimirum bona: si cui inter illa hora in gaudio fuit. Ita est pfecto alius de alio indicat dies: & tamen supremus de omnibus. Ideoq; nullis credēdus est. Quid q̄ bona malis pia nō sunt etiā pari numero? Nec lætitia ullo minimo mor

LIBER'

rore pensanda. Heu uana & imprudens diligentia. Numerus dierum computatur ubi quaeritur pondus.

De foelicitate foeminae Ca. xli.

Na foeminarum in omni aeo Lampido lacae demonia refertur: quae regis. filia: regis uxor: regis mater fuit. Vna Berenicae quae filia: soror mater Olympionicarum. Vna familia Curionum: in qua tres continua serie oratores extiterunt. Vna Fabiorum: in qua tres continui principes senatus. M. Fabius Ambustus Fabius Rutilius filius. Q. Fab. Gurges nepos
Varia exempla fortunae. Ca. xlii.

Aetera exempla fortunae uariantis innumera sunt. Etenim quae facit magna gaudia nisi ex malis? aut quae mala immensa nisi ex ingentibus gaudijs De bis proscriptis. L. Sylla. Q. Metello Eruiuit proscriptum a Sylla. M. Fidiſtium senatorem annis xxxvi. Sed iterum proscriptus superſtes Syllae uixit usq; ad Antonium. Constat nulla alia de causa ab eo proscriptum quam quia proscriptus fuisse. Triumphare. P. Ventidii de parthis uoluit quidem solum: sed eundem in triumpho asculano. Gn. Pompeij Strabonis duxit puerum. Quamquam Massinarius auctor est bis in triumpho ductum Cicero milione castrensem suffaraneum fuisse. Plurimos inuentam inopem in caliga militari tolleraſſe. Fuit & Balbus Cornelius maior consul: sed accusatus atq; de iure uirgarum in eum iudicem in exilium missus. Primus externorum atq; etiam in oceano genitorum usus illo honore: quem maiores latio quoq; negauerunt. Est & L. Fluius inter insignia exempla eusculanorum rebellantium consul: eodem quoq; honore cum transfuga exornatus confestim a populo Ro. qui solus eodem anno quo fuerat hostis romae

triumphauit ex ijs quorū consul fuerat. Vnus hominū
 ad hoc aui felicitis sibi cognomē asseruat. T. Sylla ciuilē
 nempe sanguine: ac patrie oppugnationē adoptatus: &
 quibus nam felicitatis inductus argumētis: q̄ proscri-
 bere tot millia ciuiū: ac trucidare potuisset. O parua in-
 terpretatio & futuro tēpore infelix. Num melioris
 sortis tunc fuere pereuntes: quorum miseremur hodie
 cum Syllā nemo non oderit? Age num exitus uitae eius
 omniū proscriptorum ab illa calamitate crudelior fuit
 erodēte seipso corpore: & supplicia sibi gignente: qd ut
 dissimulauerit & supremo summo eius cui immorta-
 lis quodammodo est: credamus ab uno illo inuidiā glo-
 ria uictam. Hoc tamē nempe felicitati suae defuisse con-
 fessus est q̄ capitolium non dedicauisset. Qu. Metellus
 ī ea orationē: quam habuit in supremis laudibus patris
 sui, L. Metelli pont. bis consulis: dictatoris magistri e-
 quitum. Quindecim uiri agris dandis: qui primus ele-
 phantos primo punico bello duxit in triūpho scriptū
 reliquit. Decē maximas res optimasq; in quibusq; quae-
 rendis sapientes aetatem exigerent: consumasse eum. Vo-
 luisse em̄ primarium bellatorē esse. Optimū oratorem.
 Fortissimū imperatorē. Auspicio suo maximas res geri.
 Maximo honore uti: summa sapientia esse: summū ses-
 natorem haberi. Pecuniā magnam bono modo uiuere.
 Multos liberos relinquere: & clarissimum in ciuitate
 esse. Haec contigisse ei: nec ulli alij post romā conditam
 Longum est refellere & supernacū: abunde uno casu
 refutante. Siquidē is Metellus orbam luminibus exegit
 senectā amissis incendio cum Palladiū raperet ex aede
 ueste memorabili causa: sed euentu misero. Quo fit: ut
 infelix quidē dici nō debeat: felix tamē esse nō possit.
 Tribuit ei po. rom. quod nunq̄ ulli alij ab cōdito aeo: ut

LIBER

quoties i senatū iret: curru ueheretur ad curiā magnū
 & sublime: s; p oculis datū. De altero metello. C. xliiij
 Vius quoq; Qu. Metelli qui illa de patre di-
 b xerat filius inter rara felicitatis hūanæ ex-
 empla numeratur. Nam præter honores am-
 plissimos cognomēq; macedoniæ a quattuor filiis illas-
 tus est rogo: uno prætore: tribus consularibus: duobus
 triumphalibus uno censorio. quæ singula quoq; paucis
 contingere. In ipso tamē flore dignationis suæ ab Cati-
 nio Labeone cui cognomen fuit Macedoni: tribuno ple-
 bis: quē e senatu censor eiecerat: uertens e campo meri-
 diano tempore: uacuo foro: & capitolio: ad tarpeium
 raptus: ut præcipitaretur conuolante quidē tam nume-
 rosa illa cohorte: quæ patrē eū appellabat. Sed ut neces-
 se erat in subito tarde & tanq̃ in exequias: cum resi-
 stendi sacroq; factū repellendi ius nō esset uirtutis suæ
 opera & censura periturus: ægre tribuno qui interce-
 deret reperto a limine ipso mortis reuocatus alieno be-
 neficio postea uixit. Bonis inde etiā consecratis a dam-
 natu suo tanq̃ parum esset faucium certe intortarū: ex-
 pressiq; per aures sanguinis pœnā exactā esse. E quidē
 & Africani Aemiliani inimicū fuisse inter calamita-
 tes duxerim ipso teste. Macedonico. siquidē dixit. Ite fi-
 lij celebrate exequias: nunq̃ ciuis maioris funus uidebi-
 tis. Et hoc dicebat iam ballearicis & creticis diadema-
 tis: iam Macedonicus ipse. Verum ut illa sola iniuria
 æstimetur: quis hunc iure felicem dixerit periclitatūq;
 ad libidinem inimici? & Africanū saltem perire: nec
 hostes uicisse tantū fuit? aut quos non honores curruq;
 illa sua uiolentia fortuna retroegit per mediā urbem
 censore tracto. Etenim sola hæc moriendi ratio fuerat
 tracto in capitolium illo in quod triūphans ipse deorum

exanijs ne captiuos quidē sic traxerat. Maius hoc scelus
 felicitate consecuta factū est piclitato macedonico uel
 funis tantū ac tale perdere: in qua a triūphalibus libe-
 ris portaretur in rogū uelut exequijs quoq; triūphans.
 Nulla est profecto solida felicitas: quā cōtumelia ulla
 uitæ rumpit: nedū tanta. Quod superest nescio maior
 gloriæ an indignationi dolor accedat: inter tot Metel-
 los tam scelerata Catini audaciā semper fuisse inultā.

De diuo augusto.

Ca. xlv.

N. diuo quoq; Augusto quē uniuersa mortali
 i tas in hac censura nuncupat: si diligēter esti-
 mentur cuncta magne sortis humanæ reperiē-
 tur uolumina. Repulsa in magisterio equitū apud auum
 culum: & contra petitionem eius prælatus Lepidus.
 Proscriptionis inuidia. Collegium in triūmiratu pesti-
 morum ciuium: nec æqua saltem portione: sed prægrauē
 Antonio. Philippensi prælio morbo: fuga: & triduo
 in palude ægrotantis. Et ut fatentur Agrippæ & Moe-
 cenas aqua subter cutē fusa. Turgida latera. Naufragia
 sicula. Et alia ibi quoq; in spelunca occultatio. Iam in
 nauali fuga urgente hostiū manu preces Periculo mor-
 tis admotæ. Cura pisinæ cōtentionis. Sollicitudo mar-
 tis ætiaci: pannonicique belli. Ruinæ pontis. Tot seditio-
 nes militū. Tot ancipites morbi corporis. Suspecta Mar-
 celli nota. Pudenda Agrippæ ablegatio. Totiens peti-
 ta ifidijs uita: Incirata liberorū mortes: luctusq; nō tā-
 tū orbitate tristes adulteriū filiæ. Et consilia patriciæ
 palā facta. Cōtumeliosus priuigni Nerōis secessus. Aliū
 neptis adulteriū. iuncta deinde tot mala iopia stipen-
 dij. Rebellio illyrici. Seruitiorum delectus. Inuentutis
 penuria. Pestilentia urbis. Fames italiæ. Destina-
 tio expiradi. Et quadridui inedia maior pars mortis in

t ij

LIBER

corpus recepta. iuxta hæc uariana clades: & maiesta-
tis eius foeda sugillatio. Abdicatio postumi Agrippe
post adoptionem. Desideriū post relegationē. Inde su-
spitio in Fabiū: archanorūq; pditionē. Hinc uxoris &
Tyberij cogitatiōes suprema eius cura. In summa deus
ille cælumq; nescio adeptus magis an meritis hærede
non filio excessit.

Quos beatissimos dii indicauerūt. Ca. xlyi.

Vbeunt in hac reputatione delphica oracu-
s la uelut ad castigandū hominū uanitatē a
deo emissā. Duo sunt hæc. Phœdiū felicissi-
mum qui pro patria proximo occubuisse. Iterū a Gige
rege tunc amplissimo terrarū consultū Aglaū Prophe-
dium esse feliciorē. Senior hic in angustiissimo archa-
diæ paruum sed annuis uictibus large sufficiens prædiū
colebat: nunq̃ ex eo egressus. Atq; ut e uitæ genere ma-
nifestū est: minima cupidine minimū in uita mali ex-
pertus

Quē uiuentē ut deū coli iusserūt. Ca. xlvij.

Onsecratus est uiuus sentiensq; oraculi eius-
c dem iussu & ionis deorū summi astipulatu
Euthymus picta semper olympiæ uictor &
semel uictus. Patria ei locri in Italia: ibi imaginē eius
esse & olympiæ alteram eadē die tactā fulmine. Cal-
limachum ut nihil aliud miratū uideo: ad eumq; iussis-
se sacrificari: quod & uiuo factitatum & mortuo. ni-
hilq; adeo mirū aliud q̃ hoc placuisse dijs.

De spatijs uitæ longissimis. Ca. xlvij.

E spatio atq; longinquitatē uitæ hominum
d non locorū modo situs: uerū exēpla ac sua cui-
q; sors nascendā incertū facere. Hesiodus qui
primus de hoc aliqua pdidit fabulose (ut reor) multa
de hominū æuo referens cornici nomē nostras attribuit

ætates. Quadruplum eius ceruis: id triplicatum cornis
 Et reliqua fabulosius in phœnice ac nymphis. Anacreon
 poeta Argatonio tartesiorum regi. cl. tribuit annos. Cy-
 nira cypriorum. x. annos amplius. Aegimio ducentos.
 Theopompus Epimenidi Gnosio. cliij. Hellanicus quos-
 dam in ætholia epiorum gentis ducentos explere. Cui
 astipulatur Damiates memorans Pictorem ex iis præ-
 cipuum corpore viribusq; etiam trecentis uixisse Epho-
 dorus arcadium reges trecentis annis. Alex. & Cor. Dā-
 donem quædam in illyrico quingētis uixisse Xenophō
 Impetrim pulutiniorum insulæ regem octingentis: atq;
 ut parce mentitus filium eius sexcentis. Quæ omnia in
 scitia temporum acciderunt. Annum. n. alij æstate unū
 determinabant: & alterum hyeme. Alij quadripartitis
 temporibus sicut arcades: quorum anni trimestres fue-
 re. Quidam lunæ senio ut ægyptij. Itaq; apud eos ali-
 qui: & singula millia annorum uixisse produntur.
 Sed ut ad confessa transeamus. Argantonium gadita-
 num octoginta annis regnasse prope certum est. Putant
 quadragesimo cœpisse. Massinissam lx. annis regnasse i-
 dubitatum est. Gorgiam siculum centum octo. uixisse.
 Qu. Fabius Maximus sexaginta tribus annis augur fuit
 M. Perpenna & nuper. L. Volusius Saturninus omniū
 quos in consulatu sententiam rogauerāt superstites fue-
 re. Perpenna septem reliquit ex iis quos censor legerat.
 Vixit annos nonaginta octo. Qua in re & illud adno-
 tare succurrit: unum omnino quinquennium fuisse quo
 senator nullus moreretur. Cum Flaccus & Albinus cē-
 sores lustrum condidere usq; ad proximos censes ab
 anno urbis quingentesimo septuagesimonono. M. V. ale-
 rius Coruinus centum annos impleuit. Cuius inter pri-
 mum & sextum consulatum xlii. anni fuere. Idem sel-

LIBER

la curuli semel ac uicies sedit: quotiens nemo alius. Aequauit eius uitæ spatiū Metellus Pontifex. Et ex foeminis Livia Rutili nonaginta septē annos excessit. Statilia Claudio principe ex nobili domo nonagintanouem Terentia. Ciceronis. cvij. Clodia Ofelbi. cxv. Hæc quidē etiā enixa quindecies. Luceia mima centū annis in scenā pronunciauit. Valeria Copiola Emboliaria reducta est in scenam Gn. Pōpeio. Qu. Sulpitio cons. Ludis p salute Diui Augusti uotiuus annū centesimū quartum agens. Quæ pducta fuerat tyrocinio a. M. Pōpeio ædili plebis. C. Mario. Cn. Carbone cons. ante annos nonaginta annū. Et a magno Pōpeio magni theatri dedicatio ne annus pro miraculo pducta Sāmūlā quoq; centū de cē ānis uixisse auctor est Asconius Pedianus. Minus mirer. Stephanionez; q primus togatus saltare instituit utriusq; secularibus ludis saltasse: & Diui Augusti & quos Claudius Cæsar cōsulatu suo quarto fecit: qñ sexaginta tres nō amplius anni interfuere: q̄q̄ & post ea diu uixerit. In tmoli montis cacumine qd uocāt tēpsin. cl. ānis uiuere Mutianus auctor est. Totidē annos item censu; Claudi; Cæsaris censura. T. Fulloniū bononiensem: idq; collatis censibus quos ante derulerat: uitaq; argumentis (etenī id curæ principi erat) uerū apparuit. De uarictate nascendi. Ca. xlix.

Oscere uideretur locus ipse syderalis scientiæ p sniam. Epigenes. cxxij. annos impleri negauit posse. Berosus excedit centū septēdecim. Durat & ea ratio quā Petosyris ac Necepsos tradiderunt: & trimoriō appellāt a triū signorū portione: q̄ posse in italiæ tractu. cxxvi. annos uitæ contingere apparet. Negauere illi quemq; nonaginta partiū exortiuā mensuram quod anaphoras uocant transgredi: & has

ipsas incidi occurſu maleficiorum ſyderum: aut etiã ra-
 dijs eorum ſoliſq; Aefculapij ſententiam ſecuti: qui ſta-
 tuta uitæ ſpatia a ſtellis accepi dicit. Sed quantum pri-
 mum tribuat incertum eſt. Rara autem eſſe dicunt lon-
 giora tempora: quandoquidem momentis horarum inſi-
 gnibus lunæ dierumue ſeptem atq; xxiiij: quæ nocte ac
 die obſeruantur ingens turba naſcatur: ſcanſili annorũ
 lege occidua: quam climacteras appellant: non fere ita
 genitis quinquageſimumquartum annum excedentibus
 Primum ergo artis ipſius inconstantia declarat q̃ incer-
 ta res ſit. Accedunt experimenta & exempla recentissi-
 mi cenſus: quem intra quadriennium imperatores Cæ-
 ſares Veſpeſiani pater filiusq; cenſores egerunt. Nec ſunt
 omnia uafaria excutienda. Mediæ tantum partis inter
 apenninum montem padumq; ponemus exempla. Cen-
 tum uiginti annos parmæ tres edidere Briſeli unũ cxxv
 Parmæ duos. cxxx: Placentiæ unum. cxxxi. Fauentiæ unã
 mulierem. c. Bononiæ. L. Terentium Marci filium Ari-
 mini uero. M. Apomum. C. & L. Tertulam. cxxxvij. Ci-
 tra placentiam in collibus oppidum eſt uelleiacium: in
 quo cxx. annos ſex detulere. Quattuor cētenos uicenos
 Vnum. cl. M. Mutius. M. filius Galerias fœlix ac ne plu-
 ribus moremur in re confeſſa in regione italiæ octaua
 centenum annorum cenſi ſunt homines liij. Centenum
 denum homines. xiiij. Centenum uicenum quinum ho-
 mines duo. Centenum tricenum homines quattuor cen-
 tenum tricenum quinum aut ſeptenum totidē centenũ
 quadragenum homines tres. Alia mortalitatis conſtan-
 tia. Homerus eadem noctem natos Hectorẽ & Polyda-
 mātã tradit tã diuerſæ ſortis uiros. C. Mario. C. Car-
 bone. iij. cōſ. ad v. calē. Iunias. M. Celius Ruſſus & Cor-
 nelius Lucinius Caluus eadē die geniti ſūt: oratores qd
 t iij

'LIBER

ambo: sed tamen dispari euentu. Hoc etiam iisdem horis nascētibz in toto mūdo quotidie euenit: pariterq; domini ac serui gignuntur reges & inopes.

In morbis uaria exempla.

Ca. l.

Vbius Cornelius Ruffus: qui consul cum Ma-
p nio Curio fuit dormiens oculorum uisus ami-
sit: cum id sibi accidere somniaret. E diuerso
Phalereus iam tum deploratus a medicis uomica mor-
bo: cum mortem in acie quæreretur uulnerato pectore me-
dicinam inuenit ex hoste. Qu. Fabius Maximus confus-
apud flumen isaram proelio commisso aduersus allobro-
gum regem aruernorumq; gentes ad. vi. idus augustas
cxxx. perduellium caesis febris quartana liberatus est in
acie. Incertum ac fragile nimirum est hoc munus natu-
rae quicquid datur nobis. Malignum uero & breue ijs
etiam quibus largissime contingit: uniuersus utiq; aui-
tēpus intuentibus. Quid post aestimationē nocturnae
quietis dimidio quisq; spatio uitae suae uiuit? Pars aequa
morti similis exigitur: aut poenae nisi contingit quies.
Nec reputantur infantiā anni qui sensu carent: nec se-
nectā in poenā; uinacis. Tot periculorū genera: tot mor-
bi: tot metus: tot curae: totiens inuocata morte: ut nullū
frequentius sit uotū. Natura uero nihil hominibus bre-
uitate uitae: praestitit melius. Hebescūt sensus. Membra
torquentur. Praemoritur uisus: auditus: incessus: dentes
etiā ac ciborū instrumēta: & tamen uita hoc tēpus an-
numeratur. Ergo p miraculo & id solitariū reperitur
exēplū. Xenophilū musicum centū & quinq; annis ui-
xisse sine ullo corporis incōmodo. At hercule reliquis oī-
bus per singulas mēbrorum ptes qualiter nullis alijs aīa-
libus: certis pestifer calor remeat horis: aut rigor. neq;
horis mō s; & diebus noctibusq; trinis qdrinis ue etiā

toto āno. Atq; etiā morbus ē aliq; p sapiām mori. Mor-
bis. n. quoq; quasdā leges natura iposuit. Quadrini cir-
cuitus febrē nūq; brūa nūq; hybernīs mēsis incidere.
Quosdam post sexagesimum uitæ spaciū non accede-
re. Alios pūbertate deponi: a fēminis prācipue. Senes
minime sentire pestilentiam. Namq; uniuersis gēribus
ingruunt morbi: & generati modo seruitijs: modo pro-
cerum ordini aliosq; per gradus. Quā in re obseruatūz
a meridianis partibus ad occasum solis pestilentiam
semper ire. Nec unquāz fere aliter fieri nisi hyeme: nec
ut ternos excedat menses.

De signis mortis.

Ca. li.

Am signa letalia in furoris morbo risum. Sa-
pientiae uero ægritudine fimbriarum curam
& stragulae uestis plicaturas. A somno mo-
uentium neglectū pfundi humoris e corpore effluuiū
in oculorum quidem & nariūz aspectu indubitata ma-
xime: etiam supino assiduo cubitu. Venarum inæquali:
aut formicante percussu. Et alia quoq; Hippocrati pri-
cipi medicinæ obseruata sunt. Et cū innumerabilia sint
mortis signa: salūtis securitatisq; nulla sunt. Quippe cū
censorius Cato ad filium de ualitudinis quoq; obserua-
tione. ut ex oraculo aliquo prodiderit: senilem iuuen-
tam prēmatoræ mortis esse signum. Morborum uero
tam infinita est multitudo: ut pherecides Syrus copia
serpentium ex corpore eius erūpente expirauerit. Qui-
busdam perpetua febris est ut. C. Maccenati. Eidem tri-
ennio supremo nullo horæ momento contigit somnus.
Antipater sydonius poeta omnibus annis uno die nata-
li: tantum corripiebatur febre: & eo consumptus est:
satis longa senectū.

De his qui elati renixerunt.

Ca. liij.

LIBER

4 Viola cōsularis in rogo reuixit. Et quoniā sub
 ueniri nō potuerat praeualēte flamma: uiuus
 crematus ē similis causa in. L. Lamia prae-
 rio uiro traditur. Nā Celiū Tiberonē praetura functuz
 a rogo relatū Messala Ruffus & pleriq; tradunt. Hae
 est cōditio mortaliū. Ad has & huiusmōi occasiōes for-
 tunae gignimur: uti de hoīe ne morti quidem debeat cre-
 di. Reperimus iter exempla Hermotini Clazomeni ani-
 mam relicto corpe errare? solitā: uagāq; e lōgīnque mul-
 ta annunciare: quae nisi a p̄senti nosci nō possent: corpe
 interim semianimi: donec cremato inimici qui Cātari
 de uocabantur remeanti animae uelut uaginam ademe-
 rint. Aristei etiā uisam euolantē ex ore in p̄cōneso cor-
 ni effigie: magna quae sequitur fabulositate. quā equidē
 & ab gnōsio Empimēide simili mō accipio. Puerū aestu
 & itinere fessum in specu septem & quinquaginta dor-
 misse annis: rerū faciē mutationēq; miratē uelut poste-
 ro experrectū dīe. Hīc pari numero dierū senio ingruen-
 te: ut tamē in septimū & quinquagesimū atq; cētesimū;
 uitae duraret annum. Foeminarum sexus huic malo uide-
 tur maxime oportunus cōuersione uuluae quae si corriga-
 tur: spiritus restituitur. Huc pertinet nobile illud apud
 graecos uolumen Heraclidis septē diebus foeminae ex ani-
 mīs ad uitā reuocatā. Varro quoq; auctor est uiginti ui-
 ris agros diuidentibus capuae quēdam q. efferretur fere-
 tro domū remeasse pedibus. Hoc idē aqni accidisse. Ro-
 mae quoq; Corfidiū mātertere suae maritū funere locato
 reuixisse: & locatorē funeris ab eo elatū. Adiecit mira-
 cula quae tota indicasse cōueniat. E duobus fratribus e-
 questris ordinis Corfidio maiori accidisse. ut uideretur
 expirasse: apertoq; testamēto recitatum haeredes mino-
 rem funeri instituisse. Interim eum q. uidebatur extin-

Atus plaudendo cōcinuisse mysteria: & narrasse a fratre se uenisse. Cōmēdatam sibi filiam ab eo. Demōstratū præterea: quo ī loco defodisset aurū nullo cōscio: & rogasse: ut ijs funeribus quæ cōparasset: efferretur. Hoc eo narrante fratris domestici ppe annūciauere exanimatū illū: & aurū ubi dixerat: repertū est. Plena præterea uita est his uaticinijs: sed nō cōferenda: cur sapius falsa sint. Sicut īgenti exēplo docebimus. Cello ficulo Gabienus Cæsaris classium fortissimus captus a Sex. Pompeio iussu eius incissa seruice: & uix cohærente: iacuit in littore tota die. Deinde cum adsperauisset: cum gemitu precibusq; cōgregata multitudine petijt: ut Pompeius ad se ueniret: aut aliquem ex caris mitteret. Se autē ab inferis remissum: habereq; quæ nunciaret. Misit plures Pompeius ex amicis: quibus Gabienus dixit: Inferis dijs placere Pompeij causas & partes pias. Proinde euentū futurū quē optaret: hoc se nūciare iussū. Argumētum fore ueritatis q̄ peractis mandatis p̄tinus expiraturus esset. Idq; ita euenit. Post sepulturā quoq; uisorū exempla sunt: nisi q̄ naturæ op̄a nō p̄digiosa cōsectamur.

De mortibus repentinis.

Ca. liij.

In primis autem uisa miraculo sunt: atq; frequentia mortis repentinæ. Hæc est summa uitæ felicitas: quam esse naturalez docebimus. Plurimas prodidit Verrius. Nos cum delectu modū seruabimus. Gaudio obiere præter Chilonem de quo diximus: Sophocles & Dionysius siciliæ tyrannus uterque accepto tragicæ uictoriæ nuntio. Mater pugna illa cannensi filio incolumi uiso: contra falsum nuntium. Pudore Diodorus sapientiæ dialecticæ professor lusoria quæstione non protinus ad interrogationes Stilbonis dissoluta. Nullis euidentibus causis

LIBER

opere dum calciantur matutino duo Cæsares prætor:
 Et p̄tura pop. ro. functus dictatoris Cæsaris pater. Hic
 p̄sis exanimatus: ille romæ. Q. Fabius maximis in cō-
 sulatu suo pridie Kalen. ianua. In cuius locū. M. Orelli-
 paucissimarū horarū cōsulatū petijt. Item. C. Vulcatius
 Gurges senator. Oēs adeo sani atq; tēpestini: ut de p̄gre-
 diendo cogitarent. Q. Aemilius Lepidus iaz egrediens
 incusso pollice limini cubiculi. C. Aufidius cū egressus i
 senatū iret offenso pede in comitio. Legatus quoq; qui
 rhodiorū cām in senatu magna cū admiratōe orauerat
 in limine curiæ p̄timis expirauit p̄gredi uolēs. Cn. Ber-
 bius Pamphylus præfectura Et ipse functus: cū a pue-
 ro quæsisset horas. A. Pōpeius i capitolio cū deos salutas-
 set. M. Iuuctius Thalna cōs. cū sacrificaret. C. Seruilius
 Pansa: cū staret i foro ad tabernā hora diei secunda: in
 P. Pāsam fratrem innixus. Bebius Index: dū uadimoniu
 differri iubet. M. Terentius Corax: dū tabellas scribit i
 foro. Necnō Et p̄ximo āno: dū cōsulari uiro in aurē di-
 cit eques romanus ante Apollinē eboreū: qui est in foro
 Augusti. Super oēs. C. Iulius medicus dum inungit spe-
 cillum per oculum trahēs. A. Manlius Torquatus consi-
 laris: cū in cœnam placentam appeteret. L. Diuius me-
 dicus Valla: dum mulsi potiōem haurit. Ap. Saupheius:
 cū a balneo reuersus mulsum bibisset: omniq; sorberet. P.
 Quintius Scapula: cum apud Aquilium Gallum cœna-
 ret. Decimus Saufeijs. Scriba: cū domi suæ pranderet.
 Cornelius Gallus prætorius: Et. Q. Heterius eques ro-
 in Venere obiere. Et quos nostra adnotauit ætas: duo
 æquestris ordinis in eodem Pantomimo Mythico tum
 forma præcellente. Operosissima tamen securitas mor-
 tis in. M. Ofilo Hylaro ab antiquis traditur: comœdia-
 rum histrione: cum populo admodum placuisset: nata.

li die suo: conuiuiumq; haberet edita cœna calidâ potōez
in pultario poposcit: simulq; personam eius diei accep-
tam intuens: coronam e capite suo in eam transtulit: ta-
li habitu rigens nullo sentiente: donec accubantium p-
ximus tepescere potionem ammoneret. Hæc foelicia exē-
pla. At cōtra miseriarum innumera. L. Domitius claris-
simæ gentis apud massiliaz uictus: corfini captus ab eo-
dem Cæsare ueneno poto propter tedium uitæ: postquā
biberat: omni opere: ut uiueret: annixus est. Inuenitur ī
actis Foelicis Russei aurigæ iam igne illato in rogū eius
unum e fauentibus iecisse sese. Friuoluz dictu ne hoc glo-
riæ artificis daretur: aduersus studijs copia odoruz cor-
ruptum criminantibus. Cum ante non multo. M. Lepi-
dus nobilissimæ stirpis: quem euēti anxietate diximus
mortuum: flāmæ ui e rogo eiectus recōdi propter ardo-
rē nō potuisset: iuxta sarmentis alijs nudus crematus ē.

De sepultura.

Ca. liij.

psum cremare apud romanos nō fuit ueteris
i instituti. Terra cōdebantur. At postq̃ longin-
quis bellis obrutos erui cognouere: tunc insti-
tutum. Et tamen multifarie priscos seruauere ritus. Si-
cut in cornelia domo nemo ante Syllam dictatorē tra-
ditur esse crematus. Idq; uoluisse ueritum talionē eru-
to. C. Marij cadauere. Sepultus intelligitur quoquo mō
conditus: humatus uero humo contectus.

De anima uel de manibus: uel de resurrectione uerba
gentium innania.

Ca. lv.

Est sepulturam aliæ atq; aliæ manuz amba-
p ges. Omnibus a suprema die eadem: quæ ante
primum. Nec magis a morte sensus ullus: aut
corpori: aut animæ: q̃ ante natalem. Eadem enim uani-
tas in futurum etiam se propagat: et in mortis quoq;

LIBER

tempora ipsa sibi uita mentitur. Alias immortalitatez animæ: alias transfiguratiōem: alias sensum inferis dādo: *¶* manes colendo deumq; faciendo: qui iam etiam homo esse desierit. Ceu uero ullo modo spirandi rō homini a cæteris animalibus distet. Aut nō diuturniora ī uita multa reperiuntur: quibus nemo similem diuinat immortalitatem. Quod autem corpus animæ prosequitur materiam. Vbi cogitatio illi: quomodo? uisus? auditusq;? aut qui tangit? qui usus eius? aut quod sine his bonum? Quæ deinde sedes? quanta ue multitudo tot sæculis animarū uelut umbrarum? Puerilium ista deliramentorum. Auideq; nunq̃ desinere mortalitatis commenta sunt. Similis *¶* de asseruandis corporibus hominum: ac reuiuiscendis promissa a Democrito uanitas: qui nō reuixit ipse. Quæ malum ista dementia est: iterari uitam mortemq;. Interea quies nunq̃ si in sublimi sensus animæ manet? inter iferos umbræ? Perdit profecto ista dulcedo: credulitasq; præcipuum naturæ bonum mortē: ac duplicat obitus: si dolere etia; post futuri æstimationem inuenit. Eteniz si dulce uiuere: cui potest esse: uixisse? At quanto facilius certiusq; sibi quēq̃ credere: ac specimen securitatis antegenitali sumere experimento.

Quæ quis inuenerit in uita. Ca. lvi.

*c*onsentaneum uidetur priusq̃ digrediamur a natura hominum indicare: quæ cuiusq; scientia inuenta sunt. Emere ac uendere instituit Liber pater. Idem diadema regum insigne: *¶* triumphum inuenit. Ceres frumenta cum antea glande uescerentur: Eadem molere: *¶* cōficere: in attica italia: *¶* sicilia: ob id dea iudicata. Eadem prima leges dedit. Vt alij putauere: Rhadamāthus. Litteras semper arbitror assyrias fuisse. Sed alij apud ægyptos am er. ut Cælius.

Alij apud scyros repertas uolunt. Vtiq; in græciam at-
tulisse e phœnice Cadmum sexdecim numero. A. B. C.
D. E. F. G. I. L. M. N. O. P. R. S. T. V. Quibus troido bel-
lo Palamedem adiecisse quattuor hæc figura. o. ξ. φ. χ.
totidem post eum Sionidem melicum. ω. η. υ. Quarum
omnium uis in nostris recognoscitur. Aristoteles decem
et octo priscas fuisse. α. β. γ. δ. ε. κ. λ. μ. ν. ο. π. ς.
τ. υ. χ. Et duas ab Epichareo additas. θ. ξ. q̄ a Palame-
de mauult: Anticlides in ægypto inuenisse quendam no-
mine Menona tradidit quindecim annis ante Phorone-
um antiquissimum græciæ regem. Idq; monumētis ap-
probare conatur. E diuerso Epigenes apud babylonios
septingentorum uiginti annorum obseruationes syde-
rum cœtilibus laterculis inscriptas docet: grauis auctor
in primis. Qui minimus Berosus et Critodemus qua-
dringentorum octoginta annorū. Ex quo apparet æter-
nus litterarum usus. In latium eas attulerunt pelasgi.
Laterarias domos cōstituerunt primi Euryalos et Hy-
perbios fratres athenis: antea specus erāt pro domibus
Gelio Doxius Celij filius lutei ædificij inuentor placet
exemplo sumpto ab hirundinum nidis. Oppidum Ce-
crops a se appellauit cecropiam; quæ nunc est arx athe-
nis. Aliqui argos a Phoroneo rege ante conditum uo-
lunt. Quidam et sycionem. Aegyptij uero ante apud
ipsos diospolin. Tegulas inuenit Cinyra Agrippæ filius
et metalla æris: utrunq; in insula cypro. Item forcipē
marculū: uetere: incudē. Puteos Danaus ex ægypto adue-
ctus in græciam: qua uocabatur argos. Lapidicinas Cad-
mus thebis: at ut Theophrastus in phœnice. Trason mu-
ros. Turres: ut Aristo. Cyclopes. Phœnices: ut Theophra-
stus. Aegyptij textilia infecere lanas sardibus Lydi.
Fusos in lanificio Closter filius Arachnes linum et re

LIBER

tia Arachnæ. Fulloniam artem Nitias megarensis Su-
 trinam. Batius Medicinam egyptij apud ipsos uolunt
 repertam. Alij per anabum babylonis & Apollinis fi-
 lium. Herbariam & Medicamentariam a Chirone Sa-
 turni & Phylliræ filio. Aes conflare & tēperare Ari-
 stoteles Lydium scychē monstrasse. Theophrastus De-
 lam Phrygen putat. Aerariam fabricam alij Chalybas
 Alij Cyclopas. Ferrum Hesiodus in creta eos: qui uoca-
 ti sunt Dactyli Idæi. Argentum inuenit Erichonius
 atheniensis: ut alij ceacus: Auri metalla & conflaturā
 Cadmus phoenix ad pangenū mōtem: ut alij Thoas &
 Eachis in panchaia: aut sol Oceani filius: cui Gellius
 medicinæ quoq; inuentionem ex melle assignat. Plum-
 bum ex cassiteride insula primus apportauit Midacri-
 tus. Fabricam ferream inuenere cyclopes. Figulinas Cho-
 rebus atheniensis. In iis orbē Anacharsis scythes ut alij
 Hyperbius corinthius. Fabricam materiā Dedalus &
 in ea ferram: asciam: perpendiculum: terebram: glutinū
 ichthyocollam. Normam aut & libellam: & tornum
 & clauem Theodorus Samius. Mensuras & pondera
 Phidon argiuus: aut Palemedes ut maluit Gellius: Ignē
 e silice Pyrodes: cilicis filius. At eundem asseruare in fe-
 rula Prometheus. Vehiculum cum quattuor rotis phry-
 ges: Mercaturas poeni: culturas uitium & arborū En-
 molphus atheniensis. Vinum aqua misceri Staphilus Si-
 theni filius: Oleum & trapetas Aristeus atheniensis.
 Idem mella. Bouem & aratrum. Bithiges atheniensis
 ut alij Triptolemus. Regiam ciuitatem egyptij. popula-
 rem attici: post Theseum tyrannus primus fuit phala-
 ris agri genti. Seruitium inuenere lacedæmonij. Iudiciū
 capitis in ariopago primum actum est: proelium afri cō-
 tra egyptios primi fecere: sustibus: quos uocant phalan-

gas. Clipeos inuenerunt Proetus & Acrisus inter se bel-
lātes: siue Chalcus Athamantis filius Loricā Mydias
messenius. Galeam: gladiū: hastā lacedæmonij. Ocreas
& cristas Cares. Arcū & sagittam Scythem Iouis fi-
lium: Alij sagittas Persen Persein filiū inuenisse. Lan-
ceas ætolas. Iaculū cum amento ferunt inuenisse Aeto-
lum Martis filium. Hastas uelitares Tyrrhenū pilumq;
Penthesileam amazonē securim. Piseū uenabula. Et in
tormentis scorpionē Cretas. Catapultā syros. Phœni-
cas balistam & fundā Aeneā tubā Piseum Tyrrhenū
Testudines Artemonē clazomeniū. Equū: qui nunc aries
appellatur in muralibus machinis Epeum ad troiam.
Equo uehi Bellorofontē. Frenos & strata equorum Pe-
letronium. Pugnare ex quo thessalos: qui centauri ap-
pellati sunt: habitātes secundū pelium montem Bigas
primum iunxit phrygium natio. Quadrigas Erichto-
nius. Ordinem exercitus: signi dationem: thesseras: uigi-
lias inuenit Palamedes troiano bello. Specularem signi-
ficationem eodem bello Sinon. Inducias Lycaon. Fæde-
ra Theseus Auguria ex auibus Caraia quo caria appel-
lata. Adiecit ex cæteris aialibus Orpheus. Aruspiciū
Delphus. Igni spicia Amphiaræus. Auspicia auium Ty-
resias thebanus. Interpretationē ostentorum & som-
norum Amphytrion. Astrologiā Athlas Libyæ filius
ut alij ægyptij: ut alij assyrij. Spheram in ea millesius
Anaximander. Ventorū rationē Aelous Hellenis filius.
Musicā Amphion. Fistulā Pan. Monaulum Mercurius
Obliquam tibiam Nydas in phrygia. Geminas tibias.
Marsias. In eadem gente lydios modulos Amphio. Do-
rios Thamyras thrax. Phrygios Marsyas phryx. Citha-
ram Amphyon: ut alij Orpheus: ut alij Linus. Septem
cordis additis Terpander. Octauā Simonides addidit

Inuenerunt
Logia.

LIBER

Nonam Timotheus: Cythara sine uoce cecinit Thamy-
ras primus. Cum cantu Amphion ut alij Linus Citha-
ra edita carmina composuit Terpander. Cū tibijs cane-
re uoce Troezenius Dardanus instituit. Saltationē ar-
matā Curetes docuere. Pyrrhycen Pyrrhus: utranq; in
creta. Versum heroicū pythio oraculo debemus. De poe-
matum origine magna quæstio est. Ante troianū bellū
probantur fuisse. prosaicā orationē condere pherecides
Syrius instituit tempore Cyri regis. Historiā Cadmus
milesius. Ludos gymnicos in arcadia Licaon. Funebres
Acastus in iolcho post eū Theseus in isthmo. Hercules
olympiæ athelicam. Pythus pilam lusoriam. Gyges ly-
dius picturam in ægypto. In græcia uero pyrrhus Des-
dali cognatus ut Aristoteli placet: ut Theophrasto Po-
lignotus atheniensis. Nauē primus in græciam ex ægy-
pto Danaus aduexit. Ante ratibus nauigabatur inuen-
tis in mari rubro inter insulas a rege Erytra. Reperiun-
tur qui mysos & troianos priores excogitasse in helle-
sponto putent: cum transirent aduersus thracas. Etiam
nunc in britannico oceano uitiles corio circūsumtæ fiunt
In nilo ex papyro & scripto & arundine. Longa na-
ue Iasonem primū nauigasse philostephanus auctor est
Egesias parrhalum. Ctesias Samyram. Saphanus Semy-
ramin. Archinachus Aegeonem Biremem Damasthe-
nes erythreos. Fecisse. Tryremen Thucydides Amoclen
corinthium. Quadriremen Aristoteles cartbaginenses
Quinqueremen instituit Nesichthon salaminus. Sex
ordinum Zenazoras syracusius. Ab ea ad decirem Nes-
giton. Alexandrum magnum ferunt instituisse ad duo
decim ordines. Philostephanus Ptolemæum Soteren
ad quindecim. Demetrium Antigoni ad. xxx. Ptolemeū
philadelphum ad. xl. Ptolemeum philopatorem: qui

Tryphon cognominatus est: ad. l. Oneraria Hippius ty-
rius inuenit. Lembū cyrenenses. Cymbā phœnices. Ce-
locem rhodi. Cercuiram cyprij. Syderum obseruationē
in nauigando phœnices. Remum copæ. latitudinē eius
plateæ. Vela icarus. Malum & antennā Dedalus. Hy-
pagum salaminij: aut pericles atheniensis. Tectas lon-
gas tasi: antea ex prora tantum & pupi pugnabatur
Rostra addidit Piseus. Tyrreni anchoraz. Eupalamius
eandem bidentem: Anacharsis harpagonas. Et manus
Pericles atheniensis: amminicula gubernandi Typhis.
Classe princeps depugnauit Minos animal occidit pri-
mus Hiperbius Martis filius. Prometheus bouem.

In quo primus gentium con-
sensus.

Ca. lviij

g Entium consensus tacitus primus omniū con-
spirauit ut ionum litteris uterentur.

De litteris antiquis.

Ca. lvij

Eteres græcas fuisse easdem pene: quæ nunc
u latinæ inditio erit delphica tabula antiquæ
æris: quæ est hodie in palatio dono princi-
piū Minervæ dicata in bibliotheca cum inscriptio-
ne tali. ΜΑΥΣΙΚΡΑΤΗΣ ΤΙΣΑΜΕΡΟΝ ΑΘΗΝΑΙΟ Δ.
ΑΛΕΘΗΚΕΥ.

Quando primum tonsores romæ.

Ca. lix.

Equens gentium consensus in tonsoribus fuit
s sed romanis tradior. In italiam ex sicilia ue-
nere post romam conditam anno quadrin-
gentesimo quinquagesimo quarto: adducente. P. Tici-
nio Mena aut auctor est Varro. ante intonsi fuere. pri-
mus omnium radi quottidie instituit Artificanus. Se-
quens Diuus Augustus cultris semper usus est.

u ij

LIBER

Quando primum horologia.

Ca. lx.

Ertius consensus fuit in horarum observatio-
 ne iam hac ratione accedens. Quando
 a quo in græcia reperta diximus in secundo
 volumine. Serius etiam hoc romæ contigit. Duode-
 cim tabulis ortus tantum et occasus nominatur: post
 aliquot annos deiectus est et meridiæ accenso consu-
 lum id pronunciante cum e curio inter rostra: et græ-
 costasin prospexisset talē solem A colūna ænea ad carce-
 rem inclinato sydere supremā pronunciauit: Sed hoc se-
 renis tñ diebus usq; ad primū punicū bellum. princeps
 romanis solariū horologiū statuisset ante. xij. annos q̄ cū
 pyrrho bellatū est: ad ædem. Quirini. L. Papius. Cur-
 sor cum eandem dedicaret a patre suo notam a Fabio
 Vestali proditur. Sed neq; facti horologiū rationē: uel
 artificis significat: nec unde translātū est: aut apud quē
 scriptū id inuenerit. M. Varro primū statutū in publi-
 co secundū rostra incolūna tradit bello punico primo a
 M. Valerio Messala consule catina capta in sicilia. De-
 portatū inde post. xxx. annos q̄ de papyriano horolo-
 gio traditur: anno urbis quadringentesimo septuagesimo
 septimo. Nec cōgruebant ad horas eius lineæ: parue-
 runt tamen ei annis undecim: donec. Qu. Martius phi-
 lippus qui cum. L. Paulo fuit censor diligentius ordina-
 tum iuxta posuit. Idq; munus inter censoria opera gra-
 tissime est acceptum. Etiamnum tamen nūbilo incer-
 tæ fuere horæ usq; ad proximum lustrum. Tunc Scipio
 Nasica collega Lanati primus aqua diuisit horas æque
 noctium ad dierum. Idq; horologiū sub tecto dica-
 uit: anno urbis. d. lxxxv. Tandiu. Populo Romano in-
 discreta lux fuit. Nunc reuertamur ad reliqua anima-
 lia: primumq; terrestria.

OCTAVVS Fo. 15
CAII PLINII SECVNDI NATVRALISHI-
STORIAE LIBER OCTAVVS.

De animalibus terrestribus. Elephantorum commē-
datio: & de sensu eorum. Ca. i.

D RELIQUA TRANSEAMVS
animalia & primū terrestria. Maxi-
mum est elephas: pximūq; hūanis sen-
sibus. Quippe intellectus illis sermo-
nis patri. Et in primis obedientia: offi-
ciorūq; quæ didicere memoria. Amoris & gloriæ uolu-
ptas: immo uero quæ ēt in hoīe rara probitas: pruden-
tia: æquitas. Religio quoq; syderū solisq; ac lunæ uene-
ratio. Auctores sunt in mauritaniæ saltibus ad quendā
amnē cui nomē est anulo intescente: luna noua: greges
eorum descendere: ibiq; se purificantes solēniter aqua
circūspergi: atq; ita salutato sydere in siluas reuerti: uī-
tolorū fatigatos præ se ferentes. Alienæ quoq; religiōis
intellectu creduntur maria transire nō ante naues cō-
scendere: q̄ inuitati rectoris iureiurādo de reditu. Visi-
q; sunt fessi ægritudine quādo & illa moles infestant
morbi: per herbas supini in cōlū iacentes: ueluti tellure
præcibus alligata. Nam quod ad docilitatē attinet. Re-
gem adorant. Genua submitunt. Coronas porrigunt.
Indicis arabici minores: quos appellant nothos.

Quando primum iuncti.

Ca. ij.

Omnē iuncti primum subire currum Pompeij
magni africo triumpho. Quod prius india
uicta triumphante Libero patre memoratur
Procilius negat potuisse Pompeij triumpho iunctos in-
gredi porta Germanici Cæsaris munere gladiatorio

u. iij

LIBER

quosdam inconditos motus edidere saltantium modo. Vulgare erat per auras arma iacere non auferentibus neutris: atq; inter se gladiatorios congressus edere: aut lasciuiente pernecitate colludere. Postea & per fines incessere. Lecticas etiā ferentes quaterni singulas: puerperas imitantes: plerisq; hominum triclinijs accubitu: iere per lectos ita libratīs uestigijs: ne quis potentium attingeretur. De docilitate eorū. Ca. iij.

Ertum est unum tardioris ingenij in accipiēdis: quæ tradebantur: sæpius castigatū uerberibus eadē illa medietatem noctu repertū. Mirum maxime & aduersis quidē fūnibus subire. Sed regredi magis utriq; pronis. Mutiamus ter consul auctor est aliquē ex ijs & litterarū ductus græcarū didicisse: solitūq; prescribere eius linguæ uerbis. Ipse Ego hæc scripsi: & spolia celtica dicauī. Itēq; se uidente puteolis cum aduēcti de naue egredi cogerentur: territō spatio procul pontis a continente porrecti ut sese longinquitatis astimatione fallerent: auersos retrorsus isse. Prædam ipsi in se expectandā sciunt solā esse in armis suis: quæ iuba cornua appellat. Herodotus tanto antiquior & consuetudo melius dentes. Quā ob rem decī duos casu aliquo uel senectā defodiunt. Hoc solum ebur est. Ceterū & in ijs quoq; quod corpus intexit uilitas ossea. Quāq; nuper ossa cēt in laminas secari cœpere peruria. Etenī rara amplitudo iam dentiū præterq; ex india reperitur. Ceterū in nostro orbe cessere luxuriæ. Dentium candore intelligitur inuenta. Circa hos belli cura summa. Alterius mucroni parcunt: ne sit prælijs hebes alterius operario usu fodiunt radices. Impellunt moles Circumuentiq; a uenantibus primos constituunt: quibus sunt minimi: ne tanti prælium putetur postea fessē

impastos arbori frangunt: prædaq; se redimunt.

De clementia eorum: & q; pericula sua intelligant

& de tigridis truculentia.

Ca. iiij.

Irum in plerisq; animalium scire quare pe-
m tantur: Sed & percuncta quid caueant Ele-

phas homine obuio forte in solitudie & sim-
pliciter oberrante clemens placidusq; etiam demonstrare uiam traditur. Idem uestigio hominis animaduerso priusq; homine intermiscere insidiarum metu. Subsistere ab olfatu. Circumspectare. Iras proflare. Nec calcare sed erutum proximo tradere. Illum sequenti nuntio simili usq; ad extremum: tunc agmen circumagi: & reuertenti aciemq; dirigere. Adeo omnium odori durare uirus illud maiore ex parte ne nudorum quidem pedum. Sic & tigris etiam feris cæteris truculenta. atq; ipsa elephantum quoq; spernens uestigia. Homine uiso transferre dicitur protinus catulos. Quo nam modo agnito? ubi ante conspecto illo quem timet? Etenim tales siluas minime frequentari certum est. Sane mirantur ipsam uestigij raritatem. Sed unde sciunt timendos esse? immo uero cur uel sæpius conspectum paueant: tanto uiribus magnitudine: uelocitate præstantiores? Nimirum hæc est natura rerum: hæc potētia eius sæuissimas ferarum maxiasq; quæ unquam uidissent: quæ debeat timere. & statim intelligere: cur sit timendum. De intellectu & memoria eorum. Ca. v

Lephanthi gregatim semper ingrediuntur. Ducit
e agmen maximus natu. Cogit ætate proximus
annum transire: minimos præmittit: ne maiorum ingressu atterente alueum crescat gurgitis altitudo. Antipater auctor est duos Antiocho regi in bellicis uisibus celebres etiam cognominibus fuisse. Etenim nouere ea. Certe Cato cum imperatorum nomina anna-

iiij

LIBER

libus describeret: eum qui fortissime proeliatus esset: in punica acie Sutrum tradidit uocatum altero dente mutilato. Antiocho uadum fluminis expienti renuit Aiax alioquin dux agminis semper. Tum pronuntiatum eius fore principatum qui transisset: ausumq; Patroclum. Ob id phaleris argenteis quo maxime gaudent: & reliquo omni primatu donauit. Ille qui notabatur inedia mortem ignominiae praetulit. Mirus namq; pudor est. Victusq; uocem fugit uictoris. Terram ac uerbenas porrigit. Pudore nunq; nisi in abdito coeunti Mas quinquennis: foemina decennis. Initur autem biennio: quinis ut ferunt cuiusq; anni diebus: nec amplius. Sexto perfunduntur amne non ante reduces ad agmen. Nec adulteria nouere. Nulla ue propter foeminas inter se praelia: caeteris animalibus pernicialia. Nec quia desit illis amoris uis. Namq; traditur unus amasse quandam in aegypto corollas uendentem. Ac ne quis uulgariter electaz putet: miretur gratam Aristophani celeberrimo in arte grammatica: alius Menandrum syracusanum incipientis iuuentae in exercitu Ptolomaei desiderium eius quotiens non uideret inedia testatus. Et unguentaria quaedam dilectam iuba tradit. Omnium amoris fuere argumenta gaudium a conspectu: blanditiaeq; inconditae: stipites quas populus dedisset: seruatae: & in sinum effusae. Nec mirum esse amorem quibus sit memoria. Idem naq; tradit agnitum in senecta multos post annos qui reator in iuuenta fuisset. Idem diuinationem quandam iusticiae. Cum Bocchus rex xxx. elephantis totidem in quos sanire instituerat stipitibus alligatos obiecisset: pcurantibus inter eos qui lacefferent: non potuisse effici: ut crudelitatis alienae ministerio fungeretur.

Quando primum in Italia

Ca. vi.

Lephanres italia primum uidit pyrrhi regis
 e bello: & boves lucas appellauit i lucanis ui-
 sos anno urbis quadringentesimo septuagesima
 mo secundo. Roma aut in triumpho septē annis ad supe-
 riorem numerū additis. Eadē plurimos anno quingen-
 tesimo secundo uictoria. L. Metelli pontificis in sicilia
 de pœnis captos. cxlij. suere trauecti ratibus quas dolio-
 rum cōsertis ordinibus imposuerant. Verius eos pugnas-
 se in cyrco interfectosq; iaculis tradit penuria consilij.
 Qm̄ neq; ali placuisset: neq; donari regibus. L. piso in-
 ductos dūtaxat in circū: atq; ut cōtempus eorum incre-
 sceret ab operarijs hastas præpilatas habentibus: p cyr-
 cum totum actos. Nec quid dein de ijs factum sit aucto-
 res explicant: qui non putant interfectos.

Pugna eorum.

Ca. vij.

Lara est unius e romanis dimicatio aduersus
 e elephātū. Cū Hānibal aptiuos nostros dimi-
 care inter se coegisset. Nāq; unum q̄ superat:
 obiecit elephāto: & illū dimitti pactus si interemisset.
 Solus ergo in harena cōgressus magno pœnorum dolore
 cōfecit. Hannibal cū famā eius dimicationis cōtemptu;
 allaturā beluis intelligeret: eq̄tes misit qui abeuntē in-
 terficerēt. Promiscidē eorū facillime amputari Pyrrhi
 Præliorū expimentis patuit. Romæ pugnassee. Feneſtel-
 la tradit primū oīū in cyrco Claudij pulchri ædilitate
 curuli. M. Anronio. A. Posthumo cōſſ. anno urbis sexcen-
 tesimo quinquagesimo q̄nto. Itē post ānos. xx. Lucullo-
 rum ædilitate curuli aduersus tauros. Pompeij quoq; al-
 tero cōsulatu dedicatōe tēpli Veneris uictricis pugnaue-
 re in circo. xx. aut ut quidam tradunt. xvij. Getulis ex
 aduerso iaculantibus mirabili unius dimicatione: qui
 pedibus confossis rep̄sit gēnibus i cateruas: arrepta scu-

LIBER

ea iaciens in sublime: quæ decidētia uolubilitate spectā-
tibus uoluptati erant in orbē circūacta. uelut arte nō fir-
more beluæ iacerentur. Magnū & in altero miraculuz
fuit uno ictu occiso. Pilū sub oculo adactū in uitalia capi-
tis uenerat. Vniuersi eruptionē tētauerē nō sint uexatio-
ne populi. circūdātis claustris ferreis. Qua de cā Cæsar
dictator postea simile spectaculū editurus euripis hare-
nā circūdedit: quos Nero princeps sustulit egi loca ad-
dens. Sed Pōpeiani amissa fuge spe misericordiaz: uulgi
inenarrabili habitu quærentes supplicare quædā sese
lamentatōe cōplorātes: tāto populi dolore: ut oblitus im-
patoris: ac munificētiæ: honorisue exquisitæ flēs uniuersus
cōsurgeret: dirasq; Pōpeio: quas ille mox luit pœnas
iprecaretur. Pugnauerē & Cæsari dictatori tertio con-
sulatu eius. xx. cōtra pedites quingentos. Iterū totidē tur-
riti cū sexagenis ppugnatoribus: eodē quo priores nūe-
ro peditū: & pari egiūe diuerso dimicāte. Postea sin-
gulis principibus Claudio & Neroni i cōsumatiōe glā-
diatorū. Ipsius dialis tāta narratur clāmētia cōtra mi-
nus ualida: ut in grege pecudū cōcurrentia manu dimo-
ueat: ne qd obterat imprudēs. Nec nisi laceffiti neceāt:
ideoq; gregatim semp ambulēt. Minime ex oibus solū-
uagi. Equitatu circūuerti ifirmos aut fessos uulneratos:
ue in mediū agmē recipiūt: ac uelut iperio: aut rōe pui-
ces subeūt. Capti celerrime mitificātur ordeī succo.

Quomodo capiantur.

Cd. viij.

Apiuntur autē in india unū ex domitis agen-
te rectore: qui dep̄hensum solitariū: abactūue
a grege uerberat ferū. Quo fatigato transcē-
dit in eū: nec secus ac priorē regit. Africā foueis capit: in
quas deerrāte aliquo p̄tinus cæteri cōgerūt ramos: mo-
les deuoluūt: aggeres construūt: oīq; ui conātur extrahere

re: Antea domitadi: gratia gregis equitatu cohiberi co-
uallē manufactā: & longo tractu fallacē. Cuius inclusos
ripis fossisq; fame domabāt. Argumētū erat ramus ho-
mine porrigēte clamēter acceptus. Nūc dentium cā. Pe-
des eorū iaculantur alioquin mollissimos. Trogloditæ
cōtermini æthiopiæ q; hoc solo uenatu aluntur: arbores
ppinquas itineri eorū cōsunt. Inde totius agminis
nouissimū speculari extremas inclines defiliūt. Leua ap-
prehēditur cauda. Pedes stipantur in sinistro fœminæ.
Ita pēdēs: alterū poplitem dextra cedit: ac p̄acuta bipē
ni hoc crure tardato pfugiens: alterius poplitis nervos
ferit: cūcta p̄celeri p̄nitate peragens. Alij tutiore gene-
re: sed magis fallaci intētos ingētes arcus defigūt humi
lōgius. Hos præcipui uiribus iuuenes cōtinent. Alij cōti-
xi pari conatu tēdūt: ac p̄tereūtibus sagittarum uenabu-
la infigunt: mox sanguinis uestigijs sequūtur elephāto-
rū generis fœminæ multo pauidiores.

Quomodo domantur.

Ca. ix.

Domantur autem rabidi fame & uerberibus
d elephantis alijs admotis qui tumultuantē ca-
thenis coerceant. Alias circa coitus maxime
efferantur: & stabula indorū dentibus sternunt. Qua
propter arcent eos coitu: fœminarumq; pecuaria sepa-
rant: quæ haud alio modo quam armentorum habent.
Domiti militant: & turres armatorum in hostes fe-
runt: magnaq; ex parte orientis bella conficiunt. Pro-
sternunt acies: proterunt armatos. Tidem minimo suis
stridore terrentur: uulneratq; & territi retro semper
cedunt: haud minore partium suarum perniciē. Indicū
afri pauent: nec contueri audent. Nam & maior indi-
cis magnitudo est.

De partu eorum & reliqua natura.

Ca. x.

LIBER

Ecce annis gestare in utero uulgi existimat.
d Aristoteles biennio: nec amplius quam singulos semel gignere: pluresque uiuere ducentis annis: quosdam trecentis. Iuuenta eorum sexagesimo incipit. Gaudent omnibus maxime. Et circa fluuios uagantur: cum alioquin mare propter magnitudinem corporis non possint. Idem frigoris impatientes. Maximus hoc malum: inflammationemque et perfluuium alui: nec alia morborum genera sentiunt. Olei potu tela quae corpori eorum inhaerant: decidere inuenio. A sudore autem facilius adhaerescere. Et terram edisse eis rabificum est: nisi saepius madant. Denotant autem et lapides. Truncos quidem gratissimo in cibatu habent. Palmas excelsiores fronte prosternunt. Ac ita iacentium assumunt fructum. Mandunt ore. Spirant et bibunt: odoranturque: haud improprie appellata manu. Aialius maxime odore mure: et si pabulum in praesepio positum attingi ab eo uidere: fastidiunt. Cruciatum in potu maxime sentiunt hausta hirudine: quae sanguisugam uulgo coepisse appellari aduerto. Haec ubi in ipso animae canali se fixit: intolerando afficit dolore. Durissimus dorso tergus. Ventres molles. Setarum nullum tegumentum. Ne in cauda quidem praesidium abigendo tedio muscarum. Namque id et tanta uastitas sentit. Sed cancellata cutis et inuitans id genus animalium odore. Ergo cum extenti recipere examina: arctaris in rugas repente cancellis comprehensas enecant. Hoc eis pro cauda: pro iuba: pro uillo. Dentibus ingens precium: et deorum simulacris laudatissima ex eis materia. Inuenit luxuria commendationes. Et aliam expetit in callo manus uim saporis: haud alia de causa credo quam quia ipsum ebur sibi maderem uidetur. Magnitudo dentium uidetur quidem in templis praecipua. Sed tamen in extremis africae: qua confinis aethiope est

postiu uicē in domicilijs præbere. Sepeſq; in ijs & pecorum stabulis palos elephantorū dentibus fieri Polybius tradit auctore Gaulusa Regulo.

Vbi nascantur: & de discordia eorum & draconum.

Ca. xi.

Lephantes fert africa ultra syrticas solitudines: & in mauritania. Ferunt æthiopes & trogloditæ ut dictum est: Sed maximos india bellantesq; cū ijs perpetua discordia dracones tātæ magnitudinis: ut & ipsos circūflexu facili ambiāt: nexuq; nodi præstringant. Cōmoritura dimicatio: uictusq; corruens complexum elidit pondere.

De solertia animalium.

Ca. xij.

Ira animaliu; pro se cuiq; præcipua solertia est: ut ijs una scandendi in tantam altitudinē difficultas. Draco itaq; iter ad pabula speculatur. Ab excelsa se arbore inicit. Scit ille imparem sibi luctatum contra nexus. Itaq; arborum aut rupium atrituz quærit. Cauent hoc dracones: ob idq; gressus primum aligant cauda. Resolunt illi nodos manu. At hi in ipsa nare caput condunt: pariterq; spiritum præcludunt: & molissimas lancinant partes. Iidem obuī deprehenſi in aduersos erigunt se: oculosq; maxime petūt. Ita fit ut plerunq; cæci ac famæ: & mœroris tabe confecti reperiantur. Quā quis aliam tantæ discordiæ causam attulerit: nisi naturæ spectaculum sibi ac paria cōponentis. Est & alia dimicationis huius fama. Elephātis frigidissimum esse sanguinem ob id æstu torrente præcipue a draconibus expeti. Quamobrem in amnes merſos insidiari bibentibus: arctatisq; illigata manu in aurem morsum defigere. Quoniam is tantum locus defendi non possit manu. Dracones esse tantos: ut totuz

LIBER

sanguinem capiant. Itaq; elephantos ab ijs ebibi: sicut
tosq; cōcidere. Et dracones iebriatos opprimi cōmoriq;

De draconibus

Ca. xiiij.

Enerat dracones æthiopia indicis pares uice
g num cubitorum. Id modo mirum unde crista
tos iuba crediderit. Asachæi uocantur æthio
pes: apud quos maxime nascantur. Narratur in mariti
mis eorum quaternos: qui nosue inter se cratium modo
implexos erectis capitibus uelificātes ad meliora pabu
la arabia uehi fluctibus.

De serpentibus maximis. Et bois.

Ca. xiiij.

Egasthenes scribit in india serpentes in tan
m tam magnitudinem adlescere: ut solidos hau
riant ceruos: taurosq;. Metrodorus circa rhin
daccum amnem in ponto ut superuolantes quis alte: per
niciterq; alites haustu raptas absorbeant. Nota est in
punicis bellis ad flumen bagradam a Regulo imperato
re balistis: tormentisq; ut oppidum aliquot expugnata
serpens. cxx. pedum longitudinis. Pellis eius maxillaq;
usq; ad bellum numantinum; durauere romæ in templo.
Faciunt his fidem in italia appellatæ boæ in tantam
magnitudinem exeuntes: ut Diuo Claudio principe oc
cisa in uaticano solidus in aluo spectatus sit infans. Ali
tur primo bubuli lactis succo: unde nomen traxere. Cæ
terorum animalium: quæ modo conuicta undiq; italiae
contigere sapius: formas nihil attinet scrupulose re
ferre. De scythicis aialibus: Et septētriōalibus. C. xv

Aucissima scythia gignit inopia fructuum.

p Pauca contermina illi germania Insigna tam
bouum ferarum genera: imbatos bisontes: ex
cellentiq; Et ui: Et uelocitate uiros: quibus imperituz
uulgus bubalorum nomen imponit: cum id gignat afri:

ca nitili potius ceruine: quadam similitudine. Septērio
fert & equorum greges ferorum: sicut asinorum asia:
& africa. Præterea alcē ni proceritas aurium: & cerui
cis distinguat: iumento similem. Item natam in sandi
nania insula: nec unquam uisam in hoc orbe: multis ta
men narratam alcen haud dissimile; illis & nullo suf
fragium flexu. Ideoq; non cubantem: & accliuem ar
bori in somno: eaq; incisa ad insidias capi. Alias uelocita
tis memoratæ. Labrum ei superius prægrande: ob id re
trograditur in pascendo: ne in priora tendens inuolua
tur. Tradunt in pæonia feram: quæ bonasus uocetur: eq
na iuba: cætera tauro similem. cornibus ita in se infle
xis: ut non sint utilia pugnae. Quapropter fuga sibi au
xiliari: reddente ea finem interdum: & trium iugerū
longitudine cuius contactus sequentes: ut ignis aliquis
comburat. Mirum pardos: pantheras: leones: & simi
lia condito in corporis uaginas unguiū; mucrone: ne re
fringantur: hebetenturq; ingredi: auersisq; falculis cur
rere: nec nisi appetendo prætere.

De leonibus.

Ca. xvi.

Eoni præcipua generositas: tunc cum colla ar
mosq; uestiunt iuba. Id enim ætate contigit
e leone conceptis. Quos uero pardi generaue
re: semper insigni hoc carent. Simili modo fœminæ. Ma
gna ijs libido coitus: & ob hoc maribus ira. Africa hæc
maxime spectat inopia aquarum: ad paucos amnes con
gregatibus se feris. Ideo multiformes ibi animaliū par
tus: uariæ fœminis cuiusq; generis mares: aut ui: aut uo
luptate miscente. Vnde etiam uulgare græciæ dictum
semp aliqd noui africā afferre. Odore pardi coitū sctit
adultera leo: totaq; ui cōsurgit i pœnā. Iccirco aut cul
pa flumie abluitur: aut lōgius comitatur. Semel at edi p

LIBER

tum lacerato unguium acie utero in enixu vulgum cre-
didisse uideo. Aristoteles diuersa tradit: uir quem in iis
magna secuturus in parte prefandum reor. Alexandro
magno rege inflamato cupidie animalium naturas no-
scendi: delagataq; commentatione Aristoteli summo in
omni scientia uiro: aliquot millia hominum in totius
asie: gracieq; tractu parere iussa: omnium quos uenda-
tus: aucupia: piscatusq; alebat. Quibusq; uinaria: arme-
ta: aluearia: piscina: auaria in cura erant: ne quid usq;
genitum ignoraretur ab eo. Quos percontando. L. fer-
me uoluntia illa praelara de animalibus codidit. Quae
a me collecta in arctium: cum iis quae ignorauerat: quae
so ut legentes boni consulant: in uniuersis rerum natu-
rae operibus: medioq; clarissimi regum omnium deside-
rio cura nostra breuiter peregrinantes. Is ergo tradit lea-
nam primo fetu parere quinque catulos: ac per annos sin-
gulos uno minus: ab uno sterilefcere. Informes: minias-
q; carnes magnitudine mustellarum esse initio. Seme-
stres uix ingredi posse: nec nisi bimestres moueri. In eu-
ropa autem inter acheloum tantum. Et nestum amnes
leones esse: sed longe uiribus praestantiores iis quos afri-
ca: aut syria gignant. Leonum duo genera copastile Et
breue crispioribus iubis. Hos pauidores esse. q; logo sim-
pliciq; uillo: eos contemptores uulnerum. Vrinam. ma-
res crure sublato reddere: ut canes. Grauem odorem nec
minus halitum. Raros in potu. Vesci alternis diebus. A
saturitate interim triduo cibis carere. Quae possunt in
madendo solida deuorare: nec capiente alio coniectis i
fauces unguibus extrahere: ut si fugiendum sit. non i sa-
tietatem abeant. Vitam iis longam docet: argumento: q;
pleriq; dentibus defecti reperiuntur. Polybius Aemilia-
ni comes: in senecta hominem appeti ab iis refert. Qm

ad persequendas feras vires non suppetant. Tunc obsi-
dere africae urbes: eaq; de causa crucifixos uidisse se cū
Scipione: quia ceteri metu poenae similis absterrerentur
eadem noxa. Leoni tantū ex feris clementia in sup-
plices prostratis parcat: & ubi saeuit: in uiros priusq;
in foeminas fremit: infantes non nisi in magna fame.
Credat libya intellectū puenire ad eos precū. Captiuā
certe getuliae reducē audiui multorū in siluis impetum
a se mitigatum alloquio ausae se dicere foeminā pfugā:
infirmā supplicē animalis omniū generosissimi: cete-
riq; imperantis: indignam eius gloria praedam. Varia
circathac opinio ex ingenio cuiusq; uel casu: mulceri al-
loquijs feras. Quippe iam serpentes extrahi cantu: co-
giq; in poenā. Verum falsumue sit: uita decreuerit. Leo-
num animi index cauda: sicut & equorū aures. Namq;
& has notas generosissimo cuiq; natura tribuit im-
mota ergo placido clemens: blandientiq; similis: quod
rarū est. Crebrior enī iracundia eius. In principio ter-
ra uerberatur. In cremento terga ceu quodā incitāmē-
to flagellantur. Vis summa in pectore. Ex omni uulnere
sive ungue impresso: sive dēte: ater pfluit sanguis. Idē
satiati innoxii sunt. Generositas maxime in periculis de-
prehenditur: non in illo tantūmodo: q; spēs tela diu
se terrore solo tuetur: ac uelut cogi testatur. Cogiturq;
tanq; periculo coactus: sed tanq; amentia iratus. Illa no-
bilioi animi significatio qualibet magna canū: & ue-
nantium urgente ui: contemptim restitansq; cedit in
campis: & ubi uideri potest. Idem ubi uirgulta: siluasq;
penetrauerit: acerrimo cursu fertur: uelut deputans
absconsione turpitudinē. Dū sequitur: insilit: saltu: quo
in fuga nō utitur. Vulneratus obseruatiōe mira pcusso-
rem nouit & in quantalibet multitudine appetit. Eū

LIBER

uero qui tela quidē miserit: sed tamē non uulnerauerit
 correptū raptatūq; sternit: nec uulnerat. Cū pro catu-
 lis foeta dimicat: oculorū acie traditur defigere in terrā
 ne uenabula expauescat. Cæterū dolis carēt & suspitio-
 ne. Nec limis intuetur oculis: aspiciq; simili modo no-
 lunt. Creditū est a moriente humū morderi: lachrymā
 q; leto dari. Atq; hoc tale tanq; sæuū animal rotarum
 orbis circūacti: curruq; inanes: & gallinaceorū cristæ
 cautusq; et magis terrent. Sed maxime ignes. Aegritu-
 dinem fastidij tantū sentit: in qua medetur ei cōtume-
 lia: in rabieni agente annexarū lasciuia simiarū. Gusta-
 tus deinde sanguis in remedio est. Leonū simul pugna
 plurimum romæ princeps dedit. Qu. Scauola. P. filius in
 curruli ædilitate. Centū autē iubatorū primus omniū.
 L. Sylla: qui postea dictator fuit in prætura. Post eum
 Pompeius magnus in cyrco. dc. ac in ijs iubatorū. cccxy.
 Cæsar dictator quadringentos. Capere eos arduū erat
 quondā operis: foueisque maxime. Principatu Claudij ca-
 jus rationē docuit: pudendā pene talis fere noīe pasto-
 ris getuli sago cōtra ingruētis impetum obiecto. Quod
 spectaculū in harenā protinus translātū est: uix credi-
 bili modo torpescēte tanta illa feritate: quīs leui in-
 iectu operto capite: ita ut deuinciatur non repugnans.
 Videlicet oīs uis constat in oculis. Quo minus mirū sit
 a Lysimacho Alexandri iussu simul incluso strangula-
 tum leonē. Iugo subdidit eos. Primusq; Romæ ad currū
 iunxit. M. Antonius: & quidē ciuili bello cū dimicatū
 esset in pharsalicis campis: non sine ostento quodam
 tempore illo generosos spiritus iugū subire prodigio si-
 gnificante. Nam q; ita uictus est cum Mima cytheride
 supra monstra et illarū calamitatū fuit. Primus autem
 hominū leonē manu tractare ausus: & ostendere man-

suesactum Hanno e clarissimis pœnorū traditur. Dama-
 natusq; illo argumēto: qm̄ nihil nō persuasurus uir tam
 artificis ingenij uidebatur: & male credi libertas ei:
 cui in tantū cessisset etiā feritas. Sunt uero & fortui-
 ta eorū quoq; clēmentie exēpla. Mentor Syracusanus
 in syria leone obuiō suppliciter uoluitante attonitus pa-
 uore: cum refugienti undiq; fera opponeret sese: & uesti-
 gia lamberet: adulanti similis: aīa dūertit in pede
 eius tumorem uulnusq;: & extracto surculo liberauit
 cruciatu. Pictura casum hūc testatur syracusis. Simili
 modo Helpis samius natiōe in africā delatus naue: iux-
 ta littus cōspecto leone hiatu minaci arbore fuga petit
 Liberopatre inuocato: qm̄ tum præcipuus uotorum lo-
 cus est: cum spei nullus est. Sed neq; p̄sudenti: cum po-
 tuiisset: fera istiterat: & procūbens ad arborem hiatu:
 quo terruerat: miserationem quarebat. Os morsu uali-
 diore adheferat dentibus: cruciabatq; inedia. Tu; pene
 in ip̄is eius telis suspectantem: ac uelut mutis precibus
 orantē: dum fortu itū fidens non est contra ferā. Mul-
 toq; diutius miraculo q̄ metu cessatū est. Digressus tā-
 dem euellit præbenti: & q̄ maxime opus est accomo-
 danti. Traduntq; quādiū nauis ea in littore stetit ret-
 tulisse gratiā uenatus aggerendo. Qua de causa Libe-
 ropatri templū in samo Helpis sacrauit: qđ ab eo factū
 græci. σωτηρο περὶ τοῦ Διόνυσίου. Miremur
 postea uestigia hoīum intelligi a feris: cū etiā auxilia
 ab uno aīaliū sperēt. Cur ei nō ad alia iere? aut nū medi-
 cas manus hoīs sciūt? nisi forte ius malorū ēt feras oīa
 experiri cogit?

De pantheris.

Ca. xvij

4 Equē memorādū & d̄ pāthera tradit Deme-
 trius physicus. Iacētē i media uia hoīs deside-
 rio repēte apparuisse patri cuiusdā Philinis

x ij

LIBER

affectatoris sapientiæ: illū pauore cœpisse regredi. Ferā
 uero circūuolutari non dubie blandientē sese conflictan-
 tem mœrore: qui etiā in panthera intelligi posset. Foeta
 erat: catulis procul in foveā delapsis. Primū ergo mira-
 tioni fuit: nō expauescere. Proximū ei curā intēdere se-
 cutusq; qua trahebat uestē unguū leni iniectione: ut cām
 doloris intellexit: simulq; salutis suæ mercede: exemit
 catulos: eaq; cum ijs prosequente usq; extra solitudines
 deductus læta atq; gestiente: ut facile appareret gratiā
 referre. Et nihil inuicē imputare: quod etiā in homi-
 ne ratum est. Hæc fidē etiam Democrito afferunt: qui
 Thoantem in achaia seruātū a dracone narrat. Eum nu-
 trierat puer dilectū admodū: pauensq; serpentis naturā
 Et magnitudinē metuēs: in solitudines tulerat. In qui-
 bus circūuento latronum insidijs: agnitoq; uoce subue-
 nit. Nam quæ de infantibus ferarū lacte nutricis cum
 essent expositi: produntur: sicut de cōditoribus nostris
 a lupa: magnitudini fatorum accepta referri æquius: q̃
 ferarū naturæ arbitror. Panthera Et tigris macularū
 uarietate prope solæ bestiārū spectantur. Cæteris unus
 ac suus cuiusq; generis color est. Leonum tantū in syria
 niger. Pantheris in candido breues macularū oculi. Fe-
 runt colore earum mire sollicitari quadrupedes cūctas
 sed capitis toruitate terreri. Quāobrē occultato eo re-
 liqua dulcedine inuitatas corripunt. Sunt qui tradāt
 in armo ijs simile: lunæ esse maculā crescentē in orbes
 Et cauentē pari modo cornua. Nunc uarias Et par-
 dos qui mares sunt: appellant in eo omni genere creber-
 rimo in africa syriaq;. Quidam ab ijs pentheras solo
 candore discernūt: nec adhuc aliam differentiam inue-
 ni. Senatusconsultum fuit uetus: ne liceret africanas in
 italiam aduehere. Contra hæc tulit ad populum. Cn.

Anfidius tribunus plebis permisitq; circensium gratia importare. Primus autem Scaurus ædilitate sua. cl. uni uersas misit. Deinde Pompeius magnus quadringentas decem. Diuus Augustus quadringentas uiginti. Idem Q. Ruberone Fabio Maximo cōs. iij. nonas maij theatri Marcelli dedicatione tigrin primus omnium romæ ostendit in cauea mansuefactam. Diuus uero Claudius simul quattuor.

De tigridis natura: & camellis: & cameloparda-
li: & quando primum uisa Ro Ca. xviij.

Igrin hyrcani & indi ferunt animal uelo-
citatis tremendæ: & maxime cognitæ dum
capitur. Totus eius foetus: qui semper numero
sus est: ab insidiante rapitur equo q̄ maxime pernici at-
q; in recentem subinde transfertur. At ubi uacuum cu-
bile repperit foeta (maribus enim cura non est sobolis)
fertur præceps odore uestigans. Raptor appropinquā-
te fremitu abijcit unū ex catulis. Tollit illa morsu: &
pondere etiam ocior acta remeat: iterumq; consequitur
& subinde: donec in nauem regresso irrita feritas sæ-
uit in littore. Camellos inter armenta pascit oriēs: quo-
rum duo genera bactriæ & arabia: differunt q̄ illi bi-
na habent ubera in dorso: hi singula: & in pectore alte-
rum: cui incumbant. Dentium superiore ordine ut bo-
ues carent in utroq; genere. Omnes autem iumentorum
in iis terris dorso funguntur: atq; etiam equitatu i præ-
lijs. Velocitas inter equos: Sed sua cuiq; mensura: sicuti
uires: Nec ultra assuetum procedit spaciū: nec plus in-
stituto onere recipit. Odium aduersus equos gerūt na-
turale. Sitim & quatrinduo tolerant. Implentur cum
bibendi occasio est: & in præteritum: & in futurum
obturkata conculcatione prius aqua: aliter potu nō gan-

LIBER

dent. Viuunt quinquagenis annis: quidam & centenis
 Vt cunq; rabiem & ipse sentiunt. Castradi genus etia
 foeminas: quae bello praeparantur: inuentum est. Fortio-
 res ita fiunt coitu negato. Horum aliqua similitudo in
 duo transfertur animalia. Nabim aethiopes uocant: col-
 lo simile equo: pedibus & curribus boui: camelo capite
 albis maculis rutilu colorem distinguuntibus. Vnde ap-
 pellata camelopardalis. Dictatoris Caesaris circensi-
 bus ludis primum uisa romae. Ex eo subinde cernitur
 aspectu magis q feritate conspicua. Quare etiam ouis-
 feræ nomen inuenit. De chao & cepho. Ca. xix.

Ompeij magni primu ludi ostenderunt chaū
 p quē galli Rhaphiū uocabant: effigie lupi: par-
 dorum maculis. Iidē ex aethiopia quas uocāt
 cephos: quarū pedes posteriores pedibus humanis &
 cruribus: priores manibus fuere similes: hoc aīal postea
 Roma non uidit. De rhinocerote. Ca. xx.

Isdem ludis & rhinoceros unius in nare cor-
 i nu qualis saepe uisus. Alter hic genitus hostis
 elephanto: cornu ad saxa limato praeparat se
 pugne. Indimicatione alium maxime petens: quē scit
 esse moliozem. Longitudo ei par. Crura multo breuiora
 Color buxeus.

De lyncibus & sphingibus: & crocutis
 cercopithecis: indicis bubus: leucrocotis:
 eale: tauris aethiopiae: manticora: monoce-
 rote: catoblepa: basilisco. Ca. xxi.

Yncas uulgo frequentes & sphingas: fusco
 l pilo: māmis in pectore geminis aethiopia ge-
 nerat: multa q; alia monstro similia. Penna-
 tos equos & cornibus armatos: quos pegasos uocant.
 Corcutas uelut ex cane luposq; cōceptos: oīa dētibus frā

gentes: pròtinusq; deuorata conficientes uentre. Cerco
 pithecos nigris capitibus: pilo asinino: & dissimiles cæ
 teris uoce. Indicos boues unicornes tricornesq; . Leucro
 cutam perniciosissimam feram: asini fere magnitudine
 cruribus ceruinis: collo cauda pectore leonis: capite me
 lium. bisulca ungula: ore ad aures usq; rescisso: dentium
 locis osse perpetuo. Hanc feram humanas uoces tradūt
 imitari. Apud eos: & quæ uocatur eale magnitudine
 equi flumiatilis: cauda elephanti: colore nigra uel fulua.
 Maxillas apri: maiora cubitalibus cornua habens mo
 bilia: quæ alterna in pugna sistit: uariatq; infesta: aut
 obliqua: utcumq; ratio monstrauit. Sed atrocissimos ha
 bet tauros siluestres maiores agrestibus: uelocitate ante
 omnes: colore: fuluos: oculis caruleis. pilo in contrariū
 uerso: rictu ad aures dehiscente. Iuxta cornua mobilia.
 Tergoris duricia silicis: omne respuēs uulnus. Feras om
 nes uenantur. Ipsi nō aliter q̄ foueis capti feritate sem
 per intereunt. Apud eosdem nasci Ctesias scribit: quam
 mantikoram appellat triplici dentium ordine pectina
 tim coeunt. facie & auriculis nominis: oculis glaucis:
 colore sanguineo: corpore leonis: cauda scorpionis mo
 do taicula infigentem. Vocis ut si misceatur fistulæ &
 tubæ concentus. Velocitatis magnæ humani corporis:
 uel præcipue appetentem. In india & boues solidis un
 gulis: unicornes: & feram nomine axin: hinnuli pel
 le. pluribus candidioribusq; maculis sacram Liberipa
 tris. Orsei indi Simias cādētes toto corpe uenātur. As
 perrimā aut ferā monoceroten: reliquo corpore equo si
 milē: capite ceruo: pedibus elephāto: cauda apro: mugitu
 graui: unocornu nigro media frōte cubitorū duū eminē
 te. Hanc ferā uiuā negāt capi Apud hesperos æthiops
 fons est nigris: ut pleriq; existimauere nili caput: ut ar

LIBER

gumenta quæ diximus: psuadent. Iuxta hūc fera appel-
latur catoblepas modica aliqñ: cæterisq; mēbris inērs
caput tm̄ prægrauē ægre ferens: id deiectū sp̄ in terram.
Alias internecio humani generis: oibus q̄ oculos eius uī-
dere cōfestim expirātibus. Eadē & basilici serpētis est
uis. Cyranaiā hūc generat p̄uicia. xij. nō amplius digi-
torū magnitudie. Cādida in capite macula: ut quodam
diademate insigni. Sibilo oēs fugat serpentes. Nec flexus
multiplici: nec ut reliquæ corpus ipellit: s; celsus: & ere-
ctus in medio icedēs. Necat frutices nō cōtactas mō: ue-
rū & afflatus: exurit herbas: rūpit saxa. Talis uis malo
ē. Creditū quoddā ex equo occiso hasta: & p̄ eā subeūte
ui. nō eq̄tē mō: sed equū quoq; absumptū. Huic tali mon-
stro (sæpe. n. enectū cōcupiuerē reges uidere) mustellarū
uirus exitio est: adeo naturæ nihil placuit esse sine pa-
ri. Interficiūt eos cauernis facile cognitis: sola tabe. Ne-
cāt illi simul odore: moriūturq;: & naturæ pugnā cōfi-
ciunt.

De lupis.

Ca. xxij.

Ed in italia quoq; creditur lūporū uisus ē no-
xius. Vocēq; hoī quē priores cōtēplētur: adime-
re ad p̄sēs. Inertes hos p̄uosq; africa & ægy-
ptus gignūt: aspos trucesq; frigidior plaga. Hoīes in lu-
pos uerti: rursumq; restitui sibi. falsum esse cōfidenter
existimare debemus: aut credere oīa: quæ fabulosa tot
sæculis cōperimus. Vnde tamē ista uulgo ifixa sit fama
in tātū: ut in maledictis uersipelles habeāt: indicabitur.
Euātes inter auctores græciæ nō sp̄retus tradit arctas
scribere ex gēte Antæi cuiusdā sorte fāmilia electum ad
stagnū quoddā regionis eius duci: uestituq; in quercu su-
spenso tranare: atq; abire in desertā: trāsfigurariq; i lu-
pū: & cū cæteris eiusdē generis cōgregari per annos no-
uē. Quo in tpe si hoī se abstinerit: reuerti ad idē sta-

gnū & cū tranauerit effigiē recipe ad pristinū habitū
addito nouē ānorū senio. Addidit quoq; Fabius eandē
recipe uestem. Mirū est q̄ pcedat grāa credulitas. Nul-
lū tā ipudens mēdaciū est: ut teste careat. Itaq; Copas
q̄ olympionica scripsit: narrat Demarchū Parrhasiū ī sa-
crificio qđ arādes: Ioui lyceo humana etiā cū hostia fa-
ciebant: imolati pueri extra degustasse: & in lupū se cō-
uertisse: Eūdē decimo āno restitutū athleticā restitisse
in pugilatu: uictorēq; uictoria olympia reuersum. Quī
& caudā huius aīalis creditur uulgo inesse amatoriu;
uirus: exiguū in uillo: eūq; q̄ capiatur: abijcere. Nec ideo
pollere: nisi uiuenti direptū. Dies qbus coeāt: toto anno
nō amplius .xij. Eundē in fame uesci terra. Inter augu-
ria ad dexterā cōmeantiū p̄ciso itinere si pleno id ore fe-
cerit: nullū ominū p̄stantius. Sunt in eo genere q̄ cerua-
ri uocātur: qualē e gallia in Pōpei magni harena spe-
ctatū diximus. Huic quis in fame mandenti si respexit:
obliuionē cibi surrepe aiunt: digressumq; quārere aliud

De serpentibus.

Ca. xxij.

Vod ad serpētes attinet: uulgatum est colores
q̄ earum plerasq; terras habere in quas occultē-
tur. Innumera esse generat. Ceraſtis corpore
eminere: cornicula saepe quadrigemina: quorum motu
reliquo occultato sollicitent ad se aues. Geminum caput
amphelbenæ: hoc est & ad caput & ad caudā: tanquā
parū esset uno ore fundi uenenū. Alijs squamam esse
alijs p̄cturas. Omnibus exitiale uirus. Iaculum ex arbo-
rum ramis uibrari. Nec pedibus pauendas tantum ser-
pentes: sed & missili uolare tormento. Colla aspidū in-
tumesce nullo ictus remedio: p̄terq̄ si confestiz partes
contāctæ amputentur. Vnus huic tam pestifero anima-
li sensus uel potius affectus est. Coniuga feræ uagātur

LIBER

nec nisi cum cōpare uita est. Itaq; alterutrūq; interem-
pta: incredibilis alteri ultionis cura. Persequitur inter-
fectorem: unumq; eum in quātolibet populi agmine no-
titia quadam infestat. Perrūpit oēs difficultates. Per-
meat spacia: nec nisi omnibus arcetur: aut præceleri fu-
ga: nō est fateri rerū natura largius mala an remedia ge-
nuerit. Iā primū hebetes oculos huic malo dedit: eosq;
non in fronte: aut ex aduerso cernere: sed in tēpibus. Ita
excitatur: sed sapius auditu q̄ visu.

De ichneumone.

Ca. xxiiij.

Abet deinde interneciū bellū cū ichneumo-
ne. Notū est animal hac gloria maxime in ea
dem natū: ægypto. Mergit se limo sapius: sic-
atq; sole. Mox ubi pluribus eodem modo se corijs lorica-
uit: in dimicationē pergit. In ea caudā attollens: ictus ir-
ritos auersus excipit: donec obliquo capite speculatus in-
uadat in fauces. Nec hoc cōtētus: aliud haud mitius de-
bellat animal.

De crocodilo & hippotamo.

Ca. xxv.

Rocodilū hēt nilus quadrupes malū: & ter-
ra pariter ac flumine infestū. Vnum hoc ani-
mal terrestre linguæ usu caret. Vnū superiore
mobili maxilla imprimit morsum: alias terribile pecti-
natim stipante se dētiū serie. Magnitudine excedit ple-
runq; duodeuiginti cubita. Parit oua quanta anseres:
eaq; extra eum locum transferens semper incubat: præ-
diuinatione quadam ad quē summo auctis eo āno egres-
surus est nilus. Nec aliud animal ex minori origine in
maiore crescit magnitudine. Et unguibus hic armatus
est cōtra oēs ictus cute inuicta. Dies in terra agit: noctes
aqua: teporis utrunq; ratione. Hunc saturum cibo pisci-
um: & semper esculento ore in littore somno datum:

parua quis: quæ trochilos ibi uocatur: rex auium in ita-
 lia: inuitat ad hiandum pabuli sui gratia: os primam
 eius ad sultim repurgans: mox dentes: & intus fauces
 quoq; ad hanc sabendi dulcedinem q̄ maxime hiantes
 In qua uoluptate somno pressum cōspicatus ichneumō
 p̄ easdem fauces: ut telū aliquod immissum: erodit aluū.
 Similis crocodilo: sed minor etiā ichneumone est in
 nilonatus sincos: contra uenena præcipuum antidotus.
 Item ad inflammandam uirorū uenerē. Verum in cro-
 codilo maior erat pestis q̄ ut uno esset eius hoste natu-
 ra contenta. Itaq; & delphini immeantes nilo. quorū
 dorso tanq̄ ad hunc usum cultellata inest pena abigen-
 tes eos præda: ac uelut in suo tātum amne regnātes alio
 quin impares uiribus ipsi astu interimunt. Callent. n. i
 hoc cuncta animalia: sciūtq; nō mō sua commoda: uerū
 & hostium aduersa. Norunt sua tela: norunt occasiōes:
 partesq; dissidentium in bellis. In uētre mollis est: re-
 nuisq; cutis crocodilo: ideo se ut territi immergunt del-
 phini: subeuntesq; aluum illam secant spina. Quin &
 gens hominum est huic beluæ aduersa in ipso nilo &
 in interiore habitans. Tentiryæ ab insula in qua habi-
 tant: appellata. Mensura eorū parua: sed præsentia ani-
 mi in hoc tantū uisu mira. Terribilis hæc cōtra fugaces
 belua est: fugax cōtra insequentes. Sed aduersum ire so-
 li. hi audēt Quinetiā flumini innatāt. Dorsoq; equitā
 tiū mō ipositi hiātibus resupino capite ad morsus addi-
 ta in os claua dextra ac leua tenētes extrema eius utrin-
 q;: ut frenis in terrā agūt captiuos: ac uoce etiā sola ter-
 ritos cogūt euomere recentia corpora ad sepulturā. Itaq;
 ei uni isulæ crocodili nō adnatāt. Olfactuq; eius generis
 hoīum: ut psyllorum serpētes: fugantur. Hebetes oculos
 hoc aīal dicitur habere in aqua: extra acerrimi uisus.

LIBER

Quattuorq; menses hyemis inedia sp trāsmittere i spē
 cu. Quidā hoc unū q̄diu uiuat crescere arbitrantur. V i
 nit aut lōgo tpe. Maior altitudine in eodem nilo belua
 hippopotamus editur. V ngulis binis quales bubus: dor-
 so equi: & iuba: & hinnitu rostro refimo: cauda torta
 & dentibus aprorū aducis: sed minus noxijs. Tergoris
 ad scuta galeasq; impenetrabilis: p̄terq; si humore mede-
 at. Depascitur segetes: destinatōe ante ut ferunt: deter-
 minatas in diem & ex agro ferētibus uestigijs: ne quæ
 reuertenti infidiæ comparentur.

Qui primus romæ hippopotamum & crocodilos
 ostendit. Ca. xxxvi.

Rimus eū: & quinq; crocodilos romæ ædili-
 p tatis suæ ludis. M. Saurus tpario euripo ostē-
 dit. Hippopotamus in quadā medēdi pte etiā
 magister existit: assidua nāq; satietate obesus exit i lit-
 tus recētes arūdinū cāsuras p̄speculatus: atq; ubi acutis-
 simum uidet stipitem imprimens corpus uenā quādam
 in crure uulnerat: atq; ita p̄fluuio sanguinis morbidum
 alias corpus exonerat: & plagā limo rursus obducit.

Quæ aialia quas herbas ostēderūt cerui: lacerti: hi-
 rūdines: testudines: mustella: ciconia: aper: anguis: dra-
 co: panthera: elephas: ursi: cerui: palumbes: colūbæ: gru-
 es: coruus. Ca. xxxvij.

Imile quidā & uolucris in eadē ægypto mō
 s strauit: quæ uocatur ibis: rostri aduncitate p
 eam partem se perliens: qua reddi ciborū one-
 ra maxime salubre est. Nec hæc sola multis animalibus
 reperta sunt usui futura & homini. Dictamū herbam
 extrahendis sagittis cerui monstrauere percussi eo telo
 pastuq; eius herbæ eiectō. Idem percussi a phalangio:
 quod est aranei genus: aut aliquo simili: caneros eden-

do sibi medentur. Est & ad serpentium ictus præcipua
qua se lacerti: quotiens cum his conseruere pugnam. un-
nerati refouent. Chelidonium uisui saluberrimam hiru-
dines monstrauere: uexatis pullorum oculis illa meden-
tes. Testudo cunilæ: quam bubulam uocant: pastu uires
contra serpentes refouet. Mustella ruta in murium ue-
nata cum ijs dimicatione conferta. Ciconia origano. He-
dera apri in morbis sibi medentur: & caneros uescendo
maxime mari eiectiones. Anguis hyberno situ membrana
corporis obducta fœniculi succo impedimentū illud exu-
it: nitidusq; uernat. Exiit autē a capite primum: nec cele-
rius q̃ uno die ac nocte replicans: ut extra fiat membra-
næ quod fuerat intus. Idem byberna latebra uisu obscu-
rato: marathro herbæ sese affricans oculos inūgit: ac re-
fouet. Si uero squamæ obturpuere: spinis iuniperi se sat-
bit. Draco uernam nauſeam silueſtris lactucæ succo re-
stringit. Pantheras per carnes frictas aconito uenātur
barbari. Occupat ilico fauces earum angor. Quare par-
dalianches id uenenum appellauere quidam. At fera cō-
tra hæc excrementis hominis sibi medetur: & alias tā-
auida eorum: ut a paſtoribus eſt industria in aliquo ua-
ſe ſuſpenſa altius q̃: ut queat ſaltu contingere: iaculando
ea petendoq; deſatigata: poſtremo expirare: dicatur alio-
quin uiuacitatis adeo lētæ: ut eiectionis interaneis diu pu-
gnet. Elephas cameleonte concolori: fronde deuorato: oc-
currit oleaſtro huic ueneno ſuo. Vriſi: cum mandragoræ
mala deguſtauerunt: formicas lambūt. Cernuus herba cina-
ræ uenenatis pabulis reſiſtit. Palumbes: gracculæ: mernu-
læ: perdices: lauri folio annuum ſaſtidium purgant. Co-
lumbæ: turtures: & gallinacei herba: quæ uocatur hel-
xine. Anates: anſeres: cætereque aquaticæ. herba ſiderite.
Grues & ſimiles iunco paluſtri. Coruus occiſo ame-

LIBER

leonte: q̄ etiā uictori nocet lauro infestū uirus extigit.

Prognostica animalium.

Ca. xxviij.

Illia praterea utpote cū plurimis aialibus eadem natura rerum: cœli quoq; observatione: uentorū: et imbrium: et tempestatum præfagia: alijs alia dedit: quod persequi imensum est: eq; s. q̄ reliquam cum singulis hominum societatem. Si quidem et pericula p̄monent: non fibris modo extisq; circa quod magna mortalium portio hæret: sed alia quādam significatione. Ruinis imminentibus muscoli præmigrant. Aranei cum telis primi cadunt. Auguria q̄dez artem periculis fecere. Apud romanos sacerdotum collegium: uel maxime solemne est. In thracia locis rigentibus: et uulpes animal alioquin solerti auditu. amnes gelatos: lacusq; non nisi ad pastus ituræ: redituræq; trāseunt. Obseruatum eam aure ad glaciem apposita coniecture ex assitudinem gelu.

Ciuitates et gentes a minutis animalibus delatæ.

Ca. xxix.

Ec minus clara exitij documenta sunt etiam ex contemnendis animalibus. M. Varro auctor est a cuniculis suffosum in hispania opipidum: a talpis in thessalia: ab ranis ciuitatem in galia pulsam: ab locustis in africa. Ex gyaro cycladum in sula incolas a muribus fugatos. In italia amyclas a serpentibus deletas. Cytra cynamulgos æthiopas late deserta regio est a scorpionibus et solpugis gente sublata: et a scolopendris abactros otrerietes auctor est Theophrastus. Sed ad reliqua ferarum genera transeamus.

De hyena: et crocota: et manticora: et fibris: et litris.

Ca. xxx

Yenis utrāq; esse naturā: & alternis annis
 h esse marē: alternis fœminā fieri. Parere sine
 mare vulgus credit. Aristoteles negat. Colluz
 & iuba cōtinuitate spinæ porrigitur flectiq; nisi circū
 actu totius corpis neq;. Multa p̄terea mira traduntur.
 Sed maxie sermonē humanū inter pastorū stabula assi
 mulare. nomēq; alicuius adiscere: quē euocatū foras lace
 ret. Itē uomitionem hoīs imitari ad sollicitādos canes:
 quos inuadat. Ab uno aīali sepulchra erui: inq; sūcōe cor
 porū. Fœminā raro capi. Oculis mille esse uarietates: co
 lorūq; mutationes. Præterea umbræ eius contactu ca
 nes obmutescere. Et q̄busdā magicis artibus oē animal
 quod ter lustrauerit: in uestigio hærere. Huius generis
 coitu leæna æthiopica parit crocutam: similiter uoces
 imitantem hominū pecorūq;. Acies ei perpetua in utra
 q; parte oris: nullis gingiuis dente continuo: qui ne cō
 trario occurſu hebetetur. capſarum mō includitur. Ho
 minum sermones imitari: & manticorā in æthiopia
 auctor est. Iuba hyenæ plurimæ gignūt in afria: quæ
 & asinorum siluestrium multitudinem fundit. Mares
 in eo genere singulis fœminarū gregibus imperitant.
 Timent libidinis æmulos: & ideo gravidas custodiūt.
 Morsuq; natos mares castrant. Cōtra gravidæ latebras
 petunt: & parere furto cupiunt: gaudentq; copia libi
 dinis. Easdem partes sibi ipsi pontici amputāt fibri pe
 riculo urgente: ob hoc se peti gnari. Castoreū id uocant
 medici. Alias aīal horrēdi morsus. Arbores iuxta flumi
 na ut ferro cædit. Hominis parte comprehensa: nō ante
 q̄ fracta concepuerint: ossa: morsu resoluit. Canda pisci
 um ijs: cætera species lustræ. V trunq; aquaticum. V triq;
 mollior pluma: pilus.

De ranis & uiculis marinis & stellioibus. Ca. xxxi.

LIBER

Anæ quoq; rubetæ. quarum & in terra: &
 r in humore est uita: plurimis refertæ medica-
 minibus: deponere ea quotidie: ac resumere
 pastu dicuntur: uenena tantum sibi reseruantes. Similis
 & uitulo marino uictus in mari ac terra. Simile fibro
 & ingenium. Euomit fel suum: ad multa medicamenta
 utile. Item coagulum ad comitiales morbos. Ob ea se pe-
 ti prudēs Theophrastus auctor est. angues eo modo: &
 stelliones senectutem exuere: eamq; protinus deuorare
 præripientes comitali morbo remedia. Eosdem pestife-
 ros ferunt in græcia: innocuos esse in sicilia.

De Cernis.

Ca. xxxij.

Eruis quoq; est sua malignitas: q̄q; placidissi-
 c mo animalium: urgente ui canum ultro con-
 fugiunt ad hominem. Et in pariendo semitas
 minus cauent humanis uestigijs tritas: q̄ quæ secretæ:
 ac feris opportuna. Conceptus earum post arcturi sy-
 dus. Ottonis mensibus ferunt partus: & interdum ge-
 minos. A conceptu separant se. At mares relictæ: rabie:
 libidinis seuiunt. Fodiunt scrobes. Tunc rostra eorum
 nigrescunt: donec aliqui abluant imbres. Fœminæ autē
 ante partum purgantur herba quadam: quæ seselis dici-
 tur: faciliore ita utentes utero. A partu duas habēt her-
 bas: quæ aros & seselis appellatur. Pastæ redeunt ad
 foetum. Illos imbui lactis primo nolunt succo quacumq;
 de causa. Editos partus exercent cursu & fugam medi-
 tari docent. Ad prærupta ducunt: saltumq; demonstrat
 Tam mares soluti desiderio libidinis auide petunt pabu-
 la. Vbi se præpingues sensere: latebras quæriunt: fatentes
 incommodum pondus. & alias semper in fuga acquie-
 scunt: stantesq; respiciunt. Cum prope uentum est: rur-
 sus fugæ præsidia repetentes. Hoc fit intestini dolore tā

infirmi: ut ictu leui rumpatur intus. Fugiūt autē latra-
 tu canū audito: aura semper secūda: ut uestigia cū ipsis
 habeant. Mulcētur fistula pastoralī & cantu. Cū ere-
 xere aures: acerrimi auditus: cū remisere: surdi. Ceteruz
 aīal simplex: & omniū rerū miraculo stupēs: in tantū:
 ut equo: aut bucūla accedente ppius: hominē iuxta ne
 nantē non cernant: aut si cernunt: arcū ipm sagittasq;
 mirentur. Maria tranant gregatim nantes porrecto or-
 dine: & capita imponentes prācedentiū clunibus: uicū
 busq; ad terga redeūtes. Hoc maxime notatur a cilicia
 cyprū traīcientibus. Nec uidēt terras: sed in odore earū
 natant. Cornua mares habent: soli q; animalīū oībus an-
 nis statuto ueris tempore amittunt. Ideo: sub ipā die q;
 maxime inuia petunt. Latēt amissis uelut inermes. Sed
 & ipi bono suo inuidentes. Dextrū cornū negant in-
 ueniri: cen medicamento aliquo peditū. Idq; mirabi-
 lius fatendū est: cū & in uinarijs mutant oībus annis.
 Defodi ab ijs putant. Accensis autē utrislibet odore ser-
 pentes fugantur: & comitiales morbi deprehendūtur.
 Indicia quoq; etatis in illis gerūt singulis ānis adijciē-
 tibus ramos usq; ad sexennes. Ab eo tēpore similia reui-
 uiscunt. Nec pōt etas discerni. Sed dentibus senēcta de-
 claratur: aut enim paucos: aut nullos habent: nec in cor-
 nibus imis ramos: alioquin ante frontē prominere soli-
 tos iunioribus. Non decidunt castratis cornua nec na-
 scuntur. Erumpunt autē renascentibus tuberibus primo
 aridæ cutis similia. Eadē teneris increscūt ferulis arun-
 dineas i panniculas melli plumata lanugine. Quādiu
 carent ijs noctibus procedunt: ad pabula. Increscētia
 solis uapore durant: ad arborē subinde experientes. Vbi
 placuerit robur: in aperta prodeūt. Capti iam sunt he-
 dera in cornibus uiridante ex atritu arborum: ut in ali

LIBER

quo ligno teneris dum experiuntur innata. Funt aliqui
ex cādido calore qualē fuisse traditur. Qu. Sertorij ceru-
nam: quā esse fatidicā hispaniæ gētibus persuaserat. Et
iis est cū serpente pugna: inuestigant cauernas: nariūq;
spiritu extrahunt renitentes. Ideo singulare abigen-
dis serpentibus odor adusto cornu ceruino. Contra mor-
sus uero præcipiū remediū ex coagulo hinnuli in utero
occisi. V ita ceruis in confesso longa: post centum annos
aliquibus captis cum torquibus aureis: quos Alexander
magnus addiderat: ad optis iam cute in magna obesi-
tate. Febriū morbos non sentit hoc aial. Quin & me-
detur huic timori. Quas dā nos principes foeminas sci-
mus oibus diebus matutinis carnē eā degustare solitas:
& longo æuo caruisse febribus. Quod ita demū existi-
mant ratum: si uulnere uno interierit.

De tragelapho: & cameleonte: & reliquis co-
lorem mutantibus.

Ca. xxxiiij.

St eadē specie barba tantū: & armorū uil-
lo distans: quem tragelaphon uocant non ali-
bi q̄ iuxta phasin annē nascens. Ceruos afri-
cā propemodū sola nō gignit. At cameleontē & ipsa
quamq; frequentiorē india. Figura & magnitudo erat
lacerti nisi crura essent recta & excelsiora. Latera uen-
tri iunguntur: ut piscibus & spina simili modo. Emi-
net rostrū: ut in paruo sit haud absimile suillo. Cauda
prælonga intenuitatē desinens: & implicans se uiperi-
nis orbibus. Ungues adunci. Motus tardior ut testudi-
ni. Corpus asperū ut crocodilo. Oculi in recessu cauo: te-
nui discrimine prægrandes: & corpori cōcolores. Num
q̄ eos opit: nec pupillæ motu: sed totius oculi uersatiōe
circūaspicit. Ipse celsus hianti semp ore. Solus aialium:
nec cibo nec potu semp alitur: nec alio q̄ aeris alimento

Circa caprificos ferus: innoxius alioquin. Et coloris natura mirabilior. Mutat namq; eum subinde: & oculis: & cauda: & toto corpore. Redditq; semp quęcunq; proxime attingit: præter rubrum candidūq;. Defuncto pallor est. Caro in capite & maxillis: & ad cōmissuram caudę admodū exigua. Nec alicubi toto corpore. Sanguis in corde & circa oculos tantum. Viscera sine splene. Hibernis mensibus lateet ut lacerta.

De tarando & lycæone & thoe.

Ca. xxxiiij.

Ut at colores scytarū tarandis: nec aliud ex
m ijsquę pilo uestiuntur: nisi in indis lycæon:
cui iubata traditur cernix. Nam thoes luporum id genus est procerius longitudine: breuitate crurum dissimile: uel ex saltu uenatu uiuens. Innocuum homini. Habitum non colorem mutat. Per hyemes hirti: æstate nudi. Tarando magnitudo quę boni est. Caput maius ceruino: nec absimile: Cornua ramosa: ungula bifida: nullus magnitudine urforū. Sed cū libuit sui coloris esse: asino similis est. Tergori tanta duricia: ut thoraces ex eo faciant. Colorem omnium arborum: fruticum: florum: locorumq; redit metuens in quibus lateet. Ideoq; raro capitur. Mirum esset habitum corpore tā multiplicem dari mirabilius & nullo.

De hystrice.

Ca. xxxv.

Hystrices generat india: & africa spina con-
h tectas: ac erinaceorū genere: sed hystrici longiores aculei: & cum intendit cutem missiles. Ora argentium figit canū & paulo longius iaculatur. Hibernis autem se mensibus condit. Quę natura multis: & ante omnia ursis.

De ursis & factibus eorum.

Ca. xxxvi.

y ij

LIBER

e Orum coitus hyemis initio: nec uulgarè qua-
 drupedū more: sed ambobus cubantibus com-
 plexisq; Deinde secessus in specus separatim
 in quibus pariunt tricesimo die: ac plurimū quinos. Hi
 sunt candida in formisq; caro: paulo muribus maior
 sine oculis: sine pilo. Ungues tñ prominēt. Hanc lambē-
 do paulatim figurant. Nec quicq; rarius hoies q̄ parien-
 tem uidere ursam. Ideo mares quadragenis diebus la-
 tent. Fæminæ quaternis mensibus. Specus si nō habuere
 ramorum fruticū congerie ædificant impenetrabilibus
 imbribus: molliq; fronde cōstratos. Primis diebus bis se-
 ptemnis tam graui somno præmūtur: ut ne uulneribus
 quidē excitari queant. Tunc mirū immodū ueterno pin-
 guescunt. Illi sunt adipēs medicaminibus apti: cōtraq;
 defluuiū capilli tenaces. Ab ijs diebus residunt: ac prio-
 rum pedū suctu uiuūt. Fœtus rigentes apprimēdo pecto-
 ri fouent: non alio incubitu q̄ oua uolucres. Mirū dictū
 credit. Theophrastus per id tēpus coctas quoq; ursorum
 carnes si asseruētur incrementum. Cibi tunc nulla argumē-
 ta: nec nisi humoris minimū in alio inueniri. Sanguis
 nis exiguas circa corda tñ guttas: reliquo corpori ni-
 hil inesse. Procedunt uere: sed mares præpingues. Cuius
 rei causa non prompta est. Quippe nec summo quidē
 saginatis præter quattuordecim dies: ut diximus. Ex-
 euntes herbā quandā aron nomine laxandis intestinis
 alioquin concretis deuorant: circa surculos dentiū præ-
 domantiora. Oculi eorū ebriantur crebro. Qua maxie
 causa fauos expetunt. ut conuulseratū ab apibus os le-
 uet sanguine grauedinē illā. Inualidissimū urso caput
 qđ leoni fortissimū. Ideo urgente ui præcipitatur se ex
 aliqua rupe: manibus eo operto iaciuntur: ac sæpe in
 harena colaphis inflictis examinantur. Cerebro uenefi-

cium esse hispaniæ credunt occisorumq; in spectaculis
capita cremant: testato quoniam potum in ursinam ra-
biem agat. Ingrediuntur & bipedes. Arborem auerſe
diripiunt. Tauros ex ore cornib; eorum pedibus om-
nibus suspensi pondere fatigant. Nec alteri animalium
in maleficia stultitia solertior. Annalibus notatum est
M. Pisone. M. Messala cons. ad. xiiij. calen. octob. Domi-
tium Aenobarbum ædilem currulem ursos numidicos
fuisse. c. & totidem uenatores æthiops in cyrco dedis-
se. Miror adiectum numidicos fuisse: cum i africa ursos
non gigni constet.

De muribus poriticis: &

alpinis: & herinaceis

Ca. xxxvij.

Onduntur hyeme & pontici mures dumta-
c xat albi. Quorum palatum in gustu sagacissi-
mum auctores: quonam modo intellexerint:

miror. Cōduntur & alpini: quibus magnitudo media
est. Sed hi pabulo ante in specus coniecto: cum quidam
narrent alternos: marem ac fœminam supra se comple-
xo fasce herbæ supinos cauda mordicus apprehensa in-
uicem detrahare ad specum. Ideoq; illo tempore detri-
to esse dorso. Sunt his pares & in ægypto. Similiter re-
sident in clunes: & i binis pedibus gradiuntur: prioribus
q; ut manibus utuntur. Preparant hyemi & herina-
cei cibos: ac uoluptati supra iacentia poma affixa spi-
nis unum non amplius tenentes ore portant in cauas ar-
bores. Idem mutationem aquilonis in austrum condē-
tes se in cubile præſagiunt. Vbi uero sensere uenantem
contracto ore pedib; q; ac parte omni inferiore: qua ra-
ram & innocuam habent lanuginem: conuoluuntur in
formam pilæ: ne quid comprehendi possit præter acu-
leos. In desperatione uero urinam ex se reddunt tabifi-
cam tergori suo spinisq; obnoxiam: propter hoc se capi

y iij

LIBER

gnari. Quāobrem exinanita prius urina uenari ars est.
Et tum præcipua dos tergoris. Alias corruptea: fragilis
putribus spinis atq; deciduis: etiā si uiuat subtractus
fuga? Ob id nō nisi in nouissima spe maleficio illo per-
funditur. Quippe & ipsi odere istū ueneficiū: ita par-
centes sibi: terminūq; supremū operientes: ut ferme an-
te captiuitas occupet. Calidæ postea aquæ aspersu resol-
uitur pila: apprehensusq; pede altero e posterioribus
suspendio: ac fame necatur. Aliter non est occidere &
tergori parcere. Ipsum animal non uerentur pleriq; di-
cere uitæ hominū supernacū esse: si non sint illi aculei:
frustra uellerum mollicies in pecude mortalibus data.
Hac cute expoliūtur uestes. Magnū fraus & ibi lucrū
monopolio inuenit. de nulla re crebrioribus senatuscōsul-
tis: nullosq; nō p̄cipe adito q̄rimonijs p̄uincialibus.

De leōtophōe: lynce: melibus: & sciuris. Ca. xxxviii.

Rina & e duobus alijs animalibus ratione
mira est: Leontophonon accepimus uocari
pariaum: nec aliubi nascens q̄ ubi leo gigni-
tur. Quo gustato tanta illa uis ē: ut cæteris quadrupe-
dum imperitans ilico expiret. Ergo corpus eius adustū
aspergunt alijs carnibus polente modo insidiantes fe-
ræ: necantq; etiā cinere: tam contraria est pestis.
Haud immerito igitur odit leo: uisumq; frangit: & ci-
tra morsum exanimat. Ille cōtra urinā spargit prudēs
hāc quoq; leoni exitiale. Lincū humor ita redditus ubi
gignūtur: glaciatur arefcitue ī gēmas carbūculis similes
& igneo colore fulgentes: lyncuriū uocatas: atq; ob id
succino a plerisq; ita generari prodito. Nouere hoc:
sciuntq; lynces: & inuidentes: urinam terra ope-
riunt: eoq; celerius solidatur. Illa alia solertia: in
metu melibus sufflata cute distantæ ictus hominum:

Et morsus canum arcent. Prævident tempestatem et
 securi: obturatisq; qua spiraturus est uetus cauernis: ex
 alia parte aperiant fores decretos ipsis: uiliosior cauda
 pte gumēto est. Ergo i hyemes alijs pui sum pabulū alijs
 p cibo sōnus. De uipa: cocleis. Et lacertis. Ca. xxxix.

Erpentium uipera sola terra dicitur condi.

s Cæteræ arborum aut sacrorum canis. Et alias

uel annua fame durant: algore modo dempto

Omnia secessus tempore uerno orba dormiunt. Simili
 modo et coleæ. Ille quidem iterum et æstatibus adhe
 rentes maxime saxis: ut etiam iniuriare supinatae auila
 seq; non tamen exeant. In balcaribus uero insulis caua
 ticæ appellatæ non prorepunt e canis terræ neq; herba
 uiuunt: sed uuæ modo inter se coherent. Est et aliud ge
 nus minus uulgaræ. Adhærent operculo eiusdem testæ se
 operientes obruptæ terra semper. Hæ et circa mariti
 mas tantum alpes quondam effosæ: cœpere iam erui
 in ueliterno. Omnium tamen laudatissima in astypa
 lea insula. Lacertæ inimicissimum genus cochleis. Ne
 gantur semestram uitam excedere. Lacerti arabia cubi
 tales: In india uero in nisa monte. xxiij. in longitudine
 pedum: colore fului: aut punicei: aut cærulei.

De Canibus.

Ca. xl:

X ij: quoq; dialibus: quæ nobiscum degunt:

e multa sunt cognitu digna. Fidelissimi ante
 omnia homini canes atq; equi. Et pugnassee
 aduersus latrones canem pro domo accipimus: cōfectū
 q; plagis a corpore nō recessisse: uolucres et feras abi
 gentem. Ab alio in epiro agnitum in conuentu percus
 sorem domini laniatu et latratu adactum: ut cogere
 tur fateri scelus. Garamantum regem canes ducenti
 ab exilio reducere præliantes contra resistentes.

y iij

LIBER

Propter bella colophonij: itēq; castabalenses cohortes cū
nū habuere. Eae primae dimicabāt in acie nunq̄ detre
ctātes. Hae erāt fidissima auxilia: nec stipendiorum in
diga. Canes descēdere cimbro casis dominis eorū; plan
stris impositis. Canis Iasone Lycio interfecto cibū; ca
pere noluit: inediaq; consumptus est. Is uero cui nomē
byrcani reddidit. Durides accenso regis: Lysimachi ro
go: iniecit se flammā. Similiterq; Hierōis regis. Memo
rat & Pyrrhum Gelonis tyranni canem Philistus. Me
moratur & Nicomedis bithyniae regis uxore eius Cō
synge lacerata propter lasciuiorem cum marito iocum.
Apud nos Volatium nobilem qui Caeseliū ius ciuile do
cuit asturcone e suburbano redeuntem: cum aduespera
uisset: canis a crassatore defendit. Item Celium senato
rem aegrū placentiae ab armatis oppressum. Nec pri
us ille uulneratus est: q̄ cane interempto. Sed super om
nia in nostro aeo actis po-ro-testatur Appio Iunio &
P. Silio consf. cū animaduertetur ex cā Neronis Ger
manici filij. in. T. Sabinum & seruitia eius: unius ex ijs
canem: nec a carcere abigi potuisse: nec a corpore reces
sisse: abiecto in gradibus gemonijs mæstos edentem ulu
latus magna po-ro-corona circumstante: ex qua cui; qui
da; ei cibū obiecisset: ad os defuncti tulisset. Innatuuit
idē in tyberim caduere abiecto sustentare conatus: ef
fusa multitudine ad spectādā animalis fidem. Soli do
minum nouere. Et ignotū quoq; si repente ueniat: intel
ligūt. Soli nomina sua: soli uocē domesticā agnoscunt.
Itinera quīs longa meminere. Nec ulli prāter homines
memoria maior. Impetus eorū: & seruitia mirigatur
ab homine cōsidēte humi. Plurima alia in his quottidie
uita inuenit. Sed in uenatu solertia: & sagacitas præci
pua est. Scrutatur uestigia atq; persequitur. Comitantes

ad feram inquisitorem loro retrahens: quāvis aquā trā-
siliens se occultasset: quā significans demonstratio ē ali-
da primū deinde rostro. Ergo etiā senecta fessos caecosq;
ac debiles sinu ferūt: uentos & odorē aptates p̄dētes-
q; rostro cubilia. E tigribus eos indi uolūt cōcipi. Et ob
id in siluis coitus t̄p̄e alligant foeminas. Primo & secū-
do foetu nimis feroces putant gigni: tertio demum edu-
cant. Hoc idem e lupis galli: quorū greges suū quisq; du-
ctorem e canibus & ducem habent: Illum in uenatu co-
mitantur: illi parent. Namq; inter se exercent etiā ma-
gisteria. Certum est iuxta nilum amnem currentē lam-
bere: ne crocodilorum auuiditati occasionem praebeāt. In-
diam petenti. Alexandro magno rex albaniae dono de-
derat inusitate magnitudinis unus: cuius specie delecta-
tus iussit ursos: mox apros: & deinde damas emitti cō-
temptu immobili iacente. Ea q; segnicie tanti corporis
offensus imperator generosi spiritus eum interimī ius-
sit. Nunciauit hoc fama regi. Itaq; alterum mittens ad-
didit mandata: ne in paruis experiri uellet: sed in leone
elephantone. Duos sibi fuisse. Hoc interempto praeterea
nullum fore. Nec distulit Alexander: leonemq; fractum
protinus uidit. Postea elephantum iussit induci haud
alio magis spectaculo letatus: horrentibus quippe p̄ to-
tum corpus uillis ingenti primū latratu intonuit. Mox
in ceruicem assultans: contraq; beluam exurgens hinc
& illinc artificii dimicatione: qua maxime opus esset:
infestans: atq; euitans: donec assidua rotatum uertigi-
ne afflixit: ad casum eius tellure concussa. Canum gene-
ribus annui partus. Iuxta ad pariendum annua atas. Ge-
runt in utero sexagenis diebus. Gignunt caecos: & quo
largiore aluntur lacte: eo tardiores uisum accipiunt.
Non tamen unq; ultra uicesimum primum diem: nec an-

LIBER

te septimū. Quidam tradūt si unus gignatur nono die
cernere: si gemini decimo. Idemq; in singulos adijci: to-
eidemq; esse tarditatis ad lucez dies. Et ab ea quæ fœmi-
na sit ex primipara genita citius cerni. Optimus in fœ-
tu qui nouissimus cernere incipit: aut quem primū fert
in cubile fœta. Rabies canū syrio ardēte hoī pestifera: ut
diximus: ita morsis lœtalis aquæ metus. Quæ pp obuiā
itur p. xxx. eos dies gallinaceo maxime fimo mixto canū
cibis: aut si præuenerit morbus ueratro.

Ad canis rabidi morsum.

Cā. xli.

D morsum uero unicum remediū oraculo quo-
dam nuper repertum. Radix siluestris rosæ:
quæ cynorhoda appellatur. Columella auctor
est: si quadragesimo die q̄ sit natus: castratur morsu au-
da: sumusq; eius articulus auferatur: sequenti neruo exē-
pto: nec audam crescere. nec canes rabidos fieri. Canem
locutum in prodigijs: quod equidem annotauerim: acce-
pimus: & serpentem latrasse: cum pulsus est regno
Tarquinus.

De natura equorum.

Cā. xlii.

Idem Alexandro: & equi magna raritas cō-
tigit. Bucephalan eum uocant: siue ab aspe-
ctu toruo: siue ab insigni taurini capitis ar-
mo impressi. Sexdecim talentis ferunt ex Philonico phar-
sali grege emptum: etiam tum puero capto eius decore.
Neminem hicilium q̄ Alexandrum regio instratus or-
natu recipit in sedem: alios passim reiiciens. Idem in pā-
lijs memoratæ cuiusdā perhibetur operæ. Thebarum op-
pugnatione uulneratus: in alium transire Alexandrum
non passus. Multa præterea eiusdem modi. Propter quæ
rex defuncto ei duxit exequias. Urbem tumulo circūde-
dit nomine eius. Nec Cæsaris Dictatoris quemquam ali-

im recepisse dorso equus traditur: idemq; hominis simi-
les pedes priores habuisse. Hac effigie locatus ante Vene-
ris genitricis ædem. Fecit & Diuus Augustus equo tu-
mulum. De quo Germanici Cæsaris carmen est. Agrigē-
ti complurium equorum tumuli pyramides habent.
Equum adamatum a Semiramide usq; ad coitum Iuba
auctor est. Scythæ quidem equitatus: & equorum glo-
ria strepunt. Occiso deniq; ipsorum regulo ex prouoca-
tione dimicantem hostem cum uictor ad spoliandum ue-
nisset: ab equo eius ictibus morsuq; confectum. Alium
detracto oculorum operimento: & cognito cum matre
coitu: petisse prærupta: atq; exanimatum. Equam ea-
dem ex causa in reatino agro laceratumq; pariter auri-
gam inuenimus. Namq; & cognationum intellectus
in ijs est. Itaq; in grege prioris anni sorore libentius
etiam quam matre equa comitatur. Docilitas tanta est:
ut uniuersus sybaritani exercitus equitatus ad sympho-
niæ cantum saltatione quadam moueri solitus inuenia-
tur. Idem præsagunt pugnam. & amissos lugent do-
minos: lachrymasq; interdum desiderio fundunt. Inter-
fecto Nicomede rege: equus eius in edia uitam finiuit.
Philarcus refert Centauretrium e galatis in prælio occi-
so Antiocho potitum equo eius: conscendisse ouantem.
At illum indignatione accensum: domitis frenis ne re-
gi posset præcipitem in abrupta isse: exanimatumq; una.
Philistus a Dionysio relictum in cœno hærentem: ut se-
se euellisset: secutum uestigia domini: examine apum in-
bæ inherente. Eoq; ostento tyrannidem a Dionysio oc-
cupatam. Ingenia eorū inenarrabilia iaculantes obsequio
experiuntur: difficiles conatus corpe ipso: nixuq; inuitan-
tiū. Iā tella humi collecta eqti porrigunt. Nā in cyrco
ad currus iuncti non dubie intellectum abhortationis

LIBER

Et gloriæ fatetur. Claudij Cæsaris seculariū ludorū
 cyrcēsis excusso in carceribus auriga albatū equi pal-
 mā occupare: primatū optinere: oppisita effundētes
 oīa: quæ cōtra æmulos debuissent: pitissimo auriga inse-
 stente facientes. Cum pūderet hōiū artes ab eqs uinci
 peractō legitimo cursu ad metā steterē. Maius auguriū
 circa priscos plebeijs cyrcensibus excusso auriga: ita ut si
 staret: in capitolium cucurrisse equos: sedq; ter lustrasse.
 Maximū uero eodem puenisse a ueijs cū palma Et co-
 rona effuso Ratumena: qui ibi uicerat. Vnde postea no-
 men portæ est. Sarmatæ lōgiqua itinera arturi: in edia
 pridie pparant eos: exigū tū potum impartientes: at-
 q; ita p centena millia Et quinquaginta cōtinuo cursu
 euntibus insident. V iūt annis quidē quinquagenis. Fœ-
 minæ minore spatio. Eadem qnquennio finem crescen-
 di capiūt: mares anno addito. Forma eqhorū quales ma-
 xime legi oporteat: pulcherrime qdem Virgilio uate ab-
 soluta est. Sed Et nos diximus in libro de iaculatione
 equestri cōdito: Et fere inter oēs cōstare uideo. Diuersa
 autem cyrco rō quæritur: Itaq; cum bimi in alio subigā-
 tur imperio: nō ante qnquennes ibi certamen accipiunt
 Partum in eo genere undenis mensibus ferunt duodeci-
 mo gignunt. Coitus uerno equinoctio bino utrinq; uul-
 garis. Sed a trimatu firmior partus. Generat mas ad an-
 nos triginta tres. V tpote cū a cyrco post uicesimum an-
 num mittantur ad sobolem reparandam. Et ad quadra-
 ginta durasse tradunt: adiutum mō in attolenda priore
 parte corpis. Sed ad generandum paucis aīalium minor
 fertilitas. Qua de causa per interualla admissuræ dan-
 tur: nec tamen quindecim initus eiusdem anni ualet tol-
 lerare. Equarum libido extinguitur iuba tonsa. Gignūt
 annis oībus ad quadragesimum. Vixisse equum septua-

gintaquinque annis perditur. In hoc genere gravida stans
 parit: praterque ceteras foetum diligit. Et sane equis amo-
 ris innasci ueneficium: hippomones appellatum in fro-
 te: aricae magnitudine: colore nigro: Quod statim edito
 partu deuorat foeta: aut partum ad ubera non admittit:
 si quis praeceptum habeat. Olfactu in rabiem id genus
 agitur. Amissa parente in grege armenti: reliquae foetae
 educant orbem. Terras attingere ore triduo proximo quam sit
 genitus negat posse. Quo quis acrior: in bibendo profun-
 dius nares mergit. Scythae per bella foeminis uti maluit:
 quoniam urinam cursu non impedito reddunt. Costat in lu-
 sitania circa ulyxipponem oppidum. Et tagum amnem
 equas fauonio flate obuersas animalem concipere spiritum
 idque partum fieri: Et gigni pernicissimum ita: sed trien-
 nium uitae non excedere. In eadem hispania gallecia gens
 et asturia equini generis. Hi sunt quos tibeldones uoca-
 mus. Minori forma appellatos asturcoes gignunt. Qui-
 bus non uulgatis in cursu gradus: sed mollis alterno crurum
 explicatu glomeratio. Unde equis tollitum arripere in cur-
 sus traditur arte. Equo fere quam homini morbi: praterquam uesci-
 cae conuersio: sicut omnibus in genere ueterino.

De asinis.

Ca. xliij.

Simus quadringentis nummis emptum. Q. Asio
 a senatori auctor est. M. Varro: haud scio an om-
 nium precio animalium uictis: opera sine dubio
 geruli mirifica arado quoque. Sed multarum maxime pro
 generatione patria etiam spectatur in his arcadibus in
 achaia. In italia reatinis. Ipsum animal frigoris maxime
 impatiens: ideo non generatur in ponto: nec in aequino-
 ctio uerno: ut cetera pecunia admittitur: sed solstitio. Ma-
 res in remissione operis deteriores. Partus. xxx. mense
 ocissimus: sed a trimatu legitimus. Totidemque quot equae:

LIBER

Et eisdem mensibus: Et simili modo. Sed incontinens
 uterus urinam genitalem reddit: ni cogatur in cursu
 uerberibus a coitu. Raro geminos parit. Paritura lucez
 fugit: Et tenebras quærit: ne conspiciatur ab homine.
 Gignit tota uita: quæ est ei ad .xxx. annum. Partus cha-
 ritas summa: sed aquarum tedium maius. Per ignes ad
 fœtus tendunt. Eæ item si riuus minimus intersit: hor-
 rent ita: ut pedes omnino caveant tingere. Nec nisi as-
 suetos potant fontes: qui sunt in pecuarijs. Atq; ita ut sic
 co tramite ad potum eant. Nec pontes transeant per ra-
 ritatem plantarum translucentibus fluijs. Mirumq; di-
 ctu sitiunt: Et si immutentur aquæ ut bibant: cogendæ
 exonerandæ sunt. Nec nisi spacio cubant alias at-
 teruntur. V aria namq; somnio uisa concipiunt ictu pe-
 dum crebro: qui nisi per inane emicuerit repulsu durio-
 ris materiæ clauditatez ilico affert. Quæstus ex ijs opi-
 ma prædia exupat. Notu est in celtiberia singulas qua-
 dragenis milibus nûmorum emi. At mularum maxime
 partus aurium referre in his Et palpebrarum pilos aiunt
 Quamuis enim unicolor toto reliquo corpore: totidem
 tamen colores: quot ibi fuere: reddit. Pulos earum epula-
 ri Mæcenas instituit: multu eo tempore prælatos on-
 gris. Post eum interiit auctoritas saporis. Sed asino mor-
 riente uiso celerrime id genus deficit.

C4. xliij.

De mulis generatione.

X asino Et equa mulus gignitur mense .xij.
 e Animal uiribus in labore eximium. Ad tales
 partus equas neq; quadrimis miores: neq; de-
 cennibus maiores legunt: arceriq; utrumq; genus ab al-
 tero narrant: nisi in infantia eius generis quod ineant
 lacte hausto. Quapropter subreptis statim pullis in te

nebris equarum uberi asinarumue equuleos admonent.
Gignitur autem mula ex equo & asina: sed effrenis: &
tardatis indomitæ. Lenta omnia esse uetulis. Conceptum
ex equo secutus asini coitus abortu perimit. Non item
ex asino equi. Fæminas a partu optime. vij. die impleri
observatum est: mares fatigatos melius implere. Quæ
non priusquam dentes: quos pullinos appellant iaciat:
conceperit: sterilis intelligitur. Et quæ non primo ini-
tu generare cœperit. Equo & asina genitos mares hi-
mulos antiqui uocabant: contraq; mulos: quos asini &
equæ generarent. Observatum e duobus diversis generi-
bus nata tertij generis fieri: & neutri parentum esse si-
milis. Ea q; ipsa q. a nata sunt non gignere in omni
animalium genere: ideo mulas non parere. Est in an-
imalibus nostris peperisse sæpe: uerum prodigij loco ha-
bitum. Theophrastus uulgo parere in cappadocia tra-
dit. Sed esse id animal ibi sui generis. Mulæ mlicitratus
inhibetur uini crebriore potu. In plurimum græcorum e
monumentis cum equa muli coitu natum: quem uocave-
runt hinum idest paruum mulum. Generatur ex equa
& onagris mansuefactis mule ueloces in cursu: duri-
cia eximia pedum: uerum rugoso corpore: in domito
animo: sed generoso. Onagro & asina genitus omnes an-
tecellit. Onagri in phrygia & lyconia præcipui. Pul-
lis eorum cen præstâtibus sapore africa gloriatur: quos
lalifiones appellant. Mulum. lxxx. annis uixisse athe-
niensium monumentis apparet. Eo gausi cum templu;
in arce facerent: quod derelictis senectâ cadentia iumē-
ta comitatu nisuque exhortaretur: decretum fecere: quo
caueretur: ne frumentarij negociatores ab incerniculis
eum arcerent.

De bubus.

Ca. xlv.

LIBER

Vbus indicis camelorum altitudo traditur :
 b cornua in latitudinem quaternorum pedum
 In nostro orbe epiroticis laus magna a Pyra-
 rhi (ut ferunt) iam inde regis cura. Id consecutus ē non
 ante quadrimum ad partus vocandos. Prægrādes ita
 q̃ siuere: hodieq̃ reliquæ stirpiū durant. At nūc ani-
 culæ ad fecunditatem poscuntur: tolerantius tamen bi-
 mæ. Tauri generationem quadrimi implent: & singu-
 lis denæ eodem anno traduntur. Si autem post coitum
 in dexteram partem habeant tauri: generatos mares es-
 se: si in leuam fœminas conceptio: uno initu peragitur:
 quod si forte pererrauit. xx. post die marem fœmina re-
 petit. Pariunt mense. x. quicquid ante genitum inutile
 est. Sunt auctores ipsa complente. x. mense duos parere
 nunc raro geminos. Coitus a delphini exortu ad pridie
 nonas ianuarij diebus. xxx. aliquibus & autumno: gen-
 tibus quidem quæ lacte uiuunt: ita fœtus dispēstantibus:
 ut omni tempore anni supersit id alimentum. Tauri nō
 sæpius q̃ bis die ineunt: Boves animalium soli: & retro
 ambulantes pascuntur. Apud garamātas quidem haud
 aliter. Vita fœminis xy. annis longissima: Maribus. xx.
 Robur in quimatu. Lauatione calidæ aquæ traduntur
 pinguescere. & si quis incisa cute spiritum in uiscera
 harundine adigat. Non degeneres existimari etiam mi-
 nus laudato aspectu: plurimum lactis alpinis: quibus mi-
 nimum corporis: plurimum laboris capite non ceruice
 iunctis. Syriacis non sunt palearia: sed gibber in dorso.
 Carici quoq̃ in parte Asiæ fœdi uisu tubere sup̃ armos
 a ceruicibus eminente: laxatis cornibus excellentes in
 opere narrantur. Cæteri nigri coloris candidine ad la-
 bore dammantur: Tauris minora q̃ bubus cornua te-
 nuiora q̃: Domitura bouum in trimatu: postea sera: ante

præmatura. Optime cum domito iuencus imbuitur. Socium enī laboris agriq; culturæ habemus. Hoc aīal tantæ apud priores curæ: ut sit inter exempla damna- tus a populo romano die dicta: qui concubino procaci rure omasum edisse se neganti occiderit bohem: actusq; in exilium tanq̃ colono suo interempto. Tauris in aspe- ctu generositas torua fronte: auribus setosis: cornibus in procinctu dimicationē poscentibus. Sed tota commina- tio prioribus ī pedibus stat: ira gliscente alternos repli- cans: spargensq; in altū haranēdā: & solus animalū eo stimulo ardescens. Vidimus de imperio dimicantes: & ideo se demonstratos rotari cornibus cadentes excipi: iterumq; resurgere: modo iacentes ex humo tolli: biga- rūq; etiā curru citato uelut aurigas insistere. Thessalo- rum gentes inuentū est equo iuxta quadrupedante cor- nu intorta ceruice tauros necare. Primus id spectaculū dedit romæ Cæsar dictator. Hic uictimæ optiæ & lau- tissima deorū placatio. Huic tantū animali omniū qui- bus procerior cauda non statim nato consumatæ: ut cæ- teris mensuræ: crescit unī donec ad uestigia ima perue- niat. Quam ob rem uictimarum probatio in uitulo: ut articulum suffraginis contingat: breuiore non litant. Hoc quoq; notatum uitulos ad aras humeris hominis allatos non fere litare: sicut nec claudicante: nec aliena hostia deos placari: nec trahente se ab aris. Et frequens in prodigijs priscorum bohem locutum. Quo nunciato senatum sub diuo haberi solitum.

De api bone.

Ca. xlv.

Os in ægypto etiā numinis uice colitur. Apiz
 b uocant. Insigne ei in dextro latere cādicans
 macula cornibus lunæ crescere incipientis.
 uodis sub lingua: quem cantarum appellant. Non est

LIBER

fas eum certos uitæ excedere annos:mersumq; in sacer-
dotū fonte enecant:quæsituri luctu alium:quem substi-
tuant:donec inueniant:mœrent. Derasis etiam capitia-
bus:nec tamen usquã diu quærirur.Inuentus deducitur
a sacerdotibus memphim.Sunt delubra ei gemina:quæ
uocât thalamos auguria populorum.Alterum intrasse
letum est:in altero dira portendit. Responso priuatis
dat e manu consulentiũ cibum capiendo. Germanicũ
Cæsaris manum auersatus est:haut multo post extin-
cti. Cætero secretus cum se prorupit in cœtus incedit:
summoto strepitu licitorum:grexq; puerorũ comitatur
carmen honori eius canentium:intelligere uidetur:et
adorari uelle.Hi greges repente lymphati futura præci-
nunt.Fœmina bos semel ei anno ostenditur suis et ipa
insignibus:quamq; alijs:semperq; eodem die et inueni-
ri eam:extinguiq; tradunt. Memphi est locus in nilo:
quem a figura uocant phialam.Omnibus annis ibi au-
ream pateram argenteamq; mergentes:diebus quos ha-
bent natales apis.Septem hi sunt.Mirumq; neminem
per eos a crocodilis attingi.Octauo post horã diei.vi-
redire beluæ feritatem.

De natura pecudum et pecorum. Ca.xlyij.

Agræ et pecori gratia:uel in placamentis
m deorum uel in usu:uellerũ.Vt boves sumptũ
hominũ excolunt:ita corporũ tutela pecori
debetur.Generatio bimis utriq; ad nouẽnos annos:quĩ-
busdam et ad.x.primiparæ minores foetus.Coitus om-
nibus ad arcturi occasum: id est a tertio idus maias ad
aquilæ occasum id est.xij.Kalen.augusti. Gerunt par-
tum diebus.cl.postea concepti inualidi. Cordos uoca-
bant antiqui post id tempus natos. Multi hybernos
agnos præferunt uernis quoniam magis interfit ante...

solstitium: q̄ ante brumā firmos esse: solumq; hoc ani-
mal utiliter bruma nasci. Arieti naturale agnas fastidi-
re: senectam ouium consuetari: & ip̄e senecta melior: il-
lis quoq; utilior. Ferocia eius cohibetur cornu iuxta au-
rem terebrato. Dextro teste praeligato foeminas gene-
rat: leuo mares. Tonitrus solitarijs ouibus abortus infe-
runt. Remedium est congregare eas: ut coetu iuuentur.
Aquilonis flatu mares concipi dicunt: austri foeminas.
Atq; in eo genere arietum maxime spectantur ora.
Quia cuius coloris sub lingua habuere uenas: eius: &
lanitiū est in foetu: uariūq; si plures fuere: & mutatio
aquarum potiusq; uariat. Ouium summa genera duo te-
tūm: & colonicum. Illud mollius: hoc in pascuo elegā-
tius. Quippe cum tectum rubis uescatur. Operimenta
eis ex arabacis praeipua. Lana autē laudatissima apu-
la: & quae in italia graeci pecoris appellatur: alibi
italica. Tertium locum milesiae oues obtinent. Apu-
lae breues uillo: nec nisi penulis celebres. Circa ta-
rentum canusiumque summam nobilitatem habent.
In asia uero eodem genere laodiceae. Alba circum-
padanis nulla praefertur: nec libra centenos nummos
ad hoc aui excessit ulla. Oues non ubiq; tondentur.
Durat quibusdam in locis mos uellendi. Colorum
plura genera. Quippe cum desint etiam nomina eis.
quas natinas appellant aliquot modis.

De generibus lanarum & uestium.

Ca. xlvij.

h Ispania nigri uelleris p̄cipuas h3: pollentia
iuxta alpes: canisia rutili: quas erythras uo-
cāt. Itē betica ut canusū. Fuluas tarentū: ac
pulliginis suae & succidis oibus usus medicatus. hystriae
liburniaeq; pilo proprior q̄ lanae pexis aliena uestibus:

3 ij

LIBER

Quam sola ars scutulato textu cōmendat. In iulita-
 nia similis circa piscinas prouinciæ narbonensis. Simi-
 lis et in ægypto: ex qua uestis detrita usu tingitur: rur-
 susq; æuo durat. Est et hirtæ filo crasso in tapetis an-
 tiquissima gratia. Iam certe priscos ijs usos Homerus
 auctor est. Aliter hæc galli tingunt: aliter parthorū gen-
 tes. Lanæ: et per se coactæ uestem faciunt: et si adda-
 tur acetum etiā ferro resistūt: immo uero etiā ignibus.
 Nouissimo sui purgamento: quippe ahenis coquentiū
 extracte indumentis usu ueniunt: galliarū (ut arbitror)
 inuentum. Certe gallicis hodie nominibus discernūtur:
 nec facile dixerim: qua id ætate cœperint. Antiquis enī
 torus et stramēto erat: qualiter nunc etiā in castris gau-
 sape. Patris mei memoria cœpere amphimala nostra:
 sicut uillosa et etiā neutralia. Nam tunica lati clauī
 imodū gausape texti nunc primū incepit. Lanarū nigræ
 nullū colorē bibunt. De reliquarū infectu suis locis dice-
 mus. In conchilijs marinis: aut herbarū natura: lanā co-
 lo et fuso Tanaquilis: quæ eadē Caia Cecilia uocata
 est in templo. M. Anci durasse prodente se: auctor est.
 M. Varro: factāq; ab ea togam regiā ungulatā in æde
 fortunæ: qua Seruius Tullius fuerit usus. Inde factum
 ut nubētes uirgines comiteretur colus compta et fu-
 sus cum stamine. Ea prima texuit rectam tunicā: qua si-
 mul cum toga pura tyrones induuntur nouæq; nuptæ.
 Ungulata uestis prio lautissimis fuit: inde surriculata
 defluxit. Togas raras: phrygianasq; Diui Augusti no-
 uissimis temporibus cœpisse scribit Fenestella. Crebræ
 papaueratæ antiquiorē habent originē. Iam sub Lucio
 poeta in Torquato notatæ. Prætextæ apud betru-
 scos originē inuenere. Trabeis usos: accipio reges. Pictas
 uestes iam apud Homerū fuisse: unde triūphales natæ.

Acu facere idæi phryges inuenerūt: ideoq; phrygiones appellati sunt. Aurū intexere in eadē asia inuenit Attalus rex: unde nomen attalicis. Colores diuersos picturæ intexere Babylon maxime celebravit: & nomē imposuit. Plurimis uero licijs texere: quæ polymita appellāt alexandria instituit. Scutulis diuidere gallia. Metellus Scipioni triclinaria babylonica sestertium octingentis millibus uenisse: iam tunc posuit in capitalibus criminibus: quæ Neroni principi quadringentis millibus sestertium nuper steterē. Serui Tulij prætextæ: quibus signum fortunæ ab eo dicatæ coopertū erat: durauere ad Seiani exitū. Mirūq; fuit nec defluxisse eas: nec teredonum iniurias sensisse annis. d. lx. Vidimus iā & bidentium uellera purpura: cocco: cōchylis sex qui pedalibus libris infecta: uelut illa sic nasci cogēte luxuria. In ipsa oue satis generositatis ostenditur breuitate crurū: uentris uestitu: quibus nudus esset: apicas uocabāt: damabantq; Scyrie cubitales omnium caudæ: plurimūq; in ea parte lanicij. Castrari agnos nisi quinque mestres præinaturum existimant.

De musimonio.

Cap. xlix.

St & in hispania: & maxime corsica non

e maxime ab simile pecori genus musimonum: caprino uillo q̄ pecoris uelleri proprius.

Quorum e genere: & ouibus natos prisci umbros uocauerunt. Infirmissimū pecori caput. Quāobrem aduersum a sole pasci cogendum. Quam stultissima animalium lanata. Qua timuere ingredi unum cornu apto sequuntur. Vita longissima annis decem in æthiopia. terdecim. Capris eodem loco. undecim. in reliquo orbe plurimum octo. Vtrunque genus intra quartum coitum impletur.

LIBER

De capris & generatione earum.

Ca. l.

Apræ pariunt & quaternos: sed raro admo-
 dum. Ferūt quinq; mensibus: ut oues. Capræ
 pinguedine sterilescunt. Trimæ minus utili-
 ter generant & in senectâ: nec ultra quadriennium.
 incipiunt. vij. mense: & adhuc lactantes. Mutilum in
 utroq; sexu utilius. Primus in die coitus non implet: se-
 quens efficacior: ac deinde concipiunt nouembri men-
 se: ut martio pariant turgescuntibus uirgultis. Aliquā-
 do aniculæ: semper bimæ: in trimatu inutiles pariunt
 octonis annis abortus frigori obnoxius. Oculos capra
 suffusos iunci puncto sanguine exonerat. Cap. rubi. So-
 lertiam eius animalis Mutianus uisam sibi prodidit in
 ponte prætenui duabus obuijs e diuerso cum circūactū
 angustia non caperent: nec reciprocationem longitu-
 do in exilitate: cæca torrente rapido minaciter subter
 fluente: alteram decubuisse: atq; ita alteram proculca-
 tæ supergressam. Mares q̄ maxime simos longis auricu-
 lis infractisq; armis q̄ uilissimos probant. Fœminarum
 generositatis iſigne lacinia corporibus: & cervice bi-
 næ dependentes. Non omnibus cornua: sed quibus sunt:
 in his & indicia annorum per incrementa nodorum.
 Mutilus lactis maior ubertas. Auribus eas spirare: non
 naribus: nec unq̄ febre carere Archelaus auctor ē. Ideo-
 q; fortassis q̄ anima his q̄ ouibus ardentior: calidiores-
 q; concubitus. Tradunt & noctu non minus cernere q̄
 interdiu. Et ideo caprinum iecur: si uestatur: restituit
 uestertina aciem his: quos nyctalopas uocant. In cili-
 cia circaq; syrias nullo tonsili uestiuntur. Capras in oc-
 casum declini sole in pascuis negant contueri inter sese
 sed auersas iacere. Reliquis autem horis inter se aduer-
 sas & cognitiores. Dependet omnium mento nullus:

quem aruncum uocant. Hoc si quis apprehensam ex grege unam trahat: ceteri stupentes spectant. Id etiā enenire cum quandam herbam aliqua ex eis momorderit. Morsus earum arbori exitialis. Oliuam lambendo quoque sterilem faciunt. Eaque ex causa Mineruæ immolatur.

De Suibus & natura earum.

Ca. li.

Villi pecoris admissura a Favōio ad equinoctium uernum ætatis octauo mense. Quibusdam in locis etiam a. iij. usq; ad vij. annum.

Partus bis in anno. Tempus utero. iij. mensium. Numerus fecunditatis ad uicenos: Sed educare tā multos nequeunt. Diebus. x. circa brumam statim dentes nasci Nigidius tradit. Implentur uno coitu: qui & geminatus propter facilitatem abortiendi remedium ne prima subatione: neq; ante flacidæ aures coitus fiat. Mares non ultra trimatum generant. Fœminæ senectute fesse cubantes coeunt: Comesse fœtus his non est prodigium. Suis fœtus sacrificio die quinto purus est. Pecoris die septimo. Bubus triginta. Corūcanius ruminialis hostias donec bidentes fierent: puras negauit. Suem oculo amisso putant cito extinguī. alioquin uita ad xv. annos: quibusdam uicenos. Verum efferantur: & alias obnoxium genus morbis anginae maxime. & strumæ. Index suis in ualida cruor in radice setæ dorso exulsæ: caput obliquū in incessu. Penuriam lactis præpingues sentiunt: & primo fœtu minus sunt numerosæ. In luto uolutatio generi grata. In torta cauda. Id etiam notatum facilius iacere in dexterum q̄ leuū detortam. Pinguescunt sexaginta diebus: sed magis tridui inedia ante saginationem orsa. Animalium hoc maxime brutum: animamque ei pro sale datam non illepide existimabatur.

3 iij

LIBER

Cōptū agnita uoce sudarij furto abactos:merso nauigio i
clinatōe lateris unius remeasse. Quin & duces in urbe
forum nūdinariū domosq; petere discūt: & feri sapiūt
uestigia palude cōfūdere:urina fugā leuare. Castratur
fœminæ sic quoq; uti cameli post bidui inediā:suspensæ
pnis prioribus:uulua recisa celerius. Ita pinguescūt. Et
adhibetur ars iecori fœminarū:sicut anserū. Inuētū. M.
Apicij fico:carica saginatis: a sacietate necatis repente
mulsi potu dato:Neq; alio ex aiali numerosior materia
ganeæ.gnquaginta ppe sapores:cū ceteris singuli.Hinc
cēsoriariū legum paginæ:iterdictaq; cœnis abdomina:glā
dia:testiculi:uulua:sincipita:uerrina: ut tamen Publij
mimorū poetæ cœna:postq̄ seruitutez exuerat nulla me
moretur sine abdomine:etiā uocabulo suminis ab eo i
posito.Placueret aut & feri uesticæ.Catōis cēsoris ora
tiones aprinū exprobrant callum.In tres tamē ptes di
uiso apro media ponebāt lumbos aprunos appellata.Sol
lidum aprum romanorum primus in epulis apposuit
P.Seruilus Rullus pater eius Rulli:qui Ciceronis in cō
sulatu legem agrariā promulgauit. Tam propinqua
origo nunc quotidiana rei est.Et hoc annales notarūt
horum.scilicet ad emendationem morum: quibus no
tata quidē esset cœna:sed in principio bini terniq; pa
riter mandebantur apri.

De uinarijs bestiarum.

Ca. lii.

Inuaria eorū ceterorūq; siluestriū primus to
gati generis inuenit Fuluius Hirpinus:q̄ i tarq
nensi feras pascere instituit.Nec diu imitato
res defuere.L.Lucullus:& Q.Hortēsius.Sues feræ se
mel anno gignūt.Maribus in coitu plurima asperitas.
Tunc inter se dimicāt indurātes attritu arborū costas:
lutoq; se tergor ātes:Fœminæ in ptu asperiores:& fere

Similiter in oī genere bestiarū. Apri maribus nō nisi an-
niculis generatio. In india cubitales dētiū flexus gemi-
ni ex rostro. Totidē a frōte ceu vituli cornua exeūt. Pi-
lus aereo similis agrestibus. cæteris niger. At in arabia
suillum genus nō uiuit in ullo genere.

De semiferis animalibus

Ca. liij.

Eq; facilis mixtura cū fero: qualiter natos an-
a tiq; hibridas suos uocabāt semiferos: ad hoīes
quoq; ut in Caiū Antonium Cicerōis in cōsu-
latu collegā appellatōe translata nō in suis tantum:
sed in oībus quoq; aīaliū cuiuscūq; generis ullū est placī-
dū. Eiusdē inuenitur & ferū: utpote cū hoīū; etiā silue-
striū tot genera p̄dicta sint. Capræ tamen in plurimas
similitudines trāssfigurātur. Sūt capræ: sunt rupicapræ:
sunt ibices p̄nitatis mirādæ: q̄q; onerato capite uastis
cornibus gladiorumq; uaginis in hæc se liberant: ut tor-
mēto aliquo rotari in petris potissimū: e mōte aliquo in
aliū transilire cupientes: atq; recursum p̄nici quo libuerit
exultāt. Sunt & origes: soli a quibusdam dicti contra-
rio pilo uestiti: & ad caput uerso. Sunt & damæ: &
pigargi: & strepsicerote: multata alia haud dissimi-
lia. Sed illa alpes: hæc transmarini situs mittunt.

De simijs.

Ca. liiij.

Simiarum quoq; genera hoīs figuræ p̄ximā
s audis inter se distinguūtur. Mira solertia ui-
sco inungūt laqueos: alcearīq; imitatione ue-
nātium traduntur. Mutianus & latrunculis lussisse fi-
ctis cæra: nuces uisu distinguere. Cornelius luna cauda tri-
stes esse: quibus in eo genere cauda sit. Noua exultatiōez
adoriri. Nanq; defectum syderum & cæteræ pauent
quadrupedes. Simiarum generi præcipua erga foetū affe-
ctio. Gestant ætulos: quos mansuefactæ intra domos

LIBER

peperere: oibus demonstrant: tractariq; gaudet: tractatū gratulationē intelligētes. Itaq; magna ex pte cōplectēdo necāt. Efferatior cynocephalis natura: sicut mitissima satyris. Callitriches toto pene aspectu differūt. Barba est in facie: cauda late diffusa priori pte. Hoc aīal negatur uiuere ī alio nisi aethiopiā: quo gignitur: cōlo.

De leporibus.

Ca. lv.

Eporum plura sunt genera: in alpiibus candidi: quibus hybernis mensibus pro cibatu nūc credūt esse. Certe liquecēte ea rutilescunt annis omnibus. Et est aliquod animal intolerandi rigoris alumnū leporum generis. Sunt & quos hispania cuniculos appellat fecunditatis innumerā: famemq; balearibus insulis populatis messibus afferens. Foetus uentre exētos: uel uberibus ablatos: non repurgatis interra neis gratissimo in cibatu habent: laurices uocant. Certum est balearicos aduersus prouentum eorum auxilium militare a Diuo Augusto petisse. Magna propter uentum eorum uirerris grātia est. Inijciunt eas in specus: qui sunt multifores in terris: unde & nomen animalī atq; ita eiectos superne capiunt. Archelaus auctor est quot sint corporis auernae ad excrementa: lepori totidem annos esse aetatis. Varius certe numerus reperitur. Idem utranq; uim singulis inesse: ac sine mare aequē genere. Benigna circa hoc natura innocua: & esculenta animalia fecunda generauit. Lepus omnium praedae nascens solus: praeter dasipodem superfœtat: aliud edicans: aliud in utero pilis uestitum: aliud implume: aliud inchoato gerens partu. Necnon & uestes leporino pilo facere tentatum est tactu non perinde molli: ut in cute propter breuitatem pili dilabi.

De damis.

Ca. lvi.

d Amæ mansuescunt raro: cū feræ iure dici nō
possint. Cōplura nanq; sunt: nec placida nec
fera: sed mediæ inter utrūq; naturæ: ut i uolu-
cribus hirūdines: apes in campo in mari delphini.

De muribus & gliribus Ca. lviij.

q Vo in genere multi & hos incolas domus im-
posuere mures haud spernendum in ostentis
etiam publicis animal. Arrofis lauini clypeis
argenteis marsicum portendere bellum: Carboni impe-
ratori apud clusum fascijs quibus in calciatu utebatur
exitium. Plura eorum genera in cyrenaiā regione: ali-
j lata fronte: ali- acuta: ali- herinaceorum genere pun-
gentibus pilis. Theophrastus auctor est in gyaro insula: cū
incolas fugassent: ferrum quoq; rosisse. Constat id quod
iacturam quidam & ad calybas fecere in ferrarijs offi-
cinis. Aurdrijs quidem in metallis ab hoc alios eorū ex-
cidi: semperq; id furtum deprehendi: tantam esse dulce-
dinem furandi. Venisse mures. cc. nummis asilinum ob-
sidente Hannibale eumq; qui uendiderat fame interiso-
se: emptorem uixisse annales tradunt. Cum candidi p-
uenere: lætum faciunt ostentum. Nam soricum occentu-
dirimi auspicia annales refertos habemus. Sorices &
ipso hyeme condi auctor est Nigidius: sicut glires
quos censoria legis principes. Quintus Scaurus &
M. in consulatu non alio modo cœnis ademere:
quam conchilia: aut ex alio orbe conuectas aues.
Semiferum & ipsum animal: cui uiuaria in do-
lij idem: qui apris instituit. Qua in re notatum
non congregari nisi populares eiusdem siluæ: &
si misceantur alienigenæ: nisi amne uel monte discreti
interire dimicando. Genitores suos fessos senecta alunt
in signi pietate: senium finitur hyberna quiete. Condi-

LIBER

ei enim & hi cubant: rursus æstate iuuenescunt: simili
& mustellis quiete.

Quæ animalia quibus in locis nō sint. Ca. lviij.

It mirū rerum natura nō solum alia alijs de-
disse terris aīalia: sed in eodez quoq; situ quæ
daz aliquibus locis negasse. In mesia silua ita
lia nō nisi in parte reperiūtur hi glires. In licia dorca-
des nō trāseūt mōtes syris uicinos. Onagri montem: qui
appadociam a lycia diuidit in hellespōto in alienos fi-
nes nō comēdāt cerui: & circa arguinussdaz elatū mon-
tem nō excedūt auribus etiam in mōte fissis. In pordo-
selene insula uiciniam mustellæ nō transeūt. In boetia:
lebadia illatæ solū ip̄; fugiūt: quæ iuxta in orchomeno
tota subruunt arua talpæ: quarū e pellibus cubicularia
uidimus stragala. Adeo ne religio quidē a portētis sum-
mouet delitias. In ithaca lepores illati moriūtur: extre-
mis quidem in littoribus. In ebuso cuniculi non sunt:
scatent in hispania balearibusq;. Cyrenis mutæ fuere ra-
næ: illatis e continente uocalibus durat genus earum.
Mutæ sunt etiam nunc in seripho insula. Eadem alio
translatæ canunt. Quod accidere & in lacu thessaliæ
sicendo tradunt: in italia muribus araneis uenenatus est
morsus. Eosdem ulterior apennina regio non habet. Ii-
dem ubicunque sint orbitam si transiere: moriuntur. In
olympo macedoniæ monte nō sunt lupi. Nec increta in-
sula: ibi quidem non uulpes ursiue: aut omnino ullum
maleficum animal: præter phalangiū. Aranei id genus
de quo dicemus suo loco: Mirabilius in eadez insula cer-
uos p̄terq; in cidonetarum regionem non esse. Itē apros
& attagenas: herinaceos. In africa autē: nec apros: nec
ceruos: nec apreas: nec ursos.

Quæ aduenis noceant.

Ca. lix.

Am quædā aīalia īnoxia indigenis ad uenas ī
 i terimūt sicut serpentes. Parcūt in myrinthe:
 quos terra nasci p̄ditur. Itēz in syria angues
 circa euphratis maxime ripas dormiētes syros nō attinē
 gūt. Aut etiā si calcati momordere: nō sentiūt maleficia
 alios cuiusq; gētis īfesti auide. Et cū cruciatu exanimā
 tes. Quamobē Et syri nō necāt eos. Contra in aletenio
 ariæ mōte Aristoteles tradit a scorpīōibus hospites nō
 lēdi indigenas interimi. Sed reliquorum quoq; aīalium
 Et p̄terea terrestrium dicemus genera.

CATT PLINII SECVNDI NATVRALIS
 HISTORIAE LIBER NONVS.

De Aquatiliū Natura.

Ca. i.

NIMALIVM : QVAE TERRE-
 stria appellauimus: hoīum quādā con-
 sortōe degētia iudicata natura est. Ex
 a reliq; minimas eē uolucres conuenit.
 Quamobrem prius æquorum: amniū:
 stagnorumq; dicentur.

Quare in mari maxima animalia Ca. ij.
 Vnt aut cōpluria ī his maiora etiā terrestri-
 s bus. Cā euīdēs humoris luxuria: alia fors ali-
 tū: Quibus uita pēdētibus. In mari aut tā la-
 te supino: molliq; ac fertili accremento accipiente au-
 sas genitales sublimi semperq; pariente natura: pleraq;
 etiā monstrifica reperiuntur: perplexis Et in semet:
 aliter atq; aliter nunc flatu: nunc fluctu conuolutis se-
 minibus: atq; principijs. Vt uera fiat uulgi opinio: quic
 quid nascatur in pte naturæ ulla: Et in mari eē: p̄terq;

LIBER

multa: quæ nūq̃ alibi rerum quidem nō solum animalium simulacra inesse: licet intelligere intuentibus unam: gladium: ferras. Cucumim uero: & in odore similem. Quo minus miremur equorum capita in taz paruis eminare cocleis.

De indici maris beluis

Ca. iij.

Lurima autē: & maxima in indico mari animalia: e quibus balenæ quaternum iugerum p̃ristes ducentū cubitorum. Quippe ubi locustæ quaterna cubita impleant. Anguilæ quoq; in gange amne tricenos pedes. Sed ī mari beluæ circa solstitia maxime uisuntur. Tunc illic ruunt turbines: tunc imbres: tunc deiectæ montium iugis procellæ ab imo uertūt maria: pulsataq; ex profundo beluas cum fluctibus uolūt & alias tanta tymnorum multitudine: ut magni Alexandri classis haud alio modo: q̃ hostium acie obuia cōtrarium agmen aduersa fronte dirrexerit. Aliter sparsis non erat euadere: qui non uoce: non sonitu: nō ictu: sed fragore terrentur: nec nisi ruina turbantur. Cadara appellatur rubri maris peninsula. Huius obiectu uastus efficitur sinus. xij. dierum & noctium remigio enauigatus. Ptolomæo regi: quando nullius auræ recipit afflatum. Huius loci quiete precipua ad immobilem magnitudinem beluæ adolescunt. Gedrosi: qui arbin amnem accolunt: Alexandri magni classium præfecto prodidere in domibus fores maxillis beluarum facere: ossibus testa contignare. Ex quibus multa quadragenum cubitorum longitudinis reperta. Exeunt & pecori similes beluæ ibi in terram: vastæq; radices fruticū remeant: & quædam equorum: asinorum: taurorum capitibus: quæ depascuntur satæ. Maximum animal in indico mari pistris: & balena est.

Quæ in quoq; oceano maxima

Ca. iij.

In gallico oceano physter ingentis columnæ
i modo se attolens: altiorq; nauium uelis dilu-
uiem quandam eructans. In gaditano oceano
arbor in tantum uastis disparsa ramis: ut ex ea causa fre-
tum nunquam intrasse credatur. Apparent & rotæ ap-
pellatæ a similitudine quaternis distinctæ radijs modio
los earum oculis duobus utrinq; claudentibus.

De tritonum: & nereidum: & elephantorum ma-
rinorum figuris.

Ca. v.

Iberio principi nuntiavit olysiponensium le-
tatio ob id missa uisum auditumq; in quo-
dam specu concha tinentem Tritonem: qua
noscitur forma. Et Nereidum falsa opinio non est qua-
mis modo hispido corpore etiam: in quo humanam effi-
giem habent. Namq; hæc in eodem spectata littore est.
Cuius morientis etiam gannitum tristem accolæ audi-
uere longe. Et Diuo Augusto legatus galliæ complures i
littore apparere exanimes Nereidas scripsit. Auctores
habeo in equestri ordine splendentes uisum ab his in ga-
ditano oceano marinum hominem toto corpore absolu-
ta similitudine ascendere nauigia nocturnis tempori-
bus: statimque degranari quas isederit partes: & si diu
eius pmaneat etiã mergi. Tiberio p̄cipe cōtra lugdu-
nensi prouinciæ littus insularum trecentas amplius bel-
uas reciprocans destituit oceanus miræ uarietatis: &
magnitudinis. Nec pauciores in santonum littore. In-
terque reliquas elephantos: & arietes candore tantum
cornibus assimilatis. Nereidas uero multas. Turcius ne-
ro prodidit expulsam beluam in gaditana littora: cu-
ius inter pinnas quas ultimæ caudæ cubita sexdecim fu-
issent: dentes eiusdem centum uiginti. Maximi do-

LIBER

drantium mensura: minimi semipedum. Beluæ: cui dicebatur exposita fuisse Andromeda: ossa romæ apporata ex oppido iudex ioppe ostendit inter reliqua miracula in ædilitate sua. M. Scaurus longitudine pedū. xl. altitudine costarum indicos elephantos excedēte. Spīæ crassitudine sexq̄pedali. De balenis & orcis. Ca. vi

Alenæ autem nostra maria penetrant. In gaditano oceano non ante brumam cōspici eas tradunt. Condi in æstatis temporibus in quodam sinu placido: & capaci mire gaudentes ibi parere. Hoc scire orcas infestam his beluā. Et cuius imago nulla representatione exprimi possit alia q̄ carnis immensa dentibus truculentæ. Irrumpunt ergo in secreta: ac vitulos earum & foetas uel etiamnum gravidas lace rent morsu: incursumq; ceu liburnicarum rostris fodiunt. Ille ad flexum immobiles: ad repugnandum inertes & pondere suo oneratae. Tunc quidem & utero graues: pariendiue poenis inualidæ solum auxilium nouere: in altum profugere: & se toto defendere oceano. Contra orcæ occurrere laborant: seseq; opponere: & cautiū angustijs trucidare: in uada urgere: saxis illidere. Spectantur ea prœlia ceu mari ipso sibi irato nullis in sinu uentis. Fluctibus uero ad anhelitus ictusq;: quantos nulli turbines uoluant. Orca & in portu hostiensi uisa ē oppugnata a Claudio principe. Venerat tunc ex ædificante eo portum inuitata naufragijs tergorum euectorum e gallia: satiansq; se per complures dies alueum in uado sulcauerat: accumulata fluctibus in tantum ut circumagi nullo modo posset. Et dum saginaz persequitur in lictus fluctibus propulsa eminente dorso multum super aquas carinæ uice inuersæ: protendi iussit Cæsar plagas multiplices inter ora portus: profectusq; ipse cum

prætorianis cohortibus populo romano spectaculū præ
buit. lanceas cōgerente milite e nauigijs assultantibus
quorū unū mergi uidimus reflatu beluæ oppletū unda.
Ora balenæ hñt in frontibus. Ideoq; summa aqua an-
nat: antes in sublime nimbos efflant.

An spirent pisces an dormiant.

Ca. vij.

Pirant aut confessione oīum: & paucissima
aīalia in mari: quæ internorū uiscerū pulmos
nē hñt. Quoniam sine eo nullū aīal putatur
spirare: nec pisciū brāchias hñtes anhelitū reddere: ac
per uices recipere existimāt: quorū hæc opinio est. Nec
multa alia gñā ēē branchijs carentia. In qua snia fuisse
Aristotelē uideo: & multis persuasisse doctrinæ inda-
ginibus. Nec me protinus huic opinioni eorū accedere
haud dissimulo: quoniā & pulmorū uice alijs pñt alia
spirabilia inesse uiscera ita uolente natura: sicut & p
sanguine multus alius humor. In aquas quidē penetra-
re hunc uitalē halitū q̄s miretur? q̄ etiā reddi ab his eū
cernat: & in terras tanto quoq; spissiorē naturæ par-
tem penetrare argumēto aīaliū: que semp defossa uiuūt
seu talpæ. Accedit apud me certæ efficaciz: ut credam
oīa in aq̄s spirare naturæ suæ sorte: primū sæpe anno-
tata pisciū æstiuo calore quædā anhelatio: & alia trā
quillo uelut oscitatio. I p̄sorū quoq; qui sunt in aduersa
opiniōe de sōno pisciū cōfessio. Quis enī sine respiratio-
ne somno locus? Præterea bullantiū aquarū sufflatio: lu-
næq; effectū: cōcharū quoq; corpora augescētia sup oīa
esse auditū & odoratū piscibus: nō erit dubiū ex aeris
utrūq; materia. Odorē quidē nō aliud q̄ infectū aera in-
telligi posse. Quāobrē de his opinētur: ut cuiq; libitum
erit. Branchiæ nō sunt balenis: nec delphinis. Hæc duo
genera fistulis spirant: quæ ad pulmonē pertinet. Bale-

LIBER

nis a fronte: delphinis a dorso. Et vituli marini: quos
uocat phocas. spirant & dormiūt in terra. Item testu-
dines: de quibus mox plura. De delphinis. Ca. viij.

Elocissimū oīum aīalium non solū marinorū
u delphinus: sed ocior uolucres: acrior telo: ac nī
si multū infra rostrū os illi foret medio pene
in uētre: nullus pisciū celeritatē eius euaderet. S; affert
morē puidētia naturæ qā nisi resupini: atq; cōuersi nō
corripiūt: q̄ cā præcipue uelocitatē eorū offendit. Nam
cū fame concitati fugientē inuadā ima persecuti piscē
diutius spiritū cōtinuere: ut arcu emissi ad respirandū
emicāt. Tantaq; uī exiliūt: ut plerūq; uela nauīū trans-
uolent uento. Agunt uere coniugia: pariunt catulos. x.
mense: æstiuo tpe. Interdū & binos nutriunt uberibus
sicut balena. Atq; etiā gestant fœtus in infantia infir-
mos. Quinetiā adultos diu comitātur magna erga par-
tū charitate. Adolescunt celeriter. x. annis putantur
ad summā magnitudinē peruenire. V iuūt etiā tricenis.
Quod cognitum præscissa cauda in experimētum. Ab-
dūtur tricenis diebus circa canis ortū: occultanturq; in
cognito modo. Quod eo magis mirum est: si spirare in
aqua nequeūt. Solent in terrā erūpere incerta de causa.
Et statim tellure tacta moriuntur: multoq; ocius fistu-
la obturata. Lingua est his cōtra naturā aquatiliū mo-
bilis: breuis: atq; lata: aut differens suillæ. Pro uoce ge-
mitus hūano similis: dorsum repādū: rostrū simū. Qua
de causa nomē Simonis oēs miro modo agnoscunt: ma-
luntq; ita appellari. Delphinus nō tm̄ hoīs amicū aīal:
uerum & musica arte mulcetur symphonie cantu &
præcipue hydraulī sono. Hominē nō expanseit ut alie-
num. Obuiā nauigijs uenit. Alludit exultans: certat ē:
& quis plena præterit uela. Diuo aut Augusto princi

pe lucrinū lacū inuectus pauperis cuiusdam puerum ex
 baiano puteolos in ludū litterarū stantē: cum meridia-
 no immorans appellatū eū Simonis noīe sēpius frag-
 mentis panis: quē ob id ferebat: allexisset: miro amore
 dilexit. Pigeret referre: ni res Mœcenatis: & Flauiani:
 & Flauij Alfi multorūq; eēt litteris mandata. Quo-
 cūq; diei tempore inclamatus a puero: quīs occultus: at
 q; abditus: ex imo aduolabat: pastusq; e manu præbe-
 bat ascensuro dorsum penne aculeos uelut uagina con-
 dens: receptumq; puteolos per magnū æquor in ludum
 ferebat. Simili modo reuehēs pluribus ānis: donec mor-
 bo extincto puero subinde ad consuetū locū uentitans
 tristis: & merenti similis ipse quoq; (qđ nemo dubi-
 taret) desiderio expirauit. Alius inter hos annos i afri-
 co littore hippamis diarrhyti simili modo ex hominum
 manibus uescens: ferensq; se tractandum: & alludens
 natantibus: impositosq; portans: unguento perunctus a
 Flauiano proconsule africa: & sopitus (ut apparuit)
 odoris nouitate fluctuatusq; similis exanimi: caruit ho-
 minum conuersatione: ut iniuria fugatus per aliquot
 menses: mox reuersus in eodē miraculo fuit. Iniuriæ po-
 testatū inhospitales ad uisendū uenientū hypponen-
 ses in necē eius cōpulerunt. Ante hæc similia de puero
 in iasso urbe memorantur. Cuius amore spectatus lon-
 go tpe dū abeuntē in littus auide sequitur: in harenā in-
 uectus expirauit. Puerū Alexander magnus babylonæ
 Neptuni sacerdotio præfecit: amorē illū nūinis ppitiū
 fuisse interpretatus. In eadē urbe iasso Egesidemus scri-
 bit: & aliū puerū Hermiā noīe similiter maria pequi-
 tātē: cum repētine pcelle fluctibus exaniatus esset: rela-
 tū: delphinūq; causam leti fatentē nō reuersū: in maria
 atq; in sicco expirasse. Hoc idē & naupacti accidisse

a a ij

LIBER

Theophrastus tradit. Nec modus excēplorum. Eadē am-
 philochij: & tarentini de pueris delphinisq; narrant.
 Quæ faciunt: ut credatur. Arionē quoq; citharedicæ
 artis interficere nautis in mari parentibus ad interci-
 piendos eius quæstus eblanditū: ut prius caneret citha-
 ra congregatis cantu delphinis cū se iecisset in mare: ex-
 ceptum ab uno tenarū in littus peruectū. Est p̄uincia
 narbonensis & in nemausensi agro stagnū laterna ap-
 pellatū: ubi cū hoies delphini societate piscantur in nu-
 mera uis mugillo statuto tpe angustis faucibus stagni
 in mare erumpit obseruata æstus reciprocatione. Qua
 de causa prætendi non quærunt retia: quæ molē ponde-
 ris nullo modo tollerent: et si non solertia infidietur tē-
 pori. Simili ratione in altum protinus tendunt: qđ uici-
 no gurgite efficere locūq; solū pandendis retibus habi-
 lem effugere festināt. Quod ubi aduertere piscantes:
 concurrat aut multitudo t̄pis gnara: & magis et uolu-
 ptatis huius auida: totusq; populus e littore quāto pōt
 clamore conciet. Simonē ad spectaculi euentū. Celeriter
 delphini exaudiunt desideria aquilonū flatu uocē pro-
 sequente: austro uero tardius ex aduerso referente. Sed
 tunc quoq; improviso in auxiliū aduolant. Propere ap-
 paret acies: quæ protinus disponitur in loco: ubi conie-
 cta est pugna. Opponunt sese ab alto: trepidosq; in uia-
 da urgent. Tunc piscatores circundāt retia: furcisq; sub-
 leuant. Ad mugilū nihilominus uelocitas transilit. At
 illos excipiunt delphini: & occidisse ad presens contē-
 ti cibos in uictoriā differunt. Operæ præliū feruet: in-
 cludiq; retibus se fortissime urgentes gaudent. Ac ne id
 ipsum fugā hostiū stimulet: inter nauigia: & retia na-
 tantesue hoies ita censim elabuntur: ut exitus non appa-
 reat. Salu: qđ est alias blandissimū his: nullus conatur

evadere: ni sumuntur sibi retia. Egressi protinus ante
 uallum proeliantur. Ita peracta captura: quos intereme
 re: diripiunt. Sed enixioris opere: q̄ in unius diei p̄miū:
 ut conscij sibi operiuntur in posterum: nec piscibus tan
 tum: sed interiectu panis ac uino satiantur. Quæ de eo
 dem genere piscandi in iassio sinu consul Mutianus tra
 dit: hoc differunt quod ultro neq; inclamanti præsto
 sint: partesq; e manibus accipiant: & suum queng; ch
 bantes cum delphinis socium habeat quis noctu & ad
 faces. Ipsi quoq; inter se est publica societas. Capto a
 rege cariæ alligatoq; in portu delphino ingens reliquo
 rum convenit multitudo mœstitia quadam: quæ posset
 intelligi miserationem petens: donec dimitti rex eū ius
 sit. Quin & paruos semper aliquis grandior comita
 tur ut custos. Conspetti q; sunt iam defunctum portan
 tes: ne laceretur a beluis.

De Tursionibus aquatilibus.

Ca. ix.

Elphinorum similitudinem habent qui vo
 d cantur tursiones. Distant & tristitia quidē
 aspectus. Abest enim illa lascivia: maxime ta
 men rostris canicularum maleficentia assimilati.

De Testudinibus: & quomodo capiantur. Ca. x.

Estudines tantæ magnitudinis indicum ma
 t re emittit: ut singularum superficie habita
 biles casas integant. Atq; inter insulas rubri
 p̄cipue maris his nauigent cymbis. Capiuntur multis
 quidem modis: sed maxime euectæ in summa pelagi: aut
 merediano tempore blandito eminente toto dorso per
 tranquilla fluitantes: Quæ uoluptas libere spirandi i
 tantum fallit oblitus sui: ut solis uapore: siccato cortice
 non queant mergi: inuitaq; fluitent opportune uenātū
 prædæ. Ferunt & pactum egressas noctu: anideq; satū

a a iij

LIBER.

ratas laxari. Atq; ut remearint matutino summa in a-
qua obdormiscere. id prodi stertentiū sonitu. Tuncq; le-
uiter capti. Annatare enim singulis ternos a duobus in
dorsum uerti: a tertio laqueū iniici supinae: atq; ita ad
terram a pluribus trahi. In phoenicio mari haud ulla
difficultate capiuntur: ultroq; ueniūt tpe statuto anni
in amnē eleutherū effusa multitudine. Dentes non sunt
testudini: sed rostri margines acuti superna parte infe-
riorē claudente pyxidū modo. In mari uiuunt conchy-
lijs tanta oris duritia: ut lapides cōminuant. In terram
egressae in herbis pariunt oua auiū ouis similia ad cen-
tena numero. Ea; de fossa extra aquas: & cooperta
terra: ac pauca pectore: & complanata incubant no-
ctibus: educant foetus annuo spatio. Quidā oculis spe-
ctando quoq; oua foueri ab ijs putant. Foemina coitum
fugere: donec mas festucam aliquā imponat aduersae.
Troglodytae cornigeras habēt: ut in lyra annexis cor-
nibus lati: sed mobilibus: quorum in natando remigio
se adiuvant. Celotium genus id uocatur eximia testu-
dinis: sed rarae. Namq; quasi scopuli praecuti chelo-
nophagos terrent. Troglodytae autem: ad quos anna-
tant: ut sacras adorant. Sunt & terrestres: quae ob id
in operibus chersinae uocantur in africae desertis: qua
parte maxime sitientibus harenis squalent rosido (ut
creditur) humore uiuentes. Neq; ibi aliud animal
prouenit.

Quis primus testudines

secare instituit.

Ca. xi.

Estudinum putamina secare in laminas: le-

t et atosq;: & repositoria his uestire Carbilus

Pollio instituit: prodigi & sagacis ad luxu-
riae instrumenta ingenij.

Tegmenta aquatiliū.

Ca. xij.

Quatiliū tegmēta plura sunt. Alia corio & pilis teguntur: ut vituli: hippopotami. Alia corio tñ ut delphini. Cortice ut testudines. Silicium duricia ut ostrea & conchæ. Crustis ut locusta. Crustis & spinis ut echini. Squamis ut piscis. Aspera cute ut squatina: q̄ lignū & ebora poliūtur. Molli ut murenæ. Alij nulla ut polypus.

De Vitulo marino.

Ca. xiiij.

Væ pilo uestiūtur aial pariūt ut pistris: balena: vitulus. Hic parit in terra pecudum more. Secūdo partus reddit initu. Canū modo cohæret: & parit nunq̄ geminis plures. Educat māmīs fœtum. Nō ante xij. diē deducit: in mare: ex eo subinde asuefaciens. Interficiuntur difficulter: nisi capite eliso: ipsis in somno mugitus. Vnde nomen vituli accipiunt: Tentent disciplinam: voceq; pariter & visu populū saluant: Condito fremitu nomine vocati respondent. Nullum animal grauiore somno premitur. Pennis: quibus in mari utuntur: humi quoq; uice pedum serpunt. Pelles eorum etiam detractas corpori sensum æquorum retinere tradunt: semperq; æstu maris recedente inhorrescere. Præterea dextræ pennæ nim̄ soporiferam inesse somnosq; allicere subditam capiti.

De Piscibus pilo carentibus: & quomodo pariant:

& quot eorum genera.

Ca. xiiij.

Ilo carentium duo omnino animal pariant: p delphinus ac uipera. Piscium species sūt lxxiiij. præter crustis intecta quæ sunt. xxx. De singulis alias dicemus. Nunc. n. naturæ tractatur insigniū.

De Noibus & naturis multorum pisciū. Ca. xv.

Recipua magnitudine thynni. Inuenimus talēta xv. pepēdisse. Eiusdem caudæ latitudinē

ad iij

LIBER

duo cubita & palmum. Sunt & in quibusdam amni-
bus haud minores: sylurus in nilo: esos in rheno: attilus
in pado inertia pinguescens ad mille aliquando libras
catbenato aptus hamo nec nisi boum iugis extractus.
Atqui hunc minimus appellatus clupea uenā quandā
eius in faucibus mira cupidine appetens morsu exani-
mat. Sylurus grassatur ubicunq; est omne animal appe-
tens: equos innatantes saepe demergens: praecipue i rhe-
no germaniae amne propter lisboun: Et in danubio ma-
ri extrahitur porculo marino simillimus. Et i boristhe-
ne memoratur praecipua magnitudo nullis ossibus spi-
nisue inter sitis: carne praedulci. In gange indiae platani-
stas uocant rostro delphini & cauda: magnitudine aē
xv. cubitorum. In eodem esse Statius Sebosus haud mo-
dico miraculo affert uermes branchijs binis. lx. cubito-
rum caeruleos: qui nomē a facie traxerunt. His tantas eē
uires: ut elephantos ad potum uenientes mordicus com-
prehensa manu eorum abstrahant. Thynni mares sub
uentre non habent pinnam. Intranat magno mari pon-
tum uerno tempore gregatim: nec alibi foetificant. Cor-
dilla appellatur partus: qui foetas redeuntes in mare au-
tumno comitatur. Limosa uero a luto pelamides incipi-
unt uocari: & cum annuum excessere tempus thynni.
Hi membratim caesi ceruice & abdomine commendan-
tur: atq; edulio recenti dumtaxat: & tum quoq; grā-
ui ructu: caetera pte plenis pulpamentis sale asseruatur
Meladrya uocatur caesis quernis assulis simillima. V ilis-
sima ex his: quae caude pxima: qā pingui carēt: probatis-
sima ea quae faucibus. At in alio pisce circa caudam exer-
citatissima. Pelamides in apolectos particulatimq; con-
sectae: in genera: Cybiorum dispartiuntur. Piscium genus
oē p̄cipua celeritate adolescit: maxime in pōto. Cā mul

titudo amnium dulces inferentium aquas: amia uocāt:
cuius incrementū singulis diebus intelligitur. Cū thyn-
nis hæc & pelamides in pōtū ad dulciora pabula in-
trāt gregatim cū suis quæq; ducibus: & primi omniū
scōbri: Quibus & in aquis sulphureus color: extra qui
cæteris. Hispaniæ cætarias hi replent thynnis nō com-
meantibus. Sed in pōtū nulla intrat bestia piscibus
malefica: præter utulos & puos delphinos. Thynni
dextra ripa intrāt: exeūt leua. Id accidere existimatur
quia dextro oculo plus cernūt utroq; hebetes natura. Est
in euripo tracij bosphori: quo pōtis euxino iūgitur in
ipsis europam asiāq; separātis freti angustijs saxū miri
cādoris a uado ad sūma perlucēs: iuxta calchedonē in la-
tere asiæ. Huius aspectu repēte territi semp̄ aduersus bi-
zantium p̄mōtorii ex ea cā appellatū auricornu præci-
piti petūt agmine. Itaq; oīs captura bizantiū est magna
calchedonis penuria. D. C. P. mediū interfūctis euripi.
Opperiūtur autem aquilonis flatum: ut secundo fluctu
exeāt ex pōto: nec nisi intrantes pontū bizantiū capiun-
tur. Bruma nō uagantur. Vbiq; deprehēsi usq; ad æq̄
noctium ibi hybernāt: Iidem sæpe nauigia: uelis euntia
comitātes mira quadam dulcedine per aliquot horarū
spatia: & passuum millia a gubernaculis nō separātur
ne tridēte quidem in eos sæpeius iactō territi. Quidam
eos: q̄ hoc e thynnis faciāt pompilos uocāt. Multi in pō-
tōide æstuāt: pōtū nō intrant. Itē soleæ: cū rombi in-
trēt. Nec sapia est cum loligo repiatur. Saxatiliū tur-
dus & merula desunt: sicut cōchylia: cum ostreæ abun-
dēt. Oia autem hybernāt in ægæo. Intrātium pōtū so-
li nō remeāt trichiæ. Græcis. n. i. plerisq; nominibus uti
par erit: quādo alijs atq; alijs eosde; diuersi appellauere
tractus. Sed hi soli bistrum amnem subeunt: ex eo sub-

LIBER

terraneis eius uenis i adriaticū mare defluūt. Itaq; & illic descēdētes: nec unq̄ subeūtes e mare uisuntur. Thyn norū captura est a uergiliarū exortu & arcturi occasu. Reliquo tpe hyberno latent in gurgitibus imis: nisi tēpore aliquo euocati: aut plenilunijs. Pinguescunt & in tātum ut dehiscant. Vita lōgissima his biennio. Aial est paruum: scorpionis effigie: aranei magnitudine. Hoc se & thynno & ei: qui gladius uocatur: crebro delphini magnitudinē excedēti sub pinna affigit aculeo: tantoq; infestat dolore: ut in naues se penumero exiliāt. Quod & alias faciunt aliorū uim timētes. Mugiles maxime tam p̄cipuā uelocitatis: ut transversa navigia interim superiacent.

De augurijs & diuersitate piscium. Ca. xvi.

Vnt & piscibus p̄scita in hac pte auguria.
Siculo bello ambulāte in littore Augusto piscis e mari ad pedes eius exilijt: quo argumentu uates respōdere Neptunū patrem adoptātē eum sibi Sexto Pōpeio repudiato. Tanta erat naualis rei gloria: sub pedibus Caesaris futuros: qui maria tpe illo tenerēt. Piscii fœminæ maiores q̄ mares. In quodā genere omnino nō sunt mares: sicut in erythinis & chromibus. Oēs enim ouis grauidæ capiūtur. Vagantur gregatim fere cuiusq; generis squamosi. Capiuntur ante solis ortū. Tum maxie pisciū fallitur uisus. Noctibus qdē illustribus æq; q̄ die cernūt. Aiūt & si iteretur gurgēs interesse capturæ. Itaq; plures secūdo tractu trahi q̄ primo: gustu olei maxime. Dein modicis ibribus gaudēt: alūturq;. Quippe & harūdines: quis in palude p̄gnatæ: nō tamē sine imbre adolescūt. Et alias ubicūq; pisces in eadē aqua affēdui: si nō affluat: exanimātur. Prægelidā hyemē oēs sentiūt: sed maxime: q̄ lapidē habere in capite existimātur

ut lupi: coracini: sciens: pagri: Cū asperæ hyemes fuere:
multi cæci capiuntur. Itaq; his mēſibus iacēt in spelun-
cis cōditi: sicut in terrestriū genere rettulimus. Maxime
hippurus: & coracinus hyeme nō capi: præterq̃ æstatis
diebus paucis: & iisdē sp. Itē murena & orphus: con-
ger: pœ: & sexatiles oēs. Terra quidē hoc ē uado maris
excauato cōdi p hyemes torpedinē psittā soleāq; tradūt
Quidā rursus æstus ipatieātia medijs feruoribus sexa-
genis diebus latent: ut glaucus: aselli: auratæ. Flumiatili-
um syllurus caniculæ exortu syderatur: & alias fulgu-
re sopitur. Hoc & in mari accidere cyprino putāt: &
alioquin totum mare sentit exortum eius syderis. Qd
maxime in bosphoro apparet. Algæ enim & pisces su-
perferuntur: ab imo uersa omnia.

De mugili & alijs piscibus: & q̃ non ijdē ubiq;
placeant.

Ca. xvij.

Vgilum natura ridetur in metu abscondito ca-
m pite toto se occultari credentium. Iisdem ta-
men tanta facilitas: ut in phœnice & narbo-
nenij provincia coitus tempore e uinarijs marem linea
longinqua per os ad brachias religatā emissum in mare
eademq; linea retractum fœminæ sequantur ad littus:
rursusque fœminam mares partus tempore. Apud
antiquos piscium nobilissimus habitus accipenser: unus
omnium squamis ad os uersis contra aquam nando me-
at: nullo nunc in honore est. Quod quidem miror: cum
sit rarus inuentu. Quidam eum elopem uocant. Po-
stea præcipuam auctoritatem fuisse lupo & asellis
Cornelius Nepos & Laberius poeta mimorum tradi-
dere. Luporum laudatissimi: qui appellantur lanati a
candore mollitiaque carnis. Asellorum duo genera col-
lariæ minores & bachi: qui non nisi in alto capiuntur.

LIBER

Ideoq; prælati prioribus. At in lupis i amne capti præ
feruntur. Nunc scaro datur principatus. qui solus piscium
dicitur ruminare: herbiq; uesci: non ali piscibus: mari ca
pathio maxime frequens. Promotorium troadis lectum
spore nunq; trāsit. inde aduectos Tiberio Claudio princi
pe Opratus Elipertius pfectus classis inter hostiensem:
Et cāpaniæ horam: sparsos disseminauit. Quinquen
nio fere cura est adhibita: ut capti redderetur mari. Po
stea frequētes inueniuntur italiæ littoræ non ante ibi cap
ti. Admouitq; sibi gula sapores: piscibus satis: Et nouū
incolam mari dedit: ne quis peregrinas aues romæ pare
re miretur. Proxima est his mēsa generis dūtaxat muste
larum: quas miruz dictu inter alpes: lacusq; retia bigra
tinus æmulas marinis generat. Ex reliqua nobilitate
Et gratia maxima est Et copia nullis: sicut magnitu
do modica: binasq; libras pōderis raro admoduz exupe
rant: nec in uiuarijs: piscinisq; crescunt. Septentriōalis
tātum hoc Et proxima occidētis parte gignit oceanus
Cetera eorum genera plura. Nam Et alga uesciuntur Et
ostreis: Et limo: Et aliorum pisciuz carne: barba gemi
na insigniuntur inferiori labro. Lutarium ex his uilissi
mi generis appellāt. Hunc semper comitatur sargus no
mine alius piscis: Et cœnum fodiente eo: excitatum de
uorat pabuluz: nec littoralibus gratia. Laudatissimi cō
chiliū sapiūt. Nomē his Feneſtella a colore mulleorum
mālciamētorū datū putat. Pariūt ter āno. His certe totiēs
foetura apparet. Mullū expirātē uersicolori quadā: Et
numerosa uarietate spectari proceres gula narrāt: rubē
tiū squamarū multiplici mutatōe pallescentē: utiq; si uē
tro spectetur inclusus. M. Apitiū ad oēm luxū ingenio
mirus in sotiorū gāro (nā ea quoq; res cognomē inuenit)
nectari eos præcellēs putauit. atq; e iecore eorū alecē exa

ēogitare p̄uocauit. Id. n. est facilius dixisse: q̄ quis uice-
 rib. Asinius Celer e cōsularibus hoc pisce p̄dignus. Clau-
 dio principe unū meratus octo millibus nūmum. Mul-
 lus aequē reputatōe aufert trāsuersuz aīum ad cōtēplatio-
 nē eorū: q̄ in cōquāstīōe luxus cocos emi singulos pluris
 q̄ aequos quarebātur. Adhuc coci triūphorū p̄cijs paran-
 tur: & aequorū pisces. Nullusq; p̄pe iā mortalis aestima-
 tur pluris: quā q̄ peritissime cēsū domini mergit.

De mullo: salpa: & salmone.

Ca. xviij.

Vllū. lxxx. librarū in mari rubro aptū Licini
 m. us Mutianus prodidit. Quāti mercatura enī
 luxuria suburbanis littoribus inuētū? Et hāc
 natura: ut alij alibi pisces principatum optineāt. Cora-
 cinus in aegypto: zeus idem faber appellatur gadibus.
 Circa ebusum salpa. Obsenus alibi: & q̄ nūq̄ percoqui
 possit: nisi ferula uerberatus. In aquitania salmo flumina-
 tilis marinis oibus praeferatur. Piscium alibi branchias
 multiplices habent: alij simplices: alij duplices. His aquā
 acceptam ore remittunt. Senectutis indicium squamarū
 duritia: quae nō sunt oibus similes. Duo lacus italiā in ra-
 dicibus alpiū larius & uerbanus appellantur: in quē
 bus pisces omnibus ānis uergiliarum ortu existūt squa-
 mis cōspicui crebris: atq; praeacutis clauorū caligariū ef-
 figie: nec amplius q̄ circa eū mensem uisuntur.

De exocæto.

Ca. xix.

Iratur arcadia suū exocætum appellatum
 m. ab eo: quod in siccum somni causa exeat. Cir-
 ca clitorium uocalis hic traditur: & sine brā-
 chijs. Idem aliquibus adonis dictus. Exeunt in terram:
 & qui marini mures uocantur: & poplypi: & mure-
 nā. Quin & in indiā fluminibus certum genus pisci-
 um: ac deinde resilit. Nam stagna & amnes transeunt.

LIBER

plerisq; & evidens ratio est: ut tuto foetus edant: quia non sint ibi: qui deuorent foetus fluctusq; minus sauiat. Has intelligi ab his causas: seruariq; temporu; uices magis miretur: si quis reputet quoto cuiq; hominum nosci uberrimam esse capturam sole transeunte pisciu; signu;.

Digestio piscium in figuras corporum.

Ca. xx.

Arinorum alij sunt plani: ut rumbi: solea: ac m pasceres: qui a rumbis situ tantum corporum differunt. Dexter resupinatus est illis: pasce-
ri leuius: Alij longi ut murena: conger. Ideo pennarum quoq; sunt discrimina: quae pedum uice datae sunt piscibus. Nullis supra quinas: quibusdam binæ: quibusdam trinæ: aliquibus nullæ. In fucino tantum lacu piscis est: qui octonis pennis natat. binæ omnino longis: ut lombricis: & anguillis: & congris. Nullæ ut murenis: quibus nec branchia. Hæc omnia flexuoso corporum impulsu ita mari utuntur: ut serpentes terra in sicco quoq; repunt. Ideo etiam uinaciora talia. Et e planis aliqua non habent pennas: ut pastinacæ. Ipsa enim latitudine natant. Et quæ mollia appellantur: ut polypi: quoniam pedes uicem pennarum illis præstant.

De anguillis

Ca. xxi.

a Nguillæ octonis uiuunt annis. Durant & sine aqua senis diebus aquilone spirante: austro paucioribus. At hyemem eadem in exigua aqua non tolerant: nec in turbida. Ideoque circa uirgulas maxime capiuntur: fluminibus tum præcipue turbidis. Pascuntur noctibus: exanimes piscium solæ non fluitant.

De lacu benaco.

Ca. xxij.

I Acus est italiae benacus in ueronensi agro min-
ciū a mne trāsmittens: ad cuius emerſus ānuo
tpe octobri fere mēſe autumnali ſydere: ut pa-
lā eſt hyemato lacu fluctibus glomeratæ uoluūtur i tñ
mirabili multitudine: ut in excipulis eius fluminis ob
hoc ipſum fabricatis: ſingulorū milliū globi reperiātur.

De Murena

Ca. xxiiij.

M Vrenā quocūq; tpe parit: cū ceteri piſces ſta-
to pariāt. Oua eius citiſſime creſcūt i ſicco lit-
tore elapſas uulguſ coitu ſerpentium implerē
putat Ariſtoteles myrinū uocat marē: q; generat. Discrimen eſſe: q; murena uaria & infirma ſit: myrinus uni-
color & robuſtus: dentesq; extra os habeat in gallia ſe-
ptētrionali. Murenis oibus dextera in maxilla ſeptenā
maculæ ad formā ſeptentrionis aureo colore fulgēt dū-
taxat uiuētibus: pariterq; cū aīa extinguntur. Inuenit i
hoc aīali documenq; ſcūitiæ V edius Pollio eques ro- ex
amicis Diui Auguſtiuiuarijs eorū imergens dānata mā-
cipia: nō tanq; ad hoc feris terrarū non ſufficientibus:
ſed quia in alio genere tum pariter hoīem diſtrahi ſpe-
ctare non poterat. Ferūt aceti guſtu præcipue eas in ra-
biem agi. Tenuiſſimum his tergus. Cōtra anguillis craſ-
ſius: eoq; uerberari ſolitos tradit Verius prætextatos. Et
ob id mulctam his dicit non inſtitutam.

De Planis piſcibus

Ca. xxiiij.

P Lanorū piſcium alterū eſt genus: qd p ſpina
arthilaginē habet: ut raia: paſtinacæ: ſquatī-
næ: torpedo: & quos: bonis: lamia: aquila: ra-
næ noibus græcia appellat. Quo in numero ſunt ſquali
quis nō plani. Hæc græce in uniuerſum ſelache appella-
uit Ariſtoteles primus. Hoc nomine eis impoſito: nos di-
ſtinguere non poſſumus: ni arthilaginata appellare

LIBER

libeat. Omnia autem carnosiora sunt talia: & supina
nescuntur ut in delphinis diximus. Et cum ceteri pisces
oua pariant: hoc genus solum in ea: quæ cete appellant:
animal parit excepta: quam ranam uocant.

De Echeneide.

Ca. xxv.

Se paruus admodum piscis assuetus petris eche
neis appellatus. Hoc carinis adhærente naues
tardius ire creduntur: Inde nomine imposi
to. Quam ob causam amatorijs quoque; ueneficijs ifamis
est & iudiciorum. ac litium mora. Quæ crimina una
laude pensat. Fluxus gravidarum utero sistens: partusque
continens ad puerperium: in cibos tamen non admitti
tur. pedes eum habere arbitrantur ex Aristotele: ita po
sita pinarum similitudine. Mutianus muricem esse la
tiores purpura: neque; aspero: neque; rotondo ore: neque; in
angulos prodeunte rostro: sed simplice concha utroque; la
tere sese colligente. Quibus inhærentibus plenam uen
tis stetisse nauem portantem nuncios a Periandro: ut
castrarentur nobiles pueri: conchasque quæ id præstite
runt: apud gnidiorum Venerem coli. Trebius niger sex
quipedalem esse: & crassitudine quinq; digitorum na
ues morari. Præterea hanc esse vim eius asseruari in sa
le: ut aurum quod deciderit in altissimos puteos: admo
tus extrahat. De uarietate naturæ piscium. Ca. xxvi.

Ut autem pisces colorem. Candida hyemæ men
te & sunt æstate nigriores. Mutat & phy
cis reliquo tempore candida: uere uaria. Ea
dem piscium sola nidificat ex alga: atque in nido; parit.
Volat hirundo sane perque; similis uolucris hirundini.

De miluo pisce: & dracone marino.

Ca. xxvii

Tem miluus subit in summa maria piscis ex
i argumeto appellatus lucerna: linguaque; ignea

per os exerta tranquillis noctibus relucet. Attollit cornuta e mari sexquipedalia fere cornua: quæ ab his nomine traxit. Rursus draco marinus capus: atq; immissus in harenâ cauernâ sibi rostro mira celeritate excavat.

De piscibus sanguine carentibus. Ca. xxviii.

Iscium quidâ sanguine carent: de quibus dicemus. Sunt autē tria genera. In primis: quæ mollia appellantur. Deinde contexta crustis tenuibus. Postremo testis cōclusa duris. Mollia sūt loligo sœpia: polypus & cætera eius gñis. His caput inter pedes & in uentre. Pediculi octoni oibus. Sœpiæ & loligini pedes duo. Ex his longissimi & asperi quibus ad ora admovent cibos: & in fluctibus se uelut anchoras stabiliunt cæteri cirri: cum quibus uenantur.

De loligine: & sœpijs: & polypis: & nauilis.

Ca. xxix.

Oligo et uolitat extra aquâ se efferens: quod l. & pectûculi faciunt sagittæ modo. Sœpiarû generis mares uarij & nigriores: constantiaq; maioris. Percussæ tridente fœminæ auxiliantur. At fœmina icto mare fugit. Ambo aut ubi sensere se apprehendi: effuso attramento: quod pro sanguine his est. infuscata aqua absconduntur. Polyporum multa genera. Terreni maiores q̃ pelagici: & oēs brachijs ut pedibus ac manibus utuntur. Canda uero quæ est bisulca: & decuta in coitu. Est polypis fistula in dorso: qua transmittunt mare: eâq; modo in dexterâ partē modo in sinistrâ transferunt. Natant obliqui in caput: quod prædurû est suffocatione uiuentibus. Cæterû per brachia uelut accetabulis dispersis eo hausto quodâmodo cui adhærescunt: tenent spini: ut auelli non queant. Vada nō apprehendunt: & grandibus minor tenacitas. Soli mol-

b b

LIBER

lium in siccum exeunt dūtaxat asperū. Leuitatē odere. Vescuntur cōchyliorū carne: quorū conchas cōplexu cri-
nium frangunt. Itaq; præiacentibus testis cubile eorū
deprehenditur. Et cum alioquin brutū habeatur aīal:
ut quod ad manū hoīs annatat: in re quodāmodo fami-
liari callet. Omnia in domū cōportat: dein putamina
rosa carne egerit: annatantesq; pisculos ad ea uenatur.
Colorē mutat ad similitudinē loci: & maxime in me-
tu. Ip̄m brachia sua rodere falsa opinio est. Id enim
a congris euenit ei. Sed renasci: sicut colchotis: & la-
certis cauda haud falsum. Inter præcipua aut̄ miracu-
la est qui uocatur nautilus: ab alijs pōpillos. Supinus in
summa æquorū peruenit: ita se paulatim subrigens: ut
emissa omni per fistulā aqua uelut exoneratus sentina
facile nauiget. Postea duo priā brachia retorquēs mē-
branā iter illa miræ tenuitatis extēdit. Qua uelificāte
ī auras cæteris subremigās brachijs media cauda: ut gu-
bernaculo se regit: Ita uadit alto liburnicarū gaudens
imagine. Siquid pauoris interueniat hausta se mergens
aqua. De onizena: nauplio: & locustis. Ca. xxx.

Olyporum generis onizena dicta graui ca-
pitis odore. Ob hoc maxime murenis eā con-
sectantibus. Polypi binis mensibus cōduntur
Vltra bimatū nō uiuunt. Pereunt autē tabe semper. For-
minæ celerius: & fere a partu. Non sunt prætereunda
& L. Lucullo p̄consueticæ comperta de polypis: quæ
Trebius Niger e comitibus eius prodidit. Audissimos
esse concharū. Illas ad tactum cōprimi præcidentes bra-
chia eorū: ultroq; escā ex prædante capere. Carent con-
chæ uisu: omniq; sensu alio: q̄ cibi & periculi. Insidiā-
tur ergo polybi apertis. Impositoq; lapillo extra cor-
pus ne palpitatu eiiciatur: ita securi grassantur: extra

hūntq; carnes. Illæ se cōtrahunt: sed frustra discuneate.
 Tanta solertia animalū hebetissimis quoq; est. Præte-
 rea negat ullū esse atrocius aīal ad conficiēdū hominē
 in aqua. Luctatur enim cōplexu: & sorbet accetabulis
 ac numerofo suctu detrahit eū. In naufragos urinantif-
 ue impetū capit. Sed si inuertatur: elāguescit uis. Expor-
 rigūt enim se resupinati. Mire omnibus marinis expe-
 tentibus odorē quoq; eorū. Qua de causa & nassis il-
 linuntur. Cætera quæ idem retulit: monstro propiora
 possunt uideri. Carteiæ in cetarijs assuetus quidā poly-
 pus exire e mari in lacus eorū apertos: atq; ibi salsamē-
 ta populari. Conuertit in se custodū indignationē assi-
 duitate furti immodici. Sæpes erant his oblectæ. Sed
 has transcendebat per arborē: nec deprehendi potuit:
 nisi canum sagacitate. Hi redeuntē circūuasere noctu:
 cōcitiq; custodes expanere nouitatē. Primū omniū ma-
 gnitudo inaudita erat. Deinde color muria oblitus: odo-
 re dirus. Quis ibi polypū expectasset: aut ita cognosce-
 ret? Cum monstro dimicare sibi uidebantur. Nāq; &
 afflatu terribili canes agebat: nūc extremis crinibus fla-
 gellatos: nunc robustioribus brachijs clauarum modo
 incussos: ægreq; multis tridētibus cōfici potuit. Osten-
 dere Lucullo caput eius doli magnitudine amphorarū.
 xy. capax: atq; (ut ipsius Trebij uerbis utar) barbas:
 quas nix utroq; brachio complecti esset: clauarum mo-
 do torosas: longas pedum. xxx. accetabulis siue callicu-
 lis urnalibus peluium modo. Dentes magnitudini re-
 spondentes. Reliquiæ asseruatæ miraculo perpendere
 pondo septingentorū. Sæpias quoq; & loligines eius-
 dē magnitudinis expulsas i littus illd idē auctor est. In
 nostro mari loligies quū cubitorū capiuntur sæpiæ binū
 Neq; his bimatu longior uita. Nauigerā similitudinē

bb ij

LIBER

Et aliā in ppontide uisam sibi pdidit Mutianus con-
 chā esse acatij mō carinatā inflexa pupe pra rostrata.
 In hanc condi naupliū aīal sapiæ simile ludendi socie-
 tate sola. Duobus hoc fieri generibus. Tranquillo enim
 uectorem demissis palmulis ferre ut remis. Si uero fla-
 tus inuitent: easdē in usu gubernaculi porrigi pandiq;
 cōcharū sinus aura. Huius uoluptatē esse ut ferat: illius
 ut regat. Simulq; eandē descendere incluso sinu: fluctu
 hausto: territā uisu forte tristi. Id enim cōstat rumore
 nauigantiū: hūana calamitas in cā est. Locustæ crusta
 fragili muniūtur in eo genere qd caret sanguine. Latēt
 mēsisbus qnis. Similiter cancri: q eodē tpe occultantur:
 Et ambo ueris principio senectutē anguiū more exeūt
 reuocatiōe tergorū. Ceterū in aqs natant. Locustæ rep-
 tantū mō fluitant. Si nullus ingruat metus: recto mea-
 tu cornibus: quæ sunt rotunditate præpilata: ad latera
 porrectis. Tisdē erectis in pauore obliquæ in latere pce-
 dunt. Cornibus inter se dimicant. V nū hoc aīalium nisi
 uiuum feruenti aqua incoquatur: fluida carne non ha-
 bet callum.

De cancris.

Ca. xxxi.

Inuunt petrosis locis: cancri mollibus. Hyeme
 u aprica loca fectantur. Aestate in opaca gur-
 gitū recedūt. Oīa eius generis hyeme lædun-
 tur: autūno Et uere pinguescunt: Et plenilunio magis
 q nocte sydus tepido fulgore mitificat. Cancrorū ge-
 nera carabi: astaci: mææ: paguri heracleotici: leones: Et
 alia ignobilia. Carabi a ceteris cancris cauda distāt
 In phœnice hippoe uocantur: tantæ uelocitatis ut con-
 sequi nō sit Cācris uita lōga: pedes octoni oībus in obli-
 quū flexi. Fœmiæ prius pes duplex: mari simplex. Præ-
 terea bina brachia denticulatis forcipibus. Supior pars
 in primoribus his mouetur inferiore immobili. Dexte-

trum brachium omnibus maius. Vniuersi ubi aliquādo congregantur: os ponti euincere non valent. Quāobrē egressi circumeunt: apparetq; tritum iter. Pinnoteras vocatur minimus ex omni genere. Ideo opportunus iniuriæ. Huic solertia est inanium ostrearum testis se condere: & cum accreuerit migrare in cappaciores. Cancri in pauore etiam retrorsum pari uelocitate redeunt. Dimicant inter se ut arietes aduersis cornibus incursantes. Contra serpentium ictus medentur. Sole cancri signum transeunte & ipsorum cum examinati sunt: corpus transfigurari in scorpiones narrantur in sicco. Ex eodem genere sunt echini: quibus spinæ pro pedibus. Ingredi est his in orbem uolui. Itaq; de tritis sæpe aculeis inueniuntur. Ex his echinometræ appellantur: quorū spinæ longissimæ: calices minimi. Nec omnibus idem uitreus color. Circa toronem candidi nascuntur spina parua. Oua omnium amara: quina numero. Ora in medio corpore in terram uersa. Tradunt sæuitia maris præfagire eos: correptisq; operiri lapillis: mobilitatemq; pondere stabilientes nolunt uoluntatione spinas atterere. Quod ubi uidere nautici statim pluribus anchoris nauigia infrenant.

De Coleis

Ca. xxxij.

In eodem genere sunt cocleæ aquatiles terrestresq; exerentes se domicilio: binaq; ceu cornua protendentes contrahentesq; oculis carent: ideoq; corniculus prætentant iter.

De Pectinibus.

Ca. xxxiij.

Ectines in mari ex eodem genere habentur. Reconditi & ipsi in magnis frigoribus: ac magnis æstibus. Vnguesq; uelut igne lucentes in tenebris etiam in ore mandentium. Firmioris iam testæ murices. Et concharum genera: in quibus magna

bb ij

LIBER

dentis naturæ uarietas. tot colorū differentia: tot figuræ planis: & conchavis: longis: lunatis: in orbem circum actis: dimidio orbe cæsis: in dorsum elatis: læuibus: rugatis: denticulatis: striatis: uertice muricatis: intorto. margine in mucronē emisso: foris effuso: intus replicato. Iaz distinctione uirgulata: crinita: crispa: cuniculatim: pettinatim: imbricatim: undata: cancellatim: reticulata: in obliquum: in rectum expensa: predensata: porrecta: sinuata breui nodo ligatis: toto latere: cōnexis: ad plausum apertis: ad bucinā recuruis. Navigāt ex his neritæ: præbentesq; concauā sibi partē: & alterā auræ opposuentes per summā æquorū uelificant. Saliunt pectines: & extra uolitant: seq; & ipsi carinant.

De diuitijs marinis.

Ca. xxxiiij.

Ed quid hæc tam parua cōmemoro: cum populatio morū: atq; luxuria nō aliunde maior q̃ e concharū genere pueniat? Iam quidē ex tota rerū natura dānosissimū uentri mare est: tot modis: tot mensis: tot piscium saporibus: quibus præcia capientium periculo fiunt. Quomodo nascantur: & ubi: & quomodo inueniūtur margaritæ. Ca. xxxv.

Ed quota hæc portio est reputantibus puras: cōchylia margaritas? Parū scilicet fuerat in gulas condi maria: nisi manibus: auribus: capite toto corpore a fœminis: iuxta uirisq; gestaretur. Quid mari cum uestibus? Quid undis fluctibusq; cum uellere? Non recte recipit hic nos rerum natura nisi nudos. Esto: si tanta uentri cum eo societas. Quid ergo? Parum sit nisi qui uescimur: periculis etiam uestiamur. Adeo per totum corpus animæ hominis periculo quæsitæ maxime placent. Principiū ergo culmēq; omnium rerum præcij margaritæ tenent. Indicus maxi

me has mittit oceanus. Inter illas beluas tales tantaſq;
quas diximus: per tot maria venientes tam longo terra-
rum tractu: e tantis ſolis ardoribus: atq; indicis quoq; i-
ſulis petuntur: & admodum paucis. Fertiliffima eſt ta-
probane & ſtoidis ut diximus in circuitu mundi. Itē
perimula promontorium india. Præcipue autem laudā-
tur circa arabiam in perſico ſinu maris rubri. Origo au-
tem atq; genitura conchæ eſt haud multum oſtrearum
conchis differens. Has ubi genitalis anni ſtimulauerit
hora: pendentes ſeſe quadam obſcuratione impleri roſci-
do conceptu tradunt: gravidas poſtea eniti: partumq;
concharum eſſe margaritas: pro qualitate roris accepti
ſi purus influxerit: candorē conſpici. ſi vero turbidus:
foetum ſordescere. Eundem pallere cœlo minante cōcep-
tum. Ex eo quippe conſtare: cœliq; eis maiorem ſocieta-
tem eſſe q̄ maris: inde nubilum trahit colorem: aut pro
claritate matutina ſerenum. ſi tempeſtine ſatiatur: grā
descere & partus. ſi fulguret comprimi cōchas. ac pro
ieiunij modo minui. ſi vero id tonuerit: pauidas ac re-
pente cōpreſſas: quæ uocant phisemata: efficere ſpeciez-
uerum inani inflatam ſine corpore. Hos eſſe concharum
abortus. Sani quidem partus multiplici conſtant cute:
non improprie callū ut exiſtimari corporis poſſit. Ita-
q; & purgantur a peritis. Miror ipſo tantum eas cœ-
lo gaudere: ſole rubescere: candoremq; perdere ut corpus
humanū. Quare p̄cipuū cuſtodiūt: pelago altius merſæ:
q̄ ut penetrēt radij. Flauescūt tamē & illæ ſenecta: ru-
giſq; torpeſcūt: nec niſi i iuuēta cōſtat ille: q̄ quæritur uī-
gor. Craſſeſcūt et i ſenecta: cōchiſq; adhereſcūt: nec iis
auelli queūt: niſi lima. Quibus una tm̄ eſt facies: & ab
ea rotūditas: auerſis planicies: ob id tympana noīantur.
Cohærentes uidemus in conchis hac dote unguenta

bb iij

LIBER

circumferētibz. Cætero in aqua mollis unio exemptus
 protinus durescit. Cōcha ipsa cum manū uidet: compri-
 mit sese: operitq; opes sua genera propter illas se peti:
 manumq; si præueniat acie sua abscindit: nulla in stiore
 pœna: & alijs munita supplicijs. Quippe inter scopu-
 los pars maior inuenitur: sed in alto quoq; comitantur
 marinis canibus. Nec tamē aures foeminarum arcentur.
 Quidam tradunt sicut apibus: ita cōcharum examini-
 bus singulas magnitudine & uetustate præcipuas esse
 ueluti duces: miræ ad cauendū solertiæ. Has urinantium
 cura peti. Illis captis facile cæteras palātes retibus iclu-
 di. Multo deinde obrutas sale in uasis fistilibus erosa car-
 ne oī nucleos quosdam corporū: hoc est uniones decide-
 re in ima. Vsu atteri nō dubium est: coloremq; indiligen-
 tia mutari. Dos omnis in cādore: magnitudine: orbe: læ-
 uore: pōdere haud p̄mptis rebus in t̄m: ut nulli duo res
 p̄iantur indiscreti. Vnde nomē unionū romanæ. s. impo-
 suere deliciæ. Nā apud græcos nō est: nec apud barbaros
 inuentores eius aliud: q̄ margaritæ. Et in cādore ipso ma-
 gna differētia. Clarior in rubro mari repertus. Indicus
 specularium lapidū squamas assimilat: alias magnitu-
 dine p̄cellēs. Sūma laus coloris est exaluminatos uocari:
 & p̄erioribus sua gratia ē. Elenchos appellant: fisti-
 giata lōgitudine. Alabastrorū figura ī pleniore orbe de-
 finentes. Hos digitis suspēdere. & binos: ac ternos auri-
 bus. Foeminarū gloria est. Subeūt luxuriæ eius noīa: &
 cedia exquisita p̄disione portatus. Siquidem cū id fece-
 re crotalia appellant: ceu sono quoq; gaudeant: & col-
 lisu ipso margaritarū. Affectantq; id & paupes lictō-
 rē foemine in publico unionē esse dictātes. Quin & pe-
 dibz: nec crepidarū tantū obstragulis: sed totis focculis
 addūt. Neq; nō gestare iam margaritas: nisi calcant: ac p̄

1710.

Leach.

rotalia.

unionem etiam ambulent: satis est. In nostro mari reperriri solebant: Crebrius circa bosphorū thracium: ruffi ac parui in conchis: quas myas appellant. At in carnania: quæ uocatur pinna gignit. Quo apparet nō uno cōchæ genere nasci. Nā & Iuba tradit arabicis concham esse similem pectini insecto: hirsutam echinorū modo. Ipsuz unionem in carne ipsa esse grandini similem. Conchæ non tales ad nos afferuntur. Nec in acarnania ante laudati reperiuntur. enormes: & feri: colorisq; marmorei. Meliores circa actiū: sed & ij parui. Et in mauritania maritimis. Alexāder Polyhistor: & Sudines senescere eos putāt: coloremq; expirare. Eorumq; corpus soliduz esse manifestū est: q; nullo lapsu frāguntur. Nō autem sp in media carne reperiūtur: sed alijs atq; alijs locis. Vēdimusq; iam extremis etiā marginibus uelut e concha exeuntes. Et in quibusdam quaternos: quinosq;. Pondus ad hoc æui semuncie pauci singulis scrupulis excessere. In britānia puos atq; decolores nasci certū est. Q noni am Diuus Iulius thoracem quez Veneri genetrici in tēplo eius dicauit: ex britānicis margaritis factū uoluerit intelligi. Lollia Paulinā: quæ fuit Caij principis matrona: nec serio quidē: aut solēni ceremoniarū aliquo apparatu: sed mediocriū etiā spōsaliū cœna: uidi smaragdis margaritisq; opertā: alterno textu fulgētibus toto capite crinibus spiris: aurib; collo mōilibus: digitisq;. Quæ summa quadringenties sestertiū colligebat. Ipsam confestim paratā nūcupationem tabulis probare. Nec dona prodigi principis fuerant: sed auitæ opes prouinciarij. spolijs partæ. Hic est rapinarū exitus. Hoc fuit quare. M. Lollius infamatus regum muneribus in toto oriēte interdicta amicitia a Caio Casare augusti filio uenum biberet: ut neptis eius quadringenties sestertium

LIBER

operta spectaretur ad lucernas. Computet nunc aliquis ex alia parte: quātum Curius aut Fabritius in triumphis eulerint: et imaginetur eorū fercula. et ex altera parte Lolliam unam imperij mulierculā accubantē: non illos currui detractos: quā in hoc uicisse malit? Nec hęc summa luxurię exēpla sunt. Duo fuere maximi uniones per oē æuum. Vtrunq; possedit Cleopatra ægypti reginarū nouissima p manus orientis regū sibi traditos. Hęc cum exquisitis quottidie Antonius saginaretur epulis: superbo simul: ac procaci fastu. ut regina meretrix lautitians eius oēm apparatūq; detrectans: quærente eo qd astrui magnificentię possit: respōdit. Vnde se cœna centies sestertium absumpturam. Cupiebat discere Antonius: sed fieri posse non arbitrabatur. Ergo spōsionibus factis: postero die quo iudicium agebatur: magnificam alias cœnam ne dies periret: sed quottidiana; Antonio posuit irridenti: computationemq; expostulanti. At illa corollarium idesse consumpturamq; se ea in cœna taxatione; confirmans: solamq; centies sestertium cœnaturam. Inferri mensam secundam iussit. Ex precepto ministri unum tantū; vas ante eam posuere aceti: cuius asperitas uisq; in tabem margaritas resoluit. Cerebatq; auribus tum maxime singulare illud et uere unicum naturę opus. Itaq; spectante Antonio quidnam esset actura detractum alterum mersit: ac liquefactum absorbuit. Iniecit alteri manum. L. Plancus iudex spōsionis eius: eum quoq; paranti simili modo absumere. Vicitumq; Antonium pronunciauit homine irato. Comitetur fama unionis eius parem facta illa tantę quæstionis uictrice regina dissectum: ut esset in utrisq; Veneris auribus romę in pantheo dimidia eorum cœna. Nō ferent tamē hanc palmam: spoliabunturq; etiam luxurię gloria. Prior id

fecerat romæ in unionibus magne taxationis Clodius
tragedi Aesopi filius relictus ab eo i amplis opibus hæ
res: ne triumphatu suo nimis superbiat. Antonius pene
histrioni comparatus. Et quidem nulla spōsione ad hoc
productus: quo id magis regium erat: sed ut experiretur
in gloria palati quid saperent margaritæ: atq; ut mire
placere: ne solus hoc sciret: singulos uniones conuiuis
ad sorbendum dedit. Romæ in promiscuum ac frequen
tem usum uenisse: Alexandria in ditione redacta. Pri
mum autem cœpisse circa syllana tempora minutas &
uiles Fenestella tradit manifesto errore: cum Elius Sti
lo iugurthino bello unionum nomen impositum maxi
me grandibus margaritis prodat. Et hoc tamen æternæ
prope possessionis est: sequitur heredem. In mancipa
tum uenit: ut prædium aliquod. Conchylia & purpu
ras omnis ora atterit: quibus eadem mater luxuria pæ
ria pene etiam margaritis præcia fecit.

De natura purpuræ & muricis

Ca. xxxvi.

Vrpuræ uiuunt annis plurimum septenis.

p Latent sicut murices circa canis ortum trice
nis diebus. Congregantur uerno tempore: mu
tuosq; attritu lentorem cuiusdam cæræ saluant. Simili
modo & murices. Sed purpuræ florem illum tingendis
expetitur uestibus in medijs habent faucibus. Lique
ris hic est minimi in candida uena. Vnde præciosus ille
bibitur nigrantis rosæ colore subluens. Reliquum cor
pus sterile. Vnas capere contendunt: quia cū uita sua suc
cū illū euomunt. Et maioribus qdē purpuris detracta cō
cha auferūt: minores cum trapetis frangūt. Ita demum
rorem eum excipientes tyrii. Præcipuus hic asiæ. In me
ninge africa: & getulo littore oceani: in laconia eu

LIBER

ropæ. Hinc fasces securesq; romanæ uia faciūt. Idē p ma
iestate in pueritia est. Distinguit ab egte curiā. Dīs ad
uocatur placādis: oēm q; uestē illuminat. In triumphali
miscetur auro. Quapp excusata & purpuræ sit isania.
Sed unde cōchilijs p̄cia? Quis uirus graue in fūco: color
austerus i glauco: & irascēti similis mari. Lingua purpu
ræ lōgitudine digitali: qua pascitur pforādo reliqua cō
chylia: tāta duricia aculeo est. Aqua dulci enecātur: &
sicubi flumini imergūtur: aliogn aptæ diebus qnquage
nis uiuūt salina sua. Cōchæ oēs celerrime crescūt p̄cipue
purpuræ. Anno magnitudinē iplēt. Qd si hactenus trā
scurrat expositio: fraudatam se p̄tinus luxuria credat.
Nos idiligētiæ dānet. Quāobrē p̄sequemur ēt officinas
ut tāq; inuictu frugū noscitur rō. Sic oēs q; istis gaudent
p̄mio uitæ suæ caleāt. Cōcharū ad purpuras & cōchy
lia eadē qdē ē materia: sed distat tēpamento. Duo sunt
genera. Buccinū minor cōcha ad similitudinē eius bucci
ni: quo sonus editur. Vnde & cā nōi rotūdinate oris in
margine incisa. Alterū purpura uocatur calliculatim p
currēte rostro: & calliculi latere itrorius tabulato qua
p̄feratur lingua. Præterea clauatū est ad turbinē usq;
aculeis in orbem septenis fere: qui non sunt buccino: sed
utrisq; orbes totidem quot habent ānos: Buccinū nō ni
si petris adheret: circaq; scopulos legitur.

Quot sunt genera.

Ca. xxxvij.

Vrpuræ noīe alio pelagiæ uocātur. Earū gene
p ra plura: pabulo & solo discreta. Lutenſe pu
trilino: & algēse enutritū alga uilissimum.
Vtrīsq; melius tēniēse in teneia maris ora collectū. Hoc
quoq; tam etiānū leuius atq; dilutius. Calculosæ appel
lātur a calculo maris mire apto cōchilijs: & lōge optio
purpuris. Dialusitēse. i. uario soligenere pastū. Capiūtur

at purpuræ puulis rarissq; cōchis textu ueluti passis i al
to iactis. Inest ijs esca clusiles mordacesq; conchæ: quales
uidemus: has semineces: sed redditas mari audio hiatu
rehiniscētes: appetūt eas purpuræ: porrectisq; liguis in=
festāt. At illæ aculeio extimulatæ claudūt sese: compri=
mūtq; mordētia: ita pēdētes auuiditate sua purpuræ tol=
luntur.

Quo capiuntur tempore. Ca. xxxviii.

Api eas post canis ortū aut ante uernum tps

c utilissimū: qm cū foetificauere fluxos habent

succos. Sed id tingētū officinæ ignorāt: cū sū

ma uertatur in eo. Eximitur postea uena: quā diximus.

Cui addi salē necessariū: sextarios ferme in libras cente

nas. Macerari triduo iustū. Quippe maior uis tāto q̄to

recctior. Feruere in plūbo: singulisq; aquæ āphoris cete

nas atq; quinquagenas medicamīs libras æquari: ac mo

dico uapore torreri: & iō lōginquæ fornacis cuniculo.

Ita despumatis subinde carnibus: quas hāsisse uenis ne

cesse ē decio ferme die liquatis cortina uellus ellutiatuz

mergitur in expimētū. Et donec spei satisfiat uritur li

quor: Rubēs color nigrāte deterior. Quinis lana potat

horis. Rursusq; mergitur arminata: dōec oēm ebibat sa

niē. Buccinū p se dānatur: qm fucū remittit. Pelagio ad

modū alligatur: niniæq; eius nigritiæ dat austeritatez

illā nitorēq; q queritur cocci. Ita permixtis uiribus: al

terū altero excitatur: aut astrigitur. Summa medicami

num in libras. Vellerum buccino ducentæ. Pelagio. cxi.

Ita fit amethysti color eximius ille. At tyrius pelagio

primum satiatur immatura uiridiq; cortina: mox per

mutatur in buccino. Laus ei summa in colorem sangui

nis cōcreti nigricans aspectu idemq; suspectu refulgens.

Vnde & Homero purpureus dicitur sanguis.

Romæ quando usus purpuræ.

Ca. xxxix.

LIBER

dibapha
 Vrpura usum Romæ sp fuisse uideo. Sed Ro-
 p mulo i trabea. Nā toga p̄texta & latiore cla-
 uo Tullū Hostiliū e regibus primū usū: hecru-
 scis denictis satis cōstat. Nepos Cornelius: q̄ Diui Aug.
 principatu obiit. Me inq̄t iuvene uiolacea purpura ui-
 gebat: cuius libra denarijs cētū uenibat: nec multo post
 rubra tarētina. Huic successit dibapha tyria: q̄ i libras
 denarijs mille nō poterat emi. Hac Lētulus Spinter ædi-
 lis curulis primus in p̄textā usus iprobabatur. Qua pur-
 pura q̄s n̄ iā iqt tricliaria facit? Spiter ædilis fuit urbis
 cōditæ āno. dcc. Cicerōe cōs. Dibapha tūdicebatur: quæ
 bis tincta esset: ueluti magnifico ip̄edio. Qualiter nūc
 oēs pene cōmodiores purpuræ tingūtur. In conchyliata
 ueste cætera eadē sine buccio: præterq̄ ius tpatura. Aes
 q̄ pro indiuiso humani potus ex cimento: dimidia
 medicamina adduntur. Sic gignitur laudatus ille pal-
 lor saturitate fraudata: tantoq̄ dilucidior quanto ma-
 gis uellera esuriunt.

De precio earum.

Ca. xl.

Recid medicamento sunt quidem pro fertili-
 p tate littorum uiliora. Non tamen usq̄ pelagi-
 as libras quiquegenas nummos excedere: &
 buccini centenos sciant: qui ista mercantur imenso. Sed
 alia sunt: nec habent finem uitia. Iuuatq̄ ludere impen-
 dio: & lusus geminare miscendo iterum: & ipsa adul-
 terare adulteria naturæ: sicut testudines tingere: argen-
 tum auro confundere: ut electa fiat: addere ijs æra: ut co-
 rinthia.

De tingendo amethystino & cocco bissino. Ca. xli.

On est satis abstulisse gemmæ nomē. amethy-
 stum rursum absolutum inebriatur tyrio: ut
 fit ex utroq̄ nomen improbum: tyriamethy-

stus: simulq; luxuria duplex. Et cum confecere cōchylia
transire melius in tyrium putant. Pœnitētia hoc primū
debet inuenisse artifice mutante quod damnabat. Inde
rō est nata. Votū quoq; factum e initio portentosis inge-
nijs: & gemina demonstrata uia luxuriæ ut color alijs
operiretur alio. Suauior ita fieri leniorq; dictus. Quia
& terrena miscere: coccoq; tinctuz tyrio tingere: ut fie-
ret his byssinum. Coccum gallatiæ rubens gramen: ut di-
cemus in terrestribus: aut circa emeritā lusitaniæ in ma-
xima laude est. Verum ut simul peragantur nobilia pig-
menta anniculo gramī languidus succus. Idez a quadri-
mo euandus. Ita nec recenti uires: neq; senescenti. Abū-
de tractata est ratio: qua se uirorum iuxta fœminarūq;
formam credit amplissimam fieri.

De pinna & pinnotere: & aquatiliū s̄su. Ca. xliij.

Oncharum generis & pinna est. Nascitur i
e limosis subrecta sp: nec unquam sine comite:
quem pinnoterem uocant: alij pinnophylacē
idest squilla parua. Aliubi cancer: dapis affectator. Pan-
dit se pinna luminibus orbū corpus intus minutis pi-
scibus præbens. Assultant alij protinus: & ubi licentia
audacia creuit: implent eam. Hoc tempus speculatus in-
dex morsu leui significat. Illa ore cōpresso quicquid in-
cluserit: exaiat p̄tēq; socio tribuit. Quo magis miror quos-
dam existimasse aquatilibus nullū inesse sensum. Nouit
torpedo uim suam ipsa nō torpēs: merſaq; in limo se oc-
cultat: pisces: q; securi natantes obtorpuere corripies. Hu-
ius iecori teneritas nulla præfertur. Nec minor solertia
rana: quæ i mari pisatrix uocatur: eminentia sub occu-
lis cornicula turbato limo exerit: assultantes pisciculos
pertrahens: donec tam prope accedant: ne affiliat. Simi-
li mō squalina: & rhōbus abditi pinnas exertas mouēs

LIBER

specie uermiculorum. Itemq; quæ uocatur raia. Nā pa-
stinaca latrocinatur ex occulto transeuntes radio: quod
tardissimi piscium hi mugilem uelocissimum omnium
habentes in uentre reperiuntur.

De Scolopendris uulpibus: & glanis. Ca. xliij.

Colopendræ terrestribus similes: quas centi-
pēdes uocant: hamo decorato omnia interra-
nea euomunt: donec hamum egerant: deinde
resorbent. At uulpes marinæ simili in periculo glutit
amplius usq; ad ifirma lenæ: quæ facile prerodāt. Gla-
nii. Et qui glanis uocatur auersus mordet hamos: nec
decorat: sed esca spoliata grassatur.

De Ariete Pisce. Ca. xliij.

Ries ut latro: Et nunc grandiorum nauium i-
salo stantium occultatus umbra: si quem nars-
di uoluptas inuitet: expectat. Nunc elato ex-
tra aquam capite: piscantium cymbas speculatur: occul-
tusq; adnatans mergit.

De his quæ tertiam naturam habent non animalium
neq; fruticum: & de urticis: & spongijs. Ca. xlv.

Quidem & iis sensum inesse arbitror: qui
nec animalium: neq; fruticum: sed tertiam ex
utroq; naturam habent: urticis dico & spō-
gijs: Vrticæ noctu uagantur: noctuq; mutantur: carno-
sæ frondis. Iis natura ut carne uescantur: Vix pruritus
mordax: eademq; quæ terrestris urticæ. Contrahit ergo
se q̄ maxime rigens: ac prænatante pisciculo frondē suā
spargit: complectensq; deuorat. Alias mercenti similis:
& iactari se passa fluctu algæ uice: contactos pisces: at-
tritūq; petra scalpentes pruritum inuadit. Eadem noc-
tu pectines: & echinos perquirat. Dum admoneri sibi
manum sentit: colorem mutat: & contrahitur. Tacta

uredinē mittit: paulūq; si fuerit interualli: absconditur
 Ora ei in radices esse tradūtur. Excremēta per summa
 tenui fistula reddi. Spongiarū tria genera accipimus:
 spissum: ac predurum: & asperum. Tragos id uocatur.
 Minus spissum & mollius manæ. Tenuē densumq;: ex
 quo penicilli: achilleū. Nascuntur omnes in petris. Ali-
 tur conchis: pisce: limo. Intellectū inesse ijs apparet: qd
 ubi auulsorē sensere: cōtracte multo difficilius abstra-
 huntur. Hoc idē fluctu pulsante faciunt. V inere esca ma-
 nifesto conchæ minutæ in ijs repertæ ostendunt. Circa
 toronē uesci illis auulsas ēt aiunt: & ex relictis radici-
 bus recrescere. In petris cruoris quoq; inhæret color:
 africis p̄cipuæ: q̄ gñantur i syrtibus: maxie fiūt manæ
 Sed mollissimæ circa lyciā. In profundo autē nec uen-
 toso: molliores. In hellepōto asperæ. Et densæ circa ma-
 leanæ. Putrescunt in apricis locis: ideo optimæ in gurgi-
 tibus: uiuentibus: itēq; madentibus nigricans color. Ad-
 hærēt: nec parte nec totæ. Inter sunt enim fistulæ quæ-
 dā inanes: quaternæ fere: aut quinæ: per quas pasci exi-
 stimantur: Sunt & aliæ: sed supernæ concretæ. Et sub-
 esse membrana quædā radicibus earū intelligitur. V in-
 re constat longo tpe. Pessimū omniū genus earū est: quæ
 aplysiæ uocantur: quia elui non possunt in quibus ma-
 xime sunt fistulæ & reliqua densitas spissa

De caniculis marinis.

Ca. xlvj.

Anicularū maxima multitudo circa eas uri-
 nantes graui periculo infestat. Ip̄i ferūt &
 nubē quandā crassescere super capita anima-
 lium planorū pisciū similē præmentē eos: arcentemq; a
 reciprocando: & ob id stilos præcutos lineis annexos
 habere sese: quia nisi perfossæ. Ita nō recedāt: caliginis
 & panoris (ut arbitror) opere. Nubē enī nebulā cuius

cc

LIBER

noie id malū appellant inter aialia illa haud ultra cō-
perit quisq̃. At cuꝫ caniculis atrox dimicatio. Inguina
ꝫ calces omneqꝫ candorem corporū appetunt. Salus
una in aduersas eundi: ultroqꝫ terrendi. Pauet enim ho-
minē æque ac terret. Et fors æqua in gurgite. Vt ad sum-
ma aquæ uentum est: ibi periculū anceps. Adempta ra-
tione contra eundi: dum conetur emergere. Et salus ois
in sotijs. Funē illi religatum ab humeris eius trahunt.
Hunc dimicās ut sit. piculi signū: leua quatit. Dextera
apprehenso stilo in pugna est. Modicus alias tractus.
Vt prope carinā uentū est: nisi præceleri ui repente ra-
pian: absumi spectāt. Ac sæpe iam subducti e manibus
auferuntur: si non trahentiū ope cōglobato corpore in
pilæ modū ipsi se adiungere. Protendūt quidē tridentes
illi. Sed monstri solertia est nauigiū subeundi: atqꝫ ita
e tuto præliādī. Ois ergo cura ad speculandū hoc malū
insumitur. Certissima ē securitas uidisse planos pisces
quia nunq̃ sunt ubi malefica bestia. Qua de causa uri-
nantes sacros appellant eos.

De animantibus quæ silicea testa: ꝫ quæ sine
uillo includuntur: ꝫ reliquis sordidis anima-
libus.

Ca. xlvij.

Illicea testa inclusis fatendū est nullū esse sen-
sum: ut ostreis. Multis eadē natura: quæ fru-
tici: ut olothuris: pulmonibus: stellis. Adeoqꝫ
nihil non gignitur in mari: ut campo. Nā ēt æstiuā ani-
malia pernici molesta saleu: aut quæ capillus maxime
celat: existant: ꝫ circūglobata escæ sæpe extrahuntur
Quæ causa somnū pisciū i mari noctibus infestare exi-
stimatur. Quibusdā uero ipis innascuntur: quo in nu-
mero chalcis accipitur.

De Venenatis marinis.

Ca. xlvijij.

Ec uenena cessant dirā: ut in lepore: qui in in-
 dico mari ēē tactu pestillens: uomitū dissolu-
 tionēq; stomachi protinus creat. In nostro
 offa in formis: colore tñ lepori similis. In indis & ma-
 gnitudine & pilo duriore. Tantū uiuus ibi capitur. Ae-
 q; pestiferum animal araneus spine in dorso aculeo no-
 xius. Sed nullū usq; execrabilius q̄ radius super caudam
 eminens trigonis: quā nostri pastina causa appellant.
 Quin conchiliū magnitudine arbores infixus radice ne-
 cat. Arma ut telū perforat & ferri & ueneni malo.

De Morbis piscium.

Ca. xlix.

Orbos uniuersa genera pisciū & cetera aia-
 m lia ēē fera nō accipimus sentire. Verū ægrota-
 re singulos manifestū facit aliquorū macies
 cum in eodem genere præpingues aliī capiantur.

De Generatione eorum mira.

Ca. l.

Vonam modo generēt: desiderium & admi-
 ratio hominū differri non patitur. Pisces at-
 tritu uentriū coeunt: tanta celeritate ut ui-
 sum fallant. Delphini & reliqua cete simili modo: &
 paulo diutius. Fœmina piscis coitus tempore marem se-
 quitur: uentrē eius rostro pulsans. Sub partu mares fœ-
 minam: similiter oua uescentes earum. Nec satis est ge-
 nerationi per se coitus: nisi editis ouis inter se uersan-
 do mares: & fœminæ uitale asperserint uirus. Nō oibus
 id cōtingit ouis i tāta multitudie: aliogn repletur ma-
 ria & stagna: cū singuli uteri innumerabilia cōcipiāt.

Itē de generatione: & q̄ pisces oua pariāt. Ca. li.

Iscium oua i mari crescunt: quædam summa
 p celeritate ut murenarum. Quædam paulo
 tardius. Plani pisciū quibus canda non obest
 achleiq; ut testudines: & raia: in coitu superueniunt.

cc ij

LIBER

Polypi crine uno foeminae naribus adnexo. Sapia & lo-
 liginis linguis componentes inter se brachia: & in con-
 trariū nantes: & pariunt ore. Sed polypi in terrā uer-
 so capite coeunt. Reliqua molliū tergis: ut canes. Item
 locustæ & squillæ. Cancrione. Ranæ superueniūt: prio-
 ribus pedibus alas foeminae mare apprehendente: poste-
 rioribus clunes. Pariūt minimas carnes nigras: quas gy-
 rinos uocant: oculis tñ & cauda insignes: mox pedes
 figurantur: cauda findente se in posteriores. Mirumq;
 semestri uita resolvuntur in limū nullo cernēte: & rur-
 sus uernis aquis renascūtur: quæ fuere natæ: perinde oc-
 culta ratione cū oībus annis id eueniat. Et mytili &
 pectines sponte naturæ in harenosis pueniūt. Quæ du-
 rioris testæ sunt: ut murices purpuræ: salinario lentore.
 Sicut arescente hūore cullices: atq; spuma maris inca-
 lescente cū admissus est imber. Quæ uero siliceo tegmie
 operiuntur: ut ostrea putrescente limo: aut spuma circa
 nauigia diutius stante: defixosq; palos: & lignū maxi-
 me. Nuper cōpertū in ostrearijs: humorē ijs fœtificū la-
 tis modo effluere. Anguillæ atterūt se scopulis: ea strig-
 menta uinescunt. Nec alia est earū procreatio. Piscīū di-
 uersa genera nō coeunt: præter squatinā: & raia ex q;
 bus nascitur priori parte raia similis & nomē ex utro-
 q; cōpositū apud græcos trahit. Quædā tpe anni gignū-
 tur: & in humore ut in terra. Vere pectines: limaces: hi-
 rūdines eodē tpe euanescūt. Piscīū aut: lupus & trichi-
 as bis anno parit: & saxatiles oēs. Mulli ter: ut chalcis
 cyprinus: sexies. Scorpiones bis: ac sardi uere & autūno
 Ex planis squatina sola autūno & occasu uergiliarū.
 Plurimi piscīū tribus mēsis: aprili: maior: iunio. Sal-
 pæ autūno. spari: torpedo: squali circa æquinoctiū. Mol-
 les uere. Sapia oībus mēsis. Ona eius glutino attra-

menti ad speciem ueræ coherentia: masculus prosequitur
 afflatu: alias sterilesunt. Polypi hyeme cœunt. Pariū
 uere oua tortili uibrata. Pāpino: tanta fecunditate: ut
 multitudine ouorū occisi nō recipiant cano capitis: quæ
 prægnantes tulere. Ea concludunt quinquagesimo die: e
 quibus multa propter numerū intercidūt. Locustæ
 reliqua tenuioris crustæ ponūt oua supra oua: atq; ita
 incubant. Polypus fœmina modo in ouis sedet modo ca
 uernā cacellato brachiorū implexu claudit. Sæpia in
 terreno parit: inter harūdines: aut siccubi enata alga.
 Excludit quintodecimo die. Loligines in alto conserta
 oua edunt ut sæpiæ. Purpuræ: murices: eius deniq; gene
 ris uere pariūt. Echini oua plenilunijs hñt hyeme. Et co
 cleæ hyberno tpe nascuntur. Torpedo octogenos fœtus
 hñs inuenitur: eaq; quæ intra se parit oua præmolliā in
 alium locū uteri transferens: atq; ibi excludens. Simili
 modo oīa quæ carthilaginea appellauimus: ita fit ut so
 la piscium & aīal pariant: & oua cōcipiant. Sylurus
 mas solus omniū edita custodit oua: sapa & quinquā
 genis diebus ne absumātur ab alijs. Cæteræ fœminæ in
 triduo excludūt: si mas attigit. Acus siue belone unus pi
 scium dehiscite ppter multitudinē utero parit. A par
 tu callescit uulnus: quod & in cæcis serpentibus tra
 dunt. Mus marinus in terras scrobe effossa parit oua:
 & rursus obruit terra. Tricesimo die refossa aperit fœ
 tumq; in aquam ducit.

De uuluis piscium.

Ca. liij.

Rythini & chanae uuluas habere tradūtur

e Qui throcos appellatur a græcis ipse se in
 ire. Aquatiliū omnium fœtus inter initia

nisi carent.

De longissima uita piscium.

Ca. liij.

cc iiij

LIBER

4 Eui piscium memorandū nuper exemplū de-
cepimus. Pausylipū uilla est cāpaniæ hand
procul neapoli. In ea in Cæsaris piscinis a
Pollione Vedio cōiectū piscē: sexagesimū post annū ex-
pirasse scribit Anneus Seneca. Duobus alijs æqualibus
eius ex eodē genere etiam tunc uiuentibus. Quæ men-
tio piscinarū admonet: ut paulo plura dicamus hac de
re: priusq̃ digrediamur ab aquatilibus

De Viuarijs ostrearum: & quis ea primus in-
uenerit. Ca. liiij.

o Strearū uiuaria primus omniū Sergius Ora-
ta inuenit in baiano: ætate. L. Crassi oratoris
ante marsicū bellum: nec gulæ causa: sed aua-
ritiæ: magna uetigalia tali ex ingenio suo percipiens.
Vt qui primus pensiles inuenit balin eas: ita mangoni-
zatas uillas subinde uendendo. Is primus optimū sapo-
rem ostreis lucrinis adiudicauit: quando eadē aquatilia
genera aliubi atq; aliubi meliora. Sicut lupi pisces in
tyberi amne inter duos pontes: rhombus rauennæ: mu-
rena in sicilia: elops rhodi: & alia genera similiter: nec
culinarū censura peragatur. Nondū britannica serui-
bant littora: cū Orata lucrina nobilitabat: postea uisus
tanti in extrema italia petere brūdusium ostreas: ac ue-
litis. Sed inter duos sapes nuper excogitatū famē lon-
gæ aduertiōis a brūdusio cōpascere in lucrino. Eadē æta-
te prior Licinius Murena reliquorū piscium uiuaria in-
uenit. Cuius deinde exemplū nobilitas secuta est. Phi-
lippus: Hortensius Lucullus exciso ēt monte iuxta nea-
polim maiore impendio q̃ uillā ædificauerat: euipum:
& maria admisit. Qua de causa magnus Pom. Xerxes
rogatum cum appellabat. Quadragintamilibus ipsius
piscinæ a defuncto illo uenire pisces.

Quis Primus murenarum uiuaria fecerit. Ca. lv

Vrenarum uiuarium priuatim excogitauit.

m C. Hirrus ante alios : qui coenis triūphalibus

Cæsaris dictatoris sex milia numero murena

rum mutuo appendit. Nam permutare quidem precio noluit: aliaue merce: Huius uillam inter quā modicum xl. milibus piscinæ uendiderunt. Inuasit deinde singulorum piscium amor. Apud baulos in parte baiana piscinam habuit. Hortensius orator: Murenā adeo dilexit: ut exanimatam flesse credatur. In eadem uilla Antonia Drusi murenæ: quam diligebat in aures addidit. Cuius propter famam nonnulli baulos uidere cōcupuerunt.

De Cocleariū uiuarijs: Et q̄s primus instituit C. lvi

Oclearum uiuaria instituit Fuluius Hirpi-

c nus in tarquinensi paulo ante ciuile bellum:

quod cum Pompeio magno actum est: distin

ctis quidem generibus earum: separatim ut essent: albæ: quæ in reatino agro nascuntur. Separatim illyricæ quibus magnitudo præcipua. Africanæ: quibus fecunditas Solitanæ quibus nobilitas. Quin et saginam earum commētatus est: sapa et ferre: alijsq; generibus. Ut cocleæ quoq; altiles ganeam implerent. Cuius artis gloria in eam magnitudinem perducta sit: ut octoginta quadrantes caperent singularum calices auctor c. M. Varro

De Piscibus terrenis.

Ca. lvij.

Ischiū genera etiā a Theophrasto mira p-

p dūtur circa babylonis rigua decedētibus flu-

uijs i cauernis aquas hebetes remanere. Quos

dā ide exire ad pabula penulis gradiētes crebro caudæ motu: cōtraq; uenātis refugere in suas cauernas: et in iis obuersos stare. Capita eorum esse ranæ marinæ similia: reliquas partes gobiorum. Branchias: ut cæte-

cc iij

LIBER

ris piscibus. Circa heracleam & toronem & lycii am-
nem esse multifaria. In ponto unum genus esse: quod ex
tremas fluminum aquas sectetur: caernasq; sibi faciat
in terra: atq; in ijs uiuat etiam reciprocis amnibus sicca
to littore. Effodi ergo: motu demum corporum uiuere
eos approbant. Circa heracleam eandem eodemq; lyco
amne decedente ouis relictis in limo generari pisces: q
ad pabula petenda palpitent exiguis branchijs. Quod
fieri non indigo humoris: ppter quod & anguillas diu
tius uiuere exemptas aquis. Oua autem in sicco matura
ri: ut testudinum. Eadem in ponti regione apprehendi
in glacie piscium quosdam maxime gobiones nō nisi pa
tinarum colore uitalem motum fatentes. In ijs quidem
tametsi mirabilis: est aliqua ratio. Idez tradit spaphla
gonia effodi pisces gratissimos cibis terrenos altis scro
bis. In ijs locis ubi nullae restagnent aquae. Miratur
q; & ipse gini sine coitu. Humoris quidem uim aliqua
inesseq; puteis arbitratur: cū nonnulli reperiantur pi
sces. Quicquid est hoc certe minus admirabile talparū
facit uita subterranei animalis: nisi forte uermium ter
renorum: & his piscibus natura est.

De muribus nili.

Ca. lviij.

u Erum omnibus ijs fidem nili inūdatio affert
omnia excedentem miracula. Quippe detur
gente eo musculi reperintur incohato opere
genitalis aquae terraeq; iam parte corporis uiuentes: no
uissima effigie etiamnum terrena.

De Anthia pisce: & quomodo capiatur. Ca. lix.

u Ec de anthia pisce sileri conuenit. Itaq; ple
rosq; aduerto credidisse apud chelidonias in
sulas: quas diximus asiae scopulos ante tauri
promontorium sitas. Ibi frequens hic piscis: & celeri-

ter capitur uno genere: paruo nauigio & concolori ue-
 ste: eademq; ora per aliquot dies cōtinuos piscator ena-
 uigat certo spatio: escaq; projicit. Quicquid ex eo mi-
 tetur: suspecta fraus prædæ est. Cauensq; quod timuit:
 cum id, sæpe factum est: unus aliquando consuetudine i-
 uitatus anthias escam appetit. Notatur hic intentione
 diligenti: ut auctor spei: conciliatorq; capturæ. Neq; n-
 est difficile cum per aliquot dies solus accedere audeat:
 tandem & aliquos inuenit: paulatim comitator. Po-
 stremo greges adducit innumeros: iam uetustissimis q-
 busq; assuetis piscatorem agnoscere: & cibum e manu
 capere. Tum ille paulum ultra digitos i esca iaculatus ha-
 mum singulos inuolat uerius q̄ capit: ab umbra nauis
 breui conatu abscedens: Ita ne cæteri sentiant alio intus
 excipiente centonibus raptum: ne palpitatio ulla aut so-
 nus cæteros abigat. Conciliatorem nosse ad hoc prodest
 ne capiatur. Parcit piscator fugituro in reliquz gregē.
 Ferunt discordem sotium duci sotij insidiatum pulchre
 noto cœpisse malefici uoluntate. Agnitum in macello a
 socio cuius iniuria erat: & dati damni formula ex edi-
 cto condemnatum. Addit Mutianus æstimata lite decez
 libris. Idem anthia cum unum hamo teneri uiderint:
 spinis quas in dorso serratas habent lineam seccare tra-
 duntur: eo qui tenetur extendente: ut præcidi possit. At
 inter sargos: ipse qui tenetur: ad scopulos lineam terit.

De stellis marinis.

Ca. lx.

Ræter hæc claros spid auctores uideo mirari
 p stellam in mari. Ea figura est parua admo-
 dum caro intus: extra duriore callo. Huic tam
 igneum feruorem esse tradunt: ut omnia in mari conta-
 cta adurat. Omnem cibum statim peragat. Quibus sit
 hoc cognitum experimentis: haud facile dixerim. Mul-

LIBER

to mirabilius dixerim id cuius experiendi quotidie occasio est.

De dactylis eorumque miraculis.

Ca. lxi.

Oncharum e genere sunt dactyli ab humano rum unguium similitudine appellati. Iis natura in tenebris remoto lumine: alio fulgore clarere: quanto magis humorem habeant. Lucere in ore mādentium. Lucere in manibus: atque etiam in solo: ac ueste decidentibus guttis: ut procul dubio pateat: succi illam naturam esse: quam miremur etiam in corpore.

De inimicitijs: et amicitijs inter se aquatiliū.

Ca. lxiij.

Vnt et inimicitiarum atque concordie miracula. Mulgi et lupus mutuo odio flagrant

Conger et murena caudas inter se prærodentes. Polypum in tantum locusta paret: ut si iuxta uiderit: omnino moriatur. Locustam conger. Rursus polypum congeri lacerant. Nigidius auctor est prærodere caudam mugili lupum: eosdemque statis mensibus concordēs esse. Omnes autem uiuere: quibus caudæ sic amputantur. At e contrario amicitie exempla sunt: præter illos de quorum diximus societate. Balenæ musculus quandoque prægravi superciliū pondere obrutis eius oculis infestantia magnitudinem uada prænatans demonstrat: oculorumque uice fugitur. Hinc uolucrum naturæ dicentur.

DECIMVS Fo. 204
CAII PLINII SECVNDI NATVRALIS
HISTORIAE LIBER DECIMVS.

De Natura Anim. Ca. i.

EQVITVR NATVRA AVIVM:
quarum grandissimi: & pene bestia-
rum generis strutio cameli. Africi uel
æthiopici altitudinem equitis insiden-
tis equo excedunt: celeritate uincunt.

Ad hoc demū datis pēnis: ut currētē adiunēt. Cætero nō
sunt uolucres: nec a terra tolluntur. Vngulæ ijs ceruinis
similes: quos ī fuga cōtra sequētes īgerūt pedibus. Cōcoquēdi
sine delectu deuorata mira natura. Sed nō minus stolidi
tas: ī tāta reliq. corpis altitudine cū colla frutice ocul-
tauerint: latere sese existimantiū. Premia ex ijs oua pp
amplitudinē p qbusdā hita uasis: cono s; bellicos: &
galleas adornātes pēnæ.

De Phœnice.

Ca. ij.

a Ethiopes atq; indi discolores maxime: & in
enarrabiles ferunt aues. Et ante omnes nobi-
lem arabia phœnicem. Haud scio an fabulose
unum in toto orbe: nec uisum magnopere. Aquila nar-
ratur magnitudine: auri: fulgore: circa colla: cætera pur-
pureus: cæruleam roseis caudam pennis distinguētibus.
Cristis faciē. caputq; plumeo apice honestare. Pri-
mus atq; diligentissimus togatorum de eo prodidit Ma-
nilius senator ille maxis nobilis doctrinis: doctore nul-
lo. Auctor est neminem extitisse qui uiderit uescentem.
Sacrum in arabia solo esse. Viuere annis sexcentis sexa-
ginta. Senescentē asia: thurisq; surculis construere ni-

LIBER

dum:replere odoribus: & super emori. Ex ossibus deinde ac medullis nasci primo ceu uermiculū: inde fieri pul-
lū. Principioq; iusta funeri priori reddere: & totū de-
ferre nidū prope panaiam in solis urbem: & in ara ibi
deponere. Cū huius alitis uita magni cōuersionez anni
fieri prodit idē Manilius. Iterūq; significatiōes tempe-
statū: & syderum eodem reuerti. Hoc autē circa meridiē
incipere. Quo die signum arietis sol intrauerit. Et fuisse
eius conuersionis annū prodente se. P. Licinio. Marco
Cornelio cons. ducentesimo quintumdecimum. Corne-
lius Valerianus phœnicem deuoluisse in ægyptum tra-
dit. Q. Plautio Sex. Papinio con. Allatumq; esse in uro-
bem Claudij principis censura: anno urbis. dccc. & in
comitio propositum: Quod actis testatum est. Sed quæ
falsa esse nemo dubitauit.

De aquilis.

Ca. iij.

X ijs quas nouimus: aqlæ maximus honos ma-
xima & uis. Sex earum genera. Melenetos a
græcis dicta: eadēq; ualeria minima magnitu-
dine: uiribus p̄cipua: colore nigricās. Sola aqlarū fetus
suos alit. Cætera (ut dicemus) fugāt. Sola sine clangore
sine murmuratione. Cōuersatur autē in mōtibz. Secūdi
generis pygargus in oppidis māsitat & i cāpis albicā-
te cauda. Tertij morphnos: quā Homerus & parcnō uo-
cat: aliq & plācū & anataria: secūda magnitudie &
ui: huicq; uita circa lacus. Phœmonæ Apollinis dicta fi-
lia dētes ei esse p̄didit: mutæ alias carenti lingua. Eadē-
q; aqlarū nigerrimā: p̄minētiore cauda. Cōsēsit & Bæ-
thus. Ingeniū ē ei testudines raptas frangere e sublimi
iaciēdo. Quæ sors interemit poetā Aeschylū: p̄dictā sa-
tis (ut ferunt) eius diei ruinam securā cœli fide cauentē.
Item quarti generis est percopterus: eadem moratur p̄

non Aesc-
hylū poetā.

lacus: uulturina specie: alis minimis: reliquas magnitu-
 dine antecellens: sed imbellis: & degener: utpote q̄ uer-
 beret cornus. Eadem ieiunæ sp̄ auiditatis: & quarulæ
 murmurationis. Sola aquilarū ex anima ferit corpora.
 Cæteræ: cum occidere: confidunt. Hæc facit ut quintum
 genus gnesiō uocetur: uelut uerū solūq; incorruptæ origi-
 nis: media magnitudine: colore subrutilo: rarū cōspectu.
 Superst̄ haliæus: clarissima oculorū acie: librans ex alto
 sese: uisoq; in mari pisce: preceps in eum ruēs: & discus-
 sis pectore aq̄: rapiens. Illa q̄ tertiā diximus: circa sta-
 gna aquaticas aues appetit: mergentes se subinde: donec
 sopitas lassatasq; rapiat: Spectada dimicatio: aue ad p-
 fugia littorum tendente: maxime si cōdensa harūdo sit.
 Aquila in deiectu abigente ala: & cum appetit in lacus
 cadente: umbramq; suam nanti sub aqua a littore osten-
 dente. Rursus aue in diuersa: & ubi minime se credat
 spectari: e mergente. Hæc cā est gregatim auiibus natan-
 di quia plures simul non infestantur: respersu pennarū
 hostem occedentes. Sæpe & aquilæ ipsæ nō tolerantes
 pondus apprehensum una mergūtur. Haliæus tantum
 implumes etiamnum pullos suos percutiens subinde co-
 git aduersos intueri solis radios: & si conuientem flē-
 tem animaduertit: præcipitat e nido uelut adulterinū
 & degenerem. Illum cuius acies firma cōtra steterit:
 educat. Haliæi suum genus non habent: sed ex diuerso
 aquilarum coitu nascuntur. Id quidem quod ex ijs natū
 est: i ossifragis genus habet: e quibus uultures proge-
 rantur minores. Et ex ijs magni qui omnino non gene-
 rant. Quidam adiiciunt genus aquilæ: quam barbatam
 uocant: thufci uero ossifragam: tribus primis: & quin-
 to aquilarū generi inædificatur. Nido lapis ætites: quē
 aliq̄ dixere gagiten: ad multa remedia utilis: nihil igne

LIBER

deperdens. Est autem lapis iste pragnans intus cum
 quatuor alio velut in utero sonante. Sed vis illa medi-
 ta: non nisi in nido direptis. Nidificant in petris: &
 arboribus. Pariunt ova terna. Excludunt pullos binos:
 nisi sunt & tres aliq̄do. Alterū expellūt: tedio nutrien-
 di. Quippe eo tpe ipsis cibum negavit natura p̄spiciēs:
 ne oīum ferarum foetus raperentur. Vngues quoq; earū
 inuertuntur diebus ijs. Albescunt inedia pēnæ: ut merē
 to partus suos oderint. Sed eiectos ab ijs cognatū genus
 ossifragi excipiunt: & educant cū suis. Verum adultos
 quoq; persequitur parens: & longe fugat: æmulos. Fra-
 pinæ. Et alioquin unū par aquilarū magno ad populū
 dū tractu: ut satietur: indiget. Determinant ergo spatia
 nec in proximo p̄dantur. Rapta nō protinus ferunt: sed
 primo deponūt: expertaq; pōdus tūc demū abeunt. Op-
 petunt nō senio nec ægritudine: sed fame: in tantū supe-
 riore accrescente rostro: ut ad uncitas aperiri nō queat.
 A meridiano aut tpe operantur: & uolant. Prioribus
 horis diei donec impleantur hominum conuentu fora
 ignauæ sedent. Aquilarum pennæ mixtas reliquarum
 alitum pennas deuorant. Negant unquam solam hanc
 alitem fulmine exanimatam. Ideo armigeram Ioui cō-
 suetudo indicauit.

*gla Iouis ar-
 migeræ.*

Quando legionum signa esse cœperint. C4. iij.
 O manis eam legionibus. C. Marius in secun-
 do consulatu suo proprie dicauit. Erat & an-
 tea prima cū quattuor alijs lupis: minotauris
 equis: apris: quæ singulos ordines anteibant. Paucis an-
 te annis sola in acie portari cœperat: reliqua in castris
 relinquebantur. Marius in totū ea abdicauit. Ex eo no-
 tatum non fere apud legiones unquam hybernatum esse
 in castris ubi aquilarum non sit iugū. Primo & secūdo

generi non minorum tantum quadrupedum rapina: sed etiam cum cernis praelia. Multum puluere; uolutatu collectum insidens cornibus excutit in oculos: pennis oraerberans: donec præcipitet in rupes. Nec unus hostis illi satis est. Acrior est cum dracone pugna: multoq; magis anceps etiã si in aere. Oua hic cõsestatur aquilæ auiditate malefica. At illa ob hoc rapit ubicunq; uisum. Ille multiplici nexu alias ligat: ita se implicans: ut simul decidat.

Mirum de aquila.

Ca. v.

St percelebris apud feston urbem aquilæ gloria educatam a uirgine retulisse gratiaz: aues primo mox deinde uenatus aggerentem. De functa postremo in rogi accensum eius iniecisse sese: & simul conflagrasse. Quam ob causam incolæ: quod uocant herotum in eo loco fecere appellatum Iouis & uirginis: quoniam illi deo ales ascribitur.

De uulturibus.

Ca. vi.

Uulturum præualent nigri. Nidos nemo attingit. Ideo etiam fuere qui putarent illos ex aduerso orbe aduolare falso. Nidificant enim in excelsissimis rupibus. Fœtus quidem sæpe cernuntur ferre bini. Vmbrius auruspicum in nostro æuo peritissimus parere tradit oua. xiiij. Duo ex ijs reliqua oua niduq; lustrare: mox abijcere. Triduo antez ante ut biduo uolare eos ubi cadauera futura sunt.

De sanguale.

Ca. viij

Sangualem auem atq; immusulum augures romani magnæ quæstioni habent. Immusulum aliqui uulturis pullum arbitrantur esse: & sangualez ossifragã. Massurius sanguale ossifragã dicit esse. Immusulũ autem pullum aquilæ: priusq; albicet am

LIBER

da. Quidam post Mutium augurem uisos non esse Ro-
mae confirmare. Ego (quod uerisimilius est) in desidia
rerum omnium non arbitror agnitos.

De Accipitribus.

Ca. viij.

Accipitrum genera xvi. inuenimus. Ex iis cir-
a con claudum altero pede prosperi augurij
nuptialibus negocijs & pecuariae rei. Trior-
chem a numero testium: cui principatū i augurijs Phœ-
mone dedit. Buteonem hunc appellant romani. Fami-
lia etiam ex eo cognominata cum prospero auspicio in-
ducis nauis sedisset. Aesalon græci uocant: qui solus om-
ni tempore apparet. Ceteri hyeme abeunt. Distinctio
generum ex auditate. Alij non nisi ex terra rapiuntur.
Alij non nisi circa arbores uolitantem. Alij sedentem in
sublimi. Aliqui uolantem in aperto. Itaq; & columbae
nouere ex iis pericula: uisq; confidunt: uel subuolāt: cō-
tra naturam eius auxiliantes sibi: in insula africae cer-
ne in oceano. Accipitres totius massiliae humi foetificāt
nec alibi nascuntur: illis assueti gētibus. In thraciae par-
te super amphipolim homines atq; accipitres societate
quadam aucupantur. Hi ex siluis & harundinetis exci-
tant aues. Illi superuolantes deprimunt. Rursus captas
aucupes diuidunt cum iis. Traditum est missas in subli-
me ibi excipere eos: & cum tempus sit capturae clango-
re ac uolatus genere inuitare ad occasionem. Simile qui-
dam lupi apud mæotim paludem faciunt. Nā nisi par-
tem a piscantibus suam acceperere: expansa eorum retia
lacerant. Accipitres auium non edunt corda. Nocturnus
accipiter cybindus uocatur: rarus etiam in siluis: inter-
dit minus cernens. Bellum internecium gerit cum aquila:
coherentesq; saepeprehenduntur.

De Cocyce quæ a suo genere interimitur. Ca. ix.

Ocyx ex accipitre uidetur fieri: tpe anni si-
 gurā mutans: qm̄ tunc non apparent reliqui
 nisi perq̄ paucis diebus. Ipseq; modico tpe
 æstatis uisus: non cernitur postea. Est autē neq; adun-
 cis unguibus solus accipitrū: nec capite similis illis: ne-
 q; alio q̄ colore: ac rictu colūbi potius. Quī absumitur
 ab accipitre: si quādo una apparuere. Sola omniū auis a
 suo genere interempta. Mutat autē uocē. Procedit
 uere. Occultatur canicule ortu: semperq; parit in alie-
 nis nidis: maxime palumbiū maiori ex parte singula
 oua: quod nulla alia auis: raro bina. Causa subiūciendī
 pullos putatur: q̄ sciat se inuisam cunctis auibus. Nam
 minuta quoq; infestant. Ita non fore tutā generi suo
 stirpem opinatur: ni sefellerit. Quæ nullū facit nidum
 alioquin trepidum animal. Educat ergo subditū adul-
 terato foeta nixu. Ille auisus ex natura præripit cibos
 reliquis pullis. Itaq; pinguescit: & nitidus in se nutri-
 cē cōuertit. Illa gaudet eius specie miraturq; sese ip̄am
 q̄ talem pepererit. Suos cōparatione eius damnat: ut
 alienos: absumi; etiā se inspectante patitur: donec cor-
 ripit ipsam quoq; iam uolandi potens. Nulla tum auis
 suauitate carnis comparatur illi.

De Miluis.

Ca. x.

Ilui ex eodē accipitrum genere magnitudine
 differunt. Notandū in ijs rapacissimā & fa-
 melicam semper alitē: nihil esculenti rapere
 unq̄ ex funerū ferculis: nec olym piæ ex hara. Ac ne fe-
 rentiū quidē manibus: nisi lugubri municipiorū immo-
 lantium ostento. Idem uidentur artem gubernandi do-
 cuisse cauda flexibus in cælo monstrāte natura: qd̄ opus
 esset in profundo. Milui & ipsi hybernis mensibus la-
 tent: non tamen ante hirundines abeuntes. Traduntur

d d

LIBER

autem & solstitijs affici podagra.

Digestio animum per genera.

Ca. xi.

Olucrum prima distinctio pedibus maxime
 u constat. Aut enim aducos unguis habent: aut
 digitos: aut palmipedu in genere sunt: uti an
 seres: & aquaticæ fere aves. Aducos unguis habentia
 carne tantum vescuntur ex parte magna.

De inauspicatis avibus: cornice: corui: bubone. Ca. xij.

Ornices & alio pabulo. Vtq; duritiam mu
 c cis rostro repugnantem volantes in altum in
 saxa tegulasue iaciunt iterum ac sæpius: doo
 nec quassatâ perfringere queat. Ipsa ales est inauspica
 tæ garrulitatis: a quibusdâ tamen laudata. Ab arcturi
 sydere ad hyrundinû aduentum notatur: eam in Miner
 uæ lucis tēplisq; raro: alicubi omnino non aspici: sicut
 athenis. Præterea sola hæc etiam volantes pullos ali
 quâdiu pascit. Inauspicatissima fœtus tempore: hoc est
 post solstitium. Cæteræ omnes ex eodem genere pellunt
 nidis pullos: ac volare cogunt: sicut & corui: qui & ipi
 non carne tantum aluntur: sed robustos quoq; fœtus suos
 fugant longius. Itaq; parvis in vicis non plus bina con
 iugia sunt. Circa cranonem quidem thessaliæ singula per
 petuo. Genitores soboli loco cedunt. Diversa in hac &
 supradicta alite quædam: corui ante solstitium generat.
 Item ægrescunt sexagenis diebus: siti maxime: anteq; si
 ci coquantur autumno. Cornix ab eo tempore corripit
 tur morbo. Corui pariunt cum plurimum quinos. Ore
 eos parere aut coire vulgus arbitratur. Ideoq; gravi
 das si ederint coruinum: per os partum reddere: atq; in
 totum difficulter parere: si tecto inferantur. Aristot
 eles negat. Non hercule magis: q̃ in ægypto ibim. Sed
 illam exosulationem: quæ sæpe cernitur: qualem in

eolumbis esse. Corui in auspicijs soli videntur intel-
 lectum habere significationum suarum. Nam cum me-
 diae hospites occisi sunt: omnes e peloponneso & atti-
 ca regione volauerunt. Pessima eorum significatio cum
 glutinunt uocem uelut strangulati. Vncos ungues & no-
 cturnae aues habent: ut noctue: bubo: ulula. Omnium ho-
 rum hebetes interdiu oculi. Bubo funebris & maxime
 abominatus publicis praecipue auspicijs. Deserta inco-
 lit: nec tantum desolata: sed dira etiam: & inaccessa.
 Noctis monstrum: nec cantu aliquo uocali: sed genitu.
 Itaq; in urbibus: aut omnino in luce uisu: dirum oste-
 tum est. Priuatorum domibus insidentem plurimu scio
 non fuisse feralem. Volat nunq; quolibet: sed transuer-
 sus auferitur. Capitolij cellam ipsam intravit Sex. Pa-
 pellio Istro. L. Pediano consf. propter quod nonis mar-
 tij urbs lustrata est eo anno.

De Incendiaria aue.

Ca. xiiij.

Nauspicata est & incendiaria auis: propter
 i quam saepenumero lustratam urbem in an-
 nalibus inuenimus: sicut. L. Crasso. C. Ma-
 rio consf. Quo anno & bubone uiso lustrata est. Qua-
 fit auis ea nec reperitur: nec traditur. Quidam ita in-
 terpretatur incendiariam esse: quaecunq; apparuerit
 carbonem ferens ex aris uel altaribus. Alij spinturnia-
 tem eam uocant. Sed haec ipsa quae esset inter aues: qui
 se scire diceret: non inueni.

De Cliuina.

Ca. xiiij.

Linina quoq; auē ab antiquis nominatā ani-
 e madueto ignorari. Quidā clamatoriā di-
 cunt. Labeo prohibitoriā. Et apud Nigidiu
 subdis appellatur auis: quae aquilarū ona frangat.

De Anibus incognitis.

Ca. xv.

dd ij

LIBER

Vnt præterea cōplura genera depicta in herusca disciplina sæculis non uisa: quæ nunc defecisse mirū est: cum abūdent etiā quæ gula humanā populatur.

De Anibus nocturnis.

Ca. xvi.

Xternorū de augurijs peritissime scripsisse il lapsas noīe putatur. Is tradit: noctuā: bubonem: picū: arbores cauante: tri gonē: cornicē a eanea de ouo exire: quoniā pōdere capitū peruersa oua posteriore partē corporū fouendā matri applicent.

De Noctuis.

Ca. xvij.

Octuariū contra aues solers dimicatio. Maio re circumdata multitudo resupinae pedibus repugnent: collectaq; in arctum rostro & unguibus totæ teguntur. Auxiliatur accipiter collegio quodā naturæ: bellūq; patitur. Noctuas sexagenis diebus hyemis cubare: & nonem uoces habere tradit Nigidius.

De Pico marcio.

Ca. xviii.

Vnt & parua aues uncorū unguū: ut picus martius: cognomine insignes & in auspicijs magnæ. Quo in genere arborū cauatores scā dentes in subrectum stellionū modo. Illi uero & supini percussi corticis sono pabulū subesse intelligunt. Pullos in cauis educant animum soli. Adactus cauernis eorū a pastore cuneus: admota quadā herba ab ijs elabi creditur uulgo. Trebius auctor est: clauum uel cuneum adactus quanta ui libeat in arbores: in quibus nidum habeat: statim exilire cum crepitu arboris: cum insederit clauo aut cuneo. Ipsi principales latio sunt in augurijs: a rege qui nomen huic aui dedit. Vnum eorum præscitum transire non queo. In capite prætoris un-

bani. L. Tiberonis in foro iura pro tribunali reddentis *4ta picu in a.
p^{re}toris
scilicet.*
sed ita placide: ut manu apprehenderetur. Responde-
re uates: exitium imperio portendi: si dimitteretur. At
si exanimaretur prætori. Et ille auem protinus concera-
psit. Nec multo post impleuit prodigium. Vescuntur
glande in hoc genere: pomisq; multæ: sed quæ carne tan-
tū non uiuunt. Excepto miluo: qd ipm i augurijs durū ē:

De Vncos unguēs habentibus: & digitos. Ca. xix.

Ncos unguēs habentes omnino non cōgregā-
tur: & sibi quoq; prædantur. Sunt autē om-
nes fere altiuolæ præter nocturnas: & ma-
gis maiores. Omnibus quibus alæ grandes: corpus exigu-
um. Ambulant difficulter. In petris raro cōsistunt: cur-
natura unguium prohibente. Nunc de secundo ordine di-
cemus: quod in duas diuiditur species: oscines: & alites
Illarum generi cantus oris: his magnitudo differentiā
dedit. Itaq; præcedent ordine omnes reliquas.

De Pauonibus: & quis eos primus comederit. C. xx.

In hijs pauonum genus cum formam: tum in-
tellectum eius & gloriam: gemmantes lau-
datus expandit colores: aduerso maxime so-
le: quia sic fulgentius radiant. Simul umbræ quodam re-
percussus cæteris: qui in opaco clarius micant. Cōcauo
quærit cauda. Omnesq; in acernum contrahit pennarū
quos spectari gaudet oculos. Idem cauda annuis uicibus
amissa cum folijs arborum donec renascatur iterum: cū
flore pudibundus: ac mærens quærit latebram uiuit an-
nis xxv. Colores incipit fundere in trimatu: ab auctori-
bus non gloriosum tantum animal traditur: sed & ma-
liuolum: sicut anserum uerecundum. Quoniam has quo-
q; quidam addiderunt notas in his: haud probatas mi-
hi. Pauonem cibi gratia romæ primus occidit Orator

dd iij

LIBER

Hortensius a Dialicali coena sacerdotij. Saginare pri-
mus instituit circa nouissimū pyratīcū bellum. M. Aufi-
dius Lurco: exq; eo quæstu redditus is sestertiū sexage-
na millia habuit.

De Gallis: & quomodo castrentur: & de
gallinaceo locuto. Ca. xxi.

Roxime gloriā sentiunt: & hi nostri uigiles
p nocturni: quos excitandis in opera mortali-
bus rumpendoq; somno natura genuit. Norūt
sydera: & ternas distinguūt horas interdiū cantu. Cū
sole eunt cubitum. Quartaq; castrensi uigilia ad curas
laborēq; reuocant. Nec solis ortū incautis patiuntur ob
repe. Diemq; uenientē nunciant cantu. Ipsum uero cā-
tum plausu laterum. Imperitant suo generi: & regnū
in quacunq; sunt domo exercent. Dimicatione pariter
hoc quoq; inter ipsos: uelut ideo tela agnata cruribus
suis intelligentes. Nec finis sæpe cōmorientibus. Quod
si palma contingit: statim in uictoria canunt seq; ipsi
principes testantur. Vīctus occultatur silens ægreq; ser-
uitium patitur. Et plebs tamen æque superba graditur
ardua ceruice: cristis celsa: Cælūq; sola uolucrū aspicit
crebro: In sublime quoq; caudam falcatam erigens. Itaq;
q; terrori sunt etiam leonibus generosissimis ferarum.
Iam ex his quidam ad bella tantum: & prælia assi-
dua nascuntur: quibus etiam patrias nobilitarunt
rhodum: ac tanagram. Secundus est honos habitus
melicis: & chalcidicis: ut plane digne aliti tantum
honoris præbeat romana purpura. Horum sunt tri-
pudia solistima. Hi magistratus nostros quottidie re-
gunt: domosq; ipsi suas claudunt: aut referant. Hi
fasces romanos impellunt: aut retinent. Inuent acies:
aut prohibent. Vīctoriarum omnium toto orbe par-

rem
Leon

edrum auspices. Hi maxime terrarum imperio imperi-
tant. Ex iis etiam fibrae sunt: quae haud aliter q̄ opimae
uictimae dijs gratiae. Habent ostenta ex se: & preposterū
eorum uespertiniq; cantus. Namq; totis noctibus canē-
do boetijs nobilem illam aduersus lacedaemonios praesa-
ginere uictoriam. Ita coniecta interpretatione: quoniam
uicta ales illa non caneret. Desinunt canere castrati.
Quod duobus fit modis. lumbis aduistis candente ferro:
aut imis cruribus. Mox ulcere oblito figulina creta. Fa-
cilius ita pinguescunt. Pergami omnibus annis specta-
culum gallorum publice editur ceu gladiatorum. Inue-
nitur in annalibus in ariminenſi agro. M. Lepido. Qu-
Catulo cōs. in uilla Galerij locutum gallinaceum semel
quod equidem sciam.

De Anseribus & quis primus iecur anserinum co-
mederit: & de adipe anserino comageno. Ca. xxij.

St & anseri uigil cura capitolio testata de
e fenſo: p̄ id tempus canum silentio proditis re-
bus. Quāobrem cibaria anserum cenſores i-
primis locant. Quin & fama amoris: Argis dilecta
forma pueri noīe oleni: & Glaucēs Ptolemæo regis ci-
thara canentis: quā eodē tpe & aries amasse proditur.
Pōt & sapiētiae uideri intellectus iis eē: ita cōes ppetuo
adhæſiſſe Lacydi philoſopho dicitur: nuſq̄ ab eo: nō in
publico: nō i balneis: nō noctu: nō iter diu digreſſum. No-
ſtri ſapiētiores: q̄ eos iecoris bonitate nouere. Fartilibus
i magnā amplitudinē creſcit: exēptū quoq; lacte mulſo
augetur. Nec ſine cā i qōne ē. Quis primus tm̄ bonū inue-
nerit. Scipio an Metellus uir cōſularis: an. M. Seſſius ea-
dē ætate æques ro. Sed (qđ cōſtat) Meſſalinus Cotta Me-
ſala oratoris filius palmas pedū ex iis torrere atq; pati
nis. cū gallinaceorū criſtis cōdire repperit. Tribuetur. n.
ad iij

LIBER

a me culinis cuiusq; palma cū fide. Mirū in hac alite: a
morinis usq; romam pedibus uenere. Fessi proferuntur
ad primos. Ita ceteri stipatiōe naturali propellūt eos.
Candidorū alterum uetigal in pluma. Velluntur qbus=
dā locis bis āno. Rursus plumigeri uestiūtur: molliorq;
quæ corpi q̄ proxima. Et e germania laudatissima. Can
didi ibi: uerum minores: gantzæ uocantur. Præciū plumæ
eorū in libras denarij quini. Et inde crimina plerunque
auxiliariū præfectis a uigili statione ad hæc aucupia: di
missis cohortibus totis. Eoq; delitiæ processere: ut sine
hoc instrumēto durare iā ne uirorū quidē ceruices pos
sint. Aliđ repperit syriæ ps: quæ comagene uocatur. Ad
pem eorum in uase æreo cū cinnamo niue multā obrutū
ac rigore gelido maceratum ad usum præclari medica
minis: qđ ab gente dicitur comagenum. Anserum gene
ris sunt pelonopes: & quibus lautiores epulas non no
uit britannia chenalopeces fere ansere minores. Decet
& erythrotaonas suus nitor: absolutaq; nigritia: in su
percilijs cocci rubor. Alterum eorum genus uulturū ma
gnitudinuz excedit: quorum & colorē reddit. Nec ulla
auis excepto strutioamelo maius corpe iplēs pōdus i tā
tū aucta: ut i terra quoq; immobilis phēdatur. Gignūt eos
alpes: & septētrionalis regio. In auarijs saporē pdūt.
Moriūtur cōtumacia spū reuocato. Proximæ eis sunt q̄s
hispania aues tardas appellat. Græci otidas: damna
tas in cibis. Emissa enim ossibus medulla: odoris tediuz
extemplo sequitur.

De gruibus: ciconijs. oloribus: & peregrinis auibus:

& coturnicibus de glotte.

Ca. xxiiij.

i Nducias habet gens pygmeorum abscessu gru
um (ut diximus) cum ijs dimicantium. Immē
sus est tractus quo ueniunt: si quis reputet a

mari eo. Quando proficiscuntur cōsentiunt. Volant ad
 p̄spiciendū altæ. Ducem quem sequantur: eligunt. In ex
 tremo agmine per uices: qui acclament dispositos habēt
 & qui gregem uoce contineant. Excubias habent no
 cturnis t̄pibus: lapillū pede sustinētes: q̄ lassatis somno
 decidēs indiligentiā sono coarguat. Ceteræ dormiunt
 capite subter alam condito alternis pedibus insistentes.
 Dux erecto p̄uidet collo: ac prædicit. Eæ eadem māsue
 factæ lasciuiunt: gyrosq; quosdā indecoro cursu uel sin
 gula peragunt. Certum est pontum transuolaturas pri
 mum omnium angustias petere inter duo promontoria
 criumetopum & carāben. Mox saburra stabiliri. Cum
 mediū transferint: abijci lapillos e pedibus. Cui attinge
 rint continentem: & e gutture harenaz. Cornelius Ne
 pos qui Diui Augusti principatu obiit: cui scriberet tur
 dos pauloante cœptos saginari: addidit ciconias magis
 placere q̄ grues: cum hæc nunc ales inter primas expeta
 tur: illam nemo uelit tetigisse. Ciconiæ quonam e loco
 ueniant: aut quo se referant: incōpertum adhuc est. E
 longinquo uenire non dubium: eodem quo grues modo.
 Illas hyemis: has æstatis aduenas. Abituræ congregan
 tur in loco certo: comitatæq; sic: ut nulla sui generis reli
 quatur: nisi captiua & serua: ceu lege prædicta die re
 cedunt. Nemo uidit agmen discedentium: cum discessu
 rum appareat: nec uenire: sed uenisse cernimus. Vtrun
 q; nocturnis fit temporibus: & quamuis ultra citra ue
 peruolent: nunquam tamen aduenisse usquā: nisi noctu
 existimantur. Pythonis comen uocant in asia patenti
 bus campis: ubi congregatæ inter se commurmurant. Eā
 deniq; quæ nouissimo aduenit lacerant: atq; ita abeūt.
 Notatum post idus augustas non temere uisas ibi. Sunt
 qui ciconijs non inesse linguas corfirmant. Honos ijs ser

LIBER

pentium exitio tantus: ut in thessalia capitale fuerit occidisse: eadem legibus poena: quæ in homicida. Simili autem feres quoque; et olores ratione comedant. Sed horum uolatus cernitur: liburnicarum more rostrato impetu feruntur: facilius ita findentes aera: quam si recta fronte impellerent a tergo sensim dilatante se cuneo porrigitur agmen: largeque; impellenti præbetur aura. Colla imponunt præcedentibus. Fessos duces ad terga recipiunt. Ciconiæ nidos eosdem repetunt. Genitricum senectam inuicem educant. Olorum morte narratur flebilis catus: falsus (ut arbitror) aliquot experimentis. Idem mutua carne uescuntur inter se. Verum hæc comedantium per maria terrasque; peregrinatio non patitur deferri minores quoque; quibus est natura similis. Vtrumque; enim supradictas magnitudo et vires corporum inuitare uideri possunt. Cōturnices etiam sepe anteueniunt quam grues. Parua auis: et cum ad nos uenis terrestres potius quam sublimis. Aduolant et æ simili modo non sine periculo nauigationum: cum appropinquauere terris. Quippe uellis sæpe incidunt: et hoc semper noctu: merguntque; nauigia. Iter est isper hospitia certa. Austro non uolant humido scilicet et grauiore uento. Aura tamen uehi uolunt: propter pondus corporum: uiresque; paruas. Hinc uolantium illa conquestio labore expressa. Aquilone ergo maxime uolant ortygometra duce. Primæ earum terræ appropinquantem accipiter rapit. Et semper hinc remeantes comitatum sollicitant. Abeuntque; una per sua signa glottis et ottus et cenchramus. Glottis per longam exerit linguam: unde ei nomen. Hanc in initio blandita peregrinatione auide prouectam. Poenitentia in uolatu cum labore scilicet subit. Reuerti in comitatu piget: et sequi: nec unquam plus uno die peragit. In proximo hospitio deserit. Verum inuenitur alia antecedente

anno relicta. Singuli modo in singulos dies. Cechramus
 pseuerantior festinat etiam peruenire ad expetitas si-
 bi terras. Itaq; noctibus is eas excitat: admonetq; itine-
 ris. Otus bubone minor est: noctuis maior: auribus plu-
 meis eminentibus: unde & nomē illi. Quidam latine
 asionē uocant. Imitatrix alias auis ac parasita: & quo-
 dam generis saltatrix. Capitur haud difficulter ut no-
 ctuæ: intenta in aliquo circueunte alio. Quod si uentus
 agmen aduerso flatu coeperit inhibere: pondusculis lapē
 dū apprehēsis: aut gutture harena repleto stabilita uo-
 lant. Coturnicibus ueneni semē gratissimus cibus. Quā
 ob cām eas damnauere mensis. Simulq; comitalem pro-
 pter morbum despuī suetum: quem solae animalium sen-
 tiunt: prater hominem.

De hirundinibus: merulis: turdis: & sturnis: turtu-
 ribus: & palumbis

Ca. xxiiij.

Beūt & hirūdines hybernis mēsis solae car-
 ne uescēs auis: ex ijs quæ adūcos unguēs nō ha-
 bēt: sed in uicina abeūt africanos secutæ mōtiuz
 recessus: inuētæq; iā sunt ibi nudæ atq; deplumes. The-
 barū tacta subire negātur: qm̄ urbs illa sæpius capta sit.
 Nec biziæ in thracia pp̄ scelera Terei. Cecina uolater-
 ranus equestris ordinis quadrigarum dominus compre-
 hensas in urbē secum afferens uictoriæ nuntias amicis
 mittebat: in eundem nidum remeantes illito uictoriæ
 colore. Tradit & Fabius pictor in annalibus suis: cum
 obsideretur præsidium romanum a ligustinis hirundis
 nem a pullis ad se cum epistola allatam: ut lino ad pe-
 dem eius alligato nodis significaret. quoto die adueni-
 ente auxilio eruptio fieri deberet. Abeunt & merulæ
 turdiq; & sturni simili modo in uicina. Sed ij pulma;
 non amittunt: nec occultantur: nisi spe cibi: quo hy-

*et theban
 uicta no
 bant hini
 mor*

LIBER

bernū pabulū petāt: Itaq; in germania hyeme maxime
tardi cernūtur. Vere turtur occultatur: pēnasq; amittit
Abeunt & palūbes: quoniam & in ijs incertum. Stur-
norum generi proprium cāternatim uolare: & quodā pi-
lā orbe circūagi oībus in mediū agmen tēdētibus. Volu-
crū soli hirūdini flexuosi uolatus: uelox celeritas: q̄busex
cāis neq; rapinā cāterarū alitū obnoxia est. Eadem de-
mum sola auium non nisi in uolatu pascitur.

Quæ auium perennes: quæ semestres: quæ trime-
stres. Ca. xxv.

Emporum magna differentia auibus. Peren-
t nes ut columbæ. Semestres ut hirūdines. Tri-
mestres ut turdi: & turtures: & quæ cū fo-
tum eduxere: abeunt: ut galguli: upupæ.

De auibus mira. Ca. xxvi.

4 Vctores sunt oībus ānis aduolare iliū ex æthio-
pia aues: & cōfligere ad Mēnonis sepulchrū
quas ob id memnonidas uocāt. Hoc idē q̄nto
quoq; āno facere eas in æthiopia circa regiā Mennonis
exploratū sibi Cremutius tradit. Simili mō pugnāt me-
leagrides in boetia: africa hoc est gallinarū genus gib-
berum: uarijs sp̄sūz plumis: quæ nouissimæ sunt peregrī-
narum auium in mensas receptæ propter ingrātum ui-
rus. Verum meleagri tumultus nobiles eas fecit.

De auibus selencidibus. Ca. xxvij.

5 Eleucides aues uocātur: quarū aduētū ab Io-
ue p̄cibus ipetrāt asii mōtis icolæ fruges eo-
rū locustis uastātibus. Nec unde ueniāt: quo-
ue abeāt cōpertū: nunq̄ cōspectis nisi cū p̄sidio earū indi-
getur.

De Ibi

Ca. xxviii.

i Nuocāt & ægyptij ibes suas cōtra serpētūz
aduētum. Et cyrenāci Achorem deum muscā

rum multitudine pestilentiam afferente: quæ protinus
intereunt q̄ litatum est illi deo.

Quæ aues in quibus locis non sunt: & quæ mutant
colorem: & uocem: & lusinijs. Ca. xxix.

Ed in secessu auis: & noctuæ paucis diebus

latere traduntur. Quarū genus in creta insu-
la nō est: & etiā si qua inuicta sit: emoritur.

Nā hæc quoq; mira naturæ differentia. Alia alijs locis
negat: tāq; genera frugum fruticūne: sic & aialij non
nasci: trāslatitorūq; inuicta mori. Mirū qdem est illud
unius generis aliti aduersum. Quæ nā est ijs naturæ in-
uidia: aut q̄ terrarū dicati auibus termini? Rhodus aq;
lā nō hēt. Transpadana italia iuxta alpes larium lacuz
appellat amœnū arbusto agrū: ad quē ciconiæ nō trans-
meāt. Sicuti nec octauū circa lapidē ab eo. Immēsa alio
quin finitimo insubriū tractu examina gracculorū mo-
nedularū: cui soli aui furacitas auri argētiq; p̄cipue mi-
ra est. Picus martius in tarentino agro negatur eē. Nu-
p̄ & adhuc tamen rara ab apœnino ad urbē uersus cer-
ni cœpere piarum genera: quæ lōga isignes cauda uariæ
appellantur. Propriū ijs caluescere oibus ānis cū seritur
rapa. Perdices nō transuolāt boetiæ fines in attica. Nec
ulla auis in ponto insula in qua sepultus est Achilles: in-
festat sacratam ei ædem. In fidenate agro iuxta urbē ci-
coniæ nec pullos: nec nidum faciunt. At in agrum uola-
terranum palūbium uis e mari quot annis aduolat. Ro-
mæ in ædem Herculis in foro boario nec muscæ: nec ca-
nes intrant. Multa præterea similia: quæ prudens subin-
de omitto in singulis generibus fastidio parcens. Quip-
pe cu; Theophrastus tradat inuictitias esse in asia etiā
columbas: & pauones: & ceruos: & in cytenaia uoca-
les ranas. Alia admiratio circa oscines: fere mutant colo-

LIBER

rem uocemq; tēpore anni ac repente fiunt alia. Quod
in grādiore alitū genere grues tm̄. Eā. n. senectute nigre
scūt. Merula ex nigra ruffescit. Canit aestate: hyeme bal
butit: circa solstitium muta. Rostru; quoq; anniculis in
ebur trāssfiguratur: dumtaxat maribus. Turdis collar
aestate: circa collum uariis. hyeme concolor. Lusinijs
diebus ac noctibus continuis quindecim garrulus sine
intermissu cantus: densante se frondium germine nō in
nouissimum digna miratu aue. Primum tanta uox tam
paruo in corpusculo: tam pertinax spiritus. Deinde in
una perfecta musica scientia modulatus editur sonus:
Et nunc continuo spiritu trahitur in longum: nūc ua
riatur inflexo: nunc distinguitur conciso: copulatur in
torto: promittitur: reuocatur: ifusatur ex inopinato. In
terdum Et secum ip̄a murmurat: plenus: grauis: acutus
creber: extensus: ubi uisum est uibrans: summus: medius
im̄us. Breuiterq; omnia tam paruulis in faucibus: quae
tot exquisitis tibi arum tormentis ars hoīu; excogitauit
Vt non sit dubium hanc suauitatem p̄monstratam effi
taci auspicio: cum in ore Sterficori cecinit infantis. At
ne quis dubitet artes esse plures: singulis sūt cantus: Et
non idem omnibus: sed suis cuiq;. Certant inter se: pa
lamq; animosa contentio est. Victa morte finit saepe ui
tam spiritu prius deficiente q̄ cantu. Meditantur alia
iuniores. uersusq; quos imitentur: accipiunt. Audit disci
pula intentione magna: Et reddit: uicibusq; recitent.
Intelligitur emendatae correctio: Et in docente quaedā
reprehensio. Ergo seruorum illis precia sunt: Et quide;
ampliora q̄ quibus olim armigeri parabantur. Cādidā
scio in conditam: alioquin qd̄ est prope inuisitatum ue
nisse: quae Agrippine Claudij principis cōiugi dono da
retur. V isum iam saepe iussas cinere coepisse: Et cū sym

phonia alternasse. Sicut homines repertos: q̄ sonū earū
 adita in transversas aquas fronde arundinea quasi fora
 mine inspirātis linguæ: ut parua aliqua opposita mora
 indiscreta redderent similitudine. Sed eæ tantæ: tamq̄
 artifices argutiæ a. xy. diebus paulatim desinūt: nec ut
 fatigatas possis dicere: aut satiatis. Mox æstu aucto in
 totum alia vox fit: nec modulata aut uaria. Mutatur
 & color. Postremo hyeme ipsa non cernitur. Linguis
 earum tenuitas illa prima non est: quæ cæteris auibus.
 Pariunt uere primo: cum plurimum sena oia. Alia ra
 tio ficedulis. Nam formam simul coloremq̄: mutāt. Hoc
 nomen non nisi autumnō habent: Postea melæcoryphi
 uocantur. Sic & erythacus hyeme: idē phenicurus æsta
 te. Mutat & upupa: ut tradit Aeschylus poeta. Obsce
 na alias pastu auis. Crista uisenda plicatili: contrahens
 eam subrigensq̄ per longitudinem capitis. Oenanthe q̄
 dem etiam statos latebræ dies habet: ex oriente syrio oc
 cultata: ab ocaſu eiusdem prodit. Quod miremur ipsis
 diebus utrunq̄. Chlorion quoq̄: qui totus est lutens: hye
 me non uisus circa solstitia procedit.

De Merulis.

Ca. xxx.

Erulæ circa cyllenē arcadiæ nec usq̄ alibi cā
 m didæ nascuntur. Ibis circa pelusium tantū nā
 gra est: cæteris omnibus locis candida

Tempus auium genituræ.

Ca. xxxi.

Scines præter exceptas non tenere foetus fa
 o ciunt ante æquinocetium uernum: aut post au
 tumnale. Ante solstitium autem dubios: post
 solstitium uitales.

De halcyonibus: & de diebus earum
 nauigabilibus: & gavia: & reliquo
 aquaticarum genere.

Ca. xxxij.

LIBER

Oq; maxime sunt insignes halcyones. Dies
 e earum partus qui maria quoq; nauigant no-
 uere. Ipsa auis paulo amplior passere: colore
 cyaneo ex parte maiore tantum purpureis & candidis
 admixtis pennis collo gracili ac procero. Alterū genus
 earum magnitudine distinguitur: & cantu. Minores i
 arundinetis canunt. Halcyonem uidere rarissimum est:
 nec nisi uergiliarum occasu: & circa solstitia brumam
 ne naue aliquando circumuolata: statim in latebras abe-
 unt. Fœtificant bruma: qui dies halcyonides uocan-
 tur: placido mari per eos & nauigabili siculo maxime
 In reliquis partibus est quidem mitius pelagus. Siculū
 utiq; tractabile. Faciunt autem septem ante brumā die-
 bus nidos: & totidem sequentibus pariunt. Nidi earū
 admiratione habent: pilæ figura paulum eminenti: ore
 perq; angusto: grandium spongiarum similitudine. Fer-
 ro intercidi non queunt. Frangunturq; ictu ualido: ut
 spuma arida maris. Nec unde confingantur inuenitur.
 Putant ex spinis aculeatis. Piscibus. n. uiuunt. Subeunt:
 & in amnes. Pariunt oua quina. Gaviae in petris nidi-
 fican. Mergi in arboribus. Pariunt plurimum terna.
 Sed gavia æstate: mergi incipiente uere.

De Diuersitate nidificantium auium argathylis: cī
 namulgis: & perdicibus. Ca. xxxiiij.

Alcyonum nidi figura reliquarum quoq; so-
 b lertia nos admonet. Neq; alia parte ingenia
 auium magis admiranda. Hirundines luto cō-
 struūt: stramento roborant. Si quando inopia est luti:
 madefactum multa aqua pennis puluerem spargunt. Ip-
 sum uero nidum mollibus plumis floccisq; consternunt
 tepesfaciendis ouis simul: ne durus sit infantibus pullis.
 In fœtu summa æquitate alternāt cibū. Notabili mūdi

cia egerunt excrementa pollorū. Adultioreſq; circūagi
 docent: & foras ſaturitatē emittere. Alterū genus hi-
 rūdinū eſt ruſticarū & agreſtiū: quæ raro in domibus
 diuerſos figura: ſed eadē materia cōfigūt nidos totos ſu-
 pinos faucibus porrectis in anguſtū utero capaci. Mirū
 qua peritia occultādis habiles pullis: & ſubſternēdis
 molles. In ægypti heracleotico oſtio molē cōtinuatione
 nidorū euagāti nilo iexpugnabilē opponūt ſtadij fere
 unius ſpatio: qđ hūano ope p̄fici nō poſſet. In eadē egypto
 iuxta oppidū coptō inſula eſt ſacra iſidi: quā ne la-
 ceret amnis idē muniūt ope incipiētibus uernis diebus
 palea & ſtramēto roſtro firmātes cōtinuatis p̄ tridui
 noctibus tāto labore: ut multas in ope emori cōſtet. Ea
 q; militia illis cū anno redit ſp. Tertiū eſt earū genus: q̄
 ripas excavāt: atq; ita in terrā ſœtificāt. Harū pulli ad
 cinerē abuſti mortifero fauciu malo multiſq; alijs mor-
 bis hūani corpis medētur. Nō faciūt hæ nidos. Migrāt-
 q; multis diebus ante ſi futurū eſt: ut auctus amnis attē-
 gat. In gñe riparrarū eſt: cui nidus ex muſco arido ita
 abſoluta p̄ficitur pila: ut inueniri nō poſſit aditus. Ar-
 gathylis appellatur: eadē figura ex lino intexens. Pico-
 rū aliq; ſuspenditur in ſurculo primis in ramis: cyathi
 mō: ut nulla quadrupes poſſit accedere. Galgulos q̄dez
 ipos depēdētes pedibus ſomnū cape cōfirmāt: q̄a tutio-
 res ita ſe ſperāt. Iā publicū quidē oīum eſt: tabulata ra-
 morum ſuſtinendo nido p̄uide eligere: camerare ab im-
 bri aut fronde p̄tegere denſa. In arabia cinnamulguſ
 auis appellatur. Cinnami ſurculis nidificat. Plumbatis
 igitur eos ſagittis decutiūt indigenæ mercis gratia. In
 ſcythis auis magnitudie otidis binos parit in leporina
 pelle ſp in cacuminibus ramorū ſuſpenſa. Picæ cū diligē-
 tius niſu; ab boie nidū ſenſere: oua tranſgerūt alio. Hoc

LIBER

in his auibus: quarū digiti non sint acōmodati cōpleētē
 di trāsserēdisq; ouis miro traditur mō. Nāq; surculo su
 per bina oua imposito ac ferruminato alui glutino sub
 dita ceruice medio æque utrinq; libra deportant alio.
 Nec uero ijs minor solertia: quæ cunabula i terra faciūt
 corporis grauitate phibitæ sublimē petere. Merops uoca
 tur genitores suos recōditos pascēs pallido intus colore
 pēnarū: supne cyaneo: priori subrutilo. Nidificat in spe
 cu sex pedū defossa altitudine. Perdices spina & fruti
 ce sic muniūt receptaculū: ut cōtra feras abūde uallētur.
 Ouis stragulū molle puluere cōtumulāt: nec in quo loco
 pepere incubāt. Neue cui frequētiōr cōuersatio sit suspe
 cta: trāsserūt alio. Illæ qdē & maritos suos fallūt: qm̄
 intēperātia libidinis frāgūt earū oua: ne cubādo detine
 antur. Tūc inter se dimicāt mares desiderio fœminarū.
 Vīctū aiūt uenerē pati. Id qdē & conturnices. Trogus
 inqt: & gallinaceos aliqñ. pdices uero a domitis feros
 & novos haud uīctos inhiri p̄miscue. Capiūtur quoq;
 pugnacitate eiusdē libidinis cōtra aucupis indicē exeū
 te in p̄liū duce totius gregis. Capto eo p̄cedit alter: ac
 subinde singuli. Rursus circa cōceptū fœmie capiūtur cō
 tra aucupē fœmina exeūte: ut rixādo abigat eū. Nec in
 aiali alio par opus libidis. Si cōtra mares steterint fœ
 minæ: aura ab ijs flante p̄gnātes fiūt. Hiātes aut̄ extera
 lingua p̄ id t̄ps æstuāt: cōcipiūtq; supulantiū afflatu:
 sæpe uoce t̄m audita masculi. Adeoq; uicit libido ēt fœ
 rus charitatē: ut illa furti & in occulto icūbans: cū sen
 sit ut fœmia aucupe accedēte: ad marē recanat: reuocet
 q; & ultero p̄beat se libidini. Rabie quidē tāta ferūtur
 ut in capite aucupatiū sæpe cæcæ metu sedeāt. Si ad ni
 dū is cœperit accedere p̄currit ad pedes eius fœta p̄gra
 uē: aut delūbē sese simulans: subitoq; i p̄cursu aut breui

aliquo uolatu cadit fracta: aut ala: aut pedibus. Aut p-
currit iterū idā phensurū effugiēs spe frustrās: donec
in diuersum abducatur a nidis. Eadē iāz pauore libera ac
materna uocāte cura in sulco resupina gleba se terra pe-
dibus apprehēsa operit. Perdicū uita ad. xvi. annos du-
rare existimatur. De columbis. Ca. xxxiiij.

Bijs colūbarū gesta spectantur maxime simi-
li ratione. Mores in idem: sed pudicitia illis
prima: & neutri nota adulteria. Coniugij
fidē non uiolant: cōemq; seruant domū. Nisi celebs: aut
uidua domū nō relinquit. Et imperiosos mares subin-
de etiā iniquos ferunt. Quippe suspitio est adulterij:
quis natura nō sit. Tūc plenū quærela guttur: sēniq; ro-
stro ictus: mox in satisfactione exosculatio: & circa ue-
neris præces crebris pedū orbibus adulatio. Amor utri-
q; sobolis aqualis. Sæpe & ex hac causa castigatio pi-
grus intrante fœmina ad pullos. Parturienti solacia:
& ministeria ex mare. Pullis primo falsiorē terrā col-
lectam gutture in ora inspuunt: præparantes tempesti-
uitatem cibo. Propriū generis eius & turturū cū bibāt
colla nō resupinare: large bibere iumentorū modo.

De palūbibus: & differētia colūbarū. Ca. xxxv.
Iuere palūbes ad tricesimū annū: aliquos ad
xl. Aristoteles auctor est. Vno tñ incommodo
unguiū: eodē & argumento senectæ: qui ci-
tra pernitiē reciduntur. Cantus oibus similis atq; idem
terno cōfiscitur uersu: præterq; in clausulā gemitu. Hye-
me mutis: uere uocalibus. Nigidus putat cū oua incu-
bant sub tecto nominata: palūbē relinquere nidos. Pa-
riunt autem post solstitia. Columbæ & turtures octo-
nis annis uiuunt.

De passeribus.

Ca. xxxvi.
se ij

LIBER

Contra passeri minimum uitæ: cui salacitas
 e par. Mares negatur anno diutius durare. Ar-
 gumento quæ nulla ueris initio appareat ni-
 gritudo in rostro: quæ ab æstate incipit. Fœminis longæ
 gusculū spaciū. Verū columbis inest quidā gloriæ intel-
 lectus. Nosse credas suos colores: uarietatēq; dispositā:
 quæ etiam ex uolatu creduntur plaudere in cœlo: uarie
 q; sulcare. Qua in ostentatione ut uictæ præbentur ac-
 cipitri implicatis strepitu pennis: qui nō nisi ipsis alas
 rum humeris eliditur. Alioquin solito uolatu multū ue-
 lociorem speculatur occultus fronde latro: & gauden-
 tem in ipsa gloria rapit. De tinnūgulo. Ca. xxxvij.
 B id cum ijs habenda est auis: quæ tinnun-
 gulus uocatur. Defendit enim illas terretq;
 accipitres naturali potentia in tinnū ut uisum
 uocemq; eius fugiant. Hac de causa præcipuus colūbis
 amor eorū. Feruntq; si in quattuor angulis defodiatur
 in ollis nouis oblitis non mutare sedē columbas. Quod
 auro infectis alarum articulis quæsiere aliqui non ali-
 ter innoxijs uulneribus: multinaga alioquin aue. Est
 enim ars illis inter se blandiri: & corrūpere alias: fur-
 toq; comitatiores reuerti. Quin & inter nuntia in re-
 bus magnis fucere: & epistolas adnexas earū pedibus
 obsidione mutinensi in castra consulū petulere. D. Bruto
 mittente. Quid uallū & uigilū obsidio: atq; etiā re-
 tia amne præteenta p̄fucere. Antonio: per cœlū eūte nun-
 tio? Et harum amore insaniūt multi: ac super tecta exe-
 dificant turres ijs nobilitatemq; singularum & ori-
 gines narrant uetere iam exemplo. L. Assius eques ro-
 manus ante bellum ciuile pompeianū denarijs quadrin-
 gentis singula paria uendicauit: ut. M. Varro tradit.
 Quin & patriā nobilitauere. In campania grandis-

simae prouenire existimata. Harum uolatus in reputa-
tionem ceterarum quoque uolucrum nos impellit.

De Volatu et incessu anim.

Ca. xxxviii

o In omnibus animalibus reliquis certus: et unius
modi: et in suo cuique genere incessus est. Aues
solae uario meatu feruntur et in terra et in
aere. Ambulant aliquae ut cornices. Saliunt aliquae ut pas-
seres: merulae. Currunt ut perdices rusticulae. Ante se pe-
des iaciunt: ut ciconiae et grues. Expandunt alas: pan-
dentesque raro intervallo quatiunt. Aliae crebrius: sed et
primas dumtaxat pennas. Aliae et tota latera pandunt.
Quaedam uero maiore ex parte compressus uolant. Per-
cussioque: semel aliquae: et gemino ictu aere feruntur: ue-
lut inclusum cum praementes. Iaculantur sese in subli-
me: in rectum: in prouum: impingi putes aliquas. Aut
rursus ab alto cadere has: illas salire. Anates solae quaeque
sunt eiusdem generis in sublime protinus sese tollunt: at-
que euestigio caelum petunt: et hoc etiam ex aqua. Itaque
in foueas quibus feras uenamur delapsae solae euadunt.
Vultur et ferae grauiiores nisi ex procursu: aut altiori
tumulo immissae non euolant. Cauda teguntur aliae. Cir-
cum spectant aliae: flectuntque colla. Nonnullae uescuntur
ea: quae rapuere pedibus. Sine uoce non uolant multae. Aut
e contrario semper in uolatu silent. Subrectae: prouae: obli-
quae: in latera: in ora: Quaedam et resupinae feruntur:
ut si pariter cernantur: plura genera non in eadem na-
tura meare uideantur. De Apodibus. Ca. xxxix

p Lurimum uolant: quae apodes uocantur: quia
careant usu pedum. Ab alijs cypseli appellan-
tur hirundinum specie. Nidificant in scopulis
Haec sunt quae toto mari cernuntur. Nec unquam tam longo
naues tanquam continuo cursu recedunt a terra: ut circūno

ee iij

LIBER

litēt eas apodes. Cetera gñā residūt & sistūt. His quies
nisi in ido nulla. Aut pēdēt: aut iacēt: & ingēia aque na
ria: ad pastū maxie. De caprimulgis & plateis. Ca. xl

Aprimulgi appellantur grandiores merulæ
c aspectu: fures nocturni. Interdiu enim uisu
carent. Intranst pastorum stabula: caprarūq;
uberibus aduolant suctum propter lactis. Qua iniuria
uber emoritur. caprisq; cecitas quas ita mulserē obori-
tur. Platea nominatur aduolans ad eas: quæ se in mari
mergunt: & capita illarū morsu corripient: donec ca-
pturam extorqueat. Eadē cū deuoratis se impleuit con-
chis: calore uentris coctas euomit: atq; ita exijs esculē
ta. legit testas excreans. De Ingenijs aniū. Ca. xli.

Illaribus gallinis & religio inest. Inhorres-
c scūt edito ouo: excutiūtq; sese. & circūactæ pu-
rificāt: aut festuca aliq; sese: & oua lustrāt.

De Cardule: & psytaco: & auibus: q̄ loquūtur. C. xlii

Inimæ aniū cardueles imperata faciunt: nec
m uoce tm̄: sed pedibus: & ore pro manibus.

Est quæ boum mugitus imitetur in arelatēse
agro taurus appellata: alioquin parua. Est quæ equorū
quoq; hinnitus anthus noīe: herbæ pabulo aduentu eo-
rum pulsa imitatur ad hunc modū se ulciscens. Super
omnia humanas uoces reddunt psytaci: & quidē ser-
mo cinātes. India autē hanc mittit. Stitacē uocant: nē
ridē toto corpore rorquæ tm̄ miniato in cervice distin-
ctam. Imperatores saluat: & quæ accipit uerba: pñū-
ciat. In uino præcipue lasciuia. Capiti eius duricia ea-
dem: quæ rostro. Hæc cum loqui discit: ferreo uerbera-
tur radio. Non sentit aliter ictus. Cū deuolat rostro se
excipit. Illi innititur. leuiorq; se ita pedū infirmitatē
facit. Minor nobilitas: quia non ex longinquo uenit: sed

Princes.

expressior loquacitas certo generi picdrum est. Adamant
uerba: quæ loquuntur. Nec discunt tantum: sed diligunt:
meditantesq; intra semet cura atq; cogitatione inten-
tionem non occultant. Constat emori uictas difficulta-
te uerbi: ac nisi subinde eadem audiant: memoria falli:
querentesq; mirum inmodum hylarari: si iterim audie-
rint id uerbum. Nec uulgaris iis forma: quis non spectā-
da. Satis illis decoris in spē sermonis humani est. Verū
addiscere alias negant posse: q̄ quæ ex genere earum sūt
quæ glande uescuntur. Et inter eas facilius: quibus qui-
ni sunt digiti in pedibus. Ac ne eas quidem ipsas primis
duobus uitæ annis. Latior iis est lingua omnibus in suo
cuiq; genere quæ sermonem imitantur humanum: q̄q̄ id
pene in omnibus contingit. Agrippina coniunx Clau-
dij turdum habuit (quod nunq̄ ante) imitantem sermo-
nes hominum: cum hæc proderem. Habebant: & cæsa-
res iuuenes item sturnum: luscinias græco atq; latio ser-
mone dociles. Præterea meditantes in diem: & assidue
noua loquentes longiore esse contextu. Docentur secreto
& ubi nulla alia uox misceatur: assidente qui crebro
dicat ea: quæ condita uelit addisci: aliquo blandiente.

De Cornuorum intelligentia.

Ca. xliij.

Eddatur: & coruis sua gratia idignatōe quo-
q; pop. Ro. attestata: nō solo conscia Tiberio
principe ex foetu supra castrorū ædem genitus
pullus i oppositā sutrinā deuolauit: et religiōe cōmēda-
tus officinæ domino. Is mature sermoni assuefactus oī-
bus matutinis euolās i rostra: i forū uersus. Tiberipūde
ide Germanicū: & Drusum Cæsares noīatim: mox trā-
seuntē popu. Ro. salutabat. Postea ad tabernam remeās
plurium ānorum assiduo officio meritis. Hūc siue æmu-
latione incitatus manceps p̄xime sutrinæ: siue iracūdia

ee iiij

Tardus Agn.

LIBER

subita: ut uoluit uideri: excrementis eius posita calceis
macula exanimauit: tanta plebeijs consternatiōe: ut prā
mo pulsus ex ea regione: mox & interceptus sit: funus
q̄ innumeris aliti celebratum exeqis. Cōstratū lectū su
p̄ æthiopū duorū humeros præcedere tibicine: & coro
nis oīum generum ad rogū usq̄: q̄ cōstructus dextra uice
appiæ ad secūdū lapidē in cāpo ridiculi appellato fuit.
Adeo satis iusta cā pop. ro. uisa est exequiarū ingenium
auis: aut supplici de ciue romano in ea urbe: qua multo
rū principiū nemo deduxerat funis. Scipionis uero Aea
miliani post arthaginē: numantiamq̄ deletas ab eo ne
mo uidicauerat mortē. Hoc gestū. M. Seruilio. C. Cestio
cōss. ad. v. Kal. april. Nunc quoq̄ erat in urbe roma hæc
p̄dicente me eq̄tis ro. cornix e betica primū colore mira
admodū nigro: deīde plura cōtexta uerba exprimēs: &
alia: atq; alia crebro addiscēs. Necnon & recens fama
Crateri monocerotis cognomine in trœzena regiōe asia
cornuorū opa uenātis: eo q̄ deuehebat in siluis eos cōfidē
tes humeris. Atq; cornuculos illi uestigabant agebantq̄;
eo p̄ducta cōsuetudine: ut exeūtē sic comitarētur & se
ri. Tradēdū putauere memoriæ q̄dā usum p̄ sitim lapi
des cōgerētē in situlā monumētī: in qua pluuia aqua dis
rabat: sed quæ attingi nō posset. Ita descēdere pauentē
expressisse tali congerie: quæ poturo sufficeret.

De Diomedeis auibus.

Ca. xliiij.

Ec diomedeas p̄teribo aues. Inba ataractas
uocat. Et eis esse dētes: oculosq̄ igneo colore:
cætero cādidas tradēs. Duos sp̄ ijs duces. Alte
rū ducere agmē: alterū cogere: scrobes exanare rostro: in
de crate cōsternere: & opire terra quæ ante fuerit ege
sta. In ijs fœtificauere. Fores binas oīum scrobibus. Oriē
tē spectare q̄bus exeāt in pascua: occasusq̄ quibus redeant.

diome

lee

Alui exoneratiras subuolare semper: & cōtrario fla-
tu. Hæ in solo loco totius orbis uisuntur. In insula quā
diximus nobilem Diomedis tumulo atq; delubro cōtra
apulie oram fulicarum similes. Aduenas barbaros clau-
gore infestant. Græcis tātum adulantur miro discrimi-
ne uelut generi Diomedis hoc tribuentes. Aedemq; eius
quotidie pleno gutture madentibus pennis perluunt: at-
q; purificant. Vnde origo fabulæ. Diomedis sotios in ea-
rum effugies mutatos.

Quæ animalia nihil disant.

Ca. xlv.

On omittēdū ē cū de ingenijs differimus: e uo-
lucris hirundines esse indociles & terre-
stribus mures: cū elephanti iussa faciāt. Leo-
nes ingum subeāt. In mari uituli: totq; piscium genera
mitesant.

De Potu auium.

Ca. xlvi.

Ibunt aues sustu cæteræ. Sed ex ijs quibus lon-
ga sunt colla intermittentes capite resupina-
to ueluti infundentes sibi. Porphyrio solus
morsu bibit. Idem ex proprio genere omnē cibum aqua
subinde tingens. Deinde pede ad rostrum ueluti manu
afferens. Laudatissimi in comagene. Rostra ijs & præ
longa: crura rubent.

De hæmatopodi & onocrotali: & de peregrina-
nis auibus.

Ca. xlvij.

Aec quidem & hæmatopodi multo minori:
q̄q̄ eadem crurū altitudine. Nascitur in ægy-
pto. Insistit ternis digitis. Præcipue ei pabu-
lum muscæ. Vita in italia paucis diebus. Grauiore om-
nes fruge uescantur: altiuolæ carnem tantū. Inter aqua-
tias mergi soliti sunt deuorare: quæ cæteræ reddūt. Olo-
rum similitudinem onocrotali habent: nec distare exi-
stimarentur omnino: nisi faucibus ipsis inesset alterius

LIBER

uteri genus. Huc oia inexplabile aial cogerit: mira ut si
capacitas. Mox perfecta rapina sensim inde in os reddi
ta inferam in alium ruminantis mo desert. Gallia hos
septentriōalis proxima oceano mittit. In hercinio ger
maniae saltu inusitata genera alitum accepimus: quarū
plumae igniū mo colluceāt noctibus. In ceteris nihil p̄
ter nobilitate: lōginq̄itate factā memorāduz occurrit.

De multarum avium noibz &
natura.

Ca. xlvij.

Halerides in seleucia parthorum & in asia
p aquaticarum laudatissimae. Rursus phasianae
in colchis geminas ex pluma aures submitūt
subrigūtq̄. Numidicae in parte africae numidiae omnes
q; iam in italia. Phoenicopetri linguam praecipui sapo
ris esse apicius docuit nepotuz omnium altissimus gur
ges. Atagnez maxime ionius celebratur: uocalis alias a
ptus uero obmutescens: quondam existimatus inter ra
ras aues. Idz & in gallia: hispaniaq; capitur: & alpes
etiam: ubi & phalacrocoraces aues balearium insularū
peculiares. Sicut alpium phyrrochoras luteo rostro: ni
ger: & praecipuo sapore. Lagopus: pedes leporino nullo
ei nomen hoc dedere. Cetero candida columbarum ma
gnitudine. Non extra terram in qua nascitur: eam uesci
facile: quando nec uiuam mansuescit: & corpus occise
statim marcescit. Et alia nomine eodem a coturnicibus
magnitudine tantum differens croceo tinctu cibus gra
tissima. Visam in alpibus ab se peculiarem egypti ibim
M. Egnatius. Caluinus praefectus earum prodidit.

De nouis auibus & fabulosis.

Ca. xlix.

Enere in italiam bebriacensibus bellis ciuili
bus transpadum externae: & nouae aues: ita
enim adhuc uocantur turdorum specie: pau

lum infra columbas magnitudine: sapore gratæ. Baleares insulæ nobiliorem etiam supradicto porphyrionem mittunt. Ibi & buteo accipitrum generis in honore mensarum est. Item uipiones. sic enim uocant minorem gruez. Pegasos equino capite uolucres: & gryphas auritos aduncitate rostri fabulosos reor. Illos in scythia: hos in æthiopia. Equidem & tragophanadem quā plures affirmant maiore aquila: cornua in temporibus curuata habentem: ferruginei coloris: tantum capite phœniceo. Nec sirenes impetrauerint fidem: licet affirmet Dino Clitarchi celebrati auctoris pater in india esse: mulceriq; earum cantu: quos grauatos somno lacerant. Qui credit ista & Melampodi profecto aures lambendo dedisse intellectum auium sermonis dracones: nō abnuet. Vel Quæ Democritus tradit nominando aues: quarum confuso sanguine serpens gignatur: quem quisquis ederit intellecturus sit alituz colloquia. Quæq; de una aue galerita priuatim commemorat: etiam sine ijs immensa uitæ ambage circa auguria. Nominantur ab Homero scopes auium genus. Neq; harum satyricos motus cum insident plerisq; memoratos facile conceperim mente. Neq; ipse iam aues nascuntur. Quamobrem de confessis disseruisse præstiterit.

Quis gallinas sarcire instituerit: de auianijs: & qd ea primus instituerit. Ca. l.

Allinas saginare deliaci cœpere. Vnde pestis exorta opimas aues & suo pte corpore unitas deuorandi. Hoc primum antiquis cœnarum interdictis exceptum inuenio iam lege. C. Fanani consulis. xi. ānis ante tertiū puniciū bellū: ne qd uolucrū ppoeretur: pter unā gallinā q nō eēt altilis. Qd de inde caput trāslatum p omnes leges ambulauit. Inuen

LIBER

eūq; diuerticulū est in fraude earū gallinaceos quoq; pascēdi lacte addito cibis. Multo ita gratiores approbantur. Fœminæ quidē nō oēs ad fāginā eliguntur: nec nisi i cernice pingui cute. Postea culinārū artes: ut clunes spectentur: ut diuidantur in tergora: ut a pede uno dilatata repositoria occupēt. Dedere & par hi cocis suos mores. Nec tamē in hoc māgonio quicq; totū placet: hic clune: alibi pectore tantū laudatis. Auiaria primus instituit inclusis oīum generū auiibus. M. Lælius Strabo brūdis sui equestris ordinis. Ex eo cepimus carcere aialia cohercere: quibus natura cælum assignauerat.

De Aesopi patina.

Ca. li.

Axime tamē insignis est in hac memoria Clo
m dij Aesopi ragici histrionis patina sexcentis
sestertijs taxata: in qua posuit aues tantū ali
quo: aut humano sermone uocales nummis sex singulas
coēptas: nulla alia inductus suauitate: nisi ut in ijs imita
tionem hoīs māderet. ne quāstus qdē suos reueritus il
los opimos: & uoce meritos: dignus prorsus filio: a quo
diximus deuoratas margaritas. Nō sit tamē (ut uerū fā
tear) facile iter duos iudiciū turpidinis: nisi qd minus ē
sumas rerū naturæ opes: q̄ hoīum linguas cœnasse.

De generatione auium & pter aues: quæ quadrupes
des oua pariant.

Ca. lii.

Eneratio auiū simplex uidetur esse: cū & ip
sa sua habeat miracula: qm̄ & quadrupedes
oua gignunt: chamæleontes: lacertæ: & quæ
diximus inter serpentes. Pēnatorū autē infœcunda sunt
quæ ad uncōs habent ungues. Cenchris sola ex ijs supra
quaterna edit oua. Tribuit hoc auiū generi natura: ut
fœcundiores essent fugaces earum q̄ fortes. Plurima pa
riūt struccionem: gallinæ: perdices: sali. Coitus auiibus

duobus modis. Fœmina humi confidente ut in gallinis: aut stante ut in gruibus. Ovorū alia sunt candida: ut columbis: pdicibus. Alia pallida ut aquaticis. Alia punctis distincta ut meleagridum. Alia rubri coloris ut phasianis: cenchridis. Incus autem omne ouū uolucruꝝ bicolor. Aquaticis lutei plus q̄ albi. Idq; ipsum magis liuidum: q̄ cæteris. Piscii unus color: in quo nil candidi. Auium oua ex calore fragilia. Serpentiū ex frigore lenta. Piscii ex liquore mollia. Aquatiliū rotūda. Reliqua fere fastigio cacuminata. Exeūt a rotundissima sui parte: dū pariuntur molli putamine: sed p̄tinus durescēte: q̄buscunq; emergunt portionibus. Quæ oblōga sint oua gratioris saporis putat Oratius Flaccus. Fœminā edūt quæ rotundiora gignūtur reliqua mareꝝ. Umbilicus ouis a cacumine inest ceu gutta eminens in puteamine.

De tempore & generatione incubatus auium & coitu.

Ca. liij.

Vædam omni tempore coeūt: ut gallinæ: & pariunt: p̄ter q̄ duobus mensibus hyemis brumalibus. Ex ijs inuicē plura q̄ ueteres: sed minorā. Et in eodem fœtu prima & nouissima. Est autē tanta fœcunditas: ut aliquæ & sexagena pariant: aliquæ quottidie: aliquæ bis die: aliquæ in tantum: ut effœtæ moriantur. Hadrianis laus maxima. Columbæ decies anno pariunt: quædam & undecies. In ægypto etiam brumali mense. Hirundines: & merulæ: & palūbi: & turtures bis anno pariunt. Cæteræ aues fere semel. Turdi in cacuminibus arborum luto nidificantes pene contextim in secessu generant. A coitu. x. diebus oua maturescunt in utero. Vexatæ autē gallinæ: & columbæ penā euulsa: aliæ simili iniuria diutius. Omnib' ouis medio uitelli parua inest uelut sanguinea gutta: quod esse

LIBER

cor auum existimant. Primum in oī corpe id gigni opi-
nantes. In oīo certa est gutta ea salit. palpitatq;. Ipsum
aīal ex albo liquore oīi corporatur. Cibus eius in luteo
est. Oībus intus caput maius toto corpore. Oculi cōpres-
si capite maiores. Increcente pullo cādor in mediū her-
etitur. Luteū circūfūdītur vicesimo die: si moueatur oīū
Iā uiuentis intra putamen uox auditur. Ab eodem tpe
plumescit ita positus: ut caput supra dextrū pedem hēat
dextram uero alā supra caput. Vitellus paulatim defi-
cit. Aues oēs īpedes nascūtur cōtra q̄ reliq̄ aīalia. Qua-
dā gallinæ oīa gemina oua pariūt. Et geminos interdū
excludūt: ut Cor. Celsus auctor ē: alterū maiore: alioquin
negant oīo geminos excludi. Plus uicenaq̄na incubēda
subijci uetāt. Parere a brūma īcipiūt. Optia fœtura āte
uernū agnoscūt. Post solstitiū nata nō īplēt magnitudi-
nem īstam: tantoq; minus: q̄to serius peruenere.

De uitijs Et remedijs incubantium. Ca. lūij.

Va incubari īfra. x. dies edita utilissimū. Ve-
tera aut recentiora infecunda. Subijci impari
numero debent. Quarto die postq̄ cœpere in-
cubari si contra lumen acumine onorū apprehenso una
manu purus Et uniusmodi perluceat color: sterilia exi-
stimantur esse: proq; eis alia substituenda. Et in aqua ē
experimentum: inane fluitat. Itaq; fidentia hoc est ple-
na subijci uolunt. Concuti uero experimento uetant: qm̄
non gignant cōfisis uitalibus uentis. Incubationi datur
initiū post nouā lunam: q̄a prius inchoata nō pueniāt.
Celerius excluduntur calidis diebus. Ideo æstate undecū-
cesimo educunt fœtū: hyeme uicesimoq̄nto. Si in cubatu
tonuerit: oua pereūt: Et accipitris audita uoce uitiātur
Remediū cōtra tonitrū: clauus ferreus sub stramine oīo-
rum positus: aut terra ex aratro. Quādā autē Et citra i

cubitū spē naturā gignit: ut in ægypti figmētis ē scri-
ptū. De quodā uinipotore repitur syracusis tandiu pota-
re solitū: donec ab eo cooperta in terra factū ederet oua.
Quin & ab homine perficiuntur.

De augurijs onorum.

Ca. ly

Inia Augusta prima sua inuenta Tiberio Cæ-
sare ex Nerone grauida cum parere uirilem
sexum admodum cuperet: hoc usa est puellari
augurio. Ouum in sinu fouendum atq; cum deponendū
haberet nutrici per sinum tradendo ne interimeretur
tepor. Nec falso Augusta augurata proditur imperato-
ris inde facta. Sed inuentum: ut oua in calido loco impo-
sita paleis igne modico fouerentur: homine uersante pa-
riter nocte ac die: & statuto die illinc erumpere fœ-
tus. Traditur quædam ars gallinarij cuiusdam dicentis
quid ex quoq; esset. Narrantur & mortua gallina ma-
riti earum uisi succedētes inuicem: & reliqua fœte mo-
re facientes: abstinentesq; se a cantu. Super omnia est
anatū onis subditis atq; exclusis admiratio prima non
agnoscentis fœtum. Mox incerti incubitus sollicitæ con-
uocationis. Postremo lamenta circa piscinæ stagna mer-
gentibus sepullis natura duce.

Quæ gallinæ optimæ.

Ca. lvi:

Allinarū generositas spectatur crista erecta
interdum & gemina pennis nigris: ore rubi-
cundo digitis imparibus: aliquādo & super
quattuor digitos transuerso uno. Ad rem diuinaz luteo
rostro pedibusq; puræ nō uidentur. Ad opertanea sacra
nigræ. Est & pumilionum genus non sterile: in ijs: qd
non in alio genere alitum: sed quibus contra fecunditas
rara & incubatio onis noxia.

De morbis earum & remedijs.

Ca. lyij

LIBER

Nimicissima autem omnium generi pituita-
i maximeq; inter messis: & uindemia tem-
 pus. Medicina in fame: & cubatus in fumo:
 si utiq; ex lauro: aut herba sauina fiat: penna per trans-
 uersas inserta nares: & per omnes dies mota. Cibus al-
 lium cum farre: aut aqua perfusus in qua lauerit noctua
 auis cum semine uitis albæ coctus: & quædam alia:

De Conceptu & numero factus auium. Ca. lviij.

Olumbæ proprio ritu osculantur ante coitum.

e Pariunt fere bina oua: ita natura moderatè:
 ut alijs crebrior sit foetus alijs numerosior.

Palumbes & turtures plurimum terna: nec plus q̃ bis
 fere pariunt: atq; ita si prior foetus corruptus è. Et quis
 tria pepererint: nunq̃ plus duobus educant. Tertiū quod
 irritum est: urinum uocant. Palumbes incubat foemi-
 na post merediana in matutinum: cætero mas. Colūbæ
 marem semper & foeminam pariunt: priorem marem:
 postridie foeminam. Incubant in eo genere ambo: inter-
 diu mas: noctu foemina. Excludunt uicesimo die. Pariūt
 a coitu. v. Aestate quidem interdum binis mensibus ter-
 na edunt paria. Namq; octauo decimo die excludūt: sta-
 timq; concipiunt. Quare inter pulos sæpe oua inueniū-
 tur. & alij prouolant: alij erumpunt. Ipsi deinde pulli
 quinq; mestres foetificant. Et ipse autem inter se (si mas
 non sit) foeminae æque saluunt: pariuntq; oua irrita: ex
 quibus nihil gignitur: quæ hypenemia græci uocant.

De Pauone & anseribus.

Ca. lix.

Auo a trimatu parit. Primo anno unum aut
p alterum ouum: sequenti quaterna: quinque cæ-
 teris duodena non amplius: intermittens bi-
 nos dies ternosue parit: & ter anno: si gallinis subijci-
 tur incumbanda. Mares ea frangunt desiderio incumba-

tium. Quapropter noctu: & in latebris pariūt: aut in
 excelsis cubātes: & nisi molli strato excepta frangūtur
 Mares singuli quinque sufficiunt cōiugibus. Cū singulæ:
 aut binæ fuerint: corrūpitur salacitate fecunditas. Par-
 tus excluditur diebus ternis: aut tardius tricesimo
 Anseres in aqua coeūt: pariūt vere: aut si bruma coire
 post solstitiū: quadraginta prope. Bis anno si priorē fe-
 tum gallinæ excludant: alias plurima ova. xvi. paucissi-
 ma septē. Siquis surripiat pariūt: donec rūpantur. Alie-
 na nō excludūt. Incubanda subijci utilissimū nouē aut
 undecim. incubant fœminæ tñ tricenis diebus. Si uero
 tepidiores sint: uicesimo quinto. Pullis eorū urtica con-
 tactu mortifera. Nec minus auiditas: nunc facietate ni-
 mia: nunc suamet uis: quando apprehensa radice morsu:
 sæpe conātes auellere ante colla sua abrūpūt. Cōtra urti-
 cā remediū stramento ab incubatu subdita radix earū.

De Ardeolis: & quō seruētur optime ova. Ca. lx.

Rdeolarū tria genera: leucon: asterias: pellos.

Hi in coitu angūtur. Mares quidē cū uocifera
 tu sanguinē etiā ex oculis perfundūt. Nec mi-
 nus ægre pariunt gravidæ. Aquila tricenis diebus incu-
 bat: & fere maiores alites. Minores uicenis: ut miluus
 & accipiter singulos uere parit: nunq̃ plus ternos: ijs
 qui ægolos uocatur: quaternos. Coruus aliquando &
 quinos: incubant totidē diebus. Cornicē incubantē mas
 pascit. Pica nouenos. Melācoriphus supra uiginti parit:
 semper numero impari inæqualia. Nec alias i pluribus
 tanta fecunditas: maior tñ paruis. Hirūdini cæci prio-
 pulli: & fere oibus qbus nūerosior partus: irrita ova
 quæ hypenemia diximus: quæq; aut mutua fœminæ in-
 ter se libidinis imaginatione concipiunt: aut puluere.
 Nec cōlumbæ tñ sed & gallinæ: perdices: pauones: an

ff

LIBER

zephyria.
 feres: chehalopeces. Sunt aut sterilia & minora: ac minus incundi saporis: & magis hūida. Quidā & uento putāt ea generari. Qua de causa etiā zephyria appellantur. Hæc autē uere tñ. Vrina fuit incubatione de relictā: quæ aliij cynosura dixere. Oua aceto macerata in tñ emolliūtur: ut per annulos transeant. Seruari ea in lomento: aut hyeme in paleis: æstate in furfuribus utilissimum. Sale exinaniri creduntur.

espilio.
 Quæ uolucrū sola aīal pariat: & lacte nutriat. Ca. lxi.
 Olucrū aīal parit uespertilio tantū: cui membrana ceu pennæ. Eadē sola uolucrū lacte nutrit ubera admonēs: geminos uolitat amplexa infantes: secūq; deportat. Eidē coxendix una traditur: & in cibatu culices gratissimi.

De conceptu uiperæ & partu: & quæ terrestriū oua pariant. Ca. lxij.

r Vrsus in terrestribus oua pariunt serpentes: de quibus nondū dictū sit. Coeūt cōplexu adeo circumuolutæ sibi: ut una existimari biceps possit. Vipere mas caput inserit i os: qđ illa abrodit uoluptatis dulcedine. Terrestriū eadē sola intra se parit oua unius coloris: & mollia ut pisces. Tertia die intra uterū catulos excludit: deinde singulos diebus singulis parit uiginti fere numero. Itaq; cæteri tarditatis impatientes prærupiū latera occisa parente. Cæteræ serpentes coniecta oua in terra incubant: & foetū sequente excludunt anno. Crocodili uicibus incubant mas & foemia. Sed reliquorū quoq; terrestriū reddetur gnatio.

De generatione terrestriū. Ca. lxij.

b Ipedum solus homo aīal gignit. Homini tñ primi coitus pœnitentia auguriū scilicet uitæ a pœnitenda origine. Cæteris aīalibus sta

ei per tēpora anni concubitus. Homini (ut dictum est) omnibus horis dierum noctiumq; . Cateris facietas in coitu. Homini prope nulla. Messalina Claudij Caesaris coniunx hanc regalē existimans palmā: elegit in id certamen nobilissimā e prostitutis ancillā mercenariæ stipis: eamq; die ac nocte superauit quinto ac uicesimo cōcubitu. In hominū genere: maribus diuerticula Veneris excogitata oīa scelere naturæ: fœminis uero abortus. Quantū in hac parte multo nocētiore q̄ feræ sumus. Viros auidiores ueneris hyeme: fœminas æstate. Hesiodus prodidit. Coitus auersus elephantis: tigribus: lyncibus: rhinoceroti: leoni: dasipodi: cuniculis: quibus auersa genitalia. Cameli etiā solitudines aut secreta certa petunt: neq; interuenire datur sine perniciē. Coitus tota die est tantum ijs ex omnibus: quibus solida ungula. In quadrupedum genere mares olfactus antecedit. Auertūtur & canes: phocæ: lupi: in medioq; coitu: inuicēq; cōcoherent. Supradictorū plerisq; fœminæ priores superueniunt: reliquis mares. Vrsi autem (ut dictum est) humanitus strati. Herinacei stantes abo inter se cōplexi. Feles mare stante: fœmina subiacente. Vulpes in latere proiecte: maremq; fœmina amplexa. Taurorū ceruorūq; fœminæ uim non tolerant: ea de causa ingrediuntur in conceptū. Cerui uicissim ad alias transeunt: & ad priores reedūt. Lacertæ: ut ea quæ sine pedibus sunt cūplexu uenerē nouere. Oīa aīalia quo maiore corpe: eo minus fœcunda sunt. Singulos gignūt elephāti: cameli: equi. Acanthis duodenos auis minima. Ocissime pariūt q̄ plurimos gignunt Quo maius est animal: tanto diutius formatur in utero. Diutius gestantur quibus longiora sunt uitæ spatia. Neq; crescentium tempestiua ad generandum ætas. Quæ solidas habent un-

Messalina

ff ij

LIBER

gulas singulos: quæ bisulcas: & geminos pariunt. Quorum in digitos pedum fissura diuisa est: eo numerosiora in foetu. Sed superiora omnia perfectos edunt partus: hæc inchoatos. In quo sunt genere leonæ: ursæ: & vulpes in formia etiam magis quam iupradicta ursæ pariunt: rarumque est uidere parientes. Postea lambendo calefaciunt foetus omnia ea: & figurant: pariunt plurimum quaternos. Cæcos autem gignunt canes: lupi: pantheræ: thoes. Canum plura sunt genera. Laconicæ octauo mense utrinque generant. Ferunt lxx diebus: & plurimum tribus mensibus. Cæteræ canes & semestres coitum patiuntur. Implentur omnes uno coitu. Quæ ante instum tempus concepere: diutius cæcos habent cæculos: nec omnes totidem diebus. Existimatur in urina attolere crus fere semestres: id est signum consummati uirium roboris: feminae hoc idem fidentes. Partus duodeni: quibus numerosissimi: cætero quini: seni: aliquando singuli: quod prodigiosum putant. Sicut omnes mares: aut omnes feminas gigni. Primos quoque mares pariunt: in cæteris alternant. si ineant opportuno: & recto mense. Ineuntur a partu sexto mense. Octonos laconicæ pariunt. Propria in eo genere maribus laboris alacritas. Vivunt laconici annis denis: feminae duodenis. Cætera genera quindécim annos: aliquando uiginti. Nec tota sua ætate generant: a duodecimo fere desinentes. Felium & ichneumonum reliqua ut canum. Vivunt annis senis. Dasipodes omni mense pariunt: & superfœtant: sicut lepores. A partu statim implentur. Concipiunt quibus ubera siccante foetu: pariunt non cæcos. Elephantum ut diximus: pariunt singulos magnitudine uituli trimestris. Cameli duodecim mensibus ferunt a trimatu: pariunt. uere iterumque post annum implentur a partu. Equas autem post tertium diem aut post unum ab enixu utiliter admitti putant: coguntque inuitas. Mun-

lier septia die cōcipere facillie creditur. Equarū iūbas
tonderi prācipiunt: ut asinorū in coitu patiantur hūi-
litate: comātes enim gloria superbire. A coitu solā dī-
lium currūt: ex aduerso aquilonū: austrorūne: prout ma-
rem: aut fœminā concepere. Colorē ilico mutāt rubrio-
re pilo: uel quicūq; sit: pleniore. Hoc argumēto desinunt
admittere etiā uolentes. Nec impedit partus quādā ab
opere. Falluntq; grauidæ. Viciſſe olympia prāgnantem
equā Hecratidis theſſali inuenimus. Equos & canes:
& ſues: initū matutinū appetere: fœminas autem poſt
meridiem blandiri diligentiores tradunt. Equas domi-
tas. lx. diebus equire: anteq̃ gregales. Sues tantum coitu
ſpumam ore fundere. Verrem ſubantis audita uoce niſi
admittatur: cibum non capere uſq; in maciē. Fœminas
tantū efferari: ut hominē lacerent: candida maxime ue-
ſte indutum. Rabies ea aceto mitigatur naturæ aſperſo
Auiditas coitus putatur ex cibis fieri. Sicut uiro eruca
pecori cepa. Quæ ex feris mitigētur: non concipere: ut
anſeres: apros uero tarde: & cernos: nec niſi ab infan-
tia educatos. Mirū eſt: quadrupedū prāgnantes uenerē
arcent: præter equā & ſuam. Sed ſuper ſœtant: & da-
ſipus: & lepus tantum.

De Varia generatione animalium.

Ca. lxiij.

Væcunq; animal pariūt: in capite gignunt cir-
cūcto fœtu ſub enixum: alias in utero porre-
cto. Quadrupedes geſtantur extenſis ad lon-
gitudinem curribus: & ad aliu ſuam applicatis. Non
in ſemet conglobatus inter duo genua naribus ſitis. Mo-
las de quibus ante diximus: gigni putant: ubi mulier nō
ex mare: uerū ex ſemetipſa tantū conceperit. Ideo nec
animari: quia non ſit ex duobus. Vltricemq; habere per
ſe uitam illam: quæ ſatis arboribusq; contingat: ex om-

ff iij

LIBER

nibus quæ perfectos foetus tñ & numerosos edunt. Itē
plures contra naturam solidipedum aut bisulcorū.

De muriū foetu.

Ca. lxy

V pra cuncta est muriū foetus haud sine conta
s tione dicendus: quæq; auctore Aristotele &
Alexandri magni militibus generatio eorū
lambendo constare: non coitu dicatur. Ex una genitos
exx tradiderunt. Apud persas uero prægnares & in
utero parentis repertas. Et salis gustatu fieri prægnares
opinantur. Ita definit mirum esse: unde uis tanta
messes populetur muriū agrestiu. In quibus illud quoq;
ad huc latet: quo nam modo illa multitudo repente
occidat. Nam nec exanimes reperiuntur: neq; extat qui
murē hyeme in agro effoderit. Plurimi itaq; ad troadē
perueniunt. & iam inde fugauerūt accolas. Proventus
eorū siccitatibus tradūt. Et iam obituris uermiculū in
capite gigni. Aegyptijs muribus durus pilus: sicut heri
naceis. Idem bipedes ambulāt: ceu alpini. Cum diuersi
quoq; generis coire aialia: ita demū generant: si tempus
nascendi par habent. Quadripedū oia gignentium la
certam ore parere (ut creditur uulgo) Aristoteles negat
Neq; incūbant eadē oblitæ quo sint in loco enixæ: quo
niam huic animali nulla memoria: itaq; catuli per se
erumpunt.

De spina hominis anguē nasci.

Ca. lxyi.

Nguem ex medula hois spinæ gigni accepimus
a mus a multis. Pleraq; enī occulta: & cæca
origine proueniunt: etiam in quadripedum
genere. De salamandra.

Ca. lxyii.

s Icut salamandra animal lacerti figura stel
latum nunq; nisi magnis imbribus proueniēs
& serenitate deficiens. Huic tantus rigor.

ut ignem tactum extinguat non alio modo q̄ glacies.
Eiusdem sanie quæ lactea ore uomitur: quacunq; parte
corporis humani contacta toti defluunt pili. Idq; quod
contactum est. colorem in vitiliginem mutat.

De iis quæ nascuntur ex non genitis: &

quæ nata nihil gignunt.

Ca. lxyiiij.

Vædam uero gignuntur ex non genitis: &

q̄ sine ulla simili origine ut supradicta: & quæ
cunq; ætas aut uer: statumq; tempus anni
generant. Ex iis quædam nihil gignuntur: ut salaman-
dræ. Neq; est in iis genus masculinum fœmineum: si-
cut neq; in anguillis: omnibusq; quæ nec aial nec ouum
ex sese generant. Neutrum est & ostreis genus: & cæ-
teris adherentibus uado uel saxo: Quæ autem per se ge-
nerantur sicuti infra mares ac fœminas descripta sunt.
ita generant quidem ea aliquid coitu: sed imperfectum
& dissimile: & ex quo nihil amplius gignatur: ut her-
miculos muscæ. Id magis declarant naturæ eorum: quæ
insecta dicuntur. Arduæ explanationis omnia: & pri-
uatim dicato opere narranda: Quapropter ut ingenium
prædictorum: ita & reliqua subtexet disertatio.

De Sensibus animalium.

Ca. lxxix

X sensibus ante cætera homini tactus: dein

e de gustus. Reliquis superatur a multis. Aquæ

læ clarius cernunt. Vultures sagacius odorân-
tur. Liquidius audiunt talpæ obruptæ terra: tam den-
so atq; surdo naturæ elemento. Præterea uoce omnium
in sublime tendente sermonem exaudiunt: & si de iis
quare intelligere etiam dicuntur: & profugere. Audi-
tus cui hominum primo negatus est: huic & sermo-
nis usus ablati. Nec sunt naturaliter surdi: ut
non idem sint: & muti. In marinis Ostreis au-

ff. iij

LIBER

ditum esse non est uerisimile: sed ad sonū mergere se so-
lent. Ideo & silentiū in mari piscantibus.

Auditū & olphatū esse piscibns. Ca. lxx.

Isces qdem auditus: nec mēbra habēt nec fo-
ramina: audire tñ eos palā ē: ut patet cū plau-
su cōgregari feros ad cibū cōsuetudine ī qbus-
dā uiuarijs spectetur. Et ī piscinis Casaris genere pisci-
um ad nomē uenire: quosdā singulos. Itaq; p̄dūt etia
clarissime audire mugil: lupus: salpa: chromis: & ideo
in uado uiuere. Olfactū ijs esse manifestū patet. Qui p-
pe nō oēs eadē esca capiūtur: & priusq; appetāt: odoran-
tur. Quosdā & stelūcis latētes salsamēto illitis fāci-
bus scopuli piscator expellit: uelut sui cadaueris agnitio-
nē fugiētes. Cōueniūtq; ex alto ēt ad quosdā odores: ut
sepiā ustā: & polypū: quæ ob id cogūtur in nassas. Sen-
tine qdē nauii odorē fugiūt p̄cul: maxime tamē pisciuz
sanguinem. Nō potest petris auelli polypus. Idem cuni-
la admota ab odore p̄tinus resilit. Purpuræ quoq; foeti-
dis capiūtur. Nā d̄ reliquo aīaliū genere q̄s dubitet? Cor-
nuū ceruini odore serpentes fugantur: sed maxime sty-
racis: origani: aut chalcis: aut sulphuris formicæ necan-
tur. Culices acida petunt: ad dulcia non aduolant.

Tactum communem esse omnibus. Ca. lxxi.

Actus sensus oībus est: etiā qbus nullus alius.

nam & ostreis: & terrestribus uermibus.

Quo existimauerim uībus sensum gustus ec-
cur. n. alios alia sapores appetunt? in quo uel prācipua
naturæ architectiq; uis. Alia dentibus prādantur: alia
unguibus: alia rostri aduncitate capiūt. Alia latitudine
ruiūt. Alia acumine exauant. Alia sugūt. Alia lambunt:
sorbent: mandūt: uorant. Nec minor uarietas in pedum
ministerio: ut rapiant: distrahāt: teneāt: p̄māt: pende-

ant: tellurem scabere non cessent.

Qua uenenis uiuant: & qua terra. Ca. lxxij.

Enenis capreae & cōturnices (ut diximus) pī

u guescūt placidissima aialia: at serpentes ouis.

Spectanda qdem draconū arte: Aut n. solida

hauriunt: si iam fauces capiūt: quæ deinde in semet con-
uoluti frangūt intus: atq; ita putamina excutiūt: aut se
tenerior est & catuli adhuc ætas orbe apphensa spira:
ita sensim uehemēterq; præstringūt: ut amputata parte
ceu ferro: reliquā: quæ amplexu tenetur sorbeant. Simi-
li mō auibus deuoratis solidis contentione plurima: &
cætera ossa reuomūt. Scorpiones terra uiuūt. Serpentes
cū occasio est: uinū præcipue appetūt: cū aliqn exiguo i-
digeant potu. Eadē minimo & pene nullo cibo cū ad-
seruantur inclusæ: sicuti aranei quoq; aliqn suctu uiuē-
tes. Ideo nullū interit famæ: aut siti uenenatū. Nā neq;
caloris nim habēt: neq; sanguinis: neq; sudoris: quæ au-
ditatem naturali sale augent. In quo genere oīa magis
exiti alia: si suum genus edere antequam noceant. Con-
dit in thesauros maxillarum cibum sphingiorum & sa-
tyrorū genus. Mox inde sensim ad mandendum mani-
bus exprimit. Et quod formicis in annum solemne est:
bis in dies uel horas.

De cibo & potu quorūdam

Ca. lxxiij.

Num aīal digitos habentium herba alitur le-

u pus: sed & fruge. Solidipedes & bisulci sues

omni cibatu & radicibus. Solidipedu; uolu-

tatio propria. Serratorum dentium carniuora sunt oīa.

Vrsi & fruge: fronde: uindemia: pomis uiuūt & api-

bus: cancris etiam & formicis. Lupi (ut diximus) &

terra in fame. Pecus potu pinguescit: ideo sal illis aptis

simus: item ueterina: q̄q; & fruge & herba: sed ut bi-

sal pecudi
nam.

LIBER

bere secedunt. Ruminant præter iaz dicta: sylvestrium
cerui cū a nobis aluntur. Omnia autem iacentia potius
q̄ stantia & hyeme magis q̄ æstate septenis fere men-
sibus. Pontici quoq; mures simili modo remandunt. In
potu: quibus serrati dentes: lambunt. Et mures hi vulga-
res: quis ex alio genere sint. Quibus continui dētes sor-
bent: ut equi: boues. Neutrum urfi: sed aquam quoq; mor-
su uorant. In africa maior pars ferarum æstate non bi-
bunt inopia imbrium. Quam ob cām capti mures liby-
ci si biberint moriuntur. Orygē perpetuo sitientem afri-
ca generat: ex natura loci potu carentem cum mirabili
modo ad remedia sitientium. Nāq; getuli latrōes eo du-
rant auxilio repertis in corpore eorū saluberrimi liquo-
ris haustu uescis. Insidunt in eadem africa pardi cōdē-
sa arbore occultatiq; eius ramis in prætereuntia desili-
unt: atq; e uolucrum cæde crassantur. Feles quidem quo
silentio: q̄ lenibus uestigijs obrepūt auibus? q̄ occulto spe-
culatu in musculos exiliunt? Ex crementa sua effosa ob-
ruūt terra: intelligentes odorem illum indicem sui esse.

olores
in sua pec-
tāt.

Quæ inter se dissideant: & quæ inter
se conueniant

Ca. lxxiij.

Rgo & alios sensus quosdam esse q̄ supradi-
ctos haud difficulter apparet. Sūt enim quæ-
dam his bella: amicitiaq;. Vnde & affectus
præter illa quæ de quibusq; eorū suis diximus locis. Dis-
sident olores & aquilæ. Coruus & clorius noctu inui-
cem oua exquirentes. Simili modo coruus & miluus il-
lo præripiente huic cibos. Cornices & noctua. Aquilæ
& throchilus (si credimus) quoniam rex appellatur au-
um. Noctua & cætera minores aues. Rursus cum ter-
restribus mustella & cornix. Turtur & pyralis. Ich-
neumones uespæ. Phalāges aranei. Aquaticæ anates &

gauræ. Harpe & triorches accipiter. Sorices & ardeo
 læ inuicem fœtibz infidiantes. Aegithus auis minima
 cum asino. Spinētis enim se scabendi causa atterentes: ni
 dos eius dissipat: quod illa adeo paret: ut uoce omnino
 rudentis audita oia eiiciat: pulli ipsi metu cadant. Igi
 tur aduolans ulcera eius rostro excauat. Vulpes & mil
 ui. Angues & mustellæ: & sues. Esalon uocatur parua
 auis oia corui frangens: cuius pulli infestantur a uulpi
 bus. Inuicem hæc catulos eius ipsamq; uellit. Quod ubi
 uiderint corui: contra auxiliantur: uelut aduersus com
 munem hostem. Et achanthis in spinis uiuit: Iccirco as
 nos & ipsa odit flores spinæ deuorantes. Aegithum ue
 ro antbus in tantum: ut sanguinem eorum non credant
 coire: multisq; ob id ueneficijs infament. Dissident tho
 es & leones: & mima æq; ac maxima. Formicosq; ar
 borem sorices auent. Librat araneus se filio in capite ser
 pentis porrectæ sub umbra arboris suæ: tantaq; ui mor
 su cerebrum apprehendit: ut stridens subinde: ac uerti
 gine rotata: ne filium quidem desuper pendentis rum
 pere ab eo non fugere queat: nec finis ante mortem est.
 Rursus amici pauones & columbæ. Turtures & psita
 ci: Merulæ & turdi. Cornix & ardeolæ. Contra uulpi
 um genus cõibz inimicijs. Harpæ & miluus cõtra tri
 orchin. Quin & affectus indicia sũt etiã in serpẽtibz
 imitissimo aialiũ genere. Dicta sũt quæ arcadia narrat
 de dño a dracõẽ seruato: & agnito uoce hoĩs. De aspi
 de miraculũ a Philarcho traditur. Is. n. au:tor est. Cum
 ad mēsam cuiusdã ueniens i ægypto aleretur assidue eni
 xã catulos: quorũ ab uno filiũ hospitis iterẽptũ. Illaz re
 uersam ad cõsuetudinẽ cibi: itellexisse culpã: & necem
 intulisse catulo: nec postea intectũ id reuersam.

De somno animalium.

Ca. lxxv.

LIBER

Omni quæstio non obscuram coniectationem
 5 habet. In terrestribus omnia: quæ cor habet:
 dormire manifestum est. Aquatiliū quoque
 exiguum quidam: etiam qui de cæteris dubitant: dormi-
 re tamen existimant: non oculorum argumento: quia nō
 habent genas: uerum ipsa quiete cernuntur placida ceu
 soporata: neque alia quæ audis mouentia: Et ad tumulū
 aliquem expauescentia. De thynnīs confidentius affirma-
 tur. Iuxta ripas enim aut petras dormiunt. Plani autē
 piscium in uado: ut manu sæpe tollantur. Nam Et del-
 phini balenæque stertentes etiam audiuntur. Insecta quo-
 que dormire silentio apparet: quia nec luminibus quidem
 ad motus excitentur. Homo genitus premitur somno per
 aliquot menses. Deinde longior indies uigilia. Somniat
 statim infans. Nam Et pauore expargiscitur: Et suc-
 tum imitatur. Quidam uero nunquam: quibus mortiferum
 fuisse signum contra consuetudinem somniorum inue-
 nimus exempla. Magnus hic inuitat locus: Et diuersis
 refertus documentis: utrum ne sint aliqua præscita ani-
 mi quiescentis. Quæ fiant ratione: an fortuita res sit: ut
 pleraque? Et si exemplis agatur: profecto paria fiunt. A ui-
 no Et a cibis proxima atque in redormitione uana esse
 uisa prope conuenit. Est autem somnus nihil aliud quam aī
 in medium sese recessus. Præter hominē somniare equos
 canes: boues: pecora: apras: palam est. Ob hoc creditur
 Et in omnibus quæ animal pariunt. De ijs quæ oua gi-
 gnuntur incertum est. Sed dormire ea certum. Verū Et
 ad insecta transeamus. Hæc namque restant immensa sub-
 tilitatis animalia.

Sonus qd.

VNDECIMVS Fo. 229
CAII PLINII SECVNDI NATVRALIS
HISTORIAE LIBER. XI. PROOMIVM.

De insectis animalibus: ne sunt apes:
formicæ: & huiusmodi.

ESTANT IMMENSÆ SVBTI-
litatis animalia: quando aliqui ea ne-
q; spirare: & sine sanguine esse etiam
prodiderunt.

De insectorum genere. Ca. i.
Vlt hæc & multigena terrestrium volucrū
q; uita. Alia pennata ut apes. Alia utroq; mo-
do ut formicæ. Aliqua & pennis & pedibus
arentia. Et iure omnia insecta appellata ab incisuris:
quæ nunc ceruicū loco: nunc pectorum: atq; alui præ-
cincta separant membra tenui modo fistula coherētia.
Aliquibus uero non tota incisura eas ambiēte rugas: sed
in aluo: aut superne tantum imbricatis flexilium uerte-
bris: nusq; alibi: spectatione naturæ rerum artificio.

De subtilitate naturæ in his.

Ca. ij.

N magnis siquidem corporibus: aut certe ma-
ioribus facilis officina sequaci materia fuit.
In his uero tam paruis: atq; tam nullis quæ
ratio? quātauis. tam inextricabilis perfectio? Vbi tot sen-
sus collocauit i culice? Et sunt alia dictū minora. Sed ubi
uisum in ea pretendit? Vbi gustatus applicauit? ubi odo-
ratum inseruit? ubi uero truculentam illam & portio-
ne maximam uocem ingenerauit? Quæ subtilitate pen-
nas adnexuit? Prælongauit pedum crura? Disposuit ie-
iunam caueam uti aluum? auidam sanguinis & potis.

*Insecta
appellata*

LIBER

sumum humani sitim accendit? Telum uero perfodiendo tergori quo spiculauit ingenio? Atq; ut in capaci cum cerni non possit exilitas: ita reciproca generauit arte: ut fodiendo acuminatū pariter sorbendoq; fistulosum eet. Quos teredini ad perforanda robora cuius sono teste dentes affixit? potissimumq; e ligno cibatum fecit? Sed tur rigeros elephantorum miramur humeros: taurorumq; colla: & truces in sublime iactus: tigrum rapinas: leonum iubas: cum rerum natura nusquam magis q̄ in minimis tota sit. Quapropter quæ sone nostra legentes: (quoniam ex ijs spernuntur multa) etiam relata fastidio damnent: cum in contemplatione naturæ nihil possit uideri superuacuum.

Utrum spirant: an habeant sanguinem. Ca. iij.
Insecta multi negant spirare: id ratione persuadentes: quoniam uisceri interiori nexus spirabilis non inesset. Itaq; uiuere ut fruges arboreq;: Sed plurimū interesse spiret aliquid an uiuat. Eadem de causa nec sanguinem ijs esse: qui sit nullus arteriis corde aut iecore. Sic nec spirare ea quibus pulmo desit. Vnde numerosa quæstionum series exoritur. Idem enim & uocem esse ijs negant in tanto murmure apum: ciadarum sono: & alijs quæ suis æstimantur locis. Nam mihi contuenti semper suasit rerum natura nihil incredibile existimare de ea. Nec uideo cur magis non possint trahere animam talia & uiuere: q̄ spirare sine uisceribus. Quod etiam in marinis docuimus: quibus arcente spiritum densitate: & altitudine humoris. Volare quidem aliqua & animatu carere in ipso spiritu uiuentia. Habere sensum uictus generationis atq; operis & de futuro etiam curam. Et quamuis non sint membra: quæ uelut carinas sensus inuehant: esse ta-

men ijs auditum: olfactum: gustatum: eximia præterea
 naturæ dona: solertiam: animum: artem: quis facile cre-
 diderit? Sanguinem non esse ijs fateor: sicut ne terrestri-
 bus quidem cunctis uerum simile quiddam: ut sepæ in ma-
 ri sanguinis uires atramentum optineat: purpurarum
 generi infector ille succus: sic in sectis quisquis est uitalis
 humor: hic erit sanguinis loco. Sed existimatio sua cui-
 q; sit. Nobis propositum est naturas rerum manifestas
 indicare: non causas iudicare: dubias.

De corpore eorum.

Ca. iij.

Insecta ut intelligi possit: non uidentur nervos
 i habere: nec ossa: nec spinas: nec cartilaginem:
 nec pigua: nec carnes: nec crustam quidem fra-
 gilem: ut quædam marina: nec iure dicetur cutis: sed me-
 dia cuiusdam inter omnia hæc naturæ corpus arenti si-
 mile nervo mollius: i reliqs partibus siccius uerius q; du-
 rius. Et hoc solū ijs est: nec p̄terea aliud. Nihil intus nisi
 admodū paucis intestinū implicatū. Itaq; diuulsis præ-
 cipua uiuacitas: & partium singularum palpitatio.
 Quia quæcunq; est ratio uitalis: illa nō certis inest mē-
 bris: sed toto in corpore: minime tamē capite. Solūq; nō
 mouetur nisi cū pectore auulsum. In nullo genere plures
 sunt pedes. Et quibus ex ijs plurimi: diutius uiuunt di-
 uulsa: ut in scolopendris uidemus. Habent autem oculos
 p̄terq; sensus tactum & gustatum: aliqua & odora-
 tum: pauca & auditum.

De apibus.

Ca. y.

Ed inter omnia p̄cipatus apibus & iure p̄-
 s cipua admiratio. Solis ex eo genere hominū
 cā genitis. Mella contrahunt: succumq; dul-
 cissimum: atq; subtilissimum: ac saluberrimum. Fauos
 consingunt & cæras. Illæ ad usus uitæ laborem tolle-

LIBER

rant. Opera conficiunt. Remp. habent consilia privati:
ac duces gregatim: & quod maxime mirum sit mores
habent. Præterea cum sint neq; mansueti generis neq;
feri: tamen tanta est natura rerum: ut prope ex umbra
minimi animalis incōparabile effecerit quiddā. Quos
efficaciæ industriæq; tantæ comparemus neruos? quas
uires? quos ratione mediūssidiū uiros? Hoc certe præ-
st. anterioribus: quo nihil nouere nisi commune. Nō sit de
anima quæstio. Constet & de sanguine: quantulum ta-
men esse in tantulis potest. Aestimemus postea genū.

Qui Ordo naturæ in eis.

Ca. vi.

b Xeme conduntur. Vnde enim ad pruinas ni-
uesq; & aquilonum flatūs perferendos ui-
res? Sane & insecta omnia: sed minus diu:
quæ parietibus nostris occultata: maturæ tepefiunt. Cir-
ca apes: aut temporum locorumue ratio mutata ē: aut
errauerunt priores. Conduntur a uergiliarum occasu:
sed latent ultra exortum. Adeo non ad ueris initium ut
dixere: nec ut quisq; in italia de alueis existimant. Ante
fabas florentes exeūt ad opera: & labores: nullisq; (cū
per cœlum licuit) ocio perit dies. Primū itaq; fauos con-
struunt: cœram fingunt: hoc est domos cellasq; faciunt.
Deinde sobolem: postea mella: cœram ex floribus. Melli-
genem a lachrymis arborum: quæ glutinum pariunt sa-
licis: ulmi: arundinis: succo: gummi: resina. Iis primum
alueum ipsum intus totum ut quodam tectorio illinūt:
& alijs amarioribus succis contra aliarum bestiola-
rum auiditates. Id se facturas consciæ quod concupisci
possit. Iis deinde fores quoq; latiores circumstruunt.

De Vocabulis operis.

Ca. vii.

p Rima fundamenta operis commosin uocant
periti: secunda pissoceron: tertia propolin:

Inter coria cerasq; magni ad medicamina usus. Cōmo
 sis crusta est prima saporis amari. Pissoceros super eā
 venit picantiū modo ceu dilutior. Cerae initiū popu-
 lorumq; e mitiore gummi propolis crassioris iam ma-
 teriæ additis floribus: nundum tamen cera: sed fauorū
 stabilimentū: quam oēs frigoris: aut iniuriæ aditus ob-
 struuntur: odore: etiā nunc graui: ut qua pleriq; p gal-
 bano utantur. Præter hæc conuehetur rithhace: quam
 alijs sandaracā: alijs cærinthū uocant. Hic erit apū dum
 operantur cibis: qui sæpe inuenitur in fauorū inanita-
 tibus sepositus & ipse amari saporis: sed plenus humo-
 ris cibis. Gignitur autem rore uerno: & arborū succo
 gummi modo: africi minor: austri flatu nigrior: aquilo
 nibus melior & rubens. Plurimum in græcis nucibus
 Menecrates florem ait esse futuræ messis indicium: sed
 nemo præter eum.

Ex quibus floribus opera fiant.

Ca. viij.

Aeras ex omnium arborū satorūq; floribus
 c confingunt: cōcepta rumice & chenopode.

Herbarum hæc genera. Falso excipitur spars-
 tū. Quippe cū hispania multa in spartarijs mella her-
 bam eā sapiunt. Falso & oleas excipi arbitror. Quip-
 pe oliuæ prouentu plurima examina gigni certum est.
 Fructibus nullis nocetur. Mortuis ne floribus quidē nō
 modo corporibus insidunt. Operātur intra .lx. passus.
 Et subinde consumptis in proximo floribus: speculato-
 res ad pabula ulteriora mittūt. Noctu deprehensæ in
 expeditione excubant supinæ: ut alas a rore protegāt.

De amatoribus earum.

Ca. ix.

E quis miretur amore earū captos Aristoteli
 machum solensem duo de sexaginta annis ni-
 hil aliud egisse. Philistum uero thasum in

LIBER

desertis apes colentē Agrium cognominatū: qui ambo
scripsere de ijs.

Ratio operis.

Ca. x.

Atio operis: interdiu statio ad portas more
r castrorū. Noctu quies in matutinū donec una
excitet oēs gemino aut triplici bombo: ut buc
cino aliquo. Tunc uniuersæ prouolant: si dies mitis fu-
turus est. Prædiuinant enim uentos imbresq;: Et tunc
se continent tectis. Itaq; temperie cœli (hanc enim in-
ter præscita habet) cum agmen ad opera processit: aliæ
flores agger ut pedibus: aliæ aquā ore: guttasq; lanugi-
ne totius corporis: quibus est. Quarum adolescentiores
ad opera exeunt: Et supradicta conuehunt. Seniores in
tus operantur. Quæ flores cōportant: prioribus pedi-
bus femora onerāt: ppter id natura scabra: pedes prio-
re rostro: totaq; onustæ remeant sarcina pandatæ. Exci-
piunt eas ternæ: quaternæq; exonerāt. Sunt enim intus
quoq; officia diuisa. Aliæ struunt. Aliæ poliunt. Aliæ
suggerunt. Aliæ cibū cōparant ex eo quod alatū est. Ne-
q; enim separatim uescunt: ne inæqualitas operis: aut
sibi fiat Et tps. Struunt rursus ea orsa cōcameratione
alvei: textūq; uel usq; ad summa tecta deducunt: limiti-
bus binis circa singulos arcus: ut alijs intrēt. alijs exeāt.
Fauis superiore parte affixi: Et paululū etiā lateribus
simul hærent: Et pēdent una. Alueum nō contingunt:
nunc obliqui: nunc rotundi qualiter poscit alueus: ali-
quando Et duorū generum: cum duo examina concor-
dibus populis dissimiles habuere ritus. Ruentes cæras
fulciunt pilarū instar interius a solo fornicatis: ut sit
additus ad sarcindū. Primi fere tres uersus inanes stru-
untur: ne promptum sit quod inuitet furantem. Nouis-
simi maxime implentur melle: ideoq; auerso alueo fauē

eximuntur. Gerulæ secundos flatu captant. Si cooriat
 tur procella. apprehensis pondusculo lapillis se librant.
 Quidam in humeros eum imponi tradunt. Iuxta vero
 terram uolant in aduerso flatu ne pibus hebetato. Mi-
 ra observatio operis. Cessantium inertiam notant: ca-
 stigan: mox & puniunt morte. Mira monditia. Amo-
 liuntur omnia e medio: nullæq; inter opera spurcitia
 iacet. Quin & extremeta operantiū intus ne longius
 recedant: unum congesta in locum turbidis diebus &
 operis ocio egerunt. Cum aduersperascit: in alueo stre-
 punt minus ac minus: donec una circūuolet: eodē quo ex-
 citauit bōbo: ceu quietē capere imperans. Et hoc castro-
 rum more. Tunc repente omnes cōticescunt. Domos pri-
 mum plebeijs exædificant: deinde regibus.

De fucis.

Ca. xi.

I spectatur largior prouētus: adiciūtur cōtur-
 bernia & fucis. Hæ cellarū minima: sed ipi
 maiores apibus. Sunt aut fuci sine aculeo ue-
 lut imperfectæ apes: nouissimæq; a fessis & iam eme-
 ritis ichoatæ: serotinus foetus & quasi seruitia uerariū
 apū. Quāobrē imperant ijs: primosq; in opera expellūt
 tardātes sine clāmentia puniūt. Neq; in opere tantum
 sed in foetu adiuant eas: multū ad calorem conferente
 turba. Certe quo maior eorū fuerit multitudo: eo maior
 fiet examiniū prouentus. Cum mella cœperint matu-
 rescere: abigūt eos. Multæ singulos aggressæ trucidant.
 Nec id genus nisi uere conspicitur. Fucus adeptis alis
 in alueum reiectus ipsæ cæteris adimit. Regias impe-
 ratoribus futuris in una parte alvei extruunt amplas:
 magnificas: separatas: tuberculo eminētes. Quod si ex-
 primatur: non gignuntur soboles. Sexangulæ oēs cellæ:
 & singulorum æ pedum opere. Nihil horum statuto

LIBER

tempore: sed rapiunt diebus serenis munia. Et melle
uno altero ne ad summū die cellas replent.

Quæ natura mellis.

Ca. xij.

Enit hoc ex aere: & maxime syderū exortu
u præcipueq; in ipso syrio explendente fit: nec
omnino prius uergiliarū exortu sub lucanis
temporibus. Itaq; cum prima aurora folia arborū mel
le roscida inueniuntur. Ac si qui matutino sub diuo fue
re: unctas liquore uestes: capillūq; cōcretū sentiūt. Sine
ille est e coeli sudor: sine quædā syderū salina: sine purgā
tis se aeris succus: sine aquæ est & purus ac liquidus &
sue naturæ: qualis defluit primo. Nūc uero e tanta ca
dens altitudine: multūq; dū uenit sordescēs: & obui
terræ habitū infectus. Præterea a frōde: ac pabulis po
tus: & in utriculos congestus apum. Ore enim eum uo
munt. Ad hæc succo florū corruptus: & alueis Macera
tus: totiensq; mutatus. Magnā tamē cœlestis naturæ uo
luptatem affert. Quæ optima mella. Ca. xij.

Bi optimus semper: ubi optimorū doliolis flo
i rum conditur. Attice regionis hic: & sicula
hymeto & hybla ab locis: mox callimne in
sula. Est autē initio mel ut aqua dilutū: & primis die
bus feruet: ut musta: sæq; purgat. Vicesimo die crasse
scit. Mox obducitur tenui mēbrana: qua feruoris ipius
spuma concrefcit. Sorbetur optimū & minime fronde
infectum e quercus: tilia arundinum folijs.

Quæ genera mellis in singulis.

Ca. xiiij.

Vmma quidē bonitatis natione constat (ut
s supra diximus) pluribus modis. Aliubi enim
fauicæ spectabiles gignuntur: ut in peli
gnis: sicilia. Aliubi mellis copia: ut in creta: cypro: afri
ca. Aliubi magnitudine: ut in septentrionalibus: uiso

iam in germania octo pedum longitudinis fauo: in ca-
ua parte nigro. In quocunq; tamen tractu terna sunt
mellis genera. Vnum ex floribus cōstructo fauo: quod
ideo vocatur anthinum. Hoc quidem attingi uertant:
ut largo alimento ualida exeat soboles. Alij ex nullo mi-
nus apibus relinquunt: quoniam magna sequatur uber-
tas magnorum syderum exortu. Præterea solstitio cum
thymum & una florere incipiunt: præcipua cellarum
materia. Est autem in eximendis fauis necessaria dispē-
satio: quoniam inopia cibi desperant: moriunturq;: aut
effugiunt. Contra copia ignauiam affert. Maciem mel-
le non rhithace pascunt. Qui autem sunt diligentiores
ex hac uindemia duodecimam partem apibus reliquūt.
Dies statutus inchoandi ut quadam lege naturæ: si sci-
re aut obseruare homines uelint: tricesimus ab educto
examine: fereq; maio mense includitur hæc uindemia.
Alterum genus est mellis æstini: quod ideo vocatur hor-
reum a tempestiuitate præcipua ipso syrio explendescē-
te post solstitium diebus. xxx. fere. Immensa circa hoc
subtilitas naturæ mortalibus patefacta ē: nisi fraus ho-
minum cuncta pernicie corrumperet. Namq; ab exortu
syderis cuiuscunq;: sed nobilium maxime aut cœlestis
arcus si non sequantur imbres: sed ros tepescat solis ra-
dijs. Medicamenta non mella gignuntur: oculis ulceri-
bus: internisq; uisceribus: dona cœlestia. Quod si serue-
tur hoc syrio exoriente: casuq; congruat in eundem diē
ut sæpe Veneris: aut Iouis Mercuriue exortus: non alia
suauitas: usq; mortalium malis a morte uocādis q̄ di-
uini nectaris fiat.

Quo probetur mella. Ca. xv

El plenilunio uberius capitur: serena die pin-
guis. In omni melle quod per se fluxit: ut
mustum: oleumque: appellatur aceton: ma-

gg iij

LIBER

zime laudabile est. Aestium omne rutilum: ut diebus
cofectum siccioribus. Aptissimū in aestimatiōe ethymo
coloris aurei. saporis gratissimi: cū sit palā doliolis pin-
gue: marino e rore spissum. Quod concrefcit autē: hoc
minime laudatur. Thimosum non coit: & tactu prae-
tenuia fila mittit: quod primū gravitatis argumentū
est. Abrumpi statim & resilire guttas: uilitatis indi-
cium habetur. Sequens probatio ut sit odoratū: & ex
dulce reglutinosum perlucidū. Aestiuā mellatione deci-
mam partem thasio Dionysio apibus relinqui placet: se-
pleni fuerint aluei. Si minus pro rata portione: aut se-
inanes: oīno non attingi: Huic uindemiæ attici signum
dedere initiū caprificalē diē iulcano sacrum.

De tertio genere mellis: & quō apes pbātur. Ca. xvi.

Ertiū genus minime probatū siluestre: quod
ericeū uocāt. Conuehitur post primos autūni
imbres cū erice sola floret in siluis. Ob id are-
noso simile. Gignitur id maxie arcturi exortu a pridie
idus septēbris. Quidā aestiuā mellationē ad arcturi ex-
ortū proferūt: qm̄ ad æquinoctiū autūni ab eo supsunt
dies. xiiij. & ab æquinoctio ad uergiliarū occasum die-
bus. xlvij. Plurima sit erice: atheniēses tetradicē appella-
lant: est in euboea sisarū: quā putāt apibus esse gratis-
simā fortassis quia tunc nulla ex alia sit copia. Hæc ero-
go mellatio fine uindemiæ: & uergiliarum occasu idi-
bus nouembris fere includitur. Reliqui ex ea duas par-
tes apibus ratio persuadet: & semp eas partes fauorū:
quæ habeāt rhitacē. A bruma ad arcturi exortū diebus
lx. somno aluntur sine ullo cibo. Ad arcturi exortum
ab æquinoctio uerno tepidiore tractu ia: uigilant. Sed
etiam tunc alueo se continent: seruatoq; in id tempus
cibos repetunt. In italia uero hoc idem a uergiliarum

exortu faciunt: & in eum dormiunt. Alueos quidam in
eximendo melle expendunt: ita dirimentes quantum re
linquant. Aequitas etiam in eis obstringitur feruntq;
societate fraudā alueos mori. In primis præcipitur ut
lauti puriq; eximant mella. Furem & mulierum men
ses odere. Cum eximuntur mella: apes abigi fumo utilis
simum: ne irascantur: aut ipsæ auide uorent. Fumo cre
briore etiam ignauia earum excitatur ad opera. Nam
ubi incubauere fauos liuidos faciunt. Rursus nimio fu
mo inficiuntur: quarum iniuriam celerrime sentiunt
mella: uel minimo contactu roris accrescentia. Et ob id
inter genera seruatur quod acapnon uocant. Album
mel non fit quod bithymum est: sed oculis & ulceri
bus aptissimum. Foetus quoniam modo progenerarent:
magna inter eruditos & subtilis quæstio fuit. Apum
enim coitus uisus est nunquam. Plures existimauere op
portere confici floribus compositis: apte atque utiliter.
Aliqui coitu unius: qui Rex in quoque appelletur exa
mine. Hunc esse solum marem: præcipua magnitudine:
ne fatiscat. Ideo foetum sine eo non edi: apesque reli
quas tanquam marem fœminas comitari: non tanquā
ducem. Quam probabilem alias sententiam fucorum
euentus coarguit. Quæ enim ratio ut idem coitus alios
perfectos: imperfectos generet alios? Proprior uero pri
or existimatio fieret: ni rursus alia difficultas occurre
ret: Quippe nascuntur aliquando in extremis fauis a
pes grandiores: quæ cæteras fugāt. Oestrus uocatur hoc
malū: quonā mō nascēs: si ipse se fingunt? Qd certū ē: gal
linarū mō incubāt. Id qd exclusū ē primū uermiculus ui
detur cādidus: iacēs trāuersus: adherēsq; ita: ut pascere
uideatur. Rex statim mellei coloris ut electo flore ex oī co
pia fciūs: neq; uermiculus: s; statim pēniger. Cætera tur

gg iiii

LIBER

ba cū formā capere cepit nymphae uocantur: ut fuci: si-
renes: atq; cephenes. Si q; alterutris capita demat: pri-
usq; pēnas habeant p gratissimo sunt pabulo matribus
Tpe procedente instilāt cibos: atq; incubāt tū maxime
murmurātes caloris ut putāt faciendi gratia necessarij
excludendis pullis: donec ruptis mēbranis: quæ singulos
cingūt: onorū mō uniuersum agmē emergāt. Spectatum
hoc romæ cōsularis cuiusdā suburbano alueis cornu la-
ternæ: translucido factis. Foetus intra .xlv. diem pagitur
Fit in fauis quibusdā q; uocatur clerus amaræ duricia
cæræ: cū factū inde non eduxere morbo aut ignauia: aut
infecunditate naturali. Hic est abortus apum. Protinus
autem educti operantur quadā disciplina cū matribus.
Regēq; inuenē æqualis turba comitatur. Reges plures i
choātur ne desit. Postea ex ijs soboles cū adulta eē cepit
cōcordi suffragio teterrimos necāt: ne distrahāt agmīa
Duo aut genera eorū: melior ruffus q; niger: uariūq;. Oī
bus forma sp egregia: & duplo q; ceteris maior. Pēnæ
breuiore: crura recta: ingressus celsior. In frōte macula
quodā diademata candidās. Multū etiā nitore auulgo
differunt.

Quæ regiminis ratio Ca. xvij.

Værat nunc aliquis: unus ne Hercules fuerit?

q & quot liberipatres? & reliq; uetusta sint
obrupta? Ecce in re parua: uillisq; nostris an-
nexa: cuius assidua copia est: non cōstat inter auctores.
Rex nullum ne solus habeat aculeum maiestate tantum
armatus: an dederit eum quidem natura: sed usum esse
tantū negauerit. Illud cōstat: imperatorem aculeo non
uti. Mira plebeij circa eum obedientia: cui procedit una
est. Totū examen circa eū conglobatur: cingit: protegit:
cerni nō patitur. Reliquo tpe cū populus in labore est:
ipse opera intus circuit similis exortāti solus immunis.

Circa eum satellites qdam: lictoresq; assidua custodien-
tes auctoritate. Procedit foras non nisi migrato exami-
ne. Id multo intelligitur ante aliquot diebus murmure
intus strepente apparatus indicio diem tempestiuū eli-
gentiū. Si q; alam ei detruncet: non fugiet examen. Cū
pcessere: se quæq; proximam illi cupit esse: & in offi-
cio cōspici gaudet. Fessum humeris subleuant. V validius
fatigatur: ex toto portat. Si qua lassatus defieit: aut for-
te aberrauit: odore prosequitur. V bicunq; ille consedit:
ibi cūctarum castra sunt. Tunc ostenta faciunt priuata
ac publica uia dependente in domibus templis ne saepe
expiata magnis euentibus. Sedere in ore infantis Plato-
nis: tunc etiā suauitatem illā p̄dulcis eloqui portendē-
tes. Sedere in castris ducis Drusi imperatoris: cū p̄sper-
ime pugnātū apud arbalones est: haud quāq; perpetua
aruspiciū cōiectura q̄ dirū id ostentū existimant. Semp
duce prehensio totum tenetur agmen. Amisso dilabitur:
migrantq; ad alios. Esse utiq; sine rege non possunt. Ina-
uite aut̄ interimūt eos cum plures fuere: potiusq; nascē-
tium domos diriuūt. Si puentus desperatur: tūc & fu-
cos abigunt. Quāq; de ijs uideo dubitari propriūq; ijs
genus esse aliquos existimare. Sicut furibus grādissimis
iter illas: sed nigris: lataq; aluo. Ita appellatis: quia fur-
tim deuorent mella. Certum est ab apibus fucos interfi-
ci. Vtiq; rege; non habent. Sed quomodo sine aculeo na-
santur: in quæstione est. Humido uero melior foetus: sico
co mel copiosius. Quod si defecerit alicuius aluei cibus:
impetum in proximas faciunt rapinæ proposito. At il-
læ contra dirigunt aciem: & si custos adsit alterutra
pars quem suis fauere sentit: non appetit eum. Et alijs
quoq; saepe dimicant ausis: easq; acies cōtrarias duo im-
peratores instrunt. Maxima rixa & incōuehēdis flo-

LIBER

ribus exorta: & suos quibusq; euocantibus. Quæ dimi-
ratio iniectu pulueris: aut fumo tota discutitur. Recon-
ciliantur uero lacte: uel aqua mulsa.

De genere apum: & quæ inimica
apibus.

Ca. xviij.

Pes sunt & rustica siluestresq; horrida aspe-
ctu: multo iracundiores: sed ope ac labore p̄stā-
tes. Urbanarū duo g̃na. Optiæ breues: uariæq;
& in rotunditatē cōpactiles. Deteriores longæ: & qbus
similitudo uesparū: etiamnū deterrimæ ex ijs pilosæ. In
pōto sunt quædā albæ: quæ bis in mense mella faciunt.
Circā thermodoōtem aut flumiū duo genera. Aliarū quæ
in arboribus mellificant. Aliarū quæ sub terra: triplici
cærarum ordine uberrimi prouentus. Aculeū apibus na-
tura dedit uentri cōsertū: ad unū iētū hoc infixō. Qui-
dam eas statim emori putant. Aliqui nō nisi in tantum
adactō: ut in testinū sæpe assequatur. Sed fucos postea
esse: nec mella facere: uelut castratis uiribus. Pariterq;
& nocere & p̄desse: dein desinere. Est i exēplis equos
ab ijs occisos. Odere fædos odores: procul fugiūt: sed &
infectos. Itaq; unguenta redolentes infestant. Ipsæ plu-
rimorū animalīū iniurijs obnoxia. Impugnāt eas natu-
ræ eiusdem degeneres uespæ atq; crabrones: & e culicū
genere qui uocantur miliones. Populantur hirundines:
& quædam aliæ aues. Insidiātur aquatibus ranæ: quæ
maxima earum est operatio: tum cum sobolem faciunt:
nec eæ tantum quæ stagnariosq; obsident: uerum &
rubetæ ueniunt ultro: arrepentesq; foribus opertas sus-
flant: ab hoc spatio promolant: confestimq; abripiūtur.
Nec sentire iētus apum ranæ traduntur. Inimicæ &
oues difficile se a lanis earum explicantibus. Cancro-
rum etiā odore si quis iuxta coquat examinantur.

Quin & morbos suapte natura sentiunt: Index eorum;
tristitia torpens. Et cum ante fores in teporem solis pa-
montis aliæ cibos ministrant. Cum defunctas progerūt
Funerantiūq; more comitantur exequias. Rege hac pe-
ste consumpto: mæret plebs ignauo dolore. Non cibos
conuehunt. Non procedunt Tristi tantum murmure
glomerantur circa corpus eius. Subtrahitur itaq; dedu-
cta multitudine: alias spectantes exanimem luctum nō
mimunt. Tunc quoq; ni subueniatur: fame moriuntur.
Hylaritate igitur. & nitore sanitas æstimatur.

De morbis apum.

Cd. xix.

Vnt & operis morbi: cum fauos non explens
cleron uocant. Idem blapsigoniam: si foetum
non peragant. Inimica & echo est resula-
tanti sono: qui pavidas alterno pulset ictu. Inimica
& nebula. Aranei quoq; uel maxime hostiles cum Præ-
ualuere: ut intexant: enecant alueos. Papilio etiam igna-
uus & inhonoratus: luminibus accensis aduolans pesti-
fer: nec uno modo. Nam & ipse cæras depascitur: &
relinquit excrementa: quibus teredines gignuntur. Fis-
lis etiam araneus quacunq; inceserit alarum maxime
lanugines obtexit. Nascuntur & in ipso ligno teredi-
nes: quæ cæras præcipua appetunt. Infestat & auidi-
tas pastus nimia florum satietate uerno maxime tem-
pore alio cita. Oleo quidem non apes tantur: sed omnia
insecta exanimantur: præcipue si capite uncto in sole po-
nantur. Aliquando & ipsæ contrahunt mortis sibi cau-
sas: consensere eximi mella auide uorantes. Cætero præ-
parcæ: & quæ alioquin prodigas: atq; edaces: non secus
ac pigras & ignauas pturbet. Nocet & sua mella ipis
illitæq; ab aduersa pte moriuntur: tot hostibus: tot asse-

LIBER

bus: & quōta portione eorū cōmemorata: tam munifi-
cum animal expositum est remedia dicemus suis locis.
Nunc enim sermo de natura est.

De continendis apibus & quomodo repa-
rentur.

Ca. xx.

Audēt plausu atq; tinnitu aeris: eoq; cōmoran-
tur. Quo manifestū est auditus quoq; inesse
sensum. Effecto ope: educto factu: functæ mu-
nere oī: exercitationē tamen solemnē habēt. Spatiatæq;
in aperto: & in altū datæ gyris uolatu editis tū demū
ad cibū redeūt. Vita eis longissima: ut p̄spere inimica ac
fortuita cedant: septenis annis uniuersa Alueos nūquā
ultra .x. annos durasse proditur. Sūt qui mortuas si itra
testū hyeme seruentur: deinde sole uerno torreantur: ac
ficulneo cinere toto die foveantur: putēt reuiuiscere. In
totū uero amissas reparari uentribus bubulis recētibus
cū fimo obrutis. Virgilius iuuencorum corpore exaiato:
sicut equorū uestpas atq; carbones: sicut asinorum scara-
beos mutante natura ex alijs quædam in alia. Sed horū
omnium coitus cernuntur. Et tamen in factu eadem pro-
pe natura quæ apibus.

De Vespijs & crabronibus.

Ca. xxi.

Espe in sublimi e luto nidos faciūt: & in ijs
u caras: Crabrones cauernis ac sub terrā. Et ho-
rū omniū sexangulæ cellæ: cætera aut cortice
& arenā: factus & ipsæ inæqualis: ut barbarus: alius
euolat: & alius in nimpha est: alius in uermiculo. Et
autūno nō uerno oīa ea. Plenilunio maxime crescūt. Ve-
spæ quæ ichneumōes uocantur (sūt aut minores q̄ aliæ)
unū genus ex araneis perimūt phalangiū appellatum:
& in nidos suos ferūt: deinde illinūt. Et ex ijs incuban-
do suū genus procreant. Præterea oēs carne uescuntur cō

era q̄ apes: quæ nullū corpus attingūt. Sed uestpæ muscas
grandiores uenātur. Et amputato ijs capite: reliquum
corpus auferunt. Crabronū siluestres in arborū cauernis
degunt. Hyeme ut cætera insecta condūtur. Vita bimatū
non transit. Ictus eorū haud temere sine febris nō ē. Au-
ctores sunt ternouenis pūctis interfici hominem. Alio-
rum qui mitiores uidentur duo genera. Opifices mino-
res corpore: qui moriuntur hyeme. Matres quæ bienio
durant: ij clementes: Nidos uere faciūt fere quadri-
fores: in quibus opifices generētur. Iis educatis: alios de
inde nidos maiores fingunt: in quibus matres futuras
producant. Iā tūc opifices fungūtur munere: Et pascūt
eas. Latior matrū species: dubiūq; an habeāt aculeos: q̄
nō egrediūtur. Et his sunt sui fauci. Quidā opinātur oī-
bus his ad hyemē decidere aculeo. Nec crabronū aut nec
uestparū generi reges aut examina: sed subinde renoua-
tur multitudo sobole.

Debombicibus: Et bombyli: Et necydalo: Et quis
primus bombicinam uestem inuenerit. Ca. xxij.

Vartum inter hæc genus est bombicū in assy-
ria proueniens: maius q̄ supradicta. Oidos lu-
to fingūt salis specie applicatos lapidi: tanta
duritia: ut spiculis perforari nix possint. In ijs Et cæ-
ras largius q̄ apes faciūt: deinde maiorem uermiculuz.
Et alia horum origo. E grandiore uermiculo gemina p-
tendens sui generis cornua. Hi erucæ sunt. Fit deinde: q̄
uocatur bombylis: ex ea necydalus. Ex hoc in sex mensi-
bus bōbices. Telas araneorū modo texūt ad uestem luxū
q; foeminarū: quæ bōbicina appellatur. Prima eas retor-
queri: rursusq; texere inuenit in Ceo mulier Passaphile
Latoi filia nō fraudenda gloria excogitatæ rōnis: u. de
nudet foeminam uestis bombicina.

LIBER

De bombice coa.

Ca. xxiiij.

Ti coa insula nasci traduntur cupressi: terebinthi. fraxini. Quercus florem imbris decussum terræ halitu aiant. Fieri aut primo papilionem paruos nudosq. Mox frigorū impatientia uilis inhorrescere: & aduersus hyemem tunica sibi istaurare densas: pedū asperitate radente foliorū lanuginem inuellera. Hanc ab his quoq. cogi subigiq. unguum carminatione. Mox trahi inter ramos tenuari ceu pectine. Postea apprehensam corpori inuolui nido uolubili. Tūc ab homine tolli: fictilibusq. uasis tepore & futurū escamutiri. Atq. ita subnasci sui generis plumas: quibus uestitos ad alia' pensa dimitti. Quæ uero capita sint lanificia humore more caræ lætescere: mox in fila tenuari iūceosuso. Nec puduit has uestes etiā uiros lenitate usurpare propter onera æstiuā. In tantū a lorica gerenda discessere mores: ut oneri sint etiam uestes. Assyria tamen bombice adhuc fœminis cedimus.

De craneis: & generatione eorum

Ca. xxiiij.

Raneorum his nō absurde iūgatur natura: digna uel præcipue admiratione. Plura autem horū sunt genera: nec dictu necessaria in tanta notitia. Phalāgia ex ijs appellatur: quorū noxiū morsus: corpus exiguum: uariū: acuminatū: ad saltū ingreditur eiū. Altera eorū species nigri prioribus cruribus longissimis. Omnibus internodia terna in cruribus luporum mō. Minimi non texūt. Maiores in terra cauernarū exigua uestibula præpandūt. Tertiū eorūdem genus eruditā operatione conspicuum. Orditur telas: tantiq. operis materiæ uteris eius sufficit: siue ita corrupta alui natura statuto tempore (ut Democrito placet) siue est intus quædā lanigera fertilitas: tam moderato ungue: tam te-

reti filo: & tam æquali deducit stamina ipso se ponde
re usus. Texere a medio incipit circinato orbe subtemi-
na adnectens: maculasq; paribus semper interuallis: sed
subinde crescentibus ex angusto dilatans indissolubili
modo implicat. Quanta arte celant pedicis scutulato re
te ad capiendas muscas circa grassantes? q̃ non ad hoc ui
detur pertinere cribrata pexitas telæ: & quadam poli
tura artis: ipsa p se tenax ratio textrinæ? q̃ laxus affla-
tus ad non respuenda quæ ueniant? sinus derelicto laxo
prætentis summa parte: ut arbitrari liceat illa: quæ diffici
le cernuntur: atq; ut in plagis lineæ offensæ præcipitan
tur infimum. Specus ipsæ quæ conuenerat architectu
ra? & contra frigora quanto uillosior? q̃ remotus a me
dio aliudq; agenti similis inclusus uero sic ut sit nec ne i
tus aliquis cerni non possit. Age firmitas quanta irrum
pentibus uentis? quæ puluerum mole degravante? Lati
tudo telæ sæpe inter duas arbores cum exercet artes? &
discit texere. Longitudo fili a culmine: ac rursus a ter-
ra per illud ipsum uelut reciprocatio: subitq; pariter ac
fila deducit. Cum uero captura incidit: quam uigilans:
& paratus ad cursu. Licet extrema hæreat plaga sem
per in medium currit: ex quo sic maxime totum concu
tiendo implicet. Scissa protinus reficit ad polituram
sartiens. Namq; & lacertarum catulos uenantur. Hos
primum tela inuoluentes: & tunc demum labra utra-
q; morsu apprehendentes amphiteatræ spectaculo cu
contingit. Sunt & ex eo auguria. Quippe incremento
amniū futuro: telas suas altius tollunt. Iidem sereno
non texunt: nubilo texunt. Ideoq; multæ araneæ imbri-
um signa sunt. Fœminam putant esse quæ texat: ma-
rem qui uenatur. Ita paria fieri merita. Coniugio ara-
nei conueniunt crunibus. Pariunt hermiculos ouis sta

LIBER

miles. Nam nec differri horum genitura potest: quoniam
insectorum uix ulla alia narratio est. Pariunt autem omnia
in telas expansa: quia saliant: atque ita emittunt. Phala-
gius tantum in ipso specu incubat magno numero. Qui
ut emisit: matrem consumit: saepe et patrem. Adiu-
uat enim incubare. Pariunt autem tricenos: cetera pau-
ciores. Et incubant triduo. Consumantur aranei quater
septenis diebus.

De Scorpionibus.

Ca. xxv.

Imiliter his et scorpiones terrestres uermia-
culos omnium specie pariunt: similiterque pe-
rimunt. Pestis importuna uenenis serpentium:
nisi quod grauiore supplicio lenta per triduum morte
conficiunt. Virginibus letali semper ictu: et feminis
fere in totum. Viris autem in matutino: exeuntes cauer-
nis priusquam aliquo fortuito ictu ieiunum egerant ue-
nenum. Semper cauda in ictu est: nullosque momento me-
ditari cessat: ne quando desit occasio. Ferit obliquo
ictu et inflexo. Venenum ab iis candidum fundi. Apol-
lodus auctor est in nouem genera descriptis per colo-
res maxime supernacuos: quoniam non est scire quos mi-
nime exitiales praedixerit. Geminos quibusdam aculeos
esse: maresque saeuissimos. Nam coitum iis tribuit. Intelli-
gi autem gracilitate et longitudine. Venenum omni-
bus medio die cum incanduerit solis ardoribus. Itemque
cum sitiunt. inexpleriles potu. Constat et septena cau-
dae internodia sauiora esse. Pluribus enim sena sunt.
Hoc malum africae uolucres etiam austri faciunt: panden-
tibus brachia ut remigia subleuant. Apollodus idem
plane quibusdam inesse pennas tradit. Saepes psilli: qui
reli quarum uenena terrarum iniecentes quaestus sui
causa: peregrinis malis implere italiam. Hos quoque i.

portare conati sunt. Sed uiuere intra ficuli cæli regio-
nem nō potuere. V isuntur tamē aliquādo in italia: sed
innocui: multisq; alijs in locis: ut circa farū in ægypto.
In scythia interimūt etiā fues: alioquin uiuaciores con-
tra uenena talia. Nigras quidē celerius si in aquā se im-
merferint. Homini icō putatur esse remedio ipsorum
cinis potus in uino: aut oleo merfus. Magnā aduersita-
tem cum stellionibus putant esse: innocuos dūtaxat ijs:
qui & ipsi carent sanguine lacertarū figura. Atq; scor-
piones in totū nulli nocere: quibus nō sit sanguis. Quē-
dam & ab ipsis factum deuorari arbitrantur. V num
modo relinqui solertissimū: & qui se ipsius matris cli-
nibus imponendo tutus & a cauda & a morsu loco
fiat. Hunc esse reliquorū ultorē: qui postremo genitores
conficiat superne. Pariuntur autem undeni.

De stellionibus: & de cicadis.

Ca. xxvi.

Hamæleonū stelliones quodāmodo naturā
habēt: rore tñ uiuentes præterq; araneis. Si-
milis cicadis uita: quarum duo genera. Mi-
nores quæ primæ proueniunt: quæne nouissime pereū-
sunt aut mutæ. Sequens est uolatura. Itē maiores: quæ
cantunt uocantur achetæ. Et quæ minores: ex ijs sunt tet-
tigometræ. Sed ille magis canoræ. Mares cantāt i utro-
q; genere. Fœminæ silent. Gentes nescuntur ijs ad orien-
tem: etiā parti opibus abūdantibus. Ante coitū mares
præferūt: a coitu fœminas: omis earū correptis quæ sunt
candida. Coitus supinis. Asperitas præacuta in dorso:
qua excauant fœturæ locū in terra. Et primo uermicu-
lus. Dein ex eo quæ uocatur tettigometra: cuius cortice
rupto circa solstitia euolāt: noctū semper. Primū nigræ
atq; duræ. V nū hoc ex ijs quæ uiuūt & sine ore est. Pro
eo quidā acculeatum linguis simile. Et hoc in pectore:

b b

LIBER

quo rorē lambūt. Pectus ipsum fistulosum. Hoc canunt
achetæ: ut diximus. De cætero in uentre nihil est. Exci-
tata cum subuolāt: humorē reddunt: quod solū argumē-
tum est: rorē easdē ali. Iisdem solis nullū ad excrementa
corporis foramē. Oculis tam hebetes: ut si quis digitum
contrahens: ac remittens ijs appropinquet: transeant.
Quidā duo alia genera faciūt earū. Surculariā quæ sit
grandior: frumentariā: quā alij auenariā uocant. Appa-
ret enim simul cum frumētis arescentibus. Cicadæ non
nascuntur in raritate arborū. Tccirco sunt cyrenis circa
oppidū: nec in cāpis: nec in frigidis: aut umbrosis nemo-
ribus. Est quædā & ijs locorū differentia. In milesia re-
gione paucis sunt locis. Sed in cephalenia amnis quidā
penuriā earū: & copiā dirimit. At in rhegino agro si-
lent omnes. Vltra flumē in locris canunt. Pennarū illis
natura quæ apibus: sed pro corpore amplior.

De pennis insectorū: & scarabeis: & reliquis sca-
rabeorum generibus. Ca. xxvij.

Insectorū quædā binas gerunt pennas ut mi-
i scæ: quædā quaternas ut apes. Membranis ut
cicadæ uolant. Quaternas habēt quæ aculeis
in aluo armantur. Nullū cui telū: in ore: pluribus q̄ bi-
nis aduolat pennis. Illis enim ultionis causa datū: &
his auilitatis. Nullis eorū pēne reuiniſcūt auulſæ. Nul-
lum cui aculeus in aluo bipennæ est. Quibusdā penna-
rum tutelæ crusta superuenit: ut scarabenis. Quorū te-
nuior fragiliorq; penna: ijs negatus aculeus. Sed in quo-
dam genere eorum grandi cornua prælonga bisulcis dē-
tata forcipibus in cacumine (cū libuit) ad morsum coeū-
tibus. Infantū remedijs etiā ex ceruice suspendūtur. Lu-
canos uocat hos Nigidius. Aliud rursus eorum genus:
qui e fimo ingentis pilas auersi pedibus uolitant: par-

uosq; in ijs contra rigore hyemis uermiculos foetus sui
 nidulatur. Volitant alij magno cum murmure aut mi-
 gitu. Alij focos & prata crebris foraminibus exca-
 uant nocturno stridore uocales. Lucent igniu modo no-
 ctu laterum & clunium colore lampyrides: nunc pen-
 narum hiatu refulgentes: nunc uero compressu obum-
 bratae non ante matura pabula: aut post defecta conspi-
 cuae. E contrario tenebrarum alunae blatae uitae luceq; fi-
 giunt in balneis maxime humido uapore prognatae.
 Fodiunt ex eodem genere rutili: atq; praegrandes sca-
 rabei tellurem aridam: fauosq; paruae & fistulosae mo-
 do spondiae medicato melle fingunt. In thraciae parti-
 bus iuxta olinthum locus est paruus: in quo unum hoc
 animal exanimatur: ob hoc catharolethrus appellatus.
 Penne insectis omnibus sine scissura: nulli cauda nisi
 scorpionis. Hic eorum solus & brachia habet: & in cau-
 da spiculi. Reliquorum quibusdam aculeus in ore ut asilo:
 siue tabani dici placet. Item culicibus & quibusdam
 muscis. Omnibus autem his ore & pro lingua sunt hi cu-
 lei quibusdam hebetes: neq; ad punctum: sed ad suctum
 ut muscarum generi: in quo lingua euidentis fistula est.
 Nec sunt talibus dentes. Alijs cornicula ante oculos pra-
 tenduntur ignauia: ut papilionibus. Quaedam insecta
 carent pennis: ut scolopendrae. Insectorum pedes qui-
 bus sunt in obliquum mouentur. Quorundam extremi lon-
 giores foris curuantur: ut locustis.

De locustis.

Ca. xxviii.

Ae pariunt in terra demisso spinae caule ova
 h coadensa autumnis tpe. Ea durant hyeme sub
 terra. Subsequenti anno exitu ueris emittunt
 paruas nigrantes: & sine cruribus: pennisq; reptantes.
 Itaq; uernis aq; intereunt ova sicco uere maior puctus.

h h ij

LIBER

Alij duplicē earū fortū: geminūq; exitū tradunt. Vergi-
 liarum exortu parere: deinde ad canis ortum obire: &
 alias renasci. Quidā arcturi occasu renasci. Mori ma-
 tres cum pepererint certum est uermiculo statim circa
 fauces innascente: qui eas strangulat. Eodem tpe mares
 obeunt. Tam friuola ratione morientes serpentē (cum
 libuit) necant singulæ: faucibus eius apprehensis mordi-
 cus. Non nascantur nisi in planis & rimosis locis. In
 india ternū pedum longitudinis esse tradūtur: cruribus
 & femoribus ferarū usum præbentes cum inaruerint.
 Est & alius earum obitus. Gregatim sublata uento in
 maria aut stagna decidunt. Forte hoc casuq; euenit: nō
 ut prisci existimauere: madefactis nocturno hūore alis.
 Idem quippe noctibus nō uolare eas ppter frigora tra-
 diderūt. Ignari etiā longinqua maria ab ijs transiri: cō-
 tinuata pluriū dierū pfectione. Quod maxie miremur
 famē quoq;: quā ppter externa pabula petere sciūt: im-
 minere. Ac mire pestis ea intelligitur. Nāq; & gran-
 diores cernuntur: & tanto uolant pennarū stridorē: ut
 aliæ alites credantur: solēq; obumbrēt: sollicitē suspectā
 tibus populis: ne suas operiāt terras. Sufficiūt quippe
 uires: & tanq̃ parū sit maria transire: imensos per-
 meant tractus: diraq; messibus contegunt nube: multa
 contactu adurentes. Oīa uero morsu erodentes: & fo-
 res quoq; tectorū. Italiā ex africa magna cohorte in-
 festant: sæpe populo ad sybillina coacto remediā confu-
 gere: inopiæ metū. In cyrenaica regione lex est ter an-
 no debellandi eas. Primo oua obterendo: deinde fortum
 postremo adultas. Desertoris pœna in eū qui cessauerit
 Et in lemno insula certa mensura præfinita est: quā sin-
 guli enecatarum ad magistratus referant. Gracchulos
 quoq; ob id colunt aduerso uolatu occurrentes earum

exitio. Necari & i syria militari ipio coguntur: Tot or-
bis ptibus uagatur id malū Parthis & hæ i cibo gratæ.
Vox earū pficisci ab occipitio uidetur. Eo loco i cōmissu-
ra scapularū habere quasi dētes existimātur: eosq; inter
se terēdo stridiore edere: circa duo æquinoctia maxie: si-
cut cicada circa solstitiū. Coitus locustarū: q & i secto-
rum omnium quæ coeunt: marem portante fœmina: in
eum fœminarum ultimo caudæ reflexo tardoq; digres-
su. Minores autem in omni hoc genere fœminis mares.

De Formicis nostratibus.

Ca. xxix.

Lurima insectorum uermiculum gignūt. Nā

p & formicæ similē ouis uere: & hæ ut apes
cōmunicantes laborem. Sed apes utiles faciūt

cibos. Hæ cōdunt. At si quis comparet onera corporibus
earum: fateatur nullis portione uires esse maiores. Ge-
runt ea morfu. Maiora auersæ postremis pedibus mol-
liuntur: humeris obnixæ: Et iis reip. ratio: memoria: cu-
ra. Semina arrosa condunt: ne rursus in fruges exeant e
terra. Maiora ad introitum diuidunt. Madefacta im-
bre proferūt: atq; siccant. Operantur & noctu plena
luna. Eadem interlunio cessant. Iam i opere qui labor?
quæ sedulitas? Et quoniam ex diuerso conuehunt altera
alterius ignara: ut signa inuicem recognoscant: certi di-
es ad recognitionem mutuam nundinis dantur. Quæ
tunc earum concursatio? q diligens? Cum obuijs quædā
collocutio atq; percontatio. Silices itinere earum attri-
tos uidemus. & in opere semitam factam: ne quis dubi-
tet qualibet in re quid possit quantulacūq; sedulitas.
Sepeliuntur inter se uiuentium solæ: præter hominem.
Non sunt in sicilia pennatæ. De Indicis. Ca. xxx.

Ndicæ formicæ cornu erythis in æde. Her-

i culis fixa miraculo fuere. Aurum ex cauer-

hb iij

LIBER

nis egerunt terræ in regione septentrionaliū indorū: quidam uocantur. Ipsi color feliū. Magnitudo ægypti luporū. Erutū hoc ab ijs tempore hyberno indifuratur æstiuo feruore conditis ppter uaporē in cuniculis formicis: quæ tamē odore sollicitatæ prouolant: crebroq; lacerant: quāuis præ uelocibus camelis fugientes. Tanta pernicitas feritasq; est cum amore auri.

De diuersitate insectorum.

Ca. xxxi.

Uita autē insecta & aliter nascuntur. Atq; m asilus in primis. Insidet ex rore hic raphani filio primo uere: & spissatus sole: in magnitudinem mili cogitur. Inde oritur uermiculus paruus: & triduo: mox eruca: quæ adiectis diebus crescit immobilis duro cortice: ad tactum mouetur araneæ. Hæc eruca quam chrysalidem appellant rupto deinde cortice uolat papilio.

De animalibus in ligno: & ex ligno nascentibus.

Ca. xxxij

Ic quædam ex imbre generantur in terra: quædam & in ligno. Nec enim & cossi tantū in eo: sed etiā tabani ex eo nascuntur: & alia ubicūq; humor est nimius. Sic intra hominē tineæ trienum pedum: aliquando & pluriū longitudine: iam in carne exanimi: uiuentiū quoq; hominū capillo. Quæ foeditate & sylia dictator & Alcman ex clarissimis græciæ poetis obiere. Hoc quidē & aues infestat. Phasianas uero interimit: nisi puluerantes sese. Pilos habentium asinū tantū immunē hoc malo credunt: & oues. Gignuntur autē ex uestis genere: præcipue lanicio inter emptariū a lupis onū. Aquas quoq; quasdam quibus lanamur: fertiliores eius generis inuenio apud auctores. Quippe cum caræ hoc gignant: quod animalium mi-

nimum existimatur. Alia rursus generantur sordibus
aridi soli: posteriorum crurum lasciua petauritarum.
Alia puluere humido in cauernis uolucra.

De Animali cui cibi exitus non. Ca. xxxiij.

Se animal eiusdem turpitudinis infixio sem-
per sanguini capite uiuens: atq; ita intume-
scens: unum animalium cui cibi nō sit exitus
cum nimia dehiscit facietate alimento ipso moriēs: Nū-
q̃ in iumentis gignitur: in bubus frequens: i canibus ali-
quando: in quibus omnia. In ouibus & in capris hoc so-
lum. Aequē est mira sanguinis & hirundinum generi
in palustri aqua sitis: Namq; & hæ toto capite condū-
tur. Est & uolucra canibus peculiare suum malum: au-
res maxime lancinans: quæ defendi morsu non queunt.

De Tineis & culicibus: & diuersita

te eorum.

Ca. xxxiiij.

Dem puluis in lanis & ueste tineas creat:
i præcipue si araneus una includatur. Sinit n-
& omnem humorem absorbens ariditatem
ampliat. Hoc & in chartis nascitur. Est earum genus
tunicas suas trahentium quo cocleæ modo. Sed horum
pedes cernuntur. Spoliatae expirant. Si accreuere faciūt
chrysalidem. Ficarios culices caprificus generat. Can-
tharides uermiculi ficorum: & pyri: & peuces: & cy-
necanthæ: & rosæ. Venenum hoc remedia secum ha-
bet. Alæ medentur: quibus demptis letale ē: rursus alia
genera culicum acescens nutura gignit: Quippe cum
& in nite candidi reperiantur & in uestiores uermi-
culi in media quidem altitudine rutuli. Nam & ipsa
nix uetustate rubescit: Hirti pilis: grandiores torpen-
tesque:

De Pyrali siue pyrausta.

Ca. xxxv.

bb iiij

LIBER

g Ignit aliqua & contrarium natura elemen-
tum. Siquidem in cypri aerarijs fornacibus ex
medio igni maioris muscæ magnitudinis vo-
lat pennarum quadrupes: appellatur pyralis a quibus-
dam pyrausta. Quamdiu est in igne uiuit. Cum euasit
longiore paulo uolatu tunc moritur. Hypanis fluuius in
ponto circa solstitium defert acinorum effigie tenues
membranas: quibus erumpit uolucris quadrupes supra-
dictæ modo: nec ultra diem uiuit: unde hermorobio uo-
catur. Reliquis taliū ab initio ad finem septenarij sunt
numeri. Culici & uermiculo ter septeni. Corpus pariē-
tibus quater septeni. Mutationes & i alias figuras trā-
situs trinis aut quadrinis diebus. Cætera ex iis pennata
autumno fere moriuntur. Tabani quidem etiam cæcita-
te. Muscis humore exaictis si cinere cōdātur: redit uita

Historia naturæ aīaliū per singula mēbra. Ca. xxxvi

Taq; nunc per singulas partes corporis præ-
i ter iam dictas membratim tractetur historia

Caput habent cuncta quæ sanguinem. In ca-
pite paucis animalium nisi uolucris apices. diuersi q-
dem generis. Phœnici pulmarum serie medio eo exeun-
te alio. Pauonibus crinitis arbusculis. Stymphalidæ cir-
ro. Phasianæ corniculis. Præterea pare: atq; ab illo gale-
rita appellata quondam. Postea gallico uocabulo etiam
legioni nomen dederat alaunda. Diximus & cui plicati-
lem cristā dedisset natura p. medium caput a rostro re-
sidentem. Et fulicarum generi dedit cirros: pico quoq;
martio & grui balearicæ. Sed spectatissimum in signe
gallinaceis corpore conserratum: nec carnem id esse: nec
chartilaginem: nec callum iure dixerimus: uerū peculia-
re. Draconum enim cristas qui uiderit: non reperitur.
Cornua multis quidem & aquatiliū & marinorū:

Serpentium uarijs data sunt modis. Sed quæ iura cor-
 nua intelligentur: quadrupedi tantum generi. Acteonem
 enim et Cippum etiam in latina historia fabulosos re-
 or. Nec alibi maior lasciuiæ naturæ lusit animalium ar-
 mis. Sparsit hæc in ramis: ut ceruorum. Alijs simplicia
 tribuit ut in eodem genere subulonibus ex argumento
 dictis. Aliorum finxit in palmas: digitosq; emisit ex ijs:
 unde platycerotas uocant. Dedit ramosa capreis: sed par-
 ua: nec fecit decidua. Conuoluta in anfractum arietum
 generi: ceu cestus daret: infesta tauris. In hoc quideꝫ ge-
 nere et fœminis tribuit. In multis tantum maribus. Ru-
 picapris in dorsum adunat. Damis in aduersum. Erecta
 autem rugarumq; ambitu contorta: et in leue fastigium
 exacuta ut lyras diceret Strep siceroti: quæ addacem afri-
 ca appellat. Mobilia eadem: ut aures phrygiæ armentis.
 Troglodytarum in terrarum directa: qua de causa obliqua cer-
 uice pascuntur. Alijs singula: et hæc medio capite: aut
 naribus: ut diximus. Iamq; alijs ad icursum robusta: ali-
 is ad ictum pluribus modis: supina: conuersa: connexa: om-
 nia in mucrone migrantia. In quodam genere pro mani-
 bus ad scabendum corpus. Cochleis ad præteritum iter. In
 corpe cornua hæc sicut ceraſtis: aliq̃do et singula. Co-
 chleis semper bina: et ut prætendantur: ac resiliant. Vro-
 rum cornibus barbari septentrionales potant: urnasq; oi-
 nas capitis unius cornua implent. Alij præfixa his pila cre-
 spidant. Apud nos in lamina secta translucent: atq; etiã
 lumen inclusum latius fundunt: muleasq; alias ad deli-
 cias conferuntur: nunc tincta: nunc sublita: nunc quæ ceros
 strotæ picturæ genere dicuntur. Omnibus autem caua: et i
 mucrone demum concreta sunt. Cervis tantum solida: et
 omnibus annis decidua. Boi attritis ungulis cornua un-
 guendo aruina medentur agricolæ. Adeo sequax natura

LIBER

est: ut in ipsis uiuentium corporibus feruenti cæra fle-
 etantur: atq; incisa nascentiū in diuersas partes torque-
 antur: ut singulis capitibus quaterna fiāt. Tenuiora fœ-
 minis plerūq; sunt: ut in pecore. Multis ouīū nulla: nec
 ceruarū: nec quibus multifidi pedes: nec solidipedū ulli:
 excepto asino indico: qui uno armatus est cornu. Bisul-
 cis bina tribuit. Nulli q; superne primores habent den-
 tes. Qui putāt eos in cornua absumi facile coarguūtur
 ceruarū natura: quæ neq; dentes habent: ut neq; mares:
 nec tamen cornua. Cæterorū ossibus adherent. Cernorū
 tātū cutibus enascūtur. Capita piscibus portione corpo-
 rū maxima: fortassis ut mergātur. Ostrearū generi nul-
 la: nec spongijs: nec alijs fere: quibus solus ex sensibus ta-
 ctus est. Quibusdam indiscretum caput est: ut cancris.
 In capite cūctorū animalīū homini plurimus pilus. Idē
 qdem promiscue maribus ac fœminis. Apud intōsas uti
 q; gentes: atq; etiam nōia ex eo capillatis alpiū incolis
 galliæ comatæ: ut tamen sit aliqua in hoc terrarū diffe-
 rentia. Quippe miconij carentes eo gignūtur: sicut i cau-
 no lienosi. Et quædam aīalium naturaliter caluent: sicut
 strutio camelli: & corui aquatici: quibus apud græcos
 nomē est inde. Defluuiū eorū in muliere rarū. In spado-
 nibus nō uisum. Nec in ullo ante ueneris usum. Nec in-
 fra cerebrū: aut ifra uerticē: aut circa tempora: atq; au-
 res. Caluitiū uni tm̄ animalīū homini: præterq; imatū.
 Canicies homini tantuz & eqs: sed homini semper a
 priori parte capitis: tuz deinde ab auersa. Vertices bini
 homini tm̄. Aliqbus capitis ossa plana: tenuia: sine me-
 dullis: serratis: pectinatim structa compagibus. Perfra-
 cta nō queūt solidari. Sed exempta modice nō sunt læta-
 lia inuicem eorū succedēte corporea cicatrice. Infirmis-
 sima esse ursis: durissima psitacis suo diximus loco. Ce-

rebrū omnia habent animalia: quæ sanguinē. Aeq; & in mari quæ mollia appellauimus: quamuis careāt sanguine: ut polypi. Sed homo portōne maximū & humidissimū: omniumq; uiscerum frigidissimum: duabus supra: subterq; membranis uelatum: quarum alterutram rumpi mortiferū est. Cætero uiri q̄ fœminæ maius. Hominibus hoc sine sanguine: sine uenis: & reliqui sine p̄gūi. Aliud esse q̄ medullam eruditi docent: quoniam coquendo durescat. Omnium cerebro medio insunt officula parua. Vni hominum in infantia palpitāt: nec roboratur ante primum sermonis exordium. Hoc est uiscerū excelsissimum: proximumq; cælo capitis sine carne: sine cruore: sine sordibus. Hic habet sensuum arcem. Huc uenarum omnis a corde uis tendit. Hic desinit. Hic culmē altissimū. Hic mentis est regimen. Omnium autem animalium in priora pronum: quia & sensus ante nos tendūt. Ab eo proficiscitur somnus. Hic capitis nutatio. Quæ cerebrum non habent: non dormiūt. Cervis in capite inesse uermiculi sub linguae inanitate: & circa articulum quod caput iungitur humero numero. xx. produntur. Aures homini tantum immobiles. Ab ijs Flaccorum cognomina. Nec in alia parte fœminis maius impendiu; margaritis dependentibus. In oriente quidem & uiris aurum gestare eo loci decus existimatur. Animalium alijs maiores: alijs minores. Cervis tantum scissæ: ac uelut diuisæ. Soricibus pilosæ. Sed aliquæ omnibus animal duntaxat generantibus: excepto titulo marino: atq; delphino: & quæ chartilaginea appellauimus: & uiperis. Hæc auernas tantū habent aurium loco: præter chartilaginea & delphinū: quem tamen audire manifestum est. Nam & cantu mulcentur: & capiūtur attoniti sono. Quo nam modo audiant: mirum. Iidez nec olfactus

LIBER

uestigia habent: cū olfaciant sagacissime. Pennatorum
animaliū bubōi tñ ꝓ oto plumæ uelut aures. Cæteris
cauernæ ad auditū. Simili modo squamigeris atq; serpē
tibus. In eqs ꝓ omniū iumētorū genere indicia animi
præferūt. Fessis marcidæ. Nutātes pauidis. Subrectæ fu
rentibus. Reso lutæ ægris. Facies homini tantūz: cæteris
os aut rostra. Frons ꝓ alijs. Sed homini tātū tristitiæ
hilaritatis: clémentiæ: seueritatis index in assensu eius.
Supercilia homini ꝓ pariter ꝓ alterne mobilia: ꝓ
in ijs pars animi. Negamus annuimus: hæc maxime in
dicant. Fastus superbia aliubi conceptaculum: sed hic se
dem habet. In corde nascitur: hic subit: hic pendet. Ni
hil altius simul abruptiusq; inuenit in corpore ubi soli
taria esset. Subiacent oculi pars corpori: preciosissima:
ꝓ qui lucis usu uitam distinguant a morte. Nō omni
bus aialiū hi. Ostreis nulli. Quibusdam concharum di
bij. Pectines enim si q; digitos aduersuz hiantes eos mo
ueat: contrahūtur ut uidentes. Et olentes fugiūt admo
ta ferramēta. Quadripedū talpis uisus non est. Oculorū
effigies inest: si q; prætentaz detrahat mēbranam. Et in
ter aues ardeolarū genera: quos leucos uocant: altero oculo
carere tradūt. Optimi auguri cū ad austrū uolant: se
ptētrionēue. Solui enim pericula ꝓ metus narrāt. Ni
gidius nec locustis nec cicadis esse dicit. Cochleis oculo
rū uicem cornicula bina prætentatu adimplent. Nec lū
bricis ulli sunt: uermiūue generi. O tali homini tantū di
uerso colore: cæteris in suo cuiq; generi similes. Et equo
rū qbusdā glauci. Sed in homine numerosissime diuer
sitas atq; differentiæ grādiore: modici: parui: pminē
tes: quos hebetiores putant. Cōditi quos clarissime cer
nere: sicut in colore aprinos. Præterea alij contuentur
longinqua. Alij nisi prope admotam non cernūt. Multo

rū uisus fulgore solis constat núbilo die non cernentiū:
nec post occasum. Alij interdū hebetiores noctū prāter
cāteros cernunt. De geminis pupillis: aut qbus noxiū uī
sus essent: satis diximus Tyberio Cāsari in tenebris cla
riores ferunt: ipsi aliam q̄ cāterorū mortaliū fuisse na
turam: ut expergefactus noctū paulisper haud alio mo
do q̄ luce clara contueretur omnia: paulatiz tenebris se
se obducentibus: Diuo Augusto equorū modo glauci fue
re: supraq; hominem albicantis magnitudinis. Quā ob
cām diligētius spectari eos iracūde ferebat. Claudio Cā
sari: ab angulis candore carnosio: sanguineisq; uenis sub
inde suffisi. Caio principi rigentes. Neroni nisi cum con
niueret: ad prope admota hebetes. Viginti gladiatorū
pariā in Caij principis ludo fuere: in ijs duo omnino q̄
contra comminationem aliquam nō cōniuerent: & ob
id inuicti. Tantā hoc difficultatis est homini. Plerisq;
uero naturale: ut nictare nō cessent: quos pauidiores ac
cepimus. Oculos unicolores nulli cum candore omnibus
mediusculo differentes. Neq; ulla ex parte maiora indi
cia animi cūctis animalibus: sed maxime homini: idest
moderationis: clāmentiae: misericordiae: odij: amoris: trī
sticiae: laeticiae. Contuitu quoq; multiformes: truces: tor
ui: flagrantēs: graues: transuersi: limi: summissi: blandi.
Profecto in oculis animus inhabitat. Ardent: intendun
tur: humectant: cohibent. Hinc illae misericordiae lachry
mae. Hos cum osculamur: animū ipsum uidemur attinge
re. Hinc fletus & rigantes ora riuī. Quis ille humor ē
in dolore tam fœcūdus & paratus? Aut ubi reliquo tē
pore? Animo autem uidemus. Animo cernimus. Oculi
cen uasa quādam uisibilem eius partem accipiunt: atq;
transmittunt. Sic magna cogitatio obcæcat abducto in
tus uisu. Sic in morbo comitali aperti nihil cernūt ani

LIBER

mo caligante. Quin & patentibus dormiunt lepores: multiq; hominum: quos corybantiam græci dicunt. Te-
nibus multiq; membranis eos natura composuit: al-
lis contra frigora: caloresq; in extremo tunicis: quas sub
inde purificant lachrymationum salinis: lubricos pro-
pter incurstantia & mobiles. Media eorum cornea fe-
nestrauit pupilla: cuius angustia non sinunt vagari in
certam aciem: & uelut canali dirigunt: obiterq; inceden-
tia facile declinant. Alijs nigra: alijs atra: alijs ruffa. ali-
is glauci coloris orbibus circumdatis: ut habili mixtura
accipiat circunieto candore lux: & temperato reper-
cussu non obstrepat: adeoque ijs absoluta uis speculi: ut et
parua illa pupilla totam imaginem reddat hominis. Ea
causa est: ut pleraq; alitum e manibus hominum oculos
potissimum appetant: quod effigiem suam in ijs cernentes
uelut ad cognata desideria sua tendunt. Veterina tantum
quædam ad incrementa lunæ morbos sentiunt. Sed homo
solus emissio humore cæcitate liberatur. Post uicesimum
annum multis restitutus est uisus. Quibusdam statim
nascentibus negatus nullo oculorum uitio. Multis repen-
te ablati simili modo nulla præcedente iniuria. Venaz
ab ijs pertingere ad cerebrum peritissimi auctores tra-
dunt. Ego & ad stomachum crediderim. Certe nulli si-
ne redundatione eius eruitur oculus: morientibus illos
operire: rursusq; in rogo patefacere quiritium magno ri-
tu sacrum est. Ita more condito: ut neq; ab hoie supre-
mum eos spectari fas est: & cælo non ostendi nefas. Vnde
animaliū homini deprauatur. Vnde cognomina Stra-
bonum & Petorum. Ab iisdem: qui altero lumine orbem
nascerentur: coclites uocantur. Quis parui utrinq; ocel-
li lucini iniuriæ cognomen habuere. Nocturnorum animalium
ueluti felium in tenebris fulgent: radiantq; oculi: ut con-

tueri non sit. Et capræ lupoq; splendent: lucēq; iaculantur. Vitulo marino & hyenæ in mille colores transeūt subinde. Quin & in tenebris multorum piscium refulgent: sicut aridi robustiq; caudices uetustate putresq;. Non conuere diximus: quæ nō obliquis oculis: sed circumacto capite cernerent. Chamæleonis oculos circumagi totos tradunt. Cancrī in obliquū aspiciunt. Crusta fragili inclusis rigentes. Locustis squillisq; magna ex parte sub eodem munimento præduri eminent. Quorū duri sunt: minus cernūt: q̄ quorū humidi. Serpentiū catulis & hirūdinū pullis si q̄s eruat: renasci tradūt. Insectorum omniū: & quibus testacea operimenta oculi mouentur: sicut quadrupedū aures. Quibus fragilia operimenta: ijs oculi duri. Omnia talia & pisces & insecta non habent genas: nec integūt oculo. Omnibus mēbrana uetri modo trās lucida optenditur. Palpebræ in genis homini utrinq; Mulieribus etiam insectæ quotidiano: tāta est decoris affectatio: ut tingantur oculi quoq;. Alia de causa hoc natura dederat: ut uallum quoddam uisus & prominens munimentū circa occurstantia animalia aut alia fortuitū incidētia. Defluere eas haud immerito uenere abundantibus tradunt. Ex cæteris nulli sunt: nisi quibus & in reliquo corpore pili. Sed quadrupedi i superioribus tantū genæ. Volucris in inferiore. Et quibus molle tergus ut serpentibus. Et quadrupedibus: quæ omnia pariunt: ut lacertæ. Strutio camelus alitum sola ut homo utrinque palpebras habet. Nec genæ quidem omnibus: ideo neque nictationes ijs: quæ animal generant. Grauioribus alitum inferiore gena conuient. Eadem nictantur ab angulis membrana obeunte. Columbe & similia utraque conuient. At quadrupedes: quæ omnia pariunt ut testudines: crocodili inferiore tan-

LIBER

eum sine ulla nictatione: propter præduros oculos. Extremum ambitum genæ superioris antiqui ciliū uocauerunt: unde et supercilia. Hoc uulnere aliquo diductum non coalescit: in paucis humani corporis membris. Infra oculos malæ homini tantum: quas prisci genas uocabant. xij. tabularum interdito radi a feminis eas uetantes. Pudoris hæc sedes. Ibi maxime ostenditur rubor. Infra eas hilaritates: risumque; indicantes buccæ. Et altior homini tantum: quem noui mores subdola irrisione dicauere: nasus. Non alij animalium nares eminent. Anibus: serpentibus: piscibus foramina tantum; ad olfactus: sine naribus. Et hinc cognomina simorum: silorum. Septimo mense genitis sæpenumero foramina aurium: et uariū defuere. Labra a quibus bronchi labeones dicti. Et os probum duriusque animal generantibus. Pro ijs cornea et acuta uolucris rostra. Eadem raptu uiuentibus adunca. Collecto recta: herbas ruentibus limumque; redunca: ut sui generi. Lata in usum iumentis uice manus ad colligenda pabula. Ora apertiora laniatu uiuentibus. Mentum nulli præter hominem: nec malæ. Maxillas crocodilus tantum; superiores mouet. Terrestris quadrupes eodem quo ceteræ more: præterquam in obliquum. Dentium tria genera. Serrati: aut continui: aut exerti. Serrati pectinatim conuidentes: ne contrario occursu atterantur: ut serpentibus: piscibus: canibus. Continui ut homini: equo. Exerti apro: hippopotamo: elephanto. Continuorum qui digerunt cibum lati et acuti. Qui conficiunt: duplices. Qui discriminant: eos canini appellant. Hi sunt serratis longissimi. Continui autem utraq; parte oris sunt ut equo. Aut superiore primores non sunt: ut bubus: ouibus: omnibusque; que ruminant. Capræ superiores non sunt: præter primores geminos. Nulli exerti quibus serrati. Raro

foeminae & tamē sine usu. Itaq; cū apri percutiant: foeminae sues mordent? Nulli cui cornua exerti: sed omnes sui concavi. Cæteris dentes solidi. Piscium omnibus serrati: præter scarum. Huic uni aquatiliū plani. Cætero multis eorū in lingua. & toto ore: ut turba vulnerrum molliant: quæ attritu subigere non queunt. Multis & in palato: atq; etiā in cauda. Præterea in os uergentes: ne excidāt cibi nullū habētibus retinendi amminiculū. Similes aspidi & serpentibus: sed duo in supna parte dextera leuaq; lōgissimi: tenui fistula pforati: ut scorpionū aculei uenemū infundentes: non aliud hoc esse q̄ fel serpentium. Et inde uenis sub spina ad hos peruenire: & has per uentrem descendere: diligentissimi auctores scribunt. Quidā unum esse eum: & quia sit adūcus: resupinari cum momorderit. Aliqui tunc decidere eum: rursusq; recrescere facilem decussu: & sine eo esse quos tractari cernamus. Scorpionis caudæ inesse eum: & plerisq; ternos. Viperæ dentes gingiuis conduuntur. Hæc eadem pregnans ueneno impresso dentiū repulsu: uisus fundit in morsus. Volucrū nulli dentes præter uespertilionem. Cameli soli ex ijs: quæ non sunt cornigera in superiori maxilla primores non habēt. Cornua habentiū nulli serrati. Et cochleæ dentes habent: indicio est a minimis earū derosas uites. At in marinis crustacea & chartilaginea priores habere. Itē echinis quinos esse: unde intelligi potuerit miror. Dentium uice aculei insectis. Simiæ dentes ut homini. Elephantō intus ad mandendū quattuor: præterq; eos qui prominent. Masculis reflexi: foeminis recti: atq; proni. Musculus marinus qui balenā antecedit: nullos habet. Sed pro ijs setis intus: os hirtum: & linguam etiam appellatam. Terrestrium minutis quadrupedibus primores bini utrin-

LIBER

q̄ longissimi. Cæteris cū ip̄is nascuntur. Homini postq̄
natus est septimo mense. Reliquis p̄petui manēt. Mutā
tur homini: leoni: iumēto: cani: & ruminantibus. Sed
leoni & cani nō nisi canini appellati. Lupi dexter ca
ninus in magnis habetur operibus. Maxilares qui sunt
a caninis nullū aīal mutat. Homini nouissimi q̄ gēmi
ni uocātur: circiter uicesimū annū gignūtur: multis &
octogesimo. Fœminis quoq̄: sed quibus in iuucta non
fuere nati: decidere in senectā: & mox renasci certum
est. Zancle samothracenū ciuē cui renati essent post cē
tū & quattuor annos Mutianus uisū a se p̄didit. Cæ
tero maribus plures q̄ fœmis ī hoīe pecudes caprisue. Ti
marchus Nicoelis filius Pappij duos ordies habuit ma
xillariū. Frater eius nō mutauit primores: ideoq̄ p̄tri
uit. Est exēplū dētis hoī et ī palato gēiti. At cāini amī
si casu aliquo nūq̄ renascūtur. Cæteris senectā rubescūt.
Equo tm̄ cādidiōres fiūt. Aetas ueterinorū dētibus indi
catur. Equo sunt nūero. xl. Amittit tricesimo mēse pri
ores utrinq̄: binos: Sequēti anno totidē p̄ximos cum sub
eunt dicti columellares. Quinto anno incipiente binos
amittit: qui sexto anno renascūtur. Vj̄ omnis habet &
renatos & immutabiles. Equo castrato prius nō deci
dant dentes. Asinorum genus tricesimo mense similiter
amittit: deinde senis mensibus. Quod si non prius pe
pererint: q̄ decidāt postremi. Sterilitas certa. Bobus bis
mutātur. Suibus decidunt nūq̄. Asumpta ab obserua
tiōe senectus in equis & cæteris ueterinis intelligitur
dentiū brōchitate: superciliōrū canicie: & circa ea la
cunis cū fere. xvi. annorū existimātur. Hominū dētibus
quoddā inest uirus. Nāq̄: & speculi nitorē ex aduerso
nudati heberāt: & colubarū fœtus implumes necant.
Reliqua de ijs in generatione hominū dicta sunt. Erūpē

tibus morbi corpora infantia accipiūt. Reliqua aialia
 q̄ serratos hñt: sauiſſima dētibus. Linguae nō oibus eodē
 mō. Tenuiſſima ſerpētibus & triſulca: uibrans: atri co
 loris: & ſi extrabas praelōga. Lacertis biſida & pilofa
 Vituliſq; marinis duplex. Sed ſupradictis capillamenti
 tenuitate. Cæteris ad circūlambēda ora. Piſcibus paulo
 minus q̄ tota adhærēs. Crocodilis tota. Sed i guſtatu li
 guae nice carnoſum aq̄tilius palatū. Leonibus ac pardis:
 oibusq; generis eius etiā felibus ibricatæ aſperitatis: &
 limæ ſimilis: attenuenſq; lābēdo cutē hominis. Quae cā
 etiam manſuefacta ubi ad uicinū ſanguinem peruenit:
 ſaliua: inuitat ad rabiē. De purpurarū linguis diximus
 Ranis priā cohæret. Intima abſoluta a gutture qua uo
 ce mittunt. Mares tum uocantur ololygones ſtato id tē
 pore euenit: cientibus ad coitum ſcēminas. Tum ſiquidē
 inferiore labor demifſo ad libramētum modicæ aquae
 receptæ in fauces palpitante ibi lingua ululatus elici
 tur. Tunc extenti buccarū ſinus perlucēt. Oculi flagrāt
 labore perpulſi. Quibus in poſteriore parte aculei: ijs
 & dentes & lingua. Apibus etiam praelonga: eminēs
 & cicadis. Quibus aculeus in ore fiſtuſoſus: ijs nec lin
 gua nec dentes. Quibusdā inſectis intus lingua: ut for
 micis. Cæterū lata elephanto præcipue. Reliquis in ſuo
 genere ſemper abſoluta. Homini tantum ita ſæpe con
 ſtricta uenis: ut interdici eas neceſſe ſit. Metellum pon
 tificē eſſe adeo iexplanatæ fuiſſe accepimus: ut multis
 menſibus tortus credatur: cum meditat in dedicanda
 æde opifere dicere. Cæteris ſeptio fere āno ſermonē ex
 primit. Multis uero talis eius ars cōtingit: ut aniū &
 aialiū uocis idiscrete edatur imitatio. Intellectus ſapo
 rū eſt cæteris in priā lingua: homini & i palato. Tōſil
 læ in homine. In ſue grādulæ: quod inter eas una noīe

LIBER

ultimo dependet palato: homini tantū est. Sub ea minor lingua: quæ nulli oia generantiū: opera eius gemina: duabus interpositæ fistulis. Interior earū appellatur arteria ad pulmonē atq; cor pertinens. Hæc operit in epulando epiglossis spiritu ac uoce illac meante: ne si potus cibusue in alienū deerrauerit tramitē: torqueat. Altera exterior est: appellatur sane gula: quæ cibus atq; potus demoratur. Tendit hæc ad stomachum: inde ad uentrē. Hanc peruices operit: cū spiritus tantū aut uox comseat: ne restagnatio intempestiua alui obstrepat. Ex cartilagine & carne arteria: gula nerno & carne constat. Cervix nulli: nisi quibus utraq; hæc cæteris collum: quibus tantū gula. Sed quibus cervix e multis uertebratisq; orbiculatim ossibus flexilis ad circumspectū articulorū nodis iūgitur. Leoni tantū: & lupo: & hyæne: & singulis rectisq; ossibus rigens. Cætero spinæ adnectitur. Spina lūbis ossæ: sed tereti structura per media foramina a cerebro medulla descendente. Eandem esse ei naturā: quā cerebro colligunt: quoniā prætenui eius membrana modo incisa statim expiretur. Quibus longa crura: ijs longa & colla. Item aquaticis: quāuis breuia crura habentibus: simili modo uncōs ungues. Guttur homini tantū & suibus intumescit: aquarum quæ potantur plerūq; uitio. Summū gulæ fauces uocantur postremū stomachus. Hoc noīe ē sub arteria iā carnosā inanitas adnexa spinæ ad latitudinē ac lōgitudinē lægenæ modo fusa. Quibus fauces nō sunt: ne stomachus qui tem est: nec colla: nec guttur: ut piscibus: & ora uentribus iunguntur. Testudini marinæ lingua nulla: nec dentes: sed rostri acie comminuit omnia. Postea arteria & stomachus denticulatus callo in modum rubi ad conficiendos cibos decrefcentibus crenis quicquid

appropinquat uentri. Nouissima asperitas ut scobina
 fabri. Cor animalibus cæteris in medio pectore est. Ho-
 mini tantum infra leuam papillam: turbinato mucro-
 ne in priora eminens. Piscibus solis ad hos spectat. Hoc
 primum nascentibus formari in utero tradunt. Deinde
 cerebrum: sicut tradissime oculos. Sed hos primum mo-
 ri: cor nouissime. Huic præcipuus calor. Palpitat certe:
 & quasi alterum mouetur intra animal præmolli fir-
 moq; opertum membranæ inuolucro: munitum costarū
 & pectoris muro: ut pareat præcipuam uitæ causam
 & originem. Prima domicilia intra se animo & san-
 guini præbet: sinuoso specu: & in magnis animalibus
 triplici: in nullo non gemino. Ibi mens habitat. Ex hoc
 fonte duæ grandes uenæ in priora & terga discurrūt:
 sparsæq; ramorū serie per alias minores omnibus mem-
 bris uitale sanguinē rigant. Solū hoc uiscerū uitij non
 maceratur: nec supplicia uitæ trahit: læsumq; mortem
 ilico affert. Cæteris corruptis: uitalitas in corde durat.
 Bruta existimatur aialium quibus durū rigit: audacia
 quibus paruum est: pauida quibus prægrande. Maximū
 autē est pro portione muribus: lepori: asino: ceruo: pan-
 theræ: mustellis: hyenis: & omnibus timidis: aut pro-
 pter metū maleficis. In paphlagonia bina perdicibus
 corda. In quorū corde & boū ossa reperiuntur: interdū
 augeri id per singulos annos in hoīe ad binas drachmas
 ponderis ad quinquagesimū annum accedere. Ab eo de-
 trahi tantūde: & ideo non uiuere hoīem ultra centesi-
 mum annū defectu cordis ægyptij existimant. Quibus
 mos & cadauera asseruare medicata. Hirto corde gi-
 gni quosdā homines produūt: nec alios fortiores esse in-
 dustria: sicut Aristomenē messeniū: qui. ccc. occidit lace-
 dæmonios. Ipse conuulneratus & captus semel: per ca-

LIBER

uernam latomiarum euasit angustias: uulpium aditus
secutus. Iterū captus: sopitis custodibus somno ad ignē
aduolutus lora cum corpore exussit. Tertio capto lace-
dæmonij pectus dissequare causa uidendi: hirsutūq; cor
reperit. In corde summo pinguitudo est quædam
letus extis. Non semper hoc autē in parte extorū habi-
tum est. L. Postumio Albino rege sacrorū: post centesi-
mam uicesimā tertiam olympiadē: cum rex Pyrrhus ex
italia discessisset cor ī extis aruspices aspicere cœperūt.
Cæsari dictatori quo die plurimum ueste purpurea p-
cessit: atq; in sella aurea insedit sacrificātī bis in extis
defuit. Vnde questio magna de diuinatione argumen-
tantibus: potuerit ne sine illo uiscere hostia uiuere? An
ad tempus amiserit? Negatur cremari posse in ijs: qui
cardiaco morbo obierint. Negatur & ueneno interem-
ptis. Certe extat oro. P. Vitelli: qua reum Pisonem eius
sceleris coarguit: hoc usus argumento: palāq; testatus:
non potuisse ob uenenum cor germanici Cæsaris crema-
ri. Contra genere morbi defensio est Piso. Sub eo pulmo
est: spirandi q; officina attrahens: ac reddens animam
iccirco spongiosus: ac fistulis inanibus cauus. Pauca cū
(ut dictum est) habent aquatilia: ac cætera omnia parien-
tia exiguum: spumosum: nec sanguineum: ideo non si-
tiūt. Eadē est causa quare sub aqua diu ranæ & phocæ
urinentur. Testudo quoq; quamuis prægrandē & sub
toto tegumento habeat sine sanguine tñ habet. Quan-
to minor hic corporibus: tanto uelocitas maior. Cha-
mæleoni portione maximus & nihil aliud intus. Ie-
tur & dextera in parte est. In eo quod caput extorum
uocant: magne uarietatis. M. Marcello circa mortē cū
periit. Ab Annibale defuit in extis. Sequenti deinde
die: geminum reperit. Defuit & Caio Mario cū

immiolaret utica. Item Caio principi Kalen. Ianuarijs
 cum iniret consulatum: quo anno interfectus est. Clau-
 dio successor eius quo mense interemptus est ueneno.
 Diuo Augusto spoleti sacrificanti primo potestatis suæ
 die: sex victimarum iocinera replicata intrinsecus ab
 una fibra reperta sunt. Responsumque duplicaturum
 intra annum imperium. Caput extorum tristis osten-
 ti uisum tum quoque est: præterquam in solitudine:
 ac metu. Tunc enim peremit curas. At bina iocinera le-
 poribus circa Birletum & tharmem. & in cheronne
 so ad propontidem. Mirumque translatis alio interit
 alterum. In eodem est etiam fel nõ omnibus datum ani-
 malibus. In euboæ chalcidæ nullū pecori. In naxo præ-
 grande geminumque. ut prodigij loco utrumque adue-
 næ: Equi: nulli: asini: cerui: capræ: apri: cameli: delphini
 non habent. Murium aliqui habent. Hominum paucis
 non est: quorum ualitudo firmior: & uita longior.
 Sunt qui equo non quidem in iecore esse: sed in alio pu-
 tent: & ceruo in cauda: aut in testinis. Ideo tantam ha-
 bent amaritudinem: ut a canibus non attingantur. Est
 autem nihil aliud quam purgamentum pessimi sangui-
 nis: & ideo in materia eius est. Certe iecur nulli est: ni-
 si sanguinem habentibus. Accipit hoc a corde cui iungi-
 tur: funditque in uenas. Sed in felle nigro insanæ causa
 homini: morsque toto reddito. Hinc & in mores crimē
 bilis nomine. Adeo magnum est in hac parte uirus: cum
 se fundit in animum. Quin & toto corpore: uagum
 colorem quoque oculis aufert. Illud quidem redditum
 etiam ahenis. Nigrescuntq; contacta eo: ne quis mire-
 tur id uenenum esse serpentium. Carēt eo qui absinthio
 uestuntur in ponto. Sed renibus ex parte tantum alte-
 ra intestino iungitur: ut coruis coturnicibus: phasianis

LIBER

Quibusdam intestino tantum ut columbis: accipitri: murenis. Paucis auium in pectore. Serpentibus portione maxime copiosum & piscibus. Est autem plerisque toto intestino sicut accipitri: miluo. Præterea in pectore est & cæteris auibus: Vitulis quidē marinis ad multa quoque nobile. Taurorum felle aureus ducitur color. Aruspices id Meptuno & humoris potentiæ dicauere. Geminumque fuit Diuo Augusto: quo die apud actium uicit. Murium iecusculis fibræ ad numerum lunæ dierum in mense congruere dicuntur: totidemque & inueniri quotum lumen eius sit. Præterea bruma incrementum Cuniculorum exta in betica gemina sæpe reperiuntur. Ranarum rubetarum altera fibra a formicis non attingit propter uenenum: ut arbitrantur. Iecur maxime uetustatis patiens: centenis durare annis obsidionum exempla prodidere. Exta serpentibus & lacertis longa. Cecinæ uolaterrano dracones emicuisse de extis læto prodigio traditur. Et profecto nihil incredibile sit existimantibus Pyrrho regi quo die perit præcisa hostiarum capita reppsisse sanguinem suum lambentia. Exta homini ab inferiore uiscerum parte separantur membranis: quæ præcordia appellant: quia cordi prætenduntur: quod greci appellauerunt phrenas. Omnia quidem principalia uiscera membranis proprijs ac uelut uaginis inclusit providens natura. In hac fuit & peculiaris cæuicinitas alui: ne cibus supprimeretur animus. Hinc certe refertur accepta subtilitas mētis: ideo nulla ē ei caro: sed nervosa exilitas. In eadē præcipua hilaritatis sedes: quod titulatu maxime intelligitur alarū: quas subit: nō alibi tenuiore cute humana: iō scabēdi dulcedine ibi præxiā. Ob hoc in prælijs gladiatorūque spectaculis mortē cū risu traiecta præcordia attulerūt. Subest ueter stomachū hūitibus cæteris

simplex: ruminantibus geminus sanguine arētibus nul-
 lus intestinus enim qbusdam ab ore incipiens quadam
 uia eodem reflectitur: ut sapiæ & polypo. In homine
 adnexus infimo stomacho similis canino. His solis aiali-
 um inferiore parte angustior. Itaq; & sola uomūt: qā
 repleto propter angustias supprimitur cibus. Quod ac-
 cidere nō potest ijs: quorū spatiosa laxitas eū ad inferio-
 ra trāsmittit. Ab hoc uētriculo lactes in hoīe & oue p
 quas labitur cibus. In cæteris exilia a qbus capaciora in-
 testina ad aluū. Hominiq; flexuosissimis orbibus. Iccir-
 co magis auidi ciborum: qbus ab aluo longius spatium.
 Iidem minus solertes: qbus obefissimus uēter. Aues quo-
 q; geminos sinus habēt. Quædā unū quo mergūtur recē-
 tia: ut guttur. Alterū in quē ex eo dimittūt cōcoctōe ma-
 turata: ut gallinæ: palūbæ: colūbæ: perdices. Cætera fere
 arent eo: sed gula patētiorē utūtur: ut gracchuli: corui:
 nices. Quædam neutro modo. Sed uentrem proximum
 habent: qbus plōga colla & angusta: ut porphyriōni.
 Vēter solidipedū asper & durus. Terrestrīū alijs denti-
 culatæ asperitatis: alijs cancellatim mordacitatis. Qui-
 bus dentes utrinq;: nec ruminatio. Hic conficiūtur cibi.
 Hinc in aluū delabūtur. Medio hæc umbilico adnexa oī-
 bus. In hoīe ile īfima parte simile suillo: a græcis appel-
 latur colon: ubi dolorūz magna causa est. Angustissima
 canibus. Qua de causa uehementi nisu: nec sine cruciatu
 leuāt eam. Insatiabilia animalium quibus a uentre p-
 tinus recto intestino trāseūt cibi: ut lupis cernuarijs: &
 in ter aues mergis. Vētres & elephāto quattuor. Cæte-
 ra suis similia pulmo quadraplo maior q̄ bubulo. Ani-
 bus uenter carnosus callosusq;. In uentre hirundinum
 pullis lapilli candido: aut rubenti colore: qui chelidoni
 uocantur: magicis narrati artibus reperiuntur. Et in iu

LIBER

uentrū secundo uētre pilæ rotūditate nigricans tophus
 nullo pōdere: singulare (ut putāt) remediū ægre parien-
 tibus: si tellurem nō attigerit. Ventriculi atq; intestina
 pingui ac tenui omento integūtur: præterq̃ oua gignen-
 tibus. Huic adnectitur lien in sinistra parte aduersus ie-
 cur: cum quo locū aliquando permutat: sed prodigiose.
 Quidam eum putant inesse oua parientibus: item ser-
 pentibus admodum exiguum: ita certe apparet in testu-
 dine: & crocodilo: & lacertis: & ranis. aegocephalo
 aut non esse constat: neq; ijs quæ careant sanguine. Pe-
 culiare cursus impedimentum aliquando in eo. Quam
 obrem inuritur cursorum laborantibus. Et per uulnus
 etiam exempto uiuere aīalia tradūt. Sūt qui putent adi-
 mi risum simul homini: intemperantiāq; ioci constā-
 re lienis magnitudine. asiæ regio sepsis appellatur: i qua
 minimos esse pecori tradūt. & inde ad lienem inuenta
 remedia. at in brileto & tharne: quaterni renes ceruis.
 Contra pēnatis squamosisq; nulli. Cætero summis adhæ-
 rent lumbis. Dexter omnibus est latior: & minus pin-
 guis: sicciorq; Vtriq; autem pinguitudo e medio exit: p̃-
 terq̃ in uitulo marino. animalia i renibus pinguiissima.
 Oues quidam lætaliter circū eos concreto pingui. aliquā-
 do in eis inueniūtur lapilli. Renes habēt omnia quadru-
 pedum: quæ animal generant. Oua pariētū testudo so-
 la: quæ & alia omnia uiscera. Sed homo bubulis simi-
 les uelut e multis renibus compositos. Pectus hoc ē ossa
 præcordijs & uitalibus natura circūdedit. At uentri:
 quem necesse erat increfcere: ademit. Nulli animalium
 circa uentrem ossa. Pectus homini tātum latum: reliqs
 carinatum: uolucris magis: & iter eas aquaticis ma-
 xime. Costæ homini tantum octonæ: suibus denæ: corni-
 geris tredecim: serpentibus triginta. Infra aluum est a

priori parte uesica: quæ nulli oua gignentium præter te-
 studinem. Nulli nisi sanguineum pulmonem habenti.
 Nulli pedibus carentium. Inter eam & alium arteriæ
 ad pubem tendentes: quæ ilia appellantur. In uesica lu-
 pi lapillus: qui syrites appellatur. Sed hominum quibus
 dam diro cruciatu subinde nascentes calculi: & setarū
 capillamenta. Vesica membrana constat: quæ uulnerata
 cicatrice non solidescit: neq; quæ cerebri: aut cor inuol-
 uitur. Plura enim membranarum genera. Fœminis ea-
 dem omnia: præterq̃ uesicæ iūctus urticulus: unde dictus
 uterus: quod alio noie locos appellant. Hoc in reliq; ani-
 malibus uulua. Hæc uiperæ & intra se parietibus du-
 plex. Oua generantium adnexa p̃cordijs. Et in muliere
 geminos sinus ab utraq; parte laterum habet. Funebris
 quotiens uersa spiritum inclusit. Boves grauidas negāt
 præterq̃ dextero uulue sinu ferre: etiam cū geminos fe-
 rant. Vulua eiecto p̃tu melior q̃ edito. Eiectitia uocatur
 illa. Hæc porcaria. Primiparæ suis optima. Cōtra effœ-
 tis a partu: præterq̃ eodē die suis occisæ liuida ac macra
 Nec nouellarū suum præterq̃ primipararū probantur:
 potiusq̃ ueterū: necdū effœtarū: & biduo ante partum:
 aut post partum: aut quo eiecerint die. Proxima eiecti-
 tiæ est occisæ uno die post partū. Huius & sumē opti-
 mum: si modo fœtus non hauserit. Eiectitiæ teterrimuz
 Antiqui abdomē uocabant: priusq̃ cilleret id sciētes: oc-
 cidere non assueti. Cornigera una parte dēta & quæ
 in pedibus talos habent seno pinguescūt. Bisulca scissis-
 ue in digitos pedibus & nō cornigera: adipe. Cōcretus
 & cū refrixie fragilis: spq; in fine carnis. Contra pin-
 gue inter carnē cutemq;: succo liquidū. Quæda; nō pin-
 guescunt: ut lepus: perdix. Steriliora cūcta pingua &
 in maribus & in fœminis. Senescūt celerius p̃pinguia.

LIBER

Oïbus animalibus est quoddā in oculis pingue. Adeps
cunctis sine sensu: qui nec arterias habet: nec uenas. Ple-
risq; dialium est pinguedo sine sensu: quam ob cām sues
spirātes a muribus tradunt rosas. Quin & L. Apro-
nij consularis uiri filio detractos adipēs: leuatūq; corpus
immobili onere. Et medulla ex eodē uidetur esse a iuue-
ta rubens: & senecta albescens. Non nisi canis hęc ossi-
bus. Nec cruribus iumentorū aut canū. Quare fracta nō
feruminātur: qđ defluente euenit medulla. Est aut pin-
guis ijs: qbus adeps. Senosa cornigeris. Nervosa & i spi-
na tātū dorsi ossa nō habentibus: ut pisciū generi. Vrsis
nulla. Leoni in foeminū & brachiorū ossibus paucis exi-
gua admodū. Ceteris enim est tāta duritia: ut ignis eli-
datur: uelut e silice. Iis dura quæ nō pinguescūt. Asinorū
ad tubas canora. Delphinis ossa nō spina. Animal enī
pariunt. Serpentibus spina. Aquatiliū mollibus nul-
la. Sed corpus circulis carnis uinctum: ut sepia atq; lol-
ligini. Et insectis negatur aq; eē ulla. Chartilaginea ani-
malium aquatiliū habent medullā in spina. Vituli ma-
rini chartilaginē: non ossa. Item omnīz auriculæ ac
nares quæ modicum emīnēt flexili mollicia: naturæ p-
uidētia: ne frangerentur. Chartilago rupta nō solide-
scit. Nec præcisa ossa recrescūt: præterq̃ ueterinis ab un-
gula ad suffragina. Homo crescit in longitudine: ad an-
nos usq; ter septenos. Tum deinde ad plenitudinē. Maxi-
me autem pubescens nodū quendam soluere: & præci-
pue ægritudine sentitur. Nervi orsi a corde: bubuloque
etiā circumuoluti similem naturam & causam ha-
bent in omnibus lubricis applicari ossibus nodisq; cor-
porum: qui uocantur articuli. Aliubi interuentu: aliubi
ambitu: aliubi transitu ligātes. Hic teretes: illic lati: ut
in uno quoq; poscit figuratio. Neq; ijs solidantur incisi:

mirumq; vulneratis sumus dolor: præfectis nullus. Sine
neruis sunt quædam animalia: ut pisces: arterijs enī cō-
stant. Sed neq; eæ molli piscium generi. Vbi sunt nerui:
interiores conducunt membra: superiores reuocant: iter
hos latent arteriæ: idest spiritus semitæ: ijs innatant ne-
uæ: idest sanguinis riuī. Arteriarū pulsus in cacumine
maxime membrorū euidentis index fere morborum ī mo-
dulos certos legesq; metricas per ætates stabilis: aut cita-
tus: aut tardus: descriptas ab Eriphilo medicæ uate: mi-
randa arte: nimiam propter subtilitatem desertus. Ob-
seruatio tamen crebri: aut lāguidi ictus: gubernacula ui-
tæ temperat. Arteriæ carent sensu: nā & sanguine. Nec
omnes uitalem continent spiritum: præcisīq; torpescit
tantū pars ea corporis. Aues nec uenas nec arterias ha-
bent: itē serpētes: testudines lacertæ: minimūq; sanguis.
Venæ in prætenues postremo fibras subter totā cutem
dispersæ: adeo in angustā subtilitatē tenuantur: ut pene-
trare sanguis non possit: aliudue q̄ exilis humor ab illo
qui cacuminibus innumeris sudor appellatur: in umbili-
co uenarum nodoso coitu.

De sanguine: & quorum celerrime siccetur: quorū
non coeat: quorum grauiissimus: uel tenuissimus: quo-
rum nullus.

Ca. xxxvij.

Anguis quibus multus & pinguis iracūdia.

Maribus quam fœminis nigrior. Et in iuuen-
ta magis q̄ senio. Et inferiore parte pinguior

Magna & in eo uitalitatis portio. Emissus spiritus tra-
hit secum: & tamen tactum non sentit. Animalīū for-
tiora quibus sanguis crassior. Sapientiora: quibus tenu-
ior. Timidiora: quibus minimus. At quibus nullus hebe-
tia taurorum celerrime coit atq; durescit: ideo pestifer
potu maxime. Aprorum & ceruorum caprarūq; &

LIBER

bubalorum omnium non spissatur. Pinguiſſimus aſinus
Homini tenuiſſimus. Iis qbus plus quaterni pedes nul-
lus. Obesius minus copioſius: qm̄ abſumitur pingui. Pro-
fluuium eius uni fit in naribus homini: alijs nare alte-
ra: alijs utraq;. Quibusdā per inferna. Multis per ora
ſtatuto tempore: ut nuper Macrino uiro prætorio: &
omnibus annis Voluſio Saturnino urbis præfecto: q no-
nageſimū etiam exceſſit annū. Solum hoc in corpore tē-
porariū ſentit incrementū. Siquidem hoſtiæ abūdātio-
rem fundūt: ſi prius bibere. Quæ aīaliū latere certis tē-
poribus diximus: nō habent tunc ſanguinem præ exigui-
as admodū circa corda guttas: miro opere naturæ. Sicut
& in homine: uim̄ eius ad minima momenta muta-
ri: nō modo tantū in ore ſuffuſa materia: uerū ad ſingu-
los animi habitus: pudore: ira: metu: palloris pluribus
modis: item ruboris. Alius enim iræ: & alius uerecun-
diæ. Nam & in metu refugere: & nuſq; eſſe certum
eſt. Multis nō tranſfluere trāſſoſſis: qd̄ hoī tñ̄ euenit.
Nā quæ mutari diximus: colorē alienū accipiūt quodāz
repercūſu. Homo ſolus in ſe mutat. Morbi omnes morſ-
q; ſanguinem abſumunt.

An ī ſanguine præcipatus & tergore: & pilis: &
mammiſ: & uestitu. Ca. xxxviij.

Vnt qui ſubtilitatem animi conſtare non te-
nuitate ſanguinis putent: ſed cute: operi men-
tiſq; corporum. Et tunc magis aut minus bri-
ta eſſe: ut oſtreas: & teſtudines. Boum tergora: ſetas ſu-
um obſtare tenuitati innati ſpiritus: nec puruſ liquidū
q; tranſmitti. Sic & in homine cum craſſior aloſtiorue
excludat cutis. Quæ uero ratio crocodilis: ſi non cruori
ſed duriciæ tergoris tribuatur & ſolertia? Hippopota-
mi corij craſſitudo talis: ut inde tormentur aſtæ. Et tā

men est quædam ingenio medica diligentia. Elephantorum quoque tergora impenetrabiles ad cetras habentur: cum tamen omnium quadrupedum subtilitas animi præcipua prohibeatur illis. Ergo cutis ipsa sensu caret: maxime in capite. Vbi cumque per se hac sine carne est vulnerata non coit: ut in bucca cilioque. Quæ animal pariunt: pilos habent. Quæ ova pennas: at squamas: aut corticem: aut testam: aut testudines: aut cutem puram ut serpentes. Pennarum caules omnium avium præcisæ non crescunt: nullæ autem renascuntur. Membranis volant fragilibus infecta. Humentibus hirundines in mari. Siccis inter tecta uespertilio. Horum quoque alæ articulos habent. Pili a cute exeunt crassa hirti. Fœminis tenuiores. Equis in iuba largi. In armis leoni. Dapsipodi & i buccis & intus in pedibus. Quæ utraq; Troglodytes & in lepore tradit. Hoc exemplo libidinosiores hominum quoque hirtos colligens. Villosissimus animalium lepus. Pubescit homo solus: quod nisi contingat: sterilis in gignendo est: seu masculus: seu fœmina. Pili in homine partim similes: partim postea gignuntur. Congeniti autem non desinunt: sicut nec fœminis magnopere. Inuentæ tamen quædam defluuii capitis invalidæ: uelut languidiores cum menstrui cursus steterit. Quibusdam postgeniti. Viris sponte non gignuntur. Quadrupedibus pilum cadere atque subnasci annuum est. Viris crescunt maxime in capite: ut mox in barba. Recisi non ut herba ab cætera incisura augentur: sed ab radice exeunt. Crescunt & in quibusdam morbis: maxime ptyxis: & in senectate. Defunctorum quoque corporibus. Libidinis congeniti maturius defluunt. At nati celerius recrescunt. Quadrupedibus senectute crassescunt: læque rarescunt. Quadrupedum dorsa

LIBER

pilosa: uētres glabri. Boū corijs glutinū excoquitur tauro
rumq;: Et id p̄cipuū. Māmas homo solus e maribus ha
bēt. Cetera aialia māmārū notas tantū. Sed ne foeminae
quidem in pectore: nisi quæ possunt p̄us suos attollere.
Oua gignentiu nulli. Nec lac nisi aial pariēti. Volncrū
uēspertilo tantū. Fabulosum enim arbitror de strigibus
ubera eas infāntium labris immulgere. Esse in maledi
ctis iam antiquis strigem conuenit: sed quæ sit auiū con
stare non arbitror.

Notabilia animalia quæ mammis Ca. xxxix.

Sini a foetu dolent: idēo sexto mēse arcēt par
a tus: cum equæ anno prope toto præbeāt. Qui
bus solida ungula: nec supra geminos partus.
Hæc omnia binas habent mammas: nec aliubi: q̄ i femo
ribus. Eodē loco bisulca Et cornigera. Boves quaternas
Oues capræ binas. Quæ numeroso fecunda partu: Et
quibus digiti in pedibus: hæc plures habent toto uentre
duplici ordine: ut sues. Generosæ duodenas. Vulgares bi
nis minus. Similiter canes. Alia uētre medio quaternas
ut pātheræ. Alia binas ut leænæ. Elephas tantū sub ar
mis duas: nec in pectore: sed citra in alis occultas. Nul
la in femoribus digitos habentiu. Primi geniti in quan
q; parte sues: primas premūt. Et si escæ sunt faucibus p̄
ximæ: tamē suā nouit q̄sq; in foetu: quo genitus est ordi
ne eaq; alitur: nec alia. Detracto illa alumno suo sterile
scit ilico: ac resilit. Vno uero ex omni turba relicto: sola
munifex: quæ genito fuerat attributa: descēdit. Vrsæ mā
mas quaternas gerūt. Delphini binas i ima alio papil
las tantū nec euidētes: Et paulo in obliquū porrectas.
Neq; aliud animal in cursu lambitur. Et balenæ nituli
q; māmīs nutriunt foetus.

De lacte: Et unde cascus non fiat. Ca. xl.

Vlieri ante septimū mensem p̄fūsum lac in-
 m utile. Ab eo mense quod uitalis est partus: sa-
 lubre. Plerisq; autē totis māmīs: atq; etiā in
 alarū sinus fluit. Camelis lac mulgetur: ne iterū graue-
 fiant. Suauissimū hoc existimatur ad unā mensurā tri-
 bus aquae additis. Bos ante partū nō habet. Ex primo sp̄
 a partu colostrā fiunt: ni admisceatur aqua: i pumicis
 modū coeūt duritia. Asinae prāgnātes cōtinuo lactescūt
 Pullo earū ubi pingue pabulū: biduo a partu maternū
 lac gustasse letale est. Genus mali uocatur colostratio
 Caseus nō fit ex utrinq; dētatis: qm̄ eorū lac nō coit. Te-
 nuissimum camelis: mox equabus. Crassissimum asinae
 ut coaguli uice utantur. Conferre aliquid & candorē
 mulierum cute existimatur. Popeia certe Domitij Ne-
 ronis cōiunx quingentas per omnia secū foetas trahens
 balnearū etiā solio: totū corpus illo lacte macerabat: ex-
 tendi quoq; cutē credens. Omne autē lac igne spiratur:
 humore serescit. Bubulū caseo fertilius q̄ caprinū: ex ea-
 dē mensura pene altero tāto. Quae plures quaternis mā-
 mas hnt caseo inutilia: & meliora quae binas. Coagulū
 inuli leporis: Hædi: laudatū. Præcipuū tñ dasipodis: qd
 & p̄fluuio alui medetur. Vnius utrinq; dentatorū. Mi-
 rum barbaras gētes: quae lacte uiuāt: ignorare aut sper-
 nere casei tot sæculis dotem: densantes id alioquin in-
 acorem incūdum. Et pingue butyrū spuma: id est lactis
 concretiusq; q̄ quod serum uocatur. Non omittendum
 in eo olei uim esse: & barbaros omnes infantesq; no-
 stros ita ungi.

De diuersitate caseorum.

Ca. xli.

Aus caseo Romæ: ubi omniū gentiū bona iu-
 l dicantur: comminus e provincijs nemaurenſi
 præcipua: lesuræ gabaliciq; pagis. Sed breuis

l2 l2

LIBER

ac musteo tantū cōmendatio. Duobus alpes generibus
pabula sua approbāt. Dalmaciæ docleatē mittunt. Cen-
trionica natuficū. Nūerosior apēnino cebanus. Hūc &
liguria mittit ouīū maxie lactis. Auximatē ex umbria.
Mixtoq; etruriæ atq; liguriæ cōfinio lunēsem magni-
tude icōspiciū. Quippe & ad singula milia pōdo præ-
mitur. Proximū autē & urbi uestinum crustuminūq;
& e cedito campo laudatissimū. Et capitirō gregibus
sua laus est agri genti maxima: eā augēte gratiā fumo:
qualis in ipsa urbe conficitur: cunctis præferendus. Nā
galliarum sapor medicamenti vim optinet. Transma-
ria uero bithynius fere in gloria est. Inesse pabulis salē
etiam ubi non detur. Ita maxime intelligitur: omni in
sale caseo senescente. Quales redire in musteum sapore
aceto e thymo maceratos certum est. Tradunt Zoroas-
trem in desertis caseo uixisse annis. xx. ita temperato
ut uetustatem non sentiret.

De differentia membrorum hominis a cæteris
animalibus.

Ca. xliij.

Errestrium solus homo bipes. Vni iuguli: hu-
e meri. Cæteris armi. Vni Vlnæ. Quibus ani-
malium manus sunt intus tantum carnosæ:
extra nervis & cute constant. Digni. Quibusdam in
manibus seni. Caij Oratij ex patritia gente filias duas
obid sedigitas appellatas accepi. Vulcatium sedigitum
illustrem in poetica. Hominis dugiti articulos habent
ternos. Pollex binos: & digitis aduersus uniuersis fle-
titur: per se uero in obliquum porrigitur: crassior cate-
ris. Huic minimus mensura par est. Duo reliqui sibi. In-
ter quos medius longissime protenditur. Quibus ex ra-
pina uictus quadrupedum quinidugiti in prioribus pe-
dibus: reliquis quaterni: Leones: lupi: canes: & pauca

in posterioribus quoq; quinos ungues habet: uno iuxta
cruris articulum dependente. Reliqua quæ sunt mino-
ra digitos quinos. Brachia non omnibus paria esse.
Thraci enim studio in .C. Cæsaris ludo notum est
dextrima fuisse proceriorem. Animalium quædam ut
manibus utuntur priorum ministerio pedum: sedentq;
ad os illis admonentia cibos: ut sciuri.

De simiarum similitudine.

Ca. xliij.

Am simiarum genera perfectam hominis si-
mulationem continent: facie: naribus: auribus
palperis. Quæ solæ quadrupedum & infe-
riorem habent genâ: iam mammæ in pectore: & bra-
chia: & crura in contrarium flexa. Similiter in mani-
bus ungues: digitos: longioremq; mediū. Pedibus paulū
differūt. Sunt enim ut manus prælōgi: sed uestigiū pal-
mæ simile faciunt. Iis quoq; pollex & articuli ut ho-
mini. Et præter genitale tantū. Et hoc in maribus. Vi-
scera etiam interiora omnia ad exemplar.

De unguibus.

Ca. xliiij.

Ungues: qui clausulæ nervorum summæ existi-
mātur omnibus ijs quibus & digiti. Sed si-
miæ imbricati: hominibus lati: & defuncto
crescunt. Rapacibus unci. Cæteris recti: ut canibus: præ-
ter eū q; a crure plerisq; depēdet. Omnia digitos hnt q;
pedes: excepto elephanto. Huic enī informes numero
quidem quinq;: sed indiuisi: ac leuiter discreti: ungu-
lisq; non unguibus similes: & pedes maiores priores
In posterioribus articuli breues. Idem poplites intus
flectit hominis modo. Cætera animalia in diuersum.
Posterioribus articulos pedibus q; prioribus. Nam quæ
aial generāt: genua ante se flectunt: & suffraginū ar-
tus in aduersum. Homini genua & cubiti cōtraria. Itē

l2 l2 ij

LIBER

urfis & simidriū generi: ob id minime pernicious. Qua
 parientibus quadrupedum crocodilo. Lacertis priora
 Gemia post curuantur: posteriora in priorē partē. Sūt
 autem crura his obliqua humani pollicis modo. Sic &
 multi pedibus: praterq̃ nouissima salientibus. Aues ut
 quadrupedes alas in priora curuāt: suffragines in poste
 riora. Hominis genibus quēdā & religio inest obser
 uatione gentium. Hæc supplices attingunt. Ad hæc ma
 nus tendunt. Hæc ut aras adorant: fortassis quia inest
 ijs uitalitas. Namq; in ipsa genu utriusq; commissura
 dextra leuāq; a priore parte gemina quēdā buccarum
 inanitas est: qua p̃fossa cen uinculis spiritus fugit. In
 est & i alijs partibus quēdā religio: sicut dextra oscu
 lis auersa appetitur. In fide porrigitur. Antiquis græ
 ciæ in supplicando mentum attingere mos erat. Est in
 aure ima memoriæ locus: quē tāgentes attestamur. Est
 post aurē aquæ dextrā nemefios: quæ dea latinū nomē:
 ne in capitolio quidē inuenit: quo referimus tacto ore
 p̃ximū a minimo digitū: ueniā sermonis a dijs exposcē
 tes. Varices in cruribus uiro t̃m mulieri raro. C. Mariū
 qui septies consul fuit stantē sibi extrahi passum unum
 dominē Oppibus auctor est. Omnia animalia a dextris
 partibus incedunt: sinistris incubant. Reliqua ut libi
 tum est: grandīūtur. Leo t̃m & camelus pedatim: hoc
 est ut sinister pes non transeat dextrū: sed subsequatur
 Pedes homini maximi: fceminis tenuiores: i omni gene
 re sura homini t̃m: & crura carnosā. Reperitur apud
 auctores in ægypto quēdā nō habuisse suras. Vola ho
 mini t̃m exceptis quibusdā. Nāq; & hinc cognomina
 inuenta. Planci: Plauti: Scauri: Pansæ: sicuti a cruribus
 Vari: uariæ: uatini: quæ uitia: & in quadrupedibus so
 lidas habēt ungulas: quæ nō sunt cornigera. Igitur pro

eis telū ungula ē illis. Nec talos habēt eadē. At quæ bi-
sulca sunt: habēt. Idē digitos habētibus non sunt. Neq;
prioribus pedibus oīno ulli. Camelo tali similes bubulis
sed minores paulo. Est. n. bisulcū discrimine exiguo pes
imū uestigio carnosō ut ursi. Quā de causa in longiore
itinere sine calciatū fatiscūt. De Vngulis. Ca. xlvī.

Ungulae ueterino tm̄ generi renascūtur. Sues ī
illyrico quibusdā locis solidas habēt ungulas
Cornigera fere bisulca. Solida ungula & bi
corne: nullū. Vnicorne asinus tm̄ indicus. Vnicorne bisul-
cum: orix. Talos asinus indicus unus solidipedū habet.
Nā sues ex utroq; genere existimātur: ideo foetus earū
hominū qui existimarūt habere facile cōuicti. Lynx tm̄
digitos habentium simile quiddam talo habet. Leo etiā
num tortuosos. Talus autem rectus est in articulo pedis
uentre eminens: concano in uertebra ligatus.

De Pedibus auium & unguibus. Ca. xlvī

Vim alia digitata: alia palmipedes: alia ī-
ter utruq; digitis diuisis adiecta latitudine
Sed omnibus quaterni digiti: tres in superio-
re parte: unus in calce. Hic deest quibusdam longa cru-
ra habentibus. Inx sola utruq; binos habet. Eadē lin-
guam serpentium similem in magnā longitudinē por-
rigit. Circumagit collum in aduersum se. Vngues ei grā-
des ceu gracchulis. Auium quibusdam grauioribus ī cru-
ribus additi radij. Nulli uncos habentium ungues lon-
gi pedes. Porrectis ad caudam eā cruribus uolant. Qui-
bus breues contractis ad medium. Qui negant uolucrē
ullam sine pedibus esse: confirmant & apodas habere
& nycterin: & drepanin in eis: quæ rarissime appa-
rent. Visæ iam etiam serpentes anserinis pedibus.

De pedibus insectorū a duobus centum. Ca. xlvv

l2 l2iij

LIBER

i Insectorū animalīū pedes primi longiores du-
ros habētibus oculos ut subinde pedibus eos
tergāt: ceu notamus in muscis: Quæ ex ijs no-
uissimos habēt longos: salūt ut locustæ. Omnibus autē
ijs seni pedes. Araneis quibusdā prælongi accedūt bini
Internodia singulis terna. Octonos & marinis esse di-
ximus polypis: sæpijs. loliginibus: cancris: qui brachia
in contrariū mouent pedes in orbem: aut in obliquum.
Idem soli animalīū rotundi. Cætera binos pedes duces
habent: cancri tm̄ quaternos. Quæ hunc numerum pe-
dum excessere terrestria ut pleriq; uermes: non infra
duodenos habēt: aliqua uero & centenos. Numerus pe-
dum impar nulli est. Solidipedum crura statim iusta
nascuntur mensura. Postea ex porrigentia se uerius quā
crescētia: Itaq; in infantia scabunt aures posterioribus
quod addita ætate non queunt. Quia longitudo super-
ficiem corporū solā ampliat. Hac de causa inter initia
pasci: nisi submissis genibus non possunt: nec usq; dum
cervix ad iusta incrementa perueniat.

De pomilionibus & genitalibus. Ca. xlvij.

Omilionū genus in omnibus animalibus est:
p atq; etiā inter uolucres. Genitalia maribus
quibus essent retro satis diximus. Ossea sunt
lupis: uulpibus: mustelis: uinerræ. Sunt ijs etiā calcilo
humano remedia præcipua. Vrsō quoq; simul ut expi-
rauerit cornescere aiunt. Camelino arcus intēdere ori-
entis populis fidiissimum. Necnon in aliqua gentium
quoq; in ijs discrimina. Et sacrorum etiā citra perni-
ciem amputatis matris deum gallis. Contra mulierum
paucis prodigiosa assimilatio sicut hermaphroditis
utriusq; sexus. Quod etiam quadrupedum generi ac-
cidisse Neronis principatu primum arbitror. Osten-

tabat certe hermaphroditas subiuges carpento suo equas
in treberico galliæ agro repertas: ceu plane uisenda res
esset: principem terrarum insidere portentis. Testes pe-
cori armentorum ad crura decidui: suis adnexi: delphi
no prælongi: ultima conduntur alio: et elephantis oc-
culi. Qui oua parientium lumbis intus adhærent: qua-
lia ocissima in uenere. Piscibus serpentibusque nulli: sed
eorum uice binæ ad genitalia a renibus uenæ. Buteoni-
bus terni. Homini tantum iniuria aut sponte naturæ frā-
guntur. Idque tertium ab hermaphroditis et spadoni-
bus semiuiri genus habet. Mares in omni genere fortio-
res: præterquam in pantheris et ursis. De Caudis Ca. xlix.

Audæ præter hominem ac simias omnibus fe-
re animalibus: et oua gignentibus pro desi-
derio corporum. Nudæ hirtis et apris setosæ
ut equis. Amputatæ lacertis et serpentibus renascun-
tur. Piscium meatus gubernaculi modo regunt. Atque etiā
in dextram ac leuam motæ: ut remigio quodam impel-
lunt. Lacertis inueniuntur et geminæ. Bouum caudis lo-
gissimus caulis: atque in ima parte hirtus. Idem asinis lo-
gior quam equis: sed setosus ueterinis. Leoni infima parte:
ut bubus et sorici: et pantheris non ita uulpibus et
lupis uillosus ut ouibus: quippe præcior. Sues itorquet.
Canum degeneres sub alium reflectunt. De Vocibus. Ca. l.

Ocem non habere nisi quæ pulmonem et arte-
rias habent: hoc est nisi quæ spirant Aristoteles
putat. Idcirco et insectis sonum esse non uo-
cem: intus meante spiritu et incluso sonante. Alia mur-
mur edere: ut apes. Alia cum tractu stridorem: ut cicadæ.
Recepto enim ut duobus sub peccatore cauis spiritu
mobili occurrente membrana intus atritu eius sonare
uiscera sat notum est. Cætera simul cum uolatu incipere

l2 l2 iij

LIBER

audiri: & desinere: ut muscas: apes: Sonum enim attritu & interiore dura non anima reddi. Locustas pennarum & femorū attritu sonare creditur sane. Itē aquatiliū pectines stridere cum uolant. Mollia & crustis intecta nec uocem: nec sonum ullum habere: Sed & ceteri pisces quis pulmone & arteria careant: non in eum sine ullo sono sunt. Stridorem eum dentibus fieri canillantur. Et iis qui aper uocatur in acheloo anne: grūnitum habet: & alij de quibus diximus oua parictibus Sibilus serpentibus longus. Testudini abruptus. Ranis sonus sui generis: ut dictum est: nisi si & in his ferenda dubitatio est: qui mox in ore concipitur non in pectore. Multum tamen in his refert & locorum natura. Multe in macedonia traduntur. Muti & apri. Animum loquaciores quæ minores & circa coitus maxime. Alijs in pugna uox in coturnicibus. Alijs ante pugnam ut perdecibus. Alijs cum uincere ut gallinaceis. Tisdem sua maribus. Alijs eadem ut foeminis: ut lusciniarū generi. Quædam toto anno canunt: quædam certis temporibus: ut in singulis dictum est. Elephas circa nares ore ipso sternutamento similem elidit sonum: per nares autem tubarū raucitati. Bubus tantum foeminis uox grauior: in alio omni genere exilior quæ maribus. In homie etiam castratis. Infantis nascentis nulla auditur anteq̃ totus emergat utero. Primus sermo anniculo est. Semestris locuta est Croesi filius in crepūdijs. Quo prodigio totum id cecidit regnū. Qui celerius fari cœpere: tardius ingredi incipiunt. Vox roboratur a tredecim annis. Eadem in senecta exilior. Neq; in alio animalium sæpius mutatur. Mira præterea sunt de uoce digna dictu in theatrorum orchestris scobe: aut harena superiecta deuoratur: & in rudi parietum circumiectu. Etiam dolijs inanibus

currit eadē conuuo uel recto parietū spatio: quis leui so-
no dicta uerba ad alterū caput pferens si nulla inæquali-
tas ipediat. Vox in hoīe magnā uultus pte habet. Agno-
scimus eā priusq̃ cernamus nō aliter q̃ oculis. Totidēq̃
sunt eā: quot in rerum natura mortales: & sua cuique
sicut facies. Hinc illa gentium: totq̃ linguarum toto or-
be diuersitas. Hinc tot cantibus & modulis flexiones.
Sed ante omnia explanatio animi: quæ nos distinxit a
feris. Inter ipsos quoq̃ hoīes discrimen alterū aq̃ gran-
dem q̃ a beluis fecit.

De agnascantibus membris: & dicta Aristotelis de
uita hominis.

Ca. li.

Embra animalibus agnata: inutilia sūt: sicut
m Sextus homini semper digitus. Placuit in aegy-
pto nutrire portēcum: binis & in aduersa ca-
pitis parte oculis hominem: sed ijs nō cernētem. Miror
quidem aristotelem nō modo credidisse pscita uitæ esse
aliqua i corporibus ipsis: uerum etiam prodidisse. Quæ
quāq̃ uana existimo: nec sine cōtatione proferenda: ne
in se quisq̃ & auguria anxie quærat: attingam tamen
quæ tātus uir in doctrina nō sprenit. Igitur uitæ breuis
signa ponit raros dentes: prælongos digitos: plumbeum
colorem: pluresq̃ in manu incisuras: nec perpetuas. Con-
tra longæ esse uitæ incuruos humeris: & in manu una
duas incisuras longas habentes: & pluresq̃. xxxij. den-
tes habentes: auribus amplis: Nec uniuersa hæc (ut ar-
bitror) sed singula obseruat. Friuola (ut reor) & uul-
go tamen narrata. Addidit morum aspectus simili
modo apud nos Trogus: & ipse auctor seuerissimus:
quos uerbis eius subiiciam. Frons ubi est magna segnem
animum subesse significat. Quibus parua mobilē. Qui-
bus rotunda iracundum: uelut hoc uestigio tumoris ap-

LIBER

parente. Supercilia quibus porriguntur in rectum: molles significant. Quibus iuxta naxum flexa sunt austeros. Quibus iuxta tempora inflexa derisores. Quibus in totum demissa: maliuolos & inuidos. Oculi quibuscunque sunt longi: maleficos esse induant. Qui carnosos a naribus angulos habent: malitiæ nota præuienti. Candidi pars extenta notam impudentiæ habet. qui identidem autem operire solent inconstantia. Auricularum magnitudo loquacitatis & stultitiæ nota est. Hactenus Trogius.

De anima: & de habitu animalium:

& quæ gustata interimant: & de

uictu hominis: & quibus decussis

non coquatur.

Ca. liij.

Nimæ leonis uirus graue: Vrsi pestilens. Contacta halitu eius attingit nulla fera: citiusque putrescunt afflatæ reliquis. Hominis tantum natura infici uoluit pluribus modis: & ciborum ac dentium uitijs: sed maxime senio. Dolores sentire non poterat: tactu sensuque omni carebat sine qua nihil sentitur. Eadem comeabat ab eo recens assidue exitura supremo: & sola ex omnibus superfutura. Denique hæc trahebatur e caelo. Huius quoque tamen reperta poena est: ut neque id ipsum quo uiuitur in uita iuuaret. Parthorum populis hoc præcipue & a iuuenta propter indiscretos cibos: namque & uino foetent ora nimio. Sed si bi procures medentur grano assyrij mali: cuius est suauitas præcipua in esculenta addito. Elephantorum anima serpentes extrahit. Cernuorum item urit. Diximus hominum genera qui uenena serpentium suctu e corporibus exigere. Quin & suis serpentibus in pabulo sunt: & alijs uenenum est. Quæ insecta appellauimus omnia olei aspersu necantur. Vultures unguento quidem fugantur.

tur. Alia alios appetunt odores. Sarabei rosa. Quosdā
 serpentes scorpio occidit. Scythæ sagittarum ungūt aci-
 em uiperina sanie & humano sanguine. Irremediabi-
 le id scelus. Mortem ilico affert leui tactu. Quæ anima-
 lium ueneno pascere dixerimus. Quædam innocua
 alioquin uenenatis pasta noxia fiunt & ipsa. Apros i
 pamphilia & ciliciæ montosis salamandra ab ijs deu-
 rata qui edere moriuntur. Nec enim est intellectus ullus
 in sapore uel odore. Et aqua uinumq; interimit. Sala-
 mandra ibi immortalis: uel si omnino biberit: unde pote-
 tur. Item rana quam uocant rubetam: tantum insidia-
 rum est uitæ. Vespæ serpente auide uescuntur. Quo ali-
 mento mortiferos ictus faciunt. Ideoq; magna differen-
 tia est uictus: ut in tractu pisce uiuentium Theophra-
 stus prodidit. Bones quoq; pisce uesci: sed non nisi uiuē-
 te. Homini cibus utilissimus simplex. Acervatio saporū
 pestifera: & condimenta perniciosiora. Difficulter au-
 tem perficiuntur omnia in cibus acrida: nimia: & auide
 hausta: & æstate quam hyeme difficilior: & in sene-
 cta quam in iuuentute. Vomitiones homini ad hæc in re-
 medium excogitate: frigidiora corpora faciunt. Inimi-
 cæ oculis: maxime autem dentibus. Somno concoquere
 corpulentiam quam firmitati utilius. Ideo athletas ma-
 lunt cibos ambulatione perficere. Peruigilio quidē præ-
 cipue uincuntur cibi.

De corpulentia augenda uel minuen-
 da: & quæ gustu famem ac sitim
 sedent.

Ca liij.

Vgescūt corpora dulcibus atq; pinguib; &
 a potu. Minuuntur siccis & aridis frigidisq;
 ac siti. Quædam animalia & pecudes quo-
 q; in africa quarto die bibunt. Homini non ante diem

LIBER

septimum letalis in edia. Durasse & ultra undecim;
plerosq; Certum est mori esuriendi semper inexplibili
aviditate aialium uni hoī. Quædā rursus exiguo gustu
famem ac sitim sedant: conservantq; vires: ut butyrum:
ut titipace: glycyrrizon. Perniciosissimū autē & in om
ni vita quidem quod nimium. Præcipue tamen corpori:
minuiq; quod gravat quolibet modo utilius. Verum ad
reliqua naturæ transeamus.

C. PLINII SECUNDI NATURALIS HISTORIAE. LIBER. XII. PROOEMIUM.

NIMALIVM OMNIVM QVÆ
nosci potuere naturæ generatim mem
bratimq; ita se habent. Restant neq;
ipsa anima carentia: quādoquidem ni
hil sine ea vivit: terra edita: ut idē erit
ta dicantur: ac nullum fileatur rerum naturæ opus. Divi
fuere occulta eius beneficia. Summumq; munus homini
datum: arbores silvæq; intelligebantur. Hinc primum
alimentum. Harum fronde mollior specus: libro uestis:
Etiamnum gentes sic degunt. Quo magis ac magis ad
mireris ab his principijs cædi montes in marmora. Ve
stes a seribus peti. Vnionem in rubri maris profundo.
Smaragdū in ima tellure quæri. Ad hoc excogitata sunt
aurum vulnere. Nimirum quoniam parum est collo cri
nibusq; gestari: nisi infoderentur etiam corpori. Quā
obrem sequi par est ordinem vitæ: & arbores ante alia
dicere: ac morbis primordia ingerere.

De arborum honore: & quādo platanus primum i
italia: & de natura earum.

Ca. i.

b Ae fuere numinū templa: priscoq; ritu ut simplicia rura etiam nunc deo præcellentem arborem dicant. Nec magis auro fulgentia atq; ebores simulacra q̄ lucos. Et in ijs silentia ipsa adoramus Arborū genera numinibus suis dicata perpetuo seruantur. Vt Ioui esculus. Apollini laurus. Minervæ olea. Veneri myrtus. Herculi populus. Quin & siluanos Faunosq; & deorū genera siluis: ac sua numina tanq̄ e caelo attributa credimus. Arbores postea blandioribus fruge siccis hoīem mitigauere. Ex ijs recreās mēbra olei liquor uiresq; potus uini: tot deniq; sapores annui sponte uenientes: & mēsa: depugnetur licet earū cā cum feris: & pasti naufragorū corporibus pisces expetātur: etiam nū tamen secundæ. Mille præterea sunt usus earū: sine quis uita degi nō possit. Arbore sulcamus maria: terrasq; ad mouemus. Arbore exædificamus tecta. Ex arbore & simulacra numinum fuere: nondū precio excogitato beluarū cadaueri: atq; ut a dijs nato iure luxuriæ eodē ebores numinum ora spectarentur: & mensarū pedes. Pro dunt alpius coercitas & tam inexuperabili munimēto gallias hanc primum habuisse causam superfundendi sese italiæ: q̄ Elico ex heluctijs cinis eorū fabrilem obartē romæ commoratus ficū siccam & uiam: oleiq; ac uini præmissa remeans secū tulisset. Quapropter hæc uel bello quæsisse uenia sit. Sed quis nō iure miretur arboreū umbræ gratia tm̄ ex alieno petita; orbe? Platanus ea est. Hæc per mare ionii in Diomedis insulam eiusdē tumuli gratia primū inuēta. Inde in siciliam trāsgressa: atq; inter primas donata italiæ: etia; ad morinos usq; peruectā: ad tributariū etiam pertineus solū: ut gentes uectigal & pro umbra pēdāt. Dionysius prior siciliæ tyrānis regiū urbem trāstulit eas: domus iuxta mira

LIBER

culū: ubi postea factū gymnasiū: nec potuisse in amplitu-
dinem adlescere: & alias fuisse in italia: ac nomina-
tim hispania apud auctores inuenitur. Hoc actū circa ca-
ptæ urbis ætatem: tantūq; posteaq; honoris increuit: ut
mero infuso enutrientur. Compertū id maxime prodes-
se radicibus. Docuimusq; etia; arbores uina potare. Ce-
lebratæ sunt primū in ambulatione achademie athenis
cubitorū. xxx. sex unius radice ramos antecedente. Nūc
est clara in lycia sotia gelidi fōtis amœnitate itineri ap-
posita domiciliij modo caua octoginta atq; unius pedum
specu: numerofo uertice: & se uastis protegens ramis ar-
borū instar agros longis obtinens umbris: ac ne quid de-
sit speluncæ imagini saxea intus crepidinis corona mu-
scos complexa pumices extat: tam digna miraculo: ut
Licinius Mutianus ter cōsul: & nuper prouinciæ eius
legatus prodendū etiam posteris putarit: epulatum itra
eam se cum duo deuicesimo comite. Large ipsa toros p-
bente fronde: ab oī afflatu securū optantem imbriū per
folia crepitus. Lætiorē q̄ marinorū nitore picturæ ua-
rietate laqueariū auro cubuisse in eadē. Aliud exemplū
Caij pricipis in ueliterno rure mirati unius tabulata: la-
xisq; ramorū trabibus scamna patula & in ea epulan-
ti cū ipse pars esset umbræ q̄ndecim conuiuariū ac minē
sterij capace triclinio: quā coenam appellauit: ille nidū.
Et gortynæ in insula creta iuxta fontem platanus una ī
signis utriusq; linguae monumentis. nūq̄ folia dimittens
Statimq; ei græciæ fabulositas superfluit: Ione; sub ea
cū Europa cōcubuisse. Ceu uero nō alia eius generis ecē
in cypro: sed ex ea primū in ipsa creta ut ē natura hoīū;
nouitatis audida. Platani satæ regenerauere uitū: q̄nquē
dē cōmēdatio arboris eius nō alia maior ē: q̄ solē æstate
arcere: hyeme admittere. Inde in italiā quoq; ac subur-

bana sua Claudio principe Marcelli esernini. libertus:
sed qui se potētiae causa Cæsaris libertis adoptasset spa
do thessalicus prædices ut merito dici posset. Is quoq;
Dionysius transtulit id genus. Durantque etiam in ita
lia portenta terrarum: præter illa scilicet quæ ipsa exco
gitauit italia.

De cameplatano: & q̄s totōderit uiridaria. Ca. ij.

Anq; & cameplatani uocātur coactæ bræui
tatis: quoniā arborū etiā abortus inuenimus.

Hoc quoq; ergo in gñe pumilionū infelicitas
dicta erit. Fit autē & serendi gñe & recidēdi. Primus
Cn. Martins ex equestri ordine Diui Augusti amicus i
uenit nemora consilia intra hos. lxxx. annos.

De peregrinis arboribus: & malo assyria Ca. iij.

Eregrina cerasi persicæ quæ & oēs quarum
gracia noīa aut aliena. Sed quæ ex ijs incolarū
numero esse cœpere: dicentur inter frutiferas

In præsentia externa psequemur: a salutari maxime or
si. Malus assyria: quam alij uocant medica; uenenis me
detur: Folium eius est uedonis intercurrentibus spinis.
Pomum ipsum alias non manditur: odore præcellit
foliorum quoq; qui transit in uestes una cōditus: arcet
q; animalium noxia. Arbor ipsa omnibus horis pomife
ra est: alijs cadentibus: alijs maturescentibus: alijs uero
subnascētib; Tētauere gentes transferre ad se propter
remedij præstatiā fūtilibus in uasis dato p auernas ra
dicibus spiramento. Qualiter omnia transitura longi
us seri artissime quæ meminisse cōueniet. ut semel quæ
q; dicantur. Sed nisi apud medos & in perside nasci no
luit. Hæc est cuius grana parthorum procures inco
quare diximus esculentis: commendandi halitus gra
tia. Nec alia arbor laudatur in medis. Lanigeras serū in

LIBER

mentionem gentis eius narravimus.

De india arboribus: vel quando primum romæ hebe-
nus.

Ca. iij.

Tem india arborū magnitudinē unam: quam
i peculiarius Virgilius celebravit hebenū nū-
q̄ alibi nasci professu: Herodotus eam æthio-
piæ intelligere maluit: tributū uice regibus p̄sidis e ma-
terie eius centenas phalangas tertio quoq; anno pensi-
tasse æthiopias cum auro & ebore prodendo. Nō omit-
tendū id quoq; uicenos dentes elephātorū grandes: qm̄
ita significauit: æthiopas eadem cā pendere solitos tan-
ta ebore auctoritas erat: urbis nostræ trecētesimodeciō
āno. Tunc. n. auctor ille historia; cōdidit Thurijs in ita-
lia. Quo magis mirū est: qd̄ eidem credimus: q̄ padum
amnem nō uidisset: nemini ad id tempus asiæ graciāq;
aut sibi cognitū. Aethiopiæ forma ut diximus. Meroen
usq; nuper allatam Neroni principi rarā arborez hebe-
nū. A meroe usq; ad syenē sinez imperij per nongēta no-
naginta sex mil. pass. nullāq; aliam nisi palmarū gene-
ris esse docuit. Iō fortassis in tributorū auctoritate ter-
tia res fuerit hebenus. Romæ eā magnus Pōpeius in tri-
umpho mithridatico ostēdit. accendi eam Fabianus ne-
gat. Vritur tñ odore iucūdo. Duo genera eius. Rarū id
q̄d̄ melius arboreum tronco enodi: materiæ nigri splen-
doris: ac uel sine arte p̄tinus iucūdi. Alterū fruticosū cy-
tisi modo. & tota india dispersum est.

De spina & ficu indicis.

Ca. v.

Bi & spina similis: sed deprehēsa uel lucer-
i nis igni protinus transiliēte. Nūc eas exponā
quas mirata est Alex. magni uictoria: orbe eo
patefacto. Ficus ibi exilia poma habet. Ipsasse semper
serens: uastis diffunditur ramis. Quorum pōdera adeo

in terram cruantur: ut annuo spatio infigantur: nos
namq; sibi propaginē faciant circa parentem in orbes:
quodā opere topiario. Intra sepē eam astuant pasto-
res: opacā pariter & munitā uallo arboris: decora spe-
cie subter intuenti pculue fornicato ambitu. Superio-
res eiusdē rami in excelsū emicāt: filiosa multitudinē
uasto matris corpore: ut. lx. pas. pleraq; orbem colligāt
Vmbra uero bina stadia operiant. Foliorū latitudo pel-
tæ effigiem amazonice habet. Ea causa fructū integens:
crescere prohibet. Rarusq; est nec faba magnitudinem
excedēs. Sed per folia solibus coctus prædulci sapore dī-
gno miraculo arboris gignitur circa acesinē maxime
amnem.

De arbore pala: & arboribus indi-
eis sine nominibus: & laniferis.

Ca. vi.

Aior alia pomo & suauitate præcellentior
quo sapiēiores indorū uiuūt. Foliū alas auis
imitatur longitudie triū cubitorū latitudie
duū. Fructū e cortice mittit admirabilē succi dulcedine:
ut uno quaternos satiet. Arbori nomē palæ pomo: arie-
næ pluriā ē in sidracis expeditionū Alex. terminio. Est et
alia similis huic: dulcior pomo: sed interraneorū ualitu-
dini infesta. Edixerat Alex. ne q; agmis sui id pomū de-
tingeret. Genera arborū macedones narrauerunt: ex ma-
iore parte sine nominibus. Est & terebintho similis
cætera: pomo amygdalis: uel minore tm magnitudine
præcipuæ suauitatis in bactris. vtiq; hanc aliqui tere-
binthū esse proprii generis potiusq; similē ei putauerūt
Sed unde uestes lineas faciunt: folijs moro similis: cali-
ce bomicino cynorhodo: serunt eam in campis: nec est
gratior ullarum prospectus. Oliua idia sterilis: præter
q; oleastri fructu.

De piperis arboribus: &
gariophylo: & alijs pluribus.

Ca. vii.

LIBER

Assim uero quæ piper gignunt: iuniperis nō
 p stris similes: q̄q̄ in frōte caucasi solibus oppo
 sita gigni tm̄ eas aliqui tradidere. Semina 4
 iunipero distāt paruulis siliquis: quales in phasiolis uī-
 demus. Hæ priusq̄ dehiscant: decerp̄tæ tostæq̄ sole fa-
 ciunt quod uocatur piper longū. Paulatim uero dehi-
 scentes per maturitatē: ostendūt candidum piper: quod
 deinde tostū solibus: colore rugisq̄; mutatur. Verū &
 ijs sua iniuria est: atq̄; cæli intemperie carbūculantur:
 fiuntq̄; semina cassa & inania: quod uocāt brechma-
 sin: indorū lingua sic significante abortū. Hoc ex omni
 genere asperrimū: leuissimūq̄; & pallidū. Gratius ni-
 grum: lenisq̄; utroq̄; candidū. Non est huius arboris ra-
 dix: ut aliqui existimauere: quā uocāt singiuerim: alijs
 uero gingiberim: q̄q̄ sapore simili. Id enim in arabia
 atq̄; troglodytica in uillis nascitur. Paruæ hæc radi-
 ce candida. Celeriter ea cariā sentit: quā in tanta ama-
 ritudine. Preciū eius in libras sex. Piper longū facillime
 adulteratur alexandrino sinapi. Emitur in libras. xxy.
 Albū. xvij. Nigrū. xiiij. V sum eius adeo placuisse mirū
 est. In alijs quippe suauitas coepit in alijs species inui-
 tauit. Huic hæc pomi: nec bassē cōmendatio est aliqua.
 Sola placere amaritudie: & hanc in indos peti. Quis
 ille qui primus cibos experiri uoluit? aut cui in appetē-
 da auiditate esurire non fuit satius? V trūq̄; siluestre gē-
 tibus suis est: & tamē pondere emitur ut aurū uel ar-
 gentū. Piperis arborē iam etiā habet italia maiore myr-
 to: nec absimilē. Amaritudo grano eadē quæ piperi mu-
 steo creditur esse. Deest tota illa maturitas ideoq̄; &
 rugarū: colorisq̄; similitudo. Adulteratur iuniperi bac-
 cis mire uim trahentibus. In pondere quidē multis mo-
 dis. Est etiā nū in india piperis grani simile: quod uocā

tur gariophylū grādius fragiliusq;. Tradunt in indico
luco id gigni. Aduhitur odoris gratia. Fert & in spi-
nis piperis similitudinē: prācipua amaritudine folijs
paruis: densisq; cyperi mō: ramis triū cubitorū: cortice
pallido: radice lata: lignosaq; buxei coloris. Hac i aqua
cū semie excepta in aëreo uase medicamentū fit: qđ uoca-
tur lycion. Ea spina & in pelio mōte nascitur: adulte-
ratq; medicamentū. Itē asphodeli radix: aut fel bubu-
lū: aut absinthiū uel thus uel amurca. Lytriū aptissimū
medicinæ qđ est spumosum. Indi in utribus camelorū
aut rhinocerotū admittūt. Spinā ipam grācia quidam
pixacanthum chironium uocant.

De machir: & arboribus amanæ gētis. Ca. viij.

T machir ex india aduehitur cortex rubēs: ra-
e dicis magnæ: noīe arboris suæ. Qualis sit ea:
incōpertū habeo. Corticis melle decocti usus
in medicina ad dysentericos p̄cipuus habetur. Saccha-
ron & arabia fert: sed laudatius india. Est autem mel
in arundinibus collectū: gūmiū mō candidū: dētibus fra-
gile. Amplissimū nucis auellanae magnitudine: ad medi-
cinæ tm̄ usum. Cōtermina indis gens ariana appellatur
cuius spina lachrymarū prāciosa: myrrhæ similis: acces-
su ppter aculeos anxio. Ibi & frutex pestilēs rapha-
ni: folio lauri: odore equos inuitāte: q; pene equitatu or-
bauit Alex. priō itroitu. Quod & in gedrosijs accidit.
Itē laurino folio. Et ibi spina tradita est: cuius liquor
aspersus oculis cæcitātē ifert aīalibus oībus. Necnō &
herba p̄cipui odoris referta minutis serpētibus: quarū
ictu p̄tinus moriendū esset. Onosicritus tradit in hyr-
caniæ cōuallibus ficis similes esse & arbores: quæ uocē-
tur occhi: ex qbus defluat mel horis matutinis duabus.

De bdellio & arboribus persici maris. Ca. ix.

LIBER

Icina est bactriana: in qua bdellium nomina-
 tiſſimū. Arbor nigra eſt: magnitudine oleæ
 folio roboris: fructu caprifici: naturæq; gū-
 mi. Alij brochon appellāt: alij malachrā: alij maldacō.
 nigrum uero & in offas conuolutū hadrobolū. Eſſe autē
 debet tranſlucidum: ſimile cæræ: odoratū: & cum frica-
 tur pingue: guſtu amarū cetera acorē. In ſacris uino per-
 fuſum odoratiuſ. Naſcitur & in arabia indiaq; &
 media ac babylone. Aliqui parthicum uocant ex media
 aduectū. Faciliuſ hoc & cruſtoſiuſ: amariuſq; & gū-
 moſum. Adulteratur amygdala nuce. Cætera eiſ gene-
 ra cortice: & ſcordaſti. Ita uocatur arbor æmula gum-
 mi. Sed depræhenduntur (quod ſemel dixiſſe & in cæ-
 teroſ odores ſatis ſit) odore: colore: pondere: guſtu: igne
 Bactriano nitor ſiccus: multi quæ candidi ungues. Præ-
 terea ſuū ponderiſ: quod grauiuſ eſſe aut leuiuſ non de-
 beat. Preciū ſincæro in libras decē tantū. Gentes ſupra-
 dictaſ perſiſ attingit: rubro mari: quod ibi perſicum uo-
 cauiſus longe in terra æſtuſ agente. Mira arboruſ na-
 tura. Namq; eroſæ ſale inuectiſ dereliſtiſq; ſimileſ ſicco
 littore radicibuſ nudis polyporū modo amplexæ ſteri-
 leſ harenas ſpectantur. Eadē mari adueniente ſtutibuſ
 pulſatæ reſiſtunt immobileſ. Quin & pleno æſtu ope-
 riuntur totæ. Apparet quæ rerū argumētis aſperitate
 aquarū illaſ ali. Magnitudo miranda eſt. Specieſ
 ſimileſ unedoniſ. Pomum amygdaliſ extra: intuſ con-
 cortiſ nucleis.

De arboribuſ perſicæ inſulæ: & lanigeriſ
 arboribuſ. Ca. x.

Xloſ inſula in eodem ſinu eſt: repleta ſiluſ
 qua ſpectat orientem: quaq; & ipſa æſtu ma-
 riſ perſunditur. Magnitudo ſinguliſ arbori

bus fici. Flos suauitate inennarrabili. Pomum lupino si-
mule: propter asperitatem intactum omnibus animalibus.
Eiusdem insulae excelsiore suggestu lanigeræ arbo-
res alio modo q̄ serum. Iis folia infœcunda: quæ ni mi-
nora essent: vitium poterant uideri. Ferunt cotonei ma-
li amplitudine cucurbitas: quæ maturitate ruptæ osten-
dunt lanuginis pilas: ex quibus uestes præcioso linteo
faciunt.

De Gossipio: & arboribus ex quibus
uestes fiunt: & quibus modis con-
stent arborum fructus.

Ca. xi.

Arbores uocant gossipios fertiliores etiam ty-
a lo in minore: quæ distat decem milia passuum.

Iuba circa fruticem lanugines esse tradit. li-
teatq̄ fieri indicis præstantiora. Arabiæ autem arbores
ex quibus uestes faciant: cynas uocari: folio palmæ simi-
li. Sic indos suæ arbores uestiunt. In tyliis autē & alia
arbor floret albæ uiolæ specie: sed magnitudine quadri-
plici sine odore quod miremur. In eo tractu est & alia
similis: foliosior tamen: roseique floris: quem noctu com-
primens aperire incipit solis exortu: meridie expandit.
Incole dormire eum dicunt. Fert eadem insula & pal-
mas: oleasque: ac uites: & cum reliquo pomorum gene-
reficos. Nulli arborum folia ibi decidunt. Rigaturque
gelidis fontibus. & imbres accipit. Vicina iis arabia
flagitat quandam generum distinctionem: quoniam
fructus iis cōstat: radice frutice: cortice: succo: lachryma
ligno: furculo: flore: folio: pomo.

De Costo & nardo & differentiis
nardi.

Ca. xij.

Radix & folium indis est maximo præcio.

r Radix costi gustu feruens: odore eximio: fru-
ll iij

LIBER

tice alias inutili: primo statim introitu amnis indi in
 patale insula. Duo sunt eius genera: nigrum: & quod
 melius candicans. Precium in libras. sexdecim. De
 folio nardi plura dicere par est: ut principali in una
 guentis. Frutex est graui & crassa radice: sed breui ac
 nigra fragiliq;: quis pingui. situm redolente ut cypressi
 apero sapore: folio paruo densocq;. Cacumina in aristas
 se spargunt: ideo gemia dote nardi spicas ac folia cele-
 brant. Alterum eius genus apud gangē nascens damna-
 tur in totum orenitidis nomine uirus redolens. Adul-
 teratur & pseudonardo herba: quæ ubiq; nascitur:
 crassiore atq; latiore folio: & colore languido in cano-
 didum uergente. Item sua radice permixta ponderis
 causa. & gummi: spumaq; argenti: aut stibio: cyperi-
 ue cortice. Sinceri quidem leuitate deprehenditur: &
 colore ruffo: odorisq; suauitate & gustu: maxime sic-
 cante os: sapore iucundo. Precium spicæ in libras. xx. Fo-
 lia diuisere annonā ab amplitudine: quod hadrosphæ-
 rum uocatur maioribus. siclis. xxx. Quod minore folio
 est: mesospherū appellatur: emitur. x. lx. Laudatissimū
 microspherū e minimis foliū. Preciūq; eius. x. lxxv. o-
 doris gratia oibus: maior recētibus. Nardo color qui in
 uetera uerit nigriori melior. In nostro orbe proxime
 laudatur syriacum: mox gallicum. Tertio loco creticum
 quod alij quidē agriū uocant: alij phu: folio olusatris: cau-
 le cubitali geniculato: in purpura albicāte: radice obli-
 qua uilosaq; & imitante auium pedes. Baccaris uoca-
 tur nardum rusticū: de quo dicemus inter flores. Sunt
 autem ea omnia herbæ: præter indicū. Exijs gallicū &
 cum radice uellitur: abluiturq; uino. Siccatur in um-
 bra: alligatur fasciculis in charta non multum ab indi-
 eo differens: syriaco tamen leuius. Præcium siclis. xiiij.

In iis probatio una: ne sint fragilia: & arida potiusq̃
 sicca folia. Cum gallico nardo semper nascitur herba:
 quæ hirculus uocatur a grauitate odoris & similitudi-
 ne: qua maxime adulteratur. Distat quod sine caulicu-
 lo est: & quod minoribus folijs: quodq̃ radice: neq̃
 amaræ neq̃ odoratæ. De Assaro: amomo: &

amomide: & de cardamomo.

Ca. xiiij

Ardi uim habet & assarum: & quod ipm
 aliqui siluestre nardum appellant. Est autē
 ederæ folijs: rotondioribus tantum molliori-
 busq̃: flore purpureo: radice gallici nardi semen scino-
 sum saporis calidi: ac uinosi. Montibus in umbrosis bis
 anno floret. Optimum in ponto: proximum in phrygia
 tertium in illyrico. Foditur cum folia mittere incipit.
 Et in sole siccatur: celeriter situm trahens: ac senescens.
 Inuenta nuper & in thracia herba est: cuius folia ni-
 hil ab indico nardo distant. Amomi uua in usu est indi-
 ca uite labrusca ut alij existimauere: frutice uenoso:
 palmi altitudine: carpiturq̃: cum radice: manipulati-
 leniter componitur: protinus fragile. Laudatur q̃ maxi-
 me punici mali folijs simile: nec rugosis: colore ruffo. Se-
 cunda bonitas pallido: herbaceum peius. Pessimumque
 candidum: quod & uetustate euenit. Præcium uuæ in-
 libras sicli. lxx. Friato uero amomo. lxxxij. Nascitur &
 armenia parte: quæ uocatur Otene: & in media: &
 in ponto. Adulteratur folijs punicis: & gummi liqui-
 do: ut cohereat: cōuoluatq̃ se i uuæ modū. Est & q̃ uo-
 catur amomis minus uenosa: atq̃: durior: ac minus odo-
 rata: a quo appet aut aliud esse: aut colligi imaturū. Si-
 mile iis & noie & frutice cardamomū: semine oblōgo
 Metitur eodē modo & in Arabia. Quattuor eius gene-
 ra. Viridissimū: ac pigue acutis angulis cōtumax fricā

ll iij

LIBER

ei: quod maxime laudatur. Proximum eius ruffo candi-
cans. Tertium breuius: atq; nigrins. Peius tamen uariū:
Et facilem tritu: odorisq; parui. Quod uerius costo ui-
cinius esse debet. Hoc Et apud medos nascitur. Preciū
optimi in libras xij. Cinnamomo gentilitas proxia erat
nilus: ni prius arabiae diuitias indicari conueniret: cau-
saq; quae cognomen illi foelicis: ac beatæ dedere. Princi-
palia ergo: in illa thus Et myrrha: Hac Et cum troglo-
dytis communis.

De Thure Et arboribus thuris.

Ca. xiiij.

Hura præter arabiam nullis: ac ne arabiae qui-
dem uniuersæ. In medio eius sicut fere attra-
mitæ pago sabæorum capite regni. Sabota in
monte excelsa: a quo octo mansionibus distat regio eo-
rum thurifera. Saba appellatur: quod significare græci
mysterium dicunt: spectans ortus solis æstiuū undiq; ru-
pibus inuia: Et a dextra maris scopulis inaccessa. Id
solum e rubro lacteum traditur. Siluarum longitudo ē
schœnorum: xx. Latitudo dimidiū eius. Schœnus patet
Eratosthenis ratione: stadia xi. hoc est passus quinque
miliū. Aliqui: xxij. stadia singulis schœnis dedere: at-
tolluntur colles alti: decurruntq; Et in plana arbores
sponte natæ. Terram argilosam esse conuenit: raris fon-
tibus ac nitrosis. Attingunt Et minæi pagus alius: per
quos euehitur uno tramite angusto. Hi primi commer-
cium thuris fecere maximeque exercent. A quibus Et
mineum dictum est. Nec præterea arabum alij thuris
arborem uident: ac ne horum quidem omnes. Feruntq;
tercentum non amplius esse familiarum: quæ ius per
successiones id sibi uendicent. Sacros uocari ob id nec
ullo congressu foeminarum: funerumque cum incidant
eas arbores: aut metant pollui. Atque ita religione

merces augeri. Quidam promiscuum in ijs populis
 esse tradunt in siluis: Alij per uices annorum diuidi.
 Nec arboris ipsius quæ sit facies: constat. Res in arabia
 gessimus: & romana arma in magnâ partem eius pe-
 netrauerunt. C. etiam Caesar Augusti filius inde gloriam
 petijt: nec tñ ab ullo (qđ equidem sciam) latino arborū
 earū tradita est facies. Græcorum exēpla uariāt. Alij fo-
 lio pyri minore dūtaxat & herbidi coloris prodidere.
 Alij lentisco similem subritilo folio: quidāz terebinthū
 esse: & hoc uisū Antigono regi allato frutice. Iuba rex
 ijs uoluminibus: quæ scripsit ad. C. Cæsarem Augusti fi-
 lium ardentem fama arabia tradit contorti esse caudi-
 cis: ramis aceris maxime pontici. Succū amygdale mo-
 do emittere. Talesq; in carmania apparere: & in egyp-
 to satas studio Ptolomæorum regnantū. Cortice lau-
 ri esse constat: quidam & foliū simile dixere. Talis cer-
 te fuit arbor sardibus. Nam & asia reges serendi curā
 habuerunt: qui mea ætate legati ex arabia uenerūt om-
 nia incertiora fecerūt: quod iure miremur: uirgis etiam
 thuris ad nos commeantibus quibus credi potest: ma-
 trem quoq; teretem & enodi fructificare trunco. Meti
 semel anno solebat minore occasione uendendi. Id quæ-
 stus aliam uindemiam affert: prior atq; naturalis circa
 canis ortum flagrantissimo æstu incidentibus: qua ma-
 xime uideatur esse prægnans: tenuissimusq; tendi cor-
 tex. Laxatur hic plaga: non adimitur. Inde profilit spu-
 ma pinguis. Hæ concreta densatur: ubi loci natura po-
 scat tegete palmea excipiente. Aliubi area circū pauita
 Purius illo modo: sed hoc ponderosius. quod in arbore
 hæsit: ferro depectitur: ideo corticosum. Silva diuisa cer-
 tis portionibus mutua inocētia tuta est. Neq; ullus san-
 ctas arbores custodit. Nemo furatur alteri. At hercule

LIBER

alexandriae ubi thura interpollantur: nulla satis custo-
 dit diligētia officinas. Subligaria signātur opifici. Per-
 sona adiicitur capiti: demptisue reticulis. Nudi emittun-
 tur: tāto minus fidei apud nos poena: q̄ apud illos siluæ
 habent. Autumno legitur ex æstiuo partu. Hoc purissi-
 mum: candidū. Secūda uindemia est uere: ad eam hyeme
 corticibus incisis. Ruffum hoc exit: nec comparādū prio-
 ri. Illud carfiatum: hoc dathiathū uocāt. Creditur &
 nouellæ arboris cādidius eā: sed ueteris odoratius. Qui-
 dā & in insulis melius putant gigni. Tuba in insulis
 negat nasci. Quod ex eo rotunditate guttæ pepēdit ma-
 sculum uocamus: cū alias nō fere mas uocetur: ubi nō sit
 foemina. Religioni tributum ne sexus alter usurparetur
 Masculum aliqui putant a specie testium dictum. Præ-
 cipua autem gratia est mammoso cum hærente lachry-
 ma priore consecuta alia miscuit se. Singula hæc manū
 implere solita inuenio. Cum minori diripiendi auidita-
 te lentius nasci liceret. Græci stagoniam & atomum
 tali modo appellant: minorem autem arabia. Micis cō-
 cussu elisas mannam uocamus. Etiamnum tamen inueni-
 untur guttæ: quæ tertiam partem minæ: hoc est. xxxix
 denariorum pondus æquent. Alexandro magno in pue-
 ritia sine Persimonia thura ingerenti aris pedagogus
 Leonides dixerat ut illo modo cum denicisset thurife-
 ras gentes: supplicaret. At ille arabia potitus thure onu-
 stā nauum misit ei: Large exhortatus ut deos adoraret.
 Thus collectum sabotam camelis conuehitur: porta ad
 id una patente. Digredi uia capitale leges fecere. Ibi de-
 cimas deo: quem uocant Sabin: Mensura nō pondere sa-
 cerdotes accipiunt. Nec ante mercari licet. Inde impen-
 se publicæ tolerantur. Nam & benigne certo itineruz
 numero deus hospites pascit. Euehi non potest: nisi per

gebbannitis. Itaq; & horum regi penditur uestigal.
Caput eorum tomna abest a ga: a nostri littoris iudeæ
oppido. lxxx. xxxvij. mil. pas. Quod diuiditur in māfio
nes camelorum. lxij. Sunt & quæ sacerdotibus dantur
portiones scribisq; regum certæ. Sed p̄ter hos & custo
des satellitesq; & hostiarij & ministri populātur. i. ā
quacunq; iter est aliubi pro aqua aliubi pro pabulo aut
pro mansionibus:uarijsq; portorijs pendūt: ut sumptus
in singulos camelos denariorum. dc. lxxxvij. ad nostruz
littus colligat. Iterumq; imperij nostri publicanis pen
ditur. Itaq; optimi thuris libra siclorum. vi. preciū ha
bet. secunda. xij. tertia. xiiij. Apud nos adulteratur rasi
ne candidæ gēma per q̄ simili: sed deprehēditur quibus
dictū est modis. Probatur candore: amplitudine: fragili
tate carbone. Vt statim ardeat. Item ne dentes recipiat
potiusq; in micis frangatur.

De myrrhā & arboribus myrrhæ. Ca. xv.

Myrrham in iisdem siluis permixtam arborene
m nasci tradidere aliq; plures separatim. Quip
pe multis in locis arabie gignitur: ut appare
bit in generibus. Conuehitur & ex siluis laudata: pe
tuntq; eam etiam atrogodytis sabæi transitu maris.
Satiua quoq; prouenit multum siluestri prælata. Gau
det rastro & ablaqueationibus. Melior radice refrige
rata. Arbori altitudo ad quinq; cubita: nec sine spina
caudice duro & intorto: crassiore quam thuris: &
ab radice etiam quam reliqua sui parte. Corticem læ
uem: similemque unedoni. Scabrum aliq; spinosumque
dixere. Folium oliuæ: uerum crispius: & aculeatum.
Iuba olusatri: aliqui similem: iunipero: sabriorem ran
tum: spinisque horridam folio rotundiore: sed sapore
iuniperi. Necnon fuere qui e thuris arbore utrunque

LIBER

nasci mentirentur. Inciduntur bis & ipsæ: ijsdemq; temporibus: sed a radice usq; ad ramos qui ualent. Sudat autem sponte priusq; inciduntur: statim: dictam: cui nulla præfertur. Ab hac sativa & in siluestri quoq; melior æstiva. Non dant ex myrrha portiones deo: quoniã & apud alios nascitur. Regi tamen gebbannitarũ quartas partes eius pendunt. Cætero passim ac uulgo coempta; in folles confartiu: ipsiq; unguentarij digerũt: haud difficulter odoris atq; pinguedinis argumentis

De generibus myrrhæ: & natura & precio eius.

Ca. xvi

Enera cõplura. Troglodytita siluestriũ priã. g Erythræa sequens & minæa in qua statimæ & attrãitica est gebbãnitica & auferitis gebbannitarũ regno. Tertia dianitis. Quarta collaticia: Quinta sêbracena a ciuitate regni sabæorũ mari p̃xima. Sexta q̃ durisitin uocant. Est & candida uno tm̃ loco: quæ i mes salũ oppidum confertur. Probatur Troglodytita piguedine: & q̃ aspectu aridior est: sordidaq; ac barbarã: sed acrior cæteris. Sembracena prædictis caret uitij: ante alias hylaris: sed uiribus tenuis. In plenũ aut probatio est minutis glebis: nec rotũdis. In cõcretu albicantis succi & tabescentis: utq; cõfracta cãdidos ungues habeat gustu leniter amara. Secũda bonitas: intus uaria. Pessima quæ intus nigra. Peior si sit etiã foris. Precia ex occasione em̃erũ uaria. Statimæ a. vi. ad. l. Satiuæ summũ ad xxij. Erythræa ad. xvi. hãc uolũt arabicã; intelligi. Troglodycæ nucleo ad. xij. Sæ q̃ odorariã uocant: ad. xij. Adulteratur lentisci glebis & gũmi. Itẽ cucumeris succo amaritudinis cã: sicut ponderis spuma argenti. Reliqua uitia deprehendũtur sapore: gũmi dente lentiscẽtis. Facillime aut adulteratur indica myrrha: quæ ibidem

quadda e spina colligitur. Hoc solū peius india affert fa-
cili distinctione: tanto deterior est.

De mastice: ladano: & bruta: enbemo: & strobo:
& de styrace. Ca. xviij.

Rgo trāsit in masticem quæ ex alia spina fit
e in india. Itemq; in arabia lamam uocant. Sz
mastix quoq; gemina est: quoniam & i asia
græciaq; herba reperitur e radice folia emittens: & car-
dium simile malo seminis plenum: lachrymaq; erumpit
incisa parte summa: uix ut dignosci possit a mastice ue-
ra. Nec nō & tertia in ponto ē bitūinis similior. Lau-
datissima autem chia candida: cuius precium in libras
xx. nigræ uero. xij. Chia e lentisco traditur gigni gūmi
modo adulteratur thure & resina. Arabia etiamnum
& ladano gloriatur: forte casuq; hoc & iniuria fieri
odores plures tradidere. Capras maleficum alias frōdi-
bus animal: odoratorum uero fruticum expetentius tan-
quam intelligant precia carpere germinum caules præ-
dulci liquore turgentes: distillātemq; ab ijs casus mixtu-
ra succum improbo barbarum nullo abstergere. Hūc glo-
merari in puluerem: & incoqui sole. Et ideo in ladano
caprarū pilos esse. Sed hoc non alibi fieri q̄ in nabathæ-
is: qui sunt ex arabia contermini syriæ. Recentiores ex
auctoribus strobon hoc uocant. Traduntq; siluas arabūz
pastu caprarum infrigi atq; ita succum nullis inhæresce-
re. Verum autem ladanu; cypri in insula esse. Vt obiter
quæq; genera odorum dicantur: quamuis non terrarum
ordine. Similiter & hoc ibi fieri tradunt: & esse cesy-
phum: hyrcorum barbis genibusq; uillosis inhæres. Sed
ederæ: flore deroso pastibus matutinis cum est rorulen-
ta cypros. Deinde nebula sole discussa in puluerem ma-
dentibus nullis adhærescere: atq; ita ladanu; depecti. Sūt

LIBER

qui herbam i cypro ex qua id fiat ladam appellant: et
enim illi ladanum uocant: huius pigui i fidere. Itaq; at-
tractis funiculis herbam eam conuolui: atq; ita offas fie-
ri. Ergo i utraq; gente bina genera: terrenum: & facti-
tium. Id quod terrenum est friabile: factitium lentum.
Necno & fruticem esse dicunt in carmania & super
aegyptum per Ptolemaeos translatis plantis. Aut ut alij
generari & id in ijs: ut thuris arbore colligi: ut gum-
mi inciso cortice: & caprinis pellibus excipi. Precia su-
laudatissimo in libras asses. xl. Adulteratur myrti bac-
cis: & alijs aialium sordibus. Sinceri odor debet esse fe-
rus & quodammodo solitudinem redolens. Ipsa: nisi ari-
dum: statim tactu mollescere. Accensum fulgere: odore in-
cundo gratitum. Mirtata deprehenduntur: crepitamq; i
igne. Præterea sincero calculi potius e rupibus inhaeret:
q. pulvis. In arabia & olea dotatur lachryma qua me-
dicamentum conficitur a græcis enhemon dictum: singula-
ri effectu contrahendis uulnerum cicatricibus. In mari-
timis eæ fluctibus aestuq; operiuntur. Nec baccæ nocet:
cum constet: & i folijs salem relinq. Hæc sunt peculia-
ria arabia. Et pauca præterea alibi communia dicenda: quo-
niam i ijs uicit: peregrinosq; ipsa myrrhæ odores & ab
exteris petit. Tanta mortalibus suarum rerum satietas
est: alienarumq; auuiditas. Petunt igitur i helimaos ar-
borem brutam cupresso fusæ similem: ex albidis ramis:
iucundi odoris accensam: & cū miraculo historijs Clau-
dij Caesaris prædictam. Folia eius i spergere portuibus
parthos tradidit. Odorem proximum esse cedro sumuq;
eius contra ligna alia remedio. Nascitur ultraphasin ti-
grimq; in finibus opidi scytia in monte sanctho. Petunt
& in carmanos arborem histrobium ad sufficiens persua-
sam uino palmeo accedentes. Huius odor reddit a time

ris ad solum inuandus. sed aggrauans capita: citra dolo-
rem tamen. Hoc somnū aegris quærent. His cōmertijs car-
racem oppidū apuere: qđ est illis nūdinariū. Inde gab-
bam oēs petere solebāt dierū. xx. itinere: & palestīnam
syriā. Postea arracem peti cōptū: ac regna parthorum
ex ea cā Iuba auctor est. Minæi & ad persas etiam pri-
us ista portasse: qđ in syriā aut ægyptum uidentur. Hero-
doto teste qđ tradit singula milia talentū thuris annua
pensitasse arabas regibus persarū. Ex syria reuehūt sty-
racem: acri odore eius ī focis abigentes suorū fastidium.
Cæcero nō alia ligni genera sunt in usu qđ odorata. Ci-
bosq; sabæi coquūt thuris ligno: alij myrrhæ. Oppidorū
uicorum non alio qđ ex aris fumo atq; nidore. Ad hunc
ergo sanandū urūt styracē ī pellibus hyrcinis: suffiūtq;
tecta. Adeo nulla est uoluptas: quæ non assiduitate sui
fastidiū pariat. Eundē & ad serpentes fugandos urūt.
ī odoriferis siluis frequentissimas.

De felicitate arabie

Ca. xviij.

On sunt eorū cēnamomum aut asia. Et tam
felix appellatur arabia falso & ingrati co-
gnominis: quæ hoc acceptū supis fuerat: cum
plus ex eo īferis debeat. Beatā illa fecit hoīum etiam ī
morte luxuria: quæ dīs itellegerat genita adhibens urē
dis defunctis. Periti rerū adstruxerūt nō ferre tm̄ annuo
fœtu: qđ Nero princeps nouissimo pompæ suæ die con-
cremanit. Aestimētur postea toto orbe singulis annis
tot funera: acruatimq; congesta honori cadauerū: quæ
dīs per singulas micæ dantur. Nec minus propitij erāt
mola falsa supplicantibus. Immo uero (ut palā est) pla-
ciores. Verū arabie etiam nunc felicius mare est. Ex il-
lo nāq; margaritas mittit. Minimaq; cōputatione mi-
les centena millia sestertium annis oībus idia. & serēs

LIBER

peninsulaq; illa impio nostro adimūt. Tāto nobis delicia & foemina cōstant. Quota. n. portio ex illis ad deos queso iam uti ad inferos pertinet.

De cinnamomo & xilocinnamomo

& casia.

Ca. viij.

Innamomū & casias fabulosa narravit antiquitas princepsue Herodotus auiū nidis. & priuati phoenicis: in quo situ Liber pater educatus esset ex inuijs rupibus arboribusq; decuti cariusq; ipsae inferrent pondere: aut plumbatis sagittis. Item nasiam circa paludes propugnante ungibus diro uespertilionum genere: aligerisq; serpentibus: his cōmentis augentes rerum precia. Commutata uero fabula est ad meridiani solis repercussus: inenarrabilem quēdam uniuersitatis halitum e tota peninsula existere tot generum auris spirante concentu. Magniq; Alexandri classibus arabiam odore primum nunciatam in altum. Omnia falsa siquidem cinnamomum idemq; cinnamum nascitur in aethiopia troglodytis connubio permixta. Ii mercātes & conterminis uehunt per maria uasta ratibus quas neq; gubernacula regant: neq; remi trahant uel impellāt: non uela: non ratio ulla adiuuat: cum omniū instar ibi sint homo tantum & audacia. Præterea hybernū mare exigant circa brumam euris tum maxime flantibus. Ii recto cursu per sinus ipellunt: atq; a promontoriū ambitu argeste deferunt in portum gebannitarū: qui uocatur ocila. Quamobrem illi maxime id petunt. Prodiūq; uix quinto anno reuerti negotiatores: & multos interire. Contra reuehunt uitrea: & aenea: uestes: fabulas cum armillis: ac monilibus. Ergo negociatio illa foeminarum maxime fide constat. Ipse frutex duorum cubitorum altitudine amplissimus: palmiq; minimus. iij. di-

gitorum crassitudinis: statim a terra sex digitis surcu-
 losus: arido similis. Cum uiret non odoratus: folio ori-
 gani: siccitate gaudens: sterilior imbræ: ceu diræ natu-
 ræ. Gignitur quidem in planis: sed densissimis in ue-
 ribus: rubi; q; difficilis collectu. Metitur non nisi per-
 miserit deus. Iouem hunc intelligunt aliqui. Assabinæ
 illi uocant. xlii; bouum caprarumq; & arietum extis
 impetratur uenia metendi. Nom tamen aut ante ortu
 solis: aut post occasum licet. Sarmenta hasta diuidit sa-
 cerdos: deoq; partem ponit. Reliquū mercator in nas-
 sas condit. Est & alia fama: cum sola diuidi: ternasq;
 partes fieri. Deinde sorte germina discerni. Quodq; so-
 li cesserit relinqui: ac sponte conflagrare. Præcipua bo-
 nitas uirgultoru tenuissimis partibus ad lōgitudinem
 palmi. Secunda proximis breuiore mensura atq; ordi-
 ne. Viliissimū quod radicibus proximum: quoniam ibi
 minimum corticis: in quo summa gratiæ. Qua de cau-
 sa præferuntur cacumina: ubi plurimus cortex. Ipsum
 uero lignum in fastidio est propter origani acrimo-
 niam: xilocinnamū uocatur. Precium est in libras. xx.
 Quidam cinnami duo genera tradidere: candidius ni-
 gricansq;: & quōdam præferebatur candidum. Nunc
 contra nigrum laudatur. Atq; etiam uarium præferūt
 candido certissima tamen æstimatione si sit scabrum:
 atq; ut iter sese tritum tarde frietur. Damnatur in pri-
 mis molle: aut cui albet cortex: ius eius a gebbannitarū
 rege solo proficiiscitur. is adiecto mercatu uendit. Præ-
 cia quondam fuere in libras denariorum mille. Auctū
 id parte dimidia est incensis (ut ferunt) siluis ira barba-
 rorum: id acciderit ne ob iniquitatem præpotentium:
 an forte: non satis constat. Austros ibi tam ardēter fla-
 re: ut æstatibus siluas accendant: inuenimus apud aucto-

m m

LIBER

res. Coronas ex cinamomo interrasili auro inclusas pri-
mus omniū in templis capitolijs atq; pacis dicanit im-
perator Vespasianus Augustus. Radicē eius magni pon-
deris uidimus in palatii templo: quod fecerat Diko Au-
gusto coniunx Augusta aureæ pateræ impositā: ex qua
guttæ editæ annis omnibus in grana durabātur: donec
id delubrum incendio consumptū est. Frutex & casia est
iuxtaq; cinnami cāpos nascitur: sed in mōtib; crassio-
re sarmento: tenui cute: uerius q̄ cortice: quē conteri: at-
q; in cinnamomo leuari: & exinaniri preciū est. Am-
plitudo fruticis triū cubitorū. Colos triplex. Cū primū
emicat candidus pedali mensura. Deinde rubescit addi-
to semipede. Vltra nigricans. Hæc pars maxime lauda-
tur: ac deinde proxima. Damnatur uero candida. Tum
secant surculos longitudine binū cubitorum. Mox præ-
suunt recentibus corijs quadrupedū ob id inter empto-
rum: ut ijs putrescentibus uermiculi lignū erodant: &
excant corticē tutum amaritudine. Probaturs recens
maxime: & quæ sit odoris mollissimi: gustusue q̄ ma-
xime feruens: potiusq̄ lento tepore leuiter mordens: co-
lore purpureo: quæq; plurima minimū ponderis faciat
breui tunicarū fistula & nō fragili. Ladam uocāt talē
barbaro noīe. Alia est balsamoides ab odore simili ap-
pellata: sed amara: ideoq; utilior medicis: sicut nigra
unguentis. Præcia nulli diuersiora. Optimi in libris. xl.
cæteris. xv.

De isocinnamo: & cancamo ac taro Ca. xx.
Is addidere mangones quā daphnoides uo-
cant: mesocinnamon cognominatā. præciūq;
eius faciunt. ccc. Adulteratur styrace: & p-
pter similitudinem cortice lauri tenuissimis surculis.
Quin & in nostro orbe seritur: extremoq; in margie

imperij: qua rhenus alluit. Vinit in aluedrijs apū sata.
Color abest ille torridus sole: & ob id simul idē odor.
Ex confinio casie cinnamici & cancamū ac tarū inue
bitur: sed per nabathæos troglodytasq; confines: qui cō
sedere ex nabathæis.

De serichato & gabalio & de myro
balano.

Ca. xxi

O comportatur & serichatū & gabalium:
e quæ intra se consumunt arabes: nostro orbī
tū nominibus cognita: sed cū cinnamomo ca
siæq; nascentia. Peruenit tū aliquādo serichatū: & in
unguenta adātur ab aliquibus. Permutatur in libras.
vi. Myrobalanū troglodytis & thebaidi & arabie:
quæ iudeam ab ægypto determinat: cōmune est: nascēs
unguētō ut ipso nomine apparet. Quo item indicatur
& glandē esse: arboris: heliotropio: quā dicemus inter
herbas: simili folio. Fructus magnitudine auellane nu
cis. Ex ijs in arabia nascens syriaca appellatur: & est
candida. Contra in thebaide nigra. Prefertur illa boni
tate olei quod exprimitur. Sed copia thebaica. Inter
hæc troglodythica uilissima est. Sunt qui æthiopicam
ijs præferant glandem nigram: nec pinguem: nucleosq;
glacili: sed liquore qui exprimitur: odoratori nascentem
in campestribus. Aegyptiam pinguiorem esse &
crassiori cortice rubentem: & quis in palustribus na
scatur: breuiorem siccioremq;. E diuerso arabicam uirē
dem ac tenuiorem: & quoniam sit montosa spissio rem
Longe autem optimam petream: ex quo diximus oppi
do: nigro cortice: nucleo candido. Unguentarij autem
tantum cortices premunt. Medici nucleos tondunt:
affusa eis paulatim calida aqua.

De phœnicobalano: & calamo odorato. Ca. xxij.

m m ij

LIBER

m Yrrhobalano in unguentis similē proximūq;
 usum habet palma in ægypto: quæ uocatur
 adipso: uiridis: odore mali cotonei: nullo in-
 tus ligno. Colligitur autē paulo ante q̄ incipiat matu-
 rescere. Quod relinquitur: phœnicobalanus uocatur:
 & nigrescit: uescentesq; inebriat. Myrrhobalano præ-
 cium in libras binas. Institores & fecem unguēti hoc
 nomine appellant. Calamus quoq; odoratus in arabia
 nascens communis indis atq; syriæ est. In aqua uincit
 omnis a nostro mari centū. l. stadijs. Inter libanū mon-
 tem aliumq; ignobilē: non (ut quidā existimauere) anti
 libanum in conualle modica: iuxta lacū cuius palustris
 æstare siccantur: tricenis ab eo stadijs calamus & iun-
 cus odorati gignūtur. Sane enim dicamus & de iunco
 quamuis alio herbis dicato uolumine: quoniā tamē hic
 unguentorum materia tractatur. Nihil ergo a cæteris
 sui generis differunt aspectu: sed calamus præstantior
 odore statim e longinquo inuitat. molior tactu: melior
 q; qui minus fragilis: & qui assulose potius q̄ qui ra-
 phani modo frangitur. Inest fistulæ araneum quod uo-
 cant florem. Præstantior est cui numerosius. Reliqua p-
 batio ut niger sit. Damnatur alibi. Melior quo breuior
 & crassior: lētusq; in frangendo. Calamo precium in
 libras. i. iunco. v. Traduntq; iuncum odoratū & in cā-
 pania inueniri. Discessimus a terris oceanum spectan-
 tibus ad connexas in nostra maria.

De hammoniaco & splachno. Ca. xxiiij.

e Rgo ethiopiæ subiecta africa hāmoniāci la-
 chrymam stillat in harenis suis. Inde etiam
 noie Hāmonis oraculo iuxta quod gignitur
 arbor: quā metopion uocant resine modo aut gūmi. Ge-
 nera eius duo thrauston masculi thuris similitudine:

quod maxime probatur. Alterū pingue & resinosum:
quod pyrama appellant. Adulteratur harenis uelut na
scendo apprehensis. Igitur q̄ minimis glebis probatur
& q̄ plurimis. Precium optimi in libras asses. xl. Spla
gnos: inter eos situs in cyreanica prouincia maxime p
batur. Alij ybron uocant. Secundū locū optinet cyprius
Tertiū phœnicius. Fertur in ægypto nasci. Quin & in
galla: nec dubitauerim. Sunt enim hoc nomine cani ar
borum uilli: quales in quercu maxime uidemus: sed odo
re præstantes. Laus prima candidissimis atq; altissi
mis. Secūda rutilis. Nulla nigris. Et in insulis petrisq;
nati improbantur: omnesq; qbus palmarū atq; nō suis
odor est. De cypro: & aspalatho: & maro. Ca. xxiiij

Yprus in ægypto est arbor ziziphi folijs: se
mine coriandri flore candido odorato. Co
quitur hoc in oleo: præmiturq; postea quod
cyprus uocatur. Præcium ei in libras quinq;. Optimum
habetur e canopica in ripis nili nata: secundū ascalonæ
iudææ: tertiū cypro insula odoris suauitate. Quidam
hanc esse dicunt arborem: quæ in italia ligustrum uoce
tur. In eodem tractu aspalathos nascitur spina cādida
magnitudine arboris modicæ: flore rosæ. Radix unguē
tis expetitur. Tradunt in quocunq; frutice curuetur ar
quus cælestis: eandem quæcunq; sit a spalatho suauita
tem odoris existere: sed in aspalatho inenarrabilē quā
dam. Quidam eum Erisiscepstrū uocant: alij Scepstrū elī
sei. Cuius probatio est in colore ruffo uel igneo: tactuq;
spisso: & odore castoreo. Permutatur in libras. xv. In
ægypto nascitur & maron peius q̄ lydium: maioribus
folijs ac uarijs. Illa breuia ac minuta & odorata.

De balsamo: & opobalsamo: & xylobalsamo: &
styracæ: & galbana.

Ca. xxv.

m m iij

LIBER

Ed omnibus odoribus præfertur balsamum
 s uni terrarum iudææ concessum. Quondā in
 duobus tantū hortis utroq; regio: altero iuge
 rum. xx. non amplius: altero pauciorū. Ostendere arbi
 sculam hanc urbi imperatores Vespasiani. Clarūq; di
 ctu a Pompeio Magno in triumpho arbores quoq; du
 ximus. Seruit nunc hæc & tributa pendit cū sua gen
 te. In totū alia est natura: q̄ nostri externiq; prodide
 rant. Quippe uiti similior est q̄ myrto. Malleolis seri
 dicitur nuper iuncta ut uitis: & implet colles uinea
 rum modo quæ sine amminiculis se ipsæ sustinent. Ton
 detur similiter fruticās: ac rastris nitescit. Properat na
 sci. Intra tertiū annū frutifera. Foliū proximū rutæ: per
 petua coma. Seniere in eandē iudæi sicut in uitā quoq;
 suam. Contra defendere Romani: & dimicatū pro fru
 tice est. Seritq; nunc eā fiscus. Nec nunq̄ fuit numero
 sior aut p̄cerior. Proceritas intra bina cubita subsistit.
 Arbori tria genera. Tenui & capillacea coma: quod
 uocant eutheristū. Alterū scabro aspectu: incuruum: fru
 ticorum: odoratius: hoc trachy appellant. Tertium eu
 meces: quia est cæteris procerius: leui cortice. Huic secū
 da bonitas: nouissima enthesisto. Semen eius est uino
 proximū gustu: colore ruffum: nec sine pingui. Peius in
 grano quod lenius atq; uiridius. Ramus crassior myrto.
 Inciditur uitro: lapide: osseisue cutellis. Ferro lædi uita
 lia odit. Emoritur protinus. Eadē amputari superuacua
 patiēs. Incidentis manus libratur artificei temperamē
 to: ne quid ultra corticē uiolet. Succus e plaga manat:
 quem opobalsamū uocant: eximiæ suauitatis: sed tenui
 gutta: ploratu lanis parua colligitur in cornua. Ex ijs
 nouo fictili conditur: crassiori similis oleo: & in mu
 sto candida. Rubescit deinde: simulq; durefcit: &

translucida: Alexandro magno res ibi gerente toto die
 æstiuo unam concham impleri iustu: erat. Omni uero
 fecunditate e maiore horto: congios senos. Minore sin-
 gulos: & cum duplo repedebatur argento. Nunc etiam
 singularum arborum largior uena ter omnibus percuti-
 tur æstatibus. Postea deputatur. Et sarmenta quoq; in
 merce sunt. dccc. amputatio ipsa surculusq; uenit itra
 quintum demum annum. Xylobalsamum uocatur: &
 coquitur in unguentis. Pro succo ipsum substituere offi-
 cinæ. Corticis etiam ad medicamenta precium est. Præ-
 cipua autem gratia lachrymæ: secūda semini: tertia cor-
 tici: minima ligno. Ex hoc buxum est optimum: quod ē
 odoratissimum: ex semine autem maximum & ponde-
 ratissimum: mordens gustu: feruensq; in ore. Adultera-
 tur petreo hyperico quod coarguitur magnitudine: in-
 anitate: latitudine: seu longitudine: odoris ignauia: sa-
 pore piperis. Lachrymæ probatio ut sit pinguis: tenuis
 ac modice ruffa: & in fricādo odorata. Secundus cādi-
 do colos. Peior uiridis: crassusq; . Pessimus niger. Qui p-
 pe ut oleum sanescit. Ex omni incisura maxime proba-
 tur: quod ante semel fluxit. Et alias adulteratur semine
 succo: uixq; maleficium deprehenditur gustu amariore
 Esse enim debet lenis: non subacidus: odore tantum au-
 sterus. Viciatur & oleo rosæ: cypri: lentisci: balani: tere-
 binthi: myrthi: resina: galbano: cæra: cypria: prout quæ-
 q; res fuit. Nequissime autē gūmi: quoniā ipsum quoq;
 iarescit i manu iuersa: & i aqua fidetq; . Probatio eius
 gemina ē: Debet sincerū & iarescere: sed hoc & gūmi
 addita fragili crusta euenit: & gustu dephēditur. Car-
 bone uero: qd cæra resinaq; adulteratū ē nigriori flāma
 Nā melle mutatū statim cōtrahit muscas. Præterea sin-
 cera dēsat in tepida aqua gutta fides ad ima uasis. Adul

m m iij

LIBER

teratā olei modo innatat. Et si metopio uiciatum ē: cir-
culo candido cingitur. Summa probatio est: ut lac coa-
gulet: & in ueste maculas non faciat. Nec manifestior
alibi fraus. Quippe milibus denariorū sextarij empti
uendente fisco. ccc. denarijs ueneunt. In tantum expedit
augere liquorem Xylobalsamo prācium in libras sex. p-
xima syria iudæ supra phœnicem styracem gignit cir-
ca gabala & marathunta & cassium seleuciæ montē.
Arbor est eodem nomine: cotoneo malo similis lachrys-
mæ ex austero iucundioris: intus similitudo harundinis
succoq; prægnaus. In hanc circa canis ortum aduolant
pennati uermiculi erodentes: ob id in scrobe sordescit.
Styrax laudatur post supradicta ex pisidia: sidone: cy-
pro: cilicia: creta minime. Ex amano syriæ medicis: sed
unguentarijs magis. Colos in quacunq; natione prefer-
tur ruffus & pinguius lētus: deterior fur furosus: &
cano situ obductus. Adulteratur cedri resina: uel gummi
alias melle: aut amygdalis amaris. Oiaq; ea deprehēdū
tur gustu. Precium optimo. xix. Exit & i pampbylia:
sed acrior. minusq; succosus. Dat & galbanum syria in
eodem amano monte: e fetula q̄ eiusdem nominis resinæ
modo stagonitim appellant. Quod maxime laudant:
chartilagosum purum: ad similitudinem hammonia-
ci: minimeq; lignosum. Sic quoq; adulteratur faba aut
sacopenio. Sincerum si uratur fugat. nidore serpentes.
Permutatur in libras v. medicinæ hoc tantum.

De Panace: & spondyllo. & malobathro. Ca. xxvi

Anacē & unguētis eadē gignit nascētē & i
p ipso phineo arcadia: circaq; erymāthi fōtes
& i africa & i macedonia ferula sui gnīs
q̄nq; cubitorū foliis priō q̄ternis: mox senis i terrā iacē
tibus: ampla magnitudine rotūdis: in cacumē uero olea

gineis: semine i muscarijs dependente ut ferula. Excipitur succus iciso caule messibus: radice in autumno. Laudatur andor eius coacti. Sequens pallido statera. Niger color improbatur. Preciū optio libras bini asses. Ab hac ferula differt quæ uocatur spondilion. folijs tñ q̃a sunt minora & platani diuisura. Non nisi in opacis gignitur. Semen eodē noie silis speciem habet: medicinae tantū utile. Dat & malobathron syriæ arborem folio cōuoluto arido colore ex quo exprimitur oleū ad unguenta. Fertiliorem eiusdem ægypto laudatius ex idia uenit. In paludibus ibi gigni tradunt: lentis modo: odoratius croco: nigricans sabrumq; quodā salis gustu. Minus probatur candidus. Celerrime situm i uetustate sentit. Sapor eius nardo similis esse debet sub lingua. Odor uero in uino sufferne facti antecedit alios. In precio quidem prodigio simile est a singulis ad. ccc. per uenire libras. Foliū autem ipsum in libras. lx.

De oleo omphacio.

Ca. xxvij.

Leum & omphacium est. Fit duobus generibus & totidem modis ex olea & uite. Olea adhuc alba expressa: deterius ex druppa. Ita enim uocatur prius q̃ cibo matura sit: iam tum colorem mutans. Differentia q̃ hoc uiride est: illud candidum: E uite fit psytia aut aminea: cum sint acini ciceris magnitudine ante canis ortum. In prima lanugine demetitur una: eiusq; melligo. Reliquum corpus sole coquitur. Nocturni rores cauentur. In fictili condita melligo colligitur: subinde cyprio ære seruatur. Optima quæ ruffa acriorq; & aridior. Precium omphacio in libras sex. Fit & alio modo cum i mortarijs uua matura teritur. Siccataq; in sole postea digeritur in pastillos.

De bryo: & oenante: & de elate arbore. & cind.

LIBER

momo caryopo.

Ca. xxviii.

Odem & bryon pertinet uua populi albæ.
 e Optima circa gnidum aut cariam in sicienti
 bus aut siccis asperisq; . Secunda in lycia ce-
 dro. Eodem & oenanthæ pertinet. Est autem uitis la-
 brusca uua. Colligitur cum flore: cum optime olet. Sic-
 catur in umbra substrato linteo: atq; in ados conditur.
 Præcipua ex parapotamia: secunda ab antiochia: atq;
 laodicea syriæ: tertia ex montibus medicis. Hæc utilior
 medicinæ. Quidam omnibus his præferunt eam: quæ
 î cyprio insula nascitur. Nam quæ in afria fit: ad medi-
 cos tantum pertinet: uocaturq; masaris. Omnis autem
 ex alba labrusca præstantior q̃ e nigra. Est præterea ar-
 bor ad eadem unguenta pertinenens: quam alij elaten uo-
 cant: quod nos albietem: alij palmam: alij spathen. Lau-
 datur hammoniaca maxime: mox ægyptia. Deî syriaca
 duntaxat in locis sicientibus odorata: pingui lachryma
 quæ in unguenta additur: ad domandum oleum in sy-
 ria gignitur & cinnamum: quod caryopum appellant.
 Hic est succus nuci expressus: multum a surculo ueri cin-
 nami differens: uicina tamen gratia. Precium in libras
 asses quadraginta.

CAII PLINII NATVRALIS HI- STORIAE LIBER. XIII. PROOEMIUM.

De peregrinis Arboribus.

ACTENVS IN ODORIBVS HA

b bent precia siluæ. Erantq; per se mira
singula: inuitq; luxuriam ea omnia mi
scere: & e cunctis unum odorem face
re. Ita reperta sunt unguenta.

De unguentis & quando primum sunt cognita no
bis: & de compositione. C4. i.

q Vis primus inuenerit: non trahitur. Iliacis tē
poribus non erant nec thure supplicabatur.
Cædri tantum & citri suorū fruticum in
sacris fumo conuolutum nidorem uerius quā odorem
nouerant: iam rosæ succo reperto. Nominatur enim id
quoq; in olei laude. Persarum esse debet gentis unguen
tum. Sed & bathyli mandent eo: & accersita commē
datione ingluuie natum uirus extinguunt. Primum qđ
equidem inueniam. Castris Darij regis expugnatis in
reliquo eius apparatu Alexander cœpit scriniū unguē
torum. Postea uoluptas eius a nostris quoq; inter lauda
tissima atq; etiam honestissima uitæ bona admissa ē.
Honosq; ijs & ad defunctos pertinere cœpit. Quapro
pter plura de eo dicemus quā quæ etiam iij nouerunt.
Fruticum ad præsens nominibus tantum indicabuntur.
Natura uero eorum suis reddetur locis. Vnguētis cogno
mina dedere alijs patriæ: alijs succi: alijs arbores: alijs
causæ. Primumque id scire conuenit: mutata auctori
tate ad peius transisse gloriam. Laudatissimum fuit
antiquitus in delo insula: postea mendesium. Nec mi
xtura tantum & compositione hoc accidit: sed ijdem
succu uarie alibi ad quælibet præualuere: aut dege
nerauere. Irinū corinthe diu maxime placuit: postea cy

LIBER

zici: simili modo rhouinum phaseli. Quam gloriam ab
 stulere Neapolis: Capua: præneste. Crocinus in solis ci-
 licia diu maxime laudatum: mox rhodi. Oenāthinum
 i cipro: deinde i ægypto ppositum: postea adramiteo:
 Amaracinum in co. Postea eodem loco platum est meli-
 num. Cyprinum in cipro. Deinde i ægypto ubi mende-
 sum & metopium graciosius factum est. Mox hoc abstu-
 lit phœnice. Et cyprini laudem ægypto reliquit. Pana-
 theniacum suum athenæ perseueranter obtinere. Fue-
 rat & pardalium in tharso: cuius etia3 compositio &
 mixtura oblitterata est. Narcisinum quoq; ex flore nar-
 cisso: desuit componi. Ratio faciendi duplex: succus &
 corpus. Ille olei generibus fere constat: hoc odorū. Hæc
 stymmata uocant: illa bedysmata. Tertius inter hæc est
 colos a multis neglectus. Huius causa adduntur cinnaba-
 ri & anchusa. Sal aspersus olei naturam coercet. Qui-
 bus anchusa adiecta est: sal nō additur. Resina aut gum-
 mi adijciuntur ad continendum odorem in corpore. Ce-
 lerrime ijs euanescit atq; defluit: si non sit hæc addita.
 unguentorum expeditissimum fuit: primumq; ut uerisi-
 mile est ebryo & balanino oleo: de quibus supra dixi-
 mus. Increuit deinde mendesium. Balanino resina mi-
 xta: magisq; etiamnum metopio. Oleum hoc est amy-
 dalis amaris expressum i ægypto. Cui addidere ompha-
 cium: cardamomum: iuncum: calamum: mel: uinum: myr-
 rham: semen balsami: galbanum: resinam therebinthi-
 nam. Et e uilissimis quidem hodie est: ob id creditū &
 id in uetustissimis esse: quod constat oleo myrteo: cala-
 mo: cupresso: cipro: lentisco: malogranati cortice: sed di-
 uulgata maxime unguenta crediderim rosa: quæ plura
 ubiq; gignitur. Itaq; simplicissima rhodini mixtura diu
 fuit: additis omphacio: flore rosæ: crocino: cinabari: cala

mo:melle:iunco:ſalis flore:aut anchuſa:uino. Similis
ratio & in crocino additis cinabari:anchuſa:uino. Si-
milis & i ſanſucino admixtis omphacio:calamo. Opti-
mum hoc in cipro & mytilenis:ubi plurima ſanſucus
Miſcentur & uiliora genera olei myrto lauro: quibus
additur ſanſucinum:lilium.ſcenogræcum:myrrha:caſia
nardum:iuncus:cinnamomum. E malis quoq; cotoneis:
& ſtruteis fit oleum (ut diximus) melinum: quod i un-
guenta tranſit: admixtis omphacio:cyprino: ſeſamino:
balsamo:iunco:caſia:ambrotano. Suſinum tenuiſſimuſ
omnium eſt. Conſtat ex lilijs:balano:calamo:cinnamo-
mo:croco:myrrha:aspalatho. Et idem cyprinum ex cy-
pro:& omphacio:& cardamomo:calamo:aspalatho:
ambrotano. Aliqui & in cyprinū addunt myrrha:&
panacem. Hoc optimum ſidone:mox ægypto:ſi non ad-
datur ſeſaminum oleum: Durat & quadriennio. Exci-
tatur cinnamomo. Telinum fit ex oleo recenti:cypro:ca-
lamo:melliloto:ſcenogræco:melle:mellino:oraro: ama-
raco. Hoc erat celeberrimum Menædri poetæ comici æta-
te. Poſtea multo ſucceſſit propter gloriam appellatum
megalium ex oleo balanino:balsamo:calamo:iunco:xy-
lobalsamo:caſia:reſina. Huius proprietas ut uentiletur i
coquendo donec deſinat olere. Rurſus refrigeratū odorē
ſuum capit. Singuli quoq; ſucci nobilia unguenta faciūt
In primis malobathrum:poſtea iris illyrica:& cyzice-
na amaracus. Herbarij in utraq; pauca: ſed alia alij mi-
ſcent. Qui plurima alterutri mel:ſalis:florem:ompha-
cium anguiſoliam:panacem. Externa omnia. Et prodi-
gioſa cinnamomo ꝑcia. Adijcitur cinnamomo balaninū
oleum:xylobalsamum:calamus:iuncus:balsami ſemina:
myrrha:uel odoratum. Vnguentorum hoc craſſiſſimuſ.
Precia ei a denarijs. xxxv. ad. cccx. Nardinū ſive foliatū

LIBER

cōstat omphacio: balanino: iunco: costo: nardo: amomo:
myrrha: balsamo. In hoc gñe cōueniet meminisse herba
rū: quæ nardū indicum imitentur spēs nomē a nobis esse
dictas: tanta materia adulterandi est. Oīa aut acutiora
fiunt costo: amomo: quæ maxime nares ferunt. Crassio
ra myrrha suauioraq;. Medicinæ autē ulteriora croco.
Acerrima p se amomo. Hoc & capitis dolore facit. Qui
dā satis habent aspergere quæ sunt p̄ciosissima: ceteris
decoctis: impendio p̄centes: sed nō eadem ē uis: nisi una
decoctis. Myrrha & p se unguentū facit sine oleo: sta
tte dūtaxat: alioq; nīmīā amaritudinē affert. Cyprino
uiride fit: susino unguinosum: mendesio nigrū: rhodino
cādidum: myrrha pallidū. Hæc sunt antiquæ inuentio
nis genera: & postea officinarū furta. Nūc dicetur cu
mulus iste deliciarū: & sūma auctoritas rei.

Quod unguētum regale uocetur: & quæ diapasma
ta: & qualiter seruentur. Ca. ij.

Rgo regale unguētū appellatū: qđ parthorū
e regibus ita tēperatur. Cōstat myrobalano: co
sto: amomo: cinamomo: comaco: cardamomo:
nardi spica: maro: myrrha: asia: styrace: ladano: opobal
samo: calamo: iūcoq; syrio: oenāthe: malobathro: sericato
cypro: aspalatho: panace: croco: cypero: amarato: colla
to melle: uino. Nihilq; eius rei cā in italia uictrice oīū.
In europa uero tota p̄ter irin illyricā & nardū galli
cū gignitur. Nā uinū & rosa & myrti folia oleūq; cō
munia fere oīum terrarum itelliguntur. Siccis odoribus
cōstat quæ diapasmata uocantur. Nā feces unguēti ma
gmata appellāt. Inter oēs potētissimus odor q̄sq; nouis
sime additur. Vnguēta optie seruātur ī alabastris. Odo
res ī oleo. Qđ diuturnitati eorū tāto utilius ē: q̄to pin
guius. ut ex amygdalis. Et ipsa unguenta uetustate me

liora. Sol inimicus ijs Quidobrē i umbra coquūtur plū-
beis uasis. Experimentū eorū inuersa manu capitur: ne
carnosæ partis calore uitiatur.

Quanta in unguentis luxuria: & quando primum
romanis in usu.

Ca. iij.

Aec est materia luxus e cunctis maxime sup-
h uacui. Margaritæ. n. gēmæq; ad heredē tamē
transēūt. V estes plōgāt tps. Vnguenta illico
expirant: ac suis moriūtur horis. Sūma cōmēdatio eorū:
ut trāsēūtē fœminā odor inuiter etiā aliud igētē. Exce-
dūtq; quadragenos denarios libræ. Tanti emitur uolup-
tas aliena. Etenī odorē q̄ gerit: ip̄e nō sentit. Sed tñ &
hæc aliqua differentia signanda sunt. In. M. Ciceronis
monumentis inuenitur unguenta gratiora esse quæ ter-
rā: q̄ quæ crocū sapiat: quando etiam corruptissimo in
genere. Magis tamen inuat quædam ipsius uitij seueri-
tas. Sed quosdam crassitudo maxime delectat: id ipsius
approbantes. Liniq; iam non soluz: sed & perfundi un-
guentis gaudent. Vidimus etiam uestigia pedum tingi.
Quod. M. Othonem monstrasse Neroni principi fere-
bant. Quæso ut qualiter sentiretur inuari ab ea parte
corporis? Necnon aliquem ex priuatis audiuius inuis-
se spargi parietes balnearum unguento. Atq; Caius pri-
cipem solitum lauari. Ac ne principale uideatur hoc bo-
num & postea quendam ex seruis Neronis. Maxime ta-
men mirum est hanc gratiam penetrasse & in castra.
Aquilæ certe ac signa puluerulenta illa & custodijs
horrida inunguntur festis diebus. Vtinamq; dicere pos-
semus quis primus instituisset ista. Nimirum ac merce
de orbem terrarum corruptæ deuicere aquilæ. Ista pa-
trocinia quærimus uitij: ut per hoc ius summantur sub
asside unguenta. Quando ad primum ad romanos pe-

LIBER

netrauerit: non facile dixerim. Certum est Antiocho rege asiaq; deuictis urbis anno quingentesimo sexagesimo quinto. P. Licinium Crassum: iulium Cæsarem censores edixisse: ne quis uenderet unguenta exotica: sic enim appellauere. At hercule iam quidam etiam in potu addunt tantaq; amaritudo est: ut odore p'digo fruatur ex utraq; parte corporis. L. Plotium. L. Plotij bis consulis censorisue fratrem proscriptum; a triumuiris in salernitana latebra unguenti odore proditam constat. Quo dedecore tota absoluta proscriptio est. Quis enim non merito iudicet periisse tales? Cæterum terrarum omnium ægyptus accommodatissima unguentis. Ab ea campania est proxima copia rosæ.

De palmis: & natura earum: & generibus. Ca. iij.
 Vnde inclyta est: uel magis palmis: quarum natura nunc dicetur. Sunt quidem in europa uulgæq; italia: sed steriles. Ferunt in maritimis hispaniæ fructum: uerum immitem: dulcem in africa: sed statim euanescentem. Contra in oriente ex ijs uina Gentiumq; aliquibus panis. Plurimis uero etiam quadripedum cibus. Quamobrem iure dicentur externæ. Nulla est in italia sponte genita: nec in alia parte terrarum: nisi in calida. Frugifera uero nusquam nisi in feruida. Gignitur leui sabulosaq; terra: maiore in parte & nitrosa. Gaudet & riguis: totoq; anno bibere cum amet: anno sitienti: a fimo quidam etiam lædi putant. Et assyriorum pars aliqua si non riuis misceatur. Genera earum plurima. Et prima fruticem non excedentia. Sterilez hanc. Aliubi & ipsam fertile: breuèq; ramis: obiri umbra foliorum. Tectorij uicem hæc parietibus plerisq; in locis præstet contra aspergines. Sunt et prærioribus siluæ arbore ex ipsa foliorum aculeo fruticante circa totas pe-

Atinatin: quas siluestres intelligi necesse est. Inseta ta
 men libidine etiam mitioribus se miscent. Reliquæ tere
 tes atq; procerae densis gradatisq; corticū pollicibus: ut
 orbibus faciles se ad scandendū oriētis populis præbēt.
 Vtilē sibi arborisq; induiys circulum mira pernitate
 tum homine subeunte. Coma omnis in cacumine: &
 pomum est: non inter folia ut in cæteris: sed suos inter
 ramos palmitibus racemorum. Vtraq; natura huius atq;
 pomi. Folia cultator mucrone lateribus in sese bifida
 tis bellas primū demonstrauere gēmas. Nunc ad funes
 uiliumq; nexus & capitū leuia umbracula fundūtur
 Arboribus immo potius omnibus quæ terra gignit: her
 bisq; etiam utrūq; sexum esse diligentissimi naturæ tra
 dunt. Quod in plenū satis sit dixisse hoc in loco. Nul
 lis tamē arboribus manifestius. Mas in palmitē floret.
 Fœmina circa florē germinat tantū spinæ modo. Vtriusq;
 autē prima nascitur pomi caro: postea lignū intus:
 hoc est semen eius. Argumentū q̄ parue sine hoc repe
 riuntur in eodē palmitē. Est autē oblongum non ut oli
 uis orbiculatū. Præterea cæsum a dorso puluinato: &
 in alno media fissura: plerisq; umbilicatū: unde primū
 spargitur radix. Seritur autē pomū: & bina inxtacō
 posita semina: superq; totidē: quoniā infirma singulis
 plantata est. Quaternæ coalescunt. Multis candidisq;
 lignum hoc a carnibus discinditur tunicis alijs corpori
 adhærētibus: laxaq; distans: tantū a cacuminis filo ad
 hærens. Caro maturescit anno quibusdā tamē in locis
 ut cipro: quāq; ad maturitatē nō perueniat grato sapo
 re dulcis est & foliū ibi latius: fructusq; reliquis rotun
 dior. Nec ut demoretur corpus: uerū ut expuatur succo
 modo expresso. Et in arabia languidæ dulces tradūtur
 esse palmæ. Quāq; in ba apud scenitas arabas præfert

LIBER

omnibus saporibus: quā uocant dabulā. Cetero nō sine maribus gignere fœminas sponte edito nemore confirmāt. Circaq; singulos plures nutare in eū pronas blādioribus comis. Illū erectis hispidū afflatu uisūq; ipso & puluere etiā reliquas maritare. Huius arbore excisa uias duas post sterilefcere fœminas. Adeo est Veneris icellitus uti coitus etiā excogitatus sit ab hoīe: ex maribus flore ac lanugie: interī uero tantū puluere in sparsa fœminis. Seruntur autē palmæ & trunco duorū cubitorū longitudie a cerebro ipso arboris uiridi fissuris diuiso atq; defosso. Et ab radice auulsæ uitalis est satus. & ramorum tenerrimis. In assyria ipsa quoq; arbor strata in solo humido tota radicatur: sed in frutices non in arborē. Ergo plantaria institunt: anniculasq; transferunt: & iterū bimas. Gaudent enī mutatione sedis: uerūa alibi: in assyria autē circa canis ortū. Nec ferro attingunt ibi nouellas: sed religant comas: ut in altitudinem exeant. Robustas deputant: crassitudinis gratia semipedales ramorū relinquentes truncos. Qui decisi alibi necant matrem. Diximus falsum ab ijs solum diligi. Ergo ubi non est tale: salem aspergunt: non radicibus: sed longius paulo. Quædam in syria & ægypto in binos diuidunt se truncos: in creta & ternos: quædam & in quinos. Ferunt statim in trimatu. In cypro uero syria ægypto quadrimæ aliæ: aliæq; quinquennes: aliæ altitudine hominis: nullo itus pomi ligno quādiū sunt nouellæ: ob id spadonum accepto nomine. Genera earū multa. Sterilibus ad materias operaq; lautiora utitur assyria: & tota persis. Sunt & cædæ palmarū quoq; siluæ: germinātes rursus ab radice succissæ. Dulcis medulla earum in cacumine quod cerebrū appellāt: exempta:q; uiuunt: quod non aliæ. Vocantur autē chamæriphe:

folio latiore ac molli: ad uitilia utilissimo. Copiosæ in creta. Sed magis in scilia. E palmis prunæ uinaces: ignisq; lentus. Frutiferarū alijs breuius lignum in pomo: alijs longius. His mollius: illis durius. Quibusdam osseum: limariq; dente contra fascinantes religione politum. Aliud pluribus uestitū paucioribusue tunicis. Aliud crassioribus tenuioribusue. Ita fiunt undequingenta genera: si quis omnium persequi uelit nomina etiam barbara: minorūq; ex his differentias. Clarissime omnium: quas regias appellauere ab honoribus: quoniam regibus tantū perfidis seruarentur babylone natæ uno in horto bagoi. Ita enim uocant spadones: quid apud eos etiam regnauere. Hortus ille nunq̃ nisi dominantis in aula fuit. At in meridiano orbe præcipuam obtinēt nobilitatem syagri. Proximāq; margarides. Eæ breues candidæ: rotundæ: acinis q̃ balanis similiores. Quare et nomen a margaritis accepere. Vna earum arbor in chora esse traditur: una et syagrorū. Mirūq; de ea accepimus cū phœnice aue: quæ putatur ex huius palmæ argumento nomen accepisse: iterum mori: ac renasci ex seipsa: quod erat prius: pomis refertam. Ipsum pomum grande: durum: horridum: et a cæteris generibus distans: sapore ferino: quem ferme syagris nouimus enī detissimeq; causa est nominis. Quarta auctoritas sandalidum: a similitudine appellatam. Iam in æthiopie fine quinq; earum nec plures arbores tradunt: non raritate magis q̃ suauitate mirabiles. Ab ijs caryotæ maxime celebrantur et cibo quidem: sed et succo uberimæ. Ex quibus præcipua uina orienti iniqua capiti: unde pomo nomen. Sed ut copia ibi atq; fertilitas: ita nobilitas in iudæa: nec in tota: sed hierecunte maxie. Quāq; laudatæ et rhachelaidæ: et phaselidæ

LIBER

atq; libyade gentis eiusdē cōuallibus. Duos his preci-
 pua. Succo pingui lactēibz: quodamq; uini sapore in
 melle prædulci. Siciorez in hoc genere Nicolai: sed am-
 plitudinis præcipue: quaterni cubitorū longitudinem
 efficiunt. Minus speciosæ: sed sapore cariotarum so-
 rores: & ob hoc adelphides dictæ: proximā suauitatē
 hñt: non tñ eandē. Tertiū ex ijs genus patet: & nimio
 liquore abundat. Rumpitq; se pomi ipsius etiā in suam
 matrē ebrietas calcatis simile suum genus sed e sicciore
 turba iacens dactylis prælonga gracilitate curuatis in
 terrā. Nā quos ex ijs deorū honori dicamus: idæos ap-
 pellauit iudæa gens contumelia numinū insignis. In to-
 tum arentes thebaides atq; arabicæ: macro corpore ex-
 ilez. & assiduo uapore torrentes. Crustā uerius q̄ cutē
 obducūt. In ipā quidē æthiopia friatur hæc: tanta est
 siccitas: & farinæ modo spissatur in panem. Gignitur
 autē in frutice ramis cubitalibus: folio latiore: pomo ro-
 tundo: sed maiore q̄ mali amplitudine. Cycas uocant.
 Triennio maturescunt. Semperq; frutici pomū est sub
 nascente alio thebaidis fructus exemplo in cados cōdia-
 tur: cum sui ardoris aiam (ni ita fiat) celeriter expiret:
 marcescitq; nō retostus furnis. Ex reliquo genere plebæ
 uidetur. Syri hoc & luba tragemata uocāt. Nā in alia
 parte phœnicis ciliciæq; populari etiā nomine a nobis
 appellantur. Eorū quoq; plura genera. Differūt figura
 rotūditatis aut p̄ceritatis. Differūt & colore: nigri-
 res ac rubētes. Nec pauciores fico tradūtur colores. Ma-
 xime tñ placent candidi. Distant & magnitudine p̄-
 ut multi cubitū effecere. Quidā sunt non ampliores fa-
 ba. Seruantur ij demū: qui nascuntur in salsis atq; sabu-
 losis: ut in iudæa: & cyrenaica africa. Nō itē i ægypto
 cypro: syria: seleucia: assyria. Quāobrē sues & reliqua

aialia ex ijs saginatur. Vitiati aut vetusti eius pomi si-
gnum est: decedisse cādidam verrucam: quæ racemo ad-
hæserit. Alexandri milites palmis uiridibus strangula-
ti sunt. In gedrosi id factum est pomi genere. Alibi co-
pia euenit. Est. n. tanta musteis suauitas: ut finis mandē-
di non nisi periculo fiat. De Syriæ arboribus. Ca. v.

Yria præter hanc peculiare habet arbores.
s In nucum genere pistacia nota. Prodesse ad-
uersus serpentium traduntur morsus: & po-
tu & cibo. In ficorum autem caricæ & minores eius
generis: quæ cotana uocant. Itē pruna in damasco mō-
te nata & myxa: utrāq; idā familiarē italiæ. Ex myxis
in ægypto & uina fiunt. Iuniperi similitudine habet
phœnices & cædri minorē. Duo eius genera lycia:
& phœnicia. Differunt folio. Nāq; durū: acutū: spino-
sum habet oxycædros uocatur. ramosa & nodis infe-
sta. Altera odore præstat. Fructum ferunt myrti magni-
tudine: dulcē sapore. Et maioris cædri duo genera. Quæ
floret: fructū nō fert. Frutifera nō floret. Et in ea antece-
dentem fructū occupat nouus. Semen eius cupresso simi-
le. Quidam cædralatē uocant. Ex hac resina laudatiss-
sima. Materiæ uero ipsi æternitas. Itaq; & simulacra
deorū ex ea factitauerunt. Cædrinus est Romæ in delu-
bro Apollo Sofianus e seleucia aduectus. Cædro similis
in arcadia est arbor: quæ in phrygia frutex uocatur.

De Terebintho.

Ca. vi.

Yria & terebinthum habet. Ex iis mascula
s est sine fructu. Fœminarum duo genera. Alte-
ri fructus rubet lentis magnitudie: alteri pal-
lidus. Cum uitæ maturescit: non grandior faba: odore
iucundior: tactu resinosus circa idam troadis. Sed in ma-
cedonia brevis arbor hæc atq; fruticosa. In damasco sy-

n n ij

LIBER

ria magna. Materies ei admodum lenta ac fidelis ad ueritatem: eximij ac nigri splendoris: flos racemosus oliuæ modo: sed rubens: folia dēsa. Fert & folliculos emittentes quædam animalia ceu culices: lentoremq; resinosum: qui & ex cortice erumpit. Etiam rhus syriæ mascula fert: sterilli fœmina: folio ulmi paulo longiore: & piloso: foliorū inter se semper contrarijs pediculis: gracili: breuiq; ramo: pelles candidæ conficiuntur. Iis semen lentisci simile cū uua rubescit: quod uocatur rhus medicamentis necessarium.

De ficu ægyptia & cypria.

Ca. vij.

In ægypto multa arborū genera: quæ non e alibi. Ante omnia ficus ob id ægyptia cognominata. Arbor moro similis: folio: magnitudine: aspectu. Pomum fert non ramis: sed caudice ipso. Idq; ipsum ficus est prædulcis: sine granis interioribus per q̄ fœcundo prouentu: scalpendo tantum ferreis ungibus: aliter non maturescit. Sed cum factum est: quarto die demetitur: alio subnascente: septeno ita numerosa partu: per singulas æstates multo lacte abundante. Subnasctur etiā si non scalpatur fœtus: quater: æstate priorēq; expellit immaturū. Materies pprii generis inter utilissimas. Cæsa statim stagnis mergitur. Hoc ē eius siccari. Et prio sicut postea fluuitare incipit: certoq; eā suggit alienus humor: qui aliuū omnē rigat. Cum innatare cœperit: tēpestiue habet signū. Huic similis quadētenuis quæ uocatur cypria ficus increta. Nā & illa in caudice ipso fert pomum & ramis: & cū in crassitudine adoleuere. Sed hæc germia emittit sine ullis folijs radici similia. Caudex arboris populo similis: foliū ulmo. Fructus quaternos fundit: totiēs & geminat. Sed grossus eius non maturascit: nisi incisura emissio lacte

Suauitas & interior fici. Magnitudo sorbi.

De Ceraunia filiqua.

Ca. viij

Imilis filiqua quam iones cerauniam uocāt:

s trunco & ipse fertilis. sed pomo filiquæ. Ob
id quidam ægyptiam ficū dixere errore ma-
nifesto. Non enim in ægypto nascitur sed in syria: ionia
q; & circa gnidum: atq; in rhodo: semper comantibus
folijs: flore candido: cum uehementia odoris. Plantige-
ra imis partibus. & ideo superficie flauescens succum
auferente sobole. Pomo antecedentis anni circa canis or-
tus detracto: statim alterū parit. Postea florem per ar-
eturum hyeme foetus enutrient.

De Persico ægypti & spina ægyptia: Ca. ix.

Egyptus & persicam arborē sui generis ha-
a bet similem pyro folia retinētem. Fertilitas
assidua eius subnascēte crastino fructu. Ma-
turtas et esiarum afflatu. Pomum longius pyro: inclusū
amygdalæ putamine & corio: colore herbido. Sed ubi
nux illi: huic pomum: differens breuitate ac mollicie. Et
quamuis blandiatur prædulci suauitas: innocuum. Ma-
teries bonitate: firmitudine: nigricia quoq; nihil dif-
ferens a loto. Simulacra ex ea factitauerē non eadem
gratia q̄ fideli materie: ut ex arbore q̄ balanū appella-
uimus: magna ex parte cōtorta. Naualis itaq; tm̄ est. At
e diuerso cutij ī magno honore palmæ similis: quādoq;
eius folijs utuntur ad textilia. Differt quod in brachia
ramorū spargitur. Pomo magnitudo: quæ manū impleat:
color fuluus: cōmēdabilis succo & austero & duci. Li-
gnū itus grādis firmæq; duritiæ: ex quo uelares detor-
nāt annulos. In eo nucleus dulcis dū recēs ē. Siccatus dis-
rescit ad īfinitū: ut mādi nō possit nisi pluribus diebus
maceratus. Materies crispioris elegātiæ: & ob id persis

n n iij

LIBER

gratissima. Nec minus spina celebratur in eadem gente dumtaxat nigra: quoniam incorrupta etiam in aquis durat: ob id utilissima navium costis. Candida facile putrescit. Aculeus spinarum & in folijs: Semen in siliquis quo coria perficiuntur gallæ uice. Flos & coronis iocundus: & medicamenti utilis. Manat & gummi ex ea. Sed præcipua utilitas quæ cæsa anno tertio resurgit. Circa thebas hæc: & ubi quercus & persica & oliua. ccc a nilo stadijs: siluestri tractu & suis fontibus riguo.

De Pruno & arboribus circa
memphin.

Ca. x.

Bi prunus ægyptia non dissimilis spinæ pro
i xime dictæ. Pomo mepspili: maturescens bruma: nec folia dimittens. Lignum in pomo græde: sed corpus ipsum natura copiadque messium instar incolis. Purgatum enim tundunt: seruantque: eius offas: Siluestris fuit & circa memphin regio tam uastis arboribus: ut terni nequirent uel circumplecti: unius peculiari miraculo: nec pomum propter usumue aliquem: sed euentum. Facies enim spinæ: folia habet ceu pennis: quæ tactis ab homine ramis cadunt protinus: ac postea resuscitantur.

De Gummi generibus & papyro.

Ca. xi:

g Vmni optimum esse ex ægyptia spina conuenit: uermiculatum. colore glauco: purum sine cortice: dentibus adhærens. Precium eius in libras. xiii. Deterius ex amygdalis amaris: & ceraso. Pessimum ex prunis. Fluit & ex uitibus: infantium ulceribus aptissimum: Et aliquando in olea: dentium dolori. Vtmo etiam in corico monte ciliciæ. Ac iuniperi ad nihil utile. Ex Vlmi uero gummi: & culice: ibi nascuntur. Fit & ex Sarcocolla: ita uocatur arbor:

gummi utilissimum pictoribus ac medicis. simile polli
ni thuris. & ideo candidum quam ruffus melina. Pre
cium eius quod supra. Nondus palustria attigimus: nec
frutices amnium. Prius tamen q̄ digrediamur ab ægy
pto & papyri natura dicetur. Cum chartæ usu maxi
me humanitas uitæ constet & memoria. Et hanc Ale
xandri magni uictoria repertam auctor est. M. Varro:
condita in ægypto alexandria. Antea non fuisse charta
rum usum. Palmarnm folijs primo scriptitatum. Dein
de quadrādam arborum libris: Postea publica monumē
ta plumbeis uoluminibus. Mox & priuata linteis con
fici cœpta: aut cæris. Pugillarium enim usum fuisse an
te troiana tempora inuenimus apud Homerum. Illo ue
ro prodente: ne terra quidem ipsa tota fuisse: quæ nunc
ægyptus intelligitur: cum in sebennitico saltem eius no
minis charta nascatur. Postea adaggeratam nilo. Siqui
dem a pharo insula: quæ nunc alexandriæ ponte iungi
tur: noctis dieiq; uelifico nauigij cursu terram fuisse p
didit. Mox æmulatione circa bibliothecas regum Ptole
mæi & Eumenis supprime chartas Ptolemæo idez
Varro membranas pergami tradidit repertas. Postea p
miscue patuit usus rei: qua constat immortalitas homi
num. Papyrus ergo nascitur in palustribus ægypti: aut
quiescentibus nili aquis: ubi euagatæ stagnant duo cu
bita non excedente altitudine gurgitum. Brachiali ra
dicis obliquæ crassitudine: triangulis lateribus decē nō
amplius cubitorum longitudine: in gracilitatem fasti
giatum thyrsi modo cacumen includens. Semine nullo
aut usu eius alio q̄ floris ad deos coronādos. Radicibus
incolæ p ligno utuntur: nec ignis tantum gratia: sed ad
alia quoq; utensilia uasorum. Ex ipso quidem papyro
nauigia texunt. Et e libro uela: tegetesq;: necnon & ue

LIBER

ste atq; stragula: ac fues. M adūt quoq; crudū decoctūq;
succum tñ denorantes. Nascitur & in syria circa que;
odoratus ille calamus lacum. Neq; ad alios usus illis: q;
funibus. Rex Antigonus in naualibus usus est rebus: nō
dum sparto cōiāto. Nuper & in euphrate nascens cir-
ca babylonem papyrus intellectū est eundem usum ha-
bere quē chartæ. Et tñ adhuc malūt p̄thi uestibus litte-
ras intexere. Præparātur ex eo chartæ diuisæ acu ī pre-
tenuēs sed q; latissima philuras.

De generibus chartarum: & quomodo chartæ fiāt
& de chartarum probatione: & uitijs & glutino
earum. Ca. xij.

Rincipatus medio atq; inde scissuræ ordine.
p Hieratica appellabatur antiquitus: religiosis
tantum uoluminibus dicata: quæ ab adulatio-
ne Augusti nomē accepit. Sicut secūda Linia a coniuge
eius. Ita descēdit hieratica in tertiu nomē. Proximū am-
phiteatricæ datū fuerat: a cōfecturæ loco. Excepit hanc
Romæ Fānij sagax officina: tenuatāq; curiosa interpō-
latōe: principalē fecit e plebea: & nomē ei dedit. Quæ
nō ēēt ita recurata: ī suo māsīt amphiteatriā. Post hāc
saitica ab oppido: ubi maxia fertilitas ex uilioribus ra-
mētis. Propiorq; etiānū cortici. Tæniotica a uicino loco
pōdere iā hāc nō bonitate uenalis. Nā ampoetia inuti-
lis scribēdo: ī uolueris chartarū segestriūq; in mercibus
usum p̄bet: & iō a meratoribus cognomiata. Post hāc
papyrū est extremūq; eius scirpo simile: ac ne ad funes
qdē nisi in humore utile. Texunturq; oēs tabula maden-
te nili aqua. Turbidus liquor uim glutini p̄bet: cū prio
supina tabula: Sceda adlinitur lōgitudine papyri: quæ
potuit esse segminibus utrinq; amputatis. Transuersa
postea crates peragitur. Premuntur deinde prælijs: &

siccantur sole: atq; inter se pagellæ iunguntur. A proximarum semper bonitatis diminutione ad deterrimas. Nunq̃ plures scapo q̃ uicena. Magna in latitudine earũ differentia. xiiij. digitorum optimis. Duo detrahuntur hieratice: Faniã denos habet. Et uno minus amphiatheatriã. Pauciores satira: nec malleo sufficit. Nã emporeticæ breuitas sex digitos non excedit. Præterea spectantur in chartis tenuitas: densitas: candor: leuor. Primatũ mutauit Claudius Cæsar. Nimia q̃ppe Augustæ tenuitas tolerandis nõ sufficiebat calamis. Ad hoc transmittens litteras lituræ metu: afferebat aduersis: & alias indecoro uisu per translucida. Igitur & secundo corio stamia facta sunt e primo subtegmine. Auxit & latitudinem. Pedalis erat mensura: & cubitalis macrocolis. Sed ratio deprehendit uitium unius scedæ reuulsioe plures infestante paginas. Ob hoc prælata oibus Claudia: Augustæ in epistolis auctoritas relicta. Liuidiana suam renuit: cui nihil e prima erat: sed omnia e secunda. Sabricia leuigatur dente conchaue: sed caducæ litteræ fiunt. Minus sorbet. Politur & charta magis ut splendeat. Rebellat sæpe humor incuriose datus: primoq; malleo deprehenditur: aut etiã odore cui fuerit indiligetior. Deprehenditur & lentigo oculis: sed medijs inserta glutinamenti ceu tænia iũco papyri bibulo ibi uix littera fundente se tantum inest fraudis. Alius igitur iterũ texedis labor. Glutinũ uulgare e pollinis flore tẽperatur feruente aqua minimo aceti aspersu. Nã fabrilis a gũmi cõmissuræ fragiles sũt. Diligetior cura molli panis frumentarij colata aqua feruente minimũ hũc modũ intergerit. Atq; etiã lini leuitas supatur. Omne aut glutinũ nec uetustius eẽ uno die debet: nec recetius. Postea malleo tenuatur: & iterũ glutio pcurritur: iterũ cõstructa eruga

LIBER

tur: atq; extenditur malleo. Ita sunt longinqua monu-
menta Tiberij Caij; Gracchorum manus: quæ apud Pō-
ponium Secundum uatem cinemq; clarissimuz uidi an-
nos fere post. cc. Id uero Ciceronis ac Diui Augusti Vir-
giliq; sæpenumero uidemus.

De libris Numæ.

Ca. xiiij

i Ngentia quidem exempla contra Varronis.
sententiã de chartis reperiuntur. Nãq; Cas-
sius Hemina uetustissimus auctor annalium
quarto eorum libro pdidit. Cn. Terentiu; Scribã agrũ
suum in ianiculo repastinentẽ offendisse arcam: in qua
Numa qui Romæ regnauit situs fuisset. In eadez libros
eius reptos. P. Cornelio. L. filio Cethego. M. Bebio. Q.
filio Pamphilo consf. Ad quos a regno Numæ colligun-
tur anni. d. xxxv. & hos fuisse e charta. Maiore etiã nũ
miraculo: q; tot infossi durauerunt annis. Quapropter
in re tanta ipsius Heminae uerba ponam. Mirabatur aliq;
quomõ illi libri durare potuissent. Ille ita rationez red-
debat. Lapidem fuisse quadratum circiter in media ar-
ca uictum candelis quaquã uersum. In eo lapide insuper
libros impositos fuisse: propterea arbitrarier eos nõ cõ-
putruisse. Et libros cædratos propterea arbitrarier eos
tineas non tetigisse. Nulla in ijs libris scripta erant: ni-
si philosophiæ pythagoricæ. Eosq; combustos a. Q. Põ-
tilio prætore: quia philosophiæ scripta essent. Hoc idem
tradit. C. Piso censorius primo commentariorum libro.
Sed libros septem iuris pontifici: totidez pythagoricos
fuisse. Tuditanus uero teritiodecimo Numæ decretorum
libro. xij. fuisse. Ipse Varro humanarum antiquitatum
vi. Antias duos libros fuisse. Ex ijs duodecim pontificia-
les latinos: totidem græcos: præcepta philosophiæ conti-
nentes. Idem tres ponit: quo comburi eos placuerit. In

ter omnes uero conuenit Sybillam ad Tarquinium Su-
perbum tres libros attulisse. Ex quibus igni duo crema-
ti ab ipsa. Tertius cum capitolio syllanis tēporibus: Præ-
terea Mutianus ter consul prodidit nuper se legisse cuz
præsideret lyciæ: Sarpedonis a troia scriptam in quodā
templo epistolæ chartam. Quo eo magis miror: si etiā
num Homero prodente ægyptus non erat. At cur si iam
hic erat usus: in plumbeis linteisq; uoluminibus scripti-
tatum constet? Cur & Homerus in ipsa illa lycia Bel-
lorophonti codicillos datos nō epistolas prodidit? Ste-
relitatem sentit hoc quoq; Factum iam Tiberio princi-
pe inopia chartæ: ut e senatu darentur arbitri dispēsan-
dæ: alias in tumultu uita erat.

De arboribus æthiopie.

Ca. xiiij.

Æthiopia ægypto conterminā insignes arbo-
res non fere habet: præter liniferas: quarum
natura in descriptione indorum atq; arabie
dicta est. Propior tamen huic natura lanæ: maiorq; fo-
liculus granati modo mali. Similes & inter se arbores
ipsæ: præter hanc palmæ quales rettulimus. Insularum
arbores ambitu æthiopie & nemora odorata in men-
tione earum dicta sunt.

De atlantis arboribus & cædrinis mensis: & quæ
in his laudentur: & quæ uituperentur: & arbores
trogete.

Ca. xv.

Tlas mons peculiari p̄ditur silua: de qua dixi-
mus. Cōfines ei mauri: quibus plurima arbor
cædri & mēsarū insania: quas fœminæ uiris
cōtra margaritas regerunt. Extant hodie. M. Ciceronis
in illa paupertate: & quod magis mirum est: illo æuo
emptæ libris. xi. Cum his memoratur & Galli Asini
quæ libris. xi. uenundatæ sunt. Et duæ a Iuba rege uedæ.

LIBER

te. Quarū alteri precīū fuit libris. xv. alteri paulomīus
Interijt nuper incēdio: q̄ Cethegus decedens libris. xiiij.
pmutauerat latifundij taxatione si q̄s pradia tāti mer-
cari malit. Magnitudo amplissima adhuc fuit unius cō-
missæ ex orbibus dimidiatis duobus d̄ rege maurita-
niæ Ptolemæo quattuor pedum & semipedis per medi-
um ambitum: crassitudine quadrantali. Maiusq; mira-
culū in ea est artis latente iūctura: q̄ potuisset esse natu-
ra: Solidæ a Nomio Tiberij Cæsaris liberto cognomen
trahente tribus sicilicis infra quattuor pedes: totidem-
q; infra semipedē crassitudinis. Qua in re nō omitten-
dū uidetur. Tiberio principi mensa; quattuor pedes sex
ēate & silicio excedētem. Tota uero crassitudine sescū-
ciali operimento cōchylij & laminæ p̄ medium uetū-
stā fuisse: cum tā optima Nomio liberto eius esset. Cu-
ius materia erat tuber: hoc est radice uitiū. Maximeq;
ī eo laudatū: q̄ sub terra totū fuerit & rarius: q̄ quæ
supne: queq; gignuntur etiā in ramis: propriæq; q̄ tā-
ti emitur arborū uitiū est: quarū amplitudo: ac radices
æstimari possunt ex orbibus. Sūt aut̄ cupresso focinæ
etiamnū silnestri similes folio odore: caudice. Anchora-
rius mons uocatur citerioris mauritaniæ: q̄ laudatissi-
mam dedit cædrū iā exhaustus. Mēsis p̄cipua dos in ue-
na crispis: uel in uertice p̄uis. Illā oblōgo euenit discus-
su: iōq; tigrinæ appellātur. Hoc intorto: & iō tales pā-
theriæ uocantur. Sunt & undatim crispæ maiore gra-
tia si pauonū caudæ oculos imitētur. Magna uero post
has gratia extra p̄dictas crispī densa ueluti grani cōge-
rie: quas ob id a similitudine apiatas uocant. Summa ue-
ro oīum in colore. Hic maxime mulsi placet suis resulgēs
uenis. Post hæc amplitudo: etiā totius caudicis. Iuuant
plura quoq; in una mensa uitia. Lignū ita uocatur. Ma-

teria surda & indigesta simplicitas: aut platani folio
rū mō digesta. Illignæ uenæ etiam similitudo: uel colo
ris: & qbus maxime obnoxias fecere æstus uentiq; ri
mæ aut capillamenta rimas imitata. Postea murena ni
gro transcurrēs limite: uarijsq; corticū pūctis apprehen
sus papauerū mō: & in totum atro propior color: ma
culæne discolores. Virides terra condunt barbari: & cæ
ra illinunt. Artifices uero frumenti aceruis imponunt
septenis diebus: totidem intermissis. Mirumq; ponderi
q̃tum ita detrahant. Naufragia docuere. Nuper quoq;
hanc materiam siccitam mari duricie: & maturitate i
corrupta spissari: non ullo modo uehementius. Nutriū
tur optimæ: splendentq;: manuq; sicca fricantur ab
alienis maxime: ne ab accolis lædantur: ut in ijs genitæ
Inter pauca nitidioris uitæ instrumenta hæc arbor est.
Quapropter resistendum ei quoq; pauluz uidetur. No
ta etiā Homero fuit: Trogete uocatur: ab alijs thya. Hæc
igitur inter odores uri tradit in delicijs. Circes: quā de
am uolebat intelligi: magno errore eorum: qui odoramē
ta in ea uocabulo accipiunt. Cum præsertim eodem uer
su cædrum laricemq; una tradat. In quo manifestum ē
de arboribus tantum locutum: Theophrastus qui prius
a magni Alexandri ætate scribit: quæ circa urbis romæ
quadringentesimum quadragesimum gesta sunt annuz
magnum iam huic arbori honorem tribuit memoratas
ex ea referens templorum ueterum contignationes:
quandamq; immortalitatem materiæ in tectis contra
uitia omnia incorruptæ. Radice nihil crispius. Nec
aliunde preciosiora opera. Præcipuam autem esse eam
arborem circa Hammonis delubrum. Nasci & in in
feriore cyrenaicæ parte. De mensis tamen tacuit.
Et alias nullius ante ciceronianaz uetustior memoria ē

LIBER

Ex quo nouitia apparent. Alia est arbor eodem nomine malum ferens execratum aliquibus odore & amaritudine: alijs expetitum: domos etiam decorans: nec dicenda uerbofius.

De arbore loto.

Ca. xvi.

e Adem africa: qua uergit ad nos: insignem arborem lotoz gignit: q̄ uocant celtin. Et ipsam italia familiarem: sed terra mutatam. Præcipua ē circa syrtes atq; nasamonas. Magnitudo quæ pyro q̄q̄. Nepos Cornelius breuem tradat. Incisura i folio crebriores: alioquin ilicis uiderentur. Differentiæ plures: eaq; maxime fructibus fiunt. Magnitudo huic fabæ color croci: sed ante maturitatem alius atq; alius: sicut uuis. Nascitur densus in ramis myrti mō: nō ut in italia cerasi. Tam dulcis ibi cibus: ut nomen etiam genti terræq; dederit nimis hospitali aduenarum obliuione patriæ. Ferunt uentris nō sentire morbum qui eum mandant. Melior sine interiore nucleo: qui in altero genere offensus uidetur. Vinn; quoq; exprimitur huic simile mulso: quod ultra denos dies negat durare idem Nepos. bacasq; cōtusas cum filiqua ad cibos dolijs cōdi. Quin & exercitus pastos eo accepimus: ultro citroq; commean-tes per africam. Ligno colos niger. ad tibiarum cantus expetitur. E radice cultellis apulos breuesq; alios usus excogitauit. Hæc ibi natura arboris. Est autem eodē nomine & herba & in ægypto caulis in plaustrum genere. Recedentibus enim aquis nili riguis: prouenit similis fabæ caule folijsq; densa congenie stipatis: breuioribus tantum gracilioribusq;: cui fructus in apite papaueri similis incisuris: omniq; alio mō. Intus grana centum milium. Incolæ capita in acernis putrefaciunt: mox separant lauando: & siccata tundunt: eoq; pane utuntur.

Mirū est quod præter hæc traditur. Sole occidente pa-
 pauera ea comprimi & integri folijs. Adortum autem
 aperiri: donec maturefcent: flosq; qui est candidus deci-
 dat. Hoc amplius in ea parte tradūt: & scapum ipsum
 & florem uespera mergi usq; in medias noctes. Totum
 q; abire in lacū: ut ne dimissa quidē manu possit inue-
 niri. Verti deinde paulatimq; subrigi: & ad exortum
 solis emergere extra aquā: ac florē patefacere: atq; etiā
 num exurgere ut plane ab aqua absit alte. Radicem loa-
 tos hæc habet mali cotonei magnitudine opertam ni-
 gro cortice: qualis & castaneas tegit. Interius cādidiū
 corpus: gratū cibus: sed crudo gratius decoctū siue aqua
 siue pruna. Nec aliunde magis q̄ purgamentis eius sues
 crassescunt. De paliuro: & punico malo: & de
 flore punici mali. Ca. xvij.

Xrendica regio loton suæ postponit paliuro.
 c fruticosior hæc fructuq; magis rubens: cuius
 nucleus nō simul mādatur. Incūdus pse: atq;
 suauior est uino. Quin & uina succo suo commēdans.
 Interior africa ad garamātas usq; ad deserta palmarū
 magnitudine & suauitate constat. Nobilis maxime
 circa delubrū Hammonis. Sed circa chartaginē puniciū
 malum cognomē sibi uendicat. Aliqui granatum appel-
 lant. Diuisit & in genera: apyrinon uocādo cui ligno-
 sus nucleus abest. Sed candidior ei natura: & blandio-
 res sunt acini: minusq; amari: distincti mēbranis. Alia
 structura eorū quædā ut in fauis. Communes nucleos
 habentiū quinq; species: dulcia: acria: mixta: acida: ui-
 nosa. Samia & ægyptia distinguuntur. Erythrocomis:
 & leucocomis. Corticis maior usus ex acerbis ad perfē-
 ciēda coria. Flos balustiū uocatur: & medicis idoneus
 & tingendis uestibus: quarū color inde nomē accepit.

LIBER

De asia & græciæ fruticibus:

Ca. xviii.

N asia & græcia nascuntur frutices. Epipaa
i itis: quæ alijs heleborinē uocāt: paruis folijs:
quæ pota contra uenena prosunt: sicut erices
contra serpentes. De timelea siue camelea: &
de tragacathe & de trago: siue scorpione & myrice
& brya: & galla. Ca. xix.

T in quo nascitur granūgnidiū: quod aliqui
e linū uocant. Fruticē uero timeleā: alijs came-
lam: alijs pyrosachnem: alijs icnestron: alijs cne-
ron. Et similes oleastro: folijs angustioribus: gūmosis si
mordeātur: myrti magnitudine: semine: colore: & spe-
cie farris: ad medicinæ tantū usum. Tragion fruticē soa-
la creta insula gignunt terebintho similem & semine.
Quod contra sagittarū ictus efficacissimū tradunt. Ea
dē & tragacanthē spinæ albæ radice: multū prælatam
apud medos: aut in caucaso nascenti. Præciū eius in li-
bras. xiiij. Tragon & asia fert: siue scorpionē ueprē sine
folijs ramis rubentibus: ad medicinæ usum. Myricē &
italia: quā alijs maricen uocant. Achaia aut bryan silue-
stem: insignē in ea: quod satina tñ ferat gallæ simile
fructum. In syria & in ægypto copiosa hæc est: cuius
infœlicia ligna appellamus: quæ tamē infœliciora sunt
Græciæ ginit enim arborem ostryn: quā & ostriam uo-
cant solitariā circa saxa aquosa: simile fraxino cortice
& ramis a folio piri paulo tamē longioribus crassiori-
busq;: ac rugosis icisuris: quæ per totā discurrūt. Semie
ordeo simili: & colore & materia dura atq; firma q̄ i
domū illata: difficiles ptus fieri p̄dūt: morteq; miserat

De anōymo: & adrachna: cōgrygia & thapsia. C. xx

Ec auspiciatior in lesbo insula arbor quæ uoca-
tur anonymos: non absimilis punicæ arbori

interq; eam & laurum folij magnitudine: figura uero
 & mollicia punice: flore candidior est: statim pe-
 stem denunciāns. Fert siliquas sesami similes: intus
 granum quadrangula figura: spissum: letale aīalibus
 necnō & i folio eadēis. Succurrit aliquādo praeceps
 abū exinanitio. Alexāder Cornelius arborē eonē appel-
 lauit: ex qua facta esset argo similē robori uiscū ferentē
 quā nec aqua nec igni posset corrūpi: sicuti nec uiscum
 nulli aliq cogantā qđ equidem sciā. Adrachnē oēs fere
 græci portulacæ noīe interpretātur: cum illa sit herba
 & andrachne uocetur unius litteræ diuersitate. Cate-
 rum adrachne est siluestris arbor: neq; in planis nascēs
 similis unedoni folio tm̄ minore: & nunq̄ decidente.
 Cortice nec scabro quidem: sed qui circūgelatus uiderē
 possit: taz tristis aspectu est. Similis & cōgrygia est fo-
 lio: magnitudine minor. Proprietatē habet fructū amit-
 tendi lanugine pappū uocāt: quod nulli aliq arbori ene-
 nit. Similis & apharce bifera æque q̄ adrachne. Priorē
 fructū incipiente pubescere uua peragit: alterum in inī-
 tio hyemis. Quales eos nō: traditur. Et ferulā inter ex-
 ternas dixisse cōueniet: arborūq; generi adscripsisse: qm̄
 quarūdam naturæ sicut distinguemus: lignū omne cor-
 ticis loco habēt: hoc est forinsecus: ligni autē loco fun-
 gosam itus medulā ut sambuci. Quādā uero inanitatē
 ut arūdines. Ferula calidis nascitur locis: atq; trāsma-
 ria geniculatis nodata scapis. Duo eius genera. Narthe-
 ca græci uocant assurgentem in altitudine. Narthe-
 ciam uero semper humilē a genibus exeuntia folia ma-
 xima ut quæq; terræ proxima. Cætero natura eadem
 quæ anetho: & fructui similis. Nulli fruticum lenitas
 maior: ob id gæstata facilius baculorum usum senectui
 præbet. Semen ferulæ thapsiam quidam uocauere

LIBER

decepti eo: quoniam ferula sine dubio est thapsia: sed sui generis folijs foeniculi: inani caule: nec excedente baculi longitudinem. Semen quale ferulae: radix candida. Incisa lacte emanat: et contusa succo nec corticem abdicat omnia uenenata. Quippe etiam fodiētibus nocet: si minima aspirat dura intumescunt corpora: faciemque inuadunt ignes sacri: ob id ceroto prius illinunt. Quibusdam tamen morbis auxiliari dicunt medici permixtam alijs item in alopetijs sugillatisque ac liuentibus. Ceu uera remedia desinit: ut scelera contractent. Sed ista itexuerūt noxio instrumento: tantumque impudentiae est: ut uenum artis esse persuadeant. Tapsia in africa uehementissima. Quidam caulem incidunt per messes: et ipsa excauant radice: quo succus confluat. arefactumque tollunt ali folium. Radicem tondunt in pila: et succum in sole coactum diuidunt in pastillos. Nero Caesar claritatem ei dedit: initio: imperij: nocturnis crassationibus conuerberatā faciem illinēs sibi cum thure ceraque: et sequenti die extra famā cutē sincerā circumferēs. Ignē ferulis optie seruari certū ē: easque in aegypto pcellere. De cappari siue ciosbato aut ophiocephyle: et de saripha. Ca. xxi

Bi et capparis firmioris ligni frutex: seminisque et cibi uulgati. Caule quoque una plerūque decerpto. Cauenda eius genera peregrina. Siquidem arabicum pestilens. Africum gingiuis inimicum. Marmaricum uuluis et omnium inflationibus. Apulum uomitus facit. Stomachum et alium mouet. Quidam eum ciosbaton uocant: alij ophiocephylem: fruticosi est generis. Et saripha circa nilum nascēs duorum cubitorum altitudine: pollicari crassitudine. Coma papyri: similique manditur modo. Radice ferrarijs officinis praecipua carbonis usu propter duriciam.

De spina babylonis regia: & de cytiso. Ca. xxij.

Non omittendum est & quod babylone feri-
tur in spinis: quoniam non aliubi uiuit. Estque si-
cut uiscum in arboribus. Sed illud in spina
tantum: quæ regia uocatur. Mirum quod eadē die germinat:
quo iniectum est. Inijcitur aut ipso canis ortu: & celer-
rime arborē occupat. Condiūt eo uina: & ideo feritur.
Spina illa nascitur & athenis in longis muris. Frutex
est & cytisus ab Aristomacho atheniensi miris laudibus
prædicatus pabulo ouium. Aridus uero etiam suū. Spon-
detque iugero eius annuos per pluris uel mediocri solo red-
ditus. Utilitas herbosa: ergo & eo lætio satietas: quod per
quod modico pinguescunt & quadrupedia: ita ut iumen-
ta hordeum spernāt. Non ex alio pabulo lactis maior
copia aut melior. Super omnia pecorum medicina a
morbis omni usu præstante. Quin & nutricibus in
defectu lactis aridum atque in aqua decoctum potui cum ui-
no dari iubet: firmiores celsiores infantes fore. Viridē
etiam gallinis: aut si aruerit madefactum. Apes quoque; nū-
quam de flore cytisi pabulum contingentes permittūt. Democri-
tus & Aristomachus. Nec aliud minoris impedij est. Se-
ritur cum hordeo: aut uere semine ut porrum: uel caule au-
tumno ante brumam. Si semine: madidum. Et si defuit
imbres: satum spargitur. Plante cubitales perferuntur
scrobe pedali. Seritur post equinoctia tenero frutice.
Perficitur triennio. Demeritur uerno equinoctio cum
flore defuit: uel pueri uel anus uilissima opera. Ca-
nus aspectu breuiterque si quis exprimere uelit similis
dinem: angustioris trifolij. Frutex. Datur animalibus
post biduum semper. Hyeme uero quod inaruit: madi-
dum. Satiant equos denæ libræ: & portione minora
animalia obiterque inter ordines allium capescere ferti-

LIBER

eile est. Inuentus hic frutex in cythro insula inde trans-
latus est in omnes cycladas: mox in urbes græcas ma-
gno casei prouentu. Propter quod maxime miror rarū
esse in italia. Non æstuum: non frigorū: nō grandinum
aut niuis iniuriā expauescit. Adijcit Higinus ne hostiū
quidem: propter nullā gratiam ligni.

De fruticibus & arboribus nostri maris:

atq; rubri: & indici.

Ca. xxiiij.

Ascuntur & in mari frutices arboreſq;: mi-
nores in nostro. Rubrū enim & totus orien-
tis oceanus refertus est filiis. Non habet lin-
gua alia nomē: quod græci uocant phycos: quoniā alga
herbarum magis uocabulum intelligitur. Hic autē est
frutex. Folia lata colore uiridi ginit: quod quidā pras-
son uocant alij zosterā. Alterū genus eiusdē: capillaceo
folio: simile fœniculo: in saxis nascitur. Superius inua-
dis haud procul littore. Verno utrūq;: & interit autū-
no. Circa cretam insulā nato in petris purpuras quoq;
inficiunt. Laudatissimo a parte aquilonis: aut cum spō-
gijs. Tertium est gramine simile: radice geniculata &
caule: qualiter calami. Aliud genus fruticū bryon uoca-
tur folio lactuæ: rugosiore tantum. Tam hoc in terra
nascens. In alto uero abies & quercus cubitali altitu-
dine. Ramis earum adhærent conchæ. Quercu etiam
tingi lanas tradunt. Glandem etiam quasdam ferre in
alto. Nam fragijs hæc depræhēsa urinātibusq;. Et aliæ
tradūtur pgrandes circa syriōnē. Vitis enī passim nasci-
tur. S; phycos sine folijs: rubro cortice. Fit & palma fru-
ticū gñis: extra herculis colūnas porri fronde nascitur
frutex: & alius lauro: & thymo similis q̄ ābo eiecti
in pumicē transfiguratur. At in orientē mirū est sta-
tim a copto per similitudines nihil gigni præter spinā:

quæ sitiens vocatur: & hanc raram admodum. In mari uero rubro siluas uiuere: maxime laurum & oliuam ferentem baccas: & cum pluat fungos: qui sole tacti mutantur in pumicem. Fruticum ipsorum magnitudo terrorem est cubitorum caniculis referta: uix ut respicere & naui tutum sit: remos plerumque ipsos inuadentibus. Qui nauigare in indos Alexandri milites frondem marinarum arborum tradidere in aqua uiridem fuisse. exemptam sole protinus in salem arescentem. Tuncos quoque lapideos perque similes ueris per littora: & in alto quasdam arbusculas: colore bubuli cornus ramosas: & in cacuminibus rubentes: cum tractarentur: uitri modo fragiles. In igne autem ut ferrum exardescerent: restinctis colore suo redeunte. Eodem in tractu insularum siluas operit æstus: quæ altiores sint platanis populisque altissimis: folia laurea: flos uiolæ: & odore & colore. Baccæ ut oleis: & ipsæ odoris iucundi autumnino nascentes: foliis nunquam deciduis. Harum minores totas integit mare. Maximarum cacumina extant: ad quæ naues religantur: & cum decesserit æstus ad radices. Alias quoque arbores in alto ab eisdem accepimus eodem in mari uisas: semper folia retinentes. Fructum earum lupino similem. Iuba tradit circa troglodytarum insulas fruticem in alto uocari isidos plocamon corallio similem sine foliis: præcisunt mutato colore in nigrum durescere. Cum cadat: fragile. Item alium cui uocetur charitoblepharon efficacem in amatorijs. Spathalia eo facere & monilia foeminas sentire eum se capi: durarique cornus modo: & hebetare aciem ferri. Quod si se fellerint insidiæ: in lapidem transfigurari.

LIBER
CAII PLINII SECVNDI NATVRALIS HI
STORIAE LIBER. XIII. PROOEMIUM.

In quo fructiferae Arbores Traduntur.

EXTERNAE ARBORES INDO-
ciles quæ nasci alibi quàm ubi cœpere: &
quæ in alienas non commeant terras:
hactenus fere sunt. Licetque iam de cō-
munibus loqui: quarum omnium pe-
culiaris parens uideri potest italia. Noscentes tantum
meminerint naturas earum a nobis interim dici: nō cul-
turas. Quāquā & colēdi maxima in natura portio est.
Illud satis mirari non queo: interisse quarūdam memo-
riam: atque etiam nominum quæ auctores prodidere: no-
titiam. Quamuis enim non communicato orbe terrarū
maiestate romani imperij profecisse uitam putet com-
mertio rerum? Ac societate festæ pacis? omniaque: etiam
quæ occulta ante fuerāt: in promiscuo usu facta? At her-
cule non reperiuntur: qui norint multa ab antiquis pro-
dita: tantum priscorum cura fertilior: aut industria fœ-
licior fuit: ante millia annorum: inter principia littera-
rum Hesiodo præcepta agricolis pandere orso: subsecutis
que non paucis hanc curam eius: unde nobis creuit labor.
Quippe cum requirenda sint nō solum postea inuenta:
uerum etiam ea quæ inuenerant prisci desidia rerum: in
ternitōe memoriæ induta. Cuius uitij causas quis alias
quàm publicas mūdi inuenerit? Nimirum alij subiere ritus.
Circum quæ alia mentes hominum detinentur: & auariti-
e tantum artes coluntur antea inclusis gentium im-
perijs intra ipsas. Ideoque & ingenijs quadam sterilita-
te fortunæ necesse erat animi bona exercere. Reges in-

numeri honore artium colebantur: & in ostentatione
has praeferabant: opem & immortalitatem sibi per il-
las prorogari arbitantes. Quare abundabant & prae-
mia & opera uitae. Posteris laxitas mundi & rerum
amplitudo damno fuit: postquam senator censu legi coeptus
index fieri censu: magistratum ducemque nil magis exor-
nare quam census: postquam coepere orbitas in auctoritate sum-
ma & potentia esse captatio in quaestu fertilissimo: ac
sola gaudia in possidendo: pessum iere uitae precia: om-
nesque a maximo bono liberales dictae artes in contrarium
cecidere: ac seruitute sola profici coeptum. Alius hanc alio
modo: & in alijs adorare: eodem tamen habendi quaes-
tu ad spes hominum tendente uoto. Passim uero etiam
egregij aliena uitia quam bona sua collere malle. Ergo her-
cule uoluptas uiuere coepit: uita ipsa desuit. Sed nos ob-
litterata quoque scrutabimur. Nec deterrebit quarundam
rerum humilitas: sicut nec in animalibus fecit. Quamquam
uidemus Virgilium praecellentissimum uateque eadem causa
hortorum dotes fugisse: et tantisque quae rettulit flores mo-
do rerum decerpisse. Beatum felicemque gratiae quin-
cim omnino generibus uuarum nominatis: tribus oleae:
totidem pyrorum: malo uero tantum assyrio: ceteris om-
nibus neglectis. Vnde autem potius incipiemus quam a uiti-
bus? Quarum principatus in tantum peculiaris italiae
est: ut uel hoc uno omnia gentium uicisse: quamquam odorifera
possit uideri bona: quamquam ubicunque pubescentium odori nul-
la suauitas praefertur.

De uitium natura: & quibus modis ferant Ca. i.
Ites iure apud priscos magnitudine quoque in-
ter arbores numerabantur. Iouis simulacrum
in urbe populonia ex una conspiciamus uite
tot aenis incorruptum. Ite massiliae pateram: Metaponti

LIBER

tēplū iunonis vitigineis calumnis stetit. Etiamnum sa-
 lis tectū Epesiae Dianae sanditur uite una cypria (ut fe-
 rūt) quoniam ibi ad praeipuum altitudinem exeunt.
 Nec est ligno ulli aeternior natura. Verum ista ex silue-
 stribus facta crediderim: quando haec vires tōsura annua
 coercentur: & uis earū omnis euocatur in palmites autē
 deprimitur in propagines: succiq; tantum gratia ex ijs
 pluribus modis ad celi mores soliq; ingenia. Iam in cā-
 pano agro populis nubunt: maritatasq; complexae: atq;
 per ramos earum proacibus brachijs geniculato cursu
 scandentes acumina aequant in tantū sublimes ut uin-
 demiator autoratus rogum: ac tumultum excipiat. Nul-
 lo sine crescunt: diuidiq; aut potius auelli nequeūt. Vil-
 las & domos ambitu singularum palmitibus ac sequa-
 cibus loris memoria quoq; dignum: Inter prima Vale-
 rianus quoq; Cornelius existimauit. Vna uitis romae in
 liuiae porticibus sub diuales deambulationes umbrosis
 opculis opacat: Eademq; duodenis musti amphoris fœ-
 cunda. Vltimos quidem ubiq; exuperant. Miratumq; al-
 titudinem earum ariciae ferunt legatum regis Pyrrhi:
 Cyneam facete luisse in austeriore gustu uini: merito
 matrem eius pendere in tam alta cruce. Rumbotinus no-
 catur & alia nomine populus arbor italiae padum trās-
 gressus: cuius tabulata in orbem patula replent: puroq;
 producto dracone in palmem eius inde subrectos ramo-
 rum digitos flagella dispergunt. Eadem modici homi-
 nis altitudine adminiculatae sudibus horrent: uineamq;
 faciunt: & aliae improbo reptatu pampinorumq; sup-
 fluitate peritia domini amplo discursu atria media cō-
 pletes. Tot differentias uel sola tantum italia recipit.
 Stat prouinciarum aliquarum per se uitis sine ullo pe-
 damento: artus suos in se colligens: & breuitate cras

itudinem pascens. Vt autem hoc aliubi uenti: ut in africa
 & in narbonensis prouintiae partibus. Excrescereque
 ultra suos pollices prohibita: semperque pastinatis si-
 miles herbarum modo uagantur per arua: ac succum
 terrae passim uis bibunt: quae ob id magnitudinem
 infantium puerorum in interiore africae parte exupe-
 rant uites. Vna non aliubi gratior callo: ut inde pos-
 sit inuenisse nomen duracini durus acinus. Namque
 genera magnitudine: colore: saporibus acini: innumera-
 ta etiamnum multiplicantur uino. Hic purpureo lu-
 cent colore: illic fulgent roseo: nitentque uiridi. Candi-
 da enim nigraeque uulgare. Tument uero mammarum
 modo bumasti. Prælongis dactyli porriguntur acinis.
 Est & illa naturae lasciuia: ut prægrandibus adhære-
 ant pergulis parui: mites: & suauitate certantes: Tep-
 torogas has uocant. Durant aliae per hyemem pensili
 conameratae nodo. Aliae in sua tantum continentur ani-
 ma ollis fictilibus: & insuper dolijs inclusae stipatae ui-
 naceis circumsudantibus. Alijs gratiam qui & uinis
 fumus affert. Fabrilis ijsq; gloriam præcipuam in for-
 nacibus africae Tiberij Caesaris auctoritas fecit. Ante
 eum reticis prior mensa erat: & uis Veronensium
 agro. Quin & a patientia nomen acinis datur passis.
 Conduntur & musto uuae: ipsaeq; uino suo inebriantur
 Aliae decoctae in musto dulcescunt. aliae uero sobolez no-
 uam in matre ipsa expectant translucida uitro: affert-
 q; acinis tandem: quâ in dolijs amphorisue duratricem il-
 lam firmitatem austeritas picis infusa pediculo. Iaz in-
 uenta uiti p se in uino picem resipiens uiuentem agrum nobi-
 litas. Aruerno secunodq; & heluico generibus n pridem il-
 lustra. Atq; hæc Virgilij uatis ætate incognita: a cuius
 obitu nonaginta aguntur anni. Quid q; insertae castris

LIBER

summam rerum imperiumq; continent? Centurionū in manu uitis: & opimo premio tardos ordines ad lentas perducit aquilas: atq; etiam in delictis pœnam ipsa; honorat. Nec nō uinea oppugnationū dedere rationē. Nā in medicaminibus adeo magnum optinent locum: ut p se se uino ipso remedia sint.

De generibus uitium.

C4. ij.

Enera uitiiū comprehendī numero unus existimauit. Democritus: cuncta sibi gracie cognita professus. Ceteri innumera atq; infinita esse prodiderunt. Quod uerius apparebit ex uinis. Nec oīa dicentur: sed maxime insignia: quippe quæ toti dem sunt pene quot agri. Quāobrem celeberrimas uitium aut qbus est aliqua proprietate miraculum ostēdisse satis erit. Principatus datur amineis pp firmitatem senio quoq; proficiscentem utiq; uiniq; uniuscuiusq; uitam. Quinq; eius genera. Ex ijs germana minor acino melius deflorescit: imbres tempestatesq; tolerat. Non item maior sed in arbore q̄ in iugo minus obnoxia. Gemellarū quibus hoc nomen uinae sp̄ geminae dedere: asperimus sapor: sed uires p̄cipue. Ex ijs minor austro leditur: ceteris uentis alitur: ut in uesuuio monte surrētinisq; collibus. In reliquis italiae partibus non nisi arbori accommodata. Quintum genus lanatae ne seres miremur aut indos: adeo lanugoeam uestit. Prima ex amineis maturescit ocissime atq; putrescit. Proxima dignitas ueitētanis rubente materia. Quapropter quida; rubellas appellauere uineas. Ea minus fertiles uinaceis & face nimia. Contra pruinas fortissima: siccitate magis q̄ imbre: aestu q̄ algore uexantur. Quamobrez in frigidis humidisq; principatum optinent. Fertilior quæ minor acino: & folio scissa minus. Apianis apes dedere cognomē

precipue earum auide. Ex ijs duo genera: lanugine & ipsa pubescunt: Distant q̄ altera celerius maturescit: q̄ & altera properante. Situs frigidus nō respuit: & tamen nullae celerius imbre putrescūt. Vna primo dulcia austeritatem annis recipiunt: & rubra fiunt. Nulla magis uite gaudet. Et hactenus potissima nobilitas datur peculiaribus atque uernaculis italiae. Ceterae aduenere chio thasoue. Grecula non inferior amineis bonitate praetenera acino: & uua tam parua: ut nisi pinguiissimo solo colere non proffit. Eugeniā taurorominitani colles cū generositatis cognomine misere alba no tantum agro: quoniam translata statim mutatur. Namq; est aliquibus tantum locorum amor: ut omnem in ijs gloriam suam relinquunt: nec usq; transeant totae. Quod & in rhetica allobrogica: quam supra picatā appellauimus: euenit: domi nobilibus nec agnoscendis alibi. Foecundae tamen bonitatis uice copiam praestant. Eugenia feruentibus locis: rhetica temperatis: allobrogica frigidis: gelu maturescens: & colore nigra. Adhuc ex ijs quas diximus: sed etiam e nigris uina uetustate in albu colore transseunt. Reliquae ignobiles. Aliquando tam celi aut soli opera non fallunt uetustate: sicuti fescenia & cū ea florens biturica. Acino rarior nunq; floris obnoxij: quoniam antecedunt: uentisq; & imbribus resistunt. Meliores tamen argentibus locis q̄ calidis: humidis q̄ sitientibus. Vix ulla magis tam denso uuarum partu impatiens uariantis celi: sed contra tenorem unum alboris aestusue cōstās. Quae minor est ex eo gñe mollior. In neglecto solo moroso. Pigui putrescit. Gracili oino nō puenit. Mediā tēpericē delicate quærit: ob hoc sabinis collibus familiaris. Vna eius indecora visu: sapore iucunda: nisi matūra protinus rapiatur: etiam non pu-

LIBER

crescens cadit. Contra grandines eam tuetur foliorū am-
 plitudo: atq; duricia insignes iam colore inter purpure-
 as nigrasq; medio heluolæ sæpius uarianti: & ob id ua-
 rianæ a quibusdam appellatæ. Præfertur in ijs nigrior:
 utraq; alternis annis fertilis. Sed melior uino cum par-
 cior. Et præcipue duo genera magnitudine acini discer-
 nuntur. Quibus materies plurima: unaq; ollis utilissi-
 ma: folio apio similis. Basilicam dirrhachini celebrat.
 Hispaniæ cocolubin uocant. Rarior uua: æstus austrosq;
 tolerat. Capiti inimica. Copiam larga. Hispani duo ge-
 nera eius faciunt. Vnum oblongo acino altero rotundo:
 nouissimas uindemiant. Quo dulcior cocolubis: hoc me-
 lior. Sed & austera transit in dulcē uetustate: & quæ
 dulcis fuit in austeritatem. Tuncq; albanum uinū æmu-
 lantur. Tradunt uesicæ uitijs utilissimum ex ijs potum.
 Aluelis sūmis arboribus est fertilior: uisula imis. Quā
 obrem circa easdem satæ diuersitate naturæ locupletaz.
 Inerticulam e nigris appellauere iustius sobriam dictu-
 ri: inueterato p̄cipue commendabilem uino: sed uiribus
 innoxiam. Siqdem temulentia sola non facit. Fertilitas
 cōmendat cæteras: principemq; heluenacum. Duo eius
 g̃na. Maior q̃ qdā longam: minor q̃ arcam appellāt: nō
 tā fecūdā sed gratiorem haustu. Discernitur folio cir-
 cinato. Verū utraq; gracilis. Furtas subdere ijs necessariū
 im: alioqn ubertatē suā non tolerāt. Maritimo afflatus
 gaudent: roscido odore. Nulla uitiū minus italiaz amat
 rara: parua: putrescens in ea. V inum quoq;: qd̃ genuit:
 æstate non exuperans. Nec alia macro solo familiarior.
 Græcinus q̃ alioqn Corneliū Celsū transcripsit arbi-
 tratur nō naturā eius repugnare italia: sed culturā auia-
 de palmites euocatiū. Ob id fertilitatē suam absūmi: si
 nō p̄pinguis soli ubertas lassescētem sustineat. Carbū

culari negatur: magna dotæ: si uerū ē: aliqua in uite e cæ
lo nō eē uis. Aestū fert spionia: q̄ qdā spineā uocāt. Autū
nisq; et ibribus pinguescit. Quinimo nebulis una ali-
tur. Ob id rauēnati agro peculiaris. Aueniculā inter op-
tie deflorescētes: et ollis aptissimā cāpani malūt scir-
tula uocare: alij staculā. Tarracini numisianā nullas uī-
res pprias hñtē: sed totā perinde ac solū ualeat. Surren-
tinis tñ efficacissima testis uesuiuo tenuis. Ibi enim mur-
gēina e sicilia potissima: q̄ pōpeianā aliq uocant. La-
tio demū feracē: sicut horconia in cāpania tñ uilitatis
cibariæ: sed ubertate precipua. Tolerat et annos mœri-
a contra omnes ictus firmissima: nigro acino uinis ue-
tustate rubescētibz.

Item de uitium generibus.

Ca. iij.

T haftenus publica sunt gñā: cætera regionuz
e locorūq; aut ex ijs iter se ifico mixta. Siqdem
thuscis peculiaris est tudernis æquæ etiā eius
noīs florentia. Est optia aretio talpana et etesiaca et
cōseminia. Talpana nigra candidū facit mustū. Etesiaca
fallax: quæ quo plus tulit: eo laudabilius fundit. Mirūq;
fœcūditate cessat. Cōseminia nigra uino minime duran-
te. Vna maxime post. xv. dies q̄ ulla alia. Minus ferti-
lis: sed cibaria. Huius folia sicuti labruscæ priusq̄ deci-
dant: sanguineo colore mutātur. Euēnit hoc etiā qbus-
dam alijs pessimi generis argumēto. Irtiola umbriæ me-
uanatiq; et piceno agro peculiaris est. Amiternino pu-
mula. Iisdē bānanica fallax ē: amant tñ eam municipij
uuiam Pōpeij nomine appellāt: quīs clusinis copiosiorē.
Municipij et tyburtes appellauere: quīs oleaginaz nu-
per inuenerint a solitudine oliuæ. Nouissima hæc: uui-
rum ad hoc tempus repta est. Vinaciolā soli qdem noīa
uerunt sabini ac laurenti. Nam gauranas scio a falerno

LIBER

agro translatas uocari falernas celerrime ubiq; degenerantes. Nec non tarentinum genus aliqui fecere: prædulci uua. Capnias & bucuniates & tarrupia in thuris collibus non ante demetuntur q̄ gellauerit. Pharia gaudent pisæ. Mutina perusinia nigro acino intra quadriennium albescente uino. Mirum ubiq; cum sole circumagi uiam: quæ ob id strepita uocatur. Et in italia gallicam placere: trans alpes uero picenam. Dixit Virgilius tapas & mareotidas & lageas cōpluresq; externas: quæ non reperiuntur in italia: sed sunt etiam nunc insignes uia non uino ambrosiaca duracina sine ullis uasis in uite seruabilis: tanta est contra frigora æstus tempestatesq; firmitas. Nec orthæpelos indiget arbore aut palis ipsa se sustinens. Non item dactylides digitali gracilitate Columbinæ aciosissimæ. Et magis purpureæ cognomine bimammia: quando non racemos: sed uuas alias gerunt. Item tripedanea: cui nomen a mensura est. Item scripula passo acino. Et rhetica in maritimis alpibus appellata dissimilis laudatæ illi. Nāq; hæc brevis conferta acino: degener uino: sed cute omnium tenuissima Nucleo quem chium uocant: uino ac minimo. Acinum prægraudem unum alterumue habes. Est & nigra auinea: cui syriacæ nomen imponunt. Item hispana ignobilium præbatissima. In pægulis uero seruntur escariæ appellatæ e duracinis: albæ: nigræq; Et bumaſti totidem coloribus. Ac nondum dictæ ægia & rhodia & uncialis: ueluti a pondere acini. Item pucina omnium nigerrima. Et coronario naturæ lusu stephanitis acinos folijs intercurrentibus. Et quæ forenses uocantur celeres prouentiu: uēdibiles aspectu: portatu faciles. Contra damnantur etiā nifu cinerea & rhabuscula: & asinisca. Minus tamen candam uulpium imitata alopecis. Alexā drina appella

tur vitis circa phalacrā brevis: ramis cubitalibus: acie
no nigro: fabæ magnitudine: nucleo molli: & minimo
obliquis racemis prædulcibus: folio paruo: & rotundo
fine diuisuris. Septimo ab hinc anno in narbonensis
provinciae aruo inuenta est vitis uno die deflorescens:
ob id entissima carbonicam uocant: quā nunc tota pro
uincia conferit.

Insignia culturæ uinearum.

Ca. iij.

Atomum ille primus triumpho & censura
super cætera insignis magis tamē etiamnum
claritate litterarum: præceptis omnium ex
petendarum datis generi romano. Inter prima uero
agrum colēdi. Illius uero æui confessione optimus ac si
ne æmulo agricola pauca attigit uitiū genera. quarū dā
ex ijs etiā iam omnibus abolitis toto separatim tracta
tu restatus sententiā. Cuius excellētia indicāda est: ut
in omni genere noscamus quæ fuerit celeberrima. Anno
de urbis circa captas carthaginē ac corinthus cū supre
mum is diē obiit: & quantū postea. ccxxx. annis uita
profecerit. Ergo de uitibus uisq; ita prodidit. Qui lo
cus uino optimus dicitur esse: & ostentus solibus. Ami
neum minusculū & geminū. eugeniū. heluinū. minuscu
lum conferito. Qui locus crassior atq; nebulosior ami
neum maius: aut murgentiū. apiciū. & canū serito: Cæ
tere uites micellæ maxime in quē uis agrū conueniunt.
In lora rectæ conduntur. Quas suspendas duracinas a
mineas maiores: uel ad fabrū ferrariū pro passis hæ re
cte seruantur. Nec sunt uetustiora de ulla re latinæ lin
guæ præcepta: tam prope ab origine rerū sumus. Ami
neam proximedictā: Varro scantianā uocat. In nostra
ætate pauca exempla consumatæ huius artis fuere. Ve
rum eo minus omittenda: ut noscantur etiā præmia: q̃

PP

LIBER

in omni re maxime spectantur. Summā ergo adeptus
est gloriā Acilius Steneleus e plebe libertina. lx. ingerū
non amplius uineis exultis in momentano agro: atq;
æque. quattuorcentum nummis uenundatis. Magna fa-
ma & Vetulano Egilao perinde libertino fuit in cam-
pāniæ rure internino: maiorque etiam fauore homi-
num quoniam ipsum Africani colebat exilium. Sed
maxima eiusdem Stenelei opera. Rhemmius Pale-
monem alias grammatica arte celebrem in hisce. xx.
annis mercatum. dc. nummum in eodē momentano deci-
mi lapidis ab urbe diuerticulo. Est autem usque qua-
q; nobilitas mercis per omnia suburbana: ibi tamē ma-
xima: quoniā & neglecta per indiligentiā prædia pa-
rauerat. Ac ne in pessimis quidē elegātioris soli hæc ag-
gressus excolere: non uirtute animi: sed uanitate. Quæ
primo notata mira in illo fuit. Pastinatas enim deinte-
gro uineas cura Steneleū agricolā imitatus ad uix cre-
dibile miraculū pduxit. Intra octauū annū. cccc. nūmū
emptori ad dicta pendente uindemia. Cucurritq; non
nemo ad spectandas uuarum in ijs uineis strues litteris
eius altioribus: cōtra id pigra cinitate sibi patrocinate
Nouissime Anneo Seneca principatu traditionis ac po-
tentia: quæ postremo nimia fuit super ipm. Minie uti-
q; miraturi Anneū tanto prædij eius amore captū: ut
non puderet inuiso alias & ostēto futuro tradere pal-
mā eam emptis quadruplicato uineis illis intra deci-
mum fere curæ annum: digna opera quæ in cæcibus se-
tinisq; proficeret: quādo & postea sæpenumero septē
nos culeos singula ingera: hoc est amphoras cōtenas qua-
dragenas musti dedere. Ac ne quis uictā in hoc antiqui-
tatē arbitraretur. Idem Cato denos culeos redire ex us-
geribus scripsit. Efficacibus exemplis non maria plus

temerata cōferre mercator: nō in rubrū littus indicūne
merces petitas: q̄ sedulū ruris larā. Vīno antiquissima
claritas maroneo in thraciæ maritima parte gento: ut
auctor est. Homerus. Meq; enim fabulosa aut de origi-
ne uarie prodita conſectamur. Præterq̄ Aristeū primū
omniū in eadem gente mel miscuisse uino suauitate præ-
cipua: utriusq; naturæ sponte prouenientis. Maroneū
uicies tantū addito quæ miscendū Homerus. prodidit.
Durat etiam uis in eadē terra generi uigorq; indomis-
tus. Quippe cum mutianus ter consul ex ijs: qui nuper-
rime prodidere: sextarios singulos octonis aquæ miseri
comperit præsens in eos tractu. Esse autē colore nigrū
odoratū: uetustate pinguescere. Et pramnio quod home-
rus celebravit: etiā nunc honos durat. Nascitur smyrnæ
regione iuxta delubrū matris deum. In reliquis generi
claritas non fuit alicui. Anno fuit omnium generum
bonitas. L. Opimio consule: cum. C. Gracchus Tri. ple-
seditionibus agitatū interemptus: ea cæli tempe-
ries fulsit: cocturam uocant solis opere: natali ur-
bis. dcccxxiiij. Durantq; adhuc uina ducentis fere annis
iam in speciem redacta mellis asperi. Etenim hæc na-
tura uinis in uestutate est: ne portari per se queant si-
ne prouinciæ aqua: usq; in amaritudinem carie indom-
mita. Sed cæteris uinis commendandis minima aquæ
mixture medicamenta sunt: quo fit ut eius tempo-
ris æstimatione in singulas emphoras centeni num-
mi statuatur. Ex his tamen usura multiplicata se-
missibus quæ civilis ac modica est. In. C. Cæsaris
Germanici filij principatu annis centumsexaginta
singulis uncias uini constituisse nobili exemplo do-
cimus referentes uitam Pomponij. Secundi uatis: cœ-
namq; quam principi illi dedit. Tantum pecuniarum.

pp ij

LIBER

detinent vini apothecæ. Nec alia res maius incrementum sentit. Ad vicesimū annū maiusue ab eo dispendiū non perficiente præcio. Rara quippe adhuc fuere: nec nisi importatis: singulis testis milia nummum. Viennē ses soli picata sua: quorū genera plura diximus: pluris permutasse: sed inter sese amore patrio credūtur. Idq; vinum frigidius reliquis existimatur in frigido potu.

De natura vini.

Ca. v.

Ino natura est exhausto accendendi calore
u viscera intus foris infuso refrigerandi. Nec
alienum fuerit commemorare hoc in loco:

Androcides.

quod Androcides sapientia clarus ad alexandrum magnum scripsit intemperantiā eius cohibens. Vinū potatur rex: memento te libere sanguinē terræ. Sicuti venenum est homini cicuta: sic & vinū. Quibus præceptis si ille obtēperauisset: profecto amicos in temulentia nō iteremisset. Prorsus ut iure dici possit: neq; uiribus corporis utilius aliud: neq; aliud voluptatibus perniciosius: si modus absit. Vina generosa. Ca. vi.

Enera autē vini alia alijs gratiora esse quibus dubitet? aut nō ex eodē lacu aliud præstā eius potu esse altero? aliud alterū germanitate præcedere siue testa siue fortuito euentu. Quāobrem de principatu se quisq; iudicē statuāt. Linia Augusta. lxxxij. annos uitæ pucino uino rettulit acceptos non a quo so. Gignitur in sinu adriatici maris: nō procul a timano fonte: saxeo colle: maritimo afflatu paucas coquēte amphoras. Nec aliud aptius medicamētis indicatur. Hoc esse crediderim quod græci celebrātes miris laudibus pīstanum appellauerūt ex adriatico sinu. Diuus Augustus setinū prætulit cunctis: & fere secuti principes propter confessa experimēta nō temere crudelitibus

noxij. Ab eo salina nascitur supra forum Apij. Antea
 cecubo erat generositas celeberrima in palustribus po-
 puleis: sinu amiclano quod iam intercidit: & incuria
 coloni lociq; angustia. Magis tamē fossa Neronis: quā
 a baiano lacu ostiā usq; navigabilē inchoauerat. Secun-
 da nobilitas falerno agro erat. Et ex eo maxie faustia-
 no cura culturaq; id collegerat. Exoleuit hoc quoq; ni-
 mietate copiae potius q̄ bonitati studentium. Falernus
 agera ponte campano leua petentibus urbanam colo-
 niam syllanam nuper capuae contributā incipit. Fau-
 stianus autem circiter quattuor milliaria a uico prope
 cedias: qui uicus a sinuessa sex milibus abest. Nec ulli in
 uino maior auctoritas. Solo uincru flamma accenditur
 Tria eius genera. Austerum: dulce: tenue. Quidam ita
 distinguūt. Summis collibus gauranum gigni: medijs
 faustianum: imis falernum. Non omittendum autē nul-
 li eorum quae celebrentur: iucundum saporē uuae esse.
 ad tertiam palmam uariae uenere. Ablanē urbi uicinae
 praedulces: ac rarae in austero. Item surretina in uineis
 tantum nascentia conualescentibus maxime probata:
 propter tenuitatem salubritatemq;. Tiberius Caesar di-
 cebat consensisse medicos: ut nobilitatem surretino da-
 rent: alioquin esse generosum acetum. C. Caesar: qui suc-
 cessit illi nobilem uappam. Certant massica aequae ex
 monte gaurano puteolos baiasq; prospectantia. Nam
 falerno contermina statana ad principatus uenere nō
 dubie: palamq; fecere. Suae quibusq; terris tempora esse
 secundū q̄ rerum proventus occasusq; iuncti. Iis praepo-
 ni solebant calena: & quae in uineis arbustisq; nascun-
 tur fundana. Ex alia uicina urbis ueliternina priuerna
 tiaq;. Nam quod signia nascitur austeritate nimia con-
 tinendae utile aluo: inter medicamenta numeratur.

LIBER

Quartum curriculum publicis epulis optinere a Deo
 no Tulio (is enim primus auctoritatē ijs tribuit: ut epi-
 stolis eius apparet) mamertina circa messanā in sicilia
 genita. Ex ijs potulana ab auctore dicta: in loco proxi-
 ma italīe laudantur præcipue. Est & in eadem sicilia
 & taurominitanis honos lagenis pro mamertino ple-
 rūq; subditis. Ex reliquis autē a supero mari prætutia:
 atq; anconæ nascentia: & quæ a palma una sorte ena-
 ta palmesia appellantur. In mediterraneo uero cesena-
 tia mecenatiana. In ueronensi item rhetica falernis tã-
 rum posthabita a Virgilio. Mox optima ab intimo si-
 nu maris hadriana. Ab infero autē latinensia: grauica-
 na: stoniensia. Etruriæ palmā luna habet: Liguriæ ge-
 nua. Inter pyrenēū alpesq; masilia: gemino sapore: qm̄
 & condiendis alijs pinguius gignit: quod uocāt succo-
 sum. Ceretano inter gallias consistit auctoritas dere-
 liquis in narbonensi genitis asseuerare non est: qm̄ of-
 ficinam eius rei infecere tingētes fumo: utināq; nō &
 herbis ac medicamentis noxijs. Quippe etiā aloen mer-
 cantur: quo sapore coloremq; adulterant. Verū & lon-
 ginquiora italīe ab ausonio mari non carent gloria: ta-
 rentina: & seruitiana: & cosentia genita: & tēpse:
 ac babia lucanaq; anteceditibus thurinis. Omnium uero
 eorū maxime illustrata messalle potu: & salute lagari-
 na non procul grumēto nascentia. Campania nuper ex-
 citauit nouis noibus auctoritatē: siue cura siue casu. ad
 quartū neapoli lapidē trebellicis iuxta capuā caulinis:
 & in suo agro trebulanis: alioquin semper inter ple-
 beia & trifollinis gloriata. Nā pōpeianis summū de-
 cē annorū incrementū est nihil senectā cōferēte. Dolo-
 re etiam capitum in sextam horam diei sequentis infecta
 prehenduntur. Quibus exemplis (nisi fallor) mani-

festum est patriam terramq; referre: non uiam. Et sup
uacuum generum consecrationem in numerum: cum ea
dem uitis aliud alijs locis pullulet. Hispaniarum laeta
na copia nobilitantur. Elegancia uero taroconensia: at
q; lauronensia. Et balearica ex insulis conferuntur ita
lia primis. Nec ignoro multa praetermissa plerosq; exi
stimaturos: quando suum cuiq; placet. Et quocunq; ea
tur: fabula eadem reperiat. Diui Augusti iudiciorum
ac palati peritissimum e libertis censuram uini in epu
las eius facientem dixisse hospiti de indigena uino: no
uum quidem sibi gustum esse eum atq; non ex nobili
bus: sed Caesarem non aliud potaturum. Nec negauerit
Et alia digna esse fama. Sed de quibus consensus aui
iudicauerunt haec sunt.

Vina transmarina.

Ca. vij.

Vnc simili modo transmarina dicemus. In
summa gloria post Homericam illa: de quibus
supra diximus fuere thasum: chiūq; Ex chio
quod arsum uocant. Iis addidit lesbium Erasistrati
maximi medici auctoritas circiter. ccccl. anno urbis ro
mae. Nunc gratia ante omnia est claudio: postq; par
cius mari condiunt. Lesbium sponte naturae suae mare sa
pit. Nec temolio per se gratia ut uino: sed cuius dulci ad
mixto reliquorum duricia suauitate accipiat simul Et
etatem: quoniam uetustiora protinus uidentur. Ab iis
dignatio est sycionio: cyprio: telmesico: tripolitico: ber
ritio: tyrio: sebennitico. In aegypto hoc nascitur tribus
generibus uinarum: ibi nobilius thasio Et alopece. Post
haec auctoritas hippodomantio: mystico: cantharite:
protropo: cnidio: catace: carimnitae: petriae: myconio:
Nam mesogitem capitis dolores facere copertum est. Nec
ephesū salubre esse. qm mari: Et defurto codiatur. Apa

pp iij

LIBER

menum mulso præcipue convenire dicitur sicut prætu-
tium in italia. Est enim & hæc proprietas generum:
ut dulcia utiq; inter se non congruant. Exolevit & p-
tagion: quod italicis proximum fecerant Aesclepiadis
scholæ. Apollodorus medicus in uolumie quo suavit Pto-
lemæo regi quæ uina biberet: italicis etiam tum ignotis
laudauit in ponto naspercenitem: mox oroeticum: enea-
then: leucadium: ambracioten: & quod cunctis prætu-
lit præparentium. Sed minoris famæ esse dixit: quoniã
sex annos non placeret.

De Vino quod uocatur biæon: genera viij. Ca. viij.

Attenus bonitas uini nationibus debetur.

b Apud græcos iure clarissimum nomen acce-
pit: quod appellauerunt Biæon ad plurimos
ualitudinum usus excogitatum: ut docebimus in parte
medicinæ. Fit autem hoc modo. Vne paulum ante ma-
turitatem decerpit & siccantur acri sole ter die uersata p-
tridium: quarto exprimuntur: dein cadis sole inuetera-
tur. Cui marinam aquam largiorem miscent: a serui fur-
to origine orta sic mensuram explentis. Idq; translata
in album mustum leucochin appellatur. In alijs autem
gentibus simili modo factum tethalassomenon uocant.
Thalassiten autē uasis musti deiectis in mare. Quo gene-
re precox fit & uetustius. Necnon apud nos quoq; co-
uinum ex italico faciendi rationem Cato demonstra-
uit. Super cætera in sole quadriennio maturandum præ-
cipiens. Rhodium coo simile est. Phorineum salsius coo
Omnia transmarina septem in sex annis ad uetustatez
mediam peruenire existimantur.

De Dulcium generibus. xiiij.

Ca. ix.

Inū omne dulce minus odoratū: quo tenuis: i-

u eo odoratius. Colores uinis quattuor. Albus

fuluus: sanguineus: niger. Psythium & melapsythium
passi gna sunt suū sapore non uini referētia. Cifibiles
uero mulsi in galatia nascens: & balinciū i sicilia. Naz
sirāū qd alij hepsēma nostri sapam appellāt: igenij nō
naturæ opus est: musto usq; ad tertiam ptem mensuræ
decocto. Quod ubi factū ad dimidiā est: defructū uoca
mus. Omnia in adulteriū mellis excogitata. Sed priora
uua terraq; constant. Passum a cretico cilicium proba
tur & africanum: & in italia puincijsq; finitimis. Fie
ri certum est ex uua quam græci stia; uocant: nos apia
nam. Item scirpula diutius in uite sole uuis adustis aut
feruente oleo. Quidā e quacūq; dulci dum pcocta alba
faciunt siccantes sole: donec paulo amplius dimidiū pon
dus superfit. Tusasq; leniter uuas exprimunt. Deinde q̄
eum expressere adiiciunt uinaceis aquæ puteanæ: ut &
secundarium passum faciāt. Diligentiores eodē modo
siccatis acinos eximunt: ac sine sarmentis madefactos ui
no excellenti donec intumescāt: exprimunt. Et hoc ge
nus ante cætera laudant. Ac simili modo aqua addita se
cundarium faciunt. Medium inter dulcia uinum est qd
græci digleuces uocant: hoc est semper mustum. Id eue
nit cura: quoniam feruere prohibetur. Sic enim appel
lant musti in uina transitum. Ergo mergunt e lacu pro
tinus in aqua cadōs: donec bruma transeat: & cōsuetu
do fiat algendi. Est etiānum aliud genus eius per se: qd
uocat dulce narbonensis prouincia: & i ea maxime uo
contia. Asseruatur eius gratia uua diutius in uite: pedi
culo in torto. Ab alijs ipse palmes inciditur in medullā
Ab alijs uua torretur in tegulis: omnia ex heluēnata ui
te. Is adiiciunt aliqui quod uocant diachyton. uuis in so
le siccitatis loco cluso per dies septem in cratibus toti
dem pedibus a terra alte: noctibus a rore defensis: octa

LIBER

uo die calatis. Ita fieri optimi odoris saporisq; Dulci e genere est & melitites. Distat a mulso quod fit e musto: cū qnq; cōgijs austeri musti congio mellis & salis cyatho sufferue factis austerū. Sz iter hæc genera potuū ponere debeo & ptopum: ita appellatur a quibusdaz mustum sponte defluens anteq̃ calcentur uua. Hoc proximus diffusum lagenis suis deferuere passi. Postea in sole. xl. diebus torrent astatim secuta ipso canis ortu.

De deuterijs & secundarijs uini genera. Ca. x.

On possunt iure dici uina: quæ græci deuteria appellant: Cato & nos loram: maceratis aqua uinaceis. Sed tamen inter uina operaria numerantur. Tria eorū genera. Decima parte aquæ addita quā musti expressa sit: & ita nocte & die madefactis uinaceis: rursusq; plio subiectis. Alterum quod hoc modo græci factitauerunt: tertia parte eius quod expressum sit addita aquæ: expressoq; decocto ad tertias partes. Tertium est facibus uini expressum: qd factitauit Cato appellat. Nulli ex ijs plus q̃ anno usus.

Quæ nuper in italia generosa uina esse ceperunt.

Ca. xi.

Erunt inter hæc subiit mentem cum sint genera nobilia quæ proprie uini intelligi possint. lxxx. fere i toto orbe duas partes ex hoc numero italiae esse. Longe præterea ante cunctas terras & hinc deinde altius cura serpit non a primordio hæc gratiam fuisse.

De uini obseruatione Romulo rege posita. Ca. xij.

Victoriatem post sexcentimum forte urbis annum cepisse. Romulum lacte non uino libasse indicio sunt sacra ab eo instituta: quæ hodie custodiunt morem. Numæ regis posthumia lex

est. Vno rogam ne respergito. Qd sanxisse illum propter inopiam rei nemo dubitet. Eadē lege ex imputata uite libari uina dijs nefas statuit: rōne excogitata ut putare cogeretur alias aratores & pigri circa arbusi pericula. M. Varro auctor est Mezentium etruriæ regem auxilium rutulis contra latinos tulisse uini mercede: qd tum in latino agro fuisset.

Vi uini usus antiquis: & de uinis antiquorum.

Ca. xiiij.

Non licebat id fœminis romæ bibere. Inuenimus inter exempla Egnatij Metentini uxore quinum bibisset e dolio: interfectam fuisse a marito: eumq; cædis a Romulo absolutum. Fabius pictor in annalibus suis scripsit. Matronam: q; loculos in quibus erāt clauēs uinariæ cellæ resignauisset a suis inedia mori coactam. Cato ideo propinquos fœminis osculum dare ut scirent an temetum olerent. Hoc tum nomen uino erat: unde & temulentia appellata. Cn. Domitius iudex pronunciauit mulierem uideri plus uini bibisse: q; ualitudinis causa uiro insciente: ac dote multauit. Diuq; eius rei magna parsimonia fuit. L. papyrius imperator aduersus sannites dimicaturus uotum fecit: si uicisset: Ioui pocillum uini. Deniq; inter dona sextarios lætis datos inuenimus nusq; uini. Idem Cato cum in hispaniam nauigaret: unde cum triumpho redijt. Non aliud inquit uinum bibi q; remiges: in tantum dissimilis istis qui etiam conuiujs alia q; sibi metipsis ministrant aut procedente mensa subiiciunt. Laudatissima apud priscos uina erant miro odore condita: ut apparet in Plauti fabula: quæ persa inscribitur: q; q; in ea & calamentum addi iubet. Ideo quidaz aromaticis delectatos maxime credunt. Sed Fabius.

LIBER

Dofemnus his uerfibus decreuit.

Mittebant uinum pulchum murrinā E in achariftiōe

Panem & polentam uinum murrinam.

Scæuolam quoq; & Lælium & Atteum Capitonem i
eadē snia fuiſſe uideo: quoniam in pſeudulo fit.

Quod ſi opus eſt ut dulce promant idem & quid ha
beant roga.

Murrinam: paſſum: defrutum: mella.

Quibus apparet non inter uina modo murrinaz: ſed in
ter dulcia quoq; nominatur.

De apothecis & de uino opimiano. Ca. xiiij.

Pothecas fuiſſe: & diffundi ſolita uina āno.

a dclxxiiij. urbis apparet indubitato opimiani

uini argumento: iam intelligente ſuum bonū

italia. Nondum tamen iſta genera in claritate erāt. Ita

q; omnia tunc genita unum habent conſulis nomen. Sic

quoq; diu trāſmarina fuerūt in auctoritate ad attauos

uſq; noſtros etia; ſalerno iam reperto: ſicut apparet ex
illo comico uerſu Anaxipolis thaſii.

Quinq; thaſii uini inde depromam ſalerni bina.

P. Licinius craſſus & L. Caſar cenſores: āno urbis con

ditæ dclxv. edixerunt ne q; uinū græcu; amineūq; octo

nis æris ſingula quadrātia uenderet. Hæc. n. edicti uer

ba ſunt. Tāta uero uino græco gratia erat: ut ſingulæ po

tiones in uno conuictu darentur. Quibus uinis auctori

tas fuerat ſua menſa. M. Varro his uerbis tradit. L. Lu

cullus puer apud patrem nunq̃ lautum conuiuin; uidit:

in quo plus ſemel græcum uinum daretur. Ipſe cum re

diit ex aſia milia cadorum: diuiſit amplius centum. C.

Cenſus: quē prætorē uidimus: chiū uinum in domū ſuā

illatū dicebat tū primū: cū ſibi cardiaco medicus dediſ

ſet. Hortēſius ſup. x. ados hæredi reliq̃. Haſtēus Varro.

QVARTVSDCIMVS

Fo. 201

De liberalitate Cæsaris in uino.

Ca. xy.

Uidni & cæsar dicta tor triumphu sui cæ-
 q na uini falerni amphoras centum: chij ados
 centum in conuiuia distribuit. Idem hispani
 ensi triumpho chium & salernum dedit. Epulo uero in
 tertio consulatu suo falernum: chium: le/biū: mamerti-
 num: quo primū tpe quattuor genera uini apposita con-
 stat. Postea ergo alia omnia in nobilitatez uenerunt cir-
 citer septingentesimum urbis annum.

De uinis factitijs.

Ca. xvi.

Taq; non miror innumerabilia pene genera
 i factitij reperta multis ante sæculis: quæ nūc
 dicemus omnia ad medicinæ usum pertinena-
 tia. Omphacium quomodo fieret propter unguentadi-
 ximus priore libro. Fit e labrusca: hoc est uite siluestri:
 quod uocatur oenanthinum. Flores eius libris duabus in
 musti cado macerati post. xxx. dies mutantur. Præter
 hoc radix labruscæ & acini coria perficiunt. Ti paulo
 postq; defloruere: singulare remedium habent ad refri-
 gerandum in morbis corporum ardores gellidissima (ut
 ferunt) natura: Pars eorum æstu moritur: priusquam re-
 liqui qui solsticiales dicuntur. Vniuersi nunquam ma-
 turescunt: Et si prius quam tota uua maturescat: ioccta
 detur cibo gallinaceo generi: fastidium gignit uuas ap-
 petendi. Factitiorum primum fit ex ipso uino: quod uo-
 cant adynamon hoc modo. Albi musti sextarij. xx. aquæ
 dimidium: feruet donec exquoquatur aquæ mēsurā. Alij
 marinæ sextarios. x. tantumdem pluuiæ in sole. xl. die-
 bus torrent. Dant ægris: quibus uini noxa timent. Pro-
 ximum fit e milij semine maturo cuz ipsa stipula librā
 & quadrantem in congios duos musti macerant. Et
 post septimum mensem transuso. Ex loto arbore: fruti

LIBER

ce: herba dictum est: uti quæq; fierent. Fit & e pomis
 quæ dicemus: interpretationibus non nisi necessarijs ad
 ditis. Proximūq; ei e palmis: quo parthi & indi utun-
 tur: & oriens totus. Maturarum quas uocant & chy-
 deas modio in aquæ congijs tribus macerato expresso-
 q;. Sic fit & sycites e fico: quæq; alijs palmiprunum: alijs
 trocin uocant. Aut si dulce esse non libeat: pro aqua tan-
 tumdem uinaceorum adiiciunt. Ex cypria ficco & ace-
 tum fit præcellens: atq; alexandrino quoq; melius. Vi-
 num fit & ex filiqua syriaca: & e pyris: malorumque
 omnibus generibus. Sed e punicis quod rhoiton uocant.
 Et e cornis: mespilis: sorbis: moris: siccis: nucleis pineis.
 Hi musto madidi exprimuntur. Superiora per se mitia
 Myrtiten Cato quemadmodum fecerit hoc paulo post
 indicabimus. Græci uero & alio modo: Ramis teneris
 cum suis folijs in albo musto decoctis tussis libra in tri-
 bus musti congijs deferuere faciunt: donec duo super-
 sint. Quod ita siluestris myrti baccis factum est: myrti-
 danum uocant. Hoc manu. tingunt. Ex ijs quæ in hortis
 gignuntur fit uinum e radice asparago: cumila: origano
 apij semine: ambrotono: mentastro: ruta: nepeta: serpil-
 lo: marrubio. Manipulos binos tundunt in cadum mu-
 sti: & sapæ sextarium: & aquæ marinæ heminam. E
 naxis fit. xi. denariorum pondere in sextarios binos mu-
 sti addito. Item e scylla radice. Inter flores & rosæ fo-
 lijs tussis: in linteoloq; in mustum colatis cum pondus-
 sculo ut fidat. xl. pondere denariorum: in sextari-
 os uicenos musti: nec ante tres menses uase aperto
 Item e nareo gallico: & aliud e siluestri. Arom-
 titen quoq; inuenio factitatum non tantum unguento-
 rum compositione. Primo ex myrrha (ut diximus) mox
 e nardo celtico: alamo: aspalatho: offis in mustum: aut

dulce uinum defectis. Alij de calamo: iunco: costo: nardo
 syriaco: amomo: casia: cinamomo: croco: palma: assaro: si-
 militer & offa. Apud alios nardi: & malobathri seli-
 bris in musti congios duos additis. Qualia nunc quoq;
 fiunt pipere & melle addito: quæ alij cōdita: alij pipe-
 rata appellant. Inuenitur & nectarites ex herba: quaz
 alij Helenion: alij medicam: alij symphyton: alij idē &
 horestion: alij nectaream uocant: radice ponderis .xl. de-
 nariorum in sextarios sex musti addita. Similiter in lin-
 teo. Ex cæteris herbis collatis fit absinthites in .xl. sexta-
 rijs musti absinthij pontici libra decocta ad tertias par-
 tes: uel scopis absinthij in uinū additis. Similiter hysop-
 pites e cilicio hysopo uncijs tribus in duos congios mu-
 sti coniectis: aut tussis in uinū. Fiunt utraq; & alio mo-
 do circa radices uicium sato. Sic & hellehoriten fieri
 ex ueterato nigro Cato docet. Sic fit & scamōites. Mi-
 ra uitiū natura saporem alienū in se trahendi: qualem
 & salicum redolent patavinorū in palustribus uinde-
 miæ. Sic & helleborū seritur in thaso: aut cucumis sil-
 uester: aut scamonea: quod uinum ectromatium uocāt:
 quoniam abortus facit. Fit & ex herbis: quarum natu-
 ra suo loco dicitur. E stachade & radice gentianæ: &
 tragorigano: & dictamo: assaro: dauco: elelisiphaco: pa-
 nace: acoro: Conizarthymo: mandragora: iunco. Vocant
 & sycinū: & ithacomeli: & lestisphagitē: quorū iam
 oblitterata rō ē. Ex fruticū uero generi cædri utriusq; cu-
 pressi: laurus: iuniperi: pyni: pyri: terebinthi: calami: lē-
 tisci. Bacas aut lignum recens in musto decoquūt. Itē
 chamaeleæ & chamæpithios & chamedryos lignum
 Eodem modo & ex flore in congiū musti decem de-
 nariorum pondere addito.

De hydromelle & oxymelle.

Ca. xvij.

LIBER

It uinum ex aqua ac melle tantum. Quinquē
f uio ad hoc seruari cœlestem iubent aliqui priu
 dentiores. Alij statim ad tertias partes deco
 quunt: & tertiam mellis ueteris adiiciunt. Deinde xl.
 diebus canis ortu in sole habent. Alii diffusa ita decimo
 die obturant. Hoc uocatur hydromel: & uetustate sa
 porē uini assequitur: nusq̃ laudatius q̃ in phrygia. Quē
 & acetum melle temperabatur: adeo nihil intempera
 tum in uita fuit. Oxymel hoc uocarunt: mellis decem
 libris: aceti ueteris heminis quinque: salis marini libra
 aquę pluuie sextariis quinque: sufferuefactis decies: mox
 elutriatis: atq; ita inueteratis. Oia ab Themisone sum
 mo auctore damnata. Et hercule coactus eorum usus uē
 deri potest: nisi si quis naturę opus credit aromatiten:
 & ex unguentis uina composita: aut ut biberentur ge
 nuisse eam frutices: ista sunt cognitu incunda solertia
 humani animi omnia exquirente. Nihil quidem ex iis
 anno durare: præterq̃ quę uetustate ipsa fieri diximus
 Et plura ne tricenis quidem diebus non erit dubium.

Prodigiosa genera uini.

Ca. xviii.

vnt & in uino prodigia. Dicitur in archa
 dia fieri quod fœcunditatem fœminis impor
 tet: uiris rabiem. At in achaia maxime circa
 cariniam abigi partum uino: atq; etiam si uuam edant
 gravidę: cum differentia in gustatu non sit. Troe: eniū
 uinum qui bibunt negantur generare. Thasios duo gene
 ra uini diuersa facere proditur. Vnum quo somnus con
 cilietur: alterum uero quo fugetur. Apud eosdem uitis
 theriace uocatur: cuius & uinū & uua contra serpen
 tiū ictus medetur. Libaneos thuris odore: ex qua diis p
 libāt. Et diuerso aspēdios dānata a feris. Ferūt ea nec ab
 alicui ulla attingi. Thasiam uua ægyptus uocat apud se

ſuave: quæ ſoluit aliu. Eſt cōtra in lycia q̄ ſoluta fir-
mat. Aegyptus & ecbolinā habet abortiuos facientē.
Vina in apothecis canis ortu mutantur quædā poſtea-
q; reſtituntur ſibi. Sic & maris nauigio. cuius iacta-
tus ijs quæ durauerint: tantum uetūſtatis adijcere ſen-
ſitur quantum habuerint.

Quibus uinis ad ſacra uti fas: non ſit: & quibus
generibus muſta condiantur. Ca. xix.

Quoniam religione uita cōſtat: plibare dijs
nefaſtū habetur uino præter imputatæ uitis
fulmine tactæ. quāq; iuxta hoīs mors laqueo
pependerit: aut uulneratis pedibus calcata: & quod
circūciſis uinaceis profluxerit: aut ſuperne deciduo im-
mundiore lapſu aliquo polluta. Item græca: quoniam
aquā habeat. Vitis ipſa quoq; manditur decoctis caulē
bus ſummis: qui & cōdiuntur in aceto ac muria. Verū
& de apparatu uini dixiſſe conueniat: cū græci priuā-
tim ea præcepta tradiderint: artēq; fecerint: ſicut En-
phron & Ariſtomachus & Coniades & hiceſius.
Aſrica gypſo mitigat aſperitatem: necnō aliquibus ſui
partibus calce. Græcia argilla aut marmore: aut ſale:
aut mari lenieatē excitat. Italiae in parte aliqua crapu-
la nā pice ac reſina condire muſta uulgare eſt ei: puin-
tiſq; finitimis. Anni: prioris uina uſq; ſæce aceto-
ne condiūt. Necnō & ex ipſo muſto ſiunt medicamina
Decoquitur ut dulceſcat portione uiriū. Nec durare ul-
tra annuū ſpatiū tale proditur. Aliquibus in locis de-
coquunt ad ſapas muſta: infuſiſq; ijs ferociā frangunt.
Et in hoc tamē genere & in omni alio ſubminiſtrant
uafa ipſa condimentis picis. Cuius faciendæ ratio pro-
ximo dicetur uolumine.

De picis generibus: & reſinis: & muſtis condien-

LIBER

Ca. xx.

dis: & de aceto. & face.

Rborum succo mannantiū picē resināq; alia
 a ortæ in oriente: aliæ in euroba ferunt. Quæ
 interest asia utrinq; quasdā habet. In orien-
 te optimam tenuissimāq; terebinthi fundūt. Deinde
 lenzici: quā & mastice uocant. Postea cupressi acerrimam
 sapore. Liquidā oēs & trī resinā. Crassiorē uero
 & ad pisces faciendas cædrus. Arabica resina alba est
 acri: odore difficilis coquenti. Iudaica callosior: & terebinthi
 quoq; odoratior. Syriaca attici mellis similitudine
 habet. Cypria antecedit oēs. Est autē melleo colore
 carnosā. Colophonia præter cæteras fulua: si teratur
 alba fit: gravior odore. Et ob id non utuntur ea unguentarij.
 In asia quæ sit e picea admodū candida: spargas
 uocatur. Resina omnis dissoluitur oleo. Quidā & creta
 figulinarū hoc fieri arbitrantur. Putetq; cōfiteri
 maximū iā honorē eius eē i euclendis a uirorū corpibus
 pilis. Rō aut cōdiēdi musta i priō feruore q; nouē diebus
 cū plurimū pagitur aspersu picis: ut odor uino cōtigat:
 & saporis qdā acumina. Vehemētius id fieri arbitrantur
 crudo flore resinæ: excitariq; lenitatē. E diuerso crapula
 cōpesci: & feritatē nimia frāgiq; uirus. Aut ubi
 pigra lenitas torpeat: uirus addi. Liguriæ maxie circū
 padanisq; mustis utilitas discernitur hoc mō pugnacibus
 mustis crapula plus indicitur: lenibus parcius. Sunt
 qui & ex utroq; condiri uelint. Necnō alia quæ multū
 plici natura. Vitiūq; musto quibusdam in locis iterum
 sponte feruere: quæ calamitate cū deferbuit deperit
 sapor: uappæq; accipit nomē. Probrosū etiā hominū cū
 degenerauit animus. Aceti enī neq; iā inest uirtus
 magnos ad usus: & sine q; uita mitior degi nō possit. Cætero
 uinorū medicaminis tāta cura est: ut cinere apud

quosdā ceu gypso alibi qbus diximus modis instauran-
tur. Sed cinerē e uitis sermētis aut quercu pferūt. Quin
et marinā aquā eiusdē rei gratia ex alto peti iubent:
seruariq; ab eqnoctio uerno: aut certe nocte solstitio et
aqlone flāte hauriri: uel circa uidemiā si hauriatur de-
coqui. Pix in italia ad uasa uino cōdēdo maxie pbat
brutia. Fit e picea resina. In hispania autē e piceastris
minie laudata. Est enī resina harū amara et arida et
grauis odore. Differentiā rōnemq; faciēdi pximo uolu-
mine demōstrabimus inter arbores feras. Viria pter su-
pradicta acor: aut humidū uirus: aut picis adustio. Expe-
rimentū uero si fragmēta subluceāt: ac sub dente lente
scat acore iucūdo. Asia picē idicam maxie pbat: grācia
piericā. Virgilius naritiā. Diligētiores admiscēt nigrā
masticē: q in pūto bituminis similis gignitur: et iris
radicē oleūq; Nā cārā accipiētibus uasis cōpertū est uī-
na acescere. Sed trāsserre in ea uasa in qbus acetū fuerit
utilius q in ea in qbus dulce: aut mulsum. Cato iubet ui-
na cōcinari: hoc enī utitur uerbo: cineris lexiui cū defra-
cto cocti pte quadragesima pulegiū uel salis sesq; libra. in-
teri et tuso marmore. Facit et sulphuris mētionē. Re-
sina uero i nouissimis. sup oīa addi maturescēte iā uino
iubet mustū: qd ille tortinū appellat. Nos intelligimus
nouissie expssū. Et adijci mustis tigēdi gratia coloris ut
pigmentū aliqd uini. Atq; ita piguius fieri: tot ueneficijs
placere cogitur. Et miramur noxia eē: i uitiū inclinātis
experimētū ē lamiæ plūbeæ mutatus i eo color. Propriū
aut inter reliquos liquores uino mucescere: aut i acetū
uerti. Extātq; medicīe uolumia. Et sex uini siccata re-
cipit ignes: ac sine alimēto p se flagrat. Cinis eius nitri
natura habet: easdemq; habet uires. Hoc amplius quo
pinguius sentitur.

De cellis uinarijs. Ca. xxi.

qq ij

LIBER

Agna collecto iam uino differentia i cel
 m la: Circa alpes ligneis uasis condunt: circulis
 q; cingunt: atq; etiam hyeme gelida ignibus
 rigorem arcant. Mirum dictu Sed aliquando uisum: rup
 tis uasis sterere glaciata moles prodigij modo: quoniam
 uini natura non gelascit: alias ad frigus stupens tantu.
 Mitiores plagæ dolijs condunt: infodiuntq; terræ tota:
 aut ad portionem situs. Item cælum præbent. Alij uero
 impositis tectis arcant. Tradunturq; ad hæc præcepta.
 Latus cellæ uinariæ aut certe fenestras obuerti in aqui
 lonem oportere: uel usq; in exortum æquinoctialē. Ster
 quillinia arborum radices procul abesse: oiaq; odo
 ris euitandi: facillimo in uina transitu. Ficos utiq;
 caprificos. Dolijs etiam interualla dari: ne inter sese ni
 tia separant: cōtagione uini semper ocissima. Quine
 figuras referre. Ventrosa ac patula minus uilia. Picari
 oportere protinus a cāis ortu: postea perfundi marina
 aqua aut salsa: ac leui cinere sarmenti ea aspergi: uel ar
 gilla aspera myrrha suffiri: ipsasq; sæpius cellas. Imbe
 cilla uina demissis in terram dolijs seruanda. Valida ex
 positis: Nunq̃ implēda. Et quo supersit: passo aut de fur
 to perungendum: admixto croco: pice ueteru: cum sapa.
 Sic coopercula doliū medicanda addita mastice ac
 pice. Bruma aperiri uetant: nisi sereno die. V etant au
 stro. flante: lunaue plena. Flos uini candidus probatur:
 rubens triste signum est: si non iis uini coloris sit. Item
 uasis in calescentibus: operculisue sudantibus. Quod ce
 leriter florere cæperit odoremq; trahere: non fore diu
 tinum. Ipsa quoq; defurta ac sapa cum sit cælum sine
 luna: hoc est in syderis eius coitu neq; alio die coqui in
 bent. Præterea plūbeis uasis. nō æreis nucibus iuglandi
 bus additis. Eas. n. fimmū excipe. Campaniæ nobilissima

exposita sub diuo in cadijs uerberari sole luna imbre ac
uētis aptissimū uidetur. De uitāda ebrietate. Ca. xxij

C si quis diligentius reputet: in nulla parte
a operosior uita est: ceu non saluberrimū ad po-
tum aquæ liquorē natura dederit: quo cæ-
tera oīa animātia utuntur. Ad nos uinum bibere & in-
menta cogimus: tantoq; opere: tanto labore: & impen-
dio constat: quod hominis mentē mutet: ac furorem gi-
gnat: milibus scelerum huic deditis tanta dulcedine: ut
magna pars nō aliud uitæ præmiū intelligat. Qui im-
mo ut plus capiamus: sacco frāguntur uires & alia ir-
ritamēta excogitātur. Ac bibenti causa etiā uenena cō-
ficiuntur. Alijs cicuta præsumētibz: ut bibere mors
cogat. Alijs pumicis farinā: & quæ referēdo putet do-
cere. Cautissimos ex ijs balineis quoq; coqui uidemus
exanimēsq; efferri. Iam uero alios lectū expectare non
posse: immo uero nec tunicam. Nudosq; ibi p̄tinus &
anhelos ingentia uasa corripere: uelut ad ostentationē
uirium: ac plene infundere ut statim euomant: rursumq;
hauriant. Idq; iterū tertioq;: tanq̄ ad perdenda uina
geniti: & tanq̄ effundi illa non possint: nisi per hūa-
num corpus. Ad hæc pertinet peregrine exercitationes
& uolutario in cæno: ac pectorosa ceruicis repēda ostē-
tatio. Per oīa hæc prædicatur sitis quæri. Iam uero quæ
uasa adulterijs celata: tanq̄ per se parū doceat libidines
temulētia. Ita uina ex libidine hauriuntur: atq; etiam
p̄mio inuitatur ebrietas. Et si dijs placet: emitur alius
ut uel q̄tū biberit tm̄ edat: & preciū uolentiæ lege ac-
cipit. Alius q̄tū alea quæsierit: tm̄ bibit. Tunc auidi ma-
tronā oculi licentur. Tunc graui p̄duntur marito. Tūc
animi secreta proferuntur. Alij testamenta sua nuncu-
pant. Alij mortifera loquuntur: redituraq; per iugulū

q q iij

LIBER

uoces non continent: q̄ multis ita interemptis. Vulgoq̄
 ueritas iam attributa uino est. Interea ut optime ca-
 dat solē orientē non uident: ac minus diu uiuunt. Hinc
 pallor. & gēnæ pendulæ: oculorū ulcera tremulæ ma-
 nus: effundentes plena uasa: & quæ sit pœna præsens
 furiales summi: & inquietas nocturna. Premiūq; summū
 ebrietatis libido portentosa: ac iucundū nefas. Postera
 die ex ore halitus fetidi: ac fere rerum omniū obliuio:
 morsq; memoriæ. Rapere se ita uitam prædicant: cum
 priorem diem quottidie perdāt: illi uero & uenientē.
 Tiberio Claudio principe ante hos. xl. annos institutū
 ut ieiuni biberent. potusq; uini antecederent cibos: ex-
 ternis & hoc artibus: ac medicorum placitis nouitate
 aliqua sese commendantiū. Gloriā hac uirtute parthi
 quærunt. Famā apud grecos Alcibiades meruit. Apud
 nos cognomen etiam nouellius Tricongius mediolanē-
 sis: ad proconsulatum usq; e prætura honoribus gestis:
 tribus congijs (unde & cognomen illi fuit) epotis uno
 impetu: spectante miraculi gratia Tiberio principe in-
 senecta iam se uero: atq; etiā alias satio. Sed ipsa iuuen-
 ta ad merum pronior fuerat. Eademq; cōmendatione
 credidere. L. Pisonem urbis Romæ curatorem ab eo de-
 lectum: q̄ biduo duabusq; noctibus per potationem con-
 tinuasset apud ipsum iam principem. Nec alio magis
 Drusus. Cæsar regenerasse patrem Tiberiū ferebatur.
 Tricongijs rara gloria: quando & hæc ars suis legibus
 constat: non labasse sermone: nec leuatum uomitione:
 non altera corporis parte. Dum biberet matutinas o-
 bisse uigilijs: plurimū hausisse uno potu. Plurimū præ-
 terea alijs minoribus addidisse: optima fide: non respi-
 rasse in hauriēdo: neq; expuisse: nihilq; ad elidēdū i pa-
 nimētis summū ex uino reliquisse: diligēti scito legū con-

tra bibēdi fallacias. Tergilla Ciceronē. M. F. binos con-
gios simul haurire solitum ipsi obiicit. M. q. Agrippa a
marcido ac temulento syphum impactum. Etenim hæc
sunt ebrietatis opera. Sed nimirum hanc gloriam aufe-
re Cicero uoluit interfectori patris sui. M. Antonio. Is
enim ante eum auidiſſime apprehenderat hanc palmā:
edito etiam uolumine de ſua ebrietate: quo patrocinari
ſibi auſus approbauit plane (ut equidem arbitror) quan-
ta pertumulentiam mala terrarum orbi intuliſſet: exi-
guo tempore ante prælium actiacum illud uolumen euo-
muit. Quo facile intelligatur ebrius iam ſanguine ci-
uium: & tanto magis eum ſitiens. Namq; & hæc ne-
ceſſitas uitium comitatur: ut bibendi conſuetudo auge-
at auiditatem. Scitumq; eſt ſcytharum legati: quanto
plus biberint: tanto magis ſitire parthos. Eſt & occi-
dentis populis ſua ebrietas: fruge madida. Pluribusque
modis p. gallias hispaniaſq;: nominibus alijs: ſed ratio-
ne eadem. Hispanij iaz & uetuſtatem ferre ea genera
docuerunt. Aegyptus quoq; e fruge ſibi potus ſimiles ex-
cogitauit. Nullaq; in pte mundi ceſſat ebrietas. Meros
quippe hauriunt tales ſuccos: nec diluendo ut uina miti-
gāt. At hercule illic tellus fruges parere uidebatur. Hem
mira uitiorum ſolertia inuentum eſt quemadmodum
aqua quoq; inebriaret. Duo ſunt liquores corporibuſhu-
manis gratiſſimi: intus uini: foris olei: arborum e gene-
re ambo præcipui. Sed olei neceſſarius. Nec ſegniter ui-
ta in eo elaborauit. Quanto tamen in potu ingenioſior
apparebat ad bibendum generibus centumnonaginta
quinque. Si ſpecies uero æſtimetur: pene duplici nume-
ro excogitatis: tantoq; paucioribus olei. De quo in ſe-
quenti uolumine dicemus.

qq iij

LIBER
CAII PLINII SECVNDI NATVRALIS HI
STORIAE LIBER. XV.

Naturæ Frugiferarum Arborum. Cd. i.

LEAM THEOPHRASTVS CELE
berrimus græcorum auctoribus urbis
Romæ anno circiter quadringentesi-
moquadagesimo negauit: nisi itra. xl.
Mil. pas. a mari nasci. Feneſtella uero
omnino non fuisse in italia hispania atq; africa. Tarq-
nio Prisco regnante: ab annis populi Ro. clxxxij. Quæ
nunc peruenit trans alpes quoq; & in gallias hispani-
asq; medias. Urbis quidem anno quingentesimoquinto
Appio Claudio Cæci nepote. L. Iunio consſ. olei libræ
duodenis assibus uenire. Et mox anno. dc. octogesimo.
M. Senius. T. F. ædilis currulis olei denas libras singulis
assibus præstitit populo Ro. per totum annum. Minus
ea miretur qui sciat post annos. xxij. Cn. Pompeij. iij.
consulatu oleum prouincijs italiã misisse. Hesiodus
quoq; in primis cultum agrorum docendam arbitratus
uitam: negauit oleæ satorem fructum ex ea percepisse
quenquam. Tam tarda tunc res erat. At nunc etiam in
plantarijs ferunt. translatarumq; altero anno decerpun-
tur Baccæ. Fabianus negat provenire infrigidissimis
oleam: neq; in calidissimis. Genera earum tria dixit Vir-
gilius: orchites: & radios: & pausias. Nec desiderare
raſtros: aut fallacem ullam: aut curam. Sine dubio & i-
ijs solum maxime calumq; referre. Verumtamen attun-
dentur sicut & uites atq; etiam interradi gaudent. Cõ-
sequens earum uindemia est: arsq; uel maior oleo quam
musta temperandi. Ex eadem quippe oliua differunt

succi. Primum omnium cruda atq; nondū inchoatæ maturitatis: hæc sapore præstantissimo. Quin ex ea prima unda præli laudatissima: ac deinde per diminutiones: siue (ut nuper inuentum est) exilibus regulis pede incluso. Quanto maturior bacca: tanto pinguior succus: minusq; gratus. Optima autem ætas ad decerpendum inter copiam bonitatemq; incipiente bacca nigrescere. Nostri uocant drupas: græci uero drypetas. Cætero distat an maturitas illa in torcularibus fiat: an ramis. Irrigua fuerit arbor: an suo tantum bacca succo. Nihilq; aliud q̃ rores cæli biberit.

De oleo.

Ca. ij.

Etustas oleo tedium affert: non item ut uino plurimumq; ætatis annuo est prouida si libeat intelligere natura. Quippe temulentiæ nascentibus uinis uti necesse non est. Quinimo inuitat ad seruandum blanda inueterari caries. Oleo uoluit parcire: fecitq; ueteratum ea necessitate promiscuum. Et uulgo principatum in hoc quoq; bono obtinuit italia toto orbe: maxime agroue nafrano: eiusq; parte: quæ licinianū fundit oleum: unde et liciniæ gloria præcipua oliuæ. Vn guenta hanc palmam dedere accomodato ipsis odore. Dedit et palatum delictiore sententia. Cæterobaccas liciniæ nulla auis appetit. Reliquū certamē inter istriæ terram et beticæ par est. Vicina bonitas prouintijs: excepto africa frugifero solo. Cereris totum id natura concessit. Oleus ac uinum inuidit tantum: satisq; gloriæ in messibus fecit. Reliqua erroris plena: quæ in nulla parte uitæ numerosiore esse docebimus.

De natura oliuæ: et oleæ incipientis. Ca. iij.

Liuæ constant nucleo: oleo: carne: amara. Sanius est hæc eius amara. Fit ex aquis. Ideo sic

LIBER

eitatibus minima: riguis copiosa. Suus quide; oliuæ suc-
 cus est oleum: idq; præcipue ex immaturis itelligamus:
 sicut de omphatio docuimus. Augetur oleum ab arcturi
 exortu ad xvi. Kalen: Octobris. postea nuclei increfcunt:
 & caro. Cum sitiæti imbres copiosi accessere: uitiatur
 oleum in amurcam. Huius color oliuam cogit nigresce-
 re. Ideoq; incipiente nigricia minimum amurcæ: ante
 eam nihil. Et error hominum falsus existimantium ma-
 turitatis initium: quod est uitio proximū. Deinde q; ole-
 um crescere oliuæ carne arbitrantur: cū succus oīs i cor-
 pus abeat: lignūq; intus grandescat. Ergo tū maxime ri-
 gātur. Quod ubi cura multa sine imbris accidit: ole-
 um absimitur n' si secuta serenitate: quæ corpus exte-
 nuet. Omnino. n. ut Theophrasto placet: est olei cā co-
 lor. Quare & in torcularibus etiā in cellis multo igni
 quæritur. Tertia est culpa in parsimonia: quoniā ppter
 impendiū decerpendi expectatur: ut decidat oliua. Qui
 medium temperamentū i hoc seruant: perticis decutiūt
 cum iniuria arborum sequentis anni damno. Quippe
 oliuantibus lex antiquissima fuit. Oleam ne stringito:
 neue uerberato. Qui cautissime agunt: harundine leui
 ictu: nec aduersos percutiunt ramos. Sic quoq; alterna-
 re fructus cogitur decussis germinibus. Nec minus si ex-
 pectatur ut cadat. Heredo. n. ultra suū tps: absumūt ueni-
 entibus alimentū: & detinēt locū. Argumētū ē: qd nisi
 ante fauoniū collectæ: nouas uires resumunt: & diffici-
 lius cadunt. Primū ergo ab autūni colligitur initio ope
 nō natura pausia: cui plurimū carnis: mox orchites: qui-
 bus olei post radios. Has. n. occissime occupat æstas: qā
 sunt tenerriæ: & amurca cogit decidere. Differūtur ue-
 ro etiā i martiū mēse; calosæ tra humorē pugnaces ob-
 idq; minime licinia: cōinia. Cōtra sergia: quā sabini re

giam uocant: non ante fauonij flatum nigrescentes: hoc
est ad. vi. idus feb. Tunc arbitrantur eas maturefcere: &
quoniam probatissimum fiat ex ijs oleum. Accedere eti
am ratio prauitati uidetur. Feruntq; frigore sterilitate
fieri: sicut copiam maturitate: cum sit illa bonitas non
temporis: sed generis tarde putrescentis in amurcam. Si
milis error collectam seruandi in tabulatis: nec priusq;
fudet premendi: cum omni hora oleum decrescat: amur-
ca augeatur. itaq; uulgo nō amplius senas libras singu-
lis modis exprimi dicunt. Amurcæ mensura: nemo agit
quanto eo copiosior reperiatur in eodem genere diebus
adiectis. Omnino in uita error publicus. Tumore oliuæ
crescere oleum existimantium. præsertim cum magnitu-
dine copiam olei non constare: indicio sint: quæ regie
uocantur: ab alijs maiorinæ: & ab alijs phauliæ gran-
dissimæ: alioquin minimo succo. Et in ægypto carnosissi-
simis olei exiguis. Decapoli uero syriæ perq; paruæ: nec
cappari maiores: arne tamen commendantur. Quā ob
causam italicis transmarinæ præferuntur in cibis: cum
oleo uincantur. Et in ipsa italia cæteris picenæ: & sidi-
cinæ. Sale ille priuatim cōdiuntur: ut & reliquæ amur-
ca sapaue. Nec non aliquæ oleo suo sine accersita commē-
datione puræ innatant. Colymbades franguntur eadez
q; herbarum uiridium sapore condiuntur. Fiunt & p-
coces feruenti aqua perfusæ: quamlibet immaturæ. Mi-
rumq; dulcem succum oliuas bibere: & alieno sapore i-
fici. Purpureæ sunt & in ijs & in uuis in nigrum co-
lorem transeuntibus pausiæ. Sūt & superbe præter iā
dicta gene. a. Sunt & prædulces per se tantum siccatae:
nusq; passis dulciores. Admodum raræ in affrica: & cir-
ca emeritam lusitaniæ. Oleum ipsuz sale uindicatur a pi-
guitudinis uitio. Cortice oleæ conciso odore; accipit me

LIBER

dicati: alias ut uino palati gratia nulla est. Nec tam nu-
merosa differentia. Tribus ut plurimum bonitatibus di-
stat. Odor itemui argutior: & is tñ etiā i optia breuis

De natura olei.

Ca. iij.

Leo natura tepescere corpus: & contra al-
gores munire. Eidem feruores capitis refrige-
rare. Vsum eius ad luxuriam uertere græci ui-
tiorum omnium genitores in gymnasiis publicando. No-
tū est magistratus honoris eius octogenis sestertijs stri-
gmenta olei uendidisse. Olea honorem romana maie-
stas magnum præbuit. Turmas equitum idibus iulijs ex
ea coronando. Item minoribus triumphis ornantes. Athe-
ne quoq; uictores olea coronāt: græci uero oleastro olyn-
piæ.

De cultura oliuarum.

Ca. v.

Vnc dicemus Catonis placita de oliuis. In a-
lido & pingui solo radium maiorem: salenti-
nam: orchitem: pausiam: sergianam: cominia-
nam: albiferam seri iubet. Adijciatq; singulari prudētia
quam earum in ijs locis optimaz esse dicant. In frigido
autem & macro liciniam. Pingui enim aut feruenti uē-
ciari eius oleum: arboremq; ipsam fertilitate consumi.
Musco præterea & rubro infestari. Spectare oliuera i
faunonium loco exposita solibus censet.

De seruandis oliuis: & quomodo faciendum oleum

Ca. vi.

Ec alio ullo modo laudat condi oliuas opti-
me orchites & pausitas q̄ uel uirides in mu-
ria uel fractas in lentisco. Oleum q̄ acerbissi-
ma diu optimum fieri. Cætero quam primū e terra col-
ligendam. Si inquinata sit: lauandam. Sicari triduo sa-
tis esse. Si gelent frigora: quarto die premendam. Hanc
& sale aspergi. Oleū in tabulato minui: deteriusq; fie

ri. Item in amuram: & fratribus. Ea sunt carnes: & a
de feces. Quare sepius die decupulandum. Præterea cō
chas & plumbeas cortinas ere uiciari. Feruentibus om
nia ea fieri clausisq; torcularibus: & q̄ minime uenti
latis. Ideo nec ligna ibi cædi oportere. Qua de causa e
nucleis ipsarum ignis aptissimus: & e cortinis in labra
fundendum: ut fraces & amura liquentur. Ob id cres
brins uasa muntanda. Fiscinas spongia tergendas: ut q̄
maxime pura sinceritas constet. Postea inuentum ut la
uarentur: utiq; feruenti aqua. Protinus prælo subijcerē
tur solidæ. Ita enim amura exprimitur. Mox trapetis
fractæ præmerentur. Iterum premi plusq̄ centenos modi
os non probant. Factus uocatur. Quod uero molam pri
mum excussum ē flos factus. Tres geminiferos a quater
nis hominibus nocte ac die premi iustum est.

De oleo facticio.

Ca. vij.

On erat tum factitium oleū. Ideoq; arbitror
nihil a catone dictum. Nunc eius genera plu
ra. Primus persequemur ea: quæ ex arboribus
fiunt: & inter illas ante omnes ex oleastro. Tenuē id:
multoq; amariū q̄ oleæ: tantum ad medicamentum uti
le. Simillimum huic inest ex chamælea frutice saxoso n̄
altiore palmo: folijs oleastri: baccisq;. Proximum fit &
e tyçi arbore in ægypto copiose. Alij crotonem: alij rhi
bin: alij sisamum siluestre appellant. Ibiq; non pridem
Et in hispania repente prouenit: altitudine oleæ: caule
ferulaceo: folio uitium: semine uuarum gracilium: palli
darumq;. Nostri eam uocant rhicinum a similitudine
seminis. Coquitur id in aqua: innatansq; oleū tollitur.
At in ægypto ubi abundat sine igni & aqua sale asper
sum exprimitur: cibus fœdum lucernis exile. Amygdali
num quod aliqui netopum uocant: ex amaris nucibus

LIBER

arefactis: & in offam contusis aspersum aqua: & ite-
rum tuis exprimitur. Fit & lauro admixto druparum
oleo. Quidamq; e baccis exprimunt tantum. Alij folijs
modo. Alij folio & cortice baccarum. Necnon styracez
addunt: aliosq; odores. Optima laurus ad id latifolia:
siluestris: nigra baccis. Simile ē e myrto nigra: & hæc
latifolia melior. Tunduntur bacca aspersæ calida aqua:
mox decoquuntur. Alij foliorum mollissima decoquunt
in oleo: & exprimunt. Alij deiecta ea in oleum prius so-
le matant. Eadem ratio & in satina myrto: sed præfer-
tur siluestris: minore semine: quam quidam oxymyrsi-
nen uocant: alij chamæmyrsinen: alij acorona similitu-
dine. Hæc est enim brevis: fruticosa: Fit & ex citro: cha-
presso: nucibusq; iuglādibus: quod caryinon uocant. Ma-
lis cædri quod cædreleon. Ex grano quoq; gnidio purga-
to semine & tuso. Item lentisco. Nam & cyprinum
etiam: e glande ægyptia: ut fieret odorum causa dictum
est. Indi etiam ex castaneis & sisamo atq; oriza face-
re dicuntur. Ichthyophagi e piscibus. Inopia cogit ali-
quando luminum causa & e platani baccis fieri aqua
& sale maceratis. Et oenanthinum fit de ipsa oenan-
the: ut dictum est in unguentis. Glencino mustum inco-
quitur uapore lento. Ab alijs sine igne circumdati uina
ceis diebus. xxij. bis singulis permixtum. Consumiturq;
mustum oleo. Alij non sansucum tantum admiscunt: sed
etiam p̄ciosiora odoramenta. Et in gymnasijs quoq; con-
ditur odoribus: sed uilissimis. Fit & de aspalatho: mala-
mo: balsamo: yri: cardamomo: meliloto: nardo: gallico:
panace: sansuco: helenio: cinami: radice: omnium succis i
oleo maceratis expressisq;. Sic & rhodinum e rosis: iū-
cinum e iunco: quod est rosaceo simillimum: Item hyo-
scyamo: lupinis: & narcisso. Plurimum autem in ægy

pro e rhaphani semine aut gramine herba: qđ agrosti-
 non uocant. Item sisamo: & urtiat: quod cnicinō appel-
 lāt. E lilio & alibi fit sub diuo sole: luna: pruina mace-
 ratum. Suis herbis componunt inter cappadociam &
 seleuciam: qđ seleuticum appellant: neruis admodum
 utile. Sicut in italia e gumi. E pice fit quod picinum; ap-
 pellant: cum concoquitur ueleribus supra halitum eius
 expansis atque expressis. Probatum maxime e brutia:
 Est enim pinguiissima & resinossissima. Color oleo ful-
 uis. Sponte nascitur i syriæ palmyris: quod eleomeli uo-
 cant. Manat ex arboribus pingue: crassius melle: resina
 tenuius: sapore dulci: & hoc medicis. Veteri quoq; oleo
 usus ē ad quēdā genera morborū. Existimatur & ebo-
 ri uindicando a carie utile esse. Certe simulacrum Satur-
 ni Romæ intus oleo repletum est.

De amurca.

Ca. viij.

Vper omnia autē celebravit amurcam laudi-
 bus Cato. Dolia olearia cadofq; illa ibui: ne
 bibant oleum. Amurca subigi areas terendis
 messibus ut formicæ rimæq; absint. Quin & lutum pa-
 rietū & tectoria & pauimenta horreorū frumenti. Ve-
 stiarium etiā contra teredines: ac noxia animalia amur-
 ca aspergi. Semina frugum perfundi. Morbis quadrupe-
 dum arborum quoq; mederi illa: efficaci ad ulcera: inte-
 riora humani quoq; oris. Lora etiam ac coria omnia
 & calceamina: axesque decocta ungi atque aramenta
 contra eruginem. Colorisque gratia elegantioris & to-
 tam suppellectilem ligneam: ac uasa fictilia in quis
 ficum aridam libeat asseruare. Aut si folia bacca-
 que & uirgas myrti aliudue id genus simile. Postre-
 mo ligna macerata amurca nullius fumi tedio ardere.
 Oleam si lambendo capra lingua contigerit: depauperit.

LIBER

q; primo germinatu sterilefcere auctor eft. M. Varró.
Et hactenus de olea atq; oleo.

Pomorum omnium genera & naturæ. Ca. ix.

Eligui arborum fructus uix specie figuræ
non modo faporibus fuccisq; totiens permix
tis atq; infitis enumerari queunt.

Nucum pinearum genera quattuor. Ca. x.

Randiffimis pineis nucibus altiffimeq; a ter
ra fufpenfis: intus exiles nucleos lacunatis in
cludit horis uestitos alia ferruginis tunica.

Mira naturæ cura molliter femina collocandi. Harum
genus alterum rarëtinum digitis fragili putamine au
imq; expofitum furto in arbore. Et tertium fapineum
e picea fatiua: nucleorum cute uerius q̃ putamine adeo
molli: ut fimul mandantur. Quartum pityda uocant e
pinaftris: fingularis remedij aduerfum tuffim. In melle
decoctos nucleos taurini aquicellos uocant: Pineæ coro
na uictores apud ifthmum coronantur.

De Malo cotoneo.

Ca. xi:

Is proxima amplitudine mala: quæ uocamus
h cotonea: & græci cydonea ex creta ifula ad
uecta. Incuruatos trahunt ramos: prohibent
q; crefcere parentem. Plura eorum genera. Chryfomela
la incifuris diftincta colore ad aurum inclinato. Quæ
candidiora noftratia cognominata odoris præfantiſſi
mi. Eft & neapolitanis fuis honor. Minora ex eodem
genere ftrutea odoratius uibrant: ferotino prouentu.
Præcotia uero muſtea. Struteis autem cotonea infita fu
um genus fecere muluiam: quæ fola ex iis uel cruda mā
dantur. Omnia iam & uirorum faluatorijs cubilibus
inclufa fimulacris noctium conſciis impofita. Sunt præ
terea filueſtria parua e ftruteis odoratiſſima in ſepi

bus nascentia. Mala appellamus quāq̃ diuersim persica & granata quæ in punicis arboribus nouē generum dicta sunt. His acinus sub cortice intus. Lignum illis in corpore. Necnon & quædam e pyris libralia appellata amplitudinē sibi ponderis nomine asserunt.

De persico genera quattuor.

Ca. xij.

Ed persicorū palma duracinis. Nationum habent cognomē gallica: & asiatica. Post autūnum maturescūt: æstate præcocia: intra. xxx. annos reperta: & primo denarijs singula uenundata. Supernatia e sabinis ueniunt: popularia undiq; Pomū innocuū expetitur ægris. Præciūq; singulis iam tricenni nummi fuere: nullius maiore. Quod miremur quia nō aliud fugacius. Longissima namq; decerpto bidui mora est: cogitq; se uenundari.

De pruno genera. xi.

Ca. xiiij.

Ngens postea turba prunorum uersicolor: nigra: candicans. Hordearia appellata a comitatu frugis eius. Alia eodē colore seriora maioraq; asinina cognominata a uillitate. Sunt & nigra ac laudatiora cærina atq; purpurea. Necnon ab externa gente armeniaca: quæ sola & odore cōmendantur. Peculiaris impudentia nucibus est insectorū quæ faciē parētis: succūq; adoptionis exhibent appellata ab utroq; nucipruna. Et hæc autē & persica & cærina: ac siluestria ut uivæ autumno cadis condita usq; ad alia nascentia ætatem sibi prorogant. Reliquorū uelocitas cito mitescentium transuolat. Nuper in betica maligna appellari cœperunt malis insita: & alia amygdalina amygdalis. His intus in ligno nucleus amygdalæ est. Nec aliud pomum ingeniosius geminatum est. In peregrinis arboribus dicta sunt damascena a syriæ damasco

r r

LIBER

cognominata. iam pridē in italia nascentia grandiore
 quanq̃ ligno & exiliore carne: nec unq̃ in ruga siccata
 quando sores sui desunt. Simul dici possunt popu-
 lares eorum myxæ: quæ & ipsæ nunc cœpere. Romæ
 nasci insitæ sorbis. In totū quidē persica peregrina etiā
 asiæ græciæq; esse ex nomine ipso apparet: atq; ex perse
 de aduecta. Sed pruna siluestria ubiq; nasci certum est.
 Quo magis miror huius pomi mentionē a Catone non
 habitam: præsertim cum condenda demonstraret quæ-
 dam etiam siluestria. Nam persica arbores sero & cū
 difficultate transire: ut quæ in rhodo nihil ferant. quod
 primum ab ægypto earum fuerat hospitium. Falsum
 est uenenata cum cruciatu in persis gigni: & pœnariū
 causa a regibus translata: & in ægyptum terra mitis
 gata. Id enim de perseæ diligentiores tradūt: quæ in to-
 tum alia est: myxis rubescentibus similis: nec extra oriē-
 tem nasci uoluit. Eam quoq; eruditiores negauerunt ex
 perside propter supplicia translata: sed a Perseo mem-
 phisatam: Et ad id alexandrū illa coronari uictores ibi
 instituisse in honorē attani sui. Semper autem folia ha-
 bet & poma subnascentibus alijs. Sed pruna quoq; om-
 nia post Catonem cœpisse manifestum est.

De diuersis generibus malorum: genera.

xix.

Ca. xiiij.

Alorū plura sunt genera. De citreis cum sua
 m arbore diximus. Medicā autem græci uocant
 patriæ nomine. Aeq; peregrina sunt zizipha
 & tuberes: quæ & ipsa non pridem uenere in italiā.
 Hæc ex africa: illa ex syria. Sex. Papinius quem consu-
 lem uidimus: primus utraq; attulit Diui Augusti no-
 uissimis temporibus in castrorum aggeribus sata bac-
 ebis similiora q̃ malis. Sed aggeribus præcipue decora

quoniam & in tecta iam siluæ scandunt. Tuberum
duo genera. Candidum : & a calore sericum dictum
pene peregrina. Sunt & in uno italiæ agro ueronensi
nascentia : quæ lanata appellantur. Lanugo ea ob-
ducit. Struteis quidem perficis : quæ plurima tan-
tum peculiare nomen dedit nulla alia commendatio-
ne insignibus. Reliqua cur pigeat nominatim indi-
care ? cum conditoribus suis æternam propagauerint
memoriam : tanq̃ ob egregium aliquid in uita factum ?
Ni fallor apparebit ex eo ingenium inferendi : nihil-
q̃ tam paruum esse quod non gloriam parere possit.
Ergo habent originem a Martio Gæstioq̃ & Man-
lio : item Claudio a quibus cotoneo insito Ab Appio
e claudia gente appiana sunt cognominata. Odor est
his cotoneorum : magnitudoq̃. Sed claudianis color
rubeus. Ac ne quis id ambitu ualuisse claritatis &
familie putet : sunt & septiana ab inuentore liber-
tino insignia rotunditate. Cato adiicit quiriana : &
quæ tradit in dolijs condi scantiana. Omnium au-
tem nuperrime adoptata sunt parua gratissimi sa-
poris quæ petisia nominantur. Patrias nobilitauere
cameria & gracula. Cætera e causis traxere nomen.
Germanitatis cohærentia & gemellam nunq̃ sin-
gula in foetu. A colore serica : cognatione melappia :
mustea a celeritate mitescendi. Quæ nunc melimela
dicuntur a sapore melleo. Orbiculata ex figura orbis
in rotunditatem circumacti. Hæc in ægypto primū pro-
uenisse argumēto sunt græci : qui epyrotica uocāt. Mā-
marum effigie ortomaticha. A conditione castrati se-
minis : quæ spadonia appellant. Belgemella : a folijs. Fo-
liū enim unū aliquando & geminū erūpit e latere me-
dio. Celerrime in rugas marcescunt pannucea. Stolia

LIBER

de tument pulmonea. Sunt quibus sanguineus est color origine ex mori insitu tracta. Cunctis uero quæ fuerunt a sole partes: rubent. Sunt & parua grati saporis atq; etiã acutiora odore. siluestria. In peculiare improbitatis & acerbitalis conuitium: & uis tanta ut aciẽ gladij perstringat. Dacis ferme uilissimis nomẽ: q̃q̃ primis aduentu decerpitq; properantibus.

De pyris & insitorũ uarietate.

Ca. xv.

Adem causa in pyris taxatur: superba cognomine. Parua hæc: sed ocissima. Cũctis aut̃ crustumina gratissima. Proxima ijs falerna a potu: qm̃ tanta uis succi abundat. Lactea hæc uocantur in his quæ alij colore nigro donant syriæ. Reliquorũ nomina aliter in alijs atq; alijs locis appellantur. Sed confessis urbis uocabulis auctores suos nobilitauere. Decimiana: & ex eo tractũ: quod pseudo decimianũ uocāt. Delobelliana longissimi pediculi. Põponiana cognomine mammosa: liceriana: seueriana: & q̃ ex ijs nata sunt tyranniana longitudine pediculi distãtia. Fauoniana rubra Paulo superbis maiora. Lateriana: anitiana. Post autũalia acidulo sapore incũda. Tiberiana appellatur quæ maxime Tiberio principi placuere. Coloratur magis sole: grandescũtq; alioquin eadẽ essent: quæ liceriana. Primæ noĩa habet serissima omniũ amerina: picentina: numantina: alexãdrina: numidiana: græca: & in ijs tarentina signia: quæ alij & colore testacea appellant: sicut onychina purpurea. Ab odore myrrapia: laurea: nardia. A tpe hordearia. A collo ampulacea & coriolana. Brute gentilitatis cucurbitana. Acidula succi. In certa nominũ causa est barbaricis uenerijsq;: quæ colorata dicunt. Regijsq;: quæ minimo pediculo. Sessilia patricijs uocant ijs uiridibus oblongisq;. Præterea dixit

moles a Virgilius a Catone sumpta. qui *Q* sementina
Q mustea nominat. Pars hæc uitæ iam pridem perue-
 nit ad columnen: expertis cuncta hominibus. Quippe cū
 Virgilius insitam nucibus arbutum: malis platanum: ce-
 rasus ulmū dicat. Nec quicq̃ amplius excogitari potest:
 nullum certe pomum nouum diu iam inuenitur. Neq̃
 omnia insita misceri fas est: sicut nec spinas inseri: quan-
 do fulgura expiari non queunt facile: quotq̃ genera in-
 sita fuerunt: tot fulgura uno ictu pronunciantur. Turbi-
 natior pyris figura. In ijs serotina ad hyemem usq̃ ad
 matrem pendent gelu maturescentia. Græca: ampula-
 cea: laurea: sicut in malis amerina: scantiana. Condūtur
 uero pyra ut uia: ac totidem modis non aliter q̃ in ca-
 dis. Præterea quæ pomis proprietas pyris quoq̃ uini. Si-
 militer iis ægris medentia calentia in escam dant: ac uē-
 no *Q* aqua coquantur: atq̃ pulmentarij uicem implēt
 quod non alia præter cotonea *Q* strutea:

De Pomis seruandis *Q* uuis

Ca. xvi.

N uniuersum uero de pomis seruandis præci-
 pitur. Pomaria in loco frigido ac sicco conta-
 bulari. Septētrionalibus fenestris sereno die
 patere. Austros specularibus arcere. Aquilonis quoq̃ af-
 flatu poma deturpante rugis. Colligi mala post æquino-
 ctium autumnale: neq̃ ante xvi. luna: neq̃ ante primā
 horam. Cadiua separari stramentis: storeis: paleisue sis-
 terni. Rara componi: ut limites parui spiritum æqualē
 accipiant. Amerina maxime durare: melimela minime

De Cotoneis pyris *Q* sorbis.

Ca. xviij.

C otoneis interclusis spiramentum omne adi-
 mendum: aut incoqui melle ea: imergiuē opor-
 tere. Punica aqua marina feruente indurari:
 mox triduo sole siccata: ita ne nocturno rore contingā.

rr ij

LIBER

tur: suspendi. Cum libeat uti: aqua dulci perlui. M. Varro & in dolijs harenæ seruari iubet: & immatura obruit terra in ollis fundo effracto: sed spiritu excluso: ac surculo pice illico. Sic etiā crescere amplitudine maiore q̄ possint in arbore. Cætera mala folijs ficulneis præter q̄ cadiuis singula conuolui: cistisq; uutilibus condi: uel creta figulinarū illini. Pyra in uasis fictilibus picatis inuersis obrui inter scrobes. Tarctina serissime legi. Antiana seruari & in passo. Sorba uero & in scrobibus gypsato operculo diuū pedū terra superinducta in loco aprico inuersis uasis: & in dolijs ut uuas cum ramis suspendi. E proximis auctoribus quidā altius curam petunt: putariq; statim poma ac uites ad hunc usum præcipiunt decrecente luna: post horā diei tertiā cælo sereno aut siccis a uentis. Similiter delegi & ex locis siccis: & ante perfectā maturitatē: addito ut luna infra terrā sit: uuas cum malleolo sarmenti duro dēptis forcipe corruptionibus acinis in dolio picato recenti suspēdi: exclusa omni aura operculo & gypso. Sic & sorba & pyra illitis omniū surculis pice. Dolia pcul ab aqua esse. Quidā sic cum palmitē in gypso condūt: capitibus eius scyllæ infixis utrinq;. Alij etiam uina habentibus dolijs: dum ne contingant ea uua. Aliqui mala in patinis fictilibus fluitantia: quo genere & uino odorē acquiri putant. Aliqui omnia hæc in milio seruare malūt. Pleriq; in scrobe diuū pedū altitudinis harena substrata: & fictili operculo: dein terra operto. Creta quidem etiam figulina uuas illinunt. siccataq; sole suspendunt in usu diluentes cretā. Eandē pomis in uino subigunt. Mala uero generosissima eadē ratione crustant gypso uel cera. Quæ nisi maturauerit: incremēto calicē rumpunt. Semper autem in pediculos collocant ea. Alij de

terpunt cum surculis: eosq; in medullam sambuci abdi-
tos obruunt: ut supra scriptum est. Alijs singulis malis
pyrisq; singula uasa fictilia assignant: & opercula eo-
rum picata dolio iterum includunt. Necnon aliqui in
floccis capsisq; quas luto paleato illinunt. Alij hoc idem
in patinis fictilibus. Aliqui & in scrobe subiecta hare-
na: ita sicca operiunt mox terra: Sunt qui cotonea cera
pontica illita melle demergant. Columella auctor i pu-
treos cisternasue in fictilibus uasis pice diligenti cura
illitis mergi. Liguria maritima alpibus proxima uuas
sole siccatas iunci fascijs inuoluit: cadisq; conditas gyp-
so includit. Hoc idem graeci platani folijs: aut uitis ipsi-
us: aut fici uno die in umbra siccatis: atq; in cado uina-
ceis interpositis Quo genere coaduna & berritia ser-
uantur nullius suauitati postferendae. Quidam ut has
faciant in cinere lesiuio tingunt protinus q̄ detraxere
uitibus. Mox in sole siccant. Tum folijs ut supra dictu e
inuolutas uinaceis stipant. Sunt qui malunt uuas i sco-
be ramentisue abietis: populi: fraxini seruare. Sunt qui
suspendi procul malis: protinusq; in granarijs iubeant:
quoniam optime sit operimento puluis pensilibus. Con-
tra uespas remedio est oleo aspergi ex ore: de palmis di-
ximus.

De Ficis genera. xxix.

Ca. xvij

Reliquo genere pomorum ficus amplissima
est. Quaedamq; & pyris magnitudine aemu-
la: De aegyptiae cypriaq; miraculis rettuli-
mus inter externas. Idaea rubet oliuae magnitudine ro-
tundior tantum sapore messili. Alexandriam hanc ibi
uocant: crassitudine cubitali ramosam: materia ualida:
lentam sine lacte: cortice uiridi: folio tiliæ: sed mol-

rr iij

LIBER

li. Onoficritus tradit in hyrcania multum nostris esse
dulciores: fertilioresq; utq; modios cclxx. singulae ferat
Ad nos ex alijs transire gentibus chalcidicae: quarum plu-
ra genera. Siquidem & lydiae: quae sunt purpureae: &
mamilanae similitudinem mammarum habent. Et calli-
strutiae parum sapore praestantiores: ficorum omnium
frigidissima. Nam de africanis quas multi praefereunt
cunctis magna quaestio est: cum id genus in africanam nu-
perrime transferit: patriae nomen optinent. Nam alexan-
driae enixiores. Candicans terina cognomine. Delicata
nigra & rhodia ē: & tyburthina de praecocibus. Sūt
& auctorum nomina iis. Liuae: Pompeiae: siccatae hae
sole in annuos usus aptissime cum mariscis & quas ha-
rundinei folij macula uariat. Est & herculanea: & al-
bicerata: & aratia alba: pediculo: minimo latissima.
Primo autem prouenit porphyritis longissimo pedicu-
lo. Comitatur eam e minimis & uilissimis popularis
dicta. Contra nouissima sub hyeme maturatur chelido-
nia. Sunt praeterea eadem serotinae & praecoces bife-
rae alba ac nigra cum messe uindemiaq; maturescentes
Serotinae: & a corio appellatae durae. Ex chalcidicis qua-
rumdam trifero prouentu. Tarenti tantum praedulces
nascuntur: quas uocant onias. Cato de ficis serendis ita
memorat. Ficus mariscas in loco cretoso aut aperto seri-
to. In loco autem crassiore aut stercorato africanas: sed
& herculaneas: sagontinas: hybernas: telianas atraspe-
diculo longo: Postea tot subire nomina atq; genera: ut
uel hoc solum aestimantibus appareat mutatam esse ui-
ta. Sūt & hybernae quibusdam puincijs: sicuti mesiae: sed
arte nō natura. Paruarū genus arborū post autūnū fimo
cōtegūt: dephesaq; i his hyeme grossos: q̄ mitiore caelo
refossae cū arbore: atq; i lucē: remissae nouos soles: aliosq;

q̄ qbus uixere: auidæ tāq̄ iterū naturæ accipiunt: & cū
uenientiū flore matureſcūt: alieno præcoces anno: i tra-
ctu uel gelidiffimo. Sed a Catone appellata iam tū afri-
cana: ammonet: & africa ad ingens documentum uſo
eo pomo. Namq; pernicali odio chartaginis flagrans:
nepotumq; ſecuritatis anxius: cum clamaret in omni ſe-
natu carthaginem delendam: attulit quodam die in cu-
ria præcoccem ex ea provincia ficum. Oſtendensq; patri-
bus. Interrogo uos inquit quando hoc pomum demptū
putatis ex arbore? Cum inter omnes recens eſſe conſta-
ret. Atqui tertium inquit ante diem ſcitote decerptum
carthagine: tam prope a muris habemus hoſtē. Statim-
q; ſumptum eſt punicum tertium bellum: quo chartago
deleta eſt. Quāq̄ Catone anno ſequēte rapto. Quid
primum in eo miremur? curam ingenij: an occaſionem
fortuitam? celeritatemq; curſus: an uehemētiā uiri? Su-
per omnia equidem eſt quo nihil equidem duco mirabi-
lius: tantam illam urbem & de terrarum orbe per. cxx.
annos urbis æmulam unius pomi argumento euerſam.
Quod non trebia: aut tranſimenus: non annæ buſto in-
ſignes romani nominis perficere potuere. Nō caſtra pu-
nica ad tertium lapidem uallata. Portæq; colinae adeq̄
tans ipſe Hannibal. Tanto proprius carthaginez pomo
Cato adiri monuit. Colitur ficus arbor in foro ipſo ac
comitio romæ nata ſacra fulguribus ibi conditis. Ma-
giſq; ob memoriā eius quæ nutritrix fuit Romuli ac Re-
mi conditoris appellata: quoniam ſub ea inuenta eſt lu-
pa infantibus præbens rumen: Ita enim uocabant mam-
mam. Miraculo ex ære iuxta dicto tanq̄ in comitium
ſponte tranſiſſet. Adaſto nauigio ilico aſcendit. Rurſus-
q; cura ſacerdotum ſeritur. Fuit & ante Saturni ædeꝝ
urbis anno ducentefimo ſexageſimo ſublata ſacra a ue-

*Coſilio Ca-
terru' b
punicu' cu-
tu: —*

LIBER

italibus factō cum Siluani & Iſidis ſimulacrum ſubuerteretur. Eadem autem fortuito ſatu adiunxit ī medio foro: qua ſidentia imperij fundamenta oſtēto fatali Curtius maximis bonis hoc eſt uirtute ac pietate ac morte præclara expleuerat. Aeq; fortuita eodem loco eſt uitis atq; olea umbræ gratia: ſedulitate plebeia ſatæ. Arainde ſublata gladiatorio munere Diui Iulij: quod nouiſſime pugnauit in foro. Admirabilis eſt pomi huiusce feſtinatio unius in cunctis ad maturitatem properantis arte naturæ.

De caprifico & caprificatione.

Ca. xix.

Aprificus e ſilueſtri genere ficus nunq̃ matureſcens: ſed qđ ipſa nō habet alijs tribuens: quoniam eſt naturalis cauſarum tranſitus: atq; e putreſcentibus idēdem generatur aliquid. Ergo culices parti fraudati alimento in matre: hoc ē putri eius tabe ex qua nati ad cognatam uolant: morſuq; ficorum crebro hoc eſt auidiore paſtu aperientes ora earum: atq; ita penetrātes intus ſolem primo ſecum inducunt: ce realesq; auras immittunt foribus apertis. Mox lacteum humorem: hoc eſt infantiam pomi abſumunt: quod fit & ſponte. Ideoq; ficetis caprificus permittitur ad rationem uenti: ut flatus euolantes in ficos ferat. Inde reſpertum ut illatæ quoq; aliunde & inter ſe colligatæ: iniicerentur fico. Quod in macroſo & aquilonio ſitu non deſideratur: quoniam ſponte areſcunt loci ſitu: rimisq; eadem quæ culicum opera cauſa perficit. Nec nō ubi multus puluis: quod euenit maxime frequēti uia d̃p poſita. Nanq; & pulueri uis ſiccandi: ſuccumq; lactis abſorbendi: quæ ratio puluere & caprificatōe hoc quoq; p̃ſtat: ne decidat abſumpto humore tenero: & cum quadam fragilitate ponderoſo. Ficis mollis omnibus ta

stus. Maturis frumenta intus. Succis maturefcentibus
lactis: percoctis mellis. Senescunt in arbore. Anusq; di-
stillat. Gummi lachrymam siccant. Honos laudatas ser-
uat in capsis. Sebuso insula præstantissimas amplissimas
q; & mox in marrucinis. At ubi copia abundat imple-
tur arcæ: in asia cadi: aut in ruspina africa urbe: panis-
q; simul & obsonij uicem siccata implent: utpote cum
Cato cibarie ruris operarijs iusta cen lege santiens mi-
nui iubet perfici maturitatem: cum & obsonij uicem ha-
beant recentes ficus. Sale siccatis & casei loco uesci nup
excogitatum est. Ex hoc genere sunt ut diximus coctana
& carica: quæq; conscendenti nauim aduersus parthos
omen fecere. M. Crasso uenales prædicatis uoce caunæ
Omnia hæc in albenferus e syria intulit. L. Vitellius q
postea censor fuit: cum ligatus in ea prouintia esset no-
uissimis Tiberij Cæsaris temporibus.

De mespilis & eorum generibus tribus. Ca. xx.

Alorum pyrorumq; generi adnumerentur in
m re mespila atq; sorba. Mespilis tria genera:
anthedon: sethania. Tertium degenerat. An-
thedone tametsi similis est quod gallicum uocant: seta-
nia tamen maius pomum. Candidi usq; acini molliore
ligno cæteris minus pomum: sed odore præstantius: &
quod diutius seruetur. Arbor ipsa de amplissima. Fo-
lia antequam decidant rubescunt. Radices multæ atque
altæ: & ideo inextirpabiles. Non fuit hæc arbor in ita-
lia Catonis æuo.

De sorbis genera quattuor. Ca. xxi.

Orbis quadruplex differentia: Alijs enim eo-
rum rotunditas mali. Alijs turbinatio pyri.
Alijs ouata species: cen malorum aliquibus.
Hæc obnoxia acri odore: & suauitate incunda. Cæteris

LIBER

uini sapor. Generosissima quibus circa pediculos tene-
ra folia. Quartum genus torminale appellat: remedio
tantum probabile. assiduum prouentu: minimumq; po-
mo: arbore: dissimili: folijs pene platani. Non ferunt
ante trimatum ex ullo genere. Cato & sorba sapa con-
di iubet.

De nuce iuglande

Ca. xxij.

B ijs locum amplitudine uindicauerunt: quæ
a cessere auctoritati: nuces iuglandes: q̄q̄ & ip-
sæ nuptialiū fescenninorum: comites: multuz
pineis minores uniuersitate. Eademq; portione amplio-
res nucleo. Necnon & honor his naturæ peculiaris: ge-
mino protectis opimento: puluinati primū alicis: mox
lignei putaminis. Quæ cā eas nuptijs fecit religiosas
tot modis factu munito qd est uerisimilius: q̄ quia adē-
do tripudium sonūue faciunt. Et has e perside a regibus
translatas indicio sunt græci noia. Optimū quippe earū
genus persicū atq; basilicon uocant. Et hæc fuere prima
noia. Caryon a capitis grauedine pp odoris grauitatem
euenit dictum. Tinguuntur cortice earum lanæ: & ruf-
satur capillus primū prodeuntibus nucleis. Id comper-
tum infectis tractatu manibus. Pinguescunt uetustate.
Sola differētia generū in putamine duro fragilisue &
tenui ac crasso loculoso & simplici. Solū hoc pomū na-
tura compactili operimento clausit. Nanq; sunt bifide
putaminū carinæ. Nucleorumq; illis quadripartita di-
stinctio lignea intercurfante membrana. Ceteris quic-
quid est solidū est. Vt in auellanis & ipso nucum gene-
re: quas antea abellinas patrio noie uocabant. In asiam
græciamq; e pōto gñe: & ideo ponticæ nuces uocantur.
Has quoq; mollis protegit barba. Sed putamini nucleis
q; solida rotunditas inest. Eæ & torrentur. Umbilicus

illis intus in uentre medio. Tertia ab ijs natura amygdalis. tenuiore sed simili iuglandium summo operimento. Item secundo putaminis. Nucleus dissimilis latitudine & acriore allo. Hæc arbor an fuerit in italia Catonis ætate dubitatur: quoniam græcas noiat: quas quiddam in iuglandium genere seruant. Adijciunt præterea auelanas: & galbas: prenestinas. quas maxime laudat: & conditas ollis in terra seruari uirides tradit. Nunc thasie & albenses celebrantur: & tarentinarum duo genera: fragili putamine: ac duro. Quæ sunt amplissimæ: & minime rotundæ. Præterea molliscae putamen ruptes. Sunt qui honori nomen interpretentur: & Iouis glandem esse dicunt. Nuper consularem uirum audiui biferas & iuglandes nuces se habere profitentem. De pistacijs & ipsi rettulimus. Et hæc autem idem Vitellius in italiam primus intulit eodem tempore. Simulq; in hispaniam Flaccus Pompeius eques romanus: qui cum eo militabat.

De castaneis genera octo.

Ca. xxij.

Vces uocamus & castaneas: quæ accommodatiores glandiū generi. Armatum ijs echinato calice uallum: quod inchoatū glandibus. Mirumq; uilissima esse: quæ tanta occultauerit cura natura. Trini quibusdā partus ex uno calice: cortexq; lentus Proxima uero corpori membrana: & in ijs & in nucibus saporem ni detrahatur: infestat. Torrere has in cibis gratius modulantum: laturas præstanti ieiunio foeminarum quandā imaginē panis. Sardibus eæ prouenire primum. Ideo apud græcos sardianos balanos appellant. Nā Diuus Tiberius postea balanum nomen imposuit excellentioribus satū factis. Nunc plura earū genera. Tarentinæ faciles: nec operoso sunt cibo: planæ figu

LIBER

ra. Rotundior quæ balanitis uocatur: purgabilis maxi-
me: & sponte profiliens. Pura & plana est ex eis &
salariana. Tarëtina minus tractabilis. Laudatior corel-
liana & ex ea facta: quod dicemus in insitis meterana
quam rubens cortex præfert triägulis & popularibus
nigris: quæ cœtiuæ uocantur. Patria laudatissimis tarë-
tum: & in campania neapolis. Cætera suum pabulo gi-
gnuntur: scrupulosæ corticis: intra nucleos quoq; rumi-
natione. De siliquis & carnosissimis pomis: & moris:
& de acinis & baccis. Ca. xxiiij.

And procul abesse uidentur & prædulces se
b liquæ: nisi q; in his cortex ipse manditur. Di-
gitorum hominis longitudo illis: & interiz
falata pollicari latitudine. Glandes iter poma numera-
ri non possunt. Quamobrem in sua natura dicuntur.
Reliqua carnosissimæ sunt generis: eaq; baccis atq; carnis di-
stant. Alia acinis caro: alia moris: alia unedonibus: &
alia acinis inter cutem succumq;: alia mixis: alia baccis:
ut oliuis. Moris succus in carne uinosus: trini colores
candidus primo: mox rubens: maturis niger. In nouissimis
florent. Inter prima maturescunt. Tinguunt manus
succo matura luunt acerbæ: Minimum in hac arbore in-
genia profecerunt: nec noibus: nec insitis: nec alio modo
q; pomi magnitudine. Differunt mora ostensia: & tu-
sculana. Romæ nascuntur & in rubis: multum differen-
te callo. Aliud corpus est e terrestribus fragis. Aliud cõ-
generi eorum unedoni: quod solum pomum simile fruc-
tui terræ gignitur. Arbor ipsa fruticosa. Fructus anno
maturescit: pariterq; floret subnascens: & prior coqui-
tur. Mas sit an foemina sterilis inter auctores non con-
stat. Pomum inhonorum: ut cui nomen ex argumento
sit unum tantum edendi. Duobus tamen hoc nominibus

appellant græci comaron & memecylon. Ex quo appa-
ret totidem esse genera & apud nos. Alio nomine ar-
butus uocatur. Tuba auctor est: quinquagenum cubito-
rum altitudine in arabia esse eas. Acinorum quoq; ma-
gna est differentia. Primum inter uuas ipsas callo: tene-
ritate: crassitudine: interiore ligno alijs paruo: & alijs
etiam gemino: qui minime feraces musti. Plurimum ue-
ro differunt hederæ sambuci: acini. In statura etiā pu-
nici angulosi quippe soli: nec cutis ulla singulis. præter
communem quæ est candida: totisq; succus & caro est
ijs præcipue quibus paruulum inest ligni. Magna &
baccis differentia. Aliæ nāq; sunt oliui lauris: & alio
modo loto: cornis: alia myrtis: lentisco. Aquifolio enim
ac spinæ sine succo. Medioq; etiamnu3 genere inter bac-
cas acinosque cerasas. Pomu3 ijs primo candidum: & fe-
re omnibus baccis: mox alijs uirescit: ut oliui: lauris.
Rubet uero moris: cerasis: cornis. Deinde nigrescit mo-
ris: cerasis: oliui.

De cerasis genera octo.

Ca. xxv.

Erafi ante uictoriam mithridaticam. L. L. u.
culli non fuere in italia. At urbis anno sex-
centesimo octogesimo is primum uexit e pon-
to: annisque cxx. trans oceanum in britanniam usque
peruenere. Eadem (ut diximus) in ægypto nulla cura po-
tuere gigni. Cerasoru3 aproniana maxime rubent. Niger
rima sunt: ut actia. Cæciliana uero & rotūda. Iulianis
gratus sapor: sed pene tantum sub arbore sua: adeo tene-
ris: ut gestatum nō tolerent. Principatus duracinis: quæ
campania pliniana appellat. In belgica uero lusitanis.
In ripis etiā rheni. Tertius is colos e nigro ac rubenti
uiridiq; similis maturescentibus semper. Minus quinquē

LIBER

nio est: q̄ p̄diere quæ uocāt laurea: nō ingrata amaritu-
dinis insita in lauro. Sunt & macedonica p̄uæ arboris
raroq; tria cubita excedētis: & minore etiam nūc fru-
tice chamæcerasi. Inter prima hoc e pomis colono grati-
am annuā refert. Septentrione frigidisq; gaudet. Sicca-
tur etiam sole: conditurq; ut oliua cadis.

De corno & lentisco.

Ca. xxvi.

Væ cura & cornis atq; lentisco adhibetur:
q̄ ne quid non hominis uentri natu; esse uidea-
tur. Miscentur saporēs. & alio alius placere
cogitur. Miscentur uero & terræ celiq; tractus. Inque
alio cibi genere india aduocatur: in alio ægyptus: cretæ
cyrenæ: singulæq; terræ. Nec cessat in ueneficijs uita: dū
mō omnia deuoret. Planius hoc fiet in herbarū natura.

De generibus succorum & de odore Ca. xxvij.

Nterim quæ sunt communia & pomis om-
nibusq; succis saporum genera tredecim repe-
riuntur: dulcis: suauis: pinguis: amarus: auste-
rus: acer: acutus: acerbus: acidus: salsus. Præter hæc tria
genera sunt mirabili maxime natura. Vnum in quo plu-
res pariter sentiuntur saporēs: ut uinis. Namq; in ijs &
austerus & acutus & dulcis & suauis: omnes alieni.
Alterum est genus in quo sit & alienus quide; sed &
suus quidam & peculiaris: ut in lacte. Siquidem inest
ei quod tamen iure dici nō potest dulce: & pingue &
suauē: optinēte lenitate: quæ ipsa succedit in saporis ui-
cem. Nullus hic aquis: ne succus quidem: ut tamen eo ip-
so fiat aliquis: ac suum genus faciat. Sentiri quidē aquæ
saporem ullum: succumue uitium est. Magnum his om-
nibus in odore momentu; & magna cognatio: qui &
ipse nullus est aquis: aut si sentitur omnino uitium est.
Mirum tria naturæ præcipua elemēta sine sapore sine

odore sine succo: aqua: aer: ignis.

De succis fructuum & arborum: & colori
bus: & odoribus: & natura pomorum: &
de commendatione fructuum. Ca. xxviij.

Rgo succorū uinosus pyro: moro: myrto: mini
me quod miremur uinis. At pinguis oliuæ: lau
ro: nuci iuglandi: amygdalis. Dulcis uinis: fi
cis: palmis. Aquosus prunis. Magna est & in colore
succu differentia. Sanguineus moris: cerasis: cornis: uinis
nigris. Idem albis candidus. Lacteus in capite ficis: in
corpore non item spumeus malis. Nullus persicis: cum
præsertim duracina abundant succo. Sed quis eius ullū
dixerit colore? sua & in odore miracula. Malis acu
tus: Persicis dilutus. Dulcibus nullus. Nam & uinum
tale sine odore. Tenne odoratius. Multoq; celerius talia
ad usum ueniunt q̄ pingua. Quæ odorata: non eodem
in gustu tenera: quia non sunt pariter odor & sapor.
Quamobrē citreis odor acerrimus: Sapor asperimus:
quadātenus & cotoneis. Nullusq; odor ficis. Et hacten
us sint species ac genera pomorum. Naturas arctius
colligi par est. Alia siliquis gignuntur: ipsis dulcibus: se
mēq; complexis amarum. Cum in pluribus semina pla
cent: in siliqua dammentur. Alia baccis: quarum intus li
gnum: & extra caro: ut oliuis: cerasis. Aliquarū intus
baccæ: foris lignum: ut in his quæ in ægipto diximus ge
ni. Quæ baccis natura eadem & pomis. Aliorum in
tus corpus & foris lignum: nucum. Alijs foris cor
pus: intus lignum: ut persicis & prunis: uitiūq; cin
etum fructu: cum fructus alibi muniatur uitio. Putami
ne clauduntur nuces: Corio castaneæ. Detrahatur hoc
ijs. At in mēspilis manditur. Crusta teguntur glandes:
Cute uinæ. Corio & membrana punica. Carne & suc

LIBER

eo mora constant: Cute & succo cerasi. Quædam sta-
 eim a ligno recedunt: ut nuces & palmæ. Quædam ad-
 hærent: ut oliuæ lauroq;. Quorumdam generi utraq;
 est natura: ut persicis. Etenim duracinis adhæret corpus
 e lignoq; auelli nequit: cum in cæteris facile separatur.
 Quibusdam nec intus nec extra lignum: ut in palmarum
 genere. Aliquorum lignum ipsum in usum & pos-
 mi uicem ut genera myxis: quas in ægypto gigni dixi-
 mus. Quorūdam extra gemina geminatur uicia: ut in
 castaneis: amygdalis: nucibusq; iuglandibus. Quorūdā
 natura trigemina est: corpus: deinde lignum: rursusq;
 semen in ligno ut persicis. Quædam inter se densa: ut
 uuæ: sorba: quæ ramos circumdata ex omni parte uuarū
 modo degrauant. Alia rara ut in persicis. Quædā alio
 continentur: ut granata. Dependent alia pediculis ut
 pyra. Alia racemis ut uuæ: palmæ. Alia & pediculis
 & racemis: ut hederæ sambuci. Alia ramo adhærent:
 ut in lauro. Quædam utroq; modo: ut oliuæ. Nam &
 breues pediculi & longi. Quædam uasculis constant:
 ut punica: & mespila: lotosq; in ægypto: & euphrate
 Iam uero diuersa gratia & commendatio. Carne pal-
 mæ placent. Crusta thebaicæ. Succo uuæ & caricæ.
 Callo pyra ac mala. Corpore melimella. Mora charti-
 lagine. Nuclei grano. Quædam in ægypto cute caricæ.
 Detrahitur hæc ficis uurentibus: ut putamen. Eadem
 in siccis maxime placet. In papyris & ferulis. Spinaq;
 alba: caulis ipse pomum est. Sunt & ficulnei caules in
 fruticoso genere cum caule capparis. In siliquis uero
 quod manditur: quid nisi lignum est? Non omittenda
 feminis earum proprietates. Nam neq; corpus: neq; lignū
 nec chartilago dici potest: neq; aliud nomen inuenit.

De myrto genera eius. xxix.

Ca. xxix.

5 Vccorum natura præcipuam admirationem
in myrto habet. Quando ex una omniū olei
uiniq; bina genera fiunt. Item myrtidanum
ut diximus. Et alius usus baccae fuit apud antiquos: an-
teq; piper reperiretur: libæ optinens uicem. Quodā
etiam generosi obsonij nomine inde tracto: quod etiam
nunc myrtatum uocatur. Eademq; origine aprorum sa-
por commendatur: plerunq; ad intinctus additis myr-
tis. Arbor ipsa in europa tetriore cælo: quod e ceraunis
montibus incipit primum celcei in Elpenoris tumulto
uisa traditur: græcunq; ei nomen remanet: quo peregrī
nam esse apparet. Fuit ubi nunc roma est: iam tum
cum cunderetur. Quippe ita traditur myrtea uerbena
romanos sabinosq; cum propter raptas uirgines dimi-
care uoluissent: depositis armis pacificatos in eo loco
qui nunc signa Veneris Cluacinæ habet. Cluere enim
antiqui pugnare dicebant. Et in ea quoq; arbore suffi-
menti genus habetur. Ideo tum electa: quoniam con-
iunctioni & huic arbori præest Venus. Haud scio an
primæna etiam omnium in locis publicis romæ sata
sit: fatidico quidem & memorabili augurio. Inter
antiquissima namq; delubra habetur Quirini hoc est
ipsius Romuli. In eo sacre myrti fuere duæ ante ædem
ipsam per longum tempus. Altera patricia appella-
ta. Altera plebeia. Patritia multis annis præualuit.
Flaccescente plebeia: exuberans ac læta: q̄diu senatus
quoq; floruit: illa ingens. Plebeia torrida ac squali-
da. Quæ postq̄ euauit flaccescente patricia marsico
bello: languida auctoritas patrum facta est: ac paula-
tim in sterilitatem emarcuit maiestatis. Quin & ara
uetus fuit ueneri myrtæ: quoniam murtiam uocant.
Cato tria genera myrti prodidit. Candidam: nigrā: cō-

LIBER

ingalem: fortassis a coniugijs: ex illo cluacinae genere.
 Nunc & alia distinctio satinae: aut siluestris: & in
 utraq; latifoliae. In siluestri ppria oxymyrsine. Satina
 rum genera torpiarij faciunt. Tarenti nam folio mino
 to: nostratam patulo: exoticam densissimo: senis folio
 rum uersibus. Haec non est in usu. Ramosa utraq; alia.
 Coningalem existimo nunc nostratam dici. Myrtus o
 doratissima est in aegypto. Cato docuit uinum fieri e
 nigra: siccata usq; in ariditatem in umbra: atq; ita mul
 so indita. Si non siccentur baccae oleum gigni. Postea
 compertu & ex alba uinum fieri album. Duobus sex
 tarijs myrti tusae in uini tribus heminis maceratae ex
 pressaeq;. Folia & per se siccantur in farina ad ulceru
 remedia: in corpore humano leniter mordaci puluere:
 ac refrigerandis sudoribus. Quinimmo oleo quoq; mi
 rum dictum est quidam uini sapor: simulq; pinguis li
 quor praecipua ui ad corrigenda uina: saccis ante perfu
 sis. Retinet quippe faciem: nec praeter purum liquorem
 transire patitur: datq; se comitem praecipua commen
 datione liquato. Virgae quoq; eius gestatae modo uiato
 ri prosunt in longo itinere pediti. Quin & uirgae an
 nuli expertes ferri inguinum tumori medentur. Belli
 cis quoq; se rebus: inseruit: triumphansq; de sabinis.
 Postumius libertus in consulatu: qui primus omnium
 ouans ingressus urbem est: quonia rem leniter sine cruo
 re gesserat. Myrto Veneris uictricis coronatus incescit:
 optabilemq; arborem etiam hostibus fecit. Haec postea
 ouantium fuit corona: excepto. M. Crasso qui de fugiti
 uis & Spartaco laurea coronatus incescit. Massurius
 auctor est: curru quoq; triumphantes myrtea corona
 usos. L. Piso tradit Papyrium Masonem: qui primus
 in monte albano triumphauit de corsis myrto corona:

et ludos circenses spectare solitum. Anus maternus
Africani sequentis hic fuit. M. Valerius duabus coro-
nis utebatur laurea & myrtea: qui & hoc nouerat.

De lauro genera. xij.

Ca. xxx.

Aurus triūphis proprie dicatur: uel grauissi-
ma domibus: lanitrix Caesarum pontificūq;
quæ sola & domos exornat: & ante limi-
na excubat. Duo eius genera tradit Cato: delphicam
& cypriam. Pompeius Leneus adiecit quam mustacē
appellauit: quoniam mustaceis subijceretur. Hanc esse
folio maximo: flaccidoq; & albicāte. Delphicā æqua-
li colore uiridiorē: maximis baccis: atq; e uiridi rubē-
tibus. Hæc uictores delphis coronari: & triumphan-
tes romæ. Cypriam esse folio breui: nigro per margines
imbricato crispam. Et postea accessere genera. Cinus
hanc siluestrem laurum aliqui intelligunt: nonnulli sui
generis arborem. Differt color. Est enim cærulea bacca.
Accessit & regia: quæ cepit Augusta appellari am-
plissima & arbore & folio: bacchis gustatu quoq; nō
aspero. Aliqui negant eandem esse: & suum genus re-
giæ faciūt longioribus folijs latioribusq;. Idem in alio
genere baccaliam appellant hanc quæ uulgatissima est
baccarūq; fertilissima. Sterilem uero earum (quod ma-
xime miror) triumphalem: eaq; dicunt triumphantes
uti: nisi id a Diuo Augusto coeperit: ut docebimus: ex ea
lauro quæ ei missa e cælo minima est altitudine folio
crispo: ac breui: quæ inuenitur rara. Accedit in topia-
rio opere taxa excrecente in medio folio: paruulo ue-
luti lacinia folij. Et sine ea spadonia mira opacitatis
patientia. Itaq; quantalibet sub umbra solum implet.
Est & camedaphne siluestris frutex: est & alexan-
drina: quam aliqui idæam: alij hippoglosthion: alij da-

LIBER

phnen: alij carpophyllon: alij hypelaten uocāt. Ramos
spargit a radice dodrantes topiarij: ac coronarij ope-
ris: folio acutiore q̄ myrti: molliore & candidiore. Ma-
iore semine inter folia rubro. Plurima in ida: & cir-
ca heracleam ponti: nec nisi in mōtosis. Id quoq; quod
danaides uocatur genus in nominum ambitu est. Alij
enim pelasgum: alij eupetalon: alij stephanon Alexan-
dri uocant. Et hic frutex est ramosus: crassiore ac mol-
liore q̄ laurus folio. Ex cuius gustatu accendatur os bac-
cis e nigro ruffis. Notatum antiquis nullum genus lau-
ri in corsica fuisse: quod nunc satum & ibi provenit.
Ipsa pacifera: ut quam prætendi etiam inter armatos
hostes: quietis sit indicium. Romanis præcipue lætitiæ
uictoriarumq; nuntia additur lituis: & militum lan-
ceis: pilisq; Fasces imperatorum decorat. Ex ijs in gre-
mio iouis optimi maximi deponitur: quotiens lætitiā
uictoriā nouā attulit. Idq; non quia perpetuo ui-
ret: nec quia pacifera est: præferenda utiq; myrto & oleæ
est: sed quia spectatissima in mōte pernaſo. Ideoq; etiā
grata Apollini: assuetis eo dona mittere iam & regi-
bus romanis: teste. L. Bruto. Fortassis etiam in argumē-
tum: quoniam ibi libertatem publicā is meruisset: lau-
riferam tellurem illam osculatus ex responſo. Et quia
manu satarū receptarumq; in domos fulmine sola non
icitur. Ob has causas equidem crediderim honorem eis
habitū in triumphis potius: q̄ quia suffimentū sit cedis
hostiū & purgatio: ut tradit Maſſurius. Adeoq; in p-
fanis uſibus pollui laurū & oleam fas non est: ut ne-
ppiciandis quidē numinibus accendi ex ijs altaria aræ
ue debeat. Laurus quidē manifesto abdicat ignes crepi-
ti: & quadam detestatione. Interaneorum etiam ui-
tia & neruorum ligno torquente. Tiberium Princi-

pem tonante cælo coronari ea solitum ferunt cōtra ful-
minum metus. Sed & circa Diuum Augustum euen-
ta eius digna memoratu. Namque Liviæ Drusillæ quæ
postea Augusta matrimonij nomen accepit: cum pace-
ta esset illa Cæsari: gallinam conspicui candoris seden-
ti Aquila ex alto abiecit in gremium illæsam. Intrepis
deque miranti accessit miraculum: quoniam teneret
rostro laureum ramum omistum suis baccis. Conserva-
ri alitem & sobolem iussere aruspices: ramumque eū
seri: ac rite custodiri. Quodque factum est in uilla
Cæsarium fluuij tiberini imposta: iuxta nouum la-
pidem flaminia uia: quæ ob id uocatur ad gallinas.
Mireque silua provenit. Ex ea triumphans postea Cæ-
sar laurium in manu tenuit: coronamque in capite ges-
sit. Ac deinde Imperatores Cæsares cuncti. Traditus
que mos est ramos quos tenuerunt serendi. Et durant
siluæ nominibus suis discretæ. Fortassis ideo mutatis
triumphalibus. Vnius arborum latina lingua nomen
imponitur uiris. Vnius folia distinguntur appellatio-
ne: Lauream enim uocamus. Durat & in urbe imposi-
tum loco: quando lauretum in auentino uocatur: ubi sil-
ua lauri fuit. Eadem purificationibus adhibetur: testa-
tumque sit obiter & ramo eam seri: quoniam dubita-
uere Democritus & Theophrastus.

Nunc dicemus Siluestrium naturas.

LIBER
CAII PLINII SECVNDI NATVRALIS HI
STORIAE LIBER XVI. PROOEMIUM.

Siluestrina Arborum Naturæ.

Ca. i.

POMIFERAE ARBORES: QVAE
q; mitioribus succis uoluptatē primæ
cibis attulerunt: & necessario alimen
to delicias immiscere docuerunt. Sine
illæ ultro siue ab homine didicere blā
dos saporēs adoptione & connubio. Idq; munus etiam
feris uolucribusq; dedimus intra p̄dictas constant. Pri
mum erat narrare glandiferas quoq; quæ primo uictū
mortalium aluerunt nutrices inopis ac feræ sortis: ni p̄
uerti cogeret admiratio usu comperta: quenaq; qualisq;
esset uita sine arbore ulla sine frutice uiuentium.

Gentes sine arbore: & miracula in septentrionalis
regionis arboribus.

Ca. ij.

Diximus & in oriente quidem iuxta oceanū
cōplures ea necessitate gentes. Sunt uero &
in septentrione uisæ nobis caucorū. qui maio
res minoresq; appellantur. Vasto ibi meatu perpetuis
bis dierum noctiumq; singularum interuallis effusus in
immensum agitur oceanus æternam operies rerum na
turæ controuersiam: dubiumq; terræ sit: an pars maris.
Illic misera gens tumulos optinet altos: aut tribunalia
structa manibus ad experimenta altissimi æstus: casis
ita impositis nauigantibus similes: cū integant aquæ cir
cundatæ naufragijs. Cum uero recesserint: fugientes cū
mari pisces circa tuguria uenantur. Nō pecudes hos ha
bere: non lacte ali: ut finitimos. Ne cum feris quidem di
micare contingit omni procul abactō frutice. Vlua &

palustri iunco funes nectunt ad p̄texeda piscibus retia
 Captumq; manibus lutū uentis magis q̄ sole siccantes.
 Terra cibos & rigentia septētrione uiscera sua urunt.
 Potus non nisi ex imbre seruatō scrobibus in uestibulo
 domus. Et eae gentes certe si uiuantur hodie: po-ro-serui
 re se dicunt. Ita est profecto: multis fortuna parcit i poe
 nam. Aliud e siluis miraculū totam reliquam germaniā
 replent: adduntq; frigori umbras: altissimae tñ. Haud
 p̄cul supradictis caucis circa duos p̄cipue lacus. Littora
 ipsa optinet quercus maxima auiditate nascendi: suffos
 saq; fluctibus aut p̄pulsae flatibus uastas cōplexu radi-
 cū insulas secū auferunt. Atq; ita libratae stātes nāigāt
 ingentiū ramorū armamentis. Saepe territi classibus no
 stris: cum uelut de industria fluctibus agerētur: ut i pro
 spectu stantes noctu: inopesq; remedij illae p̄lium naua-
 le aduersus arbores inirent.

De hyrciniæ siluæ magnitudine.

Ca. iij.

N eadē septētrionali plaga hyrciniæ siluæ ro
 borū uastitas intacta & congenita mūdo: p
 pe immortalī sorte: miracula excedit. Vt alia
 omittatur: fide aritura. Constat attoli colles occur san-
 tiū inter se radicū rep̄cussū. Aut ubi secuta tellus non
 sit: arcus ad ramos usq; & ipsos inter se rixātes curua
 ri portarū patentium mō: ut turmas eq̄tū trāsmittāt.

De glandiferis: ciuica corona: & qui frondea coro-
 na donati.

Ca. iiii.

Landiferi maxime generis omnes: quibus ho
 nos apud romanos p̄petuus. Hinc ciuicae coro-
 nae militum uirtutis insigne clarissimum. Id
 pridem uero & clementiae impatorū: postq̄ ciuiliū
 bellorum profanatione meritū coepit uideri: ciuic nō oc-
 cidere. Cedūt ijs murales: uallaresq; & aureae: q̄q; pre-

LIBER

cio antecedentes. Cedunt et rostrata: quis in duobus maxime ad hoc æui celebres. M. Varrone e piraticis bellis dante magno Pompeio. Itemq; M. Agrippa tribuente Cæsare e siculis: quæ et ipsa piratica fuere. Antea rostra nauium tribunali præfixa foro decus erant. ueluti populo ro-ipsa corona imposta. Postquam uero tribunitis seditionibus calcari ac pollui cœpere: postq̃ uires ex publico in priuatum magis singulisque ciuium queri: et sacrosancta omnia profana fecere: tum a pedibus eorum subiere in capita ciuium rostra. Dedit hanc Augustus coronam Agrippæ. Sed ciuicam a genere humano accepit ipse. Antiquitus quidem nulla nisi deo datur. Ob id Homerus cælo tantum eas et prælio inuictis tribuit. Viri uero ne in certamine quidem ulli. Feruntque primum omnium. Liberum patrem imposuisse capiti suo ex hedera. Postea deorum honori sacrificantes sumpsere uictimis simul coronatis. Nouissime et in sacris certaminibus usurpatæ: in quibus hodieq; non uictori dant: sed patriam ab eo coronari pronūciatur. Inde natum: ut etiam triumphaturis conferentur in templis dicandæ. Mox ut et ludis darentur. Longum est: nec ex institutione operis differere quisquæ romanorū prius accepit. Neq; n. alias nouerant q̃ bellicas. Quod certū est: uni gentiū huic plura sunt genera q̃ cūctis Romulus frondea coronauit Hostiū Hostiliūq; fidenæ primus irrupisset. Auus hic Tulli Hostiliij regis fuit. P. Deatiū patrē tribunū militū frondea donauit exercitus ab eo seruatus: imperatore Cornelio Cossō cōsule samitiūq; ballo. Ciuica iligna primo fuit: postea magis placuit ex æsculo Ioui sacrum. Variatq; in hoc cum quercu est: ac data ubiq; quæ fuerat: custodito tamē honore glandis. Additæ leges arctæ: et ideo superba: quasque conferre

libeat cū illa græcorū summa: quæ sub ipso Ioue datur.
 Quique patriæ muros primus scandens audentem irrū
 pere occidit. Quique ciuem maluit seruare q̄ hostes oc-
 cidere. Vtque eum locum in quo sit actum obtineret ho-
 stis eo die. Vtque seruatus fateatur: alias testes nil pro-
 sunt. Vt ciuis fuerit. Auxilijs quibus rege seruato decus id
 non dant. Nec crescit honos idem imperatore conserva-
 to: quoniam cōditores in quocunque ciuem summū esse
 uoluerunt. Accepta licet uti perpetuo ludos ineūti sem-
 per assurgere etiam ab senatu in more est. Sedendi ius in
 proximo senatui. Vt actio munerū omnium ipsi: patrique
 et duo paterno. xiiij. eas accepit Sicinius Dentatus ut
 rettulimus suo loco. Sex. Capitolinus. Is qd̄ et de du-
 ce Seruilio. Africanus de patre accipere noluit apud tre-
 biam. O mores æternos: qui tāta opa honore solo dona-
 uerūt. Et cū reliquas coronas auro cōmendarent: salutez
 ciuis ijs in precio esse noluerunt: clara professioe: serua-
 ri quidem hominem nefas esse lucri causa.

De glande genera tredecim.

Cd. v.

Landes opes esse nunc quoque multarum gē-
 rium etiam pace gaudentium constat. Nec
 non et inopia frugum arefactis molitur fa-
 rina: spissaturque in panis usum. Quin et hodieque p
 hispanias secundis mensis glans inseritur. Dulcior eadē
 in cinere tosta. Cautum est præterea lege. xij. tabularū
 ut glandem in alienum fundum procidentem liceret col-
 ligere. Genera earum multa. Distant fructu: situ: sexu:
 sapore. Namque alia fageæ glandi figura: alia quernæ:
 et alia ilignæ. Atque inter se quoque generum singulo-
 rum differentia. Præterea sunt aliæ siluestres: aliæ pla-
 cidiores: quæ culta obtinent. Iam etiam in mōtosis pla-
 nisque distant. Sicut et sexu mares: ac feminae. Iteq; sa

LIBER

pore. Dulcissima omniū fagi: ut qua obsessos etiā hoīes durasse in oppido chio tradit Cornelius Alexāder. Genera distinguere non datur noībus: quæ sunt alia alibi. Quippe cum robur quercūq; uulgo nasci uideamus: sed æsculū non ubiq;. Quartā uero generis eiusdē quæ cernus uocatur: ne italiæ quidē maiori ex parte notā esse. Distinguens ergo proprietate naturaq;: & ubi res cogit: etiam græcis nominibus utendum.

De fagina glande: & reliquis glandibus: & carbone: & pastu porcorum. Ca. vi.

Agi glans nucleis similis: triangula cute ichuditur. Folium tenue: ac leuissimum: populo simile: celerrime flauescens: & media pte perungit. Gignens superne paruulā bacā uiridem: acumine aculeatā. Fagi glans muribus gratissima est: & ideo animalis eius una proventus. Glires quoq; saginat. Expetitur & turdis. Arborum fertilitas omniū fere alternat: sed maxime fagi. Glandem quæ propriæ intelligitur: ferūt robur: quercus: æsculus: cerrus: ilex: suber. Continentur hispido calice per genera plus minus. Item complectente. Folia præter ilicem: grauiā: carnosā: procera: sinuosa lateribus. Nec cum cadunt flauescunt: ut fagi. Pro differentia generum breuiora uel longiora. Ilicis duo genera. Ex ijs in italia folio non multū ab oleis distant. Milaces a quibusdam græcis dictæ: in provincijs aquifoliæ. Ilicis glans utriusq; breuior & gracilior: quam Homerus aculon appellat: eoq; nomine glāde distinguit. Masculas ilices negant ferre. Glans optima in quercu: atq; grandissima. Mox æsculo. Nam roboris pua. Cerro tristis: horrida: echinato calice ceu castaneæ. Sed in querna alia dulcior: molliorq; femina: maris spissior. Maxime autem probantur latifoliæ ex ar-

gumento dicta. Distant autem inter se magnitudine:
Et cutis tenuitate. Item quod alijs subest tunica rubigine
sabra: alijs protinus candidum corpus. Probatur et ea
cuius in balano utrinque ex longitudine extrema lapi-
descit in duriciam. Melior cui in cortice: quam cui in corpo-
re. Vtrumque non nisi mari. Præterea alijs ouata: alijs ro-
tunda: alijs acutior figura. Sicut et colos nigrior: cædi-
diorue qui præfertur. Amaritudo i extremitatibus: me-
dia dulces. Quin et pediculi breuitas proceritasque dif-
ferentiam habet. In ipsis uero arboribus quæ maximam
fert: hemeris uocatur: breuior: et in orbes comosa: alas
que ramorum crebro cauata. Fortius lignum quercus ha-
bet et incorruptius: ramosa et ipsa. Procerior tamen
et crassior caudice: Excelsissima autem ægyptops in-
cultis amica. Ab hac proxime latifolia proceritas: sed
minus utilis ædificijs. At quæ carbone dotata uitijs ob-
noxia est. Quamobrem solido utuntur carbone: ærario-
rum tantum officinis compendio. Quoniam desinente
flatu protinus emoriens sæpius recoquitur. Cætero plu-
rimis sintillis. Idem e nouellis melior. Acerui confertis
paleis recentibus luto aminantur: accensaque strue con-
eis pungitur durefcens calix: atque ita sudorem emittit.
Pessima et carboni et materie haliphleos dicta: cui
crassissimus cortex atque caudex: et plerumque annus fun-
gosusque. Nec alia putrescit ex hoc genere: etiam cum uie-
nit. Qui et fulmine sæpiissime icitur: quæ altitudinem
non excellat. Ideo ligno eius nec ad sacrificia uti fas ha-
betur. Eidem raro glans: et cum tulerit amara: quam
præter sues nullum attingit animal. Ac ne eæ quidem se
aliud pabulum habeant. Hoc quoque inter reliqua negle-
ctæ religionis est: quod e mortuo carbone sacrificatur. Glans
fagea suam hylarem facit: carnem coctibilem: ac lenem

LIBER

Utilem stomacho. Iligna suem angustam: nitidam:
strigosam: ponderosam. Querna diffusam & grauissi-
mā: & ipsa glandium æq; dulcissima. Proximam huic
cerream tradit Nigidius. nec ex alia solidiorē carnē: sed
durā. Iligna tentari sues nisi paulatim detur. Hanc no-
uissimam cadere. Fungosam carnē fieri asculo: robore:
subere. Quæ glandem ferunt omnes & gallā. Alternis
q; annis glandē. Sed gallā hemeris optimā: & corijs p-
ficiendis aptissimā. Similem huic latifoliā: sed leniorē:
multoq; minus probatam. Fert & nigram. Duo enim
genera sunt. Hæc tingendis utilior.

De galla: & q̄ multa præter glandem eadem ferāt
arbores. Ca. vij.

Ascitur autem galla sole de geminis exeunte
erūpens noctu sp̄ uniuersa. Crescit uno die cā-
didior. Et si excepta est aestu arefcit p̄tinus:
neq; ad iustū incrementū puenit: hoc est: ut nucleū fa-
bæ magnitudinēz habeat. Nigra diutius uiret: crescitq;
ut interdū mali compleat magnitudinē. Optima coma-
gena. Deterrima ex robore. Signum eius q̄ cauernæ trās-
lucent. Robur præter fructū plurima alia gignit. Nāq;
fert & gallæ utrūq; genus: & quædā ueluti mora: ni-
distarent arida duricia plerūq; tauri caput imitantia
quibus fructus inest nucleis oliuæ similis. Nascuntur in
eo & pilulæ: nucibus nō absimiles: intus habentes floc-
culos molles: lucernarum luminibus aptos. Nā & sine
oleo flagrant: sicuti galla nigra. Fert & aliam inutilē
pilulam cū capillo uerno tpe tñ melligeni succi. Gignūt
& alæ ramorū eius pilulas corpi nō pediculo adharen-
tes: cādicātes umbilicis. Cætera nigra uarietate dispsa.
Media cocci calorem habent. Apertis amara inanitas ē.
Aliqñ & pumices gignit. Necnō & e folijs cōuolutas

pilulas: & in folio rubentes. Aquosos nucleos candida-
tes & traslucidos: q̄diu molles sint in quibus & culi-
ces nascuntur: maturescunt in modum gallæ.

De mchrye: & cocco grano: & agarico: &
subere.

Ca. viij.

Erunt robora & mchryn: ita uocatur pilula
f in medicina urendi uī habens. Gignitur &
i abiete: larice: picea: tilia: nuce: platano: post
q̄ folia cecidere hyeme durans. Continet nucleum pine
is similē. Is crescit hyeme. aperitur uere pilula tota. Ca-
dit cum folia cœperint crescere. Taz multifera sunt: &
tot res præter glandem pariunt robora. Sed & boletos
suillosq; gulæ nouissima irritamenta: quæ circa radices
gignuntur. Quercus probatissimos. Robur autem &
cypressus & pinus noxios. Robora ferunt & uiscum:
& mella: ut auctor est Hesiodus. Constatq; rores melle
os e cælo (ut diximus) cadentes non alijs magis inside-
re frondibus. Cremati quoq; roboris cinerem nitrosus
esse manifestum est. Omnes tamen has eius dotes ilex
solo prouocat cocco. Granum hoc. Primoque ceu spectes
frutices paruos aquifoliæ ilicis: quisquiliū uocant: pē-
sionem alteram tributi pauperibus hispaniæ donati.
Vsum eius gratiorem in conchylij mentione tradidi-
mus. Gignitur & in galatia afriea: pisidia: cilicia. Pes-
simum in sardinia. Galliarum glandiferæ maxime ar-
bores agaricum ferunt. Est autem fungus candidus odo-
ratus: antidotis efficax: in summis arboribus nascens: no-
cte relucens. Signum hoc eius: quod in tenebris de-
cerpitur. E glandiferis sola: quæ uocatur ægylops:
fert pannos arentes: muscoso uillo: canos: non in
cortice modo: uerum & e ramis dependentes cubi-
tali magnitudine: odoratos ut diximus inter unguen.

LIBER

ta. Suber minima arbor. glans pessima: rara: cortex tantum in fructu: præcrassus ac renascens: atq; etiam i de nos pedes undiq; explanatus. Vsus eius âchoralibus maxime: nauium: piscantiumq; tragulis: & cadorum obturamentis. Præterea in hyberno fœminarum calceatis. Quamobrem non infacete græci cortices arborum appellant. Sunt qui fœminam ilicem uocent: atq; ubi non nascitur ilex: pro ea subere utuntur. In carpētarijs præcipue fabricis ut circa elin & lacedæmonem: nec in italia tota nascitur: aut in gallia omnino.

Quarum sint in usu cortices.

Ca. ix.

Ortex e fago: tilia: abiete: picea: in magno usu agrestium. Vasa corbesq;: ac patientiora quædam messibus conuehendis uindemisque faciunt: atq; prætexta tuguriorum. Scribit in recenti ad duces explorator incidens litteras a succo. Necnō in quodam usu sacrorum religiosus est fagi cortex. Sed nō durat arbor ipsa.

De Scandulis & pinu: pinastro: abiete: piceaq;.

larice: tæda: taxo.

Ca. x.

Candulæ e robore aptissima: mox e glandis feris alij: fagoq;: facillime ex omnibus quæ resinam ferunt: sed minime durant: præterq; e pino. Scandula contectam fuisse romam usq; ad bellu Pyrrhi annis quadringentis lxx. Cornelius Nepos auctor est. Siluarum certe distinguebatur insignibus. Fagu tali Ioni etiam nunc est ubi lucus fagens fuit: portaq; querculana: colle in quem uimina petebantur: totq; fincis quibusdam & geminis. Qu. Hortensius dictator cū plebs secessisset in ianiculum: legem in æsculeto tulit: ut ea quod iussisset: omnes quirites tenerent. Peregrinae tunc uidebantur: quoniam non erāt suburbana: pinus

atq; abies. Omnesq; quæ picem gignunt: de quibus nūc
dicemus. Simul ut tota condiendi uina origo cognosca-
tur. Quæ ferunt in asia aut in oriente e predictis picē.
In europa sex genera cognatarum arborū resinā ferūt.
Ex ijs pinus: atq; pinaſter folium habent capillamenti
modo prætenue: longumq;: & mucrone aculeatum. Pi-
nus fert minimū resinæ: interdū ex nucibus ipsis de quē
bus dictum est. V iſq; ut aſcribatur generi. Pinaſter ni-
hil aliud eſt q̃ pinus ſilueſtris: mira altitudine: & a
medio ramaſa ſicut pinus in uertice. Copioſiorem dat
hæc resinam quo dicemus modo. Gignitur & in pla-
nis. Eaſdem arbores alio nomine eſſe per oram italiae
quas ſtibulas uocant ut pleriq; arbitrantur: ſed graci-
les: ſuccinctioresq;: & enodes liburnicarū ad uſus: pene
ſine resinā. Picea montes amat atq; frigora: feralis ar-
bor: & funebri indicio ad fores poſita: ac rogis uirens.
Iam tamē & in domo recepta: concili facilitate. Hæc
plurimā resinā fundit interueniente candida gemma
tam ſimili thuri: ut mixta uifu diſcerni non queat: &
inde fraus ſeplaſiæ aſiæ. Omnibus ijs generibus folia
breui ſeta: et craſſiore: duraq; ſeu cupreſſis. Piceæ ramī
pene ſtatim ab radice modici uelut brachia lateribus
inhærent. Similiter abieti expetita nauigijs. Situs in
excelſo montium ceu maria fugerit: nec forma alia. Ma-
teries uero præcipua trabibus: & plurimis uitæ operi-
bus. Resinā ei uitium. Vnde fructus unus piceæ: exigū
q; ſudat: aliquādo cōtaſtu ſolis. E diuerſo materies quæ
abieti pulcherrima: piceæ ad fiſſiles ſcādulas: cupaſq;
& pauca alia ſecamenta. Quinto generi ſitus idem ea-
dem facies: larix uocatur: materia præſtantior longe in
corrupta uis: & humori contumax: rubens præterea:
& odore acrior. Pluſculum huic erumpit liquoris:

LIBER

melleo colore: atq; lentiore: nunq̃ durascentis. Sextum
 genus est tæda proprie dicta: abundantior succo q̃ reli-
 qua: partior liquidiorq; q̃ picea: flammis ac lumini sa-
 crorum etiam grata. Hanc mares dumtaxat ferunt: &
 eam quam græci sycē uocant odoris grauissimi. Laricis
 morbus est ut tæda fiat. Omnia autem hæc genera ac-
 censa fuligine immodica carbonem repente expuunt:
 cum eruptionis crepitu: ei aculaturq; longe: excepta la-
 rice: quæ nec ardet: nec carbonem facit: nec alio modo
 ignis ui consumitur: q̃ lapides. Omnia uero ea perpe-
 tuo uirent: nec facile discernuntur in fronde etiam a peri-
 tis: tanta natalium mixtura est. Sed picea minus alta
 q̃ larix. Illa crassior leuiorq; cortice: folio uiliosior: pin-
 guior: & densior: molliorq; flexu. At piceæ rariora sic-
 cioraq; folia & tenuiora ac magis argentia. Totaq;
 horridior est & perfusa resina. Lignum uero abieti si-
 milius. Larix ustis radicibus non repullulat picea re-
 pullulat: ut in lesbo accidit incenso nemore pyrrheo.
 Alia etiamnum generibus ipsis in sexu differētia. Mas
 breuior & durior: fœmina procerior. Pinguioribus fo-
 lijs: & simplicibus: atq; non rigentibus. Lignum mari-
 bus durum: & in fabili opere cōtortum: fœminæ mol-
 lius: publico discrimine in securibus. Eæ in quocūq; ge-
 nere deprehendunt marem: quippe respuuntur: & fra-
 gosius fidunt: ægrius reuelluntur. Ipsaq; materies re-
 torrida: & nigrior maribus radix. Circa idam in troa-
 de & alia differentia est montanæ maritimæq;. Nā-
 q; in Macedonia & arcadia circa elin permutant no-
 mina. Nec constat auctoribus quod cuiq; generi attri-
 buant: nos ista romano discernimus iudicio. Abies e cū-
 ctis amplissima est: & fœmina etiā plixior. Materia
 mollior: utiliorq; arbore rotundior: folio pinato: densa

ut imbres nō transmittat: at hylarior intuitu. E ramis
 generum horū pannicularū modo nucamenta squama-
 tim cōpacta dependent prāterq̃ larici. Hæ quoq; abie-
 tes masculæ prima in parte nucleos habēt: nō itē fœmi-
 næ. Piceæ uero totis panniculis minoribus graciliorib;
 busq; minimos: ac nigros: Propter quod græci phthi-
 rophoron eā appellant. In eadē nucamēta cōpressiora
 maribus sunt: ac minus resina roscida. Similis his etiā
 nunc aspectu est: ne quid prætereat taxus: minus ui-
 rens: gracilisq; & tristis: ac dira: nullo succo: ex omni-
 bus sola baccifera. Mas noxio fructu. Letale q̃ppe bac-
 cis in hispania præcipue uenenū inest. Vasa etiā uiato-
 ria ex ea uinis in gallia facta mortifera fuisse cōpertū
 est. Hæc Sestius smilacē a græcis uocari dixit. Et esse in
 arcadia tā præsentis ueneni: ut si qui dormiāt sub ea: cū
 būne capiāt moriātur. Sunt qui & taxica hinc appel-
 lata dicāt uenena: quæ nunc toxica dicimus: quibus sa-
 gittæ tingantur. Repertum innoxiam fieri: si in ipsam
 arborem clauus æreus addicatur.

Quibus modis fiant genera picis: & quo
 modo fiat cedrium: & de spissa pice quo
 modo fiat: & quibus modis resina coqua-
 tur.

Ca. xi.

IX liquida in europa e tæda coquitur naualē
 p bus muniendis: multosq; ad alios usus. Lignū
 eius concisum furnis undiq; igni extra circū-
 dato ferro ut prius sudor aquæ modo fluat in canali.
 Hoc ex cædro in syria cædriū uocatur: cui tanta uis est:
 ut in ægypto corpora hominū defunctorum eo perfusa
 seruātur. Sequens liquor crassior iam: picē fundit. Hæc
 rursus in cortinas æreas cōiecta: aceto spissatur: & coa-
 gulata brutiæ cognomen accipit: dolijs dūtaxat uasif-

tt ij

LIBER

q; cæteris utilis: lentore ab alia pice differens. Item colore rutilante: & q; pinguior est. Et tæda omnia illa fiunt. E picea resina feruentibus cocta lapidibus in alueis ualidi roboris: aut si aluei non sint struis congerie uelut in carbonis usu. Hæc in uinū additur: farinae modo tusa: nigrior colore. Eadem resina si cum aqua leuius decoquatur: coleturq;: ruffo colore lentescit: ac stillatiua uocatur. Saponitur autē id fere uitia resinæ corticisq;. Alia temperies ad crapulā. Nāq; flos crudus resinæ cum multa hastula tenui breuiq; anulſus conciditur ad cribrū minuta: deinde feructi aqua donec coquatur perfunditur. Huius expressum pingue præcipua resina fit: atq; rara: nec nisi paucis in locis subalpinae italiæ: cōueniens medicis. Resinæ albæ congrū in duobus aquæ pluuiæ: coquunt. Alij utilius putant sine aqua coquere lento igne tota die: utriq; uase æris albi. Item terebinthinā in sartagine referuenti: hāc cæteris præferentes Proxima ex lentisco.

De zopissā & sapino: & aquarum arborum materia in præcio.

Ca. xij.

Non omittendū apud eosdē zopissam uocari
 n deraſam nauibus maritimis picē cū cæra nihil non experiente uita: multoq; efficaciorē
 ad omnia quibus pices: resinæq; prosunt uidelicet adieſto salis callo. Aperitur picea e parte solari non plaga: sed uulnere ablatis corticis: cum plurimū bipedali biatu ut a terra cubito cum minimum absit. Nec corpori ipsi parcitur: ut in cæteris: qm̄ hastula in fructu est. Verum hæc terræ pxima laudatur. Altior amaritudinē affert. Postea humor omnis e tota confluit in uulcus. Item in tæda. Cum id manare desijt: simili modo ex alia parte aperitur: ac deinde alia. Postea tota arbor succiditur:

Et medulla eius uritur. Sic et in Syria terebintho de
 trahunt cortices. Ibi quidem et ramis ac radicibus
 cum resina damnetur ex iis partibus. In macedonia la
 ricem masculam urunt: foeminae radices tantum. Teopō
 pus scripsit in apolinitarum agro picem fossilem nō de
 teriorem macedonica iueniri. Pix optima ubiq; ex apri
 cis aquilonis situ. Ex opacis horridior: uirusq; praefere
 s. Frigida hyeme deterior: ac minus copiosa et decolor.
 Quidam arbitrantur in montosis copia praestantiores
 fieri ac coloratiorem: et dulciorem quoq; et gratiore
 dum resina sit. Decoctam autē minus picis reddere: qm̄
 in inferum abeat: tenuioresq; esse ipsas arbores q̄ in pla
 nis. Sed has et illas serenitate steriliores. Fructus quae
 dam proximo anno ab incestu largiuntur. Aliae secundo.
 Quaedam tertio. Expletur autem plaga resina non cor
 tice: nec cicatrice: quae in hac arbore non coit. Inter haec
 genera proprium quidam fecere sapium: quoniam ex co
 gnatione earum feritur. Qualis: dicta est nucleis. Eius
 q; arboris imas partes tædas uocant: cum sit illa arbor
 nil aliud q̄ picea feritatis paulum mitigate satū. Sapij
 autem materies caesarum e genere fit: sicuti docebimus.

De Fraxino genera eius quattuor.

Ca. xiiij.

Ateriae enim causa reliquas arbores natura
 m genuit. Copiosissimamq; fraxinum. Procera
 hac ac teres: pennata et ipso folio. Multum
 q; Homeri praconio et Achillis hasta nobilitata. Ma
 teries est ad plurima utilis. Ea quidē quae fit i idā troas
 dis in tantum cædro similis: ut eementes fallat cortice
 ablato. Graeci duo genera eius fecere. Longam enodem:
 Alterā breuē duriorē: fusciorēq; laureis folijs. Bumeliā
 uocāt in macedonia amplissimā lentissimāq; . Alij situ
 diuisere. Cāpestre. n. esse crispam: montanā spissam.

t. iij

LIBER

Folia eārū iumentis mortifera. Cæteris ruminantiū in-
nocua græci prodidere. In italia nec iumētis nocet. Cō-
tra serpentes uero succo expresso ad potū : & imposi-
ta ulceribus opifera: ac nihil æque reperitur. Tantaq;
est uis: ut ne matutinas quidem occidentesue umbras q̄
uis sint longissimæ: serpens arboris eius attingat: adeo
ipsam procul fugat. Expertæ p̄dimus. Si fronde ea gy-
ro claudatur ignis & serpens: in ignes potius q̄ in fra-
xinū fugere serpentē. Mira naturæ benignitas: prius q̄
hæ p̄deāt flore fraxinū: nec añ cōditas folia dimittere.

De tilia genera duo.

Ca. iij.

N tilia mas & foemina differūt omni mo-
do. Namq; & materies maris dura ruffiorq;
ac nodosa & odoratio. Cortex quoq; cras-
sior: ac detractus inflexibilis. Nec semen fert aut florē
ut foemina: quæ crassior arbore: materia candida: præ-
cellensq; est. Mirū in hac arbore fructum a nullo anima-
lium attingi: foliorū corticisq; succum dulcē esse. Inter
corticem & lignum tenues tunicas multiplici mem-
brana: e quibus uincula tiliæ uocantur. Tenuissimū eo-
rū phillyræ coronarū lennisis celebres antiquorūq; ho-
nore. Materies teredinē nō sentit: p̄ceritate perq̄ modi-
ca: uerū utilis.

De aceris generibus. x.

Ca. xv.

Cer eiusdē fere amplitudis: operū elegātia ac
subtilitate cædro secundū. Plura eius genera.

Albū qd̄ præcipui cādoris uocatur gallicū: in
transpadana italia transq; alpes nascens. Alterū genus
crispo macularū discursu: q̄ cū excellētior fuit: a simili-
tudine caudæ pauonū nomē accepit. In istria rhetiaq;
præcipuū. E uiliori genere crassiueniū uocatur. Græci
fitu discernūt. Campestre enim candidū esse: nec crispū
quod glinon uocant. Montanū uero crispius duriusq;:

etiam nūc e mascula crispus ad lautiora opera. Tertiū
genus 3ygiā rubentem fissili ligno: cortice liuido: &
scabro. Hoc alij propriū generis esse malunt. Et latine
carpinum appellāt. De Brusco: mollusco: & Stephi
lodendro: & buxo: genera tria. Ca. xvi.

Vlcherrimū uero est bruscu: multoq; excellē
tius etiānum molluscū. Tuber utrūq; arboris
eius: Sed bruscu intortius crispū. Molluscum
simplicius sparsum. Et si magnitudinē mensarū caperet
haud dubie præferreretur cædro. Nunc intra pugilares
lectorūq; silicios: aut laminas: raro usu spectatur. E bru
sco fiunt & mensæ nigrescentes. Reperitur & in alno
tuber: tanto deterius quāto ab acere alnus ipsa distat.
Aceris mares prius florent. Etiānum in siccis natæ præ
feruntur aquaticis: sicut & fraxini. Est & trans al
pes arbor simillima aceri alba in materia: quæ uocatur
staphyloendron. Fert siliquas: & in iis nucleos sapo
re nucis ouellanæ. In primis uero materies honorata bu
xo est raro crispanti: nec nisi radice: cætero lentisci ex
materia silenti: & quadam duricia ac pallore cōmen
dabilis. In ipsa uero arbore topiario opere. Tria eius ge
nera: gallicū quod in metas emittitur: amplitudineq; p
cerior est. Oleastrū in oī usu dānatum fert graue odore.
Tertiū genus nostrate uocāt. Siluestre (ut credo) mitiga
tum satū: diffusius & densitate parietū uirens semper
ac tonsile. Buxus pyreneis ac cytoro montibus plurima
ac berecynthio tractu: Crassissima in corsica florem nō
serendo. Quæ cā amaritudinis mellis. Semen illius cū
ctis animantibus inuisum. Hæc in olympo macedoniæ
gracilior: sed breuis. Amat frigida: aprica: ligni quoq;
duricia quæ ferro: nec flāma: nec carbone utilis.

De Vlmo genera quattuor.

Ca. xvij.

et iij

LIBER

Inter has atq; frugiferas materiae uitiumq;
amicicia accipitur ulmus. Græci: duo eius ge-
nera nouere. Montosam: quæ sit amplior. Cæ-
pestrem: quæ fruticosa. Italia attinias uocat excelssi-
mas: ex iis sicanas illis præfert: quæ non sunt riguæ
Alterum genus gallicas. Tertium nostrates: densiore fo-
lio: ab eodem pediculo numerosiore. At quartum sil-
uestre. Inter quas attiniæ non ferunt. Samaram ita ue-
ro uocatur ulmi semen. Omnesq; e radicum plantis pro-
ueniunt. Reliquæ semine.

De Arborum natura per situs.

Ca. xvij.

Vnc celeberrimis arborum dictis: quædam in
uniuersum de cunctis indicanda sunt. Mon-
tes amant cædrus: larix: tæda: cætera e q-
bus resina gignitur. Item aquifolia: buxus: ilex: iunipe-
rus: terebithus: populus: ornus: cornus: carpinus. Est
in apennino frutex qui uocatur cortinus: ad liniamen-
ta modo conchylij colore insignis. Montes ualles di-
ligit abies: robor: castaneæ: tilia: ilex: cornus. Aquosis
montibus gaudent acer: fraxinus: sorbus: tilia: cerasus.
Non temere in montibus uisæ sunt prunus: punicæ: olea
stri: iuglans: morus: sambuci. Descendant etiam in pla-
na cornus: corylus: quercus: ornus: acer: fraxinus: fagus.
carpinus. Subeunt in montosa ulmus: malus: pyrus:
laurus: myrtus: Sanguinei frutices ilex: tingendisq; ue-
stibus nascentes genistæ: Gaudet frigidis sorbus: ma-
gis etiam betulla: Gallica hæc arbor mirabili candore:
atque tenuitate terribilis magistratum uirgis. Eadem
circulis flexibilis: item corbium sportis. Bitumen ex ea
galliæ excoquunt. In eosdem situs comitatur spi-
na nuptiarum facibus auspiciatissima: quoniam inde
fecerint pastores qui rapuerunt Sabinas: ut auctor

est Masurius. Nunc facibus carpinus & corilus fami-
liarissimæ. Aquas odere cupressi: iuglandes: castaneæ
laburnum. Alpina & hæc arbor: nec uulgo nota. Dura
ac candida materie: cuius florem cubitalem longitudine
apes non attingunt. Odit & quæ appellatur Iouis bar-
ba in opere topiario tonsilis: & in rotunditatem spiss-
sa argenteo folio. Non nisi in aquosis proueniunt salices:
alni: populi: filer. Ligustra tesseris utilissima. Item uac-
cinia italici in aucupijs sata. Gallici uero etiam purpura
tingedi causa ad seruorum uestes. Quæcunque communia sunt mor-
tibus planisque: maiora sunt: aspectuque pulchriora. Quæ
cæpestribus: meliora materie. Crispiora quæ in monti-
bus exceptis malis pyrisque.

Diuisio generum.

Ca. xix.

Rætereæ arborum alijs decidunt folia: aliæ se-
piterna coma uirent: Quam differentiam ne-
cesse est antecedit prior. Sunt enim arborum
quædam omnino siluestres: quædam urbaniores: quas
his placet nominibus distinguere. Ergo mites: quæ fru-
ctu aut aliqua dote umbrarumue officio humanius iu-
uant: non improbe dicantur urbanæ.

Quibus folia non decidant: & de rho-
dodendro.

Ca. xx.

Arum generi non decidunt oleæ: lauro: pal-
mæ: myrto: cupressi: pinis: hederæ: rhododen-
dro. Et quamuis herba dicatur sabina rhodo-
dendron: ut nomine apparet a græcis uenit. Alij nerion
uocant: alij rhododaphnem: sempiternum fronde ro-
sa similitudine caulibus fruticosum. Tumentis caprisque
& ouibus uenenum est. Idem homini contra serpenti-
um uenena remedio.

Item quibus folia non decidunt: & quibus non om-

LIBER

nia folia cadāt: & qbus locis nullæ arborū .Ca. xxi.
 Iluestriū generis folia nō decidūt abieti: lari
 ci: pinastro: iunipo: cædro: terebintho: buxo:
 ilici: aq folio: suberi: taxo: tamarici. Interutra
 q; genera sunt adrachne i græcia: & ubiq; unedo. Reli
 qua. n. folia decidūt his: pterq; in acuminibus. Nō deci
 dunt aut & in fruticū gñe quibūsdā rubo & calamo.
 In thurino agro ubi urbs sybaris fuit: ex ipsa urbe pro
 spiciebatur quercus una nunq; folia dimittens: nec ante
 mediā æstatē germinās. Idq; mirū ē græcis auctoribus p
 ditū. Apud nos postea sileri. Nā locorū tāta uis ē: ut cir
 ca memphim ægypti & in elephantine thebaidis nul
 li arbori decidant: ne uitis quidem.

De natura foliorum cadentium: & quibus foliorū
 uarij colores.

Ca. xxij.

Aeteræ omnes extra p̄dictas (etenim numera
 re lōgū est) folia depdūt. Observatūq; nō are
 scere: nisi tenuia & lata & mollia. Quæ ue
 ro nō decidāt callo crassa & angusta esse. Falsa defini
 tio est non decidere ijs quarū succus pinguior sit. Quis
 n. pōt i ilice itelligere? Decidere Timæus mathemati
 cus sole scorpionē transeūte syderis ui: ut quodam uene
 no aeris putat. Cur ego nō eadē cā aduersum omnes pol
 leat: iure miremur. Cadūt plurimis autūno. Quædā tar
 dius amittunt: atq; in hyemes prorogāt moras. Nec in
 terest maturius germinasse: utpote cū quædā primæ ger
 minēt: & inter nouissimas nudētur. Vt amygdala: fra
 xini: sambuci. Morus aut nouissime germinat: & cum
 primis folia dimittit. Magna & i hoc uis soli. Prius de
 cidunt i siccis macrisq;: & uetustate prius arbori. Mul
 tisq; etiā anteq; maturescat fructus. In serotina ficu &
 hyberna pyro & malo granato est: pomū tm aspici in

matre. Neq; ijs quæ sp retinent comas: eadē folia durāt:
sed subnascētibus alijs tūc arescūt uetera. Quod euenit
circa solstitiū. Maxie foliorū unitas ī suo cuiq; genere p
manet. præterq; populo: hederæ: crotoni. q̄ & cinū dixi
mus uocari.

De populo tria genera &

quorum foliorum figura mutetur. Ca. xxiiij.

Opuli tria genera: alba: & nigra: & quæ
p lybica appellatur minia folio ac nigerrima:
fungisq; enascentibus laudatissima. Alba fo
lio bicolor: superne cādicans: inferiore parte uiridi. Hu
ic nigraq; & crotoni folia in iuuenta circinnate rotū
ditatis sunt. Vetusiora in angulos exeunt. E contrario
hederæ angulosa rotundantur. Populorum folijs gran
dissima lanugo. Euolat candida. Tradita folio numero
sore candida: & ut uilli. Folia granatis & amygdalis
rubentia. Mirū in primis id qđ ultimo: tiliæq; oleæ: po
pulo albæ: & salici euenit. Circumagantur. n. folia ea
rum post solstitium. Nec alio argumento certius intelli
gitur sydus confectum.

Quæ folia uersentur oibus ānis: quæ foliorū ex eius
palmis cura & usus: & foliorū mirabilia. Ca. xxiiij.

St & publica omniū foliorū differentia. In
e ipsis nanq; pars inferior a terra herbido uires
colore. Ab eadem leuiora. Nervos callūq; &
articulos in superiore habent parte. Incisuras uero sub
ter: ut manus humana. Oleæ supnæ candidiora: & mi
nus leuia. Item hederæ. Sed omnium folia quotidie ad
solem oscitant: interiores partes tepes fieri uolentia. Su
perior pars omnium lanuginem quantulamcunque
habet: quæ in alijs gentium lana est. In oriente funes
ualidos e palmæ folijs fieri dictum est: eosque in hu
more utiliores esse. Et apud nos uere palmæ a matre

LIBER

integre decerpuntur. Meliores enim sunt quæ non diu
 sæ fuerint. Siccantur sub tecto quaternis diebus. Mox i
 sole expanduntur. Et noctibus relictæ donec candore in
 arefiant. postea in opera diuiduntur. Latissima folia sūt
 fico: uiti: platano. Angusta myrto: punice: oleæ. Capilla
 ta pino: cædro. Aculeata aquifolio & ilicum generi. Nā
 iunipero spina pro folio est. Carnosa cupresso: tamarici.
 Crassissima alno. Lōga harundini coici. Palmæ etiā
 duplicia. Circinata pyro. Mucroata malo. Angulosa he
 deræ. Diuisa platano: Insecta pectinū modo piceæ: abie
 te. Sinuosa toto ambitu robori. Spinosa cute rubo. Mor
 dacia sunt quibusdam: ut urticis. Pungenta pino: piceæ:
 abieti: lariti: cædro aquifolijs. Pediculo breui oleæ: &
 ilici. Lōgo uitibus. Tremulo populis. Et hisdem folijs in
 ter se crepitantia. Iam & in pomo ipso mali quoddā in
 genere parua medijs emicant folia. Interiz & gemina.
 Præterea alijs circa ramos: alijs i acumine ramorū. Ro
 bori & in ipso audice: iā densa ac rara: semperq; lata
 rariora. Disposita myrto. Concaua buxō. Inordinata po
 mis. Plura eodē pediculo exeūtia malis pyrisq; Ramulo
 sa ulmo: & cytiso. Quibus adiicit Cato decidua a po
 pulo quernaq; animalibus iubēs dari nō parida. Bubus
 quidem & ficulnea: iligna; & hederacia. Dātūre
 ex harundine ac lauro. Decidunt sorbo uniuersa. Cæte
 ris paulatim. Et de folijs hætenus.

De ordine naturæ in satis: & de flore arborum
 & conceptu: & germinatione & partu: &
 quo ordine floreat.

Ca. xxv.

Rdo autem naturæ annuus ita se habet. Pri
 mus est conceptus flare incipiēte uento sano
 nio. Exinde fere. vi. idus febru. Hoc enim ma
 ritantur uiuescentia e terra. Cū etiam equæ in hispania

ut diximus. Hic est genitalis spiritus mundi a fouendo
dictus: ut quidam existimauere. Flat ab occasu æquino-
ctiali uer inchoans: at litionem rustici uocant gestiente
natura semina accipere: eoq; animam inferente omni-
bus satis. Conciipiunt uarijs diebus: & pro sua quæ-
que natura. Alia protinus ut animalia. Tardius ali-
qua & diutius grauida partus gerūt. Qd̄ germinatio
ideo uocatur. Pariunt uero cum florent. flosq; ille ruptis
constat utriculis. Sed educatio in pomo est. Hoc & ger-
minatio arborum. Flos est pleni ueris indicium: & an-
ni renascentis. Flos gaudium arborū. Tunc se nouas ali-
asq; q̄ sunt ostendunt. Tunc uarijs colorum picturis in-
certamen usq; luxuriant. Sed hoc negatum plerisq;: Nā
nec omnes florent: sed sunt tristes quædam: quæq; non
sentiant gaudia annorum. Nāq; neq; ilex: picea: larix: pi-
nus: ullo flore exhylarantur: natalesue pomorum recur-
sus annuos uersicolori nuncio promittunt. Nec fici at-
q; caprifici. Protinus enim fructum flores gignunt. In-
ficis mirabiles sunt & abortus: qui nunq̄ maturescunt
Nec iuniperi florent. Quidam earum duo genera tra-
dunt. Alteram florere: nec ferre. Quæ uero non floreat
ferre protinus baccis subnascentibus quæ biennio hære-
ant. Sed id falsum omnibusq; ijs dura facies semper. Sic
& hominum multis fortuna sine flore est. Omnes au-
tem germinant etiam quæ non florent. Magna & loco-
rum differētia. Quippe cum ex eodem genere quæ sunt
in palustribus priora germinēt: mox campestria nouis-
simain siluis. Per se autem tardius pyri siluestres q̄ cæte-
ra. Priō fauonio germinat cornus. Proxime laurus. Pau-
loq; ante æquinoctium tilia: acer. Inter primas uero po-
pulus: ulmus: salix: alnus: nuces. Festinat & platanus.
Cæteræ uere concepto aquifolij: terebinthus: paliurus

LIBER

castanea: glandes. Serotino autem; germine malus: tardis-
simo suber. Quibusdam geminatur germinatio: nimia
soli ubertate: aut inuitantis cæli uoluptate: quod magis in
herbis segetum euenit. In arboribus tamen nimia germinatio
elafescit. Sunt aliae naturales quidem quibusdam germina-
tiones: pariterque uernae: quae suis constāt syderibus qua-
rum ratio aptius reddetur ob hoc tertio uolumine. Hiberna
aegla exortu. Aestua canis ortu. Tertia acturi. Has duas
quidem omnibus arboribus communes putant. Sentiri autem
maxime in fico: uita: punicis: cæm afferentes: quoniam in thes-
salia macedoniaque plurima tunc ficus exeat. Maxime tamen
in aegypto apparet hæc ratio. Et reliquae quidem arbores ut
primum coepere cōtinuant germinationem. Robur quæ-
abies et larix intermittunt tripartito: ac terna germi-
na edunt. Ideo et inter squamas corticis spargunt. Quod
omnibus arboribus in germinatione euenit: quoniam pergnan-
tium rumpitur cortex. Est autem prima earum incipiente ue-
re circiter. xv. diebus. Iterum germinant transeunte ge-
minos sole. Sic fit ut dum prima acumina impelluntur
se cutis aperiat geniculato incremento. Tertia est earum
dem ad solstitium breuissima: nec diutius septennis die-
bus. Clareque tunc cernitur excrescentium acuminum ar-
ticulatio. Vitis sola bis parturit: cum primum emittit
unam: iterum cum digerit. Eorum quæ non florēt: prius
tamen est maturitas. Quædam statim in germiatōe florēt p-
perantque in eo: sed maturescunt tarde: ut uites. Serotino
quædam germinatu florent: maturantque celeriter: ut mo-
rus: quæ nouissima urbanarum germinat: nec nisi exa-
cto frigore: ob id dicta sapientissima arborum. Sed cum
coeperit in tantum uniuersa germinatio erumpit: ut una
nocte peragat etiam cum strepitu. Ex ijs quæ hyeme:
aquila exoriente (ut diximus) concipiunt: floret prima

omnium amygdala: mense Ianuario. Martio uero po-
ma matura. Ab ea proxime florent armeniaca: dein tu-
beres: & præcoces. Illæ peregrinæ: hæ coactæ. Ordine
autem naturæ siluestrium primæ sambucus: cui medul-
la plurima: & cui nulla cornus mascula. Urbanarū ma-
lus paruq; post ut simul possit uideri: pyrus & cera-
sus & prunus. Sequitur laurus: illamq; cypressus. De-
inde punia: fici. At uites & oleæ florentibus iam ijs
germinant. Concipiunt uergiliarum exortu. Hoc sydus
illarum est. Floret autem solstitio uitis: & quæ paulo
serius incipit olea deflorescunt omnia septennis diebus:
nō celerius. Quædā tardius. Sed nulla pluribus bis sep-
tenis. Omnia & intra. viij. Iulij idus etefiaruz p̄cursu.
Nec statim fructus sequitur in aliquibus.

De corno & quo tpe quæq; ferant: & quæ fructū
nō ferāt. & quæ infœlices existimātur: & q̄ facillime
fructū p̄dūt: & qbus fructus añq̄ foliū nascatur. C. xxvi

Ornus enim circa solstitia reddit primo can-
didum: postea sanguineum. Ex eo genere fœ-
mina post autumnum fert bacis acerbis &
ingustabiles cunctis animantibus: Ligno quoque fungo-
sa & inutilis. Cum mas e fortissimis: quæ sit tanta dif-
ferentia ab eodem genere. Et terebinthus messibus red-
dit semen: & acer: & fraxinus: nuces: & mala: &
pyra: præterquaz hyberna: aut præcoccia. Autumno glā-
difera. Serius etiamnum uergiliarum occasu. Aesculus
tantum autumnno. Incipiente autem hyeme quædam ge-
nera mali pyrique & suber. Abies flores croci colore
circa solstitium. Semen uero reddit post uergiliarum oc-
casum: pinus autem & picea præueniunt germinatio-
ne quindecim fere diebus. Semen uero post uergilas
& ipsæ reddunt. Cædri & iuniperus: & ilex annuæ

LIBER

fere habentur: nouusq; fructus in ijs cum autumno pen-
det. In maxima tamen admiratiōe pinus est. Habet fru-
ctum maturentem. Habet proximo anno ad maturi-
tatem uenturum: ac deinde tertio. Nec ulla arbor auidē
us se promittit. Quo mense ex ea nux decerpitur: eodez
maturescit alia. Et sic dispensatur: ut nullo non mense
maturescant. Quæ se in arbore ipsa diuisere uocantur
zamiæ: læduntque cæteras: nisi detrahantur. Fruc-
tum arborum solæ nullum ferunt: hoc est ne semen
quidem tamarix. Scopis tantum nascēs populus: alnus:
ulmus: attinia: alaternus: cui folia inter ilicem & oliuū
Infelices autem existimantur. damnatæq; religione:
quæ neq; feruntur unquam: neq; fructum ferūt. Cremu-
tius auctor est nunquam uirere arbor est: ex qua Phyl-
lis se suspenderit. Quæ gummi gignunt: post germina-
tionem aperiuntur. Gummi uero non nisi fructu detra-
cto spissatur. Nouellæ arbores carēt fructu quamdiu cre-
scunt. Perdunt autem facillime ante maturitatem pal-
ma: ficus: amygdala: malus pyrus. Item punica: quæ eti-
am roribus nimis & pruinis florem amittit. Quæ de
causa inflectunt ramos eius: ne subrecti humorem infe-
stum excipiant: atq; contineant: Pyrus & amygdala
etiam si non pluat: sed fiat austrinum cælum atq; nubi-
lum amittunt florem: & primos fructus cum si deflo-
ruere tales dies fuerint. Ocissime autē salix amittit se-
men antequam omnino maturitatem sentiat. Ob id di-
cta ab Homero frugiperda. Secutaq; ætas scelere suo in-
terpretata est hanc sententiam. Quando semen salicis
mulieri sterelitis medicamentum esse cōstat. Sed hoc
quoq; providens natura facile nascenti & depacto sur-
culo incuriosus semen dedit. Vna tantum proditur ad
maturitatem proferre solita in creta insula ipso descen-

su Iouis speluncæ toruum ligneumq; magnitudine cice-
ris. Fiunt uero quædam & loci uitio infructuosa: ut in
paro sylua cædua: quæ nil fert. Persicæ arbores in rho-
do florent tantū. Fit hæc differentia & ex sexu. In ijs
esse mares quæ non ferunt. Aliqui hoc permutantes ma-
res esse: quæ ferant: tradūt. Facit & densitas sterilita-
tem. Gignētū autē quædā ex lateribus ramorū & ca-
cuminibus ferunt: ut pyrus: punicus: ficus: myrtus: Cæ-
tero eadem natura quæ frugibus. Nāq; & in eis spica
in cacumē nascitur. Legumina in lateribus. Palma sola
ut dictum est: in spatulis habet fructum racemis pro-
pendentē. Reliquis sub folio pomū: ut protegatur: exce-
pta fico: cui foliū maximū umbrosissimūq; . Et ideo su-
pra id pomū: ei demū serius foliū nascitur q̄ pomū. In-
signe proditur in quodā genere ciliciæ cypriæ belladis
ficos sub folio: grossos uero supra foliū nasci. Ficus &
præcoces habet: quas athenis prodromos uocant. In la-
conico genere maxime sunt.

De biferis & triferis: & quæ celerrime senescant:
& de ætatibus earum. Ca. xxvij.

Vnt & biferæ in eisdē. In cea insula caprif-
ci trifere sunt. Primo foetu sequens euocatur:

Sequenti tertius. Hoc fici caprificantur. Et ca-
prifici autem ab aduersis folijs nascūtur. Biferæ & in
malis ac pyris quædam sicut & præcoces. Malus silue-
stris biferæ. Sequens eius fructus post arcturū: in apri-
cis maxime. Vites quidē & triferæ sunt: quas ob id in-
sanas uocant: quoniā in ijs alia maturescunt: alia turge-
scunt: alia florent. M. Varro auctōr est: uitē fuisse smyr-
næ apud matream triferā: & malū in agro cōsentino.
Hoc autē euenit perpetuo in frauennesi africæ agro: de
quo plura alias: ea est soli fertilitas. Trifera est & ch-

LIBER

pressus. Namq; baccae eius colliguntur mense Ianuario:
 & Maio: & Septembri: ternasq; earū gerunt magni-
 tudines. Est uero & in ipsis arboribus: etiam hominis
 peculiaris differentia. Summa sui parte fertilior est ara-
 bustus. Quercus inferiore: iuglandes: fici: mariscæ. Om-
 nes quo magis senescūt: eo maturius ferunt: & in aprē-
 cis locis nec pingui terra. Siluestriora omnia tardiora.
 Quædā ex ijs omnino non maturescūt. Item quæ sub-
 arantur: aut quæ ablaqueantur: celeriora neglectis: hæc
 & fertiliora. Est etiamnum ætatis differentia. Amyg-
 dala enim & pyrus in senectā fertilissimæ: ut glādisfe-
 ræ: & quoddam genus ficorum. Ceteræ eius in iuuen-
 ta tardiusq; maturantes: quod notatur in uitis ma-
 xime. Vetustioribus. enī uinū melius. nouellis copiosius
 Celerrime uero senescit: & in senectā deteriore fructū
 gignit: malus. Nāq; & minora poma proueniunt: &
 uermiculis obnoxia. Quin & in ipsa arbore nascūtur.
 Ficus sola ex omniū arborū foetu maturitatis causa me-
 dicatur. Iam quidem ex portentis: quoniā maiora sunt
 præcocia præposteris. Omnia autem celerius senescunt
 præfecunda. Quin & protinus moriūtur aliqua cæ-
 lo fecunditatem omnem e blandito: quod maxie uiti-
 bus euenit.

De moro.

Ca. xxviii.

Contra morus tardissime senescit: fructibus
 c minime laborās. Tarde & ea quorum crassa
 materies: ut acer: palpa: populus. Et subarata
 ocius senescunt.

De siluestribus.

Ca. xxix.

Siluestria aut tardissime. Atq; in totū omnis
 s cura fertilitatem adiicit: fertilitas senectam.
 ideoq; & præflorent talia & pregermināt

atq; in totū præconia fiunt. Quoniam omnis infirmitas cælo magis accidit. Multæ uero plura gignunt: ut diximus in glandiferis: inter quæ laurus uuas suas maximeq; sterilis: quæ nō gignit aliud: obq; id a quibusdā mas existimatur. Ferunt & auellana uolos compætili callo ad nihil utiles.

De buxo: & faba græca siue loto.

Ca. xxx.

Lurima uero buxus. Nam & semen suū: &

p granum quod cartegon uocant: & a septemtrione uiscum: a meridie hyphear: e quis plura mox paulo. Interdū pariter res quaternas habet. Arborū quædā simplices: quibus a radice caudex unus & rami frequentes: ut oliuæ: fico: uiti. Quædam fruticosi generis: ut paliurus: mirtus. Itē nux auellana. Quinimo melior est & copiosior fructu in plures dispersa ramos. In quibusdā omnino nullus: ut in suo genere buxo loto transmarina. Quædā bifurcæ: atq; etiam in quinque partes diffusæ. Quædam indiuiduæ: nec ramosæ: ut sambuci. Quædā indiuiduæ ramosæ: ut piceæ. Quibusdā ramorum ordo sicut piceæ: abieti. Alijs inconditus: ut robori: malo: pyro. Et abieti quidem subrecta diuisura: ramiq; in cælum tendentes: non in altera proni. Mirum cacuminibus eorum decisis moritur: totis uero detruncatis durat. Et si infra q̄ rami fuere præcudatur: quod superest uiuit. Si uero cacumen tantum auferatur: tota moritur. Alia ab radice brachiata: ut ulmus. Alia in cacumine ramosa: ut pinus: lotos: siue faba græca: quam romæ a suauitate fructus siluestris quidam: sed cerasorum pene natura loton appellant. Præcipueq; domibus expetitur: ramorum petulantia: breuē caudice: latissima expatiantium umbra: & in uicinas domos sæpe transfiliunt. Nulli opacitas breuior

н н ѥ

LIBER

nec aufert solem hyeme decidentibus folijs. Nullis cor-
tex incundior: aut oculos excipiens blandius. Nulli ra-
mi longiores validioresq; aut plures: ut dixisse totidē
arbores liceat. Cortice pelles tingunt: radice lanas. Ma-
lis ppriū genus. Ferarū enī rostra reddūt: adhærētibus
uni maximo minoribus. Ramorū aliquis cæci: qui non
germinant. Quod natura fit si non eualuere: aut poena
cum amputatos cicatrix hebetavit. Quæ diuiduis in
ramo natura est: hæc uiti in oculo: harūdini in genicu-
lo. Omnium terræ proxima crassiora. In longitudinē ex-
crescunt abies: larix. palma: cupressus: ulmus: & si qua
uni stirpia. Ramosarū cerasus etiam in xl. cubitorū tra-
bes æquali per totū duū cubitorū crassitudinē reperitur.
De ramis: & cortice: & radicibus arborū. Ca. xxxi.
Vadā statim in ramos spargūtur: ut mali. Cor-
tex alijs tenuis: ut lauro: tilia. Alijs crassius
ut robori. Alijs lenis: ut malo: fico. Idē scaber
robori: palma. Omnibus ī senecta rugosior. Quibusdā
rumpitur spōte: ut uiti. Quibusdā etiā cadit: ut malo:
inedoni. Carnosus suberi: populo. Mēbranaceus ut uiti
harūdini. Libris similis ceraso. Multiplex tunicis: ut ui-
tibus: tilia abieti. Quibusdā simplex: ut fico: harūdini
Magna & radicū differētia. Copiosæ fico: robori: pla-
tano. Breues & angustæ malo. Singulares abieti: lari-
ci. Similis enim inuitūtur: q̄q̄ minimis in latera disper-
sis. Crassiores lauro: & inæquales. Itē oleæ cui & ra-
mosæ. At robori carnosæ. Robora suas ī pfundū agūt. Si
Virgilio qdē credimus: æsculus q̄tū corpe eminet: tñ ra-
dice descendit. Oleæ: maliq;: & cupressus p̄ summā ce-
spitiū. Alijs recto meatu: ut lauro oleæ. Alijs flexuoso: ut
fico. Minutis hæc capillamentis hirsuta: ut abies: mul-
tæq; siluestrium. E quibus montani prætenuia fila

decerpentes spectabiles lagenas: & alia uasa nectunt.
 Quidam non altius descendere radices: q̄ solis calor te-
 pefaciat. Idq; natura loci tenuiores siue crassissimas di-
 xere: quod falsum arbitror. Apud auctores certe inueni-
 tur abietis plantam cum transferretur: octo cubitorum
 in altitudine: nec totam refossam sed abruptam. Maxi-
 ma spatio atq; plenitudine & cædri est. Ab ea plata-
 ni: roboris: & glandiferarum. Quarundam radix ui-
 uacior superficie: ut lauri. Itaq; cū trunco inaruit reci-
 sa: etiam lætius fruticat. Quidam breuitate radicū ce-
 lerius senescere arbores putant. Quod coarguunt fici:
 quarum radices longissimæ: & senectus ocissima. Fal-
 sum arbitror & quod aliqui prodidere: radices arbo-
 rum uetustate minui. Visa & enim est annosa quercus
 euersa ui tempestatis: ingerum soli amplexa. Prostratas
 restitui plerunq;: & quadam terræ cicatrice reuiuifce-
 re: uulgare ē. Et familiarissimum hoc platani: quæ plu-
 rimum uentorum concipiunt pp̄ dēsitatē ramorū. Qui-
 bus amputatis leuata onere in sua scrobe reponūtur. Fa-
 ctūq; iā ē hoc & in inglandibus: oleisq; ac multis alijs.

De Prodigiosis arboribus: & quibus modis sponte
 nascuntur: & quod non omnia ubiq; nascantur: &
 quæ nō alibi nascantur arbores.

Ca. xxxij.

St in exemplis & sine tempestate ullaue cā
 e alia q̄ prodigij cecidisse multas: ac sua spon-
 te resurrexisse: Factum hoc populi Ro. quiri-
 tibus ostentum cimbricis bellis nuceria in luco iunonis
 ulmo postq̄ etiā cacumen amputatū erat: qm̄ in aram
 ipsam procumbebat: restituta sponte: ita ut protinus
 floreret. A quo deinde tempore maiestas po. Ro. resurre-
 xit: quæ ante uastata cladibus fuerat. Memoratur hoc
 idem factū & in philippis salice procidua atq; detru-

um iij

LIBER

cata. Et stagiris in musæo populo alba. Omnia fausti
 omnis. Sed maxime mirū antandri platanus etiā circū
 dolatis lateribus restibilis sponte facta: uitæq; reddita.
 Longitudine. xv. cubitorū: crassitudine quattuor ulna-
 rū. Arbores quas naturæ debeamus tribus modis nascun-
 tur. Sponte: aut semine: aut ab radice. Circa numerosior
 existit: de qua suo dicemus uolumine. Nunc enim totus
 sermo de natura est: multis modis mirisq; memorabili.
 Nāq; non omnia in omnibus locis nasci docuimus: nec
 translata uiuere. Hocq; alias fastidio: alias contumacia
 sæpius imbecillitate eorū quæ transferūtur: euenit alias
 cælo inuidente: alias solo repugnāte. Fastidio balsamū
 alibi nasci natura q̄i syria noluit ferre. Necnō & pal-
 mā nasci ubiq;: aut natā parere: uel cū p̄misit etiā ostē-
 ditq; ea educare: quæ tanq; inuita peperit. Nō habet ui-
 res frutex cinnami in syriæ uicina perueniēdi. Nō ferūt
 amomi nardiq;: deliciæ ne in arabia quidē ex india na-
 ue peregrinari. Tentauit enim Seleucus rex. Illud ma-
 xime mirū ipsas arbores plerūq; exorari ut uiuant: atq;
 transmigrēt. Aliquādo & a solo impetrari ut alienas
 alat: aduenasq; nutriat: cælū nullo modo quit flecti. Vi-
 uit in italia piperis arbor. Casiæ uero etiā in septētrio-
 nali plaga. Vixit & in lydia thuris. Sed unde sorbētes
 succū omnē ex ijs soles coquētesq; lachrymā? Illū p̄xie
 mirū mutari naturā in iisdē locis: atq; iproniso ualere.
 Cedrū æstuosis partibus dederat: & in lycijs, frigidis-
 q; montibus nascitur. Frigus inimicum lauro fecerat:
 sed in olympo copiosior nulla est. Circa bosphorum ci-
 meriū in pāticapeo urbe oī mō laborauit Mithridates
 rex et cæteri incolæ: Sacrorū certe cā laurū myrtūq; ha-
 bere. et nō cōtigit: cū habūdāt arbores ibi punicæ ficiq;
 Tam mali & pyri laudatissimæ. Frigiditas natura eodē

tractu non genuit arbores: pinum: abietem: piceam. Et
qd attinet ad pōtū abire? Iuxta romā ipsā castaneæ: cæ
rasq; ægre pueniūt. Persica i tusculano. Necnon nuces
græcæ cū tedio i serūtur. Teracina siluis scatet earum.

De Cupresso: & quod ex terra noua aliqua sæpe na
scantur: quæ in ea ante non fuerunt. Ca. xxxiij.

Vpressus aduena & difficilime nascentiū
c fuit: ut de qua uerbosius sæpiusq; q̄ de oibus
alijs pdiderit Cato. Natu morosa: fructu sup
uacua: bacis torua: folio amara: odore uiolēta: ac ne um
bra qdē gratiosa: materiæ rara: ut pene fructicosi gene
ris. Diti sacra: & ideo funebri signo ad domos posita.
Fœmina sterilis diu. Metæ domum aspectu nō repudia
ta distinguēdis tm̄ pinorū ordinibus. Nūc uero consilis
facta i dēfite parietū: coercitaq; gracilitate ppetuo te
nera. Trahiturq; etiā i picturas ope historiali uenatus:
classēsue & imagines rerū tenui folio breuiq; & uirē
te supuestiēs. Duo gñā earū. Metā in fastigiū cōuoluta:
quæ & fœmia appellatur. Mas spergit extra se ramos
deputatur: & accipit uitē. Vtraq; aut imittiturq; in
perticas assere sue amputatione ramorum. qui xij. anno
denarijs singulis ueneunt. Quæstuosissima in satius ra
tione filua. Vulgoq; dotē filiarū antiqui plātaria appel
labant. Huic patria insula creta: q̄q̄ Cato tarentinā eā
appellat. Credo q̄ primum eo uenerit. Et in enaria suc
cisa regerminat: Sed i creta quocūq; loco terrā mouerit
q̄spiā nisi feratur alia: hæc gignitur ptinusq; emigrat.
Illa uero ē nō appellato solo: ac spōte maxieq; i idēis
mōtib; & quos albos uocāt: sumisq; ingis: ubi niues
nūq̄ absunt: pluriā. Quod miremur: alibi nō nisi i tepo
re pueniēs: & nutricē magnope fastidians. Nec terræ
tantū natura circa has refert: aut perpetua cæli: uerum

uu iiij

LIBER

¶ quedam temporaria uis imbrum. Aliquæ plerūq;
semina afferunt: ¶ certo fluunt genere. Aliquæ etiam
incognito. Quod accidit cyrenaicæ regioni: cum primū
ibi lasserpitium natum est: ut in herbarum natura di-
cemus. Nata est ¶ filua urbi ei proxima imbre piceo:
crassoq; circiter urbis romæ anno quadringentesimo trī-
cesimo.

De Hedera.

Ca. xxxiij.

Edera iam dicitur in asia nasci. Negauerat
h Theophrastus: nec in india nisi in monte me-
ro. Quin ¶ Harpalum omni modo laboras-
se: ut sereret eam in medis frustra. Alex. uero ob rarita-
tē ita coronato exercitu uictorē ex india reddidisse exē-
plo liberi patris: Cuius dei ¶ nunc adornant thyrsos:
galeasq; etiā ac scuta in thraciæ populis in solēnibus sa-
cris. Inimica arbor satis omnibus sepulchraq; ac muros
rumpens. Serpentiū frigori gratissima: ut mirū sit illā ī
honore ullo habitā Duo genera eius. Prima ut reliqua-
rum mas ¶ fœmina. Maior traditur mas corpore: ¶
folio duriore ac pinguiore: ¶ flore ad purpurā accedē-
te. V triusq; autē flos similis est rosæ siluestri: nisi q; ca-
ret odore. Species horū generū tres. Est. n. cādida: ¶ ni-
gra hedera: tertia quæ uocatur helix. Etianū hæ species
diuiduntur in alias: quoniam est alia fructu tātū candi-
da: alia ¶ folio. Fructūq; candidum ferentium: alijs dē-
sus acinus ¶ grandior racemis in orbem circumactis:
qui uocantur corymbi. Item silenitium cuius est minor
acinus serpensior racemus. Simili modo in nigra. Alicui
¶ semen nigrum: alijs crocatum. Cuius coronis poetæ
utuntur. Folijs minus nigris: quam quidam nysiam: alijs
bacchicā uocant. maximis iter nigras corymbis. Qui-
dam apud græcos etiamnum duo genera huius faciunt:
A colore acinorum erythranum: ¶ chrysocarpum:

plurimas autem habet differentias helix: quonia; folio maxime distat. Parua sunt & angulosa concinioraque cū reliquorum genera simplicia sint. Distat & longitudine internodiorū: p̄cipue tamen sterilitate: quonia; fructū non gignit. Quidam hoc ætatis esse nō generis existimant: primoq; esse helicem putant fieri hederam uenustate. Horum error manifestus intelligitur. qm̄ helices plura genera reperiuntur: sed tria maxime insignia. Herbacea ac uirens: quæ plurima est. Altera candido folio. Tertia uersicolor: quæ thracia uocatur. Etiamnū herbaceæ tenuiora folia: in ordinem digesta: densioraq;. In alio genere diuersa omnia. Et in uersicolori alia tenuioribus folijs ac similiter ordinatis densioribusq;. In altera neglecta oīa hæc. Maiora quoque ac minora sunt folia: macularumq; habitu distant. Et in candidis alia sunt candidiora. Adolescit in lōgitudinem maxime herbacea. Arbores autem necat candida: omnemq; succum auferendo tanta crassitudine augetur: ut ipsa arbor fiat. Signa eius folia maxima: atq; latissima māmās erigentis quæ sunt cæteris: inflexæ. Racemi stantes ac subrecti. Et q̄q; omniū generi radicata brachia: huic tamē maxime ramosa ac robusta. Ab ea nigra. Sed propriū albæq; inter media folia emittit brachia: utrūq; sp̄ amplectens. Hæc est & in muris quīs abire nō possit. Itaq; etiam pluribus locis intercisa uiuit tñ: duratq; & totidem mitia radicū hēt: quot brachia. Quibus incolumes & solidas arbores sugit: ac strāgulat. Est & i fructu differentia albæ nigraeq; hederæ: quonia; alijs tanta amaritudo acini ut aues nō attingāt. Est & rigēs hederæ quæ sine amminiculo stat: sola oīum generū ob id uocata cissos. E diuerso nūq; nisi humi repens chamæcissos.

De hederæ quæ uocatur smilax.

Ca. xxxv.

LIBER

Imilis est hederæ e cilicia quidem primum
 s profecta: sed in græcia frequentior: quam uo-
 cant smilacem densis geniculata caulibus: spi-
 nosa: fructicosa ramis: folio hederaceo: paruo: non angu-
 loso: a pediculo emittente pampinos: flore candido: olē-
 te lilium. Fert racemos labruscæ modo non hederæ: colo-
 re rubro: complexa acinis maioribus nucleos undenos:
 minoribus uero singulos: nigros durosq; in fausta omni-
 bus sacris & coronis: quoniam sit lugubris: uirgine eius
 nominis propter amorem iuuenis Croci mutata in hūc
 fruticem. Id uulgus ignorans: plerunq; festa sua polluit
 hederam existimando. Sicut in poetis aut Libero patre
 aut Sileno qui omnino nescit quibus coronetur. E smila-
 ce fiunt condicilli. Propriumque materiæ est ut admo-
 ta auribus leuem sonum reddat. Hederæ mira proditur
 natura ad experienda uina. Si uas fiat ex ligno eius:
 uina transfluere: ac remanere aquam si qua mixta
 fuerit.

De aquaticis calamis & fruticibus Ca. xxxvi.
 Nterea qui frigidis gaudent aquaticos fruti-
 i ces dicere conuenit. Principatum in ijs tene-
 bunt harundines belli pacisq; experimentis
 necessaria: atq; etiam in delicijs gratæ. Tegulo enim ea-
 rum domus suas septentrionales populi operiunt: durāt
 q; eius alta tecta. In reliquo uero orbe & cameras leuif-
 sime suspendunt. Chartisq; seruiunt calami ægyptij ma-
 xime cognatione quadam papyri. Probatiores tamē gni-
 dij: & qui in asia circa anæticum lacū nascuntur. No-
 stratibus fungosior subest natura: chartilagine bibu-
 la: quæ cauo corpore intus: superne tenui inarescit ligno
 Fissilis præcuta semper acie geniculata. Cætero graci-
 itas n odis distincta leui fastigio tenuatur in cacumina

Crassiore peniculo coma: neq; hac superuacua. Aut enī
pro pluma strata cauponarum replet: aut ubi limosio-
re callo induruit: sicut in belgis contusa & interiecta
nauium commissuris ferruminat textus glutino rend-
cior: rimisq; explendis fidelior pice. Calamis orientis
populi bella conficiunt. Calamis spicula addunt irreuo-
cabili hamo noxia: Mortem accelerant pinna addita ca-
lamis. Fitq; & ex ipso telum aliud fracto in uulneri-
bus. His armis solem ipsum obumbrāt. Propter hoc ma-
xime serenos dies optant. Odere uentos & imbres: qui
inter illos pacem esse cogunt. Ac si quis ætiopas: ægyptū
arabas: indos: scytas: bactras: sarmatarum tot gētes: &
orientis: omniaq; parthorum regna: diligentius compu-
tet: equa firma pars hominum in toto mundo calamis
superata degit. Præcipuus hic usus in creta bellatores
suos præcipitauit. Sed in hoc quoq; ut in cæteris rebus
uicit italia. Quoniam nullus sagittis aptior calamus q̃
in rheno bononiensi amne cui plurima inest medulla:
pondusq; uolucres. Contra flatus quoque pernix libra.
Quippe non eadem gratia bellicis: hoc est creticis com-
mendationibus: quamquam præferentur indi: quo-
rum alia quibusdam uidetur natura: quando & hasta
rum uicem præbent additis cuspidibus. Harundini qui-
dem indicæ arborea amplitudo qualem uulgo in tem-
plis uidemus. Differre mares ac fœminas in his quo-
que indi tradunt. Spissius mari corpus: fœminæ capaci-
us. Nauigiorum etiam uicem præstant (si credimus) sin-
gula internodia. Circa acesinem amnem maxime na-
scuntur: Harundo omnis ex una stirpe numerosa. Atque
etiam recisa fœcundius resurgit. Radicis natura uinax:
geniculata & ipsa. Folia indicis tantum breuia. Om-
nibus uero a nodo orsa complexu tenues per ambi-

LIBER

tum inducunt tunicas: atq; e medio internodio cū plurimum desinunt uestire: procumbuntq;. Latera harundini calamoq; in rotunditatem bina super nodos alternos semper inguine: ut alterum ad dextrā fiat: alterum superiore geniculo ab leua per uices. Inde exeunt aliquando rami qui sunt calami tenues. Plura autē genera. Alia spissior dēiorq; geniculis: breuibus internodijs. Alia rarior maioribus: tenuior & ipsa. Calamus uero alius totus concavus: quem syringiam uocant: utilissimus fistulis. quoniam nihil ē ei chartilaginis atq; carnis. Orchomenius est continuo foramine peruius: quem auleticon uocant. Hic tibijs utilior: fistulis ille. Est alius crassiore ligno & tenui foramine. Hunc totū fungosa replet medulla. Alius breuior: alius procerior: exilior: crassiorq;. Fruticosissimus qui uocatur donax: nō nisi in aquaticis natus: quoniam & hæc differentia ē multum p̄lata harundine: quæ in siccis proveniat. Suū genus sagitario calamo. ut diximus. Sed cretico longissimis internodijs obsequiumq; quo libeat flecti calefacto. Differentias faciunt & folia non multitudine: uerū robore & colore. Valida lacōnicis: & ab ima pte densiora: quales in totum circa stagna gigni putant. Dissimiles amnicis: longisq; uestiri folijs: spatiosius a nodo scandente cōplexu. Est & obliqua harūdo nō ī excelsitate nascēs: sed iuxta terrā fruticis mō se spargēs: suauissima ī teneritate aīa libus. Vocatur a quibusdam elegia. Est & ī italia nascens adarcha noīe palustris ex cortice tātum. Sub ipsa coma utilissima dentibus: quoniā uis eadē est q̄ sinapi. De oschomenij lacus harūdinētis accuratius dici cogit admiratio antiqua: Characian uocabant crassiorē firmiterq;: Plociā uero subtiliorē. Hæc in īsulis fluitatibus natare: illam in ripis expatiātis lacus. Tertia harundo est t̄

bialis mlami: quē auleticon uocant: Nono hic āno nasce
batur. Nā & lacus incremēta hoc t̄pis spatio seruabat
Prodigiosus si qñ amplitudinē biennio extēdisset: quod
notatū apud cheroniā infāusto atheniensium prālio. Et
apud lebaida sēpe notatur influente cephiso. Cū igitur
anno pmāserit inundatio pficiūt: in aucupatoriā quo=
q; amplitudinē. Vocantur zengitæ: contra bōbyciæ ma=
turius reciproco graciles. Fœminarū latiore folio atque
cāddiōre: modici lanugine: aut oīo nulla: spadonū noīe
insignibus. Hinc erant armamēta ad inclusos cantus nō
silendo & reliquo curæ miraculo: ut uenia sit argēto iā
potius cani. Cēdi solebant tempestine usq; ad Antigenē
tibicinē cui adhuc simplici musica uterentur. Sub arctū=
ro sic prēparatæ aliquot post annos utiles esse incipie=
bant. Tūc quoq; multa domādæ exercitatione: & cane=
re tibiæ ipsæ ducendæ: comprimētib; se lingulis: qđ
erat illis theatrorū moribus utilius. Postq; uarietas ac=
cessit & cantus quoq; luxuriantes. Cēdi ante solstitia
cēptæ: & fieri utiles in trimatu apertioribus earū lin=
gulis ad flectendos sonos. Quæ inde sunt & hodie. Sed
tunc ex sua quāq; tantum arundine cōguere persuasum
erat: & ea quæ radicem antecesserat: lenæ tibiæ conue=
nire: quæ cacumen dextere. Immensum q̄tum ijs p̄latis
quas ipse cephisus abluisset. Nuuc sacrificæ tuscorum e=
buxo. Ludicræ uero loto ossibusq; asininis & argento
fiunt. Aucupatoria harundo a panhormo laudatissima
Piscatoria abaritana ex africa. Harūdinis italiæ usus ad
uineas maxime. Cato seri eā iubet in humidis agris bi=
palio subactō prius solo: oculis dispositis intervallo ter=
norū pedū. Simul & corrudā unde asparagi fiant: con=
cordare amiciciam. Salicis uero qua nulla aquaticarum
utilior. Licet populi nitibus placeant: & cecubum diu

LIBER

ant. Licet alni sapes muniant: cōtraq; erūpētū amniū;
impetus riparū muro in tutelis excubent: in aqua satæ:
cæsæq; densius innumero hærede prosint.

De salice gñā eius octo: & quæ p̄ter salicem sint utē
lia ligaturis: & de rubis. Ca. xxxvij.

Alicis statim plura gñā. Nā quædā & in p̄
ceritatem magnā emittūt ingis uinearū pertē
as. Pariūtq; balteo cortice uicula. Et aliæ uir

gas sequacis ad iūcturas lētitiæ. Aliæ p̄tēnes uiminibus
texēdis spectabili subtilitate. Rursus aliæ firmiores cor
bibus ac plurimæ agricolarū; suppellectili candidiores
ablato cortice: leuiq; tractatu mollioribus uasis: q̄ ut e
corio fiant: atq; etiā supinarū in delicias cathedrarū ap
tissima. Decidua facili fertilitas: densiorq; tōsura ex bre
ui pugno uerius q̄ ramo: nō ut remur in nouissimis ch
randa arbore. Nullus q̄ppe tutior est reditus minoris
ue impendij aut tēpestatis securior. Tertiū locū ei i æstī
matione ruris Cato attribuit: priorēq; q̄ oliuetis: q̄que
frumēto: aut pratis: nec quia desint alia uincula. Sigdez
& gēistæ: ithacææ: & populi: & ulmi: & sanguinei
frutices: & betullæ: & harūdo fissa: & harundinū;
folia: ut i liguria: & uitis ipsa: recisq; aculeis rubi al
ligāt: & itorta corylus. Mirūq; cōtuso ligno alicui ma
iores ad uincula esse uires. Salici autē præcipua dos. Fin
ditur. n. græci rubēs: candidiorq; amerina: sed paulo fra
gilio. Ideoq; solido ligat nexu. In asia tria genera ob
seruant. Nigram utiliore uiminibus. Candidam agri
colarum usibus. Tertiam quæ breuissima est: helicem uo
cant. Apud nos quoq; multi totidem nomina imponunt
Vimineam uocant eandem purpuream. Alterā uitelinā
a colore: quæ sit tenuior. Tertiā gallicā: quæ tenuissima.
Nec i fruticū nec in nepriū cauliumue: neq; in herbarū:

aut alio ullo q̄ suo genere numerentur iure scirpi fragi-
les palustresq; ad tegulum tegetesq; . E quibus detracto
cortice andelæ luminibus & funeribus seruiunt . Fir-
mior quibusdam in locis earum rigor . Namq; ijs uelifi-
cant non in pado tātum nautici:uerum & in mari pi-
scator africanus præpostero more uela intra malos suspen-
dens . Et mapalia sua mauri tegunt . Proximeq; æstiman-
ti hoc uideatur esse quod in interiore mundi parte pa-
risunt papyri usui: sed fruticosi generis sūt . Inter aqua-
ticas arbores sunt & rubri atq; sambuci fungosi gene-
ris: aliter tamen q̄ ferulæ . Quippe plus ligni ac succi
utiq; sambucco . Ex qua magis canoram buccinam tubā
q; credit pastor ibi cæsam: ibi gallorum cantum frutex
ille non exaudiat . Rubi mora ferunt & alio genere si-
militudinem rosæ: qui uocatur cynobatos . Tertium ge-
nus idæum uocant græci a loco: tenuior est q̄ cætera: mi-
noribusq; spinis: & minus adūcis . Flos eius cōtra lippē
tudinē illinitur ex melle: & ignem sacrum . Contra sto-
machi quoq; uitia bibitur ex aqua . Sābuci acinos hēnt
nigros atq; puos: humoris lenti inficiēdo maxime capil-
lo: qui & ipsi aqua decocti manduntur .

De succis arborum: & natura materialium: & de-
cedendis arboribus .

Ca. xxxviii .

V mor & cortici arborū est: qui sanguis ea-
rum intelligi debet: non idem omnibus . Ficis
lacteus . Huic ad caseos figurādos coaguli uis .
Cerasis gummosus . Vlmis salinosus . Lentus ac pinguis
malis: uitis ac pyris aquosus . V inatiora quibus lētior
Atq; in totum corpore arborum: ut reliquorum anima-
lium: cutis: sanguis: caro: nerui: uenæ: ossa: medullæ . Pro-
cute cortex mirum in moro medicis succum quæren-
tibus fere hora diei secunda lapide incisus manat: al-

LIBER

tius fractus siccus uidetur. Proximi plerisq; adipēs. Iē
uocantur a colore alburnum. Mollis ac pessima pars
ligni etiam in robore facile putrescēs. teredini obnoxia
Quare semper amputabitur. Subest huic caro: cui ossa:
idest materiæ optimum. Alternant fructus quibus sicci
us lignum: ut olea: magisq; quibus carnosum: ut cerasus.
Nec omnibus adipēs carnesue largæ: sicuti nec animalia
um acerrimis. Neutrum habent buxus: cornus: olea: Nec
medullam: minimumq; etiam sanguinis. Sicuti ossa nō
habent sorba carnem sambuci: & plurimam ambæ me
dullam. Nec harundines maiore ex parte. In quarūda;
arborum carnibus pulpæ uenæq; sunt. Discrimen earū
facile. Venæ latiores candidioresq;. Pulpæ fissilibus in
sunt. Ideo fit: ut aure ad caput trabis quamlibet prælo
gæ admotā ictus ab altero capite uel grauis sentiatur:
penetrante rectis meatibus sono. Vnde deprehēditur an
torta sit materies: nodisq; concisa. Quibusdam sunt tu
bera: sicut sunt in carne glandia. In ijs nec uenia nec pul
pa: quodam callo carnis in se conuoluto. Hoc præciosiss
imum in cædro & acere. Cætera mensarum genera fiss
is arboribus circūantur in pulpam. Alioquin fragilis
esset uena in orbem arboris cæsa. Fagis pectines tā suer
si i pulpā apud antiquos. Inde & uasis bonos. Narcus
Curius iurauit se ex præda nihil attigisse: præter guttū
faginum. quo sacrificaret. Lignum in longitudinem ita
fluctuat: ut quæ pars fuit ab radice ualidius sidat. Qui
busdam pulpā sine uenis: mero stamine & tenui con
stat. Hæc; maxime fissilia. Alia frangi celeriora q̄ fin
di: quibus pulpā non est: ut olea: uites. At e cōtrario to
tum a carne corpus fico. Tota ossea est ilex: cornus: ro
bur: cytisus: morus: hebenus: lotos: & quæ sine medulla
esse diximus. Cæteris nigricans color: fulua cornus i ne

nabulis nitet incisuris nodata propter decorē. Cædrus
 & laryx iuniperus rubent.

De teredinibus & larice.

Ca. xxxix.

Arix foemina habet: quā græci uocant ægida
 I mellei coloris: inuentū est pictorū tabellis im-
 mortale: nullisq; fissile rimis. Hoc lignū pxi-
 mum medullæ est: in abiete leucon græci uocauere. Cæ-
 drus quoq; durissima: quæ medullæ pxiā ut in corpore
 ossa deraso mō limo. Et sambuci interiora mire firma
 traduntur. Nāq; quæ uenabula ex ea faciūt: præferunt
 oibus. Constat enim ex cute & ossibus. Cædi tēpesti-
 num quæ decorticentur. Ut teretes ad tēpla cæterosq;
 usus rotūdi cū germināt: alias cortice inextricabili &
 carie subnascente ei: materiaq; nigrescente. Tigna &
 quibus aufert securis corticē a bruma ad fauoniū: aut si
 præuenire cogamur arcturi occasu. & ante eū fidicula
 Nouissima ratione solstitio. Dies syderū horū reddētur
 suo loco. Vulgo satis putāt observare: ne quæ dedolādæ
 arbores sternātur ante æditos suos fructus. Robur uere
 cæsum teredinē sentit. Brūa aut neq; uitiatur: neq; fin-
 ditur: alias obnoxiiū etiā ut torqueat sese: findatq; qd in
 subere tēpestine quoq; cæso euenit. Infinitū refert luna
 ris rō: nec nisi a uicesima in tricesimā cædi uolūt. Inter
 oēs cōuenit utilissime in coitu eius sterna: quē diē alij in-
 terluniū: alij silentis lunæ appellāt. Sic certe Tiberius
 Cæsar cōcremato ponte naumachiario larices ad resti-
 tuendū cædi ex rhetia præfiniuit. Quidam dicūt ut in
 coitu & sub terra sit luna. Quod fieri non pōt nisi no-
 ctu. At si cōputant coitus in nouissimū diē brumæ: illa
 æterna sit materies proxime cum supradictis syderibus
 Quidam & canis ortuz addūt: & sic cæsas materies
 in forum augustum. Nec nouellæ autem ad materiem

xx

LIBER

nec ueteres utilissimæ. Circūcisas quoq; ad medullā alijs
 non inutiliter relinquunt: ut omnis humor stantibus
 defluat. Mirū apud antiquos priō punico bello classē
 Dni Iulij imperatoris ab arbore excisa sexagesimo die
 nauigasse. Contra uero Hieronē regē ducētas. xx. naues
 effectas diebus. xlv. tradit. L. Piso. Secundo quoq; puni-
 co bello Scipionis classis. xl. die a securi nauigauit. Tm̄
 tempestiuitas etiā in rapida celeritate pollet. Cato ho-
 m. nū lummus in omni usu: de materijs hæc adijcit. Præ-
 lum e sapino atra potissimū facito: ulmeā: pineam: nu-
 ceam: hæc atq; aliā materiē omnē cum effodies: luna de
 crescente eximito post meridiē sine uento austro. Tunc
 erit tempestiua: cū semen suum maturū erit. Caueo ne
 per rorem trahas: aut doles. Idemq; mox. Nisi in trime-
 stri lunaq; dimidiata ne tangas materiē. Tunc ne effo-
 dias aut præcidas abs terra. Diebus quattuor proximis
 qbus luna plena fuerit: optiē eximitur. Omnino caueo
 nigrā materiam ne doles: ne cædas: ne ue tangas nisi sic-
 cam: ne ue gelidam: ne ue rorulentā. Tiberius idem &
 in capillo tondendo seruauit interlunia. M. Varro ad-
 uersus defluia præcepit obseruandū idē a plenilunijs.
 Larici et magis abieti succisis humor diu defluit. Hæc
 omniū arborū altissimæ ac rectissimæ. Nauiū malis an-
 tennisq; propter leuitatem præfertur abies. Communi
 abijs pino: quæ aut quadripartitos uenarū cursus bifi-
 dosq; habeat: uel omnino simplices. Fabrorū intestina
 opera medulla scetilis optima quadripartitis materijs
 & mollior q̄ ceteræ. Intellectus icortice ptinus peri-
 tis. Abietis quæ pars a terra fuit enodis est. Hacq; quā
 diximus ratiōe flumata decorticatur: atq; ita sappinus
 uocatur: superior pars nodosa duriorq; susterna. Et in
 ipsis autem arboribus robustiores aquiloniæ partes.

Et in totum deteriores ex humidis opacisq; Spissiores
 ex apricis: & diuturnæ: Ideo Romæ infernas abies su-
 gnati p̄fertur. Est per gētū quoq; regiōes in ijs differe-
 tia. Alpibus apēninoq; laudatissimæ. In gallia iuribus
 ac monte uescuo. in corsica: bithynia: ponto: macedonia
 Deteriores eneatica & arcadica. Pessimæ parnasia: et
 euboea: quoniā romosæ ibi & contortæ putrescentesq;
 facile. At cædrus ī creta: africa: syria: laudatissima. Cæ-
 dri oleo peruncta materies: nec tineam nec aream sen-
 tit. Iunipero eadem uirtus quæ cædro. Vasta hæc in hi-
 spania: maximeq; baccae eis. Medulla eius ubicunq; soli-
 dior etiam q̄ cedrus: Publicum omnium uitium uocant
 spiras ubi sese conuoluere uenæ atq; nodi. Inueniuntur
 in quibusdam sicut in marmore centra: id est dyrcia
 clauo similis: inimica cerris. Et quædam forte accidunt
 in lapide cōprehēso: aut recepto in corpus: aut alterius
 arboris ramo. Megaris diu stetit oleaster in foro: cui ui-
 ri fortes affixerant arma: quæ cortice ambiente ætas lō-
 ga occultauerat. Fuitq; arbor illa fatalis excidio urbis
 præmonitæ oraculo cum arbor arma peperisset: qđ suc-
 cise accidit ocreis galeisq; intus repertis. Ferūt lapides
 ita in uentos ad continendos partus esse remedio.

De materijs. De magnitudine arborum: &
 quæ cariem & ruinam non sentiunt: & de
 perpetuitate materiārum. Ca. xl.

Mplissima arborum ad hoc æui existimatur
 a romæ uisa: quā propter miraculū Tiberius
 Cæsar in eodē ponte naumachiario exposue-
 rat aduēctam cū reliqua materie. Duraniq; ad Neronis
 principis amphitheatrum. Fuit autem trabs e larice
 longa pedes. cxx. bipedali crassitudine æqualis: quo

x x ij

LIBER

intelligebatur uix credibilis reliqua altitudo fastigiū
ad cacumen aestimantibus. Fuit & memoria nostra in
porticibus septorū a. M. Agrippa relicta æque miraculī
causa: quæ diribitorio superfuerat. xx. pedibus breuior:
sexquipedali crassitudine. Abies admiratiōis præcipue
uisa est in nauī: quæ ex ægypto Cæij principis iussu obe-
liscū in uaticano circo statutū: quattuorq; trūcos lapi-
dis eiusdē ad sustinendū eū adduxit. Quā naue nil ad-
mirabilius uisum in mari certū est. cxx. modij tunc len-
tis pro saburra ei fuere. Longitudo spatiū obtinuit ma-
gna ex parte osticis portus latere leuo: ibi nāq; demer-
sa est a Claudio principe cū tribus mollibus turriū alti-
tudine in ea exædificatis obiter puteolano puluere ad-
uectis. Quæ arboris crassitudo quattuor hominū ulnas
cōplectentiū implebat. Vulgoq; auditur. lxxx. nūmorū
& pluris malos ad eos uemundari usus. Rates uero cō-
uerti. xl. sestertijs plerasq;. At in ægypto ab syria reges
inopia abietis cædro ad classes feruntur usi. Maxima
ea in cypro traditur ad undeciremem Demetrii succisa.
cxxx. pedū longitudinis: crassitudinis uero ad triū ho-
minum complexū. Germaniæ prædones singulis arbori-
bus cauatis nauigant: quatuor quædā & triginta hoīes
ferunt: Spississima ex omni materie: ideo & grauissi-
ma indicatur hebenus & buxus: graciles natura: neu-
tra in aquis finit: nec suber si dematur cortex: nec la-
rix. Ex reliquis siccissima lotos quæ Romæ ita appella-
tur. Deinde robur ex alburnatū: & huic nigricās color
magisq; etiā cytiso: quæ p̄xime accedere hebenū uide-
tur. Quāq; non desunt q̄ syriacas terebinthos nigriores
affirmēt. Celebratur & Tericles nomine calices ex te-
rebintho solitus facere torno. Per quē p̄batur materies
omniū hæc sola ungi uult: meliorq; oleo fit. Colos mire

adulteratur inglāde ac pyro siluestri tinctis atq; in me-
dicamine decoctis. Omnibus quæ diximus spissa firmi-
tas. Ab his proxima est cornus: quāq; non potest uideri
materies propter exilitatē. Sed lignum non alio peneq;
ad radios rotariū utile: aut si quid cuneandū sit in ligno
clausiue figendū seu ferreis. Ilex item: & oleaster &
olea atq; castanea: carpinus: populus. Hæc omnia &
crispa aceris modo. Si ulla materies idonea esset. Ramis
sæpe deputatis castratio illis est: adimitq; uires. De cæ-
teris plerisq; eorū. Sed utiq; robori tanta duricia est:
ut terebrari nisi madefactū non queat: & ne sic quidē
adactus auelli clauus. E diuerso clauū nō tenet cædrus.
Molissima tilia: eadem uidetur & calidissima: argu-
mentū afferunt: q; citissime ascias retinet. Calide mo-
rus: laurus: hederā: & omnes quibus igniaria fiūt. Ex-
ploratorū hoc usus in castris: pastorumq; repperit: qm̄
ad excutiendū ignē non semper lapidis occasio est. Teri-
tur igitur lignū ligno: ignēq; cōcipit attritu: excipiente
materia aridi fomitis fūgi uel foliorū facillime cōceptū
Sed nihil hederā præstantius: quæ teratur lauro: laurū
q; terat. Probaturn & uitis siluestris alia q̄ labrusca:
& ipsa hederā modo arborem scandens. Frigidissima
quæcunq; aquatica. Lentiissima autē: & ideo scutis fa-
ciendis aptissima quoq; plaga cōtrahit se p̄tinus: clau-
ditq; suum uulnus. Et ob id cōtumacius transmittit fer-
rum: in quo sunt genere fici: salix: tilia: betulla: sambu-
cus: populus utraq; . Leuissima ex his sicut & salix:
ideoq; utilissima. Omnes autē etiā ad cistas quæcunq;
flexibili crate constant. Habent & candorē rigorēq;
& i sculpturis facilitatē. Est lentitia platano: sed ma-
dida sicut alno. Siccior eadē ulmo: fraxino: moro: ceraso
sed ponderosior. Rigorē fortissime seruat ulmus: ob id

xx iij

LIBER

cardinibus assamētisq; portarū utilissima: quoniā minime torquetur: permutanda tantū sic: ut cacumē ab inferiore sit cardine: radix superior. Palma est mollis. Et suberis materies spissa. Et malus: pyrusq;: necnon acer: sed fragiles: & quaecunq; crispa in omnibus siluestris & mascula differentia cuiusq; generis augent. Et in fecunda firmiora fertilibus: nisi quo in genere mares ferunt: sicut cupressus: & cornus. Cariē uetustatēq; nō sentiunt cupressus: cædrus: hebenus: lotos: buxus: taxus: iuniperus: oleaster: & olea. Et ex reliquis tardissime larix: robur: suber: castanea: iuglans. Rimā fissurāq; nō capit sponte cædrus: cupressus: olea. Buxū maxime æternam putant: hebenū: & cupressum: cædrumq;. Claro de omnibus materijs indicio in templo ephesiæ. Dianæ utpote tota asia extruente: cum quadringētis annis peractum sit. Conuenit tectum eius esse e cædrinis trabibus. De ipso simulacro deæ abigitur. Ceteri ex hiberno esse tradūt. Mutianus ter consul ex ijs: qui proxime uisso eo scripsere: nitigineū: & nunq̄ mutatū septies restituito templo. Hanc materiā elegisse eandem Canetiam nomen artificis nuncupans. Quod equidē miror: cum antiquiore. Minerva non quoq; modo Libero patri uetustatē attribuat. Adijcit multis foraminibus nardo rigari: ut medicatus humor alat: teneatq; iūcturas: quas & ipsas esse modicas admodū miror. Valuas esse e cupresso: & iam quadringentis propē annis durare materiā omnē noue similē. Id quoq; notādū ualuas in glutinis cōpage quadriennio fuisse cupressus in eas electa qm̄ præter cætera uno in genere materie nitor maxime ualeat æternus. Nonne simulacrum Iouis in arce e cupresso durat a condita urbe sexcentesimo sexagesimo primo anno dicatum? Memorabile & uricæ templum

Apollinis: ubi idicarum cædrorum trabes durant ita: ut
positæ fuere priā urbis eius origine ānis. M. ccc. lxxxviii
Et in hispanis sagunti aiunt templum Dianæ a Zacyn-
tho aduectæ cum conditoribus anno ducentesimo ante
excidium troiæ: ut auctor est Bocchus: infra oppidū ip-
sum id haberi. Cui pepercit religione inductus Hanni-
bal iuniperi trabibus etiam nunc durantibus. Super oīa
memoratur ædes in aulide eiusdem deæ sæculis ante tro-
ianum bellum exædificata. Cuius quoniā generis mate-
riæ scientia obliterata in plenum dici non pōt: utiq;
quæ odore præcellant: ea æternitate præstare. A prædi-
ctis morus proxime laudatur: quæ uetustate etiā nigre-
scit. Et quædā tamē in alijs diuturniora sunt usibus q̄
alia. Vlmus in p̄flatu: Robur defossū. Et in aquis quer-
cus obruta. Eadē sup̄ terram rimosa facit opera torquen-
do sese. Larix in humore p̄cipua: & alnus nigra. Ro-
bur marina aqua corrūpitur. Non improbat in aqua
& fagus & iuglans. Hæ quidem in iis quæ defodiun-
tur: uel principales. Item iuniperus: eadem & subdia-
libus aptissima. Fagus & cernus celeriter marcescunt.
Aesculus quoq; humoris impatiens: contra adacta ī ter-
ram: ī palustribus alnus æterna: onerisq; quātilibet pa-
tiens. Cerasus firma. Vlmus & fraxinus lentæ: sed fa-
cile pandantur: flexibiles tñ stantesq; a circūcisura: sic-
catæ fideliores. Laricem ī maritimis nauibus obnoxia
teredini tradunt. Et omnia præter q̄ oleastrū & oleā.
Quædam. n. in mari: quædā ī terra uitij oportuniora.

De Terebinthibus.

Ca. xli.

i N festatiū quattuor gñā. Terebinth capite ad
portionē grauissimo: rodūt dētibus. Hæ tñ ī
mari sētūtur: nec aliā putāt terebinthē pprie dici. Terre-
stres tineas uocāt. Culicibus nero similes tripas. Quar

xx iiij

LIBER

tum est & e uermiculorum genere quorum quidē aliij
putrescente succo. ipsa materie aliij pariuntur: sicut i ar
boribus. Ex eis qui cerastes uocatur: cum tantum erose
rit ut circumagat se: generat alium. Hæc nasci prohibēt
in alijs amaritudo: ut cupresso: in alijs duricia: ut buxo.
Tradunt & abietem circa germinationes decorticatā
qua diximus luna: aquis non corrumpi. Alexandri ma
gni comites prodiderunt in tylo rubri maris in sula ar
bores esse: ex quibus naues fierent: quas. cc. annis duran
tes inuentas: & si mergerentur incorruptas. In eadem
esse fruticem baculis tātum idoneæ crassitudinis: uariū
tigrum maculis: ponderosum: & cum in spissiora de
cidit: uetri modo fragilem.

De Materijs architecti: & quæ materies ad qd uti
lis: & quæ firmior materia in tectū. Ca. xliij.
Pud nos materiae funduntur aliquæ spōte ob
a id architecti eas fimo illitas siccari iubent ut
afflatus nō noceāt. Pondus sustinere ualide
abiex larix etiā in trāuersum posita. Robur olea incur
uantur: ceduntq; ponderi. Ille renitūtur: nec temere rū
puntur: priusq; carie q̄ uiribus deficiunt. Et palma ar
borū ualida: in diuersum. n. curuatur. At populus cōtra
oīa inferiora pādatur. Palma ecōtrario fornicatur. Pi
nus & cupressus aduersus caria tineasq; firmissime.
Facile pādatur iūglās. Fiūt. n. ex ea trabes: frāgiq; se p
nunciat strepitu. Qd i andro accidit: cū e balneis terri
ti sono pfugerūt: Pinus: picea: alni ad quarū ductus in
stobos cauātur. Obrutæ terra plurimis durāt annis. Eæ
dem si nō itegātur: cito senescūt: miro mō fortiores si hu
mor extra quoq; supsit. Firmissima i tectū abies. Eadem
ualuarū repagulis & ad quæq; libeat itestia opa aptis
sima siue græco: siue cāpano: siue siculo fabricæ artis gñe

ſpectabilis: ramētorū crinibus pampinato ſemper orbe
ſe uoluens ad incitatos runcinarum raptus. Eadem &
curirbus maxime ſociabilis glutino in tantum: ut fin-
datur ante cum ſolida eſt.

De glutināda materia: & lignis ſectili-
bus. Ca. xliij.

Agna autem & glutinatio: propterea q; ſecti-
libus laminis: ac in alio genere operiūtur. Sta-
mineam hoc uſu probant uenam: & uocant
fertileam argumentō ſimilitudinis: quoniam lacunoſe
criſpa. In omni genere & glutinum abdicant quēdā
& inter ſe & cū alijs inſociabili glutino. ſicut robur.
Sed nec fere cohærent: niſi ſimilia natura: ut ſi quis lapi-
dem lignumq; coniungat. Cornum maxime audit ſor-
bus: carpinus: buxus: poſtea tilia. Cuiūq; operi ſacilia
flexibilia omnia: quæ lenta diximus: præterq; morus &
caprificus. Durabilia ac ſectilia. quæ modice humida.
Arida enim larius q; uiridia ſerris cedunt: præter robur
& buxum: quæ pertinacius reſiſtunt: ſerrarumq; dētes
replēt æqualitate inertī. Qua de cauſa alterna inclinā-
tione egerunt ſcobem. Obedientiſſima quocunq; in ope-
re fraxinus: eademq; corylo haſtis mellor: cornu leuior:
ſorbo lentior. Gallica uero etiam ad currus flexibilis.
Vitem æmularetur ulmus: ni pondus eſſet in culpa. Fa-
cilis & fagus: quamquam fragilis & tenore eodem ſi-
ctilibus laminis in tenui flexilis: capſiſque ac ſcrinijs ſo-
la utilis. Secatur in laminas pertenuēs & ilex: colore
quoque non ingrata: ſed maxime fida ijs: quæ teruntur:
ut rotarum axibus. Ad quos lentore fraxinus utilis: ſi-
cut duricia ilex: & utroque legitur ulmus. Sūt uero &
parui uſus fabrilium miniſteriorum inſignes. Ideoque
prodituz terebris uaginas ex oleaſtro: buxo: ilice: ulmo:

LIBER

fraxino utilissimas fieri. Ex iisdem maleos: maiores quoque e pinu et ilice. Ex ijs autem maior ad firmitatem causa tempestivae caesurae quam imaturae. Quippe cum ex olea durissimo ligno arduines in foribus diutius imorari placet modo germinauerint. Cato uetres aquifolios: laureo: ulmeos fieri iubet. Higinus maubria rusticis arpineae: iligna: cerrea. Quae in laminis secantur: quorumcumque operimento uestiatur alia materies: praecipua sunt caedrus: terebinthus: aceris genera: buxum: palma: aquifolium: ilex: sambuci radix: populus. Dat et alnus (ut dictum est) tuber sectile: sicut caedrus acerque. Nec aliarum tubera in precio. Mediaque pars arborum crispior: et quo proprior radici minoribus magisque flexibilibus maculis. Haec prima origo luxuriae arboreae alia integri: et ueliores ligno pretiosiores cortice fieri: ut una arbor saepius ueniret. Excogitatae sunt et ligni brattee. Nec satis. Coepere ringi aialium cornua: dentes secari: lignumque ebore distinguere: mox operiri. Placuit deinde materiem et in mari quaeri. Testudo in hoc secta. Nuperque portetosis ingenijs principatu Neronis inuentum: ut pigmentis perderet se: plurisque ueniret imitata lignum. Sic lectis precia quaeruntur. Sic terebinthum uinci iubent. Sic caedrum pretiosius fieri. Sic acer decipi. Modo luxuria non fuerat contenta ligno. Iam lignum emi testudinem fecit.

De arborum aetate: et quae genera arborum minime durant. Ca. xliiij.

Ta arborum quarundam immensa credi potest: si quis profunda mundi: et saltus inaccessibleis cogitat. Verum ex ijs: quae memoria hominum custodit: durant in ueliterno Africani prioris manu satae oliuae. Item myrtus eodem loco conspicienda magnitudinis. Subest specus: in quo manes eius custodire

draco traditur. Romæ uero lotos in Lucinæ area anno
qui fuit sine magistratibus. cclxix. urbis æde condita.
Incertum quantum ipsa uetustior. Esse quidem uetu-
stiorem non est dubium: cum ab eo luco, Lucina nomi-
etur. Hæc nunc circiter annum. ccccl. habet. Antiquior. n.
illa est: sed incerta eius ætas: quæ capillata dicitur: quo-
niam uestalium uirginum capillus ad eam defertur. Ve-
rum altera lotos in uulcanali: quod Romulus constituit
ex uictoria dedecumis: æquæna urbi intelligitur: ut au-
ctor est Massurius. Radices eius in forum usq; Cæsaris
per stationes municipiorum penetrant. Fuit cum ea cu-
pressus æqualis circa suprema Neronis principis prola-
psa: atq; neglecta. Vetusior autem urbe i uaticano ilex:
in qua titulus æreis litteris hetruscis religione arborem
iam tunc dignam fuisse signat. Tyburtes quoq; originē
multo ante urbem romam habent. Apud eos extant ili-
ces tres etiam Tyburno conditore eorum uetustiores:
apud quas inauguratus traditur. Fuisse autem eum tra-
dunt filium Amphiarai q. apud thebas obierit una æta-
te ante iliacū bellū. Sunt auctores q. delphicā platanū
Agamēnonis manu satam. Et alterū in caphie arcadiæ
luco. Sunt hodie ex aduerso illensium urbis iuxta helle-
sponitū in Protesilæi sepulchro arbores: quæ oibus ephe-
bijs eius cū in tantū accreuere: ut iliū aspiciāt: inarescūt
rursusq; adolescunt. Iuxta urbem autem quercus in illi
tumulo tūc satæ dicūtur: cū cœpit iliū uocari. Argis olea
nūc etiā durare dicitur: ad q. Io in uaccam mutatā. Ar-
gus alligauerit. In pōto circa heracleā dræsūt Iouis Sta-
tini cognomine: ibiq; quercus duæ ab Hercule satæ. In eo
dē tractu portus Amyci est Bebrycū rege interfecto cla-
rus. Eius tumulus a supremo die lauro tegitur: q. isana;
uocāt: qm̄ siq. ex ea decerptū iſeratur nauib' iurgia fiāt

LIBER

donec abiiciatur. Regionē aulocrenez diximus: per quā
ab apamea in phrygiā itur. Ibi platanus ostenditur: ex
qua pependit Marsya uictus ab Apolline: quæ iam tum
magnitudine electa est. Necnō palma deli ab eiusdē dei
ætate cōspicitur. Olypiæ oleaster: ex quo primus Hercu-
les coronatus est: & tunc custoditur religiose. Athenis
quoq; olea durare traditur in certamine edito a Miner-
ua. E diuerso breuissima uita est punicis: fico: malis. Ex
ijs p̄cocibus breuior q̄ serotinis: dulcibus q̄ acutis: ut diu-
tior in punicis. Itē in uitibus: p̄cipueq; fertilioribus.
Græcinus auctor est sexagenis annis durasse uites. Vi-
dentur & aquaticæ celerius interire. Senescunt quidez
uelociter: sed e radicibus repullulāt laurus: & mali: &
punicæ. Firmissimæ ergo ad uiuendū oleæ: ut quas dura-
re annis. cc. inter auctores conueniat. Est in suburbano
tusculani agri colle: qui corne appellatur. Lucus ātiqua
religione Dianæ sacratus a Latio: uelut arte consili co-
ma faginei moris. In hoc arborē mori eximiā ætate no-
stra adamauit Passiēus Crispus bis cōsul: orator: Agrip-
pinæ matrimonio: & Nerone p̄uigno clarior postea
osculari complectiq; eam solitus: non modo cubare sub
ea: uinumq; illi affundere. Vicina loce est ilex: & ipsa
nobilis. xxxv. pedum ambitu caudicis. x. arbores metiēs
singulas magnitudinis uisendæ: siluamq; sola facit. He-
dera necari arbores certum est. Simile quidam & iui-
sco: tametsi tardiozem earum iniuriam arbitrantur. Nā
q; & hoc p̄ter fructus agnoscitur non in nouissimis
mirabile. Quædam enim in terra gigni non possunt:
& in arboribus nascuntur. Namq; cum suam sedem nō
habeant: in aliena uiuunt: sicut uiscum. Est & in syriā
herba quæ uocatur cassetas: non tantum arboribus: sed
ipsis etiam spinis circumuoluens sese. Item circa tempe-

theffalici quæ polypodion vocatur: & quæ dolichos: ac
serpyllum. Oleastro quoq; deputato quod gignitur vo-
cant phainos. Quod uero in hispiria fullōia hipophæ-
ston callicullis inanibus: folijs paruis: radice alba: cuius
succus ad detractiōes in comitali morbo utilissimus
habetur. Visci tria genera. Nanq; est in abiete & lari-
ce assyrias. Stelin dicit enboea. Hyphear arcadia. Viscū
autem in quercu: robore: ilice: pruno siluestri: terebitho
nec alijs arboribus adnasci. Pleriq; copiosissimū ī quer-
cu: quod dryos hyphear uocant. In omni arbore: excep-
ta ilice & quercu differentiam facit odor uirusq; &
folium non incundi odoris. In utroq; uiscum amarū &
lentum. Hyphear ad sagināda pecora utilius. Vicia mo-
do purgat primo: dein ea pigre facit: quæ suffecere pur-
gationi. Quibus sit aliqua tabes intus negāt durare ea.
Edendi ratio ætatis quadragenis diebus. Adiciūt disci-
men in ijs: quæ folia emittant: & ipsi decidere. Cōtra
inherere nato in æterna fronde. Omnino autem satum
nullo modo nascitur: nec nisi per aluum auium reditu:
maxime palumbis & turdis. Hæc ē natura: ut nisi ma-
turatum in uentre auium non proveniat. Altitudo eius
non excedit cubitalem semper fruticosi ac uiridis. Mas
fertilis: Femina sterilis. Aliquando non fert. Viscum fit
ex acinis: qui coliguntur messium tēpore immaturi. Nā
si accedere imbres: amplitudine quidem augentur: uisco
uero marcescunt. Siccantur deinde: & aridi tundūtur:
ac conditi in aqua putrescūt duodenis fere diebus. Vnū
q; hoc rerum putrescendo gratiam inuenit. Inde in p-
fluente rursus malleo tussis amissis corticibus interiore
carne lentescunt. Hoc est uiscum pennis auium tactu li-
gandis: In glandis oleo subactum cui libeat insidias mo-
liri: Non est omittenda in ea re & galliarum admira-

LIBER

tio. Nihil habēt druides (ita suos appellāt magos) uisco
 & arbore i qua gignatur (si mō sit robur) sacratius. Id
 per se roborum eligunt lucos: nec ulla sacra sine ea fron
 de cōficiunt: ut inde appellari quoq; interpretatiōe græ
 m possint druides uideri. Enimvero quicqd adnascatur
 illis: e cælo missum putant: signumq; esse electæ ab ipso
 deo arboris. Est autem id rarum admodū inuentū: &
 repertū magna religione petitur. Et ante omnia sexta
 luna: quæ principia mensum annorumq; ijs facit &
 sæculi post tricesimum annum: quia iam uirium abūde
 habeat: nec sit sui dimidia. Omnia sanantem appellan
 tes suo uocabulo. Sacrificio epulisq; rite sub arbore ppa
 ratis: duos admouent candidi coloris tauros: quorū cor
 nua tunc primum nūciantur. Sacerdos candida ueste
 cultus arborem scandit. Falce aurea demetit. Candido
 id excipitur sago. Tum demum uictimas imolant: pccā
 tes ut suū donū deus p̄sperū faciat: ijs qbus dederit. Fæ
 cunditatē eo poto dari cuiusq; aīalium sterili arbitra
 tur. Contraq; uenena oīa esse remedio. Tanta gentium
 in rebus frivolis plerūq; religio est.

CAII PLINII SECVNDI NATVRALIS
HISTORIAE LIBER. XVII. PROOEMIUM

Arborum Præcia Mirabilia.

Ca. i.

ATVRA' ARBORVM TERRA
 n mariq; sponte sua prouenientium di
 cta est. Restat earum quæ arte: & hu
 manis ingenijs fiunt: uerius q̄ nascun
 tur. Sed prius mirari succurrit quæ abstulimus penuria
 pro indiuiso possessa a ferris: depugnante cum ijs homi

ne circa aducos fructus. Circa pendentes uero & cum
alitibus in tanta deliciarum precia uenisse clarissimo
(ut equidem arbitror) exemplo. L. Crassij atq; Cn. Do-
mitij Aenobarbi. Crassus orator fuit in primis nominis
romani. Domus ei magnificat: sed aliquando præstâtior
in eodem palatio. Quin. Catuli: qui cimbro cum. C.
Martio fudit. Multum uero pulcherrima consensu om-
niū ætate ea in colle uiminali. C. Aquilij equitis roma-
ni clarioris etiam tū q̄ iuris ciuilis scientia: cum tamen
obiecta Crasso sua est. Nobilissimarum gentium ambo
Crassus atque Domitius censuram post consulatum si-
mul gessere anno conditæ urbis sexcentesimo sexagesi-
mo secundo frequentem iurgijs propter dissimilitudi-
nem morum. Tunc Cn. Domitius ut erat uehemens na-
tura: præterea accensus odio: quod ex æmulatione au-
dissimum est: grauiter increpuit tanti censorem habi-
tare: pro domo eius milia nummorum idemtidem pro-
mittens. Et Crassus ut præsens ingenio semper & fa-
ceto lepore solers concedere se respondit: exceptis sex ar-
boribus. Ac ne uno quidem denario si adimerentur: em-
ptam uolente Domitio. Crassus utrum ne igitur ego sū
inquit quæso Domitij exemplo graui & ab ipsa mea
censura notandus: qui in domo quæ mihi hæreditate ob-
uenit comiter habitem? an qui tu sex arbores aestimes?
Eæ fuere loti patula ramorū opacitate lasciuæ. Cecina
largo e proceribus crebro ī iuuetā nostra eas ī domo sua
ostēdāt. Durauerūtq; (qm̄ & de lōgissimo æuo arborū
diximus) ad Neronis principis icēdia: quibus cremauit
urbem: annis. clxxx. Postea cultu uirides iuuenesq;: ni
princeps ille accelerasset etiam arborum mortē. Ac ne
quis uilem de cætero Crassi domum: nihilq; in ea iur-
gante Domitio fuisse dicendum p̄ter arbores iudicet.

LIBER

lam colūnas quattuor bymetij marmoris adilitatis gra-
tia ad scenam ornandam aduectas in atrio eius domus
statuerat: cum in publico nondum essent ullæ marmo-
reæ. Tam recens est opulentia tantoq; tunc plus hono-
ris arbores domibus afferebant: ut sine illis ne inimici-
tiarum quidem præciuz seruauerit Domitius. Fuere ab
ijs & cognomina antiquis: Funditio milliei illi qui p̄-
clara facinora uulturnum transnatās fronde capiti im-
posita aduersus Hannibalem eddidit. Stolonuz Liciniae
genti (ita enim appellatur in ipsis arboribus frutica-
tio inutilis: unde & pampinatio inuento) primo Sto-
loni dedit nomen: Fuit & arborum cura legibus pri-
scis: autumque est. xij. tabulis: ut qui iniurias cecidisset
alienas: lueret in singulas ficos aeris. xxv. Quid existi-
mamus? futuras ne eas credidisse ad supradictam æsti-
mationem illos: qui frugiferas tantū taxauerant? Nec
minus miraculuz in pomo est multarum circa suburba-
na fructu annuo addito binis milibus nummum maio-
re singularum redditu: quam erat apud antiquos prædio-
rum. Ob hoc insita & arborum quoque adulteria ex-
cogitata sunt: ut nec poma pauperibus nasceretur. Nūc
ergo dicemus quo maxime modo tantum ex ijs uetigal
contingat: ueram colendi rationem absolutamque pro-
dituri. Et ideo non uulgata tractabimus: nec quæ consta-
re animaduertimus: sed incerta atque dubia: in quibus
maxime fallitur uita. Nam diligentiam in superuacuis
affectare non nostrum est. Ante omnia autem in uni-
uersum & quæ ad cuncta arborum genera pertinent: i
commune de cælo terraq; dicemus.

De natura cæli ad arbores: & quam partem cæli
spectare debeant.

Ca. ij.

4 Quilone maxime gaudent densiores : ab
afflatu eius latioresq; & materiæ firmioris

Qua in re pleriq; fallitur: cū in uineis peda
mēta nō sint aucto eo opponēda & id tantū a septem
triōe seruādū. Quinimo tēpestina frigora plurimū ar
borū firmitati cōferūt: & sic optie germināt. Alioqn
si blādiātur austeri defatiscētes : ac magis etiā i florē.
Nam si cum defloruere: protinus sequātur imbres: in to
tum poma depereunt. Adeo ut amygdala & pyri etiā
si omnino nubilū fiat austrinusue flatus : amittant fœ
tus. Circa uirgiliās quidem puluere: inimicissimū uitæ
& oleæ: quoniā tunc coitus est earū. Hoc est illud qua
tridū oleis decretorium. Hic articulus austrinus nubila
li spuri quod diximus. Fruges quoq; peius maturescūt
austrinis diebus : sed celerius. Illa sunt noxia frigora:
quæ septētrionibus aut præposteris fiunt horis. Hyemē
quidē aquiloniā esse: omnibus satis utilissimū. Imbres
uero tunc expetendi euident causa est : quoniā arbores
fœtū exinanitas: & foliorū quoq; amissione languidas
naturale est auide esurire. Cibus autē earū imber. Qua
re tepidā esse hyemē: ut absumpto partu arborū sequa
tur protinus cōceptus: id est germinatio: ac deinde alia
floreſcendi exinanitio: inutilissimum experimētis cre
ditur. Quinimmo si plures ita continuētur anni: etiam
ipsæ moriuntur arbores. Quoniā nemini dubia pœna
est in fame laborantiū. Ergo qui dixit hyemes serenas
optandas: non pro arboribus nota fecit. Nec per solstia
imbres uitibus conducunt. Hyberno quidem puluere
fieri messes latiores luxuriantis ingenij fertilitate di
ctum est. Alioquin nota arborū cōmunia sunt frugūq;
nives diſtinas sedere. Causa non solū quia animā terræ
evanescentem exhalationem includunt & comprimūt

LIBER

retroq; agunt in vires frugū atq; radices: uerū q̄ lū-
 quorem sensim præbent: purum præterea lenissimūq;
 quādo nix aquarum cælestium spuma est. Ergo humor
 ex ijs non uniuersus: ingurgitans diluensq; sed quomo-
 do sicitur distillans uelut exubere alit omnia: quæ non
 inundat. Tellus quoq; illo modo fermentescit: & succi
 plena: ac lactescentibus satis non effocta cum tempus
 aperit tepidis aridet horis. Ita maxime frumenta pin-
 guescunt: præterq̄ ubi calidus semper aer est: ut in ægy-
 pto. Continuatio enim & ipsa consuetudo idem quod
 modus aliubi efficit. Plurimumq; prodest: ubicūq; non
 esse quod noceat. In maiore parte orbis cum præcoces
 excurrere germinationes euocata indulgentia cæli secu-
 tis frigoribus exuruntur. Qua de causa serotinæ hye-
 mes noxiæ siluestribus quoq;: quæ magis etiam dolent
 urgente umbra sua: nec adiuvante medicina. Quoniam
 uestire teneras in torto stramento in siluestribus non
 est. Ergo tempestiue aquis hybernis primum imbribus
 deinde germinatione antecedentibus. Tertium tempus
 est cū educant poma: nec protinus: sed iam ualido foetu.
 Quæ fructus suos diutius cōtinēt: lōgioresq; desiderāt
 cibos: ijs & serotina aquæ utiles: ut uiti: oleæ: punicis.
 Hæ iāq; pluuie generis cuiusq; arboribus diuerso modo
 desiderantur: alijs alio tempore maturātib; . Quapro-
 pter ijsdem imbribus quædam lædi uideas: alia inuari.
 Et i eodē genere sicut i pyris: Alio die hyberna quarūt
 pluuias: alio uero præcocia. Vt pariter quidē omnia de-
 siderent. Hybernū tempus est ante germinationem quæ
 aquilonem austro utiliore facit. Ratio eadē mediter-
 ranea maritimis præfert (sunt enim plerūq; fridiora)
 & montosa planis: & nocturnos imbres diurnis. Ma-
 gis fruuntur aquis sata: non statim auferente eas sole.

Cōnexa & situs vinearum arborūq; ratio est: quas in oras debeant spectare. Virgilius ad occasus feri dāna uit. Aliqui sic maluerunt: q̄ in exortu. A pluribus meridiē probari aduerto. Nec arbitror perpetuum quicq̄ in hoc præcipi posse. Ad soli naturam: ad loci ingeniū: ad cæli cuiusq; mores dirigenda solertia est. In africa meridiē vineas spectare & si uiti inutile: colono salubre est: quoniam ipsa meridianæ subiacet plagæ. Quapropter ibi qui in occasum aut septentriones conseret: optime miscebit solum cælo: cum Virgilius occasus improbet. Nec de septentrione relinqui dubitatio uidetur. At qui in cisalpina italia magna ex parte uineis ita positis compertum est nullas esse fertiliores. Multum rationis obtinent uenti. In narbonensi provincia atq; liguria: & parte ethruriæ contra circium sereræ imperitia existimatur. Eundemq; obliquum accipere prouidentia. Is enim ibi æstatē temperat: sed tāta plerūq; uolentia ut auferat tecta.

De societate cæli & terræ ad arbores.

Ca. iij.

Vidam cælum terræ parere cogunt: ut quæ in siccis seruantur: orientem ac septentriones spectent. Quæ in humidis meridiē. Nec non ex ipsis uitibus causas mutuantur. In frigidis præcoces ferendo: ut maturitas antecedit algorem. Quæ poma uitesq; rores oderint contra ortus: ut statim auferat sol. Quæ ament ad occasus: uel etiam ad septentriones: ut diutius eo fruantur. Cæteri uero fere rationem naturæ secuti in aquilonem obseruare uites: & arbores poni suasere. Odorationem etiam fieri talem fructum Democritus putat.

y y ij

Quilonis situm uentorūq; reliquorū diximus
 a secundo uolumine. Dicemusq; proximo plura
 caelestia. Interiz manifestū uidetur salubritatis
 argumentū: quoniā in meridiē etian spectantiū sem-
 per ante decidūt folia. Similis & in maritimis causa.
 Quibusdā locis afflatus maris noxi: in plurimis idem
 utiles. Quibusdā satis e longinquo aspicere maria iucū-
 dum. Propius admonere salis halitū inutile. Similis &
 fluminū stagnorūq; ratio. Nubulis adurunt: aut aestuan-
 tia refrigerant opacitate: atq; etiā rigore gaudēt: quae
 diximus. Quare experimentis optime creditur. A caelo
 proximū est terrae dixisse rationē haud faciliore tracta-
 tu. Quippe nō eadē arboribus cōuenit & frugibus ple-
 runq; nec pulla qualē habet campania: ubiq; optima ui-
 tibus. Aut quae tenues exalat nebulas. Nec rubrica mul-
 tis laudata. Cretā in albensium pompeianorūq; agro:
 & argillam cunctis ad uineā generibus ante ponūt: q̄
 q̄ prae pingues quod excipitur in eo genere inuicem sa-
 bulum albū. In ticiniensi multisq; in locis nigrū. Item
 q; rubrum etiā pingui terrae permixtū infacundū est.
 Argumenta quoq; indicantiū saepe fallunt. Non utiq;
 solum latū est: in quo procerae arbores nitent: praeterq;
 illis arboribus. Quid enim abiete procerius? Aut quae
 uixisse possit alia in loco eodem? Nec luxuriosa pabula
 pinguis soli semper indicatiū habēt. Nam quid laudatius
 germaniae pabulis? & tamen statim subest arena: te-
 nuissimo cespitū corio. Nec semper aquosa est terra: cui
 proceritas herbarum. Non hercule magis q̄ pinguis ad
 haerens digitis. Quod in argillis arguitur. Scrobes qui-
 dem regeſta in eos nulla complet: ut densa atq; rara ad
 hunc modum deprehendi possit ferroq; omnis rubigi-

nem obducit. Nec gravis aut lenior iusto deprehenditur
pondere. Quod enim terræ pondus iustum intelligi po-
test? Nec fluminibus aggesta semper laudabilis: quando
senescant sata quædam aqua. Sed neq; illa quæ lauda-
tur: diu præterq; saliei utilis sentitur. Inter argumenta
stipulæ crassitudo est tanta alioquin in laborino cam-
paniæ nobili campo: ut ligni uice utantur. Sed idem so-
lum ubicunq; arduum opere: difficile cultu: bonis suis
acrius pene q; uitijs pascit. Affligit agricolam & cara
bunculus: quæ terra ita uocatur. Emendari uitem ac ter-
ra putatur. Nam torus scaber natura friabilis expetitur
quoq; ab auctoribus. Virgilius & quæ filicem ferat: nō
improbat uitibus. Salsæq; terræ multa melius credun-
tur: tutiora uitijs innascentium animalium. Nec colles
opere nudantur: si quis perire fodiat. Nec campi omnes
minus soles atq; perflatus q; opus sit: accipiunt. Et quas-
dam pruinis ac nebulis pasci diximus uites. Omnium
rerum sunt quædam in alto secreta: & suo cuiq; corde
præuidenda. Quid quod mutatur sæpe iudicata quoq;
ac diu comprehensa? In thessalia circa larissam emissio
lacu frigidior facta ea regio ē. Oleæ desierunt quæ pri-
us fuerant. Item uites aduri: quod nō antea thracia sen-
sit amoto hebro. Et circa philippos culturata siccata re-
gio mutauit cæli habitum. At in syracusano agro adue-
na cultor: elapidato luto sole prodidit fruges: donec re-
gessit lapides. In syria leuem tenui sulco imprimūt uo-
merem: quia subest saxum exurens æstate semina. Iam
in quibusdam locis similes æstus: immodici & frigoriū
effectus. Est fertilis thracia frugum rigore: & æstibus
africa & ægyptius. In chalchia rodiorum insula locus
quidam est in tantum fœcundus: ut suo tempore satum
demetant hordeum: sublatumq; protinus serant: & cū

LIBER

alijs frugibus metāt. Glareosum oleis solum aptissimū
in uenafrano: pinguiissimū in betica. Punica uina ī saxo
coquantur. Cecubæ uites in pōtinis paludibus madent.
Tanta est argumentorum & soli uarietas: ac differen-
tia. Cæsar Vopiscus cū causam apud censores ageret cā-
pos rosie dixit italiæ sumem esse: in quibus particas pri-
die relictas gramen operiret. Sed non nisi ad pabulum
probantur. Non tamē indociles natura nos esse uoluit:
& uita cōfessa fecit etiam ubi bona certa nō fecerat.
Quamobrem prius dicamus crimina.

Genera terrarum.

Cd. v

Errā amaram siue amacram si quis proba-
t re uelit. Demonstrant eam atræ degeneresq;
herbæ. Frigidā autē retoride nata. Item uli-
ginosam tristia. Rubricam oculi. Argillosam quæ operi
difficillima: quæq; rastros ac uomeres ingentibus gle-
bis oneret: q̄q; aliquando non quod operi: hoc & fru-
ctui sit aduersum. Item e contrario cineraceam: & sa-
bulum album. Nam sterilis densa callo facile deprehen-
ditur: uel uno ictu cuspide. Cato breuiter: atq; ex suo
more uitia determinat. Terrā cariosam caue: ne ne plan-
stro ne ne pecore impellas. Quid putamus hac appella-
tione ab eo tātopere reformidari: ut pene uestigijs quo-
q; interdicat? Redeamus ad ligni cariē: & inueniemus
illa: quæ in tantū abhominātur uitia: aridæ: fistulosæ:
scabræ canescentis: exesæ pumicosæ. Plus dixit una signi-
ficatione: q̄ possit ulla copia sermonis enarrari. Est enī
interpretatione uiciorū quadā non ætate: quæ nulla in
ea intelligi potest: sed natura sua anus terra. Et ideo in
fecunda omnia: atq; etiā ibecilla. Idē agrū optimū indi-
cat ad radicem montiū: planicie in meridiē excurrēte
quæ est totius italiæ situs. Terram uero tenerā quæ nos

etur pulla. Erit igitur hæc optima & operi satina. In-
telligere modo libeat dictam mira significatione tene-
ram: & quicquid optari debet: in eo uocabulo inuenie-
tur. Illa temperatæ ubertatis: Illa mollis: facilisq; cultu-
ræ: nec madida: nec sitiens. Illa post uomerem nitefcēs:
qualem fons ingeniorum Homerus in armis ab eo cæda-
tam dixit: addiditq; miraculum nigrescentis: quis sie-
ret in auro. Illa quam recentem exquirunt improbae ali-
tes uomerem comitantes: coruiq; aratoris uestigia ipsa
rodentes. Reddatur hoc in loco luxuriæ quoq; sententia
& aliqua in propositum. Certe Cicero lux doctrinarū
altera Meliora inquit unguenta sunt quæ terram: quæ
quæ crocum sapiunt. Hoc enim maluit dixisse: q̄ redolēt
Ita est profecto. Illa enim erit optima: quæ unguenta
sapiet: Quod si admonendi sumus: qualis sit terræ odor
ille qui: quæritur: contingit sæpe etiam quiescēte ea sub
occasu solis in quo loco arcus cælestis deiecerit capita
sua. Et cum a siccitate continua imaduierit imbre: tūc
emittit illum suum halitum diuinum ex sole conceptū:
cui comparari suauitas nulla possit. Is esse odor in com-
mota debet: repertusq; neminē fallit: ac de terræ odo-
re optime iudicabit. Talis fere est in noualibus caesa ue-
tere silua: quæ consensu laudatur. Et in frugibus quidem
fetendis eadem terra utilior intelligitur: quotiens iter-
mistā cultura quieuit: quod in uineis non fit. Eoq; dili-
gentius eligenda est: ne uera existat opinio eorum: qui
iam italiæ terram existimauere lassam. Operis quidem
facultas in alijs generibus constat e cælo: nec potest ara-
ri post imbres aliqua ubertatis uitio lentescens. Contra
in bizantio africa illum centena & quinquagena fru-
ge fertilem campum: nullis cū siccus est arabile tauris:
post imbres nulli asello: & a pte altera iugi anu uome-

LIBER

rem trahente uidimus scindi. Terram enim terra emen-
dari (ut aliqui præcipiunt) super tenuem pingui iuncta
aut gracili: bibulaq; super humidam: ac præpinguem: de-
mentie operarij est. Quid enim potest sperare: qui tas-
lem colit.

De Terra: quam britania & gallia amat. Ca. vii.

Lia est ratio: quam britannia & gallia in-
uenere alendi eam: ipsa quod genus uocant
margam. Spissior ubertas in ea intelligitur.
Est autem quidam terræ adeps: ac uelut glandia in cor-
poribus ibi densante se pinguitudinis nucleo.

De Græcorum doctrina. Ca. vii.

Non omisere & hoc græci: quid enim inten-
tatum illis; Leucargyllion uocant candidam
argyllam: qua in megarico agro utuntur. Sed
tantum in humida frigidaq; terra. Illas gallias britan-
nasq; locupletantis cum cura dici conuenit. Duo gene-
ra fuerant. Plura nuper exerceri cœpta proficientibus
ingenijs. Est enim alba: ruffa: columbina: argyllacea: to-
facea: harenacea. Natura duplex: aspera aut pinguis. Ex-
perimenta utriusq; in manus: ususq; geminus: aut ut fru-
ges tantum alant: aut eadem & pabulum. Fruges alie
tofacea alba: quæ si sit inter fontes reperta est ad infi-
nitum fertilis: uerum aspera tractatu: & si nimia inie-
cta est: exurit solum. Proxima è ruffa: quæ uocatur cap-
mumargos intermixto lapide terræ minutæ harenosæ.
Lapis contunditur in ipso campo: primisq; annis stipu-
la difficulter cæditur propter lapides. Impendio tamē
minimo leuitate dimidio minoris q̄ cæteræ inuehitur.
Inspergitur rara: sale eam misceri putant. Vtrunq; hoc
genus semel iniectum in .l. annos ualet: & frugum: &
pabuli ubertate.

De terrarum generibus.

Ca. viij.

q Væ pingues esse sentiuntur: ex ijs præcipue alba. Plura eius genera. Mordacissimum: quod supra diximus. Alterum genus albæ cretæ argentaria est. Petitur ex alto in centenos pedes altis plerunq; puteis ore angustatis intus ut in metallis spaciâte uena. Hac maxime britania utitur. Durât ânis. lxxx. Neq; est exemplum ullius: qui bis in uita hanc eidem iiecerit. Tertium genus candidæ glischromargon uocât. Est autem creta fullonia mixta pingui terra: pabuli q; frugum fertilior: ita ut messe sublata ante sementem alteram latissimuz secetur. Dû in fruge est: nullum aliud gramen emitit. Durat. xxx. annis densior iusto. Cymini modo strangulat solum. Columbinam gallia suo nomine glauco: pelâ appellat: glebis excitatur lepidû mō. Sola gelatione ita soluitur: ut tenuissimas bratteas faciât. Hac ex æquo fertilis. Harenacea utuntur si alia non sit in uliginosis uerticibus: & si alia sit: ubi hos gentiû solos nouimus: qui fertilissimum agrum colentes: quacûq; terra infra tres pedes effossa & pedali crassitudine iniecta letificent. Sed ea non diutius annis. x. prodest. Hedui & pîctones calce uberrimos fecere agros: quæ sane & oleis & uitibus utilissima reperitur. Omnis autem marga aratro iniicienda est: ut medicamentum rapiatur: & fimi desiderat aliquantulum. Quæ primo plus aspera: & quæ in herbas non effunditur: alioquin nouitate quæcunq; fuerit: solum lædet. Ne sic quidem primo anno fertilis. Interest & quali solo quærat. Sica. n. humido melior: arido pinguis. Tēperato alterutra creta uel columbina cōuenit.

De cineris usu. & de simo: & quæ sata uberiorem terram faciant: & quæ urant.

Ca. ix.

LIBER

t Ranspadanis cineris usus adeo placet: ut an-
 reponant fimo iumentorum: quod quia leuif-
 simum est: ob id exurunt. Vtroq; tamen pari-
 ter non utuntur in eodem aruo: nec in arbutis cinere:
 nec quasdam ad fruges ut diximus. Sūt qui pulvere quo-
 q; uuas ali indicent: pubescentesq; puluerent: & uitius
 arborumq; radicibus aspergant. Quod certum ē narbo-
 nensi provinciae & uindemias certius sic eo coqui: qd
 plus puluis ibi q̄ sol confert. Fimi plures differentiae. Ip-
 sa res antiqua. Iam apud Homerum regius senex agrus
 ita suis manibus lētificans reperitur. Augeas rex i græ-
 cia excogitasse traditur. Diuulgasse uero Hereules i ita-
 lia: quæ regi suo Stercuto Fauni filio ob inuentus im-
 mortalitatem tribuit. M. Varro principatium dat tur-
 dorum fimo ex auarijs. Quod etiam pabulo boum suū
 q; magnificat. Neq; alio cibo celerius pinguescere asse-
 uerat. De nostris moribus bene sperare est: si tāta apud
 maiores fuisse auaria: ut ex ijs agri stercorarentur. Pro-
 ximum Columella calumbaris: mox gallinarijs facit: na-
 tantium alitum damnato. Cæteri auctores consensu hu-
 manas dapes ad hoc in primis aduocant. Alij ex ijs præ-
 ferunt hominum potus in coriorum officinis pilo made-
 facto. Alij per sese aqua iterum largiusq; etiam quā cui-
 bibitur admixta. Quippe plus iam ibi male domandū
 est: cū ad uirus illud uini homo accesserit. Hæc sunt cer-
 tamina quibus inuicem ad tellurem quoq; alendū utun-
 tur homines. Proxime spurcicias suū laudant. Columel-
 la solus damnat. Alij cuiuscunq; quadrupedis exitiosum
 Aliqui columbarum præferunt. Proximum deinde ca-
 prarum est. Ab hoc ouium. Deinde boum. Nouissimus
 iumentorum. Hæc fuisse apud priscos differentiae. Simul

q̄; præcepta ut inuenio re tali utendi:quādo & hic ue
tustas utilior:uisumq; iam est apud quosda; provincia
lium in tantum abundante geniali copia pecudum fari
næ uice cribris superiniijci foetore aspectuq; temporis ue
ribus in quandam etiam gratiam mutato. Nuper reper
tum oleas gaudere maxime cinere e calcarijs fornacibus
Varro præceptis adiicit equino:quod fit leuissimum se
getes alendas. Prata uero grauiore:& quod ex hordeo
fiat:multasq; gignit herbas. Quidam etiam bubulo in
mentorū præferunt:ouillumq; caprino. Omnibus ue
ro asininum:quoniam lentissime mandant. Econtrario
usus aduersus utrunq; pronunciat. Inter omnes autem
cōstat:nihil esse uilius lupini segete:priusq; filiquetur
aratro:uel bidentibus uersa:manipulisue circa radices
arborum uel uicium obrutis. Etiam ubi nō sit pecus cul
mo ipso uel etiam filice stercorare arbitratur. Cato ster
cus unde fiat:stramenta:lupinum:paleas:fabalia:ac frō
des iligenas:quernasq; e segete euellito. Ebulum:cicutā:
& circum salicta herbam auctam:uluamq; ea susterni
to ouibus:frondemq; putridam. Vinea si macruerit:sar
menta sua comburito:& itidem inarato. Itemque ubi
saturus eris frumentum:oues ibi delectato. Necnon &
satis quibusdam ipsis pasci terram dicit. Segetem ster
corant:fruges:lupinum faba:uitia. Sicut econtrario ci
cer:quia uellitur:& quia falsum est:hordenz:fœnugræ
cum:eruium. Hæc omnia segetē exurunt:& oia quæ uel
lūtur. Nucleos i segetē ne idideris. Virgilius & lino sege
tē exuri:& auenæ & papauere arbitratur. Fimeta sub
diuo cœano loco & q̄ humorē colligat:stramēto intacta
ne i sole arescant. Palo e robore depaſto fieri iubet. Ita
fore ne inascātur ijs serpētes. Fimū miscere terræ:pluri.

LIBER

mum refert fauonio flante ac luna fitiente. Id plerique praeintelligunt a fauonij ortu faciendū: ac februario mense tñ: cū id pleraq; sata alijs postulēt mēfibus. Quo cūq; tpe fiat curādū ut ab occasu æquinoctiali flante uēto fiat: luna decrefcēte: ac sicca. Mirū in modū augetur ubertas affectusq; eius obseruatione tali.

De satione arborum: & q̄ auulsione nascuntur arbores.

Ca. x.

Bunde prædicta ratione cæli ac terræ. Nunc a de his arboribus dicemus: quæ cura hominū atq; arte proueniunt. Nec pauciora p̄p̄sunt genera: tam benigne naturæ gratia; rettulimus. Aut n. semine proueniunt: aut plantis radicis: aut propagine: aut auulsione: aut surculo: aut insito & confecto arboris trunco. Nam folia palmarum apud babylonios seri: atq; ita arborem prouenire. Trogu; credidisse demiror. Quædam pluribus generibus seruntur: quædam omnibus. At pleraq; ex ijs natura ipsa docuit: & in primis semen serere cum decidens exceptumq; terra uinisceret. Sed quædam non aliter proueniunt: ut castaneæ: iuglādes: cædus duntaxat exceptis. Ex semine autem q̄q; dissimili ea quoq; quæ & alijs modis serūtur: ut uites & mala atq; pyra. Nanq; ijs pro semine nucleus: non ut supradictis fructus ipse. Et mēspila semine nasci possunt. Omnia hæc tarda prouentu ac degenerantia & insito restituenda. Interdum etiam castaneæ. Quibusdam natura contra omnino non degenerandi quoquo modo serantur: ut cupressis: palmis: lauris. Nāq; & laurus pluribus modis seritur. Genera eius diximus. Ex ijs augusta & bacalis & pinus simili modo serūtur. Baccæ mense ianuario æquilonis afflatu sicante leguntur: expandunturq; raræ: ne calefiant acerno. Postea quidam

fimo ad serendum paratas urina madefaciunt. Alij i qua
lo pedibus in profluente deculant: donec auferatur cu
tis. Alioquin uligo infestat: nec patitur nasci. In sulco re
pastinato palmi altitudine uicena fere acervatim me
se martio. Eadem & propagine seruntur. Triumphali
lisq; talea tantum. Myrti genera omnia in capania bac
cis seruntur. Romae propagine tarentina. Democritus:
& alio modo seri docet: grandissimis bacarum tuis le
uiter ne grana frangantur: eaq; intrita recte circumli
gari: atq; ita seri: parietem fore densitatis: ex quo uirgu
lae differantur: Sic & spinas saepis causa serunt tonice
moris spinarum circulata. Pilas autem laurus & myr
ti inopia a trimatu tempestiuum est transferre. Inter
ea: quae semine seruntur. Mago in nucibus operosus est.
Amygdala in argilla molli meridiem spectanti seri in
bentur. Gaudere eas in dura calidaq; terra. In pingui
& humida mori ac sterile scere. Serendas q; maxime fal
catis & e nouella: fimoq; diluto maceratas per triduum
aut pridie q; serantur aqua mulsae. Mucrone defigi acie
lateris. In aquilonem spectare: ternas simul serendas: tri
anguli rone: palmo inter se distantes: denis diebus ada
quari donec grandescant. Inglandes nuces porrectae seru
tur commissuris iacentibus. Pineae nucleis septenis fere
in ollas perforatas additis: aut ut laurus quae baccis seri
tur. Citra grano & propagine: Sorba semine & a ra
dice planta & auulsione proueniunt. Sed illa in calidis
Sorba & in frigidis & humidis. Natura & planta
ria demonstrauit: multarum radicibus pululante sobole
densa & pariente matre quas enecet. Eius quippe um
bra turba indigesta premitur: ut in lauris: punicis: pla
tanis: cerasis: prunis. Paucorum in hoc genere rami par
cunt soboli: ut ulmorum palmarumq; Nullis uero tales

LIBER

pulluli proueniunt: nisi quarum radices amore solitae
 q; imbris in sua tellure spaciantur. Omnia ea non sta-
 tim moris est in sua locari: sed prius nutrici dari: atque
 in seminarijs adollescere: iterumq; migrare. Qui transi-
 tus mirum immodum mitigat etiam siluestres: siue ar-
 borum quoq; ut hominum natura nouitatis: ac peregrini
 nationis auide est: siue discedentes uirus relinquunt: mæ-
 suescuntq; tractatu ceu fere dum radici auellitur plan-
 ta: Et aliud genus simile natura præmonstrauit. Anulsi
 q; arboribus stollones uixere. Quo in genere et cū par-
 ui sunt: auelluntur: partemq; aliquam e matris quoque
 corpore auferunt secum fimbriato corpore. Hoc mō plā-
 rantur pūice: coryli: maij: sorbi: mespili: fraxini: fici. In
 primisq; uites. Cotoneum ita satum degenerat. Ex eodē
 inuentu est: surculos absisos serere hoc primo sæpis cau-
 sa factū sambucis: cotoneo: et rubis de pactis. Mox et
 culturæ: ut populis: alnis: salici: quæ uel in uerso surculo
 seritur. Iā eæ ibi disponuntur: ubi libeat esse eas. Quā-
 obrem seminarij curam ante cōuenit dici: q̄ transeat
 in alia genera. Nanq; et huic principio eligi solum re-
 fert: quoniam nutricem indulgentiorem esse: q̄ matrem
 sæpe conuenit. Sic ergo siccum succosumq; bipalio sub-
 actum: aduenis hospitale: et q̄ simillimum terræ i quā
 transferendum sit. Ante omnia elapidatum munitum,
 q; ad incursum etiam gallinacei generis. Quam mini-
 me rimosum: ne penetrans sol exurat fibras. Interuallo
 sexquipedum feri ne se inter se contingant: et noceant.
 Præter alia uitia etiam uermiosa fiunt: ideo sarriti cō-
 uenit sæpius herbasq; auelli. Præterea semina ipsa fru-
 tiantia supputare: ac falcem pati consuescere. Cato et
 furcis crates imponi iubet altitudine hominis ad solem
 recipiendum atq; integri culmo ad frigora arcenda. Sic

pyrorum malorumque semina nutrirī. Sic pineas nuces
Sic cupressos semine satas & ipsas. Minimis id granis
constat: ut uix perspicī quædam possint. Non omitten-
dum naturæ miraculum. Ex tam paruo gigni arbores:
tanto maiore tritici & hordei grano: ne quis fabaz re-
putet. Quid simile originis suæ habent malorum pyro-
rumq; semina? His principijs respuentem secures mate-
riem nasci indomitam ponderibus immensis præla: ar-
bores uelis turribus: murisq; impellendis arietes: Hæc
est natura eius. Hæc potentia. Super omnia erit e lachri-
ma nasci aliquid: ut suo loco dicemus. Ergo e cupresso
foemina (mas enim ut diximus non gignit) pilula colle-
ctæ: quibus docti mensibus siccantur sole: ruptæq; emi-
tunt semen formicis mire expetitum: ampliato etiā mi-
raculo tantuli animalis cibo absumi natalem tantarū
arborum. Seritur mense aprili area æquata cylindris:
aut uolgiolis densum: terraq; cribris supercernitur pol-
licis crassitudine. Contra immane pondus attollere se
non ualet: retorqueturque sub terra. Ob hoc parciatur ue-
stigijs. Leniter rigatur a solis occasu in trinis diebus: ut
æqualiter bibat: donec erumpant. Differuntur post an-
num dodrantali filo: custodita temperie: ut uiridi cælo
serantur ac sine aura. Mirumq; dictu periculum tantū
eo die est: si rorauerit quantulumcunque imbrem: aut si
afflauerit. De reliquo tutæ sunt perpetua securitate.
Aguasque postea odere. Et zizipha grano seruntur men-
se aprili. Tuberes melius inseruntur in pruno siluestri &
malo cotoneo. Et in calabria ea est spina siluestris: quæ-
cunq; optime & myxas recipit: utiliter & sorbos.

De transferendis seminarijs: & ulmis serendis &
scrobibus.

Ca. xi.

LIBER

P Lantae ex seminario transferre in aliud prius
 q̄ suo loco ponatur: operose praecepi arbitror:
 licet translatione folia latiora fieri sponde-
 ant. Ulmorum prius q̄ folio uestiantur. Samara colligē-
 da est circa martias. Kalen: cum flauescere incipit. De-
 inde biduo in umbra siccata serenda deſa in refracto ter-
 ra super minutatim cribrata crassitudine quae in cupres-
 sis. Pluuia si non adiuent: rigādā. Deferenda ex area-
 rum uenis post annum in ulmāria intervallo pedali in
 unamquamq; partem. Maritas ulmos autumnō serere
 utilius: quia carent semine. Nam ea e plantis seruntur.
 In arbutum quinquennes sub urbe transferuntur: aut
 (ut quibusdam placet) quae uicenum pedum esse coepe-
 runt. Sulco qui nouenarius dicitur: altitudine pedū tri-
 um: pari latitudine: & eo amplius circa positos pedes
 terni undiq; e solido adaggerantur. Arulas id uocant in
 campania. Intervalla ex loci natura summūtur. Aridiores
 serendas in campestribus conuenit. Populos & fra-
 xinos quia festinantius germinant: disponi quoq; matu-
 rius cōuenit. Hoc est ab idibus febru. plātis & ipas na-
 scentes. In disponendis arboribus arbutisq;: ac uineis
 quincuncialis ordinis ratio uulgata & necessaria: nō
 perflatu modo utilis uerum & aspectu grata quocumq;
 modo intueare in ordinem se porrigente uersu. Populis
 eadem ratio semine qua ulmos serendi: transferēdi quo-
 q; e seminarijs eadem & siluis. Ante omnia igitur in
 similem transferri terram aut meliorem oportet. Nec e
 tepidis: aut praecocibus in frigidos: aut serotinos sius:
 ut neq; ex ijs i illos. Praefodere scrobes ante (si fieri pos-
 set) tanto: donec pingui cespite obducantur. Mago ante
 annum fieri iubet: ut solem pluuiaq; combibant: aut si
 conditio largita non sit: ignes in medio fieri ante men-

ses duos: nec nisi post imbres i his feri. Altitudinē earū
in argilloso: aut duro solo trium cubitorū esse in quāq;
partem. In prunis palmo amplius: & ubiq; caminata
fossura ore compressiore sint. Nigra uero terra duo cu-
bita & palmū quadratis angulis. Eadē mensura græci
auctores consentiant: non altiores quino semipede esse
debere: nec latiores duobus pedibus. Nusq; uero sesqui-
pede minus altos: quoniam in humido solo ad uicina
aquæ perueniat. Cato si locus aquosus sit inquit: latas
pedes ternos. In faucibus imisq; palmū & pedē: altitu-
dinem quattuor pedum: eas lapide consterni: aut si non
sit perticis salignis uiridibus. Si neq; eæ sint: sarmenta
tis: ita ut in altitudinem semipedem trahantur. Nobis
adijciendum uidetur ex prædicta arborum natura: ut
altius dimittantur eæ: quæ summa tellure gaudent: tan-
q̃ fraxinus: olea. Hæc & similia quaternos pedes oportet
demitti. Cæteris sat est: si altitudinis pedes ternos
effecerint. Excide inquit radicē istam Papyrius cursor
imperator ad terrore prenestinorū prætoris. Destringi
securius se teste: innoxii abradi partes: quæ se nudaue-
rint terra. Aliqui lapides rotundos subijci malunt: qui
& contineant humorem: & transmittant. Non item
planos facere: & a terreno arcere radicē existimantes.
Glarea substrata inter utrāq; sententiā fuerit. Arborē
nec minore bima nec maiore trima transferri quidam
præcipiunt. Alij cū annū impleat. Cato crassiorē quinq;
digitis non omisit. Idē ait attinere: meridianā cæli par-
tem signare in cortice: ut translata iisdem & assuetis
statueretur oris: ne aquiloniæ meridianis oppositæ so-
libus finderetur: & algerent meridianæ aquilonibus.
Quod e diuerso affectant etiam quidam in uite ficoq;
permutantes in contrarium. Densiora enim folia ita

LIBER

fieri: magisq; protegere fructū & minus amittere: si-
cumq; sic etiam scansilem fieri. Pleriq; id demū cauere
ut plaga deputati cacuminis meri diem spectet: ignari
fissuris nimij uaporis opponi. Id quidem in horā diei
quintam uel octauā spectare maluerim. Aeq; latet non
negligendum: ne radices mora inhaerescant: ne ue a sep-
temtrionibus: aut ab ea parte celi usq; ad exortū bru-
malem uento flante effodiantur arbores: aut certe non
aduersæ ijs uētis radices præbeātur. Propter quod emo-
riuntur ignaris causæ agricolis. Cato omnes uentos &
imbrem quoq; in tota translatiōe damnat. Et hoc pro-
derit q̄ plurimū terræ in qua uixerint radicibus cohæ-
rere: ac tota cespite circūligari. Cum ob id Cato in cor-
bibus transferri iubeat. Proculdubio utilissime quidem
summā terram contentus est subdi. Quidā puniceis ma-
lis substrato lapide non rumpi pomū in arboribus tra-
dunt. Radices inflexas poni melius. Arborē ita locari:
ut media sit totius scrobis necessarium. Ficus si in scyl-
la: bulborum: hoc genus est seritur: ocissime ferre tradi-
tur pomum: neq; uermiculationi obnoxium. Quo ui-
tio non carent reliqua poma similiter sata. Radicum
eius magnam adhibendam curam ut exemptas appa-
reat: non auulsas: quis dubitet? Qua ratione & reli-
qua confessa omittimus. Sicuti terram circa radices fe-
stucato spissandam. Quod cato primū in ea re esse cen-
set. Plagam quoq; a trunco oblimi fimo: & folijs præli-
gari præcipiens.

De interuallis plantandarū arborū: & umbris: &
stillicidijs: & ubi plantari debeant. Ca. xij.

Vius loci pars est ad interualla pertinens.

b Quidā puniceis: & myrtos: & lauros den-
siores seri iusserunt. In pedibus tamen noue-

nis malos amplius paulo : uel magis etiam pyros ma-
gisq; amygdalas : & ficus . Quod optime diiudicabit
ramorum amplitudinis ratio : locorumq; : & umbræ
cuiusq; arboris : quoniam has quoq; obseruari oportet .
Breues sunt quamuis magnarum arborum : q̄ in or-
bem ramos circinent : ut in malis pyrisq; . Eadem enor-
mes cerasis : lauris . Iam quædam umbrarum proprietas
inglandium grauis & noxia : etiam capiti humano :
omnibusque iuxta satis . Necat germina & pinus : sed
uentis utraque resistit : quoniam & protecta uinea-
rum ratione egent . Stillicidia pinus : quercus : ilicis pon-
derosissima . Nullum cupressi : umbra minima : & in se
circumholuta . Ficorū leuis : quamuis sparsa : ideoq; inter
uineas feri non uetantur . Ulmorum leuis : etiam nu-
triciens quæcunq; opacat . Sed Attico hæc quoq; uide-
tur e grauissimis : nec dubito si emittantur in ramos .
Constrictæ quidem ulmi noxiam esse non dubitor . In-
cunda & platani quanquam crassa . Licet gramine
credere non soli : haud alia lætius operiente toros . Po-
pulo nulla ludentibus folijs . Pinguis alno : sed pascens
sata . Vitis sibi sufficit : mobili folio : iactatuque cræbro
solem umbra temperans . Eodem graui protegens in
imbre . Omnium fere leuis umbra : quorum pediculi
longi . Non fastidienda hæc quoque scientia : atq; non
in ultimis ponenda : quando quibusque satis umbra :
aut nutrix aut nouerca est . Inglandium quidem pi-
norumque & picearum : & abietis quæcunque
attigere : non dubie uenenum est . Stillicidij breuis
diffinitio est . Omnium : quæ proiectu frondis ita
diffunduntur : ut per ipsas non defluant imbres : stil-
la sæua est . Ergo plurimum intererit hac in quæstio-
ne terra in qua seremus : in quantum arbores quasque

LIBER

alat: Iam per se colles minora quærunt interualla. Ven-
tosis locis crebriores seri conducit. Olea tamē maximo
interuallo: de qua Catonis in italia sententia est. In
xxv. pedibus minimum: plurimū. xxx. seri. Sed hoc na-
riatur locorum natura. Non alia maior ī betica arbor.
In africa uero fides penes auctores erit. Miliarias uo-
cari multas narrat a pondere olei quod ferant annuo
prouentu. Ideo. lxxv. pedes. Mago interuallo dedit un-
diq; etiā in macro solo ac duro: atq; uentoso. Cum mi-
nimū. xlv. Betica quidem uberrimas messes inter oleas
metit. Illam inscitiam prudendam esse conueniet: &
adultas inter sese luctari iusto plus: & in senectā prae-
cipitare: aut plerūq; ipsis: qui posuere coarguetibus im-
peritiam suam totas excidere. Nihil est fœdius agrico-
lis: quam gestæ rei poenitentia: multo iam ut præstet la-
xitate delinquere.

Quæ arbores tarde crescant: & quæ celeriter &
de sabina. Ca. xiiij.

Vædam autem natura tarde crescunt: & in
q primis semine tantum nascuntia: & longo
año durātia. At q cito occidūt: uelocia sunt
ut ficus: punica: prunus: malus: pyrus: myrtus: salix: &
tamen antecedunt diuitijs. In trimatu enim fere inci-
piunt ostendentes & ante. Ex ijs lentissima. Ocissima
omniū cypirus et spendocypirus frutex. Protinus enim
flore: semenq; profert. Omnia uero celerius adoleſcūt
stolonibus ablati: unamq; in stirpem redactis alimē-
tis. Eadem natura & propagines docuit. Rubi namq;
curuati gracilitate & simul proceritate nimia defi-
gunt rursus in terram capita. Iterumq; nascuntur: ex se
se repleturi omnia: ni resistat cultura: prorsus ut pos-
sint uideri homines terræ causa geniti: Ita pessima at-

q̃ execranda res propaginem tamen docuit: atq; radicē
 acquiri uiridem. Eadem autem natura est hederis. Ca-
 to propagari propter uitam tradit ficum: oleam: puni-
 cam: malorum genera omnia. Laurum: prunos: myrtus:
 nuces auellanas: & prenestinas: platanū. Propagatio-
 num duo genera: ramo ab arbore depresso in scrobem
 quattuor pedum quoquo: & post biennium amputato
 flexu: plantaq; translata. Post trimatum. quas si lōgius
 fere libeat: in qualis statim: aut uasis fictilibus defode-
 re propagines aptissimum: ut iis transferantur. Alterū
 genus luxuriosius: radices in ipsa arbore sollicitādo tra-
 iectis per uasa fictilla: uel qualos ramis terraq; circum-
 pactis: atq; hoc blandimento impetratis radicibus: iter
 poma ipsa & cacumina (i summa enim cacumina hoc
 modo petuntur audaci ingenio) arborem aliam longe a
 tellure faciendi. Eodem quo supra bienni spacio abscissa
 propagine: & cum qualis illis sata. Sabina herba pro-
 pagine seritur & auulsione. Tradūt fece uini aut e pa-
 rietibus latere tuso mire ali. Idem modis rosmarinum
 serunt & ramo: quoniam neutri semen Rododendron
 propagine & semine.

De Satioue arborum & insitione: & quō inuenta
 sit tenera inferendi implastratio. Ca. xiiij.

Emine quoq; inferere natura docuit raptim
 s auium fame deuorato: solidoq; & alui tepo-
 re madido cū facundo fimi medicamine abi-
 ecto in mollibus arborum lecticis & uentis saepe trans-
 lato in aliquas corticum rimas. Vnde uidimus cerasum
 in salice platanum in lauro: laurum i ceraso. & baccas
 simul discolores. Tradunt & monedulam condentem
 semina in thesauros cauernarum eiusdem rei præbere
 causas. Hinc nata inoculatio sutoria simili fistula ape-

LIBER

riendi in arbore oculum cortice exciso : semenz; inclu-
dendi eadem fistula sublatū ex alia. In ficis autē &
malis hæc fuit inoculatio antiqua. Virgiliana quærit
sinum in nodo germine expulsi corticis : gemmamq; ex
alia arbore includit. Et hactenus natura ipsa docuit.
Infectionem autem casus magister alius: & pene nume-
rosior ad hunc modum. Agricola sedulus casam sepi-
munimento cingens: quo minus putrescerent sudes: li-
men subdidit ex hedera. At illæ uiuaci morfu appræhē-
sæ suam ex alieno fecere uitam : apparuitq; truncum
esse pro terra. Aufertur ergo serra æqualiter superficies
læuigatur falce truncus. Ratio postea duplex. Et prima
inter corticem lignumq; inferendi. Timebāt prisci trū-
cum findere. Mox inforare ausi medio. Ipsiq; medullæ
calamum imprimebant unum inferentes. Neq; enim
plures cupiebat medula subtilior. Postea ratio uel se-
nos adiecit mortalitati eorū ex numero succurrere per
suasæ per media trunco leuiter fisso: cuneoq; tenui fissu-
ram custodiente. donec cuspidatim decusus descendat in
rimam calamus. Multa in hoc seruanda. Primū omniū
quæ patiatur coitum talem arbor : & cuius arboris ca-
lamus. Varie quoq; & non iisdem partibus. Subest om-
nibus succus. Viribus ficisq; media sicciora: & e sum-
ma parte cōceptus. Ideo illinc surculi petuntur. Oleis
circa medias succus : inde & surculi. Cacumina si-
tiunt. Facillime coalescunt : quibus eadem corticis
natura : quæque pariter florentia eiusdem horæ gi-
gnationem succorumque societatem habent. Lenta
enim res quotiens humidis repugnant sicca mollibus
corticum duri. Reliqua observatione ne fissura in no-
do fiat. Repudiat quippe aduenam inhospitalis du-
ritia : ut in parte nitidissima & longior multo tri-

bus digitis: ne obliqua: ne translucens. Virgilius ex cacu-
mine inferi uetat. Certumq; est ab humeris arborū oriē-
tem aestiuum. spectantibus surculos petendos: & e fera
cibus: & e germine nouello: nisi uetustate arbori inse-
rantur. Ii enim robustiores esse debent. Præterea ut p̄-
gnantes. hoc est germinatione turgentes: & qui parere
illo sperauerint anno. Bimi utiq; nec tenuiores digito
minimo. Inseruntur autem & inuersi: cum id agitur:
ut minor altitudo in latitudinem se fundat. Ante om-
nia gemmantes nitere conueniet: nihil usq; ulcerosum
esse aut retorridum. Spei fauet medula calami cōmissu-
ra: si in matre ligni corticisq; iungatur. Id enim satius
q̄ foris cortici æuari. Calami exactio medullā ne nu-
det. Tenui tamen fistula detegat: ut fastigatio leui de-
scendat cuneo tribus non amplior digitis. Quod facile
lime contingit tinctum aqua radentibus: ne excutiat
in uento: ne cortex a ligno decidat alterutri. Calamus
ad corticem usq; suum deprimatur. Ne laxetur dum de-
primitur: ne uē cortex replicetur in rugas. Ideo lachry-
mantes calamos inferi non oportet. Non hercule magis
quam aridos: quia illo modo labat humore nimio cor-
tex. Hoc uitali defectu non humescit neque concorpo-
rat. Id etiam religionis seruant: ut luna crescente cala-
mus utraq; deprimatur manu. Et alioquin in hoc opere
duæ simul manus nituntur necessario temperamento.
Validius enim demissi tardius ferunt: fortius durant.
Contrarium ex diuerso: ne hiscat nimium rima: laxeq;
capiat: aut ne parum exprimat: aut compressum necet.
Hoc maxime præcauendum: ut preualidæ accipientis
trunco in media fissura relinquatur. Quidam uestigio
fissuræ falce in truncis facto salice præligant margi-
nem ipsum. Postea cuneos figunt cōtinente uinculo li-

LIBER

bertatem dehiscendi. Quædam in plantario insita eo-
dem die transferuntur. Si crassior truncus inseratur: in-
ter corticem & lignum inseri melius cuneo optime of-
seo: ne cortice rumpatur laxato. Cerasi libro dempto fin-
duntur. Hæ solæ post brumam inseruntur. dempto libro
habent ueluti lanuginem: quæ si comprehendit insitum
putrefacit. in columi cuneo adactum utilissime astrin-
gitur. Inserere aptissimum quod proximum terræ patiat
nodorum: truncique ratio. Eminere calami sex digitorum
longitudine non amplius debent. Cato argillæ uel cre-
tæ harenam fimumque bubulum admisceri: atque ita usque
ad lentorem subigi iubet: idque interponi & circumlini
Ex iis quæ commentatus est: facile apparet illa ætate in-
ter lignum & corticem: nec alio modo inserere solitos:
aut ultra latitudinem duum digitorum calamos demit-
tere. Inferi autem præcipit pyralæ mala per uer: &
post solstitium diebus. l. post uindemiam. Oleas autem
& ficos per uer tantum luna sitiante: hoc est sicca. Præ-
terea post meridiem: ac sine uento austro. Mirum quod
non contentus insitum munisse: ut dictum est: & cespiti
te ab imbre: frigoribusque protexisse: ac mollibus bifido-
rum uiminum fascibus: lingua bubula (herbæ id genus
est) insuper obtegi iubet: eamque illigari operta strame-
tis. Nunc autem abunde arbitretur paleato luto libro
farcire duos digitos insito extante. Verno inserentes tem-
pus urget: incitantibus se gemmis: præterquam in olea: cuius
diutissime oculi parturiunt: minimumque succi habent
sub cortice: qui nimius insitis nocet. Punicam uero &
ficum quanquam alias sicca sint recraftinare minime
utile. Pyrum uel florentem inserere licet: & in Ma-
ium quoque mensem protendere insitionem. Quod
etiam si longius afferantur pomorum calami ra-

po infixos optime custodire succum arbitrantur. Serua
riq; inter duos imbrices iuxta riuos uel piscinas utrinu
q; terra obstructos.

De uite inferenda.

Ca. xvi

Itium uero in scrobibus siccis stramento op
tos: ac deinde terra obrutos: ut acumine exi
stant. Cato uitem tribus modis inserit. Præ
sectam findi iubet per medullam: in eam surculos exacu
tos ut dictum est addi: medullas iungi. Altero si sese ui
tes contingant utriusq; in obliquum latere cōtrario ad
raso iunctis medullis colligari. Tercium genus est: terea
brare uitem in obliquum ad medullā: calamosq; addere
longos pedes binos: atq; ita ligatū insitum intrināq; illi
tum operire terra calamis subrectis. Nostra ætas correa
xit ut gallica ueretur terebra: quæ exauat: nec urit:
quoniam adustio omnis hebetat: atq; ut gemmascere in
cipiens ligetur calamus. Nec plus q̄ binis ab insito emi
neat oculis ulmeo uimine alligatus: bināq; circumdare
tur acie a duabus partibus: ut inde potius distillet hu
mor: qui maxime uites infestat. Deinde cu; eualuissent
flagella pedes binos: uinculum insiti incideretur uberta
ti crassitudine pmissa. Vitibus inferendis tps dedere ab
æquinotio autumno ab germinationis initia. Satinæ
plantæ siluestrium radicibus inseruntur natura succio
ribus. Si. n. satinæ siluestribus inserantur: degenerāt infe
ritatē. Reliqua cælo cōstant. Aptissima insitis ficitas.
Huius. n. remediū appositis fictilibus uasis modicus hu
mor p cinerē distillat. Inoculatio rores amat leues.

De emplastratione.

Ca. xvi.

Mplastratio q̄ ipsa ex inoculatione nata
uideri potest. Crasso autem maxime cortici
conuenit sicut est ficis. Ergo amputatis omni

LIBER

bus ramis ne succum auocent. Nitidissima in parte qua
q; præcipua cernatur hylaritas: exempta scutula ita ne
descendat ultra ferrum cortici imprimitur: ex alia cor-
tex par cum sui germinis māmā: sic compage desata ut
cicatrici locus non sit: & statim unitas fiat: nō humo-
rem non afflatum recipiens: nihilominus tamen & lu-
to munire & uinculo melius. Hoc genus non pridem re-
pertum uolunt: qui nouis moribus fauent. Sed id etiam
apud ueteres græcos inuenitur: & apud Catonem: qui
oleam ficumq; sic inseri iussit mensura etiam præfina-
ta secundum reliquam diligentiam suam. Cortices scale
pro excidi quattuor digitorum longitudine: & trium
latitudine: Atq; ita coagmentari & illa sua itrita ob-
lini. Eadem ratione & in malo. Quidam huic generi
miscuere fissuram in uitibus exempta cortice thessella
furculo a latere plano adigendo. Tot modis insitam ar-
borem. Vidimus iuxta tyburtes tyliam omni genere po-
morum honestam alio ramo nucibus: alio baccis: alium
de uite: ficis: pyris: punicis: malorūq; generibus. Sed hu-
ic fuit breuis uita. Nec tamen omnem experimētis asse-
qui naturam possumus. Quædam enim nasci nisi spōte
nullo modo queunt. Eaq; immitibus & desertis tantū
locis proueniunt. Capacissima insitorum omnium dici-
tur platanus: postea robur. Verum utraq; sapores corrū-
punt. Quædam omni genere inserūtur: ut ficus & pu-
nica. Vitis non recipit emplastra: nec quibus tenuis ac-
aducis rimosusq; cortex. Neq; inoculationē sicca aut
humoris exigui fertilissima omnium inoculatio: postea
emplastratio. Sed utraq; infirmissima: & quæ cortice
nituntur tñ: uel leui aura ocissime deplātantur: insere-
re firmissimum & fecundius q̄ serere.

Exemplum huius rei.

Ca. xviij.

Non est omittenda raritas unius exempli. Corelius eques romanus. Atteste genitus inseruit castaneam suo metipsam surculo in neapolitano agro. Sic facta est. castanea quæ ab ipso nomen accepit inter laudatas. Postea hæres eiusdem libertus corellianam iterum inseruit. Hæc est inter eas differentia illa copiosior. Hæc corelliana melior. Reliqua genera casus ingenio suo excogitavit: ac defractus serere ramos docuit: cum pali deflexi radices cœpissent. Multa sic seruntur. In primisq; ficus: omnibus quidem alijs modis nascens: præterq; talea. Optime quidem si uastiore ramo pali modo exacuto adigatur alte exiguo super terram relicto apite: eoq; ipso harena cooperto. Ramo seruntur et punicæ palis laxato prius meatu: item myrtus. Omnium horum longitudine trium pedum: crassitudine minus brachiali. Cortice diligenter seruato: trunco exacuto. Myrtus et taleis seritur. Morus talea tantum: quoniam in ulmo eam inseri religio fulgurum prohibet. Quapropter de talearum satû nunc dicendum est. Seruandû in eo ante omnia: ut taleæ ex feracibus fiant arboribus ne curuæ: ne sabræ: aut bifurcæ: ne tenuiores quæ: ut manum impleant: ne minores pedalibus: ut illibato cortice: atq; ut sectura inferior ponatur semper: et quod erit ab radice: accumuleturq; germinatio terra donec robur planta capiat.

De cultura talearum: et quibus temporibus institutio fiat.

Ca. xviij.

Væ custodienda in talearû cultura Cato indicauerit: ipsius uerbis optime præcipiemus. Taleas oleaginas: quas in scrobe saturus eris: tripedaneas facito. Diligenterque tractato: ne liber laboret: cum dolabis: aut semabis. Quas in semiario saturus eris: pedales

LIBER

facito. Eas sic inserito: locus bipalio subactus sit: beneq;
 glutus. Cū taleā demittis pede taleam opprimito. Si pa-
 rū descēdat: maleo aut mateola adigito: cauetoq; ne li-
 brū scindas. Cū adigis: palo prius locū feceris quo taleā
 demittas. Ita melius inter talea. Et ubi trimæ sunt: tum
 deniq; curæ sint: ubi liber se uertet. Si in scrobibus aut ī
 sulcis seras: ternas taleas ponito. Eas diuariato sup ter-
 ram: ne plus quattuor digitos trāuersos emineant: uel
 oculos serito. Diligenter eximere oleā oportet: & radi-
 ces q̄ plurimas cū terra ferre. Vbi radices bñ operueris:
 calcare bñ: ne quid noceat. Si q̄s quærat qd̄ tps oleæ serē-
 dæ sit: agro sicco p̄ sementē: agro lato p̄ uer. Oliuetū die-
 bus. xv. añ æquinoctiū uernū incipito putare. Ex eo die
 dies. xl. recte putabis. Id hoc mō putato. Qua locus recte
 ferax erit: quæ arida erūt: & si qd̄ uetus interfregerit
 ea omnia eximito. Qua locus ferax non erit: id plus cō-
 cidito: aratoq; bñ: enodatoq;. Stirpes læues facito: circū
 oleas autūno ablaqueato: & stercus adijcito. Qui oli-
 uetum sæpissime & altissime miscebit: is tenuissimas
 radices exarabit. Radices si sursum abibunt: crassiores
 fient: & eo in radices uires oleæ abibunt. Quæ genera
 olearū uel in quo genere terræ uiuere & feri debeant:
 spectariq; oliueta diximus in rōe olei. Mago in colle &
 siccis: & argilla: & inter autūmnū: & brumā feri ius-
 sit. In crasso aut humido aut subriguo a messe ad brum-
 mam. Quod precepisse eum africa intelligitur. Italia
 q̄dem nunc uere maxime serit. Sed & autūno si libeat.
 Post æquinoctium. xl. diebus ad uergiliarū occasu. xiiij.
 soli dies sunt: quibus feri nocēat. Africa peculiare qd̄
 in oleastro est inserere. Quadā æternitate cōsenescunt
 p̄xime adoptiōe uirga emissa. atq; ita alia arbore ex ea-
 dem iuuenescente. Iterūq; & quotiens opus sit: ut eius

eadem oliueta constent. Inseritur autem oleaster cala-
mo & inocultatione. Olea ubi quercus effossa sit male
ponitur: quoniam uermes: qui raucae uocantur: in radice quercus
nascuntur & transeunt. Non inhumare taleas aut sic-
care: prius quam serantur: utilius compertum. Verus oliuetum
ab æquinoctio uerno intra uergiliarum exortum inter radi-
alternis annis melius inuentum. Item muscum circumdare
radici. Circumfodi autem omnibus annis a solstitio duum
cubitum: scrobe pedali altitudine. Stercorari tertio an-
ne. Mago idem amygdalas ab occasu arcturi ad brumam
seri iubet. Pyra non eodem tempore: quoniam non æque omnia flore-
ant. Eadem oblonga aut rotunda ab occasu uergiliarum ad
brumam. Reliqua genera media hyeme ab occasu sagittæ sub
solanum aut septentrionem spectantia. Laurum ab occasu aquilæ
ad occasum sagittæ. Confessa. unde tempore serendi æque ratio est
uere & autumno. Id ex magna parte fieri decreuere.
Est & alia hora circa canis ortus paucioribus nota: quoniam
niam non omnibus locis utilis pariter intelligitur. Sed
haud omittenda nobis: non tractus alicuius rationem: uerum
naturæ potius indagantibus. In cyrenica regione sub
etesiarum flatu conserunt. Necnon & in græcia oleam
maxime in laconia. Co insula & uites tunc serit. Cete-
ri apud græcos inoculare & inserere non dubitant. Sed
arborem non serunt. Plurimumque in eo locorum natura
pollet. Namque in ægypto omni serunt mense: & ubicun-
que imbres æstiu non sunt: ut in india & ethiopia. Ne-
cessario post hæc autumno seruntur arbores. Ergo tria
tempora eadem geminationis uer & canis arcturique or-
tus. Neque enim animalium tantum est ad coitum auidi-
tas: sed multo maior est terræ ac satorum omnium libi-
do. Qua tempestiue uti plurimum interest conceptus.
Peculiare utique in insitis: cum sit mutua cupiditas utrinque

LIBER

coeundi. Qui uer probat: ab æquinoctio statim admit-
tunt: prædicantes germina parturire: iō faciles corticā
esse amplexus. Qui præferunt autumnum: ab arcturi
exortu: quoniam statim radicem quandam capiant. Et
ad uer parata ueniant: atq; nō protinus germinatio ar-
ferat uires. Quædam tamen statutum tempus, ani ha-
bent ubique: ut cerasi et amygdalæ circa brumam serē
di uel inferendi. De pluribus locorum situs optime iudi-
cabit. Frigida et aquosa uerno conseri oportet. Sicca
et calida autumnō. Cōmunis quidem italiæ ratio tem-
pora ad hūc modum distribuit. Mora ab idibus februa-
rijs in æquinoctium: pyra in autumnum: ita ut brumam
xv. ne minus diebus antecedant. Malis æstiuis et coto-
neis. Item sorbis: prunis post mediā hyemē in idus fe-
bruarias. Siliquæ græcæ et perfici ante brumam p au-
tumnū. Nucibus inglādi et pineæ et auellanae græ-
cæ atq; castaneæ a Calē. martijs ad idus easdem. Salici:
genistæ circa martias Calen. Hanc in siccis semine illaz
in humidis uirga seri diximus.

Quæ arbores societate gaudeant: et de disciplina
ablaqueandi: et accumulandi. Ca. xix.

St etiam nunc noua inferendi ratio: ne quid
e sciens quidem præteream. quod usquam inue-
nerim a Columella excogitata: ut affirmat ip-
se. Quæ uel diuersæ insociabilesq; naturæ arborum co-
pulentur: ut fici: atq; oleæ. Iuxta hanc seri ficum iubet:
non ampliore intervallo q̄ ut cōtingi large possit: ramo
oleæ q̄ maxime sequaci: atq; obedituro. Eumq; omni in-
terim tempore edomari meditatione curandi. Postea
fico adepta uires: qd̄ euenire trimæ: atq; utiq; quinquē-
ni solet: detruncata superficie ipsaq; deputata: ut dictum
est adrafo acumine defigi in cruce fici custoditum uir

culis: ne curuatura fugiat. Ita quodam propaginum in-
 sitorum temperamento triennio cōmuni inter duas ma-
 tres coalescere. Quarto anno abscissum totum adoptan-
 tis esse: nondum uulgata ratione haud mihi certe satis
 comperta. Ceterum eadem illa de calidis frigidisq; &
 hūidis & siccis supradicta ratio & scrobes fodere mō-
 strauit. In aquosis enim neque altos neque amplos face-
 re conuenit. Altos aestiuo solo & sicco: ut q̄ maxime
 accipiant aquam: cōtineantq;. Hæc & apud ueteres ar-
 bores colendi ratio est. Feruentibus enim locis accumu-
 lant æstate radices: operiuntque: ne solis ardor adurat.
 Aliubi ablaqueant per flatusque admittunt. Idem hye-
 me cumulis a gelu uindiciant. Contra illi hyeme aperiūt
 humoremque sitientibus quærunt. Vbiunque circumfo-
 diendi arbores ratio in circuitu pedes in orbem ternos:
 neque id in pratis: quando amore solis humorisque in
 summa tellure oberrant. Et de arboribus hæc quidem
 fructus gratia ferendis inserendisque in uniuersum sint
 dicta.

De salicto & harundineto: & cæteris cæduis: ad
 pertias: palos.

Ca. xx.

Inc restat rarum ratio: quæ propter alias se-
 runtur: uineas maxime: cæduo ligno. Pricipa-
 tum in ijs optinent salices: quarum ratio fit lo-
 co madido tamen refosso duos pedes & semipedem: ta-
 lea sesquipedali: uel pertia: quæ utilior quo plenior. In-
 teruallo esse pedes senos trimæ pedibus binis a ter-
 ra: putatione coercentur: ut sic se in latitudinem fun-
 dant: ac sine scalis tondeantur. Salix enim focune-
 dior est quo terræ propior. Has quoque omnibus an-
 nis confodi iubent mense aprili. Hæc est uiminali-
 um cultura. Pertialis & uirga: & talea seritur fossu

LIBER

ra eadem. Perticas ex ea iustum est cædi quarto fere an-
 no. Et eæ aut senescentiū ppagine sarcinunt locū. Pertica
 imersa ac post annum recisa. Salicis uiminalis ingera sin-
 gula sufficiūt. xxv. uineæ ingeribus. Eiusdē rei cā popu-
 lus alba seritur bipedaneo pastinatu: talea sesqpedali
 biduo siccata palmipede interuallo: terra supiniecta duo-
 rum cubitorum crassitudine. Harundo etiamnum dilu-
 tiore q̄ hæ solo gaudet. Seritur bulbo radicis: quem aliij
 oculum appellant dodrentali scrobe: interuallo duū pe-
 dum & semipedis: reficiturq; ex sese uetere harundine
 to exstirpato: q̄ utilius repertū q̄ castrare sicut antea
 Nāq; inter se radices serpunt: mutuoq; discursu necan-
 tur. Tempus inferendi prius q̄ oculi harundinum intu-
 mescant ante Kal. martias. Crescit ad brumam usq; de-
 sinitq; cum durefcere incipit. Hoc signū quod tempesti-
 uam habet cæsuram. Et hanc autem quotiens & uinea
 am fudiendū putant. Seritur & transversa non altera
 condita. Erumpuntq; singulis oculis totidem planta. Se-
 ritur & deplantata pedali sulco binis obrutis gēmis:
 ut tertius nodus terram attingat prono acumine: ne ro-
 res concipiat. Ceditur & decrefcente luna. Vineis āno
 siccata utilior q̄ uiridis. Castanea pedamentis omnibus
 præfertur facilitate tractatus: perdurādi pernicacia: re-
 generatione cædua uel salice lætior. Querit solum faci-
 le: necnon arenosum: maximeq; sabulum humidum aut
 carbunculum: uel tofi etiam farinam quamlibet opaco
 septentrionalique & præfrigido siti: uel etiam decli-
 ui. Recusat eadem gallicam rubricam: cretam: omnēque
 terræ fecunditatem: feri nuce diximus: sed nisi ex maxi-
 mis non provenit: nec nisi quinis acervatim satis. Per-
 fringi solum debet supra ex nouembri mense in februa-
 rium: quo solutæ sponte cadunt ex arbore: atque subna

scuntur. Intervalla sint pedalia undiq; sulco dodrantali. Ex hoc seminario transferuntur in aliud bipedali intervallo plus biennio. Sunt & propagines nulli, quidē faciliores. Nudata enim radice: tota in sulco prosternitur. Tunc ex cacumine super terram relicto renascitur & alia ab radice. Sed translata nescit hospitari: paucetq; novitatem. Biennio fere postea profilit. Ideo nuncibus potiusq; radice plantaria cædua implentur. Cultura non alia q̄ supradictis fodiendis supputadisq; per biennium sequens. De cætero ipsa se colit umbra stolonum supervacuos enecante. Ceditur intra septimū annū. Sufficiunt pedamenta iugeri unius uicenis vinearū iugeribus: quando etiam ea bifida stirpe fiunt: durantq; ultra alteram silvæ suæ cæsuram. Aesculus si e balano sed non nisi æsculi: scrobe dodrantali: intervallis duorū pedum seritur leniter quater anno. Hoc pedamentū minime putrescit: læsumq; maxime fruticat. Præter hæc sunt cædua quæ diximus: fraxinus: laurus: persica corylus: malus: sed tardius nascuntur. Terram defixa uix tolerant: non modo humorem. Sambucus contra firmissima ad palum: taleis seritur ut populus. Nam de cupressis satis diximus.

De culturis & disciplina excolendarū vinearū. Ca. xxi.

In prædictis uelut armamentis vinearū: restat e ipsarum natura præcipua tradenda cura. Vitium firculi & quarūdam arborum: quibus fungosior intus natura est: geniculatis ramorū nodis intersepiunt medullam. Ferulæ ipsæ breues: & ad summā breuiores articulis utiq; duobus internodia includunt. Medula siue illa vitalis anima est ante se tendis longitudinem impellens quādiu nodi perita patet fistula. Cum uero concreti ademere transitum: repercussa

LIBER

erumpit: ab ima sui parte: iuxta priorem nodum alter-
 nis laterū semper in quinibus: ut dictū est in barundine:
 ac ferula: quorū dextrum ab imo intelligitur articulo:
 leuū in proximo: atq; ita peruices. Hæc uocatur in ui-
 re gemma: cum ibi cespitem facit. Ante uero quā faciat
 in concauo oculos: & in cacumine ipso germen. Sic pal-
 mites: nepotes: uiræ: folia: pampini: gignuntur. Mirum-
 q; firmiora esse in dextra parte genita. Hos ergo: in sur-
 culis nodos cum seruntur: medios secare oportet: ita ne
 profluat medulla: & in fico quidem dodrātales paxil-
 li solo patefacto seruntur: sic ut descendant: quæ proxi-
 ma arbori fuerint. Duo oculi extra terram emineant.
 Oculi autem in arborum surculis proprie uocantur: unde
 de germinant. Hæc de causa & in plantarijs aliquādo
 eodem anno ferunt quos fructu laturi fructus in arbore:
 cum tempestiue sari prægnantes inchoatos conceptus
 aliubi pariunt. Ita satas ficos tertio anno transferre fa-
 cile. Hoc p̄ senescēdi celeritate attributū huic arbori: ut
 citissime pueniat. Vitiū nūerosior satus. Primū omniū
 nihil seritur ex ijs nisi inutile & deputatum in sarmē-
 to. Opputatur autem quicquid proximo tulit fructum
 Solebat capitulatus utrinq; e duro surculus seri: eoque
 argumento malleolus etiā uocatur nunc. Postea uel
 li cum sua calce coeptus est: ut in fico neque aliud est ui-
 uacius. Tertium genus adiectum etiā expeditius
 sine calce: quod sagittæ uocantur: cum intorti pan-
 guntur. Id enim cum decisi nec intorti trigemmes. Plu-
 res autē ex eodem surculo hoc modo fiunt. Serere e pam-
 pinarijs sagittas sterile est: non nisi fecundas oportet.
 Quæ raros habent nodos: infecundæ iudicantur. At
 densitas gemmarum fertilitatis indicium est. Qui-
 dam seri uetant nisi eos: qui floruerint surculos. Sagittæ

tas serere minus utile: quoniam in transferendo facile
rumpitur quod intortum fuit. Seruntur pedali non bre
uiore longitudine quinque sexue nodorum. Pauciores
tribus gemmis in hac mensura esse non poterunt. Inse
ri eodem die quo putantur: utilissimum. Si multo post
ea necesse sit serere custoditos uti precipimus oportet
caneri utique ne extra terram positi sole inarescant:
uentone aut frigore hebetentur: qui diutius in sicco fu
erint priusquam serantur in aqua pluribus diebus reu
uiscant. Solum apricum & quam amplissimum in se
minario siue in uinea bibente pastinari debet ternos
pedes bipaleo alte in area reijci quaternorum pedum
fermento: ita ut in pedes binos fossa procedat. Fossa
tum purgari & extendi ne crudum relinquatur. Ve
rum & exigi mensura. Male pastinatum deprehen
dunt scamna inaequalia. Metienda est & ea pars quæ
interiacet puluinis. Surculi seruntur & in scrobe: &
in sulco longiore: super quos tenerima ingeritur terra
Sed in gracili solo frustra: nisi substrato pinguiore.
Nec minus quam duos integri oportet: & proximam
attingi terram: & eodem paxilo deprimi & spissari.
Interesse in plantario sesquipedes inter bina semina
in altitudinem: in longitudinem semisses. Ita satos
malleolos uiginti quattuor mense recidere ad imum ar
ticulum: nisi ipsi parcatur. Oculorum inde materia
emicat cum aqua triginta sex mense uiuira dix trans
fertur. Est & luxuriosa ratio uites serendi: ut quattuor
malleoli uehementi uinculo colliguntur in parte luxurio
sa: atq; ita uel per ossa bubuli cruris uel per colla fictilia
traieiti obruantur: binis eminentibus gemis. Humescunt
hoc mō: recisq; palmitē emittūt. Postea fistula fracta
radix libere capit uires: atq; fert: et oīum corporū suo

aaa ij

LIBER

rum acinos. In alio genere inuentu nouitio finditur malleolis: medullaq; erasa in se colligantur ipsi caules ita ut geminis parcatu omnimodo. Tum malleolo in terrā fixo mixta seritur: & cum spargere cœperit caules: deciditur: foditurq; sæpius. Talis uia acinos nihil intus ligni habituros. Columella promittit: cū uiuere semina ipsa per quam mirum sit: & medulla adempta nasci. Sirculis etiā quibusdā sit articulatio arboris non omittendū uidetur. Namq; buxi tenuissimis quinis senisue colligatis depacti proueniunt. Quondam in obseruatione erat: ut defringeretur ex imputata buxo: aliter uiuere non crediti. Detraxe hæc experimenta seminarij curaq;. Sequitur uinearū ratio. Quinq; generū hæc. Sparsis per terram palmitibus: aut per se uite subrecta: uel cum amminiculo sine iugo. Aut pedatæ simplici iugo. Aut compluiatæ quadruplici. Quæ pedatæ ratio erit: eadem intelligitur eius quoq; in qua sine amminiculo uitis per se stabit. Id enim non fit nisi pedamenti inopia. Simplici iugo constat porrecto ordine: quem canterium appellant. Meliorq; ea uino: quando sibi ipsa non obumbrat: assiduoq; sole coquitur: & afflatum magis sentit: & celerius rorem dimittit. Pampinationi quoq; & occationi omniq; operi facilius. Super cætera deflorescit utilius. Iugum fit pertica aut harundine aut crine funiculone: ut in hispania: brundusioq;. Compluiata copiosior uino est: dicta a canis ædium compluijs. Diuiditur in quaternas partes totidem iugis. Huius serendi ratio dicetur: eadem ualitura in omni genere: in hoc uero numerosior tñ. His uero tribus seritur modis. Optie in pastinato: pxime in sulco: nouissime in scrobe. De pastinatione dictum est.

De sulco & uinearum putatione: Ca. xxij.

Ulco latitudo palæ satis est. Scrobibus ter-
s norum pedum in quancūq; partem. Altitudo
in quocunq; genere tripedalis: ideo nec vitis
minor transferri debet. Extatura etiam nū duabus gem-
mis. Emoliri terram minutis in scrobe ima sulcis fimo
q; misceri necessarium. Clivosa altiores poscunt scrobes
Præterea pluuiatis a dextitate labris. Quæ ex ijs lō
giores fient ut vites binas accipiant. E diuerso aliæ lo-
cabuntur. Esse vitis radicē in media scrobe oportet. Sed
ip̄am inmixā solido in orientē æquinoctialē spectare. Ad
minicula prima e calamo accipere. Vineas limitari de
cumano. xviii. pedum latitudinis ad contrarios uehicu-
lorum transitus: alijsq; conuersis limitibus. Demū pedū
distingui per media iugera. Aut si maior modus sit: to-
tidem pedū cardine quot decumano limitari. Semper
uero quintanis semitari: hoc est in quinto quoq; palo
singulæ iugo paginae includātur. Solo spisso non nisi re-
pastinato: nec nisi uiuiradicem seri. Tenero & soluto
uel malleolū sulco uel scrobe. In colles sulcos agere trans-
uersos: melius q̄ pastinare ut defluuia palis eorū conti-
neantur. Aquoso cælo uel sicco solo malleolos serere au-
tunno: nisi si tractus ratio mutauerit. Siccus enī & cali-
dus autunno poscit seri: humidus frigidusq; etiā ueris
exitu. In arido solo uiuiradix quoq; frustra seritur.
Male & in siccis malleolus: nisi post imbrem. Aut in
riguis: uel frondens vitis: & usq; ad solstitiū recte: usq;
ad uer ut in Hispania. Quiescere uento sationis die uti-
lissimū. Pleriq; austros optant. Cato abdicat interesse
medio temperamento inter binas vites oportet pedes.
Minimum autem læto solo pedes quaternos. Tenui plu-
rimum octonos. Umbri & marsi ad uicenos intermit-
tunt arationis gratia in ijs: quæ uocant porculeta. Plu-

ada iij

LIBER

uio & caliginoso tractu rariore ponit: sicco densiores
 congruit. Subtilitas parsimonie compendia inuenit.
 Cum uinea in pastinato seratur: obiter seminatium fa-
 ciendi ut uiuira dicitur loco suo: & malleolus qui transfe-
 ratur inter uites ordine seratur. Quæratio in ingero
 circiter. decem & septem Millia uiuira dicitur donat. intra
 biennium autem fructus quo tardius in sato prouenit
 quam in translato. Viuira dicitur posita in uinea post annum
 resecatur usque ad terram: ut unus tantum emineat oculo
 amminiculo iuxta affixo & fimo addito. Simili
 modo & secundo anno reciditur: uiresque concipit: &
 intra se pascit suffecturas oneri: alias festinatione pa-
 riendi gracilescat: ac emucidari (cohibeatur) castigatio-
 ne tali in factum ex ea tota. Nihil auidius nascitur: ac
 nisi ad pariendum uires seruatur: tota fit factus. Pedamenta
 optima quæ diximus: aut radice. robur: oleaque: aut si non
 sint: pali iunipero: cupresso: alburno: sambuco. Reliquo-
 rum generum sudet omnibus annis reciduntur. Saluberrima in
 iugo harundo conexa fasciculis durat quinque annis. Cum
 breuiore palmites sarmento iunguntur inter se funium
 modo ex hoc arcus funeta dicuntur. Tertius uineæ annus
 palmitem uelocem robustumque emittit in quem faciat ætas ue-
 tem. Hic in iugum insilit. Quidam tunc excæcant eum su-
 pina falce auferendo oculos: ut noxia iniuria longius
 euocet. Vtilior enim consuetudo pariendi: satisque pappinos
 adiudicatos detergere: usque quo placeat roborari eam. Sunt
 qui uetant tamen proximo anno: quo translata sit: neque ante
 sex menses falce curari. Tunc autem ad tres gemas recidi. Alii
 proximo quidem anno recidunt. Sed ut ternos quaternosue sin-
 gulis annis adiciant articulos: quarto demum producant ad
 iugum. Ideo utriusque fructum tardum. Præterea retorridum &
 nodosum puluinosumque reddit incrementum. Optimum autem

matrē esse firmam: postea foetū audacem. Nec tutum
est: quod cicatricosum: magno imperitiæ errore. Quic
quid est tale: plagis nascitur: non e matre. Totas enim
habet illa vires dum roboratur: & annuos accipit to
ta foetus: cum permissum fuerit nasci. Nil natura por
tionibus parit. Quæ cum exercuerit: satis firma pro
tinus in iugo collocari debebit. Sin etiamnum infir
mior erit: sub iugo ipso hospitari recisa: viribus non
ætate decernitur. Temerarium est ante crassitudinem
pollicarem uiti imperare. Sequenti anno palmites sa
lutentur pro viribus matris: singuli aut gemini. Idem
& secundo si cogit infirmitas: nutriantur. Tertioque
demum anno duo adijciantur. Nec sunt plures quater
nis unquam permittendi. Breuiterque non indulgen
dum est: & semper inhibenda fecunditas. In ea est
enim natura: ut parere malit quam uiuere. Quicquid
materiæ adimitur: fructui accedit. Illa semina mauult
q̃ fructum gigni: quoniam fructus caduca res est. Sic
perniciose luxuriat: nec ampliat se sed egerit. Dabit cō
silium & soli natura. In macro etiam si vires habebit:
recisa intra iugum moretur: ne omnis fœtura sub eo
exeat. Minimum id esse debet interuallum: ut attin
gat iugum: superetque non teneat: adeo non recum
bat in eo: nec delicate se spargat. Ita temperetur hic
modus: ut crescere etiā malit quā parere. Palmes duas
tres ue gemmas sub iugo habere debet ex materijs qui
bus materia nascatur. Tunc per iugum mergi alligariq;
ut sustineatur iugo non pendeat: Vinculo mox astric
tus a tertia gemma alligari: quoniam & sic coercetur i
petus materiæ. Denfioresq; citra pampini exultāt cacu
mē religari uetāt. Natura hæc ē deiecta ps aut p̃ligata
fructū dat: plurimūq; ipsa curuatura. Q d citra ē mate
ada iij

LIBER

riem mittit:offensante credo spiritu & illa quam diximus medulla. Quae ita emicuerit materia:fructu dabit anno sequente. Sic duo genera palmitu; Quod e diaro exit materiamq; in proximum annum promittit:palpinarium uocatur. Aut ubi supra cicatricem est:fructuarium. Alteru ex amminiculo palmite semperq; fructuarium relinquitur sub ingo. Et qui uocatur custos. Hic est nouellus palmes non logior tribus gemmis:proximo anno materiam daturus:si uitis luxuria se consumpserit. Et alius iuxta eum ueruae magnitudine: qui surcululus appellatur. Si forte custos fallat. Vitis anteq septimum annum compleat a surculo euocata ad fructum ei inuenescit ac moritur. Nec ueterem placet palmitem in longum & ad quartum usq; pedamentum emitti:quod alij dracones:alij iuniculos:ut faciant quae masculata appellant. Cum induruit uitis:peffimum in uinea traducere. Quinto anno & ipsi palmites intorquentur: singulae q; e singulis materiae emittuntur:ac deinde e proximis prioresq; amputantur. Semper custodem relinqui melius. Sed is proximus uiti esse debet: nec longior quam dictum est. Et si luxuriauerint:palmites intorqueri ut quattuor materias uel duas si uniuga erit uinea: emittez. Si per se uitis ordinabitur sine pedamento: quaecunque tamen initio amminiculum desiderabit: dum stare condiscat:& recta surgere. Cetera primordea eadem. Diuidi autem putatione pollicis inaequali examine undique ne pragrauet fructus parte aliqua: obiter idem deprimens prohibebit in excelsum emicare. Huic uinea triu pedu altitudo excelsior mutat: ceteris a quanto: dum excedat hominis longitudinem iustam. Iis quoq; quae sparguntur in terra breuis ad innitendu caueas circundat: scrobibus per ambitu actis: ne uagi palmites

inter se pugnent occusantes. Maiorque pars terrarum
ita supinam in tellure vindemiam metit. Siquidez &
in africa & in ægypto syriaque: ac tota asia & multis
locis europæ hic mōs p̄ualet. Ibi ergo iuxta terram com-
primi debet uitis. Eodem modo & tēpore nutrita ra-
dice: quo iniugata uinea: ut semper tantum pollices re-
linguantur fertili solo cum tribus gemmis: graciliore q̄
nis. Præstatque multos esse quam longos. Quæ de natu-
ra soli diximus: tanto potentiora sentientur: quanto p̄-
prior fuerit uua terræ. Genera separari ac singulis con-
seri tractatibus: utilissimum. Mixtura enim generū etiā
in uino non modo in musto discors. Aut si misceantur
non alia q̄ pariter maturescentia iungi necessarium. Iu-
ga altiora quo lætio ager & quo planior. Item roscido
nebuloso: minusque uentoso conueniunt. Contra humi-
liora gracili: & arido: æstusoso: uētisque exposito. Iuga
ad pedamentū q̄ arctissimo nodo uiciri oportet: uitem
leui contineri. Quæ genera uitium & in quali solo cæ-
loq; essent coserenda: cum enumeraremus naturas earū
& uinorum: notauimus. De reliquo cultu uehementer
ambigitur. Pleriq; æstate tota post singulos rores cōfo-
di iubent uineam. Alij uetant gemantē: decuti enim ocli-
los tactuq; intratiū deteri. Et ob id arcendū procul om-
ne quidem pecus: sed maxime lanatum: qm̄ facillime au-
ferat gēmas. Inimicos & pubescente uua rastros. Satis
q; esse uinea ter anno cōfodi: ab æquinoctio uerno ad
uer giliarū exortū: & canis exortū: & nigrescente aci-
no. Quidam ita determinant: V eterē semel a vindemia
ante brumam: cū alij ablaqueare & stercorare satis pu-
tent. Iterū ab idibus aprilis: ante q̄ cōcipiat: hoc ē in vi-
idus maij. Deinde prius q̄ florere incipiat: & cum de-
floruerit: & uariante se uua: Peritiores affirmant si in

LIBER

sto sæpius fodiatur: in tantum tenerescere acinōs: ut rū-
 pantur. Quæ fodiuntur: ante feruētes horas diei fodiē-
 das conuenit. Sicuti lutum neq; arare neq; fodere. Fos-
 sione puluerem excitatum contra soles nebulasq; pdes-
 se. Pampinatio uerna in confesso est ab idibus maijs in-
 tra dies .x. utiq; anteq̃ florere incipiat: & eam infra iu-
 gum debere fieri. De sequente uariant sententiæ. Cū de
 floruerit: aliqui pampinandum putāt. Alij sub ipsa ma-
 turitate. Sed de his Catonis præcepta decernent. Nam-
 q; & putationum tradenda ratio est. Protinus hanc a
 uindemia ubi cæli tepor indulget adoriuntur. Sed hoc
 fieri nunq̃ debet ratione naturæ ante aquilæ exortum
 ut in syderum causis docebimus proximo uolumine. Im-
 mo uero fauonio: quoniam anceps culpa sit præprope-
 ræ festinationis. Si saucias recenti medicina mordeat
 quædam hyemis ruminatio: certum est gemmas earum
 frigore hebetari: plagasque findi. Et cæli uitio exuri
 oculos lachryma distillante. Nam gelu fragiles fieri q̃s
 nesciat? Operarum ista computatio est. In latifūdīs nō
 legitima naturæ festinatio quo maturius putantur ap-
 tis diebus: eo plus materiæ fundunt: quo serius: eo fruc-
 tum uberiores. Quare macras prius conuenit putare:
 ualidas nouissime. Plagam omnem obliquam fieri: ut fa-
 cile decidant imbres: & ad terram uerti q̃ leuissima ci-
 atrice acie falce exacta: plagasq; conuelata. Recidi autē
 semper inter duas gemmas: ne sit uulnus oculis in reci-
 sa parte. Nigram esse eam existimant: & donec ad sin-
 ceram ueniatur recidendam: quoniam e uitiosa materie
 utilis non exeat. Sic macra uitis idoneos palmites non
 habeat: ad terram recidi eam: nonosq; elici utilissimuz
 In pampinatione non hos detrahare pampinos qui cūz
 uia sint. Id enim uias supplantat: præterq̃ in nouella

uinea. Inutiles iudicantur in latere nati non ab oculo.
Quippe etiam uua quæ nascatur e duro rigescere: ut ni-
si ferro detrahi non possit. Pedamentum quidam inter
duas uites utilius putant statui: & facilius ablaquean-
tur ita: meliusq; est unijugæ uineæ: si tamen & ipsi iu-
go sint uires: nec statui infesta regio. In quadripertitaq;
proximum oneri amminiculum esse debet: ne tamē im-
pedimentum sentiat ablaqueatio cubito abesse nō am-
plius. Ablaqueari autem priusq; putari iubent. Cato de
omni cultura uitium ita præcipit. Quam altissimā; ui-
neam facito: alligatoq; recte dum ne nimium constrin-
gas: hocq; modo eam curato. Capita uitium putata cir-
cumsodito. Arare incipito. Vltra citraq; sulcos perpetu-
os ducito. Vites teneras quamprimum propagato. Vete-
res quam minimum castrato. Potius si opus fuerit dei-
cito: biennioq; post præcido. Vitem nouellam reseca-
tum erit tēpus: ubi ualebit. Si uinea ab uite caluata erit
sulcos interponito: ibiq; uiuiradicem serito. Vmbra a
sulcis remoueto: crebroq; fodito. In uinea ueteri serito
ocynum. Si macra erit: qd granū capit ne serito. Et cir-
cum capita addito stercus: paleas uinaceas: aliquid ho-
rūce. Vbi uinea frondere cœperit: pāpinato. Vineas no-
uellas alligato crebro: ne caulis p̄fringatur. Et quæ iā in
pticā ibit: eius pāpinos teneros alligato leuiter porrigi-
toq;. Quæ ubi recte steterint: ubi uua uaria fieri cœpit:
uites subligato. Vitis in sitio una est puer: altera cū uua
florete: ea optima est. Vineā ueterē si in aliū locū trāsfer-
re uoles: dumtaxat brachiū crassum primum deputato.
Binās gēmas nec amplius relinquito. Ex radicibus bene
effodito: & caue radices ne saucies. Ita uti fuerit: poni-
to in scrobe: aut in sulco: operitoq; & bene occultato.
Eodemq; mō uineā statuminato: alligato: laxatoq; uti

LIBER

fuerat: crebroq; fodito. O cynus quod in uinea seri iubet
antiqui appellabant pabulum umbræ patiens quod ce-
lerrime proueniat.

Ratio arborum

Ca. xxij.

Equitur arbusi rō mirum inmodū dānata
a Sarsenna patre filioq;: celebrata Scrofa: ne-
tustissimis post Catonē peritissimisq;: ac ne
a Scrofa quidem nisi uni Italiæ concessa: cum tam lon-
go indicetur æuo. Nobilia uina non nisi in arbusiis gi-
gni: & in ijs quoq; laudatiora summis: sicut uberiora
imis: adeo excelsitate proficiscitur. Hac ratione & ara-
bores eliguntur. Prima omnium ulmus: excepta ppter
nimiam frondem atinia. Deinde populus nigra eadem
de causa minus densa: folia. Non spernunt plerique
& fraxinum ficumq;: & etiam oleam: si non sit um-
brosa ramis. Harum satis cultusq; abunde tractatus est.
Ante tricesimū sextū mensem attingi falce uetantur. Al-
terna seruantur brachia. Alternis putantur ānis. Sexto
āno maritantur. Transpadana italia pter supradicta:
cornu: populo: tilia: acere: corno: caprio: quercu arbusi:
Venetia salice propter uliginem soli. Et ulmus detrūa-
ta a media iter ramorū scamna digeritur: nulla fere. xx.
pedū altiore arbore. Tabulata earū ab octauo pede alti-
tudinis dilatantur in collibus siccisq; agris. A duodeci-
mo in campestribus & humidis. Meridianum solē spe-
ctare palmites debent. Rami a pietu digitorum modo
subrigi consili in ijs tenuium quoq; uirgultorum barba-
ne obumbrent. Interuallum iustū arborum si aretur so-
lum. quadragenī pedes in terga frontemq;: in latera ui-
ceni. Si non aratur: hoc ī omnes ptes. Singulis denas sæ-
pe adnutriunt uites: dānato agricola minus ternis. Ma-
ritare nisi ualidas inimicū: enecante ueloci uitium incre-

mento. Serere tripedanea scrobe necessariū: distantes in-
ter sese: arboremq; singulis pedibus. Nihil ibi malleolis
atq; pastinationi. Nulla fodiendi impendia: utpote cuius
arbusi rō hac peculiari dote p̄stet: q̄ i eodē solo seri fru-
ges & uitis prodest. Sup̄q; q̄ uindicans se altitudo:
non ut in uinea ad arcendas animalium iniurias parie-
te uel sepe: uel fossarum utiq; impendio muni se: co-
gat i arbuso. Et pr̄dicta est sola uini radicis ratio. Itē
ppaginum: & h̄c gemina ut diximus. Quorum in
ipso tabulato maxime probata: quoniam a pecore tutis-
sima est. Altera deflexa uite uel palmite iuxta suam ar-
borem aut circa proximam cālibem. Quod supra terrā
est e matre radi iubetur: ne fruticet. In terra non pau-
ciores gemmæ quattuor obruuntur ad radicem capiendā.
Extra in capite binæ relinquuntur. Vitis in arbuso quā-
tuor pedes in longo cōstat: omni sulco tres lato: alto du-
os cum semipede. Post annūz propago inciditur ad me-
dullam: ut paulatim radicibus assuescat suis. Caulis a
capite ad duas gemmas reciditur. Tertio totus mergus
absciditur: reponiturq; altius in terrā: ne ex reciso frō-
deat. Tolli uini radix a uindemia protinus debet. Nuper
reperitū draconem serere iuxta arborem: ita palmitez
appellamus emeritū plurib; q; induratū annis. Hūc
pr̄cisum q̄ maxima amplitudine tribus partibus lon-
gitudinis derafo cortice quatenus obruatur: unde & ra-
silem uocant: deprimere sulco: reliqua parte ad arborez
erecta: ocissimum in uite. Si gracilis sit uitis aut terra
usitatum est quam proxime solum decidi: donec firme-
tur radix: sicut neq; roscidam seri: neque septentrionis
flatu. Vites aquilonem spectare debent ipsæ: palmites
autem earundem ad meridiem. Non est festinandū ad
putationem nouellæ: sed primo in circulos materies col-

LIBER

ligenda: nec nisi ualida putatio admonenda. Seriora fe-
 re anno ad fructum arbuta: q̄ uitis iugata. Sūt qui om-
 nino putari uetant: priusq̄ arborum lōgitudinem aqua
 uerit. Prima falce sex pedes a terra recidatur: flagello i
 fra relicto & nasci coacto in curuātōne materiae. Tres
 ei gemmae nō amplius deputato supersint. Exq̄ ijs emis-
 si palmites proximo anno imis inferantur scammis: ac p
 singulos annos ad superiora scandant: relicto semper du-
 ramento in singulis tabulatis: & emissario uno: qui sic
 beat usq̄ quo placuerit. De cætero putatione omni: fla-
 gella quæ proxime tulerint: recidantur. Nona circunci-
 sis undiq; capreolis aspergantur in tabulatis. Vernacu-
 la putatio deiectis per ramos uitium crinibus circūue-
 stit arborem: crinesq; ipsos uis. Gallia intraduces por-
 rigitur. Aemylie uia in ridias atiniarum ambitu frō-
 dem earum fugiens. Est quorūdam imperitia sub ramo
 uitem uinculo suspendendi suffocantium iniuria: quan-
 do contineri debet uimine non arctari. Quinimmo eti-
 am quibus salices supersunt: molliore hoc uinculo face-
 re malunt: herbaq; quam siculi uocant ampelodesmon.
 Græcia uero uniuersa iunco: cypero: ulua. Liberam quo-
 q; uinculo per aliquot dies uagari: & incunditam spar-
 gi: atq; in terra quam per totum annum spectauerit re-
 cumbere. Namque ut ueterina a iugo: & canes a cursu
 uolutatio inuat: ita tum & uitium porrigi lumbos. Ar-
 bor quoque ipsa gaudet assiduo leuata onere similis re-
 spiranti. Nihil est in opere naturæ: quod non exemplo
 dierum noctiumque aliquas uices feriarum uelit: ob id
 protinus a uindemia putari: & lassas etiamnum fru-
 ctu edito improbat: ut putatæ rursus alligentur alio
 loco. Namque orbita uinculi sentitur uexatione non du-
 bia. Traduces gallicæ cultura binis utrinque lateribus

si pars quadrageno distet spatio: quaternis. V. iceno iter
 se obuij miscentur: alliganturq; uno conciliati uirgulto
 rum comitatu obiter ligati qua deficiant: Aut si breui-
 tas non patiatur ipsorum: adalligato protenduntur in
 uiduam arborem iunco. Traducem bimum præcidere so-
 lebant. Oneratis enim uetustate melius donare tēpus
 ut transilem faciant. si largiatur crassitudo. Alias atile
 roros futuri draconis pasci. Vnum etiamnum genus est
 medium inter hæc & propaginem. Totas supplantan-
 di in terram uites: cuneisq; findendi: & i sulcos plures
 simul ex una propagandi gracilitate singularum firma-
 ta circūligatis hastilibus: nec recisis qui a lateribus ex-
 currunt: pāpinis nondrēsis agricola traducūt turba nō
 contentus: nec copia ramorum: impositis etiamnū pati-
 bulis palmites circūuoluit. Itaque præter soli uitia cul-
 tura quoque torua sunt uina. Alia culpa iuxta urbē na-
 racinis: quæ alternis putātur ānis: non quia id uiti cōdu-
 cat: sed quia uilitate redituū impendia exuperent. Me-
 um tēperamētū in carsulano sequūtur: cariosaq; tū uī-
 tis ptes incipiētes marcescere deputādo: ceteris ad uitiā
 relictis detractō onere supuacuo p nutrimentō omni est
 raritas uulneris. Sed nisi pigni solo talis cultura degene-
 rat i labruscā. Arbusta arari: q̄ altissime desiderāt: &
 si tātū frumenti rō nō exigit. Pāpinari ea non ē moris:
 & hoc cōpendiū operæ. Deputantur cū uite pariter in-
 terluata dēficate ramorum: qui sint supuacui: & absu-
 māt alimēta. Plagas ad septētrionē aut ad meridiē spe-
 ctare uetuiimus. Melius si neq; in occasis solis. Diu. n. do-
 lent talia quoq; ulcera & difficile sanescūt algendo ni-
 mis æstuandoue. Non eadem in uite quæ in arbutis li-
 bertas: quoniā certa latera & facilius abscondere: q̄ de-
 torquere quo uelis. Plagas i arborū tōsura supinare ue-

LIBER

lut calices faciendi: ne consistat humor. Viti adminich-
la addenda quæ scandat apprehensa si maiores sint.

De seruandis uuis & morbis arborum. Ca. xxiiij.

Itium generosarum pergulas quinquatribus
putandas: & quarum seruare uias libeat de
crescente luna: tradunt: Quæ uero iter lunio
sunt putatæ: nullis animalium obnoxias esse: Alia ratio
ne plena luna noctu tondendas: cum sit ea in leone: scor-
pione: sagittario: tauro: atq; in totum serendas plena:
aut crescente utiq; censent. Sufficiunt in italia cultores
deni in centena iugera uinearum. At abunde de satu cul-
tuq; arborum tractato: quoniam de palmis ac cytiso pe-
regrinis arboribus affatim diximus: ne quid desit: indi-
canda re liqua natura sit: magnopere pertinens ad om-
nia ea. Infestantur namq; & arbores morbis. Quid. n-
gentum caret iis malis; Et siluestrium quidem pernitio
sos negant esse: uexariq; tantum grandine in germina-
tione aut flore. Aduri quoq; seruore aut flatu frigidiore
præpostero die q̃ suo. Frigora etiã prosunt: ut diximus.
Quid ergo? nonne & uites algore interuenit? Hoc qui-
dem est quo deprehendatur solui tium: quoniam non
euenit nisi in frigido. Itaq; per hyemes cæli rigorem p-
bamus. Non enim solum infirmissimæ arbores gelu pe-
riclitantur: sed maxime uexatisq; ita prima cacumina
inardescunt: quoniam præstrictus gelu non potuit eo per-
uenire humor. Arborum quidam communes morbi: qui-
dam privati generant: Cōmunis uermiculatio est. Side-
ratio: & dolor membrorum: unde partium adhibita so-
cietate nominum quoq; cum hominum miserijs trunca-
dicimus certe corpora: & oculos germinum exustos: ac
multa simili sorte: itaq; laborant & fame & crudita-
te: quæ fiunt humoris quantitate. Aliquæ uero & obe-

fideat: ut omnia quæ ferunt resinam: nimia pinguedi-
 ne in eadem mutantur: & cum radices quoque pingues
 scere cœpere: intereunt. Vt animalia nimio adipe: quan-
 do & pestilentia per genera: sicut inter homines: nunc
 seruitia: nunc plebs urbana vel rustica. Vermiculantur
 magis minusue quædam: omnes tamen fere. Idque aues ca-
 ni corticis sono experiuntur. Iam quidem & in hoc li-
 xuria esse cœpit: prægrâdesque roborum delicates uti
 in cibo. Cossos vocant. Atque etiam in farina saginati. Ti-
 quoque altiles fiunt. Maxime autem arborum hæc sentiunt
 pyri: mali: fici. Minusque quæ amare sunt & odoratæ.
 Eorum qui in ficis existunt: alij nascuntur ex illis: alios
 parit qui vocatur cerastes. Omnes tamen in cerastē fi-
 gurantur: sonumque edunt parvuli stridoris. Et sorbus
 arbor infestatur vermiculis rufis pilosis: atque ita emo-
 ritur. Mespila quoque in senecta obnoxia ei morbo est.
 Sideratio tota e caelo constat. Quapropter & grando
 in ijs causis intelligi debet: & carbūculatio: quod pru-
 narum iniuria evenit. Hæc enim vero tepore inuitatis
 & erumpere audetibus satis mollibus insidens adurit
 lactescentes germinum oculos: quod in flore carbūculum
 vocant. Pruinæ perniciosior natura: quoniam lapsa per-
 fidet: gelatque: ac ne aura quidem illa depellitur: quia non
 fit nisi immoto aere & sereno. Proprium tamen sidera-
 tionis est sub ortu canis siccitatum vapor: cum insitæ
 ac novellæ arbores moriuntur: præcipue ficus & vites
 Olea præter vermiculationem: quam æque ac ficus sen-
 tit: Clauum etiam patitur: sine fungum placet dici vel
 patelam. Hæc est solis exustio. Nocere tradit Cato &
 rubrum muscum. Nocet plerumque vitibus atque oleis &
 nimia fertilitas. Scabies communis omnium est. Impeti-
 go & quæ adnasci solent cochleæ peculiaria ficorum

LIBER

initia. Nec ubiq; . Sunt enim quædam ægritudines & locorum. Verum ut homini nervorum cruciatus: sic & arbori: ac duobus æque modis. Aut enim in pedes hoc est radices erumpit vis morbi: aut in articulos: hoc est cacuminū digitos: qui longissime a toto corpore exeunt. Inarescunt ergo & sunt apud græcos sua nomina utriusque initio. Vndiq; primo dolor: mox & macies earum partium fragilis: postremo tabes morbusq; non intrante succo: aut nō perueniente: maximeq; id fici sentiunt. Caprificus omnibus immunis est: quæ adhuc diximus. Scabies gignitur roribus lentis post uergilias. Nam si rariores fuere perfundunt arborem: non scalpunt scabie. Cæterum si cadūt: siue imbres nimij fuere. Alio modo ficus laborat radicibus madidis. Vitibus præter hermiculationem & siderationem morbus peculiaris articulationis tribus de causis. Vna ut tempestatum germinibus ablatis. Altera ut notauit Theophrastus in supinū excisis. Tertia cultura imperitia læsis. Oēs enī earū iniuriæ in articulis sentiuntur. Siderationis genus est in his deflorentibus roratio. Aut cum acini priusq; crescant: decoquuntur in callum. Aegrotāt & cum alsere: læsis uredine attonsarum oculis. Ex calore hoc euenit in tempestiuo: quoniam omnia modo constant: certoque temperamento fiunt. Et culpa uinitorum colentium: cum præstringuntur ut dictum est. Aut circūfossor iniurioso icū uerberauit. Vel etiam subarator imprudens laxauit radices: corpusque desquamauit. Est & quædam contusio falcis hebetioris. Quibus omnibus causis difficilins tolerant frigora aut æstus: quoniam in ulcus penetrat omnis a foris iniuria. Infirmissima uero malus maximeq; quæ dulcis est quibusdā debilitas sterilitatem non necem affert: ut si quis pino cacumen auferat.

rat uel palmæ. Sterilefcunt enim nec moriuntur. Aegro-
tant aliquñ & poma ipfa p se sine arbore. si necessarijs
tpibus imbres aut tepores uel afflatus defuere: aut con-
trario abūdauere. Decidūt enī aut deteriora fiūt. Pessē-
mum est inter oīa cū deflorescentē uitē & oleā pcutit
imber: qm̄ simul defluit fructus. Sunt eadē causa nascen-
tes & erucæ dirū aīal: erodūtq; frondē: aliæ florē. Olē
uarū quoq; ut ī mileto: ac depastam arborē turpi facie
relinquūt. Nascitur hoc malū tpe hūido & lento. Fit
aliud ex eodem si sol acrior infecutus inuaserit ipsum uī-
tū: ideoq; mutauerit. Est etiā nū peculiare oliuīs &
uitibus: quod araneū uocāt: cū uetuli telæ inuoluūt fru-
ctum & absūmūt. Adurūt & flatus quidā eas maxie:
sed & alios fructus. Nā uermiculationē & poma ipfa
per se quibusdā annis sentiūt: mala: pira: mespila: pūni-
ca. In oliua anticipiti euentu quando subeunt nati fru-
ctum adimunt. Augent si in ipso nucleo fuere erodentes
eum. Gigni illos prohibent pluuie quæ fiunt post ar-
turum. Eadem si austrinæ fuere: generant. In drupis
quoq; quæ maturefcētes tunc sunt præcipue caducæ: Id
riguis magis euenit. etiā si non ceciderint: fastidiendis.
Sūt & culicū genera aliquibus molesta: ut glādis fico
quidētur ex hūore nasci tūc dulci subdito corticibus. Et
ægotatio qdēfere in his est. Quædā tēporū cause aut
locorū nō pprie dicūtur morbi: qm̄ ptinus necāt: sicut
tabes cū inuaserit arborē: aut uredo. Vel flatus alicuius
regiōis pprius: ut ē in apulia atabulus: in euboia olyn-
pias. Hic enī si flauerit circa brumā: exurit frigore are-
faciēs: ut nullis solibus postea recreari possint. Hoc ge-
nere cōualles & apposita fluminibus laborant præci-
pueq; uitis: olea ficus. Qd cū euenierit: detegitur statim
in germinatione. In oliuīs tardius. Sed in oībus signum

bbb ij

LIBER

est reuiuiscēdi: si folia amisere: alioquin quas putes prae-
ualuisse. moriuntur. Nonnunquā inarescunt folia: eadē
q̄ reuiuiscunt. Alię in septentrionalibus: ut in po'to
phrygia frigore aut gelu laborant: si post brumiam con-
tinuauere. xl. diebus. Ibi autem & in reliquis partibus
est si protinus editis fructibus gelatio magna cōsecuta
etiam paucis diebus necat. Quę iniuria hominum con-
stant: secundas habent causas. Pix: oleum: adeps inimi-
ca precipue nouellis. Cortice in orbe detractō necatur
excepto subere: quod sic etiam inuatur: crasse scens enim
præstringit & strangulat. Nec adrachne offenditur
si non simul indicatur & corpus. Alioquin & cerajus
& tilia & uitis corticē mittūt: sed nō uitalē. nec pro-
ximum corpori: uerū eum qui subnascente alio expelli-
tur. Quarūdam natura rimolus cortex: ut platanis. Ti-
lię renascitur paulominus q̄ totus. Ergo ijs quarum ci-
atricem trahit: medentur luto fimoq;: & aliquando
profunt: si non uehementior frigoriū uel calorū uis secū-
ta est. Quędam tardius ita moriuntur. ut robora &
quercus. Refert & tempus anni. Abieti enim a pino
siquis detraxerit sole taurū uel geminos transeunte cū
germinant statim moriuntur. Eandem iniuriam hye-
me passę diutius tolerant. Similiter ilex & robur &
quercus. Quod si angusta decorticatio fuerit: nil nocet
supradictis. Infirmiores quidem: & in solo gracili uel
ab una tantū parte detractus interimit. Similē & de-
cacuminatio rationē habet cupressi: piceę: cædri. Eę
enim detractō cacumine aut ignibus adusto: intereunt.
Similē & depastio animalū. Oleā qdē etiā si lābat ca-
pra sterile scere auctor ē v arro ut diximus. Quędā hac
iniuria moriuntur. Aliqua deteriora fiūt: ut amygdalę ex
dulcibus enim transfigrantur in amaras. Aliqua uero

etiam utiliora: ut apud chios pyrus quam phocida ap-
pellant. Nam detruncatio diximus quibus prodesset.
Inferunt pleraque excisa stirpe: exceptis vite: malo: fi-
co: punica: Quaedam uel ab ulcere. Ficus hanc iniuriam
spernit: et omnia quae resinam gignunt. Radicibus am-
putatis mori minime mirum est. Pleraque tamen non om-
nibus sed maximis: aut quae sunt inter illas uitales: ab-
scissis moriuntur. Necat inuicem inter sese umbra. Vel
densitate atque alimenti rapina. Necat et hedera uin-
ciens. Nec uiscum prodest: et cytisus: nec aureo quod
balimon graeci uocant. Quorundam natura non necat
quidem: sed ledit odore: aut succi mixtura: ut raphanus:
et laurus uitem. Olfactrix enim intelligitur: et tan-
gi eam odore mirum immodum. Ideoque cum iuxta sit:
auerti et recedere: saporemque inimicum fugere. Hinc
sumpsit Androcides medicinam contra ebrietates rha-
phanum mandi praecipiens. Odit et caulem et omne
olus. Odit et corylum: nisi procul absint tristis atque
aegra. Nitrum quidem et alumen marina aqua calida
et fabae putamina uel erui ultima uenena sunt inter
uitia arborum.

De Prodigijs ex mutatione.

Cd. xxv.

St et prodigijs locus. Inuenimus enim sine
e folijs natas uitem: ficum: et malum punici
stirpe fructum tulisse: non palmitum aut ramis:
uitam uuas sine folijs: oleas quoque amisisse folia baccis
haerentibus. Sunt et miracula fortuita. Nam et oliua
in totum ambusta renixit. Et in boetia derosa a locu-
stis ficus iterum germinauere. Mutantur arbores et co-
lore. Fiuntque ex nigris candidae: non semper prodigio-
sa: et maxime quae ex semine nascuntur: ut populus al-
ba in nigram transit. Quidam et sorbum si in calidiora

bbb iij

LIBER

loca uenerit: sterilefcere putant. Prodigio autem fume
ex dulcibus acerba poma: aut dulcia ex acerbis. E capri
fico fici & cōtra. Graui ostento cum in deteriora mu
tantur ex olea in oleastrum: Ex candida uua & fico
in nigras: ut laodiceæ Xerxis aduentu platano in oleam
mutata. Qualibus ostentis aristrandri apud græcos uo
lumē scater: ne in infinitum habeamus. Apud nos uero.
C. Epidij cōmentarij: i qbus arbores locutæ reperiātur.
Subsedit in cumano arbor graui ostento: paulo ante
Pompeij magni bella ciuilia: paucis ramis eminenti
bus. Inuentum sybillinis libris internitionem hominū
fore: tantoque eam maiorem quanto propius ab urbe
postea facta esset. Sunt prodigia & cum alienis locis
nascuntur: ut in capitibus statuarum: uel aris: & cum
in arboribus ipsis alienæ. Ficus in lauro nata est cyzici
ante obsidionem. Simili modo trallibus palma in base
Cæsaris dictatoris circa bella ciuilia eius. Necnon &
Romæ in capitolio in capite bis bello persei enata pal
ma uictoriæ triūphosq; portendit: ac tempestatibus pro
strata: eodem loco ficus enata est. M. Messalæ. C. Cæsij
censorum lustro. A quo tempore pudicitiam subuersam
Piso grauis auctor prodidit. Super omnia quæ nunq̃ au
dita sunt: etiam prodigiū in nostro æuo Neronis prin
cipis ruina factum in agro marrucino Vectij Marcelli
e primis equestris ordinis oliueto uniuerso uiam publi
cam transgresso: aruisq; inde econtrario in locum oliue
ti profectis.

De remedijs morborum arborum.

Ca. xxvi.

Vnc expositis arborum morbis: consenta
neum est dicere: & remedia. Ex his quæ
dam sunt communia omnium: quædam pro
pria quarundam. Communia: ablequeatio. accumulatio.

tio : afflari radices : aut cooperiri : riguis dato potu uel
 ablato fimi succo refectis . Putatione leuatis onere . Itē
 succo emisso quibusdam ueluti detractio sanguinis cir-
 cumrasi corticis : uitium extenuatio : & domitura pal-
 mitum . Gemmarum (si frigus retorridas hirtasque fe-
 cerit) repunicatio & quædam politura . Arborum iis
 aliæ magis : aliæ minus gaudent : ueluti cupressus : &
 aquam aspernatur & finum : & circumfossuram ;
 amputationemque : & omnia remedia odit . Quin-
 etiam necatur . Riguis & uites : & punica præcipue
 aluntur . Ficus ipsa arbor riguis alitur . Pomū uero eius
 inarescit . Amygdalæ si colantur : fessione florem amit-
 tunt . Nec insitas circumfodere oportet : priusquam ua-
 lidæ ferre creperint poma . Plurimæ autem amputari si-
 bi uolunt oneroso : ac superuacua : sicut nos unguem &
 capillum . Reciduntur ueteres totæ : ac rursus a stolone
 aliquo resurgunt : sed non omnes : nec nisi quarum na-
 turam pati diximus . Rigua æstiuis uaporibus utilia :
 hyeme inimica : autumno uaria . Et hoc est ex natura so-
 li . Quippe cum uindemiator hispaniarum stagnante
 solo uuas demetat . Cæterū maiore in parte orbis etiam
 pluuia : aut omni aqua seri : & arari non cōuenit . Cir-
 ca canis ortum rigua maxime prosunt : ac ne tunc quia-
 dem nimia : quoniā inebriatis radicibus nocent . Et ætas
 modum temperat . Nouellæ enim minus sitiunt . Deside-
 rant autem maxime rigari . quæ assuevere . Contra siccis
 locis genita non expetunt humorem : nisi necessarium .
 Asperiora uina rigari utique cupiunt . Insulmonēsi ita-
 liæ agro pago fabiano : ubi & arua rigantur : mirum
 quod herbæ aqua illa necantur : fruges aluntur : & ri-
 guis pro sarculo est . In eodem agro bruma : tanto ma-
 gis si nives scateant gelentue : ne frigus uites adurat :

bbb iij

LIBER

circumfundunt riguis: quod ibi tepidare uocant: memorabili natura in amne solo: Sed eadem in astate nix tolerandi rigoris.

De Caprificatione & Stercoratione. Ca. xxvij.

Arbunculi ac rubiginum remedia demonstrabimus uolumine proximo. Interim est & caprifictio quædam in remedijs. Cum macie corticis ex ægritudine astringente se iusto plus uitalia arborum comprimere exactam falcis aciem utraq; manu imprimentes perpetuis incisuris deducunt: ac uelut incutem laxant. Salutare id fuisse argumento sunt dilatae cicatrices: & internato corpore expletæ. Magnaq; ex parte similis hominum medicina & arborum est: quando earum quoq; terebrantur ossa. Amygdalæ ex amaris dulces fiunt si circumfosso stipite: & ab ima parte circumforato defluens pituita astringatur. Et ulmis detrahatur succus inutilis supra terraz foratis usq; ad medullam in senectâ: aut cum alimento nimio abundare sentiuntur. Idem & ficorum turgido cortice incisuris in obliquum leuibus emittitur. Ita fit ne decidant fructus. Pomiferis: quæ germinant: nec ferunt fructum: fissa radice inditur lapis: fertilisq; fiunt. Hoc idem & amygdalis e robore cuneo adactæ. In pyris: sorbisq; e tæda ac cinere: & terra cooperto etiam radices circumcidisse prædest. Vitium luxuriantium: ficorumq; & circumcisis cinerem addidisse. Fici serotinae fiunt: si primæ grossicuz fabæ magnitudinem excessere: detrahantur. Subnascentur enim quæ serius maturescunt. Eadem cum frondere incipiunt: si cacumina rami cuiusq; detrahantur: firmiores fertilioresque fiunt. Nam caprificatione maturata in ea culices nasci: e grossis manifestum est: quoniam cum euoluere non inueniuntur intus grana: quæ in

eos uersa apparet. Exeundi tanta est auiditas: ut plerique; aut pede relicto aut penna pariter erumpant. Est et aliud genus culicū: quos uocāt cētrinas fucis apū similes ignauia: maliciaq; cū pnicie uerorū et utiliū. Interimunt. n. illos atq; ipsi moriūtur. Vexāt et tinea semina ficorū. Cōtra quas remediū in eadē scrobe defodere italicam lentiscū in uersa pte: quae fuerit a cacumine. Vberimas aut ficus rubrica amurra diluta: et cū fimo infusa radicibus frōdere incipientiū facit. Caprificorū laudantur maxime nigra: et in petrosis: qm frumenta plurima habeat. Caprificatio ipa post imbrē. In primis aut cauendum: ne ex remedijs uitia fiant. Qd̄ euenit nimia aut inēpestina medicina. Interlucatio arboribus prodest: sed omniū annorū trucidatio inutilissima. Vitis tē tōnsurā annuā quærit: alternā myrtus: punicea: olea: q̄a celeriter fruticescūt. Ceterae rariū tondentur. Nulla autūno. Ac ne raduntur qd̄ nisi uere putatione. Plagae ad uitalia sunt omnia quaecūq; non supuacua. Similis stercoratio. Gaudent ea: Sed cauēdū est: ne in furore solis admoueat: ne imaturius: ne ualidius q̄ opus sit. Vrit uineas suillū: nisi quinquēnio interposito: p̄ter q̄ si riguis diluatur. Et e coriariorum sordibus: nisi admixta aqua. Itē largius. Iustū existimant in denos pedes quadratos tres modios. Id qd̄ soli natura decernit. Colubino ac suillo plagis quoq; arborū medentur. Si mala punia acida nascantur: ablaqueatis radicibus fīmū suillū adhibent: eo anno uinolenta: proximo dulcia futura. Alij urina hominis aqua mixta riganda censent quater anno: singulis amphoris: aut cacumina spargi uino lasere diluto. Si findatur in arbore: pediculū intorqueri. Ficis utiq; amurram adfundi. Ceteris arboribus ægris fecē uini: aut lupinū circa radices earū seri. Aqua quoque

LIBER

lupini decocti circūfusa pomis pdest. Fici cū uilcanali
bus conuerit: cadent. Remediū est: ut ante stipula hor-
deacea areæ stringātur. Cerasos præcoces facit: cogitq;
maturefcere calx admota radicibus. Et hæc ante oia po-
ma interuel li melius ē: ut quæ relicta sunt grandescāt.

De diuersis medicamentis arborum contra uenena-
ta animalia: & contra formicas: & contra noxia
animalia.

Ca. xxviii.

Vædā poena emēdantur: aut morsu excitātur

q ut palmæ & lentisci. Salis. n. aquis aluntur.

Salis uim & cinis sed leniorem habet. Ideo
ficus aspergiuntur: rurq; ne fiant uermiosæ: neue radi-
ces putrescant. Quin & uitiiū radicibus aquā salsam
iubent affundi: si sint lachrymosæ. Si uero fructus earū
decidant: cinerem aceto aspergi: ipsasq; illini: aut sanda-
rata si putrescat uua. Si uero fertiles nō sunt: aceto acri
subactō cinere rigari atq; oblini. Qd si fructum nō ma-
turent: prius inarescentē: præcisarum ad radices plagas
fibrasq; aceto acri & urina uetusta madesfacere: atque
eo luto obruere: sæpe fodere. Olearū si parum promissere
fructus: nudatas radices hyberno frigori opponūt: eaq;
castigatione pficiunt. Omnia hæc annua cæli ratiōe cō-
stant. Et aliquando serius poscuntur: aliquando celerius
Necnon ignis aliquid prodest: ut arūdini. Ambusta nā
q; densior mitiorq; surgit. Cato & medicamenta quæ-
dam componit: mensuræ quoq; distinctione. Ad maiorū
arborū radices amphoram: ad minorum urnam amurcæ
& aquæ portionem æquam: ablaqueatis prius radici-
bus paulatim affundi iubens. In olea hoc amplius: stra-
mentis antea circumpositis. Item fico. Huius præcipue
ueterem terram adaggerari radicibus: ita futurū ut nō
decidant grossi: maiorq; fecūditas: nec sabra pueniat.

Simili modo ne conuoluolus fiat in uinea: amurcæ con-
gios duos decoctos in crassitudinem mellis: rursusq; cu;
bituminis tertia pte & sulphuris quarta sub diuo coq;
to: ne exardescat sub tecto. Hoc uites circa capita sub bra-
chijs ungi: ita non fore conuoluolum. Quidam contenti
sunt fumo huius mixturæ suffire uineas secundo flatu
continuo triduo. Pleriq; non minus auxilij & alimen-
ti arbitrantur in urina: q̃ Cato in amurcā addita modo
aquæ pari ratione: quoniam per se noceat. Alij uol-
uocem appellant animal prærodens pubescentes uias.
Quod ne accidat: falces cum sint exacutæ fibrina pelle
detergūt: atq; ita putant. Aut sanguine ursino liniri uo-
lunt post putationem easdem. Sunt arborum pestes &
formicæ. Has abigunt rubrica: ac pice liquida perunctis
audicibus. Necnon & pisce suspensio iuxta in unum lo-
cum congregant. Aut lupino trito cu; oleo radices linūt.
Multi & talpas a murcā necant. Contraq; erucas: &
ne mala putrescant: lacertæ uiridis pelle tãgi cacumina
iubēt. Priuatim autem contra erucas ambiri arbores sin-
gulas a muliere incitati mensis nudis pedibus recincta.
Item ne quod animal pastu malefico decerpāt frōdem:
fimo bouum diluto aspergi folia: quotiens imber interue-
niat: quoniā ita abluatur uirus medicaminis: mira quæ-
dam excogitante sollertia humana. Quippe cum auer-
ti carmine grandines credant: pleriq; cuius uerba in se-
rere non equidem serio ausim: quamquam a Catone pro-
dita. Contra luxata membra inungenda harudinū fise-
suræ. Idem arbores religiosas lucosq; succidi permisit sa-
crificio prius facto: cuius rei rationem notionemq; eo-
dem uolumine tradit.

LIBER
CAI PLINII SECVNDI NATVRALIS HI
STORIAE LIBER. XVIII. PROOEMIUM

Quod antiquis Maximum Studium Agriculturae
fuit: & de hortorum singulari diligentia. Ca. l.

EQVITVR NATVRA FRVGVM
hortorumq; ac florum. Quaeq; alia: p
ter arbores: aut frutices benigna tellu
re proueniunt: uel per se tantu; herba
rum immensa contemplatione. si quis
aestimēt uarietatem numerum flores: odoresq; coloresq;
& succos: ac uires earū: quas salutis: aut uoluptatis ho
minum gratia gignit. Qua in parte primum omnium
patrocinari terrae: & adesse cunctorum parenti inuat.
Quamq; inter initia operis defensae. Quoniam tamen
ipsa materia intus accendit: ad reputationem eiusdem
parientis & noxia. Nostris eam criminibus urgemus:
culpamq; nostram illi imputamus. Genuit uenena: sed
quis inuenit illa praeter hominem? Cauere ac refugere
alutibus: ferisq; satis est. Atq; cum in arbores exacuant
limentq; cornua elephanti: & duro saxo rhinocerores
& utroq; apri dentium ficias: sciuntq; ad nocendu; se
preparare animalia. Quod tamen eorum tela sua: exce
pto homine: ueneris tingit? Nos & sagittas unguimus
& ferro ipsi nocentius aliquid damus. Nos & flumi
na inficimus: & rerum naturae elementa. Ipsum quoq;
quo uiuitur: aerem in perniciem uertimus. Neq; est ut
putemus ignorari ea ab animalibus: quae qde; quae pra
pararent contra serpentium dimicationem: quae post
praelium ad medendum excogitarent indicauimus. Nec
ab ullo praeter homine; ueneno pugnatur alieno. Fatea

mur ergo culpam: ne ijs quidem: quæ nascuntur: contem-
 ti. Etenim quando plura eorum genera humana man-
 fiunt. Quid? non & homines quidam; ad uenena nascun-
 tur? Atra hominum ceu serpentium; lingua uibrat: tabes-
 q; animi: contrectata adurit culpantium omnia. Ac di-
 rarum alitum modo: tenebris quoq;: & ipsarum nocti-
 um quieti inuidentium gemitu: quæ sola uox eorum ē:
 ut inauspicatarum animantium uice: obuij quoq; uetent
 agere: aut prodesse uitæ. Nec ullū aliud abhominati spi-
 ritus præmium nouere: q̄ odisse omnia. Verum & i hoc
 eadem naturæ maiestas: tanto plures bonos gēuit ac fru-
 gi: quanto fertilior in ijs: quæ inuuant: aluntq;. Quorum
 æstimatione & gaudio: nos quoq; relictis: christiōi suæ
 istis hominum turbis: pergamus excolere uitam: eoq; cō-
 stantius: quo tpe nobis maior: q̄ famæ gratia expetitur
 Quippe sermo circa rura est: agrestesq; usus. Sed qbus
 uita: honosq; apud priscos maximus fuerit.

Quæ corona primo romæ.

Ca. ij.

Ruorum sacerdotes Romulus in primis insti-
 tuit: seq; duodecimum fratres appellauit. In-
 ter illos ab Acta Laurētia nutrice sua: spicea
 corona: quæ uitta alba colligaretur: in sacerdotio ei pro
 religiosissimo isigni data. Quæ prima apud romanos
 fuit corona: honosq; is nō nisi uitta finitur: & exules
 etiam: aptosq; comitatur. Bina tunc iugera populo ro-
 satis erant: nulliq; maiorem modum attribuit: quos ser-
 uos paulo ante principis Neronis cōtempto: huius spa-
 tij uiridarijs piscinas inuat habere maiores: gratumq; si
 non aliquem & culinas. Numma instituit deos fruge
 colere: & mola salsa supplicare. Atq; (ut auctor est He-
 mi) far torrere: qm̄ tostus; cibo salubrius esset. Id uno
 modo consecutū statuendo non esse parū ad rem diuinā

LIBER

nisi tostū. Is & fornacalia instituit farris torrendi ferias: & æq; religiosas terminis agrorū. Hos. n. deos tūc maxie nouerāt. Seiaq; a serendo: segestā a segetibus appellabāt: quarū simulacra i cyrconidemus. Tertiā ex his noiare sub tecto ē religio. Ac ne degustabāt qdē nouas fruges: aut nina: anteq; sacerdotes primitias libassent.

De iungere: & actu: & legibus circa pecora: & quoties: & quibus temporibus fuit summa utilitas annonæ: & qui agri cultura illustres. Ca. iij.

Vgerū uocabatur: qd uno iugo boū i die exarari potuisset. Actus i quo boves agerētur: cum aratur uno ipetu iusto. Hic erat. cxx. pedū: duplicatusq; i lōgitudinē: iugerū faciebat. Dona amplissima impatorū ac fortiiū ciniū q̄tū q̄s uno die plurimū circūarauisset. Itē quartarij farris aut hemina cōferēte populo. Cognomina ēt priā ide: Pilūni: q̄ pilū pistrinis inuenerunt. Pisones a pisendo. Iā Fabiorū: Lētinorū: Ciceronū: ut q̄s q̄s aliq; optime genus sereret. Iuniorū familiæ bubulcū noiārūt q̄ bubus optime utebatur. Quī & in sacris nihil religiosius cōsarrationis nūculo erat. Neq; nuptæ farreū pferebāt. Agrū male colere: censoriū pbrū indicabatur. Atq; (ut refert Cato) quē uirū bonuz colonū dixissent: amplissime laudasse existimabāt. Hic & locupletes dicebāt: loci hoc est agri plenos. Pecunia ipsa a pecore appellabatur. Etiā nunc in tabulis cēsoriis pascua dicūtur oīa: ex q̄bus populus redditus habet: q̄a diu hoc solū uectigal fuerat. Multatio quoq; nō nisi oniiū: boūq; impēdio dicebatur. Nō mittenda priscarū legū beniuolētia. Cautū quippe est: ne bonē priusq̄ oues noiaret: qui indiceret multā. Ludos boū cā celebrātes: bupetios uocabant. Sernius rex oniiū bonūq; effigie prius æs signauit. Frugē quidem aratro quasitā furtiz nō

ste parauisse: ac secuisse puberi duodecim tabulis capi-
 talis erat. Iussuq; Cereri necari iubebant grauius: q̃
 homicidio conuictum. Impubem p̃toris arbitratu uerbe-
 rari: noxãue: duplionemue decerni. Iam distinctio ho-
 nosq; ciuitatis ipsius nõ aliũde erat. Rusticæ tribus lau-
 datissimæ eorum: qui rura haberent. Urbanæ uero in
 quas transferri ignominia esset desidia probro. Itaque
 quattuor sole erant: a partibus urbis: in quas habitabãt
 Suburrana: palatina: collina: exqlina. Nundinis urbem
 reuisitabãt: & ideo comitia nũdinis haberi nõ licebat
 ne plebs rustica auocaretur. Quies somnusq; in stramẽ-
 tis erat. Gloriã deniq; ipsam a farris honore: adorem
 appellabãt. Equidem etiã uerba prisca significatõis ad-
 miror. Ita. n. est in cõmentarijs p̃otificũ. Augurio cana-
 rio agẽdo dies cõstituatur: prius q̃ frumenta uaginis ex-
 eãt: & ante q̃ in uaginas pueniat. Ergo ijs moribus nõ
 mō sufficiebãt fruges nulla p̃uinciarũ pascẽte italiã:
 uerũ etiã anonæ uilitas icredibilis erat. Mānius Marti-
 us ædilis plebis primũ frumẽtũ populo in modios assib'
 dõauit. Minutius Augurinus: qui Sp. Heliũ coarguerat:
 farris p̃ciũ in trinis nundinis ad assẽm redigit: undeci-
 mus plebei tribunus: qua de cã statua ei extra portam
 trigeminam a populo stipe collata statuta est. Trebius
 in ædilitate assibus populo frumentũ p̃stitit. Quã ob-
 cãm & ei statuæ in capitolio & palatio dicatæ sunt.
 Ipse supremo die populi humeris portatus in rogam ẽ.
 Verũ quo año mater deum aduecta romam est: maiorẽ
 ea æstate factã esse: q̃ antecedentibus annis decem tra-
 dunt. M. V. arro auctor est: cũ. L. Metellus in triumpho
 plurimos duxit elephantos: assibus singulis farris modi-
 os fuisse. Item uini congios: ficique siccæ pondo. xxx.
 olei pondo. x. carnis pondo. xij. Nec e latifundis sin-

LIBER

gulorū cōtingebat arcentiū uicinos. Quippe etiā lege
 Stolonis Licini incluso mō quingentorū iugerū: & ip-
 so sua lege dānato: cuius substituta filij persona amplius
 possideret. luxuriantis id reipu. fuit ista mensura. Ma-
 nij quidem Curiij post triūphos: imensumq; terrarum
 adiectū iperio: nota cōcio est: perniciosum intelligi ciuē
 cui septem iugera non essent satis. Hæc autē mēsurā ple-
 bi post exactos reges assignata est. Quæ nam ergo tan-
 tæ ubertatis cā erat? ipforum tunc manibus iperatorū
 colebantur agri (ut fas est credere) gaudēte terra uome-
 re laureato & triumphali aratore. Siue illi eadem cu-
 ra semina tractabant: qua bella: eademq; diligentia ar-
 ua disponebāt: qua castra: siue honestis manibus omnia
 lætius proueniunt: quoniam & curiosius fiunt. Seren-
 tem inuenerūt dati honores. Serranum: unde cognomē.
 Aranti quattuor sua iugera in uaticano: quæ prata qn-
 tia appellantur. Cincinato uiator attulit dictaturam:
 & quidem (ut tradit Norbanus) nudo plenoq; pulue-
 ris etiamnum ore. Cui uiator: uela corpus inquit: ut pro-
 feram senatos populiq; ro. mandata. Tales tum etiam
 uiatores erant: quibus id ipsum nomen inditum est: sub
 inde ex agris senatum ducesq; accersentibus. At nunc
 eadem illa uincti pedes: damnatæ manus: inscripti uul-
 tus exercent. Non tñ surda tellure: quæ parens appella-
 tur: coliq; dicitur & ipsa honore hic assumpto: ut nūc
 immutata ea: & indigne ferente credatur id fieri. Sed
 nos miramur erga stulorū nō eadē emolumenta eē: quæ
 fuerunt iperatorū. Igitur de cultura agri p̄cipe princi-
 pale fuit & apud exteros. Siq; dem & reges fecere Hie-
 ro: Philometer: Attalus: Archelaus: & duces Xenophō
 & penus etiā Mago. Cui q; dem tantū honorē senatus
 noster attribuit carthagine capta: ut cum regulis afri-

et bibliothecas donaret: unius eius duodeviginti volumina censeret in latinā linguā transferenda: cū. M. Cato praecepta condidisset: pitiscusque linguae punicae dandū negociū. in quo praecessit omnis uir tum clarissimae famillie. D. Syllanus sapientiae cōpositissimae: quos sequeremur praeteximus in hoc uolumine nō ingrate nominando. M. Varronē: qui octogesimū primū uitae annum agens de ea re prodendum putauit.

Ratio de agricultura.

Ca. iij.

Pud romanos multo serior uitū cultura esse coepit. Primoque: ut necesse erat: arua trā coluerunt. Quorū nobis rō nunc tractabitur nūc uulgari mō: uerū ut adhuc fecimus: et uetustis: et postea inuentis omni cura perquisitis: causaque rerum et ratione simul cruta. Dicemus et sydera: syderūque ipsorum terrestria signa dabimus indubitata. Quandoquidē qui adhuc ea diligentius tractauere: quibusuis orationibus potius: quam agricolis scripsisse possunt uideri. Ac primum omnium oraculis maiore ex parte agemus: quae nō in alio uitae genere plura: certiorae sunt. Cur enim nō uideantur oracula a certissimo die: maximeque ueridico usu perfecta? Principiū autē a catone sumemus.

Laus agricolarum: et quae obseruanda in agro parando.

Ca. v.

Optissimi uiri et milites strenuissimi ex agricolis gignuntur: minimeque male cogitantes. Praedium ne cupide emas. In re rustica: opine parcas. In agro emendo: minime. Quod male emptū est semper penitet. Agrū peraturos ante omnia intueri oportet aquarū uim: et uicinū. Singulas magnas interpretationes habet nec dubias. Cato inconterminis hoc amplius aestimari iubet: quo pacto uiuant. in bona est

ccc

LIBER

inquit regione bene nitere. Attilius regulus ille punico bello bis cōsul aiebat: neq; fecūdiſſimis locis in ſalubrē agrū parandū: neq; effectis ſaluberrimū. Salubritas loci nō ſemp incolarū colore detegitur: qm̄ aſſueti in peſtilētib; durāt. Præterea ſunt quædam partibus anni ſalubria. Nihil aut ſalutare eſt: niſi quod toto anno ſalubre. Malus eſt ager: cū quo dñs luctatur. Cato inter prima ſpectari iubet: nō ſolū ſua uirtute ualeat: q̄ dictū eſt poſitione. Vt operariorum copia prope ſit. Oppidumq; ualidū. Vt nauigiorū euectus uel itinerū. Vt bene edificatus: & cultus. In quo falli pleroſq; uideo. Segnitie enī prioris dñi. pro emptore eſſe arbitratur. Nihil eſt damnoſius deſerto agro. Itaq; Cato de bono dño melius emi nec temere cōtēnendā alienā diſciplinā. agroq; ut homini: quāuis quaſtuosus ſit: ſi tamē & ſumptuoſus: nō multū ſupeſſe. Ille in agro quaſtuofiſſimā indicat uitē non fruſtra: quoniā ante oīa de impenſæ ratione cauit. Proxime hortos irriguos: nec id falſo: ſi ſub oppido ſint. Et prata: quæ antiqui parata dixere. Idēq; Cato interrogatus: q̄ eſſet certiffimus quaſtus: reſpōdit: Sic bene paſcat. Qui pximus ſi arat bene: ſumma minimo ī hoc ſpectādo fuit: ut fructus is maxime pbaretur: qui q̄ minimo impēdio cōſtaturus eſſet. Hoc ex locorū occasione aliter alibi decernitur. Eodēq; pertinet: q̄ agricolā uendacē oportere eſſe dixit. Fundū in adoleſcentia cōſerendū ſine cōtatione: edificandū nō niſi conſeio agro. Tunc quoq; cōtanter: optimūq; eſt (ut uulgo dixere) aliena in ſania frui: ſed ita: ut uillarum tutela non ſit oneri. Eum tamen: qui bene habitet ſæpius uentitare in agrum. Frōtemq; domini plus prodeſſe q̄ occipitium: non mentiantur. De uillarum poſitione: & præcepta antiquorum de agro colendo.

Ca. vi.

m Odus hic probatur ut neq; fundus uillā quæ
rat: neq; uilla fundū. Non ut fecerint: iuxta
diuersum: eadē ætate exēplis. L. Luculus. Q.

Scevola. cū uilla sceuolæ fundus careret: uilla Luculi agro. Quo in genere censoria castigatio erat: minus arare: q̄ uerrere. Nec hoc sine arte quadam est. Nouissimus uillā in misinensi posuit. C. Marius. vij. consul: sed peritia castramentandi: sicut cōparatus ei in cæteris etiam Sylla foelix. Quos cæcos fuisse: dicere cōuenit neq; iuxta paludes ponendā esse: neq; aduerso amne. Quāq̄ Homerus oīno e flumine semper ante lucanas auras insalubres uerissime tradit. Spectare in æstuosis locis septemtrionē debet: meridiē in frigidis. In temperatis exoritur equinoctiale. Agri ipsius bonitas: quibus argumētis indicanda sit: quāq̄ de terræ optimo genere differentes abunde dixisse possumus uideri: etiamnum tamen traditas notas subsignabimus Catonis maxie uerbis. Ebulum: uel prunus siluestris: uel rubus: bulbus minutus: trè folium herba pratensis: quercus siluestris pyrus malusque frumentarij soli notæ. Item nigra terra & cinerei coloris. Omnis creta coquit: nisi permacra. Sabulum etiā: nisi id pertenuē est: & multo campestribus magis: q̄ cliuosis respondent eadem. Modum agri in primis seruandum antiqui putauere. Quippe ita censebant: Satius esse minus serere: & melius arare. Quā in sententia & Virgilium fuisse uideo. Verumq; confitentibus: lati fundia prodidere italiam. Iam uero & prouincias sex & semissem domini africæ possidebāt: cum interfecit eos Nero princeps. Non fraudabo magnitudine hac quoque sua. Cn. Pompeium: qui nunquā agrum mercatus est conterminum. Agro empto. domū uendendā inclemēter: atq; non ex utilitate publici sta-

ccc ij

LIBER

tus mago censuit. Hoc exordio præcepta pãdere ingres-
 sus: ut tamẽ appareat assiduitatẽ desideratã ab eo. De-
 hinc peritia uillicorũ in cura hñda est. Multaq; de ijs
 cato præcepit. Nobis satis sit dixisse: q̃ p̃ximũ dño cor-
 de esse debere: & tñ sibi metip̃i nō uideri. Celi rura er-
 gastulis: pessimũ est: ut quicqđ agitur a desperantibus
 Temerariũ uideatur unã uocẽ antiquorũ posuisse: &
 fortassis incredibile penitus æstiment. Nihil minus ex-
 pedire: q̃ agrũ optime colere. L. Tarius Ruffus infima
 naturalĩũ humilitate: consulatũ militari industria me-
 ritus antiquæ alias parsimonix circiter mille sextertĩũ
 liberalitate Diui Augusti congestũ usq; ad detractiõnẽ
 hæredis exhaustit agros in piceno coemendo colendoq;
 in gloriam internitionẽ ergo famẽq; censemus? Immo
 hercule iudicio modũ rerũ omniũ utilissimũ. Bene colo-
 re necessarium est. Optime damnosum. Præter q̃ sobole
 sua: colono aut pascendis. Alioquin dño aliquas messes
 colligere nō expedit: si cõputetur impendĩũ operæ. Nec
 temere oliuã: nec quasdã terras diligẽter colere: sicut in
 sicilia tradũt itaq; decipi aduenas. Quonã igitur mō
 utilissime colũtur agri? ex oraculo scilicet: malis: bonis.
 defendi æquũ est ab auos: q̃ præceptis suis p̃spexere ui-
 tæ. Nam cum dixerant malis: intelligere uoluerẽ uilissi-
 mos. Summũ providentiæ illorũ fuit: ut q̃ minimũ esset
 impendi. Præcipiebant enim ista: qui triũphali denas
 argenti libras in suppellectile crimini dabant: qui mor-
 tuo uilico relinquere uictorias: & reuerti in sua rura
 postulabãt: quorũ prædia colẽda suscipiebat res publi-
 exercitusq; ducebant: senatu illis uilicante. Inde illa re-
 liqua oracula. Nequã agricolam esse: quisquis emeret:
 quod præstare ei fundus posset. Malũ patrẽfamilias:
 quisquis interdũ faceret: quod noctũ posset: nisi tempe

state celi. Peiorem qui pro festis diebus ageret: quod feriatis deberet. Pessimum: qui sereno die sub tecto potius operaretur: quam in agro. Nequeo mihi temperare: quo minus unum exemplum antiquitatis afferam. Ex quo intelligi possit: apud populum etiam de culturis agendi morem fuisse: qualiter defendi soliti sint illi uiri. C. Furius Cresimus e seruitute liberatus: cum in paruo admodum agello largiores multo fructus perciperet: quam ex amplissimis uicinitas. In inuidia magna erat: cum fruges alienas pelliceret ueneficijs. Quamobrem a Sp. Albino curruli die dicta metuens damnationem: cum in suffragium tribus oporteret ire: instrumentum rusticum omne in forum attulit: et adduxit filiam ualidam: atque (ut ait Piso) bene curatam: ac ueritatem: ferramenta egregie facta: graues ligones: uomeres ponderosos: boues saturos. Postea dixit: Ueneficia mea quirites haec sunt: nec possis uobis ostendere: aut in forum adducere lucubrationes: uigiliasque: et sudores. Omnium sententijs absolutus itaque est. Profecto opera: non impensa cultura constat. Et ideo maiores fertilissimum in agro oculum domini esse dixerunt. Reliqua praecepta reddentur suis locis: quae propria singulorum generum erunt. Interim coia quae succurrunt non omitemus. Et in primis Catonis humanissimum: et utilissimum. Id agendum: ut diligant uicini. Causas reddit ille: quas existimamus nulli esse dubias. Inter prima idem cauet: ne familiae sint. Nihil sero faciendum in agricultura omnes censent. Iterumque suo quaque tempore facienda. Et tertio praecepto pretermissa frustra reuocari. De cerra cariota execratio Catonis abunde indicata est. Quamquam predicere non cessat is. Quicquid per asellum fieri potest utilissime constat. Filix biennio moritur: si frondem agere non patiaris. Id efficacissime contingit

ccc iij

LIBER

germinantis ramis baculo decussis. Succus enim ex ipsa defluens necat radices. Aiunt & circa solstitium auulsas non renasci: nec harundine sectas: aut exaratas uomeri harundine imposita. Similiter & harundinem exarari: scilicet uomeri imposita precipiunt. Iuncosus ager uerti pala debet. At in saxoso bidentibus. Fruteta igni optime tolluntur. Humidior agrum fossione cōcidi: atque siccari utilissimum est. Fossas autem retusis locis apertas relinqui. In solutiore terra sepibus firmari. Imbricibus: ac supinis lateribus procubere quasdam occaecari: & in alias dirigi maiores potētioreque: si sit occasio: silice: uel glarea sterni. Ora utrinque lapidibus statuminari: & alio superitegi. Siluæ extirpandæ rationē Democritus perdidit: lupini flore in succo cicutæ uno die macerato: sparsisque radicibus.

De frugum generibus & natura. Ca. vij.

¶ Quoniam præparatus est ager: natura nunc e indicabitur frugum. Sunt autem duo prima earum genera. Frumenta: ut triticum ordeum. Et legumina: ut faba & cicer. Differentia uero notior: quam ut indicari deceat. Frumenti ipsius totidem genera per tempora satum diuisa. Hyberna: quæ circa uergiliarum occasum terra per hyemem nutriuntur: ut triticum: far: ordeum. Aestiva: quæ æstate ante uergiliarum exortum seruntur: ut milium: panicum: sisama: hominum: irio italici dūtaxat ritu. Alioquin in græcia & asia omnia uergiliarum occasu seruntur. Quædam autem utroque tempore in italia. Ex his quedam & tertio: ueris scilicet. Aliqui uerna: milium: panicum: lentem: cicer: alicia: appellant. Semetica autem triticum: hordeum: fabam: napum: rapam. Et in tritici genere pars aliqua pabuli & quadrupedum causa sati: ut farrago. Et in leguminibus: ut uicia. At cōis quadrupedum hominumque usui lupinus. Legumina omnia: singulas habent radices præter fabam: easque surculosas: quia non in mul-

ta diuiduntur. Altissimas autem cicer. Frumenta multis radicanth fibris sine ramis. Erumpit a primo satii hordeum die septimo. Legumina quarto: uel cum tardissime septimo. Faba ad xv. ad xx. Legumina in aegypto tertio die. Ex hordeo alterum caputigrani in radicem exit: alterum in herbam: quæ & prior floret. Radicem crassior pars grani fundit: tenuior florem. Cateris seminibus eadem pars: & radicem & florem. Frumenta hyeme in herba sunt: uerno tempore fastigantur in stipulam: quæ sunt hyberni generis. At milium & panicum in culmen geniculatum & concanum. Sisama uero in ferulaceum. Omnium satorum fructus aut spicis continetur: ut tritici ordeï: muniturq; uallo aristarum quaduplici: aut includitur siliquis: ut leguminum: aut uasculis: ut sisamæ: ac papaueris. Milium ac panicum tantum pro indiuiso & paruis anibus exposita sunt: indefensa quippe membranis continentur. panicum a panniculis dictum: cacumine languido nutante: paulatim extenuato culmo: pene in surculum: prædensis aceruato granis: cum longissime pedali obsimili comæ granum complexæ: quæ simbriato capillo curuatur. Sunt & pannico genera. Mammoso: panno: paruis racemato paniculis: & cacumine gemino. Quin & colore distinguitur: cædido. nigro. ruffo: etiã purpureo. Panis multifarie & e milio fit: e panico rarius. Sed nullum frumento poterosius aut quod coquendo magis crescat. Lx. n. potero panis e modio reducit: modiusq; pultis ex tribus sextariis madidis. Milium itra hos decem annos ex india in italiã inuestum: nigrum colore: amplius grano: harudineum culmo. Adolefcit ad pedes altitudine septem: prægradibus culmis. Lobas uocant: omnium frugum fertilissimum. Ex uno grano terni sextarii gignuntur. Seri debet in humidis. Frumenta quodam in genu tertio spicam accipiunt.

LIBER

piūt cōcipere: Quædā in quarto: sed etiam nū occultā.
 Genicula autem sunt tritico quaterna. Farri sena. Hordeo octona. Sed non ante supradictum geniculorum numerum conceptus est spica. Qui ut spē sui fecerit: quatuor: aut quinque: tardissime diebus florere incipiunt. Totidemq; aut paulo pluribus deflorescunt. Hordeum vero cum tardissime septem. V arro quater nouenis diebus fruges absolui tradit: & mense nono meti. Fabæ in folia exeunt: ac deinde caulem emittunt: nullis distinctis internodijs. Reliqua legumina surculosa sunt. Ex iis ramosa cicer: eruum: lens. Quorumdam caules sparguntur in terram: si non habeant adminiculū: ut pisorū. Quod si non habuere deteriora fiunt. Leguminum uniuersa faba sola. V nus & lupinis. Cæteris ramosus prætenui surculo. Omnibus uero fistulosus. Folium quædam a radice mittunt: quædam a cacumine. Frumentum uero: & hordeum uitiisq; & quicquid in stipula est: in cacumine unum folium habet. Sed hordeo scabra sunt: cæteris læuia. Multiplicia contra fabæ: ciceri: piso. Frumentis folium harundinaceum. Fabæ rotundum: & magnæ leguminum parti. Longiora eruiliæ: & piso. Fasiolis uenosa. Sisamæ & irioni sanguinea. Cadunt folia lupino tantū: & papaueri. Legumina diutius florent: & ex iis eruum ac cicer. Sed diutissime faba. xl. diebus. Nō autem singulis scapi tādū: qm̄ alio deficiente: alius incipit. Nec tota seges sicut frumenti pariter. Siliquantur uero omnia diuersis diebus: & ab ima primum parte paulatim flore subeunte. Frumenta: cum defloruere: crassescunt maturanturq;: cum plurimum diebus. xl. perficiuntur. Item faba: paucissimis cicer. Id enim a semine diebus xl. perficitur. Milium: & panicum: & sisama: & oia æstina quadragita diebus maturantur a flore. Magna

terre: cælique differentia. In ægypto. n. hordeu; sexto a
 satumense: Frumenta septimo metunt. In hellade hor-
 deū. In pelloponneso octauo: & frumenta etiānum tar-
 dius. Grana in stipula crinito textu spicantur. In faba
 leguminibusq; alternis lateribus siliquantur. Fortiora
 hyeme frumenta: legumina in cibo. Tunc frumto plu-
 res. Hordeum maxime nudum: & arinca: sed præcipue
 auena. Calamus altior frumento q̄ hordeo: Arista mor-
 daciior hordeo. in area exteruntur triticū: & siligo: &
 hordeū. Sice & serūtū purā: qualiter mollūtū: q̄a tosta
 nō sunt. E diuerso far: miliū: panicū purgari: nisi tosta
 nō possunt. Itaq; hæc cum suis folliculis serūtū cruda.
 Et far in uaginulis suis seruant ad satū: atque non tor-
 rent. Leuissimum ex ijs hordeum raro excedit. xv. li-
 bras: & faba. xxij. Ponderosius far: magisque etiamnu;
 triticum. Far in ægypto olyra conficitur. Tertiū genus
 spica hoc ibi est. Galliæ quoque suum genus farris de-
 dere: quod illic brance uocant: apud nos sandalam niti-
 dissimi grani. Et alia differentia est: q̄ fere quaternis li-
 bris plus reddit pannis: q̄ far aliud. Populum romanum
 farre tantum e frumento. ccc. ānis usum. Verrius tradi-
 dit. Tritici genera plura quæ fecere gentes. italico nul-
 lum equidem comparauerim candore: ac pondere: quo
 maxime decernitur. Montanis modo cōparetur italiæ
 agris externum. in quo principatum tenuit boetia: de-
 inde sicilia: mox africa. Tertium pondus erat thracio
 syrioque: deinde ægyptia: athletarum cum decreto: quo-
 rum capacitas iumentis similis: quem diximus ordinem
 fecerat. Græcia & pōticū laudauit: quod in italiā nō
 peruenit. Ex omni eodem genere grani prætulit oreun-
 tium: & tragum dignes: & selinuntium argumento
 crassissimi calami: itaque pigui solo hæc genera assigna

LIBER

bat. Leuissimum & maxime mane: seu tenuissimi calami in humidis feri iubebat: quoniam multo egeret alimento. Hæc fuere sententiæ Alexandro magno regnante: cum clarissima fuit græcia atque in toto terrarum orbe potentissima: ita tamen: ut ante mortem eius annis fere centum quadragintaquinque Sophocles poeta in fabula Triptolemo frumentum italicum ante cuncta laudauerit: ad uerbum translata sententiæ.

Et fortunam italiam frumento canescere candido.

Quæ laus peculiaris hodie italico est. Quo magis admiror posteros græcorum nullam mentionem huius fecisse frumenti. Nunc ex ijs generibus: quæ romam inuehuntur leuissimum est gallicum: atque e cheromneso aduectum: quippe non excedunt in modium uicenas libras: si quis granum ipsum ponderet. Adijcit sardium sex libras: alexandrinum & trientes. Hoc est & siculi pondus. Boeticum totam libram addit: africanum & dodrantes. In transpadana Italia scio uicenas quinas libras fariis modios pendere. Circa clusium & sendas. Lex naturæ certa est in quocunque genere: pane militari: tertia portio ad grani pondus accedat. Sicut optimum esse frumentum: quod impactum congium aquæ capiat. Quibusdam generibus per se pondus: sicut balearico: modio tritici: panis pondo triginta reddit. Quibusdam in permixtis: ut cyprio: & alexandrino. uiginti prope libras non excedentibus. Cyprium fuscum est: panem nigrum facit. itaque miscetur alexandrinum candidum redduntque uiginti quinque pondo. Thebaicum libras adijcit. Marina aqua subigi: quod plerique maritimis in locis faciunt occasione lucrandi salis: uilissimum. Non alia de causa oportuniora morbis corpora existunt. Gallie & hispa-

niæ frumento in potum resolutum: quibus diximus generibus: spuma ita concreta pro fermento utitur. Quæ de causa leuior illis: quam cæteris panis est. Differentia est & calami. Crassior quippe melioris est generis. Plurimis tunicis thracium triticum uestitur ob nimia frigora illi plagæ exquisitum. Eadem causa & trimestria inuenit detinentibus terras niuib: quod tertio fere satum mense: ut in reliquo orbe metitur. Totis hoc alpius notum: & hyemalibus prouintijs. Nullus hoc frumento latius. Vnicalamum præterea: nec usque capax: seriturque non nisi tenui terra. Est & bimestre circa thracium finem: quod xl. die quo satum est maturascit: mirumque nulli frumento plus esse ponderis: & furfuribus carere. Vtitur eo & sicilia: & achaia: mōtosius utraq; partibus. Eubœa quoque circa aristum. In tantum fallitur Columella: qui ne trimestris quidem proprium genus existimauerit esse: cum sit antiquissimum Græci trimenon uocant. Tradunt in bactris grana tantæ magnitudinis fieri: ut singula spicas nostras æquēt. Primum ex omnibus frumentis seritur hordeum. Dabimus & dies serendi cuique generi natura singulorum exposita. Hordeum indis satius: & siluestre: ex quo panis apud eos præcipuus. Italici quidem maxime oriza gaudēt: ex qua ptisanam conficiunt: quam relinq̃ mortales ex hordeo. Orizæ quidem folia carnosæ: porro similia: sed latiora. Altitudo cubitalis: flos purpureus: radix gemmæ rotunditatis. Antiquissimum in cibis hordeus: sicut atheniensium ritu: Menandro auctore apparet: & gladiatorum cognomine: qui hordearij uocabantur. Polentam quoque græci non aliunde præferunt. Pluribus fit hæc modis. Græci perfusum aqua hordeum sicant nocte una: ac postero die frigūt:

LIBER

deinde mollis frangunt. Sunt qui uehementius tostum
 rursus exigua aqua aspergant: siccentq; priusq; molant.
 Alij uero uirentibus spicis: decussum hordeū recens pur
 gant: madidūq; in pila tundunt: atq; in corbibus eluūt
 ac siccatum sole: rursus tundunt. & purgatum molūt:
 Quocūq; aut genere præparato: uicenis hordei libris:
 ternas seminis lini: & coriandri: selibras: salisq; aceta=
 bulo: torrentes ante omnia miscēt in mola. Qui diuti=
 us uolunt seruare: cū polline: ac furfuribus suis condunt
 nouis fictilibus. Italia sine pfusione tostū in subtilē for
 mā molit: iſde; additis: atq; etiā milio. Pane ex hordeo
 antiquis usitatū uita damnauit: quadrupedumq; tradi=
 dit refectibus. Ptiſanæ inde usus ualidissimus: saluberr
 musq; tantope probatur. Vnum laudibus eius uolumen
 dicauit Hippocrates clarissimus medicinæ scientiæ. Pti
 ſanæ bonitas præcipua uticensi. In ægypto uero ea est:
 quæ fit ex hordco cui sunt bini anguli. In bocetia &
 africa genus: ex quo fiat hordei: glabrum appellat. Tur
 ranus. Idem olyrā & ory:ā eādē esse existimāt. Pti
 ſanæ conficiendæ uulgata ratio est. Simili modo ex tri
 tici semine tragum fit in cāpania tantum & ægypto.
 Aemylū uero ex tritico ac filigine. Sed optimum ex tri
 mestri. Inuētio eius chio insulæ debetur. & hodie lau
 datissimū inde est: appellatum ab eo q; sine mola fiat.
 Proximū trimestri: quod est minime ponderoso tritico
 Madescit dulci aqua in ligneis uasis: ita ut itegatur: qn
 quies in die mutata. Melius si & in nocte: ita ut miscea
 tur pariter: emolitum priusq; q; acescat. Linteoque aut
 sportis siccātū: tegulæ infunditur illitæ fermento: atque
 ita in sole densatum. Post chium maxime laudatur cre
 ticū: mox ægyptiū. Probatur aut leuitate: & lenore: at=
 q; ut recens sit. Id & Catonis dictū. Apud nos hordei

farina ad medendū utuntur. Mirūq; in usu iumentorū:
ignibus durato: ac postea emollito: offisq; humana ma-
nu dimissis in aluū maiores vires torosq; corporis fieri.
Spicæ quædā binos ordines hñt: quædā plures usq; ad
senos. Grano ipsi aliquot differentiæ: lōgius: leuiusque:
aut breuius: aut rotūdins: candidius: nigrins: vel cui pur-
pura est. Vltio ad polētā cōtra tēpestates cādido maxi-
ma infirmitas. Hordeū frugū oīum mollissimū ē: seri nō
ualet: nisi in sicca & soluta terra: ac nisi læta palea: ex
optimis. Stramēto uero eius nullū cōparatur. Hordeum
ex oī frumēto minime calamitosum: qā tollitur anteq̃
triticū occupet rubigo. Itaq; sapientes agricolæ triticū
cibarijs tm̄ serūt. Hordeū sarculo seri dicūt: p̄p̄ea celerri-
me reddit: fertilissimumq;. Quod in hispania: & car-
thagine aprili mense collectum est: hoc seritur eodem
mense in celtiberia: eodemq; anno bis nascitur. Rapi-
tur omne a prima statim maturitate: festinātius q̃ cæ-
tera. Fragili-n. stipula: & tenuissima palea granū con-
tinetur. Meliorem etiam polentam fieri tradunt: si non
exacta maturitate tollatur.

Non omnia frumenti genera ubiq; nasci & de reli-
quis in oriente generibus.

Ga. viij.

Rumēti gñā nō eadē ubiq; neq; ubi eadē sunt
f iisdē noībus. Vulgatissima: far: qđ ad oreū uete-
res appellauere: siligo: triticū. Hæc plurimis
terris cōmunia. Arīa galliarū p̄pria: copiosa & italiæ
est. In ægypto aut: ac syria: ciliciaq;: & asia: ac græciæ
pte: peculiare: zea: olyra: typhe. Aegyptus similaginem
cōficit e tritico suo nequaq; italica parē. Qui zea utun-
tur: nō hñt far. Est & hæc italiæ: incāpania maxie se-
mēq; appellatur. Hoc debet nomē res p̄clara ut mox do-
cebimus Propter qđ Homerus ζείδιωπος αρουρα δι-

LIBER

xit. Non ut arbitratur aliqui: qm̄ uitam donaret. Amy-
lū quoq; ex ea fit: priore crassius. Hæc sola differentia
ē. Ex omni gñe durissimū far: & contra hyemes firmis-
simum. Patitur frigidissimos locos: & minus subactos:
uel æstuosos: sitientesq;: primus antiquis latio cibus: ma-
gno argumēto i adorea donis: sicuti diximus. Pulce autē
nō pane lōgo tpe uixisse romanos manifestū. Qm̄ inde
& pulmētaria hodieq; dicūtur. Et Ennius antiquissimus
uates obsidionis famē describens offam eripuisse plorā-
tibus liberis patres cōmemorat. Et hodie sacra prisca: at-
q; nataliū pulte fritilla cōficiūtur. uideturq; tam plus
ignota græciæ fuisse: q̄ italiæ polēta. Tritici semine au-
dius nullū est: nec quo plus alimenti trahat. Siliginem
dixerim pprie tritici delicias: cādor est: & sine uirtu-
te: & sine pōdere: cōueniens humidis tractibus: quales
italiæ sunt: & galliæ comatæ. Sed & trāsAlpes in al-
lobrogum tantum aruenorumq; agro pertinax. In cæte-
ris ibi partibus biennio: in triticum transit. Remediū:
ut grauissima quæq; grana eius serantur.

De pistorijs & molitura: & farina. Ca. ix.

Siligine lautissimus panis pistrinarūq; ope-
ra laudatissima. Præcellit in italia: si campa-
na pisis natæ misceatur. Rufior illa: at pisa-
na candidior: ponderosior uero cretacea. Iustum ē e gra-
no campanæ: quam uocant castrata: e modio redire sex-
tarios quattuor siliginis. Vel e gregali sine castratura:
sextarios quinq;. Præterea floris semodium. Et cibarij:
quod secundarium uocant: sextarios quattuor. Furfuris
sextarios totidem. E pisana autē siliginis sextarios qn-
q;. Cætera paria sunt. Clusina arentinaq; etiānū sexta-
rios siliginis assumunt: in reliquis pares. Si uero polli-
uem facere libeat. xvi. pondo panis redeunt. Et cibarij

tria. Furfurum semodium. Molæ discrimine hoc cōstat. Nam quæ sicca moluntur: plus farinæ reddūt. Quæ sal sa aqua sparsa: candidiorem medullam: uerum plus retinēt in fursure. Farinam a farre dictam nomine ipso apparet. Siligineæ farinæ modius gallicæ. xxij. libras pāis reddit. Italicæ duabus: tribus uel amplius: in artoptitio pane. Nam furnaceis binas adiiciunt libras: in quocunq; genere.

De similagine & siligine: & de alijs generibus: & de pistura.

Ca. x.

Imilago ex tritico fit laudatissima. Ex africo iustū est e modijs redire semodios: & pollinis sextarios quinq;. Ita. n. appellant in tritico: quod florem in siligine. Hoc ærariæ officinæ charitariæq; utuntur. Præterea secundarij sextarios quattuor: Furfurumq; tantundem. Panes uero e modio similaginis. cxxij. E floris modio. cxvij. Precium huic annona media in modio farinæ quadraginta asses. Similagini castratæ octonis assibus amplius. Siligini castratæ duplum. Est & alia distinctio. Similago. l. pollin autem xvij. pondo panis reddere uisa tritici. xxx. cum triente: & secundarij panis quinas selibras: totidem cibarij: & furfurum sextarios sex. Siligo nunquam mature/cit pariter: nec ulla segetum minus dilationem patitur propter teneritatem. Iisque quæ maturuere protinus granum dimittentibus: sed minus quam cætera frumenta in stipula periclitatur: quoniam semper rectam habet spicam: nec rorem continet: qui rubiginem faciat. Ex arinca dulcissimus panis: ipsa spissior: quam far: & maior: spica eadem: & ponderosior. Raro modius grani non. xvi. libras implet. Exteritur in græcia difficulter. ob id iumentis dari ab Homero dicta. Hæc enim

LIBER

est: quam uocat olyram. Eadem in ægypto facilis: ferti-
 lisq; far sine arista est. Item siligo excepta ea: quæ laco-
 nica appellatur. Adijciuntur ijs genera: bromos: siligo ex-
 ceptitia: & tragos: externa omnia: ab oriente inuecta:
 orizæ familia. Tiphe & ipsa eiusdem generis: ex qua fit
 in nostro orbe oriza. Apud græcos est & ΗΖΗΑ. Tra-
 duntq; eam ac tiphen: cū sint degeneres: redire ad frum-
 tum: si pistæ serantur: nec protinus: sed tertio anno. Tri-
 tico nihil est fertilius. Hoc. n. natura ei tribuit: quoniam
 eo maxime alat hominem. Vtpote cū e modio si sit aptū
 solum: quale in bizantio africa campo: centeni quingua-
 geni modij reddantur. Misit ex eo loco Diuo Augusto
 procurator eius ex uno grano uix credibile dictū qua-
 dringenta paucis minus germina. Extantq; de ea re epi-
 stolæ. Misit & Neroni similiter. cccxl. stipulas ex uno
 grano. Cum centesimo quidem & leontini siciliæ cam-
 pi fundunt. Alij q; & toto betica: & in primis ægyp-
 tus. Fertilissima tritici genera: ramosum: aut quod cen-
 tigranum uocant. Inuentus est iam & scapus unus cen-
 tum fabis onustus: Aestiuæ frumenta diximus sisamam
 milium: panicum. Sisama ab indis uenit: ex ea & oleū
 conficiunt. Color eius candidus: Huic simile est in asia
 græciaq; erisimum: idemq; erat: nisi pinguius esset: qđ
 apud nos uocant irionem: medicaminibus annumerādū
 potiusq; frugibus. Eiusdem naturæ & horminum: a græ-
 cis dictum: sil. cymino simile: seriturque cum sisama hoc
 & irione. Nullum animal uescitur uirentibus. Pistura
 non omnium facilis. Quippe & hetruria spicam far-
 ris tostipisente pilo præferrato: fistula serrata: & stel-
 la intus denticulata: ut nisi intenti pisant: concidantur
 grana: ferroque frangantur. Maior pars italiæ ruido
 uetitur pilo: rotis etiam: quas aqua uerset obiter: & mo

lat. De ipsa ratione pisendi Magonis proponetur snia
 Tritici ante perfundi aqua multa iubet: postea euelli.
 deinde sole ficcatur: pila repeti. Simili modo hordeum.
 Huius sextarios. xx. spargi duobus sextarijs aquæ. Lentè
 torrere prius: deinde cū fursuribus leniter pisi. Aut ad-
 dito in sextarios. xx. lateris crudi frusto: & harenæ se
 modio. Eruiliã iisdē modis: quibus lentè. Sisamã in cali-
 da maceratã exporrigi. Deinde confricari: frigide im-
 mergi: ut palea fluctuet: iterũq; exporrigi in sole super
 lintea. Quod nisi festinato pagatur: lurido colore mu-
 cescere. Et ipsa autē quæ euallatur: uariã pisturarũ ra-
 tionē hñt. Ahus uocatur: cū per se pisitur. Spica tm̃ auri-
 ficũ ad usus. Si uero in area teritur: cū stipula: palea: ut
 maiore in terrarũ parte: ad pabula iumentorũ. Milij &
 panici & sisamæ appludã uocāt purgamēta: alibi alijs
 noibz. Milio cāpania gaudet præcipue: pulcēq; candi-
 dā ex eo facit. Fit et panis prædulcis. Sarmatarũ quoq;
 gētes ac maxie pulte alūtur: & cruda etiã farina equi-
 no lacte: uel sanguine e cruris uenis admixto. Aethiopes
 non aliã frugē q̃ milij hordeiq; nouere. Panico & gal-
 liæ quædã præcipue aquitania utitur. Sed circūpadana
 italia addita faba: sine qua nihil cōficiunt. Ponticæ gē-
 tes nullũ panico præferūt cibũ. Cætero æstina frumēta
 riguis magis etiã q̃ imbribus gaudent. Milium & pani-
 cū aquis minime: cū in folia exeūt. Vetāt ea inter uites:
 arboresq; frugiferas seri: terrã emacrari hoc satũ existi-
 mantes. De fermentis: & panis faciendi ratio-
 ne: & genera: & quādo primum pistores Romæ: &
 de cribris: & alica.

Ca. xi

Ilij præcipuus ad fermenta usus e musto sub
 m acti in annuũ tps. Simile fit ex tritici ipsius
 fursuribus minutis & optimis: e musto al-

ddd

LIBER

bo' triduo maturato subactis: ac sole siccatis. Inde pā
 stillos in pane faciēdo dilutos: cum similagine seminis
 feruesfaciunt: atq; ita farinae miscent: sic optimū panē
 fieri arbitrantur. Græci in binos semodios farinae satis
 esse besse fermenti constituere. Et hæc quidem genera
 uindemijs tantū fiunt. Quo libeat uero tēpore ex aqua
 hordeoq; bilibres offæ feruenti foco: uel fictili patina
 torrentur cinere: & carbone: usq; dum rubcant. Postea
 ea operiuntur in uasis: donec acescant: hinc fermentum
 diluitur. Cum fieret autē panis hordeaceus eruilæ: aut
 cicerulæ farinae ipse admixtione fermentabatur. Instū
 q; erat duæ libræ in quinq; semodios. Nunc fermentum
 fit ex ipsa farina: quæ subigitur: prius q̄ addatur sal: ad
 pultis modū decocta: & relicta donec acescat. Vulgo ue
 ro nec sufferuere faciūt: sed tantū pridie asseruata ma
 teria utitur. Palāq; natura est acore fermentari: sicut
 & ualidiora esse corpora: quæ fermentato pane alimur
 tur. Quippe cū apud ueteres ponderosissimo cuiq; præ
 cipua tritico salubritas perhibita sit. Panis ipsius uaria
 genera prosequi superuacuum uidetur. Alias ab obsonijs
 appellari: ut ostrearij. Alias a delitijs ut artologani.
 Alias a festinatione ut speusfici. Necnon a coquendi ra
 tione ut furnacei: uel artoptesij: aut in clibanis cocti nō
 pridē etiam e parthis aduecto: quem alij aquaticum uo
 cant: quoniā aqua trahitur a tenui: & spongiosa inani
 tate: alij parthicum. Summa laus siliginis bonitate: &
 cribri tenuitate constat. Quidā ex ouis: aut lacte subi
 gunt. Butiro uero gentes etiam pacatæ ad operis pisto
 rij genera transeunte cura. Dura sua piceno in panis in
 uentione gratia: ex alicæ materia: cū nouē diebus mace
 rata: decimo ad speciem tracta: & subacta uia passæ
 succo est. Ibi postea in furnis ollis indita: quærum pan

tur ibi torrēt. Neq; est ex eo cibus nisi madefacto: quod
 fit lacte maxime mulso. Pistorum romæ non fuerunt ad
 persicum usq; bellū: annis ab urbe condita super quin-
 gentos octoginta. Ipsi panes faciebant quirites: mulie-
 rumq; id opus erat: sicut etiam nunc in pluribus gentiū
 Artoptesiam Plautus appellat in fabula: quam aulula-
 riam scripsit. Magna ob id concertatione eruditorum:
 an is uersus poetæ sit illius: certūq; sit Attei Capitonis
 sentētia. Tostum panem lautioribus coquere solitos: pi-
 storesq; tantum eos: qui far pisebant: nominatos. Nec
 cocos uero habebant in seruitijs: eosq; ex macello condu-
 cebant. Cribrorum genera galliæ setis equorum inuene-
 re: hispaniæ lino excussiora & pollinaria: ægyptus e
 papyro atq; iunco. Sed inter hæc dicatur prima & ali-
 cæ ratio præstantissimæ saluberrimæq; quæ palma fru-
 gum indubitanter italiā contingit. Fit sine dubio &
 in ægypto: sed admodum spernenda. In italia uero plu-
 ribus locis: sicut ueronensi pisanog; agro. In campania
 tamen laudatissimus cāpus est: montibus subiacet nim-
 bos totis quidem xl. millia pass. planicie. Gratia ter-
 ræ eius (ut protinus soli natura dicatur) puluerea sum-
 ma: inferior bibula: & punicis fistulans uice. Mon-
 tium quoq; culpa in bonum cedit. Crebros enim im-
 bres percolat: atq; transmittit: nec dilui: aut madere
 uoluit: propter facilitatem culturæ. Eadem acceptum
 humorem nullis fontibus reddit: sed temperat: & con-
 coquens intra se uice fusi continet. Seritur toto anno:
 panico semel bis farre. Et tamen uere: segetes quæ in-
 terquicere. fundunt rosam: odoratiorem satina: adeo
 terra non cessat parere. Vnde uulgo dictum plus apud
 campanos unguenti: q̄ apud cæteros olei fieri. Quan-
 tum autem uniuersas terras campus circum campa-

ddd ij

LIBER

nus antecedit: tantū ipm pars eius: quæ laboriæ uocan-
 tur: quæ phlegmæ græci appellāt. Finiuntur laboriæ uia
 ab utroq; latere consulari: quæ a puteolis: & quæ a cu-
 mis capnam ducit. Alica fit e zea: quā semē appellau-
 mus. Tunditur granū eius in pila lignea. Nam lapidis
 duricia conteritur. Nobilius: ut notū est: pilo uinctorū
 penali opera. Primori inest pyxis ferrea: excusis inde
 tunicis. Iterū iisdem armamentis nudata conciditur me-
 dulla. Ita fiunt alicæ tria genera minimū: ac secunda-
 rium: grandissimū uero apherema appellant. Nondum
 habet candorē suū: quo præcellunt. Iam tamē alexādri-
 næ pferūtur. Postea mirū dictū: admiscetur creta: quæ
 transit in corpus: colorēq; & teneritatē affert. Inueni-
 tur hæc inter puteolos & neapolim: in colle leucogeo
 appellato. Extatq; Diui Augusti decretū: quo anno ad
 uicena milia neapolitanis pro eo numerari iussit e fi-
 sco suo: coloniā deducens capuā. Adiecitq; causam affe-
 rendi: qm negassent cāpani alicā confici sine eo metal-
 lo posse. In eodē reperitur & sulphur. Emicantq; fon-
 tes oraxi oculorū claritati: & uulnerū medicinæ: den-
 tiūq; firmitati. Alica adulterina fit maxime e zea: q
 in africa degenerat: Latiores eius spicæ: nigrioresq; et
 breui stipula pisunt cū barena: & sic quoq; difficulter
 conterūt utriculos: fitq; dimidia modij mensura. Post-
 eaq; gypsi pars quarta inspergitur: atq; ut coheserit:
 farinario cribro subcernūt. Quæ in eo remansit: exce-
 pitia appellatur: & grādisima est. Rursus quæ trā-
 sit: arctiore cernitur: & secundaria uocatur. Itē cribra-
 ria: quæ simili mō in tertio remansit cribro angustissi-
 mo: & tantū barenas transmittente. Alia ratio ubiq;
 adulterandi. Ex tritico candidissima atq; grandissima
 eligūt grana: & semicocta in ollis: postea arefaciūt so-

le ad initium: rursusq; leniter aspersa molis frangunt. Ex
zea pulchrius q̄ ex tritico sit granū: q̄uis id alicui nitiū
sit. Cādorē aut ei p̄ creta: lactis incocti mixtura cōfert.

De leguminibus.

Ca. xij.

Equitur natura leguminū: inter quæ: maxi-
mus honos fabæ. Quippe ex qua tētatus sit
etiā panis. Lomentū appellatur farina ea: ag-
grauaturq; pondus illa. Et omni legumine. Id uero et
papulo uenalis. Fabæ multiplex usus: omnium quadrupe-
dū gñi: p̄cipue hoī. Frumēto etiā miscetur apud plerasq;
gentes. Et maxime panico: solida: ac delicatius fracta.
Quin Et prisco ritu fabacia suæ religiōis dñs in sacro
est: p̄ualēs pulmentarij cibo: Et hebetare sensus existi-
mata: insomnia quoq; facere. Ob hoc pythagorica snia
dānata. Vel (ut alij tradidere) qm̄ mortuorū aiæ sunt in
ea. Qua de cā parētādo utiq; assumitur. Varro Et ob
hæc flaminē ea nō uesci tradit: qm̄ Et in flore eius litte-
ræ lugubres reperiātur. In eadē peculiaris religio. Nāq;
fabā utiq; e frugibus referre mos est: auspicij cā: quæ iō
referina appellatur. Et auctionibus eā adhiberi lucro-
sum putāt. Sola certa frugū etiā exesa repletur crescēte
luna. Aqua marina alia ne salsa nō p̄coquitur. Seritur
ante uergiliarū occasum leguminū prima: ut antecedat
byemē. Virgilius p̄ uer eā feri iubet circūpadanæ italiæ
ritu. S; maior pars malūt fabalia maturæ satiōis: q̄ tri-
mestrē fructū eius. Nāq; filiquæ: caulesq; gratissimi sūt
pabulo pecori. Aquas in flore maxie cōcupiscit: cū uero
defloruit: exiguas desiderat. Solū in quo sata est latifi-
cat stercoreis uice. Ideo circa macedoniā: thessaliāq; cū
florere incepit: uertūt arua. Nascitur Et sua sponte ple-
risq; in locis: sicut septētrionalis oceani insulis: quas ob
id nostri fabarias appellāt. Itē i mauritania siluestris

ddd iij

LIBER

passim: sed prædura: & quæ percoqui nō possit. Nasci-
tur & in ægypto spinoso caule. Quæ de cā crocodilli
oculis timētes refugiūt. Longitudo scapo quattuor cubi-
torū est. Amplissima crassitudo digiti: octona genicula
hēt: moli calamo. Simile caput papaueri: colore roseo.
In eo fabæ nō supra tricenas. Folia ampla. Fructus ipse
amarus & odore: sed radix p quā lauta: incola-
rū cibis: cruda: & oīno decocta. Harūdinū radicibus si-
milis. Nascitur & in syria ciliciaq; & i thorōe chal-
cidis lach. Ex leguminibus aut nouēbri serūtur lens: &
in græcia pisum. Lens amat solū tenue magis q pingue:
cælū utiq; siccū. Duo gñā eius in ægypto: alterū rotun-
dius: nigrusq; alterū sua figura. Vñ uario usu translatū
est in lētículas nomē. Inuenio apud auctores æquanimi-
tatē fieri nescētibus ea. Pisum in apricis seri debet: fri-
gorū ipatiētissimū. Ideo in italia & in austeriore cælo
nō nisi uerno tpe: terra facili: ac soluta. Ciceris natura
est gini cū salsilagine: ideo solū urit. Nec nisi madefactū
pridie seri debet. Differentiæ plures: magnitudine: figu-
ra: colore: sapore. Est enī arietino capiti simile: unde ita
appellatur. Albū: nigrūq; ē: et colūbinū: qd alij ueneriū
uocāt: candidū: rotūdū: leue. Arietino minus: quod reli-
gio pernigilijs adhibet. Est & cicercula minuti ciceris
inæqualis angulos hñs ueluti pisum. Dulcissimū autem
id quod eruo similimū: firmissq; qd nigrū: & ruffum:
q quod albū. Siliquæ rotūda ciceri: cæterisq; leguminē
longæ: & ad figurā seminis latæ. Piso cylindraciæ. Fa-
siolorū cum ipsis mandūtur granis. Serere eos quæ uelis
terra licet: ab idibus octobris in Calē nouēbris. Legumi-
na cum maturescere cæperint rapienda sunt: quoniam
cito exiliunt: latentq; cum decidere sicut & lupinum.
De rapis: & nāpis amiterminis. Ca. xiiij.

Vanq̃ prius dixisse conueniat de rapis: i trās
 cursu eās attingere nostri: paulo diligentius
 q̃ graci: & ipsi tñ inter hortensia. Si iustus or
 do fiat: a frumento protinus: aut certe faba dicendis.
 Quando alij præstantior usus ab iis non est. Ante om
 nia namq̃ cunctis aialibus nascuntur: nec in nouissimis
 Satiāt ruris alitumquoq̃ genera: magisq̃; si decoqua
 tur aqua. Quadrupedes & fronde earū gaudent. Et ho
 mini nō minore rapaciorū suis horis gratia: q̃ cimarum
 Flacidorū quoq̃; & in borreis enecatorū: uel maiore: q̃
 uirentiū. Ipsa uero durant & in sua terra seruata. Et
 post a passo pene ad alium prouentum: famemq̃ senti
 ri prohibent: a uino: atq̃; messe tertius hic transpadanis
 fructus. Terram non morose eligit: pene ubi nihil aliud
 seri possit. Nebulis: & pruinis: ac frigore ultro aluntur
 amplitudine mirabili. Vidi xl. libras excedentia. In ci
 bis quidem nostris pluribus modis comedantur: durant
 q̃ ad alia sinapis acrimonia domita: etiā coloribus pic
 ta: p̃ter suum: sex alijs: purpureo quoq̃; neq̃; aliud in ci
 bis tingui decet. Genera eorum graci duo prima fecere:
 masculinū fœminumq̃; & ea serendi modo: ex eodē se
 mine. Denfiore. n. satū: mascullescere: itē in terra difficilē
 Semē p̃stātius quo subtilius. Spēs uero oīū tres. Aut. n.
 i latitudinē fūdi: aut i rotūditatē globari. Tertiā spēm
 siluestre appellauere: i lōgitudinē radice p̃currēte: rha
 phāi similitudie: & folio anguloso scabroq̃; succo acri
 Qui circa menses exceptus: oculos purgat: medeturq̃; ca
 ligini: admixto lacte mulierū. Frigore dulciora fieri exi
 stimātur & grādiora. Tepore i folia exeūt. Palma i nur
 sino agro nascētibz. taxatio i libras sestertij singulig
 i penuria bini. Proxīa i algido natis. Napi uero amiter
 mini: quorū eadē fere natura gaudēt æq̃ frigidis. Serūtur
 ddd iij

LIBER

ante Calen. martias: i iugero sextarij quattuor. De
 ligentiores quinto sulco uapum seri iubent: rapam quar
 to: utroq; stercorato. Rapa letiora fieri: si palea semine
 tur. Serere nudum uolunt: praecantem sibi & uicinis se
 rere se. Satus utriq; generi iustus inter duorum numi
 num dies festos Neptuni atq; uulcani. Feruntq; subtili
 obseruatione: quota luna: procedente hyeme: nix prima
 ceciderit: si totidem numinum die intra praedictum tem
 poris spatium serantur: mire prouenire. Seruntur &
 uere in calidis atq; humidis.

De Lupino.

Ca. xiiij.

Vpino cūsus proximus: cum sit & hoi: &
 I quadrupedum generi ungulas habenti cois.
 Remediū eius ne metentes fugiat exiliendo:
 ut ab imbre tollatur. Nec ullius quae seruntur natura as
 sensu terrae mirabilior est. Primū omniū cum sole quot
 tidie circūagitur: horaq; agricolis etiā nubillo demon
 strat. Ter p̄terea floret: Terrā amat: terraq; operiri nō
 uult: Et unū hoc seritur nō aratro: ubi fuerit maxime sa
 bulosa: & sicca: atq; etiā harenosa. Coli utiq; nō uult.
 Tellurem adeo amat: ut quis fruteto solo coniectum in
 ter folia uepresq;: ad terram tamen radice perueniat.
 Pigrescere hoc sattu arua: uineasq; diximus. Itaq; adeo
 non eget fimo: ut optimi uicem representet. Nihil aliud
 nullo impendio constat: ut quod ne serendi quidem gra
 tia opus sit: afferre. protinus seritur ex aruo. Ac ne spar
 gi quidem postulat: decidens sponte. Primumq; omniū
 seritur: nouissimum tollitur. Vtrūq; septembri fere mē
 se: quia si non antecesserit hyemem frigoribus obnoxiiū
 est: impune praeterea iacet: uel derelictum etiā: si non p
 tinus secuti obruant imbres: ab omnibus animalibus
 amaritudine sua tutum. Plerunq; tamē leuis sulco inte

gunt. Ex densior e terra : rubricam maxime amat. Ad
 banc alendam post tertium florem uerti debet: in sabu
 lo post secundū. Cretosa tantū limosaq; odit: & in ijs
 nō puenit. Maceratū calida aqua: homini in cibo ē. Nā
 bouem unū modij singuli satiāt: ualidūq; prāstāt. Quā
 do etiā impositū puerorū uentribus p̄ remedio est. Con
 di in fumo maxime conuenit: quoniam i humido uermi
 culi umbilicū eius in sterilitatem castrant. Si depastū
 sit in fronde: inarari p̄tinus solum opus est.

De uicia & eruo.

Ca. xv.

T uicia pinguescunt arua: nec ipsa agricolis
 e operosa: uno sulco sata: non sarritur: nō ster
 coratur: nec aliud q̄ decocatur. Sationis eius
 tria tpa. Circa occasum arcturi: ut decembri mense pa
 scat. Tunc optime seritur in semen. Aeq; namq; fert de
 pasta. Secunda satio mense ianuarij est: nouissima mar
 tio: ac tum ad frōdem utilissima. Siccitatē ex omnibus:
 quæ seruntur: maxime amat: non aspernatur etiam um
 brosa. Ex semine eius si lecta matura ē palea: cæteris p̄
 fertur. Vitibus p̄ripit succū: lāguescūtq; si i arbutijs se
 ratur. Nec erui op̄osa cura ē. Hoc amplius: q̄ uicia runca
 tur: & ipsum medicāminis uim obtinēs. Quippe per
 eruū Diuū augustū curatū: epistolis ipsius memoria ex
 tat. Sufficiūt sigulis boū iugis modij q̄ni sati. Martio
 mense satū: noxiū esse bubus aiūt. Itē autumnō granedi
 nosum. Innoxium autem fieri primo uere satum.

De fœnogræco: & farragine: & de ocino: & me
 dica: & cytiso.

Ca. xvi.

T sicilia hoc est fœnogræcum scarificatione
 e seritur: non altiore quattuor digitorum sul
 co: quantoq; peius tractatur: tanto prouenit
 melius. Ratū dictū: esse aliquid: cui profit negligētia.

LIBER

Id autē: quod secale atq; farrago appellatur: occari tan-
 tum desiderat. Secale taurini sub alpihus asiam uocant
 teterrimum: & tantum ad arcendam famem utile. fœ-
 cunda sed gracili stipula: nigritia triste: sed pondere p̄-
 cipuum. Admiscetur huic far: ut mitiget amaritudinē
 eius: & tamen sic quoq; ingratissimum uentri est. Na-
 scitur qualicunq; solo: cum centesimo grano. Ipsumque
 pro letamine est. Farrago ex recrementis farris præden-
 sa seritur: admixta aliquando & uicia. Eadem aliquan-
 do in africa fit ex hordeo. Omnia hæc pabularia. Dege-
 nerantq; ex leguminibus: quæ uocatur cracca: in tātum
 columbis grata: ut pastas ea negent illius loci fugitiuas
 fieri. Apud antiquos erat pabuli genus: quod Cato oci-
 num uocat: quo sistebant alium bubus. Id erat e pabu-
 lis segete uiridi desecta: atq; gelaret. Sura Manilius id
 aliter interpretatur: & tradit fabe modios. x. uicia di-
 os: tantundem & eruilæ in iugero: autūno misceri &
 seri solitos. Melius & auena græca: cui non cadit semē
 admixta. Hoc uocitatum ocinum: boum q; causa seri soli-
 tum Varro appellatum a celeritate proueniendi. Medi-
 ca externa etiam græciæ ut a medis aduecta per bella
 persarum: quæ Darius intulit. Sed uel in primis dicēda
 tāta dos eius: ut cum uno satū: ampliusq; tricenis annis
 duret. Similis est trifolio caule: folijsq; geniculata: q̄c-
 quid in caule assurgit in folia contrahitur. Vnu; de ea
 & cytiso uolumen Amphilocus fecit confusum. Solum
 in quo seratur. elapidatum purgatumq;: Subigitur au-
 tumno: mox aratum & occatum integitur crate iterū
 & tertio: quinis diebus interpositis & fimo addito.
 Poscit autem ficcum: succosum: uel rigum: ita præpara-
 tū seritur mēse maio: alias pruinis obnoxia. Opus ē dē-
 sitate seminis oīa occupari: internascentesq; herbas ex-

cludi. Id præstant in iugera modia uicend: immouendū
ne adurat: terraq; protinus integri debet. Si sit humidū
solum: herbosum ne uincitur: & desciscit ī pratū. Ideo
protinus altitudine unciali herbis omnibus liberanda ē
manu potius q̄ sarculo. Secatur incipiēs florere: & quo
tiens refluuit. Id sexties euenit per annos: cui; minimū
quater. In semen maturefcere prohibendū est: quia pa
bulum utilius est usq; ad trimatū. Verno seri debet: libe
rariq; cæteris herbis: ad trimatum marris a solo radi.
Itaq; reliquæ herbæ intereūt sine ipsius dāno: p̄ altitu
dinem radicū. Si euicerint herbæ: remedium unicum ē:
aratio: sēpius uertendo: donec omnes aliæ radices inte
reant. Dari non ad satietate; debet: ne repellere sangui
nem necesse sit: & uiridis utilior est. Arescit surculose:
ac postremo in puluerem inutilem extenuatur. De cyti
so: cui & ipsi principatus datur in pabulis: affatim di
ximus inter frutices. Et nunc frugum omnium natura
peragenda est: cuius in parte de uitij; quoq; dicitur.

De uitij; frugum: & remedijs: & quid in quoq; ter
ræ genere debeat feri. Ca. xvij.

Rinum oīum frumenti uitium auena ē: &
p hordeum in eā degenerat: sicut ipsa frumētū
fit instar. Quippe cū germaniæ populi edāt
eam: neq; alia pulte uiuant. Soli maxime cæliq; humo
re hoc euenit uitij. Sequentem cām habet imbecillitas
seminis: cū diutius retentū est terra: prius q̄ erūpat. Ea
dem est ratio si cariosum fuit: cū sereretur. Prima autem
statim eruptione agnoscitur: ex quo apparet in radice
esse cām. Est & aliud ex uicino auenæ uitij: cū ampli
tudine inchoata granū: sed nondum matura: prius q̄ ro
boretur corpus afflatu noxio cassū: & inane a spica eua
nescit quodam arbortiuo. Venti autem tribus tēpibus no

LIBER

cent frumento: & hordeo. In flore: aut protinus cū de-
 floruerit: uel maturefcere incipientibus. Tunc. n. exinan-
 unt grana. Prioribus caufis nafci prohibent. Nocet &
 fol creber e nube. Nafcuntur & uermiculi in radice: cū
 fementē imbris fecutis incluserit repentinus calor hu-
 morem. Gignūtur & in grano: cū spicæ in pluuijs calor
 inferuefcit. Est & antharis dictus scarabeus pūus fru-
 menta erodens. Omnia ea aīalia cū cibo deficiūt. Oleū:
 pix: adeps contraria feminibus. Cauendūq; ne contacta
 eis tunc ferantur. Imber in herba uilis tantum. Florē
 tibus aut frumento & hordeo nocet. Leguminibus in-
 nocuus: pterq; ciceri. Maturefcencia frumenta imbre læ-
 duntur: & hordeum magis. Nafcitur & herba alba:
 panico fimilis: occupans arua: pecori quoq; mortifera.
 Nā lolium: & tribulum & arduū: lappamq; non mi-
 nus q̄ rubum: inter frugum morbos potius q̄ iter ipfius
 terræ pestes numerauerim. Cæleste frugū: uinearumq;
 malum nullo minus noxium est rubigo. Frequentiffima
 hæc in roscido tractu: conuallibusq; ac pflatū non habē-
 tibus. E diuerso carent ea uentosa: & excelsa. Inter ui-
 tia segetum & luxuria est: cū onerata fertilitate p̄cū-
 bunt. Cōmune autem omnū satorum uitium urica: etiā
 ciceris: cū falfilaginem eius abluendo imber dulcis id fa-
 cit. Est herba quæ cicer enecat: & eruū circūligando se:
 uocatur orobanche. Triticū fimili modo herba. Hordeū;
 festuca quæ uocatur ægilops. Lentē herba securidam: q̄
 græci a fimilitudine pelecini non uocant. Et hæ quidem cō-
 plexu necant. Circa philippos autem aterammum nomi-
 nant in pingui solo herbam: qua faba necatur: ea nō nū-
 q̄ in macro: cum udam quidam uentus afflauerit. Eræ-
 granum minimum est in cortice aculeato. Cum est in
 pane: celerrime uertigines facit. Aiūtq; in asia & græ-

cia balneatores: cum uelint turbam pellere: carbonibus
 id sem ē inijcere. Nascitur & phalāgius in eruo bestio-
 la aranei generis: si hyems aquosa sit. Limaces nascun-
 tur in uitiā: aliquādo e terra cochleā minutā mirū im-
 modum erodentes eam. Et morbi quidem bi sunt. Reme-
 dia eorum: quaecunq; pertinet ad herbas: in sarculo: &
 cū semen iactatur cinere. Quæ uero in semine & circa
 radicē consistunt: pcedente cura cauentur. Vno autē se-
 mina perfusa minus agrotare existimant. Virgilius ni-
 tro & amurā perfundi iubet fabam: sic etiam grande
 scere pmittit. Quidam uero si triduo ante satum urina
 & aqua maceretur: p̄cipue adulescere putant. Ter qui-
 dem sartam modium fractā e modio solidā reddere. Re-
 liqua semina cup̄ssi folijs tussis si misceantur: non esse
 uermiculis obnoxia: nec si interlunio serātur. Multi ad-
 milij remedia: rubetam noctu aruo circumferri iubent:
 priusq; sarriatur: defodiq; in medio inclusam uase ficti-
 li. Ita nec passerem nec uermem nocere: sed eruendā pri-
 usq; metatur: alioquin amarū fieri. Quin & armo tal-
 pæ contacta semina uberiora eē. Democritus succo her-
 bæ quæ appellatur aizōō in tegulis nascens tabulifessuz
 latine sedum: aut digitellum me-
 dicata seri iubet omnia semia. Vulgo uero si dulcedo no-
 ceat: & uermes radicibus inhæreant: remediū ē amur-
 ca pura: ac sine sale spargere: deinde sarrire. Si in articu-
 lum seges ire coeperit: runcare: ne herbæ uincant. Pestez
 a milio: atq; panico: sturnorūz paferum ne agmina scio
 abigi herba: cuius nomen est ignotum: in quattuor āgu-
 lis segetis defossa: mirum dictū: ut omnino nulla auis in-
 tret. Mures abiguntur cinere mustellæ: uel fellis diluto
 & semine sparso: uel decoctarum aqua. Sed redolet ui-
 rus animalium eorum etiam in pane. Ob id felle bubu-

LIBER

lo semina attingi utilius putant. Rubigo quidem maxima segetum pestis: lauri ramis in aruo defixis: transit in earum folia ex aruis. Luxuria segetum castigatur dente pecoris in herba duntaxat: et depascit quidem uel saepius nullam in spica iniuriam sentiunt. Retorsarum uero etiam semel omnino: certum est granum longius fieri: sed inane cassumque ac satum non nasci. Babylone tamen bis secant: tertio depascunt. Alioquin folia tantum fierent: Sic quoque cum quintodecimo scenore messes reddit exilitas soli. Verum diligentioribus cum centesimo quinquagesimo. Neque est curra difficilis. Quam diutissime aquari gaudent: ut prae pinguis et densa ubertas diluatur. Limum autem non inuehunt euphrates: tigris quoque sicut in aegypto nilus. Nec terra ipsa herbas gignit. Uberratis tamen tantae sunt: ut sequente anno: sponte restibilis fiat seges: impressis uestigio seminibus. Quae tanta soli differentia ammonet terrae genera in fruges describere? Igitur Catonis haec sententia est. In agro crasso et lato frumentum seri. Si uero nebulosus sit: idem raphanum: milium: panicum in frigido et aquoso prius serendum: postea in calido. In solo autem rubrico: uel pullo: uel harenoso: si non sit aquosum: lupinum. In cretoso et rubico et aquosiore agro: adonem. In sicco et non herbofo: nec umbroso triticum. In solo ualido fabam. Viciam uero: quae minime aquoso herbidoque: Siliginem et triticum in aperto loco edito: qui sole quae diutissime torreatur. Lentem in fruteto: et rubico: qui non sit herbidus. Hordeum in nouali: et in agro quod restibile possit fieri: trimestre: ubi sementem maturam facere non possit: et cuius crassitudo sit restibilis. Subtilis et illa sententia. Serenda esse ea in tenuiore terra quae non multo indigent succo: ut cytisus et cicer: ex

ceptis leguminibus quæ ueluntur e terra: non subse-
cantur: unde & legumina appellata: quia ita legun-
tur. In pingui autem quæ cibi sunt maioris: ut olus:
triticum: siligo: linum. Sic ergo tenue solum hordeo
dabitur: Minus enim alimenti radix poscit. Lenior
terra: densiorque tritico. In loco humili far: adorem
potius: quam triticum seretur. Temperato & triticū
& hordeum. Colles robustius: sed minus reddunt triti-
cum. Far: & Siligo: & cretosum: & uliginosum so-
lum sortiuntur.

De prodigijs frugum: & arandi di-
sciplina: & uomerum generibus.

Ca. xviij.

St & in frugibus ostentum. Semel (quod eq-
dem inuenerim) accidit. P. Elio. Gn. Corne-
lio cons. quo anno superatus est Hānibal. In
arboribus enim tunc nata produntur frumenta. Et quo-
niam de frugum terræque generibus abunde diximus:
nunc de arandi ratione dicemus: ante omnia ægypti fœ-
licitate commemorata. Nilus ibi coloni uice fungēs ena-
gari incipit (ut diximus) a solstitio: aut noua luna: ac pri-
mo lente: deinde uehementius: q̄ diu in leone sol ē. Mox
pigrescit: in uirginem transgresso: atq; in libra residet.
Si. xij. cubitos non excesserit: fames certa ē: Nec minus
si. xvi. exuperauerit. Tanto enim tardius decedit: quāto
abundantius creuit: & sementem arcet. Vulgo crede-
batur ab eius decessu serere solitos: mox sues impellere
uestigijs semina deprimentes: & in madido solo credo
antiquitus factitatum. Nunc quoq; non multo grauiore
opera: sed tamen inarari certum est: abiecta prius semi-
na in limo digressi amnis: hoc est nouembri mense inci-
piente. postea pauci runcant: quod botanifmon uocant.

LIBER

Reliqua pars: non nisi cū falce arua uisit paulo ante Calen. aprilis. Peragitur autem messis mense maio: stipula nunquam cubitali. Quippe sabulum subest: granumq; limo tantum continetur. Excellētius in thebaidis regionibus frumētum: quam palustribus ægyptijs. Similis ratio: sed foelicitas maior: babyloniae: seleucia euphratæ: atq; tigris restagnantibus: quoniam ibi rigandi modus manu temperatur. Syria quoq; tenui sulco arat: cū multifariam i italia octoni boues ad singulos uomeris anbe lent. In omni quidem parte cultura: sed in hac quidem maxime ualet oraculum illud. Quid quæq; regio patiat tur. Vomerum plura genera. Culter uocatur p̄densam prius: quam præscindatur: terram secans: futurisq; sulcis uestigia præscribens incisuris: quas resupinus in arādo mordeat uomer. Alterum genus est uulgare rostratū uti uectis. Tertium: in solo facili: nec toto porrectum detali: sed exigua cuspide: in rostro latior. Hæc quarto generi: sed exacutior in mucronem fastigata: eodemq; gladio scindens solū. Et acie laterū radices barbarū secās: non pridem inuentū in rhetia. Gallia uero duas addiderunt rotulas: qd̄ genus uocant plāmorati. Cuspis effigiem palæ habet. Serunt ita nō nisi culta terra. Et fere noua. Latitudo uomeris cespites uersat. Semen p̄tinus injiciūt. Cratesq; dentatas suptrahūt. Nec sarrienda sūt hoc modo sata: sed porcellis binis ternisq; sic arāt. Vno iugo bovm censerī anno: facilis soli quadragena iugera: difficilis tricena: iustum est.

De temporibus arandi: Et iunctione bovm.

Ca. xix.

N arando magnopere seruandum est Catois
i oraculum. Quid est primum? Agrū bene colere. Quid secundum? Bene arare. Quid ter-

tium? stercore. Sulco ne ares. Tempestine ares. Tepi-
 dioribus locis a bruma pscindi arua oportet: at frigi-
 dioribus ab æquinoctio uerno. Et maturius sicca regio-
 ne q̄ humida: Maturius densa terra q̄ soluta: pingui q̄
 macra. Vbi sicca & graves æstates: terra cretosa: aut
 gracilis: Vtilius inter solstitiū & autūni æquinoctiū
 aratur. Vbi leues æstus frequentes imbres pingue: her-
 bosumq; solum: ibi melius caloribus. Altum & graue
 solum: etiā hyeme moueri placet. Tenue ualde & ari-
 dum paulo ante sationis tempus. Sunt & hic sue leges
 Lutosam terrā ne tangito. V i omni arato. Prius q̄ ares
 proscindito. Hoc utilitatē habet: q̄ in uerso cespice her-
 barum rices necantur. Quidā utiq; ab æquinoctio uer-
 ne proscindi uolunt: quodq; uere semel aratū est: a tem-
 poris argumento: uerna actum uocatur. Hoc in nouali
 atq; requieto necessarium est. Nouale est: quod alternis
 annis feritur. Araturos boues q̄ artissime iungi opor-
 tet: ut capitibus sublati arent. Sic minime colla conti-
 dunt. Si inter arbores uitesq; aretur: si scellis capistrari
 ne germinum tenera præcerpant. Securiculam insitiuā
 pendere: q̄ intercidantur radices. Hoc melius: q̄ cōuelli
 aratro: bouesq; luctari. In arando uersum peragi: nec
 strigare in actu spiritus. Iustū est proscindi sulco do-
 drantali: ugerum uno die: iterari sesquiingerū: si sit faci-
 litas soli. Si minus proscindi semissem: iterari assen-
 Quando & animalium labori natura leges statuit.
 Omne aruum rectis sulcis: mox & obliquis subigi de-
 bet. In collibus: transuerso tantū monte aratur: sed mo-
 do in superiora: modo in inferiora rostrante uomere.
 Tantūq; est laboris homini: ut etiā boum uice funga-
 tur. Certe sine hoc animali montanæ gentes sarculis
 arant. Arator nisi incuruus: præuaticatur. Inde transla-

LIBER

tum hoc crimen in forum. Ibi itaq; caueatur: ubi inueni-
tum est. Purget uomerem subinde stimulus cuspidatus
nulla. Scamna inter duos sulcos cruda ne relinquuntur
glebæ ne exultent. Male aratur aruum: quod satis fru-
gibus occandum est. Id demum recte subactum erit: ubi
non intelligetur utro uomer ierit. In usu est: & colli-
cias interponere: si ita locus poscat: ampliore
sulco: quæ in fossas aquam deducant.

De occando: & quodam arationis genere: & ite-
ratione: & refectione. Ca. xx.

Ratione per transuersum iterata: occatio se-
4 quitur: ubi res poscit: crate uel rastro: & sa-
to semine: iteratio. Hoc quoq; ubi consuetudo
patitur crate dentata: uel tabula aratro adnexa: quod
uocant lerare: operientes semina. Vnde primū appella-
ta deliratio est. Quarto seri sulco Virgilius existima-
tur uoluisse: cum dixit optimā esse segetē: quæ bis solē
bis frigora sensisset. Spissius solū sicut plerūq; in italia
quinto sulco seri melius est: in thusis uero nono. At fas-
bam: & uiciā non proscisso serere sine dāno: compen-
dium operæ est. Non omittemus unam etiā arati-
onem: in transpadana italia bellorū iniuria excogi-
tatam. Salassi cum subiectos alpihus depopularentur
agros: pannicum miliumq; iam excrescens tentauere.
Postq̃ respuebat natura inararūt. At illæ messes dupli-
catæ docuere: qđ nunc uocāt artrare: id est aratrare (ut
credo) tunc dictū. Hoc fit uel incipiente culmo: uel tū si iā
aut bina ternae emisserit folia. Nec recēs subtrahemus
exemplū in treuerio agro tertico ante hunc annū cōper-
tū: Nā cū hyeme prægellida captæ segetes essent: reseue-
rūt: resarriētes cāpos mense martio uberrimasq; messes
habuerūt. Nūc reliqua cultura tradetur per gñā frugū.

De cultura terræ.

Ca. xxi.

Iliginē: far: triticū: semē: hordeū occato: sarri
 s to: rucato: quibus dictū erit diebus. Singulæ
 operæ cuiusq; generi in iugero sufficient. Sar
 culatio induratā hyberno rigore soli tristitiā laxat tē
 poribus uernis: nouosq; soles admittit. Qui sarriet: ca
 ueat ne frumenti radices suffodiat. Triticū: hordeū: se
 men: fabā bis sarrire: melius. Rucatio cū seges in articu
 lo est: euulsis inutilibus herbis frugū radicē nindicat: se
 getēq; discernit a cespite. Leguminū cicer eadē: quæ far
 desiderat. Faba rucari nō gestit: qm̄ euincit herbas. Lu
 pinū rucatur tm̄. Miliiū panicū occatur: & sarritur: nō
 iteratur: nō rucatur: sicilia: & fasioli occātur tm̄. Sunt
 genera terræ: quarū ubertas pectinari segetē in herba co
 gat. Cratis & hoc genus dētatis stilis ferreis. Eadēq;
 nihilominus & depascuntur. Quæ depasta sunt: sarcu
 lo iterū excitari necessariū. At in bactris: africa cyrene:
 oīa hæc supflua. Quæ fecit indulgētia cæli: & a semen
 te nō nisi nonis mēsis in arēā redeūt: qā siccitas coer
 cet herbas: fruges nocturno tactas rore nutriend. Virgi
 lius alternis cessare arua suadet: & hoc (si patiātur ru
 ris spatia) utilissimū pculdubio est. Qd̄ si neget cōdi
 tio: far serēdū: uñ lupinū: aut uicia: aut faba sublata sint
 & q̄ terrā faciāt lætiorē. In primisq; et hoc notādū: q̄
 dā ppter alia seri obiter: sed parū puenire priori dixi
 mus uolūtie: ne eadē sæpius dicātur. Plurimū enī refert
 soli cuiusq; rō. Exēpla diuersarū: & de summa ferti
 litate: et biferæ uite: et aquarū differētia. Ca. xxij.

Inuitas africa in medijs sita harenis: syrtis pe
 tentibus leptin: quæ magna uocatur. Taca
 pe foelici super omne miraculum riguo solo:
 ternis fere milibus passu. in omnē partē. Fons abūdat

eee ij

LIBER

largus quidam: sed certis horarum spatijs dispensatus inter incolas. Palmae ibi praegrandi subditur olea: huic ficus: fico punica: illi uitis: sub uite seritur frumentum: mox legumen: demum olus: omnia eodem anno: omniaque aliena umbra aluntur. Quaterna cubita eius soli in quadratum: nec ut a porrectis metiatur digitis: sed in pugnū contractis: quaternis denarijs uenūdatur. Super omnia est: biferam uitem bis anno uindemiare. Et nisi multiplici partu exinaniatur ubertas: pareat luxuria singuli fructus. Nunc uero toto anno metitur aliquid. Constatque fertilitati non occurrere homines. Aquarum quoque differentia magna riguis est. In narbonensi provincia nobilis fons orge nomine est. In eo herba nascitur in tantum expetita bubus: ut mersis capitibus totis eas quarant uiribus. Sed illas in aqua nascentes: certum est non nisi imbribus ali. Ergo quisque suam terram aquamque nouerit.

De qualitate terrae: et stercoratione. Ca. xxiiij.

I fuerit illa terra quam appellauimus tenera: poterit sublato hordeo: miliū seri: eo condito raphanus: ijs sublatis hordeum uel triticum: sicut in campania. Satisque talis terra aratur: cum seritur. Alius ordo: ut ibi adonem fuerit: cesset quattuor mensibus hybernis: et uernam fabam recipiat: aut ante hyemale: ne cesset. Necnon minus pinguis alternari potest ita: si frumento sublato legumen tertio seratur. Gracilior et in annum tertium cesset. Frumentum quidam seri uetant: nisi in ea: quae proximo anno quieuerit. Maximam huius loci partem stercorationis obtinet ratio: de qua et priore diximus uolumine. Hoc tantum unum in confesso est: nisi stercorato seri non oportere: quod et hic leges sint propriae. Miliū: panicum: rapa: napus nisi in stercoratione non serantur. Non stercorato frumentum:

potius q̄ hordeum serito. Item in noualibus tametsi in illis fabam seri nolunt: eandem ubicunq; q̄ recētissime stercoreto solo: Autumno aliquid saturus septembri mē se finum inaret post imbrem. Vtiq; si uerno erit saturus: per hyemem finum disponat. Iustū est uehes. xvij. iugero tribui. Dispergere autem prius q̄ arescat: aut iactato semine. Si hæc omīssa sit stercoreatio: sequens ē prius q̄ serat ante puluerem. Quod ut hanc quoq; curā de terminemus: iustum ē singulas uehes finī denario ire: in singulas pecudes minores: in maiores denas: nisi hic male subtrauisse pecori colonum appareat. Sūt qui optime stercoreari putent sub diuo retibus inclusa pecori manfione. Ager si nō stercoreatur: alget. Si nimium stercoreatus est: aduritur. Satiūsq; est id sæpe: q̄ supramodū facere. Quo calidius solum est: eo minus addi stercoreis: ratio est:

De Bonitate seminum: & disciplina seminādi: & quantum ex quoq; genere frumenti in iugero serendum: & temporibus serendi. Ca. xxiiij.

Emen optimum anniculum: bimum deterius trimū: pessimum: ultra sterile. Et in imo omnium definita genere ratio est. Quod ī ima aræ subsedit: ad semen reseruandum est. Id. n. optimū qm̄ grauissimum. Neq; alio modo utilius dispergitur. Quæ spica per interualla semina habebit: abiicietur. Optimum est granum: quod rubet: & dentibus fractū eundem habet colorem. Deterius: cui plus intus albi est. Certum terras alias plus seminis recipere: alias minus. Religiosumq; inde primum colonis augurium: cum auidius accipiat esurire creditur: & comesse semen. Satōnem locis humidis celerius fieri ratio est: ne semen imbre putrescat. Siccis ferius: ut pluuiæ sequantur: ne diu

eee iij

LIBER

iaces atq; nō cōcipiēs euanescat. Itēq; festinata satione
dēsūm spargi semē: qā tarde cōcipiat: serotina rarū: qā
densitate nimia necetur. Artis quoq; cuiusdā est equali
ter spargere. Manus utiq; congruere debet cum gradu:
semperq; cum dextro pede. Fit quoq; quorundam occul
ta ratione: q̄ sors genialis atq; fœcūda est. Non trans
ferendum est ex frigidis locis semen in calida: neq; ex
præcocibus in serotina: nihilq; in contrarium præcipe
re quadam falsa diligentia. Serere in iugero temperati
soli: iustum est tritici: aut filiginis modios. v. farris:
aut seminis: quod frumenti genus ita appellamus. x.
hordei. vi. fabæ quintā partem amplius: q̄ tritici. Vi
ciæ. xij. Ciceris & cicerculæ: & pisi. iij. lupini. x. Len
tis. iij. Sed hanc cū fimo arido seri uolūt. Erui. vi. Sicilie
vi. fastolorū. iij. pabuli. xx. millij panici sextarios quat
tuor. Pingui solo plus: gracili minus. Est & alia distin
ctio. In denso aut cretoso: aut uliginoso solo tritici: aut
filiginis modios. vi. In soluta terra: & nuda & sicca
& leta quattuor. Macies enim soli maior: nisi rarū cul
mum habeat: spicā minutā facit: & inanē. Pingua ar
ua ex una seminis radice: fruticē numerosum fundunt:
densamq; segetē e raro semine emittūt. Ergo inter quat
tuor & sex modios: p̄ natura soli: alij quinq; nō minus
seri: pluresue præcipiunt. Item in consito: aut clioso:
aut macro. Huc pertinet oraculum illud magnopere
custodiendum: segetem ne defruges. Adiecit his Accius
in praxidico: ut sereretur: cū luna esse ī ariete: geminis:
leone: libra: aquario. Zoroastres sole. xij. partes scorpio
nis transgresso: cum luna esset in tauro. Sequitur huc
dilata: & maxima indigens cura: de tempore fruges
serendi quæstio: magnaq; ex parte ratione syderum
connexa. Quāobrē snias oīum in primis ad id pertinē.

tes exponemus. Hesiodus: q̄ princeps oīum de agricultura
p̄cepit: unū tps serēdi tradidit: ad uergiliarū occasū. Scri
bebat. n. i boetia helladis: ubi ita seri diximus. Inter di
ligētissimos cōuenit: ut i alitū quadrupedūq̄ genitura:
eē quosdā ad cōceptū ipetus terræ. Hos graci ita definiūt
cū sit calida & hūida. Virg. triticū & far ad uergilia
rū occasum seri iubet: hordeū inter æquinoctiū autumnī
& brumam. Vitiam uero: fasilos: & lentem boote oc
cidente. Quo fit: ut horum syderum: aliorumq̄ exortus
& occasus dirigendi sint in suos dies. Sunt qui & an
te uergiliarum occasum seri iubeant: dumtaxat in arida
terra: calidisq̄ provincijs. Custodiri. n. semen: corrumpē
te humore: & a proximo imbre uno die erumpere. Alij
statim ab occasu uergiliarum sequi imbres a septimo fe
re die. Aliqui in frigidis ab æquinoctio autumnī: in cali
dis serius: ne ante hyemem luxurient. Inter omnes autē
conuenit: circa brumam serendum non esse magno argu
mento: quoniam hyberna semina cum ante brumam sa
ta sint: septimo die erumpant: si post brumam: uix. xl.
Sunt qui properent: atq̄ ita pronuncient: festinatam se
mentem sēpe decipere: seretina semper. E contrario
alij uel uere potius serendum q̄ male in autumnno. Atq̄
ubi fuerit necesse inter faonium & uernum æquinoc
tium. Quidam omīssa cælesti cura: ut inutiles tēporibus
definiunt. Vere linum: & auena: & papauer: atq̄ uti
nūc etiā trāspadani seruāt: usq̄ i quinquatribus fabā.
Saliginē nouēbri mēse. far septēbri extremo: usq̄ i idus
octobris. Alij post hūc diē i Cal. nouēb: ita his nulla natu
ræ cura ē: illis nimia: Et iō cæca subtilitas cū resiter ru
sticos geratur litterarūq̄ exptes nō mō syderū. Et cōfite
dū ē cælo maxie ostare ea. Quippe Vir. iubete p̄disci uē
tos añ oīa: ac syderū mores. Neq̄ aliter q̄ nauigantibus.

eee iiij

LIBER

seruari. Spes ardua & immensa: misceri posse celestē diuinitatem imperitiā. Sed contemplanda tamen grandi uitæ emolumento. Prius tamen syderalis difficultas: quam sensere etiam periti: subicienda contemplationi est. Quo deinde letior mens discedat a cælo: & facta sentiat: quæ futura prænosci non possunt.

Digestio syderum in noctes & dies. Ca. xxv.

Rimum omnium dierum ipsorum anni: solis
 p q̄ motus: prope inexplicabilis ratio est. Ad
 cccxvi. adiiciunt etiamnum intercalarios dies
 noctisq; quadrantes. Ita fit ut tradi non possint certa sydera tempora. Accedit confessa rerum obscuritas: nūc precurrente: nec paucis diebus: tempestatum significatōne: quod prochemasin græci uocant: nunc post ueniēte: quod epichemasin. Et plerunq; alias citius: alias tardius celi effectū ad terram deciduo. Vnde uulgo: serenitate reddita: confectum sydus audimus. Præterea cū omnia hæc statis syderibus: cæloq; affixis constent: interueniunt motus stellarum grandines: imbres: & ipsi non leui effectū ut docuimus turbantq; conceptæ spei ordinem. Idq; ne nobis tantum putemus accidere: & reliqua fallit animalia: sagaciora circa hoc ut uita eorum constet: astinasq; alites præpostere: aut præpropere rigore: nec ante hybernos astus. Ideo Virgilius errantē quoq; syderum rationem ediscendā p̄cepit: ammonens obseruandū frigida Saturni stellæ transitū. Sūt qui certissimū ueris indicium arbitretur ob infirmitatē animalis: papilionis prouentū. Ideo ipso anno cū cōmentaremur hæc. notatū ē: prouentū eorū ter repetito frigore extinctum: aduenasq; uolucres ad vi. Calen. Februarij spes ueris attulisse: mox sauiissima hyeme conflātatas. Res anceps: primum omnium a cælo peti legem. Deinde eā, q̄

gumentis esse quarendam. Super omnia est mundi con-
uexitas: terrarumq; globi differentia: eodem sydere alio
tempore alijs aperiente se gentibus. Quo fit: ut eā eius
non ijsdem diebus ubiq; ualeat. Addidere difficultatem
¶ auctores: diuersis in locis observando: mox etiam in
ijsdem diuersa prodendo. Tres aut; fuisse sectæ: chaldæa:
ægyptia: græca. His addit apud nos quartam Cæsar di-
ftator: annos ad solis cursum redigēs singulos: Sofigene
perito scientiæ eius adhibito. Et eā ipsa ratio postea cō-
perto errore: correctā est. Ita ut. xij. annis continuis nō
intercalaretur: quia cœperat sydera annus morari: qui
prius antecederat. Et Sofigenes ipse tribus cōmentatio-
nibus (q̃q̃ diligentior esset cæteris) nō cessauit tamē ad
dubitare ipse semet corrigendo. Auctores prodidere ea:
quæ præteximus uolumini huic: raro illius sententia
cum alio congruente. Minus hoc in reliquis mirū: quos
diuersi excusauere tractus. Eorum quī in eadem regione
dissidere unam discordiam ponemus: exempli gratia.
Occasum uergiliarum matutinum Hesiodus (nā huius
quoq; nomie extat astrologia) tradidit fieri: cum æqui-
noctium autumnū conficeretur. Thales. xxv. die ab æq̃-
noctio. Anaximander. xxix. Eudemon. xlviij. Nos seque-
mur obseruationem Cæsaris: maximeq; hæc erit italiæ
ratio. Dicemus tamē ¶ aliorum placita. Id quoniam
non unius terræ: sed totius naturæ interpretes sumus: nō
auctoribus positis: id enim uerboſum est: sed regionibus
ut legentes tantum meminerit: breuitatis gratia. Cum
attica nominata fuerit simul intelligere cycladas insu-
las. Cum macedonia magnesiā: thraciā. Cum ægyp-
tus phœnicem: cyprum: ciliciā. Cum boœtia locridem
phocidem: ¶ finitimos semper tractus. Cum helleſpō-
tus: chersonnesum: ¶ continentia usq; atho montem.

LIBER

Cum ionia: asiam: & insulas asiae. Cum peloponnesus: achaiam: & ad hesperum iacentes terras. Chaldaei: assiriam & babyloniam demonstrabunt. Africam: hispaniam: galias sileri non erit mirum. Nemo enim obseruauit in ijs: qui syderum proderet exortus. nō tñ difficultate ratione dinoscuntur in illis quoq; terris digestionem circularū: q̄ in sexto uolumine fecimus: quā cognitio celi non gentium mō: uerum urbū quoq; singularū intelligitur: nota ex ijs terris quas noīauimus: sumpta cōnexitate circuli p̄tinentis ad quas q̄sq; quæret: & terras ad earū syderū exortus: p̄ oīum circularū pares umbras. Indicandū & illud tēpestates ipsas ardores suos habere quadrinis annis. Et easdē nō magna differentia reuerti ratione solis: octonis uero augeri easdē: cētesima reuoluentē se luna. Omnis aut̄ rō obseruata ē tribus modis: exortu syderū: occasuq; & ipsorum tēporū cardinibus. Exortus occasusq; binis modis intelliguntur. Aut. n. aduētū solis occultantur stellæ: & conspici desinūt: aut eiusdē abscessu proferunt se in emersum. Hoc melius: q̄ exortū consuetudo dixisset: & illud occultationem potius q̄ occasum. Alio modo quo die incipiunt apparere: uel desinūt oriētē sole: uel occidentē: matutini uespertiniue cognominati: prout alterutris eorum mane uel crepusculo contingit. Dodrantes horarum: cum minimum: interualla ea desiderant ante solis ortum: uel post occasum: ut aspici possint. Præterea bis quædam exoriuntur & occidunt. Omnisq; sermo de his est stellis: quas adhaerere celo diximus. Cardo temporum: quadripartita anni distinctione constat. Per incrementa lucis augetur hoc a bruma: & æquatur noctibus: uerno æquinoctio in diebus. xc. tribus horis. Deinde superat noctes ad solstitium diebus. xciiij. horis. xij. usq; ad æquinoctiū autumni. Et

tū aquata die procedit ex eo ad brumā diebus. lxxxix.
horis tribus. Horæ tunc in omni accessione æquinoctia-
les: non cuiuscunq; diei significantur: omnesq; eæ diffe-
rentiæ fiunt in octauis partibus singulorum. Bruma a
pricorni ad octauo Calen. ianuarij fere. Aequinoctium
uernum: arietis. Solstitium: cancri: Alterumq; æquino-
ctium libre. Qui & ipsi dies raro non aliquos tempe-
statum significatus habent. Rursus hi cardines singulis
etiānum articulis temporum diuiduntur: per media
omnes dierum spacia. Quoniam inter solstitium &
æquinoctium autumnū fidiculæ occasus qui autumnum
inchoat dies. xlvj. At ab æquinoctio eo ad brumam uer-
giliarum matutinus occasus hyemem: dies. xliij. inter
brumam & æquinoctium dies. xlv. Flatus fauonij uer-
num tempus. Ab æquinoctio uerno initium æstatis dies
xlvij. uergiliarū exortus matutinus. Nos incipiemus a
semētibus frumētī: hoc est uergiliarum occasu matutino
Nec deinde paruorū syderum mentione: cōcidenda rō ē:
& difficultas rerū augenda: cū sydus uehemens orionis
ijsdem diebus longo decedat spacio. Sementibus tēpora
pleriq; præsunt: & ab. xi. die autumnalis æquinoctij
fruges serūt: adueniēte coronæ: exortu continuis diebus
certo ppe imbriū pmissu. Xonophon nō ante q̄ deus si-
gnū dederit. Hoc Cicero nouēbris imbre fieri interpreta-
tus est: cū sit uera rō nō prius serendi: q̄ folia coeperint
decidere. Hoc ipso uergiliarū occasu fieri putant. Aliqui
ad. iij. idus nouēbris: ut diximus seruāt quoniā id sydus
etiā uestis iſtitoris est: & est in cælo notatu facillimū.
Ergo ex occasu eius de hyeme augurantur: qbus est cura
negociatoris insidiandi auaritiæ. Nubilo occasu pluuio-
sam hyemem denunciat: statimq; augent lacernarum
precia. Sereno asperam: & reliquarum uestiū accēdūt.

LIBER

Sed ille indocilis cæli agricola hoc signum habeat inter
 suos nepres: humumq; suam aspiciens: cum folia uiderit
 decidua. Sic indicatur anni temperies: alibi tardius: ali-
 bi maturius. Ita. n. sentitur: ut cæli lociq; efficit natura
 idq; in hac rōne præcellit: quod eadem & in mūdo pu-
 blica est: & unicuiq; loco peculiaris. Miretur hoc qui
 non meminerit ipso brumali die pulegium in carnarijs
 florere: adeo nihil esse occultum natura uoluit. Et seren-
 di igitur hoc signum dedit. Hæc est uera interpretatio
 argumentum naturæ secus afferens. Quippe se & ter-
 ra peti suadet: promittitq; quandam stercoris uicē: &
 contra rigores terram: satiusq; operiri a se nunciat: &
 monet festinari. Varro in fabæ utiq; satu: hanc obserua-
 tionem custodiri præcipit. Alij plena luna serendā. Lē-
 tem uero a. xxv. ad. xxx. Vitiam quoq; eiusdem lunæ die-
 bus. Ita demum sine linacibus fore. Quidā pabuli cau-
 sa sic seri iubent: seminis autem uere. Est & alia mani-
 festior ratio: mirabiliore naturæ prudentia. In qua Ci-
 ceronis sententiam ipsius uerbis subsignabimus.
 Iam uero semper uiridis: semperq; grauata.
 Lentiscus triplici solita est grandescere sætu.
 Ter fruges fondens: tria tempora monstrat arandi.
 Ex his unum hoc erit idem & lino: & papaueri serē-
 do. Cato de papauere ita tradit. Virgas & sarmentā: quæ
 tibi in satione superant in segete comburito. Vbi eas cō-
 buiseris: ibi papauer serito siluestre: quod in miro usu ē
 melle decoctum ad faucium remedia. Vtq; somnifera
 etiam satiuo. Et hætenus de hyberna semente.

Replicatio totius culturæ: & quid quoq; mense in
 agro fieri oporteat.

Ca. xxvi.

Etum ut pariter omnis culturæ: quoddā bre-
 uiarium peragatur: eodem tempore conuenit

Et arbores stercore: accumulare itez uineas. Sufficit
in iugeruz opera: Et ubi patietur loci ratio: arbuta ac
uineas putare: seminarijs solum bipalio pparere: foneas
aperire: aquam de agro pellere: torcular lauare: Et re-
condere. A Calen. nouembris gallinis oua supponere no-
lito: donec bruma conficiatur. In eum diem terna dena
subijcito aestate tota: hyeme pauciora: non tamen infra
nouena. Democritos talem futuram hyemez arbitratur
qualis fuerit brumæ dies: Et circa euz terni: item solsti-
tio aestatem. Circa brumam pleriq; bisseptē halcyonum
futura uentorum quietem mollius cælum: sed Et in his
Et in alijs omnibus ex euentu significationum intelli-
gi sydera debebunt: non ad dies utiq; p̄finitos spectari
tempestatum uadimonia. Per brumam uitem ne colito
Vina tum defacari: etiam diffundi Higinus suadet a cō-
fecta ea septimo die: utiq; si septima luna competat. Ce-
rasa circa brumam seri. Bubus glandem tunc aspergi cō-
uenit in iuga singula modios. Largior ualitudinem in-
festat: Et quocūq; tempore detur si minus. xxx. diebus
continuis data sit: narrant uerna scabie p̄cinitere. Mate-
riæ cadendæ tempus hoc dedimus. Reliqua opa noctur-
na maxime uirgilia constant: cum sint noctes tanto am-
pliores. Qualos: crates: fixinas texere: Faces icidere. Rē-
dias p̄parare interdiu. xxx. palos. lx. In lucubratōne
uespertina ridias. v. palos. x. Totidez antelucano. A bru-
ma in fauoniū Cæsari nobilia sydera significant. iij. Ca-
len. Ianuarij. matutino: canis occidens. Quo die atticæ
finitimis regionibus aquila uesperis occidere traditur.
Pridie nonas Ianuarij Cæsari delphinus matutino exo-
ritur: Et postero die fidicula. Quo ægypto sagitta ue-
speri occidit. item ad. vi. idus ianuarij eiusdem delphini
uespertino occasu: continui dies hyemant italiæ: Et euz

LIBER

sol in aquarium sentiatur transire: quod fere .xvi. Calē
 februarij euenit. viij. Calen. stella regia appellata. Tube
 roni: i pectore leonis occidit matutino. Et pridie nonas
 februarij: fidicula uesperis. Huius tēporis nouissimis die
 bus: ubicunq; patietur celi ratio: terram ad rosarum:
 & uinea satum uertere bipalio oportet. Ingero operæ
 lx. sufficiunt. Fossas purgare: aut nouas facere. Antelucā
 nis ferramenta acnere: manubria aptare. Dolia quassa
 sarcire: ipsorumq; lands scabendo purgare: aut nouas fa
 cere. Antelucanis a fauonio in æquinoctium uernum Cæ
 sari significat. xvij. Calen. Martij tridui: uarie. Et. viij.
 Calen. hirundinis uisu: & postero die arcturi exortu
 uespertino. Item. iij. nonas Martij Cæsar auctori exortu
 id fieri obseruauit. Maior pars auctorum uindemitoris
 emersu. viij. idus aquilonij piscis exortu: & postero die
 orionis. In attica millium apparere obseruatur. Cæsar
 & idus martias ferales sibi annotauit scorpionis occi
 su. xy. uero Calen. aprilis italiæ milium ostēdit. xij. Ca
 len. equum occidere matutino. Hoc interuallum tempo
 ris uegetissimum agricolis: maximeq; operosum est. In
 quo præcipue falluntur. Neq; enim illo die uocantur ad
 munia. quo fauōius flare debeat: sed quo cœpit. Hoc acri
 intentione seruandum est. Hoc illo mense signum deus
 habet: obseruatōne minime fallaci: aut dubia. Si quis at
 tendat: unde spiret is uentus: quaq; parte ueniat: dixi
 mus secundo uolumine: & dicemus mox paulo operio
 sius. Interim eo die (quisquis ille fuerit) quo flare cœpe
 rit: non utiq; vi. idus februarij: sed siue ante q̄ uer præ
 uenerit: siue postquam hyemari: post eam diem in qua
 innumera rusticos cura distringat: & prima quæque
 peragantur: quæ differri nequeunt. Trimestria serantur.
 Vites putentur qua diximus ratione. Oleæ curentur. Po

ma serantur: inseranturque vineæ pastinentur. Semina digerantur. Instaurantur alia. Harūdines: salices: genistæ serantur: cædanturque. Serantur uero ulmi: populi: platani: uti dictum est. Tum & segetes conuenit purgare. Sarire hybernas fruges: maximeque far. Lex certa in eo cum quattuor fibrarum esse cæperit. Faba uero nō anteq̃ trium foliorum. Tunc quoque leui sarculo purgare uerius quam fodere. Florentem utique. xv. primis diebus non attingere. Hordeum nisi sit siccum: ne serito. Potationem æquinoctio peractam habeto. Vineæ ingerum quaternæ operæ putant: alligantque. In arbusto singulæ operæ. xy. arbores. Eodem hoc tempore hortorum rosariorumque cura est: quæ separatim proximis uoluminibus dicuntur: eodem & topiariorum. Tunc optime scrobes fiunt. Terra in futurum proscinditur. Virgilio maxime auctore: ut glebas sol coquat. Vtilior sententia: quæ non nisi temperatum solum in medio uere arari iubet: quoniam in pingui statim sulcos occupant herbæ. In gracili insecuti æstus exsicant: certumque succum futuris seminibus auferunt. Talia autumnō melius arari certum est. Cato uerna opera sic diffinit: scrobes fieri: seminaria propagari in locis crassis: & humidis: ulmos: ficos: poma: oleas: prata stercorari luna sitiēte. Quæ rigua non erunt ab afflatu fauonij defcēdit: purgari herbas: malas radicitus erui: ficus interpurgari: seminaria fieri: & uetera sarciri. Hæc antequam uinea florere incipiat. Itemque pyro florente: arare incipiat macra: harenosaque. Postea utique grauissima & aquosissima. Ita postremo arato. Ergo hæc aratio has habebit notas lentisci primum fructum ostendentis: ac pyri florentis. Erit & tertio in bulborum satu scyllæ. Itē coronamētorū narcissi. Nāq; & hæc ter florēt. Prioreq;

LIBER

flore primam arationem ostendunt: medio secundam:
 tertio nouissimam: quando inter sese alia: alias notas p̄
 bent. Ac non in nouissimis auetur: ne fabis florentibus
 attingatur hedera. Id enim noxiū & exitiale est ei tē
 pus. Quædam uero & suas habent notas sicuti ficus.
 Cum folia pauca in acumine acetabuli modo germinēt
 tunc maxime serendas ficus. Aequinoctium uernum. ad
 viij. Calen. aprilis peragi uidetur. Ab eo ad uergiliarū
 exortum matutinum: Cæsari significant Calen. aprilis
 iij. nonas aprilis. In attica uergiliæ uesperī occultantur.
 Eadem postridie in boetia. Cæsari autē & chaldæis
 nonis: ægypto orion & gladius eius incipiunt abscondi
 Cæsari. vi. idus significatur imber libræ occasu. xiiij. Ca
 len. maij. Aegypto fuculæ: occidunt uesperī: sydus uehe
 mens: & terra mariq; turbidum. xvi. atticæ. xv. Cæsari
 continuoq; triduo significant. Assyriæ autem. xij. Ca
 len. hoc est uulgo appellatum sydus palilicium: quoniam
 xi. Calē. maij urbis romæ natalis: quo fere serenitas red
 ditur. Claritatem obseruationi dedit. nimborum argu
 mento hyadas appellantibus græcis has stellas: Quod
 nostri a similitudine cognominis græci propter sues im
 positum arbitantes: imperitia appellauere fuculas. Cæ
 sari ad. viij. Calen. notatur dies. vij. Calen. Aegypto hæ
 di exoriuntur. vi. Calen. Boetia & atticæ canis uespe
 ri occultatur. Fidicula mane oritur. v. Calē. Assyriæ ori
 on totus absconditur. Tertio autē canis. vi. nonas maij
 Cæsari fuculæ matutino exoriuntur. Et. viij. idus capel
 la pluuiialis. Aegypto autem eodem die canis uesperī oc
 cultatur. Sic fere in. vi. idus maij: qui est uergiliarū exor
 tus decurrūt sydera. In hoc temporis interuallo. xy. die
 bus primis agricolæ rapienda sunt ea: quibus peragen
 dis ante equinoctium non suffecerit. Dum sciat inde na

tam exprobatōe fœdā putatū uites p imitationē cā
tus alitis tēporarij: quem cuculum uocāt. Dedecus enim
habetur: obprobriumq; meritū: falcē ab illa uolucres in
uite deprehendi: ut ob id petulantia sales etiam cum
primo uere laudantur. Auspicio tamen detestabiles ui-
dentur. Adeo minima quoq; in agro naturalibus trahū-
tur argumentis. Extremo autē panici milij; satio est.
Iustum est hoc seri maturato hordeo: atq; etiam in eo
dem aruo. Estq; signum illius maturitatis: & horum
sationis commune: Lucentes uespere per arua cicidelæ.
Ita appellant rustici stellantes uolatus. Græci uero lā-
pyridas: incredibili benignitate naturæ.

Ne agricolæ aspiciant stellas: sed magis tpa serēdæ
frugis: & ortus occasusq; syderis in quibusdā her-
bis: & de stellarū ortu: & occasu. Ca. xxvij.

Am uergiliās in cælo notabiles natura fece-
rat: nō tamē ijs cōtenta: terrestres fecit alias
ueluti uociferans: Cur cælum intueris agri-
cola? Cur sydera quæris rustice? iam te breuiora somno
fessum premunt noctes. Ecce tibi inter herbas tuas spar-
go peculiare stellas: easq; uespere: & ab opere disurgē-
ti ostendo. Ac ne possis preterire: miraculo sollicito. Vi-
des ne ut fulgor igni similis: alarū compressu tegatur?
secum lucem habeat & noctem? Dedi ecce tibi herbas
horarum indices: & ut ne sic quidē oculos tuos a terra
reuoces. Heliotropium: ac lupinum circūaguntur cum
sole. Cur etiam nunc altius spectas? ipsumq; cælum
scrutaris? Habes ante pedes tuos ecce uergiliās. In cer-
tis eā diebus proueniunt: durantq; fœdere syderis hu-
iusce. Partūq; eas illius esse certum est. Proinde quisquis
æstiuos fructus ante illas seuerit: ipse frustrabitur sese.
Hoc intervallo & apicula procedens fabam florere in

fff

LIBER

dicat: fabaq; florens eam euocat. Dabitur & aliud
 finiti frigoris indicium. Cum germinare uideris morum:
 iniuriam postea frigoris timere nolito. Ergo operator.
 Taleas oliuarum ponere. Ipsasq; oleas interraderet. Ri-
 gare prata æquinoctij diebus primis. Cū herba creuerit
 in festucam: arcere aquas. Vineas pampinare. Et huic
 lex sua cum pampini quattuor digitos longitudine ex-
 pleuerint. Pampinat una opera iugerum. Segetes itera-
 re. Seritur uero diebus. xx. Ab æquinoctio sartura nocet
 re: & uinea: & segeti existimatur. Et oues lauandē
 hoc idem tempus est. A uergiliarum exortu significant
 Cæsari postridie: arcturi occasus matutini. iij. idus maij
 Fidiculæ exortus. xij. Calen. Iunij capella uespere occi-
 dens. Et in attica canis. xi. Calē. Cæsari orionis gladius
 occidere incipit. ij. nonas iunij. Cæsari & assyriæ aquila
 uesperti oritur. viij. idus. Arcturus matutino occidit
 italia. viij. et. iij. idus. Delphinus uesperti exoritur. xvij
 Calen. Iulij. gladius orionis exoritur. Quod in ægy-
 pto post quatridentum. xi. Calē. eiusdē orionis gladius Cæ-
 sari occidere incipit. viij. Calen. iulij. uero longissima
 dies totius anni & nox breuissima solstitium confi-
 ciunt. In hoc temporis interuallo uinea pampinantur
 curaturq; ut uinea uetus semel fossa sit: bis nouella.
 Oues tondentur: Lupinum stercorandi causa uertitur.
 Terra proscinditur. Vitis in pabulum secatur. Faba me-
 titur: deinde concutitur.

De pratis: & reparatione prati: & cotibus:
 & falcibus: & descriptio frugum: & sy-
 derum.

Ca. xxvij.

Rata circa Calen. iunij cæduntur: quorū fa-
 cillima agricolis cura: ac minimi impedi-
 p hæc de se postulat dici. Relinqui debent in læ

eo solo: uel humido: uel riguo: eaq; aqua pluuiā rigari:
uia publica. Vtilissimum simul & herbæ arare: deinde
cratire: serere florem ex fœnilibus: atq; ex præsepibus
fœno dilapsū spargere priusq; cratiantur. Nec primo
anno rigari: nec pasci ante secūda fœnifecia: nec herbæ
uelantur: obtritūq; hebetentur. Senescunt prata: resti-
tūq; debent: faba in ijs sata: uel ripis: uel milio. Mox
in sequente anno frumento: rursusq; in prata tertio re-
linqui. Præterea quotiens secta sint sicilire: hoc est quæ
fœnifeces prætereunt secari. Est enim in primis inuti-
le enasci herbas sementaturas. Herba optima in prato
trifoliū: p̄xima graminis: pessima mimuli. Siliqua etiā
dira ferendis: inuisa & equi selis est: a similitudine
equinæ setæ. Secandi tempus cum spica deflorescere cœ-
perit: atq; roborari: secandūq; anteq̃ inarescat. Ca-
to fœnum inquit non seces: priusq; semen maturum sit.
Quidam pridie rigant ubi sunt rigua. Noctibus rosci-
dis secari melius. Quædam partes italiæ post messē
secant. Fuit hoc quoq; maioris impendij apud priores
creticis tantum: transmarinisq; cotibus notis: ne nisi
oleo falcis aciem excitantibus. Igitur cornu propter
oleum ad crus ligato: fœnifex incedebat. Italia aqua-
rias cotes dedit: limæ uice imperantes ferro. Sed a-
quaria protinus uiret. Falcium duo genera. Itali-
cum breuius: ac uel inter nepres quoque tractabile.
Galliarum latifundia maioris compendij: quippe me-
dias cædunt herbas: breuiorefq; prætereunt. Itali fœ-
num ex dextera una manu secant. Iustum est una o-
pera ingerum in die defecari: alligariq; manipulos
tria milia. cc. quaternorum pōdo. Sectum uerti ad solē:
nec nisi siccum construi oportet. Ni fuerit hoc obserua-
tum diligenter: exhalare matutino nebulam quandam:

fff ij

LIBER

metasq; mox sole accendi: & conflagrari certum est.
 Rursus rigari defecta oportet ut secetur autumnale fœ-
 num: quod uocant cordum. Interannæ in umbria qua-
 ter anno: secantur etiam non rigua. Ter uero plerisq;
 in locis: & postea in ipso pabulo non minus emolumē-
 ti est: q̃ a fœno. Armentorum id cura: iumentorumq;
 progeneratio suum cuiq; consiliū dabit. Optimū maxi-
 me quadrigarū quæstus. Solstitiū peragi in .viij. parte
 cancri et .viij. Calen. iulij diximus. Magnus hic anni car-
 do: magna res mūdi. Ex hoc usq; ad brumam decrescūt
 dies: qui creuerunt sex mensibus. At sol ipse ad aquilonē
 scandens asper: ardua emensus: ab ea meta incipit flecti
 & digredi ad austrum: aucturus noctes alijs sex mense-
 bus: ablaturusq; diei mensuram. Ex hoc deinde conue-
 hendi: rapiendiq; fructus alio: atq; alios: tēpus. & præ-
 parandi se contra sænam: feramq; hyemem: decebatq;
 hoc discrimen indubitatis notis signasse naturā. Quā-
 obrē eas manibus ip̃is agricolarū ingessit: uertiq; iussit
 ipsa die folia: & esse confecti syderis signū. Nec silue-
 strium tantū arborum: remotarūq;: ne in saltus denios
 montesq; eundē esset quærentibus signa. Nō rursus pro-
 ximarū: urbanarūq;: & quæ topiario tantū usū colun-
 tur: quanq̃ & in ijs illa uisuntur. Vertit oleæ ante pe-
 des satæ. Vertit tiliæ: ad mille usus petendæ. Vertit po-
 puli albæ: etiam uitibus nuptæ. Adhuc parū est inquit:
 ulmum uitæ dotatam habes. Et huius ueterinorum pa-
 bulo uersa folia stringis. Stringens autem deputas.
 Aspice & tenebris sydis. Alia parte cælum respiciunt:
 q̃ qua spectauere pridie. Salice omnia alligas. Humil-
 lima arborum: ipse toto capite altior: & huius folia
 circūaguntur: quid te rusticum quereris? Non stat per
 me: quo minus cælum intelligas: & cælestia scias. Da-

bo & duribus signum. Palumbum utiq; exaudi gemitus. Transisse solstitium canem ne putes: nisi cum incumbantem uideris palumbem. A solstitio usq; ad fiduciale occasum vi. Calen. Iulij Cæsari orion exoritur. Zona autem eius. iij. nonas assyriæ. Aegypto uero procyon matutino æstuosus. quod sydus apud Romanos non habet nomen: nisi caniculam hanc uelimus intelligi: hoc est minorem canem. Sane ut in astris pingitur. Est autem magnopere pertinens: sicut paulo mox docebimus. tertio nonas chaldeis corona occidit matutino. Atticæ orion totus eo die exoritur. Deinde postridie fere ubiq; confestim inter omnes sydus indicabis: quod canis ortū uocamus: sole primam partem leonis ingresso. Hoc fit post solstitium. xxij. dies. Sentiunt id maria & terræ: multæ uero & feræ: ut suis locis diximus. Neque est ei minor ueneratio: quam descriptis in deos stellis. Accenditque solem: & magnam æstus optinet causam. xvij. Calen. Augusti ægypto aquila occidit matutino: etesiarumque prodromi flatus incipiunt. quod Cæsar. x. Calen. sentire italiam exstimauit. Aquila atticæ matutino occidit. iij. Calen. regia in pectore leonis stella matutino Cæsari immergitur viij. idus Augusti. Arcturus medius occidit. iij. idus fidicula occasu suo autumnuo inchoat: uti is adnotat. Sed & uera ratio id fieri inuenit sexto idus eiusdem. In hoc temporis intervallo res summa uitium agitur decretorio uuis sydere illo: quod caniculam appellauimus. Vnde carbunculare dicuntur: ut quodã uredinis carbone exustæ: non comparantur huic malo grandinis procellæ: nec quæq; unq; annonæ intulere charitatem. Agrorum quippe mala sunt illa. Carbunculus autem regionum latepatientium: non difficili remedio: nisi calūniari magis naturā rerū homines: q̃ sibi pro-

ffffiij

LIBER

desse mallent. Ferunt Democritum: qui primus intellexit: ostenditque cum terris celi societatem: spernentibus hanc curam eius opulentissimis ciuibus prouisa olei charitate ex futuro uergiliarum ortu: qua diximus ratione: ostendemusque iam plenius: magna utilitate tunc propter spem oliuæ: coemisse in toto tractu omne oleum: mirantibus qui paupertatem: et quietem doctrinarum ei sciebant in primis cordi esse. Atque ut apparuit causa: et ingens diuitiarum cursus: restituisse mercedem anxie: et uidam dominorum poenitentiae: contentus ita probasse opes sibi (cum uallet) in facili fore. Hos Sestius postea e romanis sapientiae sectatoribus athenis fecit eadem ratione. Tanta litterarum occasio est. Quas equidem miscuimus agro agrestibus negociis: quod potero dilucide: atque perspicue. Plerique dixere: rorem iustum sole acri frugibus rubigis causam esse: et carbunculi uitis. Quod ex parte falsum esse arbitror: omnemque uredinem frigore tantum innoxio constare sole. Id manifestum fiet attendentibus. Nam primum omnium hoc non euenire nisi noctibus: ante solis ardorem: deprehenditurque: totumque lunari ratione constat: quoniam talis iniuria non fit nisi interlunio: plena uel luna: hoc est praualente: utroque enim habitu plena est: ut saepius diximus. Sed interlunio omne lumen quod a sole accipit caelo regerit. Differentia utriusque habitus magna: sed manifesta. Namque interlunio aestate calidissima est: hyeme gelida. E contrario in plenilunio aestate gelidas facit noctes: hyeme tepidas. Causa euidens. Sed alia redditur a Fabiano graecisque auctoribus. Aestate enim interlunio necesse est: ut cum sole nobis proximo circulo currat igne eius cominus recepto candens eadem interlunio absit hyeme: quando abscedit et sol. Itaque plenilunio aestiuo procul abeat auersa soli. Hyeme autem ad nos per aestiuum circulum

accedat. Ergo p se roscida: quotiēs alget: ifinitū quātū il
lo tpe cadētes pruinas cōgelat. Ante omnia aut duo ge
nera cælestis iniuriæ meminisse debemus. V num: quod
tempestates uocamus: in quibus grandines: procellæ: cæ
teraq; similia intelliguntur. Quæ cum acciderint: uis
maior appellatur: Hæc ab horridis syderibus exeunt: ut
sæpius diximus: ueluti arcturo: orione: hædis. Alia sunt
illa: quæ silente cælo: serenisq; noctibus fiunt: nullo sen
tiente: nisi cum facta sunt. Publica hæc & magnæ diffe
rentiæ a prioribus: alijs rubiginem: alijs uredinem: alijs
carbunculum appellantibus. Omnibus uero sterilitatē.
De his nunc dicemus: a nullo ante nos prodita: & pri
usq; causas reddemus.

De Tempestatibus utriusq; temporis: & remedijs
sterilitatem.

Ca. xxix.

Væ sunt pter lunare: paucisq; cæli locis eē cō
stat. Nāq; uergiliæ priuatim attinēt ad fruc
tus: ut quarum exortu æstas incipiat: occasu
hyems: semestri spacio: itra se messes: uindemiaq; : &
oīum maturitatē cōplexæ. Est pterea i cælo qui uocatur
lacteus circulus: etiā uisu facilis. Huius defluuiū: uelut ex
ubere aliquo sata cūcta lactescūt: duorū syderū observa
tione: aqlæ i septētrionali pte: & in austrina caniculæ.
Cuius mētione suo loco fecimus. Ipse circulus fertur p
sagittariū: & geminos: solis cētrū ifra æqnoctialē circu
lū secās: cōmissuras eorū obtinēte hinc aqla: illinc cani
cula. Ideo effectus utriusq; ad oēs frugiferas ptinēt ter
ras. Qm iniis tm locis solis terræq; cētra cōgruūt. Igi
tur horū syderū diebus: si phrus atq; mitis aer genitālē
illū: lacteūq; succū trāsmiserit in terras læta adolescunt
sata. Si luna: q dictū ē rōne roscidū frigus aspsert: ad
mixta amaritudo: ut i lacte puerpiū necat. Modus i ter

fff iij

LIBER

ris huius iniuriæ quā fecit i quacūq; conuexitate co-
 mitatus utriusq; causæ. Et ideo non pariter in toto or-
 be sentitur: ut nec dies. Aquilam diximus in italia exo-
 riri ad. xij. Calen. Ianuarij. Nec patitur ratio naturæ
 quicquam in satis ante eum diem spei esse certæ. Si ue-
 ro interlunium incidat: omnes hybernos fructus: & p-
 coces lædi necesse est. Rudis fuit priscorum uita: atque
 sine litteris. Non minus tamen ingeniosam fuisse in il-
 lis obseruationem apparebit q̄ nūc esse rationem. Tria
 namq; tempora fructibus metuebant: propter quod in-
 stituerunt ferias: diesq; festos: rubigalia: floralia: uina-
 lia. Rubigalia Numa constituit anno regni sui. xi. quæ
 nunc aguntur ad vij. Calen. Maij: Quoniam tunc fere
 segetes rubigo occupat. Hoc tempus Varro determinat
 sole tauri partem decimam obtinente: sicut tunc fere-
 bat ratio. Sed uera causa est: quod post dies undeuigin-
 ti ab æquinoctio uerno: per id quatrimum: uaria gētiū
 obseruatione. i. iij. Calen. Maij: canis occidit: sydus &
 per se uehemens. & cui præoccidere caniculam necesse
 sit. Idem itaq; floralia. iij. Calen. easdem instituerunt
 urbis anno quingentesimo sextodecimo: ex oraculis sy-
 billæ: ut omnia bene deflorescerent. Hunc diem Varro
 determinat: sole tauri partem quartamdecimam obtinē-
 te. Ergo si in hoc quatrimum iciderit plenilunium: fru-
 ges & omnia: quæ florebunt: lædi necesse erit. Vinalia
 priora: quæ ante hos dies sunt. ix. Calen. Martij: degu-
 standis uinis instituta nihil ad fructus attinent. Nec
 quæ adhuc diximus ad uites: oleasque: quoniam earum
 conceptus ex ortu uergiliarum incipit ad sextum idus
 Maij: ut docuimus. Aliud hoc quatrimum est: quod ne-
 que rore sordere uelint. Exhorrent enim frigidum sy-
 dus arcturi postridie occidens: & multo minus pleni-

lunium incidere. quarto nonas Iunii iterum aquila ex
oritur hesperi: decretorio die florentibusoleis: nitibus
que: si plenilunium in eum incidat. Equidem ☾ solsti
tium. octavo Calendas Iunii. in simili casu dixerit: ☾
canis ortum post dies a solstitio. xxiiij. Sed interlunio ac
cidente: quoniam uapore constat: culpa: aciniq; præco
quantur in calum. Rursus plenilunius nocet ad. iiij. no
nas Iulij cum ægypto canicula exoritur. Vel certe. xvi.
Calen. augusti cum italia. Item. iiij. Calen. augusti cum
aquila occidit: usq; in. x. Calen. eiusdem. Extra has cau
sas sunt uinalia altera: quæ aguntur ad. xiiij. Calen. sep
tembris. Et Varro a fidicula incipiente occidere mane
determinat: q̄ uult initium autumnii esse. Et hunc diem
festum tempestatibus leniendis esse institutum. Nunc
fidiculā occidere ad. vi. idus augusti seruatur. Intra hæc
constat cælestis sterilitas. Neq; negauerim posse eam p
mutari arbitrio legentiū: locorū æstimantium naturas.
Sed a nobis rōnem demonstratā esse satis est. Reliqua ob
seruatione cuiusq; constabunt. Alterutrū quidem fore i
cā hoc est plenilunium: aut interlunium: non erit dubi
um. Et in hoc mirabilem admirari benignitatez natu
ræ succurrit. Iam primū hanc iniuriam oībus annis ac
cidere non posse: propter statos syderum cursus. Nec ni
si paucis noctibus anni. Idq; quādo futurū sit: facile no
sci. Ac ne per omnes menses timeretur earum quoq; lege
diuisum: Aestate iterlunia præterq̄ biduo secura eē. Hye
me plenilunia. Nec nisi æstinis: breuissimisq; noctibus
metui. Non diebus item ualere. Præterea tā facile intel
ligi: ut formidat minimum aīal iterlunio quiescat. Pleni
lunio etiam noctibus operetur. Aneq; param oriente Sy
rio ipso die non apparere: donec ☾ occidat. E diuerso
uirionem prodire ipso solstitij. die. Neutrū uero lunæ

statum noxiū esse: nec noctibus quidem: nisi serenis: & omni aura quiescente: quoniam neq; in nube: neq; in flatu cadunt rores. Sic quoq; non sine remedio. Sarmenta: aut palearū acervos: & euulsas herbas fruticesq; per vineas: camposq; cū timebis: incendito. Fumus medebitur. Hic e paleis: & contra nebulas auxiliatur: ubi nebulæ nocent. Quidam tres caneros viuos cremari iubent in arbutis: ut carbunculi non noceant. Alij siluri carnem leuiter uri a vento: & per totam vineam fumus dispergatur. V arro auctor est: q; si fidiculæ occasu: quod ē initium autumnī: uua picta consecretur inter uites minus nocere tempestetes. Archibius ad Antiochum syriæ regem scripsit: Si fictili nouo obserata: obruatur rubetara in media segete: non esse noxias tempestates. Opera rustica huius interualli. Terram iterare. Arbores circumfodere. Vbi æstiuosa regio poscat: accumulare. Germinantia: nisi in solo luxurioso: fodienda non sunt. Seminaria purgari sarculo. Messē hordeaceā facere. Arcam ad messē creta præparare. Catenis sententia: amurca temperata: Virgilij operosius. Maiore ex parte æquant tantū: & fimo bubulo dilutiore illinunt. Id satis ad pulueris remedium uidetur.

De messe: & tritico: & palea: & frumento seruando. Ca. xxx.

Essis ipsius ratio uaria: Galliarū latifundijs m ualli prægrandes: dentibus in margine infestis: duabus rotis per segetem impelluntur: iumento in contrarium iuncto. Ita direptæ in uallum cadunt spicæ. Stipulæ alibi media falce præciduntur: atq; inter duas mergites spica destringitur. Alibi ab radice euellūt. Quod qui faciunt: proscindi ab se obiter agrū interpretantur: cui extrahant succū. Differentia hæc:

Vbi stipula domos contegunt: q̄ longissimam seruant. Vbi fœni inopia est: stramento paleam quærunt. Paniculæ culmo non tegunt. Milij culmum fere inurunt. Hordei stipulam bubus gratissimam seruant. Panicum & milium pectine manuali sigillatim legunt galliæ. Messis ipsa alibi tribulis in area: alibi equorum gressibus exteritur: alibi perticis flagellatur. Triticum quo serius metitur: copiosius inuenitur. Quo celerius uero: eo speciosius: & robustius. Lex aptissima anteq̄ granum indurescat: & cum iam traxerit colorem. Oraculum uero biduo celerius messem facere: potius q̄ triduo serius. Siliginis: & tritici etiam ratio. in area horreoq; . Far (quia difficulter excutitur) conuenit cum palea sua cõdi & stipula tantũ: & aristis liberatur. Palea plures gentium pro fœno utuntur. Melior ea quæ tenuior: minorq;: & pulueri ppior. Ideo optima: e milio. Proxima hordeo. Pessima ex tritico: præter q̄ iumentis ope laborantibus. Culmũ saxosis locis cũ inauerit: baculo frangũt: substratu alium. Si palea deficit: & culmus teritur. Rõ hæc: maturius defectus: muria diu aspergitur. De hinc i manipulos siccatus cõuoluitur: atq; ita p fœno bubus datur. Sũt q̄ accendũt in aruo & stipulas: magno Virgilij preconio. Sũma autõ rõ: ut herbarũ semẽ exurãt. Ritus diuersitatẽ: magnitudo facit messiu;: & raritas operariorum. Connexa est ratio frumenti seruãdi. Horrea operosa: tripedali crassitudine: pariete lateritio: ex ædificari iubet aliqui. Præterea superne impleri: nec afflatus admittere: aut fenestras hẽre ullas. Alij ab exortu tantum æstiuo: aut septentriõẽ: eaq; sine calce cõstrui quoniam sit frumẽto inimicissima. Nã quæ de amurra pceperint: idicauimus. Alibi cõtra: suspẽdũt granaria ligneæ colũnis: & pflari undiq; malũt: atq; etiã a fũdo.

LIBER

Alij omnino pendunt: & ab afflatu extenuari granum arbitrantur: & si tegulis subiaceat: conferuescere. Multi uentilare quoq; uetant. Gurgulionem enī non descēdere infra quattuor digitos: nec amplius periclitari. Columella & fauonium uentum conferre frumento prædicit: quod miror equidem siccissimum alioquin. Sunt & rubetam ranam in limine horrei pede e longioribus suspensam inuehere iubeant. Nobis referre plurimū tēpestiuas condendi uidebitur. Nam si parum tostum: atq; robustum collectum sit: aut calidum conditum: inimici inuasci necesse est. Diuturnitatis causæ plures. Aut in ipsius grani corio: cum est numerosius: ut milio: aut succi pinguedine: qui pro humore sufficit tantū: ut sisamæ: aut amaritudine: ut lupio: & cicerrulæ. In tritico maxime crescūt animalia: quoniam spissitare sua cōalescit & surfure crasso uestitur. Tenuior ordeo palea: exilis & legumini: ideo non generat. Faba crassioribus tuniceis operitur: Ob hoc efferuescit. Quidam ipsum triticum diuturnitatis gratia aspergunt amura: mille modos quadrantali. Alij chalcidiam: aut arimā creta: aut etiā absinthio. Est & olinthi: ac cerithi: euboæ terra: quæ corrumpi non sinat. Nec fere condita in spicalūduntur. Utillissime tamen seruantur in scrobibus: quos syros uocant: ut in cappadocia: & thracia: & hispania. Africa ante omnia: ut sicco solo fiant curant: mox ut palea substernantur: præterea cum spica sua conduntur. Ita frumenta si nullus spiritus penetret: certum est nihil maleficum nasci. V arro auctor est sic conditum triticum durare annis quinquaginta. milium uero centum. Fabam: & legumina in olearijs cadis oblita cinere: longo tēpore seruari. Idem fabam a pyrrhi regis ætate in quodam specu ambraciæ: usq; ad pyratium pompeii magni bel-

lum durasse: annis circiter. cxx. Ciceri tantum nullæ be-
stiolæ in horreis innascuntur. Sūt qui urceis cinere sub-
stratis & illitis: acetum habentibus: leguminum acer-
uos superingerant: ita non nasci maleficia credētes. Alij
q̄ in balsamētarijs adis gypso illinant. Alij qui lentem
aceto laserpitiato respergant: siccataq; oleo inungant.
Sed breuissima obseruatio: quod uitijs carere uelis: inter
lunio legere. Quare plurimum refert: condere quis ma-
lit: an uendere. Crescente enim luna frumēta grādescūt.

De uindemia: & autumnii temporibus. Ca. xxxi

Equitur ex diuisione temporum. Autumnus a
fidiculæ occasu ad æquinoctium: ac deinde
uergiliarum occasum: initiumq; hyemis ijs in-
teruallis significatur: Pridie idus augusti atticæ equus
oriens. Vespera ægypto & Casari delphinus occidens
xi. Calen. septembris Casari & assyriæ stella: quæ uin-
demiator appellatur: exoriri mane incipit: uindemiæ
maturitatem promittens. Eius argumentum erunt aci-
ni colore mutati assyriæ. v. Calē. & sagitta occidit: ete-
siæ desinunt. Vindemiator ægypto non exoritur. Atticæ
arcturus matutino: & sagitta occidit mane. v. idus se-
ptembris Casari capella oritur uesperis. Arcturus uero
medis pridie idus: uehemētissimo significatu terra ma-
riq; per dies quinq; ratio eius hæc traditur. Si delphi-
no occidente imbres fuerint: non futuros per arcturum.
Signum orientis eius syderis seruetur hirundinum abi-
tus nanq; depræhense intereunt. xvi. Calend. Octobris
ægypto spica: quam tenet uirgo: exoritur matutino ete-
siæq; desinunt. Hoc idem Casari. xiiij. Calend. xiiij. assy-
riæ significant: & xi. Calend. Casari commissura pisci-
um occidens. ipsumq; æquinoctij sydus. viij. Calen. octo-
bris. Deinde consentiunt (quod est rarum) philippus:

LIBER

Calippus: Dositheus: Parmenistus: Conon: Criton: Democritus: Exodus: Ion. iij. Calend. Octobris capellā matutino exoriri. Et. iij. Calend. hēdos. yi. nonas octobris atticæ corona exoritur. Mane asiæ & cæsari. v. Calend. beniochus occidit matutino. iij. Calend. Cæsari corona exoriri incipit. Et postridie occidūt: abdiū uesperī. yij. idus octobris Cæsari fulgens in corona stella oritur. Et iij. idus uergiliæ uesperī. Idibus corona tota. yi. Calend. Nouembris fuculæ uesperī exoriuntur. Pridie calen. Cæsari arcturus occidit: & fuculæ exoriuntur cum sole. iij. nonas arcturus occidit uesperī. y. idus nouembris gladiū us orionis occidere incipit. Deinde tertio idus uergiliæ occidunt. In his temporū interuallis opera rusticā: nāpos: raphanos serere: quibus diebus diximus. Vulgus agreste & rapam post ciconiæ discessum male seri putat. Nos omnino post uulcanalia: & præcocia cum panico. A fidiculæ autem occasu uiciam: fusiolos: pabulū. Et hoc silente luna seri iubent. Et frondis præparandæ tempus hoc est. Vnus frondator quattuor frondarias fisciūas complere in die iustum habet. Si decrescente luna præparetur non putrescit. Aridam colligi non oportet. Vindemiam antiqui nunquam existimauere maturam. Ante æquinoctium iam passim rapi cerno. Quam obrem & huius tempora notis: argumentisq; signentur. Leges ita se habent. Vnam calidam ne legito: hoc est in eius siccitate. Ac nisi imber interuenerit. Hæc ne legito rorulentam: hoc est si ros nocturnus fuerit. Nec prius q̄ sole discutiatur: Vindemiare incipito: cum ad palmitem pampinus procumbere cœperit: aut cum exempto acino ex desititate interuallum non compleri apparuerit acinum non augeri. Acino plurimum refert: si cōtingat crescente luna vindemiare. Pressura una culeos. xx.

implere debet. Hic est pes iustus. At totidem culeos: & lacus. xx. ingeribus unum sufficit torculum. Premuntur & aliqui singulis. Vtilius binis: licet magna sit uastitas singulis. Longitudo in ijs refert: non crassitudo. Spatiosa melius premunt. Antiqui funibus uittisq; loreis ea detrahebant: & uestibus. Intra. c. annos: inuenta grætanica: mali rugis per cochleas bullantibus palis: affixa arbori stella. a palis arcas lapidum attollente secus arbore: quod maxime probatur. Intra. xxij. hos annos inuentum paruis prælijs: & minori torculari: ædificio breuiore: & malo in medio decreto: tympana imposita uinaceis: superne toto pondere urgere: & super præla construere congeriem: Hoc & poma colligendi tempus: & observatio: cum aliquod maturitate non tempestate deciderit. Hoc & facies exprimendi. Hoc & defrutum coquendi: silente luna noctu: aut si interdum plena. Cæteris diebus: aut ante exortum lunæ: aut post occasum. Nec de nouella uite: aut palustri. Nec nisi e maturâ uua. Nec nisi e folijs despumandum. Quia si ligno contingatur uas: adustum ac fumosum fieri putant. Inustum uindemiæ tempus ab æquinoctio ad uergiliarum occasum dies. xliij. Ab eo die oraculum occurrit: frigidum picari pro nihilo ducentium. Sed iam & Calen. Ianuarij defectu uasorum: uindemiantes uidi piscinisq; musta condi: aut uina effundi priora: ut dubia reciperentur. Hoc non tam sæpe prouentu nimio euenit: q̃ segnitia insidiantium charitati ciuili. Sed æqui patrisfamilias modus est annonæ: cuiusque anni utilitate. Id per æque lucrosissimum. Reliqua de uinis affatim dicta sunt. Item uindemia facta oliuam esse rapiendam: & quæ ad oleum pertinent: quæque a uergiliarum occasu agi debent. De lunari ratione. Ca. xxxij.

LIBER

Is quæ sunt necessaria: adiicientur de luna uē
 h eisq; & præfagijs: ut sit tota syderalis ratio
 perfecta. Namq; Virgilius etiam in numeros
 lunæ quædam digerēda putauit: Democriti secutus ostē
 rationem. Nos legum utilitas quæ in toto opere: in hac
 quoq; mouet parte. Omnia quæ cæduntur: carpuntur:
 conduntur: innocentius decreſcente luna: q̄ crescente fi
 unt. Stercus nisi decreſcēte luna: ne tangito. Maxime au
 tem inter menſtrua: dimidiaq; ſtercorato. Verres: iuue
 cos: arietes: hædos: decreſcente luna caſtrato. Oua luna
 nona ſupponito. Scrobes luna plena noctu facito. Arbo
 rum radices luna plena operito. Humidis locis interlu
 nio ſerito: & circa interlunium quatriddo. Ventilari
 quoq; frumenta: ac legumina: & condi circa extremaq;
 lunam iubent. Seminaria cum luna ſupra terram ſit. fie
 ri. Calcari muſta cum luna ſub terra. Item materies cæ
 di: quæq; alia locis ſuis diximus: neq; facilior eſt obſer
 uatio: ac iam dicta a nobis ſecundo uolumine: ſed quod
 intelligere uel ruſtici poſſint. Quotiens ab occidente
 ſole cernitur: priorib; noctis horis lucebit: creſcens
 erit. Et oculis dimidiata iudicabitur. Cum uero occidē
 te ſole orietur ex aduerſo: ita ut pariter aſpiciant
 tur: tunc erit plenilunium. Quotiens ab ortu ſo
 lis orietur: priorib; noctis horis detrabet lumen
 & in diurnas extender: decreſcens erit. Iterumq; dimi
 dia. In coitu uero: quod interlunium uocant: cum appa
 rere deſierit. Supra terras autem erit: quamdiu & ſol.
 Interlunio: & prima tota die: ſecunda hora noctis uni
 us dextante ſicilico: ac deinde tertia: uſq; ad quintam
 decimam multiplicatis horarum iſdem portionibus:
 quintadecima tota ſupra terras noctu erit: eademq; ſub
 terris tota die. xvi. ad primæ horæ nocturnæ dextante;

ficilicū sub terra aget: easdemq; portiones horarū
per singulos dies adiicit: usq; ad interlunium. Et quan-
tum primis partibus noctis detraxerit: quod sub terris
agat: tantū dē nouissimis ex die adiiciet super terram.
Alternis aut mensibus. xxx. implebit numeros. Alterius
vero detrahet singulos. Hæc erit ratio lunaris.

De uentorum ratione.

Ca. xxxiij.

Entorum paulo scrupulosior observatio. So-
lis ortu: quocunq; libeat die: stantibus hora
diei sexta: sicut ortum eum a sinistro humero
habeant: Contra mediam faciem meridies: a uertice se-
ptemtrio erit: qui ita limes per agrum currit: cardo ap-
pellatur. Circumagi deinde melius est: ut umbram suā
quisq; cernat: alioquin post hominem erit. Ergo per mu-
tatis lateribus: ut ortus illius diei a dextro humero fiat
occasus a sinistro: tunc erit hora sexta: cum minima um-
bra contra medium fiat hominē. Per huius mediā lōgi-
tudinē duci sarculo succum: uel cinere lineam: uerbi
gratia pedum. xx. conueniet: mediamq; mensuram: hoc
est in. x. pede circūscribi circulo paruo: qui uocetur um-
bilicus. Quæ pars fuerit a uertice umbræ: hæc erit uen-
tus septemtrionalis. Illo tibi putator arborū plagæ ne
spectant: ne ue arbusta: uineæ ne nisi in africa: cyrenis:
ægypto. Illinc flante ne arato: quæq; alia præcepimus
Quæ pars lineæ fuerit a pedibus umbræ meridiem spe-
ctans: hæc uentum austrum dabit: quem a græcis notū
diximus uocari. Illinc flatu ueniente materiam: uineā
q; agricola ne trahes. Humidus aut æstuosus italia est.
Africæ quidem incendia cum serenitate affert. In hunc
italiæ palmites spectent: sed non plagæ arborum uitū
ne. Hunc oliueti metator: uergiliarum quatrīduo. Hunc
caueat insitor calamis: gemmisq; inocultator. De ipsa

LIBER

regionis eius ora præmonuisse conueniet. Frondem me-
dio die arborator ne cædito. Cum meridiem adesse sen-
ties pastor: æstate contrahente se umbra: pecudē a sole
in opaca cogito. Cum æstate pasces: in occidentē specta-
ante meridiē: post meridiē in orientem. Aliter noxiū
sicut hyeme: & uere in rorulentū duceres. Nec contra
septentrionem paueris supra dictū. Clodunt ita: lip-
piunt ne ab afflatu: & alio cita pereūt. Qui foeminas
concupi uoles: in hunc uentū spectantes iniri cogito.

De limitatione agrorum.

Ca. xxxiiii.

Imimus: ut in media linea desinaretur umbi-

d. licus. Per hunc mediū transversa currat alia.

Hæc erit ab exortu æquinoctialia: ad occasum
æquinoctialem. Et limes qui ita secabit agrū: decūanus
uocabitur. Ducantur deinde aliæ duæ lineæ in decussis
obliquæ: ita ut a septentrionis dextra: leuāq; ad austrū
dextram: leuamque descendat. Omnes per eundem
currant umbiculus. Omnes inter se pares sint. Om-
nium interualla paria. Quæ ratio semel in quoque
agro ineunda erit: uel sæpius: si libeat: ita uite: ligno
facienda: regulis paribus in tympanū exiguum: sed cir-
cinnatum adactis. Ratione qua doceo occurrēdum inge-
nijs quoq; imperitorum est. Meridiē excuti placet: quā
semper est idem. Sol autē quotidie ex alio cæli momen-
to q̄ pridie oritur. Ne quis forte ad exortum capiendā
putet lineā. Ita cæli exacta parte: quod fuerit lineæ
caput septentrioni proximū: a patre exortina solstitialē
habebit exortum: hoc est longissimi diei: uentumq; a
quilonem: boreā a græcis dictum. In hunc posito arbo-
res uiteq; Sed hoc flante ne arato. Frugem ne serito. Se-
men ne iacito. Præstringit enim atq; præcellit hic ra-
dices arborum: quas positurus afferes. Præmonitus esto

Alia robustis profunt: alia infantibus. Nec sum oblitus
in hac parte uentum a græcis poni: quem cæciam uocāt
Sed idem Aristoteles uir immensæ subtilitatis qui id
ipsum fecit: rationem conuexitatis mundi reddit: quia
contrarius aquilo africo flat. Nec tamē eum toto anno
in prædictis timet agricola. Mollit sydera æstate me-
dia: mutatq; nomen: & etesias uocatur. Ergo cum fri-
gidum senties: caueto. Ac quacunq; aquilo dicitur: tan-
to perniciosior septentrione. In hunc asiæ: græciæ: hispa-
niæ: maritimæ: italiæ: cāpaniæ: apuliæ arbuta: uineæq;
spectent. Qui mares concipi uoles: in hunc pascito: ut
sic in eundem ineant. Ex aduerso aquilonis ab occasu
brumali africanus: quem græci lyba uocant. In hunc a co-
itu: cum se pecus circuegerit: fœminas conceptas esse
scito. Tertia a septentrione linea: quam per latitudi-
nem umbræ duximus: & decumanam uocamus: exor-
tum habebit æquinoctialem: uentumq; subsolanum a
græcis apeliotem dictum. In hunc salubribus locis uila-
læ uineæq; spectent. Ipse leniter pluuius: tamen est sicci-
or fauonio. Ex aduerso eius ab æquinoctiali occasu: ze-
phyrus a græcis nominatur. In hunc spectare oliueta
Cato iussit. Hic uer inchoat: aperitq; terras: tenui fri-
gore saluber. Hic uites putandi: frugesq; cur adi. arbores
seredi: poma inseredi: oleas tractadi ius dabit: afflatuq;
nutricū exercebit. Quarta a septentrione linea: eadē au-
stro ab exortina parte p̄xima: brumalē habebit exortū
uētūq; uulturū: eurū: græcis dictū: sicciore & ipm: te-
pidiorēq;. In hunc apiaria: & uineæ italiæ: galliarūq;
spectare debēt. Ex aduerso uulturni flabit chorus: ac oc-
casu solstitiali: et occidēali latere septentrionis: a græcis
dictus argestes: ex frigidissimis et ipse: sicut omnes qui
a septentrionis parte spirāt. Hic et grādines infert: cauē

LIBER

dus & ipse: nō secus ac septemtrio. Vulturū si a sere
 na celi parte coeperit flare non durabit in noctem. Ad
 ubi sub solanus in maiore partē noctis extenditur: quis
 quis erit uentus: si feruidus sentietur: pluribus diebus
 permanebit. Aquilonē prænūnciat terra siccescens: sed
 rorescens repente: austrū immiscet humescens in rore
 occulto.

Prognostica tempestatum. Ca. xxxv.

Tenim prædicta ratione uentorū: ne sæpius
 e eadē dicantur: transire conuenit ad reliqua
 tempestatum præsagia: quoniā & hoc pla-
 cuisse Virgilio magnopere uideo. Siquidem in ipsam
 messem sæpe concurrere prælia uentorū dānosa impe-
 ritis refert. Tradunt enim eundem. Democritum: me-
 tente frater eius Damaso ardentissimo æstu: orasse ut:
 reliquæ segeti parceret: raperetq; defecta sub tectum:
 paucis mox horis sæuo imbre uaticinatione approba-
 ta. Quinimmo & harundinē non nisi impēdente plu-
 uia seri iubent: & fruges in secuturo imbre. Quāobrē
 & hæc breuiter contingemus: scrutati maxime per-
 tinentia. Primūq; a sole capiemus præsagia. Purus ori-
 ens: atq; non feruens: serenū diē nūnciat. Ad hybernā
 pallidus grandinē. Si & occidit pridie serenus: & ori-
 tur: tanto certior fides serenitatis. Concauius oriens plu-
 uias prædicit. Item uentos: cum ante exorientē eū nu-
 bes rubescunt. Quod si & nigræ rubētibus interuene-
 rint: & pluuias. Cum orientis atq; occidentis radij ru-
 bent: coire pluuias. Si circa occidentē rubescunt nubes:
 serenitatē futuræ diēi spondent. Si in exortu spargētur
 partim ad austrū: partim ad aquilonē: pura circa eum
 serenitas sit licet: pluuiā tamē uentosq; significabunt.
 Si in ortu: aut in occasu cōtracti cernentur radij imbrē.
 Si in occasu eius pluet: aut radij in se nubē trahent: aspe

ram in proximū diē significabūt tempestatē. Cū oriēte
 radij non illustres eminebūt: quis circumdati nube non
 sint: pluuiā portendēt. Si ante exortū nubes globabun-
 tur: hyemem asperam denunciabunt. Si ab exortu repel-
 lentur: & ad occasum abibunt: serenitatem. Si nubes
 solē circūcludent: quanto minus luminis relinquent: tā-
 to turbidior tempestatas erit. Si uero etiam duplex orbis
 fuerit: eo atrocior. Quod si in exortu fiet ita ut rube-
 scant nubes: maxima ostendetur tempestatas. Si non abi-
 bunt: sed incumbēt: a quocunq; uento fuerint: eum por-
 tendent. Si a meridie: & imbrem. Si oriens cingetur
 orbe: ex qua parte is se aperit: expectetur uentus. Si to-
 tus defluerit: equaliter serenitatem dabit. Si in exor-
 tu longe radios per nubes porriget: & medius erit
 inanis: pluuiā significabit. Si ante ortum radij se osten-
 dent: aquā & uentum. Si circa occidentem candidus
 circulus erit: noctis leuem tempestatem. Si nebula: uehe-
 mentiore. Si candente sole: uentum. Si ater circulus
 fuerit: ex qua regione is eruperit: uentum magnū. Pro-
 xima sunt iure lunæ præfagia. Quaream eam maxime
 obseruat ægyptus. Si splendens exorta puro nitore ful-
 serit: serenitatem. Si rubicunda: uentos. Si nigra: plu-
 uias portēdere creditur. In quinta cornua eius obtusa:
 pluuiam. Erecta & infesta: uentos semper significant.
 Quarta tamen maxime. Cornu eius septētrionale acu-
 minatum. atq; rigidū: illum præfagit uentum. Inferius
 austrum. Vtraq; recta: noctem uentosam. Si quartā ore
 bis rutilus cinget: uentos & imbres præmonebit.
 Apud Var. ita est. Si quarto die luna erit directā: ma-
 gnā tempestatem in mari præfagiet: nisi si coronam
 circa se habebit: & eam sincerā: quoniā illo modo non
 ante plenā lunā hyemandū ostēdit. Si plenilunio per di-

LIBER

inidiū purā erit: dies serenos significabit. Si rutila: uen-
 tos. Nigrescens: imbres. Si caligo orbis nubē incluserit:
 uentos quā se ruperint. Si gemini orbis cinxerint: ma-
 iorē tempestatem. Et magis si res erunt: aut nigri: aut
 interrupti: atq; distracti. Nascens luna si cornu superio-
 res obatro surget: pluuias decrescens dabit. Si inferiore
 ante pleniluniū. Si in media nigricia illa fuerit: imbrē
 in plenilunio. Si plena circa se habebit orbē: ex qua par-
 te is maxime splendeat: ex ea uentū ostendet. Si in or-
 tum cornua crassiora fuerint: horridā tempestatem. Si
 ante quartā non apparuerit uento fauonio flante: hye-
 malis toto mense erit. Si .xvi. uehementius flammea ap-
 paruerit: asperas tempestates præsagiet. Sunt et ipsius
 lunæ octo articuli: quotiens in angulos solis incipit: ple-
 risq; inter eos tñ obseruentibus præsagia eius: hoc est
 iij. vii. xi. xv. xix. xxij. xxvij. et interlunū. Tertio loco
 stellarū obseruationē esse oportet. Discurrere eā uiden-
 tur interdū: uentiq; protinus sequuntur. In quorū par-
 te ita præsagauere. Cælū cum æqualiter totū erit splen-
 didū articulus temporū quos pposuimus: autūnū serenū
 præsagabūt: et frigidū. Si uer et æstas n sine riguo aliquo
 trāsierint: autūnū serenū et dēsū: minusq; uentosū fa-
 ciēt. Autūni serenitas uentosā hyemē facit. Cū repēte
 stellarū fulgor obūbratur: uti neq; nubo: neq; caligine
 fluitans: graues denunciantur tempestates. Si uolitare
 plures stellæ uidebūtur: quo ferūtur albescentes: uentos
 ex ijs partibus nunciant. At si circa purā stabunt: cer-
 tos. Si id in partibus pluribus fiet: inconstantes uentos
 effundent. Si stellarū errantiū aliquā orbis incluserint
 imbres. Sunt in signo cācri duæ stellæ parue aselli ap-
 pellatæ: exigūū inter illa spaciū obtinēte nubecula: quā
 præsopia appellant. Hæc cū cælo sereno apparere desie-

rit: atrox hyems sequitur. Si altera earum aquiloniam caligo abstulerit: auster senit. Si austrinam: aquilo. Ar-
guus cum sunt duplices: pluuias nunciant. A pluuijs se-
renitatem non perinde certa. Circuli non circa sydera
aliqua: pluuiam. Cum aestate uehementius tonuerit: q̃
fulserit: uentos ea parte denunciat. Contra si minus to-
nuerit: imbrem. Cum sereno celo fulget: pluuiæ erunt:
¶ tonitrua: ¶ hyemabit. Atrocissime autem cum ex
omnibus quattuor partibus celi fulgurabit. Cum ab aq-
lone tñ: in posterum diem aquam portendit. Cū a sep-
temtrione: uentum. Cum ab austro: uel choro: aut fauo-
nio: nocte serena fulgurauerit: uentum ¶ imbrem ex
iisdem regionibus demonstrabit. Tonitrua matutina uē-
tum significant. Imbrem meridiana. Nubes cu; sereno
celo feruntur: a quacunq; parte id fiet: expectentur uen-
ti. Si eodē loco globabuntur: appropinquāte sole discu-
tiētur. Et hoc si ab aqlone fiat: uētos: si ab austro: ibres
portēdēt. Sole occidēte: si ex utraq; pte eius celū patet.
tēpestatē significabūt. Vehemētius atræ ab oriēte i noc-
tem aquā minātur. Ab occidēte in posterū diē. Si nubes
ut uellera lanæ: spargētur multæ ab oriēte: aquā in tri-
duum p̃sagient. Cū in cacuminibus montiū nubes cōfi-
dent: hyemabit. Si cacumina pura fiēt: differēnabit. Nu-
be grauida candicāte: qd uocant tēpestatē albā: grando
iminebit. Celo quis sereno nubecula: quis pua uētum p-
cellosus dabit. Nebulæ e mōtibus descēdētes: aut celo ca-
dētes: uel i uallibus sedētes: serenitatē pmittunt. Ab his
terreni ignes p̃xime significāt. Pallidi nāq; murmurā-
tesq; tēpestatū nūtij sentiūtur. Pluuiæ etiā: si i lucernis
fungi. Si flexuose uolitet flamma: uentum. Et lumina
cum præ se flāmas elidunt: aut uix accenduntur. Item
cum in eo pendentes coaceruantur sintillæ: uel cum

LIBER

tollentibus ollas carbo adhærescit: aut cum contentus
 ignis e se favillam discutit: sintillam ne emittit: uel cum
 cinis in foco concrescit: & cum carbo uehementer per-
 lucet. Est & aquarum significatio. Mare si in tranquil-
 lo portu a cursu stabit: & murmurauerit intr a se: uen-
 tum prædicit. Si idem idem: & hyemem & himbrē.
 Littoris ripæque si resonabunt: tranquilla: asperam tem-
 pestatem. Item maris ipsius tranquillū sonitus: spu-
 mæ uel dispersæ: aut aquæ bullantes. Pulmones marinī
 in pelago: plurium dierum hyemem portendunt. Sæpe
 & silentio intumescit: flatuque altius solito iam intra
 se esse uentos fatetur. Equidem & montium sonitus: ne-
 morumq; mugitus prædicunt. Et sine aura quæ sentia-
 tur: folia ludentia. Lanugo populi: aut spinæ uolitans.
 Aquisq; pluma innatans. Atque etiam in campis tem-
 pestatem uenturam præcedens suus fragor: & celi qui-
 dem murmur: non dubiam habet significationem. Præ-
 sagiunt & animalia. Delphini tranquillo mari lasci-
 uientes: flatum ex qua ueniunt parte. Item spergentes
 aquam. Item turbantes tranquillitatem. Loligo uolitans
 Conchæ adhærescentes. Echini affigentes sese: aut hare-
 na saburrantes: tempestatis signa sunt. Ranae quoq; ul-
 tra solitum uocales. Et fulicæ matutino clangore. Item
 mergi: anatesq; pennas rostro purgantes: uentum. Cate-
 ræq; aquaticæ aues concursantes. Gruæ in mediterræ-
 nea festinantes. Mergi maria: aut stagna fugientes. Gru-
 es silentio per sublime uolantes: serenitatem: sic noctua
 in imbre garrula: at sereno tempestatem. Coruiq; singul-
 ti quodam latrantes: seque concutientes: si continuabūt
 uentos: si uero carptim uocem resorbebunt: uentosum
 imbrem. Graculifero a pabulis recedentes: hyemem. Et
 albæ aues cum congregabuntur. Et cum terrestres no-

lucres contra aquam clangores dabunt: perfundentes sese: sed maxime cornis: Hirundo taz iuxta aquam uolitans: ut pēna saepe percutiat. Quæq; i arboribus habitant: fugitantes in nidis suis. Et anseres continuo clāgore intempestiui. Ardea in medijs harenis tristis. Nec mirum aquaticas: aut in totum uolucres præfagia aeris sentire. Pecora exultantia: & indecora lasciuia ludentia: eandem significationem habent. Et boues cælum olfactantes: seq; lambentes contra pluuiam. Turpesq; porci alienos sibi mādipulos foeni lacerantes. Segniterq; & cōtra industria; suā formicæ absconditæ concursantes: aut progerentes ouā. Item uermes terreni erumpentes. Trifolium quoq; inhorrescere: & folia contra tempestatē subrigere certū est. Necnō & incōuiuijs: mensisq; nostris uasa: quibus esculentū additur: sudorē repositoriis linquentia diras tempestates prænunciant.

CATI PLINII SECVNDI NATVRALIS
HISTORIAE LIBER XIX.

In Quo Lini natura continetur & Mirabilia

PROOEMIUM.

YDERVM QVOQVE TEMPE-
statūq; rō: uel impitis facili: atq; indu-
bitato mō monstrata est. Verum quia
intelligentibus nō minus cōferūt rura
dephendendo cælo: q̄ syderalis sciētia.
agro colendo pximā multi hortorū curā fecere. Nobis
nō p̄tinus trāsire ad ista tempestiuū uidetur. Miramur
q; quosdā sciæ gratia eruditionis suæ gloriam ex his pe

LIBER

tētes tā multa pterisse: nulla mēione hita tot rerū spō
 te cura ne puenientiū: pserit cū plerisq; earū p̄cio: usq;
 q; uitae maior etiā q; frugibus phiebatur auctoritas. At
 q; ut a cōfessis ordiamur utilitatibus: quaeq; nō solum
 terras omnes: uerū etiā maria replere: seritur: ac dici
 neq; inter fruges: neq; inter hortensia pōt linū. sed i qua
 nō occurrere uitae pte? Qd ue miraculū maius? Herba;
 esse quae admoueāt aegyptū; italiā: in tñ ut Galerius a
 freto siciliāe Alexādriā septia die perueniret. Babillus
 sexta: ambo p̄fecti. Aestate uero proxima Valerius Ma
 rianus ex praetorijs senatoribus a puteolis nono die le
 nissimo flatu. Herbam esse quae gadis Herculis colum
 nas septimo die hostiā afferat: & ceteriorē hispaniam
 quarto prouinciā narbonensem tertio: africā altero
 Quod etiā molissimo flatu contingit. C. Flacco legato
 Vibij Crispi proconsulis. Audax uita: scelerū plena: ali
 qd feri: ut uentos pcellasq; recipiat. Et parū esse flucti
 bus solis uehi. Iam uero nec uela satis esse maiora nauig
 ijs. Sed quis amplitudini antēnarū singulae arbores suf
 ficiant: super eas tñ addi uelorum alia uela. Præterq; alia
 in proris: & alia in pupibus pandi: ac tot modis p̄uo
 cari mortem. Deniq; tam paruo semine nasci: qd orbem
 terrarū ultro citroq; portet: tam gracili auenā: tam non
 alte a terra tolli: neq; id uiribus suis necci: sed passū; tu
 sumq;: & in molliciem lanæ coactum iniuria naturæ:
 ac sūma audacia: & quo peruenire nulla execratio suf
 ficit contra inuentorem dictum suo loco a nobis: cui sa
 tis non fuit hominem in terra mori: nisi periret & in
 sepultus. At nos priore libro imbres: & flatus auēdos
 frugum cā: uictusq; prēmonebamus. Ecce seritur homi
 nis manu: metitur eiusdem hoīs ingenio: qd uentos in
 mari optet. Præterea ut sciamus fauisse p̄enas: nihil gi

gnitur facilius. Vt sentiamus nolēte id fieri natura: urit
agrum deterioremq; ipsum facit.

De lini satione: & gñibus eius: & quomō perficia
tur: & de mappis: & lino non ardente: & quādo
primum in theatris uela.

Ca. i.

Eritur sabulosis locis maxie: unoq; sulco: nec
magis festinat aliud. Vere satū aestate uelli-
tur: & hanc quoq; terrae iniuriā facit. Igno-
rat tñ aliq; aegypto serenti: ut arabiae idiaeque merces ap-
portet. Iq; ne & galliae censentur hoc redditu? Mōtesq;
mari oppositos esse nō ē satis: & a latere oceani obsta-
re ipsum qđ uocāt inane. Cadurci: caleti: ruteni: bituri-
ges: ultimiq; hoīum existimati morini: imo uero galliae
uniuersae uela texūt. Idā quidē & transrhēnani hostes.
Nec pulchriorē aliā uestem eorū fēminae: nouere. Qua
āmonitione succurrit: qđ. M. V arro tradit in serranorū
familia gentilitiū esse: fēminas linea ueste non uti. In
germania autē defossi: & sub terra id opus agunt. Simi-
liter in italia rōne alia. Nā inter padū ticinumq; ānes:
subiaceant abiterna. In europa lino palma secunda. In
uicino. n. halionis capeffunt retouina. Et i aemilia uia fa-
uētina candore. Halionis sp̄ crudis fauentina p̄feruntur.
Retouinis tenuitas sūma densitasq;. Candor aq; ut fauē-
tinis: sed lanugo nulla. Qđ apud alios gratia: apđ ali-
os offensioē hēt. Nervositas filo aequalior pene qđ coro-
neis: tinnitusq; cū dente libeat experiri. Ideo duplex qđ
ceteris precii: & hispania citerior habet splendorem li-
ni praeipuuū torrentis: in quo pollitur natura: qui allu-
it terraconem. Et tenuitas mira ibi primū carbasis rep-
tis. Nam dudū ex eadem hispania zoelicum uenit in ita-
liam plagis utilissimuz. Ciuitas ea gallaciae & oceano
p̄pinqua. Et sua gloria & cumāno in cāpania ad piscei

LIBER

um: & alium capturam. Eadem & plagis materia. Neq; enim minores cunctis animalibus insidias: q̄ nobismetipsis lino tendimus. sed humanae plagae concidunt apros: & haec asses ne asperi ferri acie; conuincunt. Videlimusq; iam tanta tenuitatis: ut annulum hominis cū epidromibus transirent: uno portante multitudinē qua saltus cingerentur. Nec id maxime mirum: sed singula earum stamina centeno quinquageno filo constare: sicut paulo ante Iulio Luppo: qui in p̄fectura aegypti obiit. Mirentur hoc ignorantes in aegyptij quondam regis quem Amasyn uocant: thorace. In rhodiorū insula ostēdi in templo Minervae. cccxxy. filis singula fila cōstare. Quod exemplum per se expertum nuper romae prodidit Mutianus terconsul: paruasq; iam reliquias eius superesse: hac experientius iniuria. Italia ex pelignis etiānum linis honorem habet: sed fullonum tantum in usu. Nullum est candidius lanae uel similis: sicut in culcitris praecipuam gloriam cadurci optinent. Galliarum hoc ad tomenta pariter inuentum. Italiae quidem mos etiā nunc durat in appellatione stramēni. Aegyptio lino minimum firmitatis: plurimum lucri. Quattuor ibi genera. Tanicum: ac pelusiacum: buticum: tentiriticū: cū regionum nominibus: in quibus nascuntur. Superior pars aegypti in arabiam uergens gignit fruticem: quem aliqui gossipion uocant. Plures xylon: & ideo lina inde facta xylina. Paruulus est: similēq; barbatae nucis defert fructum. Cuius inexteriore bombice lanugo netur. Nec ulla sunt eis in candore mollicia uel p̄ferenda. Vestes inde sacerdotibus aegypti gratissimae. Quartū genus orthominum appellant. Fit e palustri uelut harundine dumtaxat pannicula eius. Asia egenista facit lina ad retia praecipua: in pisando durātia frutice madefacto. x. die

bus. Aethiopes indiq; e malis. Arabes cucurbitis in arboribus (ut diximus) de genistis. Apud nos maturitas eius duobus argumentis intelligitur: intumescence semine: aut colore flauescence. Tunc euulsum: & in fasciculos manuales colligatum sicatur in sole pendens cōuersis superne radicibus uno die: mox quinq; alijs in cōterium inter se uersis fascium acuminibus: ut semen i medium cadat. Inter medicamina huic uis: & in quodam rustico: ac praedulci italiae transpadanae cibo: sed iā pridem sacrorum tantum gratia. Deinde post messem triticeam: uirgæ ipsæ merguntur in aquam solibus tepescitam: pondere aliquo depressæ. Nulli enim lenitas maior. Maceratas indicio est membrana laxatior. Iterumq; uniuersæ: ut prius sole siccantur. Mox arefactæ in saxo tunduntur stippario malleo. Quod proximum cortici fuit: stuppa appellatur: deterioris lini: lucernarum fere luminibus aptior. Et ipsa tamen pettitur ferreis ahenis: donec omnis membrana decorticetur. Medullæ numerosior distinctio: candore: mollicia. Linumq; nere & uiris decorum est: Cortices quoq; decussi clibanis: & furnis præbent usum. Ars depeitendi digerendique iustum est e quinquagenis fascium libris quinq; denas carminari. Iterum deinde in filo ponitur illisq; crebro in silice ex aqua. Tectumq; rursus tunditur clauis: semper iniuria melius. Inuentum iam est etiam quod ignibus non absumeretur. Vium id uocant: ardentesq; in focis conuiuiorū ex eo uidimus mappas sordibus exustis splendescentes igni magis: q̃ possent aquis. Regum inde funebres tunicae corporis fauillam ab reliquo separant cinere. Nas citur in desertis: adustisq; sole indiae: ubi non cadunt imbres: inter diras serpentes: assuescitq; uiuere ar dendo. Rarum inuentu: difficile textu: propter breuita

LIBER

tem. Ruffus de cætero colos splendescit igni. Cum inuen-
tū est: aquat præcia excellentiū margaritarum. Vocatur
autem a græcis asuestinum ex argumento naturæ. And-
xilaus auctor est: lintheo eo circumdatam arborē surdis
ictibus: & q non exaudiantur: cædi. Ergo huic lino præ-
cipatus in toto orbe: Proximus byssino: mulierum maxi-
me delicijs circa elim in achaia genito: quaternis dena-
rijs stipula eius permutata quodā ut auri. Repertaq; li-
ntheorum lanugo e uillis nauium maritimarū maxime ē
magno usu medicinæ est: & cinis spodij uiz habet. Est
& inter papauera genus quoddam: quo candorem lin-
thea præcipuum trahunt. Tentatum est tingi linū quo-
q;: & uestium insaniam accipere in Alexandri magni
primum classibus indo amne nauigantis: cuꝫ duces eius:
ac præfecti in certamine quodā uariassent insignia na-
uiū. Stupueruntq; littora flatu uersicoloria implēte. Ve-
lo purpureo ad accium cum. M. Antonio Cleopatra ue-
nit: eodezq; effugit. Hoc fuit impatorie nauis isigne. Po-
stea in theatris tantū umbram fecere. Qd̄ primus oīz
inuenit. Q. Catulus cum capitolium dedicaret. Carbassina
deinde uela primus in theatro dixisse traditur Lenu-
lus Spinter apollinaribus ludis. Mox Cæsar dictator to-
tum forum romanum intexit: Viamq; sacram ab domo
sua ac clium usq; capitolinum: qd̄ munere ipso gladi-
torio mirabilis uisum tradunt. Deinde & sine ludis
Marcellus: Octauia sorore Augusti genitus in ædilitate
sua amiculo. xi. Consule Calen. Augusti uelis forum in-
umbravit: ut salubrius litigantes consisterent. Quantū
mutatis moribus Catonis Censorij: qui sternendū quoq;
forum muricibus censuerat. Vela nuper colore celi stel-
lata per rudentes terræ etiā in amphiteatris principis
Neronis rubent in cauiis ædium & muscum ac solē de-

fendunt. Cetero māsit andori pertinax gratia. Honor
etiā & troiano bello. Cur. n. nō & praelijs intersit: ut
naufragijs? Thoracibus lineis: paucos tñ pugnasse te-
stis est Homerus. Hinc fuisse & nauium armamenta
apud eundem interpretati sunt eruditiores: quoniā cuz
sparta dixit: significauerit sata.

De sparti natura: & quando primū usus eius: &
quomodo perficiatur: & quæ sine radice nascantur
& uiuant. Ca. ii.

Parti quidem usus multa post sæcula coeptus
est. Nec ante pœnorum arma: quæ primū hi-
spaniæ intulerunt. Herba & hæc sponte na-
scens: & quæ non queat seri: iuncusq; proprie aridi so-
liūni terræ dato uitio. Namq; id malum telluris ē: nec
aliud ibi seri: aut nasci potest. In africa exiguum: & i-
utile gignitur: arthaginiensis hispaniæ citerioris por-
tio. Nec hæc tota: sed quatenus parit mōtes quoq; spar-
to operit. Hinc strata rusticis eorum: hinc ignes fascēs-
q; hinc calceamina: & pastorum uestis: animalibus no-
xiū: præterq; acuminum teneritate. Ad reliquos usus
laboriose euellitur. Ocreatis cruribus: māib;que tectis
manicis conuolutum osseis ligneis ue conamentis. Nūc
iam in hyemē nix: Facillime tamen ab idibus māijs in
iunias hoc maturitatis tempus. Vulsus fascibus in acer-
uo adunatum biduo tertio resolutum. Spargitur in so-
le sicaturque: & rursus in fascibus redit sub tecta. Po-
stea maceratur aqua marina optime: sed & dulci si ma-
rina desit. Siccaturque sole iterum rigatur: si repente
urgeat: desiderium: perfusum calida in folio: ac sicca-
tum stans compendium operæ fatetur. Hoc autem ton-
ditur: ut fiat utile præcipue in aquis: marique inuictus.
In sicco præferunt e canabi funes. Et spartum ali-

LIBER

tur etiam demessum: ueluti natalium sit impensa. Est q̄
dem eius natura interpolis. Rursusq; q̄ libeat uetustum
nouo miscetur. Verumtamen completetur animo: q̄ uo
let miraculum aestimare: q̄to sit in usu oib; terris nau
um armamentis: machinis ædificationum: alijsq; deside
rijs uitæ. Ad hos omnes usus quæ sufficiant: minus. xxx.
M. passuum in latitudinem. A litore arthaginis nouæ
minusq; in longitudine esse reperientur. Longius enim
uehi impendia prohibent. Tunc græcos ad funes usus
nomini credamus οχοι οσ quo herbam eam appellāt.
Postea Palmarum folijs Phyllyraq; manifestum est. Et
inde translatum a pœnis sparti usum per q̄ simile est ue
ri. Theophrastus auctor est: esse bulbi genus circa ripas
amniū nascens: cuius inter summum corticem: eamq;
partem qua uescuntur esse laneam naturam: ex qua ma
palia: uestesq; quondam conficiebantur. Sed neq; regio
nem in qua id fiat: neq; quicq; diligentius: præterq̄ erio
phoron id appellari in exemplaribus: quæ equidem in
uenerim: tradit cūcta cura magna persecutus. cccxc. an
nis ante nos: ut alio iā loco diximus. Quo apparet post
id temporis spatium in usum uenisse spartum. Et qm̄ a
miraculis rerum cœpimus: sequemur eorum ordine: in
quibus uel maximum est aliquid nasci: aut uinere sine
ulla radice. Tuberā uocantur hæc undiq; terra circū da
ta: nullisq; fibris nixa aut saltem capillamentis: nec uti
q; extuberante loco in quo gignuntur: aut rimam agen
te. Neq; ipsa terræ coherent. Cortice etiam includuntur:
ut plane nec terram esse possimus dicere: neq; aliud q̄
terræ cælum: Siccis hæc fere: & sabulosis locis: fruteto
sisq; nascuntur. Excedunt sæpe magnitudinem mali co
tonei: etiam librāli pondere. Duo eorum genera: haren
sa dentibus inimica: & altera sincera. Distinguntur &

colore rufo nigroq; : & intus candido. Laudatissima
 quæ africa cresunt. An ne uitium id terræ? Neq; enim
 aliud intelligi potest : maluz ne id ea protinus globetur
 magnitudine qua futurum est? Et uiuat ne: an nō: haud
 facile arbitror intelligi posse. Putrescendi enim ratio
 cōmunis est ijs cū ligno. Lartio licinio prætorio uiro in
 ra reddente in hispania carthagine paucis his annis sci
 mus accidisse: mordenti tuber: ut deprehensus inde de
 narius primos dentes inflecteret. Quo manifestū erit
 terræ naturā in se globari: Quod certum est ex ijs quæ
 nascuntur & feri non possunt.

De misy & tuberibus: de fungis pezicis: laserpitio:
 & magyderi: & rubia: & radícula. Ca. iij.

Imile est quod in cyrenaica provincia uocāt
 s misy: præcipuum suauitate: odore: ac sapore:
 sed carnosius. Et quod in thracia ceranium.

De tuberibus hæc tradūtur peculiariter. Cum fuerint
 imbres autumnales: ac tonitrua crebra: tunc nasci: &
 maxime e tonitribus: nec ultra annum durare: tenerri
 ma autem uerno esse. Quibusdam locis acceptantur ri
 guis & seruntur sicut mytilenis. Negant nasci nisi ex
 undatione fluminum inuecto semine ab Tiaris. Est au
 tem his locus in quo plurima nascuntur. Asia nobilissi
 ma circa lampsacum: & alopeconesum: græcia uero cir
 ca elin. Sunt & in fungorum genere a grecis dicti pe
 zicæ: qui sine radice aut pediculo nascuntur. Ab his pro
 ximum dicetur auctoritate clarissimum laserpitium:
 quod græci filphion uocant: in cyrenaica provincia re
 pertum: cuius succum uocant laser. magnificum in usu:
 medicamentisq;: & ad pondus argenti denarii pensum
 Multis iam annis in ea terra non inuenitur: quoniam
 publicani qui pascua conducunt: maius ita lucrū sentiē

hhh

LIBER

tes depopulatur pecorū pabulo. Vnus autē caulis nostrā
reperitus memoria Neroni principi missus est. Si quan-
do incidit pecus in spem nascētis: hoc deprehēditur si-
gno: oue cū comederit dormiēte ptinus: capra sternutā-
te. Diuq; iam nō aliud ad nos inuehitur: q̄ qd in perfide
aut media: & armenia nascitur laser: multo infra cyre-
naicū: Id quoq; adulteratur gummi: aut sacopenio: aut
faba fracta. Quo minus omittendū uidetur. C. V alerio
M. Herennio coss. cyrenis aduecta romā publice laserpī-
tij pondo. xxx. Cæsarem uero dictatōrē initio belli ciuī-
lis inter aurū argentumq; protulisse ex arario laserpī-
tij pondo. cxi. Id apud auctores græciæ evidentissimos
inuenimus. Natum imbre piceo repente madefacta tel-
lure circa hesperidum hortos sirtinq; maiorē. vij. annis
ante oppidum cyrenarum: qd cōditum est urbis nostræ
anno. cxliij. Vm autē illā per quattuor stadiorū spatiū
in africa ualuisse. In ea laserpitiū gigni solitū rē ferā:
ac contumacē: & si coleretur: in desertā fugientē. Radī-
ce multa crassaq; caule ferulaceo: haud simili crassitu-
dine. Huius folia maspetum uocabāt: apio maxime simi-
lia. Semē erat foliaceum. Folium ipm uero deciduum.
Vesci pecora solita: primoq; purgari: mox pinguescere:
carne mirabilē in modū iucunda. Post folia amissa cau-
le ipso & hoies uescebātur decocto: asso: elixoq;. Eorum
quoq; corpora. xl. primis diebus purgāte a uitijs. Ex ijs
oib; succus duobus modis capiebatur: e radice: atq; cau-
le. Et hæc duo erāt noīa rhiizis: atq; caulias. Vilior ille
ac putrescēs radice: cortex niger et ad mercis adulterit.
Succū ipm in uasa cōiectū admixto fursure subinde cō-
cutiēdo ad maturitatē pducebāt: ne ita fecissent putre-
scētē. Argumētum erat maturitatis color: siccitasq;: su-
dore finito. Alij tradunt laserpitiū radicē fuisse maiorē

cubitali: tuberq; in ea sup terrā. Hoc inciso pfluere solē
 tum succū cen lactis supnato caule: quē magydarin uoca
 runt. Folia aurei coloris p semie fuisse: cadētia a canis
 ortu: austro flāre. Ex ijs laserpitiū; nasci solicum annuo
 spatio: et radice et caule cōsumētibus sese. Hoc et circum
 fodi solitū pdidere. Nec purgari pecora: sed ægra sana
 ri: aut p̄tinus mori: qđ in paucis accidere. Persico Sil
 phio prior opinio cōgruit. Alterum genus est qđ magy
 daris uocatur tenerius & minus uehemēs: sine succo.
 Quod circa syriā nascitur: nō pueniēs in cyrenaica re
 gione. Gignitur & in p̄naso mōte copiosius: qbusdam
 laserpitiū; uocātibus: perq; oīa adulteratur rei saluber
 rimæ utilissimæq; auctoritas. Probatio sinceri priā in
 colore modice rufo: & cū frāgitur: cādido intus. Mox
 trāslucēte: gutta aquæ salinæq; liquescit. V̄sus in multis
 medicaminibus. Sunt etiā nū duo ḡna non nisi sordido
 nota uulgo: cum quæstu nullo polleāt. In primis rubia
 tinguēdis lanis & corijs necessaria. Laudatissima ita
 lica: & maxie suburbana: & oēs pene p̄uinciæ scatēt
 ea. Sponte prouenit: feriturq; similitudine eruiliæ. Ve
 rum spinosus ei caulis & geniculatus hic est quinis
 circa articulos in orbe folijs. Semē eius rubrū est. Quor
 in medicīa usus habeat suo dicemus loco. At quæ uoca
 tur radícula lauādis demum lanis succum habet: mirū
 quantū cōferēs cādore: molliciæq;. Aeq; nascitur satina
 ubiq; sed sponte p̄cipua in asia: syriæq; saxosis & aspe
 ris locis. Trans euphratē tñ laudatissima caule ferula
 ceo: tenui: & ip̄is cibus indigenarum expetito: & tin
 genti quicquid sit: cū quo decoquatur: folio oleæ. Stru
 thion græci uocāt: floret æstate: grata aspectu: uerū sine
 colore: spinosa: & caule lanuginoso. Semē ei nullum: ra
 dix magna: quæ conciditur ad quē dictum est usum.

bbb ij

LIBER

De hortorum cura: & digestio terræ nascentium:
præter fruges: & frutices. Ca. iij.

B his superest reuerti ad hortorū curam: &
a suapte natura memorandam. Et quoniā anti-
quitas nihil prius mirata est: q̄ & hesperi-
dum hortos: ac regum Adonis: & alcinoi. Itemq; pen-
files: siue illos Semiramis: siue assyriæ rex Cyrus fecerit
de quorū opere alio uolumine dicemus. Romani quidē
reges ipsi coluere. Quippe etiam Superbus Tarquinius
nunciū illū sœuū atq; sanguinariū: filio remisit ex hor-
to. In .xij. tabulis legū nostrarū: nusq; nominatur uilla:
semper in significatione ea ortus. In horti uero hære-
dium. Quā rem comitata est & religio quædam hor-
tosq; & fores tantū contra inuidentiū fascinationes
dicari uidemus. In remedio saturnica signa quāq; hor-
tos tutelæ. Veneris assignante Plauto. Tam quidē horto-
rum nomine in ipsa urbe delicias: agros: uillasq; possi-
dent. Primus hoc instituit athenis Epicurus hortorum
magister. Vsq; ad eum moris non fuerat in oppidis ha-
beri rura. Romæ quidē per se hortus: ager pauperis erat.
Ex horto plebei macellū. q̄to innocentiore uictu. Mergi
enim credo in profunda satius est: & ostrearū genera
naufragio exquiri. Aues ulera phasidem amnē peti. &
fabuloso quidem terrore tutas: immo sic præciosiores.
Alias in numidia atq; æthiopia in sepulchris aucupari
aut pugnari cum feris mandi ab eo cupientē: quod mā-
dat aliis. At herculem q̄ uilia hæc q̄ parata uoluptati
satiētatiq;: nisi eadē quæ ubiq; indignatio occurreret?
Ferendum sane fuerit exquisita nasci poma: alia sapore
alia magnitudine. alia monstro: pauperibus interdita.
Inueterari uina: saccisq; castrari. Nec cuiq; adeo longā
esse uitā: ut nō ante se genita potet. Et frugibus quoq;

quoddā alimentū excogitasse luxuriā: ac medullā tantū
earū: superq; pristinariū operibus & cœlaturis uiuere
alios pane procerū: alios ulgi: tot generibus usq; ad in
simā plebem descendente aīa. Et iam ne in herbis discri
men inuērum est? Olusq; differentiā facere ī cibo: etiā
uno esse uenali? Et in his aliqua quoq; sibi nasci tribus
negant. Caule in tātum signato: ut pauperis mensa non
capiat. Siluestres fecerat natura horridos: ut quisq; de
meteret passim. Ecce altilis spectātur asparagi. Et rauē
na ternis libris rependit. Heu p̄digia uētris: mirū esset
nō licere carduis pecori uēsci: nō licet plebei. Aquæ quo
q; separātur. Et ipsa naturæ elemēta ī pecuniæ discreta
sunt. Hi niues: illi glaciē potāt: p̄cens montiū ī uolupta
tem gulæ uertūt. Seruatur algor æstibus: excogitaturq;
ut alienis mensibus nix algeat. Decoquūt alias quasmox
& illas hyemant. Nihil itaq; homini sic quō rerū natu
ræ placet. Etiā ne herba aliqua diuitijs tātum pascitur
Nemo sacros auentinosq; montes: & iratæ plebis seces
sus circūspexerit? Mors. n. certe æquabit: quos pecunia se
perauerit. Itaq; bercule nullum macelli uestigal maius
fuit romæ clamore plebis incusantis apud oēs p̄cipes:
donec remissum ē portorium mercis huius: cōpertumq;
nō aliter quæstuosius censum haberi: aut tutius: ac mi
nore fortunæ iure: cum credatur p̄sio ea pauperum. Is
in solo sponfor ē: & sub die redditus: superficiesq; cælo
quocunq; gaudēs. Hortorum Cato p̄dicat caules. Hic p̄
mum agricolæ existimabātur prisci: & sic statim facie
bant iudicium: nunquæ esset ī domo materfamilias. Et
enim hæc cura fœminæ dicebatur: ubi intelligens esset
hortus. Quippe e carnario: aut macello uiuendum est.
Nec caules ut nunc maxime p̄bāt: dānantes pulmenta
ria: quæ egerent alio pulmentario. Id erat oleo parcere

bhh iij

LIBER

Nam carnis desideria etiā erant in exprobratione. Horti maxime placebant: quia non egerent igni parcerentque ligno. Expedita res et parata semper: unde et acetaria appellabantur. Facilia concoqui: nec oneratura sensum cibo: et quæ minime accenderent ad desiderium panis. Pars eorum ad condimenta pertinens: fatetur domi uersuram fieri solitam. Atque non indicum piper questum: quæque transmaria petimus. Id quoque in fenestris sui plebs urbana in imagine hortorum quotidiana oculis rura prebebat: antequam præfigi aspectus omnis coegit multitudinis innumera sæua latrocinatio. Quamobrem sit aliquis et his honos: ne uel auctoritatem rebus uilitas adimat. Cum præsertim etiā cognomina procerum inde nata uideamus. Lactucinosque in ualeria familia non potuisse appellari: et contingat aliqua gratia operi: curaque nostræ: Virgilio quoque confesso quod sit difficile uerborum honorem tam paruum prohibere. Hortos uillæ iugēdos non est dubium: riguosque maxime habēdos: si contingat: profluo amne: Si minus: e puteo petita organis uel pneumaticis tollēdo: non haustu rigando. Solū præscindendum a fauonio: in autūnum præparandum est post .xiiij. dies iterandumque ante brumam. Octo ingerum opis palari iustum est. Fimū tres pedes alte cum terra misceri. Areis distinguere: easque resupinis puluinorum toris ambiri singulis tramitum sulcis: qua detur accessus hominibus: scatebrisque decursus. In hortis nascētiū alia bulbo comedantur: alia capite: alia caule: alia folio: alia utroque: alia semine: alia cortice: alia cute: aut chartilagine: alia carne: alia punicis carnosissimis. Aliorum fructus in terra est: aliorum extra: aliorum non nisi extra. Quædam iacēt: crescuntque: ut cucurbitæ: et cucumiss. Eadem et pendēt: quæ grauiora multo etiā iis: quæ in arboribus gignuntur. Sed cucumiss chartilagine. Cortex huic uni maturitate transit in lignum. Terra com-

antur raphani: napiq; et rapa: atq; alio mō inulæ: cē-
 cer: pastinacæ. Quædā uocauimus ferulacea ut anetū:
 maluas. Nāq; tradūt auctores in arabia maluas vij: mē-
 se arborefcere: baculorū usu; p̄bere extēplo. Sed & ar-
 bor ē malua ī mauritāia lixi oppidi æstuario: ubi hespe-
 ridū horti fuisse p̄duntur. cc. pass. ab oceano iuxta delu-
 brū. Herculis ātiquius gaditano ut ferūt. Ipsa altitudis
 pedes. xx. crassitudis q̄ circūplecti nemo possit. In simi-
 li genere hēbitur & canabis. Necnō & carnosā aliq̄
 appellabimus: ut spongiās in humore pratorū enascētes.
 Natura & genera: & historia nascentium in
 hortis rerum. Ca. v.

Vngorū. n. callū in ligni arborūq; natura di-
 f ximus: & alio genere tuberū paulo ante: Car-
 tilaginei gñis extraq; terrā ē cucumis: mira
 uoluptate Tiberio principi expetitus. Nullo q̄ppe non
 die cōtingit ei: pēsiles eorū hortos p̄mouētibus ī soles ro-
 tis olitoribus. Rursusq; hybernīs diebus itra speculariū
 munimēta reuocātibus. Quī & lacte mulso semie eorū
 biduo macerato: apud antiquos græciæ auctores scriptū
 ē seri oportere: ut dulciores fiāt. Crescunt qua coguntur
 forma. In italia uirides & q̄ minimi. In p̄uicijs q̄ ma-
 ximi & citrini aut nigri. Placēt copiosissimi africæ:
 grādissimi Mæsiæ. Ast cū magnitudine excessere: pepo-
 nes uocātur. Viuūt hausti ī stomacho ī posterū diē: nec p̄-
 fici queūt. In cibis nō ī salubres: tñ plurimū natāt. Oleū
 odere mire. Nec minus aquas diligunt. Defecti quoq; ad
 eas modice distātes adrepūt. Cōtra oleū refugiunt. Aut
 si qd obest: uel si pēdeāt: curuātur. Idq; uel una nocte de-
 prenditur. Si uas cum aqua subiiciatur a quattuor dī-
 gitorum iternallo descēdentibus ante posterum diem.
 At si oleum eodem modo sit in hamos curuatis. Idem.

bbb iij

LIBER

in fistula flore dimisso mira longitudine crescunt. Ecce
 cū maxime noua forma eorū in cāpania prouenit malū
 cotonei effigie. Forte primo natū ita audio unū: mox se
 mine ex illo genus factū melopeponas uocant. Non pen
 dent hi: sed humi rotundantur. Mirū in his præter figu
 ram: coloremq; & odorem: q̄ maturitate adepti q̄q̄ nō
 pendentes: statim a pediculo recedunt. Columella tra
 dit suū cōmentū: ut toto anno contingant. Fruticem ru
 bi q̄ uestissimū in apricum locū transferre: & recidere
 duū digitorū relicta stirpe circa æquinoctiū uernū. Ita ī
 medulla rubi semine cucumeris insito terra minuta fi
 moq; circūaggeratas resistere frigori radices: cucumerū
 græci tria genera fecere. Laconicū: scitalicū: boeticum.
 Ex iis tñ laconicum aqua gaudere. Sunt qui herba: quæ
 uocatur culix noīe trita semē eorū maceratū seri iubeāt:
 ut sine semine nascātur. Similis & cucurbitis natura
 dūtaxat in nascendo. Aeq; hyemem odere. Amāt rigua
 ac fimum. Seruntur ambo semine in terra sexquipedali
 fossura inter æquinoctium uernum & solstitiū. Parili
 bus tamen aptissime. Aliqui malunt ex Calend. martij
 cucurbitas: & nonis cucumeres: & per quinquatros se
 rere simili modo raptantibus flagellis scandentes parie
 tum aspera in tectū usq; natura sublimitatis audida. Vi
 res sine adminiculo standi non sunt: uelocitas pernix: le
 uī umbra cameras: ac pergulas operientes. Inde hæc duo
 prima genera. Camerariū: & plebeiū: quod humi credi
 tur. In priore mere tenui pediculo libratur pōdus imo
 bile auræ. Cucurbita quoq; oī modo fastigatur: uaginis
 maxie uilibus: cōiecta ī eas postq̄ defloruit: crescit qua
 cogitur forma. Plerunq; & draconis itorti figura. Li
 bertate uero pensili cōcessa: iam uisa est nouem pedum
 longitudinis. Particulatim cucumis floret: sibi ipse sup

florescens: & sicciore locos patitur: candida lanugine
 obductus: magisq; cū crescit. Cucurbitarum numerosior
 usus. Et prius caulis i cibo. Atq; ex eo i totū natura diuer
 sa. Nup i balnearū usum uenere urceorū uice. iā pridē ue
 ro etiā ad orū. Ad uina cōdēda. Cortex uiridi tener. De
 raditur nihilominus cibus. Cibos salubres ac leues pluri
 bus mōis existimāt: q; p̄fici humano uētre n̄ queāt sed
 n̄ itumescāt. Semina quæ p̄xia collo fuerit: p̄ceras p̄iūt.
 Itē ab imis: sed n̄ cōpandas supradictis: quæ i medio rō
 tūdas: quæ lateribus crassas: breuioreq;. Siccātur i um
 bra: & cū libeat serere: i aqua macerātur. Cibus quo lon
 giores tenuioresq;: eo gratiores. Et ob id salubriores: quæ
 p̄dēdo creuere: minimūq; seminis tales hnt. duricia ei
 in cibus gratiā termināte. Eas quæ semini seruātur: añ
 hyemē p̄cidi n̄ ē mos. Postea fumo siccātur cōdēdis hor
 tēsiōrū seminibus rusticæ suppellectili. Inuēta ē rō: quæ
 cibus quoq; seruaretur. Eodēq; mō cucumis usq; ad alios
 pene p̄uētus: & id qdē Muria fit. Sed & scrobe opa
 co in loco harena substrato fenoq; sicco optos: ac dein
 de terra: uirides seruari tradūt. sūt & siluestres i utro
 q; gñe & oībus fere hortēsiōibus. Sed & his medica tm̄
 natura ē. Quāobrē differētur i sua uolumina. Reliqua
 chartilaginū naturæ terra occultantur oīa. In qbus de
 rapis abūde dixisse poteramus uideri: nisi medici mascu
 lini sexus facerēt i his rotūda. Latiora uero & concua
 feemini: p̄stātiora suauitate: & ad cōdiendū faciliōra:
 quæ sēpius sata trāseūt in marē. Idē naporū quinq; ge
 nera fecere: Corintheū: clæoneū: liothassiū: boceticum:
 & qd p̄ se uiride dixerūt. Ex ijs i amplitudinem adole
 scit corinthiū nuda fere radice. Solum. n. hoc genus sup
 ne tēdit: nō ut cætera in terram. Liothassiū quidā thra
 ciū appellant: frigorū patientissimum. Ab eo boceticū

LIBER

dulce ē: rotūditate etiā breui notabile. Neq; ut clæonæū
 plōgū in totū qdē. Quorū tenuiora folia: ipsi quoq; dul
 ciores. Quorū scabra & angulosa & horrida amario
 res. Est p̄terea genus siluestre: cuius folia sunt erucæ si
 milia. Palma romæ amiterminis datur: inde nursiis: ter
 tia nostratibus. Cætera de satu eorū i rapis dicta sunt.
 Cortice & chartilagine cōstāt raphani. Multisq; eo
 rū cortex crassior etiā q̄ qbusdā arborū. Amaritudoplu
 ria illi ē: & p̄ crassitudine corticis. Cætera quoque ali
 qn lignosa. Et uis mira colligēdi spūm laxādiq; ructū.
 Ob id cibus illiberalis utique si p̄xie olus mādatur. Si
 uero cū oliuis drupis rarior ructus sit: minusque foetib.
 Aegypto mire celebratur pp olei fertilitatē: qd̄ de semi
 ne eius faciūt. Hoc maxie cupiūt serere: si liceat: quoniā
 & q̄stus plus q̄ e frumēto & minus tributi ē: nullum
 que copiosius oleū. Gñā raphani græci fecere tria fo
 liorū differētia: crispi: atque lenis: & tertius siluestre.
 Atque huic lenia qdē folia: s; breuiora: ac rotūda: copio
 saq;: atq; fruticosa. Sapor aut asp: & medicamēti istar
 ad eliciedas alios. Et i prioribus tñ differētia seminis ē:
 qm̄ aliqua admodū exigūū ferūt. Hæc uicia nō cadūt ni
 si i crispa folia. Nostri alia fecere gñā: Algidenſe a loco
 lōgū atque trāslucidū. Alterū rapi figura: qd̄ uocāt sy
 riaciū: suauissimū fere ac tenerrimū: hyemisq; patiens
 Præcipuū tñ ē: qd̄ e syria n̄ pridē aduectū appet: quoniā
 apud auctores n̄ repitur. Id at̄ tota hyeme durat. Etiā
 nū unū siluestre græci cheriā uocāt: pōtici armō: alij leu
 cē: nostri armoratiā frōde copiosius q̄ corpe. In oibus at̄
 p̄bādis maxie spectātur caules: in initio. n. rotundiores
 erassioresque: ac lōgis canalibus. Folia ipsa tristiora: &
 angulis horrida. seri mult raphanus terra soluta: humi
 da. Fimū odit: palea cōtentus. Frigore adeo gaudet: ut i

fantiū puerorū magnitudine; æquet. Seritur post idus
 feb. ut uernus sit. iterumque circa uulcanalia: quæ satio
 melior. Multi & martio: & aprili serūt & septēbri.
 Incipiente icremēto cōfert alterna folia circūobruere: ip
 sos uero accumulare. Nā q. extra terrā emerferit durus
 fit atq; fungosus. Aristomachus detrahi folia p hyemē
 iubet: & ne lacūæ stagnēt accumulare. Ita i æstate grā
 descere. Quidā pdidere: si palo adacto auerna palea i
 sternatur i sex digitorū altitudine: deide semē fimumq;
 & terra cōgeratur ad magnitudinem scrobis crescere.
 Præcipue tñ salsis alūtur. Itaq; etiā talibus aqs irrigan
 tur. Et in ægypto nicro spargūtur: ubi sunt suauitate p
 cipui. In totum quoq; salsugine amaritudo eorū; eximi
 tur: fiūtq; coctis similes. Nāq; & cocti dulcescunt: &
 in naporū uicem transeunt. Crudos medici suadent: ad
 colligenda acria uiscerū: dandos cum sale ieiunis esse: at
 q; ita uomitionibus pparant meatum. Tradūt & præ
 cordijs necessarium hunc succum: quando phthisin cor
 di intus inherentem non alio potuisse depelli compertū;
 sit in ægypto: regibus corpora mortuorum ad scrutan
 dos morbos infecantibus. Atq; ut est grāa uanitas: fer
 tur in templo Apollinis delphis, adeo cæteris cibus præ
 latus raphanus: ut ex auro dicaretur raphanus: beta
 ex argento: rapum e plumbo. Scires non ibi genitū Mā
 nium Curium imperatorem: quē in hospitio ligatis au
 rum repudiaturo afferentibus: rapū; torrentem in foco
 inuentū: annales nostri pdidere. Scripsit & Morchio
 græcus de raphano unū uolumē. Vtilissimi in cibus hy
 berno tpe existimantur. Tidezq; dentibus semper inimi
 ci: quoniam atterant. Eborā certe poliunt. Odium ijs
 cum uite maximum: refugitq; iuxta satos. Lignosiora
 sunt reliqua in chartilaginum genere a nobis posita.

LIBER

Mirūq; oībus uehementiā saporis inesse. Ex ijs pastinacæ unū genus agresse spēte puenit: staphylios græce dicitur. Alterū seritur radice uel semine primo uere uel autūno. Vt Hygino placet: februario: augusto: septembri: octobri: solo q̄ altissime rofosso. Annicula utilis esse incipit: bima utilior: gracios autūmo: patinisq; maxime. Et sic quoq; uirus illi intractabile est. Hibiscū a pastinacā gracilitate distat. Damnatū cibus: sed medicinæ utile. Est et quartū genus in eadem similitudine pastinacæ: quā nostri gallicā uocāt: græci uero daucon. Cuius gñā etiā quattuor fecere: inter medica dicēdū. Sifer et ipsum Tyberius princeps nobilitauit: flagitans oībus annis a germania. Gelduba appellatur castellū rheno impositū: ubi generositas p̄cipua. Ex quo apparet frigidis locis cōuenire. Inest lōgitudine neruus: q̄ decoctis extrahitur: amaritudinis tñ magna pte relicta: quæ multis i cibus tēperata etiā i gratiā uertitur. Neruus idē: et pastinacæ maiori dūtaxat aniculæ. Sifer his seritur mē sib': februario: martio: aprili: augusto: septēbri: octobri: Breuior his est: sed torosior: amariorq; Inula p se stomacho inimicissima. Eadē dulcibus mixtis saluberrima. Plurimis mōis austeritate uicta gratiā inuenit. Nāq; et i pollinē tūditur arida: liq̄doq; dulci tēperatur: et decocta postea aut asseruata: uel macerata pluribus modis: et tūc mixta defruto: aut subacta melle: uiuisq; passis: aut p̄guibus cariotis. Alio rursus mō cotoneis: malis: uel sorbis: aut prunis. Aliqñ pipere aut thymo uariata defectus p̄cipue stomachi excitat. Illustrata maxime Iuliæ Augustæ quotidiano cibo. Supuacū eius semē: qm̄ oculis ex radice excisis: ut harūdo seritur. Et hæc at seritur et sifer: et pastinacæ: utroq; tpe uere et autūno magnis seminū iteruallis. Nulla ne minus quaternorū pe-

dū: qm̄ spatiose fruticat. Sifer at trāsserre melius. Proxi-
ma his bulborū natura: quos Cato i prīs ferēdos p̄cipit:
celebrās megaricos. V erū nobilissima ē scylla: q̄q̄ medi-
camini nata acetoq; exacuendo. Nec ulli amplitudo ma-
ior: sicut nec uis asperior. Duo ḡna medicā. Musculus al-
bis folijs: fœmina nigris. Et tertiū genus ē cibus gratum.
Epimenidiū uocatur: angustius folio: ac minus aspero.
Seminis plurimū oibus. Celerius tñ pueniūt sata bulbis
circa latera natis. Et ut crescāt: folia quæ sunt i his am-
pla: deflexa circa obruūtur. Ita succū omnē i se trahūt ca-
pita. Spōte nascūtur copiosissime: balearibus ebusoque
isulis: ac p̄ hispanias. V nū de ijs uolumē cōdit Pythago-
ras phūs: colligēs medicas uires: quas p̄xio reddemus li-
bro. Reliqua bulborū ḡna differūt colore: magnitudine
suauitate. Quippe cū q̄dā crudi mādātur: ut in cherro-
neso taurica: Post hos i africa nati maxime laudantur.
Mox apuli: Ḡna græ. hæc fecere Bulbinē: sitaniō: pithyō
acrocoriō: ægyptos: isorynchiō. In hoc mirū: imas eius ra-
dices crescere hyeme. V erno aut cū apparuerit uiola: mi-
nui: ac cōtrahi: tū deinde bulbū pinguescere. Est iter ge-
nera qđ in ægypto aron uocāt: scyllæ p̄ximū amplitu-
die: folijs lapati: caule recto. dū cubitorū baculi crassitu-
dine: radice mollioris naturæ: quæ edatur & cruda. Ef-
fodiūtur bulbi ante uer. At deteriores illico fiūt: si fin-
dūtur. Signū maturitatis: folia inarescētia ab imo. V etu-
stiores i probāt. Itē puos & lōgos. Contra rubicūdis ro-
tūdioribusq; laus & grādissimis. Amaritudo plerisq;
i uertice ē. Media eorū dulcia. Bulbos nō nasci nisi ex se-
mine priores tradiderūt. Sed & in p̄nestinis cāpis sp̄o
te nascuntur: ac sine modo: etiam in remorum aruis.

De hortensium herbarum radicibus: folijs: floribus:
coloribus.

Ca. vi.

LIBER

b Ortēfibus oibus fere singulae radices: ut rha-
 phano: betæ: apio: malua. Amplissima aut la-
 pato: ut quæ descēdat ad tria cubita. Siluestre
 minores: tumida. Effossa quoq; diu uiuit. Quibusdā
 tū capillatæ: ut apio: malua. Quibusdā surculosa: ut ocī-
 mo. Alijs carnosæ: ut betæ: aut magis etiānū croco. Aliq̃
 bus ex cortice: & carne cōstant: ut raphano & rapis
 Quorūdā geniculatæ sunt: ut graminis. Quæ rectā nō
 hñt radicē: statiz plurimis nitētur capillamētis: ut atrī-
 plex & blitū. Scylla aut: & bulbi: & cepe: & alliu;
 nō nisi in rectū radiciantur. Spōte nascentiū quēdam nu-
 merosiora sunt radice q̃ folio: ut Aspalax: perdicū: cro-
 cū. Florent uero cum fraxino serpillum: ambrotonū: na-
 pi: raphani: menta: ruta: & cætera qdē deflorescūt cū
 cœpere. Ocimū aut pticulatiz: & ab imo incipit. Quæ
 de cā diutissime floret. Hoc & i heliotropio herba ene-
 nit. Flos alijs candidus alijs luteus: alijs purpureus. For-
 lia cadunt a cacuminibus origano: inula: & aliqñ ruta
 iniuria lasæ. Maxie concana sunt cepe: getio. Allium: ce-
 pasq; iter deos iureiurando hēt ægyptus. Cepe genera
 apud græcos sarda: samothracia: balsidena: setania: Itē
 schista: Ascalonia ab oppido iudæa noiata. Oibus etia;
 odor lachrymosus & p̃cipue cyprijs: minime gnidijs.
 Oibus corpus tutū pinguitudinis earū chartilagine. E-
 cūctis setania minima: excepta tusculana. s; dulcis schi-
 sta aut: & ascalonia cōduntur. Schistā hyeme cū coma
 sua relinquūt. Vere folia detrahūt: & alia subnascūtur
 iisdē diuisuris uñ & nomē. Hoc exēplo reliqs quoq; gnī-
 bus detrahi iubēt: ut i capita crescant potiusq̃ i semetip-
 sa. Ascaloniarū ppria natura. Et n. uelut steriles sunt ab
 radice: & ob id semine feri illas nō deponi iussere græ-
 ci. Præterā serius circa ner cū germinant transferri. Ita

crassescere. Et tūc ppare: pteriti tps pensitatione. Festi
 nādū at in his est. qm natura celeriter putrescunt si de
 ponatur: & caulē amittunt: & semē ipsaq; euanesūt.
 Est & colorū differētia. Samo. n. & sardibus candidis
 sine pueniūt. Sūt i honore & cretica: de qbus dubitāt
 an eadē sint: quæ ascalonia: quoniam satis capita crasse
 scunt: depositis caules & semina. Distāt sapore tātz
 dulci. Apud nos duo priā gna. V nū cōdimentarium: qd
 illi getion: nostri pallacanā uocāt. seritur mēsis mar
 tio: aprili: maio. Alterum capitatum æq; ab æquinoctio
 autumnū uel fauonio. Gna eius austeritatis ordine: afrē
 cana: gallica: tusculana: amiterina. Optia autem quæ
 rotundissima. Item ruffa acrior q̄ candida: sicca q̄ uiri
 dis: & cruda q̄ cocta: sicca q̄ condita: seritur amiterni
 na frigidis & humidis locis: & sola aliq modo capite
 reliquæ semine. Proximaq; æstate nullum semen emit
 tunt: sed caput tantum: quod inarescit. Sequenti autem
 anno permutata ratione semen gignitur. Caput ipsum
 corrumpitur. Ergo omnibus annis separatim semen ce
 pe causa seritur. Separatim cepe seminis: seruantur au
 tem optime in paleis. Getium pene sine capite est: ceruē
 cis tantum longæ: & ideo totum in fronde: sæpiusq; re
 secatur: ut porrum. Ideo & illud serunt: non deponūt.
 Cætero cepas ter fosso solo seri iubent: extirpatis radi
 cibus herbarum. In iugera denas libras. Intermisceri sa
 tureiā: quoniā melius proueniat. Runcari præterea: &
 sarriri: si non sæpius: quater. Ascaloniam mense februa
 rio serūt nostri. Semē cepearū nigrescere icipiens: anteq̄
 marcescat metunt. Et de porro i hanc cognationē dici
 conuenit: præsertim cum sectino nuper auctoritatē de
 derit princeps Nero: uocis gratia ex oleo æstatis mensi
 um omnibus diebus. Nihilque aliud ac ne pane quidem

LIBER

uestedo. Seritur semine ab ægnoctio autūno si sectiuum
 facere libuerit densius. In eadē area secatur donec defi-
 ciat: stercoraturq; sp: si nutritur in capita anteq̃ secetur
 cū increuerit. i aliā areā trāfferatur: sūmis folijs leniter
 recisis añ medullā & capitibus retractis tunicis ne ex-
 tremis. Antiq̃ silice uel tegula subiecta capita dilatabāt.
 Hoc itē de bulbis. Nūc sarculo leuiter cōuellūtur radices
 ut delūbatæ alāt: neq; distrahāt. Insigne: q̃ cū fimo læ-
 toq; solo gaudeat rigua odit: & tñ pprietate quadā so-
 li cōstat. Laudatissimus in ægypto: mox orchie atq; ari-
 tie. Sectiui duo gñā. Hoc herbaceū folio icisuris eius eui-
 detibus: quo utūtur medicamētarij. Alterū genus suauis-
 dioris foli rotundiorisq; incisuris lenioribus. Fama est
 Melæ equestris ordinis reū ex pcuratōe a Tiberio prin-
 cipe accersitū in sūma despatōe succo porri ad triū dena-
 riorū argēteorū pōdus austo: cōfestim expirasse sñ cru-
 ciatu. Ampliorē modū negāt noxiū esse. Alliu ad multa
 ruris p̃cipue medicamēta pdesse creditur. Tenuissimis
 & quæ separātur: in uniuersum uelatur mēbrāis: mox
 pluribus coagmētatur nucleis: & ijs sepatim uestitis.
 Aspi saporis: & quo plures nuclei fuere: hoc ē asperius.
 Tediū huic quoq; halitu: ut cepis: nullū tñ coctis. Gene-
 rū differentia in tpe. Præcox maturescit lx diebus: tum
 in magnitudine. Vlpiciū quoq; in hoc genere græci ap-
 pellauere allium cypriū. alij antiscordon: præcipue afri-
 cæ celebratū inter pulmentaria ruris grandius allio tri-
 to in oleo & aceto mirum quantum increseat spumas
 Quidam & allium ulpicum in plano seri uetant: ca-
 stellatimq; grumulis imponi distantibus inter se pedes
 ternos. Inter grana quattuor digiti interesse debent: si-
 mul atq; tria folia eruperint sarriri. Grandescunt quo-
 sæpius sarriuntur. Maturescuntq; caules de p̃ssi i terrā

obruuntur ita canetur ne in frondē luxuriēt. In frigidis
 utilis uere seri q̄ autumno. Ceterū ut odore careāt oīa
 hēc iubentur seri: cum luna sub terra sit: colligi cum in
 coitu. Sine ijs Menāder e græcis auctor est: allium eden
 tibus: si radicē betæ in pruna tostā supederint: odore ex
 tingui. Sunt q̄ & allium: & ulpicō inter cōpitalia ac
 saturnalia seri aptissime putēt. Allium & semine pro
 uenit sed tarde. Primo enī anno porri crassitudine capi
 te efficitur: sequenti diuiditur: tertio consumatur. Pul
 chrusq; existimatur tale. A quibusdā in semē exire ne
 tatur. Sed itorqueri caulis sationis gratia: ut caput ua
 lidius fiat. Quod si diucius allii cepeq; inueterari libe
 at: aqua salsa tepida capita intingēda sunt. Ita diutur
 niora fient melioraq; usui: sed in satū sterilia. Alij
 contenti sunt primo super prunas suspendisse abunde
 q; ita profici arbitrantur: ne germinent. Quod face
 re allium cepamq; extra terrā quoq; certū est: & cana
 liculo actō enascere. Alij & allii palea optime ser
 uari putāt. Allium est & in aruis sponte nascens: aliū
 hoc uocāt: qd̄ aduersus iprobitatē aliiū depascētium se
 mina: coctum: ne renasci possit: abijcitur: statiq; quæ de
 uorauerē aues stupētes manu capiuntur: & si paulum
 cōmorauerē resopitæ. Est & siluestre qd̄ ursinum uo
 cant: odore: molli: capite prætenui: folijs grandibus.

Quoto die quæq; herbæ nascuntur sata & quomo
 do quæq; formantur: uel digerantur: & quorum sin
 gula genera: & quorum plura. Ca. vii.

In horto: satorum celerrime nascuntur ocimū
 i. blitum: napus: eruca: tertio enī die erumpunt
 anetū quarto: lactuca q̄nto: raphanus: sexto
 cucumis & cucurbitæ septimo: prior cucumis: nastur
 tum ac sinapi q̄nto: beta æstate sexto hyeme decimo:

LIBER

atriplex viij. cepe. xix. aut. xx. getiū. x. aut. xij. Cōtūmāci
 us coriādrū. Cūnila qdē ⁊ organū post. xxx. diē. Omi
 niū difficilie apiū. lx. n. die cū celerrime. l. maiore ex pte
 emergit. Aliqd ⁊ seminū ætas cōfert: qm̄ recētiōra ma
 turius gignuntur. In porro: getio: cucumere: cucurbita.
 Ex uetere aut celerius pueniūt apiū: beta: cardamū: cūni
 la: organū: coriādrū. Mirū i betæ semine: nō. n. tota eo
 āno gignitur: sed aliqd sequēte: aliqd tertio. Itaq; ex co
 pia seminis modice nascitur. Quādā anno tm̄ suo piūe
 quādā sepius: sicut apiū: porrū: getiū: Hæc enī semel sa
 ta pluribus annis restibili fertilitate pueniunt. Semia
 plurimis rotunda: aliqb; oblonga: paucis foliacea ⁊
 lata: ut atriplici. Quibusdā angusta: ⁊ canaliculata:
 ut cumino. Differunt ⁊ colore: nigro cādidoq; itē di
 ricie. Sirculacea in folliculo sunt raphano: sinapi: ra
 po. Nudum semē apij: coriādrū: aneti: fœniculi: cumini.
 Cotrice obducta bliti: betæ: atriplicis: ocimi. At lactucis
 in lanugie. Nihil ocimo fecundius. Cum maledictis ac
 pbris serēdum p̄cipiunt lætiū pueniet. Satū etiā pasce
 tur terra adacta cuminū: ⁊ q̄ serunt p̄cantur: ne exeat.
 Quæ in corice sunt difficilime maturescunt: maxieq;
 ocinū: ⁊ gyb. Siccātur oīa ac sunt fecūda. Vtiq; melio
 ra nascuntur acernatim sato semine: q̄ sp̄arso. Ita certe
 porrum ⁊ allium serunt in lacinijs colligatū. Apium
 etiā paxillo cauerna facta ac fimo ingesto. Nascuntur
 autē omnia aut semine aut amulsione. Quādā semine
 ⁊ sirculo: ut ruta: organū. Ocimū præcidunt enī ⁊
 hoc cū peruenit ad palmæ altitudinē. Quādā ⁊ radice
 ⁊ semine: ut cepa: alliū: bulbi: ⁊ si quorū radicē an
 niūserorū reliquūt. Forū uero quæ a radice nascūtur: ra
 dix diuturna: ⁊ fruticosa ē: ut bulbi: gethij: scyllæ. Fri
 ticat alia ⁊ nō capite: ut appiū: ⁊ beta. Caule reciso

fere q̄dē oīa regermināt: exceptis q̄ nō scabrū caulē hñt
 Est in usu uero ocimū: raphanus: lactuca. Hāc etiā sua-
 uiorē putāt a regerminatione. Raphanus utiq; incun-
 dior detractis folijs anteq̄ decaulescat. Hoc et in rapis.
 Nā et eadē direptis folijs coop̄ta terra crescūt: durātq;
 in aestate. Singula gñā sunt ocimo: lapato: blito: nastur-
 tio: erucā: triplici: coriādro aneto. Hāc enī ubiq; eadē
 sunt: neq; aliud alio melius usq;. Rutā furtinā tātū pue-
 nire fertilius putāt: sicut apes furtinas pessime. Nascū-
 tur etiā nū sata: mētastrū: nepeta: intubū: pulegiū. Cōtra
 plura gñā sunt eorūz quā diximus: dicemusq; in primis
 de apio. Natura & genera & historiā ad con-
 dimenta in orto satarum rerum. xxxvi. Ca. viij.

D enī quod spōte in humidis nascitur: helio-
 i selinū uocatur uno folio: nec hirsutū. Rursus
 in siccis hipposelinū: pluribus folijs: simile he-
 leoselino. Tertium est oreoselinū cicutæ folijs: radice te-
 nui: semīe aneti: minutiorē tñ. Est aut̄ satiniis differētia
 in folio dēso crispo: aut rariore & leniore. Itē caule te-
 nuiore ac crassiore. Et caulis aliorū cādidus est: aliorūz
 purpureus: aliorū uariū. Lactucæ græci tria fecere gñā
 Vnū lati caulis: adeo ut hostiola olitoria ex ijs factitarē
 pdiderit. Folium his paulo maius herbaceo et angustis-
 simū: ut alibi cōsūpto icremēto alterū rotūdi caulis. Ter-
 tiū sessile: qd laconiō uocāt Alij coloris et epis satus gñā
 discreuere: eē ei nigras: quarū semē mēse iāuario seratur
 albas quarum martio: rubētes quarum aprili. At omniū
 earum plantas post binos menses differri. Diligētiores
 plura gñā faciunt: purpureas: crispas: cappadocas: græ-
 cas. Longior his folia caulesq; lati. Præterea longi &
 angusti intubis similes. Pessimum autem genus cum
 exprobratione amaritudinis appellauere picrida.

LIBER

Est etiamnum alia distinctio atræ: quæ meconis uocatur a copia lactis soporiferi: quâq; oēs somnuz parere credatur. Apud antiquos italiæ hoc soluz genus earū fuit. Et iō lactucæ nomē adeptæ. Purpureâ maxie radicis cilianâ uocant. Rotundâ uero ac minimæ radicis: latis folijs astylida. Quidâq; eunuchiō: qm̄ hæc maxime refragetur ueneri. Est qdē natura oibus refrigeratrix: Et iō æstate græa a stomacho fastidium auferunt cibiq; appetentiâ faciunt. Diuus certe Augustus lactuca cōseruatus in ægritudie fertur prudētia. Musæ medici: cum priores eâ ob religionē minime cōmāducarēt: in tātum recepta cōmēdatiōe: ut seruari etiâ in alienos mēses eas oxymelite repertum sit. Sanguinē quoq; augere creduntur. Est etiamnum q̄ uocatur caprina lactuca: de q̄ dicemus inter medicas. Et ecce cū maxie cœpit irrepere satiuis admodum p̄bata: quæ cilicia uocatur: folio cappadocæ nisi crispum latiusq; esset. Nec ex eodē genere p̄nt dici: neq; ex alio intubi hyemis ipatiēiores: uirūq; p̄ferentes: sed caule nō minus grati. Seruntur uero plātearum: ultio uere transferuntur. Est et eraticum intubū qd in ægypto cichoriūz uocāt. De quo plura alias. In hñt am oēs thyrsos uel folia lactucarum progare urceis cōditos: ac recētes in patinis coquere. Seruntur lactucæ anno toto lætis: Et irriguis: stercoreatq; binis mensibus inter semē plantāq; Et maturitatē. Legitimū tñ abruma semē iacere: plantā in fauonio transferre. Aut semē fauonio: plantā æquinoctio uerno. Albæ maxie hyemē tolerāt. Humore oia ortēsia gaudēt et stercore p̄cipue lactucæ: et magis intubi. Seri etiâ radices illitas fimo interest: et repleri ablaqueatas humo. Quidam et aliter amplitudinē augēt: recisis cū ad semipedē excreuerit: fimoq; suillo recēti illitis. Cādorē uero putāt cōtigere ijs.

dūcāt: quæ sunt seminis albi: si barena de littore a pri-
mo icremēto cōgeratur i medias: atq; i crescētia folia cō-
tra ipsas religētur. Beta hortēsiōrū seuissima ē. Eius quo-
q; a colore duo genera græci faciūt: nigrā & candida: :
quā pferūt: pcissimi seminis: appellantq; siculū: cando-
ris sane discrimie pferētes ut lactucā. Nostri betæ gene-
ra faciūt uernū & autūnale: a tēporibus satiuis: q̄q; &
iunio seratur. Trāsseruntur autē i planta hæ quoq;: &
oblini fimo radices suas: locūq; similiter madidū amāt.
Vsus iis & cum lente ac faba. Idēq; q̄ oleris & præci-
pius: ut lenitas: excitetur acrimonia sinapis. Medici in-
nocentiorē q̄ olus esse iudicauere. Quāobrē appositas
nō nemini: degustare etiā religio ē: utq; ualidis potius i
cibo sint. Gemina iis natura & oleris & capite ipso
exiliētis bulbi. Spēs summa i latitudine. Ea contingit ut
i lactucis: cum cōperint colorē trahere iposito leui pōde-
re. Neq; alij hortēsiōrum latitudo maior. In binos pe-
des aliquando se pandunt: multum & soli natura cōse-
rente eis. Et i circilēsi agro amplissime pueniunt. Sunt
qui betas punico malo florente optime seri existiment.
transferri autē cū quinq; foliorum esse cōperint. Mira
differentia: si uera ē: candidis solui alios: modice: nigris
inhiberi. Et cum brassica corrumpatur i dolio uini sa-
por: odorē betæ folijs demersis restitui. Olus caulesq; : q̄
bus nunc principatus hortorū: apud græcos in honore
fuisse nō repio. Sed Cato brassicæ miras canit laudes :
quas i medēdi loco redemus. Genera eius facit tria. Vnā
extentis folijs: caule magno. Alteram crispo folio: quam
apiana; uocat. Tertiam minutis caulibus lenam tene-
ram minimeq; pbat. Brassica toto anno seritur: q̄m &
toto secatur. Vtilissime tamē ab æquinoctio autumni.
Transfertur cum quinq; foliorum est. Cimas a prima

LIBER

sectione præstat proximo uere. Hic est quiddā iporū cau-
 lium deligatior teneriorq; cauliculus Apiti luxuria.
 Et per eū Durso Cæsari fastiditus nō sine castigatione
 Tiberij patris. Post cimā ex eadē brassica cōtingūt æsti-
 ui autūnalesq; cauliculi: mox hyberni: iterūq; cimæ: nul-
 lo æque gñe multifero donec sua fertilitate cōsumatur.
 tertia circa solsticiū: ex qua si humidior locus est æsta-
 te: siccior autūno plantatur. Humor. fimusq; si defuere:
 maior saporis gratia est. Si abūdauere: lætior fertilitas.
 Fimū asininū maxime cōuenit. Est & quoq; res inter
 opa ganææ. Quapp nō pigebit uerbofius psequi. Præci-
 pius fit caulis sapore ac magnitudine. Primū omniū si
 repastinato seras: dein si terrā fugiētes cauliculos seces:
 a terraq; pceritate luxuriosa attollētes se exaggerādo
 aliā accumules ita: ne plus q̄ cacumē emineat. Tritianū
 hoc genus uocatur: bis cōputabili ipendio tedioq;. Cæ-
 tera gñā cōplura sunt. Cumanū: sessile: folio capite pa-
 culū. Aricinū altitudine nū excelsus: folio nūerosius q̄
 tenuius. Hoc utilissimū existimatur: q̄a sub oībus fere
 folijs fruticat cauliculis peculiariis. Pōpeianū pcerius
 caule ab radice tenui itra folia crascessit. Rariora hæc:
 angustioraq;: sed teneritas in dote fit. Frigora nō tolle-
 rat. Quibus ēt alūtur brutiani: p̄grādes folijs: caule tes-
 nues: sapore acuti. Sabellico usq; in admirationē crispa
 sūt folia: quorū crassitudo caulē ipm extenuat: s; dulcis-
 simi pibētur ex oībus. Nup subire lacuturres ex cōualle
 aricia: ibi quodā fuit lacus terrisq; q̄ remāet: capite p̄-
 grādes: folio innūeri. Alij ī orbē porrecti. Alij ī altitu-
 dinē torosi. Nec plus ullis capitis post tritianū: cui pe-
 dale aliqñ cōspicitur. Et cima nullis serior. Cuicūq; autē
 gñi pruinæ plurimū suauitatis cōferūt. Et nisi obliquo
 uulnere defedatur medula: plurimū nocet. Semini desti-

nati nō seccātur. Est et sua gratia nōnūq̃ plātæ habitu
 excellētibus. Halmyridia vocāt: qm̃ nisi i maritimis nō
 pueniūt. Nauigatione quoq; lōginqua uirides asseruā-
 tur: si statim dissecti: ita ne humū attingāt: i cados olei q̃
 p̃xie siccatos obturatosq; cōdātur oi spiritui excluso. Sūt
 q̃ plantā i trāsserēdo alga subdita pediculo nitro ue tri-
 to: quod tribus digitis capiatur: celeriores ad maturita-
 tem fieri putent. Sunt qui semen trifolij nitrūq; simul
 tritum aspergant folijs. Nitrum etiā in coquēdo uiridi-
 tatem custodit. Aut apiciana coctura oleo ac sale prius-
 q̃ coquatur: maceratis. Est inter herbas genus inserendi
 p̃cis germinibus caulis: & in medullā semine ex alijs
 addito. Hoc & in cucumere siluestri. Necnō olus quoq;
 siluestre est trium foliorū. Diui Iulij carminibus prae-
 pue iocis militaribus celebratum. Alternis quippe uer-
 sibus exprobrauere lapsana se uixisse apud dyrrachium
 p̃miorum parsimonia canillantes. Est autē id cima sil-
 uestris. Omnū hortensiorum laudatissima cura aspara-
 gis. De origine eorū in siluestribus curis habunde dictū:
 & i quomodo eos iuberet Cato i harundinetis seri. Est
 & aliud genus incultius: asparago mītius currua pas-
 sim etiā in mōtibus nascens: refertis sup̃ioris germaniæ
 campis: nō inscito Tyberij Cæsaris dicto: herbā ibi quā-
 dam nasci simillimā asparago. Nā quod in neside cāpa-
 niæ insula sponte nascitur: lōge optimum existimatur
 Hortensiu seritur spōgijs. Est. n. plurimæ radicis: altissi-
 meq; germinat. Viret thyrsos primū emicāte. Qui caulē
 educēs tpe ipso quo fastigatus ē: i toros stringitur. Pōt
 & semie seri. Nihil diligētius cōphēdit. Cato. Nonissi-
 mūq; libri ē: ut appeat repētina ac nouitiā uiro curā:
 fuisse. Locū subigi iubet humidū: aut crassū. Semipedali
 undiq; iteruallo seri: ne calcetur. Præterea ad lineā gr. 1

iii iiii

LIBER

na bina aut terna paxillo dimitti. Videlicet semine tū
tū serebatur. Id fieri secūdū æquinoctiū uernū. Stercore
satiari. Crebro purgari. Caueri ne cū herbis euallantur
asparagi. Primo anno stramento ab hyeme ptegi. Vere
aperiri. sarriri. runcari. Tertio incendi uerno. Quo ma-
turius incensus est: hoc melius provenit. Itaq; harundi-
netis maxime cōuenit quæ festināt incēdi. Sarriri iubet
idē nō anteq̃ asparagus natus fuerit: ne in sarriedo radī-
ces uexētur. Ex eo uelli asparagū ab radice. Nā si defrin-
gatur: stirpescere: & intermori. Velli donec in semen
eat. Id autē maturefcere ad uer: incēdiq; ac rursus cū ap-
paruerint asparagi sarriri ac stercorari. Ac post annos
nouem cū iā uetus sit: digeri. subactō solo stercoratoq;.
Tū spongijs feri singulorū pedū iternuallo. Quin & onil-
lo fimo noiatiū uti: qm̃ aliud herbasceret: nec quicq; po-
stea tētatiū utilius apparuit: nisi q̃ circa idus. februarij
defosso semine acruatis puulis scrobibus serūt: plurimū
q; maceratū fimo. Dein nexis iter ser. adicibus spongijs
factas post æquinoctiū autūni disponūt pedalibus iter-
uallis: fertilitate i denos ānos durāte. Nullū gratius iis
solū q̃ rauēnatiū. Hortorū idicauimus corrudā. Hunc in-
telligimus siluestrē aspagū: quē græci orminū: aut mya-
canthon uocant alijs ue nominibus. Inuenio nasci &
arietis cornibus tuis atq; defossis. Poterant uideri dic-
ta omnia: quæ in præcio sunt: nisi restaret res maximī
quæstus non sine pudore dicenda. Certum ē quippe car-
duos apud Chartaginē magnam cordubamque præ-
cipue sestertia sena milia e paruis iis reddere: quoniam
portenta quoq; terrarū i ganeā uertimus. Etiā ea quæ
refugiunt quadrupedes consciæ. Carduos ergo duobus
modis serunt autumno: planta & semine ante nonas
martias. Plantaq; quæ ex eo disponentur ante idus non-

uēbris aut ī locis frigidis circa fauoniū. Stercorāturetīd
 si dijs placet: lētiusq; pueniūt cōdūturg; aceto melle di
 luto lasseris addita radice & cumini: ne q; dies sine car
 duo sit: cætera ī trāscursu dici possunt. Ocimū parilibus
 optie seri ferūt. Quidā & autūno: iubētq; cū hyeme se
 ratur: aceto semē pfundi. Eruca quoq; & nasturtiū: uel
 æstate uel hyeme facillime nascuntur. Eruca p̄cipue frī
 gorū cōtēptrix diuersa est q̄ lactuca naturæ. Cōcitatrix
 ueneris. Iccirco iūgitur illi fere ī cibis: ut nimio frigori
 par feruor imixtus tēpamentū æquet. Nasturtiū nomen
 accepit a nariū tormēto. Et ide uigoris significatio pro
 uerbio id uocabulū usurpauit: ueluti torporē excitātis.
 In arabia miræ āplitudinis dicitur gigni. Ruta quoq;
 seritur fauonio & ab ægnoctio autūni: odit hyemē &
 humorē ac fīmū. Apricis gaudet & siccis: terra q̄ maxi
 me lateritiā. Cinere uult nutriri. Hic & semī miscetur
 ut careat erucis. Auctoritas etiā peculiaris ap̄d ātīquos
 ei fuit. Inuenio mustū rutatū populo datum a Cornelio
 Cethego ī cōsulatu collega. Q. Fla. comitijs p̄ctis. Amī
 cicia ē ei & cū fico ī tātū ut nusq; lētior pueniat q̄ sub
 hac arbore. Seritur & surculo melius ī pforatā fābam.
 īditoq; succo nutrit cōphēdēdo surculū. Seritur & a se
 ipsa. Nāq; icurūato cacumine alicuius rami cū attigerit
 terrā: statī radicatur. Eadē & ī ocino natura: nisi q̄ dif
 ficilius crescit. Sed durata rūcatur: n̄ sīn difficultate p
 uenitēibus ulceribus: ni munitis manibus id fiat: oleone
 defensis. Cōcidūtur at & eius folia: seruāturg; fascicu
 lis. Ab ægnoctio uerno seritur apiū: semē paulū in pile
 pulsato. Crispus sic putāt fieri: aut si satū calcetur cili
 dro: pedibusue. Propriū ei: q̄ colorē mutat. Honos ipsi in
 achāia coronare uictores sacri certaminis nemeæ. Eodē
 tpe seritur mēta plāta: uel si nōdum germiat: spōgia mī

LIBER

nus hæc humido gaudet. Aestate uiret. Hyeme flauescit.
 Genus eius siluestre mētastrū ē. Et hoc ppagatur ut uia
 eis: uel si inersi rami serātur. Mētæ nomē suauitas odoris
 ap̄d græcos mutauit: cū alioqn mītha uocaretur. Vñ ue-
 teres nostri nomē declinauerūt. Grato mēta mēsas odo-
 re pcurrit i rusticis dapibus. Semel sata diuitia ætate du-
 rat. Cōgruit pulegio cui' nā i tarnarijs reflorescēs sæp i'
 dcā ē. Hæc quoq; seruātur i simili gñe: mētā dico pulegi-
 umq; ⁊ nepitā. Cōdimētorū tñ oiumq; fastidijs cymi-
 nū amicitissimū. Nascitur i sūma tellure uis hærēs: ⁊ in
 sublime tēdēs. In putribus ⁊ calidis maxie locis: medio
 serēdū uere. Alterū ei' gñs siluestre: qđ rusticū uocāt: aliq
 thebaicū: si tritū ex aq̄ potetur i dolore stōachi pdest.
 In carpētāia nostri orbis maxie laudatur. Alioqn æthio-
 pico africaq; palma ē. Quidā huic ægyptiū pferūt. Sed
 p̄cipue olusatrū miræ naturæ ē. Hipposilinū græci uocāt
 aliq smyrniū. E lachryma caudicis sui nascitur. Seritur
 ⁊ radice. Succū eius q colligunt murræ sapore hēre di-
 cūt. Auctor ē Theophrastus murræ sata natū. Hipposeli-
 nū ueteres p̄cepant i locis icultis: lapidosis: iuxta maceri-
 am seri. Nūc ⁊ repastinato seritur: ⁊ a fanonio post
 æqnoctiū autūnū. Quippe cū apparis quoq; seratur sic-
 cis maxie: area i defossu auata: ripisq; undiq; circūstru-
 ctis lapide: alias euagatur p agros: ⁊ cogit solū sterile
 scere. Floret æstate. Viret usq; ad uergiliarū occasum. Sa-
 bulosis familiarissimū. Vitia eius qđ trāsmaria nascitur
 diximus iter pegrinos fructices. Peregrinū: ⁊ creū gē-
 ris suæ noīe appellatū: culinīs p̄cipale. In q̄cūq; terra
 seri uult rōne eadē q̄ olusatrū. Laudatissimū; tñ i atria:
 p̄ximū phrygia: Ligusticū siluestre ē. In liguriæ suæ mō-
 tibz seritur. Vbiq; suauius satū: sed sine uiribus. Pana-
 cē aliq uocāt. Crateias ap̄d græcos cūilā bubulā eo noīe

appellat. Ceteri fere cunizamidē: cunilaginē. Tymbrāz
uero quæ sit cunila. Hæc apud nos hæt uocabulū & aliud
satureia dca i cōdimētario gñe. Seritur mēse februario:
origano æmula. Nusq; utrūq; additur: q̄ppe similis effe-
ctus. Sed cunile ægyptiū organū tm̄ p̄fertur. Peregrinū
fuit & lepidiū. Seritur a fanonio. Deī cū fruticauerit:
iuxta terrā p̄ciditur. Tūc rūcatur: stercoreaturq;. Per biē
niū hæc. Postea iisdē fruticibus utuntur: si n̄ seuitia hye-
mis igrat: qñ ipatiētissimum ē frigorū. Exit & in
cubitalē altitudinē: folijs laurinis: sed mollibus. Vtq;
eius n̄ sine lacte. Gyt pistrinis: anisum: & anetum culi-
nis & medicis nascuntur. Sagapenum & ipm̄ i hortis
qdē: sed medicinæ tātum. Sunt quædā comitātia aliorū
satus: ut papauer: nāq; cum brassica seritur. Ac portūla
ca & eruca cum lactuca. Papaueris satiui tria genera.
Candidum: cuius semen tostum in secunda mensa cum
mella apud antiquos edebantur. Hoc & panis rustici
crustæ inspergitur: adfuso ouo inhærens. Vbi inferiore;
crustam apio: gytq; cereali sapore cōdiunt. Alterum ge-
nus papaueris nigrum: cuius scapo inciso lacteus succus
exprimitur. Tertium genus rhœam uocant græci: id no-
stri erraticum. Sponte quidem: sed in aruis: cum hordeo
maxime nascitur: erucæ simile: cubitali altitudine: flore
ruffo: & protinus deciduo: unde & nomē a græcis ac-
cepit. De reliquis generibus papaueris sponte nascentis
docebitur in medicinæ loco. Fuisse autem in honore
apud romanos semper indicio est Tarquinius Superbus
qui legatis a filo missis decutiendo papauera in horto
altissima sanguinarium illud responsum. hac facti am-
bage reddidit. Rursus alio comitatu æquinoctio autum-
ni seruntur coriandrum: anetum: atriplex: malua: lapa-
ti: cerepolon: quod pæderota græci uocant. Et acerris

LIBER

mū sapore: ignei effectus ac saluberrimum corpi sinapi
nulla cultura: melius tñ plāta relata. Qui e diuerso uix
ē sato semel eo liberare locū: qm̄ semē adēs p̄tinus uiret
Vsus eius etiā p̄ pulmētario i patellis decocto citra itel
lectū acrimonia. Coquuntur & folia sicut reliquorum
oleorū. Sūt at̄ triū ḡn̄m. V nū gracile: alterū rāpi folijs se
mile: tertiū erucā. Semē optium ægyptiū. Atheniēses nā
pi appellauērūt: alij rap̄si: alij sauriō. Serpyllo & sisym
brio mōtes pleriq; statēt: sicut thracia: ut eaquæ deferūt
ex ijs auulsos ramos serūt. Itē sicyone ex suis mōtib': &
athenis: & hymeto. Simili mō & sisymbriū serūt. Le
tissimū nascitur i puteorum pietibus: & circa piscinas
& stagna. De fœniculo & carabe. Ca. ix.

Eligua sunt ferulacei ḡn̄is ceu fœniculū āgu
bus (ut diximus) gratissimū: ad cōdiēda plu
ria cū inaruerit. Eiq; per q̄ similis rap̄sia: de q̄
diximus iter extremos frutices. Deide utilissima funib'
canabis: seritur a fauonio. Quo dēsior ē: eo tenerior. Se
mē eius cū ē maturū ab ægnoctio autūni defrigitur: &
sole aut uēto aut fūo sicatur. Ip̄a canabis uellitur post
uidemiā: ac lucubratōibus decorticata purgatur. Optia
alabādicta: plagarū p̄cipue usibus. Tria ibi eius ḡn̄a. Im
probatum cortici p̄ximum: aut medullæ. Laudatissimū
est e medio: quæ mesa uocatur. Secunda milasea. Q̄d ad
proceritatem quidem attinet: rosea agrī sabini arborū
altitudinem æquat. Ferulæ duo genera i peregrinis fru
ticibus diximus. Semen eius in italia cibus est. Cōditur
quippe duratq; in urceis uel anni spatio. Duo ea gene
ra. Caules & racemī. Corymbiam hanc uocant: corym
bosq; quos condiunt.

De morbis hortorū: & remedia circa formicas: &
& rucas & culices.

Ca. x.

Orbos hortēsia quoq; sētiūt: sicut reliqua ter-
 m ræ sata. Nāq; & ocimū se necat: degn atq; ri-
 te i serpillū. & sifymbriū i calaminthā. Et ex
 semie brassicæ ueteris rapæ fiūt: atq; iuicē. Enematur cy-
 minū ab imo dorso nisi repurgetur. Est atq; unicaulæ: ra-
 dice bulbo simili: n̄ nisi i solo gracili nascēs. Alias priua-
 tim cymini morbus scabies & ocimū sub canis ortu pa-
 lesceat. Oia uero accestu mulieris mēstrualis flauescunt.
 Bestiolarū quoq; gna inascūtur. Napis culices: rapha-
 no-erucæ: & uermiculi. Itē lactucis & oleri. V trisque
 hoc āplius limaces & cochleæ. Porro uero priuati aia-
 lia: quæ facillime stercore iniecto capiūtur cōdētia i id-
 se. Ferro quoq; n̄ expedire tāgi rutam: cunilā: mētā: oci-
 mum: auctor ē Sabinus Tyro i libro cepuricō: quē Mæce-
 nati dicauit. Itē cōtra formicas nō minimū hortorū exi-
 tiū: si n̄ sint rigui: remediū mōstrauit. Limo marino: aut
 cinere obturatis earū foramibus. Sed efficacissime helio-
 tropio herba necātur. Quidā & aq̄ diluto latere cru-
 do inimicā eis putant: Naporū medicinæ sunt: siliquas
 una seri: sicut olerū cicer. Arcet. n. erucas: Quæ si omisso
 iā natæ sint: remediū absinthij succus decocti ispsus &
 sedi: q̄ aizōū uocāt. Genus hoc herbæ diximus. Semē ole-
 rū si succo eius mādēfactum seratur: olera nulli aialium
 obnoxia futura tradunt. In totum uero nec erucas si pa-
 lo imponentur in hortis ossa capitis ex equino genere
 fœminæ duntaxat. Aduersus erucas & cancrum flumia-
 tilem in medio horto suspensum auxiliari narrāt. Sunt
 q̄ sanguineis uirgis tangant ea: quæ nolunt his obnoxia
 esse. Infestant & culices hortos riguos præcipue: si sūt
 arbusculæ aliquæ. Hi galbano accenso fugantur.

Quæ magis sint fortia uel minus: & quibus salsa-
 aquæ profint.

Ca. xi.

LIBER

Am qđ ad pmutatōē seminū attinet: qbusdā
 ex ijs firmitas maior ē: ut coriādro betæ: por-
 ro: nasturtio: sinapi: erucæ: cūilæ: & fere acri-
 bus. Infirmita at sunt a triplici: ocimo: cucurbitæ: cu-
 cumi: & æstina oīa hybernīs magis durāt: minime at
 getiū. Sed ex ijs quæ sunt fortissima: nullū ultra quadri-
 matū utile ē dūtaxat serēdo. Cumilis & ultra tēpestina
 sunt. Peculiaris medicīa raphano: betæ: rutæ: cūilæ: ē
 salsis aqs quæ plurimū suauitati & fertilitati cōferūt.
 Cæteris dulciū aquarū rigua p̄sunt. Vtilissima ex ijs q̄
 frigidissima: & q̄ potu suauissima. Minus utiles esta-
 gno & q̄s elices iducūt: qm̄ herbarū semia iuehūt. Preci-
 pue tñ ibres alūt. Nā & bestiolæ inascentes necantur.
 Rō rigādorū hortorū: & quæ trāslata meliora fiāt
 & de succis hortēfiorum: & saporibus. Ca. xij.
 Is horæ rigādi: matutina atq; uespa: ne infer-
 h uescat aqua sole. Ocimo tñ & meridiana ē.
 Satū celerrime erumpe putāt iter initia fer-
 uētū aqua aspsūm. Oīa at trāslata meliora: grandioraq;
 fiunt: maxie porri: napiq; In trāslatōe & medicīa ē
 desinūtq; sentire iniurias: ut getiū: porrū raphani:
 apiū: lactucæ: rapa: cucumis: Cīa at siluestria fere sunt:
 & folijs minora: & caulibus: succo acriora: sicut cū-
 la: origanū: ruta. Solummō ex oibus lapatū siluestre me-
 lius. Hoc īsatiniū rum ex uocatur: nasciturq; fortissimū.
 Traditur semel satum durare: nec unq; uitiari terra ma-
 xie iuxta aq̄. Vsus eius cum ptisana tantum ī cibis leui-
 rē gratiorēq; saporem p̄stat. Siluestre ad multa medica-
 mēta utile ē. Adeoq; nihil omisit cura: ut carmie quoq;
 cōprehēsum reppererim: ī fabis caprini fimi singulis ca-
 uatis: si porri: erucæ: lactucæ: apij: itubi: nasturtij semia
 īclusa serantur: mire puenire. Quæ sunt siluestria eadē

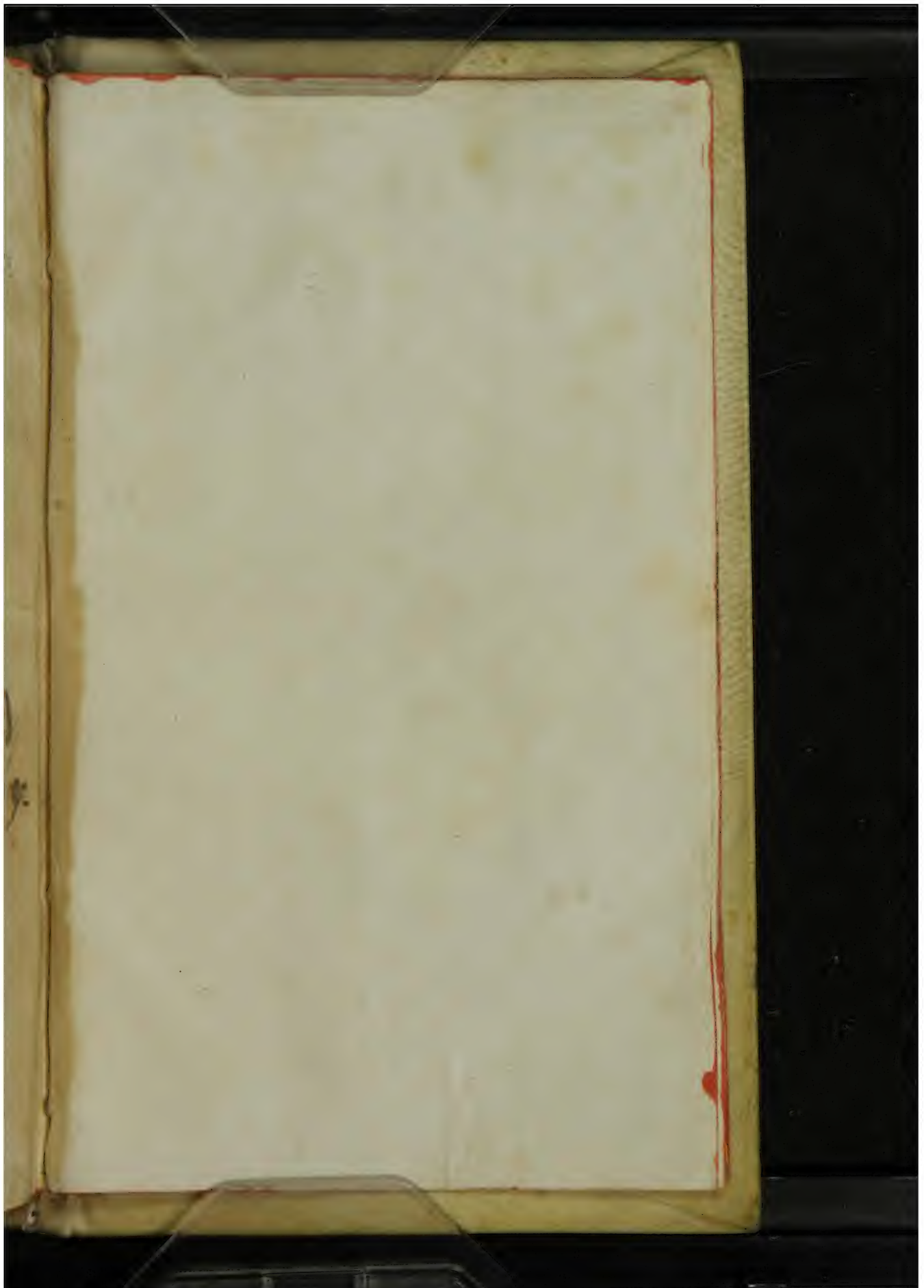
ī satinis sicciora itelligūtur: & acutiora. Nāq; & sūc-
corum saporūq; dicēda differētia ē: uel maior ijs q̄ po-
mis. Sunt autē acres cunilae: origani: nasturtij: sinapis.
Amarī absinthij: cētaureae: Aquatiles cucumeris: cucurbē-
tē: lactucae: Acuti tātum cunilae: Acuti & odorati apij
aneti: fœniculi. Salsus tantum ē saporibus non nascitur
alioquin extra insidit pulueris mō: & circulis tantum
aquae: ut intelligatur uana ceu plerunq; uitae persuasio.
Panax piperis saporem reddit: magis etiam siliquastrū
ob id piperitidis nomine accepto. Libanoris odorē thū-
ris: murra myrrhæ. De panace abūde dictum est. Liba-
notis locis putridis & macris ac roscidis seritur semi-
ne: radicem habet olusatri: nihil a thure differentem.
Vsus eius post annum stomacho saluberrimus. Quidā
eam noīe alio rosmarinum appellant. Et smyrneū olus
seritur ijsdem locis: Myrrhamq; radice resipit. Eadem
& siliquaastro satio. Reliqua a cæteris: & odore & sa-
pore differunt: ut anetum. Tantaq; est diuersitas atque
uis: ut non solum aliud alio mutetur: sed etiam in totū
auferatur. Apio eximi incoctis obsonijs aceto: in eodem
cellario in saccis odorem uino grauem. Et hactenus hor-
tensia dicta sint ciborum gratia duntaxat. Maximū qui-
dem opus in ijsdem naturæ restat: quoniam prouentus
tantum adhuc summasq; quasdam tractauimus. Vera
autem cuiusq; natura non nisi medico effectū prænoscī
potest: opus ingens occultumq; diuinitatis: & quo nul-
lum reperiri possit maius. Ne singulis id rebus contexe-
remus: iusta fecit ratio: cum ad alios medendi desideria
pertinerent: longius ueriusq; dilatōnibus futuris si mi-
scuissemus. Nunc suis quæq; partibus constabunt: pote-
runtq; a uolentibus iungi.

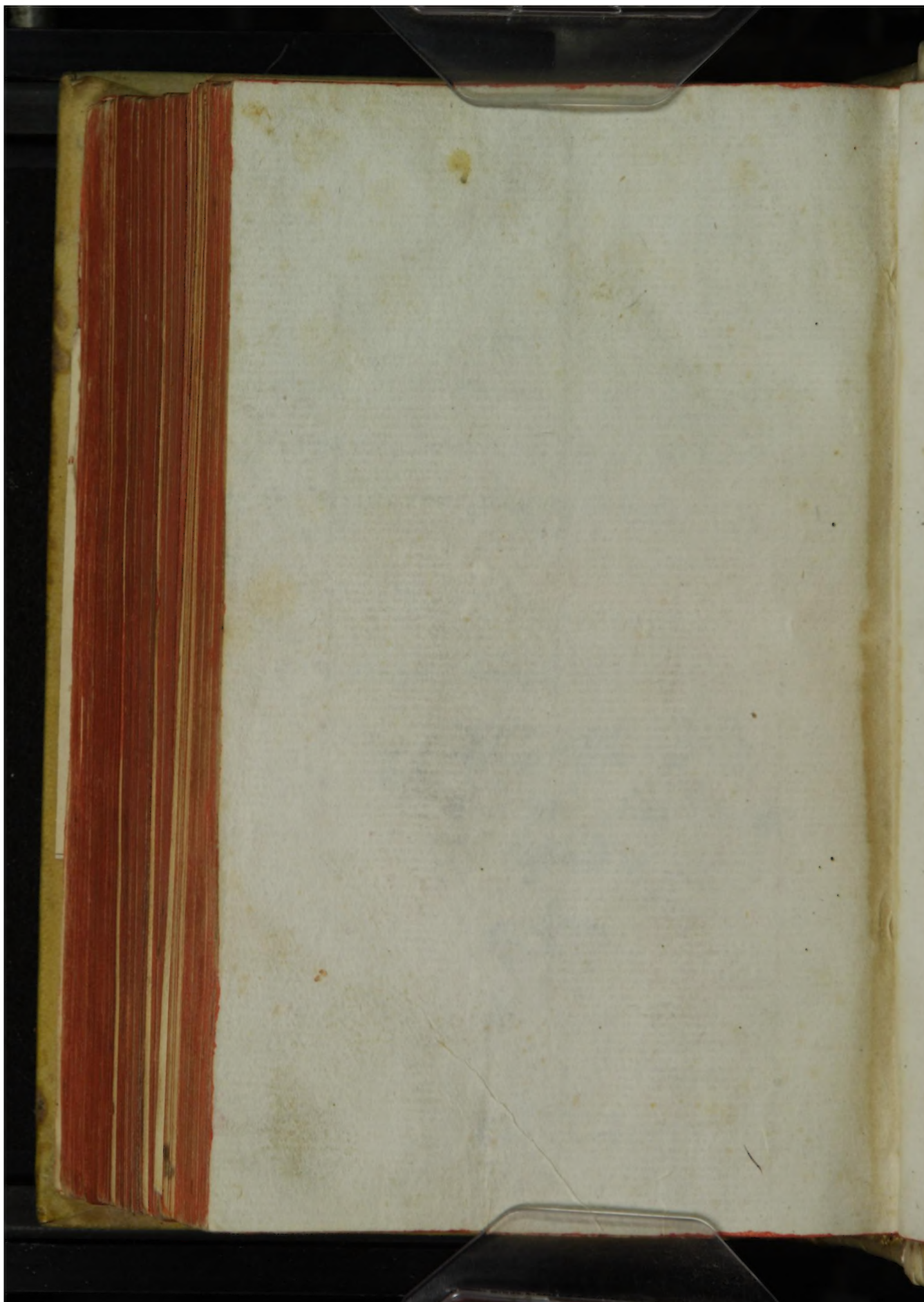
[Faint, mostly illegible handwritten text in a historical script, possibly Latin or Italian, covering the upper half of the page.]

[Faint handwritten text, including a date '1519' and other words.]

[Handwritten text in a cursive script, likely a signature or title.]
Plinio de' Medici
Libro de'...
...

730

